DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

THE NEW YORK TIMES #1 BESTSELLER

KEN FOLLETT

DEVLERİN DÜŞÜŞÜ

OLASILIK

"DEVLERİN DÜŞÜŞÜ, BİR FOLLETT KLASİĞİ."

– USA Today

Ken Follett'in bu muhteşem tarihî destanı; kadınlara oy hakkı mücadeleleri, Rus Devrimi ve Birinci Dünya Savaşı'nın çok önemli felaketlerine sürüklenilen bir dönemde yolları kesişen beş ailenin hikâyesiyle başlıyor.

On üç yaşındaki Gallerli bir çocuk, bir maden çukurunda erkeklerin dünyasına giriyor... Aşkta kaybeden hukuk öğrencisi bir Amerikalı, Beyaz Saray'da ve Başkan Woodrow Wilson'un yanında yepyeni bir kariyere başlıyor... Aristokrat Fitzherbert ailesinin kâhyası, kendi hizmetini aşan vahim bir adım atarken Leydi Maud Fitzherbert de yasak bölgeye girerek bir Alman casusuna âşık oluyor... Ve kimsesiz kalmış iki Rus erkek kardeş; savaş, zorunlu askerlik ve devrim nedeniyle Amerika'ya göç etme planları suya düşünce tamamıyla birbirinden farklı yollara adım atıyorlar.

Devlerin Düşüşü bizi; bildiğimizi sandığımız bir yüzyılın içinde bir kömür madeninin toprağından ve tehlikelerinden bir sarayın ışıltılı avizelerine, iktidar koridorlarından kudretlilerin yatak odalarına kadar, bu beş ailenin içinden çıkılması güç bir şekilde birbirine dolanmış yazgılarına götürüyor –fakat artık hiçbir şey, asla eskisi gibi görünmeyecek.

"FOLLETT, SAVAŞ RÜZGÂRLARINI AKLA GETİRİYOR."

– The Washington Post

"KAPSAM, ÖLÇEK VE HİKÂYE OLARAK ENFES."

– The Associated Press

ISBN: 978-605-9976-01-5
₺49
olasilikkitap www.krpyayincilik.com

DEVLERİN DÜŞÜŞÜ

KEN FOLLETT

ÇEVİREN
ZEYNEP ÜNALAN

OLASILIK

DEVLERİN DÜŞÜŞÜ
Ken Follett

FALL OF GIANTS, Copyright © Ken Follett 2010

Olasılık - 2
Tarihi Kurgu - 1

ISBN: 978-605-9976-01-5

Baskı Tarihi: Ekim 2015

Editör
Birkan Erdal

Çeviren
Zeynep Ünalan

Kapak Tasarımı
Işıl Döneray

Redaksiyon
Sercan Pamuk

Baskı Öncesi Hazırlık
Ercan Patlak

Yayına Hazırlayan
Ali Bulut

İç Baskı
Ana Basın Yayın Gıda İnş. San. ve Tic. A.Ş.
B.O.S.B. Mermerciler Sanayi Sitesi 10. Cadde No:15
Beylikdüzü-İstanbul
Tel: 0 212 422 79 29

Kapak Baskı
Hanlar Matbaası
Yeşilce Mh. Aytekin Sk. No:16
Kağıthane - İstanbul
Tel: 0 212 324 08 82

KRP Yayıncılık Matbaacılık Ltd. Şti.
Mustafa Kemal Mh. 2146. Sk. No:14 Demirler Atlas Plaza Daire:13
Çankaya - Ankara
Tel: 0 312 213 44 04

OLASILIK® Bir KRP Yayıncılık Markasıdır.

Yayın Hakları
© KRP Yayıncılık Matbaacılık Ltd. Şti.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

www.krpyayincilik.com

DEVLERİN DÜŞÜŞÜ

KEN FOLLETT

ÇEVİREN
ZEYNEP ÜNALAN

OLASILIK

"Follett'in üçlemesi, hayranlarının daha fazlasını istemesine neden olacak... Son sürat seyreden, güçlü bir anlatım. Sürükleyici ve bütün dikkatinizi kendine çeken tarihî detaylarla dolu."
Daily Express

"Follett, kolay anlaşılır, büyüleyici ve sürükleyici bir dille yazmış; okuyucunun daha fazlasını istemesine neden olurken aynı zamanda tarihî gerçeklere de bağlı kalmış."
Sunday Business Post

"*Devlerin Düşüşü* ile gene döktürmüş: savaş tufanı mayalanırken resmedilen insani bakışla tam bir Follett klasiği."
Sunday Express

"Dudak uçuklatıyor."
Peterborough Evening Telegraph

"Geniş kapsamlı epik bir destan; aşk ve entrika ile yoğurulmuş... Bu sürükleyici tarihî destan, uzun kış geceleri için mükemmel bir kitap."
Choice

"Bu olağanüstü roman, çalkantılı bir dönemi doğal bir zarafet ve tarzla anlatıyor ve her tarih dönemecinde, kişisel olanla küresel olanı bir arada göstererek sizi güldürüyor ve ağlatıyor. Follett, hikâye anlatımının ustası."
Waterstone's Books Quarterly

"Çok güzel yazılmış ve gerçekten çok sürükleyici."
Tribune

"Follett'in hayal gücü, bir kitap kaleydoskobunda Birinci Dünya Savaşı ve Rus Devrimi'ni gösteriyor... Follett, tehlike, aşk ve ihanet dolu zorlu bir yolda yolculuk ediyor. Bütün büyük romanlar gibi, bu hikâye de unutulmaz anılar bırakıyor."
Oxford Times

TÜRKÇE BASKI İÇİN YAZARIN ÖN SÖZÜ

Yüzyıl önce demokrasi, muhafazakârlar tarafından hor görülen ve oldukça radikal sayılan, yeni bir fikirdi.

Birinci Dünya Savaşı patladığı zaman, bence demokratik olduğu söylenebilecek sadece üç tane önemli ülke vardı ve bunlar: Fransa, Britanya ve ABD'ydi. Bugünün standartları göz önüne alınırsa kıl payıyla demokratik sayılabilecek bu ülkelerin her birine tek tek bakıldığında oy kullanabilenlerin sayısı, toplam nüfusun yarısından biraz fazlaydı: Britanya'da, çalışan erkek nüfusun pek çoğu oy kullanamıyordu; ABD'de, Afrika kökenli Amerikalıların pek çoğunun oy hakkı yoktu ve bu üç ülkede de kadınlara oy hakkı tanınmamıştı. Ancak demokratik oy hakkıyla ilgili talepler büyüyordu ve –ana faktör– üç ülkede de egemen güç, bu ülkelerin parlamentolarıydı.

Avrupa ve Orta Doğu'daki egemenlik ise dört imparatorun elindeydi: Alman Kayzeri, Avusturya İmparatoru, Rus Çarı ve Osmanlı Sultanı. Her biri kendi hükümranlık alanlarının dinî liderliklerince destekleniyordu: Almanya'da Protestanlık, Avusturya'da Katoliklik, Rusya'da Doğu Ortodoks Kilisesi ve Osmanlı'da İslam. Bu imparatorlukların bazılarında parlamento vardı ama bu parlamentolar egemen değildi.

Birinci Dünya Savaşı bu büyük imparatorlukları yıktı. Savaşın sonunda hiçbiri ayakta kalamadı. Kayzer tahttan indirildi; Rusya, Komünist Rejime geçti; Avusturya ve Osmanlı İmparatorlukları, Avusturya ve Türkiye ulus devletlerine küçüldüler. Devler düşmüştü ve şimdi bambaşka bir dünya vardı.

Bu roman, bu düşüşün hikâyesini anlatıyor.

Babam ve annem,
Martin ve Veenie Follett
Anısına

Kitaptaki Karakterler

Amerikalı

Dewar Ailesi

Cameron Dewar, *ABD Senatörü*
Ursula Dewar, *karısı*
Gus Dewar, *oğulları*

Vyalov Ailesi

Josef Vyalov, *iş adamı*
Lena Vyalov, *karısı*
Olga Vyalov, *kızları*

Diğerleri

Rosa Hellman, *gazeteci*
Chuck Dixon, *Gus'ın okul arkadaşı*
Marga, *bir gece kulübü şarkıcısı*
Nick Forman, *bir hırsız*
Ilya, *bir gangster*
Theo, *bir gangster*
Norman Niall, *hilebaz muhasebeci*
Brian Hall, *sendika lideri*

Gerçek Tarihî Karakterler

Woodrow Wilson, *ABD'nin 28. Başkanı*
William Jennings Bryan, *Devlet Bakanı*
Joseph Daniels, *Donanma Bakanı*

İngiliz & İskoç

Fitzherbert Ailesi

Kont Fitzherbert, *kendisine Fitz ismiyle hitap ediliyor*
Prenses Elizaveta, *Bea ismiyle hitap ediliyor, Fitz'in karısı*
Leydi Maud Fitzherbert, *Fitz'in kız kardeşi*
Leydi Hermia, *Herm Hala olarak hitap ediliyor, ailenin fakir halası*
Sussex Düşesi, *ailenin zengin halası*
Gelert, *Fitz'in, Pirene cinsi dağ köpeği*

Grout, Fitz'in, *Mayfair'deki evinin kâhyası*
Sanderson, *Leydi Maud'un hizmetçisi*

Diğerleri
Mildred Perkins, *Ethel'in kiracısı*
Bernie Leckwith, *Bağımsız İşçi Partisi, Aldgate şubesi genel sekreteri*
Bing Westhampton, *Fitz'in arkadaşı*
Lowther Markizi, *diğer adıyla "Lowthie" ve Maud'un reddettiği talibi*
Albert Solman, *Fitz'in vekilharcı*
Sör Alan Tite, *Kral V.George'un yaveri*
Dr. Greenward, *bebek kliniğindeki gönüllü doktor*
Lord "Johnny" Remarc, *Savaş Bakanlığında diplomatik temsilci*
Albay Hervey, *Sör John French'in emir eri*
Teğmen Murray, *Fitz'in emir eri*
Mannie Litov, *fabrika sahibi*
Jock Reid, *Bağımsız İşçi Partisi, Aldgate şubesi muhasibi*
Jayne McCulley, *bir asker karısı*

Gerçek Tarihî Karakterler
Kral V.George
Kraliçe Mary
Mansfield Smith-Cumming, *kendisine "C" deniyor, (daha sonra MI6 olan) İngiliz Gizli Servis Dış İşler Bölümü Başkanı*
Sör Edward Grey, *Parlamento Üyesi, Dışişleri Bakanı*
Sör William Tyrrell, *Grey'in özel kalemi*
Frances Stevenson, *Lloyd George'un metresi*
Winston Churchill, *Parlamento Üyesi*
H. H. Asquith, *Parlamento Üyesi, Başbakan*
Sör John French, *İngiliz Yurt Dışı Sefer Kuvvetleri komutanı*

Fransız

Gini, *barda çalışıyor*
Albay Dupuys, *General Galliéni'nin emir eri*
General Lourceau, *General Joffre'nin emir eri*

Gerçek Tarihî Karakterler
General Joffre, *Fransız Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı*
General Galliéni, *Paris garnizonu komutanı*

Alman & Avusturyalı

Von Ulrich Ailesi
Otto von Ulrich, *diplomat*
Suzanne von Ulrich, *karısı*
Walter von Ulrich, *oğulları, Londra'daki Alman Büyükelçiliği Askeri Ataşesi*
Greta von Ulrich, *kızları*
Graf Robert von Ulrich, *Walter'ın ikinci kuşaktan kuzeni ve Londra'daki Avusturya Büyükelçiliği Askerî Ataşesi*

Diğerleri
Gottfried von Kessel, *Londra'daki Alman Büyükelçiliği Kültür Ataşesi*
Monika von der Helbard, *Greta von Ulrich'in en iyi arkadaşı*

Gerçek Tarihî Karakterler
Prens Karl Lichnowsky, *Almanya'nın Londra Büyükelçisi*
Feldmareşal Paul von Hindenburg*
Piyade Generali Erich Ludendorff
Theobald von Bethmann-Hollweg, *Şansölye***
Arthur Zimmermann, *Dışişleri Bakanı*

Rus

Peshkov Ailesi
Grigori Peshkov, *metal işçisi*
Lev Peshkov, *at seyisi*

Putilov Makine Fabrikası
Konstantin, *tornacı, tartışma grubu başkanı*
Isaak, *futbol takımı kaptanı*
Varya, *kadın emekçi, Konstantin'inannesi*
Serge Kanin, *dökümhane şefi*
Kont Maklakov, *yönetici*

Diğerleri
Mikhail Pinsky, *polis şefi*
Ilya Kozlov, *Mikhail'in yardımcısı*

---

* Feldmareşal, Alman, Avusturya, İngiliz, Rus ve İsveç askerî hiyerarşisinde en yüksek rütbe (çev. notu).

** Alman Başbakanı (çev. notu).

Nina, *Prenses Bea'nın nedimesi*
Prens Andrei, *Bea'nın erkek kardeşi*
Katerina, *şehre yeni gelen bir köylü kızı*
Mishka, *bar işletiyor*
Trofim, *bir gangster*
Fyodor, *rüşvetçi polis*
Spirya, *Angel Gabriel* gemisinde yolcu*
Yakov, *Angel Gabriel gemisinde yolcu*
Anton, *Londra'daki Rus Büyükelçiliği memuru, ayrıca Alman casusu*
David, *Yahudi bir asker*
Çavuş Gavrik
Teğmen Tomchak

Gerçek Tarihî Karakterler
Vladimir Ilyich Lenin, *Bolşevik Partisi Başkanı*
Leon Trotsky**

Gallerli

Williams Ailesi
David Williams, *sendika yöneticisi*
Cara Williams, *karısı*
Ethel Williams, *kızları*
Billy Williams, *oğulları*
Gramper, *Cara'nın babası*

Griffiths Ailesi
Len Griffiths, *ateist ve Marksist*
Mrs. Griffiths, *Len'in karısı*
Tommy Griffiths, *Len'in oğlu ve Billy Williams'ın en iyi arkadaşı*

Ponti Ailesi
Mrs. Minnie Ponti
Giuseppe "Joey" Ponti, *büyük oğlu*
Giovanni "Johnny" Ponti, *küçük oğlu*

---

* Melek Cebrail (çev. notu).

** Ülkemizde Lev Troçki adıyla da biliniyor; ancak çeviride, orijinal metinde kullanılan isme sadık kalındı. (çev. notu).

Madenciler

David Crampton, *namıdiğer "Ağlak Dai"*
Harry *Donyağı* Hewitt
Dükkâncı John Jones
Pirzola Dai, *kasabın oğlu*
Papa Pat, *ana seviye operatörü*
Papa Micky, *Pat'inoğlu*
Seyis Dai, *at seyisi*
Bert Morgan

Maden Yönetimi

Perceval Jones, *Celtic Madencilik Şirketi Baş Yöneticisi*
Maldwyn Morgan, *kömür madeni yöneticisi*
Rhys Price, *kömür madeni yönetici yardımcısı*
Arthur Sivilce Llewellyn, *kömür madeninde memur*

Tŷ Gwyn Çalışanları

Peel, *başkâhya*
Mrs. Jevons, *temizlikçi kadın kâhya*
Morrison, *uşak*

Diğerleri

Çamur Dai, *temizlik işçisi*
Mrs. *Seyis* Dai
Mrs. Roley Hughes
Mrs. Hywel Jones
Er George Barrow, *B Bölüğü*
Er Robin Mortimer, *Ordudan ihraç edilmiş bir subay, B Bölüğü*
Er Owen Bevin, *B Bölüğü*
Çavuş Elijah *Nebi* Jones, *B Bölüğü*
Asteğmen James Carlton-Smith, *B Bölüğü*
Yüzbaşı Gwyn Evans, *A Bölüğü*
Asteğmen Roland Morgan, *A Bölüğü*

Gerçek Tarihî Karakterler

David Lloyd George, *Parlamento Üyesi, Liberal*

ÖN DEYİŞ

BAŞLANGIÇ

BİR

22 Haziran 1911

Kral V. George'un, Londra'daki Westminster Kilisesi'nde taç giydiği gün Billy Williams, Güney Galler'deki Aberowen'da kömür ocağına indi.

1911 yılı Haziran ayının yirmi ikisi, Billy'nin on üçüncü doğum günüydü. Babası tarafından uyandırılmıştı: Da'nın uyandırma tekniği, sevecen olmaktan çok, etkili bir teknikti. Da, Billy'nin yanağına düzenli aralıklarla, sabırla ve ısrarla hafif hafif vurdu. Billy derin uykudaydı; bir saniye için yanağındaki vuruşları duymazdan gelmeye çalıştı ama babası dur durak bilmiyordu. Bir an, öfke hissetti ama sonra kalkması gerektiğini hatırladı, hatta kalkmak istedi; gözlerini açtı ve hızla doğrulup oturdu.

"Saat dört!" dedi Da; sonra odadan çıktı, ahşap merdivenlerden inerken çizmelerinin ağır sesi duyuldu.

Billy bugün, kasabadaki bütün erkeklerin onun yaşına geldiğinde yaptığı gibi, bir madenci çırağı olarak çalışma hayatına başlayacaktı. Keşke kendisinde de biraz madenci ruhu olsaydı. Ama kendi kendini aptal durumuna düşürmemeye kararlıydı. David Crampton, ocağa indiği ilk günde ağlamıştı; şimdi yirmi beş yaşında ve kasabanın ragbi futbol takımının yıldızı olmasına rağmen ona hâlâ *Ağlak Dai* diyorlardı.

Yaz mevsiminin ortasıydı ve şafağın parlak ışığı küçük penceresinden içeriye girerken Billy, yanında yatan dedesine baktı. Gramper'ın gözleri açıktı; Billy uyandığında dedesi hep uyanık olurdu ve yaşlı insanların çok fazla uyumadığını söylerdi.

Billy yataktan kalktı. Üzerinde sadece donu vardı. Soğuk havalarda yatağa girerken gömleğini de giyerdi ama Britanya sıcak bir yaz geçiriyor, geceler de ılıman oluyordu. Yatağının altından lazımlığı çekti, kapağını kaldırdı.

Peter adını verdiği penisinin boyutlarında bir değişiklik yoktu. Hâlâ, hep bildiği o çocuksu çıkıntıydı. Doğum gününden önceki gece, *peter*in artık büyümeye başlayacağını; hatta belki, yakınlarında bir yerlerde tek tanecik siyah bir kılın uzadığını bile görebileceğini ummuştu ama hayal kırıklığına uğradı. En iyi arkadaşı Tommy Griffiths de aynı günde doğmuştu ama Tommy farklıydı: Sesi, çatal çatal çıkıyordu; üst dudağında koyu renkli bir tüylenme vardı ve onun *peter*i, adamlarınkine benziyordu. Kendi hâli ise ne utanç verici bir durumdu.

Billy, lazımlığı kullanırken pencereden dışarı baktı. Bütün görebildiği, bir cüruf tepesi, barut renginde bir cevher atığı dağı, kömür madeninden çıkan ve çoğu, killi şist ile kum taşı olan atıklardı. Yaratılışın ikinci gününde ve Tanrı: "Dünya otlarını büyütsün!" demeden önce, dünyanın böyle göründüğünü düşündü. Hafif bir rüzgâr, cüruf tepesinin siyah renkli ince tozunu ev sıralarının üzerine savurdu.

Odanın içinde görülebilecek şeylerin sayısı daha da azdı. Burası, en arkadaki yatak odasıydı: sadece çekmeceli bir dolap, tek kişilik bir yatak ve Gramper'ın yaşlı gövdesinin de sığacağı kadarcık bir oda. Duvarda asılı nakışlı bir duvar süsünün üstünde şöyle yazıyordu:

EFENDİMİZ İSA'YA İNAN Kİ
SELAMETE ERESİN

Odada ayna yoktu; bir kapısı merdiven başına, diğeri ise öndeki yatak odasına açılıyordu –ki ön odanın girişi, bu kapıydı. Ön oda daha büyüktü ve iki yatak sığacak kadar bir alan vardı. Babası ve annesi ön odada uyurdu; yıllar öncesine kadar, ablası da ön odada uyumuştu. En büyükleri olan ablası Ethel, şimdi evden ayrılmıştı; diğer üç kardeşi ise ölmüştü: biri kızamıktan, biri boğmacadan, biri de kuşpalazından. Bir de ağabeyi vardı ki Gramper gelmeden önce Billy yatağını onunla paylaşırdı. Ağabeyinin adı Wesley'ydi ve yer altında kömür taşıyan tekerlekli arabalardan düşen kaçak bir kömür topağının kurbanı olarak ölmüştü.

Billy gömleğini giydi. Dün okula giderken giydiği gömlekti. Bugün, perşembe günüydü; gömleğini sadece pazar günleri değiştirirdi. Ancak yeni bir pantolonu vardı; ilk uzun paçalı pantolonuydu ve köstebek derisi denen cinsten, kalın ve su geçirmez bir tür pamuklu kumaştandı. Bu pantolon, erkek dünyasına geçişin sembolüydü; büyük bir gururla pantolonu giydi, kumaşın erkeksi dokusunun keyfini hissetti. Kalın bir deri kemer taktı, Wesley'den ona kalan deri çizmeleri giydi ve aşağıya indi.

Zemin katın büyük bölümünü oturma odası kaplıyordu: Dört Metreye dört metrelik kare şeklinde odanın ortasında bir masa, bir duvarında bir şömine ve taş zeminde ev yapımı bir halı vardı. Da, masada oturuyor, *Daily Mail* gazetesinin eski bir nüshasını okuyordu; uzun ve kemerli burnunun köprüsü üstüne bir gözlük tünemişti. Annesi çay yapıyordu; buharı tüten çaydanlığı elinden bıraktı ve Billy'yi alnından öptü: "Benim küçük erkeğim doğum gününde nasıl bakalım?"

Billy cevap vermedi; annesinin sözündeki o *küçük* kelimesi canını yaktı, çünkü küçüktü; *erkek* kelimesi de en az o kadar can acıtıcıydı, çünkü henüz erkek değildi. Evin arkasındaki bulaşıkhaneye gitti. Su variline teneke bir maşrapa daldırdı, yüzünü ve ellerini yıkadı; suyu, taş lavaboya döktü. Bulaşıkhanede, altında ateş yakılan bir bakır kazan vardı ama o kazan, banyo gecelerinde kullanmak içindi ve banyo, cumartesi geceleri yapılırdı.

Kısa bir süre sonra çeşme suyunun geleceği sözü verilmişti ve bazı madenci evlerinde kullanılmaya başlanmıştı bile. Caddedeki çeşmeden kovayla su taşımak zorunda kalmadan, sadece bir musluğu açıp bir kupa temiz ve soğuk su alabilmek, Billy'ye mucize gibi geliyordu. Ancak Williams ailesinin oturduğu Wellington Yolu'ndaki evlere henüz çeşme suyu gelmemişti.

Oturma odasına döndü, masaya oturdu. Annesi büyük bir bardak sütlü çay koydu önüne; çayın şekeri de atılmıştı. Annesi, ev yapımı ekmekten kalın kalın iki dilim kesti ve merdivenlerin altındaki kilerden de kocaman bir parça, etten sızdırılmış yağ getirdi. Fakat Billy, önce ellerini birleştirdi, gözlerini kapattı ve dedi ki: "Bu yiyecekler için sana şükürler olsun Efendimiz. Âmin." Sonra çayından biraz içti, yağı ekmek diliminin üstüne sürdü.

Da'nın açık mavi gözleri gazetenin üzerinden baktı. "Ekmeğine tuz ek," dedi, "çünkü yer altında terleyeceksin."

Billy'nin babası, fırsat bulduğu her seferde Britanya'nın en güçlü işçi sendikası olduğunu söylediği, Güney Galler Madenci Federasyonu tarafından çalıştırılan madencilerin temsilciliğini yapıyordu ve herkes tarafından, *Sendikacı Dai* olarak bilinirdi. Birçok adam *Dai* adıyla çağırılırdı ve bu isim, ölümü hatırlatan "die" kelimesiyle aynı şekilde telaffuz edilirdi ama aslında, İngilizce *David* ya da Galce *Dafydd* isminin kısa söylenişiydi. Billy okulda öğrenmişti; David adı Galler'de çok rağbet görürdü, çünkü ülkenin koruyucu azizinin adıydı; İrlanda'da Patrick adının çok yaygın olması da bu nedenleydi. Adı Dai olan herkes, birbirlerinden soyadları ile değil –kasabadaki hemen herkesin soyadı, Jones, Williams, Evans veya Morgan'dı– lakaplarıyla ayrılırdı. Esprili bir alternatifi olduğu sürece gerçek isimler nadiren kullanılırdı. Billy'nin asıl adı William Williams olduğu için, adındaki çifte

William nedeniyle ona *İkili Billy* derlerdi. Kadınlar da bazen kocalarının lakabıyla bilinirlerdi ve bu nedenle de annesi, Mrs. *Sendikacı* Dai oluyordu.

Billy ikinci dilim ekmeğini yerken Gramper aşağıya geldi; sıcak havaya rağmen, bir yelek ve ceket giymişti. "O kadar gergin olmana gerek yok," dedi, ellerini yıkayıp Billy'nin karşısına oturan Gramper. "Ben ocağa indiğimde on yaşındaydım. Benim babam ise daha beş yaşındayken kendi babasının sırtında ocağa taşınmış ve sabahın altısından akşamın yedisine kadar çalışmış. Ekim ayından mart ayına kadar hiç gün ışığı yüzü görmemiş."

"Gergin değilim," dedi Billy. Bu doğru değildi. Katılıp kalacak kadar korkuyordu.

Neyse ki Gramper sevecendi ve bu konu üstünde ısrar etmedi. Billy, Gramper'ı seviyordu. Annesi Billy'ye bebek muamelesi yapardı; Da ise haşin ve alaycıydı ama Gramper, sabırlı ve hoşgörülüydü; Billy ile yetişkinmiş gibi konuşurdu.

"Şunu dinleyin!" dedi Da. Babası hiçbir zaman *Daily Mail* satın almazdı; bu gazeteyi sağ kanadın paçavrası olarak görürdü ama bazen başka birinin gazetesini getirir ve azarlamaya benzer bir ses tonuyla okuyarak iktidar sınıfının şerefsizliği ve aptallığıyla dalga geçerdi. "'Leydi Diana Manners, iki farklı baloya aynı elbiseyi giyerek gittiği için eleştirildi. Rutland Dükünün küçük kızı olan Leydi Diana, omuzlarını açıkta bırakan, sıkı korsajlı, tam tarlatanlı elbisesiyle, Savoy Balosunda *en iyi leydi kostümü* birinciliği kazanmış ve iki yüz elli *guinea*[1] ödül almıştı.'" Da, gazeteyi indirdi. "Bu parayı ancak beş yılda kazanırsın Billy evlat!" dedi ve okumaya devam etti: "'Fakat Claridge Otel'deki Lord Winterton ve F. E. Smith'in partisine de aynı elbiseyi giyerek gidince moda erbaplarının şimşeklerini üzerine çekti. İnsanlar, 'Pes doğrusu, cılkını çıkarmış' dediler.'" Babası, gazetenin üzerinden baktı. "Sırtındaki elbiseyi değiştirsen iyi olur hanım!" dedi, "Moda erbaplarının şimşeklerini üzerine çekmek istemezsin herhâlde."

Billy'nin annesi pek eğlenmiş gibi değildi; sırtında, eski, kahverengi, dirsekleri yamalı, kol altları lekeli, yünlü bir elbise vardı. "İki yüz elli *guinea* param olsa *Leydi Gübre Diana*'dan çok daha güzel görünürdüm," dedi annesi, sesindeki çoraklığı saklamadan.

"Bu doğru," dedi Gramper, "Cara her zaman güzeldi –tıpkı annesi gibi." Billy'nin annesinin adı Cara'ydı. Gramper Billy'ye döndü. "Senin büyükannen İtalyan'dı. Adı da Maria Ferrone'ydi." Billy bunu biliyordu ama Gramper buna benzer hikâyeleri tekrar tekrar anlatmayı severdi. "Onun için senin annenin öyle parlak siyah saçları, güzel mi güzel kara gözleri var –ve

[1] Eskiden, yirmi bir şilin değerindeki İngiliz altını (çev. notu).

de ablanın. Büyükannen, Cardiff'in en güzel kızıydı ve onu ben kaptım!" Aniden kederlenmiş gibiydi. "Hey gidi günler hey!" dedi dedesi, usulca.

Da, hoşlanmamış gibi kaşlarını çattı –böyle konuşmalar, insan etinin şehvet duygusunu uyandırırdı– ama annesi, kendi babasının iltifatlarıyla neşelenmişti; Gramper'ın önüne kahvaltısını koyarken gülümsüyordu. "Ah, heya," dedi, "ben ve kız kardeşlerim, çok beğenilirdik. İpekli ve dantel alacak paramız olsa kardeşlerimle beraber, güzellik neymiş o düklere gösterirdik."

Billy hayret etti. Annesi, cumartesi akşamları şapel[2] faaliyetlerine giderken ve hele de şapka takmışsa çok çekici görünürdü ama annesinin çok güzel olduğunu veya aksini, hiç düşünmemişti; bir zamanlar güzel bir kız olduğunu düşünürdü ama nasıl bir güzellik olduğunu gözünün önüne getirmekte zorlanırdı.

"Unutmayın," dedi Gramper, "büyükannenin ailesi, akıllıydı da. Benim kayınbirader bir madenciydi ama o sektörü bıraktı ve Tenby'de bir kafe açtı. İşte hayat bu –denizden gelen tatlı esintide serinlemek ve bütün gün kahve yapıp para saymaktan başka yapacak bir şey yok."

Da, başka bir şey okudu. "'Buckingham Sarayı, taç giyme töreni hazırlıklarının bir parçası olarak iki yüz on iki sayfalık bir tören yönergesi kitabı hazırladı.'" Tekrar gazetenin üstünden baktı. "Bugün ocağa inince bunu anlat Billy. Oradaki adamlar taç giyme töreninde hiçbir şeyin şansa bırakılmamış olduğunu öğrenip rahatlasınlar."

Billy, kraliyet hanedanının işleriyle ilgilenmezdi. O, *Mail*'in sık sık yayınladığı, bir okulun ragbi takımındaki acar delikanlıların, sinsi bir Alman casusunu yakalamaları gibi macera hikâyelerini seviyordu. Gazetenin dediğine göre Britanya'nın bütün şehirleri ve kasabaları böyle casuslar tarafından istila edilmişti ama görünüşe bakılırsa ne yazık ki Aberowen'da o casuslardan yoktu.

Billy ayağa kalktı. "Caddeye çıkıyorum!" diye ilan etti. Ön kapıdan çıkıp evden ayrıldı. *Caddeye çıkıyorum* sözü, ailenin kullandığı örtük bir tabirdi: *Wellington Yolu'nun yarı yolundaki tuvaletlere gidiyorum*, demekti. Tuvalet, toprağa açılan derin bir çukurun üzerine tuğlayla inşa edilmiş, oluklu saçtan çatısı olan, alçak tavanlı bir kulübeydi; kadınlar ve erkekler için olmak üzere iki bölüme ayrılmıştı. Her bölümde iki hela taşı vardı; dolayısıyla insanlar, en fazla ikişer ikişer tuvalete gidebiliyorlardı. Tuvaleti inşa edenlerin neden böyle bir tasarım yaptığını hiç kimse bilmiyordu ama herkes burayı en iyi şekilde kullanmaya çalışıyordu. Tuvalete giren erkekler, hiç

[2] Küçük kilise (çev. notu).

konuşmadan dümdüz karşıya bakardı ama –Billy'nin sık sık şahit olduğu gibi– kadınlar, gayet samimi bir şekilde çene çalarlardı. Hayatının her günü kokladığın hâlde içerdeki koku, insanı bunaltıyordu. Billy, tuvalete girdiği her zaman mümkün olduğunca nefes almamaya çalışıyor, çıktığında ise nefes darlığı çekiyordu. Çukur, zaman zaman *Çamur Dai* adlı bir adam tarafından kürekle boşaltılıyordu.

Billy eve döndüğünde ablası Ethel'in masada oturduğunu görünce çok sevindi. "Doğum günün kutlu olsun Billy!" diye bağırdı Ethel. "Ocağa inmenden önce gelip seni kutlamak ve öpmek istedim."

Ethel, on sekiz yaşındaydı ve Billy'nin onun güzelliğini görmekte bir sorunu yoktu. Ethel'in maun rengi saçlarının asi bir dalgası vardı; kara gözleri afacan afacan parlardı. Belki annesi de bir zamanlar böyle görünüyordu. Ethel, sade bir siyah elbiseyle beyaz pamukludan bir hizmetçi kepi giymişti ve bu kıyafet onun gururunu okşardı.

Billy, ablasına tapardı. Ethel, güzel olduğu kadar komik, akıllı ve cesur bir kızdı ve hatta bazen babasına bile kafa tutabilirdi. Billy'ye kimsenin açıklamayacağı şeyleri Ethel açıklardı; mesela, kadınların "Lanet" dedikleri aylık vakanın veya Anglikan papazın apar topar kasabadan ayrılmasına neden olan aleni ahlaksızlık suçunun ne olduğu gibi şeyler. Ablası, okulda her zaman sınıfının birincisi olmuş, "Benim kasabam veya köyüm" adlı makalesi, *South Wales Echo*[3] tarafından açılan bir yarışmada birincilik ödülü almıştı ve bir tane *Cassell Dünya Atlası* kazanmıştı.

Ethel, kardeşinin yanağını öptü. "Kâhya Mrs. Jevons'a ayakkabı boyamızın bittiğini, kasabaya gidip boya almam gerektiğini söyledim," dedi. Ethel, Kont Fitzherbert'in, bir buçuk kilometre uzakta ve dağdaki geniş evi Tŷ Gwyn'de çalışıyordu; Billy'ye, temiz beze sarılmış bir şey verdi. "Senin için de bir parça kek çaldım."

"Ah, sağ ol Eth!" dedi Billy. Keke bayılırdı.

"Onu da kutuyla yanına koyayım mı?" diye sordu annesi.

"Heya, lütfen."

Annesi dolaptan bir teneke kutu çıkardı, keki de kutuya koydu; iki dilim daha ekmek kesti, üzerlerine sızma yağdan sürdü, tuz ekti, onları da teneke kutuya koydu. Bütün madencilerin bir teneke kutusu olurdu. Eğer yemeklerini yer altına, beze sarılı olarak götürürlerse daha öğle yemeği vakti gelmeden fareler yemekleri yerdi. "Kazandığın paraları bana getirdiğinde tenekene bir dilim de domuz pastırması koyarım," dedi annesi.

Başlangıçta, Billy'nin kazancı pek fazla olmayacaktı ama yine de aileye

[3] Cardiff'te 1884 yılından beri faaliyet gösteren günlük gazete (çev. notu).

bir katkı sağlayacaktı. Annesinin ona ne kadar cep harçlığı vereceğini ve dünyada her şeyden çok istediği bir bisiklet almak için para biriktirip biriktiremeyeceğini merak etti.

Ethel masaya oturdu. "Büyük evde ne var yok?" diye sordu Da.

"Sakin ve sessiz," dedi Ethel. "Kont ve Prenses taç giyme töreni için Londra'dalar." Şömine rafındaki saate baktı. "Birazdan yataktan kalkarlar; çünkü erkenden katedralde olmaları gerekiyor. Prenses bundan hoşlanmayacak –erken kalkmaya alışık değil– ama Kralın töreni için geç kalamaz." Kontun karısı Bea, bir Rus prensesiydi ve pek haşmetliydi.

"Ön sırada yer kapmak isterler ki gösteriyi kaçırmasınlar," dedi Da.

"Ah hayır, istediğiniz yere oturamıyorsunuz!" dedi Ethel. "Maun ağacından, altı bin tane özel koltuk yaptırılmış ve her birinin arkasına da altın harflerle misafirlerin adı yazılmış."

"İşte bu müsriflik! Sonra ne yapacaklar o koltukları?" dedi Gramper.

"Bilmiyorum. Belki hatıra olarak herkes evine götürecektir."

"Onlara söyle bir tane de bize göndersinler. Burada beş kişiyiz ve annen ayakta kaldı bile," dedi Da, soğuk soğuk. Böyle şakalar yaptığında alttan alta bir kızgınlığı olabilirdi.

Ethel ayağa fırladı. "Oh, affedersin anne, düşünemedim."

Saat beşi çaldı. "Erken gitsen iyi olur Billy Evlat. Oyalanma!" dedi Da.

Billy, istemeye istemeye ayağa kalktı, tenekesini aldı.

Ethel tekrar kardeşini öptü, Gramper da elini sıktı. Babası, biraz paslı ve eğri, on beş santimlik iki tane çivi verdi. "Bunları pantolonunun cebine koy," dedi.

"Ne için?" diye sordu Billy.

"Sonra anlarsın," dedi Da, gülümseyerek.

Annesi, burgu kapaklı, litrelik bir şişe verdi Billy'ye; içine sütlü ve şekerli, soğuk çay doldurmuştu. "Şimdi Billy, İsa'nın her zaman, hatta ocakta bile hep yanında olduğunu unutma," dedi.

"Heya anne."

Annesinin gözündeki bir damla gözyaşını görebiliyordu; hemen arkasını döndü, çünkü kendisi de ağlamaklı olmuştu. Çivi askıdan kasketini aldı. "Hoşça kalın!" dedi, sanki sadece okula gidiyormuş gibi ve ön kapıdan dışarıya adım attı.

Yaz mevsimi sıcak ve bol güneşli geçiyordu ama o gün bulutluydu ve yağmur yağacakmış gibi görünüyordu. Tommy, evin duvarına dayanmış, bekliyordu. "Heya hey Billy!" dedi.

"Heya hey Tommy!"

Billy'nin okulda öğrendiğine göre, Aberowen bir zamanlar küçük bir ticaret kasabasıydı ve çevre dağlardaki çiftçilere hizmet verirdi. Wellington Yolu'nun tepesinden, bir dereden hâllice Owen Nehri'nin öbür yakasında yer alan, açık hava sığır ağıllarını, yün borsası binasını, Anglikan Kilisesi ile eski pazarın yerini görmek mümkündü. Şimdi ortasından geçen ve maden ocağında son bulan demir yolu, kasabayı bir yara gibi kesiyordu. Madencilerin evleri vadinin yamaçlarına dağılmıştı: gri renkli yüzlerce taş evin çatıları, daha da gri bir renkteki Galler kayrağı ile kaplıydı. Evler, dağ yamacının konturunu takip eden uzun ve yılankavi sıralar hâlinde inşa edilmişti ve her sıra, bayır aşağı vadi tabanına inen daha kısa caddelerle kesiliyordu.

"Kiminle çalışacağın konusunda bir fikrin var mı?" dedi Tommy.

Billy omuzlarını silkti. Yeni çocuklar, maden ocağı yöneticisinin yardımcılarından birinin emrine verilirdi. "Bilmek mümkün değil ki!" dedi Billy.

"Umarım beni ahırda görevlendirirler," dedi Tommy; atları severdi. Madende aşağı yukarı elli tane at vardı. Bu atlar, madencilerin doldurduğu kömür arabalarını raylar üstünde çekerlerdi. "Sen nasıl bir iş yapmak isterdin?"

Billy, çocuksu bedenine çok ağır gelmeyecek bir işte görevlendirilmeyi umuyordu ama bu umudunu açık etmeye niyeti yoktu. "Arabaları yağlamak," dedi.

"Neden?"

"Kolay bir işe benziyor."

Daha dün öğrencisi oldukları okulu geçtiler. *Victorian*[4] dönemden kalma, kilise penceresine benzer pencereleri olan bir binaydı; Fitzherbert ailesi tarafından inşa ettirilmişti ve okul müdürü bunu öğrencilere hatırlatmaktan bıkıp usanmazdı. Kont hâlâ öğretmenleri atar ve müfredatı belirlerdi. Duvarlarda, değişmez tema olarak askerî zaferlerin kahramanlık öyküleri ve Britanya'nın büyüklüğünü hatırlatan resimler vardı. Okuldaki çocukların hemen hepsi resmî kilisenin karşıtı ailelerden oldukları hâlde, her günün ilk dersi olan kutsal kitap derslerinde, sadece Anglikan doktrini öğretilirdi. Da'nın da üye olduğu bir okul yönetim komitesi vardı ama bu komite sadece öneride bulunabiliyordu; bunun dışında bir yetkisi yoktu. Da'nın söylediğine göre Kont, bu okulu kendi özel mülkiyetiymiş gibi görüyordu.

Okuldaki son yıllarında Billy ve Tommy'ye, madencilik ilkelerine ilişkin dersler öğretilmişti ki o senede kızlara da dikiş ve yemek dersleri öğretiliyordu. Billy, ayağının altındaki yerin sandviç katmanları gibi tabakalar-

[4] 19. yüzyılda, Britanya Kraliçesi Victoria'nın hüküm sürdüğü (1837-1901) döneme verilen isim (çev. notu).

dan oluştuğunu öğrenince çok şaşırmıştı. Bir *kömür damarı* –ki bu sözcük öbeğini bütün hayatı boyunca duymuş ama anlamamıştı– bu tabakalardan biri olabiliyordu. Ayrıca derste anlatıldığına göre kömür, binlerce yıl boyunca bir araya toplanmış ve üzerindeki toprağın ağırlığı altında sıkışmış ölü yaprak ve bitki artıklarından oluşuyordu. Tommy'nin ateist babası, bu durumun İncil'in yanlışlığını ispatladığını söylemişti; ancak Billy'nin babası bunun sadece bir yorum olduğunu söylerdi.

Bu saatte okul daha boştu, oyun bahçesinde kimsecikler yoktu. Bir yanı hâlâ, ocağa inmektense okula gitmeyi arzu etse de Billy, okulu geride bırakmış olmaktan gurur duydu.

Ocak girişine yaklaşırlarken cadde, her birinin elinde bir teneke ve bir çay şişesi olan madencilerle kalabalıklaşmaya başladı. Hepsi de aynı şekilde, iş yerine varınca çıkaracakları eski elbiseler giymişlerdi. Bazı maden ocaklarının içi soğuk olurdu ama Aberowen, sıcak bir ocaktı ve adamlar, iç çamaşırları veya *bannicker* denilen kaba pamukludan kısa şortlar ve çizmeleriyle çalışırlardı. Herkes her zaman, takviyeli şapkalar giyerdi, çünkü ocak tavanı alçaktı ve kafanı tavana çarpmak her an için mümkündü.

Billy, evlerin üzerinden baktığında tepesinde her biri farklı yönde dönen iki tekerlekle bir kafesi madene indirecek ve yukarı çekecek halatı saran çıkrık kulesini görebiliyordu. Çiftlik kasabalarında hâkim görüntü kiliselerin çan kuleleriyken Güney Galler vadisindeki hemen hemen tüm kasabalara buna benzer çıkrık kuleleri hâkimdi.

Diğer binalar ocak girişinin çevresine, sanki bulundukları yere kazara düşmüş gibi dağılmışlardı: fener odası, maden yönetim ofisi, demirhane, depolar. Demir yolu, binaların arasından geçiyordu. Atık alanında eskimiş veya bozulmuş kömür arabaları ve kırık kalaslar, torbalar, yığın yığın paslanmış ve kullanılmayan makine parçaları vardı ve hepsinin üzerini de bir kömür tozu tabakası kaplamıştı. Da her zaman, madenciler biraz daha tertipli olsalar daha az kaza olacağını söylerdi.

Billy ve Tommy, madenin yönetim ofisine gittiler. Ön odada, kendilerinden çok daha yaşlı bir memur olan Arthur *Sivilce* Llewellyn vardı; Sivilce'nin beyaz gömleğinin yakası ve kol ağızları kirliydi. Billy ve Tommy bekleniyorlardı; çünkü babaları, bugün işe başlamaları için gerekli girişimleri yapmışlardı. Sivilce, ikisinin ismini kütük defterine kaydetti sonra da onları maden yöneticisinin ofisine götürdü. "Genç Tommy Griffiths ve genç Billy Williams geldiler Mr. Morgan," dedi.

Maldwyn Morgan, siyah takım elbise giymiş uzun boylu bir adamdı; gömleğinde kömür tozu lekesi yoktu, pembe yanakları sakalsızdı –demek

ki her gün tıraş oluyordu. Duvarda, çerçeveli mühendislik diploması, kapının yanındaki ayaklı portmantoda ise –diğer bir statü nişanesi olan– melon şapkası asılıydı.

Billy'nin beklentisinin aksine, Mr. Morgan yalnız değildi; yanında, daha haşmetli birisi vardı. Aberowen kömür madeninin ve diğer birçok madenin sahibi ve işleticisi Celtic Madencilik Şirketinin Yönetim Kurulu Başkanı Perceval Jones, ufak tefek, saldırgan mizaçlı bir adamdı ve madenciler arasında *Napolyon* lakabıyla bilinirdi. Mr. Jones, jaketatay ve çizgili bir gri pantolon giymiş ve siyah renkli silindir şapkasını çıkarmamıştı.

Jones, oğlanlara tiksinir gibi baktı. "Griffiths," dedi, "senin baban devrim yanlısı bir sosyalist!"

"Evet Mr. Jones," dedi Tommy.

"Ve de bir dinsiz."

"Evet Mr. Jones."

Jones, bakışlarını Billy'ye çevirdi. "Ve senin baban da Güney Galler Madenci Federasyonunun bir memuru!"

"Evet, Mr. Jones."

"Sosyalistleri sevmem. Ateistler sonsuza kadar lanetlenmişlerdir. Ve işçi sendikaları da hepsinden beterdir," dedi Mr. Jones; çocuklara baktı ama soru sormadığı için Billy de başka bir şey söylemedi.

"Fitne çıkaracak kimseyi istemiyorum!" diye devam etti Jones. "Sizin babalarınız gibi adamlar ortalığı karıştırdıkları için Rhondda Vadisi'ndekiler kırk üç hafta boyunca grev yaptılar."

Billy, Rhondda Vadisi'ndeki grevin fitneciler tarafından çıkarılmadığını, Penygraig'deki Ely ocağı sahibinin, madencileri ocağa sokmadığını biliyordu. Ama çenesini tuttu.

"Sen de fitneci misin?" diye sordu Jones, kemikli parmağını Billy'ye uzatarak; Billy, titredi. "Baban sana benimle çalışırken haklarını savunmanı söyledi mi?"

Billy düşünmeye çalıştı ama Jones böyle tehditkâr tehditkâr bakarken düşünmek zordu. Da, bu sabah çok bir şey söylememişti ama dün gece birkaç öğüt vermişti. "Affedersiniz efendim, babam bana dedi ki: 'Patronlarla dalaşma, o benim işim.'"

Billy'nin arkasındaki Sivilce, kıs kıs güldü.

Perceval Jones hiç de eğleniyormuş gibi değildi. "Edepsiz herif!" dedi. "Ama seni işe almazsam bu vadideki herkes greve gider."

Billy bunu düşünmemişti. Kendisi o kadar önemli miydi? Hayır. Ama madenciler, sendika temsilcilerinin çocuklarının ayrımcılığa uğramaması

gerektiği ilkesi nedeniyle greve gidebilirlerdi. İş yerine geleli daha beş dakika olmamıştı ama Sendika onu korumaya başlamıştı bile.

"Bunları buradan çıkarın," dedi Jones.

Morgan başını aşağı yukarı salladı. "Onları dışarı çıkar Llewellyn," dedi, Sivilce'ye. "Rhys Price onlara göz kulak olur."

Billy, içten içe inledi. Rhys Price, en hazzedilmeyen yönetici yardımcılarından biriydi. Bir yıl önce Ethel'e talip olmuştu ama Ethel ona yüz vermemişti. Ablası yarım düzine kadar başka bekâra da aynı şeyi yapmıştı ama Price bu işe çok fazla içerlemişti.

Sivilce, başıyla yol gösterdi. "Dışarı," dedi ve kendisi de arkalarından geldi. "Dışarıda Mr. Price'ı bekleyin."

Billy ve Tommy dışarı çıkıp kapının yanında duvara dayandılar. "O Napolyon'un şişko göbeğini yumruklamak isterdim," dedi Tommy. "Kapitalist mendebur."

"Evet," dedi Billy, öyle bir düşüncesi olmadığı hâlde.

Bir dakika sonra Rhys Price göründü. Bütün yardımcılar gibi, Rhys de *billycock* denilen cinsten, madencilerinkinden daha pahalı, silindir şapkadan daha ucuz, yuvarlak bir melon şapka takıyordu. Yeleğinin cebinde bir not defteri, bir kalem ve bir de metre; yanaklarında koyu renk bir sakal, ön dişlerinin arasında da bir boşluk vardı. Billy onun akıllı ama malın gözü bir adam olduğunu bilirdi.

"Günaydın, Mr. Price!" dedi Billy.

Price, kuşkucu bir tavır takındı. "Bana günaydın demenin altında ne yatıyor bakalım *İkili Billy*?"

"Mr. Morgan ocağa sizinle birlikte ineceğimizi söyledi."

"Sahi mi?" Price'ın, bilinmedik bir yönden gelecek bir tehlikeyi bekliyormuş gibi, ikide bir sağa sola ve bazen de arkasına hızlıca göz atma huyu vardı. "Bakacağız bakalım," diyerek başını kaldırdı; sanki orada bir açıklama bulacakmış gibi, çıkrık tekerlerine baktı. "Oğlanlarla uğraşacak vaktim yok," dedikten sonra da ofisine girdi.

"Umarım bizi aşağıya götürecek birini bulur," dedi Billy. "Benim ailemden nefret ediyor, çünkü ablam ona yüz vermedi."

"Ablan, kendisinin Aberowen erkeklerinden daha üstün olduğunu düşünüyor," dedi Tommy; besbelli ki duyduğu bir sözü tekrarlıyordu.

"Gerçekten de onlardan daha üstün," dedi Billy, ablasını savunarak.

Price dışarı çıktı. "Tamam, bu taraftan," dedikten sonra hızlı hızlı önlerinde yürümeye başladı.

Oğlanlar, fener odasına kadar Price'ın peşinden gittiler. Fener sorumlusu

Billy'ye pirinçten yapılmış pırıl pırıl bir emniyet feneri verdi. Billy feneri, diğer erkeklerin yaptığı gibi kemerine astı.

Okulda, madenci fenerlerini de öğrenmişti. Kömür ocaklarının tehlikeleri arasında, kömür damarlarının arasından sızan ve kolayca alev alabilen metan gazı tehlikesi de vardı. Erkekler buna *grizu* derlerdi ve yer altındaki patlamaların nedeni, bu gazdı. Galler Bölgesi ocaklarının, içlerinde bu gazdan bol miktarda bulunması açısından kötü bir şöhreti vardı. Fenerler ustalıkla tasarlanmışlardı; alevleri, grizunun alev almasına neden olmazdı. Grizu gazı kokusuz olduğundan fark edilmezdi ve aslında, fenerin alevi şekil değiştirip uzayarak ortamda grizu bulunduğunu ikaz ederdi.

Fenerin ışığı sönerse madenciler tekrar fenerlerini yakamazlardı. Yer altına kibrit götürmek yasaktı ve fenerler, bu kuralın ihlal edilmemesi için kilitli bir kutu şeklinde tasarlanırlardı. Sönen fener, genellikle ocağın dibinde ve maden kuyusunun yakınında bulunan fener yakma odasına götürülmek zorundaydı. Böyle bir durumda yer altında bir veya bir buçuk kilometre kadar bir yol yürüyüp yakma odasına gitmeniz gerekebilirdi ama bir patlamaya neden olmaktansa o yolu yürümek daha iyiydi.

Okulda oğlanlara, emniyet fenerlerinin, maden sahiplerinin işçilerini ne ölçüde umursadıklarının ve önemsediklerinin göstergesi oldukları söylenmişti. "Sanki patlamaların önlenerek tünellerin tahrip olmaması ve işin durmaması maden sahiplerinin de yararına değilmiş gibi." derdi Da.

Fenerlerini alan adamlar, kafesin önünde sıraya girerlerdi. Kuyruk alanı boyunca gayet akıllıca yerleştirilmiş ilan tahtaları vardı. El yazısıyla veya kaba baskıyla hazırlanmış ilanlarda: kriket antrenmanı, dart maçı, kayıp çakı ilanı, Aberowen Erkek Sesleri Korosu konseri ve Umumi Kütüphane'de yapılacak, Karl Marx'ın *Tarihsel Materyalizm Teorisi* ile ilgili bir konuşma duyuruluyordu. Fakat yardımcılar kuyruğa girmek zorunda değildi; Price, peşindeki oğlanlarla birlikte kuyruğun önüne geçti.

Hemen hemen bütün ocaklar gibi Aberowen ocağında da birinden, fanlar yardımıyla dışarıdan içeriye, diğerinden de içeriden dışarıya hava üflenen iki tane maden kuyusu vardı. Maden sahipleri bu kuyulara tuhaf isimler verirlerdi; Aberowen ocağındaki kuyulara *Pyramus* ve *Thisbe*[5] isimleri verilmişti. Başında bulundukları Pyramus kuyusu, yukarı yöndeki akımın kuyusuydu; Billy, kuyudan çıkan sıcak havayı hissedebiliyordu.

Geçen sene, Billy ve Tommy kuyudan aşağıya bakmaya karar vermişlerdi. Paskalya tatilinde, işçilerin çalışmadığı pazartesi günü bekçiyi atla-

[5] Yunan mitolojisinden gelen bu iki isim, Romeo ve Juliet hikâyesine ilham veren, bahtsız iki aşığın isimleri (çev. notu).

tarak atık alanından gizlice geçip kuyu başına gitmek için koruyucu çiti tırmanmışlardı. Kuyu ağzı kafesle tamamen kapatılmamıştı ve yüzüstü yere yatarak kenardan içeriye bakmışlardı. Korkulu bir hayranlıkla korkunç çukurun içini gözlerken Billy'nin midesi bulanmıştı. Aşağıdaki karanlık, sonsuza uzanıyor gibiydi. Hissettiği şey, aşağıya inmek zorunda olmamanın keyfiyle bir gün oraya inmek zorunda kalacağını bilmekten gelen korkunun karışımı bir heyecandı. Aşağıya bir taş atmıştı; taşın, kafes ahşabında ve kuyunun çeper briketlerinde sekerken çıkardığı sesi dinlemişlerdi. Taş, tabandaki su havuzuna düşence çıkan zayıf *clupp* sesini duyana kadar korkunç uzunlukta bir zaman geçmiş gibi gelmişti.

Bir yıl sonra şimdi, kendisi o taşın yolculuğunu takip etmek üzereydi.

Kendi kendine, korkak olmamayı telkin etti. Bir erkek gibi hissetmese bile, bir erkek gibi davranmak zorundaydı. En berbat şey, kendi kendini rezil etmek olurdu ki bundan duyduğu korku, ölüm korkusundan bile büyüktü.

Kuyu ağzını kapatan kızaklı emniyet kepengini görebiliyordu. Yukarı gelmekte olan kafes nedeniyle kapalı olan kepengin arkası, bomboş bir karanlıktı. Kuyu ağzının öbür tarafında, büyük tekerlekleri döndüren çıkrık motoru vardı. Mekanizmadan buhar püskürüyordu. Halat, kırbaç sesi gibi bir ses çıkararak halat kılavuzuna çarpıyor; ortalığa, makine yağlarının sıcak kokusu yayılıyordu.

Demir şakırtıları duyulurken girişi kapatan kepengin ardındaki kafes göründü. Kuyu girişindeki kafes operatörü, kepengi kaydırdı. Rhys Price, boş kafese adım attı; iki oğlan da onu takip etti. Arkalarından on üç madenci daha kafese girdi; kafes, toplam on altı kişi alıyordu. Kafes operatörü kepengi kapattı.

Bir duraksama oldu. Billy, kendini savunmasız hissetti. Ayağını bastığı zemin sağlamdı ama o kalabalıkta, kafesin geniş aralıklı yan demirleri arasından düşebilirdi. Kafesi havada tutan kablo, çelik bir halattı ama bu bile tamamen emniyetli sayılmazdı: Herkes, Tirpentwys'teki halatın 1902 yılında bir gün koptuğunu ve kuyu dibine düşen kafeste sekiz kişinin öldüğünü biliyordu.

Billy, yanındaki madenciye başıyla selam verdi. O madenci, muhallebi suratlıydı ve Billy'den sadece üç yaş büyük ve otuz santim uzun olan Harry *Donyağı* Hewitt'ti. Billy onu okuldan tanıyordu: on yaşındakilerin *Standart Üçlüsü* ile takılırdı ve işe başlama yaşı gelene kadar her yıl sınavlarda başarısız olmuştu.

Kuyu dibindeki operatörün de girişi kapattığını belirten bir zil çaldı. Ka-

fes operatörü bir kolu çekti ve başka bir zil çaldı. Buharlı motor tıslad ve bir çarpma sesi daha duyuldu.

Kafes, boşlukta inmeye başladı.

Billy, kafesin serbest düşüşle indiğini biliyordu ve dipte, yumuşak iniş yapması için bir fren sistemi devreye giriyordu ama hiçbir teorik önbilgi onu, dünyanın karnına serbest düşüşle inmenin yarattığı duyguyu hazmetmeye hazırlayamazdı. Ayakları yerden kesildi ve dehşet içinde çığlık attı. Buna engel olamamıştı.

Bütün adamlar güldüler. Onun ilk defa indiğini biliyorlardı ve Billy, göstereceği tepkiyi beklediklerini fark etti. Ama çok geçti; herkesin, ayaklarının yerden kesilmesini önlemek için kafes demirlerine tutunduklarını gördü. Bu bilgi bile korkusunu sakinleştiremedi. Çığlığını bastırabilmek için dişlerini kenetledi.

Nihayet, fren mekanizması devreye girdi. Düşme hızı yavaşladı, Billy'nin ayakları kafes tabanına değdi; kafes demirine tutundu ve titremesini önlemeye çalıştı. Bir dakika sonra korkunun yerini öyle güçlü bir incinme duygusu aldı ki gözyaşlarının akmasından korktu. Donyağı'nın sırıtan suratına baktı ve tüm gürültüyü bastırarak bağırdı. "Kapa o koca ağzını Hewitt, seni bok beyinli!"

Donyağı'nın yüzü bir anda değişti ama bu defa da tepesi atmış gibiydi. Diğer adamların hepsi daha da çok güldüler. Billy, küfrettiği için İsa'dan bağışlanma dileyecekti ama küfretmek, kendini bir salaktan daha hâllice hissetmesini sağlamıştı.

Tommy'ye baktı; onun yüzü de bembeyaz olmuştu. Tommy de çığlık atmış mıydı? Billy, cevabın hayır olmasından korkarak bu soruyu sormadı.

Kafes durdu, kapı açıldı; Billy ve Tommy, titreye titreye madenin içine girdiler.

İçerisi kasvetliydi. Madenci fenerleri, evlerinin duvarlarında asılı olan parafin ışığından daha az ışık veriyordu. Ocak, mehtapsız bir gece kadar karanlıktı. *Belki de kömür çıkarmak için ışığa ihtiyaç yoktur*, diye düşündü Billy. Bir birikintiye *şlapp* diye basınca her yerin, fenerlerin zayıf aydınlığında ışıldayan sulu bir çamurla kaplı olduğunu fark etti. Ağzında tuhaf bir tat vardı: ocağın havası kömür tozu doluydu. İnsanların bu havayı bütün gün solumaları mümkün müydü? Belki de madencilerin sürekli olarak öksürmelerinin ve tükürmelerinin nedeni buydu.

Kafesin önünde, yukarı çıkma sırası bekleyen dört adam ve her birinde de deri birer çanta vardı; Billy, bu adamların itfaiyeci olduğunu anladı. Her sabah, madenciler işe başlamadan önce, itfaiyeciler ocakta gaz kontrolü ya-

parlardı. Eğer metan gazı yoğunluğu kabul edilebilir ölçüden fazlaysa vantilatör fanları içerideki havayı temizleyene kadar madencilerin çalışmasına izin vermezlerdi.

Billy hemen yakınında, bir sıra at bölmesi ve içinde bir masa olan, iyi aydınlatılmış, kapısı açık bir oda gördü; muhtemelen yardımcıların odasıydı. Kafesten çıkan adamlar, kuyu tabanından girilen dört tane uzun tünele yürüyerek dağıldılar. Bu tünellere, *bağlantı* denirdi ve kömürün çıkarıldığı bölgelere giderlerdi.

Price, oğlanları bir sundurmaya götürdü ve bir asma kilidi açtı. Burası bir edevat deposuydu. İki tane kürek seçti; kürekleri oğlanlara verdi, asma kilidi tekrar kilitledi.

Birlikte ahırlara gittiler. Sadece şort ve çizme giymiş bir adam, bir bölmeden çürümüş saman kürüyor ve bir kömür arabasına dolduruyordu. Adamın kaslı sırtından ter akıyordu. "Sana yardım edecek bir oğlan ister misin?" diye sordu Price, adama.

Adam döndü; Billy onun, Bethesda[6] Şapeli'nin ileri gelenlerinden, *Seyis* Dai olduğunu gördü. Dai, Billy'yi tanımamış gibiydi. "Küçük olanı istemem," dedi.

"Tamam..." dedi Price. "Diğeri, Tommy Griffiths. Artık senin."

Tommy memnun olmuşa benziyordu. İstediği olmuştu. İşi, gübre küremek olsa da ahırda çalışacaktı.

"Gel bakalım, *İkili* Billy!" dedi Price ve tünellerden birine yürüdü.

Billy küreğini omuzlayıp onu takip etti. Şimdi biraz daha endişelenmişti, çünkü artık Tommy yanında değildi. Keşke arkadaşıyla birlikte gübre kürüyecek olsaydı. "Ben ne iş yapacağım Mr. Price?" diye sordu Billy.

"Tahmin ediyorsundur, değil mi?" dedi Price. "Sana o lanet olası küreği neden verdim sanıyorsun?"

Billy, yasaklı kelimelerin böyle ulu orta söylenmesine çok şaşırdı. Ne iş yapacağını tahmin edemiyordu ama tekrar soru sormadı.

Tünel, yuvarlak bir boru gibiydi; tavan, çelik payandalarla desteklenmişti. En tepeden iki inçlik bir boru geçiyordu; muhtemelen su borusuydu. Bu bağlantı tünellerine her gece su püskürtülerek havadaki kömür tozunun çöküşmesi sağlanırdı. Kömür tozu, işçilerin ciğerleri için büyük bir tehlike arz etmiyordu –ki etse bile, muhtemelen Celtic Madencilik bunu umursamazdı– ama ne de olsa yanıcı bir maddeydi. Ancak fıskiye sistemi de yetersizdi. Da, altı inç çapında bir boru için mücadele etmiş ama Perceval Jones, ilave para harcamamakta ısrarcı olmuştu. Üç dört yüz metre yürüdükten

[6] Galler'de bir yerleşim yeri (çev. notu).

sonra çaprazdaki, yukarı eğimli tünele geçtiler. Burası daha eski ve daha dar bir geçitti, çelik yerine ahşap payandalarla desteklenmişti. Tavanın alçaldığı yerlerde Price başını eğiyordu. Aşağı yukarı her otuz metrede bir, madencilerin kömür kazdığı bölümlere geçişler vardı.

Billy bir gümbürtü duydu ve Price, "Adam deliğine!" diye bağırdı.

"Ne?" dedi Billy, yere bakarak. *Adam deliği* denilen şey kasabanın sokaklarında, yerde olurdu ama yerde rögar deliğine benzer bir şey yoktu; sadece kömür arabalarının taşındığı raylar vardı. Başını kaldırdığında bir atın üzerine doğru geldiğini gördü; at, bir vagon silsilesini çekerek yokuş aşağı hızla geliyordu.

"Adam deliğine!" diye bağırdı Price, tekrar.

Billy, kendisine söylenen şeyi hâlâ anlamamıştı ama tünelin, kömür arabalarından daha geniş olmadığını görüyordu, kenara çekilse bile ezilebilirdi ve Price, sanki bir adımda tünel duvarının içine girip gözden kaybolmuştu.

Billy, elindeki küreği attı, geri döndü ve geldikleri yönde koşmaya başladı. Attan daha hızlı koşmaya çalışıyordu ama hayvan, kendinden umulmayacak bir hızla geliyordu. Aniden, tünel yüksekliğince duvara oyulmuş bir girinti fark etti. Aşağı yukarı her yirmi beş metrede bir böyle nişler görmüş ama kayda almamıştı. Price, *adam deliği* derken bunları kastediyor olmalıydı. Kendini nişin içine attı, arabalar büyük bir gürültüyle geçip gitti.

At ve peşindekiler geçip gidince Billy nişten çıktı; nefes nefese kalmıştı.

Price, sinirlenmiş gibi görünüyordu ama aslında gülümsüyordu. "Bundan daha dikkatli olmak zorundasın," dedi, "yoksa sen de ağabeyin gibi burada ölürsün."

Billy, adamların çoğunun, küçük oğlanların cahilliklerini yüzlerine vurmaktan ve bunlarla eğlenmekten hoşlandıklarını anladı. Kendisi büyüdüğünde öyle olmamaya karar verdi.

Küreğini yerden aldı; neyse ki kürek zarar görmemişti. "Şanslısın," dedi Price. "Arabalar küreği ezseydi yeni bir kürek satın almak zorunda kalırdın."

Yürümeye devam ettiler ve çok geçmeden çıkarılacak kömür kalmamış bir bölgeye geldiler; ortalıkta kimseler yoktu. Zeminde çok fazla çamur yoktu ama kalın bir kömür tozu tabakasıyla kaplıydı. Birkaç köşe döndüler; Billy, yön duygusunu kaybetti. Tünelin, eski bir arabayla tıkandığı bir yere geldiler. "Bu bölgenin temizlenmesi gerekiyor," dedi Price. Sabahtan beri ilk defa bir şey açıklama zahmetine giriyordu ve Billy, onun yalan söylediğini düşündü, nedense. "Senin işin, yerdeki çamuru arabaya yüklemek olacak."

Billy etrafına bakındı. Fener ışığında görebildiği mesafedeki kömür to-

zunun kalınlığı otuz santim kadar vardı ve tozun daha geniş bir alana yayıldığını tahmin etti. Bir hafta boyunca kürek sallasa fark edilecek kadarlık bir alanı bile temizleyemezdi. Ayrıca burayı temizlemenin ne anlamı vardı ki? Bölgedeki kömür çıkarılmıştı zaten. Fakat soru sormadı. Belki de bu iş, bir nevi sınavdı.

"Biraz sonra tekrar gelip nasıl çalıştığına bakacağım," dedi Price; geldiği yoldan geri giderek Billy'yi yalnız bıraktı.

Billy bunu beklemiyordu; kendinden yaşlı adamlarla birlikte çalışarak onlardan bir şeyler öğreneceğini sanmıştı. Ama kendine söyleneni yapmaktan başka çaresi yoktu.

Kemerindeki feneri çıkardı ve asabileceği veya koyabileceği bir yer bakındı. Raf olarak kullanabileceği hiçbir yer yoktu. Feneri yere koydu ama oradan sağladığı aydınlığın bir faydası olmadı. Sonra, babasının verdiği çivileri hatırladı. Demek ki çiviler bunun içindi. Çivilerin birini cebinden çıkardı. Küreği kullanarak çiviyi bir kalasa çaktı, fenerini çiviye astı. Böylesi daha iyi olmuştu.

Kömür arabası, yetişkin bir adamın göğüs hizasına gelecek yüksekliktey di ama Billy'nin omuzlarına geliyordu. Çalışmaya başladığında küreği arabanın kıyısına kaldırıncaya kadar, yerden aldığı tozun yarısının tekrar yere döküldüğünü gördü. Bunun olmasını önlemek için küreği hareket ettirme biçimini değiştirdi. Birkaç dakika içinde kan ter içinde kalınca ikinci çivinin ne işe yaradığını keşfetti. Çiviyi, başka bir kalasa çaktı, gömleğini ve pantolonunu o çiviye astı.

Bir süre sonra, birisinin onu seyrettiğini hissetti. Göz ucuyla, karanlık bir silüetin heykel gibi dikildiğini fark etti. "Aman Tanrı'm!" diye bağırdı ve gördüğü şeye döndü.

Price'tı. "Fenerini kontrol etmeyi unuttum," dedi Price. Billy'nin çiviye astığı feneri aldı ve bir şeyler yaptı. "Bu iyi değil," dedi, "sana benim fenerimi bırakayım." Kendi fenerini çiviye astı ve gözden kayboldu.

Price, kaypak bir karakterdi ama en azından Billy'nin emniyetini önemsiyormuş gibiydi.

Billy çalışmaya devam etti. Çok geçmeden kolları ve bacakları ağrımaya başladı. Kürek sallamaya alışık olduğunu telkin etti kendi kendine: Da, evin arkasındaki çöplükte bir domuz besliyordu ve Billy'nin görevi, haftada bir o domuz ahırını temizlemekti. Ama o işi çeyrek saatte bitiriyordu. Bu işi bütün gün sürdürmesi mümkün olabilir miydi?

Kömür tozunun altı, kaya ve kildi. Epey uğraştıktan sonra, tünel boyunca bir buçuk metrelik bir yeri temizleyebilmişti. Temizlediği kadar toz, kö-

mür arabasının dibini zor zahmet kapatıyordu. Ama Billy bitkin düşmüştü.

Arabayı çalıştığı yere yaklaştırmak istedi ki böylece dolu kürekle arabaya kadar gidip gelmesi gerekmeyecekti. Ancak uzun süre kullanılmayan arabanın tekerlekleri paslanmış olmalıydı; yerinden kıpırdatamadı.

Saati yoktu; ne kadar vakit geçtiğini bilemiyordu. Daha yavaş çalışmaya başladı, gücünü tüketmek istemiyordu.

Sonra, fener söndü.

Fenerin alevi önce bir titredi; Billy endişeyle çivide asılı duran fenere baktı, grizu olsa fenerin ışığının uzayacağını biliyordu. Işık uzamıyordu, grizu olmadığından emindi. Sonra, fener tamamen söndü.

Böyle bir karanlığı hiç görmemişti. Hiçbir şey görmüyordu: ne bir grilik ne de siyahın farklı bir tonu. Küreğini kaldırdı ve iki üç santim kadar yüzüne yaklaştırdı ama küreğini göremedi. Kör olmak böyle bir şey olsa gerekti.

Hareketsiz kalakaldı. Şimdi ne yapacaktı? Feneri, yakma odasına götürmesi gerekiyordu ama etrafını görebilse bile o tünellerde geri dönüş yolunu bulması mümkün değildi. Bu karanlıkta, bilmediği tünellerde saatlerce dolanıp durabilirdi. Terk edilmiş bölgelerin kaç kilometre boyunca yayıldığı hakkında hiçbir fikri yoktu ve onu bulmak için bir arama ekibi gönderilmesini istemiyordu.

Öylece oturup Price'ın gelmesini beklemek zorundaydı; zaten biraz sonra tekrar geleceğini söylemişti. Bu, birkaç dakika sonra anlamına gelebileceği gibi, bir saat veya daha fazla bir süre anlamına da gelebilirdi. Billy, onun kısa bir süre sonra gelmeyeceğinden endişe etti. Price'ın bunu kasten yaptığı kesindi. Bir fener durduk yerde sönmezdi, ayrıca burada bir hava akımı da yoktu. Price, onun fenerini almış ve yerine, yağı azalmış bir fener bırakmıştı.

Aniden, çok zavallı ve çaresiz olduğunu hissetti, gözlerine yaş doldu. Bunu hak edecek ne yapmıştı ki? Sonra kendini topladı. Ocağa indiği kafes gibi, bu da bir sınavdı. Yeterince dayanıklı olduğunu herkese gösterecekti.

Karanlıkta bile çalışmaya devam etmesi gerektiğine karar verdi. Fener söndüğünden beri ilk defa hareket etti, küreğini yere dayadı, ittirdi, yerdeki kömür tozunu küreğe almaya çalıştı. Küreği kaldırdı; ağırlığını tartınca içinin dolu olduğunu düşündü. Arkasına döndü, iki adım yürüdü; küreğin içindekini arabaya boşaltmak için kaldırdı ama araba yüksekliğini tutturamadı; kürek arabanın kenarına çarptı ve aniden hafifledi; üstündeki yük yere dökülmüştü.

Bunu ayarlayabilirdi. Tekrar denedi; bu defa küreği daha yukarıya kaldırdı ve boşaltırken küreğin ahşap sapının arabanın kıyısına denk geldiğini

hissetti. Bu daha iyi bir hamle olmuştu.

Çalıştıkça arabadan daha uzağa ilerlediği için, küreği arabaya boşaltırken ara sıra gene ıskaladı ama sonra yüksek sesle adımlarını saymaya başladı. Böylece bir ritim tutturdu; kasları ağrımaya başlasa da işe devam edebildi.

İş, otomatik bir hareket serisine dönüşürken beyni de başka şeyler düşünmek için serbest kaldı ama bu, iyi bir şey değildi. Önündeki tünelin ne uzunlukta ve ne zamandan beri terk edilmiş olduğunu merak etti. Başının üstündeki toprağı düşündü: Herhâlde, beş altı yüz metre kalınlığındaydı. Acaba o yaşlı ahşap payandaların taşıdığı ağırlık ne kadardı? Ağabeyi Wesley'yi ve madende ölen diğer adamları hatırladı. Ama o insanların ruhları burada değildi; elbette değildi. Wesley, İsa'nın yanındaydı; diğerleri de İsa'nın yanında olabilirdi. Ama değillerse o zaman başka bir yerde olmalıydılar.

Korkmaya başladı; ruhları düşünmenin bir hata olduğuna karar verdi. Karnı acıkmıştı. Tenekesini açmanın vakti gelmiş miydi acaba? Bilmiyordu ama gene de yemeğini yiyebilirdi. Elbiselerini astığı yere doğru ilerledi, el yordamıyla yeri yokladı, tenekesini ve şişesini buldu.

Olduğu yerde sırtını duvara dayadı, soğuk ve tatlı çaydan kana kana içti. Yağlı ekmeğini yerken hayal meyal bir ses duydu. Rhys Price'ın çizmelerinden çıkan ses olmasını diledi ama bunun sadece bir hüsnükuruntu olduğunu biliyordu. O sesi tanıyordu: fareler.

Korkmadı. Aberowen'ın her caddesindeki deliklerde koşuşturup duran bir sürü fare vardı. Ama karanlıkta daha cesur oluyorlardı; biraz sonra bir fare çıplak bacaklarının üstünden geçti. Ekmeğini sol eline aldı; küreğini kaptı ve yere vurdu. Fareleri ürkütemedi, minik pençelerin tenine dokunuşunu tekrar hissetti. Bu defa bir tanesi koluna tırmanmaya çalışıyordu. Anlaşılan yiyeceğin kokusunu alıyorlardı. Sesler artmaya başladı; Billy, etrafta kaç tane fare olduğunu merak etti.

Ayağa kalktı ve son lokma ekmeği ağzına tıkıştırdı. Biraz daha çay içti, kekini ısırdı. Çok lezzetli bir kekti; içi, meyve kurusu ve badem doluydu; fakat bir fare bacağından yukarı tırmanmaya başlayınca keki de ağzına tıkmak zorunda kaldı.

Fareler, yemeğin ortadan kalktığını fark etmiş olmalıydı; sesleri yavaş yavaş azaldı ve nihayet kesildi. Karnını doyurmak Billy'ye, bir süre sonra yeni bir enerji vermişti ve tekrar çalışmaya başladı ama sırtında yanarcasına bir ağrı vardı. Daha yavaş çalışmaya ve sık sık mola vermeye başladı.

Moralini toplamak için, sandığından daha ileri bir saatte olduğunu düşündü. Belki de öğlen olmuştu bile. Sabah vardiyasının sonunda birisi gelip

onu arayabilirdi. Fenerlerden sorumlu adam, gelen fenerleri sayardı; böylece de geri dönmeyen bir adam olup olmadığını bilirdi. Fakat Price, Billy'nin lambasını almış, yerine yenisini vermişti. Acaba Billy'yi bütün gece burada bırakmayı planlıyor olabilir miydi?

Bu plan işe yaramazdı. Da, ocağın altını üstüne getirirdi. Patronlar babasından korkarlardı; Perceval Jones, az çok bu durumu kabul etmişti zaten. Er ya da geç, birileri Billy'yi arayacaktı.

Fakat tekrar acıktığında buraya geldiğinden beri epey bir zaman geçtiğini anladı. Korkmaya başladı ve bu defa korkusunu silkip atamadı. Sinirlerini bozan şey, karanlıktı. Gözleri bir şeyler görüyor olsa beklemeye katlanabilirdi. Mutlak karanlığın içinde aklını kaybetmeye başladığını hissetti. Yön duygusu kaybolmuştu; arabadan uzaklaştığı her seferde tünel duvarına çarpacağından endişe etmeye başladı. Daha önce çocuklar gibi ağlamaktan çekiniyordu, şimdi ise çığlık çığlığa bağırmaktan kendini alıkoymaya çalışıyordu.

Annesinin ona söylediklerini hatırladı: "İsa her zaman senin yanındadır, çukurun dibinde olsan bile." Bunu söylediği zaman, annesinin ona her zaman akıllı uslu davranmayı öğütlediğini düşünmüştü. Ama annesi bundan daha fazlasını söylemiş olmalıydı. Elbette İsa onun yanındaydı, İsa her zaman her yerdeydi. Karanlığın önemi yoktu, vaktin geç olmasının önemi yoktu. Billy'ye göz kulak olan biri vardı.

Bunu unutmamak için ilahi söylemeye başladı. Kendi sesini sevmedi; hâlâ incecikti ama nasılsa onu duyan hiç kimse yoktu; bağırabildiği kadar bağırarak ilahiyi söylemeye devam etti. Bütün dizeleri söyledikten sonra korku duygusu tekrar yükseldi; İsa'nın, arabanın hemen öbür yanında durduğunu, sakallı yüzünde vakur bir şefkatle onu seyrettiğini hayal etti.

Başka bir ilahi söylemeye başladı. Küreğinin ve adımlarının hareketini ilahinin ritmine uydurdu. İlahilerin çoğu bir çırpıda bitiveriyordu. Arada sırada, burada unutulmuş olabileceği korkusu depreşiyordu; vardiya sona ermiş ve o burada tek başına kalmış olabilirdi ama hemen ardından burada, karanlıkta onunla birlikte olan cübbeli İsa'yı hatırlıyordu.

Birçok ilahi biliyordu. Sessizce oturabilecek yaşa geldiğinden beri her pazar günü üç kere Bethesda Şapeli'ne gidiyordu. İlahi kitapları pahalıydı ve cemaatin çoğu da okuma bilmiyordu; onun için herkes ilahileri ezberlerdi.

On iki ilahi söylediğinde bir saat geçmiş olabileceğini hesapladı. Artık vardiyanın sonu gelmiş olmalıydı, değil mi? Sonra, başka on iki ilahi daha söyledi ve ondan sonra da ilahi sayısını ve kaç saat geçtiğini takip edemedi. En sevdiği ilahileri ikinci defa söyledi ve gittikçe daha yavaş çalışmaya

başladı.

Bağıra bağıra, *Up from the Grave He Arose*[7] ilahisini söylerken zayıf bir ışık gördü. Öyle otomatikleşmişti ki işi bırakmadı; ışık belirginleşirken bir kürek daha doldurdu, ilahiyi söylemeye devam ederek arabaya taşıdı. İlahisi bitince küreğine yaslandı. Rhys Price, kemerinde fenerle orada durmuş, gölgeli yüzünde tuhaf bir ifadeyle Billy'yi seyrediyordu.

Billy kendini koyvermedi. Ne hissettiğini Price'a göstermeye niyeti yoktu. Gömleğini ve pantolonunu giydi, sönük feneri çividen aldı, kemerine astı.

"Fenerine ne oldu?" diye sordu Price.

"Ne olduğunu sen daha iyi bilirsin," dedi Billy; sesi, tuhaf bir şekilde adam sesi gibi çıktı.

Price döndü ve tünelde yürümeye başladı.

Billy tereddüt etti, dönüp arkasına baktı; arabanın hemen arkasında soluk cübbeli, sakallı yüzü gördü ama görüntü hemen kayboldu. "Teşekkür ederim," dedi Billy, bomboş tünele.

Price'ın peşinden giderken bacakları öyle çok ağrıyordu ki yere düşeceğini sandı ama düşse bile umurunda değildi. Tekrar görebiliyordu ve vardiya sona ermişti. Çok geçmeden evde olacak ve uzanıp dinlenecekti.

Kuyunun dibine vardılar; kara suratlı madencilerle birlikte kafese girdiler. Tommy Griffiths ortalıkta yoktu ama Donyağı Hewitt oradaydı. Yukarıdan gelecek sinyali beklerken Billy, herkesin muzip muzip sırıtarak kendisine baktığını fark etti.

"İlk günün nasıl geçti bakalım, *İkili* Billy?" diye sordu Hewitt.

"İyiydi, teşekkür ederim," dedi Billy.

Hewitt'in yüzünde kötücül bir ifade vardı. Billy'nin ona *bok beyinli* dediğini muhakkak ki hatırlıyordu. "Sorun çıktı mı?" dedi Hewitt.

Billy tereddüt etti. Besbelli ki bir şeyler biliyorlardı. Korkuya yenik düşmediğini herkesin bilmesini istiyordu. "Fenerim söndü..." dedi Billy. Sesinin titrememesini sağlamıştı. Price'a baktı ama onu suçlayacak bir söz söylememenin daha erkekçe bir davranış olacağına karar verdi. "Bütün gün karanlıkta kürek sallamak biraz zordu tabii," diye bitirdi cümlesini. Söylediği, bütün gün yaşadıklarının fazlasıyla hafife alınmış şekliydi –kafestekiler onun hiçbir sıkıntı çekmediğini sanabilirlerdi– ama olsun, korktuğunu kabul etmekten iyiydi.

Yaşlıca bir adam olan *Dükkâncı* John Jones (*Karısı küçük bir dükkân işlettiği için adamın lakabı böyleydi*), "Bütün gün mü?" diye sordu.

---

[7] İngilizce "Ve mezardan doğruldu" anlamında (çev. notu).

"Heya," dedi Billy.

John Jones, Price'a baktı. "Seni piç herif!" dedi. "Bir saatten fazla sürmemesi gerekiyordu."

Billy'nin şüpheleri doğrulanmıştı. O gün olanları herkes biliyordu; anlaşılan, yeni işe başlayan çocuklara buna benzer şeyler yapılıyordu ama Price, haddinden fazlasını yapmıştı.

Donyağı Hewitt sırıtıyordu. "Karanlıkta tek başına kalınca korkmadın mı Billy'cik?"

Billy, vereceği cevabı düşündü. Herkes ona bakıyor, vereceği cevabı bekliyordu. Hınzır tebessümler kaybolmuştu, sanki biraz utanmış gibiydiler. Billy, doğruyu söylemeye karar verdi. "Evet, korktum ama tek başıma değildim."

Hewitt apışıp kaldı. "Tek başına değil miydin?"

"Hayır, elbette değildim," dedi Billy, "İsa da benimle birlikteydi."

Hewitt kahkahayla güldü ama başka kimse gülmedi. Nahoş kahkahası sessizlikte yankılandı ve aniden kesildi.

Sessizlik birkaç saniye sürdü. Sonra metalin metale çarpmasından çıkan sesler duyuldu, kafes kıpırdadı ve yükselmeye başladı. Harry arkasını döndü.

O günden sonra Billy'nin lakabı, *İsa'lı Billy* oldu.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARARAN GÖKYÜZÜ

İKİ

Ocak 1914

Kont Fitzherbert, yirmi sekiz yaşındaydı; ailesi ve arkadaşları ona Fitz ismiyle hitap ederlerdi ve Britanya'nın en zenginleri sıralamasında, dokuzuncu adamdı.

Bu muazzam serveti edinmek için Fitz herhangi bir şey yapmamıştı. Galler ve Yorkshire bölgesindeki binlerce dönüm arazi, ailesinden miras kalmıştı. Arazisi üstündeki çiftliklerin çok fazla bir değeri olmasa da altında, kömür yatakları vardı ve Fitz'in büyükbabası, maden çıkarma haklarını lisans yoluyla devrederek muazzam bir servet edinmişti.

Şurası gayet açıktı ki Tanrı, sıradan vatandaşlara hükmetme yetkisini Fitzherbert ailesine vermişti ama Fitz, Tanrı'nın bu lütfunu meşrulaştırmak için kendisinin pek fazla bir çaba göstermediğini hissediyordu.

Fitz'in babası, yani önceki Kont, farklı bir adamdı: Bir deniz subayıyken 1882 yılındaki İskenderiye bombardımanından sonra amiralliğe yükselmiş, sonra St. Petersburg'a Britanya Büyükelçisi olarak atanmış ve nihayet, Lord Salisbury kabinesinde bakanlık yapmıştı. Muhafazakârlar, 1906 yılındaki genel seçimleri kaybettiler ve birkaç hafta sonra da Fitz'in babası öldü. Fitz, babasının kısa sürede ölümünün, Majestelerinin Hükûmetinin David Lloyd George ve Winston Churchill gibi Liberallere geçişinden kaynaklandığını düşünmüştü.

Fitz, Muhafazakâr bir asil olarak babasının, Britanya Parlamentosunun üst otoritesi Lordlar Kamarasındaki koltuğunu devraldı. İyi derecede Fransızca konuşurdu, Rusçası da iyi sayılırdı ve bir gün ülkesinin Dışişleri Bakanı olmak istiyordu. Ne yazık ki Liberaller seçimleri kazanmaya devam

ettiler ve dolayısıyla da Fitz, kabinede bakan olma şansını yakalayamadı.

Askerî kariyeri de aynı ölçüde pek parlak sayılmazdı. Sandhurst'teki subay eğitim akademisinde okumuş ve üç yılını *Welsh Rifles*[1] ile geçirmişse de sonunda yüzbaşı rütbesine ulaşmıştı. Evlendikten sonra tüm zamanını askerliğe ayıramamış olsa da Güney Galler Bölgesi Fahri Albayı payesi almıştı. Ancak bir fahri albayın madalya kazanması mümkün olmuyordu.

Buharlı tren Güney Galler vadilerinde yol alırken Fitz, yine de övünebileceği bir şeyi olduğunu düşündü. İki hafta sonra Kral, Fitz'in taşradaki evini ziyarete gelecekti. Kral V. George ve Fitz'in babası, gençliklerinde aynı gemide görev yapmışlardı. Geçenlerde Kral, gençlerin ne düşündüğünü bilmek istediğini beyan etmişti ve Fitz, Majestelerini bazı gençlerle tanıştırmak için kendi evinde mütevazı bir parti düzenliyordu. Şimdi Fitz ve karısı Bea, parti hazırlıklarını tamamlamak için evlerine dönüyorlardı.

Fitz, geleneklere değer verirdi. İnsanoğlunun hiçbir öğretisi, monarşi, aristokrasi, tüccar ve köylüler düzeninin rahatlığından daha üstün değildi. Fakat şimdi tren penceresinden dışarıyı seyrederken İngiliz hayat tarzının, herhangi bir ülkenin yüzlerce yılda yüz yüze geldiğinden daha büyük bir tehditle karşı karşıya olduğunu görüyordu. Bir zamanlar yeşil olan vadi yamaçlarını şimdi, bir orman gülü dalındaki siyahımsı gri kavruk yapraklar gibi, madencilerin oturduğu sıralı yamaç evler kaplıyordu. O pis mezbeleliklerde şimdi cumhuriyetçilik, ateizm ve başkaldırı konuşuluyordu. Fransız asillerinin arabalarla giyotine taşındığı günlerin üzerinden aşağı yukarı bir asır geçmişti ve eğer o kara suratlı, güçlü kuvvetli madenciler de bir yolunu bulurlarsa aynı şeyin burada da olması kaçınılmazdı.

Fitz, eğer Britanya daha basit bir düzene doğru sürüklenecek olursa kömürden elde ettiği bütün gelirden seve seve vazgeçebileceğini söyledi kendi kendine. Kraliyet ailesi isyanlara karşı güçlü bir siperdi. Ama Fitz, Kralın ziyaretinden dolayı gurur duyduğu kadar huzursuzluk da hissediyordu. Bir sürü şey yolunda gitmeyebilirdi. Kraliyet mensupları önündeki en ufak bir dikkatsizlik, gaflet ve hatta saygısızlık olarak görülebilirdi. Hafta sonunun her bir detayı, misafirin hizmetçileri tarafından diğer hizmetçilere anlatılacak, oradan da o hizmetçilerin işverenlerine duyurulacak ve böylece Londra sosyetesindeki tüm kadınlar, Krala verilen yastığın sertliğini, patatesin tatsızlığını, şampanyanın yanlış marka olduğunu çabucak öğreneceklerdi.

Fitz'in, *Gümüş Hayalet* denilen model Rolls-Royce otomobili Aberowen garında bekliyordu. Bea, Fitz'in yanındaydı ve bir buçuk kilometre uzaktaki Tŷ Gwyn kır evine gidiyorlardı. Galler bölgesinde sık sık görülen hafif

[1] Birleşik Krallık'ta Galler Prensine bağlı bir askerî alay (çev. notu).

ama kararlı bir çisenti vardı.

Tŷ Gwyn, Galler dilinde *Beyaz Saray* demekti ama bu isim artık ironik bir anlam kazanmıştı. Dünyanın bu bölgesindeki diğer her şey gibi, Tŷ Gwyn de kömür tozuyla kaplanmıştı ve bir zamanlar beyaz olan taş blokları şimdi koyu gri bir renge dönüşmüştü ve dikkatsiz hanımefendilerin duvarlara sürünen eteklerini kirletiyordu.

Yine de muhteşem bir binaydı ve otomobil evin önündeki yolu çıkarken Fitz'in içi gururla doldu. Galler'in en büyük özel evi olan Tŷ Gwyn'in iki yüz tane odası vardı. Fitz küçük bir çocukken kız kardeşi Maud ile birlikte evin pencerelerini saymışlar ve 523 rakamına ulaşmışlardı. Evi, büyükbabası inşa ettirmişti ve üç katlı tasarımının hoş bir düzeni vardı. Zemin katın pencereleri büyüktü ve misafir kabul salonlarına bol miktarda gün ışığı dolardı. İkinci katta düzinelerce misafir yatak odası, çatı katında ise hizmetliler için sıra sıra çatı pencereli odalar vardı.

Evin iki yüz dönümlük bahçesi, Fitz'in mutluluk kaynağıydı; bahçıvanları bizzat denetler, ekim, budama ve saksı bitkilerine karar verirdi. "Kral ağırlamaya layık bir ev!" dedi, otomobil sütunlu girişin önünde dururken. Bea cevap vermedi; yolculuk onu huysuzlaştırmıştı.

Arabadan inince Fitz'i, Pirene cinsi dağ köpeği Gelert karşıladı; ayı büyüklüğündeki köpek, sahibinin ellerini yaladı ve kutlama yapar gibi, neşe içinde avluda koşturdu.

Fitz, giyinme odasında seyahat kıyafetlerini çıkardı, sütlü kahverenginde tüvit bir elbise giydi. Sonra da ara kapıdan Bea'nın odasına geçti.

Rus nedime Nina, Bea'nın yolculukta taktığı şaşaalı şapkasının iğnelerini çıkarıyordu. Fitz, tuvalet masasının aynasında Bea'nın yüzünü gördü ve kalbi, bir atışlık tekledi. Dört yıl öncesine, sarışın ve asi buklelerin çerçevelediği o olağanüstü güzel yüzü, St. Petersburg balo salonunda ilk defa gördüğü ana döndü. O zaman da şimdiki gibi, Fitz'e çok çekici gelen huysuz bir görünüşü vardı ve hemen o anda, tanıdığı bütün kadınlar içinde evlenmek istediği tek kadının Bea olduğuna karar vermişti.

Nina, orta yaşlıydı, elleri titrerdi –Bea hizmetçilerini ürkütürdü. Fitz seyrederken şapka iğnelerinden biri Bea'nın kafasına batınca Prenses bağırdı.

Nina'nın yüzü sarardı. "Çok özür dilerim, Ekselansları," dedi, Rusça.

Bea, tuvalet masasının üstündeki iğnelerden birini kaptı. "Bak bakalım nasıl oluyormuş!" diye bağırarak iğneyi nedimenin koluna batırdı.

Nina ağlamaya başladı ve odadan çıktı.

"Dur, ben yardım edeyim," dedi Fitz, karısını sakinleştirecek bir ses tonuyla.

Bea'nın yatışmaya niyeti yoktu. "Ben kendim yaparım."

Fitz pencereye gitti. Bir düzine kadar bahçıvan, dalları buduyor, çim kıyılarını kırpıyor, çakılları tırmıklıyordu. Bodur ağaçların birkaç tanesi çiçeklenmişti: pembe kartopları, sarı renkli kış yaseminleri, cadı fındıkları, hoş kokulu kış hanımelleri. Bahçenin ötesinde ise dağların yemyeşil yumuşak kıvrımları görünüyordu.

Bea'ya karşı sabırlı olması gerekiyordu; onun burada, yabancı bir ülkede, ailesinden ve tanıdığı şeylerden uzakta, yalnız kaldığını hatırlattı kendi kendine. Evliliklerinin ilk aylarında, sabırlı olmak daha kolaydı; o zamanlar, Bea'nın güzelliğinden, kokusundan, teninin yumuşaklığından hâlâ başının döndüğü zamanlardı. Ama şimdi, sabrının sınırları zorlanıyordu. "Neden dinlenmiyorsun?" dedi, karısına. "Ben gidip Peel ve Mrs. Jevons'u bulayım ve hazırlıklar nasıl gidiyor bakayım." Peel, baş kâhyaydı ve Mrs. Jevons, evin temizlik ve düzeninden sorumluydu. Hizmetli personeli yönetmek Bea'nın göreviydi ama Fitz, kralın ziyareti nedeniyle titizlendiği için, işe karışma bahanesi bulmuştu. "Sen dinlenip kalktığında durumu sana rapor ederim." Puro tablasını cebinden çıkardı.

"Burada içme," dedi Bea.

Fitz bunu, söylediklerinin onayı olarak gördü ve kapıya yöneldi. Dışarı çıkmadan önce durdu. "Bak, Kral ve Kraliçenin önünde de böyle davranmayacaksın, değil mi? Yani hizmetçilerine vurmayacaksın."

"Ben ona vurmadım, ders olsun diye iğne batırdım."

Ruslar böyle şeyler yaparlardı. Fitz'in babası, St. Petersburg'daki İngiliz Büyükelçiliği hizmetlilerinin tembelliğinden şikâyet edince Rus arkadaşları ona, hizmetlilerini yeterince dövmediğini söylemişlerdi.

"Böyle şeylere şahit olmak kraliyet ailesini utandırır. Sana daha önce de söyledim, İngiltere'de böyle yapılmaz," dedi Fitz.

"Ben küçük bir kızken üç köylünün idamını seyretmek zorunda bırakılmıştım. Annem bundan hoşlanmadı ama büyükbabam ısrar etti. Dedi ki: 'Bu, sana hizmetçilerini cezalandırmayı öğretmek için. Eğer tembellikleri ve dikkatsizlikleri nedeniyle ara sıra onları cezalandırmazsan sonra daha büyük günahlar işlerler ve sonları darağacı olur.' Büyükbabam bana, aşağı sınıftakilere müsamaha göstermenin, uzun vadede zalimlik olacağını öğretti," dedi Bea.

Fitz'in sabrı taşmaya başladı. Bea, sınırsız bir servet içinde yüzdüğü, binlerce mutlu köylü ve manga manga itaatkâr hizmetçiyle çevrelenmiş, vurdumduymaz çocukluğundan bahsediyordu. Eğer zalim ve muktedir büyükbabası hâlâ yaşıyor olsaydı, o hayat devam edebilirdi; fakat aile ser-

vetleri, Bea'nın sarhoş babası ve yerine yenisini dikmeden ağaç kesip kereste satan ağabeyi Andrei tarafından çarçur edilmişti. "Zaman değişti," dedi Fitz. "Senden, beni kralın önünde utandırmamanı istiyorum –sana bunu emrediyorum– ve umarım, aklında şüpheye yer bırakmayacak kadar iyi açıklamışımdır." Dışarı çıktı ve kapıyı kapadı.

Hem huzursuz hem de biraz üzgün, geniş koridor boyunca yürüdü. İlk evlendikleri zamanlarda böyle münakaşalardan sonra hem şaşkınlık hem de pişmanlık duyardı; şimdi ise bunları kanıksamıştı. Bütün evlilikler böyle miydi? Bilmiyordu.

Kapının tokmağını parlatmakla meşgul uzun boylu bir uşak, sırtını duvara dönerek hazır ola geçti ve bakışlarını yere indirdi: Tŷ Gwyn hizmetlileri, Kont yanlarından geçerken nasıl davranmaları gerektiği konusunda eğitimliydiler. Bazı büyük evlerin hizmetlileri, yüzlerini duvara dönerlerdi ama Fitz bunun fazlasıyla feodal bir âdet olduğunu düşünürdü. Fitz bu uşağı hatırladı; onu, Aberowen madencileri ile Tŷ Gwyn personeli arasındaki kriket maçında oynarken görmüştü. Sol eliyle topa çok iyi vuruyordu. Fitz, uşağın adını hatırladı. "Morrison," dedi, uşağa adıyla hitap ederek "Peel ve Mrs. Jevons'a söyle, kütüphaneye gelsinler."

"Derhâl, efendim."

Fitz, büyük merdivenlerden aşağıya indi. Bea ile evlenmişti, çünkü onun güzelliğiyle büyülenmişti ama bu kararının makul bir nedeni de vardı. Büyük arazileri yönetecek bir Anglo-Rus hanedan kurmayı hayal ediyordu; mesela, asırlar boyunca Avrupa'nın belli bölgelerini yönetmiş Habsburg hanedanı gibi.

Fakat böyle bir hanedan için Bea'nın mirasına ihtiyacı vardı. Bea'nın az önceki tavrına bakılırsa bu gece kocasını yatağına almayacaktı. Fitz ısrar edebilirdi ama bu, hiçbir zaman tatminkâr olmuyordu. Son defa aynı yatağa girdiklerinden beri iki hafta geçmişti. Amiyane derecede arzulu bir karısı olsun istemezdi ama diğer yandan, iki hafta da oldukça uzun bir süreydi.

Kız kardeşi Maud, yirmi üçüne geldiği hâlde, hâlâ bekârdı. Ayrıca Maud'un çocuğu olsa muhtemelen, aile servetini isyankâr broşürler basmakla çarçur edecek kuduruk bir sosyalist olarak yetişirdi.

Fitz, üç yıllık evliydi ve artık endişelenmeye başlıyordu. Bea geçen sene bir kerecik hamile kalmış ama gebeliğin üçüncü ayında düşük yapmıştı. Düşük olayı, aralarındaki bir münakaşanın hemen ardından cereyan etmişti. Fitz, planladıkları St. Petersburg seyahatini iptal etmiş, Bea buna fevkalade üzülmüş, vatanına gitmek istediğini söyleyerek bağrış çağrış ağlamıştı. Fitz ayak diremişti –nihayetinde bir erkek, karısının emrine göre

hareket etmezdi– ama sonra Bea bebeği düşürünce suçluluk hissetmiş ve bunun, kendi kabahati olduğuna kanaat getirmişti. Eğer Bea tekrar hamile kalırsa bebek doğana kadar, onu üzecek herhangi bir şeyin olmasına asla izin vermeyecekti.

Bu endişesini beyninin gerisine iterek kütüphaneye girdi ve deri kakmalı masasına oturarak bir liste yapmaya başladı.

Bir iki dakika sonra, Peel ve ev hizmetçilerinden biri içeri girdiler. Kâhyası, bir çiftçinin küçük oğluydu; saçları kırçıllıydı, çilli yüzünde açık havada dolaşmanın izleri vardı ve çalışma hayatına başladığında beri Tŷ Gwyn'in hizmetlisiydi. "Mrs. Jevons *hastalanmıştı*, efendim," dedi kâhya. Fitz, Galler yerlisi hizmetlilerin gramerini düzeltme çabasından uzun zaman önce vazgeçmişti. "Karnı ağrıyor," diye ekledi Peel, kederli kederli.

"Detaylarını boş ver," dedi Fitz. Hizmetçiye baktı, yirmi yaşlarında güzel bir kızdı; yüzü az buçuk tanıdık geliyordu. "Bu kim?"

Kız kendini tanıttı. "Ethel Williams, efendim. Mrs. Jevons'un yardımcısıyım." Kız, Güney Galler vadilerinin şakrak şivesiyle konuşuyordu.

"Âlâ, Williams. Ama ev kâhyası olmak için fevkalade genç görünüyorsun."

"Mrs. Jevons, Lordum da uygun görürse Mayfair'den bir kâhya getirebileceğini söyledi ve bu arada benim tatminkâr bir iş çıkaracağımı umuyor."

Tatminkâr derken kızın gözlerinde bir ışık mı yanıp sönmüştü? Münasip bir hürmetkârlıkla konuşuyordu ama küstah bir tarafı da varmış gibi görünüyordu. "Güzel," dedi Fitz.

Williams'ın bir elinde kalın bir not defteri, diğer elinde de iki tane kurşun kalem vardı. "Mrs. Jevons'u odasında ziyaret ettim, benimle işleri konuşacak kadar iyiydi," dedi.

"Neden iki tane kalem taşıyorsun?"

"Birinden biri kırılırsa diye," dedi kız ve gülümsedi.

Ev hizmetçilerinin, Kontun huzurunda gülümsememeleri gerekiyordu ama Fitz de tebessüme karşılık vermekten kendini alıkoyamadı. "Pekâlâ," dedi, "defterine yazdığın notlarını anlat bana bakalım."

"Üç konu var: misafirler, hizmetliler ve malzemeler," dedi kız.

"Âlâ."

"Lordumun gönderdiği mektuptan anladığımıza göre yirmi kişilik bir misafir grubu olacak. Misafirlerin çoğu da bir veya iki hizmetlisini beraberinde getirecek; misafir başına ortalama iki hizmetli dersek, fazladan kırk kişilik bir hizmetli grubunu da düşünmemiz gerekiyor. Bütün misafirler cumartesi günü gelecekler ve pazartesi günü buradan ayrılacaklar."

"Doğru," dedi Fitz. Lordlar Kamarasında ilk konuşmasını yaptığı günkü gibi, hem keyif hem de evham karışımı bir duygu içindeydi: Bunu yapacağı için heyecanlıydı ama aynı zamanda iyi yapıp yapamayacağı kuşkusu içindeydi.

Williams konuşmasına devam etti: "Muhakkak ki Mısırlı Dairesi Majestelerine tahsis edilecek."

Fitz, onaylar gibi başını salladı. O daire, tüm odaların en büyüğüydü ve duvar kâğıtları Mısır tapınaklarından motiflerle süslüydü.

"Mrs. Jevons, diğer odalardan hangilerinin kullanılmasını önerdiğini söyledi, ben de hepsini bunda buraya not aldım."

"Bunda buraya" sözü, yerel bir deyişti. Aslında tam olarak *buraya* demekti ve konuşurken sadece laf kalabalığı yaratırdı. "Göster bakayım," dedi Fitz.

Kız, masanın etrafından dolandı ve defterini Fitz'in önüne koydu. Ev hizmetçilerinin haftada bir banyo yapmaları gerekiyordu. Onun için bu kız, işçi sınıfından biri gibi kokmuyordu. Aslına bakarsan canlı bedeninden hoş bir çiçek kokusu yayılıyordu. Belki de Bea'nın kokulu sabunlarını çalıyordu. Kızın listesini okudu. "Âlâ," dedi. "Prenses, hangi misafirin hangi odada kalacağına karar verebilir. Bu işleri o daha iyi bilir."

Williams sayfayı çevirdi. "Bu da ihtiyaç duyacağımız ilave personel listesi: sebze soymak ve bulaşıklar için mutfağa altı kız; masa servisi için temiz elli iki adam; üç tane daha oda hizmetçisi; mumları yakmak ve ayakkabı cilası için üç tane oğlan."

"İlave personeli nereden bulacağını biliyor musun?"

"Ah evet efendim. Daha önce burada çalışmış kasaba yerlilerinin bir listesi var. O liste yeterli gelmezse önerebilecekleri başkaları olup olmadığını öğrenirim."

"Aralarında sosyalist kafalı birilerinin olmamasına dikkat et," dedi Fitz, endişeli endişeli, "Kralın huzurunda kapitalizmin kötülüklerinden konuşmaya kalkmasınlar." Galler halkının ne yapacağı hiç belli olmazdı.

"Elbette, efendim."

"Peki, malzeme ihtiyacı nedir?"

Kız, bir sayfa daha çevirdi. "Daha önceki partilerde kullandıklarımıza dayanarak hazırladığım malzeme ihtiyacımızın listesi de böyle."

Fitz, listeye baktı: yüz somun ekmek, yirmi düzine yumurta, kırk litre krema, elli kilo domuz pastırması, üç yüz kilo patates... Fitz, sıkılmaya başladı. "Bu listeyi, Prenses menüye karar verene kadar bekletmemiz gerekmez mi?"

"Malzemenin hepsi Cardiff'ten gelecek," dedi Williams. "Aberowen'daki dükkânların hiçbiri bu yükte bir siparişi karşılayamaz. Hatta günü geldiğinde ihtiyacımız olan malzemeyi bulabilmek için, Cardiff toptancılarına bile önceden haber vermemiz gerekir."

Kız haklıydı. Bu kızın işi üstlenmesine memnun oldu. Önceden plan yapabilme becerisi vardı ki bu, nadiren rastladığı bir nitelikti. "Alayımda senin gibi birinin olması iyi olurdu," dedi Fitz.

"Ben hâkî renk giyemem, tenimin rengine uymuyor," dedi kız, sırnaşık bir edayla.

Kâhya, içerlemişe benziyordu. "Dur bakalım Williams, saygısızlık etmeyi bırak."

"Affınıza sığınıyorum Mr. Peel."

Fitz, kızla yüz göz olmanın kendi hatası olduğunu düşündü. Neyse ki kızın küstahlığını kafasına takacak değildi. Aslında bu kızı sevmişti bile.

"Aşçı, menü için bazı öneriler hazırladı, efendim," dedi Peel. Fitz'e, biraz buruşmuş ve aşçının dikkatli dikkatli yazdığı çocuksu el yazısıyla kaplı bir kâğıt verdi. "Ne yazık ki bahar kuzularının vakti henüz gelmedi ama Cardiff'ten buza yatırılmış taze balık getirtebiliriz."

"Bu liste, kasım ayındaki av partisinin menüsüne çok benziyor," dedi Fitz. "Diğer yandan, bu ziyarette yeni bir menü denemeye teşebbüs etmemek lazım; denenmiş ve beğenilmiş yemekleri tercih etmek daha iyi."

"Haklısınız efendim."

"Şimdi de şaraplara bakalım," dedi Fitz. Ayağa kalktı. "Haydi, mahzene inelim."

Peel şaşırdı. Kont bodrum kata nadiren inerdi.

Fitz'in beyninin arkasında bir düşünce vardı ama belli etmek istemedi. Önce tereddüt etti ama sonra, "Williams, sen de gel, gerekirse not alırsın," dedi.

Kâhya kapıyı tuttu. Fitz, kütüphaneden çıktı, arka merdivenlerden inmeye başladı. Mutfak ve hizmetli odası, yarım kat alttaki bodrumdaydı. Buranın adabımuaşereti farklıydı. Çamaşırcılar ve ayakkabıcı çocuklar Kontu selamladılar ve o geçerken el pençe divan durdular.

Mahzen, en alt bodrumdaydı. Peel kapıyı açtı. "İzninizle ben önden gideyim," dedi. Fitz, izin verdiğini belirtmek için başını salladı. Peel bir kibrit çaktı, duvardaki bir lambayı yaktı ve merdivenlerden aşağı indi. Zemine varınca bir lamba daha yaktı.

Fitz'in şarap mahzeni mütevaziydı: yaklaşık on iki bin şişenin büyük çoğunluğu, bulundukları yere babası veya büyükbabası tarafından konulmuş-

lardı. Mahzen muhteviyatında şampanya, porto şarabı ve Alman şarabı ağır basıyordu. Daha az miktarlarda da olsa *bordo* şarabı ve *burgundy* şarabı da vardı. Fitz, şarap hastası biri değildi ama mahzenini çok seviyordu; çünkü burası ona babasını hatırlatıyordu. Yaşlı babası şöyle derdi: "Bir şarap mahzeni, disiplin, basiret ve damak tadı gerektirir. Bunlar, Britanya'yı büyük yapan erdemlerdir."

Fitz, Krala en iyi şaraplarını sunacaktı elbette ama bunun için şaraptan anlamak lazımdı. Şampanya, Perrier-Jouët olacaktı ama hangi yılın mahsulünden? Yirmi otuz yıllık dinlenmiş şampanya daha az köpürür ve daha lezzetli olurdu ama daha geç mahsullerin şampanyaları da keyifli bir tat bırakırdı. Raftan, rastgele bir şişe aldı; üstü toz ve örümcek ağı kaplanmıştı. Ceketinin göğüs cebinden çektiği keten mendille şişenin üstünü temizledi. Gene de loş ışıkta şişe etiketini göremedi. Şişeyi, gözlüklerini takan Peel'a uzattı.

"1857," dedi kâhya.

"Vay canına, bunu hatırlıyorum!" dedi Fitz. "Benim ilk tattığım ve muhtemelen de en güzel mahsul." Hizmetçinin varlığının farkındaydı; kız, ona doğru eğilmiş ve kendisinden çok daha yaşlı şişeye bakıyordu. Kızın bu kadar yakınında olması nefesini kesince hayretler içinde kaldı.

"Elli yedi, fazlasıyla eski bir lezzet olabilir," dedi Peel, "1892 mahsulünü önerebilir miyim?"

Fitz, başka bir şişeye baktı, tereddüt etti, sonra bir karar verdi. "Bu ışıkta okuyamıyorum," dedi. "Peel, bana bir tane büyüteç bulup gelsen?"

Peel, taş basamaklardan yukarı çıktı.

Fitz, Williams'a baktı. Çok aptalca bir şey yapmak üzereydi ama kendine hâkim olamıyordu. "Sen, ne güzel bir kızsın!" dedi.

"Teşekkür ederim, efendim."

Hizmetçi kepinin altından siyah bukleli saçları görünüyordu. Kızın saçına dokundu. Buna çok pişman olacağını biliyordu. "Sen hiç *droit de seigneur*[2] diye bir şey duydun mu?" Kendi sesinin, gırtlaktan ve boğuk çıktığını duydu.

"Ben Galler ülkesindenim, Fransız değilim," dedi kız, cüretkâr bir edayla çenesini yukarı kaldırarak. Fitz, bu davranışın kızın karakteri olduğunu görebiliyordu.

Elini kızın saçlarından boynuna indirdi ve gözlerinin içine baktı. Kız, bütün cesaretiyle onun gözlerine baktı. Acaba kızın bu bakışı daha ileri gitmesini istediği anlamına mı geliyordu yoksa onur kırıcı bir sahneye mi

[2] Fransızca, *efendilik hakkı* veya *efendinin hakkı* veya *bey hakkı* anlamında (çev. notu).

hazırlanıyordu?

Mahzen merdivenlerinde ayak sesleri duydu. Peel dönmüştü. Fitz, kızdan uzağa çekildi.

Williams kıkırdayarak Fitz'i şaşırttı. "Nasıl da suçlu suçlu duruyorsun!" dedi kız. "Okul çocukları gibisin."

Peel, mum ışığında ortaya çıktı. Elinde gümüş bir tepsi, tepside de demir saplı bir büyüteç vardı.

Fitz, nefesini düzenlemeye çalıştı. Büyüteci aldı, şişeyi incelemeye girişti, Williams'ın bakışlarından kaçınmak istiyordu.

Vay canına, diye düşündü, *ne kadar da sıra dışı bir kız bu böyle!*

[II]

Ethel Williams, içinde büyük bir enerji olduğunu hissediyordu. Onu rahatsız eden hiçbir şey yoktu. Her sorunun hakkından gelebilir, her aksiliği giderebilirdi. Aynaya baktığında teninin ışıldadığını, gözlerinin parladığını görebiliyordu. Pazar günü kiliseden sonra babası da her zamanki kinayeli üslubuyla bu konuda bir şeyler söylemişti. "Çok neşelisin," demişti babası, "yoksa para mı buldun?"

Kendini, Tŷ Gwyn'in uçsuz bucaksız koridorlarında yürürken değil, koşarken bulmuştu. Her gün, not defterinin daha fazla sayfasını kullanıyordu: alışveriş listeleri, personelin çalışma çizelgeleri, masaları toplama ve tekrar kurma programları; yastık kılıfı, vazo, peçete, mum, çatal-kaşık sayıları...

Bu, Ethel için büyük bir şanstı. Çok genç olmasına rağmen, kraliyet ailesinin ziyaret hazırlıklarına koşuştururken tam bir ev kâhyası gibi davranıyordu. Mrs. Javons, hasta yatağından kalkabilecekmiş gibi görünmüyordu; dolayısıyla Ethel, Tŷ Gwyn'i Kral ve Kraliçenin ziyaretine hazırlamak için bütün sorumluluğu üstlenmişti. Her zaman, kendisine bir şans verildiğinde gerekli başarıyı gösterebileceğine inanmıştı; fakat hizmetliler odasının sıkı hiyerarşisi içinde, kendisinin diğer herkesten daha iyi olduğunu gösterme fırsatı yakalayamıyordu. Aniden önüne böyle bir imkân çıkmıştı ve bu fırsatı sonuna kadar kullanmaya kararlıydı. Bu ziyaretten sonra belki hastalıklı Mrs. Jevons'a daha hafif işler verirler, Ethel de kâhyalığa terfi eder, şimdiki ücreti ikiye katlanır, hizmetliler katında kendine ait bir yatak odası ve bir oturma odası olurdu.

Ama henüz o aşamaya gelmemişti. Görünüşe bakılırsa Kont, onun çalışmasından memnundu ve Londra'dan bir kâhya getirme fikrinden vazgeçmişti; Ethel bunu, kendine yapılmış büyük bir takdir olarak gördü. Fakat

biraz kaygılıydı; o küçük aşama için henüz biraz daha zaman gerekiyordu; en ufak bir hata her şeyi mahvedip ölümcül sonuçlar doğurabilirdi: kirli bir tabak, boşaltılmamış bir lazımlık, banyo küvetinde ölü bir fare. İşte o zaman Kont, çok fena öfkelenirdi.

Kral ve Kraliçenin geleceği cumartesi sabahı, bütün misafir odalarını dolaştı, şöminelerin yanıp yanmadığını, yastıkların kabartılıp kabartılmadığını kontrol etti. Her odada en az bir vazo dolusu, o sabah seradan getirtilen taze çiçeklerden vardı. Her çalışma masasının üstüne, Tŷ Gwyn armalı yazı kâğıtları; her banyoya havlu, sabun ve su konmuştu. Eski Kont, modern su tesisatını sevmemişti ve Fitz de çeşme suyu tesisatı döşetmeye henüz vakit bulamamıştı. Yüz tane yatak odası olan bir evde sadece üç tane sifonu ve suyu olan tuvalet vardı dolayısıyla odaların çoğuna lazımlık koymak gerekiyordu. Koku giderici karışımlar Mrs. Jevons'un tarifine göre hazırlanmıştı.

Kraliyet ailesinin, çay saatinde gelmesi bekleniyordu. Kont onları, Aberowen tren garında karşılayacaktı. Muhtemelen orada, kraliyet ailesini görmek isteyecek bir kalabalık olacaktı ama Kral ve Kraliçe tebaalarının önüne orada çıkmayacaklardı. Fitz, daha büyük ve kapalı model Rolls-Royce otomobiliyle onları gardan alıp eve getirecekti. Kralın yaveri Sör Alan Tite ve kraliyet maiyetinin diğer üyeleri de at arabalarına yükleyecekleri bagajlarla Fitz'in arkasından geleceklerdi. Bir Welsh Rifles taburu da Tŷ Gwyn'in önünde, eve çıkan yolun iki yanına dizilerek bir şeref kıtası oluşturacaklardı.

Kral ve Kraliçe, tebaalarının karşısına pazartesi sabahı çıkacaklardı. Geri dönmek için tren garına gitmeden önce açık bir araba ile çevre köyleri gezmeyi ve Aberowen Belediye Sarayı'na uğrayarak belediye reisi ve meclis üyeleriyle tanışmayı planlıyorlardı.

Diğer misafirler öğlene doğru gelmeye başladılar. Peel, girişte durup misafirleri odalarına götürecek hizmetçi kızları ve bagajlarını taşıyacak uşakları görevlendirdi. İlk gelenler, Fitz'in eniştesi ve halası olan Sussex Dükü ve Düşesiydi. Dük, Kralın kuzenlerinden biriydi ve hükümdarın kendini rahat hissetmesi için davet edilmişti. Düşes ise Fitz'in halasıydı ve aile bireylerinin çoğu gibi, o da politikayla yakından ilgilenirdi. Londra'daki evlerinde sık sık kabinedeki bakanları ağırlardı.

Düşes, Kral V. George'un saatlere takıntısı olduğunu söyledi Ethel'e; Kral, bir evin içindeki saatlerin her birinin başka bir zamanı gösterdiğini görmekten nefret ederdi. Ethel sessizce küfretti: Tŷ Gwyn'de yüzden fazla saat vardı; Mrs. Jevons'un cep saatini ödünç aldı ve bütün saatleri ayarlamak

için evi dolaşmaya başladı.

Küçük yemek salonunda Kont'a rastladı. Kont, pencerede duruyordu ve aklı başından gitmiş gibi görünüyordu. Ethel bir an için Kontu inceledi: bugüne kadar gördüğü en yakışıklı adamdı. Beyaz yüzü, kış güneşinin yumuşak ışığıyla aydınlanmıştı ve mermerden oyulmuş gibi duruyordu. Köşeli bir çenesi, çıkık elmacık kemikleri, düz bir burnu vardı. Saçları koyu renkti ve yeşil gözleriyle az rastlanan bir tezat yaratıyordu. Sakalı veya bıyığı yoktu, hatta favorisi bile yoktu. Böyle bir yüzü neden bir sürü kılla kaplasındı ki?

Kont, Ethel'in gözlerine baktı. "Kralın, odasında bir tabak portakal olmasından hoşlandığını, az önce öğrendim!" dedi. "Bu kahrolası evde bir tanecik bile portakal yok."

Ethel'in kaşları çatıldı. Aberowen'daki bakkalların hiçbirinde, mevsimin uygun olmadığı bir zamanda portakal bulunmazdı, çünkü bakkal müşterilerinin hiçbirinin böyle bir lüks için harcayacak parası yoktu. Aynı şey Güney Galler vadisindeki bütün kasabalar için geçerliydi. "Eğer telefonu kullanmama müsaade ederseniz, Cardiff'teki bakkallardan birkaçıyla konuşabilirim," dedi Ethel. "Yılın bu mevsiminde onlarda portakal bulunabilir."

"İyi de bulunsa bile buraya nasıl getirteceğiz?"

"Trene bir sepet portakal vermelerini isteyebilirim." Ayarlamakta olduğu saate baktı. "Şansımız yaver giderse portakallar da Kral ile birlikte gelir."

"Tamam," dedi Kont, "öyle yapacağız." Doğrudan Ethel'e baktı. "Sen hayret edilecek kadar akıllı bir kızsın. Bugüne kadar senin gibi bir kızla tanışıp tanışmadığımdan emin değilim."

Ethel de ona baktı. Kont, son iki hafta içinde birkaç kere böyle konuşmuştu: fazlasıyla samimi, biraz hararetli. Bu sözler Ethel'de tuhaf bir his yaratıyordu: sanki peri masallarındaki prens, büyülü şatoya girmiş de tehlikeli ve heyecanlı bir şey olmak üzereymiş gibi, tedirgin ama heyecanlı bir neşe.

Dışarıdaki yoldan gelen tekerlek seslerinin ardından duyulan tanıdık bir sesle, aralarındaki büyü bozuldu. "Peel! Seni görmek ne güzel!"

Fitz, pencereden dışarı baktı. Yüzündeki ifade komikti. "Ah hayır!" dedi. "Kız kardeşim geldi!"

Dışarıdan, Peel'ın sesi duyuldu: "Evinize hoş geldiniz Leydi Maud. Sizi beklemiyorduk."

"Kont, beni de davet etmeyi unuttu ama ben gene de geldim."

Ethel gülümsememeye çalıştı. Fitz, girişken kız kardeşini çok sever, ona

bayılır ama onunla tartışmaktan çekinirdi. Leydi Maud'un politik fikirleri son derece liberaldi: Ateşli bir *kadınlara oy hakkı* savunucusuydu ve bu konudaki kampanyalara militanca iştirak ederdi. Ethel, Leydi Maud'un harika bir kadın olduğunu düşünüyordu –tamı tamına kendisinin de olmak istediği gibi, hür fikirli bir kadın.

Fitz odadan çıktı, Ethel de onun peşinden giriş salonuna gitti. Bu salon, Fitz'in babası gibi muhafazakârların çok beğeneceği türden, *Gotik* tarzda döşenmiş, görkemli bir mekândı: duvarlarda, koyu renkli lambri kaplamalar ve cömert desenli duvar kâğıtları, Orta Çağ tahtlarına benzeyen meşeden oyulma koltuklar. Maud, kapıdan içeri girmek üzereydi. "Fitz, sevgili ağabeyciğim, nasılsın?" dedi.

Maud da ağabeyi gibi uzun boyluydu ve birbirlerine benzerlerdi; fakat Kont, heykeltıraş elinden çıkmış gibi duran hatları ile bir tanrı heykeli gibi görünürken benzer hatlar, bir kadın üzerinde aynı etkiyi yaratmıyordu; Maud, güzel olmaktan çok çarpıcı bir kadındı. Feministler arasında yaygın olan sade giyim tarzının aksine, uzun tüyleri alay bayrağı gibi dalgalanan şapkası, geniş kemerli, geniş manşetli, denizci mavisi paltosu, geniş ve uzun eteği, düğmeli potinleriyle Maud, çok şıktı.

Leydi Maud'a, Herm Hala da eşlik ediyordu. Leydi Hermia, Fitz'in diğer halasıydı; zengin bir dükle evlenen kız kardeşinin aksine, geride hiçbir servet bırakmadan genç yaşta ölen, çulsuz bir baronla evlenmişti. On yıl önce, Fitz ve Maud'un ebeveyni birkaç ay içinde peş peşe öldükten sonra Herm Hala, on üç yaşındaki Maud'a annelik etmek üzere buraya yerleşmişti. O günden beri de Maud'un, âciz refakatçisi olmaya devam etti.

Fitz, "Burada ne arıyorsun?" dedi, Maud'a.

"Ağabeyinin bundan hoşlanmayacağını sana söylemiştim canım," diye mırıldandı Herm Hala.

"Kral ziyarete geliyorsa benim burada olmamam doğru olmaz," dedi Maud. "Bu saygısızlık olur."

Fitz'in sesinde sevecen bir bezginlik vardı. "Kral ile kadın haklarını konuşmanı istemiyorum."

Ethel, Fitz'in endişelenmesi için bir neden olduğunu düşünmüyordu. Radikal politik fikirlerine rağmen Maud, güçlü adamlara nasıl iltifat edeceğini ve onlarla nasıl flört edeceğini bilirdi; Fitz'in Muhafazakâr arkadaşları bile Maud'u severlerdi.

"Lütfen paltomu al Morrison," dedi Maud. Paltosunun düğmelerini açtı ve uşak paltoyu alabilsin diye arkasını döndü. "Merhaba Williams, nasılsın?" diye sordu Ethel'e.

"Evinize hoş geldiniz, efendim," dedi Ethel. "Gardenya dairesi hoşunuza gider miydi?"

"Teşekkür ederim, o dairenin manzarasına bayılırım."

"Ben dairenizi hazırlarken öğle yemeği ister miydiniz?"

"Evet, lütfen. Açlıktan ölüyorum."

"Bugün kulüp usulü servis yapıyoruz, çünkü misafirler farklı zamanlarda geliyor." Kulüp usulü, herkesin topluca sofraya oturması şeklinde değil de centilmen kulüplerinde veya restoranlarda olduğu gibi, misafirler ne zaman yemek salonuna girerlerse o zaman yemek yiyebildikleri anlamına geliyordu. Bugün mütevazı bir yemek servisi vardı: acı soslu tavuk çorbası, soğuk et ve füme balık, alabalık dolması, pirzola, peynir çeşitleri ve tatlı.

Ethel kapıyı tuttu ve Maud ile Leydi Hermia'nın ardından yemek salonuna girdi. Von Ulrich kuzenler o sırada salondaydılar. Daha genç olan Walter von Ulrich, yakışıklı ve sevimli biriydi ve Tŷ Gwyn'de olmaktan hoşnut görünüyordu. Robert ise kılı kırk yaran bir tipti: Duvardaki, Cardiff Şatosu'nu gösteren yağlı boya tabloyu düzeltmiş, odasına daha fazla yastık konmasını istemiş, ayrıca çalışma masasındaki mürekkep hokkasının boş olduğunu keşfetmişti ki bu sonuncu bulgu Ethel'i, daha başka neler unutmuş olabileceğini düşünerek huzursuz etmişti.

İki leydi salona girerken kuzenler ayağa kalktılar. Maud, dosdoğru Walter'ın yanına gitti. "On sekiz yaşından beri hiç değişmemişsin! Beni hatırladın mı?" dedi.

Walter'ın yüzü aydınlandı. "Hatırlıyorum ama sen on üç yaşından beri çok değişmişsin."

El sıkıştılar ve Maud onu, sanki kendi ailesinden biriymiş gibi yanaklarından öptü. "O yaştayken sana karşı bir okul kızı için en cefalı tutkuyu besliyordum," dedi, herkesi şaşırtan bir içtenlikle.

Walter gülümsedi. "Ben de sana abayı yakmıştım."

"Ama hep korkunç bir haşerat gibi davrandın!"

"Duygularımı ağabeyinden saklamak zorundaydım, bekçi köpeği gibi seni koruyordu."

Leydi Hermia, bu hızlı samimiyeti onaylamadığını ima ederek öksürdü. "Halacığım, bu beyefendi, Herr Walter von Ulrich, Fitz'in okuldan arkadaşıdır ve tatillerde buraya gelirdi; şimdi Londra'da, Alman Büyükelçiliğinde diplomat," dedi Maud.

"Size kuzenim Graf Robert von Ulrich'i takdim edeyim," dedi Walter. Ethel, *Graf*[3] sözcüğünün Almanca *kont* anlamına geldiğini biliyordu. "Ken-

[3] Erkekler için *Graf*, kadınlar için *Gräfin* olarak kullanılan ve genellikle *kont* olarak tercüme

disi, Avusturya Büyükelçiliğinde askerî ateşedir."

Peel usulca, bu iki Ulrich'in aslında kardeş torunları olduklarını anlatmıştı Ethel'e: büyükbabaları kardeşti ve küçük kardeş, zengin bir mirasın vârisi olan bir Alman kadınla evlenerek Berlin'den Viyana'ya göçmüştü. O nedenle de Walter Alman, Robert ise Avusturyalıydı. Peel, böyle şeylerin doğru anlaşılmasını isterdi.

Herkes masaya oturdu. Ethel, Herm Hala'nın koltuğunu tuttu. "Biraz çorba ister miydiniz Leydi Hermia?" diye sordu.

"Evet, Williams. Lütfen."

Ethel, uşaklardan birine başıyla emir verdi; uşak, servis masasında çorbanın sıcak tutulduğu küçük kazana gitti. Misafirlerin yemek salonundaki rahatını temin etmiş olduğunu gören Ethel, odalarını hazırlamak için usulca salondan çıktı. Kapıyı kapatırken Walter von Ulrich'in, "Müziği ne kadar çok sevdiğinizi hatırlıyorum Leydi Maud. Biz de Rus Balesi hakkında konuşuyorduk. Diaghilev[4] hakkında ne düşünüyorsunuz?" dediğini duydu.

Kadınların fikrini soran erkeklere pek sık rastlanmazdı. Bu soru Maud'un hoşuna gidecekti. Ethel, odaları hazırlayacak birkaç hizmetçi kız bulmak için hızla merdivenlerden inerken bu Alman beyefendisinin gayet çekici biri olduğunu düşündü.

[III]

Tŷ Gwyn'deki Heykel Salonu, yemek salonunun girişindeydi. Misafirler yemeğe oturmadan önce bu salonda toplanırlardı. Fitz'in, sanata pek fazla bir düşkünlüğü yoktu –salondaki her şey, büyükbabasının koleksiyonuydu– ama buradaki heykeller, yemeğe oturmayı bekleyen misafirler için sohbet konusu olurdu.

Düşes olan halası ile çene çalarken Fitz, etrafındaki fraklı adamlara ve dekolte elbiseli ve taçlı kadınlara endişeyle baktı. Protokole göre Kral ve Kraliçe girmeden önce herkesin salonda olması gerekiyordu. Maud neredeydi acaba? İnşallah bir münasebetsizlik yapmazdı! Ah hayır, işte oradaydı; mor ipekten bir elbise giymiş, annesinin pırlantalarını takmış, Walter von Ulrich ile neşe içinde sohbet ediyordu.

Fitz ve Maud, her zaman birbirlerine yakın iki kardeş olmuşlardı. Babaları, mesafeli bir kahraman, anneleri ise onun mutsuz yardımcısı olmuştu ve iki çocuk, ihtiyaç duydukları sevgi ve şefkati birbirlerinde bulmuşlardı.

edilen antik bir Alman asalet unvanı (çev. notu).

[4] Rus Balesi'nin kurucusu Sergei Pavlovich Diaghilev (çev. notu).

Ebeveynleri öldüğünde birbirlerine sarılmışlar ve kederlerini paylaşmışlardı. O zaman, Fitz on sekiz yaşındaydı ve küçük kız kardeşini zalim dünyanın etkilerinden korumaya çalışmıştı. Bu nedenle de Maud, ağabeyine tapardı. Yetişkinliğe geçtiğinde Leydi Maud, kendi kafasına göre özgürce davranmayı seçmiş ama evin büyüğü olarak Fitz, kardeşi üzerinde bir otoritesi olduğuna inanmaya devam etmişti. İki kardeşin birbirlerine karşı duydukları sevgi, aralarındaki farklılıkların sorun yaratmasına meydan vermeyecek kadar güçlüydü –en azından şimdiye kadar öyle olmuştu.

Maud, Walter'a bronz bir aşk tanrısı heykelini gösteriyordu. Fitz'den farklı olarak Maud, sanattan ve böyle şeylerden anlardı. Fitz, kardeşinin bütün gece sanattan bahsetmesi ve kadın haklarını konu etmemesi için dua etti. Kral V. George'un liberallerden nefret ettiğini herkes bilirdi. Monarşi üyeleri genellikle Muhafazakâr olurlardı ama bazı olaylar, Kralın liberallere karşı soğukluğunu daha da keskinleştirmişti; çünkü politik bir krizin ortasında tahta çıkmış ve kendi iradesine rağmen, Liberal Başbakan H. H. Asquith – ki ardındaki halk desteği büyüktü– tarafından, Lordlar Kamarasının gücünü gemlemeye zorlanmıştı. Kral, bu küstahlığın acısını hâlâ unutmamıştı. Majesteleri, Fitz'in Lordlar Kamarasındaki Muhafazakâr üyelerden biri olduğunu ve bu sözüm ona reforma karşı, kanının son damlasına kadar mücadele ettiğini biliyordu. Sözün özü, eğer Kral bu gece Maud'un tumturaklı liberal nutuklarından birine maruz kalırsa bir daha asla Fitz'i affetmezdi.

Walter, kıdemli bir diplomat değildi ama babası, Kayzerin en eski arkadaşıydı. Robert da hanedanla ilintili birisiydi: Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tahtının vârisi Arşidük Franz Ferdinand'ın yakınındaydı. Asillerin grupları arasında dolaşan diğer bir misafir, şimdi Düşesle sohbet etmekte olan uzun boylu bir Amerikalıydı; adı, Gus Dewar'dı ve senatör babası, ABD Başkanı Woodrow Wilson'ın sıkı fıkı olduğu danışmanlarından biriydi. Fitz, her biri geleceğin yönetici seçkinleri olacak genç adamlardan oluşan böyle bir grubu toplamış olmaktan dolayı memnuniyet hissetti. Kralın da memnun olmasını diliyordu.

Gus Dewar, sıcakkanlı ama tuhaf biriydi. Sanki daha kısa boylu olmayı ve daha az dikkat çekmeyi tercih ediyormuş gibi hafif kambur duruyordu. Öz güvenli bir adama benzemiyordu ama herkese, hoş bir saygıyla yaklaşıyordu. "Amerikan halkı dış politikadan çok iç meselelerle ilgileniyor," diyordu Düşese, "fakat Başkan Wilson bir liberal; dolayısıyla da Avusturya ve Almanya'nın otoriter monarşilerinden çok Fransa ve Britanya gibi demokrasilere karşı sempati besliyor."

Tam o sırada çift kanatlı kapı açıldı, Heykel Salonu sessizleşti, Kral ve

Kraliçe salona girdi. Prenses Bea dizlerini büktü, Fitz ise başını eğerek reverans yaptı; diğer herkes de bu selamları tekrarladı. Birkaç saniyelik mahcup bir sessizlik oldu, çünkü Kral veya Kraliçe bir söz söyleyene kadar konuşmaya müsaade yoktu. Nihayet Kral, Bea ile konuştu: "Biliyor musunuz, yirmi yıl önce de bu evde kalmıştım." Bu sözden sonra herkes rahatladı.

Dördü birlikte hafif bir sohbete başladıklarında Fitz, Kralın mazbut ve tertipli bir adam olduğunu düşündü. Bıyığı ve sakalı titiz bir tıraş görmüştü; saçı seyrelmişti ama tepesinde, cetvel düzlüğünde bir yivle ayrılıp taranacak kadar saçı vardı; dar kesimli yemek kostümü ince yapısına gayet güzel oturmuştu ve babası VII. Edward'ın aksine Kral, damağına düşkün birisi değildi. Hassasiyet gerektiren hobileri vardı: posta pulu biriktirir ve onları, büyük bir titizlikle pul albümüne yerleştirirdi ki bu hobisi, küstah Londra entelektüellerinin alay konusu oluyordu.

Kraliçe ise ağarmaya başlamış bukleleri ve haşin görünüşlü ağız çizgileriyle daha ürkünç bir figürdü. Haşmetli bir göğsü vardı ve göğüslerini, son zamanların modasında zorunlu olan derin bir dekolte ile cömertçe sergilenmişti. Bir Alman prensinin kızıydı. İlk başta George'un ağabeyi Albert ile nişanlanmıştı ama Albert, düğünden önce zatürreeden ölmüştü. George tahtın vârisi olunca ağabeyinin nişanlısını da almıştı ve bu durum, bazı kişiler tarafından biraz Orta Çağ usulü olarak nitelenmişti.

Bea tam havasını bulmuştu. Pembe ipekliden, kışkırtıcı bir elbise giymiş, sarışın bukleleri biraz dağınık, sanki az önce gayrimeşru bir öpücükten kaçmış havası verilerek özenle taranmıştı. Bea pürneşe, Kralla konuşuyordu. George, onun sohbetindeki dikkatsizliği fark ettiğinde Bea'dan etkilenmeyecekti, çünkü Bea, Büyük Petro'nun Rus Donanmasını nasıl inşa ettiğini anlatıyordu ve George da ilgilenmiş gibi başını sallıyordu.

Peel, yemek salonunun kapısında belirdi; çilli yüzünde hazır bekliyormuş gibi bir ifade vardı. Fitz ile göz göze geldiler ve Peel tamam der gibi başını salladı. Fitz, "Yemeğe geçmek ister miydiniz Majesteleri?" dedi, Kraliçeye.

Kraliçe elini Fitz'in koluna koydu. Onların arkasından da Kral ile Bea kol kola girdiler. Diğer herkes de protokoldeki kıdem sırasına göre sıraya dizildiler. Hazır olduklarında tören alayı gibi yemek salonuna doğru yürüdüler.

"Ne kadar güzel!" diye mırıldandı Kraliçe, masayı görünce.

"Teşekkür ederim," dedi Fitz, sessizce rahat bir nefes alarak. Bea mükemmel bir iş yapmıştı. Uzun masanın üstüne, tavandan aşağı üç tane avize sarkıyordu. Avizelerin ışığı kristal bardaklar üzerinde parıldıyordu. Bütün yemek takımları, tuzluk ve biberlikler, hatta puro içenler için masaya kon-

muş kibrit kutuları bile altındı. Masanın beyaz örtüsü üzerine, nihai bir dokunuş olarak seradan getirtilen güller serpiştirilmişti ve Bea, altın tabaklara piramit şeklinde dizilmiş üzümlerin üzerine, avizelerden sarkan aşkmerdivenleri yerleştirmişti.

Herkes oturdu; piskopos, yemek için şükür duası etti, Fitz iyice rahatladı. İyi başlayan bir parti hemen her zaman başarıyla tamamlanırdı. Şarap ve yemek, insanların kusur bulma heveslerinin önüne geçerdi.

Yemek, Bea'nın anavatanına bir selam gibi, Rus mutfağından mezelerle başladı: küçük dilimler hâlinde kesilmiş esmer buğday ekmeği üzerine krema ve havyar, üçgen şeklindeki kızarmış ekmekler ve füme balık, krakerler üzerinde soslu ringa balığı. Ve bunların yanında içmek için Perrier-Jouët 1892 şampanya –ki Peel'ın önerdiği gibi, gayet yumuşak ve lezzetli bir içimi vardı. Fitz, gözünü Peel'dan ayırmazken Peel da Krala bakıyordu. Majesteleri çatal bıçağını elinden bırakır bırakmaz Peel, Kralın önündeki tabağı aldı; bu, hazır bekleyen uşakların diğer tabakları toplamaları için bir işaretti. Hâlâ tabağındakini yemekte olan herhangi bir misafir hürmetle ondan vazgeçmek zorundaydı.

Ardından çorba geldi; sonra, *Sanlúcar de Barrameda*'dan gelen aromalı sek İspanyol şarabı ile *pot-au-feu*[5] servisi yapıldı. Balık servisinin yanında ikram edilen yıllanmış *Meursault Charmes* şarabı bir ağız dolusu altın gibiydi. Fitz, Galler kuzusu filetosu yanına *Château Lafite 1875* şarabı seçmişti –1870 mahsulü henüz içime hazır değildi. *Parfait* kaz ciğeri, et tabağı, yufkaya sarılmış üzümlü bıldırcın yanında kırmızı şarap servisi devam etti.

Hiç kimse bu yemeklerin hepsini yemedi. Erkekler beğendiklerinden aldılar gerisini görmezden geldiler. Kadınlar, sadece bir iki tabağa dokundular. Tabakların çoğu, hiç dokunulmadan mutfağa geri gitti.

Masaya salatalar, tatlılar, iştah açıcılar, meyve ve minik pastalar da geldi ve nihayet Prenses Bea, bir kaşını saygıyla kaldırarak Kraliçeye baktı; Kraliçe, belli belirsiz başını salladı. İkisi birlikte ayağa kalktılar, onları takiben herkes ayağa kalktı. Hanımlar yemek salonundan çıktılar.

Erkekler tekrar yerlerine oturdular. Uşaklar puro kutularını getirdiler; Peel, Kralın sağ elinin yanına bir sürahi *Ferreira 1847* porto şarabı koydu. Fitz, memnuniyet içinde purosundan bir nefes çekti. Her şey yolunda gitmişti. Kral, girişken olmamasıyla ünlü bir adamdı ve sadece donanmadaki mutlu günlerinde edindiği arkadaşları arasında rahat ederdi. Ama bu gece gayet neşeli görünüyordu ve yolunda gitmeyen bir şey olmamıştı. Hatta trene verilen portakallar bile gelmişti.

[5] Fransız usulü sebzeli et yahnisi (çev. notu).

Fitz, eski moda favorileri olan, emekli kara subayı ve Kralın yaveri Sör Alan Tite ile daha önce konuşmuştu. Yarın Kralın, hepsi de şu veya bu hükûmet hakkında bilgisi olan misafir erkeklerin her biriyle masa başında bir iki saat görüşmesi üzerinde anlaşmışlardı. Bu gece Fitz, bazı genel politik sohbetlerle buzları eritecekti. Fitz boğazını temizledi ve Walter von Ulrich'e seslendi. "Walter, sen ve ben on beş yıllık arkadaşız –Eton'da birlikte okuduk." Robert'a döndü. "Ve öğrenciyken üçümüz birlikte Viyana'daki aynı dairede kaldığımızdan beri kuzenin Robert'ı da tanıyorum." Robert gülümsedi ve başını salladı. Fitz, bu iki kuzeni severdi: Robert, da Fitz gibi gelenekçi biriydi. Walter o kadar gelenekçi olmasa da çok akıllıydı. "Şimdi ise ülkelerimiz arasında savaşa hazırlanan bir dünyada bulduk kendimizi." Fitz devam etti. "Böyle bir trajedinin yaşanması gerçekten mümkün mü?"

Walter cevap verdi: "Eğer tartışmalar savaşı mümkün kılacak olursa evet, biz de savaşa hazırlanan herkes ile savaşırız. Fakat savaşmak için gerçek bir neden var mı? Ben bir neden göremiyorum."

Gus Dewar, çekingen çekingen elini kaldırdı. Fitz, politikadaki liberal yaklaşımlarına rağmen Dewar'ı severdi. Amerikalılar biraz saygısız olurlardı ama bu, terbiyeli ve biraz da mahcup bir adamdı; ayrıca çok bilgiliydi. "Britanya ve Almanya arasında birçok çatışma konusu var," dedi Gus.

Walter ona döndü. "Bana bir örnek gösterebilir misiniz?"

Gus purosunu üfledi. "Donanma rekabeti."

Walter başını salladı. "Kayzerim, Alman Donanmasının Britanya Donanması yanında ebediyen daha küçük kalmasının Tanrı'nın emri olduğuna inanmıyor."

Fitz, endişeyle Krala baktı. Kral, Britanya Kraliyet Donanmasına hayrandı ve çok çabuk rencide olabilirdi. Diğer yandan Kayzer Wilhelm, Kralın kuzeniydi. George'un babası ve Willy'nin annesi, kardeş ve Kraliçe Victoria'nın çocuklarıydılar. Fitz, Kralın anlayışlı anlayışlı gülümsediğini görünce rahatladı.

Walter devam etti: "Bu durum geçmişte bir anlaşmazlık yarattı ama iki yıldır, donanmalarımızın dengeli büyüklüğü konusunda gayriresmî bir anlaşma var."

"Peki, ekonomik rekabete ne diyeceksiniz?" dedi Dewar.

"Almanya'nın günbegün refah içinde büyüdüğü doğru ve çok yakında ekonomik üretim açısından Britanya ve ABD seviyesine çıkacak. Ama bu durum neden bir problem olsun? Almanya, Britanya'nın en büyük müşterilerinden biridir. Ne kadar çok harcayacak paramız olursa o kadar çok mal alırız. Bizim ekonomik açıdan güçlü olmamız, Britanya üreticileri için

iyidir."

Dewar, tekrar denedi. "Almanya'nın daha çok koloni edinmek istediği söyleniyor."

Fitz, tekrar Krala baktı; acaba konuşmaların bu ikisi arasında cereyan etmesinden rahatsız olmuş muydu? Ama hayır. Kral, hayran hayran dinliyor gibiydi.

"Koloniler üzerinde savaşlar oldu, özellikle de sizin vatanınız üzerinde, Mr. Dewar. Fakat şimdilerde böyle konulardaki hır gür, silahlar ateşlenmeden karara bağlanabiliyor. Üç yıl önce Almanya, Büyük Britanya ve Fransa, Fas konusunda anlaşmazlığa düştüler ama tartışmalar, savaşa gerek kalmadan sonuçlandı. Kısa zaman önce, Britanya ve Almanya, Bağdat Demir Yolu ile ilgili çetrefil bir anlaşmazlığı çözdüler. Böyle devam edersek savaşmamıza gerek kalmaz."

"*Alman Militarizmi* deyimini kullanırsam kusurumu bağışlar mısınız?" dedi Dewar.

Bu deyim biraz fazla kaçmıştı ve Fitz irkildi. Walter'ın rengi değişti ama sakin sakin konuşmaya devam etti. "Açık sözlülüğünüzü takdir ediyorum. Nasıl ki Majestelerinin Birleşik Krallık'ı İngiliz hâkimiyetindeyse Alman İmparatorluğu da Prusyalı hâkimiyeti altındadır."

İngilizleri Prusyalılar, Britanya'yı ise Almanya ile mukayese etmek, cüretkâr bir ataktı. Fitz, huzursuzlandı; Walter'ın, nazik bir konuşmada mubah sayılabilecek sınırları zorladığını düşündü.

Walter devam etti: "Prusyalıların askerî gelenekleri güçlüdür ama durduk yerde savaşa girmezler."

"Demek, Almanya saldırgan değil," dedi Dewar, kuşku duyuyormuş gibi.

"Bilakis," dedi Walter, "Almanya'nın, Avrupa Kıta'sı içinde saldırgan olmayan *tek* büyük güç olduğuna sizi temin ederim."

Masada hayret dolu bazı mırıldanmalar oldu ve Fitz, Kralın kaşlarının kalktığını gördü. Dewar, irkilerek arkasına yaslandı. "Bunu nereden biliyorsunuz?"

Walter'ın mükemmel tavırları ve sıcakkanlı ses tonu, kışkırtıcı kelimelerini yumuşatıyordu. "Önce, Avusturya'yı ele alalım," diye devam etti. "Benim Viyanalı kuzenim Robert, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun güneydoğu sınırını genişletme arzusunda olduğunu inkâr etmeyecektir."

"Nedensiz yere değil," diyerek itiraz etti Robert. "Dünyanın, İngilizlerin Balkanlar dediği o parçasında, yüzyıllardır Osmanlılar hüküm sürüyor; ancak Osmanlı hükümranlığı parçalanıyor ve şu anda Balkanlar bölgesinde bir istikrarsızlık var. Avusturya İmparatoru, oradaki düzenin ve Hristiyan

inancının korunmasının, kendi kutsal görevi olduğuna inanıyor."

"Elbette öyledir," dedi Walter, "fakat Rusya da Balkanlar bölgesinde toprak istiyor."

Fitz, belki de Bea dolayısıyla Rus yönetimini savunmanın kendi görevi olduğunu düşündü. "Rusların da geçerli sebepleri var," dedi. "Dış ticaretlerinin yarısını Karadeniz üzerinden yapıyorlar ve boğazlardan geçip Akdeniz'e iniyorlar. Rusya, Balkanlar'ın doğusunu ele geçirip Boğazlar'ı kontrolüne alacak başka bir güce tahammül edemez. O zaman Rus ekonomisinin boynuna idam ilmiği geçmiş gibi olur."

"Aynen öyle," dedi Walter. "Batı Avrupa'ya dönecek olursak Fransa, Alsas ve Lorren bölgelerini Almanya'nın elinden almak niyetinde."

Tam bu noktada Fransız misafir Jean-Pierre Charlois, söze karıştı. "O bölgeler kırk üç yıl önce Fransa'dan çalındılar!"

"Ben bunu tartışmıyorum," dedi Walter, sakin sakin. "Fransa-Prusya Savaşı'nda Fransa'nın yenilmesi sonucu Alsas ve Lorren, 1871 yılında Alman İmparatorluğu'na katıldı diyelim biz ona. Siz çalındı deseniz de demeseniz de Monşer le Comte[6], Fransa o toprakları geri istiyor."

"Doğal olarak öyle," dedi Fransız, arkasına yaslanıp porto şarabından bir yudum alarak.

Walter devam etti: "Hatta İtalya bile Avusturya'dan Trentino bölgesini..."

"Ki orada yaygın dil İtalyancadır!" diye bağırdı Sinyor Falli.

"...artı Dalmaçya kıyısını..."

"Dalmaçya kıyısı, Venedik aslanı heykelleri, Katolik kiliseleri ve Roma sütunlarıyla dolu!"

"...ve uzun zamandır kendi kendini yöneten ve çoğunluğun Almanca konuştuğu Tyrol'ü almak istiyor."

"Orası da stratejik gerekliliktir!" dedi Falli.

"Elbette."

Fitz, Walter'ın ne kadar akıllı olduğunu tekrar gördü; kaba değildi ama sağduyulu bir kışkırtıcılıkla her milletten temsilciyi iğneleyerek ülkelerinin bölgesel arzularını kavgaya hazır bir üslupla teyit etmelerini sağlamıştı.

"Peki, Almanya'nın istediği yeni bölgeler hangileri?" diye sordu Walter. Masadakilere baktı ama hiç kimse konuşmadı. "Hiçbir yer!" diye devam etti Walter, zafer kazanmış gibi. "Ve Avrupa'da, aynı soruya aynı cevabın verileceği diğer tek büyük ülke, Britanya'dır!"

Gus Dewar, şarap sürahisini yanındakine geçirdi ve Amerikan tarzı konuşma ezgisiyle konuştu: "Sanırım, bu doğru."

---

[6] Fransızca, *kont* anlamında (çev. notu).

"Öyleyse, eski arkadaşım Fitz, neden savaşalım?" dedi Walter.

[IV]

Pazar sabahı kahvaltıdan önce Leydi Maud, Ethel'i çağırttı.

Ethel, bezginliğini belli etmemeye çalıştı. Çok işi vardı. Daha sabahın kel körüydü ama bütün personel harıl harıl çalışmaya başlamıştı bile. Misafirler kalkmadan önce bütün şömineler temizlenip yakılacak, kömür kovaları doldurulacaktı. Bütün ana salonlar –yemek salonu, sabah salonu, kütüphane, tütün içme odası ve diğer küçük ortak mekânlar– temizlenmek ve düzenlenmek zorundaydı. Çağrı geldiğinde Ethel, bilardo odasındaki çiçekleri düzenliyor, solmuş olanların yerine taze çiçekler yerleştiriyordu. Fitz'in, oturaklı olmaktan uzak kız kardeşini çok severdi ama Maud'un ona, zorlu bir görev çıkarmamasını diledi.

Ethel, on üç yaşında Tŷ Gwyn'de çalışmaya başladığında Fitzherbert ailesi ve misafirleri, onun için gerçek ötesi insanlardı: Hikâyelerdeki karakterlere, İncil'deki tuhaf kabilelere, belki de Hititlere benziyorlardı ve o insanlardan çekinirdi. Yanlış bir iş yapıp işini kaybetmekten korkardı ama bu tuhaf yaratıkları yakından görmek için de derin bir merak duyardı.

Bir gün, mutfak hizmetçilerinden biri ona, yukarı çıkıp bilardo odasındaki *tantalus*u aşağı indirmesini söyledi. Ethel, *tantalus*[7] *nedir*, diye soramayacak kadar ürkekti o zamanlar. Bilardo odasına çıktı, etrafına bakındı; aradığı şeyin, bir tepsi dolusu bulaşık tabak gibi, bakar bakmaz mutfağa ait olduğunu belli edecek bir nesne bulacağını düşünüyordu ama mutfağa indirebileceği hiçbir şey göremedi. Ethel gözyaşlarına boğulmuşken bilardo salonuna Maud girdi.

Maud o zamanlar, on beş yaşında, sırık gibi, hâlâ çocuk elbiselerine mahkûmken kadınlığa geçmiş, mutsuz ve asi bir kızdı; hoşnutsuzluğunu bir savaşım ruhuna dönüştürerek hayatına anlam kazandırmasından önceki günlerdi. Ama on beş yaşındayken bile Maud, adaletsizliğe ve baskıya karşı duyarlı ve oldukça merhametli bir insandı. Ethel'e neden ağladığını sormuştu. Anlaşıldı ki *tantalus*, içine viski ve brendi şişeleri konulan gümüş bir muhafazaydı. Maud, muhafazanın boş ümitler uyandırdığını, çünkü üstünde, hizmetçiler içindekilerden bir yudum almasınlar diye, sadece

[7] Görülüp dokunulabildiği hâlde elde edilemediği için boş ümitler uyandıran şeyleri ima eden bir kelime. Antik Yunancada *Tantalos*, Latincede ise *Tantalus* olan kelime, bir efsaneden kaynaklanıyor: Yunan mitolojisine göre, tanrıları kızdırdığı için çenesine kadar su dolu bir havuzun içine batırılan Lidya Kralının tepesinden de meyve dolu dallar sarkıyor ama su içmek veya meyve yenmek istediğinde dallar ve su geri çekiliyordu (çev. notu).

anahtarla açılabilen bir kilit mekanizması olduğunu anlatmıştı. Ethel, minnettarlıkla teşekkür etmişti. Bu olay, yıllar içinde Maud'dan gördüğü birçok iyiliğin ilkiydi. Ethel, kendinden büyük bu kızı taparcasına severdi.

Maud'un odasına çıktı, kapıyı çaldı, içeri girdi. Gardenya dairesinin duvar kâğıtları, yeni yüzyıl ile birlikte modası geçmiş şatafatlı çiçek desenleriyle süslüydü. Ancak dairenin cumbasından, Fitz'in bahçesinin en gösterişli bölümü, çiçek tarhları arasından geçerek yaz evine giden Batı Yolu görünürdü.

Maud, botlarını giyiyordu; Ethel buna memnun olmadı. "Yürüyüşe çıkıyorum ve sen de bana eşlik etmelisin," dedi Maud. "Şapkamı takmama yardım et ve bana dedikoduları anlat."

Ethel'in, böyle bir yürüyüş için ayıracak zamanı yoktu ama hem canı sıkılmış hem de merakı depreşmişti. Maud kiminle yürüyüşe çıkıyordu? Her zamanki refakatçisi Herm Hala neredeydi? Maud bahçede gezinmek için neden böylesine gösterişli bir şapka takıyordu? Yoksa gezintisine bir erkek mi katılacaktı?

"Alt katta bu sabah bir skandal var," dedi Ethel, şapkayı Maud'un kara saçlarına iğnelerle tuttururken. Kralın pul biriktirmesi gibi, Maud da dedikodu biriktirirdi. "Morrison, sabahın dördüne kadar yatağa giremedi. Kendisi uşaklardan biridir, uzun boylu sarı bıyıklı olan."

"Morrison'ı tanıyorum. Ve bütün gece nerede olduğunu da biliyorum," dedi Maud, tereddüt içinde.

Ethel, biraz bekledi. "Bana anlatmayacak mısınız?" diye sordu.

"Anlatırsam şok geçirirsin."

Ethel sırıttı. "Olsun varsın."

"Morrison geceyi Robert von Ulrich ile geçirdi." Maud, tuvalet masasının aynasından Ethel'e baktı. "Korktun mu?"

Ethel'in ağzı açık kalmıştı. "Hayır, korkmadım! Morrison'ın kadınlarla pek fazla ilgilenmediğini biliyordum, fakat anlarsınız ya, *o türden* birisi olduğunu düşünmemiştim."

"Ama Robert, kesinlikle *o türden* birisi ve yemek sırasında birçok kez, Morrison'a kaş göz ettiğini gördüm."

"Hem de Kralın gözü önünde! Robert'ın öyle olduğunu nereden biliyorsunuz?"

"Bana Walter söyledi."

"Bir centilmen bir hanımefendiye bunu nasıl söyler! İnsanlar her şeyi konuşuyor. Londra'daki dedikodularda neler var?"

"Herkes Mr. Lloyd George'u konuşuyor."

David Lloyd George, ülkenin maliyesinden ve hazineden sorumlu bakandı. Galler ülkesinden ve sol kanadın ateşli hatiplerinden biriydi. Ethel'in babası, Lloyd George'un İşçi Partisi üyesi olması gerektiğini söylerdi ki Lloyd George, 1912 yılındaki kömür grevi sırasında, madenleri devletleştirmekten bile bahsetmişti. "Neler konuşuyorlar?" diye sordu Ethel.

"Bir metresi varmış."

"Olamaz!" Ethel bu sefer gerçekten bir şok geçiriyordu. "Fakat Lloyd George bir Baptist olarak yetiştirilmiş!"

Maud güldü. "Anglikan olsa daha az bir rezillik mi olurdu?"

"Evet!" dedi Ethel ve bir de *elbette* eklememek için kendini zor zapt etti. "Kadın kimmiş?"

"Frances Stevenson. Lloyd George'un kızına mürebbiye olarak işe başlamış ama akıllı bir kadın –klasik edebiyat tahsili görmüş– ve şimdi de Lloyd George'un özel kalemi olmuş."

"Bu korkunç bir şey!"

"Lloyd George ona *Pussy*[8] diye sesleniyormuş."

Ethel'in yüzü kızardı. Buna ne diyeceğini bilemedi. Maud ayağa kalktı. Ethel onun paltosunu giymesine yardım etti. "Peki, karısı Margaret'a ne oldu?"

"Dört çocuğuyla birlikte burada Galler'de oturuyor."

"Beşti de bir çocuğu öldü. Zavallı kadın."

Maud hazırdı. Uzun koridorda yürüdüler ve büyük merdivenlerden aşağıya indiler. Walter von Ulrich, koyu renkli, uzun bir palto giymiş, giriş holünde bekliyordu. Küçük bir bıyığı ve yumuşak bakışlı, ela renkli gözleri vardı. Alman tarzı, düğmeleri iliklenmiş paltosu içinde hayli enerjik görünüyordu. Ethel onun, reverans yapan, topuk selamı veren sonra da göz kırpan bir adam olduğunu düşündü. Besbelli ki Maud'un, yanında refakatçi olarak Herm Hala'yı istememesinin nedeni buydu.

Maud, "Ben küçük bir kızken Williams burada çalışmaya başladı ve o zamandan beri de arkadaşız," dedi, Walter'a.

Ethel, Maud'u severdi ama arkadaş olduklarını söylemek, biraz fazla ileri gitmekti. Maud iyi bir insandı, Ethel de ona hayrandı ama hâlâ, *hizmetçi ve hanımı* ilişkisi içindeydiler. Aslında Maud'un söylediği, Ethel'in güvenilir biri olduğuydu.

Walter, kendisi gibi insanların astlarıyla konuşurken kullandığı türden abartılı bir kibarlıkla konuştu. "Seninle dostluk kurmaktan çok memnun oldum Williams. Nasılsın?"

[8] İngilizce argoda, kadın cinsel organı için kullanılan bir kelime (çev. notu).

"Teşekkür ederim efendim. Ben de paltomu alayım."

Ethel, aşağı kata koştu. Aslında gerçekten de ve özellikle de Kral buradayken bir gezintiye çıkmak istemiyordu –hizmetçileri denetleyebilmek için buralarda kalmayı tercih ederdi– ama reddetmesi mümkün değildi.

Mutfakta, Prenses Bea'nın hizmetçisi Nina, Hanımı için Rus usulü çay hazırlıyordu. Ethel, oda hizmetçilerinden biriyle konuştu: "Bay Walter odasından çıktı, gri odayı temizleyebilirsin." Misafirler odalarından çıkar çıkmaz, hizmetçilerin odaları temizlemeleri, yatakları düzeltmeleri, lazımlıkları boşaltmaları, el-yüz yıkadıkları leğen ve ibrikleri temizleyip taze su doldurmaları gerekiyordu. Ethel, tabakları saymakta olan kâhya Peel'ı gördü. "Yukarıda uyanan kimse var mı?" diye sordu.

"On dokuz yirmi kişi uyandı," dedi Peel, "Mr. Dewar zili çaldı, tıraş olmak için sıcak su istedi. Sinyor Falli de kahve istedi."

"Leydi Maud, onunla birlikte bahçede gezintiye çıkmamı istiyor."

"Bu çok vakitsiz bir şey," dedi Peel kızarak. "Sana evin içinde ihtiyaç var."

Ethel bunu biliyordu. Alaycı bir üslupla konuştu: "Ne yapmalıyım Mr. Peel? Ona *git başımdan* mı diyeyim?"

"Haddini aşma. Mümkün olduğunca çabuk, buraya dön."

Tekrar yukarı çıktığında Kontun köpeği Gelert ön kapıdaydı; muhtemel bir yürüyüşü hissetmiş gibi, nefes nefese ve hevesle soluyordu. Hep birlikte kapıdan çıktılar ve doğu yönündeki çimi geçerek koruluğa girdiler.

Walter, "Sanırım Leydi Maud sana da kadınlara oy hakkı savunuculuğunu öğretmiştir," dedi, Ethel'e.

"Aslında tam tersi," dedi Maud, "beni liberal fikirlerle tanıştıran ilk kişi, Williams oldu."

"Bunların hepsini babamdan öğrendim," dedi Ethel.

Ethel, aslında ikisinin de kendisiyle konuşmak niyetinde olmadıklarını biliyordu. Adabımuaşeret kuralları Maud'un, Walter ile yalnız kalmasına izin vermiyordu. Dolayısıyla en iyi çözüme başvuruyorlardı. Ethel, önden giden Gelert'a seslendi, sonra köpeğin peşinden koştu; köpekle oynamaya başlayarak Walter ve Maud'a, muhtemelen çok arzu ettikleri mahremiyeti kazandırmaya çalıştı. Geriye bir göz attığında onların el ele tutuştuklarını gördü; Maud'un, tez canlı olduğunu düşündü. Dün söylediklerine bakılırsa Walter'ı on yıldır görmemişti. Eskiden de aralarında herkesin fark ettiği bir aşk hikâyesi geçmemişti sadece ifade edilmemiş bir çekim vardı. Dün gece bir şeyler olmuştu herhâlde. Belki geç vakte kadar sohbet etmişlerdi. Maud herkesle flört ederdi – insanların ağzından laf almayı böyle becerirdi – ama görünüşe bakılırsa bu defa flörtten daha ciddi bir durum vardı.

Biraz sonra Ethel, Walter'ın kısa bir parça şarkı söylediğini duydu. Maud da ona eşlik etmeye başladı, sonra durup gülüştüler. Müzik sağırı olan Fitz'in aksine Maud, müzikle haşır neşir olmayı severdi ve gayet iyi piyano çalardı. Anlaşılan, Walter da müzikseverdi; sesi, hoş bir baritondu ve Bethesda Şapeli'nde Walter'ın sesinin büyük bir beğeni göreceğini düşündü Ethel.

Aklı işine gitti. Bu sabah, oda kapılarının hiçbirinin önünde cilalanmış ayakkabı görmemişti. Boyacı çocukları bulup acele etmelerini söylemesi gerekiyordu. Huzursuzluk içinde saatin kaç olduğunu merak etti. Bu gezinti biraz daha uzun sürecek olursa eve dönmekte ısrar etmesi gerekebilirdi.

Arkasına baktı ama bu sefer Walter ve Maud'u göremedi. Acaba durmuşlar mıydı yoksa başka tarafa mı gitmişlerdi? Bir iki dakika kıpırdamadan durdu ama bütün sabah burada bekleyip duramazdı. Geldiği yoldan geri dönmeye başladı.

Çok geçmeden ikisini de gördü. Birbirlerine sarılarak kilitlenmişler ve arzuyla öpüşüyorlardı. Walter'ın elleri Maud'un arkasındaydı ve onu kendine bastırıyordu. Ağızları açıktı; Ethel, Maud'un inlediğini duydu.

Onlara baktı. Bir adamın kendisini böyle öpüp öpmeyeceğini merak etti. Sivilce Llewellyn, bir şapel gezisinde onu öpmüştü ama böyle ağızlar açık ve bedenler birbirine kenetlenmiş vaziyette bir şey olmadığı gibi, kesinlikle Ethel'i inletecek bir şey de değildi. Kasabın oğlu *Pirzola* Dai, Cardiff'teki Saray Sineması'nda elini eteğinin üstüne koymuş ama Ethel, anında onun elini ittirmişti. Öğretmenin oğlu Llewellyn Davies, liberal hükûmetten bahseder, Ethel'in memelerinin, kuş yuvasındaki sıcak yavru kuşlar gibi olduğunu söylerdi ve Ethel gerçekten de ondan hoşlanmıştı ama o da koleje gitmek için kasabadan ayrılmış ve hiç mektup yazmamıştı. Bu delikanlılarla Ethel'in merakı uyanmış ama asla şiddetli bir arzu duymamıştı. Maud'u kıskandı.

Sonra, Maud gözlerini açtı, Ethel'i gördü ve Walter'ın kollarından sıyrıldı.

Gelert aniden viyakladı, kuyruğunu bacakları arasına kıstırıp daireler çizmeye başladı. Nesi vardı bu köpeğin böyle?

Çok geçmeden Ethel yerde bir sarsıntı hissetti; sanki hızlı giden bir tren geçiyordu ama tren hattı bir buçuk kilometre uzaktaydı.

Maud kaşlarını çattı, konuşmak için ağzını açtı ve o sırada gök gürültüsü gibi bir ses duyuldu.

"Bu da neydi böyle?" dedi Maud.

Ethel ne olduğunu biliyordu.

Çığlık atarak koşmaya başladı.

[V]

Billy Williams ve Tommy Griffiths, mola almışlardı.

Four Foot Coal[9] denilen bir kömür damarında çalışıyorlardı ve yerin, sadece beş yüz elli metre altındaydılar ki burası, Ana Seviye kadar derinde değildi. Damar, beş bölgeye bölünmüştü ve her bölge, Britanya'nın at yarışı koşu parkurlarının adıyla anılırdı. Billy ve Tommy, hava çıkış kuyusuna en yakın olan Ascot bölgesindeydiler ve daha yaşlı madencilere yardım ediyorlardı. Maden işçisi, düz ve sivri uçlu bir külünk kullanarak damardan kömür parçaları koparır, yardımcısı da kopan parçaları kürekle tekerlekli maden arabasına doldururdu. Daima yaptıkları gibi, sabah saat altıda işe başlamışlardı ve birkaç saat sonra şimdi, ıslak zemine oturup sırtlarını tünel duvarına dayayarak bir mola vermişlerdi. Havalandırma sisteminin yumuşak nefesi bedenlerini serinletirken şişelerinden, uzun yudumlarla tatlı çay içiyorlardı.

İkisi de 1898 yılının aynı gününde doğmuşlardı ve on altıncı doğum günlerine altı ay kalmıştı. Fiziksel gelişimlerindeki, on üç yaşındayken Billy için utanç verici olan farklılık, artık ortadan kalkmıştı. Şimdi ikisi de delikanlı olmuşlardı; geniş omuzları, güçlü kolları vardı ve hiç gereği olmasa bile haftada bir kere tıraş oluyorlardı. Üzerlerinde sadece şortları ve çizmeleri vardı; bedenleri, ter ve kömür tozu karşımı ile kapkaraydı. Fenerin loş ışığında, pagan dinlerin abanoz tanrıları gibi parlıyorlardı. Bu parıltılı etkiyi mahveden tek şey kafalarındaki şapkalardı.

Oldukça zor bir iş yapıyorlardı ama alışmışlardı. Kendilerinden yaşça büyük adamlar gibi, ağrıyan sırtlarından, tutulan eklemlerinden şikâyet etmiyorlardı. Başka şeylere ayıracak enerjileri vardı; dinlenme günlerinde, en az işleri kadar gayret gerektiren başka şeyler yapıyorlar, ragbi oynuyorlar, çiçek tarhları hazırlıyorlar, hatta Çifte Taç Tavernası'nın arkasındaki ahırda, eldivensiz boks maçı yapıyorlardı.

Billy, üç yıl önce işe başladığı günü unutmamıştı – gerçekten de o günü hatırladığında büyük bir öfkeyle içi yanıyordu. O gün, yeni çocuklara fena muamele yapmayacağına yemin etmişti. Daha bugün, küçük Bert Morgan'ı uyarmıştı: "Aşağıdaki adamlar sana oyun oynamaya kalkarlarsa hiç şaşırma. Seni saatlerce karanlıkta bırakabilirler veya buna benzer şeyler yapabi-

[9] Isınma ve buhar elde etmek için en iyi kalite kömürün elde edildiği kalınlığı bir metreden fazla kömür damarı (çev. notu).

lirler. Bayağı şeyler küçük beyinleri mutlu ediyor." Daha yaşlı adamlar dik dik ona bakmışlardı ama Billy, gözlerini onlardan kaçırmadı: Haklı olduğunu biliyordu; haklı olduğunu, adamlar da biliyordu.

Annesi, Billy'den bile daha çok kızmıştı. Ellerini beline koyarak oturma odasının ortasında dikilmiş, "Söyle bana," demişti babasına, "nasıl oluyor da küçük oğlanlara işkence etmek Efendimizin amacına hizmet etmek oluyor?"

Kendisine hiç yakışmayan, oldukça manasız bir cevap vermişti Da: "Sen bir kadınsın, anlamazsın."

Billy, bütün insanlar Tanrı'dan korkarak yaşasalar genel olarak dünyanın ve özellikle de Aberowen ocağının daha iyi bir yer olacağına; babası bir ateist ve Karl Marx havarisi olan Tommy ise devrimci *proletaryanın*[10] azıcık zorlamasıyla kapitalist sistemin yakında kendi kendini imha edeceğine inanıyordu. İki oğlan hararetli tartışmalar yapıyorlar ama yakın arkadaşlıklarını sürdürmeye devam ediyorlardı.

"Pazar günleri çalışman gerekmiyor," dedi Tommy.

Bu doğruydu. Ocak, kömür talebini karşılamak için fazla mesai yapıyordu ama Celtic Madencilik, dine hürmet adına pazar günleri vardiyasını isteğe bağlı olarak uyguluyordu. Ancak Billy, *Sabbath*[11] konusundaki dindarlığına rağmen çalışıyordu. "Sanırım Efendimiz benim bir bisikletimin olmasını istiyor," dedi.

Tommy güldü ama Billy dalga geçmiyordu. Bethesda Şapeli, on beş kilometre ötedeki küçük bir köyde bir kardeş şapel açmıştı; Billy de bu yeni şapele destek amacıyla iki pazar gününde bir, dağları geçerek oraya giden Aberowen cemaati gönüllülerinden biriydi. Bir bisikleti olsaydı hafta içi akşamlarında da oraya gidebilir, bir İncil kursu ve dua oturumları oluşturulmasına yardımcı olabilirdi. Büyükleriyle bunu konuşmuştu; onlar da Billy'nin birkaç hafta boyunca bu amaçla Sabbath günlerinde çalışmasının, Tanrı tarafından da kutsanacağını söylemişlerdi.

Billy tam da bunu anlatacağı sırada altındaki zemin sallandı ve kıyamet kopuyormuş gibi bir gürültü oldu; korkunç bir hava akımı, elindeki şişeyi düşürttü.

Billly'nin, kalbi durdu sanki. Aniden, yarım kilometre yerin altında olduklarını, başlarının üstünde milyonlarca ton ağırlığında toprak ve kaya bulunduğunu ve bütün bu ağırlığın, birkaç cılız kalasla ayakta durduğunu hatırladı.

---

[10] *Emekçi* veya *işçi sınıfı* veya *emekçi sınıf* (çev. notu).

[11] Dinî tatil günlerinde çalışma yasağı (çev. notu).

"Bu da neydi böyle dinine yandığımın?" dedi Tommy, korku dolu bir sesle.

Billy ayağa fırladı, dehşet içinde titriyordu. Fenerini kaldırdı, bulundukları tünelin iki ucuna doğru baktı. Alev görünmüyordu, kaya düşmemişti, normalden fazla bir tozlanma yoktu. Titreşimler kaybolurken gürültü çıkmıyordu.

"Patlama oldu!" dedi Billy, sesi titreyerek. Bu, her madencinin her gün korktuğu bir şeydi. Kayaların düşmesiyle veya bir madencinin damara vurmasıyla aniden grizu patlaması oluşabilirdi. Grizu kaçağına ilişkin işaretleri hiç kimse fark etmemişse veya gaz yoğunluğu çabucak artmışsa at nalından çıkan bir kıvılcım, kafesin elektrik zilinin çalması veya aptal bir madencinin, bütün kurallara karşı gelerek piposunu yakması ile patlama olabilirdi.

"İyi de nerede oldu?" dedi Tommy.

"Aşağıda, Ana Seviyede olmalı – yoksa kurtulamazdık."

"İsa Efendimiz, sen bizi koru."

"Koruyacak!" dedi Billy ve hissettiği dehşet kaybolmaya başladı. "Özellikle de biz kendi kendimizi korursak." Oğlanların yardım ettikleri iki madenci ortalıkta yoktu; molalarını GoodWood Bölgesi madencileriyle geçirmeye gitmişlerdi. Billy ve Tommy, kendi kararlarını kendileri vermek zorundaydılar. "Kuyu başına gitsek iyi olur."

Elbiselerini giydiler, fenerlerini kemerlerine astılar ve Pyramus hava çıkış kuyusuna doğru koştular. Asansörden sorumlu operatör Pirzola Dai'dı. "Kafes inmiyor!" diye bağırdı, panik içinde. "Zili çalıp duruyorum!"

Adamın korkusu bulaşıcıydı; Billy, kendi hissettiği paniği yenmeye çabaladı. Biraz düşündükten sonra sordu: "Telefon etsen?" Kafes operatörü, yüzeydeki mevkidaşıyla elektrikli ziller aracılığıyla haberleşirdi ama son zamanlarda her iki seviyeye de telefon bağlanmıştı ve telefon hattı, madenin yöneticisi Maldwyn Morgan'ın ofisiyle bağlantılıydı.

"Cevap vermiyor!" dedi Dai.

"Bir de ben deneyeyim." Telefon cihazı, kafesin yanındaki duvara monte edilmişti. Billy telefonu kaldırdı ve kolu çevirdi. "Hadi! Hadi!"

Sarsak bir ses cevap verdi. "Evet?" diyen, yöneticinin kâtibi Arthur Llewellyn'di.

"Sivilce, ben Billy Williams!" diye bağırdı Billy, telefon ağızlığına. "Mr. Morgan nerede?"

"Burada değil. O gümbürtü de neydi?"

"Yer altında bir patlamaydı, seni avanak! Patron nerede?"

"Merthyr'e[12] gitmişti," dedi Sivilce, üzgün üzgün.

"Neden gitti - neyse boş ver, unut gitsin. Şimdi şöyle yapacaksın, Sivilce. Beni dinliyor musun?"

"Heya!" dedi Sivilce Dai, daha güçlü bir sesle.

"İlk önce ve hemen, Methodist Kilisesi'ne birini gönder ve Ağlak Dai'a bir kurtarma ekibi oluşturmasını söylesin."

"Tamam."

"Sonra hastaneye telefon et ve kuyu başına ambulans göndermelerini sağla."

"Yaralı var mı?"

"Böyle bir patlamadan sonra muhakkak vardır! Üçüncüsü, kömür yıkama sundurmasındaki adamların hepsinin yangın hortumlarını getirmelerini sağla."

"Yangın mı?"

"Kömür tozu yanacaktır. Dördüncüsü, karakolu ara ve Geraint'e bir patlama olduğunu bildir. O, Cardiff'i arar." Billy, yapılacak başka bir şey düşünemedi. "Tamam mı?"

"Tamam Billy."

Billy, telefon kulaklığını kancasına astı. Talimatının ne etkinlikle uygulanacağından emin değildi ama Sivilce ile konuşmak aklını toplamasını sağlamıştı. "Ana Seviyede yaralılar olmalı," dedi, Pirzola Dai ile Tommy'ye, "aşağıya inmek zorundayız."

"İnemeyiz, kafes burada değil," dedi Dai.

"Kuyu duvarında bir merdiven var, değil mi?"

"Sadece iki yüz metre aşağıya kadar!"

"Olabilir. Hanım evladı olsam madenci olmazdım, değil mi?" Kelimeleri cesurdu ama ne olursa olsun, korkuyordu. Kuyu içi merdiveni nadiren kullanılırdı ve bakımsız olabilirdi. Ayağının tek bir kerecik kayması veya kırık bir basamak, onun kendi ölümüne düşmesini sağlayabilirdi.

Dai, şangır şungur kuyu kepengini açtı. Kuyunun duvarları, nemli ve küf bağlamış tuğlalarla kaplıydı. Kuyu çeperinde, kafesi çevreleyen yatay bir çıkıntı vardı ve demir bir merdiven, tuğla duvara çimento ile sabitlenmiş kelepçelere asılıydı. Merdivenin ince dikey demirleri ve dar basamaklarının güven veren bir tarafı yoktu. Billy tereddüt etti ve atılganlıkla yaptığı cesaret gösterisi için pişmanlık duydu. Ama şimdi geri adım atmak çok onur kırıcı bir davranış olurdu. Derin bir nefes aldı, sessizce bir dua okudu, çeperdeki çıkıntıya bastı.

[12] Merthyr, Galler'de bir yerleşim yeri (çev. notu).

Merdivene varana kadar çıkıntı üzerinde yürüdü. Ellerini pantolonuna sildi, merdivenin yan demirlerine tutundu ve bir ayağını basamağa yerleştirdi.

Aşağı inmeye başladı. Demir ellerini acıttı, ellerinin içinde demir pası ufalandı. Bazı yerlerde kelepçeler gevşemişti; merdiven, asap bozucu hareketlerle ayağının altında kımıldıyordu. Kemerine astığı fener, aşağıdaki basamakları görebileceği kadar aydınlatıyordu ama kuyunun dibini göremiyordu. Görememek daha mı iyi yoksa daha mı kötü bilemedi.

Ne yazık ki bu iniş ona düşünecek zaman tanıdı. Madencileri öldürebilecek her olasılık aklına geliyordu. Patlamada ölmek, şansınız varsa en merhametli ölüm şekliydi. Metan gazının yanması karbondioksit üretirdi ki madenciler buna, *grizu sonrası gazı* derlerdi. Birçok madenci düşen kayaların altında kalır ve yardım gelene kadar kanamadan ölürdü. Bazıları ise meslektaşları birkaç metre ötelerindeki moloz yığınında çaresizlik içinde bir yol açmaya uğraşırken susuzluktan ölürdü.

Aniden, aşağıdaki yıkıntı ve kargaşanın içine inmek yerine yukarıya, daha güvenli yere, tırmanmak istedi ama yapamazdı; çünkü Tommy de onu takip ederek hemen peşinden inmeye başlamıştı.

"Benimle mi geliyorsun Tommy?" diye seslendi.

Tommy'nin sesi, hemen başının üstünden geldi. "Heya!"

Billy'nin morali düzeldi. Daha hızlı inmeye başladı, kendine güveni artmıştı. Çok geçmeden dipteki ışığı gördü, sesleri duydu. Ana Seviyeye yaklaştıkça duman kokusu almaya başladı.

Şimdi uğursuz bir telaşın, çığlıklı ve çarpmalı seslerini duyabiliyordu ama neyin ne olduğunu ayırt edemedi. Cesareti sarsıldı. Kendini toplamaya çalıştı; bu seslerin mantıklı bir açıklaması olmalıydı. Çok geçmeden ürken atların kişnediğini anladı; kaçmaya çalışıyorlar ve bölmelerinin duvarlarını tekmeliyorlardı. Sesleri tanıması rahatsızlığını gidermedi, aynı şeyleri hissetmeye devam ediyordu.

Ana Seviyeye varınca tuğla çıkıntının üzerinde yürüdü, kuyu kepengini kendisi açtı, şükrederek çamurlu zemine ayağını bastı. Yer altının loş ışığı, duman yumaklarıyla daha da loşlaşmıştı ama ana tünelin içini görebiliyordu.

Kuyu dibi operatörü Patrick O'Connor, orta yaşlı bir adamdı ve bir çatı çökmesi kazasında bir elini kaybetmişti. Katolik'ti ve kaçınılmaz olarak herkes ona *Papa Pat* derdi; gözlerine inanamayarak Billy'ye baktı. "İsa'lı Billy!" dedi. "Sen de hangi cehennemden geldin?"

"Four Foot Coal bölgesinden," dedi Billy. "Patlamayı duyduk."

Tommy, Billy'nin peşinden yere bastı. "Ne oldu Pat?"

"Anlayabildiğim kadarıyla patlama bu seviyenin diğer ucunda oldu, Thisbe'ye yakın bir yerde," dedi Pat. "Yardımcı ve diğer herkes bakmaya gittiler." Sakin sakin konuşuyordu ama bakışlarında bir çaresizlik vardı.

Billy telefona gitti ve kolu çevirdi. Hemen ardından da babasının sesini duydu. "Ben Williams, sen kimsin?"

Billy, yöneticinin telefonuna neden sendika temsilcisinin baktığını düşünmek için duraksamadı –acil durumlarda her şey olabilirdi. "Da, benim, Billy."

"Merhametli Tanrı'ya çok şükür ki iyisin!" dedi babası, sesi titreyerek; hemen ardından ise her zamanki sesi duyuldu. "Bildiklerini ve gördüklerini bana anlat evlat."

"Tommy ve ben, Four Foot Coal bölgesindeydik. Pyramus kuyusu merdiveninden aşağıya, Ana Seviyeye indik. Patlamanın, Thisbe tarafında olduğunu sanıyoruz. Burada biraz duman var ama çok değil. Ancak kafes çalışmıyor."

"Yukarı yönlü ani hava basıncı nedeniyle çıkrık mekanizması arızalanmış," dedi Da, sakin bir sesle, "onu tamir etmeye çalışıyoruz, birkaç dakikaya çalışır. Kuyu dibine mümkün olduğunca çok adam topla ki kafesin tamiri biter bitmez sizleri yukarı çekmeye başlayalım."

"Söylerim."

"Thisbe kuyusu tamamıyla devre dışı, kimsenin o yöne gitmesine izin vermeyin –yangına maruz kalabilirler."

"Tamam."

"Yardımcı ofislerinin dışında soluma cihazları var."

Billy bunu biliyordu. Cihazlar, yeni bir icattı ve Sendika'nın talebi ile 1911 Kömür Madenleri Kanunu uyarınca bulundurulması zorunluydu. "Şu anda hava çok kötü değil," dedi.

"Bulunduğun yerde olmayabilir ama tünelin içi daha kötüdür."

"Tamam." Billy, telefon kulaklığını kancasına taktı.

Babasının söylediklerini Tommy ve Pat'e anlattı. Pat, bir sıra kilitli dolabı işaret etti. "Anahtar, ofiste olmalı."

Billy, yardımcı ofisine koştu ama orada anahtar bulamadı. Anahtarların, birilerinin kemerinde asılı olabileceğini tahmin etti. Tekrar dolaplara baktı. Üstlerinde, *Soluma Cihazları* yazan etiketler yapıştırılmıştı. Tenekeden yapılmış dolaplardı. "Bir levyen var mı Pat?" diye sordu.

Operatörün, ufak tefek tamirler için bir takım sandığı vardı. Pat ona güçlü bir tornavida uzattı. Billy kanırtarak ilk dolabı açtı.

İçi boştu.

Billy, inanamaz gözlerle bakakaldı.

"Bizi oyuna getirdiler!" dedi Pat.

"Orospu çocuğu kapitalistler!" dedi Tommy.

Billy bir dolap daha açtı. O da boştu.

Celtic Madencilik ve Perceval Jones'un şerefsizliğini gözler önüne sermek için öfkeli bir acımasızlıkla diğer dolapları da açtı.

"Onlar olmadan da idare ederiz," dedi Tommy.

Tommy, harekete geçmek için sabırsızlanıyordu ama Billy, düşünmeye çalışıyordu. Gözüne, yangın söndürme arabası takıldı. Bu da yönetimin, yangın söndürme motoru almamak için bulduğu acınası mazeretlerinden biriydi: bir kömür arabası suyla doldurulmuş ve üzerine de bir el pompası asılmıştı. Tamamen işe yaramaz bir şey değildi: Billy, az miktarda grizunun tünel tavanına birikip alev almasıyla birlikte herkesin kendini yere attığı ve madencilerin *çakma* dediği türden küçük yangınlarda bu pompanın nasıl çalıştığını görmüştü. *Çakma* olduğunda bazen tünel duvarındaki kömür tozu tutuşur, o zaman da duvarlara su püskürtmek gerekirdi.

"Yangın arabasını alacağız!" diye bağırdı, Tommy'ye.

Araba, zaten rayların üstündeydi ve ikisi birlikte arabayı ittirebilirlerdi. Bir an için Billy, arabaya bir at koşmayı düşündü ama sonra, özellikle de hayvanlar panik içindeyken bunun uzun süreceğine karar verdi.

Papa Pat, "Oğlum Micky, Marigold Bölgesi'nde çalışıyor ama gidip onu aramam mümkün değil, burada kalmalıyım," dedi. Yüzünde endişeli bir çaresizlik vardı ama acil bir durumda, operatörün yerinde kalması gerekiyordu; bu, istisnası olmayan bir kuraldı.

"Onu bulmaya çalışırım," diye söz verdi Billy.

"Teşekkür ederim, Billy evladım."

İki delikanlı ana ray üzerinde arabayı itmeye başladılar ama arabanın fren tertibatı yoktu. Bu arabaları kullananlar, durdurmak için sağlam bir parça kalası tekere sokarlardı. Durdurulamayan arabalar, birçok ölüme ve envaiçeşit yaralanmaya sebep olurdu. "Yavaş yavaş," dedi Billy.

Tünelin içinde üç yüz elli metre kadar ilerledikten sonra hararet arttı ve duman yoğunlaştı. Çok geçmeden de sesler duymaya başladılar. Sesleri takip ederek yan tünellerden birine girdiler. Burası, hâlihazırda çalışılan damardı. Billy, tünelin iki tarafında da belirli aralıklarla madencilerin çalıştıkları yerlere açılan girişleri veya sadece adam girecek kadar delikleri görebiliyordu. Sesler belirginleşince arabayı itmeyi bırakıp ileriye baktılar.

Tünelde yangın vardı. Alevler, duvarları ve zemini yalıyordu. Bir avuç

adam, kontrolsüz yangının kıyısında durmuşlardı ve alevlerin önünde, cehennemdeki ruhlar gibi bir silüet oluşturmuşlardı. Bir tanesi, elindeki battaniyeyle hiçbir fayda sağlayamadan kalas yığınının üzerindeki alevlere vuruyordu. Diğerleri bağrışıyorlardı ama kimse kimseyi dinlemiyordu. Uzakta, zor zor görülebilen yerde, bir araba katarı vardı. Duman, tuhaf bir şekilde rosto et kokuyordu ve midesi bulanan Billy kokunun, katarı çeken attan geliyor olabileceğini düşündü.

Billy, adamlardan biriyle konuştu. "Neler oluyor?"

"Girişlerde kapana kısılmış adamlar var ama onlara ulaşamıyoruz."

Billy, konuştuğu adamın Rhys Price olduğunu gördü. Hiçbir şeyin yolunda gitmemesine şaşmamak gerekiyordu. "Yangın arabasını getirdik," dedi.

Başka bir adam yüzünü dönünce Billy onun, daha aklı başında bir insan olan Dükkâncı John Jones olduğunu gördü ve içi rahatladı. "Aferin sana iyi adam!" dedi Jones. "O hortumu şu kahrolası ateşe tutalım."

Tommy pompayı bağlarken Billy de hortumun sargısını açtı; hortum ucunu tünel tavanına tuttu, böylece hortumdan fışkıran su duvarlardan aşağı inecekti. Çok geçmeden Thisbe'den inip Pyramus'tan yukarıya zorlayan hava akımının alevleri ve dumanı kendisine yönelttiğini fark etti. Bulduğu ilk fırsatta yüzeydeki insanlara havalandırma fanlarını ters yönde çalıştırmalarını söyleyecekti. 1911 Kömür Madenleri Kanunu uyarınca fanların çift yönlü çalışabiliyor olması şarttı.

Zorluğa rağmen, yangının şiddeti azalmaya ve Billy yavaş yavaş ileriye doğru yürüyebilmeye başlamıştı. Birkaç dakika sonra girişlerden biri alevlerden temizlendi. İçeriden iki madenci fırladı ve tüneldeki daha iyi havayı soluyabilmek için derin nefesler çekmeye başladılar. Billy, bu işçilerin Ponti biraderler Giuseppe ve Giovanni, namıdiğer Joey ve Johnny olduklarını fark etti. Adamların bazıları girişten içeri daldılar. John Jones, pörsük hâldeki at çobanı *Seyis* Dai'ı taşıyarak dışarı çıktı. Billy onun, ölmüş mü yoksa sadece baygın mı olduğunu anlayamadı. "Onu Pyramus'a götürün, Thisbe'ye değil!" dedi.

Price lafa karıştı: "Sen kimsin ki burada emir veriyorsun bakalım, İsa'lı Billy?"

Billy, Price ile tartışarak vakit öldürmek istemiyordu; Jones ile konuştu: "Telefondan yukarıyla konuştum. Thisbe fena hâlde tahrip olmuş. Pyramus kafesinin şu anda çalışıyor olması gerekiyor. Bana herkesi Pyramus'a yönlendirmem söylendi."

"Tamam. Bunu herkese yayarım," dedi Jones ve hızla geçip gitti.

Billy ve Tommy, yangın söndürme çalışmasına, diğer girişleri de açmaya,

kapana kısılmış adamları kurtarmaya devam ettiler. Bazıları yaralanmıştı, çoğunda yanıklar vardı, bazılarının üstüne de kaya düşmüştü. Yürüyebilir hâlde olanlar, ölü ve yaralıları tatsız bir tören alayıyla taşımaya başladılar.

Çok geçmeden arabadaki su bitti. "Arabayı geri ittirelim ve kuyunun dibindeki havuzdan dolduralım," dedi Billy.

Birlikte, hızla geri döndüler. Kafes hâlâ çalışmıyor ve bir düzine kadar kurtulmuş madenci kuyunun dibinde bekleşiyordu. Yerde yatanlar vardı; bazıları acı içinde inliyordu, bazıları ise uğursuz bir hareketsizlik içindeydi. Tommy arabaya çamurlu su doldururken Billy de telefona gitti. Bir kere daha babası cevapladı telefonu. "Çıkrık mekanizması beş dakikaya hazır olacak. Aşağıda durum nasıl?"

"Girişlerden bazı ölü ve yaralılar çıkardık. Aşağıya, mümkün olduğunca çabuk, su dolu arabalar yollayın."

"Sen nasılsın?"

"Ben iyiyim. Dinle Da, fanları tersine çalıştırmalısınız. Pyramus'tan aşağıya Thisbe'den yukarı üfürsünler. Böyle olursa kurtarma ekibinin üstündeki duman ve grizu temizlenir."

"O yapılamaz!" dedi babası.

"Fakat kanun – kuyu havalandırması çift yönlü olmalı!"

"Perceval Jones müfettişlere pek acıklı bir tablo çizdi ve onlar da havalandırma değişimi için ona bir yıl daha süre tanıdılar."

Hattaki, babasından başka birisi olsa Billy küfredecekti. "Peki, fıskiyeler ne durumda – onları çalıştırabilir misiniz?"

"Heya, çalıştırırız!" dedi Da. "Ben neden bunu düşünemedim?" Başka biriyle konuşuyordu.

Billy, kulaklığı yerine astı. Arabayı doldurmak için Tommy'ye yardıma koştu, el pompasını münavebeli kullandılar. Arabayı doldurmak, boşaltmak kadar uzun sürdü. Yangının öfkesi kontrolsüzce yükselirken etkilenen bölgelerden gelen adam sayısı azaldı. Nihayet araba suyla doldu ve tekrar yangın yerine gittiler.

Fıskiyeler çalışmaya başladı ama Billy ve Tommy yangına ulaştıklarında, tepeden geçen ince fıskiye borusundan çıkan suyun, ateşi söndürmek için yetersiz olduğunu gördüler. Neyse ki Dükkâncı Jones adamları organize etmişti. Yaralanmadan kurtulanları, kurtarma çalışmalarına yardım etmeleri için yanında tutuyor, yürüyebilen yaralıları kuyu dibine gönderiyordu. Billy ve Tommy hortumu takar takmaz onlara baktı ve başka bir adamın pompaya geçmesini istedi. "Siz ikiniz hemen gidin ve bir araba su daha getirin!" dedi. "Böylece biz hortum tutmaya devam ederiz."

"Tamam," dedi Billy ama arkasına dönmeden önce gözüne bir şey takıldı. Alevlerin içinden, elbiseleri tutuşmuş birisi geliyordu. "Yüce Tanrı'm!" diye bağırdı Billy, dehşet içinde. O bakarken koşan adam tökezledi ve düştü.

Billy, Jones'a bağırdı: "Bana hortum tut!" Cevabı bile beklemeden tünelin içine koştu. Sırtına bir su kütlesinin çarptığını hissetti. Sıcaklık cehennem gibiydi. Yüzü acıyor elbiseleri tütüyordu. Yüzükoyun düşen madenciyi koltuk altlarından tuttu ve çekerek geri geri koşmaya başladı. Adamın yüzünü göremiyordu ama kendi yaşında bir genç olduğunu anlamıştı.

Jones, hortumu Billy'ye tutuyordu; saçları, sırtı, bacakları sırılsıklamdı ama önü tarafı kuru kalıyordu ve Billy, kavrulan derisinin kokusunu alabiliyordu. Acı içinde bağırdı ama baygın adamı elinden bırakmadı. Birkaç saniye sonra yangından çıkmıştı. Hemen döndü ve ön tarafını Jones'un hortumuna tuttu. Yüzüne çarpan su, kutsanmış bir rahatlama yarattı: hâlâ acıyordu ama katlanılmaz bir acı değildi.

Jones, yerdeki oğlana da su sıktı. Billy onu sırtüstü çevirdi: Papa Micky adıyla bilinen, Pat'in oğlu Michael O'Connor olduğunu gördü. Pat ondan, oğlunu bulmasını istemişti. "Sevgili İsa, sen Pat'e merhamet et!" dedi Billy. Yere eğilip Micky'yi kucağına aldı. Bedeni gevşek ve cansızdı.

"Onu kuyu dibine götüreceğim," dedi Billy.

"Heya!" dedi Jones. Tuhaf bir ifadeyle Billy'ye bakıyordu. "Öyle yap, Billy evlat."

Tommy de Billy ile geldi. Billy'nin başı dönüyordu ama Micky'yi taşıyabiliyordu. Ana tünelde, su dolu bir araba katarını çeken bir at ve bir kurtarma ekibine rastladılar. Yukarıdan inmiş olmalıydılar. *Demek ki kafes çalışmaya başlamış ve kurtarma çalışmaları şimdi usulüne uygun bir şekilde yürütülecek*, diye düşündü Billy, yorgun argın.

Doğru tahmin etmişti. Kuyu dibine vardığında inen kafesten koruyucu elbiseler giymiş başka kurtarma elemanları ve su tankları çıktı. Kafesten çıkanlar yangın yerine doğru dağılırken yaralılar da baygın ve ölmüş olanları taşıyarak kafese girmeye başladılar.

Papa Pat kafesi yukarı gönderince Billy kollarında Micky ile onun yanına gitti.

Pat, korku dolu gözlerle Billy'ye baktı, sanki vereceği haberi inkâr etmek ister gibi başını salladı.

"Çok üzgünüm Pat," dedi Billy.

Pat, Billy'nin kucağındaki bedene bakmadı. "Hayır!" dedi. "O, benim Micky'm değil."

"Onu yangının içinden çektim Pat!" dedi Billy, "Ama iş işten geçmişti,

hepsi bu." Sonra ağlamaya başladı.

[VI]

Akşam yemeği her bakımdan çok başarılı geçmişti. Bea, neşe saçan bir havadaydı: her hafta bir kraliyet partisi verebilirdi. Fitz onun yatağına gitti ve tam umduğu gibi, Bea onu memnuniyetle kabul etti. Sabaha kadar karısının yatağında kaldı; Nina çay servisiyle içeriye girmeden hemen önce odadan sıvıştı.

Erkekler arasındaki tartışmanın bir kraliyet yemeği için fazla ihtilaflı kaçmasından korkmuştu ama endişelenmesine gerek yoktu. Kral, kahvaltı sırasında Fitz'e teşekkür etti: "Harika bir tartışmaydı, ufkum açıldı, tam istediğim gibiydi." Fitz, gururla rahatladı.

Kahvaltı sonrası purosunu tüttürerek aklında bu konuyu tartan Fitz, savaş fikrinin onu çok da fazla korkutmadığını düşündü. Otomatiğe bağlanmış bir üslupla savaşın bir trajedi olduğunu söylemiş ama tamamıyla kötü bir şeymiş gibi konuşmamıştı. Savaş, ortak düşmana karşı halkları birleştirir, huzursuzluk ateşlerinin üstüne su sıkardı. Bundan sonra grev lafı falan edilmez ve cumhuriyetçilik konuşmaları vatana ihanet olarak görülürdü. Kadınlar oy hakkı istemekten vazgeçebilirlerdi. Kendi kendine tuhaf bir şekilde ihtimalleri düşünmeye başladı. Savaş ona, faydalı olabilmek, cesaretini ispat etmek, ülkesine hizmet etmek için bir fırsat yaratabilir, bütün hayatı boyunca kullandığı servet ve imtiyazların karşılığında bir şeyler yapabilirdi.

Kuşluk vaktinde kömür ocağının haberi ulaşınca partinin bütün ihtişamı sönüverdi. Sadece misafirlerden bir tanesi, Gus Dewar, Aberowen'a gitti. Ancak yine de hepsi, kendileri için sıra dışı bir hisle, ilgi odağı olmaktan uzak kalma hissiyle baş başa kaldılar. Öğle yemeği sönük geçti. Öğleden sonra eğlenceleri iptal edildi. Fitz, ocaktaki olaylarla hiçbir ilgisi olmamasına rağmen Kralın bir memnuniyetsizlik hissetmesinden korktu. O, ne Celtic Madencilik Şirketi hissedarıydı ne de yöneticisi. Ton başına ücret ödeyen şirketlere, arada sırada kullanım hakkını devrederdi. Aklı başında hiç kimsenin olan bitenden onu sorumlu tutmayacağından emindi. Yine de asillerin, özellikle de Kral ve Kraliçenin ziyareti sırasında yer altında mahsur kalmış insanları hafife alıp eğlendikleri pek görülmezdi. Dolayısıyla, okumak ve puro içmekten başka yapacak bir şey kalmamıştı. Kral ve Kraliçenin canlarının sıkılacağı kesindi.

Fitz sinirlendi. Adamlar her zaman ölürlerdi: Asker, savaşta ölürdü; de-

nizci, gemisiyle birlikte batardı; demir yollarında tren kazaları olurdu; içleri müşteri dolu oteller yanardı. Neden bu kömür ocağı felaketi tam da Kralı eğlendireceği zamanı bulmuştu ki?

Akşam yemeğinden biraz önce, Aberowen belediye reisi ve Celtic Madencilik Şirketinin yöneticisi Perceval Jones, Konta bilgi vermek için eve geldi. Fitz, Sör Alan Tite ile konuşarak Kralın da bu bilgileri dinlemek isteyip istemediğini sordu. Majestelerinin dinleyeceği cevabı gelince Fitz rahatladı. Krala, meşgul olacağı bir iş çıkmıştı hiç olmazsa.

Erkek misafirler küçük bir salona çekildiler. Gayriresmî döşenmiş bir salondu: yumuşak koltuklar, saksılı ağaçlar ve bir piyano. Jones, hiç kuşkusuz bu sabah kiliseye giderken giydiği frakla gelmişti; kısa boylu, azametli bir adamdı, kruvaze ceketi içinde çalımlı bir kuş gibi yürüyordu.

Kral ise akşam kıyafetini giyinmişti. "Gelmeniz iyi oldu," dedi, çabuk çabuk.

"1911 yılında Galler Prensini atamak için Cardiff'i ziyaret ettiğinizde Majestelerinin elini sıkma şerefine nail olmuştum," dedi Jones.

"Tanışıklığımızı yenilemekten memnun oldum ama böyle acıklı şartlar altında olduğu için üzgünüm," dedi Kral. "Neler olduğunu, kulüpte birer içki içerken meslektaşınız yöneticilere anlatıyormuş gibi, basit kelimelerle anlatın bana."

Fitz bunun çok akıllıca olduğunu düşündü; Kral, Jones'a oturmasını söylememiş ve kimse de Jones'a bir içki ikram etmemişti.

"Majesteleri lütfediyorlar," dedi Jones, vadilerin kıvrak aksanından daha kaba olan Cardiff aksanıyla. "Patlama olduğunda ocakta iki yüz yirmi işçi vardı; normalden biraz az; çünkü bugünkü vardiya, pazar gününe has, özel bir vardiya."

"Tam sayıyı biliyorsunuz, öyle mi?" dedi Kral.

"Ah evet efendim, ocağa inen herkesin ismini kaydederiz."

"Kestiğim için kusura bakmayın. Lütfen devam edin."

"İki kuyu da hasar gördü ama itfaiye ekibi yangını kontrol altına aldı ve fıskiye sisteminin de yardımıyla ocaktaki işçiler çıkarıldı." Jones saatine baktı. "İki saat öncesi itibariyle iki yüz on beş kişi yeryüzüne çıkarıldı."

"Anlaşılan, acil durumlarla baş etmede gayet etkinsiniz, Jones."

"Çok teşekkür ederim Majesteleri."

"İki yüz on beş adamın hepsi hayatta mı?"

"Hayır efendim. Sekiz ölü var. Elli kişi de doktora ihtiyaç duyacak ciddiyette yaralı."

"Yüce Tanrı'm!" dedi Kral. "Ne kadar üzücü!"

Jones, kalan beş kişiyi arama ve kurtarma çalışmalarını anlatırken Peel usulca salona girdi ve Fitz'e yaklaştı. Kâhya da akşam kıyafetlerini giymiş yemek servisine hazırlanıyordu. Çok alçak bir sesle konuştu: "İlginizi çekeceğini düşündüm, efendim..."

Fitz fısıldadı: "Ne?"

"Hizmetçi Williams az önce maden ocağının başından geldi. Anlaşılan erkek kardeşi büyük bir kahramanlık yapmış. Acaba Kral, bütün hikâyeyi Williams'ın ağzından duymak ister mi?"

Fitz, bir an için düşündü. Williams asabi olmalıydı ve yanlış şeyler söyleyebilirdi. Diğer yandan Kral, olaydan doğrudan etkilenen birini dinlemek isteyebilirdi. Şansını denemek istedi. "Majesteleri," dedi. "Hizmetçilerimden biri az önce ocaktan döndü ve daha yeni bilgiler verebilir. Gaz patlaması sırasında erkek kardeşi toprağın altındaymış. Hizmetçimi dinlemek ister miydiniz?"

"Evet, çok iyi olur," dedi Kral, "içeri gönderin lütfen."

Birkaç dakika sonra Ethel Williams salona girdi. Üniforması kömür tozuna bulanmıştı ama yüzünü yıkamıştı. Ethel, diz kırarak reverans yaptı. "Son haberler nedir?" dedi Kral.

"Lütfettiniz Majesteleri. Carnation Bölgesi'nde göçük altında kalmış beş adam henüz kurtarılamadı. Kurtarma ekibi molozu kazıyor ama yangın hâlâ devam ediyor."

Fitz, Kralın Ethel'e karşı tutumunun tamamıyla farklı olduğunu gözledi. Anlattıklarını dinlerken Perceval Jones'un yüzüne pek bakmamış ve koltuğun kıyısında parmaklarını tıpırdatmıştı. Fakat Ethel konuşurken doğrudan kızın yüzüne bakıyor ve onunla ilgilenmiş gibi görünüyordu. Daha yumuşak bir sesle konuştu: "Erkek kardeşiniz neler anlattı?"

"Grizu patlaması kömür tozunu tutuşturmuş ve şu anda yanan şey de kömür tozları. Yangın, birçok işçiyi çalışma bölgelerine hapsetmiş ve bazıları dumandan boğulmuş. Kardeşim ve diğerleri onları kurtaramamışlar çünkü ocakta soluma cihazı yokmuş."

"Bu doğru değil!" dedi Jones.

"Sanırım doğru," dedi Gus Dewar, ona karşı çıkarak. Amerikalı, her zamanki gibi farklı bir havada olmasına rağmen konuşmak için ısrarcıydı. "Ocaktan çıkan işçilerin bazılarıyla konuştum. Üzerinde *soluma cihazı* etiketi olan dolapların boş olduğunu söylediler." Görünüşünden anlaşıldığı kadarıyla Dewar öfkesini bastırmaya çalışıyordu.

"Ve yangını söndürememişler çünkü yer altında yeterli miktarda su yokmuş!" dedi Ethel Williams; gözleri öyle bir öfkeyle parladı ki Fitz'e çok cazip

göründü ve Fitz'in kalbi bir takla attı sanki.

"Yangın motoru var!" diye itiraz etti Jones.

Gus Dewar tekrar konuştu. "İçi su dolu bir kömür arabası ve bir el pompası var!"

Ethel Williams konuşmaya devam etti: "Havalandırma yönünün değiştirilebilir olması gerekiyor ama Mr. Jones makinelerin tadilatını kanunun emrettiği şekilde yaptırmamış."

Jones, haksızlığa uğruyormuş gibi bakıyordu. "Bu mümkün değildi..."

Fitz onun sözünü kesti. "Tamam Jones. Bu resmî bir soruşturma değil. Majesteleri insanların izlenimlerini öğrenmek istiyor."

"Elbette," dedi Kral, "fakat bana tavsiyede bulunabileceğiniz bir konu var Jones."

"Şeref duyarım..."

"Yarın sabah Aberowen ve çevre köyleri ziyaret etmeyi planlıyordum ve belediye binasında sizi de ziyaret edecektim. Fakat bu şartlar altında yapılacak bir geçit töreni uygun olmaz."

Sör Alan, Kralın sağ omzunun arkasında oturuyordu; başını salladı ve mırıldandı. "Mümkün değil."

"Diğer yandan," dedi Kral, sözüne devam ederek "sanki felaketten hiç haberim olmamış gibi çekip gitmek de yanlış. İnsanlar bizim vurdumduymaz olduğumuzu düşünebilirler."

Fitz, Kral ile maiyeti arasında bir fikir ayrılığı olduğunu tahmin etti. Muhtemelen maiyettekiler, riski en aza çekmek için ziyareti sona erdirmeyi, Kral ise bir iyi niyet gösterisinde bulunmayı istiyordu.

Perceval Kralın sözlerini düşünürken bir sessizlik oldu ve konuştuğunda da sadece: "Zor bir durum," dedi.

"Ben bir öneride bulunabilir miyim?" dedi Ethel Williams.

Peel'ın ödü patladı. "Williams!" diye tısladı. "Sana sorulmadan konuşma!"

Fitz, Ethel'in Kral huzurunda gösterdiği sabırsızlıktan ürktü; sesinin titrememesi için çaba gösterdi. "Belki daha sonra Williams," dedi sakin sakin.

Fakat Kral gülümsedi. Fitz, Kralın Ethel'e abayı yaktığını düşünerek bir nebze rahatladı. "Bu genç insanın ne önereceğini duysak iyi olur," dedi Kral.

Bu kadarı Ethel için kâfiydi. Daha fazla patırtıya mahal vermeden konuştu: "Siz ve Kraliçe matemli aileleri ziyaret etmelisiniz. Tören alayına gerek yok, sadece tek bir at arabası ve siyah atlar. Bu ziyaret o insanlar için büyük bir anlam taşıyacak. Ve herkes sizin harika olduğunuzu düşünecek." Ethel dudağını ısırıp sessizliğe gömüldü.

Son cümlesi adabımuaşeret ihlaliydi; Kralın, tebaası tarafından harika insan olduğunu düşünülmesine ihtiyacı olmadığını düşündü Fitz.

Sör Alan dehşete düşmüştü. "Böyle bir şey daha önce hiç yapılmadı!" dedi panik içinde.

Fakat Kral, bu fikirle ilgilenmişe benziyordu. "Matemli aileleri ziyaret..." dedi, düşünüyormuş gibi. Yaverine döndü. "Vay canına! Bence bu çok önemli Alan! Acı çeken tebaama başsağlığı dilemek. Süvari yok, tek bir araba." Hizmetçiye döndü. "Aferin Williams," dedi, "önerin için teşekkür ederim."

Fitz, derin bir iç geçirerek rahatladı.

[VII]

Nihayetinde, elbette bir tek arabadan daha fazlası vardı: Kral, Kraliçe, Sör Alan ve bir nedime öndeki arabada; Fitz, Bea ve piskopos arkada ve onları takip eden bir arabada karışık hizmetliler. Perceval Jones da bu ziyarette yer almak istedi ama Fitz bu fikri duymazdan geldi. Ethel'in dediğine göre matemli aileler onun boğazını sıkmak isteyebilirlerdi.

Rüzgârlı bir gündü; soğuk bir yağmur, Tŷ Gwyn'in uzun yolundan inen atları kırbaçladı. Ethel, üçüncü arabadaydı; babasının işi nedeniyle Aberowen'daki madenci ailelerinin hepsini biliyordu ve Tŷ Gwyn'de yaşayanlar içinde, kasabadaki bütün ölü ve yaralıları ismen tanıyan tek kişiydi. Araba sürücülerine yolu tarif etmişti ve Kralın yaverine kimin kim olduğunu söyleme görevi Ethel'e verilmişti. Endişe içindeydi; fikir ondan çıkmıştı ve herhangi bir şey yolunda gitmezse onu suçlarlardı.

Tŷ Gwyn'i çevreleyen çitin büyük demir kapılarından dışarı çıkarlarken Ethel, her zamanki gibi hayretle donup kaldı. Kapıların içinde her yer bir düzen içinde, sevimli ve güzeldi ama dışında, gerçek dünyanın çirkinliği vardı. Yolun bir yanında, tarım işçilerinin iki odalı minik kulübeleri sıralanmıştı: önlerinde, mezbelelik bir takım odun ve hurda yığınları, çamurda oynayan pasaklı çocuklar. Çok geçmeden de madencilerin oturduğu, tarım işçilerininkinden hâllice ama Ethel'inki gibi gözler için hâlâ biçimsiz ve tekdüze, Tŷ Gwyn'in mükemmel orantılı kapıları, pencereleri ve çatıları yanında esamesi dahi okunmayacak sıra evlere vardılar. Buradaki insanlar, kısa zamanda şeklini kaybeden, eski yüzlü, renkleri çabucak solan, böylece bütün erkeklerin grimsi, bütün kadınların kahverengimsi göründüğü ucuz elbiseler içindeydi. Ethel'in hizmetçi üniforması, sıcak tutan yünlü eteği ve bembeyaz pamukludan bluzu ile kıskançlık yaratırdı ve bazı kız-

lar, kendilerini asla bir hizmetçi mertebesine indirmeyeceklerini söylemeyi tercih ederlerdi. Ancak en büyük fark, insanların kendileriydi. Buradaki insanların derileri lekeli, saçları kirli, tırnakları karaydı. Erkekler öksürür, kadınlar burunlarını çeker, bütün çocukların sümükleri akardı. Yoksullar paytak paytak veya aksak topal yürürken zenginler, kendinden emin adımlarla yürürlerdi.

Arabalar, yamaç boyunca Mafeking Yolu'nda ilerlediler. Buradaki sakinlerin çoğu kaldırımlara dizilmiş bekliyorlardı; bayraklar sallanmıyordu, tezahürat yoktu; arabalar on dokuz numaralı evin önüne giderken sadece baş eğerek veya diz kırarak selamladılar.

Ethel arabadan atladı ve Sör Alan ile konuştu: "Sian Evans, beş çocuklu ve ocak içindeki atların bakıcısı olan kocası David Evans'ı kaybetti." Ethel, Seyis Dai adıyla tanınan David Evans'ı Bethesda Şapeli cemaatinin yaşlıları arasından tanırdı.

Sör Alan başını salladı; Ethel saygıyla geri çekilirken yaveri Kralın kulağına bir şeyler mırıldandı. Ethel, Fitz ile göz göze geldi. Fitz, beğenmiş gibi başını salladı. Ethel mutluluk hissetti. Şu anda Krala hizmet ediyordu ve Kont da hizmetinden memnundu.

Kral ve Kraliçe evin kapısına gittiler. Kapının boyaları dökülüyordu ama basamaklar parlatılmıştı. Ethel, bunu göreceğini hayal bile etmediğini düşündü; Kral, bir madencinin kapısını çalıyordu. Kral, bir frak ve siyah bir silindir şapka takmıştı. Ethel, Sör Alan'ı sıkı sıkı tembihlemişti: Aberowen sakinleri hükümdarlarını, kendilerinin de giyebileceği türden tüvit giysiler içinde görmek istemezlerdi.

Kapıyı, pazar günü için en güzel kıyafetini giymiş ve bir de şapka takmış olan Dul Bayan Evans açtı. Fitz, Kralın ziyaret edeceği evlere sürpriz yaparak gitmesini önermişti ama Ethel buna şiddetle karşı çıkmış, Sör Alan da Ethel'i desteklemişti. Perişan hâldeki ailelere yapılacak sürpriz bir ziyarette Kral ve Kraliçeye kapıyı, sarhoş bir adam veya yarı çıplak bir kadın veya kavga eden çocuklar açabilirdi. Haberli ziyaret daha uygun olurdu.

"Günaydın, ben Kralım," dedi Kral, kibarca şapkasını kaldırarak. "Siz de Mrs. David Evans mısınız?"

Kadın bir an için boş boş baktı. *Mrs.* Seyis *Dai* adıyla hitap edilmeye alışıktı.

"Kocanız David için ne kadar üzüldüğümü söylemeye geldim," dedi Kral.

Mrs. Seyis Dai, herhangi bir duygu hissedemeyecek kadar gergin görünüyordu. "Çok teşekkür ederim," dedi, resmiyetle.

Ethel, bunun fazlasıyla resmî kaçtığını gördü. Kral da en az dul eş kadar

huzursuzdu. İkisi de gerçek hislerini söyleyemiyorlardı.

Sonra Kraliçe, Mrs. Dai'ın koluna dokundu. "Senin için çok zor olmalı canım," dedi.

"Evet, efendim, öyle," dedi kadın, fısıltıyla; arkasından da gözyaşlarına boğuldu.

Ethel, kendi yanağındaki yaşları sildi.

Mrs. Evan, kontrolünü kaybederek ağlamaya başladı ama olduğu yere kök salmış gibiydi ve yüzünü başka tarafa çeviremedi. Kederin, hoş beş edilecek veya güzel görünecek bir tarafı yoktu. Ethel, Mrs. Dai'ın yüzündeki kızarıklıkları ve açık ağzının içindeki yarısı düşmüş dişlerini gördü; kadıncağız çaresizlik içinde hıçkırıklara boğuldu.

"Ah tatlım!" dedi Kraliçe. Kendi mendilini Mrs. Dai'ın avcuna bastırdı. "Al bunu."

Mrs. Dai henüz otuzunda bile değildi ama iri elleri eklem iltihabıyla boğum boğum olmuş, ihtiyar kadınların ellerine dönmüştü. Kraliçenin mendiliyle yüzünü sildi. Hıçkırıkları aralandı. "O, çok iyi bir adamdı, efendim!" dedi. "Bir kere bile, bana el kaldırmadı."

Kraliçe, karısına el kaldırmama erdemine sahip bir adam için ne söyleyeceğini bilemedi.

"Hatta atlarına bile çok iyi davranırdı," diye ekledi Mrs. Dai.

"Eminim öyledir," dedi Kraliçe biraz daha senli benli konuşarak.

Evin karanlığından, yeni yürümeye başlamış bir çocuk çıkıp geldi, annesinin eteğine yapıştı. Kral, tekrar konuşmayı denedi. "Sanırım beş çocuğunuz var, değil mi?" dedi.

"Ah efendim, babaları olmadan ne yapacak bu çocuklar?"

"Bu çok üzücü!" diye tekrarladı Kral.

Sör Alan öksürdü ve Kral devam etti: "Sizin durumunuzdaki diğer aileleri de ziyaret edeceğiz."

"Ah efendim, buraya kadar zahmet etmeniz büyük incelik. Benim için ne büyük bir anlamı olduğunu anlatamam. Teşekkür ederim, teşekkür ederim."

Kral ayrılmaya hazırlandı.

"Bu gece sizin için dua edeceğim Mrs. Evans," dedi Kraliçe. Sonra da Kralı takip etti.

Kral ve Kraliçe arabalarına binerlerken Fitz, Mrs. Dai'a bir zarf verdi. Ethel, zarfın içinde beş tane İngiliz altını ve bir not olduğunu biliyordu. Not, mavi renkli, Tŷ Gwyn armalı, gıcır bir kâğıda yazılmıştı: "Kont Fitzherbert, üzüntünüzü derinden paylaştığının bir nişanesi olarak kabulünü diler."

Bu da Ethel'in fikriydi.

[VIII]

Patlamadan bir hafta sonra Billy, annesi, Da ve Gramper ile birlikte şapele gitti.

Bethesda Şapeli, beyaz badanalı, kare şeklinde bir mekândı; duvarlarında resimler yoktu. Sandalyeleri, sade bir masanın etrafına düzgün sıralar hâlinde dizilmişti. Masanın üstünde, ekmek ve şarap geleneğini sembolize eden, porselen tabağa konmuş bir somun beyaz ekmek, bir sürahi de ucuz şarap vardı. O günkü ayin, bir cemaat faaliyetinden çok basit bir *ekmek paylaşma* ayiniydi.

Saat on bir sırasında, yüz kişilik bir insan grubu toplanmış, erkekler en iyi elbiseleri içinde, kadınlar şapka takmış olarak yerlerine oturmuşlardı; çocuklar, ovularak temizlenmişlerdi ve arka sıralarda kıpır kıpır bekliyorlardı. Belli bir ayin düzeni olmayacaktı; erkekler, Kutsal Ruh onları nasıl yönlendirirse öyle davranacaklardı: doğaçlama bir dua, akla gelen bir ilahinin söylenmesi, İncil'den bir bölüm okuma veya kısa bir vaaz. Elbette, kadınlar sessizce oturacaklardı.

Pratikte ise mutlaka bir düzen olurdu. İlk dua her zaman en yaşlılardan biri tarafından okunurdu ki bu yaşlı kişi, duasının ardından ekmeği böler ve tabağı en yakınındaki kişiye geçirirdi. Çocuklar hariç cemaatin her üyesi, ekmekten bir lokma alarak yiyecekti. Sonra şarap dolaştırılacak, herkes sürahiden bir yudum içecek; kadınlar, ufak yudumla yetinirken erkekler, ağız dolusu yudumlar alacaktı. Sonra, birisi aşka gelip konuşmaya başlayana kadar herkes sessizce oturacaktı.

Billy babasına, hangi yaşa geldiğinde ayinlerde konuşabileceğini sorduğu zaman, şöyle demişti Da: "Bir kural yok. Kutsal Ruh nasıl yönlendirirse onu takip ederiz." Billy de babasının sözünü esas almıştı. Şapelde geçirdiği zaman içinde bir ilahinin ilk cümlesi aklına gelirse bunu, Kutsal Ruh'un yönlendirmesi olarak anlar, ayağa kalkar, ilahiyi söylemeye başlardı. O yaşlarda bunu yaparken sanki büyümüş de küçülmüş gibiydi, biliyordu ama cemaat de onu kabul etmişti. İsa'nın, yer altındaki ilk gününde Billy'ye görünmesi, Güney Galler madenlerinin şapellerinde tekrar tekrar anlatılmıştı ve Billy, özel biri olarak görülüyordu.

Bu sabahki bütün dualar, matemli ailelerin ve özellikle de yüzünde peçesi, yanında en büyük oğluyla oturan ve korkuyormuş gibi görünen, peçesi inik Mrs. Seyis Dai'ın teselli bulması için yakaran dualar oldu. Da, çift yön-

lü havalandırma ve soluma cihazları ile ilgili kanunlara saygı göstermeyen maden sahiplerinin kötülüğünü affedecek gücü kalplerinde bulabilmeleri için Tanrı'ya yalvardı. Billy, bir şeyin eksikliğini hissetti. Sadece acıların iyileşmesi için dua etmeyi fazlasıyla basit buldu. Patlamanın, Tanrı'nın büyük planı içinde nasıl bir yerinin bulunduğunu anlamak için yardıma ihtiyacı olduğunu hissetti.

O güne kadar hiç doğaçlama olarak dua etmemişti. Erkeklerin çoğu İncil'den, kulağa hoş gelen bölümler ve satırlar okuyarak sanki vaaz verir gibi dua ettiler. Billy, Tanrı'nın o kadar kolayca etkilenemeyeceğini düşünüyordu, çünkü kalpten söylenen daha basit dualar, Billy'yi her zaman daha çok etkilerdi.

Ayinin sonuna doğru, aklında bazı kelimler ve cümleler oluşmaya başladı ve onları yüksek sesle söylemek için güçlü bir dürtü hissetti. Bunun, Kutsal Ruh'un yönlendirmesi olduğunu düşündü ve sonunda, ayağa kalktı.

Gözlerini sıkıca kapadı ve konuşmaya başladı: "Tanrı'm, bu sabah sana, kocasını, babasını ve oğlunu kaybedenlere ve özellikle de Efendimiz, senin nezdindeki kız kardeşimiz Mrs. Evans'a huzur ve teselli bahşetmen için yakarıyoruz. Matemli ailelerin kalplerinin açılması için, senin kutsamanı içlerinde hissetmeleri için, dua ediyor, sana yalvarıyoruz."

Bu kadarını diğer erkekler de söylemişti. Billy duraksadı, sonra devam etti: "Ve şimdi de Efendimiz, bizlere bir ihsanda daha bulunmanı diliyoruz: bizlere anlama gücü ver. Bilmek istiyoruz Efendimiz; ocakta, neden böyle bir patlama olduğunu anlamak istiyoruz. Her şey senin iraden altında Efendimiz; o zaman Ana Seviye'ye grizu dolmasına neden müsaade ettin? Neden o gazın alev almasına izin verdin? Neden Efendimiz, bizim başımızdaki adamlar, Celtic Madencilik Şirketinin paragöz yöneticisi, senin kullarına karşı bu kadar umursamaz davranıyorlar? Senin yarattığın iyi adamların ölümleri, onların yanmış bedenleri, senin kutsal amacına nasıl bir hizmette bulunuyorlar?"

Tekrar duraksadı. Dua ederken maden yönetimi ile pazarlık yapar gibi taleplerde bulunmanın doğru olmadığını biliyordu; devam etti: "Senin ezelî ve ebedî planının içinde, Aberowen halkının da katlanması gereken şeyler olduğunu biliyoruz, Efendimiz." Burada bitirmeyi düşündü ama bir cümle daha eklemekten kendini alamadı: "Ama Efendimiz; bizler, bunun nasıl olduğunu göremiyoruz, lütfen anlamamıza yardım et."

Ve şöyle bitirdi: "Efendimiz İsa aşkına."

Cemaat, "Amen," dedi.

[IX]

Aberowen halkı, o gün öğleden sonra Tŷ Gwyn bahçelerini gezmeye davet edilmişlerdi ve bu davet, Ethel için bir sürü iş anlamına geliyordu.

Cumartesi gecesi tavernalara haber gönderildi ve mesaj, pazar sabahı ayinlerinden sonra kilise ve şapellerde okundu. Bahçeler, kış sezonu olmasına rağmen Kralın ziyareti için daha da güzelleştirilmişti. Davette, Kont Fitzherbert'in bu güzellikleri komşularıyla paylaşmak istediği belirtildi. Kont, siyah bir boyun bağı takacaktı ve ziyaretçilerin de ölenlere saygı anlamında, buna benzer simgeler kullanmasından memnun olacaktı. Elbette bir parti vermek uygun olmazdı ama gene de ziyaretçilere içecek ikram edilecekti.

Ethel, doğu yönündeki çim alana üç tane çardak dikilmesini sağladı. Çardaklardan birinde, Pontyclun'daki Crown Brewery'den trenle getirtilen varillerde dört yüz litre İngiliz birası vardı. Ağzına içki koymayanlar için –ki Aberowen'da içki içmeyen birçok insan vardı– diğer çardakta kurulan büyük masalara, devasa çay semaverleri ile fincan takımları kondu. Üçüncüsü, daha küçük bir çardaktı ve orada da kasabanın az sayıdaki –Anglikan papaz, iki doktor, maden yöneticileri ve artık kendisine *Merthyr'e-gitmiş-Morgan* lakabı takılan Maldwyn Morgan'ın oluşturduğu– orta sınıfı için şarap ikram edilecekti.

Şanslarına, güneşli bir gündü; hava serindi ama yağmur veya açık gökyüzündeki birkaç zararsız buluttan başka yağmur emaresi yoktu. Dört bin kişi –neredeyse kasaba nüfusunun tamamı– geldi ve hemen herkes, ya siyah bir boyun bağı takmış ya da koluna siyah bir kurdele bağlamıştı. Fundalıkların ve bodur bitkilerin arasında gezindiler, pencerelerden evin içine baktılar, çim alanda dolaştılar.

Prenses Bea odasından çıkmadı: Bu, onun tarzında bir sosyal faaliyet değildi. Ethel'in tecrübelerine göre, üst tabakadan olan herkes bencildi ama Prenses Bea, bencillik sanatının kitabını yazıyordu. Prensesin bütün enerjisi, kendi kendini memnun etmeye ve kendi hoşlandıklarını yapmaya yönelikti. Hatta bir parti hazırlığında bile –ki bu işi iyi biliyordu– ana motif, kendi güzelliğini ve çekiciliğini sergilemekti.

Fitz davetlileri, yerde uzun tüylü bir halı gibi uzanan büyük köpeğiyle birlikte ve büyük salonun *Victorian* ve *Gotik* şaşaası içinde karşıladı. Yakası kolalı gömleği ve siyah boyun bağına rağmen gene de erişilebilir görünmesini sağlayan, kahverengi, tüvit bir takım elbise giymişti. Ethel onun, her zamankinden çok daha yakışıklı göründüğünü düşündü; ölen ve yarala-

nanların akrabalarını üçerli dörderli gruplar hâlinde Kontun yanına götürdü; böylece Fitz, matemdeki Aberowen insanlarına bizzat başsağlığı dileme imkânı elde etti; onlarla her zamanki sevimliliği ile konuştu ve her birini, önemli bir insan olduğu duygusuyla uğurladı.

Ethel şimdi ev kâhyası olmuştu. Kralın ziyaretinden sonra Bea, Mrs. Jevons'un emekliye ayrılmasında ısrar etmişti; çünkü yorgun hizmetlilerle uğraşacak vakti yoktu; Ethel'de ise onun isteklerini yerine getirmek için canını dişine takacak bir hizmetli potansiyeli görüyordu ve tüm gençliğine rağmen onu terfi ettirdi. Ethel istediğini elde etmişti: Hizmetliler katında, kadın kâhya odasına yerleşti ve duvarına da ebeveyninin, ilk açıldığı gün Bethesda Şapeli önünde ve en güzel pazar giysileri içinde çekilmiş fotoğrafını astı.

Fitz, listedeki son kişileri de kabul ettikten sonra Ethel, kendi ailesi ile birkaç dakika geçirmek için izin istedi.

"Elbette," dedi Kont. "İstediğin kadar yanlarında kalabilirsin. Şahane işler becerdin. Sen olmasan nasıl hallederdim bilmiyorum. Kral da geçen haftaki yardımlarından dolayı çok memnun oldu. Onca ismi nasıl aklında tutuyorsun?"

Ethel gülümsedi. Fitz'in ona iltifat etmesinden neden bu kadar heyecan duyduğunu bilmiyordu. "Bu insanların pek çoğu, ya bir yaralanma tazminatı ya amirleriyle yaptıkları bir münakaşa ya da ocakta bazı emniyet tedbirlerinin alınmasıyla ilgili olarak konuşmak için, ara sıra bizim evimize girip çıkarlar."

"Her neyse, bence sen harikasın!" dedi Fitz; zaman zaman yüzüne yerleşen ve ona, yan komşunun oğlu havası veren o dayanılmaz tebessümüyle gülümsedi. "Babana selamlarımı söyle."

Ethel, dışarı çıktı ve sanki ayakları yerden kesilmiş gibi çim alanda koştu; babasını, annesini, Billy'yi ve Gramper'ı çay çardağında buldu. Da, siyah renkli pazar giysisi ve yakası kolalanmış beyaz gömleği içinde pek seçkin görünüyordu. Billy'nin yanağında berbat bir yanık vardı. "Nasılsın Billy tatlım?" dedi Ethel.

"Fena değil. Berbat görünüyor ama doktor, bandajsız kalmasının daha iyi olacağını söyledi."

"Herkes senin ne kadar cesur davrandığını konuşuyor."

"Papa Micky'yi kurtarmaya yaramadı ama."

Bunun için söylenebilecek bir şey yoktu; Ethel sevgiyle kardeşinin koluna dokundu.

"Billy bu sabah Bethesda Şapeli'nde dua okudu," dedi annesi, gurur için-

de.

"Aferin Billy! Kaçırdığım için üzüldüm," dedi Ethel; evde yapacak bir sürü iş olduğundan şapele gidememişti. "Ne için dua ettin?"

"Efendimizden, ocakta bir patlama olmasına neden izin verdiğini anlamamıza yardım etmesini istedim." Billy, endişeli gözlerle babasına baktı. Da, gülümsemiyordu.

"Billy Tanrı'dan, inancını güçlendirmesini istese daha iyi bir iş yapardı, belki böylece *anlamaksızın* inanmayı öğrenebilirdi."

Besbelli ki bu konu tartışmaya sebep olmuştu. Ethel'in, nihayetinde hiçbir fark yaratmayan dinî tartışmalar yapacak kadar sabrı yoktu. Aradaki soğukluğu yumuşatmak istedi. "Kont Fitzherbert sana selam söyledi Da," dedi. "Ne hoş, değil mi?"

Da, yumuşamadı. "Pazartesi günkü o maskaralıkta rol aldığını görmek hoşuma gitmedi," dedi, sert bir ses tonuyla.

"Pazartesi mi?" dedi Ethel, kulaklarına inanamıyormuş gibi. "Kralın aileleri ziyaret ettiği gün mü?"

"O dalkavuğun kulağına isimler fısıldadığını gördüm."

"Dalkavuk dediğin, Sör Alan Tite oluyor."

"Kendine ne dediği umurumda değil, bir yalakayı gözünden tanırım ben."

Ethel hayretler içindeydi. Babası, öyle mutlu bir anı nasıl bu kadar küçümserdi? Ağlamaklı oldu. "Krala yardım ettiğim için benimle gurur duyacağını sanıyordum!" dedi.

"Kralın bizim insanlarımıza yakınlık göstermesi ne büyük bir cüret? Bir kral, zorluk ve tehlike hakkında ne bilir ki?"

Ethel, gözyaşlarını zapt etmeye çalıştı. "Fakat Da, Kralın onları ziyaret etmesi insanlar için çok anlamlıydı!"

"O ziyaret, herkesin Celtic Madencilik Şirketinin tehlikeli ve yasa dışı işlerine yönelen dikkatini perdeledi."

"Fakat insanların teselliye ihtiyacı vardı." Babası bunu neden göremiyordu?

"Kral insanları yumuşattı. Geçen pazar günü öğleden sonra, bu kasabanın halkı isyana hazırdı. Pazartesi akşamı ise herkes, Kraliçenin mendilini Mrs. Seyis Dai'a verişini konuşuyordu."

Ethel, kalbinin kırılması duygusundan öfke duygusuna geçti. "Öyle hissettiğin için üzgünüm," dedi, buz gibi bir sesle.

"Üzgün olacak bir şey yok..."

"Yanıldığın için üzgünüm," dedi Ethel, babasını çiğneyip geçerek.

Da, afalladı. Kendi kızı bir yana, herhangi bir kimsenin ona hatalı olduğunu söylemesi pek rastlanan bir durum değildi.

"Eth..." diye söze karışmaya çalıştı annesi.

"İnsanların duyguları var baba!" dedi Ethel, sözünü sakınmadan. "Sen bunu hep unutuyorsun."

Babasının nutku tutuldu.

"Bu kadar yeter!" dedi annesi.

Ethel, Billy'ye baktı. Gözlerine biriken yaşlar arasından, kardeşinin yüzündeki şaşkın hayranlığı gördü. Bundan cesaret aldı. Burnunu çekti, ellerinin tersiyle gözlerini sildi: "Sen ve senin sendikan ve emniyet yönetmeliklerin ve kutsal kitap alıntıların – hepsinin önemli olduğunu biliyorum Da. Ama insanların duygularını yok sayamazsın. Umarım bir gün sosyalizm, çalışan insanlar için daha iyi bir dünya yaratır ama o zamana kadar insanların teselliye ihtiyaçları olacak."

Da, nihayet konuşabildi. "Sanırım seni yeterince dinledik," dedi. "Kral ile birlikte olmak, senin aklını başından almış. Sen kıytırık bir kızsın ve büyüklerine ders veremezsin."

Ethel, daha fazla tartışamayacak kadar çok ağlıyordu. "Özür dilerim Da," dedi. Ağır bir sessizlikten sonra ekledi. "İşime dönsem iyi olacak." Kont, istediği kadar ailesiyle kalabileceğini söylemişti ama şimdi yalnız kalmak istiyordu. Babasının bakışlarına sırtını döndü ve büyük eve doğru yürüdü. Yürürken yere baktı ve kalabalıktan kimsenin gözlerindeki yaşı fark etmemesini diledi.

Kimseyle yüz yüze gelmek istemiyordu; usulca Gardenya dairesine girdi. Leydi Maud, Londra'ya dönmüştü, daire boştu ve yatak çarşafları çıkarılmıştı. Ethel kendini döşeğin üstüne attı, ağlamaya devam etti.

Bir süredir kendisiyle gurur duymaya başlamıştı. Nasıl olur da babası onun yaptığı şeyleri azımsardı? İşini baştan savma yapmasını mı istiyordu? O, asiller için çalışıyordu. Aberowen'daki maden işçileri de öyle. Onları işe alan Celtic Madencilik Şirketi olsa bile, kazıp çıkardıkları kömür, Kontun malıydı. Madencilere ton başına ne ücret ödeniyorsa Konta da o ücret ödeniyordu ki bu gerçeğe babası hiçbir zaman değinmiyordu. İyi bir madenci olmak doğru bir şey ise iyi bir kâhya olmanın nesi yanlıştı?

Ethel, kapının açıldığını duydu. Derhâl ayağa fırladı. Gelen Konttu. "Ne oldu sana?" dedi, sevecen bir sesle. "Sesini kapının dışından duydum."

"Çok özür dilerim efendim, buraya girmemeliydim."

"Önemli değil." Yakışıklı yüzünde içten bir ilgi vardı. "Neden ağlıyorsun?"

"Krala yardım edebilmiş olmaktan dolayı gurur duyuyordum," dedi, üzgün üzgün, "ama babam, olayın bir maskaralık olduğunu ve insanların Celtic Madencilik Şirketine öfke duymasını önlemek için yapıldığını söyledi." Tekrar ağlamaya başladı.

"Ne saçmalık!" dedi Kont. "Kralın ilgisinin gayet samimi olduğunu herkes gördü. Ve de Kraliçenin." Fitz, göğüs cebinden mendilini çıkardı. Ethel, mendili kendine uzatacağını sandı ama Kont, nazik dokunuşlarla onun yanaklarındaki gözyaşlarını sildi. "Baban duymasa bile, geçen pazartesi günü ben seninle gurur duydum."

"Çok iyisiniz."

"Tamam, üzülme," dedi Kont; eğildi ve onu dudaklarından öptü.

Ethel donakaldı. Bu, dünyada başına geleceğini umduğu en son şeydi. Kont doğrulurken Ethel şaşkın şaşkın ona baktı.

Kont da Ethel'e baktı. "Sen, kesinlikle büyüleyici bir kızsın," dedi, fısıldar gibi; tekrar öptü.

Bu defa Ethel onu itti. "Lordum, ne yapıyorsunuz?" dedi, hayretle fısıldayarak.

"Bilmiyorum."

"Peki, ne düşünüyorsunuz?"

"Hiçbir şey düşünmüyorum."

Ethel, onun heykelimsi yüzüne baktı. Yeşil gözleri dikkatle Ethel'i inceliyor, sanki kızın beynini okumaya çalışıyordu. Ethel, Konta taptığını fark etti. Bir anda bütün bedenine bir heyecan ve arzu dalgası yayıldı.

"Kendime engel olamıyorum," dedi Kont.

Ethel, mutlulukla içini çekti. "Öyleyse beni tekrar öp."

ÜÇ

Şubat 1914

Saat on buçukta, Kont Fitzherbert'in Mayfair'deki evinin salon aynası, üst tabakadan bir İngiliz için gündelik sayılacak giysilerle pirüpak giyinmiş, uzun boylu bir adamı gösteriyordu. Yumuşak yaka modasından hoşlanmadığı için dik yakalı bir gömlek giymişti ve gümüş rengi kravatını tek incili bir iğneyle tutturmuştu. Bazı arkadaşları, iyi giyinmenin haysiyetsizlik olduğunu düşünüyorlardı. Bir keresinde, Lowther Markisi olan genç arkadaşı şöyle demişti: "Ben diyorum ki Fitz, sen, sabah sabah dükkânını açmaya giden kahrolası bir terziye benziyorsun." Fakat Lowthie, pasaklının tekiydi; ceketinden yiyecek kırıntıları, manşetlerinden ve gömleğinden puro külü eksik olmazdı ve herkesin de kendisi gibi pasaklı görünmesini isterdi. Fitz, pislikten hoşlanmıyordu; temiz ve zarif olmak kendisi için daha uygundu.

Gri renkli bir silindir şapka taktı. Sağ elinde bastonu, sol elinde de gri renkli yeni bir çift süet eldivenle evden çıktı, güneye yöneldi. Berkeley Meydanı'ndan geçerken on dört yaşlarında var yok sarışın bir kız, ona göz kırptı ve "Bir şiline seni emeyim mi?" diye sordu.

Fitz, Piccadilly Meydanı'nı geçti ve Green Park'a girdi. Ağaçların köklerine birkaç kar tanesi kümelenmişti. Buckingham Sarayı'nı geçti ve Victoria İstasyonu yakınlarında sevimsiz bir bölgeye girdi. Bir polise, Ashley Gardens'a nasıl gideceğini sordu. Roma Katolik Katedrali'nin arkasındaki cadde olduğunu öğrendi. *Aslında*, diye düşündü Fitz, *eğer asiller tabakasına üye birini bir yere davet ediyorsanız ofisiniz saygın bir bölgede olmalı.*

Babasının eski bir arkadaşı olan Mansfield Smith-Cumming tarafından davet edilmişti. Emekli bir deniz subayı olan Smith-Cumming, şimdilerde Savaş Bakanlığında müphem bir takım işler yapıyordu. Fitz'e, oldukça kısa

bir not göndermişti. "Milli bir mesele için tavsiyene ihtiyacım var. Yarın sabah on bir civarında bana uğrayabilir misin?" Not, daktiloyla yazılmış ve yeşil mürekkeple imzalanmıştı ve imza yerinde sadece tek bir "C" harfi vardı.

Doğrusunu söylemek gerekirse hükûmetten birinin kendisiyle konuşmak istemesi, Fitz'i memnun etmişti. Bir süs eşyası, sosyal olayları süsleyen ama hiçbir işlevi olmayan, servet sahibi bir aristokrat olarak görülmekten dehşete düşüyordu. Tavsiyelerine başvurulacağını umuyordu; belki de eski alayı Welsh Rifles hakkında bir şey soracaklardı. Veya Fahri Albaylık payesini taşıdığı Güney Galler Bölgesi'ne olan irtibatıyla ilgili bir görev vereceklerdi. Her neyse, Savaş Bakanlığına çağırılmış olmak bile, kendisinin tamamen fuzuli biri olmadığını hissetmesini sağlamıştı.

Burası Savaş Bakanlığı mıydı yani? Verilen adreste karşısına modern bir apartman bloğu çıktı. Kapıcı, Fitz'i asansöre yönlendirdi. Smith-Cumming'in katı, kısmen eve kısmen ofise benziyordu; etkin bir ivecenlikle çalışan, asker havalı, genç bir adam, biraz sonra "C" tarafından kabul edileceğini söyledi.

C'de, hiç asker havası yoktu. Tıknaz olan ve kelleşmeye başlayan C, tek gözlüklü Mr. Punch[1] gibi görünüyordu. Ofisinin içi bir sürü değişik eşya ile doluydu: model uçaklar, bir teleskop, bir pusula ve bir merasim mangasını seyreden köylülerin resmedildiği bir tablo. Fitz'in babası, Smith-Cumming'den bahsederken "*Deniz tutmuş kaptan*" derdi ve Cumming'in donanma kariyeri pek parlak değildi. Peki, burada ne iş yapıyordu? "Bu daire tam olarak ne yapıyor?" diye sordu Fitz, oturur oturmaz.

"Burası, Gizli Servis Bürosu Dış İlişkiler Bölümü," dedi C.

"Bir *Gizli Servis* büromuz olduğunu bilmiyordum."

"Herkes bilseydi gizli olmazdı."

"Anladım." Fitz, sancılı bir heyecan hissetti. Kendisine gizli bir bilginin verilmiş olması iltifatkâr bir durumdu.

"Ancak bundan başkalarına bahsetmeyeceğini umuyorum."

Kibarca kelimelere dökülmüş olsa da Fitz'e emir veriliyordu. "Elbette," dedi Fitz. İçeriden biri gibi hissetmişti kendini ve bundan memnuniyet duydu. Acaba bu, C'nin ondan Savaş Bakanlığı için çalışmasını isteyeceği anlamına mı geliyordu?

"Kraliyet ailesine verdiğin ev partisindeki başarından dolayı seni kutlarım. Anladığım kadarıyla Majestelerinin görüşmek isteyeceği nitelikte etkileyici bir grup genç adamı bir araya getirmişsin."

[1] İngiliz kukla geleneğinde bir karakter (çev. notu).

"Teşekkür ederim. Tamamıyla sosyal bir etkinlikti; sadece sohbet edildi ama korkarım haberi yayılmış bile."

"Ve şimdi de karını Rusya'ya götüreceksin."

"Prenses bir Rus ve erkek kardeşini ziyaret etmek istiyor. Uzun zamandır erteleyip durduğumuz bir seyahat."

"Ve Gus Dewar da sizinle geliyor."

Anlaşılan o ki *C* her şeyi biliyordu. "Dewar bir dünya turuna çıkmış," dedi Fitz, "planlarımız çakıştı."

C, koltuğunda arkasına dayandı ve sohbet eder gibi konuştu: "Japon savaşında Rus Ordusunun başına, kara savaşı hakkında hiçbir şey bilmeyen Amiral Alexeev'in neden getirildiğini biliyor musun?"

Çocukken Rusya'da yaşamış olduğu için Fitz, 1904-1905 yılındaki Rus-Japon savaşının gelişmelerini takip etmişti ama bu sorudaki hikâyeyi bilmiyordu. "Anlat bana," dedi.

"Pekâlâ. Anlaşılan Grandük[2] Alexis, Marsilya'daki bir genelevde bir yumruklaşma olayına karışmış ve Fransız polisi tarafından gözaltına alınmış. Alexeev onu kurtarmaya gitmiş ve jandarmalara, olayda adı geçenin Grandük değil, kendisi olduğunu söylemiş. İsimlerindeki benzerlik, hikâyeye inandırıcılık katmış ve Grandük hapisten çıkmış. Alexeev'in ödülü de kara ordusu komutanlığı olmuş."

"Savaşı kaybetmelerine şaşmamak lazım!"

"Gelgelelim Ruslar, dünyanın gördüğü en büyük orduyu besliyor; bazı hesaplamalara göre, ihtiyat askerini de göreve çağırdıkları takdirde altı milyon kişilik bir ordu. Komutanları ne kadar beceriksiz olursa olsun, bu çapta bir ordu, ürkütücü bir kuvvettir. Fakat mesela, diyelim ki bir Avrupa savaşında, ne kadar etkili bir güç olur acaba?"

"Evlendiğimden beri Rusya'ya gitmedim," dedi Fitz, "bilemiyorum."

"Biz de bilemiyoruz. İşte burada sen devreye giriyorsun. Hazır Rusya'dayken bazı araştırmalar yapmanı isteyeceğim."

Fitz şaşırmıştı. "Fakat bu iş bizim büyükelçiliğimizin görevi."

"Elbette," dedi *C*, omuz silkerek "fakat diplomatlar, askerî meselelerden çok politikayla ilgileniyorlar."

"Yine de bir askerî ataşe vardır."

"Senin gibi dışarıdan biri daha etkili bir açıdan bakabilir –mesela Tŷ Gwyn'de oluşturduğun grubun Krala sağladığı bilgiler, Dışişleri Bakanlığından temin edilemezdi. Fakat yapamayacağını düşünüyorsan..."

"Reddediyor değilim," dedi Fitz, acele acele. Tam tersine, ülkesi için bir

[2] Çarlık Rusya'sında *prens* (çev. notu).

şey yapmasının istenmesinden memnundu. "Sadece işlerin böyle yürütülmesine şaşırdım."

"Biz, çok fazla kaynağı olmayan yeni bir daireyiz. Benim en iyi bilgi kaynaklarım, neye bakacaklarını bilecek kadar askerlik geçmişi olan akıllı gezginler."

"Ne güzel."

"Rus subay sınıfının 1905 yılından bu yana bir gelişim gösterip göstermediklerini öğrenmek isterim. Modernize olmuşlar mı yoksa hâlâ eski usul fikirlere mi bağlılar? St. Petersburg'da yüksek mevkilerdeki bütün adamlarla tanışırsın – karın onların yarısını tanıyordur."

Fitz, Rusya'nın son girdiği savaşı düşünüyordu. "Japonlara karşı savaşı kaybetmelerinin sebebi, Rus demir yollarının orduyu beslemede yetersiz kalmasıydı."

"Fakat o zamandan bu yana, müttefikleri Fransa'dan aldıkları borçlarla demir yolu ağını geliştirmeye çalışıyorlar."

"Acaba bir gelişme elde edebildiler mi?"

"Anahtar soru bu. Sen de demir yoluyla seyahat edeceksin. Trenler vaktinde kalkıyor mu? Gözlerini dört aç. Hatların çoğu hâlâ tek raylı mı yoksa çift ray döşemişler mi? Alman generalleri savaş hâli için bir acil eylem planı hazırlamışlar ve bu plan, Rus ordusunun ne kadar sürede seferber olacağı hesapları üzerine kurulu. Savaş çıkarsa birçok şey o planın doğruluğuna bağlı olacak."

Fitz, bir okul çocuğu kadar heyecanlıydı ama kendini temkinli konuşmaya zorladı. "Öğrenebileceğim her şeyi öğreneceğim."

"Teşekkür ederim," dedi *C*, saatine bakarak.

Fitz ayağa kalktı, el sıkıştılar.

"Tam olarak ne zaman yola çıkıyorsunuz?" diye sordu *C*.

"Yarın sabah," dedi Fitz. "Hoşça kal."

[II]

Grigori Peshkov, erkek kardeşi Lev'in, uzun boylu Amerikalıdan para alışını seyretti. Lev'in yakışıklı yüzünde, sanki asıl amacı becerilerini göstermekmiş gibi, çocuksu bir sabırsızlık ifadesi vardı. Grigori, artık alışık olduğu bir endişe sancısı hissetti. Bir gün, Lev'in çocuksu sevimliliğinin onu beladan uzak tutmaya yetmeyeceğinden korkuyordu.

"Bu bir hafıza testi," dedi Lev, İngilizce konuşarak. Kelimeleri ezberden öğrenmişti. "Bir kart çek." Fabrikanın curcunası içinde sesini yükselterek

konuşuyordu: Ağır makineler tangırdıyor, buhar tıslıyor, soru soran ve talimat veren insanlar bağırıyorlardı.

Ziyaretçinin adı Gus Dewar'dı; yünlü kumaştan ve hepsi aynı grilikte, bir ceket, bir yelek ve pantolon giymişti. Grigori bu adamla özellikle ilgileniyordu, çünkü adam Buffalo'dan gelmişti.

Dewar, sıcakkanlı bir gençti. Omuzlarını silkti, Lev'in destesinden bir kart çekti ve karta baktı.

"Kartı yüzüstü tezgâha koy," dedi Lev.

Dewar kartı kaba saba ahşap tezgâhın üstüne koydu.

Lev cebinden bir ruble kâğıt para çıkardı ve parayı kartın üstüne koydu.

"Şimdi sen de bir dolar koy." Bu oyun, sadece zengin ziyaretçilerle oynanırdı.

Grigori biliyordu ki Lev, oyun kâğıdını değiştirmişti bile. Rubleyi cebinden çıkarırken başka bir kart gizlemişti eline. Buradaki hüner –ki Lev buna saatlerce çalışmıştı– rubleyi ve onunla gizlediği yeni kartı yere koyar koymaz, ilk kartı avcunun içine gizlemekte yatıyordu.

"Bir dolar kaybetmeye gönlünüzün razı olacağından emin misiniz, Mr. Dewar?" dedi Lev.

Lev'in bütün kurbanlarının bu aşamada yaptığı gibi Dewar da gülümsedi: "Sanırım."

"Çektiğiniz kartı hatırlıyor musunuz?" Lev sadece İngilizce konuşmazdı. Bu sözleri, Almanca, Fransızca ve İtalyanca olarak da söylerdi.

"Maça beşlisi," dedi Dewar.

"Yanlış."

"Gayet eminim."

"Kartını aç."

Dewar kartı açtı. Kart, sinek kızıydı.

Lev, bir doları ve kendi rublesini yerden aldı.

Grigori nefesini tuttu. Tehlikeli bir andı. Amerikalı, soyulduğunu iddia edip Lev'i suçlar mıydı acaba?

Dewar, pişman pişman sırıttı. "Beni yendin."

"Başka bir numara daha biliyorum," dedi Lev.

Bu kadarı yeterdi. Lev şansını zorluyordu; yirmi yaşındaydı ama Grigori hâlâ kardeşini korumak zorundaydı. "Kardeşimle oyun oynamayın," dedi Dewar'a, Rusça konuşarak. "O, her zaman kazanır."

Dewar gülümsedi ve tereddütlü bir Rusça ile cevap verdi. "Bu iyi bir tavsiyeye benziyor."

Dewar, Putilov Makine Fabrikası tesisini gezen küçük bir grup ziyaretçi-

nin ilkiydi. Burası, St. Petersburg'un en büyük fabrikasıydı; otuz bin adam, kadın ve çocuk çalışırdı. Grigori'nin o andaki görevi, kendi ufak ama çok önemli atölyesini ziyaretçilere göstermekti. Fabrika, lokomotif ve büyük, çelik parçalar üretirdi.

Grigori, tren tekerlekleri üreten bölümün ustabaşısıydı ve Dewar ile Buffalo[3] hakkında konuşmak için sabırsızlanıyordu. Ama herhangi bir soru soramadan önce, dökümhane şefi Kanin çıkageldi. Kanin, kalifiye bir mühendisti; uzun boyluydu ve alnından açılmaya başlamış seyrek saçları vardı. Yanında, başka bir ziyaretçi getirdi. Grigori, ziyaretçinin kıyafetinden onun bir İngiliz soylusu olduğunu anladı. Rus asilzadeleri gibi, kuyruklu bir ceket ve silindir şapka giymişti. Belki de bu kıyafet, bütün dünyadaki iktidar sınıfının giydiği kıyafetti.

Grigori'ye, bu İngiliz soylusunun adının Kont Fitzherbert olduğu söylenmişti. Kont, siyah saçları ve yemyeşil gözleriyle Grigori'nin o güne kadar gördüğü en yakışıklı adamdı. Tekerlek bölümündeki kadınlar Konta, adam bir ilahmış gibi bakıyorlardı.

Kanin, Fitzherbert ile Rusça konuştu. "Şimdi artık her hafta iki lokomotif üretebiliyoruz," dedi, gururlana gururlana.

"Harika!" dedi İngiliz soylusu.

Grigori, bu yabancıların fabrikayla neden bu kadar ilgilendiklerini biliyordu. Gazeteleri okurdu ve St. Petersburg Bolşevik Komitesi tarafından düzenlenen konuşmaları ve tartışma gruplarını dinlerdi. Burada üretilen lokomotifler, Rusya'nın kendini savunması açısından hayati önemdeydi. Ziyaretçiler, aylak aylak gezinen turistlermiş gibi görünseler de aslında askerî bilgi topluyorlardı.

Kanin, Grigori'yi Kontla tanıştırdı: "Bu Peshkov, fabrikanın satranç şampiyonudur." Kanin, yönetimdendi ama iyi bir adamdı.

Ağarmış saçlarını bir başörtüsüne sarmış, elli yaşlarındaki kadın işçi Varya ile konuşan Fitzherbert, sevimli bir adamdı. "Bizi fabrikanızda gezdirmeniz büyük incelik!" dedi Kont, keyifle; aksanlı Rusçası ile hiç teklemeden konuşuyordu.

Varya, heybetli bir kadındı; iri yarı, kaslı ve büyük göğüslü bedeniyle öğrenci kızlar gibi kıkırdadı.

İmalat sunumu hazırdı. Grigori, çelik tomrukları besleme haznesine yerleştirdi ve fırını ateşledi, metal erimeye başladı. Ama bir ziyaretçi daha gelecekti; Kontun karısının Rus olduğu söyleniyordu –adamın bir yabancı

[3] New York Eyaleti'nde ve Erie Gölü'nün doğu kıyısındaki bu şehir, 1900 yılı itibariyle ABD'nin en büyük sekizinci şehri; ülkenin ana demir yolları bağlantı istasyonu ve en büyük hububat öğütme merkezi (çev. notu).

için sıra dışı sayılacak Rusça bilgisinin kaynağı anlaşılıyordu.

Dewar'a, Buffalo hakkında sorular sormak istiyordu ama Grigori daha bu imkânı elde edemeden önce Kontun karısı teker atölyesine girdi. Kadının yere kadar uzun eteği, önüne kattığı çöp öbeğini ittiren bir süpürge gibiydi; elbisesinin üstüne bir ceket giymişti; peşinde ise kürk pelerinini taşıyan erkek bir uşak, çantasını taşıyan bir hizmetçi kız, fabrika yöneticilerinden biri olan ve Fitzherbert gibi giyinmiş Kont Maklakov vardı. Genç bir adam olan Maklakov'un, misafirinden etkilendiği besbelliydi; gülümsüyor, alçak sesle konuşuyor ve hiç gerekmediği hâlde, kadının kolunu tutuyordu. Kadın ise olağanüstü bir güzellikti; sarışın bukleli başını çapkın bir edayla yana eğmişti.

Grigori bir anda kadını tanıdı: Prenses Bea.

Kalbi tekledi, midesi bulandı. Öfkesini zapt etmeye, uzak geçmişten yükselen çirkin anılarını bastırmaya çalıştı. Sonra, her sıkıntılı durumda yaptığı gibi, kardeşine baktı. Lev de hatırlamış mıydı? O zamanlar Lev, sadece altı yaşındaydı ama şimdi, büyük bir merakla Prensese bakıyor, onu zihninde bir yere oturtmaya çalışıyordu. Ve Grigori'nin gözleri önünde, Lev'in yüzü değişti; Lev hatırlamıştı, yüzü solmuştu, hasta gibiydi ve aniden, yüzü öfkeyle kıpkırmızı kesildi.

Bu arada Grigori, Lev'in yanına yaklaşmıştı. "Sakin ol," diye mırıldandı. "Hiçbir şey söyleme. Unutma, biz Amerika'ya gideceğiz –hiçbir şey bunu engelleyemez!"

Lev, iğrenmiş gibi bir ses çıkardı.

"Ahıra geri dön," dedi Grigori, kardeşine. Lev, fabrikada kullanılan atların bakıcısıydı; biraz daha onu tanımayan Prensese baktı. Sonra dönüp atölyeden çıktı. Neyse. Tehlikeli an geçmişti.

Grigori, imalat sunumuna başladı; fabrika futbol takımının kaptanı ve kendi yaşında bir adam olan Isaak'a başıyla işaret verdi. Isaak, dökme kalıbını açtı. Sonra Isaak ve Varya, imalatı tamamlanmış bir tekerden çıkardıkları, cilalı ahşaptan yapılmış şablonu aldılar. Teker kasnağından göbeğe, yirmide bir konik uç ile bağlanan ve eliptik kesitli telleri olan bir tekerin imalatı, başlı başına ustalık gerektiriyordu. Teker, büyük bir 4–6–4[4] lokomotif içindi ve şablonu da onu taşıyan insanların boyundaydı.

Şablonu, nemli kalıp kumu karışımıyla dolu dökme kalıbının derin teknesine bastırdılar. Isaak, teker sırtını ve bağlantı yerlerini şekillendirmek için, dökme demir katılaştırıcısını tekne üstünde salladı, sonra da kalıp ka-

[4] İlk defa 1911 yılında kullanılmaya başlayan ve buharlı trenlerdeki lokomotif tekerlek düzenine ilişkin bir teknoloji (çev. notu).

pağını kapattı.

Kalıp kapağını açtıklarında Grigori, şablonun kumda oluşturduğu şekli inceledi. Gözle görünür bir aksaklık yoktu. Kalıp kumuna yağlı bir sıvı püskürttü ve şablonu çıkarıp kalıp kapağını tekrar kapattı. "Lütfen şimdi iyice geriye çekilin!" dedi, ziyaretçilere. Isaak, besleme haznesinin oluklu ucunu kalıbın üstündeki huninin ağzına yerleştirdi. Ardından, Grigori kolu çekip hazneyi eğik duruma getirdi.

Hazne içindeki çelik eriyiği, yavaş yavaş kalıbın içine aktı. Kalıbın içindeki nemli kumdan çıkan buhar, fanlardan dışarı fışkırdı. Grigori, hazneyi ne zaman kaldıracağı ve eriyik akışını ne zaman keseceği konusunda tecrübeliydi. "Bir sonraki aşamada, tekerleğin şeklini mükemmelleştireceğiz," dedi, "ancak eriyik metalin soğuması çok uzun sürdüğü için, burada daha önce döktüğüm bir tekerlek var."

Torna tezgâhında hazır bekleyen bir teker vardı. Grigori başıyla, Varya'nın oğlu olan torna ustası Konstantin'e işaret verdi. Fasulye sırığı gibi ince uzun, gür ve siyah saçlı Konstantin, Bolşevik tartışma grubunun başkanıydı ve Grigori'nin en yakın arkadaşıydı. Konstantin, elektrikli motoru çalıştırdı; tekerlek, büyük bir hızla dönmeye başlayınca da eğeyle şekillendirmeye başladı.

Grigori, tornanın vınlamasını bastırmak için bağırdı. "Lütfen, mümkün olduğunca tornadan uzak durun!" dedi, ziyaretçilere. "Tornaya dokunursanız, bir parmağınızı kaybedebilirsiniz." Sol elini havaya kaldırdı. "On iki yaşlarındayken benim bu fabrikada yaptığım gibi." Elinin üçüncü parmağı olan yüzük parmağı, çirkin bir kök gibi duruyordu. Ettiği kâr içindeki insan maliyetini duymaktan rahatsız olan Maklakov'un yüzünde, huzursuz bir ifade gördü Grigori. Prenses Bea'nın bakışları ise hayranlık ve tiksinti karışımı bir şeydi. Grigori, Prensesin sefalet ve acıya karşı tuhaf bir ilgi duyup duymadığını merak etti; çünkü bir hanımefendinin fabrika ziyareti, sıra dışı bir davranıştı.

Grigori bir işaret daha yaptı ve Konstantin tornayı durdurdu. "Bu aşamadan sonra, kumpas kullanarak tekerlek ölçüleri kontrol edilir," dedi ve kullandıkları aletleri gösterdi. "Tren tekerlerinin ölçüleri hassas olmalıdır. Eğer çaplar arasında bir inçin on altıda biri kadarlık bir fark olursa –ki bu ölçü, kurşun kalem ucunun çapına denk gelir– o zaman tekerleğin eritilip tekrar imal edilmesi gerekir."

"Günde kaç tane tekerlek imal edebiliyorsunuz?" diye sordu Fitzherbert.

"Hatalı imalat dâhil, ortalama altı veya yedi tane."

"Çalışma süreniz nedir?" diye sordu Amerikalı Dewar.

"Sabah altıdan akşam yediye ve pazartesiden cumartesiye kadar çalışıyoruz. Pazar günleri kiliseye gitmemize izin veriliyor."

Sekiz yaşlarında bir oğlan koşarak atölyeye girdi; bağıran bir kadın da –muhtemelen annesi– oğlanın peşinden koşuyordu. Grigori, onu fırından uzak tutmak için oğlanı yakaladı ama çocuk debelenerek kurtuldu ve asker traşlı kafasını, güm diye Prenses Bea'nın kaburgalarına tosladı. Bea acıyla inledi. Oğlan durdu, besbelli ki şaşırmıştı. Prenses, öfkeyle kolunu geri çekti ve oğlanın yüzüne öyle bir tokat attı ki çocuğun ayakları yerden kesildi; Grigori onun düşeceğini sandı. Amerikalı kendi dilinde, hem şaşkın hem kızgın bir ifadeyle terbiyesiz bir laf söyledi ve hemen ardından oğlanın annesi güçlü kollarıyla çocuğu kaptığı gibi atölyeden çıktı.

Şef Kanin, korkmuş gibiydi, kendisinin suçlanabileceğini biliyordu: "Ekselansları, canınız yandı mı?"

Prenses Bea'nın çok öfkelendiği belliydi ama derin bir nefes aldı. "Önemli değil," dedi. Prensesin kocası ve Kont Maklakov, ilgilenmek için Bea'nın yanına gittiler. Sadece Dewar, geride durdu; yüzü, bir tiksinti ve ayıplama maskesi gibiydi; tokattan dolayı çok bozulmuş gibiydi; daha doğrusu, Grigori onun bozulduğunu tahmin ediyordu. Acaba bütün Amerikalılar da onun gibi yumuşak kalpli miydiler? Bir tokat neydi ki? Grigori ve kardeşi, fabrika çocuğu oldukları zamanda değneklerle dövülmüşlerdi.

Ziyaretçiler gitmeye hazırlanıyorlardı. Grigori, Buffalo'dan gelen turist ile konuşma şansını kaybetmekten korktu. Cesaretini toplayıp Dewar'ın koluna dokundu. Dokunduğu kişi bir Rus asilzadesi olsa gazap saçarak tepki verir, onu itip kakar veya cüretinden dolayı ona vururdu ama Amerikalı, nazik bir tebessümle Grigori'ye döndü.

"Siz, New York Buffalo'dan geliyorsunuz değil mi efendim?" dedi Grigori.

"Evet, öyle."

"Kardeşim ve ben, Amerika'ya gitmek için para biriktiriyoruz. Buffalo'ya yerleşeceğiz."

"Neden Buffalo?"

"Burada, St. Petersburg'da bir aile gerekli belgeleri alıyor –ücreti karşılığında elbette– ve Buffalo'daki akrabaları yanında iş bulacağımıza söz verdiler."

"Kim bu aile?"

"İsmi, Vyalov." Vyalovlar, suça batmış bir çeteydi ama yasal işler de yapıyorlardı. Dünyanın en güvenilir insanları değillerdi, dolayısıyla Grigori de söyledikleri şeyleri kendi kendine teyit etmek istiyordu. "Efendim, New York Buffalo'daki Vyalov ailesi gerçekten zengin ve önemli bir aile mi?"

"Evet," dedi Dewar, "Josef Vyalov, otel ve barlarında yüzlerce insan çalıştırıyor."

"Teşekkür ederim," dedi Grigori. Rahatlamıştı. "Bunu bilmek çok iyi oldu."

[III]

Grigori'nin hatırladığı ilk anı, Çarın Bulovnir'e geldiği gündü. Grigori o zaman altı yaşındaydı.

Köy halkı, günlerce bundan başka bir şey konuşmamıştı. Çarın yola çıkmadan önce kahvaltı edeceği besbelliydi, dolayısıyla oraya kuşluk vaktinden önce gelemezdi ama gene de herkes, şafakla birlikte kalktı. Grigori'nin babası, tek göz evlerinden çıkardığı masayı yolun kıyısına taşıdı. Üzerine bir somun ekmek, bir demet çiçek, bir küçük tuzluk koyarken büyük oğluna da bunların, Rus geleneklerine göre hoş geldin demenin sembolleri olduğunu anlattı. Köylülerin çoğu da aynı şeyi yaptı. Grigori'nin ninesi başına, sarı renkli yepyeni bir eşarp örtmüştü.

Köyde sert geçen soğuk kış mevsiminden önce, sonbaharın başlarında ve kurak bir gündü. Köylüler, kıçlarının üstüne oturup beklemeye başladılar. Köyün yaşlıları, en güzel giysileri içinde aşağı yukarı yürüyerek önemli kişilermiş gibi davranıyorlar ama onlar da herkes gibi bekliyorlardı. Çok geçmeden Grigori sıkıldı ve evin yanındaki toprak alanda oynamaya başladı. Kardeşi Lev, sadece bir yaşındaydı ve hâlâ annesini emiyordu.

Öğlen geçti; fakat Çarın gelişini kaçıracakları korkusuyla hiç kimse evine girip yemek yemek istemiyordu. Grigori, masanın üstündeki ekmeğin birazını yemek istedi, ekmek yerine kafasına bir şaplak yedi ama sonra, annesi ona bir kâse soğuk lapa getirdi.

Grigori, Çarın kim veya ne olduğunu bilmiyordu. Bazen kilisede Çardan bahsedilirdi: O, bütün köylüleri çok severdi ve uyurlarken onları korurdu. Dolayısıyla Çarın da Aziz Peter ve İsa ve Cebrail seviyesinde olduğu gayet açıktı. Grigori, Çarın kanatları veya boynuzlu bir tacı mı yoksa köy yaşlıları gibi nakışlı bir ceketi mi olduğunu merak etti. Her neyse, İsa'yı takip eden kalabalıklar gibi köylüler de Çarı bir kerecik görmekle bile kutsanmış olacaklardı.

Akşam yaklaşırken uzakta bir toz bulutu yükseldi. Grigori, botlarının altındaki toprağın titreştiğini hissedebiliyordu ve çok geçmeden de at toynaklarından çıkan gümbürtüyü duydu. Köylüler, dizlerinin üstüne çöktüler. Grigori de ninesinin yanına diz çöktü. Yaşlılar, Prens Andrei ve Prenses

Bea geldiğinde yaptıkları gibi, yüzüstü yatarak alınlarını yolun toprağına koydular.

Atlılar göründü; arkalarında, dört atın çektiği kapalı bir araba vardı. Atlar, devasa boyutlardaydılar; Grigori, hiç o kadar iri at görmemişti; çok hızlı koşuyorlardı, böğürlerindeki ter parlıyordu, ağızlarındaki gemlerin etrafı köpük köpük olmuştu. Yaşlılar, gelenlerin durmayacağını fark ettiler, çiğnenmeden önce yoldan kaçıştılar. Grigori korkuyla çığlık attı ama bağırışını kimse duymadı. Araba geçerken babası bağırdı: "Halkının babası Çar! Sen çok yaşa!"

Babası lafını bitirdiğinde araba köyü arkasında bırakmıştı bile. Yerden kalkan toz nedeniyle Grigori yolcuları görememişti. Çarı göremediğini anladı, demek ki kutsanmamıştı, ağlamaya başladı.

Annesi masadaki ekmeği aldı, bir ucunu kırdı, yemesi için Grigori'ye verdi, ekmeği yiyince kendini daha iyi hissetti.

[IV]

Putilov Makine Fabrikasındaki vardiya saat yedide bittiğinde Lev genellikle arkadaşlarıyla kâğıt oynamaya veya kaygısız kız arkadaşıyla içki içmeye, Grigori ise çeşitli toplantılara giderdi: ateizm konusunda konuşma, sosyalizm tartışma grubu, yabancı ülkelerle ilgili *büyülü fener*[5] gösterisi, şiir okuma toplantısı. Fakat bu gece, yapacak bir işi yoktu. Eve gidip akşam yemeği için yahnisini yiyecek, birazını Lev için tencerede bırakacak ve erkenden yatağa girecekti.

Fabrika, St. Petersburg'un güney eteklerindeydi. Sere serpe uzanan bacaları ve sundurmalarıyla Baltık Denizi kıyısında büyük bir alan kaplıyordu. İşçilerin çoğu fabrikada yaşıyor, bazıları koğuşlarda bazıları da makinelerinin yanında yatıyorlardı; etrafta koşuşturup duran bunca çocuğun sebebi de buydu.

Grigori, fabrika dışında evi olanlar grubundandı. Biliyordu ki sosyalist bir toplumda, işçi evleri de fabrikalarla birlikte planlanacaktı; fakat Rusya'nın çarpık kapitalizmi binlerce insana yaşayacak yer bırakmamıştı. Grigori, iyi ücret alıyordu ama yürüyerek fabrikadan yarım saatlik bir mesafede, tek gözlü bir evde yaşıyordu. Biliyordu ki Buffalo'daki fabrika işçilerinin evinde, elektrik ve şebeke suyu vardı. Bazılarının evinde telefon bile olduğunu duymuştu ama bu, caddelerinin altın kaplı olduğunu söylemek kadar gülünçtü.

[5] Burada sözü edilen *büyülü fener*, bugünkü adıyla projeksiyon makinesi (çev. notu).

Prenses Bea'yı tekrar görmek, onu çocukluğuna geri götürmüştü. Buzlu caddelerde yürümeye çalışırken Bea'nın hatırlattığı berbat anıya takılıp kalmayı kendi kendine yasakladı. Gelgelelim, o zamanlar oturdukları ahşap kulübeyi düşünmeden edemedi: Geceleri, genellikle bir keçi veya dana ile birlikte yattığı uyku köşesinin karşısındaki, dinî ikonların asıldığı kutsal köşeyi anımsadı. Şimdi en belirgin şekilde hatırladığı şeyi o zamanlar pek fark etmiyordu: evin kokusu. Koku, sobadan, hayvanlardan, gaz lambasının siyah isinden, babasının gazete kâğıtlarına sararak içtiği ev yapımı tütünden oluşuyordu. Pencereler sıkıca kapalıydı, soğuk girmesin diye çerçevelerinin etrafına paçavralar sıkıştırılmıştı, o nedenle içerideki hava ağırdı. Hatırlarken bile o kokuyu alabiliyordu ve kâbus öncesindeki günlere, hayatı boyunca kendini emniyette hissettiği o en son zamana karşı bir özlem duydu.

Fabrikadan henüz çok fazla uzaklaşmamıştı ki bir görüntü onu durdurdu. Bir sokak lambasının ışık konisi içinde, siyah üniformaları yeşil biyeli iki polis, genç bir kızı sorguluyorlardı. Kızın, ev dokuması paltosuna ve eşarbını ensesinde düğümlemesine bakılırsa şehre yeni gelen bir köylüydü. İlk bakışta kızın on beş on altı yaşlarında olduğunu tahmin etti –Lev ile birlikte öksüz kaldıklarında kendisinin olduğu yaşta.

Tıknaz polis bir şey söyledi ve kızın yanağını okşadı. Kız irkildi, diğer polis güldü. Grigori, on altı yaşında bir öksüzken yetki sahibi herkes tarafından nasıl suistimal edildiğini hatırladı ve bu korumasız kızcağıza karşı şefkat hissetti. Yanlış yaptığını bile bile küçük gruba yaklaştı. Bir şey söylemiş olmak için, "Putilov Makine Fabrikasını arıyorsan sana yolu gösterebilirim," dedi, kıza.

Tıknaz polis güldü. "Şu heriften kurtul Ilya!" dedi.

Yardımcı polis, küçük kafalı, aşağılık suratlı biriydi. "Kaybol pislik!" dedi Grigori'ye.

Grigori korkmuyordu. Uzun boylu, güçlü kuvvetli bir adamdı; her gün iş yapmaktan sıkılaşmış kasları vardı. Küçüklüğünden beri sokak kavgalarına karışırdı ve bugüne kadar hiçbir kavgayı kaybetmemişti. Lev de kendisi gibiydi. Mamafih, polisi kızdırmamak daha iyiydi elbette. "Ben fabrikada ustabaşıyım," dedi kıza, "iş arıyorsan sana yardım edebilirim."

Kız, minnettar gözlerle ona baktı.

"Bir ustabaşı, hiçbir şeydir," dedi tıknaz polis. Konuşurken ilk defa Grigori'nin yüzüne baktı. Gaz yağı yakan sokak lambasının sarı ışığında Grigori şimdi, aptal bir saldırganlıkla bakan bu toparlak suratı tanıdı. Mikhail Pinsky, bölge polisi şefiydi. Grigori'nin yüreği ezildi. Polis şefiyle dalaşmak

delilik olurdu ama artık geri çekilemeyecek kadar ileri gitmişti bile.

"Teşekkür ederim, sizinle geleceğim efendim," dedi kız. Sesinden, Grigori onun on altı değil, yirmi yaşına yakın olduğunu anladı. Güzel bir kızdı: hoş bir yüz, dolgun dudaklı bir ağız.

Grigori etrafına bakındı. Ne yazık ki etrafta hiç kimseler yoktu. Mesai bitiş saatinin kalabalığından kurtulmak için fabrikadan birkaç dakika geç çıkmıştı. Çekip gitmesi gerektiğini biliyordu ama kızı terk edemezdi. "Seni fabrika ofisine götüreyim," dedi, ofisin o anda kapalı olduğunu bile bile.

"Kız benimle geliyor –değil mi Katerina?" dedi Pinsky ve ince paltosunun üzerinden kızın memesini avuçladı, öbür elini de kızın bacakları arasına attı.

Kız geri sıçradı. "Çek o pis ellerini üstümden!" dedi.

Kendinden hiç beklenmeyecek bir kıvraklık ve hızla Pinsky, kızın ağzına bir yumruk savurdu.

Kız bağırdı, dudağından kan akmaya başladı.

Grigori öfkelenmişti. Bütün tedbiri elden bıraktı, bir adım öne çıktı, elini Pinsky'nin omzuna koydu ve adamı hızla ittirdi. Pinsky yan yan tökezledi ve dizinin üstüne düştü. Grigori, ağlamakta olan Katerina'ya döndü. "Arkana bakmadan kaç!" dedi ve hemen ardından, başının arkasında bir acı hissetti. İkinci polis Ilya, Grigori'nin hiç ummadığı bir çeviklikle copunu kullanmıştı. Grigori'nin hissettiği acı dayanılmazdı, dizlerinin üstüne çöktü ama kendini kaybetmedi.

Katerina kaçmak için döndü; fakat pek fazla uzaklaşamadı. Pinsky kızın ardından uzandı ve ayağından yakaladı. Katerina boylu boyunca yere kapaklandı.

Grigori döndü, bir copun daha kendisine yaklaşmakta olduğunu gördü. Yana kaçıp copu savuşturdu, sallana sallana ayağa kalktı. Ilya copunu tekrar savurdu ama ıskaladı. Grigori adamın kafasının yan tarafına nişan aldı ve bütün gücüyle bir yumruk savurdu. Ilya yere düştü.

Grigori arkasına dönünce Pinsky'nin kızın başında dikildiğini ve kaba postallarıyla onu tekmelediğini gördü.

Fabrika yönünden gelen bir otomobil göründü. Yanlarından geçerken otomobil şoförü sıkı bir fren yaptı, acı bir fren sesiyle lamba ışığının altında durdu.

Grigori, iki uzun adımda Pinsky'nin arkasına geldi. İki koluyla polis şefine sarıldı, havaya kaldırıp adamın ayaklarını yerden kesti. Pinsky, kurtulmak için tekme savurarak debelendi.

Otomobilin kapısı açıldı; Grigori'nin şaşkın bakışları altında arabadan,

Buffalo'dan gelen Amerikalı indi. "Ne oluyor burada?" dedi Amerikalı. Sokak ışığında aydınlanan genç yüzünde, ayıplayan bakışlar vardı ve debelenip duran Pinsky ile konuşuyordu. "Zavallı bir kızı neden tekmeliyorsun?"

Şans dediğin böyle olur, diye düşündü Grigori. Bir köylüyü tekmeleyen polislere sadece yabancılar karşı çıkabilirdi.

Dökümhane şefi Kanin'in, uzun boylu, ince yapılı gölgesi de Dewar'ın arkasından arabadan çıktı. "Polisi bırak, Peshkov!" dedi, Grigori'ye.

Grigori polisi yere indirdi ve bıraktı. Polis, hırsla döndü; Grigori, ondan gelecek yeni bir yumruğu savuşturmaya hazırlandı ama Pinsky kendine hâkim oldu. Zehirli bir sesle konuştu: "Seni unutmayacağım, *Peshkov.*" Grigori inledi: Polis adını öğrenmişti.

Katerina, sızlana sızlana dizlerinin üstüne kalktı. Dewar, nezaketle kızın ayağa kalkmasına yardım etti: "Bir yeriniz incindi mi küçük hanım?"

Kanin utanmışa benziyordu. Hiçbir Rus, bir köylüyle böyle bir efendilikle konuşmazdı.

Ilya da ayağa kalktı, şaşkın şaşkın bakıyordu.

Otomobilin içinden, Prenses Bea'nın İngilizce konuşan, huzursuz ve sabırsız sesi duyuldu.

Grigori, "İzninizle ekselansları, bu kızı en yakın doktora götüreceğim," dedi, Dewar'a.

Dewar, Katerina'ya baktı. "İstediğin bu mu?" diye sordu.

"Evet, efendim," dedi Katerina, kan akan dudaklarının arasından.

"İyi öyleyse," dedi Dewar.

Grigori, kızın kolunu tuttu ve başka biri başka bir öneride bulunmadan oradan uzaklaştırdı.

Köşeye gelince arkasına baktı. İki polis, sokak lambasının altında Dewar ve Kanin ile tartışıyorlardı.

Hâlâ Katerina'nın kolunu tutuyordu ve kız aksamasına rağmen onu hızlı hızlı yürüttü. Pinsky ile aralarına, mümkün olduğunca uzunca bir mesafe koymalıydılar.

Köşeyi döner dönmez, "Benim doktora verecek param yok," dedi Katerina.

"Sana borç verebilirim," dedi Grigori, bir suçluluk sızısıyla: biriktirdiği para Amerika'ya gitmek içindi, güzel kızların yaralarını iyileştirmek için değildi.

Katerina ona tereddütle baktı. "Aslında doktora gitmek istemiyorum," dedi, "bir iş bulmaya ihtiyacım var. Beni fabrika ofisine götürebilir misin?"

Cesur kız, diye düşündü Grigori, hayranlıkla. Biraz önce polis tarafından

dövülmüştü ama şimdi bütün düşündüğü, bir iş bulmaktı. "Ofis şu anda kapalı," dedi. "Polislerin aklını karıştırmak için öyle söyledim. Ama yarın sabah seni oraya götürebilirim."

"Geceyi geçirecek bir yerim yok," dedi Katerina, çekingen gözlerle bakarak. Grigori anlayamadı. Bu kız kendini mi teklif ediyordu acaba? Şehre gelen köylü kızların çoğu bunu yapmak zorunda kalıyordu. Ama belki de o bakış, tam tersini söylüyordu; bir yatak istiyordu ama bunun karşılığını cinsel bir iyilikle ödemeye hazır değildi.

"Benim yaşadığım evde, birkaç kadının birlikte kaldığı bir oda var. Üçü dördü aynı yatakta yatıyor ve her zaman yeni bir kız için yer açabilirler."

"Ne kadar uzakta?"

Başıyla, demir yolu setini takip eden caddenin ilerisini işaret etti. "Hemen şurada."

Katerina, razı olmuş gibi başını salladı ve birkaç dakika sonra eve girdiler.

Grigori'nin odası, ilk kattaki arka odalardan biriydi. Lev ile birlikte yattıkları dar yatak, duvara dayanmıştı. Odada, ızgaralı bir ocaklık vardı ve demir yoluna bakan pencerenin önüne de iki sandalyeli bir masa konmuştu. Dikine duran bir ambalaj kasası, sehpa vazifesi görüyordu; üzerinde, bir ibrik ile yıkanma leğeni vardı.

Katerina odadaki her şeyi, uzun uzun bakarak inceledikten sonra, "Bunların hepsi senin mi?" diye sordu.

"Hayır, ben zengin değilim! Burada kardeşimle birlikte kalıyoruz. O da birazdan gelir."

Katerina düşünceli görünüyordu. Belki de iki adamla birlikte seks yapmasının istenmesinden korkuyordu. Grigori kızı rahatlatmak istedi. "Seni evdeki diğer kadınlarla tanıştırayım mı?"

"Onun için bol bol vakit var," dedi Katerina. Sandalyelerden birine oturdu. "Biraz dinleneyim."

"Elbette." Ocaklıktaki odunlar, yakılmaya hazır olarak dizilmişti. Grigori, her sabah işe gitmeden önce odunları hazırlar ve öyle bırakırdı. Çıraya bir kibrit tuttu.

Gök gürültüsü gibi bir ses duyulunca Katerina ürktü. "Tren geçiyor," dedi Grigori, "demir yolunun tam yanındayız."

İbrikten dökerek leğene su doldurdu ve leğeni, içindeki suyun ısınması için ocak ızgarasının üstüne koydu. Katerina'nın karşısındaki sandalyeye oturup, kıza baktı: dümdüz ve sapsarı saçları, beyaz bir teni vardı. İlk başta onun hoş bir kız olduğunu düşünmüştü ama şimdi kızın çok güzel olduğu-

nu görebiliyordu. Atalarının Sibiryalı olduğunu ima eden, doğululara özgü bir kemik yapısı vardı. Yüzünden, güçlü bir karakterin işaretleri okunuyordu: Geniş ağzı çok çekici ama aynı zamanda direşken görünüyor, mavi-yeşil gözleri, demir gibi bir iradeyle bakıyordu.

Katerina'nın dudakları, Pinsky'den yediği yumruk yüzünden şişmeye başlamıştı. "Acıyor mu?" diye sordu Grigori.

Katerina, ellerini omuzlarında, kaburgalarında, kalçalarında ve bacaklarında gezdirdi. "Her yerim çürüdü," dedi. "Ama o hayvanı, ciddi bir hasar yaratamadan üzerimden çektin."

Kızın inleyip sızlanmayacağını anladı Grigori; hoşuna gitti. "Su ısınınca yüzündeki kanı silerim," dedi.

Yiyeceklerini teneke bir kutuda saklıyordu. Bir parça domuz eti çıkardı, bir tavaya koydu, üzerine ibrikteki sudan ekledi. Bir şalgam yıkadı ve tavanın içine doğradı. Katerina'nın şaşkın şaşkın seyrettiğini gördü. "Baban yemek pişirir miydi?" diye sordu kız.

"Hayır," dedi Grigori ve bir anda, on bir yaşında olduğu günlere gidiverdi. Prenses Bea ile ilgili kâbus-anılarına daha fazla karşı koyamadı. Elindeki tavayı masanın üstüne bıraktı, yatağın kıyısına oturdu ve kederine yenik düşerek başını ellerinin arasına gömdü. "Hayır," dedi tekrar, "babam yemek pişirmezdi."

[V]

Köye, şafakta geldiler: bölgenin yüzbaşısı ve altı süvari. Dörtnala koşan atların toynak seslerini duyar duymaz annesi, Lev'i kucakladı. Altı yaşındayken Lev, bir yük gibi ağırdı ama annesi, geniş omuzlu, güçlü kuvvetli bir kadındı; Grigori'yi de elinden tutup evden dışarı koştu. Süvarilerin önünde köyün yaşlıları vardı; onlarla köyün dışında karşılaşmış olmalıydılar. Evde sadece bir tek kapı olduğundan Grigori'nin ailesinin gelenleri gözetleme fırsatı olmamıştı; süvariler, onları görür görmez atlarını mahmuzladılar.

Annesi, evin duvarlarına vurarak tavukları ve keçileri ürkütmeye çalıştı; böylece keçiler iplerini koparıp kaçabilirlerdi; evin arkasındaki çöplüğü koşarak geçtiler ve ağaçlık alana doğru kaçtılar. Kaçabilirlerdi; fakat Grigori aniden ninesinin yanlarında olmadığını fark etti. Durdu, elini annesinin elinden kurtardı. "Ninemi unuttuk!" diye ciyakladı.

"Ninen koşamaz!" diye bağırdı annesi.

Grigori bunu biliyordu. Ninesi zor zahmet yürüyordu. Ama ne olursa olsun onu arkada bırakmamaları gerektiğini hissetti.

"Grishka, buraya gel!" diye bağırdı annesi; hâlâ kucağında taşıdığı ve korku çığlıkları atan Lev ile birlikte ileri doğru koşmaya devam etti. Grigori de peşinden koştu ama durmaları, pahalıya patladı. Süvariler yaklaştılar; iki yanlarından da geliyorlardı. Ağaçlığa giden patika bitti. Çaresizlik içindeki annesi suya girdi, ayakları çamura battı, yavaşladı ve nihayet suya düştü.

Askerler, kahkaha atarak uludular.

Annesinin ellerini bağladılar ve geri yürüttüler. "Oğlanları gözden kaybetmeyin!" dedi yüzbaşı. "Prensin emri."

Grigori'nin babası, iki hafta önce köylülerden diğer ikisi ile birlikte götürülmüştü. Dün de Prens Andrei'in marangozları, kuzey çayırlığına bir darağacı dikmişlerdi. Şimdi Grigori, annesinin peşinden çayırlığa doğru giderken darağacının üstünde, elleri ve ayakları bağlı, boyunlarına urgan geçirilmiş üç adamın dikildiğini görüyordu. Darağacının yanında bir de papaz vardı.

Annesi çığlığı bastı. "Hayır!" diye bağırarak ellerini bağlayan iplerden kurtulmaya çalıştı. Süvarilerden biri, eyerinden sarkan meşin kılıftaki tüfeğini çekti, ters çevirdi, ahşap dipçiğiyle annesinin yüzüne vurdu. Annesi debelenmeyi bıraktı; hıçkırmaya başladı.

Grigori bunların ne anlama geldiğini biliyordu: babası burada ölecekti. Köyün yaşlılarının at hırsızlarını astıklarını görmüştü ama o zaman farklıydı, çünkü asılan adamları tanımıyordu. Bütün bedenine yayılan bir dehşet dalgasına kapıldı, uyuştu, eli ayağı kesildi.

Belki de bu idamı önleyecek bir mucize olurdu. Çar, gerçekten de halkını gözetiyorsa araya girebilirdi. Veya bir melek müdahale ederdi. Grigori yüzünde bir ıslaklık hissetti; ağladığını fark etti.

Grigori ve annesi, tam daracığının önünde durmaya zorlandılar. Diğer köylüler etraflarına toplandılar. Annesi gibi, diğer iki adamın karıları da buraya sürüklenmişlerdi; onlar da çığlık çığlığa ağlıyorlardı, elleri bağlıydı; çocukları, dehşetle uluyarak annelerinin eteklerine sarılıyorlardı.

Çayırlığın giriş tarafındaki toprak yolda, kapalı bir araba duruyordu; arabanın kestane rengiyle uyumlu al donlu atları, yolun kıyısındaki otları yiyorlardı. Herkes toplandığında kara sakallı, uzun ve siyah paltolu birisi, arabadan indi: Prens Andrei. Döndü, elini kız kardeşine uzattı; Prenses Bea, omuzlarında onu sabah soğuğuna karşı koruyan kürklerle indi. Grigori, Prensesin çok güzel olduğunu düşünmeden edemedi: beyaz bir ten, sarı saçlar. Tam da Grigori'nin hayalindeki *melek* imajına benziyordu ama besbelli ki Bea bir şeytandı.

Prens, köylülere seslendi. "Bu çayır, Prenses Bea'ya aittir!" dedi. "Onun

izni olmadan, hiç kimse burada hayvan otlatamaz. Böyle yapmak, Prensesin otlarını çalmaktır."

Kalabalıktan, küskün bir mırıldanma yükseldi. Köylüler, her pazar günü kilisede bu vaazı dinledikleri hâlde, böyle bir mülkiyet hakkına inanmıyorlardı. Onlar, eski usul köylü ahlakıyla bağlıydılar ki bu da toprağın, onu işleyene ait olduğunu söylerdi.

Prens, darağacındaki üç adamı işaret etti. "Bu aptallar, kanuna karşı geldiler –hem de bir kere değil... Defalarca." Prensin sesi, elinden oyuncağı alınmış bir çocuk gibi, öfkeyle titriyordu. "Daha beteri, başkalarına da Prensesin onları durdurmaya hakkı olmadığını, mülk sahibinin kullanmadığı arazilerin, fakir köylülerin kullanımına açık olması gerektiğini söylediler." Grigori, babasının böyle şeyler söylediğini duymuştu. "Bunun sonucu olarak diğer köylerden adamlar da hayvanlarını asillere ait çayırlarda otlatmaya başladılar. Bu üç kişi, günahlarından dolayı tövbe edeceklerine, kendi komşularını da günaha davet ettiler! Bu nedenle de ölüm cezasına çarptırıldılar." Prens, başıyla papaza işaret verdi.

Papaz, eğreti basamaklardan yukarı çıktı ve adamların her biriyle teker teker ve sessizce konuştu. İlk adam, ifadesiz bir yüzle başını salladı. İkincisi, ağladı ve yüksek sesle dua etmeye başladı. Üçüncü, Grigori'nin babasıydı; papazın yüzüne tükürdü. Kimse buna şaşmadı: köylüler, din adamları hakkında iyi şeyler düşünmüyorlardı. Grigori, babası söylerken duymuştu: Günah çıkartma sırasında söylenen her şey, din adamları tarafından polise yetiştiriliyordu.

Papaz basamaklardan indi; Prens Andrei başını sallayarak elinde bir balyozla dikilen adamına işaret verdi. Grigori, ilk defa işte o zaman fark etti: idama mahkûm edilen üç adam, sadece tek bir payandanın tuttuğu, menteşeleri kabaca çakılmış, ahşap bir kapak üzerinde duruyorlardı ve dehşetle anladı ki o balyoz, payandayı devirmek içindi.

İşte, diye düşündü, *şimdi bir melek görünecek.*

Köylüler, kederle inlediler. Mahkûm karıları çığlıklar atmaya başladılar ama bu defa askerler onları durdurmadı. Küçük Lev deli gibi ağlıyordu. Grigori kardeşinin, başlarına gelmek üzere olan şeyi muhtemelen anlamadığını düşündü; Lev, sadece annesinin çığlıklarından dolayı korku içindeydi.

Babası, hiçbir duygusallığa kapılmadı. Yüzü taş gibiydi. Gözlerini uzaklara dikmiş kaderini bekliyordu. Grigori, güçlü olmak istiyordu. Lev gibi uluya uluya ağlamak istiyordu ama kendi kendini kontrol etmeye çabaladı. Gözyaşlarını tutamıyordu; fakat dudaklarını ısırarak babası gibi sessiz kal-

dı.

Prensin adamı, balyozunu kaldırdı, neresine vuracağını belirlemek için payandaya dokundurdu, balyozu geriye savurdu ve payandaya vurdu. Ahşap payanda havaya uçtu. Menteşeli kapak, bir gümbürtüyle aşağı düştü. Onunla birlikte adamlar da düştüler ve tekrar yukarı sıçradılar; yere düşmelerini, boyunlarının etrafındaki urgan ilmik engelliyordu.

Grigori başka tarafa bakamıyordu. Doğrudan babasına baktı. Babası anında ölmedi; nefes almaya veya bağırmaya çalışarak ağzını açtı ama ikisini de yapamadı. Yüzü kırmızıya döndü, kendisini bağlayan iplerle güreşiyordu; sanki ebediyen sürecekmiş gibi görünüyordu. Yüzü daha da kızardı.

Sonra, derisinin rengi mavimsi bir kırmızıya dönüştü, kıvranması yavaşladı. Nihayet hiç kıpırdamaz oldu.

Annesi çığlık atmayı bıraktı, hıçkırmaya başladı.

Papaz, yüksek sesle dua ediyordu ama köylüler onu duymazdan geldiler; teker teker, üç ölü adamın görüntüsüne sırtlarını döndüler.

Prens ve Prenses, arabalarına bindiler ve çok geçmeden araba sürücüsü kırbacını şaklattı ve çekip gittiler.

[VI]

Hikâyesini anlatıp bitirdiğinde Grigori tekrar sakinleşmişti. Gömleğinin kolunu yüzüne sürerek gözyaşlarını kuruladı ve tekrar Katerina ile ilgilenmeye başladı. Katerina onu, müşfik bir sessizlik içinde dinlemişti ama çok dehşete düşmüşe benzemiyordu; kendisi de benzer görüntülere şahit olmuştu muhtemelen: idam, kırbaç ve uzuv kesme, köylerde normal karşılanan cezalardı.

Grigori, sıcak su leğenini masaya koydu ve temiz bir havlu buldu. Katerina başını eğdi; Grigori, daha iyi görebilmek için gaz lambasını duvardaki yakın bir kancaya astı.

Katerina'nın alnında bir yara, yanağında bir çürük vardı; dudakları tamamen şişmişti. Bu şartlardaki kızın yüzüne yakından bakınca Grigori'nin nefesi kesildi. Katerina da ona, dobra dobra ve korkusuz gözlerle baktı; Grigori bu bakışların büyüleyici olduğunu düşündü.

Havlunun bir kıyısını sıcak suya batırdı.

"Nazik ol," dedi Katerina.

"Tamam." Grigori onun alnını silmeye başladı. Yaranın, sadece bir sıyrık olduğunu görünce havluyu hafif hafif bastırarak üzerindeki kanı temizledi.

"İyi geldi," dedi Katerina ve Grigori çalışırken onun yüzünü seyretti.

Grigori, kızın yanaklarını ve boynunu temizledi. "En acılı kısmı sona bıraktım," dedi.

"Sorun değil, elin pek hafifmiş," dedi Katerina. "Ancak ıslak havlu şişmiş dudaklarına değince irkildi.

"Özür dilerim," dedi Grigori.

"Devam et."

Yarayı temizlerken sıyrıkların iyileşmeye başlamış olduğunu gördü Grigori. Katerina'nın bembeyaz ve çok düzgün genç kız dişleri vardı. Kıza yaklaştıkça onun sıcak nefesini yüzünde hissediyordu.

Bitirdiğinde bir nevi hayal kırıklığı hissetti; sanki olmasını beklediği bir şey olmamış gibiydi.

Yerine oturdu; elindeki havluyu, şimdi kırmızıya dönmüş suyun içinde yıkadı.

"Teşekkür ederim," dedi Katerina. "Ellerin çok hafif!"

Grigori'nin kalbi hızla çarpıyordu. Daha önce de insanların yaralarını temizlemişti ama o zamanlarda başı böyle dönmemişti. Çok aptalca bir şey yapmak üzereymiş gibi hissediyordu.

Pencereyi açıp leğeni dışarıya boşalttı; avludaki karın üstüne dökülen su, pembe bir leke yarattı.

Aklından, delice bir düşünce geçti: Katerina bir hayal olabilir miydi? Ama kız oradaydı işte; o mavi-yeşil gözleriyle kendisine bakıyordu. Grigori, kızın başka bir yere gitmesini kesinlikle istemediğini fark etti.

Katerina'ya âşık olmuş olabileceği geldi aklına.

Daha önce bunu hiç düşünmemişti. Genellikle Lev'in peşinde koşmakla meşgul olduğu için kadın peşinde koşmaya vakit bulamamıştı. Bakir değildi elbette; üç farklı kadınla seks yapmıştı. Ama hiçbiri de çok keyifli tecrübeler olmamıştı, çünkü belki de o kadınlara tutulmamıştı.

Fakat şimdi, diye düşünüyordu heyecanla. Dünyadaki her şeyden çok, duvara dayalı o dar yatakta Katerina'nın yanına uzanmak, yaralı yüzünü öpmek ve ona –

Ve ona âşık olduğunu söylemek istiyordu.

Aptallaşma, dedi kendi kendine. *Bu kızla birkaç saat önce karşılaştın. Senden istediği aşk değil, biraz borç para, bir iş ve yatacak bir yer.*

Pencereyi çarparak kapadı.

"Demek, kardeşine yemek yapan, elleri hafif ama gene de bir polisi bir yumrukta devirebilecek bir adamsın," dedi Katerina.

Grigori ne diyeceğini bilemedi.

"Bana babanın nasıl öldüğünü anlattın," diye devam etti, "fakat annen de

sen genç yaştayken öldü –değil mi?"

"Nasıl bildin?"

Katerina omuzlarını silkti. "Çünkü bir anneye dönüşmek zorunda kalmışsın."

[VII]

Annesi, eski Rus takvimine göre 9 Ocak 1905 günü öldü. Bir pazar günüydü ve daha sonraki günler ve yıllarda o gün, *Kanlı Pazar* olarak bilinir olmuştu.

Grigori on altı, Lev ise on bir yaşındaydı. Anneleri gibi, iki oğlan da Putilov Makine Fabrikasında çalışıyorlardı. Grigori, dökümhane ustasına çıraklık yapıyor, Lev de yer süpürüyordu. O ocak ayında üçü de sayıları yüz bini bulan diğer St. Petersburg fabrika işçileriyle birlikte grevdeydi; günde sekiz saatlik mesai ve sendika kurma hakkı talep ediyorlardı. 9 Ocak sabahı, en güzel elbiselerini giyerek ve yeni yağan karda yürürken el ele tutuşarak Putilov Makine Fabrikası yakınındaki kiliseye gittiler. Ayinden sonra, şehrin her köşesinden yola çıkarak Kışlık Saray'a yürüyen binlerce işçiye katıldılar.

"Neden yürüyüşe katılıyoruz?" diye huysuzlandı Lev. Sokak arasında futbol oynamayı tercih ederdi.

"Baban için," dedi annesi. "Prens ve Prensesler zalim katiller oldukları için. Çar ve onun türündeki herkesi alaşağı etmek istediğimiz için. Rusya'nın bir cumhuriyet olduğunu görene kadar içim rahat etmeyeceği için."

Soğuk ama yağışsız, harika bir St. Petersburg günüydü ve Grigori'nin yüzü hem güneşten hem de haklı bir davanın yoldaşı olmaktan dolayı sıcacıktı.

Liderleri Peder Gapon, uzun sakalı, İncil üslubuyla konuşması ve gözlerindeki nurlu ışıltılarla Eski Ahit'teki peygamberlere benziyordu. Peder, bir devrimci değildi: kendi oluşturduğu grupların hepsi hükûmet tarafından onaylanmıştı ve toplantılarına Tanrı kelamıyla başlar, milli marşla bitirirdi. Dokuz yıl sonra, demir yoluna bakan bir odada Katerina'ya, "Şimdi anlıyorum ki Çar," diye anlatıyordu Grigori, "Gapon'un, çay içerken veya halk dansları yaparken sağa sola zarar vermeden milleti dağıtmak için tasarlanmış, reform baskısını dizginleyecek bir emniyet sibobu olmasını istiyordu. Ama tasarımı işe yaramadı."

Beyaz, uzun bir cübbe giyen ve elinde haç taşıyan Gapon, Narva Ana Yolu boyunca kafilesine liderlik etti. Grigori, Lev ve anneleri, Gapon'un hemen yanındaydılar. Gapon, askerlerin asla çocuklara ateş etmeyeceğini

söyledi ve yürüyüşe çoluk çocuk katılanların, kortejin başına geçmelerini istedi. Hemen arkalarındaki iki komşuları, Çarın büyük bir portresini taşıyorlardı. Gapon onlara, Çarın halkın babası olduğunu söyledi; Çar, halkının isteklerine kulak verecek, katı yürekli bakanlarını bir kenara itecek ve işçilerin makul taleplerinin karşılanmasını sağlayacaktı. "Efendimiz İsa: 'Mağdur etmeyin çocukları, bırakın bana gelsinler' diyor ve Çar da aynı şeyi söylüyor!" diye bağırdı Gapon; Grigori de ona inandı.

Görkemli bir zafer abidesi olan Narva girişi kemerlerine yaklaşmışlardı; Grigori, başını kaldırıp altı devasa atın çektiği savaş arabası heykeline baktığını hatırladı.

Fakat hemen sonra, bir bölük atlı asker, kortejdekilere hücum etti; sanki abidenin tepesindeki bakır atlar dehşetli bir gürültüyle canlanmışlardı.

Göstericilerden bazıları kaçtı, bazıları yere düşüp atların toynakları altında çiğnendi. Grigori, donmuş gibi olduğu yerde kalakaldı; annesi ve Lev de öyleydi.

Askerler silah çekmediler; sadece insanları dağıtmaya çalışıyor gibiydiler. Fakat çok fazla sayıda işçi vardı; birkaç dakika sonra askerler atlarını döndürüp geri çekildiler.

Kortejdekiler farklı bir havaya büründüler. Grigori, o günün huzur içinde bitmeyeceğini hissetti. Oradaki insanlara karşı olan güçleri düşündü: asiller, bakanlar, ordu. Peki, bu güçler, insanların Çarlarıyla konuşmalarını engellemek için neleri göze alabilirlerdi acaba?

Sorusunun cevabı neredeyse derhâl ortaya çıktı. Önündeki kafaların üzerinden bakarken bir sıra piyade askeri gördü ve korku dolu bir ürperişle askerlerin ateş etme pozisyonu aldıklarını fark etti.

İnsanlar neyle karşı karşıya olduklarını anladıkça kortej yavaşladı. Grigori'nin, elini uzatsa dokunabileceği kadar uzağındaki Peder Gapon, dönüp peşindeki kalabalığa seslendi: "Çar, ordularının çok sevgili halkına ateş etmesine asla izin vermez!"

Teneke bir çatıya vuran dolu fırtınası gibi kulakları sağır eden bir çatırtı koptu. Askerler yaylım ateşine başladılar. Barut tozunun kekre kokusu Grigori'nin burun deliklerini yaktı ve korku, kalbini ele geçirdi.

Peder bağırdı: "Merak etmeyin – havaya ateş ediyorlar!"

İkinci bir yaylım ateşi başladı; kurşunlar yere düşmüyor gibiydi. Gelgelelim, Grigori'nin bağırsakları dehşetle kasıldı.

Sonra da üçüncü yaylım ateşi geldi ama bu defa mermiler zararsızca uçup gitmediler. Grigori çığlıklar duydu, insanların yere düştüklerini gördü. Kafa karışıklığı içinde etrafına bakınırken annesi onu şiddetle itti ve

"Yere yat!" diye bağırdı. Dümdüz yere yattı. Aynı anda annesi, Lev'i de yere attı ve üstüne kapandı.

Burada öleceğiz, diye düşündü Grigori ve kalbi, silah seslerinden daha yüksek bir gürültüyle çarpmaya başladı.

Ateş, kesilmeyen bir kâbus gibi bıkıp usanmadan devam etti. İnsanlar panik içinde kaçışırlarken Grigori ağır botlar altında çiğnendi ama annesi onun ve Lev'in başını korudu. Üzerlerinden mermiler ve çığlıklar geçerken yerde tir tir titrediler.

Sonra ateş durdu. Annesi kıpırdadı, Grigori etrafına bakınmak için başını kaldırdı. İnsanlar, birbirlerine bağıra çağıra her yöne doğru çil yavrusu gibi kaçışıyorlardı ama çığlıklar susmuştu. "Kalk hadi!" dedi annesi; ayağa kalkıp hareketsiz bedenler ve kanaması olan yaralılar üstünden atlayarak hızla yoldan uzaklaştılar. Yan caddeye ulaşınca yavaşladılar. Lev, usulca ağabeyine fısıldadı: "Altımı ıslattım! Sakın anneme söyleme!"

Annesinin kanı, beynine sıçramıştı. "Biz Çar ile KONUŞACAĞIZ!" diye bağırdı; insanlar durdular ve onun yayvan köylü yüzüne ve öfkeli gözlerine baktılar. Annesi, göğsü sağlam bir kadındı; sesi, tüm cadde boyunca yankılandı. "Bizim önümüze geçemezler -Kışlık Saray'a gitmeliyiz!" Bazı insanlar tezahürat yaptı, bazıları hemfikirmiş gibi kafa salladı. Lev ağlamaya başladı.

Dokuz yıl sonra bu hikâyeyi dinleyen Katerina, "Annen neden böyle bir şey yaptı? Çocuklarını alıp emniyetli bir yere götürmeliydi!" dedi.

"Oğullarının da onunki gibi bir hayat sürmesini istemediğini söylerdi her zaman," diye cevapladı Grigori. "Sanırım bizim, daha iyi bir hayat için ümitsiz olmamızdansa ölmemizin daha iyi olacağını düşünüyordu."

Katerina düşünüyor gibiydi. "Sanırım bu çok cesurca bir şey."

"Cesaretten de öte," dedi Grigori, azimle. "Kahramanca bir şey!"

"Sonra ne oldu?"

Sonra, binlerce kişi ile birlikte şehir merkezine yürüdüler. Güneş, karlı şehrin üstünde yükseldikçe Grigori paltosunun düğmelerini çözdü, boynuna doladığı atkıyı açtı. Lev'in kısacık bacakları için uzun bir yürüyüştü ama çocukcağız fazlasıyla sarsılmıştı ve şikâyet etmekten korkuyordu.

Nihayet, şehrin kalbinden geçen geniş bir bulvar olan Nevsky Prospekt'e[6] vardılar. Orası da kalabalıklaşmıştı bile. Tramvaylar ve halk otobüsleri aşağı yukarı gidip geliyor, at arabaları her yöne doğru tehlikeli hareketlerle koşuyorlardı -Grigori, o zamanlar hiç otomobil taksi olmadığını hatırladı.

Putilov Makine Fabrikasında torna operatörü olan Konstantin'e rast gel-

[6] Rusça, *cadde* anlamında (çev. notu).

diler. Konstantin, annesiyle konuştu ve uğursuz şeyler söyledi; şehrin çeşitli yerlerinde göstericilerin öldürüldüğünden bahsetti. Ama annesinin hızını kesemedi ve kalabalığın geri kalanı da aynı şekilde kararlı görünüyordu. Alman piyanoları, Paris şapkaları yanı sıra sera gülleri koymak için gümüş vazolar satan dükkânları geçerek azimle yürüdüler. Grigori'ye söylendiğine göre asiller, bu mücevher dükkânlarında metreslerinin incik boncuğu için bir fabrika işçisinin hayat boyu kazanacağından çok daha fazla harcıyorlardı. Grigori'nin gitmeyi çok istediği Soleil Sineması'nı geçtiler. İşportacılar, semaverlerinden çay ve çocuklar için balon satarak iyi iş yapıyorlardı.

Caddenin sonunda, St. Petersburg şehrinin, donmuş Neva Nehri kıyısında yan yana duran üç önemli simgesine vardılar. Büyük Petro'nun at üstünde bir heykeli -ki bu heykel her zaman, *Bronz Atlı* adıyla bilinirdi; yüksek kulesiyle Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve Kışlık Saray.

Sarayı ilk gördüğünde on iki yaşında olan Grigori, böyle büyük bir binanın, gerçekten de içinde insanlar otursun diye yapılmış olduğuna inanmayı reddetmiş, bunun da masallardaki büyülü kılıçlar veya görünmezlik pelerinleri gibi akla sığmaz bir şey olduğunu düşünmüştü.

Sarayın önündeki meydan bembeyaz kar kaplıydı. Uzak ucunda, koyu kırmızı renkli binanın önüne, süvariler, uzun paltolar giymiş tüfekli adamlar ve toplar sıralanmıştı. Kalabalık, asker birliklerinden korkarak mesafeyi korudu ve meydanın kenarlarında toplandı. Fakat yan caddelerden gelen insanlar, Neva Nehri'ne akan yan kollar gibi meydana dolmaya devam ettiler; Grigori sürekli olarak ileri doğru itildi. Meydana gelenlerin hepsi işçi değildi; Grigori hayretler içinde kalarak fark etti ki kalın paltolar giymiş, kiliselerinden evlerine dönen, orta sınıftan birçok insan da vardı; bazıları okul çocuklarına benziyordu hatta bazıları okul üniformaları içindeydi.

Annesi sağduyusunu koruyarak çocuklarını silahlardan uzağa, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın uzun, sarı-beyaz binası önündeki Alexandrovskii Bahçesi'ne götürdü. Böyle düşünen başkaları da olmalıydı ki oradaki kalabalık da canlandı.

Normal zamanlarda geyik kızaklarıyla orta sınıfın çocuklarını taşıyan adamlar, evlerine gitmişlerdi. Herkes katliamları konuşuyordu: Şehrin her yerinde yürüyüşçüler, yaylım ateşiyle biçilmişler, Kazak kılıçları[7] ile doğranmışlardı. Grigori, kendi yaşlarında bir oğlanla konuştu ve ona, Narva girişinde olanları anlattı. Göstericiler, diğerlerine neler olduğunu öğrendikçe kalabalığın öfkesi büyüdü.

[7] 12. yüzyıl Kafkas kabilelerinin kullandığı, daha sonra Ruslar tarafından geliştirilen eğri bir kılıç türü (çev. notu).

Grigori, Kışlık Saray'ın yüzlerce penceresi olan uzun cephesine baktı. Çar neredeydi acaba?

"Daha sonra öğrendik ki Çar o sabah Kışlık Saray'da değildi," dedi, Katerina'ya; kendi sesinde, hayal kırıklığına uğramış bir iman sahibinin acı pişmanlığını duyabiliyordu. "Hatta şehirde bile değildi. Halkının babası, hafta sonunda kır yürüyüşleri yapmak ve domino oynamak için Tsarskoe Selo[8] Sarayı'na gitmişti. Ama biz bunu bilmiyorduk, Çara seslendik, kendisini sadık tebaasına göstermesi için ona yalvardık."

Kalabalık büyüdü: Çara seslenişleri şimdi daha da ısrarcıydı. Göstericilerden bazıları askerleri yuhalamaya başladı. Herkes gittikçe gerginleşiyor, kalabalığın öfkesi kabarıyordu. Aniden, saray koruma müfrezeleri bahçelere daldılar ve herkese oralardan çıkmalarını emrettiler. Kılıçlarının düzüyle veya kırbaçlarla hiçbir ayrım gözetmeden insanlara vururlarken Grigori, korkuyla ve gördüklerine inanamadan seyretti. Ne yapacaklarını anlamak için annesine baktı. "Şimdi vazgeçemeyiz!" dedi annesi. Grigori, kalabalığın Çar'dan ne yapmasını istediğini tam olarak anlayamıyordu. Herkes gibi o da hükümdarları onları dinleyip sorunlarını öğrenirse bir çözüm bulacağından emindi.

Diğer göstericiler de annesi gibi kararlıydılar; müfrezelerin saldırdıkları insanlar çekingen davranmaya başlasalar da hiç kimse bölgeyi terk etmedi.

Sonra, askerler ateş pozisyonu aldılar.

Ön tarafa yakın olan insanlar, dizlerinin üstüne çöktüler, kasketlerini ellerine aldılar ve istavroz çıkarmaya başladılar. "Diz çökün!" dedi annesi. Etraflarındaki diğerleri gibi üçü de diz çöktüler; kalabalığın çoğu da dua etme pozisyonu aldı böylece.

Meydana çöken sessizlik Grigori'yi korkuttu. Kendilerine doğrultulan tüfeklere bakıyordu; askerler de heykel gibi ifadesiz yüzlerle kalabalığa bakıyorlardı.

Sonra, Grigori bir boru sesi duydu.

Bu bir işaretti. Askerler silahlarını ateşlediler. Grigori'nin etrafındaki herkes çığlıklar atarak düştüler. Daha iyi görmek için bir heykelin tepesine tırmanmış olan çocuk bir çığlık attı ve tepetaklak yere düştü. Başka bir çocuk, vurulmuş bir kuş gibi ağaçtan düştü.

Grigori, annesinin de yüzüstü yere kapandığını gördü. Onun mermilerden korunmak için öyle yaptığını düşünerek Grigori de aynını yaptı. İkisi de yerde yatarken annesine baktı ve başının etrafındaki beyaz kar üstüne yayılan kızıl kanı gördü.

[8] St. Petersburg'un 24 km. güneyindeki bir kasaba (çev. notu).

"Hayır!" diye bağırdı "Hayır!"

Lev çığlık attı.

Grigori, annesinin omuzlarını tuttu ve onu kaldırmaya çalıştı; bedeni gevşekti. Annesinin yüzüne baktı. İlk önce, gördükleri karşısında afalladı. Neydi bu gördüğü? Alnının ve gözlerinin olduğu yerde ne idiği belirsiz, hamurumsu bir kütle vardı.

Gerçeği kavrayan Lev oldu. "Ölmüş!" diye bağırdı. "Annem ölmüş, annem ölmüş!"

Ateş durdu. Etrafındaki insanlar ya kaçıyor ya hareketsiz yatıyor ya da yerde sürünüyor veya kıvranıyordu. Grigori düşünmeye çalıştı. Ne yapmalıydı? Annesini oradan götürmesi gerektiğine karar verdi. Kollarını annesine sardı, yerden kaldırdı. Annesi hafif değildi ama Grigori güçlü kuvvetliydi.

Döndü, eve nereden gideceğine baktı. Tuhaf bir şekilde bulanık görüyordu; ağladığını fark etti. "Hadi," dedi Lev'e, "kes ağlamayı. Gitmemiz lazım."

Meydanın kıyısına geldiklerinde sulu gözlerinin etrafındaki derisi buruşmuş, yaşlı bir adam, yolunu kesti; fabrika işçilerinin giydiği türden bir mavi önlük vardı sırtında. "Sen gençsin," dedi, Grigori'ye. Sesinde hem keder hem de öfke vardı. "Bu olayı asla unutma," dedi. "Burada, bugün, Çar tarafından işlenen bu cinayetleri asla unutma."

Grigori başını salladı. "Unutmayacağım efendim."

"Hay sen çok yaşa!" dedi yaşlı adam. "Eli kanlı Çarın bugün yaptığı fenalığın intikamını alacak kadar uzun yaşa."

[VIII]

"Annemi aşağı yukarı yedi sekiz yüz metre taşıdım, sonra yoruldum; kucağımda annemle birlikte bir tramvaya bindim," dedi Grigori, Katerina'ya.

Katerina ona bakıyordu. Çürük içindeki güzel yüzü dehşetle solmuştu. "Ölmüş anneni eve bir tramvayla mı getirdin?"

Grigori omuz silkti. "O anda garip bir iş yaptığımı düşünmüyordum. Ya da o gün olan her şey öyle acayipti ki hiçbir şey garip görünmüyordu."

"Peki ya tramvaydaki insanlar?"

"Kondüktör bir şey söylemedi. Sanırım beni aşağı atamayacak kadar şaşırmıştı; benden ücret de istemedi –ki zaten ödeyebilecek durumda değildim elbette."

"Yani öylece oturdun?"

"Kollarımda annem ve yanımda ağlayıp duran Lev ile öylece oturdum.

Yolcular bize bakıyorlardı. Ne düşündükleri umurumda bile değildi. Annemi eve götürmekten başka hiçbir şey düşünmüyordum."

"Ve böylece, daha on altı yaşındayken ailenin reisi oldun."

Grigori başını salladı. Anıları acı doluydu ama Katerina'nın ilgiyle dinlemesinden büyük bir haz duydu. Kızın gözleri üzerine dikilmişti; ağzı açık, güzel yüzünde hayranlık ve dehşet karışımı bir ifadeyle dinliyordu.

"O zamandan en iyi hatırladığım şey, kimsenin bize yardım etmemesiydi," dedi Grigori; kötülüğün kol gezdiği bir dünyada tek başına olduğunu düşündüğünde hissettiği o panik ürküntüsünü tekrar hissetti. Bu anı her zaman ve hiç aksatmadan ruhunu öfkeyle doldururdu. *Artık geçti*, dedi kendi kendine; *bir evim ve bir işim var, kardeşim büyüdü, güçlü ve yakışıklı bir adam oldu. Kötü günler geride kaldı.* Mamafih, birinin –bir asker, bir polis, hükûmetten bir bakan veya Çarın kendisinin– boğazına yapışmak ve bedeninde hayat kalmayıncaya kadar sıkmak istiyordu. Gözlerini kapadı, tüyleri diken diken olmuştu; bu duygusu geçene kadar gözlerini açmadı.

"Cenaze kalkar kalkmaz ev sahibi bizi evinden attı; kirayı ödeyemeyeceğimizi söylüyordu ve eşyamıza da el koydu –ödenmemiş kira bedeli için el koyduğunu söyledi. Kiliseye gittim ve papaza, yatacak yerimizin olmadığını söyledim."

Katerina huysuz huysuz güldü. "Orada neler olduğunu tahmin edebilirim."

Grigori şaşırdı. "Sahi mi?"

"Papaz sana bir yatak buldu –kendi yatağını. Benim başıma gelen böyleydi."

"Aşağı yukarı öyle sayılır," dedi Grigori. "Bana birkaç kapik[9] verdi ve beni pişmiş patates almaya yolladı. Tarif ettiği yerde bir dükkân yoktu; dükkânı aramak yerine aceleyle kiliseye geri döndüm, çünkü papazın yüzündeki ifadeyi sevmemiştim. Yanılmamışım, kutsal eşyaların saklandığı odaya girdiğimde, Lev'in pantolonunu indiriyordu."

Katerina başını salladı. "On iki yaşımdan beri papazlar bana böyle şeyler yaptılar."

Grigori çok şaşırdı. Yegâne şeytanın o papaz olduğunu varsaymıştı o güne kadar. Besbelli ki Katerina günahkârlığın yaygın olduğuna inanıyordu. "Hepsi de mi öyle?" diye sordu, öfkeyle.

"Benim tecrübeme göre, çoğu öyle."

Grigori, tiksintiyle başını salladı. "Ve beni en çok hayrete düşüren şey neydi, biliyor musun? Onu yakaladığımda utanmadı bile! Sadece, sanki İn-

[9] Rus para birimi rublenin yüzde biri (çev. notu).

cil'de şefaat bulmaya çalışırken işini bölmüşüm de rahatsız olmuş gibiydi."

"Ne yaptın peki?"

"Lev'e pantolonunu toplamasını söyledim ve oradan ayrıldık. Papaz, kapiklerini geri istedi ama ona dedim ki: 'Bunlar zaten fakirlere zekât kutusundan alınan paralar.' Kapikleri o geceyi bir pansiyonda geçirmek için kullandım."

"Ya sonra?"

"Nihayetinde, o yaşta biri için iyi kötü bir işim vardı; bir oda buldum ve günbegün, kendi başıma yaşamayı öğrendim."

"Ve şimdi, mutlu musun?"

"Kesinlikle değilim. Annem bizim için daha iyi bir hayat isterdi ve ben de bunun olmasını sağlayacağım. Rusya'dan ayrılıyoruz. Gerekli paranın hemen hepsini biriktirdim. Amerika'ya gideceğim. Oraya vardığımda Lev'in de gelmesi için bilet ve para göndereceğim. Amerika'da çar yok – imparator, kral veya o türden birileri yok. Askerleri aklına gelene ateş edemiyor. Ülkeyi halk yönetiyor!"

Katerina kuşkuluydu. "Buna gerçekten inanıyor musun?"

"Gerçek bu!"

Pencereye vuruldu. Katerina ürktü –en alt kattaydılar– ama Grigori pencereye vuranın Lev olduğunu biliyordu. Gecenin geç saatinde evin giriş kapısı kilitlenince Lev, demir yolunu geçip arka bahçeye gelir, çamaşırhanenin çatısına çıkar ve pencereden eve girerdi.

Grigori pencereyi açtı. Lev tırmanıp içeri girdi; şık giyinmişti: sedef düğmeli bir ceket, kadife biyeli bir kasket. Yeleğinde bir saat cebi vardı. Saçları, günün modası olan *Polonya* tarzında –köylüler gibi ortadan ayırarak değil, yandan ayırarak– kesilmişti. Katerina şaşırmışa benziyordu; Grigori onun, böyle havalı bir kardeş görmeyi beklemediğini tahmin etti.

Normal şartlarda Grigori, Lev'i görmekten memnun olur, ayık ve tek parça olduğu için rahatlardı. Ama şimdi, Katerina ile biraz daha yalnız kalmak istiyordu.

Grigori ikisini tanıştırdı; kızın elini sıkarken Lev'in gözleri ilgiyle parladı. Katerina gözlerini sildi. "Grigori bana annenizin ölümünü anlatıyordu," dedi.

"Dokuz yıldan beri benim, hem annem hem de babam oldu," dedi Lev; başını eğdi ve havayı kokladı. "Ayrıca çok iyi yahni yapar."

Grigori, tabak ve kaşık çıkardı; masaya bir somun esmer ekmek koydu. Katerina, polis Pinsky ile yaşadıkları dalaşı, Lev'e anlattı; hikâyeyi anlatış biçimi Grigori'yi, hissettiğinden daha cesur gösteriyordu ama kızın gözüne

bir kahraman gibi görünmekten mutluydu.

Lev, Katerina'nın büyüsüne kapılmıştı. Öne eğilerek ve sanki daha önce hiç bu kadar sürükleyici bir hikâye dinlememiş gibi gülümseyip başını sallayarak ve kızın söylediği şeye göre, ya çok şaşırmış veya tiksinmiş gibi yaparak dinliyordu.

Grigori, kaşıkla tabaklara yahni koydu. Bir kasa çekerek masaya bir sandalye daha ekledi. Yemek güzel olmuştu: Tavaya bir de soğan eklemişti ve şalgamlar, domuz kemiğinin etli suyunu çekerek lezzetlenmişti. Lev, incir çekirdeğini doldurmaz şeylerden, fabrikadaki tuhaf olaylardan, insanların söylediği komik şeylerden bahsederken evin havası neşelendi ve Katerina'yı güldürdü.

Yemek bitince Lev, Katerina'ya şehre nasıl geldiğini sordu.

"Babam öldü ve annem de tekrar evlendi," dedi Katerina. "Gelgelelim üvey babam beni annemden daha çok sevmeye başlamışa benziyordu." Başını geriye attı; Grigori yüzünü göremediği için kızın utanç içinde mi olduğunu yoksa serkeşliğinden mi öyle yaptığını anlayamadı. "Her neyse, en azından annem öyle düşünüyordu ve beni evden attı."

"St. Petersburg nüfusunun yarısı köylerden gelme," dedi Grigori. "Yakında, toprağı işleyecek adam kalmayacak."

"Yolculuğun nasıl geçti?" diye sordu Lev.

Bilindik hikâyeydi: üçüncü sınıf tren biletleri, birileri arabasına alsın diye yalvarmalar. Fakat Grigori, Katerina konuşurken seyrettiği yüzden büyülenmişti.

Lev de yine büyük bir dikkatle dinlemiş, komik yorumlar yapmış, ara sıra sorular sormuştu.

Çok geçmeden Grigori bir şey fark etti: Katerina sandalyesinde dönmüş sadece Lev ile konuşuyordu.

Âdeta, diye düşündü, *ben burada değilmişim gibi.*

DÖRT

Mart 1914

"Demek," dedi Billy, babasına, "bütün İncil kitapları orijinalinden farklı dillerde yazıldı ve sonra İngilizceye tercüme edildi."

"Heya," dedi Da, "sonra da Roma Katolik Kilisesi, tercümeleri aforoz etmeye kalktı –bizim gibi insanların kendi başlarına İncil okuyup papazlarla tartışmalarını istemediler."

Katoliklerden bahsederken Da, biraz Hristiyanlık karşıtıymış gibi konuşurdu. Sanki ateizmden çok, Katolik mezhebinden nefret ediyor gibiydi. Ama tartışmayı severdi. "Peki," dedi Billy, "öyleyse orijinal kitaplar nerede?"

"Hangi orijinaller?"

"İncil orijinalleri. İbranice ve Grekçe yazılmış olanlar. Onlar şimdi nerede saklanıyor?"

Wellington Yolu'ndaki evlerinin mutfağındaki kare masada karşılıklı oturuyorlardı. Akşamüstüne yaklaşan bir vakitti. Billy, ocaktan çıkıp eve gelmiş, elini yüzünü yıkamıştı; iş elbiseleri hâlâ sırtındaydı. Da, takım elbisesinin ceketini asmış, sırtında boyun bağı, gömleği ve yeleğiyle –yemekten sonra tekrar dışarı çıkacak, Sendika toplantısına gidecekti– oturuyordu. Annesi ocağın üstünde akşam yemeği için yahni ısıtıyordu. Gramper da masadaydı; sanki bütün bu lafları daha önce de duymuş gibi hafif bir tebessümle baba-oğul sohbetini dinliyordu.

"Ne yazık ki gerçek orijinaller yok," dedi Da, "çünkü asırlar önce eskimişler. Kopyaları var."

"Öyleyse kopyalar nerede?"

"Her biri başka bir yerde –manastırlarda, müzelerde..."

"Hepsi bir arada tutulmalı."

"Fakat her kitabın birden fazla kopyası var –ve bazıları da diğerlerinden

daha iyi."

"Nasıl olur da bir kopya diğerinden daha iyi olur? Birbirinin aynısı olması gerekir."

"Evet. Yıllar içinde içlerine insan hataları sızmış."

Bu, Billy'yi ürküttü. "Peki, o zaman hangi kopyanın doğru olduğunu nasıl bileceğiz?"

"Buna, *metinsel sahihlik* bilimi deniyor –farklı kopyalar mukayese ediliyor ve hemfikir olunacak bir metne ulaşılıyor."

Billy hayretler içindeydi. "Yani gerçekten Tanrı'nın Kelamı olduğu tartışma götürmeyen bir kitabın olmadığını mı söylüyorsun? İnsanlar kitap üstünde tartışıp bir karara mı varıyorlar?"

"Evet."

"Peki, doğruyu söylediklerini nereden biliyoruz?"

Da, sırtını sağlam duvara dayadığını biliyormuş gibi gülümsedi. "Dini bütün ve imanlı bir tevazu ile çalışırlarsa Tanrı'nın onlara yol göstereceğine inanıyoruz."

"Peki, ya çalışmazlarsa?"

Annesi masaya dört tabak koydu. "Babanla tartışma," dedi; dört kalın dilim ekmek kesti.

"Cara kızım, onu rahat bırak. Bırak da aklındaki soruları sorsun çocukcağız!" dedi Gramper.

"Tanrı'nın, kendi Kelamı'nı kendi istediği gibi bize ulaştırma gücü olduğuna iman ediyoruz."

"Bu söylediğin tamamıyla mantıksız!"

Annesi tekrar araya girdi. "Babanla böyle konuşma! Sen hâlâ bir çocuksun, hiçbir şey bilmiyorsun."

Billy, annesini duymazdan geldi. "Peki, eğer gerçekten kelamının bilinmesini istiyorsa kopyaları yazanlara neden yol göstermedi ve hata yapmalarına engel olmadı?"

"Bazı şeyler bize, anlamak için verilmedi."

Bu cevap, babasının o ana kadar verdiği cevaplar içinde inandırıcılıktan en yoksun olanıydı ve Billy bu cevabı dikkate almadı. "Eğer kopyalayanlar hata yapabiliyorlarsa *metinsel sahihlik* bilimcileri de hata yapabilirler."

"İmanlı olmak zorundayız, Billy."

"Tanrı'nın Kelamı'na iman etmek, tamam –ama bir sürü Grekçe profesörünün sözüne iman etmek zorunda değiliz!"

Annesi sofraya oturdu, ağarmaya başlayan saçlarını gözlerinin önünden ittirdi. "Sanırım her zaman olduğu gibi sen haklısın ve geri kalan herkes

yanılıyor, öyle mi?"

Sık sık başvurulan bu hile, her zaman canını sıkardı; çünkü haklı bir gerekçeymiş gibi görünüyordu. Kendisinin herkesten akıllı olması mümkün değildi elbette. "Mesele ben değilim," diye itiraz etti, "mesele, mantık."

"Ah, sen ve senin o bayat mantığın!" dedi annesi. "Yemeğinizi yiyin hadi."

Kapı açıldı; içeriye, Mrs. Seyis Dai girdi. Wellington Yolu'nda bu normal bir şeydi: Sadece yabancılar kapıyı çalardı. Mrs. Dai, bir önlük ve erkek botları giymişti: Söyleyeceği her neyse çok acil olmalıydı ki evden çıkmadan önce şapkasını bile takmamıştı. Oldukça telaşlıydı, beyaz bir kâğıt gösterdi. "Beni sokağa atıyorlar!" dedi. "Ben şimdi ne yapacağım?"

Da ayağa kalktı, sandalyesini kadına verdi. "Otur hele de biraz nefeslen, Mrs. Seyis Dai," dedi, sakin sakin. "Ver de o mektubu bir okuyayım şimdi." Mektubu aldı, okudu, elliyle düzeltti, masanın üstüne koydu.

Billy, mektubun Celtic Madencilik Şirketi armalı bir kâğıda yazılı olduğunu görebiliyordu.

"'Sevgili Mrs. Evans,'" dedi Da, mektubu okuyarak. "'Yukarıda adresi belirtilen ev, çalışan bir maden işçisi için gerekli.'" Aberowen'daki evlerin hemen hepsi Celtic Madencilik Şirketi tarafından inşa edilmişti. Yıllar içinde evlerin bazıları, Williams ailesinin oturduğu ev de dâhil, içindekilere satılmıştı; ancak pek çoğu hâlâ madencilere kiralanıyordu. "'Kira kontratında belirtilen sürelere uygun olarak şimdi,'" –Da durdu, Billy babasının şaşkınlık içinde olduğunu görebiliyordu– "'işbu yazı ile iki hafta içinde tahliye etmeniz gerektiğini bildiriyorum.'" Da okumayı bitirdi.

"Tahliye bildirimi –sanki kocası altı hafta önce gömülmemiş gibi!"

Mrs. Dai ağlamaya başladı: "Beş çocukla ben nereye gideyim?"

Billy de şaşkınlık içindeydi. Şirket, kocası kendi ocaklarında ölmüş bir kadına bunu nasıl yapardı?

"Altında da *Perceval Jones, Yönetim Kurulu Başkanı*, imzası var," dedi Da.

"Hangi kira kontratı? Madencilerin kontratları olduğunu bilmiyordum," dedi Billy.

"Yazılı bir kontrat yok ama kanun, zımni bir kontrat olabileceğini söylüyor. Hâlihazırda bu konuyu dava konusu yaptık ama kaybettik," dedi Da, oğluna. Sonra Mrs. Dai'a döndü. "Teorik olarak evler, çalışanlar için ama dul kalan eşlerin evlerde kalmalarına genellikle müsaade edilirdi. Bazı eşler anne ve babasıyla oturmak için çekip gidiyor. Veya başka bir madenci ile evleniyorlar ve kontratı o madenci üstleniyor. Genellikle, yaşı tuttuğunda maden işçisi olabilecek en azından bir oğul oluyor. Aslında dul eşleri sokağa atmak şirketin yararına değil."

"Öyleyse neden beni ve çocuklarımı atıyorlar?" diye figan etti Mrs. Dai.

"Perceval Jones'un acelesi var. Kömür fiyatlarının artacağını düşünüyor olmalı. Pazar vardiyasına başlamasının sebebi de budur."

Da başını salladı. "Sebebi nedir bilmiyorum ama üretimi arttırmak istedikleri kesin. Fakat bunu, dul eşleri tahliye ederek yapamayacaklar." Ayağa kalktı. "Elimden gelirse yaptırmam."

[II]

Hepsi de patlamada ölen madencilerin dul eşleri olan sekiz kadın, evlerinden tahliye ediliyordu. Da, Billy'yi de yanına alarak o öğleden sonra kadınları teker teker ziyaret etti; Perceval Jones'tan gelen ve tıpatıp birbirinin aynı olan tahliye bildirimlerini almışlardı. Kadınların tepkileri, tevekküle sarıldığı hâlde ağlamasını engelleyemeyen Mrs. Hywel Jones'un sinir krizleri ile bu ülkenin, Perceval Jones gibi herifleri yola getirmek için Paris'tekiler gibi giyotinlere ihtiyacı olduğunu söyleyen Mrs. Roley Hughes'un öfkesi arasında değişiyordu.

Billy'nin içi de öfkeyle kaynıyordu. Bu kadınların kocalarını ocağın dibinde kaybetmiş olmaları yetmiyor muydu? Hem kocasız hem de evsiz olmak zorunda mıydılar? "Şirket bunu yapabilir mi Da?" dedi, babasıyla birlikte sıra evlerden aşağıya, kuyu başına doğru yürürken.

"Sadece biz müsaade edersek yapar, evlat. İşçi sınıfı, iktidar sınıfından daha kalabalık ve daha güçlüdür. Her şey için bize ihtiyaçları var. Yiyeceklerini biz üretiyoruz, evlerini biz inşa ediyoruz, elbiselerini biz yapıyoruz, biz olmasak ölürler. Biz müsaade etmezsek *hiçbir şey* yapamazlar. Bunu aklından çıkarma."

Yönetici ofisine gittiler; kasketlerini ceplerine soktular. "İyi günler Mr. Williams!" dedi Sivilce Llewellyn, aksi aksi. "Bir dakika bekleyin de Mr. Morgan'a sizinle görüşüp görüşemeyeceğini sorayım."

"Salak salak konuşma evlat, elbette benimle görüşecek!" dedi Da; hiç beklemeden iç ofise girdi, Billy de onu takip etti.

Maldwyn Morgan bir hesap defterine bakıyordu ama Billy onun, sadece meşgul görünmeye çalıştığını düşündü. Morgan başını kaldırdı; pembe yanakları her zamanki gibi sinekkaydı tıraşlıydı. "İçeri gel Williams," dedi hiç gerekmediği hâlde. Birçok adamın aksine Morgan, babasından korkmazdı. Aberowen doğumluydu, bir öğretmenin oğluydu ve mühendislik tahsili yapmıştı. Billy, Morgan ve babasının birbirlerine benzediklerini fark etti: zeki, bilgiç ve inatçı.

"Buraya neden geldiğimi biliyorsun, Mr. Morgan," dedi Da.

"Bir tahminde bulunabilirim ama sen gene de söyle."

"Bu tahliye bildirimlerini geri çekmeni istiyorum."

"Şirketin, madenciler için o evlere ihtiyacı var."

"Sorun çıkacak."

"Beni tehdit mi ediyorsun?"

"O kadar büyüklenme," dedi Da, tatlılıkla. "Bu kadınlar kocalarını, senin ocağında kaybetti. Onlara karşı bir sorumluluk hissetmiyor musun?"

Morgan, savunmaya geçmiş gibi çenesini eğdi. "Kamu soruşturması patlamanın şirket kusurundan kaynaklanmadığını söylüyor."

Billy ona, zeki bir adamın kendi kendinden utanmadan bunu nasıl söyleyebildiğini sormak istedi.

"Kamu soruşturmasının kusur listesi, Paddington treni kadar uzun – elektrikli aletlerin koruma kılıfı yok, soluma cihazı yok, doğru dürüst yangın pompası yok..." dedi Da.

"Ama patlamaya ya da madencilerin ölmesine sebep olan şeyler bu kusurlar değil," diyerek araya girdi Morgan.

"Kusurların, patlamaya veya ölümlere neden olduğu *ispat edilemedi*."

Morgan, huzursuz huzursuz koltuğunda kıpırdadı. "Buraya kamu soruşturmasını tartışmaya gelmedin, değil mi?"

"Buraya, seni mantıklı olmaya davet etmeye geldim. Biz konuşurken bu mektupların haberi kasabaya yayılıyor," dedi Da, eliyle pencereyi işaret ederek. Billy, kış güneşinin dağların ardına inmeye başladığını gördü. "Adamlar, korolarda şarkı söylüyor, barlarda içiyor, dua toplantılarına gidiyor, satranç oynuyor –ve hepsi de dul eşlere gönderilen bu tahliye bildirimlerini konuşuyor. Öfkelendiklerinden emin olabilirsin."

"Sana tekrar sormak zorundayım. Şirketi tehdit mi ediyorsun?"

Billy adamın boğazını sıkmak istedi ama Da iç geçirdi. "Bana bak Maldwyn, birbirimizi okul günlerimizden beri tanıyoruz. Şimdi makul ol. Sendikada, benden daha fazla atılganlık gösterecek adamlar olduğunu biliyorsun," Da, Tommy Griffiths'in babasını kastediyordu. Len Griffiths, devrime inanıyordu ve her zaman, bir sonraki anlaşmazlığın büyük bir yangının ilk kıvılcımı olmasını umuyordu. Ayrıca babasının işinde gözü vardı. Köklü tedbirler teklif edeceğinden hiç kuşku yoktu.

"Grev çağrısı yaptığını mı söylüyorsun bana?" dedi Morgan.

"Ben sana adamların öfkeleneceklerini söylüyorum. Ne yapacaklarını tahmin edemem. Fakat ben bela istemiyorum ve sen de istemezsin. Sekiz yüz tane evin içinde sekiz evden bahsediyoruz burada. Buraya, *değer mi*

diye sana sormaya geldim."

"Şirket kararını vermiş," dedi Morgan. Billy, Morgan'ın şirketle hemfikir olmadığını sezdi.

"Yönetim Kurulundan tekrar düşünmelerini iste. Bunun ne zararı var?"

Babasının ılımlı kelimeleri Billy'nin sabrını zorluyordu. Kesinlikle, sesini yükseltmesi, parmağını sallaması, suçlu olduğu ayan beyan belli olan şirketinin insafsızlığı için Morgan'ı suçlaması gerekmez miydi? Len Griffiths olsa öyle yapardı.

Morgan'ın kılı kıpırdamadı. "Ben, kurulun kararlarını uygulamak için buradayım, sorgulamak için değil."

"Demek ki tahliye bildirimleri hâlihazırda kurul tarafından onaylandı," dedi Da.

Morgan panikledi. "Ben öyle bir şey söylemedim."

Fakat ima etti, diye düşündü Billy. Babasının akıllıca soruları sağ olsun, belki de ılımlı olmak o kadar kötü bir fikir değildi.

Da, taktik değiştirdi. "Peki, yeni madencileri kiracıları olarak kabul edecek sekiz tane başka ev bulsam ne dersin?"

"Herkesin ailesi var."

"Eğer sen istersen bir orta yol bulabiliriz," dedi Da, yavaş yavaş konuşarak.

"Şirketin kendi işlerini yönetme gücü olmalı."

"Başkaları üzerinde yaratacağı olumsuzluklara rağmen mi?"

"Burası bizim kömür madenimiz. Şirket araziyi inceledi, Kontla pazarlık yaptı, ocağı kazdı, makine aldı ve madencilerin oturacakları evleri inşa etti. Bunların hepsinin parasını biz ödedik, burası bizim mülkiyetimiz ve işimizi nasıl yapacağımızı başkalarının söylemesine izin vermeyeceğiz."

Da, kasketini taktı. "Ama kömürü toprağın bağrına siz koymadınız, değil mi Maldwyn?" dedi. "O, Tanrı'nın işi."

[III]

Da, ertesi gece yedi buçukta bir toplantı yapmak için Belediye Sarayı'nın toplantı salonlarını ayarlamaya çalıştı ama salonlar, Aberowen Amatör Drama Kulübü'ne tahsis edilmişti. *Henry IV: Bölüm Bir* provası yapıyorlardı. Bunun üzerine Da, madencilerin Bethesda Şapeli'nde toplanmasına karar verdi. Billy, Da, Len ve Tommy Griffiths ve Sendikanın birkaç aktif üyesi daha kasabada dolaşıp toplantıyı sözlü olarak duyurdular; kilise ve barlara, elle yazılmış ilanlar astılar.

Ertesi gece yediyi çeyrek gece şapel dolmuştu. Dul eşler ön sırada oturuyorlar, diğer herkes ayakta duruyordu. Billy, ön tarafa yakın kenardaydı; herkesin yüzünü görebiliyordu. Tommy Griffiths de yanında dikiliyordu.

Billy babasıyla gurur duyuyordu: cesareti, zekâsı ve özellikle de Morgan'ın ofisinden çıkmadan önce kasketini taktığı için. Gelgelelim, babasının biraz daha dişli olmasını arzu ediyordu. Morgan ile de Bethesda Şapeli cemaati ile konuştuğu gibi, çıplak gerçeği kabul etmeyenlerin cehennem ateşinde yanacaklarını söyleyerek konuşmalıydı.

Tastamam yedi buçukta Da, sessizlik istedi. Her zamanki söylevlerinin otoriter sesiyle Perceval Jones'un, Mrs. Seyis Dai'a gönderdiği mektubu okudu. "Bunun tıpkısı, altı hafta önceki patlamada ölen madencilerin dul eşleri olan sekiz kadına gitti."

Adamlardan birkaçı, "Yuh olsun!" diye bağırdı.

"Buradaki kural, toplantı başkanı izin vermeden kimsenin konuşmamasıdır; böylece herkesin söylediği duyulabilir ve zaman zaman böyle duygusal patlamalar olsa da bu kurala bağlı kaldığınız için sizlere teşekkür ederim."

Başka birisi bağırdı: "Bu, lanetli bir şerefsizlik!"

"Bir dakika, bir dakika Griff Pritchard, lütfen, küfür yok. Burası bir şapel, ayrıca burada hanımlar da var."

İki ya da üç adam bağırdı: "Yaşa! Bravo!"

Griff Pritchard, öğleden sonra mesaisi bittiğinden beri Çifte Taç Tavernası'ndaydı. "Özür dilerim Mr. Williams," dedi.

Da, devam etti: "Dün, maden yöneticisi ile bir toplantı yaptım ve tahliye bildirimlerini resmen geri çekmesini istedim. Fakat reddetti. Zımnen söylediğine göre Yönetim Kurulu bu kararı vermiş ve kararı değiştirmek, hatta sorgulamak bile onun yetkisinde değilmiş. Seçenekleri konuşmak için onu zorladım ama bana şirketin, hiçbir dış müdahale olmadan yönetilme hakkı olduğunu söyledi. Sizlere verebileceğim bütün bilgi bu kadar." *Bu konuşma biraz fazla sönük,* diye düşündü Billy. Babasının devrim çağrısı yapmasını istiyordu. Ama babası, el kaldıran bir adama söz verdi. "Dükkâncı John Jones."

"Ben, bütün hayatım boyunca Gordon Yolu yirmi üç numarada yaşadım," dedi Jones. "Orada doğdum ve hâlâ oradayım. Fakat ben on bir yaşındayken babam öldü. Annem için çok zordu ama evde kalmasına izin verildi. On üç yaşına geldiğimde ocağa indim ve şimdi kiramı ödüyorum. Bu iş, hep böyle oldu. Bugüne kadar kimse bize evden çıkınamız gerektiğini söylemedi."

"Teşekkür ederim John Jones. Yapmamızı önerdiğin bir şey var mı?"

"Hayır, sadece durumu anlattım."

"Benim bir önerim var!" dedi yeni bir ses. "Grev!"

Koro hâlinde bununla hemfikir olanlar oldu.

"Ağlak Dai" dedi Billy'nin babası.

"Ben olaya şöyle bakıyorum:" dedi kasabanın ragbi takımı kaptanı. "Şirketin bu işten paçayı sıyırmasına müsaade edemeyiz. Eğer bu dulların tahliyesine izin verilirse hiçbirimiz ailelerimizin güvende olduğunu söyleyemeyiz. Bir adam hayatı boyunca Celtic Madencilik için çalışabilir, görev başında ölebilir ve iki hafta sonra da ailesi sokağa konur. *Sendikacı* Dai ofisine kadar giderek *Merthyr'e-gitmiş-Morgan*'ı makul olmaya davet etmiş ama bu bir işe yaramamış; dolayısıyla greve gitmekten başka çıkar yolumuz yok."

"Teşekkür ederim Dai," dedi Da. "Bunu, resmî bir grev kararı olarak alayım mı?"

"Heya."

Billy, babasının grevi bu kadar çabuk kabul etmesine şaşırdı. Babasının grevden kaçındığını biliyordu.

"Oylayalım!" diye bağırdı birisi.

"Oylamaya geçmeden önce grevin ne zaman yapılacağına karar vermemiz gerekiyor," dedi Da.

Ah, grevi kabul etmiyor, diye düşündü Billy.

Da, devam etti: "Pazartesi günü greve başlamayı düşünebiliriz. Bugün ile pazartesi arasında, bizler çalışmaya devam ederken grev tehdidi de yöneticileri makul olanı görmeye ikna edebilir – ve bizler de ücret kaybetmeden istediğimizi elde ederiz."

Billy, babasının grevi ertelemeyi tartıştığını fark etti.

Fakat Len Griffiths de aynı şeyi düşünmüştü. "Konuşabilir miyim sayın başkan?" dedi. Tommy'nin babasının, siyah bıyıkları ve yanlarda siyah saçları olan kocaman bir kel kubbesi vardı.

Len Griffiths ileri çıktı ve babasının yanına dikildi, yüzünü kalabalığa döndü; iki adam aynı yetkilere sahip kişilermiş gibi göründü. Herkes sesini kesti. Len de Da ve Ağlak Dai gibi, konuştuğunda herkesin saygıyla dinlediği bir avuç adamdan biriydi. "Soruyorum: Şirkete dört gün mühlet vermek akıllıca mı? Diyelim ki fikirlerini değiştirmediler –ki bu, şu ana kadarki inatlarına bakılırsa büyük bir olasılık. O zaman pazartesi geldiğinde hiçbir şey elde edememiş oluruz ve dul hanımlara tanınan zaman da o kadar kısalır." Tumturaklı bir etki yaratmak için sesini biraz yükseltti. "Ben derim ki

yoldaşlar: Asla geri adım atmayalım!"

Bir tezahürat koptu; Billy de katıldı.

"Teşekkür ederim, Len," dedi Da. "Şu anda masada iki öneri var; yarın greve başlamak veya pazartesi günü greve başlamak. Başka konuşmak isteyen var mı?"

Billy, babasının toplantıyı yönetmesini seyretti. Bir sonraki konuşan – Aberowen Erkek Sesleri Korosunun birinci solisti ve Billy'nin okul arkadaşı Johnny'nin ağabeyi– Giuseppe *Joey* Ponti oldu. Adı İtalyan olsa da kendisi Aberowen'da doğmuştu ve odadaki herkesin konuştuğu aksanla konuşurdu. O da derhâl greve gidilmesini istiyordu.

"Tarafsızlığın sağlanması açısından, pazartesi grevi lehinde konuşma yapacak birine söz verebilir miyim?"

Billy, dengeyi sağlamak için babasının neden kendi otoritesini kullanmadığını merak etti. Pazartesi lehine kendisi konuşsaydı birçok kişiyi etkileyebilirdi. Ama sonra o seçenek kabul edilmezse karşı çıktığı bir grevi yönetmek gibi tuhaf bir durumda kalırdı. Babasının, gerçek düşüncesini söylemek açısından o kadar da özgür olmadığını anladı.

Tartışmalar uzun sürdü: Kömür stokları yüksekti, dolayısıyla yönetimin dayanma gücü vardı; fakat kömür talebi de artıyordu ve talep varken mümkün olduğunca çok kömür satmak isteyeceklerdi. Bahar geliyordu, dolayısıyla madenci aileleri bedava kömür istihkaklarını almadan da idare edebilirlerdi. Madencilerin uzun zamandır yapılan bir uygulamanın değiştirilmesi tezi sağlam bir temele dayanıyordu; fakat kanunun lafzı yönetimden yanaydı.

Da, bu tartışmaların sürmesine izin verdi ve bazı konuşmalar, usandırıcı olmaya başladı. Billy, babasının böyle davranmasına neden olan şeyi merak ediyordu; tahmininee Da, kafaların daha sağduyulu düşünmesini sağlamaya çalışıyordu. Nihayet oylamaya geçmek zorunda kaldı.

"Önce grev istemeyenler."

Birkaç adam el kaldırdı.

"Şimdi, pazartesi günü greve gidilmesini isteyenler."

Bu seçenek için beklenenden çok oy çıktı ama Billy, bu seçeneğin kazanması için sayının yeterli olup olmadığını tahmin edemedi. Kaç kişinin çekimser kalacağına bağlı olabilirdi.

"Şimdi de yarın greve başlanmasını isteyenler."

Bir tezahürat eşliğinde bir orman gibi eller havaya kalktı. Sonucun, su götürür bir tarafı yoktu.

"Yarın greve gitme seçeneği kabul edildi!" dedi Da. Hiç kimse oy sayımı

talep etmedi.

Toplantı bitti. Dışarı çıkarlarken Tommy, neşeli neşeli konuşuyordu: "Demek, yarın işe gitmek yok."

"Heya," dedi Billy. "Ve harcayacak para da yok."

[IV]

Fitz, ilk defa bir fahişe ile birlikte gittiğinde kadını öpmeye çalışmıştı –öpmek istediğinden değil, yapıldığını varsaydığı bir şey olduğu için. Doğu Londralı şivesiyle, "Ben öpüşmem!" demişti kadın ansızın. Ve ondan sonra da Fitz bunu hiç denemedi. Bing Westhampton, fahişelerin öpüşmeyi reddettiğini ama paylaştıkları diğer mahremiyete bakınca bunun, çok garip olduğunu söylemişti. Belki de böyle entipüften yasaklarla haysiyetlerinin bir parçasını kendilerine saklıyorlardı.

Fitz'in mensup olduğu sosyal sınıfın kızlarının, evlenmeden önce kimseyi öpmemeleri gerekiyordu. Elbette öpüşüyorlardı ama balo salonlarının aniden boşalan yan odalarında veya bir kır bahçesindeki orman gülünün arkasında nadiren yakalanan çok sınırlı bir mahremiyet içindeki kısa anlarda oluyordu ve arzunun yükselmesi için yeterli zaman olmazdı.

Fitz'in doğru dürüst öptüğü tek kadın, karısı Bea olmuştu. Bea, yaptığı özel bir pastayı sunan bir aşçı gibi, bedenini kocasının beğenisine sunardı: kokulandırılmış, tatlandırılmış ve güzelce süslenmiş. Kocasının, yapmak istediği her şeyi yapmasına müsaade ederdi ama kendisi bir talepte bulunmazdı. Öpmesi için dudaklarını uzatır, kocasının diline ağzını açardı ama Fitz hiçbir zaman, karısının da kendisine karşı bir susamışlığı olduğunu hissetmedi.

Ethel ise sanki hayatının son dakikasını yaşıyormuş gibi öpüşüyordu.

Gardenya dairesinde, üzerine toz örtüleri yayılmış yatağın yanında, birbirlerine sıkıca sarılmış hâlde, ayaktaydılar. Ethel, Fitz'in dilini emdi, dudaklarını ısırdı, boynunu yaladı ve bunları yaparken aynı zamanda saçlarını okşadı, ensesini sımsıkı tuttu, elini yeleğinin altına sokup avuçlarını göğsünde gezdirdi. Nefesleri kesilip ayrıldıklarında, Fitz'in yüzünü avuçlarının arasına aldı, yüzüne baktı: "Öyle güzelsin ki!"

Fitz, kızın ellerini tutarak yatağın kıyısına oturdu; Ethel, onun önünde ayakta durdu. Fitz, bazı adamların düzenli olarak hizmetçilerini baştan çıkardıklarını biliyordu ama o böyle bir şey yapmazdı. On beş yaşındayken Londra'daki evin sofra hizmetçilerinden birine âşık olmuştu; annesi, birkaç gün içinde durumu fark etmiş ve kızı derhâl sepetlemişti. Babası ise gü-

lümsemiş, "Ama iyi parça seçmiş!" demişti. O zamandan beri çalışanlarına dokunmazdı. Ama Ethel'e karşı direnemiyordu.

"Neden geri döndün? Mart ayını Londra'da geçirmen bekleniyordu," dedi Ethel.

"Seni görmek istedim." Kızın ona inanmakta zorlandığını görebiliyordu. "Her gün ve bütün gün boyunca seni düşündüğüm için geri gelmek zorundaydım."

Ethel eğildi, onu tekrar öptü. Fitz, dudaklarını ayırmadan, kızı da kendisiyle birlikte çekerek usulca ve sırtüstü yatağa devrildi; Ethel şimdi onun üzerindeydi; o kadar inceydi ki bir çocuktan daha ağır değildi; saçları tokalarından kurtulup dağılmıştı. Fitz parmaklarını onun parlak saçları arasına daldırdı. Biraz sonra Ethel yuvarlanıp onun üstünden indi ve nefes nefese yanına uzandı. Fitz, dirsekleri üzerine kalkarak Ethel'e baktı. Kız ona güzel olduğunu söylemişti ama şu anda hayatı boyunca gördüğü en güzel şey Ethel'in kendisiydi: yanakları kızarmış, saçları dağılmıştı; birbirinden ayrık duran kırmızı dudakları ıslaktı. Kara gözleri, yanındaki adama hayran hayran bakıyordu.

Fitz, elini kızın kalçasına koydu, sonra bacaklarını okşamaya başladı. Ethel elini onun elinin üstüne koyup durdurdu; sanki daha fazla ileri gitmesinden korkuyordu. "Neden sana Fitz diyorlar? Senin adın Edward, değil mi?" dedi Ethel.

Arzularının soğumasını sağlamak için konuştuğunu düşündü Fitz; bundan emindi. "Okulda başladı," dedi. "Bütün oğlanların bir takma adı vardı. Sonra bir tatilde Walter von Ulrich bizim eve geldi ve Maud da Fitz adını ondan öğrendi."

"Ondan önce annen ve baban seni hangi isimle çağırıyorlardı?"

"Teddy."

"Teddy," dedi Ethel, ağzını alıştırmaya çalışıyormuş gibi. "Bunu Fitz adından daha çok sevdim."

Fitz, tekrar onun kalçasını okşamaya başladı ve bu sefer Ethel karşı koymadı. Fitz, bir yandan kızı öperken usulca siyah renkli kâhya üniformasının eteğini kaldırdı; baldırlarını örten uzun çoraplar giymişti. Kızın çıplak dizlerini okşadı. Dizlerinin üzerinde, pamuklu bir uzun don vardı. Fitz, pamuklunun üstünden bacaklarını okşamaya devam etti ve elini, bacak arasına doğru kaydırdı, oraya dokundu, kız inledi ve kendini onun eline doğru kaldırdı.

"Çıkar şunları," diye fısıldadı Fitz.

"Hayır!"

Fitz, onun belindeki uçkuru buldu. Bir fiyonkla bağlanmıştı; ucundan çekerek düğümü çözdü.

Ethel tekrar elini onun elinin üstüne koydu. "Dur!" dedi.

"Sadece dokunmak istiyorum."

"Ben bunu senden daha çok istiyorum!" dedi Ethel. "Ama hayır."

Fitz, yatağın üstüne diz çöktü. "Senin istemediğin hiçbir şey yapmayacağız," dedi, "söz veriyorum." Sonra çamaşırının belini iki eliyle tuttu ve pamuklu kumaşı yırttı. Ethel, şaşkınlıkla ağzını açtı ama itiraz etmedi. Fitz tekrar uzandı ve elleriyle kızın bedenini keşfetti. Ethel derhâl bacaklarını ayırdı. Gözleri kapalıydı, sanki koşuyormuş gibi kesik kesik soluyordu. Fitz, kızın daha önce böyle bir şey yaşamadığını tahmin etti; içindeki cılız bir ses ona, kızın masumiyetinden yararlanmaması gerektiğini söyledi ama arzuları, bu sesi dinleyemeyecek kadar kabarmıştı.

Pantolonunun düğmelerini çözdü ve kızın üstüne çıktı.

"Hayır!" dedi Ethel.

"Lütfen."

"Ya bebek olursa?"

"Başlarken çekilirim."

"Söz mü?"

"Söz," dedi ve devam etti.

Bir engel hissetti. Kız bakireydi. Vicdanı tekrar konuştu ve bu defa ses o kadar cılız değildi. Durdu. Ancak bu defa da Ethel duramıyordu; Fitz'i kalçalarından yakaladı ve kendini biraz yukarı kaldırarak onu içine çekti. Fitz, bir şeyin yırtıldığını hissederken Ethel acı içinde kısa bir çığlık attı; sonra engel ortadan kalktı. Fitz hareket ederken Ethel de arzuyla onun ritmine uydu; gözlerini açtı, Fitz'in yüzüne baktı. "Oh, Teddy, Teddy!" dedi. Fitz, kızın ona âşık olduğunu gördü. Az daha gözlerine yaşlar dolacaktı ve bu durum heyecanını ve arzusunu daha da arttırdı ve beklediğinden önce zirveye ulaştı. Çaresiz bir aceleyle çekildi, hayal kırıklığı ve arzu karışımı inlemelerle tohumlarını kızın bacaklarına döktü. Ethel elini onun başının arkasına koydu ve onu deli gibi öptü; sonra gözlerini kapadı; şaşkınlık ve zevk karşımı bir sesle inledi. Ve sonra bitti.

Umarım zamanında çekilmişimdir, diye düşündü Fitz.

[V]

Ethel, her zamanki gibi işlerine devam etti ve bütün işleri arasında, sanki cebinde, kimsenin bakmadığı zamanlarda pürüzsüz yüzeyine, keskin ke-

narlarına ara sıra dokunduğu, gizli bir pırlanta varmış gibi hissetti.

Daha gerçekçi olduğu zamanlarda ise bu aşkın ne anlama geldiğini, nereye gittiğini düşünerek endişelendi ve Tanrı korkusu taşıyan bir sosyalist olan babası bu aşkı duyarsa ne düşüneceğinden korktu. Fakat çoğu zaman, gökten düşüyormuş ve düşüşünü durdurmanın hiçbir yolu yokmuş gibi geliyordu. Ethel, Fitz'in yürüyüşüne, kokusuna, giysilerine, ölçülü davranışlarına, otoriter havasına bayılıyordu; zaman zaman sersemlemiş veya afallamış gibi görünmesine de bayılıyordu; Fitz karısının odasından çıktığı zaman, onun yüzündeki kırgın bakışları gördüğünde ağlayabilirdi. Ethel âşıktı ve kontrolünü kaybetmişti.

Hemen her gün, en az bir kere Fitz ile konuşuyordu ve bir an için de olsa yalnız kalmanın, uzun ve hasret dolu bir öpücüğün yolunu buluyorlardı. Sadece öpüşmek bile Ethel'in arzularını öyle kamçılıyordu ki bazen günün ortasında alt çamaşırını yıkamak zorunda kalıyordu. Ethel'in bedenine dokunma fırsatı elde ettiğinde Fitz, sadece öpüşmenin dışına da çıkıyordu. Gardenya dairesinde iki kere daha yalnız kalmışlar ve yatağa uzanmışlardı.

Ethel'i kafasını karıştıran bir şey vardı: Yattıkları iki seferde de Fitz onu, bir kere bacağının içinden bir kere de memesinden ısırmıştı ve hafif ısırıklar değildi. Ethel acıyla bağırmış ve aceleyle sesini kesmişti. Bağırması, Fitz'i daha da heyecanlandırmış gibiydi. Ve acımasına rağmen ısırıklar Ethel'i de heyecanlandırmış veya en azından Fitz'in, kendisine karşı hissettiği aşırı arzuyu böyle ifade ettiğini düşünmüştü. Bunun normal olup olmadığını bilmiyordu ve soracak kimsesi de yoktu.

Fakat asıl, bir gün Fitz'in kritik zamanda çekilmekte başarısız olmasından endişe ediyordu. Ethel öyle gergindi ki Fitz ve Prenses Bea'nın Londra'ya gitmeleri gereği ortaya çıkınca neredeyse rahatladı.

Fitz gitmeden önce Ethel onu, grevdeki madencilerin çocuklarını doyurmaya ikna etti. "Anne ve babalarını değil, çünkü o zaman taraf tutmuş gibi olursun," dedi, "sadece küçük kızları ve oğlanları. Grev iki haftadır sürüyor ve açlık sınırına geldiler. Sana çok fazla maliyeti olmaz. Sanırım, yaklaşık beş yüz çocuk var. Bundan dolayı seni çok sevecekler Teddy."

"Çim alana bir çardak kurabiliriz," dedi Fitz, Gardenya dairesindeki yatakta, pantolon düğmeleri açık ve başını kızın kucağına koymuş hâlde uzanmış yatarken.

"Ve yiyecekleri de burada, mutfakta hazırlayabiliriz," dedi Ethel, hevesle. "Etli patates yahnisi ve yiyebildikleri kadar ekmek!"

"İçine de sızdırılmış yağ ve kuş üzümüne ne dersin?"

Fitz ona âşık mıydı? Merak etti. O anda Fitz'den ne isterse alabileceğini

hissetti: mücevherler, Paris'e seyahat, anne ve babası için güzel bir ev. Ethel bu türden şeylerin hiçbirini istemiyordu. Peki, ne istiyordu? Bilmiyordu ama gelecekle ilgili cevapsız soruların mutluluğunu gölgelemesine izin vermeyecekti.

Birkaç gün sonra, bir cumartesi günü, doğu yöndeki çim alanda durmuş, Aberowenlı çocukların ilk bedava yemeği tıkınmalarını seyrediyordu. Fitz bu yemeğin, babaları çalışırken yediklerinden bile daha iyi olduğunu bilmiyordu. Sızdırılmış yağ ve kuş üzümü ha? Anne ve babaların içeri girmesine izin verilmedi ama annelerin çoğu ana girişin dışındaydı ve şanslı çocuklarını seyrediyorlardı. O tarafa bakınca kadınların el ettiğini gördü ve girişe doğru yürüdü.

Kapıdaki grubun çoğu kadındı: Erkekler, grev sırasında bile çocuklarının peşinden koşmazdı. Telaş içinde Ethel'in etrafına toplandılar.

"Ne oldu?" dedi Ethel.

Mrs. Seyis Dai cevap verdi. "Herkes evlerinden çıkarıldı!"

Ethel anlamadı. "Herkes mi?" dedi. "Kim?"

"Celtic Madencilik Şirketinden ev kiralayan bütün madenciler."

"Hadi ya!" dedi Ethel, dehşetle. "Tanrı'm sen bizi koru." Şokun yerini şaşkınlık aldı. "Fakat neden? Bunun Şirkete ne yararı olacak? Ellerinde hiç madenci kalmaz."

"Erkek milleti," dedi Mrs. Dai, "bir mücadeleye girdiğinde kazanmaktan başka bir şey düşünmez. Neye patlarsa patlasın vazgeçmeyecekler. Hepsi birbirinin aynı; geri getirebilsem benim Dai de dâhil."

"Bu korkunç bir şey!" Şirketin, ocakları faal tutmak için gerekli sayıda grev kırıcıyı nereden bulacağını merak etti. Madeni kapatırlarsa kasaba ölürdü. Dükkânların müşterisi kalmaz, çocuklar okula gidemez, doktorların hastası olmaz... Babasının bile yapacak işi kalmazdı. Hiç kimse Perceval Jones'un bu kadar katı olabileceğini düşünmemişti.

"Durumu bilse acaba Kral ne der bu işe?" dedi Mrs. Dai.

Ethel de bunu merak ediyordu. Kral, gerçek bir samimiyet göstermiş gibiydi ve muhtemelen, dul eşlerin tahliye edildiğinden haberi yoktu.

Birden aklına bir fikir geldi. "Belki Krala anlatmalısın."

Mrs. Dai güldü. "Bir daha görüştüğümüzde söylerim."

"Krala bir mektup yazabilirsin."

"Salak salak konuşma şimdi Ethel!"

"Ben ciddiyim. Bunu yapmalısın." Gruptaki kadınlara baktı. "Kral, ziyaret ettiği dul eşlerin imzaladığı, kendilerinin evlerinden atıldığını ve kasabanın grevde olduğunu anlatan bir mektubu dikkate almak zorundadır,

değil mi?"

Mrs. Dai ürkmüş gibiydi. "Başımın derde girmesini istemem."

Mrs. Minnie Ponti, sağduyusu güçlü, incecik bir sarışın kadındır. "Bir kocan, bir evin ve gidecek bir yerin yok –daha fazla nasıl bir belaya uğrayabilirsin ki?" diye sordu.

"O da doğru. Fakat ne yazacağını bilemem ki! *Sevgili Kral* diye mi başlarsın yoksa *Sevgili Beşinci George* diye mi yoksa başka bir şey mi?"

"*Efendim, ben naçiz kulunuz*, diye yazarsın. Burada çalıştığım için böyle zırvaları bilirim. Hadi yapalım şunu. Hizmetli salonuna gelin!" dedi Ethel.

"Bu doğru olur mu?"

"Ben bu evin kâhyasıyım Mrs. Dai. Neyin doğru olduğunu söyleyen benim."

Kadınlar kapıdan geçip evin arkasından mutfağa girdiler. Hizmetlilerin yemek yedikleri masaya oturdular, aşçı onlara çay yaptı. Ethel, sipariş vermekte kullandığı kâğıtlardan çıkardı.

"'Efendimiz, biz naçiz kullarınız,'" dedi Ethel, bir yandan yazarken. "Sonra?"

"'Majestelerine mektup yazma saygısızlığımızdan dolayı bizi bağışlayın,'" diye önerdi Mrs. Seyis Dai.

"Hayır!" dedi Ethel, karşı çıkarak. "Özür dilemeyin. O bizim Kralımız ve bizim ona arzuhâl etmeye hakkımız var. Şöyle diyelim: 'Aberowen'daki maden patlamasından sonra ziyaret ettiğiniz dul eşleriz.'"

"Çok iyi!" dedi Mrs. Ponti.

Ethel devam etti: "'Ziyaretinizden şeref duymuş, samimi taziyeleriniz ve Majesteleri Kraliçenin güler yüzlü sempatisi ile rahatlamıştık.'"

"Sen de baban gibi bu konuda çok beceriklisin," dedi Mrs. Dai.

"Ama yağ çekmenin bu kadarı kâfi!" dedi Mrs. Ponti.

"Tamam, o zaman şimdi şöyle diyelim: 'Kralımız olarak sizden yardım istiyoruz. Kocalarımız öldüğü için evlerimizden tahliye ediliyoruz.'"

"'Celtic Madencilik tarafından tahliye ediliyoruz' yazalım," diye önerdi Mrs. Ponti.

"'Celtic Madencilik tarafından tahliye ediliyoruz. Bütün madenciler greve başladı ama şimdi onlar da evlerinden tahliye ediliyorlar.'" diyerek yazdı Ethel.

"Fazla uzatma," dedi Mrs. Dai, "hepsini okuyamayacak kadar meşgul olabilir."

"Tamam, o zaman şöyle bitirelim: 'Sizin hükümranlığınız altında böyle şeyler yapılabilir mi?'"

"Bu biraz kaba kaçtı," dedi Mrs. Ponti.

"Hayır, gayet iyi," dedi Mrs. Dai. "Doğru ve yanlış algısına hitap ediyor."

"'Bizler efendimiz, Majestelerinin en hürmetkâr ve itaatkâr hizmetçileri olma şerefine eriştik.'" dedi Ethel, yazarak.

"Bunu yazmak zorunda mıyız?" dedi Mrs. Ponti. "Darılma ama Ethel, ben hizmetçi değilim."

"Bu normal bir şey; Kont, *The Times*'a mektup yazarken bile böyle şeyler söylüyor."

"İyi o zaman."

Ethel mektubu masada dolaştırdı. "İmzalarınızın yanına adreslerinizi de yazın."

"Benim yazım çok çirkin, adımı sen yaz," dedi Mrs. Ponti.

Ethel itiraz etmek üzereydi ama Mrs. Ponti'nin okuma yazması olmayabileceğini düşünerek tartışmaya girmedi, basitçe yazdı:

Mrs. Minnie Ponti, Wellington Yolu, No 19.

Zarfın üzerine adresi de yazdı:

Majesteleri Kral,
Buckingham Sarayı,
Londra

Zarfı kapattı, üzerine bir pul yapıştırdı. "İşte oldu!" dedi. Masanın etrafındaki kadınlar onu alkışladılar.

Mektubu, hemen o gün postaya verdi.

O mektuba hiçbir zaman cevap gelmedi.

[VI]

Mart ayının son cumartesi günü, Güney Galler'de hava kapalıydı. Alçak bulutlar dağların tepelerini, yorulmak bilmez bir çisenti ise Aberowen'ı örtmüştü. Ethel ve Tŷ Gwyn hizmetlilerinin çoğu –Kont ve Prenses Londra'da oldukları için– evden ayrılmış, kasabaya gitmişlerdi.

Tahliyelerin uygulanması için Londra'dan polis gönderilmişti; yağan yağmurun suları yağmurluklarından süzülen polisler, caddelerde bekliyorlardı. Dullar grevi, ulusal bir haber hâline gelmişti; sabahki ilk trenle Londra ve Cardiff'ten gelen gazeteciler, sigaralarını tüttürüp not defterlerini dol-

duruyorlardı. Üçayak üstünde hazır bekleyen büyük bir kamera da vardı.

Ethel, ailesiyle birlikte evlerinin dışında, olan biteni seyrediyordu. Da, Celtic Madencilik değil, Sendika yararına çalışıyordu ve oturdukları ev kendilerine aitti; fakat komşularının çoğu kapı dışarı edilmişti. İnsanlar bütün sabah boyunca, sahip oldukları eşyaları evlerinden caddeye taşımışlardı: yataklar, masalar ve sandalyeler, tencereler ve lazımlıklar, çerçeveli bir resim, bir saat, bir portakal sandığı dolusu tabak-çanak-çatal-kaşık, gazete kâğıdına sarılıp iple bağlanmış birkaç giysi. Her kapının önünde küçük bir öbek değersiz eşya, kutsal bir adak gibi bekliyordu.

Da yüzüne, bastırılmış öfke ifade eden bir maske takmış, Billy ise her an birileriyle kavgaya tutuşabilecekmiş gibiydi. Gramper başını sallayıp duruyor, "Yetmiş yıllık hayatım boyunca hiç böyle bir şey görmedim!" diyordu. Annesinin suratı asılmıştı.

Ethel ağlıyor, gözyaşlarını durduramıyordu.

Madencilerin bazıları yeni işler bulmuşlardı; fakat iş bulmaları hiç de kolay olmadı: Bir madenci için, dükkân tezgâhtarlığı veya otobüs biletçiliği hemen adapte olunabilecek işler değildi. İşverenler, tırnaklarına işlemiş kömür tozunu görünce onları işe almaktan kaçınıyordu. Beş altı kişi ticaret gemilerinde ateşçi olarak iş bulmuş, aldıkları avansları karılarına bırakarak işlerinin başına gitmişlerdi. Birkaç kişi, Cardiff veya Swansea'ye gidip çelik sanayisinde iş arayacaklardı. Pek çok kişiyse komşu kasabalardaki akrabalarının yanına göçüyordu. Geri kalanı da grev sona erene kadar Aberowen'ın madencilikle uğraşmayan ailelerinin yanına sığınacaklardı.

"Kral, dul eşlerin mektubuna cevap bile vermedi," dedi Ethel, babasına.

"Yanlış yapmışsınız!" dedi babası, dobra dobra. "Mrs. Pankhurst'e bak. Ben kadınların oy kullanma hakkını savunan biri değilim ama Mrs. Pankhurst[1] dikkat çekmeyi iyi biliyor."

"Ne yapsaydım yani, kendimi tutuklatsa mıydım?"

"O kadar ileri gitmene gerek yoktu. Ne yaptığınızı bilseydim, Krala yazdığınız mektubun bir kopyasını da *Western Mail* gazetesine göndermenizi söylerdim."

"Bu hiç aklıma gelmedi." Ethel, bütün bu tahliyeleri önleyecek bir şey yapabileceğini ama yapamadığını düşününce umutsuzluğa kapıldı.

"Gazeteler, mektubu alıp almadıklarını saraya sorardı ve Kralın, mektubu görmezden geldiğini söylemesi mümkün olmazdı."

"Ah kahretsin, keşke senden akıl isteseydim."

[1] Emmeline Pankhurst (1858-1928), İngiltere'de kadınlara oy hakkı tanınması hareketine liderlik eden ve bu hakkın kazanılmasını sağlayan kadın aktivist (çev. notu).

"Küfretme!" dedi annesi.

"Özür dilerim anne."

Londra polisi, bütün bunlara neden olan aptalca gururu ve inatçılığı anlayamadan, afal afal seyrediyordu. Perceval Jones ortalıkta gözükmüyordu. *Daily Mail*'den bir gazeteci, Da ile röportaj yapmak istedi ama o gazete, işçilerin tarafında olmadığı için, Da reddetti.

Kasabada yeterli sayıda el arabası yoktu; insanlar eşyalarını dönüşümlü olarak taşıyorlardı. Tahliye işlemi saatler sürdü; fakat ikindi vakti geldiğinde son eşya öbeği de kaldırılmış; anahtarlar, evlerin giriş kapısı kilidine takılarak bırakılmıştı. Polisler, Londra'ya geri döndüler.

Ethel, bir süre daha caddede kaldı. Boşalan evlerin pencereleri, Ethel'in yüzüne boş boş bakıyorlar; yağmur suyu, amaçsızca yoldan aşağıya akıyordu. Çatıların ıslak griliğine, vadi tabanına serpiştirilmiş maden ocağı binalarına baktı. Demir yolunda yürüyen bir kediyi görebiliyordu; fakat onun dışında, ortalıkta bir hareket yoktu. Madenin makine binasından duman çıkmıyordu; çıkrık mekanizmasının dev tekerleri, kulelerinin üstünde ve durmak bilmeyen hafif yağmur altında hareketsizce ve lüzumsuzca bekliyorlardı.

BEŞ

Nisan 1914

Alman Büyükelçiliği, Londra'nın en müstesna caddelerinden Carlton House Terrace üzerinde büyük bir malikâneydi. Cephesi, yeşil bir bahçenin ağaçları üstünden, entelektüel centilmenlerin kulübü olan Athenaeum'un sütunlu girişine bakardı. Arka cephede, Trafalgar Meydanı'ndan geçip Buckingham Sarayı'na giden geniş Mall Caddesi'ne açılan ahırları vardı.

Walter von Ulrich henüz burada oturmuyordu. Sadece Büyükelçinin, yani Prens Lichnowsky'nin kendisi, bu imtiyaza sahipti. Walter, yalnızca bir askerî ataşeydi ve yürüyerek Piccadilly Meydanı'ndan on dakika uzaktaki bekârlara mahsus bir apartmanda oturuyordu. Ancak bir gün, elçilik konutunda oturmayı umuyordu. Walter bir prens değildi ama babası, Kayzer II. Wilhelm'in çok yakın arkadaşıydı. Walter, Eton Koleji –ki o kolejden mezundu– öğrencilerine mahsus bir İngilizce konuşurdu. Dışişleri hizmetine girmeden önce iki yılını orduda, üç yılını da Savaş Akademisinde geçirmişti; yirmi sekiz yaşında ve geleceği parlak biriydi.

Sadece bir büyükelçiliğin itibar ve şerefine tav olmuş değildi; ülkesine hizmet etmekten daha büyük bir vazife olmadığına bütün içtenliğiyle inanıyordu. Babası da aynı duygular içindeydi.

Ancak babası, bu duygu haricinde her konuda Walter'dan farklı düşünüyordu.

Elçilik binasının salonunda ayakta durmuş birbirlerine bakıyorlardı. Aşağı yukarı aynı boydaydılar ama Otto daha kiloluydu, keldi ve bıyıkları, eski usul çorba-süzgeci tarzındaydı; Walter'ın bıyıkları ise modern, diş fırçası gibiydi. Bugün, birbirinin aynısı giyinmişlerdi: siyah kadifeden ve pantolonu diz boyunda bir takım elbise, ipek çoraplar ve tokalı ayakkabılar.

İkisi de kılıçlarını kuşanmış ve yanları kalkık üniforma şapkalarından takmışlardı. Ancak bu kıyafet, Britanya Kralı huzuruna çıkarken giyilen, normal bir kostümdü. "Sahneye çıkacakmışız gibi görünüyoruz," dedi Walter. "Gülünç bir kostüm!"

"Pek sayılmaz," dedi babası. "Bu, harika bir geleneksel kostüm."

Otto von Ulrich, hayatının büyük bir bölümünü Alman ordusunda geçirmişti. Fransa-Prusya Savaşı'nda genç bir subayken Sedan Muharebesi'nde bölüğünü duba bir köprüden geçirmişti. Sonra Otto, *Demir Şansölye* lakaplı Bismarck ile arası bozulan Genç Kayzer Wilhelm'in iş birliği yaptığı arkadaşlarından biri olmuştu. Otto şimdi gezici bir görevdeydi: Çiçeğe konan arı gibi Avrupalı kapitalistleri ziyaret ediyor, onlardan diplomatik istihbarat emiyor ve bu bilgileri kovanına taşıyordu. Otto, monarşiye ve Prusya askerî geleneğine inanırdı.

Walter da en az onun kadar vatanseverdi ama siyasal ve sosyal eşitliğe inanıyor, Almanya'nın modernleşmek zorunda olduğunu düşünüyordu. Babası gibi Walter da ülkesinin bilimsel ve teknolojik başarılarından, çalışkan ve becerikli Alman halkından gurur duyuyordu; ancak demokrasiyi liberal Amerikalılardan, diplomasiyi kurnaz İngilizlerden ve zevk içinde yaşama sanatını da havalı Fransızlardan öğrenmeleri gerektiğine inanıyordu.

Baba-oğul elçilikten ayrıldılar ve birkaç adımda Mall Caddesi'ne çıktılar. Walter, Kral V. George'a takdim edilecekti. Beraberinde özel bir takım yararlar sağlamasa da böyle bir takdimin büyük bir imtiyaz olduğu kabul edilirdi. Walter gibi kıdemsiz diplomatlara genellikle böyle bir imtiyaz tanınmazdı ama babası, Walter'ın kariyerinde ilerlemesi için torpil yapmaktan utanacak biri değildi.

"Makineli tüfekler, el tüfeklerinin pabucunu dama attı," dedi Walter, daha önce başladıkları bir tartışmaya devam ederek. Silahlar, onun uzmanlık alanındaydı ve Alman ordusunun, en son teknolojideki ateş gücüne sahip olması gerektiğine inanıyordu.

Otto farklı düşünüyordu. "Makineliler tutukluk yapıyor, ısınıyorlar ve ıskalıyorlar. Tüfekli adamlar iyi nişan alırlar. Ama ellerine bir makineli verirsen bahçe hortumu gibi kullanırlar."

"Evin yanarken ne kadar iyi nişancı olursan ol kovayla su atmazsın. Hortum istersin."

Otto parmağını salladı. "Sen hiç muharebe meydanında bulunmadın – nasıl bir şey olduğu hakkında en ufak bir fikrin yok. Sözümü dinle, ben biliyorum."

Aralarındaki tartışmalar, genellikle bu cümleyle biterdi.

Walter, babasının kuşağını kibirli bulurdu. Neden öyle yetiştiklerini de anlardı. Bir savaş kazanmışlar ve Prusya'dan, bir Alman İmparatorluğu ve küçük küçük monarşiler inşa etmişler; Almanya'yı, dünyanın en müreffeh ülkesi yapmışlardı. Elbette harika adamlar olduklarından hiç şüpheleri olmayacaktı ama bu düşünce onları, ihtiyatsız kılıyordu.

Walter ve Otto, Mall Caddesi'nde birkaç yüz metre yürüdükten sonra St. James Sarayı'na döndüler. On altıncı yüzyıldan kalma tuğla yığını gibi görünen saray, komşusu Buckingham Sarayı yanında, çok sönük kalıyordu.

Kendileri gibi giyinmiş bir kapı görevlisine isimlerini verdiler.

Walter biraz endişeliydi. Bir adabımuaşeret kuralını ihlal etmek çok kolaydı ve kraliyet mensuplarıyla muhatap oluyorsan, hatanın büyüğü küçüğü olmazdı.

Otto, İngilizce konuşarak kapı görevlisine sordu: "Senyör Diaz burada mı?"

"Evet, efendim, birkaç dakika önce geldiler."

Walter şaşırdı. Juan Carlos Diego Diaz, Meksika Hükûmetinin bir temsilcisiydi. "Diaz ile neden ilgileniyorsun?" dedi, bütün duvarları kılıçlar ve ateşli silahlarla süslenmiş bir seri odanın önünden geçerken Almanca konuşarak.

"Britanya Kraliyet Donanması, gemilerinin kömürle çalışan kazanlarını petrole çeviriyor."

Walter, başını sallayarak onayladı. Gelişmiş ülkelerin çoğu da aynı şeyi yapıyorlardı. Petrol, daha ucuz, daha temiz ve kullanımı daha kolay bir yakıttı -gemilerde kömür karası suratlı bir işçi ordusu çalıştırmak yerine, petrolü depoya pompalıyordun. "Ve Britanya, petrolü Meksika'dan alıyor."

"Donanmanın ihtiyaç duyacağı petrolü garantiye almak için Meksika'da petrol kuyuları aldılar."

"Fakat eğer biz Meksika'ya müdahale edersek Amerikalılar ne düşünür?"

Otto burnunun yanını kaşıdı "Dinle ve öğren. Ve ne yaparsan yap ama bir şey söyleme."

Kralın huzuruna çıkacak adamlar, giriş salonunda bekliyorlardı. Çoğu, onların giydiği kadife kıyafetten giymişti ama bir iki kişi on dokuzuncu yüzyıl generallerinin operakomik kostümlerinden giyinmişti -bir tanesi muhtemelen İskoç'tu, resmi üniformasının altına *kilt*[1] giymişti. Walter ve Otto salonda gezindiler, diplomatik sınıftan tanıdık yüzleri başlarıyla selamladılar; tıknaz yapılı, bıyıklarının ucu kıvrık bir adam olan Diaz'a rastlayınca durdular.

[1] İskoç erkeklerin giydiği, pilili ve ekose desenli etek (çev. notu).

Bilindik hoşbeşten sonra Otto: "Başkan Wilson'ın, Meksika'ya silah satışı yasağını kaldırmasından çok memnun olmuşsunuzdur," dedi.

"Asilere silah satışı!" dedi Diaz, sanki Otto'nun söylediğini düzeltiyormuş gibi.

Amerikan Başkanı, her zaman ahlaki bir yaklaşımla davranmaya meyilliydi: Selefinin bir suikasta kurban gitmesinin ardından Meksika'nın başına geçen General Huerta'yı tanımayı reddediyor, ona *Katil Huerta* diyor ve *Anayasacılar* denilen isyancı grubu destekliyordu.

"Silahlar isyancılara satılıyorsa muhakkak ki hükûmete de satılıyordur, değil mi?" dedi Otto.

Diaz şaşırmış gibiydi. "Bana, Almanya'nın bizim hükûmetimize silah satmaya hazır olduğunu mu söylüyorsun?"

"Neye ihtiyacınız var?"

"Acilen tüfek ve cephaneye ihtiyacımız olduğunu zaten biliyorsundur."

"Bu konunun detaylarını konuşabiliriz."

Walter da Diaz kadar şaşkındı. Bu satış sorun yaratacaktı. "Fakat baba, Amerika Birleşik..."

"Bir dakika!" dedi babası, onu susturmak için elini kaldırarak.

"Hayhay, detayları da konuşalım. Fakat söyle bana: Yanında, başka hangi konular da konuşulacak?" dedi Diaz; Almanya'nın bu satış karşılığında bir şey isteyeceğini tahmin ediyordu.

Taht odasının kapısı açıldı ve kapı görevlisi elinde bir listeyle dışarı çıktı. Huzura kabul, başlamak üzereydi. Fakat Otto, hiç acelesi yokmuş gibi devam etti: "Savaş durumundaki egemen bir ülke, stratejik malzemeler stoklama hakkına sahiptir."

"Petrolden bahsediyorsunuz," dedi Diaz. Meksika'nın elindeki tek stratejik malzeme, petroldü.

Otto, başını sallayarak Diaz'ı onayladı.

"Demek siz bize silah verecek..."

"Satmak diyelim, vermek değil," diye mırıldandı Otto.

"Siz bize şimdi silah satacaksınız, karşılık olarak da biz, bir savaş durumunda Britanya'nın petrolünü kısıtlayacağız," dedi, normal diplomatik konuşmanın ince ayrıntılı valsine alışık olmadığı açıkça belli olan Diaz.

"Bu konu tartışmaya değer!" dedi Otto. Diplomatik dilde bu, *evet* demekti.

Kapı görevlisi seslendi: "Monşer Honoré de Picard de la Fontaine!"

Ve huzura kabul başladı.

Otto dik dik Diaz'a baktı. "Senden öğrenmek istediğim, bu teklifin baş-

kentinizde ne kadar ilgi göreceği."

"Başkan Huerta'nın ilgileneceğini sanıyorum."

"Yani, Almanya'nın Meksika Bakanı Amiral Paul von Hintze, sizin başkanınıza resmî bir teklif götürse ters bir yanıt almaz, öyle mi?"

Walter, babasının bu soruya tek anlamlı bir cevap almaya kararlı olduğunu görebiliyordu. Alman hükûmetinin, bunun yüzlerine çarpılması utancını göze alarak böyle bir teklifi yapmasını istemiyordu.

Walter'ın endişeli düşüncelerine göre, bu diplomatik manevralarda Almanya'nın korkacağı şey, utanç olmamalıydı. ABD'yi kendine düşman etme riski vardı. Ama Diaz'ın mevcut olduğu bir ortamda bunu dile getirmek insanın asabını bozacak kadar zordu.

Diaz, Otto'nun sorusunu cevapladı: "Ters bir yanıt almaz."

"Emin misin?" diye sordu Otto, tekrar.

"Garanti bile veririm."

"Baba, bir şey söyleyebilir miyim..." dedi Walter ama kapı görevlisi seslendi: "Herr Walter von Ulrich!"

Walter tereddüt etti ama babası, "Senin sıran. Git hadi!" dedi.

Walter arkasına döndü, taht salonuna girdi.

İngilizler, misafirlerini saygılı bir korku içine sokmayı seviyorlardı. Yüksek tavan, baklava kesimi kemerlerle süslenmişti; kırmızı kadife duvarlarda devasa büyüklükte portreler asılıydı ve girişin karşısındaki tahtın sayvanından aşağıya koyu renkli kadife perdeler sarkıyordu. Kral, donanma üniformasıyla tahtın önünde, ayakta duruyordu. Walter, Sör Alan Tite'ın tanıdık yüzünü görmekten memnun oldu; hiç şüphesiz Kralın kulağına isimleri fısıldıyordu.

Walter yaklaştı ve başını eğerek reverans yaptı. "Seni tekrar görmek ne güzel von Ulrich!" dedi Kral.

Walter, söyleyeceklerini daha önceden prova etmişti: "Umarım Majesteleri Tŷ Gwyn'deki tartışmaları ilginç bulmuştur."

"Hem de nasıl! Ne yazık ki parti, fena hâlde gölgelendi."

"Ocaktaki felaket gerçekten de çok trajikti."

"Tekrar toplanmayı iple çekiyorum."

Walter, bu cümle ile görüşmenin bittiğini anladı. Kral huzurunda mecburi olduğu üzere, geri geri yürüyerek ve kapıya varana kadar, sürekli olarak başıyla Kralı selamladı.

Babası giriş salonunda bekliyordu.

"Ne kadar kısa sürdü!" dedi Walter.

"Tam tersine, normalden uzun sürdü," dedi Otto. "Genellikle Kral: 'Sizi

Londra'da görmekten memnun oldum.' der ve konuşma biter."

Saraydan birlikte ayrıldılar. "İngilizler, birçok açıdan takdire değer insanlar ama çok yumuşak tarafları var," dedi Otto, St. James Caddesi'nden Piccadilly Meydanı'na doğru yürürlerken. "Kralı, bakanları yönetiyor; bakanlar, Parlamentonun emrinde ve Parlamento Üyelerini, sıradan insanlar seçiyor. Bir ülkeyi yönetmek için ne biçim bir yöntem bu?"

Walter bu kışkırtmaya kapılmadı. O, Almanya'nın politik sisteminin artık demode olduğunu düşünüyordu; zayıf parlamentosu ne Kayzer'e ne de generallere karşı çıkabiliyordu. Fakat bu konuyu babasıyla defalarca tartışmıştı ve ayrıca, Meksika delegesi ile yapılan konuşmadan hâlâ huzursuzluk duyuyordu. "Diaz'a söylediğin şey çok tehlikeli!" dedi Walter. "Başkan Wilson, Huerta'ya silah satılmasından hoşlanmayacak."

"Wilson'ın ne düşündüğü kimin umurunda?"

"Tehlike şurada: Zayıf bir ülke olan Meksika'yı dost edinirken güçlü bir ülke olan ABD'yi düşman edineceğiz."

"Amerika'da bir savaş olmayacak ki!"

Walter bunun doğru olduğunu biliyordu; gelgelelim gene de huzursuzdu. Ülkesinin, ABD ile ihtilafa düşmesi ihtimalinden hoşlanmıyordu.

Walter'ın dairesinde, üzerlerindeki antik kıyafetleri çıkardılar, tüvit takım elbiseler, yumuşak yaka gömlekler ve kahverengi fötr şapkalar giydiler. Tekrar Piccadilly'ye dönüp, doğuya giden motorlu bir otobüse bindiler.

Otto, Walter'ın geçen ocak ayında Kral ile birlikte Tŷ Gwyn'e davet edilmesinden etkilenmişti. "Kont Fitzherbert, iyi bir bağlantı," dedi, "Muhafazakâr Parti iktidara gelirse Kont da bakan olabilir, hatta bir gün Dışişleri Bakanı bile olabilir. Onunla arkadaşlığını devam ettirmelisin."

Walter bu sözden ilham almış gibiydi. "Onun hayır kliniğini ziyaret edip biraz bağışta bulunmalıyım," dedi.

"Harika bir fikir!"

"Belki sen de benimle gelmek istersin."

Babası bu yemi yuttu. "Bu daha da iyi bir fikir!"

Otobüs onları Strand tiyatrolarının, Fleet Caddesi'ndeki gazete merkezlerinin ve finans bölgesindeki bankaların önünden geçirdi. Sonra, caddeler daralmaya ve daha bakımsız ve pis görünmeye başladı. İnsanların başındaki silindir ve melon şapkaların yerini kasketler almaya başladı. Caddede sadece birkaç motorlu taşıt kaldı, taşıtların çoğunluğu at arabasıydı. Burası East End bölgesiydi.

Aldgate'te otobüsten indiler. Otto, hor görüyormuş gibi etrafına bakındı. "Beni gecekondu mahallesine götürdüğünü bilmiyordum!" dedi.

"Bir yoksullar kliniğine gidiyoruz," dedi Walter. "Böyle bir kliniğin nerede olmasını beklerdin?"

"Kont Fitzherbert de buraya gelir mi?"

"Sanırım sadece para ödüyor," dedi Walter; Fitz'in buraya hiç gelmediğini biliyordu. "Fakat elbette bizim burayı ziyaret ettiğimizi öğrenecektir."

Arka sokaklarda zikzaklar çizerek yürüdüler ve Anglikan kilisesine bağlı olmayan bir şapele geldiler. Kapıda asılı ahşap levhaya elle, *Calvary Gospel Hall* yazılmıştı ve levhanın üstüne bir parça kâğıt çivilenmişti:

Bebek Kliniği
Ücretsiz
Bugün ve Her Çarşamba

Walter, kapıyı açıp içeri girdi.

Otto'dan bir iğrenme sesi geldi; mendilini çıkardı, burnuna kapattı. Walter daha önce buraya gelmişti; bu kokuyu teneffüs edeceğini biliyordu ama neyle karşılaşacağını bildiği hâlde, gene de fazlasıyla nahoş bir kokuydu. İçerisi, paçavralara bürünmüş kadınlar ve tepeden tırnağa pasak içinde yarı çıplak çocuklarla doluydu. Kadınlar banklarda oturuyor, çocuklar da yerdeki pislik içinde oynuyorlardı. Salonun öbür köşesinde iki oda kapısı vardı. Üzerlerine alelade levhalar asılmıştı: Bir kapıda *Doktor*, diğerinde ise *Patroness*[2] yazıyordu.

Fitz'in halası Leydi Hermia, giriş kapısının yanında oturmuş, isim listesi yapıyordu. Walter, babasını Hermia ile tanıştırdı. "Leydi Hermia Fitzherbert, babam, Herr Otto von Ulrich."

Karşıdaki *Doktor* kapısı açıldı; paçavralar içindeki bir kadın, kucağında minik bir bebek ve elinde bir şişe ilaçla dışarı çıktı. Bir hemşire kapıdan başını uzattı: "Sıradaki hasta lütfen."

Leydi Hermia, elindeki listeye baktı. "Mrs. Blatsky ve Rosie!" diye seslendi.

Yaşlıca bir kadın ve küçük bir kız, doktor odasına girdiler.

"Baba, lütfen burada biraz bekle, ben patronu bulayım," dedi Walter.

Yerde oynayan çocuklara basmamaya çalışarak hızla salonun öbür ucuna yürüdü. *Patroness* yazan kapıyı tıkladı ve içeri girdi.

Oda, bir dolap içinden daha büyük değildi ve hakikaten de köşede bir kova su ile yer paspası duruyordu. Leydi Maud Fitzherbert, küçük bir masada oturmuş, önündeki defteri inceliyordu. Sırtında, kumru grisi basit bir

[2] İngilizce, *kadın patron, koruyucu azize, kadın hami* anlamlarında bir kelime (çev. notu).

elbise, başında ise geniş kenarlı bir şapka vardı. Maud başını kaldırdı; Walter'ı görünce bir tebessümle aydınlanan yüzü, Walter'ın gözlerini sulandıracak kadar canlıydı. Maud koltuğundan fırladı ve kollarını onun boynuna doladı.

Walter, bütün gün bu anı beklemişti. Maud'un, onu görünce derhâl açılıveren dudaklarını öptü. Daha önce de pek çok kadını öpmüştü; fakat öpüşürken bedenini de ona bu kadar yaklaştıran başka kadın görmemişti. Walter biraz utandı; sertleşen kısımlarının Maud'a dokunmasından ve onun bunu hissetmesinden çekindi ve kendini biraz geride tuttu. Fakat Maud, ona daha da fazla yaklaştı, sanki o sertleşmeyi hissetmek istiyordu; Walter da bu zevkten kaçınmaktan vazgeçti.

Maud, hemen her şeye karşı tutkuluydu: yoksullara, kadın haklarına, müziğe ve Walter'a. Maud'un kendine âşık olmasından dolayı Walter hem bir şaşkınlık hem de bir ayrıcalık hissediyordu.

Maud, nefes nefese kalmışken öpüşmeyi bıraktı. "Herm Hala şüphelenecek!" dedi.

Walter başını salladı. "Babam dışarıda."

Maud, saçına başına ve elbisesine çeki düzen verdi. "Pekâlâ."

Walter kapıyı açtı, salona geçtiler. Otto, en candan sevimliliğini takınmış, Hermia ile sohbet ediyordu; saygıdeğer yaşlı hanımları pek severdi.

"Leydi Maud Fitzherbert, size babam, Herr Otto von Ulrich'i takdim edeyim," dedi Walter.

Otto, Maud'un elini tutup, başıyla reverans yaptı. Bir de topuk selamı vermemeyi öğrenmişti; İngilizler bunu komik buluyorlardı.

Walter, Maud ile Otto'nun birbirlerini süzüşlerini seyretti. Maud, muzip muzip gülümsedi; Walter onun, yıllar sonra *kendisinin* de böyle mi görüneceğini düşündüğünü anladı. Otto, Maud'un kaşmir elbisesine ve şık şapkasına beğeniyle baktı. O ana kadar her şey yolunda gitmişti.

Otto, Maud ile Walter'ın birbirlerine âşık olduklarını bilmiyordu. Walter'ın planı, önce babasını Maud ile tanıştırmaktı. Otto, servet sahibi kadınların hayır işleriyle uğraşmalarını sever; Walter'ın annesinin ve kız kardeşinin, Doğu Prusya bölgesindeki mülkleri olan Zumwald'ın yoksul ailelerini ziyaret etmelerini isterdi. Babası, Maud'un ne kadar istisnai ve harika bir kadın olduğunu öğrenecek ve Walter'ın Maud ile evlenmek istediğini öğrendiğinde itiraz edemeyecekti.

Walter, o kadar endişelenmesinin biraz aptalca olduğunu biliyordu; yirmi sekiz yaşındaydı ve âşık olacağı kadını seçme hakkına sahipti. Fakat sekiz yıl önce başka bir kadına âşık olmuştu. Tilde de Maud gibi arzu dolu ve

akıllı bir kadındı ama sadece on yedi yaşındaydı ve Katolik'ti. Von Ulrich ailesi Protestan olduğundan iki tarafın babaları bu aşka öfkeyle karşı çıkmışlar, Tilde kendi babasına kafa tutamamıştı. Walter şimdi bir kere daha, olmayacak bir kadına âşık olmuştu. Babasının, başka milletten bir feministi onaylaması zor olacaktı. Fakat bu defa, hem Walter kendisi daha ileri bir yaşta ve daha becerikli hem de Maud, Tilde'den daha güçlü ve daha bağımsızdı.

Gelgelelim, gene de korkuyordu. Bir kadına karşı, hatta Tilde'ye bile böyle duygular beslememişti. Maud ile evlenmek, hayatının geri kalanını onunla geçirmek istiyor, hatta Maud olmadan yaşayamayacağını düşünüyordu.

Maud, tam havasındaydı. "Bizi burada ziyaret etmeniz büyük incelik, Herr von Ulrich!" dedi. "Fazlasıyla meşgul bir insan olmalısınız. Sizin Kayzer ile ilişkiniz gibi, bir hükümdarın güvenilir bir sırdaşı iseniz işlerin ucu bucağı olmaz."

Maud amacına ulaştı ve Otto'nun koltukları kabardı. "Korkarım öyle," dedi Otto. "Yine de ağabeyiniz Kont, o kadar uzun zamandan beri Walter'ın arkadaşı ki buraya gelmeyi çok istedim."

"Sizi doktorumuzla tanıştırayım," dedi Maud; doktor odasına kadar yol gösterdi, kapıyı tıkladı. Walter merak içindeydi; daha önce doktorla tanışmamıştı. "Girebilir miyiz?" diye seslendi Maud.

Normalde papazın odası olan bir odaya girdiler: küçük bir masa, raflarda defterler ve ilahi kitapları. Doktor, kara kaşlı, çekici dudaklı, yakışıklı bir genç adamdı; Rosie Blatsky'nin elini muayene ediyordu. Walter, bir kıskançlık sızısı hissetti: Maud bütün gününü bu yakışıklı herifin yanında geçiriyordu.

"Dr. Greenward, çok saygıdeğer ziyaretçilerimiz var. Sizi Herr von Ulrich ile tanıştırayım," dedi Maud.

Otto: "Nasılsınız?" dedi, fazlasıyla resmi bir havada.

"Doktor burada ücretsiz çalışıyor," dedi Maud, "bu yüzden kendisine müteşekkiriz."

Greenward da terslenir gibi başını salladı. Walter, babası ile doktor arasındaki gerginliğin nereden kaynaklandığını merak etti.

Doktor hastasına döndü. Küçük kızın avcunda kötü bir kesik vardı; eli ve bileği şişmişti. Doktor, anneye baktı: "Bu nasıl oldu?"

Küçük kız cevap verdi: "Annem İngilizce konuşamıyor. Elimi iş yerinde kestim."

"Baban nerede?"

"Babam öldü."

Maud: "Klinik, babasız çocuklar için ama pratikte kimseyi geri çevirmiyoruz," diye fısıldadı.

Greenward: "Kaç yaşındasın?" diye sordu, Rosie'ye.

"On bir."

"On üç yaşından küçük çocukların çalıştırılmadığını sanıyordum?" diye mırıldandı Walter.

"Yasada boşluklar var," dedi Maud.

"Ne iş yapıyorsun?" diye sordu Greenward, küçük kıza.

"Mannie Litov'un giysi fabrikasını temizliyorum. Süpürdüğüm şeyler arasında keskin bir şey varmış."

"Bir yerini kestiğin zaman, yarayı yıkamalı ve üzerine temiz bir bandaj sarmalısın. Sonra bandajı her gün değiştirmelisin ki çok fazla kirlenmesin." Greenward'ın tavrı biraz sertti ama şefkatsiz değildi.

Anne, küçük kıza bir soru sordu; anlaşılması güç bir Rus aksanı ile konuşuyordu. Walter, kadının ne dediğini anlamadı ama çocuğun, doktorun söylediklerini tercüme ettiğini anladı.

Doktor, hemşireye döndü: "Elini temizleyip bandaj yapın lütfen." Sonra Rosie'ye döndü: "Sana bir merhem vereceğim. Eğer kolun daha çok şişerse, haftaya mutlaka gelip beni göreceksin. Anladın mı?"

"Evet efendim."

"Enfeksiyonun yayılmasına izin verirsen elini kaybedebilirsin."

Rosie'nin gözlerine yaşlar doldu.

"Seni korkuttuğum için özür dilerim ama elini temiz tutmanın ne kadar önemli olduğunu anlamanı istiyorum," dedi Greenwald.

Hemşire, bir kâse antiseptik bir sıvı hazırladı. "Doktor, burada yaptığınız işten dolayı hayranlık ve saygımı ifade etmeme izin verin lütfen," dedi Walter.

"Teşekkür ederim. Vakit ayırabildiğim için memnunun ama tıbbi malzeme alabilmemiz lazım. Yapabileceğiniz her yardım çok makbule geçecek."

"Doktoru işiyle baş başa bırakalım –daha bekleyen en azından yirmi hasta var," dedi Maud.

Ziyaretçiler, muayene odasından çıktılar. Walter gururdan patlayacak gibiydi. Maud, sadece merhamet göstermekten fazlasını yapıyordu. Küçük çocukların karın tokluğuna çalıştıklarını duyan aristokrat hanımlar, işli mendilleriyle gözyaşlarını silerlerdi; fakat Maud, gerçekten yardım etme azim ve cesaretini gösteriyordu.

Ayrıca, diye düşündü Walter, *bana âşık!*

"Size içecek bir şeyler ikram edebilir miyim Herr von Ulrich? Benim ofisim biraz sıkışık ama ağabeyimin en iyi şaraplarından bir şişe var."

"Çok naziksiniz ama artık gitmemiz lazım."

Biraz çabuk oldu, diye düşündü Walter. Maud'un, Otto üzerindeki etkisi sönmüş gibiydi. Bir şeylerin yolunda gitmediğine dair berbat bir his yerleşti içine.

Otto, cebinden cüzdanını çıkardı ve içinden bir banknot çekti. "Lütfen buradaki mükemmel çalışmalarınız için mütevazı bir katkıyı kabul edin, Leydi Maud."

"Ne kadar cömertsiniz!" dedi Maud.

Walter da benzer bir banknot uzattı. "Belki benim de bir katkıda bulunmama izin verirsiniz."

"Bana teklif edeceğiniz her şey makbule geçer," dedi Maud. Walter, bu cümleyi söylerken Maud'un bakışındaki hınzırlığı fark eden tek kişinin kendisi olmasını umdu.

"Lütfen Kont Fitzherbert'e saygılarımı iletiniz!" dedi Otto.

Sonra oradan ayrıldılar. Walter, babasının tepkisinden endişelendi. "Leydi Maud ne harika, değil mi?" dedi lakayıt bir ses tonuyla, Aldgate'e doğru yürürlerken. "Her şeyi Fitz ödüyor elbette ama bütün işi Maud yönetiyor."

"Kepazelik!" dedi Otto. "Kesinlikle kepazelik."

Walter, babasının hırçınlığını hissetti ve buna çok şaşırdı. "Ne demeye çalışıyorsun? Bütün soylu hanımların yoksullara yardım için bir şeyler yapmasını isterdin!"

"Bir sepete birkaç parça yiyecek koyup hasta köylüleri ziyaret etmek başka şey," dedi Otto. "Fakat bir Kontun kız kardeşini böyle bir yerde ve *Yahudi* bir doktorla çalışırken görmekten dehşete düştüm."

"Aman Tanrı'm!" diye inledi Walter. Elbette ya, Dr. Greenward Yahudi'ydi; ebeveyni de muhtemelen *Grunwald* denilen Almanlardı. Walter, daha önce doktorla tanışmamıştı ve tanışmış olsa bile onun ırkını umursamayabilirdi. Fakat Otto, kendi kuşağındaki pek çok adam gibi, böyle şeylerin önemli olduğunu düşünüyordu. "Baba, adam ücretsiz çalışıyor –Leydi Maud, sırf adam Yahudi diye gayet iyi bir doktorun yardımını reddedemez!" dedi Walter.

Otto dinlemiyordu bile. "Babasız ailelermiş –Maud böyle bir deyimi nerden bulmuş?" dedi tiksinir gibi. "Aslında fahişe döllerinden bahsediyor!"

Walter'ın bağrı yandı. Planı fena hâlde çuvallamıştı. "Maud'un ne kadar cesur olduğunu göremiyor musun?" dedi, üzgün üzgün.

"Kesinlikle görmüyorum!" dedi Otto. "Eğer benim kız kardeşim olsaydı

onu, eşek sudan gelene kadar döverdim."

[II]

Beyaz Saray'da bir kriz hâli vardı.

21 Nisan sabahının, gece yarısından sonraki birkaç saatinde Gus Dewar, Batı Kanat binasındaydı. Bu yeni bina ile Beyaz Saray'ın çok ihtiyaç duyduğu ilave ofis gereksinimi karşılanmış ve orijinal binanın konut olarak kullanımı sağlanmıştı. Gus, Oval Ofis'in yanındaki, Başkanın çalışma odasında oturuyordu; küçük, kasvetli bir odaydı ve fazla ışımayan bir ampul yanıyordu. Çalışma masasının üstünde, Başkan Woodrow Wilson'ın, basın açıklamalarını ve konuşma metinlerini yazdığı Underwood marka, eski püskü seyyar daktilosu duruyordu.

Gus, daha çok telefonla ilgileniyordu. Telefon çalarsa Başkanı uyandırması gerekip gerekmeyeceğine karar verecekti.

Böyle bir kararı telefon operatörü veremezdi. Diğer yandan Başkanın kıdemli danışmanlarının ya da bakış açınıza bağlı olarak *yüksek dereceli memurlar*ının da uykuya ihtiyaçları vardı. Her hâlükârda, Başkanı veya akıl ermez bir hastalıkla boğuşan First Leydi Ellen Wilson'ı uykularında rahatsız edip etmemeye karar vermek için bütün gece telefon başında oturmak, onun başına kalmıştı. Gus, yanlış şeyler söylemekten veya yapmaktan tedirginlik duyuyordu. Aniden, bütün o çok masraflı ve görkemli tahsili fuzuli göründü: Harvard'da bile, Başkanı ne zaman uyandıracağına dair bir ders yoktu. Telefonun çalmamasını umuyordu.

Gus, yazdığı bir mektup nedeniyle buradaydı. Mektupta babasına, Tŷ Gwyn'deki kraliyet partisini ve Avrupa'daki savaş tehlikesine ilişkin tartışma yemeğini anlatmıştı. Senatör Dewar mektubu öyle ilginç ve eğlenceli bulmuştu ki arkadaşı Woodrow Wilson'a göstermiş ve Başkan: "Bu çocuğu ofisimde istiyorum," demişti. Gus şimdi, uluslararası hukuk eğitimi aldığı Harvard'dan ve ilk çalıştığı iş yeri olan hukuk şirketinin Washington ofisinden bir yıl izin almıştı. Dünya turunun daha yarısını tamamlamıştı ama başkanına hizmet etmek için seyahatini seve seve yarıda kesmişti.

Gus'ı, ülkelerarası ilişkilerden daha fazla büyüleyen bir şey yoktu: dostluklar, nefretler, ittifaklar ve savaşlar. Daha onlu yaşlarında Senato'nun – babasının da üyesi olduğu– Dış İlişkiler Komitesi toplantılarını dinlerdi ve bir tiyatro oyunundan çok daha etkileyici bulurdu. Şöyle derdi babası: "Ülkeler, barış ve refahı veya savaş, yıkım ve yokluğu, işte böyle yaratır. Dünyayı değiştirmek istersen, en büyük kötülüğü veya iyiliği yapabileceğin

alan, dış ilişkilerdir."

Ve şimdi Gus, ilk uluslararası krizinin göbeğindeydi. Meksika'nın işgüzar hükûmeti, Tampico limanında, Amerikalı sekiz denizciyi tutuklamıştı. Askerler serbest bırakılmış ve resmî özür dilenmişti ve bu önemsiz olay orada son bulabilirdi. Fakat filo komutanı Amiral Mayo, 21 pare atışla selamlanmayı talep etmişti. Başkan Huerta, bunu reddetti. Gerilim artarken Wilson, Meksika'nın en büyük limanı Veracruz'u işgal etme tehdidi savurdu.

Böylece, Amerika şimdi bir savaşın kıyısına gelmişti. Gus, ilkelerine çok bağlı Woodrow Wilson'a hayrandı. Başkan, Meksikalı haydutların birbirine benzeyen alaycılığından hoşnut değildi. Selefini öldüren Huerta tepkisel davranıyordu ve Wilson da onu koltuğundan etmenin bahanesini arıyordu. Gus, bir dünya liderinin, cinayet işleyerek iktidar olmanın kabul edilemeyeceğini söylemesinden heyecan duyuyordu. Bu prensibin bütün ülkeler tarafından kabul edileceği bir gün gelecek miydi acaba?

Bu kriz, Almanlar tarafından bir üst seviyeye taşınmıştı. *Ypiranga* adlı bir Alman gemisi, Huerta Hükûmeti için taşıdığı tüfek ve cephane kargosuyla Veracruz'a yaklaşmaktaydı.

Bütün gün boyunca tansiyon yüksekti; fakat Gus şimdi, uyanık kalmaya uğraşıyordu. Önündeki masanın üstündeki yeşil siperli bir masa lambasının ışığında, ordu istihbarattan gelen, daktiloda yazılmış ve Meksikalı isyancıların gücünü anlatan bir rapor vardı. İstihbarat birimi, ordunun en küçük bölümlerinden biriydi: iki subay, iki memur. Ve rapor da son derece derme çatmaydı. Gus'ın zihni ise sürekli olarak Caroline Wigmore'a gidiyordu.

Washington'a döndüğünde Harvard hocalarından biri olan ve Georgetown Üniversitesi'ne geçen Profesör Wigmore'u ziyarete gitmişti. Wigmore evde değildi ama ikinci karısı olan genç eşi evdeydi. Gus, üniversitenin kampus etkinliklerinde birçok kere Caroline ile karşılaşmış, onun sessiz ve düşünceli tavırlarıyla pratik zekâsından etkilenmişti. "Yeni gömlek siparişi vermeye gitti," demişti Caroline ama Gus, onun yüzündeki gerginliği görünce eklemişti: "Fakat metresine gittiğini biliyorum." Gus, mendiliyle onun gözyaşlarını silmiş ve Caroline onu dudaklarından öpmüştü. "Keşke güvene layık biriyle evlenseydim!" demişti.

Caroline, kendinden beklenmeyecek kadar ateşliydi. Cinsel birleşmeye müsaade etmemesine rağmen onun dışındaki her şeyi yaşadılar. Gus onu okşarken bile Caroline, titreye titreye orgazm olmuştu.

Aralarında bir ilişki başlayalı, sadece bir ay olmuştu; fakat Gus, onun Wigmore'dan boşanmasını ve kendisiyle evlenmesini istiyordu. Ama ço-

cuğu bile olmadığı hâlde, Caroline bunu duymak bile istemiyordu. Bunun, Gus'ın kariyerini mahvedeceğini söylüyordu ve muhtemelen haklıydı. Bu iş, sessiz sedasız halledilemezdi ve bir skandal hâlinde, bütün ağızlara sakız olurdu -*genç ve güzel eş ünlü profesörü terk edip çabucak, yakışıklı ve zengin bir adamla evlendi.* Gus, böyle bir evlilik hakkında annesinin tam olarak ne diyeceğini biliyordu: "Profesör sadakatsizlik ediyorsa anlaşılır bir durum ama kimse o kadınla sosyal ortamlarda karşılaşmak istemez." Hem Başkan hem de avukat olduğunda müşterisi olmasını isteyeceği insanlar, Gus'la karşılaşınca rahatsız olurlardı. Gus'ın, babasının ardından Senato'ya girme ümitlerine de nokta konulmuş olacaktı.

Gus, bunları umursamadığını söyledi kendi kendine. *Caroline'e âşıktı ve onu kocasının elinden kurtaracaktı. Çok parası vardı ve babası öldüğünde milyoner olacaktı. Kendine başka bir kariyer bulurdu. Belki bir gazeteci olur, dünya başkentlerinde haber kovalardı.*

Diğer yandan, bıçak acısı gibi saplanan bir pişmanlık da duyuyordu. Kısa zaman önce Beyaz Saray'da, her genç adamın rüyası olan bir iş bulmuştu. Beraberinde getireceği diğer sıkıntılarla birlikte bundan vazgeçmek çok acı verecekti.

Telefon çaldı ve Gus, Batı Kanat binasını gece sessizliği içinde aniden yankılanan zil sesinden ürktü. "Aman Tanrı'm!" dedi telefona bakarken. "Aman Tanrı'm, çaldı işte." Birkaç saniye tereddüt etti ve sonunda kulaklığı aldı. Devlet Bakanı William Jennings Bryan'ın nağmeli sesini duydu. "Gus, Joseph Daniels da benimle birlikte paralel telefonda," dedi Bryan. Daniels, Donanma Bakanıydı. "Başkanın bütün bakanları paralel hatlardan dinliyorlar."

"Evet, Sayın Bakan, efendim," dedi Gus. Sesinin titremesini önlemeye çalışıyordu ama kalbi güm güm atıyordu.

"Lütfen Başkanı uyandır," dedi Bakan Bryan.

"Peki efendim."

Gus, Oval ofisten geçti ve Gül Bahçesi'nin serin havasına çıktı. Eski binaya doğru bahçeyi koşarak geçti. Bir nöbetçi onu içeri aldı. Ana merdivenlerden yukarı koştu, yatak odalarına giden koridoru geçti. Derin bir nefes aldı, parmak boğumlarını acıtarak kapıyı sertçe tıkladı.

Çok geçmeden Wilson'ın sesini duydu. "Kim o?"

"Ben Gus Dewar, Sayın Başkan," diye seslendi, "Bakan Bryan ve Bakan Daniels telefondalar."

"Bir dakika."

Başkan Wilson, çerçevesiz gözlüklerini takmaya çalışarak odadan çıktı,

pijamaları ve ropdöşambırı içinde pek savunmasız görünüyordu. Gus kadar olmasa bile Başkan da uzun boyluydu; elli yedi yaşında, saçları koyu griydi. Gus, Başkanın çirkin olduğunu düşündü ve pek de yanılmıyordu. Wilson, gaga burunlu, aykırı kulaklıydı ve konuştuğunda çirkin dişleri görünürdü; fakat Gus'ta saygı uyandıran güçlü karakterini tam olarak yansıtan iri çenesinin etkisiyle azametli bir yüz ifadesi vardı.

"Günaydın Gus!" dedi Başkan, tatlı tatlı. "Neye telaşlanıyoruz?"

"Bana söylemediler efendim."

"Pekâlâ, sen de yan odadaki paralel hattan dinlesen iyi olur."

Gus, aceleyle yan odaya girdi ve telefonu aldı.

Bryan'ın tumturaklı sesini duydu. "*Ypiranga* bu sabah onda limana girecek."

Gus, kaygıyla ürperdi. Acaba Meksika başkanı şimdi yola gelecek miydi? Aksi takdirde kan akacaktı.

Bryan, Veracruz'daki Amerikan konsolosundan gelen telgrafı okudu. "Hamburg-Amerika deniz yollarına ait *Ypiranga* Buharlısı, Almanya'dan getirdiği iki yüz adet makineli tüfek ve on beş milyon fişekle yarın sabah Dördüncü İskele'ye bağlanacak ve saat on otuzda yükünü boşaltmaya başlayacak."

"Bunun ne anlama geldiğinin farkında mısın Mr. Bryan?" dedi Wilson. Gus onun sesinde bir aksileşme fark etti. "Daniels, orada mısın Daniels? Sen ne diyorsun?"

Daniels cevap verdi: "Silahlar Huerta'nın eline geçmemeli." Gus, barış aşığı Donanma Bakanından bu sert sözleri duyunca şaşırdı. "Amiral Fletcher'a bir telgraf gönderip buna engel olmasını ve gümrük binasını ele geçirmesini söyleyebilirim."

Uzun bir sessizlik oldu. Gus telefonu öyle sıkı tutuyordu ki parmakları acıdı. Nihayet Başkan konuştu: "Daniels, Amiral Fletcher'a şu emri gönder: Derhâl Veracruz'u al."

"Peki, Sayın Başkan," dedi Donanma Bakanı.

Ve Amerika savaşa girdi.

[III]

Gus, o gece de ertesi gün de yatağa girmedi.

Saat sekiz buçuğu biraz geçe Bakan Daniels, bir Amerikan savaş gemisinin, *Ypiranga*'nın yolunu kestiği haberini verdi. Alman gemisi, silahsız bir yük gemisiydi; yön değiştirerek menzilden çıkmıştı. Amerikan Donanma-

sının, o sabahın ilerleyen saatlerinde Veracruz'a gideceğini söyledi Daniels.

Gus, hızla gelişen krizden endişeliydi ama olayların kalbinde olmaktan heyecan duyuyordu.

Woodrow Wilson savaştan çekinmiyordu. En sevdiği tiyatro oyunu, Shakespeare'in *V. Henry*'siydi. Başkan, o oyundan bir cümleyi alıntılamayı severdi: "'If it be a sin to covet honour, I am the most offending soul alive.[3]'"

Haberler, telgraf ve telefonla geliyordu ve mesajları Başkana götürmek Gus'ın göreviydi. Öğleye doğru, donanma kuvvetleri Veracruz gümrük binasının kontrolünü ele geçirdi.

Bu haberin hemen ardından, Gus'ı görmek isteyen birisi olduğu haberi geldi –Mrs. Wigmore.

Gus, endişeyle yüzünü buruşturdu. Buraya gelmesi düşüncesizce bir hareketti. Yolunda gitmeyen bir şey olmalıydı.

Hemen lobiye indi. Caroline perişan hâldeydi. Şık bir tüvit palto ile sade bir şapka giymiş olmasına rağmen saçları dağınıktı ve gözleri ağlamaktan kızarmıştı. Gus onu bu hâlde görünce sarsıldı ve kaygılandı. "Sevgilim!" dedi, yumuşak bir sesle. "Ne oldu sana?"

"Sonuna geldik," dedi Caroline, "seni bir daha hiç göremeyeceğim. Özür dilerim." Tekrar ağlamaya başladı.

Gus ona sarılmak istedi, fakat burada yapamazdı. Kendine ait bir ofisi yoktu. Etrafına bakındı. Kapıdaki nöbetçi onlara bakıyordu. Baş başa kalabilecekleri bir yer yoktu. Can sıkıcı bir durumdu. "Dışarı gel," dedi Gus, onu kolundan tutarken. "Yürüyelim."

Caroline başını sallayarak itiraz etti. "Hayır. Şimdi düzelirim. Burada kal."

"Seni üzen nedir?"

Caroline onu gözlerine değil, yere bakıyordu. "Kocama sadık kalmalıyım. Sorumluluklarım var."

"Kocan olmama izin ver."

Caroline başını kaldırdı; hasret dolu bakışları Gus'ın yüreğini burktu. "Ah, bunu yapabilmeyi ne kadar isterdim."

"Yapabilirsin!"

"Zaten bir kocam var."

"Kocan sana sadık değil –sen niye ona sadık kalasın?"

Caroline bu soruyu duymazdan geldi. "Berkeley'de ders vermeyi kabul etti. California'ya taşınıyoruz."

---

[3] İngilizce, "Eğer şeref tamahkârlığı bir günalısa ben, yaşayan en kusurlu günahkârım" anlamında (çev. notu).

"Gitme."

"Kararımı verdim."

"Belli oluyor," dedi Gus, üzgün üzgün. Nakavt olmuş gibi hissediyordu. Göğsü ağrıdı, nefes almakta zorlandı. "California demek," dedi. "Cehennemin dibi."

Caroline, onun kaçınılmaz sonu kabul ettiğini gördü ve soğukkanlılığını kazanmaya başladı. "Bu bizim son görüşmemiz."

"Hayır!"

"Lütfen beni dinle. Sana söylemek istediğim bir şey var ve bu benim tek şansım."

"Pekâlâ."

"Bir ay kadar önce kendimi öldürmeye hazırdım. Bana öyle bakma, doğru söylüyorum. Kendimi o kadar değersiz hissediyordum ki ölsem bile kimsenin umursamayacağını düşünüyordum. Sonra sen kapıma geldin. Öyle sevgi dolu öyle nazik öyle düşünceliydin ki kendimi yaşaması gereken birisi gibi hissettim. Beni bağrına bastın." Gözlerinden yaşlar akıyordu ama konuşmaya devam etti. "Ve seni öptüğümde çok mutlu oluyordun. Eğer birine sevinç aşılayabiliyorsam tamamen değersiz olamayacağımı fark ettim; bu düşünce yaşamamı sağladı. Benim hayatımı kurtardın Gus. Tanrı senden razı olsun."

Gus öfkelendi. "Bu bana ne sağlayacak?"

"Anılar!" dedi Caroline. "Umarım sen de o anıları benim saklayacağım gibi üzerine titreyerek saklarsın."

Arkasını döndü. Gus, kapıya kadar peşinden gitti ama Caroline arkasına bakmadı. Dışarı çıktı; Gus da onun gitmesine izin verdi.

Caroline görüş alanından çıkınca Gus otomatik olarak Oval Ofis'e yöneldi, sonra yön değiştirdi; çünkü beyninin içinde, Başkanın yanında olamayacağı kadar büyük bir hengâme vardı. Birkaç dakikalık huzur için erkekler tuvaletine gitti. Bereket versin ki tuvalet boştu. Yüzünü yıkadı, aynaya baktı; koca kafalı ve ince uzun bir adam gördü; lolipopa benziyordu. Açık kumral saçlı, ela gözlüydü ama pek yakışıklı değildi; kadınlar gene de onu severdi ve Caroline ona âşık olmuştu.

Veya en azından bir süreliğine âşık olmuştu.

Onun gitmesine izin vermemeliydi. Onun öylece yürüyüp gitmesini nasıl seyredebilmişti? Kararını ertelemesi, biraz daha düşünmesi ve kendisiyle biraz daha konuşması için onu ikna etmeliydi. Belki bazı çıkış yolları düşünebilirlerdi. Ama kalbinin derinliklerinde biliyordu ki çıkış yolu yoktu. Caroline'in, hâlihazırda bütün çıkış yollarını kendi aklında düşündüğünü

tahmin etti. Geceler boyunca uyuyamamış, kocası yanında uzanırken o, tekrar tekrar içinde bulunduğu durumu düşünmüştü. Caroline, buraya gelmeden önce kararını vermişti.

Görev yerine geri dönmeliydi. Amerika savaştaydı. Fakat Caroline'in gitmesini nasıl atacaktı aklından? Onu görmediği zamanlarda bütün gün, onunla bir sonraki buluşmasını düşünürdü. Şimdi ise onsuz bir hayatı düşünmeden edemiyordu. Daha şimdiden zor gelmeye başlamıştı. Onsuz ne yapacaktı?

Erkekler tuvaletine bir memur girdi. Gus, bir havluyla ellerini kuruladı ve Oval Ofis'in yanındaki görev yerine döndü.

Biraz sonra ulaklardan biri, Veracruz Amerikan konsolosundan bir telgraf getirdi. Gus telgrafı okudu. "Oh, olamaz!" dedi. Telgrafta: "DÖRT ASKERİMİZ ÖLDÜ VİRGÜL YİRMİ KİŞİ YARALANDI VİRGÜL KONSOLOSLUĞUN BÜTÜN ÇEVRESİNDE ÇATIŞMA VAR STOP" yazıyordu.

Dört asker öldü, diye düşündü Gus, dehşete kapılarak; *annesi, babası, karısı, kız arkadaşı olan, ülkesini seven, dört tane Amerikalı adam.* Haber, kendi kederine başka bir bakış açıcı getirmişe benziyordu. *Caroline ve ben... En azından hayattayız.*

Oval Ofis'in kapısını tıkladı ve telgrafı Wilson'a verdi. Başkan telgrafı okuyunca benzi soldu.

Gus, dikkatle Başkan'a baktı. Gece yarısı verdiği bir karar yüzünden o insanların öldüğünü düşünürken ne hissediyordu acaba?

Bunun olmaması gerekiyordu. Meksikalılar tiran hükûmetten kurtulmak istiyorlardı, değil mi? Onları özgürlüğe kavuşturacak Amerikalılara güler yüz göstermeleri gerekirdi. Yolunda gitmeyen neydi peki?

Birkaç dakika sonra Bryan ve Daniels geldiler; onların arkasından gelen, Wilson'dan daha cengâver Savaş Bakanı Lindley Garrison ile Dışişleri danışmanı Robert Lansing, yeni haberleri beklemek için Oval Ofis'te toplandılar.

Başkan, keman yayından daha gergindi. Rengi solmuş, huzursuz ve asabiydi; odayı arşınlıyordu. *Ne yazık ki,* diye düşündü Gus, *Wilson tütün içmiyor - içse sakinleşebilirdi. Kan dökülebileceğini hepimiz biliyorduk ama nedense gerçeğin kendisi beklentisinden daha sarsıcı oluyor.*

Yeni haberler, belirsiz aralıklarla ulaştı ve Gus, mesajları Wilson'a verdi. Haberlerin hepsi kötüydü. Meksika askerî birlikleri direnmişler, siperlendikleri yerlerden Amerikan Donanmasına ateş açmışlardı. Askerî birlikleri halk da desteklemiş, evlerinin üst kat pencerelerinden Amerikalılara rast-

gele ateş etmişlerdi. Misilleme olarak USS Prairie[4] de açıkta demirlemiş, üç inçlik toplarını şehre çevirmiş ve şehri bombalamıştı.

Zayiat haberleri şöyleydi: Altı Amerikalı ölmüş; sekiz, on iki –ve daha fazlası yaralanmıştı. Fakat ölen yüzlerce Meksikalı yanında bu, rekabeti orantısız bir yarışmaydı.

Başkan, şaşkına dönmüş gibiydi. "Biz Meksikalılarla savaşmak istemiyoruz," dedi, "onlara yardım etmek istiyoruz, insanlığa yardım etmek istiyoruz."

Gus, aynı günde ikinci defa nakavt olduğunu hissetti. Başkan ve danışmanları, sadece iyi niyetli davranmışlardı. Peki, nasıl olup da hiçbir şey yolunda gitmemişti? Uluslararası ilişkilerde iyi bir şey yapmak o kadar zor muydu gerçekten?

Devlet Bakanlığından bir mesaj geldi. Alman Büyükelçisi Kont Johann von Bernstorff, Devlet Bakanını aramak ve bir görüşme için yarın sabah saat dokuzun uygun olup olmadığını öğrenmek için Kayzerden emir almıştı. Gayriresmî bilgiye göre Büyükelçi, *Ypiranga*'nın durdurulmasından dolayı resmî bir protesto notası verecekti.

"Protesto mu?" dedi Wilson. "Nasıl bir şeytanlıktan bahsediyor bunlar?" Gus, uluslararası hukukun Almanlardan yana olduğunu derhâl fark etti. "Efendim, bir savaş ilanı yok, bir abluka ilanı da yok; dolayısıyla, doğrusunu söylemek gerekirse Almanlar haklı."

"Ne?" dedi Wilson ve Lansing'e döndü. "Bu doğru mu?"

"Bir kere daha kontrol edeceğiz elbette," dedi Dışişleri danışmanı Lansing, "fakat Gus'ın haklı olduğundan eminim. Yaptığımız, uluslararası hukuka aykırıydı."

"Peki, bu ne demek oluyor?"

"Demek oluyor ki özür dilemek zorunda kalacağız."

"Asla!" dedi Wilson, öfkeyle.

Fakat dilediler.

[IV]

Maud Fitzherbert, Walter von Ulrich'e âşık olduğuna şaşırıyordu. Aslında, herhangi bir adama âşık olması şaşılacak şeydi. O güne kadar hoşlandığı bir adamla bile karşılaşmamıştı. Özellikle de sosyeteye yeni kabul edilmiş bir genç kız olduğu dönemde ona çekici gelen birçok adam olmuştu ama bu

[4] 1898 yılında Güney Pasifik Şirketi'nden satın alınarak ABD Donanmasına katılan gemi. ABD, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde aynı isimli bir destroyer inşa etti (çev. notu).

erkeklerin hemen hepsi, Maud'un feminist yaklaşımlarından ürkmüşlerdi. Bazıları da onu kendi sorumlulukları altına almayı planlamışlardı: mesela, pejmürde kılıklı Lowther Markisi. Marki Fitz'e, gerçekten kazak bir erkekle karşılaşınca Maud'un, fikirlerindeki hatayı göreceğini söylemiş ama zavallı Lowthie, ne kadar yanıldığını sonunda anlamıştı.

Walter ise onun, her hâliyle harika bir kadın olduğunu, ne yaparsa yapsın harikalar yarattığını düşünüyor; Maud, uç noktalarda dolaşan fikirleri savunduğunda bile Walter onun fikirlerinden etkileniyordu. Maud, evlenmemiş annelere ve onların çocuklarına yardım ederek sosyeteyi şaşırtıyordu ama Walter onun cesaretine hayran oluyor ve onun, cüretkâr şıklığı içindeki görüntüsüne bayılıyordu.

Maud, toplumun mevcut yapılanmasını gayet tatminkâr bulan kaymak tabakadaki İngilizlerden sıkılıyordu. Walter ise farklıydı. Muhafazakâr bir Alman aileden gelmesine rağmen şaşılacak derecede radikaldi.

Maud, ağabeyinin operadaki locasının arka sıralarında oturduğu yerden, Alman Büyükelçiliğinden küçük bir grubun oturduğu locadaki Walter'ı görebiliyordu. Özenle taranmış saçlarına, traşlı bıyığına ve üzerine mükemmelen oturmuş akşam giysilerine bakınca Walter, bir asiye benzemiyor, otururken bile bedenini ve omuzlarını dik tutuyordu. Walter, basit bir köylü kızını iğfal etmeye kalkışmakla suçlanan ve büyük bir yüzsüzlükle, suçu hizmetlisi Leporello işlemiş gibi göstermeye çalışan Don Giovanni'yi[5] seyrederken büyük bir dikkatle sahneye bakıyordu.

Maud, Walter için asi kelimesinin doğru olmadığını düşünüyordu; çünkü Walter, genellikle açık fikirliydi ama bazen gelenekselleşebiliyordu. Walter, Almanca konuşan insanların müzik geleneklerinden gurur duyuyor, "Londra seyircisi gösteriye geç geliyor, zamanında yerine oturmuyor, oyun sırasında arkadaşlarıyla sohbet ediyor ve oyun bitmeden çıkıyor!" diye itiraz ederken çok bozuluyordu. Şu anda arkadaşı Bing Westhampton'la sopranonun vücudu hakkında konuşan Fitz'i ve Hanover Meydanı'nda elbiselerini aldıkları Madam Lucille'in dükkânı hakkında Sussex Düşesi ile konuşan Bea'yı duysa çok rahatsız olurdu. Maud, Walter'ın ne diyeceğini bile tahmin edebiliyordu: "Sadece yapacak dedikoduları kalmadığında müziği dinliyorlar!"

Maud de böyle hissediyordu ama böyle düşünenler azınlıkta kalıyorlardı. Londra yüksek sosyetesinin çoğu için opera, giysilerini ve mücevherlerini sergilemek için bir fırsattan başka bir şey değildi. Ancak birinci perdenin

[5] Wolfgang Amadeus Mozart ve İtalyan libretto Lorenzo Da Ponte'nin, Don Juan'ın hayatına ilişkin iki perdelik operası (çev. notu).

sonuna doğru Don Giovanni, Leporello'yu ölümle tehdit ederken ve orkestra, davul ve kontrbaslarla bir gök gürültüsü çalarken herkes sessizleşti. Sonra Don Giovanni, kendine özgü bir kayıtsızlıkla Leporello'yu serbest bırakarak ve herkese meydan okuyarak fütursuzca yürüyüp gitti ve perde indi.

Walter derhâl ayağa kalktı, Fitz'in locasına baktı ve el salladı. Fitz de ona el salladı. "Bu, von Ulrich," dedi Bing'e. "Meksika'da Amerikalıları utandırdıkları için bütün Almanlar pek mutlu."

Bing, kraliyet ailesiyle uzaktan akrabalığı olan, kıvırcık saçlı, haşarı bir hovardaydı. Ana ilgi alanları kumar oynamak ve Avrupa'nın büyük şehirlerinde içki içmek olduğundan dünya olayları hakkında pek bir şey bilmezdi. Kaşlarını çatıp şaşkın şaşkın sordu: "Almanlar neden Meksika ile ilgileniyor?"

"Güzel soru," dedi Fitz. "Almanlar, Güney Amerika'da koloni elde edebileceklerini sanıyorlarsa kendi kendilerini aldatıyorlar –ABD buna asla izin vermez."

Maud locadan çıktı, tanıdıklarını başıyla selamlayarak ve gülümseyerek büyük merdivenlerden aşağı indi. Oradaki insanların ez az yarısını tanıyordu: Londra sosyetesi şaşılacak ölçüde küçük bir kalabalıktı. Kırmızı renkli taban halısına bastığında Maliye Bakanı David Lloyd George'un narin ve şık figürünü çevrelemiş bir gruba rastladı. "İyi akşamlar Leydi Maud," dedi Lloyd George, ne zaman çekici bir kadın görse gözlerinde oluşuveren o pırıltılı bakışlarla. "Duyduğuma göre kraliyet ailesine verdiğiniz ev partisi çok güzelmiş." Kuzey Galler'in genizden gelen ama Güney Galler'in dili kadar kıvrak ve müziksel olmayan aksanıyla konuşuyordu. "Ama Aberowen ocağındaki patlama ne büyük bir trajedi."

"Matemli aileler Kralın taziyeleriyle teselli buldular," dedi Maud. Grubun içinde, yirmi yaşlarında gösteren çok çekici bir kadın da vardı. "İyi akşamlar Miss Stevenson, sizi görmek ne güzel!" dedi Maud. Lloyd George'un özel kalemi ve metresi, asi bir kadındı ve Maud, ona karşı yakınlık hissediyordu. Ayrıca erkekler, metreslerine nazik davranan kişilere karşı her zaman minnet duyarlardı.

Lloyd George, etrafındaki gruba dedi ki: "O Alman gemisi her hâlükârda silahları Meksika'ya soktu. Sessiz sedasız başka bir limana yanaştı ve yükünü boşalttı. On dokuz Amerikalı asker öldükleriyle kaldılar. Woodrow Wilson için korkunç bir rezillik."

Maud gülümseyerek Lloyd George'un koluna dokundu. "Bana bir şeyi açıklar mısınız Sayın Bakan?"

"Elimden gelirse, elbette sevgili hanımefendi," dedi Lloyd George, hevesle. Maud'un tecrübelerine göre, erkeklerin çoğu kendilerinden bir şeyleri açıklamasının istenmesinden ve özellikle de çekici genç hanımların istemesinden hoşlanıyordu.

"Meksika'da olan bitenle neden herkes bu kadar ilgileniyor?" diye sordu Maud.

"Petrol, sevgili Leydi!" dedi Lloyd George. "Petrol."

Başka birisi konuşmaya başlayınca Lloyd George ona döndü.

Maud, Walter'ı gördü. Merdivenlerin dibinde karşı karşıya geldiler. Walter, onun eldivenli elini tutarak reverans yaparken Maud, adamın saçlarını okşamamak için kendini zor tuttu. Walter'a karşı duyduğu aşk, fiziksel arzunun uyuyan aslanını uyandırıyordu ve bu hayvan, kaçamak öpücükler ve gizli dokunmalarla hem uyarılıyor hem de azap çekiyordu.

"Operayı nasıl buldunuz Leydi Maud?" diye sordu Walter, resmî bir edayla; fakat ela gözleri başka şey söylüyordu: *Keşke yalnız olsaydık.*

"Çok beğendim –Don Giovanni'nin harika bir sesi var."

"Bence orkestra şefi biraz hızlı gidiyor."

Walter, Maud'un tanıdığı erkekler içinde müziği kendisi kadar ciddiye alan tek erkekti. "Aynı fikirde değilim," dedi Maud. "Bu bir komedi ve müzik de ona uygun akmalı."

"Fakat sadece bir komedi değil."

"O da doğru."

"Belki İkinci Perde'de olaylar çığırından çıkınca biraz yavaşlar."

"Görünüşe göre, Meksika'da diplomatik bir darbe başarmışsınız," dedi Maud, konuyu değiştirerek."

"Babam..." Walter, uygun kelimeyi arıyordu –ki bu, onun çok nadiren yaptığı bir şeydi. "Övünürken tavus kuşu gibi kabarıyor," dedi biraz düşündükten sonra.

"Sen övünmüyor musun?"

Walter'ın yüzü asıldı. "Amerikan Başkanının bir gün bunun acısını çıkarmasından endişe ediyorum."

O sırada Fitz yanlarından geçiyordu. "Selam von Ulrich, bizim locamıza gelsene? Boş koltuğumuz var."

"Seve seve!" dedi Walter.

Maud bu teklife bayıldı. Fitz sadece misafirperverlik yapıyor; kız kardeşinin Walter'a âşık olduğunu bilmiyordu. Maud'un, yakında bu konuyu ağabeyine çıtlatması gerekecekti. Fitz'in nasıl karşılayacağından çok emin değildi. Walter'ın ülkesi ile kendi ülkeleri arasında bir tersleşme vardı. Fitz,

Walter'ı yakın arkadaşı olarak görüyordu görmesine ama bir enişte-kayınbirader ilişkisi bundan apayrı bir durumdu.

Maud ve Walter, merdivenleri birlikte çıktılar ve uzun koridoru yürüdüler. Fitz'in locasının arka sırasında sadece iki koltuk vardı ve sahneyi çok iyi görmüyordu. Hiçbir itiraza meydan bırakmadan arka koltuklara oturdular.

Birkaç dakika sonra ışıklar karardı. Yarı karanlıkta, Maud kendinin Walter ile yalnız olduklarını hayal etti neredeyse. İkinci perde, Don ve Leporello'nun düetiyle başladı. Maud, Mozart'ın efendilerle hizmetlilere birlikte şarkı söyletme ustalığını seviyordu; böylece, üst ve alt sınıflar arasındaki çapraşık ama samimi ilişkiyi gözler önüne seriyordu. Pek çok oyun, sadece kaymak tabakadan karakterlerle anlatılıyor; hizmetli sınıfı, birçok insanın öyle olmalarını arzu ettiği gibi sadece dekor olarak görünüyordu.

Bea ve Düşes locaya girdiklerinde, '*Ah! Taci, ingiusto core*'[6] triosu vardı sahnede. Locadaki herkes sohbet konularını tüketmiş gibiydiler; daha az konuşup daha çok sahneyi dinlediler ve seyrettiler. Maud ve Walter ile konuşan kimse yoktu ve Maud heyecan içinde, bu durumdan faydalanıp faydalanamayacağını düşünüyordu. Bütün cüretini topladı ve gizlice Walter'ın eline uzandı. Walter gülümsedi; başparmağıyla onun elini okşadı. Maud, onunla öpüşebilmeyi istiyordu ama o kadarı, hem kendini hem de başkalarını tehlikeye atmak olurdu.

Sahnedeki Zerlina[7], üç sekizlik[8] bir duygusallıkla *Vedrai, carino*[9] aryasını söylerken Maud, şeytana uymaya karşı koyamadı ve Zerlina, Masetto'nun elini kalbinin üstüne bastırırken Maud da Walter'ın elini göğsünün üstüne koydu. Walter'dan gayriihtiyari, soluğunun kesildiğini belli eden bir ses çıktı ama kimse bu sesi fark etmedi; çünkü az önce Don tarafından dövülmüş olan Masetto da benzer sesler çıkarıyordu.

Maud, göğüs ucunu avcunun içinde hissedebilmesi için Walter'ın elini çevirdi. Walter onun göğüslerine bayılıyordu ve fırsat bulduğu her zaman okşuyordu ki bu pek sık olmuyordu. Maud ise daha sık olmasını arzu ediyordu, çünkü o da buna bayılıyordu ve Maud için, bu da yeni bir keşifti. Başkaları da göğüslerini ellemişti –bir doktor, bir Anglikan papaz, dans dersleri aldığı sınıftaki kendinden daha büyük bir kız ve kalabalık arasında bir adam– ve Maud hem rahatsız olmuş hem de başkalarının şehvetini

[6] İtalyanca, "Ah! Kapa çeneni, seni haksız çekirdek," anlamında (çev. notu).

[7] Oyunda, Masetto ile nişanlı olduğu hâlde Don Giovanni'nin ayartmaya çalıştığı köylü kızı (çev. notu).

[8] Çalınan parçanın ritmini ifade eden ve her ölçüde üç tane sekizlik nota vurulacağı anlamında bir müzik terimi (çev. notu).

[9] İtalyanca, "Göreceksin tatlım," anlamında (çev. notu).

uyandırdığı için gururlanmıştı ama o ana kadar gerçekten zevk almamıştı. Walter'ın *yüzüne baktı.* Walter sahneye bakıyordu ama alnında ter damlacıkları parlıyordu. Maud, yanlış yapıyor olabileceğini düşündü: Ona herhangi bir tatmin sağlayamayacağı sırada onu tahrik etmek doğru muydu? Fakat Walter, elini çekmeye teşebbüs etmediği için Maud onun yaptığı şeyden hoşlandığı sonucuna vardı. Kendisi de hoşlanıyordu ve her zamanki gibi, daha fazlasını istedi.

Kendisini böylesine değiştiren şey neydi? Daha önce hiç böyle hissetmemiş, böyle olmamıştı. Bunun sebebi Walter ve Walter ile kurduğu bağdı elbette; aralarındaki yakınlaşma arzusu ve samimiyet öyle güçlüydü ki Maud, hiçbir duygusunu baskılamadan istediği her şeyi söyleyebileceğini, istediği her şeyi yapabileceğini hissediyordu. Walter'ı, dikkatini çeken diğer tüm erkeklerden farklı kılan şey neydi acaba? Lowthie gibi adamlar, hatta Bing bile, bir kadının söz dinleyen bir çocuk gibi davranmasını bekliyorlar; kendileri tatsız tuzsuz konuşurken bile saygıyla dinlemesini, yaptığı esprilere beğeniyle gülmesini, buyruklarına itaat etmesini ve talep ettiğinde onu öpmesini istiyorlardı. Walter ise ona bir yetişkin gibi davranıyordu. Kur yapmaya, lütfediyormuş gibi davranmaya, caka satmaya uğraşmıyor; kendisi ne kadar konuşuyorsa Maud'u da o kadar dinliyordu.

Sahnelenen oyundaki heykel[10] canlanırken müzik de uğursuz bir havaya büründü; Commendatore[11], aralarındaki ihtilafı nihayete erdirmek için Don'un yemek odasına girerken Maud, sevinçten uçacaktı. Bu bölüm, operanın en can alıcı sahnelerinden biriydi ve Maud, hiç kimsenin gözünü sahneden ayırmayacağından emindi. Belki içinde bulundukları şartlarda Walter'a biraz tatmin sağlayabilirdi ve bu fikir nefesini kesti.

Commendatore'nin bas sesi trombon sesleri üzerine yükselirken elini Walter'ın bacağına koydu. Pantolonun yün kumaşı altında onun teninin sıcaklığını hissedebiliyordu. Walter hâlâ ona bakmıyordu. Fakat Maud onun ağzının açılmış olduğunu ve nefes nefese soluduğunu görebiliyordu. Don, cesaretle Commendatore'nin elini sıkarken Maud elini, bacağın yukarısına kaydırdı, Walter'ın sertleşmiş organını buldu ve sıktı.

Maud heyecanlandı ama aynı zamanda merak ediyordu. Daha önce böyle bir şey yapmamıştı. Pantolonun kumaşı üzerinden elinin altındakini keşfetmeye çalıştı. Tahmin ettiğinden daha büyük ve daha sertti; sanki bir vücut parçasından çok bir odun parçası gibiydi. *Ne tuhaf,* diye düşündü. Sırf bir kadın dokundu diye böylesine büyük bir değişiklik meydana ge-

[10] Oyunda, Don'un öldürdüğü Commendatore'nin mezarlıktaki heykeli (çev. notu).

[11] Oyunda, Don'un tecavüz etmeye çalıştığı Donna Anna'nın babası (çev. notu).

liyordu. Kendisi tahrik olduğunda çok ufak tefek değişiklikler oluyordu: belli belirsiz bir şişlik ve bir miktar ıslaklık. Erkekler içinse göndere bayrak çekilmesi gibiydi.

Oğlanların ne yaptığını biliyordu; çünkü on beş yaşındaki Fitz'i gözetlemişti. Şimdi o hareketi taklit ediyor; Commendatore, Don'a nedamet getirmesini söylerken ve Don da sürekli olarak bunu yapmayı reddederken Maud, elini aşağı yukarı gezdirdi. Walter şimdi kesik kesik soluyordu ama kimse duyamazdı; çünkü orkestranın çaldığı müziğin sesi çok yükselmişti.

Walter'ı memnun ettiğini görmek Maud'u daha da heyecanlandırdı. Locadaki diğerlerinin kafalarının arkasını seyretti; herhangi birinin dönüp arkasına bakma ihtimalinden dehşete düştü ama yaptığı şeye kendini iyice kaptırmıştı. Walter elini onun elinin üstüne koydu ve nasıl hareket etmesi gerektiğini öğretti: sımsıkı tutarak aşağı doğru, gevşek tutarak yukarı doğru. Maud öğrendiği şekilde devam etti. Don, alevlerin içine sürüklenirken Walter koltuğunda sarsıldı. Maud, elinin altında bir kasılma hissetti –bir, iki ve üç kasılma– ve sonra Don korku içinde ölürken Walter, yorgunlukla koltuğunda gevşedi.

Maud, yaptığının büyük bir çılgınlık olduğunu biliyordu. Derhâl elini çekti. Yüzü mahcubiyetle kızardı. Kendisinin de kesik kesik soluduğunu fark etti ve nefesini düzene koymaya çalıştı.

Final sahne devam ederken Maud gevşedi. Kendisini böylesine kaptırmasının sebebini bilmiyordu ama yakalanmamayı başarmıştı. Üzerinden kalkan gerginlikle birlikte içinden gülmek geldi. Kıkırdamasını zapt etmeye çalıştı.

Walter ile göz göze geldiler. Walter ona taparcasına bakıyordu. Maud bir keyif yoğunluğu hissetti. Walter uzandı ve dudaklarını Maud'un kulağına yaklaştırdı. "Teşekkür ederim," diye fısıldadı.

Maud içini çekti. "Benim için bir zevkti."

ALTI

Haziran 1914

Grigori Peshkov, New York bileti için gereken parayı, nihayet haziran başında tamamladı. St. Petersburg'daki Vyalov ailesi de ona, hem biletleri hem de Buffalo'daki Mr. Josef Vyalov'un Grigori'ye iş vereceğini taahhüt eden mektubu da dâhil, Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmesi için gerekli göçmenlik belgelerini sattı.

Grigori mektubu öptü. Artık gideceği günü iple çekiyordu. Rüya gibiydi ve gemi hareket etmeden önce rüyadan uyanmaktan korkuyordu. Hareket günü yaklaştıkça güvertede durup arkada bıraktığı Rusya'nın ufukta kayboluşunu ve hayatından ebediyen çıkışını seyredeceği an için daha da sabırsızlanıyordu.

Ayrılma gününden bir gece önce arkadaşları bir veda partisi düzenlediler.

Parti, Putilov Makine Fabrikasının yakınındaki bir barda, Mishka'nın Yeri'nde yapıldı. Çoğu, Ateizm ve Bolşevik Tartışma Grubu üyesi olan bir düzine kadar iş arkadaşı ile Grigori ve Lev'in oturdukları evde yaşayan kızlar vardı. Partidekilerin hepsi grevdeydi –St. Petersburg'daki fabrikaların yarısı grevdeydi– dolayısıyla da çok fazla paraları yoktu. Fakat bir varil bira yanında biraz ringa balığı ile hep birlikte eğlendiler. Ilık bir yaz akşamıydı; barın yanındaki banklarda oturdular.

Grigori, partilere bayılan bir adam değildi. O geceyi satranç oynayarak geçirmeyi tercih ederdi. Alkol insanları aptallaştırıyordu ve başka adamların karıları veya kız arkadaşlarıyla flört etmekte bir anlam bulamıyordu. Tarağa gelmez gür saçları olan arkadaşı ve tartışma grubu başkanı Konstantin, futbolcu olan ateşli Isaak ile grev hakkında gürültülü bir münakaşa

yaptılar. Konstantin'in annesi Koca Varya, bir şişe votkanın hemen hepsini içti, kocasını yumrukladı ve bayıldı. Lev, beraberinde bir grup arkadaşını –Grigori'nin hiç tanımadığı adamlar ve tanımak istemediği kızlar– getirdi; hepsi de hiçbir şey ödemeden biradan içtiler.

Grigori bütün partiyi kederle Katerina'ya bakarak geçirdi. Katerina keyifli görünüyordu –partilere bayılıyordu; o geniş ve cömert ağzıyla her zaman gülümseyerek erkeklere takılıp kadınların gönlünü alarak ortalıkta dolaşırken uzun etekleri dalgalanıp dönüyor, mavi-yeşil gözleri parlıyordu. Elbiseleri eski ve yamalıydı ama tam da Rus erkeklerinin bayıldığı yapıda muhteşem bir vücudu vardı: iri göğüsler ve dolgun kalçalar. Grigori, ilk karşılaştıkları günde ona âşık olmuştu ve aradan dört ay geçtikten sonra bile hâlâ âşıktı. Fakat Katerina kardeşini tercih etmişti.

Neden? Nedeni, görüntüyle alakalı değildi. İki kardeş birbirlerine o kadar çok benziyorlardı ki insanlar onları birbirine karıştırırdı; çünkü aynı boyda ve aynı kilodaydılar, birbirlerinin elbiselerini giyerlerdi. Fakat Lev, bir şekilde insanların gönüllerini fethediyordu: Güven telkin etmezdi, bencildi, kanunun sınırlarını zorlardı ama kadınlar ona tapardı. Grigori ise dürüsttü, sözünün eriydi, çalışkandı, ciddi ciddi düşünürdü ama yalnızdı.

Amerika'ya gidince farklı olacaktı. Orada her şey farklı olacaktı. Amerikalı toprak sahiplerinin köylülerini asmalarına müsaade edilmezdi. Amerikan polisi vatandaşları cezalandırmadan önce mahkeme önüne çıkarmak zorundaydı. Hükûmet, sosyalistleri bile hapse atamıyordu. Orada asiller sınıfı yoktu: Yahudiler dâhil herkes eşitti.

Bütün bunlar gerçek olabilir miydi? Bazen Amerika, Güney Denizi adalarındaki, isteyen herkese bedenini sunan harikulade güzel kızların anlatıldığı hikâyelere benzer, fazlasıyla fantastik bir yer gibi görünüyordu. Fakat gerçek olmalıydı: Amerika'ya gitmiş binlerce göçmen, evlerine mektup yazıyordu. Bir grup devrimci sosyalist, fabrikada Amerikan Demokrasisini anlatacak bir dizi konuşmacı örgütlemiş ama polis bu etkinlikleri kapatmıştı.

Kardeşini geride bırakıyor olmaktan dolayı suçluluk hissediyordu ama en çıkar yol buydu. Akşamın ilerleyen saatlerinde, "Başını belaya sokma," dedi kardeşine, "çünkü seni beladan uzak tutmak veya kurtarmak için ben buralarda olmayacağım."

"Bana bir şey olmaz," dedi Lev, umursamazlıkla, "asıl sen başını beladan uzak tut."

"Bilet için sana para göndereceğim. Amerikan ücretleriyle çok da uzun sürmez."

"Bekleyeceğim."

"Ev değiştirme -irtibatımızı kaybetmeyelim."

"Ben hiçbir yere gitmiyorum ağabey."

Sonunda Katerina'yı da Amerika'ya aldırıp aldırmayacaklarını konuşmamışlardı. Grigori, bu konunun Lev tarafından gündeme getirilmesini beklemişti ama Lev, bir şey söylememişti. Grigori, Lev'in Katerina'yı da getirmesini umuyor muydu yoksa bundan çekiniyor muydu, tam olarak bilemiyordu.

Lev, Katerina'nın kolunu tuttu. "Artık gitmemiz lazım."

Grigori şaşırdı. "Gecenin bu saatinde nereye gidiyorsunuz?"

"Trofim ile buluşacağım."

Trofim, Vyalov ailesinin henüz rüştüne ermemiş üyelerinde biriydi. "Onunla neden bu gece buluşmak zorundasın?"

Lev göz kırptı. "Boş ver. Sabah olmadan dönerim –seni, Gutuyevsky Adası'na götürmeye bol bol yetecek kadar erken." Gutuyevsky Adası, buharlı transatlantiğin demirli olduğu yerdi.

"Pekâlâ," dedi Grigori. "Tehlikeli işlere bulaşma," diye de ekledi, hiçbir önemi olmayacağını bile bile.

Lev, gamsız gamsız el salladı ve çıkıp gitti.

Neredeyse gece yarısı olmuştu. Grigori arkadaşlarına veda etti. Bazı arkadaşları ağladı; Grigori onların, ayrıldıkları için kederden mi yoksa sarhoşluktan mı ağladıklarını anlamadı. Pansiyondaki kızlarla beraber eve geri döndü; kızlar koridorda onu öperek veda ettiler, sonra da odasına girdi.

Elden düşme mukavva bavulu masanın üstündeydi; küçük bir bavul olmasına rağmen yarısı boştu. Gömleklerini, iç çamaşırlarını ve satranç takımını yanında götürüyordu. Sadece bir çift ayakkabısı vardı. Annesi öldüğünden beri geçen dokuz yıl içinde pek fazla bir birikimi olmamıştı.

Yatağa girmeden önce Lev'in, Belçika yapımı Nagant M1895 altıpatlar tabancasını sakladığı dolaba baktı. Tabancanın her zamanki yerinde olmadığını görünce içi daraldı.

Lev geldiğinde yataktan kalkmak zorunda kalmamak için pencerenin mandalını açtı.

Uykuya dalmadan önce geçen trenlerin aşina gümbürtüsünü dinleyerek uzanırken buradan altı bin beş yüz kilometre uzaktaki hayatının nasıl bir şey olacağını düşündü. Bütün hayatı boyunca Lev ile birlikte yaşamış, ikinci birer anne ve baba olmuştu. Yarından itibaren, Lev'in gece dışarıya tabancası ile çıkıp çıkmadığını bilmeyecekti. Bundan dolayı daha rahat mı olacaktı yoksa daha çok mu endişelenecekti?

Grigori, daima kalktığı zamanda, saat beşte uyandı. Gemi, saat sekizde kalkacaktı; oraya yürüyerek bir saatte gidebilirdi. Bol bol vakti vardı.

Lev, henüz eve dönmemişti.

Grigori, elini yüzünü yıkadı. Kırık bir ayna parçasına bakarak bir mutfak makasıyla bıyığını ve sakalını düzeltti. Sonra en güzel elbisesini giydi. Diğer elbisesini Lev'e bırakacaktı.

Binanın ana giriş kapısının yıkılacak gibi çalındığını duyduğunda ateşin üstünde bir tava lapa ısıtıyordu. Kapının çalınmasının kötü haber olduğu besbelliydi. Grigori kasketini başına taktı, koridora çıktı, merdiven boşluğundan aşağıya baktı. Ev sahibi kadın, siyah-yeşil üniformalı iki polisle konuşuyordu. Biraz daha dikkatli bakınca bodur boyu ve ablak suratıyla Mikhail Pinsky'yi ve fare kafalı yardımcısı Ilya Kozlov'u tanıdı.

Hızlı düşünmeye çalıştı. Besbelli ki suçlu şüphesiyle evdekilerden birini arıyorlardı ve buna en uygun aday da Lev'di. Aradıkları kişinin Lev veya başka bir pansiyoner olması fark etmezdi. Bütün binadakiler sorgudan geçeceklerdi. O iki polis, Grigori'nin ellerinden Katerina'yı aldığı şubat ayındaki o olayı hatırlayacaklar ve bu vesileyi kullanarak Grigori'yi tutuklayacaklardı.

Ve Grigori gemiyi kaçıracaktı.

Bu korkunç düşünce ile donup kaldı: gemiyi kaçırmak! Onca tasarruf, bekleme ve gün saymadan sonra mı? "Hayır," dedi kendi kendine, "hayır, bunun olmasına izin vermeyeceğim."

İki polis merdivenlere yürürken odasına daldı. Polislerle tartışmanın hiçbir faydası olmazdı – tam tersine, eğer Pinsky onun ülkeden ayrılmak üzere olduğunu keşfederse Grigori'yi kodeste tutmaktan daha büyük bir memnuniyet duyacaktı. Grigori'nin biletini satıp parasını geri alması bile mümkün olmazdı. Yıllardır biriktirdiği parası heba olacaktı.

Kaçmak zorundaydı.

Telaş içinde odayı gözden geçirdi. Bir tek kapı ve bir tek pencere vardı. Lev'in geceleri eve girdiği yoldan kaçması gerekiyordu. Pencereden dışarı baktı; arka taraf boştu. St. Petersburg polisi gaddardı ama hiçbir polis uyanık olmakla suçlanmamıştı bugüne kadar; evin arkasını da tutmaları gerektiği, Pinsky ve Kozlov'un aklına gelmemişti. Belki de demir yolunu geçmeden arka taraftan kaçılamayacağını düşünmüşlerdi. Fakat çaresiz durumdaki bir adam için demir yolu fazla bir engel teşkil etmezdi.

Grigori, yan odadaki kızların bağrışlarını ve ağlamalarını duydu: Polis ilk önce onların odasına girmişti.

Ceketinin göğüs cebini yokladı. Bileti, belgeleri ve parası cebindeydi.

Dünyevi varlıklarının hepsi de mukavva bavuldaydı.

Bavulu kaptığı gibi pencereden uzandı, bavulu mümkün olduğunca uzağa attı. Bavul zarar görmeden yere düştü.

Kendi odasının kapısı kırılarak açıldı.

Grigori bacaklarını pencerenin dışına aşırdı, saniyeden kısa bir an pencere denizliğinde durdu ve aşağıdaki çamaşırhanenin çatısına atladı. Fena düştü ve ayakları kaydı; eğimli çatının üstünde oluk kenarına kadar kayarak indi. Arkasında bir bağırış duydu ama dönüp bakmadı. Çamaşırhanenin çatısından yere atladı; herhangi bir yeri incinmemişti.

Bavulunu aldı ve koşmaya başladı.

Ardından ateş edilince ürkerek daha da hızlı koşmaya başladı. Bu polislerin çoğu, üç metreden Kışlık Saray'ı bile vuramazdı ama bazen kurşunları, kazara isabet edebiliyordu. Demir yolu dolgusunu tırmanırken ihtiyatı elden bırakmadı; çünkü tırmandıkça odasının penceresi seviyesine yükseliyordu ve kolay bir hedef hâline geliyordu. Demir yolu makinelerinin tanıdık ve kendine has gümbürtü ve tıslamasını duyunca sağ tarafına baktı; bir yük treni hızla yaklaşıyordu. Bir silah sesi daha duydu; bir merminin saplanma sesini hissetti, fakat acı hissetmeyince merminin bavuluna isabet ettiğini düşündü. Dolgunun tepesine ulaşınca sabahın berraklığı içinde bütün bedeninin ortaya çıktığını biliyordu. Tren, sadece birkaç metre ötedeydi. Tren makinisti uzun bir düdük çaldı. Üçüncü bir el daha ateş edildi. Grigori trenin hemen önünden kendini tren yolunun öbür tarafına attı.

Lokomotif, uluya uluya yanından geçti; çelik tekerlekler, çelik raylar üzerinde şakırdadı, düdük sesi kaybolurken ortalığı buhar kapladı. Grigori ayağa kalktı. Şimdi geçmeye devam eden kömür yüklü vagonlar, mermilere karşı ona kalkan olmuştu. Kalan vagonlar geçerken koştu ve son kömür vagonu geçerken dolguyu inmiş, küçük bir fabrikanın avlusunu geçerek caddeye çıkmıştı.

Bavuluna baktı. Kenarında bir mermi deliği vardı; sıyırıp geçmişti.

Nefesini düzene koymaya çalışarak hızlı hızlı yürüdü ve şimdi ne yapması gerektiğini sordu kendi kendine. Şimdi –en azında o an için– güvendeydi ve kardeşi için endişelenmeye başladı. Lev'in başının belada olup olmadığını bilmesi, öyle ise nasıl bir bela olduğunu öğrenmesi gerekiyordu.

Lev'i son gördüğü yerden, Mishka'nın barından işe başlamaya karar verdi.

Bara doğru yürürken yakalanmaktan endişe ediyordu: Çok zordu ama imkânsız değildi; Pinsky caddelerde geziyor olabilirdi. Kimliğini tamamen gizleyeceğine gerçekten inanmasa da kasketini alnına kadar indirdi. Rıhtı-

ma doğru giden bir grup işçinin arasına karıştı ama elindeki bavul o gruba ait olmadığını belli ediyordu.

Yine de kazasız belasız Mishka'nın yerine vardı. Barın içi, el yapımı ahşap banklar ve masalarla döşenmişti. Dün geceden kalma bira ve tütün kokusuyla doluydu. Mishka, kahvaltı edecek yeri olmayanlar için sabahları ekmek ve çay servisi yapardı; fakat grev dolayısıyla pek fazla iş olmadığından, bar hemen hemen boştu.

Grigori, buradan ayrıldığında Lev'in nereye gittiğini bilip bilmediğini Mishka'ya sormaya niyetleniyordu ama buna fırsat bulamadan Katerina'yı gördü. Kız, sanki bütün gece hep ayaktaymış gibi görünüyordu. Mavi-yeşil gözleri kanlanmış, sarı saçları dağılmış, eteği buruşmuş ve lekelenmişti. Yanaklarındaki gözyaşı izlerine ve titreyen ellerine bakılırsa sıkıntılı olduğu besbelliydi. Ama yine de Grigori'nin gözüne çok güzel göründü; onu kollarına alıp teselli etmemek için kendini zor tuttu. Grigori ona sarılamayacağı için yapabileceği diğer en iyi şeye başvurdu: ona yardım etmek. "Ne oldu?" dedi "Sorun nedir?"

"Çok şükür buradasın!" dedi Katerina. "Polis, Lev'in peşinde."

Grigori bıkkınlıkla inledi. Kardeşinin başı gerçekten de beladaydı –bugünü mü bulmuştu? "Lev ne yaptı ki?" dedi Grigori, Lev'in masum olma ihtimalini bile düşünmeden.

"Dün gece her şey altüst oldu. Bir mavnanın sigara yükünü boşalttık." Grigori bunların çalıntı sigara olduğunu tahmin etti. "Lev sigaraların parasını ödedi ama mavnacı parayı yeterli bulmayınca tartışmaya başladılar. Birileri ateş etmeye başladı. Lev de ateş etti ve kaçtık," dedi Katerina.

"Çok şükür ikinize de bir şey olmamış!"

"Şimdi ne sigaralar var ne de para."

"Ne pis bir durum!" Grigori, tezgâhın arkasındaki saate baktı. Altıyı çeyrek geçiyordu. Hâlâ bol bol vakti vardı. "Hadi oturalım," dedi. "Çay içmek ister misin?" Mishka'ya işaret etti ve iki bardak çay söyledi.

"Teşekkür ederim," dedi Katerina. "Lev, yaralananlardan birinin polise konuştuğunu düşünüyor. Onun için şimdi Lev'in peşindeler."

"Peki sen?"

"Ben iyiyim. Kimse benim adımı bilmiyor."

Grigori başını salladı. "O zaman yapmamız gereken şey, Lev'in polisin eline düşmesini önlemek. Bir hafta falan saklanmalı sonra da St. Petersburg'dan kaçmalı."

"Hiç parası yok."

"Elbette yoktur." Lev'in, her zaman içki ısmarlayabildiği, bahis oynaya-

bildiği, kızları eğlendirebildiği hâlde, temel ihtiyaçlar için hiçbir zaman parası olmazdı. "Ben ona biraz verebilirim." Grigori, seyahat için biriktirdiği paranın bir kısmından vazgeçmek zorunda kalacaktı. "Lev şimdi nerede?"

"Seninle gemide buluşacağını söyledi."

Mishka çaylarını getirdi. Grigori'nin karnı açtı –lapasını ateşin üstünde bırakmıştı– biraz çorba istedi.

"Lev'e ne kadar verebilirsin?" diye sordu Katerina.

Israrla Grigori'nin yüzüne bakıyordu ve Katerina ne zaman ona böyle baksa istediği her şeyi yapacağını hissediyordu. Gözlerini kaçırdı. "Ne kadara ihtiyacı varsa veririm," dedi.

"Öyle iyisin ki."

Grigori omuz silkti. "O benim kardeşim."

"Teşekkür ederim."

Katerina'nın müteşekkir olması Grigori'yi memnun etti ama aynı zamanda da mahcup oldu. Çorbası gelince yemeğe başladı ve oyalanacak başka bir şey çıkmasına sevindi. Karnı doyunca biraz daha iyimserleşti. Lev her zaman başını derde sokar çıkarırdı. Daha önceki pek çok seferinde olduğu gibi bu sıkıntıdan da kurtulurdu. Grigori'nin gemisini kaçırmasını gerektirecek bir durum yoktu.

Katerina, Grigori'yi seyrederek çayını yudumladı. Telaşlı hâli kaybolmuştu. *Lev seni tehlikeye atıyor*, diye düşündü Grigori, *ben gelip seni kurtarıyorum ama sen onu tercih ediyorsun.*

Lev, muhtemelen rıhtımdaydı şimdi; bir iskelenin kuytusunda saklanıyor, beklerken de asabi asabi polisleri gözlüyordu. Grigori'nin gitmesi gerekiyordu. Fakat Katerina'yı bir daha hiç göremeyebilirdi ve ona elveda deme fikrine bile zor katlanıyordu.

Çorbasını bitirdi, tekrar saate baktı. Saat yediye geliyordu. Ucu ucuna yetişebilirdi. "Gitmem gerekiyor," dedi gönülsüz gönülsüz.

Katerina onu kapıya kadar geçirdi. "Lev'e kötü davranma," dedi.

"Hiç öyle davrandım mı?"

Katerina elini onun omzuna koydu, ayak parmaklarının ucunda yükseldi, dudaklarından hafifçe öptü. "Bol şans," dedi.

Grigori yürümeye başladı.

St. Petersburg'un güneybatısındaki caddeleri hızla yürüdü; sanayi depolarını, fabrikaları, stok sahalarını ve fazlasıyla kalabalık gecekonduları geçti. Yüz kızartıcı bir ağlama isteği birkaç dakika sonra yakasını bıraktı. Gölge yerlerden, kasketini alnına kadar çekmiş olarak ve başı önüne eğik vaziyette yürüdü; açık alanlardan kaçındı. Eğer Pinsky, Lev'in eşkâlini dağıtmışsa iş-

güzar bir polisin Grigori'yi tutuklaması işten bile değildi.

Fakat kimseye yakalanmadan rıhtıma vardı. *Angel Gabriel* gemisi, küçük ve paslanmış bir deniz aracıydı; hem kargo hem yolcu taşıyordu. O anda, sıkıca çivilenmiş ve üzerinde, şehrin en büyük kürk tacirinin arması olan ahşap ambalaj kasaları yükleniyordu. Grigori seyrederken son kasa da yüklendi ve mürettebat, ambar kapağını kapattı. Yahudi bir aile, yolcu binişi için konulan sürme iskelenin başında biletlerini gösteriyordu. Grigori'nin tanıdığı bütün Yahudiler, Amerika'ya gitmek istiyorlardı. Onların, bu göç için Grigori'den daha fazla nedenleri vardı. Rusya'da, Yahudilerin mal mülk edinmelerini yasaklayan, kamu hizmetlerinde çalışmalarını, orduda subay olmalarını ve daha birçok şeyi yapmalarını engelleyen kanunlar vardı. Canlarının istediği bir bölgede yaşayamazlardı; üniversiteye gidebilecek Yahudi öğrenci sayısına kota uygulanıyordu. Herhangi bir Yahudi'nin hayatını kazanması mucizevi bir şeydi. Ve her türlü güçlüğe rağmen eğer bir şekilde refah düzeyini yükseltmeyi başarabilmişse başlarına –genellikle Pinsky gibi polisler tarafından kışkırtılan– bir kalabalığın çökmesi uzun sürmez; dövülür, aileleri tehdit edilir, cam-çerçeve kırılır, malı mülkü yakılırdı. Asıl şaşılacak şey, Yahudilerin Rusya'da kalmalarıydı.

Yolcuların güverteye çıkmaları gerektiğini bildiren gemi düdüğü çaldı.

Grigori kardeşini göremiyordu. Yolunda gitmeyen bir şey mi olmuştu? Lev plan değişikliği yapmak zorunda mı kalmıştı. Yoksa hâlihazırda tutuklanmış mıydı?

Bir oğlan Grigori'nin koluna asıldı. "Seninle konuşmak isteyen bir adam var," dedi çocuk.

"Hangi adam?"

"Sana benziyor."

Çok şükür, diye düşündü Grigori. "Nerede?"

"Kalasların arkasında."

Çocuk, rıhtımdaki kereste yığınını işaret etti. Grigori yığının arkasına koştu; Lev sinirli sinirli sigara içerek saklanıyordu. Kıpır kıpır ve solgun bir hâldeydi ve bu, pek rastlanan bir hâl değildi; Lev, her zorluk altında neşeli olmayı becerebilen biriydi.

"Başım belada!" dedi Lev.

"Gene."

"O mavnacılar yalancı!"

"Ve hırsız, muhtemelen."

"Benimle dalga geçme. Buna zaman yok."

"Haklısın, yok. Bu velvele sakinleşene kadar seni şehirden uzaklaştırma-

lıyız."

Lev, itiraz eder gibi başını sallayıp sigarasının dumanını üfledi. "Mavnacılardan biri öldü. Cinayetten aranıyorum."

"Kahretsin!" Grigori kalaslardan birinin üzerine oturdu ve başını ellerinin arasına gömdü. "Cinayet mi?" dedi.

"Trofim fena yaralandı ve polis onu konuşturdu. O da benim üzerime attı."

"Bütün bunları nereden biliyorsun?"

"Yarım saat önce Fyodor'u gördüm." Fyodor, Lev'in tanıdığı rüşvetçi bir polisti.

"Bu kötü bir haber!"

"Daha beteri de var. Pinsky beni yakalamaya yemin etmiş –senden intikam almak için."

Grigori başını salladı. "Ben de bundan korkuyordum."

"Ben ne yapacağım şimdi?"

"Moskova'ya gitmek zorundasın. St. Petersburg, uzun bir süre için senin açından emniyetli bir yer olmayacak. Belki hiçbir zaman olmayacak."

"Moskova'yı çok iyi bilmiyorum. Ayrıca şimdi polisin telgraf makineleri var."

Grigori onun haklı olduğunu düşündü.

Geminin düdüğü tekrar çaldı. Biraz sonra sürme iskele çekilecekti. "Sadece birkaç dakikamız var," dedi Grigori. "Ne yapacaksın?"

"Amerika'ya gidebilirim."

Grigori kardeşine baktı.

"Biletini bana verebilirsin," dedi Lev.

Grigori bunu düşünmek bile istemedi.

Lev, vicdansız bir mantıkla konuşmaya devam etti: "ABD'ye girerken senin pasaportunu ve kâğıtlarını kullanabilirim – hiç kimse aramızdaki farkı anlamaz."

Grigori, Nevsky Prospekt'teki Soleil Sineması'nda seyrettiği hareketli resimler sona ererken perdedeki resimlerin uçuşması gibi, rüyalarının da uçup gittiğini gördü; ışıklar yandığında gerçek dünyanın donuk renkleri ve salonun pis zemini ortaya çıkardı. "Biletimi sana mı vereyim?" dedi, çaresizlik içinde karar anını ertelemeye çalışarak.

"Benim hayatımı kurtarırsın!" dedi Lev.

Grigori, bunu yapmak zorunda olduğunu biliyordu ve bunu fark etmenin acısı, bıçak gibi kalbine saplandı.

En iyi elbisesinin cebindeki kâğıtları çıkarıp Lev'e verdi. Yolculuk için

biriktirdiği tüm parayı kardeşine uzattı. Sonra da üzerinde kurşun deliği olan mukavva bavulu kardeşine uzattı.

"Yeni bir bilet için sana para göndereceğim," dedi Lev, heves hevese. Grigori cevap vermedi ama şüpheleri yüzünden okunmuş olacak ki Lev itiraz etti. "Gerçekten göndereceğim. Yemin ederim. Para biriktireceğim."

"Pekâlâ," dedi Grigori.

Birbirlerine sarıldılar. "Beni her zaman kolladın," dedi Lev.

"Evet, kolladım."

Lev döndü ve gemiye koşmaya başladı.

Denizciler halatları çözüyorlardı. Sürme iskeleyi çekmek üzereydiler; fakat Lev bağırınca bir iki saniye beklediler.

Lev koşarak güverteye çıktı.

Döndü, gemi küpeştesinden uzanıp Grigori'ye el salladı.

Grigori, kardeşine el sallayacak gücü bulamadı. Döndü, yürümeye başladı. Gemi kalkış düdüğünü çalarken arkasına bakmadı. Sağ kolunda tuhaf bir hafiflik vardı; bavulun ağırlığını taşımıyordu artık. Derin kara sulara baka baka rıhtımda yürüdü ve aklına, kendini o sulara atmak gibi garip fikirler geldi. Kendini toparladı; böyle aptalca fikirlerin esiri olmayacaktı. Gelgelelim hâlâ bir keyifsizlik ve burukluk hissediyordu. Hayat ona, kazançlı çıkacağı bir yol göstermiyordu, hiçbir zaman.

Biraz önce sanayi bölgesinden geçtiğinde attığı adımlara basarak ilerlerken de kendi kendini neşelendiremedi. Gözlerini yere dikip yürürken etrafta polis olup olmadığına bakma gereği bile duymadı: şimdi onu tutuklasalar umurunda bile olmazdı.

Peki, şimdi ne yapacaktı? Hiçbir şey için enerjisini toplayamayacakmış gibi geliyordu. Grev bitince ona fabrikadaki işini tekrar verirlerdi; o, iyi bir işçiydi ve bunu herkes biliyordu. Belki şimdi oraya gitmeli ve grevle sonuçlanan anlaşmazlıklarda bir gelişme olup olmadığına bakmalıydı –ama canı istemedi.

Bir saat sonra, kendini Mishka'nın barına yaklaşırken buldu. Barın önünden geçip gitmeyi düşündü ama içeriye göz attığında Katerina'nın, iki saat önce bıraktığı yerde, önünde bir bardak soğuk çayla oturduğunu gördü. Olan biteni ona anlatması gerekiyordu.

Bara girdi. İçeride, yerleri süpüren Mishka'dan başka hiç kimse yoktu.

Katerina, korku dolu gözlerle bakarak ayağa kalktı. "Neden buradasın?" dedi. "Gemiyi mi kaçırdın?"

"Pek öyle sayılmaz," dedi Grigori. Haberi nasıl vereceğini bilemiyordu.

"Peki, ne oldu?" dedi Katerina. "Lev öldü mü yoksa?"

"Hayır, Lev iyi. Fakat cinayetten aranıyor."

Katerina, dik dik bakıyordu. "Şimdi nerede?"

"Gitmek zorundaydı."

"Nereye?"

Bunu söylemenin daha nazik bir yolu yoktu. "Biletimi ona vermemi istedi."

"Senin biletini mi?"

"Ve de pasaportumu. Lev, Amerika'ya gitti."

"Hayır!" diyerek çığlık attı Katerina.

Grigori, doğru söylediğini onaylar gibi başını salladı.

"Hayır!" diye bağırdı Katerina tekrar. "O beni bırakmaz. Bunu söyleyemezsin, bir daha asla söyleme!"

"Sakin olmaya çalış."

Katerina, Grigori'nin yüzüne bir tokat attı. Karşısındaki sadece bir kızdı; Grigori kaçınmadı bile. "Seni domuz!" diye feryat etti Katerina, "Onu buradan sen uzaklaştırdın!"

"Hayatını kurtarmak için yaptım."

"Seni orospu çocuğu! Köpek herif! Senden nefret ediyorum! Senin o aptal suratından nefret ediyorum!"

"Söyleyeceğin hiçbir şey bana kendimi olduğumdan daha berbat hissettiremez," dedi Grigori ama kız dinlemiyordu. Grigori onun küfürlerine aldırış etmedi; kapıya doğru yürüdü, o dışarı çıkarken Katerina'nın sesi cılızlaştı.

Çığlıklar durdu; Grigori, caddede peşinden koşan ayak sesleri duydu. "Dur!" dedi Katerina. "Dur lütfen Grigori, bana sırtını dönme, çok özür dilerim."

Grigori arkasına döndü.

"Grigori, şimdi Lev gittiğine göre beni kollamak zorundasın."

İtiraz eder gibi başını salladı Grigori. "Bana ihtiyacın yok. Bu şehrin erkekleri seni kollamak için kuyruğa gireceklerdir."

"Hayır, girmeyecekler!" dedi Katerina. "Bilmediğin bir şey var."

Grigori düşündü: *Bu da ne demekti şimdi?*

"Lev, sana söylememi istememişti."

"Devam et."

"Bir bebek bekliyorum," dedi Katerina ve ağlamaya başladı.

Grigori bu sözlerin manasını anlamaya çalışırken kaskatı kesildi. Lev'in bebeği elbette. Ve Lev biliyordu. Ama gene de Amerika'ya gitmişti. "Bir bebek mi?" dedi.

Katerina, ağlaya ağlaya başını salladı.

Kardeşinin çocuğu. Kız veya erkek yeğeni. Kendi ailesi.

Kollarını Katerina'ya doladı ve kızı kendine çekti. Katerina hıçkırıklarla sarsılıyordu. Yüzünü Grigori'nin ceketine gömdü.

"Pekâlâ," dedi Grigori, onun saçlarını okşarken. "Üzülme artık. Sen de iyi olacaksın, bebeğin de." İçini çekti. "Ben, ikinize de bakacağım."

[II]

Angel Gabriel'de yolculuk, St. Petersburg'un gecekondularında yetişmiş bir çocuk için bile zorluydu. Sadece tek bir yolculuk sınıfı vardı: güverte altı. Ve yolcular da insandan çok kargo muamelesi görüyordu. Gemi, yüksek dalgalar çıktığında deniz tutan yolcular yüzünden, insan sağlığını tehdit edecek kadar pisti. Şikâyet etmek mümkün değildi; çünkü mürettebat Rusça bilmiyordu. Lev, mürettebatın milliyetinden emin değildi; çat pat İngilizcesi ve birkaç kelime Almancası, onlarla anlaşmak açısından bir işe yaramamıştı. Mürettebatın Felemenk olduğunu söyledi yolculardan biri. Lev, Felemenk diye bir milleti hiç duymamıştı.

Mamafih, yolcular arasındaki hava iyimserdi. Lev kendini, Çarın hapishanelerinin duvarını yıkıp kaçmış gibi hissediyordu; şimdi özgürdü. Asiller sınıfının olmadığı bir ülkeye, Amerika'ya gidiyordu. Hava sakin olduğunda yolcular güvertede oturup Amerika hikâyeleri anlatıyorlardı: Musluklarından sıcak su akıyor, işçiler bile iyi kalite deri ayakkabılar giyiyordu ve her şeyden önemlisi, polisten hiç korkmadan herhangi bir dine inanma, politik gruplara katılma, herkesin içinde fikrini söyleme özgürlükleri vardı.

Onuncu günün gecesinde Lev, kâğıt oynuyordu. İskambil kâğıtlarını Lev dağıtıyordu ama sürekli olarak kaybediyordu. Aslında, yalnız başına yolculuk yapan, Lev yaşlarında ve masum suratlı bir çocuk olan Spirya haricinde herkes kaybediyordu. "Spirya her gece kazanıyor," dedi, diğer bir oyuncu olan Yakov. Gerçekte ise Spirya, kâğıtları Lev dağıttığında kazanıyordu.

Bir sisin içinde yavaş yavaş ilerliyorlardı. Deniz sakindi; gemi motorlarının kalın sesli gürültüsünden başka bir ses yoktu. Lev, Amerika'ya ne zaman varacaklarını henüz öğrenememişti. Her kafadan bir ses çıkıyordu. En bilgili görünen kişi, hava şartlarına bağlı olduğunu söylemişti. Mürettebat ise her zamanki ketumluğunu koruyordu.

Karanlık çöktüğünde Lev elindeki kâğıtları ortaya attı. "Ben bittim," dedi. Aslında, gömleğinin içinde daha bir sürü parası vardı ama Spirya haricinde diğer oyunculardaparanın bitmek üzere olduğunu görüyordu. "Bu-

raya kadar. Amerika'ya vardığımızda zengin ve yaşlı bir kadın bulup, onun mermer evinde ev köpeği gibi yaşamak zorunda kalacağım."

Diğerleri güldüler. "Herhangi birisi neden seni ev hayvanı olarak beslemek istesin ki?" dedi Yakov.

"Yaşlı hanımlar geceleri üşürler," dedi Lev, "benim ısıtma teçhizatıma ihtiyaç olur."

Oyun, esprilerle sona erdi ve oyuncuların her biri bir tarafa çekildi.

Spirya, kıç tarafa doğru gitti ve geminin suda bıraktığı izin siste kaybolusunu seyrederek küpeşteye dayandı. Lev de onun yanına gitti. "Benim hissem tam yedi ruble," dedi.

Spirya, kâğıt paraları cebinden çıkardı; paranın el değiştirdiğini başkaları görmesin diye bedenini kalkan yaparak Lev'e uzattı.

Lev, paraları cebine sokup piposunu doldurdu.

"Sana bir şey sorayım, Grigori," dedi Spirya. Lev, ağabeyinin belgelerini kullandığı için adını da kullanmak zorundaydı. "Senin hisseni vermezsem ne yapardın?"

Bu türden konuşmalar tehlikeliydi. Lev, usulca tütün paketini kaldırdı ve henüz yakmadığı pipoyu ceketinin cebine soktu. Sonra, Spirya'nın ensesinden yakasına yapıştı, onu küpeşteye dayadı ve çocuk, sırtının ortasından geriye, denize doğru eğildi. Spirya, Lev'den uzun boyluydu ama onun kadar bıçkın birisi değildi. "Senin o aptal boynunu kırardım," dedi Lev. "Sonra, benimle beraber kazandığın bütün paranı alırdım." Spirya'yı, geriye doğru biraz daha itti. "Sonra da seni şu kahrolası denize atardım."

Spirya, dehşet içindeydi. "Pekâlâ!" dedi. "Bırak beni!"

Lev, elini gevşetti.

"Aziz İsa!" dedi Spirya, yutkunarak. "Sadece bir soru sordum."

Lev, Piposunu yaktı. "Ben de sana cevap verdim," dedi. "Sakın ola unutma."

Spirya çekip gitti.

Sis kalktığında, karayı gördüler. Geceydi ama Lev, şehir ışıklarını görebiliyordu. Neredeydiler? Bazıları Kanada diyordu, bazıları İrlanda; fakat kimse bilmiyordu.

Işıklar yaklaşırken gemi hız kesti. Karaya ayak basacaklardı. Lev birisinin, Amerika'ya vardıklarını söylediğini duydu. On günlük yolculukla biraz çabuk olmuştu sanki ama nereden bilecekti ki? Elinde ağabeyinin bavuluyla küpeştenin dibinde dikilirken kalbi hızla çarpıyordu.

Bavul ona, şimdi Amerika'ya varanın Grigori olması gerektiğini hatırlattı. Grigori'ye bilet parasını göndermek için verdiği sözü unutmamıştı. Bu,

tutmak zorunda olduğu bir sözdü. Grigori, muhtemelen gene onun hayatını kurtarmıştı. *Onun gibi bir ağabeyim olduğu için şanslıyım*, diye düşündü.

Gemi yolculuğu sırasında parasını arttırıyordu ama yeterince hızlı bir artış değildi. Yedi ruble ile hiçbir şey olmazdı. Daha fazla para lazımdı. Fakat Amerika, fırsatlar ülkesiydi. Orada bir servet edinecekti.

Bavuldaki mermi deliği ve içinde satranç takımı bulunan bir kutuya saplanmış kurşun, dikkatini çekmişti. Satranç takımını Yahudi yolculardan birine beş kapik karşılığında satmıştı ama Grigori'ye o gün neden ateş edildiğini merak ediyordu.

Katerina'yı özlüyordu. Bütün erkeklerin kıskandığını bilerek kolunda onun gibi bir kızla gezmeye bayılıyordu. Fakat Amerika'da da bir sürü kız olacaktı.

Grigori'nin, Katerina'nın bebeğini şimdiye kadar öğrenmiş olup olmadığını da merak etti. Bir pişmanlık sızısı battı içine: Kızını veya oğlunu hiç görecek miydi acaba? Katerina'yı, bebeği yalnız başına büyütmek üzere bırakmış olmaktan dolayı üzülmemeyi telkin etti kendi kendine. Katerina kendisine bakacak birini bulurdu. O, hayatta kalmayı bilirdi.

Gece yarısından sonra, gemi rıhtıma yanaştı. İskelede sadece loş ışıklar vardı, görünürde ise hiç kimse yoktu. Yolcular, çantalarını, kutularını ve seyahat sandıklarını alarak indiler. *Angel Gabriel* gemisinden bir subay onları birkaç banktan başka oturacak yeri olmayan bir sundurmanın altına götürdü. "Göçmen dairesinden adamlar sabah buraya gelene kadar burada beklemek zorundasınız," dedi ve çok az Rusça konuşabildiği için yapmaları gerekeni onlara, beden diliyle gösterdi.

Bu durum, buraya kadar gelebilmek için yıllardır para biriktiren insanlarda biraz düş kırıklığı yarattı ama kadınlar banklara oturdular, çocuklar uykuya daldılar, sabahı bekleyen erkekler de tütün içtiler. Çok geçmeden geminin motorlarının çalıştığı duyuldu; Lev dışarı çıktı ve geminin, yavaş yavaş demir aldığını gördü. Belki de kürk sandıkları başka bir yere indirilecekti.

Grigori'nin, yeni ülkedeki ilk adımlarla ilgili laf arasında anlattıklarını hatırlamaya çalıştı. Göçmenlerin bir tıbbi muayeneden geçmeleri gerekiyordu –can sıkıcı bir işlem; uygun bulunmayanlar geri gönderiliyor, onca para heba oluyor, umutlar suya düşüyordu. Bazen de göçmen kabul dairesindekiler, Amerikalılar daha kolay telaffuz edebilsinler diye göçmenlerin isimlerini değiştiriyorlardı. Rıhtımın dışında, Vyalov ailesini temsilen birisi bekliyor olacak ve onları trenle Buffalo'ya götürecekti. Hepsi de Josef Vyalov'un otellerinde, fabrikalarında iş bulacaklardı. Lev, Buffalo'nun New

York'tan ne kadar uzakta olduğunu merak etti. Oraya varmak bir saat mi sürerdi yoksa bir hafta mı? Grigori'nin anlattıklarını can kulağıyla dinlemediğine pişman oldu.

Güneş, kilometrelerce uzunluktaki kalabalık rıhtımın üzerine doğdu; Lev'in heyecanı arttı. Eski usul seren direkleri ve armalar, buharlı bacalarıyla yan yana dikiliyorlardı. Rıhtımın kıyısında büyük binalar, virane sundurmalar, yüksek vinçler ve bodur çıkrıklar, merdivenler, halatlar, at arabaları vardı.

Kara tarafında, Lev'in gözünün alabildiğinin de ötesine uzanan, yüzlerce –hayır, binlerce– içi kömür dolu demir yolu vagonları uzanıyordu. Elinde meşalesiyle ünlü Özgürlük Anıtı'nı göremediği için biraz hayal kırıklığı yaşadı; bir burnun arkasında kaldığı için göremiyor olabileceğini düşündü.

Rıhtım işçileri, önce küçük küçük gruplar sonra büyük bir kalabalık olarak işbaşı yaptılar. Bazı gemiler denize açıldı, bazıları limana girdi. Bir düzine kadar kadın, küçük bir mavnadan sundurmanın önüne patates çuvalları taşıdılar. Lev, göçmen polisinin ne zaman geleceğini merak etmeye başladı.

Spirya yanına geldi. Lev'in tehdidini affetmişe benziyordu. "Bizi unuttular," dedi Spirya.

"Öyle görünüyor," dedi Lev, şaşkınlık içinde.

"Biraz etrafta dolaşıp Rusça bilen birilerini bulabilir miyiz diye baksak mı?"

"İyi fikir."

Spirya, daha yaşlıca bir adamla konuştu. "Gidip neler olup bittiğini anlamaya çalışacağız."

Adam, endişeli gibiydi. "Belki de bize söylendiği gibi burada kalmalıyız."

Adamı duymazdan gelip patates taşıyan kadınların yanına yürüdüler. Lev, en iyi tebessümüyle gülümsedi: "İçinizde Rusça bilen var mı?" Kadınlardan, daha genç olan bir tanesi de Lev'e gülümsedi ama sorusunu cevaplamadı. Lev, hüsran içindeydi: İnsanlar onun ne söylediğini anlamıyorsa kâğıt oyunu numaralarının hiçbir faydası olmazdı.

Lev ve Spirya, işçilerinin çoğunluğunun geldiği yöne doğru yürüdüler. Onları hiç kimse fark etmedi. Büyük bir kapıya geldiler, kapıdan çıkınca da kendilerini kalabalık bir caddede buldular. Cadde, motorlu araçlar, elektrikli tramvaylar, atlar ve el arabalarıyla doluydu. Her birkaç metrede bir Lev, yoldan geçenlerle konuşmaya çalıştı ama hiç kimse cevap vermedi.

Lev hayretler içindeydi. Gemiden inip hiçbir izin almadan şehrin içine girilebilen bir yer nasıl bir yer olabilirdi acaba?

Sonra, ilgisini çeken bir bina gördü. Biraz otele benziyordu ama pejmürde giysili ve denizci şapkalı iki adam binanın basamaklarına oturmuş tütün içiyorlardı. "Şu binaya bak!" dedi.

"Ne olmuş?"

"Sanırım burası bir denizci pansiyonu; St. Petersburg'daki gibi."

"Biz denizci değiliz."

"Fakat orada yabancı dil konuşan insanlar olabilir."

Binadan içeri girdiler. Onları, bir bankonun arkasındaki saçları ağarmış bir kadın karşıladı.

"Biz Amerikanca bilmiyoruz," dedi Lev kendi dilinde konuşarak.

Kadın Lev'in dilinde ve tek kelimeyle cevap verdi: "Rusça?"

Lev, başını aşağı yukarı salladı.

Kadın, tek parmağıyla onunla gitmelerini söyleyen bir işaret yapınca Lev umutlandı. Kadını, bir koridor boyunca ve penceresinden deniz görünen küçük bir ofise kadar takip ettiler. Odadaki masanın ardında, neden böyle düşündüğünü açıklayamayacak olsa da Lev'in, Rus Yahudi'sine benzettiği bir adam oturuyordu. Lev: "Rusça biliyor musunuz?" diye sordu adama.

"Ben Rus'um," dedi adam, "size yardımcı olabilir miyim?"

Lev, adamın boynuna sarılabilirdi. Fakat onun yerine adamın gözlerinin içine bakıp gülümsedi. "Gemiden inince birisinin bizi karşılaması ve Buffalo'ya götürmesi gerekiyordu ama ortalıkta yok," dedi, sesine dostça ama endişeli bir ton katarak. "Yaklaşık üç yüz kişiyiz." İlgi çekmek için de ekledi. "Kadınlar ve çocuklar da var. Bizi karşılayacak kişiyi bulmamıza yardım edebilir misiniz acaba?"

"Buffalo mu?" dedi adam. "Siz nerede olduğunuzu sanıyorsunuz?"

"New York'ta elbette!"

"Burası Cardiff."

Lev, Cardiff diye bir şehri hayatında duymamıştı ama en azından şimdi, sorunun ne olduğunu anlıyordu. "O salak kaptan, bizi yanlış limanda indirdi," dedi. "Buradan Buffalo'ya nasıl gideriz?"

Adam, pencereden elini uzattı ve denizin öbür yanını işaret edince Lev, bunun arkasından ne geleceğini tahmin etti.

"Şu tarafta," dedi adam, "yaklaşık üç bin mil ötede."

[III]

Lev, Cardiff'ten New York'a gidiş biletinin fiyatını sorup soruşturdu. Fiyat rubleye çevrildiğinde gömleğinin içindeki paranın on katı kadardı.

Öfkesini bastırdı. Bütün yolcular ya Vyalov ailesi ya da gemi kaptanı tarafından aldatılmışlardı –veya muhtemelen ikisi tarafından birden aldatılmışlardı, çünkü böyle bir sahtekârlığı birlikte yapmaları çok daha kolaydı. Grigori'nin dişini tırnağına takarak kazandığı parayı bu yalancı domuzlar çalmışlardı. *Angel Gabriel* gemisinin kaptanını boğazından yakalayabilse sıkar, hayatı ağzından çıkıp ölürken de gülerdi.

Fakat şimdi, intikam rüyaları görmenin sırası değildi. Önemli olan, vazgeçmemekti. Bir iş bulacaktı, İngilizce konuşmayı öğrenecekti ve büyük paralarla kumar oynayacaktı. Biraz vakit alacaktı. Sabırlı olmalıydı. Biraz Grigori gibi olmayı öğrenmek zorundaydı.

İlk gece, hep birlikte bir sinagogun döşemesi üstünde uyudular. Lev, gruptan ayrılmadı. Cardiff Yahudileri, yolcuların bazılarının Hristiyan olduklarını ya bilmiyorlardı ya da önemsemiyorlardı.

Lev, hayatında ilk defa Yahudi olmanın bir avantaj olduğunu gördü. Rusya'da Yahudilere öyle çok eziyet edilirdi ki Lev her zaman, onların neden dinlerini terk etmediklerini, kıyafetlerini değiştirmediklerini ve herkesin içine karışmadıklarını merak ederdi. Öyle yapsalar birçoğunun hayatı kurtulurdu. Fakat şimdi görüyordu ki bir Yahudi, dünyanın neresine giderse gitsin ona ailesiymiş gibi davranacak birilerini daima bulabilirdi.

Anlaşıldı ki New York'a bilet alıp başka bir limanda indirilen ilk Rus göçmeni kafilesi kendileri değildi. Aynı şey Cardiff ve Britanya'nın diğer limanlarında, daha önce de olmuştu. Ve bu göçmenlerin içinde o kadar çok Yahudi vardı ki sinagog artık düzenli bir program geliştirmişti: Ertesi gün, çıkmaza düşmüş yolculara sıcak bir kahvaltı verildi, paraları İngiliz pounduna, şilinine ve pense çevrildi, sonra bir pansiyona götürüldüler ve ucuz odalar kiralayabilmeleri sağlandı.

Dünyadaki diğer her şehirde olduğu gibi Cardiff'te de binlerce at ahırı vardı. Lev, atlar konusunda tecrübeli bir çalışan olduğunu ifade edebilmesine yetecek kadar kelime öğrendi ve şehri dolaşarak iş aradı. İnsanların, onun hayvanlar konusunda bilgili olduğunu anlamaları uzun sürmüyordu ama en yardıma hazır işveren bile birkaç soru sormak istiyor ve Lev, bu soruları ya anlamıyor ya da cevaplayamıyordu.

Çaresizlik içinde ve hızla, biraz daha lisan öğrendi. Birkaç gün içinde fiyatları sormayı ve anlamayı, ekmek veya bira istemeyi öğrendi. Ancak işverenler karmaşık sorular soruyorlardı ve muhtemelen, daha önce nerelerde çalıştığını ve polisle bir sıkıntısı olup olmadığını öğrenmek istiyorlardı.

Denizcilerin pansiyonuna gitti; sorunlarını, küçük ofiste oturan Rus'a anlattı. Lev'e, rıhtıma en yakın bölgedeki Butetown'da bir adres verildi; so-

yadı *cole*[1] şeklinde telaffuz edilen, Polonyalı Kowal lakaplı Filip Kowal'u bulması söylendi. Kowal, çoğu Avrupa lisanını çat pat konuşabilen ve yabancı işçilerin emeğini üç otuz paraya satan bir işçi simsarıydı. Kowal, gelecek pazartesi sabahı saat onda, bavuluyla birlikte şehrin ana demir yolu istasyonunun ön avlusunda olmasını söyledi Lev'e.

Lev öyle memnun oldu ki yapacağı işin ne olduğunu bile sormadı.

Lev, çoğu Rus olan ve içlerinde Alman, Polonyalı, Slav ve kara derili Afrikalıların da bulunduğu birkaç yüze yakın adamla birlikte avluda beklerken grubun içinde Spirya ve Yakov'u da görünce sevindi.

Hepsi birlikte trene doluştular, bilet paraları Kowal tarafından ödendi, güzel bir dağlık bölgede kuzeye doğru yola çıktılar. Yemyeşil yamaçların arasında, vadi içindeki kara göller gibi sanayi kasabaları vardı. Her kasabanın en belirgin yapısı, üzerinde devasa tekerlekler olan bir kuleydi. Lev, buralardaki ana sanayinin kömür madenciliği olduğunu öğrendi. Gruptaki adamların bir kısmı madenciydi; bazılarının metal işçiliği gibi zanaatları vardı ve birçoğu da vasıfsız işçiydi.

Bir saate yakın bir yolculuktan sonra trenden indiler. Tek sıra hâlinde istasyondan çıkarlarken Lev, bunun alelade bir iş olmadığını anladı. Meydanda, hepsi kasketli ve kaba saba giysiler giymiş birkaç yüz kişilik bir işçi kalabalığı onları bekliyordu. Kalabalık ilk başta uğursuz bir sessizlik içindeydi; sonra içlerinden biri bir şey söyleyerek bağırdı, diğerleri de derhâl ona katıldı. Ne söyledikleri hakkında Lev'in en ufak bir fikri yoktu ama pek dostça bir tavırları olmadığına da hiç şüphe yoktu. Ayrıca yirmi otuz kişilik bir polis gücü vardı ve sıra hâlinde kalabalığın önünde dikiliyorlar, kalabalığı belirsiz bir çizginin ötesinde tutuyorlardı.

Spirya, ürkek bir sesle konuştu: "Bu insanlar da kim?"

"Kısa boylu, sert yüzlü, temiz elli, güçlü kuvvetli adamlar olduklarına göre bence bunlar, grev yapan kömür işçileri," dedi Lev.

"Bizi öldüreceklermiş gibi bakıyorlar. Neler oluyor burada?"

"Bizler, grev kırıcılarız," dedi Lev, acımasızca.

"Tanrı'm, sen bizi koru."

Polonyalı Kowal, birkaç farklı dilde, "Beni takip edin!" diye bağırdı; hep birlikte ana caddeye doğru yürüdüler. Kalabalık bağırmaya devam etti; adamlar yumruklarını salladılar ama hiç kimse polis kordonunu geçmedi. Lev, o güne kadar polise minnettarlık hissetmemişti. "Bu rezillik!" dedi.

"Şimdi Yahudi olmanın nasıl bir şey olduğunu biliyoruz," dedi Yakov.

Bağıran madencileri geride bıraktılar; caddede yokuş yukarı yürüyerek

[1] İngilizce, *karalahana* anlamında (çev. notu).

sıra evlere doğru gittiler. Lev, evlerin birçoğunun boş olduğunu fark etti. Onlar geçerken insanlar onlara ters ters baktılar ama hakaret bağrışları durmuştu. Kowal, adamları evlere yerleştirmeye başladı. Lev ve Spirya, kendilerine bir ev verilmesine hayret ettiler. Ayrılmadan önce Kowal, kuyu başını –çifte tekerli kuleyi– işaret etti ve yarın sabah altıda orada olmalarını söyledi. Madenci olanlar kömür kazacak, diğerleri de tüneller ve araç gereçten sorumlu olacaklardı. Lev'in görevi ise ocaktaki atlardı.

Lev, yeni evini dolaştı. Bir saray değildi elbette ama temiz ve kuru bir yerdi. Aşağıda büyük bir odası, yukarıda da –her birine bir tane!– iki yatak odası vardı. Hayatı boyunca kendine ait bir odası olmamıştı. İçeride mobilya yoktu ama yerde uyumaya alışıktılar ve haziran ayında battaniyeye bile gerek olmazdı.

Lev'in, evden çıkmaya niyeti yoktu ama sonunda karınları acıktı. Evde yiyecek yoktu; ister istemez evden çıkıp yemek bulmaya gittiler. Önlerine çıkan ilk bara çekine çekine girdiler; içerideki bir düzine kadar müşteri onlara öfkeli gözlerle baktılar. Lev İngilizce konuştu: "Yarım yarım iki Arjantin bira, lütfen." Fakat barmen onu duymazdan geldi.

Yokuş aşağı yürüyüp kasaba merkezine geldiler ve bir kafe buldular. Buradaki müşterilerin en azından kavgaya hazır bir tavırları yoktu. Fakat yarım saat bir masada oturdular ve garson kızın, kendilerinden sonra gelen müşterilere hizmet etmesini seyrettiler. Sonra oradan da ayrıldılar.

Lev, burada yaşamanın kolay olmayacağını düşünmeye başladı. Fakat uzun sürmeyecekti. Yeterli parayı biriktirir biriktirmez Amerika'ya gidecekti. Mamafih burada olduğu sürece karnını doyurmak zorundaydı.

Fırına girdiler. Lev, bu sefer istediğini almaya kararlıydı. Ekmek rafını işaret etti: "Bir ekmek lütfen!" dedi.

Fırıncı, anlamamış gibi yaptı.

Lev, tezgâhın üstünden uzandı ve istediği ekmeği kaptı. *Şimdi al bakalım elimden alabilirsen*, diye düşündü.

"Hey!" diye bağırdı fırıncı ama tezgâhın arkasında kaldı.

Lev gülümsedi. "Ne kadar lütfen?" diye sordu.

"Çeyrek peni," dedi fırıncı, asık bir suratla.

Lev, bozuklukları tezgâhın üstüne koydu: "Çok teşekkür ederim."

Ekmeği böldü, yarısını Spirya'ya verdi; yiye yiye caddede yürümeye başladılar. Tren istasyonuna geldiklerinde oradaki kalabalığın dağılmış olduğunu gördüler. İstasyon avlusunda bir gazete satıcısı bağıra bağıra gazete satıyordu. Gazeteleri çabuk tükeniyordu; Lev, haberlerde önemli bir şeylerin olduğunu düşündü.

Yoldan, büyük bir otomobil geliyordu; hızlıydı, yana atlayarak önünden kaçtılar. Arka koltuktaki yolculara bakan Lev, Prenses Bea'yı tanıdı ve hayretler içinde kaldı.

"Aman Tanrı'm!" dedi. Bir an için, Bulovnir'e ışınlanmıştı sanki: Bu kadın seyrederken babasının darağacında sallanarak ölüşünün kâbus görüntüsü gözünün önüne geldi. O gün hissettiği dehşeti bir daha hiç hissetmemişti. Hiçbir şey onu o günkü kadar korkutamamıştı: ne sokak kavgaları ne polis copları ne de üzerine doğrultulmuş silahlar.

Otomobil, istasyon kapısında durdu. Prenses Bea otomobilden inerken Lev'i, nefret ve mide bulantıları sardı. Ağzında çiğnediği ekmek çakıl taşı gibi geldi; ekmeği yere tükürdü.

"Ne oldu?" dedi Spirya.

Lev kendini toparladı. "Şu kadın bir Rus prensesi!" dedi. "On dört yıl önce babamı astırdı."

"Vay kahpe! Burada ne halt arıyor acaba?"

"Bir İngiliz lorduyla evlendi. Yakınlarda bir yerde oturuyor olmalı. Belki de burası, lordun kömür ocağıdır."

Otomobil şoförü ve bir kadın hizmetçi bagajlarla meşgul oldular. Lev, Bea'nın hizmetçiyle Rusça konuştuğunu duydu; hizmetçi de aynı dilde cevap verdi. Hep birlikte istasyondan içeri girdiler. Sonra hizmetçi dışarı çıktı ve bir gazete aldı.

Lev, kadına yaklaştı. Kasketini eline alarak abartılı bir reverans yaptı. "Siz Prenses Bea olmalısınız," dedi, Rusça konuşarak.

Kadın, neşeyle güldü. "Aptal aptal konuşma. Ben onun hizmetçisi Nina'yım. Sen kimsin?"

Lev, kendini ve Spirya'yı tanıttı; buraya nasıl geldiklerini ve nasıl yemek bulamadıklarını anlattı.

"Bu gece döneceğim," dedi Nina. "Sadece Cardiff'e kadar gidiyoruz. Tŷ Gwyn'in mutfak kapısına gelin. Size biraz et vereyim. Saraya varana kadar kuzeye giden yolu takip edin."

"Teşekkür ederim, güzel leydi."

"Ben senin annen olacak yaştayım!" dedi Nina ama pişmiş kelle gibi sırıtıyordu. "Ben Prensesin gazetesini götüreyim."

"Gazetedeki önemli olay nedir?"

"Ah, dış basından haberler işte," dedi Nina, umursamıyormuş gibi. "Bir suikast olmuş. Prenses çok tedirgin oldu. Avusturyalı Arşidük Franz Ferdinand, Saraybosna denen bir yerde öldürülmüş."

"Bu, bir Prenses için korkunç olmalı."

"Evet," dedi Nina, "gene de senin benim gibi insanlar için bir şey fark etmeyecektir sanırım."

"Evet," dedi Lev, "sanırım etmeyecektir."

YEDİ

Temmuz Başı 1914

Piccadilly Meydanı'ndaki St. James Kilisesi'nde dünyanın en pahalı giyinen cemaati vardı. Kilise, Londra seçkinlerinin en gözde tapınma yeriydi. Teorik olarak kilisede gösteriş yapmak hoş karşılanmıyordu ama kadınlar, şapka giymek zorundaydılar ve o günlerde üzerinde deve kuşu tüyü, kurdele ve ipekten yapılmış çiçekler bulunmayan şapka satın alabilmek neredeyse imkânsızdı. Walter von Ulrich, kilisenin ortasında durmuş, bu mübalağalı renk ve şekillere bakıyordu. Kadınların aksine, siyah takım elbiseleriyle, yakaları kolalı beyaz gömlekleriyle ve kucaklarına koydukları silindir şapkalarıyla erkeklerin hepsi birbirine benziyordu.

Buradaki insanların çoğunluğu, yedi gün önce Saraybosna'da ne olduğunu anlamıyorlar, diye düşündü, yüzünü ekşiterek; hatta bazıları, Bosna'nın nerede olduğunu bile bilmezdi. Arşidükün öldürülmesinden dolayı sarsılmışlardı ama bu olayın dünyanın geri kalanı için ne anlama geldiğini bilmiyorlardı ve ne olduğu belirsiz bir şaşkınlık içindeydiler.

Walter şaşırmamıştı. Bu suikastın nasıl bir kötülüğün alameti olduğunu tamı tamına biliyordu. Suikast, Almanya'nın güvenliği için ciddi bir tehdit oluşturuyordu ve tehlike anlarında ülkesini korumak ve savunmak Walter gibi insanların göreviydi.

Bugünkü ilk işi, Çarın ne düşündüğünü öğrenmekti. Herkes –Alman Büyükelçisi, Walter'ın babası, Berlin'deki Dışişleri Bakanı ve Kayzerin kendisi– bunu öğrenmek istiyordu. Ve iyi bir istihbarat subayı olarak Walter'ın bilgi kaynakları vardı.

Kilisede toplananları gözleriyle taradı; kafaların arkasına bakarak ve orada olmayacağından endişe ederek adamının yerini bulmaya çalıştı. Anton, Rus Büyükelçiliğinde bir memurdu. Anglikan kiliselerinde buluşurlardı;

çünkü Anton, ancak oralarda elçilikten hiç kimsenin bulunmayacağından emin olabiliyordu. Rusların çoğu Ortodoks Kilisesi'ne bağlıydı ve bu kiliseye bağlı olmayanlar, diplomatik görevlerde çalışamazdı.

Anton, Rus elçiliğindeki telgraf bölümünün başındaydı; dolayısıyla da gelen-giden bütün telgrafları görüyordu. Sahip olduğu bilgiye değer biçilemezdi. Fakat Anton, idare edilmesi zor bir adamdı; o nedenle de Walter hep endişelenirdi. Casusluk, Anton'u ürkütüyordu; bugünkü gibi, uluslararası gerilimin zirveye çıktığı ve Walter'ın ondan alacağı bilgiye en çok ihtiyaç duyduğu durumlarda korkmuşsa ortalıkta görünmeyebiliyordu.

Maud'u gören Walter'ın dikkati dağıldı. Maud'un, erkeklerin pek rağbet ettiği ata yakalı bir bluzun üstündeki uzun ve zarif boynunu görünce kalbi tekledi. Fırsat bulduğu anda o boynu öpüyordu.

Savaş tehdidini düşündüğünde aklı ilk önce Maud'a sonra ülkesine gidiyordu. Bencilliğinden utanç duyuyordu ama bu konuda yapabileceği bir şey yoktu. En büyük korkusu Maud'un ondan alınmasıydı; anavatanını tehdit eden şeyler ikinci sırada geliyordu. Almanya'nın bekası için ölmeye hazırdı – ama âşık olduğu kadın olmadan yaşayamazdı.

En arkadaki üçüncü sıradan bir baş dönüp geriye bakınca Anton ve Walter göz göze geldiler. Anton'un, seyrelmeye başlamış kumral saçları, bakımsız bir sakalı vardı. Walter rahatladı; sanki oturacak bir yer arıyormuş gibi sıralar arasında yürüdü ve kısa bir tereddüt yaşamış gibi yaparak oturdu.

Anton'un ruhu, yakıcı bir acıyla doluydu. Çok sevdiği yeğeni beş yıl önce, Çarın gizli polisi tarafından devrimci faaliyetlerde bulunmakla suçlanmış; St. Petersburg'un göbeğinde ve nehrin, Kışlık Saray'ın tam karşısına denk gelen öbür yakasındaki Peter ve Paul Kalesi'ne hapsedilmişti. Çocuk, bir ilahiyat öğrencisiydi ve iktidarı devirme faaliyetleri açısından tamamıyla masumdu. Fakat hapisten salıverilmeden önce zatürreeye yakalandı ve öldü. O günden beri de Anton, Çar yönetimine karşı sessiz ama ölümcül bir intikam hırsı besliyordu.

Kilisenin çok iyi aydınlatılmış olması kötüydü elbette. Mimar Christopher Wren, sıra sıra yuvarlak kemerli devasa pencereler yapmıştı. Bir casusluk işi için, kasvetli bir *Gotik* alaca karanlık çok daha iyi olurdu. Anton yine de iyi bir yere oturmuştu: sıranın sonundaydı, yanında oturan bir çocuktu, arkasında da kalın bir ahşap sütun vardı.

"İyi yer seçmişsin," diye fısıldadı Walter.

"Galeriden bizi seyredebilirler," dedi Anton, endişeyle.

Walter başını sağa sola salladı. "Herkes karşıya bakıyor olacak."

Anton, orta yaşlı bir bekârdı; ufak tefekti ve kılı kırk yarma derecesinde

temiz giyimliydi: sımsıkı bağlanmış boyun bağı, tamamı iliklenmiş ceket düğmeleri, pırıl pırıl ayakkabılar. Giyile giyile eskimiş elbisesinin kumaşı, yıllarca fırçalanmış ve ütülenmiş olmaktan parlamıştı. Walter bunun, casusluk kirliliğine karşı bir tepki olduğunu düşünüyordu. Nihayetinde adamın orada bulunma sebebi ülkesine ihanet etmekti. *Ve ben de onu bu ihanete teşvik etmek için buradayım*, diye düşündü Walter, acımasızca.

Walter, ayin başlamadan önceki sükûnet içinde hiçbir şey söylemedi ama ilk ilahi başladığında alçak sesle sordu: "St. Petersburg'daki hava nasıl?"

"Rusya savaş istemiyor," dedi Anton.

"Güzel."

"Çar, savaşın devrime dönüşmesinden korkuyor." Anton, Çardan bahsederken tükürmek istiyormuş gibi görünüyordu. "Şu anda St. Petersburg'un yarısı grevde. Elbette Çarın aklına, insanların devrim isteme sebebinin kendi gaddarlığı olduğu gelmiyor."

"Haklısın." Walter'ın, Anton'un fikirlerinin kendi nefreti ile çarpıtılmış olabileceğini unutmaması gerekiyordu; fakat casus, bu söylediğinde tamamıyla haksız sayılmazdı. Walter, Çardan nefret etmiyordu ama korkuyordu. Çarın elinin altında dünyanın en büyük ordusu vardı. Almanya'nın güvenliği üzerine yapılacak her tartışmada bu ordunun dikkate alınması gerekiyordu. Almanya'nın durumu, yan komşusunun ön bahçesine devasa bir vahşi ayı zincirlenmiş bir adamın durumu gibiydi. "Çar ne yapacak?"

"Avusturya'nın ne yapacağına bağlı."

Walter, sabırsızca konuşma arzusunu bastırdı. Avusturya İmparatorunun ne yapacağını bekliyordu herkes. İmparator bir tepki vermek zorundaydı; çünkü suikasta kurban giden Arşidük, Avusturya tahtının vârisiydi. Walter, Avusturya'nın niyetini, günün ilerleyen saatlerinde kuzen Robert'tan öğrenmeyi umuyordu. Ailesinin o kolu, bütün Avusturyalı seçkinler gibi Katolik'ti ve Robert o anda Westminster Katedrali'ndeki ayindeydi ama öğle yemeğinde Walter ile buluşacaktı. O vakte kadar da Walter, Ruslar hakkında bilgi toplayacaktı.

Yeni bir ilahinin başlamasını beklemek zorundaydı. Sabırlı olmaya çalıştı. Başını kaldırdı; mimar Wren'in beşik tonozlarının şatafatlı varaklarını inceledi.

Kilise cemaati, *Rock of Ages* ilahisini söylemeye başladı. "Sanırım Balkanlar'da çatışmalar oluyor," diye fısıldadı Walter. "Ruslar bunun dışında kalacaklar mı?"

"Hayır. Eğer Sırbistan'a bir saldırı olursa Çar tarafsız kalamaz."

Walter ürperdiğini hissetti. En korktuğu şeylerden biri de gerginliğin o

aşamaya tırmanmasıydı. "Bunun için savaşa girmek delilik olur!"

"Doğru. Ama Çar, Avusturya'nın Balkanlar bölgesini kontrol etmesine izin veremez -Karadeniz güzergâhını korumak zorunda."

Bunun tartışılacak bir tarafı yoktu. Rusya ihracatının -güneydeki tarım alanlarından elde edilen tahılın ve Bakü kuyularından çıkan petrolün- büyük kısmı, gemi yoluyla Karadeniz limanlarından taşınıyordu.

Anton, konuşmaya devam etti: "Diğer yandan Çar, atacakları adımlarda çok dikkatli olmalarını istiyor herkesten."

"Kısacası, karar veremiyor, aklı karışık."

"Onunkine akıl denirse tabii."

Walter onaylar gibi başını salladı. Çar, çok zeki bir adam değildi. Rusya'yı, on yedinci asırdaki altın çağına geri götürme rüyası görüyordu ve bunun olabileceğine inanacak kadar da aptaldı. Kral V. George'un, Robin Hood'un *Mutlu İngiltere*'sini yaratmaya çalışması gibi bir şeydi. Çar, çok da mantıklı bir kişilik olmadığından, onun ne yapacağını tahmin etmeye çalışmak, sinir bozacak kadar zor bir işti.

Son ilahide, Walter'ın gözleri, koridorun öbür tarafında iki sıra önde oturan Maud'u arayıp buldu. Keyifle kızın profilini seyretti; Maud, zevkle ilahi söylüyordu.

Anton'un çelişkili bilgiler içeren raporu sinir bozucuydu. Walter, bir saat önce hissettiğinden daha fazla endişe hissetmeye başlamıştı. "Bundan sonra seni her gün görmem gerekiyor," dedi.

Anton paniklemişe benziyordu. "Mümkün değil!" dedi. "Çok riskli."

"Fakat durum, her saat değişiyor."

"Gelecek pazar günü, Smith Meydanı'nda."

İdealist casusların sorunu da bu işte, diye düşündü Walter; canı sıkıldı, çünkü böylelerine baskı yapma gücün olmuyordu. Diğer yandan para için casusluk yapan adamlar da güvenilir olmuyorlardı. Üstüne ikramiye alma umuduyla size, duymak istediğiniz şeyleri söyleyebiliyorlardı. Anton, Çarın kararsız olduğunu söylüyorsa Walter, Çarın henüz kararını vermediğinden emin olabilirdi.

"O zaman hafta ortasında bir kere benimle buluş," dedi Walter, ilahi sona ererken.

Anton cevap vermedi. Sıradan çıkıp kiliseden ayrıldı. "Kahretsin!" dedi Walter, usulca. Yanında oturan çocuk ayıplayan gözlerle ona baktı.

Ayin bitince Maud, Fitz ve Bea dışarı çıkana kadar, tanıdığı kişilerle selamlaşarak kilisenin taş kaplı avlusunda bekledi. Maud, gri kadifeden dikilmiş şık elbisesi ve daha koyu gri renkte bürümcük peleriniyle olağanüstü

bir zarafet sergiliyordu. Renk, çok kadınsı olmasa da Maud'un heykelimsi güzelliğini arttırıyor teninin rengini belirginleştiriyordu. Walter etrafındaki herkesle el sıkıştı ve Maud ile birkaç dakika yalnız kalabilmeyi diledi. Krem rengi dantelli, şeker pembesi elbisesi içindeki Bea ile hoşbeş ettikten sonra vakur Fitz ile de suikastın *kötü bir iş* olduğu konusunda fikir birliğine vardı. Sonra Fitzherbert ailesi uzaklaşmaya başlayınca Walter, fırsatı kaçırdığını düşündü; fakat son anda, Maud fısıldadı: "Çay saatinde Düşesin evinde olacağım."

Walter, dönüp giden Maud'un zarif görüntüsüne gülümsedi. Maud'u, bir gün önce görmüştü, ertesi gün de görecekti ama gene de bu gün onu bir daha göremeyeceği endişesiyle deliye dönüyordu. Gerçekten de onu görmeden yirmi dört saat geçirme becerisi var mıydı? Kendini zayıf bir adam olarak görmezdi ama Maud onu büyülemişti sanki. Ama bu büyüden kurtulmak gibi bir arzusu da yoktu.

Walter'a asıl çekici gelen, Maud'un başına buyruk karakteriydi. Kendi kuşağındaki kadınların çoğu, toplumun onlara biçtiği edilgen rolü oynamakta bir sakınca görmüyorlardı: muhteşem giysilere bürünmek, davetler düzenlemek ve kocalarına itaat etmek. Walter, bu eşik paspası gibi kadınlardan hoşlanmıyordu. Maud daha çok, Washington'daki Alman Büyükelçiliğinde geçirdiği süre boyunca ABD'de karşılaştığı kadınlara benziyordu. Zariftiler, sevimliydiler ama boyun eğer bir tarzları yoktu. Böyle bir kadın tarafından sevilmek tahammülü zor bir heyecandı.

Neşeli ve hâlinden memnun adımlarla Piccadilly Meydanı'nda yürüdü; bir gazete büfesinde durdu. Britanya gazetelerini okumak hiç de eğlenceli değildi; gazetelerin çoğu, acımasızca bir Alman karşıtlığı sergiliyorlardı: özellikle de bağnaz *Daily Mail*. Gazete, her taraflarının Alman casuslarıyla çevrili olduğuna dair bir İngiliz inancı taşıyordu. Walter bunun gerçek olmasını nasıl da isterdi! Britanya'nın Alman limanlarında bulundurduğu gibi, Walter'ın da Britanya'nın kıyı kasabalarda rıhtıma yanaşan ve ayrılan gemileri not eden bir düzine kadar ajanı vardı ama bu histerik gazetenin yaydığı gibi binlerce casusu yoktu.

Bir tane *People* gazetesi aldı. Balkanlar'daki kargaşa, buralarda büyük bir haber olmamıştı. İngilizler daha çok, İrlanda ile ilgileniyorlardı. Oralarda yüzyıllardır, Katolik çoğunluğa göre sayıları yetersiz kalan Protestan bir azınlığın borusu ötmekteydi. Eğer İrlanda bağımsızlığını kazanırsa işler tersine dönecekti. İki taraf da büyük ölçüde silahlanmışlardı ve iç savaş kapıdaydı.

Ön sayfanın dibindeki tek bir paragrafta *Avusturya–Sırp Krizi* yer alı-

yordu. Ve her zamanki gibi bu gazetenin, olan biten hakkında hiçbir fikri yoktu.

Walter, Ritz Otel'e döndüğünde Robert da motorlu bir taksiden indi; Arşidük için yas tutmanın simgesi olarak siyah bir yelek ve siyah boyunbağı takmıştı. Robert, Franz Ferdinand'ın –her hâlükârda muhafazakâr olsalar da Viyana kraliyet standartlarına göre– ilerici düşünce ekibindendi; suikasta kurban giden adamı ve ailesini sever ve sayardı. Walter bunu biliyordu.

Silindir şapkalarını vestiyere bıraktılar ve birlikte yemek salonuna gittiler. Walter, Robert'a kol kanat germe gereği hissederdi; çünkü ikisinin de daha çocuk oldukları günlerden beri kuzeninin farklı olduğunu bilirdi. İnsanlar, Robert gibi çocuklara *yumuşak* derlerdi ama bu, oldukça kaba bir tabirdi: Robert, erkek bedeni taşıyan bir kadın değildi. Ancak birçok kadınsı huyu vardı ve bundan dolayı da Walter, ona karşı tavırlarında abartısız bir şövalyelikle davranırdı.

Robert, görünüş olarak Walter'a benzerdi; aynı düzgün yüz hatları ve ela gözler ikisinde de vardı ama Robert'ın saçları daha uzun, bıyıkları bakımlı ve kıvrıktı. "Leydi M ile işler nasıl gidiyor?" dedi, masaya oturur oturmaz. Walter, sırlarını ona anlatırdı: Robert, bu yasak aşk hakkında her şeyi biliyordu.

"Leydi muhteşem fakat babam onun gecekondu gibi bir klinikte bir Yahudi doktorla çalışmasını hazmedemiyor."

"Hay aksi –bu çok fena!" dedi Robert. "Leydi kendisi de Yahudi olsa babanın itirazı anlaşılır karşılanabilirdi."

"Sosyal ortamlarda ara sıra onunla karşılaşırsa ve onun ülkedeki en güçlü adamlarla dost olduğunu görürse yavaş yavaş ona ısınacağını umuyordum ama bunlar da işe yaramıyor."

"Aksi gibi Balkanlar'daki kriz de tansiyonu arttırıyor..." –Robert gülümsedi– "uluslararası ilişkilere girdiğim için kusura bakma."

Walter, zoraki güldü. "Ne olursa olsun üstesinden geleceğiz."

Robert bir şey söylemedi ama sanki bundan o kadar da emin değilmiş gibi görünüyordu.

Maydanoz soslu Galler kuzusu ve patates yerken Walter, Anton'dan edindiği yetersiz bilgileri Robert'a aktardı.

Robert'ta ise yeni haberler vardı. "Suikastçıların silah ve bombalarını Sırplardan aldıklarını belirledik."

"Vay canına!" dedi Walter.

Robert, öfkesini belli etti. "Silahları, Sırp Askerî İstihbaratının başındaki kişi sağlamış. Belgrad'daki bir parkta katillere, hedef vurma eğitimi veril-

miş."

"İstihbarat subayları bazen kafalarına göre tek taraflı davranıyorlar."

"Bazen değil, genellikle. Ve işlerinin gizliliği nedeniyle yakalarını kurtarabileceklerini zannediyorlar."

"İyi de böyle olması suikastı düzenleyenin Sırp Hükûmeti olduğunu ispatlamaz. Ayrıca biraz mantıklı düşünürsen Sırbistan kadar küçük ve deli gibi bağımsızlık peşinde koşan bir ülkenin, güçlü bir komşusunu galeyana getirmesi delilik olur."

"Sırp İstihbaratının, kendi hükûmetinin arzusuna karşı hareket etmiş olması da mümkün," dedi Robert, Walter'ın söylediğini kabullenerek. Ardından da kararlı bir üslupla ekledi: "Fakat böyle olması hiçbir şey fark ettirmez. Avusturya, Sırbistan'a karşı cezai bir harekette bulunmak zorundadır."

Walter da bundan korkuyordu. Bu suikast, adi bir suç gibi görülüp polise ve mahkemelere bırakılacak bir şey olmayacaktı artık. Olay kızışmıştı ve şimdi bir imparatorluk, küçük bir ülkeyi cezalandırmak zorunda kalacaktı. Avusturya İmparatoru Franz Joseph, kendi hüküm dönemi içinde büyük bir adam olmuştu; muhafazakâr ve samimi bir dindar olsa da güçlü bir liderdi. Ama şimdi seksen dört yaşındaydı ve yaşı ilerlerken daha az otoriter ve daha geniş görüşlü bir adama dönüşmemişti. Böyle adamlar, daha yaşlı oldukları için her şeyi daha iyi bildiklerini sanıyorlardı. Walter'ın babası da öyleydi.

Kaderim, iki hükümdarın ellerinde, diye düşündü Walter: *Çar ve Avusturya İmparatoru. Birisi aptal, diğeri ise ihtiyar; gene de milyonlarca Avrupalı gibi benim ve Maud'un kaderini kontrol ediyorlar. Monarşi karşıtlığı için ne şahane bir tez!*

Tatlısını yerken düşünüp durdu. Kahveleri geldiğinde daha iyimserdi: "Sanırım, başka bir ülkeyi işin içine katmadan Sırbistan'a iyi bir ders vermeye niyetleneceksiniz."

Robert onun ümitlerini çarçabuk yerle bir etti. "Tam tersine," dedi, "İmparatorum, senin Kayzerine özel bir mektup yazdı bile."

Walter ürktü. Bu konuda hiçbir şey duymamıştı. "Ne zaman?"

"Mektup, dün teslim edildi."

Bütün diplomatlar gibi Walter da hükümdarların, bakanları aracılığıyla değil, doğrudan birbirleriyle konuşmalarından nefret ediyordu. Böyle durumlarda her şey olabilirdi. "Mektupta ne yazdı?"

"Sırbistan'ın politik gücünün ortadan kaldırılmasını istiyor."

"Yapma!" Bu, Walter'ın koktuğundan da kötü bir durumdu. Şaşkınlık içinde sordu: "İmparator ciddi mi?"

"Her şey alacağı cevaba bağlı."

Walter kaşlarını çattı. İmparator Franz Joseph, Kayzer Wilhelm'den destek istiyordu –mektubun can alıcı noktası buydu. İki ülke, müttefiktiler; dolayısıyla Kayzer bu talebe destek vermek zorundaydı ama bu desteği verirken hevesli veya çekingen, teşvik edici veya tedbirli bir üslup kullanabilirdi.

"İmparatorum neye karar verirse versin, Almanya'nın Avusturya'yı destekleyeceğinden eminim," dedi Robert, ciddiyetle.

"Almanya'nın Sırbistan'a saldırmasını istiyor olamazsın!" diye itiraz etti Walter.

Robert gücenmiş gibiydi. "Biz, müttefikimiz olarak Almanya'nın yükümlülüklerini yerine getireceğine dair bir güvence istiyoruz."

Walter, bu sözlere tahammülsüzlüğünü kontrol etti. "Böyle bir düşünce tarzının sorunu, işi ciddiye bindirmesidir. Rusya'nın Sırbistan'ı arkalamak için çıkardığı gürültü, saldırganlığı teşvik eder. Bizim yapmamız gereken, herkesi sakinleştirmek olmalı."

"Seninle hemfikir olduğumdan emin değilim," dedi Robert, çabucak. "Avusturya, korkunç bir darbenin acısını çekiyor. İmparatorun bunu hafife alması beklenemez. Bir deve meydan okuyan, ezilmelidir."

"Orantılı davranmaya çalışmalıyız."

Robert sesini yükseltti. "Tahtın vârisi katledildi!" Yan masada yemek yiyenler, öfkeli bir tonla söylenen Almanca kelimeler duymaktan tedirgin oldular. Robert konuşmasını yumuşattı ama özünü değiştirmedi. "Bana orantılı olmaktan bahsetme."

Walter, kendi duygularını bastırmaya çalıştı. Almanya'nın bu hırlaşmaya dâhil olması çok aptalca ve tehlikeli olurdu ama bunu Robert'a söylemek, hiçbir amaca hizmet etmeyecekti. Walter'ın görevi bilgi toplamaktı, tartışmak değil. "Gayet iyi anlıyorum. Viyana'daki herkes de senin gibi mi düşünüyor?" diye sordu.

"Viyana'da evet," dedi Robert, "fakat Tisza karşı çıkıyor." István Tisza, Macaristan Başbakanıydı ama Avusturya İmparatoru'nun astıydı. "Onun önerisi, Sırbistan'ı diplomatik abluka altına almak."

"Daha tesirli ve belki de daha az riskli," dedi Walter, kelimelerini dikkatle seçerek.

"Çok zayıf bir öneri."

Walter hesabı istedi. Duyduklarından dolayı fena hâlde huzursuz olmuştu. Ama Robert ile arasına kara kedi girsin istemiyordu. Birbirlerine güvenirler ve yardımlaşırlardı; bunun değişmesini de istemiyordu. Otelin dışın-

daki kaldırıma çıktıklarında, Robert'ın elini sıktı ve sağlam bir yoldaşlığın işareti olarak dirseğini tuttu. "Ne olursa olsun birbirimize yakın durmalıyız kuzen. Bizler müttefikiz ve hep öyle kalacağız," dedi ve bunu söylerken kendilerinden mi yoksa ülkelerinden mi bahsettiğine karar vermeyi Robert'a bıraktı. Dostça ayrıldılar.

Walter, Green Park'ı hızla geçti. Londralılar güneşin keyfini çıkarıyorlardı ama Walter'ın kafasının üstünde bir kasvet bulutu vardı. Almanya ve Rusya'nın, Balkan krizinin dışında kalacaklarını ummuştu ama bugün öğrendiği şeyler, uğursuz uğursuz kendi umudunun tersini söylüyordu. Buckingham Sarayı'na vardığında sola döndü; Mall Caddesi boyunca yürüyerek arka girişten Alman Büyükelçiliğine girdi.

Babasının, elçilikte bir ofisi vardı; üç haftada bir haftasını, bu ofiste geçiriyordu. Duvarında Kayzer Wilhelm'in yağlı boya bir tablosu asılıydı; masasında ise Walter'ın teğmen üniformasıyla çektirdiği çerçeveli bir fotoğrafı duruyordu.

Otto'nun elinde, bir seramik vardı; İngiliz seramiklerini çok sever ve fırsat buldukça sıra dışı parçalar toplamaya çalışırdı. Daha yakından bakınca Walter onun krem rengi bir meyve kâsesi olduğunu gördü: Kenarları zarifçe delinerek bir sepet örgüsüyle şekillendirilmişti. Babasının zevkini bildiğinden bu parçanın on sekizinci yüzyıla ait olduğunu tahmin etti.

Otto'nun yanında, Walter'ın pek sevmediği kültür ataşesi Gottfried von Kessel de vardı. Gottfried, gür ve kara saçlarını yandan ayırarak tarar, kalın camlı gözlük takardı. Aşağı yukarı Walter ile aynı yaştaydı; babası da diplomatik hizmette çalışıyordu ama bu kadar çok ortak yönleri olmasına rağmen arkadaş değildiler. Walter, Gottfried'ın dalkavuk olduğunu düşünürdü.

Gottfried'ı başıyla selamlayıp oturdu. "Avusturya İmparatoru, Kayzerimize mektup yazmış," dedi.

"Bunu biliyoruz," dedi Gottfried, çabuk çabuk.

Walter onu duymazdan geldi. Gottfried her zaman, hemen bir sidik yarışı başlatmaya çalışırdı. "Kayzerin dostane bir cevap vereceğine hiç şüphe yok ama nüanslar çok şey fark ettirebilir," dedi, babasına konuşarak.

"Majesteleri henüz benim fikrimi sormadı."

"Ama soracaktır."

Otto, başını salladı. "Bu da bazen fikrimi aldığı konulardan biri."

"Ve eğer tedbirli olmayı teşvik ederse Avusturyalıları kavgadan uzak durmaya ikna edebilir."

Gottfried söze karıştı. "Neden böyle bir şey yapsın?"

"Bosna gibi önemsiz bir bölge yüzünden Almanya'nın savaşa sürüklenmesini önlemek için!"

"Neden korkuyorsun?" dedi Gottfried, azarlar gibi. "Sırp ordusundan mı?"

"Rus ordusundan korkuyorum ve sen de korkmalısın," diye cevapladı Walter. "Tarihin en büyük ordusu..."

"Bunu biliyorum," diye kesti Gottfried.

Walter, sözünün kesilmesini duymazdan geldi. "Teorik olarak Çar, birkaç hafta içinde altı milyon askerini savaşa sürebilir..."

"Biliyorum."

"...ve bu sayı, Sırbistan'ın toplam nüfusundan daha fazla."

"Biliyorum."

Walter için çekti. "Görünüşe göre sen her şeyi biliyorsun von Kessel. Suikastçıların silah ve bombaları nereden aldıklarını da biliyor musun?"

"Sanırım, milliyetçi Slavlardan."

"Belirli bir Slav milliyetçisinden bahsedebilir misin?"

"Kim bilir ki?"

"Öğrendiğime göre Avusturyalılar biliyor. Silahların Sırp İstihbaratından geldiğini düşünüyorlar."

Otto, şaşkınlıkla homurdandı. "Bu, Avusturyalıları zıvanadan çıkarır."

"Avusturya'nın hâlâ bir imparatoru var. Nihayetinde savaş kararını sadece o verebilir," dedi Gottfried.

Walter başını salladı. "Sanki Habsburg İmparatorunun gaddarca ve insanlıktan uzak davranması için bahaneye ihtiyacı varmış gibi."

"Bir imparatorluk başka nasıl yönetilir ki?"

Walter oltaya gelmedi. "Hiçbir ağırlığı olmayan Macaristan Başbakanından başka itidal tavsiye eden hiç kimse yok gibi görünüyor. Bu görev bize düşüyor," dedi Walter, ayağa kalkarken. Öğrendiği şeyleri rapor etmişti ve o uyuz Gottfried ile aynı odada daha fazla kalmak istemiyordu. "Eğer müsaade ederseniz baba, şehirde daha başka neler konuşuluyor öğrenmek için Sussex Düşesinin evindeki çaya gideceğim."

"İngilizler pazar günleri ziyaretçi kabul etmez," dedi Gottfried.

"Ben, davet edildim," dedi Walter ve daha fazla siniri bozulmadan odadan çıktı.

Mayfair'den geçip Sussex Dükünün sarayının bulunduğu Park Lane Caddesi'ne çıktı. Dükün, Britanya Hükûmetinde herhangi bir rolü yoktu ama Düşes, politika konuşulan toplantılar yapardı. Walter, geçen aralık ayında Londra'ya geldiğinde Fitz onu Düşesle tanıştırmış, Düşes de Walter'ın her

yere davet edilmesini sağlar olmuştu.

Walter, kabul salonuna girdi, reverans yaptı, Düşesin tombul elini sıktı. "Londra'daki herkes Sırbistan'da neler olacağını bilmek istiyor; onun için pazar günü olmasına rağmen buraya gelip size sormak istedim Majesteleri," dedi.

"Bir savaş olmayacak," dedi Düşes, onun şaka yaptığını fark etmeden. "Otur ve bir fincan çay iç. Elbette zavallı Arşidükün ve eşinin başlarına gelen çok trajik ve suçluların cezalandırılacağına hiç şüphe yok; fakat Almanya ve Britanya gibi büyük ülkelerin Sırbistan için savaşa gireceklerini düşünmek ne kadar aptalca bir şey."

Walter da bu kadar kendinden emin olabilmeyi çok isterdi. Başıyla onu selamlayan Leydi Hermia ve mutlu mutlu gülümseyen Maud'un yakınındaki bir koltuğa oturdu. Odada, Kraliyet Donanması Birinci Lordu Winston Churchill dâhil, bir düzine kadar misafir vardı. Salonun dekoru, görkemli bir demodelikteydi: aşırı oymalı mobilyalar, bir düzine farklı desenle bezeli ağır döşemelik kumaşlar, hemen her yüzeyde süslemeler, çerçeveli fotoğraflar, vazolar, kurutulmuş bitkiler. Bir uşak, Walter'a bir fincan çay getirdi, süt ve şeker isteyip istemediğini sordu.

Walter, Maud'a yakın olduğu için mutluydu ama her zamanki gibi daha fazlasını istedi ve derhâl, bir iki dakikalığına da olsa yalnız kalabilmek için uydurabilecekleri bir şey olup olmadığını düşünmeye başladı.

"Sorun, Türklerin zayıf olmasında elbette," dedi Düşeş.

Bu azametli ihtiyar yarasa haklı, diye düşündü Walter. Muhafazakâr İslamcı din adamları tarafından modernizasyondan uzak tutulan Osmanlı İmparatorluğu, çöküyordu. Türk sultanları, asırlar boyunca Yunanistan'ın Akdeniz kıyılarından Macaristan'a kadar Balkan Yarımadası'ndaki düzeni sağlamışlardı ama şimdi, on yıllar içinde geri çekilme başlamıştı. İmparatorluğun komşuları *Büyük Güçler* olan Avusturya ve Rusya, Türklerden geriye kalan boşlukları doldurmaya çalışıyorlardı. Avusturya ile Karadeniz arasına Bosna, Sırbistan ve Bulgaristan sıralanmıştı. Avusturya, beş yıl önce Bosna'nın kontrolünü ele geçirmişti ve şimdi de ortadaki Sırbistan ile anlaşmazlığa düşmüştü. Ruslar haritaya baktılar ve bir sonraki domino taşının Bulgaristan olduğunu gördüler; Avusturya, Karadeniz'in batı kıyılarını kontrolü altına alabilir ve Rusya'nın uluslararası ticaretini tehdit edebilirdi.

Bu arada, Avusturya İmparatorunun kulu olan halk, kendi kendilerini yönetebileceklerini düşünmeye başlamışlardı ve işte bu nedenle Bosnalı milliyetçi Gavrilo Princip, Arşidük Franz Ferdinand'ı Saraybosna'da vurmuştu.

"Bu durum Sırbistan için bir trajedi. Sanırım, başbakanları kendini Tuna Nehri'ne atmaya hazırlanıyordur," dedi Walter.

"Volga demek istiyorsun herhâlde," dedi Maud.

Walter, onun mevcudiyetinde çay içme bahanesinden memnuniyet duyarak Maud'a baktı: Maud elbisesini değiştirmiş, uçuk pembe bir dantel buluz üzerine, kraliyet mavisi bir çay elbisesi giymiş, mavi ponponlu bir fötr şapka takmıştı. "Kesinlikle hayır, Leydi Maud," dedi.

"Volga, Sırbistan'ın başkenti Belgrad'ın içinden geçer," dedi Maud.

Walter, tekrar itiraz etmek üzereydi ama sonra tereddüt etti. Maud, Volga Nehri'nin Belgrad'dan binlerce kilometre uzakta olduğunu gayet iyi biliyordu. Öyleyse ne yapmaya çalışıyordu? "Sizin kadar bilgili biriyle ters düşmek istemem Leydi Maud," dedi, "gelgelelim..."

"Bakarız!" dedi Maud. "Eniştem Dük, Londra'nın en büyük kütüphanelerinden birine sahiptir." Ayağa kalktı. "Benimle gelin. Size yanıldığınızı ispat edeceğim."

İyi terbiye görmüş soylu bir genç kadın için bu, fazlasıyla cesur bir davranıştı; Düşes, dudaklarını büzdü.

Walter, başka çaresi yokmuş gibi omuzlarını kaldırdı ve Maud'un peşinden kapıya doğru gitti.

Bir an için, Leydi Hermia da onlarla birlikte gidecekmiş gibi davrandı; fakat bir elinde tabak, bir elinde çay fincanı ve kucağında başka bir tabakla koltuğun kadife döşemesi içine öyle rahat yerleşmişti ki kıpırdaması fazlasıyla müşkül bir iş olacaktı. "Uzun sürmesin," dedi usulca ve kekini yemeye devam etti. Sonra Maud ve Walter odadan çıktılar.

Maud, koridorun karşısında, iki uşağın nöbetçi askerler gibi dikildiği yere kadar Walter'ın önünden gitti. Bir kapının önünde durarak Walter'ın kapıyı açmasını bekledi. Sonra içeri girdiler.

Koskoca oda gayet sessizdi. Yalnızdılar. Maud kendini Walter'ın kollarına attı. Walter ona sımsıkı sarıldı ve bedenini bedenine bastırdı. Maud yüzünü kaldırdı. "Seni seviyorum!" dedi ve büyük bir iştahla Walter'ı öptü.

Birkaç dakika sonra nefesleri kesilmiş hâlde ayrıldılar. Walter ona taparcasına bakıyordu. "Sen çok cesursun," dedi Walter, "Volga'nın Belgrad'dan geçtiğini bile söyledin!"

"Ama işe yaradı, değil mi?"

Walter, hayranlıkla başını salladı. "Ben böyle bir şeyi asla düşünemezdim. Sen çok akıllısın."

"Bir atlas bulmamız lazım," dedi Maud. "Gelen giden olması ihtimaline karşı, elbette!"

Walter rafları inceledi. Burası, okumaya meraklı birinin kütüphanesi olmaktan çok koleksiyoncu birinin kütüphanesiydi. Kitapların hepsi fevkalade güzel kapaklar içindeydi ve pek çoğunun kapağı, hiç açılmamışa benziyordu. Köşede, pusuya yatmış gibi duran birkaç referans kitap vardı; Walter onların arasından bir atlas çekti ve haritada Balkanlar'ı buldu.

"Bu kriz," dedi Maud, endişeyle, "uzun vadede... bizi birbirimizden ayırmayacak, değil mi?"

"Ayırmaması için elimden geleni yapacağım," dedi Walter.

Maud'u, kapı aniden açılırsa hemen görülmeyecekleri gibi bir kitap rafının arkasına çekti ve tekrar öptü. Maud bugün, leziz denecek kadar arzulu bir ihtiyaç içindeydi; bir yandan öpüyor bir yandan da ellerini Walter'ın omuzlarında, kollarında ve sırtında gezdiriyordu. Öpüşmeyi bıraktı ve fısıldadı: "Eteğimi kaldır."

Walter yutkundu. Gündüz vakti bile bunun rüyasını görüyordu. Kumaşı tuttuğu gibi yukarı kaldırdı.

"İç eteğimi de kaldır," dedi Maud.

Walter kumaşı iki eliyle kavradı. "Buruşturma!" dedi Maud. Walter buruşturmadan kaldırmaya çalıştı ama ipek kumaş elinden kaydı. Maud, sabırsız sabırsız eğildi, eteklerinin ucundan tuttu ve her şeyi beline kadar kaldırdı. "Dokun bana!" dedi Walter'ın gözlerine bakarak.

Walter, içeri giren olacak diye endişe ediyordu ama kendi kendine hâkim olamayacak kadar aşk ve arzu doluydu. Sağ elini Maud'un bacakları arasına koydu afallayarak yutkundu –o bölge, çıplaktı. Maud'un ona bu zevki tattırmak için plan yapmış olduğunu anlamak, onu daha da ateşledi. Maud'u nazikçe okşadı ama Maud kalçalarını onun eline doğru bastırınca Walter da bastırdı. "Evet, öyle," dedi Maud. Walter gözlerini kapadı. Fakat Maud: "Bana bak sevgilim, lütfen bunu yaparken bana bak!" dediğinde gözlerini tekrar açtı. Maud'un yüzü kıpkırmızıydı ve dudaklarının arasından kesik kesik soluyordu. Walter'ın elini tuttu; onun, opera locasında yaptığı gibi eline yol gösterdi: "Parmağını sok." Maud, Walter'ın omzuna yaslandı. Walter, kendi elbiselerinin üzerinde onun nefesinin sıcaklığını hissedebiliyordu. Maud, tekrar tekrar Walter'a doğru gidip geldi; sonra gırtlağının dibinden, rüya gören birinin örtük çığlığı gibi ufak bir ses çıktı; sonra da onun omzuna yığılıp kaldı.

Walter, kapının açıldığını ve Leydi Hermia'nın sesini duydu. "Maud, tatlım, gel hadi, artık gitmemiz lazım."

Walter elini çekti. Maud aceleyle eteklerini düzeltti; sesi titreyerek: "Korkarım ben yanılmışım halacığım. Herr von Ulrich haklı –Belgrad'ın için-

den geçen nehir Volga değil, Tuna'ymış. Atlasta bulduk."

Leydi Hermia kitaplığın kenarından göründüğünde ikisi de atlasın üzerine eğilmişlerdi. "Ben hiç şüphe etmedim," dedi Hermia, "böyle konularda erkekler genellikle haklı çıkıyorlar; Herr von Ulrich bir diplomat ve kadınların başlarını ağrıtmayacakları birçok şeyi bilmek zorunda. İddia etmemeliydin Maud."

"Sanırım haklısın," dedi Maud, inanılmaz bir samimiyetsizlikle.

Hep birlikte kütüphaneden çıktılar ve koridoru geçtiler. Walter, kabul salonunun kapısını açtı. Önce Leydi Hermia içeri girdi. Ardından Maud içeri girerken Walter ile göz göze geldiler. Walter sağ elini kaldırdı; parmağının ucunu ağzına sokup yaladı.

[II]

Bu böyle devam edemez, diye düşündü Walter, tekrar elçiliğe dönerken. Okul çocuğu gibiydi. Maud yirmi üç, kendisi de yirmi sekiz yaşındaydı ve birlikte yalnız başlarına birkaç dakika geçirebilmek için abuk sabuk dalaverelere çevirmek zorunda kalıyorlardı. Artık evlenmelerinin vakti gelmişti.

Fitz'den izin istemek zorundaydı. Maud'un babası öldüğü için, ağabeyi ailenin reisiydi. Hiç şüphesiz Fitz de kız kardeşinin bir İngiliz ile evlenmesini tercih ederdi. Ancak muhtemelen yelkenleri suya indirecekti: kendi hakkını savunmayı bilen kız kardeşinin asla evlenememesinden korkuyor olmalıydı.

Hayır, sorun çıkaracak asıl kişi Otto olacaktı. Otto oğlunun, hayatının geri kalanını ona vârisler doğurmaya adayacak, iyi terbiye görmüş Prusyalı bir kızla evlenmesini istiyordu. Ve Otto bir şey istediği zaman, onun gerçekleşmesi için elinden geleni ardına koymaz, her türlü muhalefeti acımasızca kırardı ki onu iyi bir ordu subayı yapan özelliği de buydu. Oğlunun, hiçbir etki altında kalmadan ve kimseyi karıştırmadan kendi gelinini seçme hakkı olduğu, aklına bile gelmezdi. Walter, babasının teşvik ve desteğini almak istiyor; o kaçınılmaz çatışma anının gelmesini, kesinlikle istemiyordu. Ancak aşkının baskısı, evlat olarak babasına göstermesi gereken hürmetten çok daha güçlüydü.

Pazar akşamıydı ama Londra sessizliğe bürünmüş değildi. Parlamentonun çalışmamasına ve Whitehall[1] sakinleri taşradaki evlerine çekilmiş olmalarına rağmen Mayfair saraylarında, St. James'in centilmen kulüplerinde ve elçiliklerde, politik tartışmalar devam ediyordu. Caddede yürürken Wal-

[1] Londra'da, Britanya Hükûmet dairelerinin yer aldığı *bakanlıklar* bölgesi (çev. notu).

ter, Parlamento Üyelerinden bazılarını, Britanya Dışişleri Bakanlığından bazı memurları ve birkaç da Avrupalı diplomatı gördü; Britanya'nın kuş gözlemcisi Dışişleri Bakanının, hafta sonunu Londra'da mı yoksa Hampshire'daki çok sevdiği evinde mi geçirdiğini merak etti.

Walter babasını, masasının başında ve deşifre edilmiş bazı telgrafları okurken buldu. "Bendeki haberleri sana anlatmam için çok uygun bir zaman olmayabilir," diye söze başladı.

Otto homurdandı ve okumaya devam etti.

Walter, damdan düşer gibi devam etti. "Leydi Maud'a aşığım."

Otto başını kaldırdı. "Fitzherbert'in kız kardeşi mi? Hiç şaşırmadım. En içten dileklerimi kabul et."

"Baba, ciddi ol lütfen."

"Hayır, sen ciddi ol." Otto, okuduğu kâğıtları masaya attı. "Maud Fitzherbert bir feminist, kadınların oy hakkını savunuyor ve başına buyruk. Bırak iyi bir aileden gelen bir Alman diplomatının eşi olmayı, Maud hiç kimseye uygun bir eş olamaz. Bu konuyu daha fazla konuşmayalım."

Dilinin ucuna gelen bazı acı kelimeler Walter'ın dudaklarını yaktı ama dişini sıktı ve asabını kontrol altında tuttu. "Maud harika bir kadın ve ben ona aşığım; dolayısıyla fikrin ne olursa olsun ondan bahsederken kibar konuş."

"Ben düşündüğümü söylerim," dedi Otto, hiç umursamadan. "Maud rezilin teki." Gözlerini telgraflarına çevirdi.

Walter'ın gözüne, babasının yeni satın aldığı krem rengi seramik meyve kâsesi takıldı. "Hayır!" dedi. Kâseyi eline aldı. "Her düşündüğünü söylemeyeceksin."

"Elindekine dikkat et."

Walter, babasının bütün dikkatini üzerine çekmişti. "Leydi Maud'a sahip çıkmak istiyorum; tam da senin bu değersiz şeye sahip çıktığın gibi."

"Değersiz mi? Dur sana onun değerini söyle..."

"Ayrıca aşk, koleksiyonculuk hırsından çok daha güçlüdür elbette."

Walter, zarif kâseyi havaya attı ve tek eliyle tuttu. Babası, sözcüklerini bulamamış bir itirazın ıstıraplı çığlığını attı. Walter, pervasızca devam etti: "Sen Maud'dan hakaretamiz kelimelerle bahsedince bunu düşürmem karşısında sen ne hissediyorsan ben de onu hissediyorum, hem de çok daha güçlüsünü."

"Seni küstah köp..."

Walter babasından daha çok bağırdı: "Eğer benim hassasiyetlerimi çiğnemeye devam edersen, bu aptal çömlek parçasını topuğumun altında eze-

rim!"

"Pekâlâ, taşı gediğine koydun. Tanrı aşkına onu yerine koy."

Walter bu sözü rıza göstermek olarak algıladı ve kâseyi sehpanın üstüne koydu.

Otto, inadına inadına konuştu: "Fakat hassasiyetlerini incitmeden söylememe müsaade edersen... Hesaba katman gereken bir şey var."

"Pekâlâ, söyle."

"Maud, İngiliz."

"Tanrı aşkına baba!" diye bağırdı Walter. "Soylu Almanlar yıllardır İngiliz aristokratlarıyla evlenip duruyorlar. Saxe-Coburg ve Gotha Prensi Albert, Kraliçe Victoria ile evlendi ve torunu şimdiki İngiltere Kralı; İngiltere Kraliçesi ise bir Württemberg Prensesi olarak doğdu."

Otto sesini yükseltti. "Şartlar değişti! İngilizler bizi ikinci dereceden bir güç olarak bırakmaya kararlılar. Bizim düşmanlarımız olan Rusya ve Fransa ile dostluk kuruyorlar. Sen, anavatanına düşman birisiyle evleniyor olacaksın."

Walter, yaşlı askerin nasıl düşündüğünü biliyordu ama bu düşünce akıldışıydı. "Düşman olmak zorunda değiliz!" dedi, çileden çıkarak. "Bunun için hiçbir sebep yok."

"Bizi asla eşit rakipleri olarak görmeyecekler."

"Bu doğru değil!" Walter bağırmakta olduğunu duydu; sakin olmaya çabaladı. "İngiltere serbest ticarete inanıyor ve kendi ürünlerimizi Britanya İmparatorluğu'na satmamıza müsaade ediyorlar."

"O zaman oku şunu." Otto, okumakta olduğu telgrafı masanın öbür kenarına fırlattı. "Majesteleri Kayzer, benim fikrimi sormuş."

Walter telgrafı aldı. Avusturya İmparatoru'nun özel mektubuna cevaben yazılmış bir taslaktı. Walter belirgin bir panik içinde telgrafı okudu. Sonu şöyle bitiyordu: "İmparator Franz Joseph, Majestelerinin kadim dostluğun ve müttefikliğin gereğini yerine getirerek içtenlikle Avusturya-Macaristan'ın yanında yer alacağına güvenebilir."

Walter dehşet içindeydi. "Fakat bu, Avusturya'ya açık çek vermektir!" dedi. "İstedikleri her şeyi yapabilirler ve biz de onları desteklemek zorunda kalırız!"

"Bazı kısıtlar var."

"Onlar bir şey sayılmaz. Bu mektup gönderildi mi?"

"Henüz değil ama üzerinde anlaşmaya varıldı. Yarın gönderilecek."

"Gitmesini engelleyemez miyiz?"

"Hem hayır hem de engellemek istemiyorum."

"Fakat bu mektup, Avusturya Sırbistan'la savaşa girerse bizim Avusturya'yı destekleme taahhüdümüz!"

"Bu kötü bir şey değil."

"Biz savaş istemiyoruz!" diye itiraz etti Walter. "Bizim bilime, üretime ve ticarete ihtiyacımız var. Almanya modernize olmalı, liberal olmalı ve büyümeli. Biz, barış ve refah istiyoruz." Ve usulca ekledi. "Biz, bir adamın vatan hainliğiyle suçlanmadan sevdiği kadınla evlenebileceği bir dünya istiyoruz."

"Dinle beni," dedi Otto, "bizim iki tarafımızda da çok güçlü düşmanlarımız var: batımızda Fransa, doğumuzda Rusya. Ve onlar, birbirlerine karşı etle tırnak gibi. İki cepheli bir savaşta çarpışamayız."

Walter bunu biliyordu: "Bu nedenle Schlieffen Planı'mız var. Eğer savaşa girmek zorunda bırakılırsak önce ezici bir güçle Fransa'yı işgal edeceğiz, birkaç hafta içinde zafer kazanacağız ve batı cephemiz emniyete alındığında yüzümüzü doğuya, Rusya'ya döneceğiz."

"Tek ümidimiz o," dedi Otto, "fakat o plan Alman ordusu tarafından dokuz yıl önce geliştirildi ve istihbaratımız bize Rus ordusunun seferber olabilmesi için kırk gün gerektiği bilgisini vermişti. Bu da bize, Fransa'nın fethi için aşağı yukarı altı hafta süre tanıyordu. O zamandan bu yana Rusya, Fransa'dan aldığı borçlarla demir yollarını geliştirdi!" Otto, sanki Fransa'yı eziyormuş gibi yumruğunu masasının üstüne indirdi. "Rus ordusunun seferberlik süresi azaldıkça Schlieffen Planı'nın riski artıyor. Bu da demek oluyor ki –parmağını Walter'a salladı– bu savaşa ne kadar erken kalkışırsak Almanya o kadar kazançlı çıkar."

"Hayır!" Yaşlı adamlar böyle düşünmenin ne kadar tehlikeli olduğunu neden göremiyorlardı? "Bu demek oluyor ki ufak tefek anlaşmazlıklara barışçı çözümler bulmalıyız."

"Barışçı çözüm mü?" Otto, her şeyi bilirmiş gibi başını sağa sola salladı. "Sen, genç bir idealistsin. Her sorunun bir cevabı olduğunu sanıyorsun."

"Sen aslında, savaş istiyorsun," dedi Walter kuşkuyla. "Gerçekten istiyorsun."

"Hiç kimse savaş istemez," dedi Otto, "fakat bazen savaş, alternatifinden daha iyidir."

[III]

Babasından Maud'a kalan miras, üç kuruşluk bir şeydi –yıllık üç yüz pound, bir Londra Sezonu[2] için elbise almaya bile zor zahmet yetiyordu. Fitz ise

[2] Tarihsel olarak sadece *Sezon* da denilen *Londra Sezonu* sözü, sosyeteye takdim törenleri,

aile adını, arazileri, evleri ve hemen hemen bütün parayı almıştı. İngiliz sistemi böyleydi. Fakat bu durum Maud'u hiç kızdırmadı. Para onun için değersizdi; o üç yüz pounda bile ihtiyacı yoktu; Fitz, bir dediğini ikiletmeden Maud'un istediği her şeyi alıyordu; çünkü Fitz, parayı dikkatli harcamanın centilmence bir davranış olmadığını düşünüyordu.

Maud'un en içerlediği şey, tahsilinin olmamasıydı. On yedi yaşına geldiğinde üniversiteye gideceğini ilan etmişti de herkes ona gülmüştü. Sonuçta anlamıştı ki üniversiteye girebilmesi için iyi bir okuldan gelmesi, giriş sınavlarını geçmesi gerekiyordu. Maud hiç okula gitmemişti; ülkenin büyük adamlarıyla politik tartışmalar yapabilmesine rağmen mürebbiye ve hocaların ona verdiği eğitim, herhangi bir sınavı geçmesini sağlayacak kalitede değildi. Günlerce ağlayıp küsmüştü ve şimdi bile o günleri düşündüğünde asabı bozuluyordu. Onu kadınlara oy hakkını savunmaya iten şey de buydu: Kadınların oy hakkı olmadan kızların doğru dürüst bir eğitim göremeyeceğini biliyordu.

Sık sık, kadınların neden evlendiğini merak ediyordu. Kendi kendilerini ömür boyu sürecek bir kölelik sözleşmesiyle bağlıyorlardı. Ve Maud soruyordu: Karşılığında ne alıyorlar? Ancak şimdi, bunun cevabını biliyordu. Walter'a karşı hissettiği aşk kadar yoğun bir duyguyu hiç yaşamamıştı. Ve bu aşkı ifade edebilmek için yaptıkları şeyler ona muhteşem bir zevk veriyordu. Birbirlerini istedikleri her zaman öyle dokunabilmek cennetlik bir şeydi. Eğer fiyatı buysa köle olarak kendini üç kere feda etmeye hazırdı.

Fakat fiyatı kölelik değildi, en azından Walter ile öyle değildi. Kadının, her konuda kocasına itaat etmesi gerektiğini düşünüp düşünmediğini sormuş, Walter da şöyle cevaplamıştı: "Kesinlikle gerekmez. İtaatin bu işe nasıl karışacağını anlamıyorum. Birbirine âşık iki yetişkin, birbirlerine itaat etmek zorunda olmadan beraberce karar alabilir."

Maud, Walter ile birlikte nasıl bir hayat süreceklerini epeyce düşünmüştü. Belki birkaç yıl o elçilikten bu elçiliğe görevlendirilerek dünyayı gezeceklerdi: Paris, Roma, Budapeşte ve belki daha da uzaklara, Addis Ababa, Tokyo, Buenos Aires. İncil'deki *Ruth*'un hikâyesini düşündü: "Sen nereye gidersen, ben de gideceğim."

Kendi oğullarına, kadınlara eşit davranmayı öğretecekler; kızları, bağımsız ve sağlam iradeli gençler olarak yetiştireceklerdi. Belki de nihayetinde Berlin'deki bir eve yerleşecekler ve çocukları, en iyi Alman okullarına gidebileceklerdi. Hiç şüphesiz bir gün gelecek, babasının Doğu Prusya'daki taşra evi olan Zumwald, Walter'a miras kalacaktı. Yaşlandıklarında ve ço-

ziyafetler ve hayır işleri için, İngiliz seçkinlerinin her yıl taşra evleriden Londra'ya geçtikleri dönem için kullanılıyor (çev. notu).

cukları büyüdüğünde zamanlarının çoğunu taşradaki evde geçirecekler, el ele kırlarda yürüyecekler, akşamları baş başa kitap okuyacaklar ve kendi gençliklerinden bu yana dünyanın nasıl değiştiğini konuşacaklardı.

Maud, başka hiçbir şey düşünemez durumdaydı. Bir tıbbi malzeme listesine bakarak ve Walter'ın, Düşesin kabul salonu kapısında parmağının ucunu nasıl yaladığını düşünerek Calvary Gospel Hall'daki ofisinde oturuyordu. İnsanlar onun dalgınlığını fark etmeye başlamışlardı: Dr. Greenward, iyi olup olmadığını sormuş, Herm Hala ise uyanmasını söylemişti.

Elindeki malzeme listesine odaklanmaya çalıştığı sırada kapının tıklanmasıyla tekrar dikkati dağıldı. Herm Hala kapıdan baktı: "Seni görmek isteyen biri var," dedi ve biraz şaşırmış gibi, Maud'a bir kartvizit uzattı.

General Otto von Ulrich
Ataşe
Alman İmparatorluğu Büyükelçiliği
Carlton House Terrace, Londra

"Walter'ın babası!" dedi Maud. "Vay canına?"

"Ona ne diyeyim?" diye fısıldadı Herm Hala.

"Çay mı yoksa şarap mı istediğini sor ve içeri yolla."

Otto von Ulrich, saten yakalı siyah redingot, beyaz pike yelek ve çizgili pantolon ile gayet resmî giyinmişti. Kırmızı suratı, yaz sıcağında terliyordu. Walter'dan daha kiloluydu ve onun kadar yakışıklı değildi ama ikisinde de sırt dik ve çene ileride bir duruşla aynı askerî hava vardı.

Maud, alışkanlık hâline getirdiği kayıtsızlık havasına büründü. "Sevgili Herr von Ulrich, bu resmi bir ziyaret mi?"

"Sizinle oğlum hakkında konuşmak istiyorum," dedi Otto. İngilizcesi, hemen hemen Walter'ınki kadar iyiydi ve Walter'da olmayan bir aksanla konuşuyordu.

"Hemen konuya girmeniz ne kadar güzel!" dedi Maud, hafifçe dokunduran bir iğnelemeyle. "Lütfen oturun. Leydi Hermia içecek bir şeyler gönderecek."

"Walter, köklü bir aristokrat aileden geliyor."

"Benim gibi," dedi Maud.

"Bizler, geleneklere bağlı, muhafazakâr ve sofu... Belki biraz da eski tarzda yaşayan bir aileyiz."

"Aynı benim ailem," dedi Maud.

Konuşma, Otto'nun planladığı şekilde gitmiyordu. "Bizler Prusyalıyız!"

dedi, biraz sinirlenmiş gibi.

"Ah!" dedi Maud, baskın çıkmış gibi. "Buna karşılık biz, Anglosakson'uz elbette."

Maud, sanki espri atışması yapıyorlarmış gibi onunla şakalaşıyordu ama alttan alta ürkmüştü. Otto neden buraya gelmişti? Amacı neydi? Maud, bunun hoş bir şey olmadığını hissetti. Otto, ona karşıydı. Walter ile arasına girmeye çalışacaktı; Maud, sevimsiz bir katiyetle bundan emin olduğunu hissetti.

Her hâlükârda Otto, şakacılıkla geçiştirilecek gibi değildi. "Almanya ve Büyük Britanya'nın arası bozuk; Britanya, bizim düşmanlarımız Rusya ve Fransa'yı dost ediniyor. Bu da Britanya'yı bizim hasmımız hâline getiriyor."

"Böyle düşünüyor olmanıza üzüldüm. Pek çok insan böyle düşünmüyor."

"Gerçeğe, çoğunluğun düşüncesi ile ulaşılmaz!" dedi Otto. Maud, onun sesindeki haşin notayı tekrar duydu. Otto, eleştirilmeden –özellikle de kadınlar tarafından eleştirilmeden– dinlenmeye alışıktı.

Dr. Greenward'ın hemşiresi bir tepsi çay getirdi ve fincanlarına çay koydu. Otto, hemşire ayrılana kadar konuşmadı. Sonra, "Önümüzdeki birkaç hafta içinde savaşa girebiliriz. Sırbistan için savaşmasak bile yine de bir *casus belli*[3] durumu ortaya çıkacaktır. Er ya da geç, Almanya ve Britanya, Avrupa'da üstünlük elde etmek için savaşmak zorunda kalacaklar."

"Bu kadar kötümser olmanıza üzüldüm."

"Böyle düşünen pek çok kişi var."

"Gerçeğe, çoğunluğun düşüncesi ile ulaşılmaz."

Otto, sinirlenmiş görünüyordu. Anlaşılan, Maud'un sessiz sessiz oturup onun tumturaklı konuşmasını dinleyeceğini zannetmişti. Dalga geçilmekten hoşlanmıyordu. Öfkeyle konuştu: "Söylediklerime kulak vermelisin. Sana, seni de etkileyecek bir şey anlatıyorum. Almanların çoğu, Britanya'yı düşman olarak görüyor. Eğer Walter bir İngiliz ile evlenirse sonuçlarını bir düşün hele."

"Düşündüm elbette. Walter ve ben bu konuda enine boyuna konuştuk."

"Öncelikle benim itirazıma göğüs germek zorunda kalacak. Ben, bir İngiliz'in aileme gelin gelmesine rıza gösteremem."

"Walter, kendi oğlunuza karşı olan sevginizin bana karşı tepkinizi en sonunda yeneceğini düşünüyor. Sizce buna imkân yok mu?"

"İkincisi," dedi Otto, Maud'un sorusunu duymazdan gelerek "Walter'ın Kayzere sadık olmadığı düşünülecek. Kendi sınıfından olan erkekler onun-

[3] "Başka bir ülkeye savaş açmayı haklı hâle getiren neden" anlamında, uluslararası bir terim (çev. notu).

la arkadaşlık etmeyi kesecekler. Kendisi ve karısı en gözde davetlere çağırılmayacaklar."

Maud sinirlenmeye başlıyordu. "Buna inanmak bana çok güç geliyor. Bütün Almanların aynı derecede dar görüşlü olduğundan emin misiniz?"

Otto, onun kabalığını fark etmemiş gibiydi. "Üçüncüsü, nihayetinde Walter'ın kariyeri Dışişleri Bakanlığında. Orada sivrilecektir. Ben onu değişik ülkelerde okullara ve üniversitelere gönderdim. Mükemmel İngilizce konuşur ve Rusçası da idare eder. Henüz olgunlaşmamış ve idealistçe görüşlerine rağmen amirlerinin gözdesi oldu ve Kayzer birkaç defa onun hakkında olumlu şeyler söyledi. Bir gün Dışişleri Bakanı bile olabilir."

"Walter çok zeki!" dedi Maud.

"Fakat seninle evlenirse kariyeri biter."

"Bu çok gülünç!" dedi Maud, hayretler içinde.

"Sevgili genç bayan, böyle olacağı aşikâr değil mi? Düşman taraftan biriyle evlenen bir adama güvenilemez."

"Biz bu konuyu konuştuk. Onun sadakati doğal olarak Almanya tarafında olacak. Ben de bunu kabul etmeye hazır olacak kadar onu seviyorum."

"Karısının ailesine, bütün sadakatini kendi ülkesine veremeyecek derecede düşkün olabilir. Veya karısının ailesini tamamıyla göz ardı etse bile başkaları bundan kuşku duyacaklardır."

"Abartıyorsunuz!" dedi Maud ama öz güvenini kaybetmeye başlamıştı.

"Gizlilik gerektiren hiçbir alanda çalışamayacağı kesin. Hiç kimse, onun mevcut olduğu bir ortamda gizli konulardan bahsetmez. İşi biter."

"Askerî istihbaratta çalışmak zorunda değil ki! Diplomasinin başka alanlarına geçebilir."

"Diplomasinin her alanı gizlilik gerektirir. Ayrıca benim pozisyonum da var."

Maud şaşırdı. Walter ile konuşurken Otto'nun kariyerini hiç düşünmemişlerdi.

"Ben Kayzerin sırdaşlarından biriyim. Oğlum düşman taraftan birisiyle evlenirse bana karşı mutlak bir güven beslemeye devam eder mi?"

"Etmeli."

"Belki eder; tabii ben, oğlumu evlatlıktan reddederek sağlam bir olumlu adım atarsam."

Maud yutkundu. "Bunu yapmazsınız."

Otto sesini yükseltti. "Mecbur kalacağım!"

Maud başını iki yana salladı. "Başka bir seçenek bulursunuz!" dedi çaresizce. "Bir erkeğin her zaman bir seçeneği olur."

"Kazandığım her şeyi –pozisyonumu, kariyerimi ve vatandaşlarımın saygısını– bir *kız uğruna* feda etmeyeceğim," dedi Otto, onu aşağılayarak.

Maud, tokat yemiş gibi hissetti.

Otto devam etti: "Ama Walter feda edecek elbette."

"Ne demeye getiriyorsunuz?"

"Walter seninle evlenirse ailesini kaybedecek, ülkesini ve kariyerini kaybedecek. Ama gene de evlenecek. Sonuçlarını iyice düşünmeden sana olan aşkını ilan etti. Eninde sonunda yaptığı hatanın yıkıcılığını anlayacak; fakat hiç şüphe yok ki gayriresmî olarak seninle nişanlı olduğunu düşünüyor ve verdiği sözden caymayacak. Walter fazlasıyla centilmendir. 'Pekâlâ, beni evlatlıktan reddet o zaman' diyecek bana. Aksi takdirde kendisinin bir korkak olduğunu düşünür."

"Bu doğru," dedi Maud. Sersemlemiş gibiydi. Bu korkunç ihtiyar, gerçeği ondan çok daha berrak bir şekilde görüyordu.

Otto devam etti: "Dolayısıyla bu nişanı sen bozmalısın."

Maud, bıçaklanmış gibi hissetti. "Hayır!"

"Walter'ı kurtarmanın tek yolu bu. Ondan vazgeçmelisin."

Maud, tekrar itiraz etmek için ağzını açtı ama Otto haklıydı ve söyleyecek bir şey düşünemiyordu.

Otto öne eğildi ve baskı yapar gibi konuştu. "Ondan ayrılacak mısın?"

Gözyaşları Maud'un yanaklarında yuvarlanmaya başladı. Ne yapması gerektiğini biliyordu. Ne kadar severse sevsin, Walter'ın hayatını harabeye çeviremezdi. "Evet," dedi, hıçkırarak; bütün vakarı kaybolmuştu ve umurunda değildi; fazlasıyla acı çekiyordu. "Evet, ondan ayrılacağım."

"Söz veriyor musun?"

"Evet, söz veriyorum."

Otto ayağa kalktı. "Beni dinleme nezaketi gösterdiğiniz için teşekkür ederim." Reverans yaptı. "Size iyi günler dilerim." Çıkıp gitti.

Maud, yüzünü avuçlarının içine gömdü.

SEKİZ

Temmuz Ortası 1914

Ethel'in Tŷ Gwyn'deki yatak odasında bir boy aynası vardı. Çerçevesi çatlamış, sırı aşınmış, eski bir aynaydı ama Ethel kendini tam boyuyla görebiliyor ve o aynanın büyük bir lüks olduğunu düşünüyordu.

İç çamaşırlarıyla aynada kendini inceledi. Âşık olduğundan beri bedensel istekleri biraz daha artmıştı. Bel ve kalça çevresine biraz kilo almış, göğüsleri de dolgunlaşmıştı; çünkü Fitz bu bölgelerini bol bol okşuyor ve sıkıyordu. Fitz aklına gelince meme uçları sızladı.

Fitz, Prenses Bea ve Leydi Maud ile birlikte bu sabah gelmiş ve öğle yemeğinden sonra Gardenya dairesinde buluşmalarını fısıldamıştı. Ethel de taban tahtalarının tamir edileceği bahanesiyle Maud'u her zamanki dairesi yerine Pembe Oda'yaye rleştirdi.

Ethel şimdi odasına dönmüş, yıkanmış ve temiz çamaşırlar giymişti. Kendini Fitz için böyle hazırlamaya bayılıyordu: ağzını nasıl öpeceği ve bedenine nasıl dokunacağını düşünerek arzu ve zevkle nasıl inleyeceğini hayal ederek teninin kokusunu ve elbiselerinin iştah kabartan temasını hissederek.

Temiz bir çift çorap almak için çekmeceyi açtı ve gözüne, beyaz pamuklu dan hazırlanmış ve özenle dürülmüş *bezler* takıldı; onları, âdet gördüğü zamanlarda kullanıyordu. Birden fark etti: O bezleri, bu odaya taşındığından beri yıkamamıştı. Birden aklına, korkunç bir şüphenin minicik tohumu düştü. Dar yatağına çökerek oturdu. Temmuz ayının ortasına gelmişlerdi. Mrs. Jevons mayıs başında ayrılmıştı. Bu, toplam on hafta demekti. Bu süre zarfında Ethel o bezleri, bir değil, iki kere kullanmış olmalıydı. "Ah hayır!" dedi kendi kendine konuşarak. "Ah lütfen olmasın!"

Sakin sakin düşünmeye zorladı kendini ve tekrar hesapladı. Kralın zi-

yareti ocak ayında gerçekleşmişti. Ethel, o olayın hemen arkasından evin kâhyalığına terfi ettirilmişti ama Mrs. Jevons o sırada ayağa kalkamayacak kadar hastaydı. Fitz, şubat ayında Rusya'ya gitmiş ve mart ayında döndüğünde işte ilk defa o zaman doğru dürüst sevişmişlerdi. Mrs. Jevons, nisan ayında ayağa kalkınca Fitz'in işlerini yürüten adamı Albert Solman, ta Londra'dan kalkıp gelmiş ve Mrs. Jevons'a emeklilik haklarını anlatmıştı. Mrs. Jevons mayıs başında ayrılmış; Ethel de bu odaya taşınıp şimdi ürkütücü görünen o beyaz pamuklu bezleri çekmecesine yerleştirmişti. Bu da on hafta önce demekti ki Ethel, az önce yaptığı aritmetik işlemden farklı bir sonuç elde edemiyordu.

Gardenya dairesinde kaç kez buluşmuşlardı? En azından sekiz kere. Fitz, her seferinde sona yaklaşmadan çekilmişti; fakat bazen birazcık geç kalıyordu, çünkü daha içindeyken onun kasılmalarını hissettiği olmuştu. Bunu hissetmekten çılgınca bir mutluluk duymuş ve bu riske rağmen, kendinden geçmiş bir hâlde gözlerini kapatmıştı. Ama işte şimdi yakalanmıştı.

"Oh Tanrı'm, sen beni affet!" dedi, yüksek sesle.

Arkadaşı Dilys Pugh da hamile kalmıştı. Dilys, Ethel ile aynı yaştaydı; Perceval Jones'un karısına hizmetçilik yapıyor ve Johnny Bevan ile geziyordu. Bu işi ayakta bile yapsan hamile kalınabildiğini fark ettiği sırada Dilys'in göğüslerinin nasıl gerginleşmiş olduğunu hatırladı Ethel. Dilys ve Johnny, şimdi evliydiler.

Peki, Ethel'e ne olacaktı? Kendi çocuğunun babasıyla evlenemezdi. Her engeli bir yana bıraksan bile Fitz zaten evliydi.

Gidip Fitz'i görme vakti gelmişti. Bugün yatakta yuvarlanmayacaklardı. Gelecek hakkında konuşmak zorunda kalacaklardı. Siyah ipekliden dikilmiş kâhya elbisesini giydi.

Peki, Fitz'e ne söyleyecekti? Fitz'in çocuğu yoktu: Duyduğunda sevinecek miydi yoksa dehşete mi düşecekti? Fitz, aşkının meyvesi çocuğuna sahip çıkacak mıydı yoksa ondan utanacak mıydı? Ethel'i daha derinden mi sevecek yoksa ondan nefret mi edecekti?

Çatıdaki odasından çıktı, dar koridorda yürüdü ve batı kanadına giden merdivenleri indi. Onun külotunu gördüğünde tahrik olan Fitz gibi, Gardenya dairesininkilere benzeyen duvar kâğıtları da onun arzusunu uyandırdı.

Fitz daireye gelmişti bile; pencerenin önünde durmuş, gün ışığına boğulmuş bahçeye bakıyor ve sigarasını içiyordu. Ethel onu görünce gene Fitz'in ne kadar güzel olduğunu düşünerek bir kez daha çarpıldı. Kollarını Fitz'in boynuna doladı; kahverengi tüvit elbisesinin kumaşı çok yumuşaktı. Ethel

elbisenin kaşmirden dikildiğini keşfetmişti. "Oh Teddy, aşkım, seni gördüğüm için ne kadar mutluyum!" dedi; ona Teddy adıyla hitap eden yegâne kişi olmayı seviyordu.

"Ben de seni gördüğüm için çok mutluyum!" dedi Fitz. Ancak, hemen Ethel'in göğüslerini okşamaya başlamadı.

Ethel onun kulağını öptü. "Sana söylemem gereken bir şey var!" dedi, biraz resmiyetle.

"Ve benim de sana söyleyeceklerim var! Önce ben söyleyebilir miyim?"

Ethel hayır demek üzereydi ama Fitz onun kollarından sıyrılıp bir adım geri çekilince kötü bir şey olacağı içine doğdu. "Ne?" dedi. "Ne oldu?"

"Bea bebek bekliyor." Fitz, sigarasından bir nefes çekti ve dumanını, iç geçirir gibi üfledi.

Ethel, ilk başta onun kelimelerine bir anlam veremedi. "Ne?" dedi afallayarak.

"Prenses Bea. Benim karım. Hamile. Bir bebeği olacak."

"Yani benimle birlikte olurken onunla da mı birlikte oluyordun?" diye sordu Ethel, öfkeyle.

Fitz, irkilmişe benziyordu. Sanki Ethel'in buna içerlemeyeceğini düşünmüş gibiydi. "Olmak zorundayım!" dedi. "Bir vârise ihtiyacım var."

"Fakat bana âşık olduğunu söyledin!"

"Öyleyim ve bir bakıma hep öyle olacağım."

"Hayır, Teddy!" diye bağırdı Ethel. "Böyle konuşma – lütfen yapma!"

"Alçak sesle konuş!"

"Alçak sesle mi konuşayım? Beni terk ediyorsun! Başkalarının öğrenmesi kimin umurunda?"

"Benim için çok önemli."

Ethel'in aklı başından gitti. "Teddy, lütfen, seni seviyorum."

"Ama artık bitti. İyi bir koca ve çocuğuma da iyi bir baba olmak zorundayım. Beni anlamalısın."

"Anlaması batsın!" dedi Ethel, öfkeyle. "Bunu bu kadar kolayca nasıl söylersin? Vurulması gereken bir köpeğe bile daha fazla şefkat gösterdiğini gördüm ben senin!"

"Bu doğru değil!" dedi Fitz; sesi titremiş gibiydi.

"Bu odada, şu yatağın üstünde, sana kendimi verdim."

"Ben bunu..." dedi. Durdu. O ana kadar yüzünde, kendi kendini kontrol etmekten gelen katı bir ifade vardı ama aniden kedere kapılmış gibi göründü. Arkasını döndü, bakışlarını gizledi. "Ben bunu asla unutmayacağım," diye fısıldadı.

Ethel ona yaklaştı ve yanaklarındaki gözyaşlarını görünce bütün öfkesi buharlaştı. "Oh Teddy, çok özür dilerim!" dedi.

Fakat Fitz kendini çabuk toparladı: "Sen benim için değerlisin ama görevlerimi yerine getirmeliyim." Kelimeleri çok soğuktu ama sesi, işkence görüyormuş gibi çıktı.

"Oh Tanrı'm!" dedi Ethel; ağlamamaya çalıştı. Henüz kendi haberini söylememişti Fitz'e. Gözlerini elbisesinin koluna sildi, burnunu çekti ve yutkundu. "Görev mi?" dedi. "Bütün görevin o kadar olsa iyi."

"Ne demek istiyorsun?"

"Ben de hamileyim."

"Oh, aman Tanrı'm." Mekanik bir hareketle sigarasını dudaklarına götürdü ve içine çekmeden elini indirdi. "Fakat her seferinde çekildim!"

"Demek ki yeterince hızlı çekilmedin."

"Ne zamandır biliyorsun?"

"Yeni fark ettim. Çekmecemdeki temiz bezlerimi gördüm." Fitz irkildi. Kadınların âdetinden bahsetmek hiç hoşuna gitmiyordu besbelli. Pekâlâ. Ama buna katlanmak zorundaydı. "Mrs. Jevons'un odasına taşındığımdan beri hastalanmadığını hesapladım ki bu da on hafta ediyor."

"İki dönem. Bu durumda kesin. Bea öyle dedi. Ah, kahretsin." Sigarasını dudağına değdirdi ama sönmüş olduğunu anladı ve domuz gibi hırlayarak yere attı.

Ethel'in aklına buruk bir fikir geldi. "İki vârisin olabilir."

"Gülünç olma." diye kestirip attı Fitz. "Bir piç, vâris olamaz."

"Oh!" dedi Ethel. Çocuğu için veraset talep etmeyi ciddi ciddi düşünmüş değildi. Diğer yandan o ana kadar bebeğin bir piç olacağını da hiç düşünmemişti. "Zavallı küçüğüm," dedi. "Benim bebeğim bir piç."

Fitz, suçluluk duymuş gibiydi. "Özür dilerim," dedi, "öyle demek istemedim. Affet beni."

Ethel, onun iyi yönünün bencil içgüdüleriyle savaşmakta olduğunu görebiliyordu. Fitz'in koluna dokundu. "Zavallı Fitz."

"Tanrı korusun da Bea bunu öğrenmesin!" dedi Fitz.

Ethel, ölümcül bir yara aldığını sandı. Neden öncelikle başka bir kadını düşünüyordu? Bea'ya hiçbir şey olmazdı; o, zengindi, evliydi ve Fitzherbert ailesinin, sevilecek ve şereflendirilecek çocuğunu taşıyordu.

Fitz devam etti: "Bu şok ona fazla gelebilir."

Ethel, geçen sene duyduğu, Bea'nın düşük yaptığına dair dedikoduları hatırladı. Bütün kadın hizmetliler bunu konuşmuştu. Rus hizmetçi Nina'nın söylediklerine bakılırsa Bea, bu düşükten dolayı Fitz'i suçlamıştı;

çünkü Fitz, planladıkları Rusya seyahatini iptal etmişti.

Ethel, korkunç bir şekilde dışlandığını hissetti. "Demek senin asıl derdin, bizim bebeğimizin haberini alınca karının üzülmesi."

Fitz, ters ters baktı. "Tekrar düşük yapmasını istemiyorum –bu çok önemli!"

Ne kadar vurdumduymaz ve şefkatsizce davrandığının farkında değildi. "Lanet olsun sana," dedi Ethel.

"Ne bekliyordun? Bea'nın karnındaki bebek, olması için dualar ederek beklediğim bir çocuk. Seninkini ise ne sen ne ben ne de başka biri istedi."

"Ben öyle görmüyorum," dedi Ethel usulca ve tekrar ağlamaya başladı.

"Bunun üzerinde düşünmem lazım," dedi Fitz, "yalnız kalmaya ihtiyacım var." Ethel'i omuzlarından tuttu. "Yarın tekrar konuşacağız. Bu arada, sen hiç kimseye bir şey söyleme. Anladın mı?"

Ethel başını salladı.

"Söz ver bana."

"Söz veriyorum."

"Aferin sana," dedi Fitz ve odadan çıktı.

Ethel eğildi; sönmüş sigarayı yerden aldı.

[II]

Hiç kimseye bir şey söylemedi ama her şey yolundaymış gibi davranamıyordu; hastalanmış numarası yaparak yatağına gitti. Saatlerce tek başına orada uzanırken kederi yavaş yavaş endişeye dönüştü. Bebeğiyle birlikte hayatını nasıl devam ettirecekti?

Tŷ Gwyn'deki işini kaybedeceği kesindi; bebek Konttan olsun olmasın bu kaçınılmazdı zaten. Bu bile başlı başına canını acıtan bir şeydi. Bu eve kâhya olduğu zaman nasıl gururlanmıştı! Gramper her zaman, şöyle demeyi severdi: "Önce gurur gelir, sonra da düşüş." Bu durumda Gramper haklıydı.

Babasının evine dönüp dönemeyeceğinden emin değildi; iffetsizliği babasını öldürecekti. Kendi utancı kadar bundan da endişe ediyordu. Kendisinin aldığı yaradan çok babası yaralanacaktı; çünkü böyle konularda babası son derece katıydı.

Evlenmemiş bir anne olarak Aberowen'da yaşamaya niyeti yoktu zaten. Hâlihazırda iki tane böyle anne vardı kasabada: Maisie Owen ve Gladys Pritchard; kasabanın sosyal düzeni içinde yerleri olmayan iki hüzünlü kadın. Bekârdılar ama hiçbir erkek onlarla ilgilenmiyordu; anneydiler ama sanki hâlâ çocukmuşlar gibi anne ve babalarıyla oturuyorlardı; kilisede,

barlarda, dükkânlarda veya kulüplerde hüsnükabul görmüyorlardı. Kendini herkesten biraz daha yukarıda gören Ethel Williams, nasıl olup da böyle aşağılara düşebilmişti?

Demek ki Aberowen'dan ayrılmak zorundaydı. Bundan dolayı üzülmüyordu. O meymenetsiz sıra evlere, bağnaz şapellere, bitmez tükenmez madenci ve işveren tartışmalarına arkasını dönmekten memnun bile olurdu. Fakat nereye gidecekti? Ve Fitz'i bir daha görebilecek miydi?

Karanlık inerken uyanık hâlde uzandığı yerden, pencereden dışarıya, yıldızlara baktı ve sonunda bir plan yaptı. Yeni bir yerde yeni bir hayata başlayacaktı. Parmağına bir nikâh yüzüğü takacak ve ölen kocası hakkında bir hikâye anlatacaktı. Bebeğe bakacak birini bulup çalışacak ve para kazanacaktı. Çocuğunu okula gönderecekti. Bebeğin kız olacağını hissediyordu; çok akıllı bir kız olacaktı: belki bir doktor belki bir yazar veya belki de Mrs. Pankhurst gibi kadın haklarını savunurken Buckingham Sarayı önünde tutuklanan bir aktivist.

Uyuyamayacağını sanıyordu ama yoğun duygular onu fena hâlde yordu ve gece yarısına doğru kendinden geçti; ağır ve rüyasız, derin bir uykuya daldı.

Güneşin doğmaya başlamasıyla uyandı. Kalkıp oturdu ve her zaman yaptığı gibi yeni güne baktı. Sonra, eski hayatının bittiğini, harabeye döndüğünü hatırladı; şimdi, bir trajedinin ortasındaydı. Az daha tekrar kedere boğulmak üzereydi ama buna direndi. Gözyaşı dökme lüksüne sahip değildi. Yeni bir hayata başlamak zorundaydı.

Giyinip hizmetliler odasına indi; dünkü rahatsızlığının tamamıyla geçtiğini ve şimdi normal işinin başına döndüğünü ilan etti.

Kahvaltıdan önce Leydi Maud onu çağırttı. Ethel bir kahve tepsisi hazırladı ve tepsiyi Pembe Oda'ya götürdü. Maud, sırtında mor renkli ipek bir sabahlıkla tuvalet masasında oturuyordu. Uzun zamandır ağlamış olduğu belliydi. Ethel'in kendi dertleri vardı; gelgelelim şefkati canlandı. "Ne oldu size, efendim?" diye sordu.

"Ah Williams, ondan vazgeçmek zorunda kaldım."

Ethel onun, Walter von Ulrich'ten bahsettiğini anladı. "Fakat neden?"

"Babası beni görmeye geldi. Ben, aslında Britanya ve Almanya'nın birbirlerine düşman olduklarını ve evliliğimizin, Walter'ın –ve hatta babasın da– kariyerini mahvedeceğini düşünmemiştim."

"Fakat herkes bir savaş olmayacağını söylüyor. Sırbistan o kadar da önemli bir ülke değil."

"Şimdi savaş çıkmasa bile daha sonra çıkacak; hatta hiçbir zaman çıkma-

sa da bunun olasılığı yeter." Tuvalet masasının etrafında pembe dantelden bir fırfır vardı ve Maud, o pahalı danteli yırta yırta fırfırla oynuyordu. *Fırfırı tamir etmek saatler sürecek*, diye düşündü Ethel. Maud devam etti: "Bir İngiliz'le evli olduğu için Alman Dışişleri Bakanlığında hiç kimse, hiçbir gizli bilgide Walter'a güvenmeyecek."

Ethel, kahveyi fincana döktü ve Maud'a uzattı. "Eğer size gerçekten âşıksa Herr von Ulrich işinden vazgeçecektir."

"Fakat ben onun bunu yapmasını istemiyorum!" Maud, danteli yırtmayı bıraktı ve bir yudum kahve içti. "Onun kariyerini sona erdiren kişi ben olamam. Bir evlilik için ne biçim bir temel olur bu?"

Başka bir kariyer edinir, diye düşündü Ethel, *seni gerçekten seviyorsa böyle yapar*. Sonra kendisinin âşık olduğu adamı düşündü; durum müşkülleşince arzuları ne de çabuk soğuyuvermişti! *Fikrimi kendime saklasam iyi olur*, diye geçti aklından. *Ben hiçbir şey bilmiyorum*. Sonra sordu: "Walter ne dedi?"

"Onu görmedim. Ona bir mektup yazdım. Genellikle onunla karşılaştığım yerlere gitmekten vazgeçtim. Sonra eve uğramaya başladı. Hizmetçilere evde olmadığımı söyletip durmak da utanç verici bir hâl almaya başladı. Sonra da Fitz ile birlikte buraya geldim."

"Neden onunla konuşmuyorsun?"

"Çünkü ne olacağını biliyorum. Beni kollarına alacak, öpecek ve ben de teslim olacağım."

O duyguyu iyi bilirim, diye düşündü Ethel.

Maud içini çekti. "Bu sabah pek sessizsin Williams. Senin de kendi dertlerin vardır. Grev zorlu mu geçiyor?"

"Evet efendim. Bütün kasaba kıt kanaat geçiniyor."

"Hâlâ madencilerin çocuklarını doyuruyor musun?"

"Her gün."

"Güzel. Ağabeyim pek cömert."

"Evet, efendim," dedi. *İşine geldiği zaman öyle*, diye düşündü.

"Neyse, sen işine dönsen iyi olacak. Kahve için teşekkür ederim. Sanırım kendi sorunlarımla canını sıktım."

Ethel, hiç düşünmeden Maud'un elini tuttu. "Lütfen böyle söylemeyin. Bana karşı her zaman çok iyi davrandınız. Walter için çok üzüldüm ve umarım sorunlarınızı her zaman bana anlatırsınız."

"Ne kadar iyi şeyler söylüyorsun," dedi Maud ve taze gözyaşları gözlerine doldu. "Çok teşekkür ederim Williams." Ethel'in elini sıktı ve sonra bıraktı.

Ethel tepsiyi aldı, odadan çıktı. Mutfağa vardığında kâhya Peel: "Yanlış

bir şey mi yaptın?" diye sordu.

Sen ne biliyorsun ki, diye düşündü Ethel. "Neden sordun?"

"Kont hazretleri saat on buçukta seni kütüphanede görmek istiyor."

Demek, resmi bir görüşme olacak, diye düşündü Ethel. Belki böylesi daha iyiydi. Aralarında bir çalışma masası olacaktı ve kendisini onun kollarına atma çılgınlığına kapılmayacaktı. Böylece gözyaşlarının akmasını engelleyebilirdi. Sakin ve hissiyatını ele vermeyen bir havada olmalıydı. Hayatının bundan sonra yaşayacağı bölümü bu görüşmeye bağlı olacaktı.

Evdeki işlerine devam etti. Tŷ Gwyn'i özleyecekti. Burada çalıştığı yıllar boyunca evin, eski ama zarif mobilyalarını sevmeye başlamıştı. Her bir parçanın adını öğrenmiş ve şamdanın, büfenin, gardırobun, avizenin ne olduğunu anlamıştı. Toz alırken veya cila yaparken kakma işi, sarmal ve kabartma, aslan pençesi şeklindeki süslemeleri tanımıştı. Zaman zaman, Peel gibi birileri şöyle diyordu: "Bu, Fransız-Louis Quinze[1]." O zaman Ethel, her odanın barok, neoklasik veya *Gotik* gibi farklı bir tarzda döşendiğini anlamıştı. Bundan sonra böyle mobilyaları göreceği bir hayatı olmayacaktı.

Bir saat sonra kütüphaneye gitti. Oradaki kitapları Fitz'in ataları toplamışlardı. Şimdilerde bu oda pek fazla kullanılmıyordu. Bea sadece Fransız romanları okur, Fitz ise hemen hemen hiç okumazdı. Eve gelen misafirler bazen kafa dinlemek için bu odaya girer veya orta masanın üstündeki fildişi satranç takımını kullanırlardı. Bu sabah perdeler, içerisi sıcak temmuz güneşinden korunsun ve serin dursun diye Ethel'in talimatıyla yarıya kadar açılmıştı; bu nedenle de odada kasvetli bir hava vardı.

Fitz, yeşil deri kaplı koltuğunda oturuyordu. Ethel, siyah bir takım elbise ve sert yaka gömlek giymiş Albert Solman'ın da orada olduğunu gördüğünde şaşırdı. Çekirdekten yetişme bir avukat olan Solman, *Edwardian*[2] dönem centilmenlerinin vekilharç dediği kişilerdendi. Fitz'in parasını, kömür ve imtiyaz gelirlerini idare eder, faturalarını ve çalışanların maaşlarını öderdi. Ayrıca kira ve diğer sözleşmeleriyle ilgilenir, Fitz'e kazık atmaya çalışanlara dava açardı. Ethel, daha önce de onunla karşılaşmış ama adamı sevmemiş, onun ukala olduğunu düşünmüştü. Belki bütün avukatlar öyleydi ama Ethel diğerlerini bilmiyordu; çünkü tanıdığı tek avukat Solman'dı.

Fitz, mahcup mahcup ayağa kalktı. "Mr. Solman'a sırrımdan bahsettim," dedi.

"Niçin?" diye sordu Ethel. Kendisi, hiç kimseye söylememek üzere söz vermek zorunda kalmıştı. Fitz'in bu konuyu avukatına açması bir ihanet

[1] Süsleme sanatında Fransız *Rokoko* tarzı (çev. notu).

[2] Kral VII. Edward'ın hüküm sürdüğü (1901-1910) dönem (çev. notu).

gibiydi.

Çok nadiren rastlanan bir durum olsa da Fitz, kendinden utanmışa benziyordu: "Önerimi sana, Solman söyleyecek."

"Niçin?" dedi Ethel, tekrar.

Fitz, yalvarır gibi baktı; sanki durumu daha da kötüleştirmemesini rica ediyor gibiydi.

Ethel herhangi bir duygudaşlık hissetmedi. Bu durum onun için de hiç kolay değildi –neden Fitz için kolaylaştırmaya çalışacaktı ki? "Bana kendin söylemeye cesaret edemediğin şey nedir?" diyerek meydan okudu.

Fitz, bütün o kibirli öz güvenini kaybetmişti. "Bunu açıklamayı Solman'a bırakıyorum," dedi ve Ethel'in şaşkın bakışları arasında odadan çıktı.

Kapı kapanınca Ethel Solman'a baktı. Düşünüyordu: *Bu yabancıyla bebeğimin geleceğini nasıl konuşurum?*

Solman gülümsedi. "Demek yaramazlık yapıyordun, öyle mi?" dedi.

Bu laf Ethel'in canını yaktı. "Bunu Konta da söyledin mi?"

"Elbette söylemedim!"

"Çünkü biliyorsun aynı şeyi o da yaptı. Bir bebek yapmak için iki kişi gerekiyor."

"Pekâlâ. Bu konulara girmenin bir âlemi yok."

"Sadece, bütün bunları kendi başıma yapmışım gibi konuşmaman için söyledim."

"Anladım."

Ethel oturdu ve tekrar Solman'a baktı. "İstersen oturabilirsin," dedi; sanki kendisi bu evin, kâhyayı horlayan hanımefendisiymiş gibi.

Solman kızardı; çünkü otururşa izin bekliyormuş da oturmuş, ayakta dursa hizmetliymiş gibi görünecekti. Nihayetinde aşağı yukarı gezinmeye karar verdi. "Kont hazretleri bana, sana bir teklifte bulunma talimatı verdi." Gezinmek pek işe yaramıyordu; durdu ve Ethel'in karşısına dikildi. "Oldukça cömert bir teklif, kabul etmeni tavsiye ederim."

Ethel hiçbir şey söylemedi. Fitz'in vurdumduymazlığının olumlu bir etkisi olmuştu: Bir pazarlık yapmak üzere olduğunu anlamıştı. Bu, onun aşina olduğu bir alandı. Babası, sürekli olarak pazarlık yapar, maden yönetimiyle tartışır, her zaman daha yüksek ücretler, daha kısa çalışma süreleri ve daha güvenli çalışma şartları koparmaya çalışırdı. Babasının düstur bellediği şey: *mecbur olmadığın sürece asla bir şey söylememe* kuralıydı. Ethel de sessizliğini korudu.

Solman onun bir şey söylemesini bekler gibi baktı. Bir cevap alamayacağını anladığında bozuldu. Konuşmaya devam etti: "Kont hazretleri yıllık

olarak sana yirmi dört poundluk bir emekli ücreti ödemeye hazır; aylık olarak ve her ayın başında ödenecek. Bence çok büyük bir iyilik yapıyor, sence de öyle değil mi?"

Alçak pinti, diye düşündü Ethel. *Bana karşı nasıl bu kadar alçakça davranır*? Yirmi dört pound bir hizmetçi ücretiydi. Ethel'in kâhyalık ücretinin yarısı kadardı. Ayrıca yemek ve yatak hakkını da kaybediyordu.

Nasıl oluyordu da erkekler, böyle bir durumdan yakalarını kolayca sıyırabileceklerini düşünüyorlardı? Muhtemelen, genellikle sıyrılabildikleri için olsa gerekti. Bir kadının hiçbir hakkı yoktu. Bir bebek yapmak için iki kişi gerekiyordu ama bebeğe bakmakla yükümlü olan, sadece bir kişiydi. Kadınlar kendilerini böylesine çaresiz bir duruma nasıl düşürmüşlerdi? Bu düşünceler Ethel'i öfkelendirdi.

Hâlâ hiçbir şey söylememişti.

Solman bir sandalye çekti ve yakınına oturdu. "Şimdi bardağın dolu tarafına bakmalısın. Haftalık on şilinin olacak..."

"Tam değil," dedi Ethel çabucak.

"Pekâlâ, yıllık yirmi altı pound diyelim –o zaman haftada on şilin eder. Buna ne dersin?"

Ethel bir şey söylemedi.

"Cardiff'te kendine iki üç şiline küçük, güzel bir oda tutarsın, geri kalanını da kendine harcarsın." Ethel'in dizine pıt pıt vurdu. "Ve kim bilir, senin için hayatı biraz daha kolaylaştıracak başka bir cömert adam bulursun belki... Ha? Sen çok çekici bir kızsın, biliyor musun?"

Ethel, onun söylediğini anlamamış gibi yaptı. Solman gibi sinsi bir avukatın aşığı olmak fikri midesini bulandırdı. Gerçekten de Fitz'in yerine geçebileceğini mi sanıyordu? Solman'ın dokundurmasına cevap vermedi. "Şartlar neler?" dedi buz gibi bir sesle.

"Şartlar mı?"

"Kontun teklifine ilişkin şartlar."

Solman öksürdü. "Bilindik şeyler işte."

"Bilindik mi? Yani sen bu işi daha önce de yaptın mı?"

"Kont Fitzherbert için değil," dedi Solman, acele acele.

"Fakat başka biri için yaptın."

"Lütfen konumuzun dışına çıkmayalım."

"Devam edebilirsin."

"Çocuğun doğum kayıtlarına Kontun adını koymayacaksın veya herhangi bir şekilde ve herhangi bir kimseye, çocuğun babasının Kont olduğunu açıklamayacaksın."

"Sizin tecrübelerinize göre Mr. Solman, kadınlar genellikle bu önerilerinizi kabul ediyorlar mı?"

"Evet."

Elbette ediyorlar, diye düşündü içi burularak. Başka nasıl bir seçenekleri var ki? Başka hiçbir hakları yok; onun içinde ne koparabilirse onu alıyorlar. "Başka şart var mı?"

"Tŷ Gwyn'den ayrıldıktan sonra hiçbir şekilde Kont hazretleriyle temasa geçmeye kalkmayacaksın."

Demek beni ve çocuğunu görmek istemiyor, diye geçti Ethel'in aklından. Hayal kırıklığı, bir dermansızlık dalgası hâlinde içine doldu; oturuyor olmasa yere yığılabilirdi. Çenesini sıkarak gözyaşlarını durdurdu. Kendini kontrol edebildiğini anlayınca: "Başka bir şey var mı?" dedi.

"Sanırım hepsi bu kadar."

Ethel ayağa kalktı.

"Aylık ödemelerin nereye yapılmasını istediğini bildirmek için benimle temasa geçmelisin," dedi Solman. Küçük bir gümüş kutu çıkardı ve içinden bir kartvizit çekti.

"Hayır!" dedi Ethel, kart uzatıldığında.

"Fakat benimle temasa geçmen gereke..."

"Hayır, gerekmeyecek!" dedi Ethel.

"Ne demek istiyorsun?"

"Teklif kabul edilmedi."

"Aptallık etme şimdi Miss Williams..."

"Tekrar söyleyeyim Mr. Solman, böylece aklında hiç şüphe kalmaz. Teklif kabul edilmedi. Cevabım, hayır. Daha başka söyleyecek bir şeyim yok. İyi günler." Dışarı çıktı ve kapıyı çarparak kapadı.

Odasına geri döndü, kapısını kilitledi, kalbi kuruyana kadar ağladı.

Fitz nasıl bu kadar zalim olabilirdi? Gerçekten de artık onu görmek istemiyor muydu? Ya çocuğunu? Aralarında geçen her şeyin yıllık yirmi dört poundla silinebileceğini mi düşünüyordu?

Gerçekten de Fitz artık onu sevmiyor muydu? Peki, hiç sevmiş miydi? Ethel bir salak mıydı yani?

Fitz'in kendisini sevdiğini düşünmüştü. Bunun *bir anlamı* olduğundan emindi. Belki de Fitz onca zaman hep rol yapmış ve onu aldatmıştı – fakat Ethel öyle olmadığını düşünüyordu. Bir erkek sahtekârlık yapıyorsa kadınlar bunu hissederdi.

Peki, Fitz şimdi ne yapıyordu acaba? Duygularını baskılamaya çalışıyor olmalıydı. Belki de Fitz, sığ duyguların adamıydı. Böyle olması mümkün-

dü. Ethel'i samimiyetle sevmiş olabilirdi ama sakıncalı hâle gelince unutuluveren bir aşkla. Arzulu sancılar içindeyken böyle bir karakter zayıflığını gözünden kaçırmış olabilirdi.

Fakat en azından Fitz'in taş kalpli olması, pazarlık yapmasını kolaylaştırmıştı. Onun duygularını da düşünmek zorunda kalmamıştı. Kendisi ve bebek için en iyi sonucu elde etmeye odaklanabilirdi. Babasının meseleleri ele alış biçimini hiçbir zaman aklından çıkarmamalıydı. Kanunlara rağmen bir kadın o kadar da güçsüz değildi.

Şimdi endişelenme sırasının Fitz'de olduğunu düşündü: Ethel'in teklifi kabul edeceğini veya en kötü ihtimalle yüksek bir bedel talep edeceğini, böylece sırrının güvende olacağını zannediyordu herhâlde. Şimdi ise hem endişelenecek hem de apışıp kalacaktı.

Solman'a, kendisinin ne istediğini sorma fırsatı tanımamıştı. *Bir süre karanlıkta debelensinler bakalım*, diye düşündü Ethel. Fitz, Ethel'in Prenses Bea'ya bebekten bahsetmek niyetinde olduğundan korkmaya başlayacaktı.

Ethel pencereden dışarıya, ahırın çatısındaki saate baktı. On ikiye beş vardı. Ön çimde, madencilerin çocukları için yemek servisi hazırlığı başlayacaktı. Prenses Bea genellikle saat on ikide, sabah salonunda ev kâhyasını görmek ister ve genellikle şikâyet ederdi: Koridordaki çiçekleri beğenmezdi, uşakların üniformalarının ütülü olmamasından yakınırdı, girişteki tabloların pul pul olduğunu söylerdi. Sıra ona geldiğinde kâhya da sorular sorardı: misafirlere verilecek odalar, porselen ve cam takımların yenilenmesi, hizmetçilerin ve mutfak çalışanlarının işe alınması ve işten çıkarılması. Fitz genellikle bir kadeh şarap içmek için saat yarıma doğru oraya gelirdi.

İşte o zaman, Ethel de onun vidalarını sıkacaktı.

[III]

Fitz, madencilerin çocuklarının öğle yemeği için –onların deyimi ile akşam yemeği– kuyruğa girişlerini seyretti. Yüzleri pasaklıydı, saçları darmadağınıktı, elbiseleri paçavraydı ama hepsi de mutlu görünüyorlardı. Çocuklar hayrete şayan yaratıklardı. Bu çocuklar ülkenin en yoksullarıydı ve babaları zorlu bir anlaşmazlığın açmazına düşmüşlerdi ama çocuklar buna aldırmıyorlardı sanki.

Bea ile evlendiğinden beri bir çocuk özlemi duymuştu. Bea bir kere düşük yapmıştı zaten ve aynı şeyin tekrar olmasından ödü patlıyordu. Bea son defa bir öfke nöbeti geçirdiğinde sebep, Rusya seyahatlerinin kocası tarafından iptal edilmesiydi; şimdi kâhyanın hamile olduğunu öğrenirse

öfkesini kontrol etmek mümkün olmazdı.

Ve bu korkunç sır, bir hizmetçi kızın ellerindeydi.

Endişesi, işkence gibiydi. Günahı için korkunç bir cezaydı bu. Şartlar farklı olsaydı Ethel'den çocuk sahibi olmaktan mutlu bile olabilirdi. Anneyi ve çocuğu Chelsea'de küçük bir eve yerleştirir, haftada bir de ziyaret ederdi. Böyle dokunaklı bir hayal ile birlikte, yeni bir pişmanlık sancısı ve özlem hissetti. Ethel'e merhametsizlik etmek istemiyordu; onun aşkının içten olduğunu biliyordu: arzu dolu öpüşleri, istekli okşamaları, gepegenç şehvetinin ateşi. Hatta Ethel'e kötü haberi verirken bile, ellerini onun kıvrak bedeninde gezdirmek; Ethel'in, ona çok keyif veren açlığıyla kondurduğu öpücüklerini boynunda hissetmek istemişti. Fakat kalbini katılaştırmak zorundaydı.

Hayatı boyunca öptüğü en coşkulu kadın olmasının yanı sıra Ethel, zekiydi, bilgiliydi ve komikti. Babasının, sürekli olarak gündemdeki olaylar hakkında konuştuğunu söylemişti. Ve Tŷ Gwyn'deki ev kâhyasının, baş kâhyadan sonra –kendisinin de bilmediği bir zemin kat kuralı– Kontun gazetelerini okuma hakkı vardı. Ethel ona, hiç beklemediği ve her zaman cevap veremediği sorular sorardı: "Avusturyalılardan önce Macaristan'ı kimler yönetiyordu?" derdi mesela. Keder içindeki Fitz, bunları çok özleyeceğini düşündü.

Fakat Ethel, gözden çıkarılan bir metresin davranması gerektiği gibi davranmıyordu. Solman, Ethel ile yaptığı görüşmeden çok etkilenmişti. Fitz: "Peki ne istiyor?" diye sormuştu Solman'a ama Solman, cevabı bilmiyordu. Fitz'in aklı, *gerçeğin ortaya çıkması* gibi çarpık bir ahlaki tutkuya kapılacak Ethel'in, bütün hikâyeyi Bea'ya anlatacağını öngören korkunç bir şüpheye yataklık etmeye başlamıştı. *Tanrı'm bana yardım et ve onu karımdan uzak tut*, diye dua etti Fitz.

Perceval Jones'un ufak tefek ve toparlak formunun, yeşil renk golf pantolon ve spor ayakkabılarla kasıla kasıla çimde yürüdüğünü görünce şaşırdı. "Günaydın, efendim!" dedi belediye başkanı, kahverengi fötr şapkasını çıkararak.

"Günaydın Jones." Celtic Madencilik Şirketinin başı olarak Jones, Fitz'in servetinin en önemli kaynağıydı; gelgelelim Fitz, bu adamı sevmezdi.

"Haberler iyi değil!" dedi Jones.

"Viyana'dan gelen haberlerden mi bahsediyorsun? Anladığım kadarıyla Avusturya İmparatoru hâlâ, Sırbistan'a vereceği ültimatomu yazmaya çalışıyor."

"Hayır, İrlanda'dan bahsediyorum. Biliyorsunuz *Ulstermen*,[3] özerk yönetimi kabul etmeyecek. Çünkü bu durumda Roma-Katolik temelli bir yönetimde azınlık hâline gelecekler. Ordu kazan kaldırmaya başladı bile."

Fitz'in yüzü asıldı. Britanya ordusu içinde bir isyan olduğuna dair laflar duymayı sevmiyordu. "Gazeteler ne derse desin, ben Britanya subaylarının egemen hükûmetin emirlerine karşı geleceklerine inanmıyorum," dedi, sert bir üslupla.

"Geldiler bile!" dedi Jones. "*Curragh Mutiny*'ye[4] ne demeli?"

"Hiç kimse emirlere karşı gelmedi."

"*Ulster Volunteers*[5] üzerine yürümeleri emredildiğinde elli yedi subay istifa etti. Siz buna kazan kaldırmak demeyebilirsiniz, efendim ama diğer herkes öyle diyor."

Fitz homurdandı. Ne yazık ki Jones haklıydı. Gerçekten de İngiliz subayları, İrlandalı Katolik güruhunu savunmak için kendi vatandaşlarına saldırmak istememişlerdi. "İrlanda'ya asla bağımsızlık sözü verilmemeliydi," dedi Fitz.

"O konuda size katılıyorum," dedi Jones, "fakat aslında sizinle *bunu* konuşmak için geldim." Eğreti masaların banklarına oturmuş, lahana ve haşlanmış morina balığı yiyen çocukları kastediyordu. "Buna bir son vermenizi diliyorum."

Fitz, kendinden aşağıdaki bir sosyal sınıf üyesinin ona ne yapması gerektiğinin söylemesinden hiç hoşlanmazdı. "Her şey babalarının kabahati olsa bile, Aberowen çocuklarının açlıktan ölmelerine göz yumamam," dedi Fitz.

"Grevin uzamasından başka bir işe yaramıyor."

Fitz'e göre, çıkan kömürün her tonu başına ruhsat ücreti alıyor olması, işçilere karşı maden sahiplerinin tarafını tutma mecburiyetini de beraberinde getirmiyordu. Jones'un sözüne gücendi: "Grev benim değil, senin sorunun!" dedi.

"Sen paranı alıyorsun tabii."

Fitz öfkelendi. "Benim sana söyleyecek bir şeyim yok!" diyerek arkasını

[3] Ulster, İrlanda Adası'nın kuzey bölgesinin adı. İrlanda dilinde "Ulsterli" demek için *Ultach* kelimesi kullanılıyor; İngilizlerin bu anlamda kullandığı kelime ise *Ulstermen* veya *Ulsterwomen* (çev. notu).

[4] Kuzey İrlanda'nın Kildare bölgesindeki Curragh Kampı, 1914 yılında Britanya Ordusunun İrlanda'daki ana karargâhı. Curragh Mutiny veya Curragh Olayı ise 20 Mart 1914 tarihinde, özerklik kanununu bloke etmeye çalışan Ulsterli birlik yanlılarına karşı düzenlenmesi düşünülen bir askerî harekât karşısında, bu kamptaki bazı subayların hükûmetin emirlerine karşı gelmek yerine istifa etmeye kalkışmaları olayı (çev. notu).

[5] *Ulster Gönüllüleri* anlamına geliyor; aynı zamanda Kuzey İrlandalı özerklik karşıtı birlik yanlıları tarafından 1912 yılında kurulan silahlı milis gücünün adı (çev. notu).

döndü.

Jones, anında tövbekâr oldu. "Affınıza sığınıyorum efendim, lütfen beni affedin –fazlasıyla düşüncesiz konuştum, berbat bir hata yaptım, ancak bu mesele son derece sinir bozucu."

Fitz için bir özrü reddetmek oldukça zordu. Teskin olmuş değildi; fakat gene de döndü ve Jones ile efendi efendi konuştu. "Pekâlâ, fakat çocuklara yemek vermeye devam edeceğim."

"Bakın efendim, bir kömür işçisi kendi hesabına inatçılık yapabilir ve aptalca bir gurur yüzünden birçok zorluğa katlanabilir; fakat sonunda onun direncini kıran şey, çocuklarının aç olduğunu görmektir."

"Senin ocakların çalışıyor nasılsa."

"Dış ülkelerden gelen üçüncü sınıf bir işçilikle çalışıyor. Adamların çoğu eğitimli madenci değil. Çıkardıkları kömür çok az. Onları, esas olarak tünellerin bakımı ve atların hayatta kalması işleri için kullanıyoruz. Çok fazla bir kömür çıkaramıyoruz."

"Hiçbir şekilde, o zavallı dulları neden evlerinden tahliye ettin, bir türlü anlamadım. Sadece sekiz aileydiler ve nihayetinde o kahrolası ocakta kocalarını kaybettiler."

"Bu, tehlikeli bir kuraldır. Evler madencilere veriliyor. Bu kuralı terk edersek elimizde gecekondu ağalığı düzeninden başka bir şey kalmaz."

Belki de gecekondu inşa etmemeliydin, diye düşündü Fitz ama dilini tuttu. Bu kibirli adi zorbayla lafı uzatmak istemiyordu. Saatine baktı: yarım olmuştu bile. Şimdi bir kadeh şarap zamanıydı. "Faydası yok Jones," dedi, "senin savaşında vuruşacak değilim. İyi günler." Hızlı hızlı eve yürüdü.

Jones, Fitz'in kaygılandığı şeyler arasında en sonuncu sıradaydı. Asıl kaygısı, Ethel ile ne yapacağıydı. Bea'nın sinir krizine yakalanmaması için ne mümkünse yapmalıydı. Doğmamış çocuklarını düşünmenin ötesinde, bu hamileliğin evlilikleri için yeni bir başlangıç olabileceğini hissediyordu. Çocuk, Bea ile onu bir araya getirebilir ve ilk defa birlikte oldukları zamanki sıcaklık ve yakınlığı tekrar canlandırabilirdi. Fakat Bea, onun kâhya ile oynaştığını öğrenirse bu ümit de yatardı. Bea muhtemelen akkor hâline gelirdi.

Ayaklarının altındaki taş kaplaması ve makas kirişli[6] çatısıyla salonun serinliğine minnettar oldu. Derebeylik döneminden kalma bu dekoru, babası seçmişti. Babasının, İncil haricinde okuduğu tek kitap, Gibbon'ın *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*[7] kitabıydı ve asillerin, impara-

[6] İngiliz *Gotik* mimarisinde kullanılan ahşap çatı ve tavan yapımı ve süslemesi (çev. notu).

[7] İngiliz tarihçi ve Parlamento Üyesi Edward Gibbon ve 1776-1788 yılları arasında altı cilt

torluk kurumlarını, özellikle de Muhafazakâr Partiyi, İngiltere Kilisesini ve Kraliyet Donanmasını muhafaza etmek için mücadele etmedikleri takdirde, Roma İmparatorluğu'ndan bile büyük olan Britanya İmparatorluğu'nun başına da aynı şeyin geleceğine inanırdı. Babası haklıydı, Fitz'in bundan hiç kuşkusu yoktu.

Öğle yemeğinden önce bir bardak şarap çok iyi gidiyor; Fitz'i canlandırıyor ve iştahını açıyordu. Bu beklentinin verdiği keyifle sabah salonuna girdi. Ethel ile Bea'nın konuştuklarını görünce dehşete kapıldı. Kapıda durdu ve donup kalarak baktı. Ethel ne söylüyordu? Kendisi çok mu geç kalmıştı? "Neler oluyor burada?" dedi, birdenbire.

Bea, şaşkınlık ve sükûnet içinde ona baktı. "Kâhyamla yastık kılıflarını konuşuyorum. Daha dramatik bir şey mi bekliyordun?" Bea, Rus aksanıyla *dramatik* kelimesindeki 'r' harfini bariz bir vurguyla söyledi.

Fitz, bir an için ne diyeceğini bilemedi. Hem karısına hem de metresine bakmakta olduğunu fark etti. Bu iki kadınla ne kadar yakınlaştığı düşüncesi sıkıntı verdi. "Kesinlikle bilmiyorum," diye mırıldandı ve arkasını onlara dönerek yazı masasına oturdu.

İki kadın konuşmalarına devam ettiler. Gerçekten de yastık kılıflarını konuşuyorlardı: kılıfların ne kadar dayandığı, eskimiş olanların nasıl yamanıp hizmetçilerin kullanımına verileceği, hazır nakışlı kılıflar almanın mı yoksa düz kılıf alıp nakışları hizmetçilere işletmenin mi daha iyi olacağı. Fakat Fitz hâlâ sarsıntı geçiriyordu. Karısının ve metresinin böyle sıkı fıkı konuştuklarını görmek ona Ethel'in bütün gerçeği kolaylıkla Bea'ya anlatabileceğini hatırlattı. Bu böyle devam edemezdi. Harekete geçmesi gerekiyordu.

Çekmecesinden, mavi renkli ve armalı bir yazı kâğıdı aldı, kalemini mürekkep hokkasına batırdı ve yazdı: "Öğle yemeğinden sonra görüşelim." Kâğıdı katladı ve rengine uygun bir zarfa koydu.

Birkaç dakika sonra Bea, Ethel'i serbest bıraktı. Ethel salondan çıkarken Fitz, başını ona çevirmeden konuştu: "Buraya gel lütfen Williams."

Ethel onun yanına gelince kızdan yayılan sabun kokusunu fark etti –Ethel, Bea'dan sabun çaldığını kabul etmişti. Öfkesine rağmen Fitz, Ethel'in siyah ipekli kâhya elbisesi altındaki ince ve sert bacaklarının çok yakınında olduğunun farkındalığıyla huzursuzluk hissetti. Ona bakmadan zarfı uzattı. "Kasabadaki veterinere birini gönder, bu köpek haplarından bir şişe alsın. Köpek öksürüğüne iyi geliyorlar."

"Elbette, efendim," dedi Ethel ve dışarı çıktı.

---

olarak yayınladığı, orijinal adı *Decline and Fall of the Roman Empire* olan eseri (çev. notu).

Fitz, birkaç saat içinde bu meseleyi çözmeye kararlıydı.

Şarabını kadehine koydu. Bir kadeh de Bea'ya ikram etmek istedi ama karısı teklifi geri çevirdi. Şarap, Fitz'in midesini ısıttı ve gerginliğini hafifletti. Karısının yanına oturdu; Bea dostça gülümsedi. "Nasıl hissediyorsun kendini?" diye sordu Fitz.

"Sabahları iğrenç," dedi Bea, "ama sonra geçiyor. Şimdi iyiyim."

Fitz'in düşünceleri çabucak Ethel'e kaydı: dizginleri onu elindeydi. Ethel hiçbir şey söylememişti; fakat her şeyi Bea'ya anlatmakla tehdit ediyordu gizliden gizliye. Ethel'den hiç beklenmeyecek bir cin fikirlilikti bu. Hiçbir şey yapamadan içi içini yiyordu Fitz'in. Bugün öğleden sonra bu işi bir sonuca bağlarsa çok iyi olacaktı.

Bea ve Fitz, küçük yemek odasında, muhtemelen bir Orta Çağ manastırından gelme, kare prizma bacaklı meşe bir yemek masasına oturarak öğle yemeklerini yediler. Bea, Aberowen'da bazı Ruslar olduğunu keşfettiğini söyledi. "Nina söyledi. Sayıları yüzden fazlaymış."

Fitz, biraz çabayla Ethel'i aklından çıkardı. "Perceval Jones tarafından getirilen grev kırıcıların arasında olmalılar."

"Anladığım kadarıyla dışlanıyorlarmış. Dükkân ve kafelerden hizmet alamıyorlar."

"Reverend[8] Jenkins'ten grev kırıcı bile olsalar komşuları sevmek ile ilgili bir vaaz vermesini istemeliyim."

"Dükkâncılara, onlara da hizmet etmeyi emredemez misin?"

Fitz gülümsedi. "Hayır sevgilim. Bu ülkede olmaz."

"Onlar için üzülüyorum ve onlar için bir şey yapmak istiyorum."

Fitz memnun oldu. "Bu ne iyi bir tepki? Aklında ne var?"

"Sanırım Cardiff'te bir Rus Ortodoks kilisesi var. Pazar günleri onlarla ayin yapması için buraya bir papaz göndermelerini isteyeceğim."

Fitz kaşlarını çattı. Evlendikleri zaman Bea İngiliz Kilisesi'ne geçmişti ama Fitz onun, çocukluğundaki kiliseyi özlediğini biliyordu ve bunu, yeni ülkesinde mutsuz olmasının bir işareti olarak gördü. Fakat Bea'yı kızdırmak istemedi. "Pekâlâ," dedi.

"Sonra da onlara hizmetçi katında akşam yemeği verebiliriz."

"Güzel bir düşünce sevgilim, fakat çok kaba bir kalabalık olabilir."

"Sadece kiliseye gelenlere yemek veririz. Böylece Yahudileri ve belalıları dışarıda tutabiliriz."

"Akıllıca ama bundan dolayı kasaba halkı seni sevmeyebilir tabii."

---

[8] Din adamlarının adından önce kullanılan, *muhterem* anlamında bir saygı ifadesi (çev. Notu).

"Fakat bu, ne benim ne de senin umurunda olur."

Fitz başını salladı. "Pekâlâ. Jones, çocukları besleyerek grevi desteklememden şikâyet ediyordu. Eğer sen de grev kırıcıları doyurursan, en azından hiç kimse bizim taraf tuttuğumuzu söyleyemez."

"Teşekkür ederim!" dedi Bea.

Hamilelik, ilişkimize yaramaya başladı bile, diye düşündü Fitz.

Yemeğiyle birlikte iki kadeh Alman şarabı içti ama yemek odasından çıkıp Gardenya dairesine giderken tekrar endişelenmeye başladı. Kaderi Ethel'in elindeydi. Ethel'de, kadınların yumuşak ve duygusal doğasına ait her şey vardı; mamafih, ne yapacağının söylenmesini istemiyordu. Onu kontrol edemezdi ve bu da Fitz'i korkutuyordu.

Ethel, Gardenya dairesinde değildi. Fitz saatine baktı: ikiyi çeyrek geçiyordu. Öğle yemeğinden sonra, diye yazmıştı. Ethel, kahvenin ne zaman servis edildiğini bilirdi ve burada onu bekliyor olmalıydı. Nerede buluşacaklarını yazmamıştı ama Ethel bunu tahmin edebilirdi.

Vesvese yapmaya başladı.

Beş dakika sonra oradan ayrılmaya niyetlendi. Kimse onu böyle bekletemezdi. Fakat bu konuyu çözüme kavuşturmadan bir gün hatta bir saat daha geçirmek istemiyordu; mecburen bekledi.

Ethel, saat iki buçukta geldi.

"Bana ne yapmaya çalışıyorsun?" dedi Fitz, öfkeyle.

Ethel soruyu duymazdan geldi. "Beni Londra'dan bir avukatla konuşturarak ne yapmayı düşünüyordun?"

"Daha az duygusal olacağını düşündüm."

"Salak salak konuşma!" dedi Ethel. Fitz, şok geçiriyordu. Okuldaki günlerinden beri kimse onunla böyle konuşmamıştı. Ethel devam etti: "Senin çocuğunu taşıyorum. Nasıl daha az duygusal olacak ki?"

Ethel haklıydı, aptalca davranan kendisiydi; kızın kelimeleri onu ısırıyordu ama onun aksanındaki müziğe bayıldığını düşünmeden edemiyordu: *Duygusal* kelimesini söyleyişi, üç hecenin her birinde bir nota varmış gibiydi ve sanki bir melodi duymuştu. "Özür dilerim," dedi Fitz. "Sana iki katı ödeyece..."

"Daha da kötüleştirme, Teddy," dedi Ethel ama sesi yumuşaktı. "Sanki doğru fiyatın bulunması gereken bir meseleymiş gibi benimle pazarlık etme."

Fitz, azarlar gibi parmağını Ethel'e salladı. "Benim karımla konuşmayacaksın, duydun mu beni? Buna izin vermeyeceğim!"

"Bana emir verip durma Teddy. Sana itaat etmem için hiçbir sebep yok."

"Benimle böyle konuşmaya nasıl cesaret edersin?"

"Kapa çeneni de dinle. Ve ben de sana anlatayım."

Ethel'in ses tonuna sinirlendi ama onu kışkırtmanın bir yararı olmayacağını hatırladı. "Anlat o zaman!" dedi.

"Bana karşı beni hiç sevmemiş gibi davrandın."

Fitz, bunun doğru olduğunu biliyordu, suçluluk duygusu bir bıçak gibi yüreğine saplandı. Ethel'i incitmiş olmaktan dolayı sersefil bir üzüntü hissediyordu. Bunu belli etmemeye çalıştı.

Ethel devam etti: "Seni hâlâ öyle çok seviyorum ki mutluluğunu bozmak istemem."

Fitz kendini daha da berbat hissetti.

"Seni incitmek istemiyorum," dedi Ethel. Yutkundu ve arkasını döndü ama Fitz, onun gözlerindeki yaşları gördü. Konuşmaya çalıştı; Ethel elini kaldırarak onu susturdu. "Benden evimi ve işimi bırakmamı istiyorsun. O zaman yeni bir hayata başlamama yardım etmelisin."

"Elbette," dedi Fitz. "Eğer istediğin buysa." Daha nesnel kelimelerle konuşmak, duyguları bastırmak açısından ikisine de fayda sağladı.

"Londra'ya gideceğim."

"İyi fikir." Fitz, memnun olmaktan kendini alamadı: Kimden olduğu bir yana, Aberowen'da hiç kimse onun bir bebeği olduğunu bile bilmeyecekti.

"Bana, küçük bir ev satın alacaksın. Şaşaalı bir şey değil –işçi sınıfının oturduğu semtlerden birinde olması bana uyar. Ama altı odalı bir ev istiyorum; böylece kendim alt katta oturur ve geri kalanına da kiracı alırım. Kira geliri evin tamir-bakımını karşılar, ben gene de çalışmak zorundayım."

"Bütün detayları düşünmüşsün."

"Sana kaça mal olacağını merak ediyorsun sanırım ama bana sormak istemiyorsun; çünkü bir centilmen hiçbir şeyin fiyatını sormaz."

Söylediği doğruydu.

"Gazeteye baktım," dedi Ethel, "böyle bir evin fiyatı üç yüz pound civarında. Kalan hayatım boyunca bana ayda iki pound ödemekten daha ucuza gelir muhtemelen."

Üç yüz pound Fitz için önemsiz bir paraydı. Bea o kadar parayı, Paris'teki Maison Paquin'de bir öğleden sonra yapacağı elbise alışverişinde harcayabilirdi. "Ama sırrımı saklayacağına söz vereceksin, tamam mı?"

"Ve sen, onu da düşünmekle ilgili hiçbir belirti göstermesen de çocuğunu seveceğime, ona bakacağıma, oğlumu veya kızımı mutlu, sağlıklı ve iyi tahsilli olarak yetiştireceğime de söz vereceğim."

Fitz bu söze içerledi ama Ethel haklıydı. Çocuğu hiç mi hiç düşünme-

mişti. "Özür dilerim," dedi Fitz. "Bea için çok endişeliyim."

"Biliyorum," dedi Ethel. Sesi, Fitz bir endişesini belli ettiği her zaman olduğu gibi yumuşaktı.

"Ne zaman gidiyorsun?"

"Yarın sabah. Ben de en az senin kadar acele ediyorum. Londra'ya trenle gideceğim ve hemen yeni bir ev aramaya başlayacağım. İstediğim evi bulunca Solman'a yazarım."

"Ev ararken bir pansiyonda kalman gerekecek," dedi Fitz; cebinden cüzdanını çıkardı ve Ethel'e gıcır gıcır iki tane beş poundluk uzattı.

Ethel gülümsedi. "Fiyatlar hakkında hiçbir fikrin yok, değil mi Teddy?" dedi ve banknotların birini geri verdi. "Beş pound bol bol yeter."

Fitz gücendi. "Seni mahrumiyet altında bırakmak istemem."

Ethel'in tavrı değişti. Fitz, onun gözlerinde bir öfke pırıltısı yakaladı. "Ah, bırakıyorsun Teddy, bırakıyorsun," dedi Ethel, buruk buruk, "ama paradan değil."

"Onu ikimiz yaptık," dedi Fitz, yatağa bakıp kendini savunmaya çalışarak.

"Ama bebek sadece birimizin olacak."

"Pekâlâ, bunu tartışmayalım şimdi. Solman'a bu önerdiklerini yapmasını söyleyeceğim."

Ethel elini uzattı. "Elveda Teddy. Sözünü tutacağından eminim," dedi; sesi titremiyordu ama Fitz, onun kendine hâkim olmaya çalıştığını anladı.

Çılgınca sevişmiş iki kişi için biraz garip kaçsa da Ethel'in elini sıktı. "Tutacağım."

"Lütfen şimdi hemen git!" dedi Ethel, ona arkasını dönerek.

Fitz biraz tereddüt yaşadı ama sonra odadan çıktı.

Yürürken hiç de erkekçe olmayan gözyaşlarını hissedince hem şaşırdı hem de utandı. "Elveda Ethel," diye fısıldadı, boş koridorda, "Tanrı seni korusun ve yardımcın olsun."

[IV]

Ethel, çatı katındaki bavul deposuna gitti, eski ve yıpranmış olanlardan küçük bir bavul çaldı. Kaybolduğunu hiç kimse fark etmezdi. Bavul, Fitz'in babasına aitti ve derisinin üzerine onun arması damgalanmıştı; yaldızlı kabartma çoktan silikleşmişti ama izi hâlâ belliydi. Çoraplarını, çamaşırlarını ve Prensesin kokulu sabunlarından birazını paketledi.

O gece yatağına uzandığında her şeye rağmen Londra'ya gitmek isteme-

diğine karar verdi. Oraya tek başına gitmekten çok korkuyordu. Ailesiyle birlikte olmak istiyordu. Annesine hamilelikle ilgili sorular sormak istiyordu. Bebek geldiğinde tanıdığı bir ortamda olmalıydı. Çocuğunun, büyükannesine, dedesine ve dayısı Billy'ye ihtiyacı olacaktı.

Sabah olunca kendi elbiselerini giydi, kâhya üniformasını çivide asılı bıraktı ve erkenden Tŷ Gwyn'den dışarı süzüldü. Ana girişe gelince dönüp eve, kömür tozuyla kararmış taşlarına, doğan güneşi yansıtan sıra sıra pencerelerine baktı; daha on üç yaşındayken okulu bitirir bitirmez burada çalışmaya başladığından beri ne kadar çok şey öğrendiğini düşündü. Şimdi artık seçkinlerin nasıl yaşadığını biliyordu. Karmakarışık usullerle hazırlanan tuhaf yiyeceklerle besleniyorlar ve yediklerinden çoğunu israf ediyorlardı. Hepsi de hatta bazı yabancılar bile aynı boğuk aksanla konuşuyordu. Zengin kadınların, kaliteli pamukludan veya kaygan ipekliden elle dikilmiş, nakışla işlenmiş, dantelle süslenmiş, çekmece veya dolaplarında her birinden on ikişer tane bulundurdukları muhteşem çamaşırlarını ellemişti. Bir sehpaya bakar bakmaz onun hangi asırdan kalma olduğunu biliyordu. *Hepsinden daha da önemlisi*, diye düşündü acı acı; aşka inanmaması gerektiğini öğrenmişti.

Yamaçlardan yürüyüp Aberowen'a indi ve Wellington Yolu'nda ilerledi. Babasının evinin kapısı her zamanki gibi açıktı. İçeri girdi. Evin oturma odası, Tŷ Gwyn'in çiçek düzenlemesi yapılan Vazo Odası'ndan bile küçüktü.

Annesi hamur yoğuruyordu ama bavulu görünce durdu. "Ne oldu?" diye sordu.

"Eve geldim," dedi Ethel. Bavulu elinden bıraktı ve kare şeklindeki mutfak masasına oturdu. Ne olduğunu söyleyemeyecek kadar utanç hissediyordu.

Fakat annesi doğru tahmin etti. "Seni işten attılar!"

Ethel annesinin yüzüne bakamıyordu. "Heya. Özür dilerim anne."

Annesi ellerini bir paçavraya sildi. "Ne yaptın?" diye sordu öfkeyle. "Hemen söyle, şimdi!"

Ethel içini çekti. Neden çekiniyordu ki? "Hamile kaldım!" dedi.

"Oh, olamaz –seni ahlaksız kız!"

Ethel, gözyaşlarını tuttu. Şapkasını çıkardı, kendine hâkim olmaya çalıştı.

"Bu iş senin aklını başından aldı –büyük bir evde çalışmak, Kral ve Kraliçe ile tanışmak. Nasıl büyütüldüğünü unutturdu sana."

"Sanırım haklısın."

"Bu haber babanı öldürecek."

"Doğurmak zorunda olan o değil," dedi Ethel, alaycı bir üslupla, "sanırım, kendini kurtarır."

"Edepsizlik etme. Kalbi çok kırılacak."

"Babam nerede şimdi?"

"Grev toplantısına gitti. Onun kasabadaki durumunu düşün: şapelin yaşlısı, madencilerin temsilcisi, Bağımsız İşçi Partisi sekreteri. Herkes onun kızının bir şırfıntı olduğunu düşünürken toplantılarda nasıl başını dik tutacak?"

Ethel'in kendine hâkimiyeti çöktü. "Ona utanç getirdiğim için çok üzgünüm!" diyerek ağlamaya başladı.

Annesinin ifadesi değişti. "Ah, pekâlâ," dedi, "dünyanın en eski hikâyesi işte." Masanın etrafından dolandı ve Ethel'in başını göğsüne bastırdı. "Üzülme, üzülme," dedi, Ethel çocukken dizlerini yaraladığı zamanlarda yaptığı gibi.

Bir süre sonra Ethel'in hıçkırıkları yavaşladı.

Annesi, Ethel'in başını bastırmayı bıraktı. "Bir fincan çay içsek iyi olacak," dedi. Ocak ızgarasının üstünde sürekli olarak bir çaydanlık dururdu. Bir demliğe çay yaprakları koydu, üstüne sıcak suyu döktü, tahta bir kaşıkla karıştırdı. "Bebek ne zaman doğacak?"

"Şubat ayında."

"Aman Tanrı'm!" dedi annesi, ocaktan dönüp Ethel'e baktı. "Ben büyükanne olacağım!"

İkisi de güldüler. Annesi fincanları çıkardı, çay doldurdu. Biraz çay, Ethel'e iyi geldi. "Sen kolay doğumlar mı yaptın yoksa zor mu oldu?" diye sordu.

"Kolay doğum diye bir şey yoktur ama annem, benimkilerin birçok kadınınkinden daha kolay olduğunu söyledi. Gelgelelim Billy'nin doğumundan beri sırtım ağrıyor."

"Kim benim dedikodumu yapıyor?" diyerek Billy aşağı indi. Grevde oldukları için geç vakte kadar uyuyabildiğini düşündü Ethel. Kardeşini her görüşünde boyunun biraz daha uzamış, biraz daha etine dolgunlaşmış olduğunu fark ediyordu. "Selam Ethel!" dedi Billy, kılımsı bıyıklarıyla ablasını öperken. "Neden bavullusun?" diye sordu, masaya otururken. Annesi ona da çay koydu.

"Aptalca bir şey yaptım Billy," dedi Ethel, "bir bebeğim olacak."

Billy, konuşamayacak kadar şaşkın vaziyette ablasına baktı. Sonra yüzü kızardı; hamile kalmak için yaptığı şeyi düşünmüştü, hiç şüphesiz. Utanmış

gibi önüne baktı. Sonra bir yudum çay içti. Nihayet sordu: "Babası kim?"

"Tanıdığın biri değil." Ethel bu sorunun cevabını da düşünmüş ve bir hikâye uydurmuştu. "Misafirlerle beraber Tŷ Gwyn'e gelen uşaklardan biriydi ama şimdi orduya katılmış."

"Ama senin yanında olacak."

"Onun nerede olduğunu bile bilmiyorum."

"O keratayı bulacağım."

Ethel, elini kardeşinin koluna koydu. "Sinirlenme tatlım. Senin yardımına ihtiyacım olursa isterim."

Billy'nin ne söyleyeceğini bilemediği aşikârdı. İntikam tehdidinin bir işe yaramayacağı belliydi ama başka nasıl tepki vereceğini de bilmiyordu. Afallamıştı ve sadece on altı yaşındaydı.

Ethel kardeşinin bebekliğini hatırladı. O doğduğunda kendisi beş yaşındaydı ve kardeşinin mükemmelliğine ve kırılganlığına hayran olmuştu. *Yakında ben de çok güzel ama bakıma muhtaç bir bebek sahibi olacağım*, diye düşündü; fakat bundan dolayı mutlu mu olsun yoksa korksun mu, bilemedi.

"Sanırım Da bu konuda bir şeyler söyleyecek," dedi Billy.

"Ben de bundan korkuyorum," dedi Ethel, "keşke onu rahatlatmak için elimden bir şey gelebilseydi."

Gramper aşağı indi. "Kovuldun, değil mi? dedi, bavulu görür görmez. "Edepsizlik mi ettin?"

"Acımasızlık etme şimdi baba. Bir bebek bekliyor!" dedi annesi.

"Vayyşş!" dedi Gramper. "O büyük evdeki gösteriş düşkünlerinden biriydi, değil mi? Kontun kendisi olsa bile hiç şaşmam."

"Deli deli konuşma Gramper!" dedi Ethel; onun, gerçeği bu kadar çabuk keşfetmesine canı sıkılarak.

"Misafirlerle beraber gelen bir uşakmış. Şimdi ordudaymış. Ethel onun peşinden gitmemizi istemiyor," dedi Billy.

"Ah, öyle mi?" dedi Gramper. Ethel, dedesinin ikna olmadığını görebiliyordu; fakat Gramper ısrar etmedi. Başka bir şey söylemek yerine: "Buna sebep olan, senin içindeki İtalyan damarın olsa gerek kızım. Anneannen de çok ateşliydi. Onunla evlenmemiş olsam o da başını belaya sokardı. Evlenmeyi beklemek istemiyordu. Aslına bakarsan..."

Ethel'in annesi onu sözünü kesti: "Baba! Çocukların önünde konuşma."

"Bundan sonra onları ne şaşırtabilir ki?" dedi Gramper. "Ben, peri masalları için çok yaşlıyım. Genç kadınlar genç erkeklerle yatmak isterler ve bunu öyle çok isterler ki evli olmak ya da olmamak fark etmez. Öyle değil-

miş gibi yapanlar ahmaktır –ve bunlara senin kocan da dâhil, Cara kızım."

"Laflarına dikkat et!" dedi Cara.

"Heya, tamam," dedi Gramper ve sessizliğe bürünüp çayını içti.

Bir dakika sonra Da eve geldi. Cara kocasına şaşkın şaşkın baktı. "Erken döndün!" dedi.

Da, karısının sesindeki hoşnutsuzluğu duydu. "Sanki pek zamansız gelmişim gibi konuşuyorsun!" dedi.

Cara masadan kalkıp kocasına yer açtı. "Yeni bir demlik çay demleyeyim."

Da, oturmadı. "Toplantı iptal edildi," dedi. Gözleri, Ethel'in bavuluna takıldı. "Bu da ne?"

Herkes Ethel'e baktı. Ethel, annesinin yüzünde korku, Billy'nin yüzünde bir isyan, Gramper'ın yüzünde bir nevi tevekkül gördü. Soruyu cevaplamak Ethel'e kalmıştı. "Sana söylemem gereken bir şey var Da," dedi Ethel, "buna kızacaksın ama söyleyebileceğim tek şey, üzgün olduğum."

Babasının yüzü karardı. "Ne yaptın?"

"Tŷ Gwyn'deki işimden ayrıldım."

"Bunda üzülecek bir şey yok. O asalakların önünde eğilmenden ve temizlik yapmandan hiç hoşlanmamıştım zaten."

"Ayrılmamın bir sebebi var."

Da, kızına yaklaştı ve karşısında durdu. "İyi mi kötü mü?"

"Başım dertte."

Babası patlayacak gibi görünüyordu. "Umarım, kızlar bazen bu lafı söylediklerinde kastettikleri şeyi söylemeye çalışmıyorsun."

Ethel bakışlarını masanın üstüne çevirdi ve başını salladı.

"Sen..." Da, duraksadı; uygun kelimeleri arıyordu. "Sen, ahlaki kuralları ihlal mi ediyordun?"

"Heya."

"Seni ahlaksız kız!"

Annesi de aynısını söylemişti. Ethel, babasının ona vurmasını beklemiyordu ama gene de korkuyla sindi.

"Yüzüme bak!" dedi Da.

Yüzünü kaldırıp gözyaşları arasından babasına baktı.

"Yani şimdi sen zina günahını işlediğini mi söylüyorsun bana?"

"Özür dilerim Da."

"Kimle?" diye bağırdı Da.

"Bir uşak."

"Adı ne?"

"Teddy." İsim, daha düşünemeden ağzından çıkıvermişti.

"Teddy, soyadı ne?"

"Önemli değil."

"Önemli değil mi? Sen neden bahsediyorsun Tanrı aşkına?"

"Eve ziyarete gelen efendisi ile birlikteydi. Ben durumumu fark ettiğimde, o orduya yazılmıştı. İzini kaybettim."

"Bir ziyaret sırasında mı? İzini mi kaybettin? Sen bu günahı" –Da, o iğrenç kelimeyi ağzından çıkarmaya çalışırken dili dolaştı– "bu iğrenç günahı *rastgele* mi işledin?"

"Sinirlenme Da!" dedi Cara.

"Sinirlenme mi? Bir erkek başka ne için sinirlenir ki?"

Gramper teskin etmeye çalıştı. "Ağır ol bakalım Dai evladım. Bağırmanın bir yararı yok."

"Bunu hatırlatmak zorunda kaldığım için üzgünüm Gramper, fakat burası benim evim ve neyin iyi olduğuna ben karar veririm."

"Heya, tamam," dedi Gramper, daha fazla üstüne gitmeden. "Nasıl biliyorsan öyle yap."

Cara vazgeçmek niyetinde değildi. "Daha sonra pişman olacağın şeyler söyleme şimdi Da."

Gazabını hafifletmek için yapılan bütün girişimler onu daha da öfkelendirdi. "Bir kadın ve bir ihtiyar tarafından yönetilecek değilim!" diye bağırdı Da. Parmağını Ethel'e doğrulttu. "Ve zina eden birisini evimde istemiyorum! Defol!"

Cara ağlamaya başladı. "Hayır, lütfen böyle söyleme!"

"Dışarı!" diye bağırdı Da. "Ve bir daha da geri gelme!"

"Fakat torunun!" dedi Cara.

"Tanrı'nın Kelamı'na göre davranacak mısın Da?" dedi Billy. "İsa der ki: 'Erdemlileri değil, günahkârları tövbeye çağırmaya geldim.' İncil, *Luke'un Gerçeği*, beşinci bölüm, otuz ikinci satır."

Da, Billy'ye dönüverdi. "Sana bir şey diyeyim mi cahil çocuk. Benim büyükannem ve dedem hiç evlenmediler. Dedemin kim olduğunu hiç kimse bilmez. Büyükannem de bir kadının batabileceği kadar battı."

Cara yutkundu. Ethel şok geçiriyordu. Billy küçük dilini yutmuş gibiydi. Gramper ise bunu zaten biliyormuş gibiydi.

"Oh evet," dedi Da, sesini alçaltarak. "Benim babam, ne anlama geldiğini bileceğiniz türden kötü şöhretli bir evde büyümüştü. Cardiff rıhtımında denizcilerin gittiği bir yer. Sonra bir gün annesi sarhoşluk uyuşukluğu içindeyken Tanrı onun çocuk ayaklarını bir şapelin Pazar Okulu'na yönlendirdi

ve orada İsa ile tanıştı. Orada okumayı ve yazmayı öğrendi ve nihayetinde kendi çocuklarını doğru yola sevk etti."

"Bana bundan hiç söz etmemiştin, David," dedi Cara, usulca. Ona, çok nadiren vaftiz adıyla hitap ederdi.

"Bunu bir daha hiç aklıma getirmeyeceğimi umuyordum." Da'nın yüzü bir utanç ve öfke maskesine döndü. Masaya eğildi, Ethel'in gözlerine baktı ve sesi bir fısıltıya dönüştü. "Ben senin annene kur yaptığım zamanlarda el ele tutuşurduk ve evlendiğimiz güne kadar onu her akşam sadece yanağından öptüm." Yumruğunu masaya indirdi, fincanlar zıpladı. "Efendimiz İsa'nın yardımıyla benim ailem, kendini o leş kokulu bataktan kurtardı." Sesi tekrar bağırış seviyesine yükseldi. "Tekrar oraya gitmeyeceğiz! Asla! Asla! Asla!"

Uzun süren, buz gibi bir sessizlik oldu.

Da, Cara'ya baktı. "Ethel'i buradan çıkar!" dedi.

Ethel ayağa kalktı. "Bavulum hazır. Biraz param var. Londra'ya gidecek trene bineceğim." Zor bela babasına baktı. "Ailemi batağa sürüklemeyeceğim."

Billy bavulu eline aldı.

"Sen nereye gidiyorsun evlat?" dedi Da.

"Ablamı istasyona kadar geçireceğim," dedi Billy, korka korka.

"Bırak kendi bavulunu kendisi taşısın."

Billy, bavulu yere bırakmak üzereyken fikir değiştirdi. Yüzüne, dik başlı bir ifade yerleşti. "Ablamı istasyona kadar geçireceğim," diye tekrarladı.

"Sen, sana söyleneni yapacaksın!" diye bağırdı Da.

Billy hâlâ korkmuş görünüyordu ama şimdi cüretkâr bir havası da vardı. "Ne yapacaksın Da -beni de mi evden atacaksın?"

"Seni dizime yatırıp bir güzel benzeteceğim!" dedi Da. "Yaşın o kadar da büyük değil."

Billy'nin yüzü bembeyaz oldu ama babasının gözlerinin içine baktı. "Evet, büyük," dedi, "yaşım o kadar büyük." Bavulu sol eline geçirdi ve sağ yumruğunu sıktı.

Da, ona doğru bir adım attı. "Bana nasıl yumruk sıkılacağını sana öğreteyim evlat."

"Hayır!" diye çığlığı bastı Cara. İkisinin arasına girdi ve kocasını göğsünden ittirdi. "Bu kadar yeter! Mutfağımda kavga istemiyorum." Parmağını Da'nın yüzüne salladı. "David Williams, ellerini kendine sakla. Bethesda Şapeli'nin büyüklerinden olduğunu unutma. İnsanlar ne der?"

Da, sakinleşti.

Cara, kızına döndü. "Gitsen iyi olur. Billy seni götürsün. Acele et şimdi."

Da, masaya oturdu.

Ethel annesini öptü. "Hoşça kal anne."

"Bana mektup yaz!" dedi annesi.

"Bu evdeki hiç kimseye mektup yazmaya kalkışma! O mektuplar okunmadan yakılacak!"

Cara, ağlayarak arkasını döndü. Ethel evden çıktı, Billy de peşinden geldi.

Dik caddelerden kasaba merkezine doğru yürüdüler. Ethel gözlerini yerden ayırmadı; tanıdığı kişilerle konuşmak veya nereye gittiğinin sorulmasını istemiyordu.

İstasyona varınca Ethel, Paddington'a bir bilet aldı.

"Ne güzel!" dedi Billy, platformda beklerlerken. "Bir günde iki şok: önce sen sonra Da."

"Bunca yıl boyunca içine atıp orada saklamış," dedi Ethel, "o kadar katı olmasına şaşmamak lazım. Beni evden attığı için onu affedebilirim bile."

"Ben affedemem!" dedi Billy. "Bizim inancımız günahtan arınmayı ve merhameti öğretiyor, bir şeyleri içine atıp sonra da insanları cezalandırmayı değil."

Cardiff'ten bir tren geldi. Ethel, Walter von Ulrich'in bu trenden indiğini gördü. Walter, ona selam vermek için şapkasına dokundu. Ne nazik bir davranıştı! Normal olarak beyefendiler hizmetçilere selam vermezlerdi. Leydi Maud, ondan ayrıldığını söylemişti. Belki de Maud'u tekrar fethetmek için gelmişti. Ethel sessizce Walter için şans diledi.

"Sana gazete almamı ister misin?" diye sordu Billy.

"İstemem canım, teşekkür ederim," dedi Ethel, "dikkatimi toplayıp okuyabileceğimi sanmıyorum." Treni beklemeye başladılar. "Eski şifremizi hatırlıyor musun?" diye sordu Ethel. Çocukluklarında, büyüklerin anlamayacağı basit bir şifreyle birbirlerine notlar yazarlardı.

Billy bir an için şaşırdı, sonra yüzü ışıdı. "Ah, heya."

"Sana şifreyle yazacağım, böylece Da okuyamaz."

"Evet," dedi Billy. "Ve mektupları Tommy Griffiths eliyle gönder."

Tren, bir buhar bulutu içinde istasyona girdi. Billy ablasına sarıldı. Ethel onun ağlamamaya çalıştığını görüyordu.

"Beladan uzak dur!" dedi Ethel. "Annemize iyi bak."

"Heya," dedi Billy, gömleğinin koluyla gözlerini kurulayarak. "Bizim için hava hoş, sen Londra'da dikkatli ol."

"Olacağım."

Ethel trene bindi ve cam kenarına oturdu. Bir dakika sonra tren hareket etti ve hız kazanırken Ethel de uzaktan görünen, maden kuyuları başındaki çıkrık mekanizmasına baktı. Acaba Aberowen'ı tekrar görecek miydi?

[V]

Maud, Tŷ Gwyn'in küçük yemek salonunda Prenses Bea ile kahvaltı ediyordu. Prensesin keyfine diyecek yoktu. Normal zamanda Bea, Britanya'da yaşamaktan şikâyet edip dururdu. Maud'un, İngiliz Büyükelçiliğinde geçirdiği çocukluğundan hatırladığı kadarıyla, Rusya çok daha rahatsız bir ülkeydi: evler soğuk, insanlar suratsız, hizmetler aksak ve hükûmet de karmakarışık. Fakat Bea bugün şikâyet etmiyordu. Mutluydu ve en nihayet hamile kalmıştı.

Hatta Bea, Fitz hakkında olumlu şeyler bile söylemişti. "Benim ailemi kurtardı, biliyor musun?" dedi, Maud'a. "Gayrimenkuller üzerindeki ipotekleri kaldırdı. Ama şu ana kadar o malları miras edinecek kimse çıkmadı -ağabeyimin çocuğu yok. Andrei'in ve Fitz'in bütün topraklarının uzak bir akrabaya kalması ne büyük bir trajedi olur."

Maud bunda bir trajedi göremiyordu. O uzak akraba, Maud'un kendi oğlu olabilirdi. Fakat Maud hiçbir zaman bir servet sahibi olmayı beklemediği için böyle şeyler üzerinde pek düşünmezdi.

Maud ise kahvesini içip kızarmış ekmeğiyle oynarken bu sabah pek de konuşkan olmadığını fark etti. Aslında mutsuzdu. Bütün hayatı boyunca bu dekor altında yaşamış olsa da duvarları ve tavanı kaplayan duvar kâğıdının *Victorian* tarzdaki yaprak desenleri ruhunu daraltıyordu.

Walter ile yaşadığı aşkı ailesine anlatmamıştı; dolayısıyla şimdi o aşkın bittiğini de anlatamazdı. Dolayısıyla da onu avutacak kimsesi yoktu. Sadece o cıvıl cıvıl kâhya Williams biliyordu ama o da ortalarda yoktu.

Maud, dün gece Mansion House'da verilen yemekte Lloyd George'un yaptığı konuşmanın haberini, *The Times*'tan okudu. Lloyd George, Balkan krizi konusunda iyimserdi ve sorunun barışçı yollardan çözüleceğini söylüyordu. Maud bunun doğru olmasını diledi. Walter'dan vazgeçmiş olsa bile onun, sırtına bir üniforma geçirip bir savaşta ölmesinden veya sakatlanmasından endişe ediyordu.

Sonra, Viyana kaynaklı kısa bir haber okudu. Haber başlığı şöyleydi: SIRP PANİĞİ. Bea'ya, Rusya'nın Avusturya karşısında Sırbistan'ı savunup savunmayacağını sordu. "Umarım savunmaz!" dedi Bea, panik içinde. "Kardeşimin savaşa gitmesini istemem."

Küçük yemek odasındaydılar. Maud, okula gittikleri zamanlarda bu odada Fitz ve Walter ile kahvaltı ettikleri günleri hatırladı; o zamanlar kendisi on iki, oğlanlar da on yedi yaşındaydı. Onların ne kadar iştahlı oldukları geldi aklına: Her sabah at binmeye veya gölde yüzmeye gitmeden önce, yumurtalar, sosisler, yağ sürülmüş bir yığın kızarmış ekmek bitirirlerdi. Yakışıklılığı ve başka ülkeden olması nedeniyle Walter o zamanlar da öyle büyüleyiciydi ki! Sanki aynı yaştaymışlar gibi Maud'a karşı çok beyefendice davranırdı ve o yaştaki bir kız için bu, büyük bir iltifattı –şimdi ise bunun, flört etmenin nükteli bir yolu olduğunu görüyordu.

Maud hatıralara dalıp gitmişken kâhya Peel gelip Bea'ya, "Herr von Ulrich geldiler, Ekselansları." dediğinde Maud, katılıp kaldı.

Walter'ın burada olması mümkün değil, diye düşündü, aklı karışarak. Robert olabilir miydi acaba? O da olamazdı.

Bir an sonra Walter içeri girdi.

Maud, konuşamayacak kadar şaşkındı. "Bu ne hoş bir sürpriz, Herr von Ulrich!" dedi Bea.

Walter, soluk renkli mavimsi gri tüvitten hafif bir yazlık elbise giymişti. Mavi satenden boyun bağı ise gözleriyle aynı renkti. Maud, yengesiyle kahvaltı etmek için yeterince iyi olduğunu düşünerek krem rengi sade bir dar elbise giymiş olduğuna pişman oldu.

"Davetsiz gelişimi affedin Prenses," dedi Walter, Bea'ya. "Cardiff'teki konsolosluğumuzu ziyaret etmem gerekiyordu –yerel polisle başları derde giren Alman askerleriyle ilgili zorlu bir iş."

Bu, palavraydı. Walter bir askerî ataşeydi; onun görevi, denizcileri hapisten kurtarmak değildi.

"Günaydın, Leydi Maud!" dedi Walter, Maud'un elini sıkarak. "Sizi de burada bulmak ne güzel bir sürpriz."

Bu da palavra, diye düşündü Maud. Walter, sırf onu görmek için buraya kadar gelmişti. Onun üstelemesine engel olmak için Londra'dan ayrılmıştı ama kalbinin derinliklerinde, Walter'ın o kadar yolu tepme ısrarı göstermesinden memnuniyet duymayı da engelleyemiyordu.

Heyecandan şaşalayarak: "Selam, nasılsın?" diyebildi.

"Lütfen kahve alın Herr von Ulrich. Kont atla gezmeye çıktı, birazdan gelir," dedi Bea. Doğal olarak Walter'ın, Fitz'i görmek için geldiğini varsaymıştı.

"Ne kadar iyisiniz." Walter oturdu.

"Öğle yemeğine kalır mısınız?"

"Bayıla bayıla. Ondan sonra da Londra trenine yetişirim."

Bea ayağa kalktı. "Ben aşçıyla konuşayım."

Walter ayağa fırlayıp Prensesin sandalyesini çekti.

"Siz Leydi Maud'la sohbetinize davam edin," dedi Bea. Ve kapıdan çıkarken ekledi: "Onu neşelendir biraz. Uluslararası krizler canını sıktı."

Walter bir kaşını kaldırdı; Bea'nın sesinde biraz alaycılık var gibiydi. "Aklı başında herkesin uluslararası krizlerden canı sıkılır," dedi.

Maud, mahcubiyet hissediyordu. Laf olsun diye *The Times*'ı işaret etti. "Sırbistan'ın yetmiş bin ihtiyat askerini silahaltına çağırdığının doğru olduğunu düşünüyor musun?" dedi.

"Sırbistan'ın yetmiş bin ihtiyat askeri olduğundan şüpheliyim," dedi Walter, ağır ağır, "ama işi ciddiye bindirmeye çalışıyorlar. Daha geniş katılımlı bir savaş hâlinin, Avusturya'nın ayağını denk almasını sağlayacağını sanıyorlar."

"Avusturya'nın taleplerini Sırp Hükûmetine iletmesi neden bu kadar uzun sürdü?"

"Resmî olarak erkekleri askere çağırmakla sonuçlanacak bir şey yapmadan önce harmanı kaldırmaya çalışıyorlar. Gayriresmî olarak ise Fransa Başkanı ile Dışişleri Bakanı Rusya'dalar ve iki müttefikin kolayca ve ittifakla karar verebilecekleri bir tepki son derece tehlikeli; Başkan Poincaré[9] St. Petersburg'dan ayrılana kadar Avusturya bir nota vermeyecek."

Ne kadar berrak düşünüyor, diye geçti Maud'un aklından. Onun bu yönüne bayılıyordu.

Walter bir anda ihtiyatı elden bıraktı. Yüzündeki biçimsel kibarlık maskesi düştü; yüzü kederle buruştu. "Lütfen bana geri dön!" dedi, damdan düşer gibi.

Maud, konuşmak için ağzını açtı ama duyguları boğazına dizilmiş gibiydi, kelimeler ağzından çıkmadı.

"Beni, kendi iyiliğim için terk ettiğini biliyorum ama bu hiçbir işe yaramaz. Ben seni çok seviyorum!" dedi Walter.

Maud kelimelerini buldu. "Fakat baban..."

"O kendi başının çaresine bakabilir. Ben ona itaat edemem, bu konuda etmem." Sesi bir fısıltıya dönüştü. "Seni kaybetmeye katlanamam."

"Baban haklı olabilir; belki de Alman diplomatlarının İngiliz bir eşi olmamalı. En azından bugün için."

"Öyleyse ben de başka bir kariyer bulurum. Ama asla bir tane daha Maud bulamam."

---

[9] 1913-1920 yılları arasında üç defa Fransa Başbakanlığı bir kere de Fransa Başkanlığı yapan, Raymond Poincaré (çev. notu).

Maud'un direnci kırıldı, gözlerine yaşlar doldu.

Walter masanın üzerinden uzanıp elini tuttu. "Ağabeyinle konuşabilir miyim?"

Maud, beyaz kumaş peçetesini avcunda sıkıp gözyaşlarını sildi. "Henüz Fitz ile konuşma," dedi, "Sırp krizi geçene kadar birkaç gün bekle."

"O iş birkaç günden uzun sürebilir."

"O zaman tekrar düşünürüz."

"Elbette, sen nasıl istersen öyle davranacağım."

"Seni seviyorum Walter. Ne olursa olsun senin karın olmak istiyorum."

Walter onun elini öptü. "Teşekkür ederim," dedi, bütün ciddiyetiyle, "beni çok mutlu ettin."

[VI]

Wellington Yolu'ndaki eve zoraki bir sessizlik çöktü. Anne yemek yaptı, Da, Billy ve Gramper da yediler. Ama hiç kimse pek konuşmadı. İfade edemediği bir öfke Billy'nin içini kemiriyordu. Öğleden sonra dağın yamacına tırmanarak tek başına kilometrelerce yol yürüdü.

Ertesi sabah zihni, tekrar tekrar İsa ve zina yapan kadın hikâyesine kaydı. Bethesda Şapeli'nde ekmek paylaşma ayinine gitmek için anne-babasını ve Gramper'ı bekleyerek pazar günü giysileri içinde mutfakta otururken Aziz John İncil'ini açtı, sekizinci bölümü buldu. Hikâyeyi tekrar tekrar okudu. Sanki ailesini vuran krizin tastamam aynısıydı.

Şapelde de bu hikâyeyi düşünmeye devam etti. Etrafındaki komşularına ve arkadaşlarına baktı: Mrs. Seyis Dai, Dükkâncı John Jones, Mrs. Ponti ve iki büyük oğlu, Donyağı Hewitt... Hepsi de Ethel'in dün Tŷ Gwyn'den ayrıldığını, Paddington'a tren bileti aldığını biliyorlardı; nedenini bilmeseler de tahmin edebilirlerdi. Kendi akıllarında Ethel'i yargılamaya başlamışlardı bile. Fakat İsa yargılamıyordu.

İlahiler ve doğaçlama dualar sırasında Billy, Kutsal Ruh'un onu bu ayetleri okumaya sevk ettiğine karar verdi. Ayinin sonlarına doğru ayağa kalktı ve İncil'ini açtı.

Hafif bir şaşkınlık mırıltısı oldu. Bir cemaate hitap etmek için biraz gençti. Fakat bir yaş sınırı yoktu: Kutsal Ruh herkesi harekete geçirebilirdi.

"Aziz John İncili'nden birkaç ayet," dedi. Sesinde hafif bir titreme vardı, düzeltmeye çalıştı. "'Ona dediler ki: 'Efendim, bu kadın zina yaparken yakalandı, hem de suçüstü.'"

Bethesda Şapeli bir anda sessizliğe büründü: Hiç kimse, kıpırdamadı, fı-

sıldamadı, öksürmedi.

Billy okumaya devam etti. "'Şimdi Musa'nın Kanunu'nda[10] emredildiğine göre, böyleleri taşlanmalı ama siz ne dersiniz?' dediler, onu kışkırtarak; böylece onu suçlayabileceklerdi. Fakat İsa yere eğildi ve sanki onları duymamış gibi parmağıyla toprağa yazdı. Böylece ona sormaya devam ettiler; kendini ayağa kaldırdı ve onlara dedi ki:"

Billy burada durdu ve yüzünü kaldırdı.

Çok dikkatli bir vurguyla okudu: "'Aranızda kim günahsız ise bırakın o kadına ilk taşı o atsın.'"

Odadaki her bir yüz, Billy'ye baktı. Hiç kimse kıpırdamadı.

Billy okumaya devam etti: "'Ve tekrar yere eğildi ve toprağa yazmaya devam etti. Onu duyanlar, kendi vicdanlarında mahkûm olunca en yaşlısından başlayarak sonuncusuna kadar birer birer oradan ayrıldılar ve İsa yalnız başına kaldı ve kadın da orada dikiliyordu. İsa kendini ayağa kaldırdığında kadından başka kimseyi görmedi ve ona dedi ki: 'Kadın, seni suçlayanların nerede? Hiçbir adam seni mahkûm etmedi mi?' Kadın dedi: 'Hiçbir adam, Efendimiz.'"

Billy başını kitaptan kaldırdı. Son ayeti okuması gerekmiyordu; çünkü orayı ezbere biliyordu. Babasının taş kesmiş yüzüne baktı ve tane tane konuştu. "Ve İsa o kadına dedi ki: 'Ben de seni mahkûm etmiyorum. Git ve artık günah işleme.'"

Uzunca bir an bekledikten sonra pat diye kitabı kapatınca ses, şapelin sessizliğinde gök gürültüsü gibi yankılandı.

Tekrar yerine oturmadı. Aksine, çıkışa doğru yürüdü. Cemaat, kendinden geçmiş gibi bakakaldı. Billy, büyük ahşap kapıyı açtı ve dışarı çıktı.

Bir daha da geri dönmedi.

[10] Burada geçen *Musa Kanunları, On Emir* değil, Eski Ahit'te yer alan dinî tören veya ritüel kuralları (çev. notu).

DOKUZ

Temmuz Sonu 1914

Walter von Ulrich, *ragtime*[1] çalamıyordu.

Basit melodisini çalabiliyordu; sık sık eksik yedili aralığını kullanan özgün vurgularını çalabiliyordu; bu ikisini birlikte de çalabiliyordu ama bir *ragtime* müziğine benzemiyordu. Ritmi unutuyordu. Bütün çabası, herhangi bir Berlin parkında dinleyebileceği türden bir bando müziğine dönüyordu. Beethoven sonatlarını kolayca çalabilen biri için bu, gerçekten sinir bozucuydu.

Tŷ Gwyn'deki o cumartesi sabahında, küçük kabul salonunun saksılı bitkilerle süslenmiş dekoru içinde ve yaz güneşi büyük pencerelerden içeri süzülürken Maud, *Bechstein*[2] duvar piyanosu başında ona öğretmeye çalışmıştı. Dip dibe piyano taburesinde oturmuş ve kolları birbirine karışarak piyano çalarken Maud onun çabalamalarına kahkahalarla gülmüş, ikisinin de çok mutlu oldukları bir zaman geçirmişlerdi.

Maud, babasının ondan ayrılması için söylediklerini anlatırken Walter'ın ruhu kararmıştı. O akşam Londra'ya döndüğünde babasını görseydi muhtemelen bir patlama yaşayacaklardı. Fakat Otto, Viyana'ya gitmiş, Walter da öfkesini yutmak zorunda kalmıştı. O günden beri de babasını görmemişti.

Walter, Balkan krizi sona erene kadar nişanlarını gizli tutmalarıyla ilgili Maud'un önerisini kabul etmişti. Kriz hâlâ devam ediyordu ama ortalık biraz sakinleşmişti. Saraybosna suikastından beri hemen hemen dört hafta geçmişti; ancak Avusturya İmparatoru, uzun zamandır demlendirdiği notayı henüz Sırplara göndermemişti. Bu gecikme Walter'ın, öfkenin yatışacağı ve Viyana'da da ılımlı görüşlerin baskın çıkacağı ümitlerini güçlendirmişti.

Piccadilly'deki bekâr evinin küçük salonunda, kısa kuyruklu piyanonun

[1] 1895-1918 yılları arasında çok popüler olan, kesik ritimli bir müzik türü (çev. notu).

[2] Alman yapımı bir piyano markası (çev. notu).

başında oturuyor; Avusturya'nın, Sırpları cezalandırmak ve yaralı gururunu iyileştirmek için savaşmak dışında yapabileceği çok şey olduğunu düşünüyordu; örneğin, Sırp Hükûmetini, Avusturya karşıtı gazeteleri kapatmaya, Sırp ordusunda ve kamu hizmetinde görevli milliyetçileri temizlemeye zorlayabilirdi. Sırplar buna boyun eğebilirlerdi; elbette bunları yapmak Sırplar için çok onur kırıcı olurdu ama kazanamayacakları bir savaşa girmekten daha iyiydi.

Sonra da Avrupa'nın büyük ülkelerinin liderleri bir nebze rahatlayıp kendi iç işlerine odaklanırlardı. Rusya, kendi genel grevlerini sona erdirebilir; Britanya, İrlanda'nın isyancı Protestanlarını yatıştırabilir; Fransa, kocasının aşk mektuplarını yayınladığı için *Le Figaro* editörünü vuran Madam Caillaux'un cinayet davasını keyifle tartışabilirdi.

Ve Walter da Maud ile evlenirdi.

Şimdi dikkatini bu konuya harcıyordu. Karşılaşacağı zorlukları düşündükçe onları yenme kararlılığı da pekişiyordu. Maud'suz bir hayatın sevimsizliğini birkaç gün için de olsa yaşadıktan sonra, ikisinin de ödemek zorunda kalacakları bedel ne olursa olsun, onunla evlenmek istediğinden daha da emin olmuştu. Avrupa satranç tahtasında oynanan diplomatik oyunu bütün dikkatiyle izlerken her hamleyi titizlikle değerlendiriyor, önce kendisi ve Maud, sonra Almanya ve dünya üzerindeki muhtemel etkisini irdeliyordu.

Bu gece, akşam yemeğinde ve Sussex Düşesinin verdiği baloda Maud'u görecekti. Frak giymiş, beyaz boyun bağını takmıştı bile. Artık evden çıksa iyi olurdu. Fakat piyanonun kapağını kapatırken kapı zili çaldı ve uşağı, Kont Robert von Ulrich'in geldiğini bildirdi.

Robert sinirli ve nobran görünüyordu. Walter, onun yüzündeki ifadenin yabancısı değildi. İkisi de Viyana'da öğrenciyken Robert her zaman sorunlu ve mutsuz bir genç adam olmuştu. Karşı koyamadığı duyguları Robert'ı, *yozlaşmış* olduğu öğretilerek büyütüldüğü bir gruba doğru itti; sonra bir akşam kendisi gibi adamlarla eve geldiğinde de yüzünde o, *suçlu ama cüretkâr* ifade vardı. Homoseksüelliğin de zina gibi resmen kınandığını, fakat gayriresmî olarak –en azından entelektüel çevrelerde– hoşgörüyle karşılandığını keşfettiği zaman, kimliğiyle barışmıştı. Bugün ise yüzündeki o ifadenin sebebi başkaydı.

"Az önce, İmparatorun notasının metnini gördüm!" dedi Robert, hemen.

Walter'ın yüreği ümitle zıpladı. Beklediği barışçıl çözüm geliyor olabilirdi. "Ne yazıyor?"

Robert, bir kâğıt uzattı. "Önemli kısımlarını kopyaladım."

"Bu nota Sırp Hükûmetine teslim edildi mi?"

"Evet, Belgrad saatiyle 6.00 da teslim edildi."

On kalemlik bir talep listesiydi; Walter, ilk üç maddenin kendi düşündüğü gibi olduğunu görünce rahatladı: Sırp Hükûmeti liberal gazeteleri susturacak, *Black Hand*[3] denen gizli örgütü dağıtacak, milliyetçi propagandaya göz açtırmayacaktı. *Belki de Viyana'daki ılımlılar, sonunda tartışmanın galibi olmuşlardır*, diye düşündü Walter, minnettarlıkla.

Dördüncü maddenin baş tarafı makul görünüyordu –Avusturya, Sırbistan kamu hizmetlerindeki milliyetçilerin görevlerinden uzaklaştırılmalarını talep ediyordu– ama kuyruğunda bir iğne vardı: Bu kişilerin isimlerini *Avusturya* verecekti. "Bu biraz sert olmuş," dedi Walter, endişelenerek "Sırp Hükûmeti Avusturya'nın bildirdiği herkesi işten atamaz."

Robert omuz silkti. "Atmak zorunda kalacaklar."

"Öyle olmasını umalım." Walter, barış hatırına öyle olmasını umdu.

Fakat daha beter talepler yoldaydı.

Beşinci madde Avusturya'nın, asileri ezmede Sırp Hükûmetine yardım etmesini talep ediyordu. Ve Walter, altıncı maddeyi okurken korktu: Avusturyalı yetkililer, suikastla ilgili davada Sırp yargı sistemi içinde görev yapacaklardı. "Fakat Sırbistan bunu kabul edemez!" diye itiraz etti Walter. "Bu, egemenliklerinden vazgeçmeleri anlamına gelir."

Robert'ın yüzü biraz daha karardı. "Sıkıyorsa etmesinler!" dedi, hırçın hırçın.

"Dünyadaki hiçbir ülke bunu kabul etmez."

"Sırbistan edecek. Etmek zorunda yoksa canına okunacak."

"Bir savaşla mı?"

"Gerekirse evet."

"Savaş, bütün Avrupa'yı içine çekecek!"

Robert parmağını salladı. "Diğer hükûmetler aklı başında davranırsa çekmez."

Sanki senin hükûmetin pek aklı başında, diye düşündü Walter, fakat sert bir cevap vermekten sakınarak okumaya devam etti. Geri kalan maddeler kibirli ifadelerle yazılmıştı ama muhtemelen Sırplar bunları hazmedebilirdi: suikastçı ve komplocuların tutuklanması, Avusturya bölgesine silah kaçakçılığının önlenmesi, Sırp yetkililerin Avusturya karşıtı söylemlerinin önlenmesi.

Notanın cevabı, 48 saat içinde verilecekti.

---

[3] Sırp Krallığı'nın ordusundaki subaylar tarafından ve Sırp birliğini sağlamak amacıyla 1901 yılında kurulan bir gizli örgüt (çev. notu).

"Aman Tanrı'm, bu çok acımasız!" dedi Walter.

"Avusturya İmparatoru'na kafa tutan, acımasızlıkla karşılaşacağını bilmeli."

"Biliyorum, biliyorum ama Sırplara yiğitliğe leke çalmadan durumu kurtaracak bir yol bırakmamış."

"Neden bıraksın ki?"

Walter, hiddetini bastırmaktan vazgeçti. "İmparator savaş mı istiyor, Tanrı aşkına?"

"İmparatorun ailesi Habsburg Hanedanı, yüzlerce yıl Avrupa'nın birçok bölgesine hükmetti. İmparator Franz Joseph, Tanrı'nın onu Slavlara hükmetmesi için seçtiğini düşünüyor. Bu onun yazgısı."

"Tanrı'm, sen bizi yazgılı adamlardan koru!" diye mırıldandı Walter. "Bizim Büyükelçilik bu notayı gördü mü?"

"Bir dakika sonra görecekler."

Walter, diğerlerinin nasıl bir tepki vereceğini merak etti. Robert gibi onlar da bunu kabul edecekler miydi yoksa Walter gibi öfkelenecekler miydi? Bir uluslararası protesto uğultusu yükselecek miydi yoksa diplomatik çaresizlik içinde omuz mu silkilecekti? Bu gece bu soruların cevabını öğrenecekti. Şömine rafındaki saate baktı. "Akşam yemeğine geç kaldım. Sussex Düşesinin balosuna gidecek misin?"

"Evet, orada görüşürüz."

Binadan birlikte çıktılar ve Piccadilly'de birbirlerinden ayrıldılar. Walter, Fitz'in evine yöneldi; yemek oradaydı. Sanki nakavt edilmiş gibi nefessiz kalmıştı. Korkup durduğu savaş, tehlikeli bir şekilde yaklaşıyordu.

Yemeğe, ipek fiyonklarla süslü lavanta rengi bir elbise içindeki Prenses Bea'ya reverans yapabileceği kadarcık bir zaman önce yetişti ve beyaz papyon, ata yaka gömleği içinde inanılmaz yakışıklı görünen Fitz'in elini sıktı; sonra yemeğe oturdular. Yemek odasında Maud'a refakat etmekle görevlendirildiği bir düzen görmekten memnun oldu. Maud, tam da Walter'ın sevdiği gibi, vücudunu iyice saran yumuşak bir kumaştan koyu kırmızı bir elbise giymişti. "Çok çekici bir elbise," dedi Walter, Maud'un oturması için sandalyesini tutarken.

"Paul Poiret[4]," dedi Maud, Walter'ın da adını duyduğu çok ünlü bir moda tasarımcısının adını söyleyerek. Sonra sesini alçalttı. "Senin beğeneceğini düşündüm."

Sözlerinde hafif bir ima vardı ama Walter'da önce bir heyecan, sonra da

[4] 1879-1944 yılları arasında yaşayan ve 20. yüzyıl modasını etkileyen Fransız moda tasarımcısı (çev. notu).

soğuk bir korku duşu etkisi yaptı: Bu büyüleyici kadını kaybedebilirdi.

Fitz'in evi tam bir saray sayılmazdı. Caddenin köşesine denk gelen taraftaki uzun yemek odası, iki cephesinden de işlek caddelere bakıyordu. Dışarıdaki aydınlık yaz akşamına rağmen elektrikle aydınlanan avizelerin ışığı, kristal bardaklarda ve gümüş yemek takımlarında ışıldıyordu. Masadaki diğer hanım misafirlere bakınca Walter, kaymak tabakadan İngiliz kadınlarının, akşam yemeklerinde yakışıksız ölçüde göğüslerini sergilediklerini, hayretle bir kere daha gördü.

Böyle gözlemlerde bulunması ergenlik alametiydi. Evlenmesinin vakti gelmişti.

Walter da yerine oturur oturmaz Maud, ayakkabılarından birini çıkardı; çoraplı ayağını, pantolonunun paçasından Walter'ın bacağına dayadı. Walter, önce ona gülümsedi; fakat sonra, Maud onun dikkatinin dağınık olduğunu fark etti. "Sorun nedir?" diye sordu.

"Avusturya'nın ültimatomu ile ilgili bir tartışma başlat," diye mırıldandı Walter, "ültimatom verildiğini duyduğunu söyle."

"Duyduğuma göre Avusturya İmparatoru'nun notası nihayet Belgrad'ın eline ulaştırılmış," dedi Maud, masanın başında oturan ağabeyine hitap ederek. "Sen bir şey duydun mu Fitz?"

Fitz, çorba kaşığını elinden bıraktı. "Ben de senin kadar duydum. Ama içeriğini kimse bilmiyor."

"Sanırım oldukça haşin bir nota. Avusturyalılar, Sırp yargı sistemi içinde rol almakta ısrar ediyorlar," dedi Walter.

"Rol almak mı?" dedi Fitz. "Fakat Sırp Başbakanı bunun kabul ederse istifa etmek zorunda kalır."

Walter, başını aşağı yukarı sallayarak hemfikir olduğunu belirtti. Fitz de onunla aynı sonuçları öngörüyordu. "Sanki Avusturyalılar savaş istiyorlar gibi görünüyor." Almanya'nın müttefiklerinden biri hakkında çok tehlikeli şeyler söylemenin sınırında geziyordu ama buna aldıramayacak kadar çok endişeliydi. Maud ile göz göze geldiğinde onun, renginin solduğunu ve sessizleştiğini fark etti. Maud da tehlikeyi derhâl fark etmişti.

"İnsan elbette Franz Joseph'a sempati duyuyor," dedi Fitz. "Milliyetçi tahriple kararlılık içinde mücadele edilmezse bir imparatorluğun bile istikrarı bozulabilir." Walter onun, Britanya İmparatorluğu'nu tehdit eden Afrikalı Boer[5] ve İrlandalı bağımsızlık yanlılarını düşündüğünü tahmin etti. "Fakat bir fındığı kırmak için şahmerdan kullanmak gerekmez!" diye bitirdi Fitz.

Uşaklar, çorba kâselerini topladılar ve başka bir çeşit şarap ikram ettiler.

[5] Hollanda asıllı Güney Afrikalı (çev. notu).

Walter hiçbir şey içmedi; çünkü uzun bir gece olacaktı ve aklının başında olması gerekiyordu.

Maud usulca konuştu: "Bugün Başbakan Asquith'e rastladım. Gerçek bir *Armageddon*[6] olabileceğini söyledi." Maud korkmuş görünüyordu. "Korkarım, bunu söylediğinde ona inanmadım –ama şimdi haklı olabileceğini görüyorum."

"Bu, hepimizin korkusu," dedi Fitz.

Walter, her zamanki gibi Maud'un irtibatlarından etkilenmişti. Maud, gündelik hayatında Londra'nın en güçlü adamlarıyla senli benli olabiliyordu. Walter onun, daha on iki on üç yaşlarında bir kızken ve babasının Muhafazakâr Parti Hükûmetinde bakan olduğu dönemde, Tŷ Gwyn'i ziyarete gelen Kabine üyelerine ciddi ciddi sorular sorduğunu, hatta o zamanlarda bile adamların onu dikkatle dinleyip sabırla cevapladıklarını hatırladı.

Maud devam etti: "İyi taraftan bakılırsa Asquith, savaş çıkması hâlinde Britanya'nın savaşa katılma gereği olmadığını düşünüyor."

Walter'ın kalbi hopladı. Eğer Britanya savaşın dışında kalırsa Maud'dan ayrılması gerekmezdi.

Fakat Fitz, aynı görüşte değil gibiydi. "Sahi mi?" dedi. "Hatta..." Fitz, sözünü kesip Walter'a baktı. "Affet beni von Ulrich – hatta Almanya kalkıp Fransa'nın üstüne yürüse bile mi?"

"Asquith bizim gözlemci kalacağımızı söylüyor," dedi Maud.

"Tam da korktuğum gibi," dedi Fitz, afralı tafralı bir edayla, "hükûmet, Avrupa'daki güç dengesini anlamıyor." Bir Muhafazakâr olarak Fitz, Liberal Hükûmete güvenmiyor ve kişisel olarak da Lordlar Kamarasını zayıflatan Asquith'ten nefret ediyordu; fakat en önemlisi, savaş ihtimalinden çok fazla korkmuyordu. Walter, bazı açılardan onun, Otto gibi savaş fikrinden hoşlanıyor olabileceğinden korktu. Ve Fitz, Britanya'nın gücünün zayıflamaması için kesinlikle savaşa taraftar olurdu.

"Sevgili Fitz," dedi Walter, "Almanya'nın Fransa'ya karşı bir zafer kazanmasının, güç dengesini bozacağına gerçekten inanıyor musun?" Bir akşam yemeğinde bu türden bir sohbet konusu oldukça hassas bir durumdu fakat mesele, Fitz'in pahalı halılarının altına süpürülemeyecek kadar önemliydi.

"Şerefli ülkene ve Majesteleri Kayzer Wilhelm'e bütün samimi saygımla söyleyebilirim ki korkarım Britanya, Almanya'nın Fransa'yı kontrol etmesine izin veremez."

Sorun da bu, diye düşündü Walter, bu tumturaklı kelimeler karşısında hissettiği öfke ve hüsranı belli etmemeye çalışarak. Almanya'nın, Rusya'nın

[6] Mahşer, kıyamet (çev. notu).

müttefiki Fransa'ya saldırması gerçekte ancak savunma amaçlı olabilirdi; fakat İngilizler, Almanya bütün Avrupa'da egemenlik kurmak istiyormuş gibi konuşuyorlardı. Neşeli bir tebessüm takınmaya çalıştı. "Sizlerin Fransa-Prusya Savaşı dediğiniz anlaşmazlıkta, otuz üç yıl önce Fransa'yı yendik. Büyük Britanya o zamanlar gözlemciydi. Ve bizim zaferimizin size bir zararı dokunmadı," dedi Walter.

"Asquith de öyle söyledi," dedi Maud.

"Arada fark var!" dedi Fitz. "1871'de Fransa'yı yenenler, Alman Krallıklarından küçük bir grup olan Prusyalılardı. Savaştan sonra o koalisyon, bir ülkeye, modern Almanya'ya dönüştü –ve eminim sen de benimle aynı fikirde olacaksın eski arkadaşım von Ulrich ama bugünkü Almanya, eski Prusya'nın varlığından çok daha heybetli."

Fitz gibi adamlar çok tehlikeli, diye düşündü Walter. Mükemmel derecede iyi tavırlarla dünyayı bir yıkıma sürükleyebilirlerdi. Cevap verirken ses tonuyla açık vermemeye çalıştı. "Haklısın elbette ama belki de heybetli olmakla hasım olmak aynı şey değildir."

"Sorun da bu, öyle değil mi?"

Masanın öbür ucundaki Bea, sitem eder gibi öksürdü; hiç şüphesiz bu konuşmanın kibar bir sohbetten çok, çekişmeli bir tartışmaya dönüştüğünü düşünüyordu. "Düşesin balosu için can atıyorsunuz, değil mi, Herr von Ulrich?" dedi Bea.

Walter, azarlanmış gibi hissetti. "Balonun muhteşem olacağından kesinlikle eminim!" dedi coşkuyla ve Bea'nın minnettar minnettar kafa sallamasıyla ödülünü aldı.

Herm Hala atıldı: "Sen çok güzel dans ediyorsun!"

Walter, yaşlı kadına sıcacık bir tebessümle gülümsedi. "Belki sizinle ilk dansı yapma şerefini bana bahşedersiniz Leydi Hermia?"

Hermia mest oldu. "Oh, aman Tanrı'm, ben dans etmek için çok yaşlıyım. Ayrıca siz gençlerin, ben sosyeteye kabul edildiğimde var olmayan dans figürleriniz var."

"En son moda, *çardaş* dansı. Aslında Macarların halk dansıdır. Belki size o dansı öğretmeliyim."

"Bu, diplomatik bir hadiseye dönüşmesin? Sen ne dersin?" dedi Fitz. Komik değildi ama herkes güldü ve sohbet, önemsiz ama sorunsuz konulara yöneldi.

Yemekten sonra, Dükün Park Lane'deki sarayı olan dört yüz metre ötedeki Sussex House'a gitmek için at arabalarına doluştular.

Hava kararmıştı; sarayın her penceresinden ışık sızıyordu: Düşes, niha-

yet inadı bırakmış ve elektrik döşetmişti. Walter, büyük merdivenleri çıktı ve üç kabul salonunun ilkine girdi. Orkestra, son yılların en popüler şarkısını çalıyordu: *Alexander's Ragtime Band*[7]. Sol eli seğirdi. *Ragtime* çalmanın can alıcı noktası, hece yutmaktı.

Sözünü tuttu ve Herm Hala ile dans etti. Onunla dans edecek başkalarının da olmasını diledi. Böylece Herm Hala yan odalardan birinde uyuklayıp kalacak ve Maud'a çobanlık edemeyecekti. Birkaç hafta önce bu evin kütüphanesinde Maud ile neler yaptıklarını sık sık hatırlıyordu. O sımsıkı elbisenin altından Maud'a dokunabilmek için elleri kaşınıyordu.

Ama daha önce yapması gerekenler vardı. Leydi Hermia'ya reverans yaptı, yanından geçen uşaktan bir kadeh pembe şampanya aldı ve salonu dolanmaya başladı. Politik ve diplomatik misafirlerle konuşa konuşa Küçük Balo Salonu'ndan Salon'a, oradan da Büyük Balo Salonu'na geçti. Londra'daki bütün büyükelçiler davetliydi ve Walter'ın patronu Prens Lichnowsky dâhil, hemen hepsi gelmişti. Birçok Parlamento Üyesi de buradaydı: Düşes gibi onların da çoğu Muhafazakârdı ama arada, hükûmetten birkaç bakan dâhil, bazı Liberaller de vardı. Robert, Savaş Bakanlığında görevli kıdemsiz bir görevli olan Lord Remarc ile koyu bir sohbete dalmıştı. Görünürde, İşçi Partisinden herhangi bir Parlamento Üyesi yoktu: Düşes kendisinin açık fikirli olduğunu düşünüyordu ama onun da sınırları vardı demek ki.

Walter, Avusturya ültimatomunun bir kopyasının Viyana'daki bütün büyükelçiliklere gönderildiğini öğrendi. Belge, Londra'ya telgrafla gelecek, bu gece tercüme edilecek ve yarın sabah tüm içerik, herkes tarafından öğrenilecekti. Çoğu kişi ültimatomdaki talepler karşısında şaşkına dönmüştü ama bu talepler karşısında ne yapacaklarını bilmiyorlardı.

Sabahın saat birinde, öğrenebileceği her şeyi öğrenmişti; Maud'u bulmaya gitti. Merdivenlerden inip bahçeye çıktı; çizgili bir tente altında yemek masaları kurulmuştu. İngiliz yüksek sosyetesinde ne çok yemek ikram ediliyordu! Maud'u birkaç üzümle oyalanırken buldu ve şansa bakın ki Leydi Hermia ortalıkta yoktu.

Walter endişelerini bir kenara bıraktı. "Siz İngilizler nasıl bu kadar çok yiyebiliyorsunuz?" dedi Maud'a şakayla. "Buradaki insanların çoğu, sıkı bir kahvaltı yaptı, öğlende beş altı tabak yemek yedi, sandviç ve kek yiyerek çay içti sonra da en az yedi sekiz çeşitli akşam yemeği yedi. Gerçekten de onca çorbaya, bıldırcın dolmalarına, ıstakoza, şeftaliye ve dondurmaya ihtiyaçları var mı?"

Maud güldü. "Bizim pisboğaz olduğumuzu düşünüyorsun, değil mi?"

[7] Irving Berlin'in 1911 yılında hit olan şarkısı (çev. notu).

Öyle düşünmüyordu ama öyle düşünüyormuş gibi yaparak Maud'a takılıyordu. "Pekâlâ, İngiliz kültürü nasıl bir şeymiş bakalım?" Maud'u kolundan tuttu ve bahçede aylak aylak dolanacaklarmış gibi tentenin altından çıkardı. Ağaçlar, çok az ışık veren peri lambalarıyla süslenmişti. Bodur ağaçların arasında dolanan patikalarda gezinip konuşan birkaç çift daha gördüler; bazıları alaca karanlığın içinde birbirlerine mesafeliymiş gibi bir havada el ele tutuşmuşlardı. Walter, Robert ile Lord Remarc'ı da gördü ve onların da aşkı yakalayıp yakalayamadıklarını merak etti. "İngiliz besteciler?" diye sordu, hâlâ Maud'a takılırken. "Gilbert ve Sullivan[8]. Peki, ressamlar? Fransız empresyonistleri dünyanın kendini algılayışını alt üst ederken İngilizler, köpek yavrularıyla oynayan elma yanaklı çocuk resimleri yapıyor. Opera? Hepsi de Alman veya Alman bulamazsan İtalyan. Bale? Rus balesi."

"Ama gene de dünyanın yarısını biz yönetiyoruz!" dedi Maud, dalgacı bir tebessümle.

Walter onu kollarına aldı. "Ve *ragtime* çalabiliyorsunuz."

"Bir kere ritmi tutturduğunda çok kolay."

"Benim zorlandığım tarafı da orası."

"Ders alman lazım."

Walter ağzını onun kulağına dayadı ve mırıldandı. "Lütfen bana öğretir misin?" Maud onu öperken mırıltısı bir inlemeye dönüştü ve sonrasında da bir süre konuşmadılar.

[II]

O sırada 24 Temmuz Cuma günü, sabahın ilk saatleriydi. Takip eden akşam, Walter başka bir yemeğe ve baloya katıldı; herkesin dilindeki dedikodu Sırpların, Avusturya'nın her talebine teslim olacağıydı: Belki beşinci ve altıncı madde için açıklık getirilmesini isterlerdi. *Elbette*, diye düşündü Walter, keyifli keyifli, *Avusturyalılar böylesine yaltakçı bir cevabı reddetmezler, değil mi? Tabii, ne olursa olsun savaş çıkarmak gibi bir niyetleri yoksa.*

Cumartesi sabahı gündoğumu saatinde eve dönerken o gece öğrendikleriyle ilgili bir not için elçiliğe uğradı. Büyükelçi Prens Lichnowsky, pirüpak sabah kıyafeti ve gri silindir şapkasıyla ortaya çıktığında Walter, masasındaydı. Ürkerek ayağa fırladı, reverans yaptı. "Günaydın Ekselansları!" dedi.

"Çok erkencisin von Ulrich!" dedi elçi. Sonra Walter'ın akşam kıyafetleri içinde olduğunu gördü. "Veya oldukça geç kalmışsın." Bıyığının üstünde

[8] Victoria çağından opera yazarı W. S. Gilbert ve besteci Arthur Sullivan'ın ortak çalışmaları (çev. notu).

kocaman ve kemerli bir burun ile Prensin, yontulmamış bir yakışıklılığı vardı.

"Dün geceki dedikodularla ilgili bir not yazıyordum size. Sizin için yapabileceğim bir şey var mı Ekselansları?"

"Sör Edward Grey tarafından çağırıldım. Başka bir ceketin varsa benimle gelip not tutabilirsin."

Walter çok sevindi. Britanya Dışişleri Bakanı dünyanın en güçlü adamlarından biriydi. Walter, Londra diplomasisinin küçük dünyasında onunla tanışmıştı elbette ama asla bir iki kelimeden fazla konuşmamışlardı. Şimdi, Lichnowsky'nin son derece tesadüfî davetiyle Walter, Avrupa'nın kaderine karar verecek iki adamın gayriresmî toplantısına katılacaktı. Gottfried von Kessel'ın kıskançlıktan çatlayacağını düşündü.

Böyle önemsiz bir şeyi aklına getirdiği için kendi kendini azarladı. Bu, son derece kritik bir toplantı olabilirdi. Avusturya İmparatoru'nun aksine, Grey savaş istemiyor olabilirdi. Bu toplantı, savaşı önlemekle ilgili olabilir miydi? Grey'in ne yapacağını tahmin etmek güçtü. Acaba hangi tarafa zıplardı? Eğer savaşa karşıysa ona yardım edebilmek için Walter, her yolu denerdi.

Böyle acil durumlarda kullanmak için kapısının arkasında her zaman bir ceket asılıydı. Akşamdan kalma kuyruklu ceketini çıkardı, günlük ceketini beyaz yeleğinin üstüne geçirdi, düğmelerini ilikledi. Bir defter aldı ve elçiyle birlikte binadan çıktı.

İki adam, sabahın erken saatlerinin serinliğinde St. James Parkı'nda yürüdüler. Walter patronuna, Sırpların vereceği cevapla ilgili dedikoduları anlattı. Elçinin de anlatacağı bir dedikodu vardı. "Albert Ballin[9], dün gece Winston Churchill ile yemek yedi!" dedi Lichnowsky. Alman gemicilik kodamanlarından Ballin, bir Yahudi olmasına rağmen Kayzere yakın biriydi. Churchill ise Kraliyet Donanmasından sorumluydu. "Ne konuştuklarını bilmeyi çok isterdim," diye bitirdi.

Besbelli ki Lichnowsky, Britanya'ya Ballin vasıtasıyla mesaj göndererek Kayzerin kendisini baypas etmesinden korkuyordu. "Öğrenmeye çalışırım," dedi Walter, bu fırsata sevinerek.

Walter'a düğün pastalarını hatırlatan, neoklasik tarzdaki Dışişleri Bakanlığı binasına girdiler. Dışişleri Bakanının parka bakan gösterişli odasına alındılar. İngilizler dünyanın en zengin insanları, diyordu sanki bina, *hepinize istediğimiz her şeyi yaparız.*

[9] Vakti zamanında dünyanın en büyük denizcilik şirketi olan Hamburg Amerika Deniz Yolları şirketinin genel müdürü Alman iş adamı ve modern gemi seyahatlerinin babası (1857-1918), (çev. notu).

Sör Edward Grey, ince uzun bir adamdı ve yüzü bir kafatasına benziyordu. Yabancıları sevmezdi ve neredeyse asla dış ülkelere seyahat etmezdi. "Geldiğiniz için çok teşekkür ederim!" dedi Grey, kibarca. Ofisinde yalnızdı; sadece elinde defteriyle bir yardımcı vardı. Koltuklarına oturur oturmaz iş konuşmaya başladı: "Balkanlar'daki durumu sakinleştirmek için yapabileceğimiz her şeyi yapmak zorundayız."

Walter'ın ümitleri arttı. Bu, barışçı bir yaklaşımdı. Grey, savaş istemiyordu.

Lichnowsky, onaylar gibi başını salladı. Prens de Alman yönetiminin barış yanlılarındandı. Berlin'e sert bir telgraf göndererek Avusturya'nın dizginlenmesini istemişti. Almanya için en iyi savaş zamanının, Rusya ve Fransa'nın güçlenmesinden sonra değil, şimdi olduğunu savunan Walter'ın babasıyla ve diğerleriyle aynı fikirde değildi.

"Avusturya ne yaparsa yapsın bu, Rusya için Çarın askerî bir tepki vermesine sebep olacak şekilde bir tehdit olmamalı."

Aynen öyle, diye düşündü Walter, heyecanla.

Besbelli ki Lichnowsky de bu düşüncedeydi. "Tabirimi mazur görün Sayın Bakan ama tam on ikiden vurdunuz."

Grey, iltifata rağbet eden biri değildi. "Önerim, siz ve biz, yani Almanya ve Britanya birlikte, Avusturya'dan, verdikleri süreyi uzatmasını istemeliyiz." Gayriihtiyari duvardaki saate bir göz attı: saat altıyı biraz geçiyordu. "Cevap için Belgrad saatiyle bu akşam altıya kadar süre verdiler. Sırplara bir gün daha süre vermeyi reddedemezler."

Walter hayal kırıklığına uğradı. Grey'in, dünyayı kurtaracak bir planı olduğunu sanıyordu. Sürenin uzatılması çok önemsiz bir detaydı. Hiçbir şey fark ettirmeyebilirdi. Ve Walter'ın görüşüne göre, Avusturya savaşa o kadar hazırdı ki çok önemsiz de olsa bu talebi kolayca reddedebilirdi. Ama hiç kimse onun fikrini soruyor değildi; etrafındaki, arşıâlâ mertebesinde adamların yanında, kendisine bir şey sorulmadıkça konuşmayacaktı.

"Harika bir fikir!" dedi Lichnowsky. "Kendi onayımla birlikte Berlin'e ileteceğim."

"Teşekkür ederim," dedi Grey, "fakat bu işe yaramazsa başka bir önerim olacak."

Demek, diye düşündü Walter, *Grey de Avusturya'nın Sırplara ilave süre vereceğinden pek emin değil.*

"Önerim, Britanya, Almanya, İtalya ve Fransa'nın, ortak arabuluculuğunda, Rusya'yı tehdit etmeden Avusturya'yı tatmin edecek bir çözüm bulmak için dörtlü bir konferans toplamak."

Bu çok daha iyi, diye düşündü Walter, heyecanla.

"Elbette Avusturya, peşinen bir konferans kararıyla bağlanmak istemeyecektir," diye devam etti Grey, "fakat buna gerek de yok. Avusturya İmparatoru'ndan konferans sonuçlanana kadar başka bir adım atmamasını isteyebiliriz."

Walter buna bayıldı. Avusturya'nın, hem müttefiklerinden hem de rakiplerinden gelen bir öneriyi reddetmesi çok zordu.

Lichnowsky de memnun görünüyordu. "Bunu da destekleyerek Berlin'e önereceğim."

"Sabahın bu kadar erken bir saatinde beni görmeye gelmeniz ne güzel!" dedi Grey.

Lichnowsky bu söz ile toplantının bittiğini anladı ve ayağa kalktı. "Hiç sorun değil!" dedi. "Bugün Hampshire'a gidecek misiniz?"

Grey'in hobilerinden biri de sinek oltasıyla balık avlamak ve kuş gözlemekti. Hampshire'dan geçen Itchen Nehri kıyısındaki kulübesinde çok mutlu oluyordu.

"Bu gece gideceğim umarım," dedi Grey. "Hava da tam olta atma havası."

"Umarım huzurlu bir pazar günü geçirirsiniz!" dedi Lichnowsky ve çıktılar.

"İngilizler inanılmaz insanlar: Avrupa bir savaşın eşiğinde ama Dışişleri Bakanı balık tutmaya gidiyor," dedi Lichnowsky, tekrar parkta yürürlerken.

Walter sevinçliydi. Grey'in bir acil durum hissiyatı olmayabilirdi ama işe yarayabilecek bir çözüm öneren ilk kişiydi. Walter ona minnettardı. *Onu düğünüme davet edeceğim*, diye geçti aklından. *Ve konuşmamda ona teşekkür edeceğim.*

Elçiliğe döndüklerinde babasını da orada bulunca şaşırdı.

Otto, Walter'ı ofisine çağırdı. Gottfried von Kessel, babasının masasının yanında dikiliyordu. Walter, Maud'dan dolayı babasının üzerine yürümemek için kendini zor tutuyordu ama böyle şeyleri von Kessel önünde konuşmaya niyeti yoktu. "Ne zaman geldiniz?" diye sordu babasına.

"Birkaç dakika önce. Vapur bağlantılı gece treni ile Paris'ten geldim. Büyükelçiyle ne yapıyordun?"

"Sör Edward Grey ile görüşmeye çağrıldık." Walter, von Kessel'ın yüzünden geçen kıskançlık gölgesini görmekten memnun oldu.

"Peki, ne dedi?" diye sordu Otto.

"Avusturya ve Sırbistan arasında arabuluculuk yapacak dörtlü bir konferans önerdi."

"Vakit kaybı!" dedi von Kessel.

Walter onu duymazdan gelerek babasına sordu: "Sen ne dersin?"

Otto gözlerini kıstı. "İlginç!" dedi. "Grey çok kurnaz."

Walter, coşkusunu saklayamadı. "Sence Avusturya İmparatoru kabul edebilir mi?"

"Kesinlikle etmez."

Von Kessel kişnedi.

Walter darmadağın oldu. "Fakat neden?"

"De ki konferans bir çözüm önerdi. Ya Avusturya bunu reddederse?"

"Grey de bu olasılıktan bahsetti. Avusturya'nın konferans önerilerini kabul etme gibi bir zorunluluğu olmadığını söyledi."

Otto başını sağa sola salladı. "Elbette değil -fakat ya sonra? Almanya, barış önerisi yapan konferansın bir parçası olursa ve Avusturya önerimizi reddederse savaşa giren Avusturya'yı nasıl destekleriz?"

"Destekleyemeyiz."

"İşte bu öneriyi yapan Grey'in amacı da bu: Avusturya ile Almanya arasına takoz sokmak."

"Oh!" Walter çok aptal olduğunu düşündü. Böyle bir şeyi hiç öngörmemişti. İyimserliği yara aldı. "Demek ki Grey'in planını desteklemeyeceğiz," dedi sıkıntılı sıkıntılı.

"Mümkün değil."

[III]

Sör Edward Grey'in önerisi hiçbir sonuç vermedi. Walter ve Maud, dünyanın bir felaketin eşiğine sürüklenişini anbean seyrettiler.

Ertesi gün pazardı. Walter, Anton ile buluştu. Bir kere daha herkes Rusya'nın ne yapacağını merak ediyordu. Sırplar, Avusturya taleplerinin hemen hepsine teslim olmuşlar ve sadece, en zorlu iki maddeyi görüşmek için ek süre istemişlerdi; fakat Avusturya bunun kabul edilebilir olmadığını ilan etti. Böylece Sırplar, küçük ordularını seferber hâle getirmeye başladılar. Bir savaş olacaktı. Peki, Rusya bu savaşa katılacak mıydı acaba?

Walter, kırlarda değil, Londra trafiğinin en yoğun kesişme noktası olan Trafalgar Meydanı'ndaki *St Martin-in-the-Fields*[10] Kilisesi'ne gitti. Kilise, on sekizinci yüzyıldan kalma Palladian[11] tarzda bir binaydı. Walter, Anton ile buluşmalarında hem İngiliz mimarisi hakkında hem de Rusların niyetleri

[10] "St Martin-in-the-Fields" özel ismi, kelimesi kelimesine "Kırlardaki Aziz Martin" olarak çevrilebilir (çev. notu).

[11] Venedikli mimar Andrea Palladio (1508-1580) tasarımlarından esinlenen bir mimari tarz (çev. notu).

hakkında ders gördüğünü düşündü.

Merdivenleri çıktı, yüksek sütunların arasından geçti ve orta kısma doğru ilerledi. Endişeli endişeli etrafına bakındı: En iyi zamanlarda bile Anton'un gelmeyebileceğinden endişe ederdi; şimdi ise adamın buraya gelmeyi gözünün yemeyebileceği en berbat zamandı. İçerisi, doğu taraftaki üç gözlü büyük pencere nedeniyle gayet aydınlıktı; Anton'un yerini hemen buldu. Rahatladı ve ayin başlamadan birkaç dakika önce intikamcı casusun yanına oturdu.

Her zamanki gibi, ilahi okunurken konuştular. "Bakanlar Kurulu cuma günü toplandı," dedi Anton.

Walter bunu biliyordu. "Neye karar verdiler?"

"Hiçbir şeye. Onlar sadece tavsiyede bulunur. Kararı, Çar verir."

Walter bunu da biliyordu. Sabırsızlığını kontrol etmeye çalıştı. "Pardon. Peki, ne tavsiye ettiler?"

"Dört Rus bölgesinde seferberlik hazırlığına başlanması için izin verilmesini."

"Olamaz!" diye bağırdı Walter, elinde olmadan; etraflarındaki ilahi söyleyen insanlar, dönüp ona baktılar. Bu, savaş için ilk adımdı. Kendini sakinleştirmeye çalıştı. "Çar bunu kabul etti mi?"

"Kararı dün imzaladı."

"Hangi bölgeler?" dedi Walter, çaresizlik içinde.

"Moskova, Kazan, Odessa ve Kiev."

Dua okunurken Walter, Rusya haritasını gözünün önüne getirdi. Moskova ve Kazan, uçsuz bucaksız ülkenin ortasında, Avrupa sınırından binlerce kilometre uzaktaydı. Fakat Odessa ve Kiev, güneybatıda, Balkanlar'a yakın bölgedeydi. Bir sonraki ilahi söylenmeye başladı. "Avusturya'ya karşı harekete geçiyorlar," dedi Walter.

"Harekete geçmiyorlar –*harekete geçmeye hazırlanıyorlar*."

"Orasını anladım," dedi Walter, ya sabır çekerek. "Fakat dün, Avusturya'nın Sırbistan'a saldıracağını konuşuyorduk ve bu, küçük bir Balkan meselesiydi. Bugün, Avusturya ve Rusya'dan bahsediyoruz ki bu, büyük bir Avrupa meselesi."

İlahi sona erdi. Walter sabırla bir sonraki ilahiyi bekledi. Sofu Protestan bir annenin büyüttüğü bir evlat olarak gizli kapaklı işlerini kilise ayini sırasında halletmenin vicdani sızısını hissetti. Tövbe etmek için kısa bir dua okudu.

Cemaat tekrar ilahiye başladığında "Bu *harekete geçme hazırlıkları* için neden bu kadar acele ediyorlar?" diye sordu Walter.

Anton omuz silkti. "Generaller Çara diyor ki: 'Ertelediğiniz her gün düşmana avantaj sağlıyor.' Hep aynı hikâye işte."

"Savaşa hazırlanmanın savaş olasılığını arttırdığını görmüyorlar mı?"

"Askerler, savaş kazanmak isterler, savaşı engellemeyi değil."

İlahi bitti ve ayin sona erdi. Anton ayağa kalktı. Walter ise onun koluna yapıştı: "Seni daha sık görmem lazım."

Anton, paniklemişe benziyordu. "O kadar çok şey..."

"Umurumda değil. Avrupa savaşın eşiğinde. Sen, Rusların bazı bölgelerde seferberlik hazırlığına başladığını söylüyorsun. Ya başka bölgelerde de hazırlığa başlarlarsa? Başka hangi adımları atacaklar? Bu hazırlıklar ne zaman gerçek bir seferberlik hâline dönüşecek? Günlük rapor almam gerekiyor. Hatta saatlik olsa daha iyi!"

"Risk alamam!" dedi Anton, kolunu kurtarmaya çalışarak.

Walter, tuttuğu kolu daha da sıktı. "Her sabah elçiliğe gitmeden önce benimle Westminster Abbey Kilisesi'nde buluşmalısın. Kilise çok büyük, güney kanattaki *Poet's Corner*[12] bölümünde hiç kimse bizi fark etmez."

"Kesinlikle olmaz."

Walter iç geçirdi. Bunu yapmaktan hiç hoşlanmasa da Anton'u tehdit etmek zorundaydı ama casusun tamamen çekilmesi tehlikesiyle de karşı karşıyaydı. Gene de şansını demesi gerekiyordu. "Yarın sabah orada olmazsan elçiliğinize gelir, senin nerede olduğunu sorarım."

Anton bembeyaz oldu. "Bunu yapamazsın! Beni öldürürler!"

"Bilgiye ihtiyacım var! Bir savaşı önlemeye çalışıyorum."

"Dilerim bir savaş olur!" dedi bu küçük memur, nefretle. Sonra sesi bir tıslamaya dönüştü. "Dilerim Alman ordusu benim ülkemi yerle bir eder." Walter, hayretler içinde ona bakakaldı. "Dilerim Çar öldürülür. Dilerim vahşetle öldürülür ve ailesi de onunla birlikte gider. Ve dilerim, hep birlikte ve tam da hak ettikleri gibi cehennemin dibine giderler."

Anton, topukları üzerinde döndü, hızlı hızlı kiliseden çıktı ve Trafalgar Meydanı'nın curcunasına daldı.

[IV]

Prenses Bea, perşembe günlerinin öğleden sonralarındaki çay saatinde *evde* olur ve o saatlerde, gittikleri partileri anlatırken günlük elbiselerini sergilemek için ziyarete gelen arkadaşlarını kabul ederdi. Herm Hala gibi

[12] Westminster Abbey Kilisesi'nde, çok sayıda şair, oyun yazarı ve yazarın gömülü olduğu güney kanadın adı (çev. notu).

Maud da Fitz'in cömertliğiyle ayakta duran iki yoksul akraba olarak bu kabule katılmak zorundaydı. Maud, bugünkü sohbetleri her zamankinden daha boğucu buluyordu. Onun bütün istediği, bir savaş olup olmayacağını konuşmaktı.

Mayfair evinin sabah salonu oldukça modern döşenmişti. Bea, dekorasyon modasını dikkatle izlerdi. Birbiriyle uyumlu bambu koltuklar ve kanepeler, aralarından insanların rahatça dolaşabileceği boşluklar bırakılarak küçük sohbet grupları oluşturacak şekilde yerleştirilmişti. Yerde açık kahverengi bir halı vardı ve koltuklar, leylak desenlerin hâkim olduğu bir kumaşla döşenmişti. Duvarlar kâğıt kaplı değildi, huzur veren bir bej renge boyanmıştı. *Victorian* tarzda ıvır zıvırlar, çerçeveli fotoğraflar, süsler, kırlentler ve vazolar yoktu. Modayı takip eden bazı insanların dediği gibi, servetini sergilemek için bir salonu, kıvır zıvır doldurarak döşemenin anlamı yoktu. Maud da aynı fikirdeydi.

Bea, Sussex Düşesi ile sohbet ediyor, Başbakanın metresi Venetia Stanley'in dedikodusunu yapıyorlardı. *Bea'nın endişe içinde olması gerekir*, diye düşündü Maud; *eğer Rusya savaşa katılırsa ağabeyi Prens Andrei de savaşmak zorunda kalacak*. Fakat Bea umursamaz bir havadaydı. Aslında, bugün her zamankinden daha da fazla çekiciydi. Belki de Bea'nın bir aşığı vardı. Pek çok evlilik önceden ayarlanmış olduğu için böyle şeyler, kaymak tabaka arasında nadiren rastlanan şeyler değildi. Bazı insanlar zinaya geçit vermeyebiliyordu –mesela Düşes, zina yapan bir kadını davet listesinden ebediyen silerdi– ama bazıları da görmezden geliyordu. Ancak Maud, Bea'nın gerçekten öyle bir tip olduğunu düşünmüyordu.

Fitz, bir saatliğine Lordlar Kamarasından kaçarak çaya geldi; Walter da peşindeydi. İkisi de gri elbiseleri ve kruvaze yelekleri ile çok şık görünüyorlardı. İster istemez onları asker üniformaları içinde düşündü. Eğer savaş her yere yayılırsa ikisi de savaşmak zorunda kalacaklardı ve ikisinin de birbirlerine karşı savaşmaları kaçınılmazdı. Savaşa, subay olarak katılacaklardı ama ikisi de karargâhta emniyetli bir göreve talip olmayacak, askerlerinin başında cepheye gitmek isteyeceklerdi. Çok sevdiği bu iki adam, birbirlerine ateş etmek zorunda kalabilirdi. Ürperdi. Düşüncesi bile katlanılır gibi değildi.

Maud, Walter ile göz göze gelmekten kaçındı. Bea'nın çevresindeki sezgisi gelişmiş kadınların, onun Walter ile konuşarak ne kadar çok vakit geçirdiğini fark ettiklerini hissediyordu. Onların şüphelenmeleri umurunda değildi –nasılsa kısa bir süre sonra öğreneceklerdi– fakat Fitz'in kulağına, kendisine resmen söylenmeden önce dedikodusunun gitmesini istemiyor-

du. Fitz buna gücenebilirdi. Onun için duygularını belli etmemeye çalışıyordu.

Fitz gelip yanına oturdu. Maud, Walter'ı ilgilendirmeyecek bir sohbet konusu düşünürken aklına Tŷ Gwyn geldi ve sordu: "Senin şu Gallerli kâhyan Williams'a ne oldu? Ortalıktan kaybolduğunu görünce hizmetçi kızlara sordum, bir şey bilmiyorlardı."

"Ondan kurtulmam gerekti," dedi Fitz.

"Oh!" Maud şaşırdı. "Onun beğendiğini düşünmüştüm her nedense."

"Özellikle beğeniyor değildim." Fitz utanmışa benziyordu.

"Senin canını sıkacak ne yaptı ki?"

"İffetsizliğinin sonuçlarına katlanıyor."

"Fitz, bırak şimdi tumturaklı konuşmaları!" Maud güldü. "Hamile kaldığını mı söylemeye çalışıyorsun?"

"Lütfen sesini alçalt. Düşesin nasıl olduğunu biliyorsun."

"Zavallı Williams. Baba kim?"

"Sevgili kardeşim, sorduğumu mu sanıyorsun?"

"Hayır, elbette sormamışsındır. 'Yüzüstü bırakmaz' derler ya, umarım adam öyle biridir."

"Ben ne bileyim. Tanrı aşkına, o sadece bir hizmetçi!"

"Sen normalde hizmetlilerine karşı vurdumduymaz değilsindir."

"Ahlaksızlığı ödüllendiremem!"

"Ben Williams'ı severim. Bu sosyete kadınlarının çoğundan daha akıllı ve ilginç bir kızdı."

"Gülünç olma."

Maud vazgeçti. Her nedense Fitz, Williams umurunda değilmiş gibi davranıyordu. Fakat hiçbir zaman duygularını ifade etmeyi sevmezdi ve ona baskı yapmanın da faydası olmazdı.

Walter yanlarına geldi. Tek eliyle bir tabak kek ve tabaklı bir fincan çayı dengede tutmaya çalışıyordu. Maud'a gülümsedi ama Fitz ile konuştu. "Churchill'i biliyorsun, değil mi?"

"Küçük Winston'ı mı?" dedi Fitz. "Kesinlikle biliyorum. Benim partimde işe başladı ama sonra Liberallere geçti. Sanırım yüreği hâlâ biz Muhafazakârlarla."

"Geçen cuma Albert Ballin ile akşam yemeği yemiş. Ballin'in ona neler söylediğini bilmeyi çok isterdim."

"Ben seni aydınlatabilirim –Winston herkese anlatıyor zaten. 'Bir savaş olursa Britanya savaşın dışında kalsın,' demiş Ballin; o zaman Almanya, Alsas ve Lorren'i aldıkları son seferkinin aksine, ilave toprak almadan ve elini

sürmeden Fransa'dan çekilmeye söz verecek."

"Ah," dedi Walter, cevabı tatminkâr bularak "teşekkür ederim. Günlerdir bunu öğrenmeye çalışıyordum."

"Elçiliğinizin haberi yok mu?"

"Anlaşılan, bu mesajın normal diplomatik yollar dışında iletilmesi uygun görülmüş."

Mesele Maud'un ilgisini çekmişti. Britanya'yı Avrupa'daki bir savaşın dışında tutmaya yarayacak bir formüle benziyordu. Belki de her şeye rağmen Fitz ve Walter'ın birbirlerine ateş etmeleri gerekmezdi. "Winston nasıl bir tepki vermiş?" diye sordu.

"Çekimser," dedi Fitz. "Konuşmayı Kabineye sundu; fakat tartışılmadı."

Maud, neden tartışılmadığına içerleyerek tam da bunu sormak üzereydi ki Robert von Ulrich, çok sevdiği biri ölmüş gibi dehşet içinde, salona girdi. Robert, Bea'ya reverans yaptığı sırada Maud, "Robert'ın nesi var böyle?" diye sordu.

Robert, herkesin duymasını ister gibi salona döndü. "Avusturya, Sırbistan'a savaş ilan etti!" dedi[13].

Maud'a, bir an için dünya durmuş gibi geldi; Robert'ın ağzına, kıvrımlı bıyıklarına bakakaldı ve söylediklerinin olmamış, onun ağzından çıkmamış olmasını istedi. Sonra, şömine rafındaki saat çaldı ve salondaki kadın ve erkeklerden dehşet dolu bir afallama uğultusu yükseldi.

Maud'un gözlerine yaşlar doldu. Walter ona tertiple katlanmış beyaz bir mendil uzattı. "Savaşmak zorunda kalacaksın!" dedi Maud, Robert'a.

"Kesinlikle öyle!" dedi Robert. Sanki malumu ilan ediyormuş gibi çabucak söylemişti Robert ama korkmuş görünüyordu.

Fitz ayağa kalktı. "Ben Lordlar Kamarasına dönsem iyi olacak, neler olduğunu öğreneyim," dedi.

Birkaç kişi daha gitmek için ayaklandı. O sıradaki kargaşa içinde Walter sessizce Maud ile konuştu: "Albert Ballin'in önerisi aniden on defa daha büyük bir önem kazandı."

Maud da öyle düşünüyordu. "Yapabileceğimiz bir şey var mı?"

"Britanya Hükûmetinin bu konuda gerçekten ne düşündüğünü bilmem gerekiyor."

"Öğrenmeye çalışırım," dedi Maud. Bir şey yapabilme fırsatı yakaladığına sevinmişti.

"Benim elçiliğe dönmem gerekiyor."

---

[13] Genel kabul, Birinci Dünya Savaşı'nın 28 Temmuz 1914 tarihinde bu olayla başladığı yönünde (çev. notu).

Maud, ona bir veda öpücüğü vermiş olmayı dileyerek Walter'ın gidişini seyretti. Misafirlerin çoğu aynı anda ayrıldılar. Maud, üst kattaki odasına çıktı.

Elbisesini çıkardı ve yatağa uzandı. Walter'ın savaşa gideceğini düşünerek çaresizce ağladı. Bir süre sonra da ağlaya ağlaya uyuyakaldı.

Uyandığında dışarı çıkma vakti gelmişti. Leydi Glenconner'ın müzik suaresine davetliydi. Aslında evde kalmak istiyordu ama aniden, Glenconner'ın evinde bir iki hükûmet yetkilisi ile karşılaşabileceği geldi aklına. Walter'ın işine yarayacak bir şeyler öğrenebilirdi. Kalkıp giyindi.

Maud ve Herm Hala, Fitz'in at arabasına bindiler ve Hyde Park'tan geçerek Glenconner ailesinin oturduğu *Queen Anne's Gate*'e gittiler. Misafirler arasında, Maud'un Savaş Bakanlığında çalışan arkadaşı Johnny Remarc da vardı. Daha da önemlisi, Sör Edward Grey de oradaydı. Onunla Albert Ballin'i konuşmaya karar verdi.

Konuşma fırsatı yakalayamadan önce müzik başlayınca Maud oturdu ve dinledi. Campbell McInnes, Hendel'den –*Hayatının çoğunu Londra'da yaşayarak geçirmiş bir Alman besteci*, diye düşündü Maud, Walter ile dalga geçer gibi– şarkılar söylüyordu.

Maud, bütün resital boyunca gizliden gizliye Sör Edward'ı izledi: Onu pek sevmezdi; partinin çoğundan daha geleneksel ve muhafazakâr olan *Liberal Emperyalistler* adlı bir politik gruba dâhildi. Fakat Maud, gene de ona karşı bir duygudaşlık hissetti. Grey, asla neşeli bir adam değildi ama o kadavra gibi suratı bu gece, sanki bütün dünyanın ağırlığını omuzlarında taşıyormuş –ki elbette öyleydi– gibi kül rengine dönmüştü.

McInnes güzel söyledi ve Maud, buraya gelemeyecek kadar meşgul olmasa Walter'ın bundan ne kadar hoşlanacağını düşündü, üzülerek.

Müzik biter bitmez Maud, Dışişleri Bakanını esir aldı. "Mr. Churchill bana, size Albert Ballin'den ilginç bir mesaj getirdiğini söyledi," diyerek söze başladığında Grey'in yüzünün sertleştiğini fark etti ama sözünü sürdürdü: "Eğer biz Avrupa'daki savaşın dışında kalırsak, Almanya da Fransa'dan toprak alınama sözü veriyormuş."

"Aşağı yukarı öyle bir şey," dedi Grey, buz gibi bir sesle.

Maud'un tatsız bir konuya değindiği açıktı. Adabımuaşeret kuralları gereğince hemen kesmesi gerekirdi ama burada diplomatik manevra yapmıyordu; mesele, Fitz ve Walter'ın savaşa gidip gitmeyecekleriydi. Baskı yapmayı sürdürdü. "Anladığım kadarıyla bizim esas endişemiz Avrupa'daki güç dengesinin bozulmamasıydı ve Herr Ballin'in teklifinin bizi tatmin edeceğini düşündüm, yanılıyor muyum?"

"Kesinlikle yanılıyorsunuz!" dedi Grey. "Berbat bir teklif." Hislerine kapılmış gibiydi.

Maud'un morali bozuldu. Bu teklifi nasıl reddederdi? Bir nebzecik de olsa ümit vadeden bir teklifti. "Meseleleri sizin kadar çabuk kavrayamayan önemsiz bir kadına, neden o kadar kesin konuştuğunuzu açıklar mısınız?" dedi Maud.

"Ballin'in önerdiği gibi yapmak, Almanya'nın Fransa'yı işgalini kolaylaştırır. Suça iştirak etmiş oluruz. Bir arkadaşa karşı sefil bir ihanet olur."

"Ah!" dedi Maud. "Sanırım anladım. Yani birinin size şöyle demesine benziyor: 'Komşunun evini soyacağım; fakat sen işe karışmaz ve geri durursan komşunun evini yakıp yerle bir etmeyeceğime söz veriyorum.' Doğru mu?"

Grey biraz rahatladı. "Çok iyi bir benzetme!" dedi, iskelet sırıtması gibi bir tebessümle. "Bu benzetmeyi kendim de kullanacağım."

"Teşekkür ederim," dedi Maud. Korkunç bir hayal kırıklığı yaşıyordu ve bunun, yüzünden okunduğunu biliyordu ama elinden bir şey gelmiyordu. Hüzün içinde konuştu: "Ne yazık ki bu durum bizi tehlikeli bir şekilde savaşa yaklaştırıyor."

"Korkarım öyle," dedi Dışişleri Bakanı.

[V]

Dünyadaki parlamentoların çoğu gibi Britanya Parlamentosu da iki meclisliydi. Fitz, yüksek aristokratlar, piskoposlar ve kıdemli yargıçlardan oluşan Lordlar Kamarası üyesiydi. Avam Kamarası ise *Parlamento Üyesi* veya *MP*[14] denen seçilmiş vekillerden oluşuyordu. İki kamara da bu amaç için inşa edilmiş *Victorian* ve *Gotik* tarzda bir bina olan Westminster Sarayı'nda toplanırdı ki binada, *Big Ben* adı verilen bir de saat kulesi vardı. Fakat Fitz, *Big Ben* adının aslında büyük çana ait olduğunu söyleyip durmayı severdi.

Big Ben, 29 Temmuz günü öğlen on ikiyi vururken Fitz ve Walter, berbat kokulu Thames Nehri kıyısındaki bir terasta, öğle yemeği öncesinde birer kadeh şarap ısmarladılar. Fitz, her zamanki gibi beğeniyle saraya baktı: Koridorlarından ve odalarından yönetilen imparatorluğun kendisi gibi, olağanüstü büyük, zengin ve sağlam bir binaydı. Bina, binlerce yıl ayakta kalabilecek gibi görünüyordu –fakat acaba imparatorluk da ayakta kalacak mıydı? İmparatorluğun karşısındaki tehditleri düşünüce Fitz ürperdi: kış-

[14] İngilizce, *parlamento üyesi* anlamına gelen "Members of Parliament" terimin baş harfleri (çev. notu).

kırtıcı sendikacılar, grevdeki kömür işçileri, Kayzer, İşçi Partisi, İrlandalılar, militan feministler –hatta kendi kız kardeşi.

Ancak, özellikle de misafiri bir yabancı olduğu için böyle ciddi konuları dile getirmiyordu. "Burası bir kulüp gibi," dedi, kaygısız bir tavırla. "Barları, yemek salonları ve fazlasıyla iyi bir kütüphanesi var; sadece doğru türde insanların girmesine izin veriliyor." Tam o sırada İşçi Partisinden bir MP, Liberal bir arkadaşıyla yanlarından geçti ve Fitz ekledi: "Tabii bazen birtakım haşarat, kapıdakileri atlatıp içeri sızabiliyor."

Walter'da yeni haberler vardı. "Duydun mu?" dedi. "Kayzer yüz seksen derecelik bir dönüş yapmış."

Fitz, duymamıştı. "Ne yönde?"

"Sırpların cevabının savaşa gerek bırakmadığını ve Avusturyalıların Belgrad'da durmaları gerektiğini söylüyor."

Fitz, barış planlarına şüpheyle yaklaşırdı. Onun ana kaygısı, Britanya'nın dünyanın en güçlü devleti olma pozisyonunu korumasıydı. Liberal Hükûmetin, egemenlik hakları açısından bütün ülkelerin eşit oldukları gibi aptalca bir inancın peşinden giderek bunu başaramayacağından korkuyordu. Sör Edward Grey nispeten sağlam duruyordu ama o da partinin –büyük olasılıkla başı Lloyd George'un çektiği– sol kanadı tarafından devrilebilir ve sonrasında da her şey olabilirdi.

"Belgrad'da durmak mı?" dedi Fitz, derin düşüncelere dalmış gibi. Başkent Belgrad, sınırdaydı: Orayı ele geçirmek için Avusturya ordusunun, Sırp topraklarında sadece bir iki kilometre ilerlemesi gerekecekti. Rusları, bunun onları tehdit etmeyen basit bir polis operasyonu olarak görmelerine ikna etmek mümkün olabilirdi. "Şüpheliyim," dedi Fitz; savaş istemiyordu; fakat kalbinin derinliklerinde, bu ihtimalden gizli bir haz duyuyordu. Savaş ona cesaretini ispat etme fırsatı yaratacaktı. Babası, deniz harekâtlarında payeler kazanmıştı ama Fitz hiç muharebe görmemişti. Bir adamın kendisini gerçekten *erkek* sayabilmesi için yapması gereken şeyler vardı; ülkesi ve kralı için çarpışmak da bunlardan biriydi. Saray üniforması –dize kadar kadife pantolon, beyaz ipek çoraplar– giymiş bir haberci, yanlarına yaklaştı: "İyi günler, Kont Fitzherbert. Misafirleriniz geldiler ve doğrudan yemek salonuna geçtiler, efendim."

Haberci çekilince Walter sordu: "Neden onları böyle giydiriyorsunuz?"

"Gelenekler," dedi Fitz.

Kadehlerindeki son yudumları da süzüp içeri geçtiler. Koridorda: Yerde kalın bir kırmızı halı, duvarlarda *linenfold*[15] paneller vardı. *Peers' Yemek*

[15] 14 ve 16. yüzyıllar boyunca Avrupa'da oldukça yaygın bir kullanımı olan, ahşap kaplama

Salonu'na yürüdüler. Maud ve Herm Hala oturmuşlardı bile. Bu öğle yemeği Maud'un fikriydi: "Walter, sarayın içini hiç görmemiş!" dedi. Walter reverans yaparken Maud sıcak bir tebessümle ona gülümsediğinde. Fitz'in aklından öylesine bir düşünce geçti: İkisinin arasında biraz birbirlerinden hoşlaşmamı vardı ne? Hayır, bu çok gülünç bir düşünceydi. Maud istediğini yapabilirdi elbette ama bu gerilimli zamanda Walter, bir Anglo-Cermen evliliği için kafa yoracak durumda değildi. Ayrıca Maud ve Walter ağabey-kardeş gibiydiler.

"Bu sabah senin bebek kliniğindeydim, Fitz," dedi Maud, Fitz ve Walter masaya oturur oturmaz.

Fitz, kaşlarını kaldırdı. "Orası benim kliniğim mi?"

"Parasını sen ödüyorsun."

"Benim hatırladığım kadarıyla sen bana, kendilerine bakacak erkekleri olmayan anne ve çocuklar için East End'de bir klinik olması gerektiğini söyledin. Ben de: 'Olmalı gerçekten' dedim ve ondan sonra hatırladığım ilk şey, bir kliniğe ait faturaların ödememem için bana gelmeye başlaması."

"Sen çok cömertsin."

Aslında kliniğin böyle kurulmuş olması Fitz için bu bir sorun değildi. Onun pozisyonundaki bir adamın hayır işleri yapması gerekirdi zaten ve bütün işi Maud'un yapması da iyi oluyordu. Kliniğe gelen annelerin pek çoğunun evli olmamaları ve hiç evlenmemiş olmaları gerçeğini herkese söylemiyordu elbette: Düşes halasını küstürmek istemezdi.

"Bu sabah kliniğe kimin geldiğini asla tahmin edemezsin!" dedi Maud. "Tŷ Gwyn'deki kâhya Williams." Fitz buz gibi oldu. Maud, neşeyle devam etti. "Daha dün gece ondan bahsetmiştik."

Fitz, yüzüne ilgisiz bir ifade yerleştirmeye çalıştı. Çoğu kadın gibi Maud da onun yüzünü okumakta çok becerikliydi. Kardeşinin, onun Ethel ile gerçek ilişkisinin derinliğini keşfetmesini istemedi; bu, fazlasıyla utanç verici olurdu.

Ethel'in Londra'da olduğunu biliyordu: Aldgate'te bir ev bulmuş ve Fitz de Solman'a, o evi Ethel adına satın alması için talimat vermişti. Ethel ile caddelerde karşılaşmanın utancından çekiniyordu ama onunla ilk karşılaşan, Maud olmuştu.

Ethel'in neden kliniğe gitmesi gerekmişti acaba? Fitz, onun sağlığının iyi olmasını diledi. "Hasta değildir umarım," dedi, nezaketen ilgileniyormuş gibi bir ifadeyle.

"Ciddi bir şey değil," dedi Maud.

yüzeylerin pencere veya kumaş kıvrımlarını taklit eden desenlerle süslemesinde kullanılan oymacılık veya rölyef işçiliği (ed. notu).

Fitz, hamile kadınların ufak tefek rahatsızlıklar geçirdiğini biliyordu. Bea'nın ufak bir kanaması olmuş ve bundan endişelenmişti ama Profesör Rathbone bunun sık sık rastlanan bir şey olduğunu ve hamileliğin ilk üç ayında hiçbir zararının olmadığını söylemiş, sadece Bea'nın kendisini fazla yormamasını –ki Bea için böyle bir tehlike zaten yoktu– istemişti.

"Williams'ı hatırlıyorum," dedi Walter, "kıvırcık saçları, cömert bir tebessümü vardı. Kocası kim?"

"Aylar önce efendisi ile Tŷ Gwyn'e gelen bir uşak. Adı, Teddy Williams."

Fitz, hafifçe kızardığını hissetti. Demek hayali kocasının adının Teddy olduğunu söylüyordu! Keşke Maud onunla karşılaşmamış olsaydı. Ethel'i unutmak istiyordu. Ama Ethel ortadan kaybolmuyordu. Utancını perdelemek için garsonu çağıracakmış gibi etrafına bakındı.

Kendi kendine böyle çabucak etkilenmemeyi telkin etti. Nihayetinde Ethel bir hizmetçiydi. Kaymak tabakanın erkekleri buldukları her yerde zevklerini giderirlerdi. Böyle şeyler yüzlerce hatta binlerce yıldır oluyordu. Bundan dolayı hassaslaşmanın bir âlemi yoktu. Hanımlar da duysunlar diye Walter'ın Kayzer ile ilgili haberine geçerek konuyu değiştirdi.

"Bunu ben de duydum," dedi Maud. "Umarım Avusturya, Kayzeri dinler," diye ekledi, içtenlikle.

Fitz bir kaşını kaldırdı. "Neden o kadar heveslisin buna?"

"Senin vurulmanı istemiyorum!" dedi Maud. "Ve Walter'ın da düşmanımız olmasını istemiyorum." Maud'un sesinde bir titreme vardı. Kadınlar ne kadar da duygusaldı.

"Leydi Maud, Asquith ve Grey'in bu öneriyi nasıl karşıladıklarını biliyor musunuz?" diye sordu Walter.

Maud kendini toparladı. "Grey, kendi önerisi olan dörtlü konferans ile birlikte ele alınırsa savaşı önleyebileceğini düşünüyor."

"Harika!" dedi Walter. "Ben de öyle olmasını umuyordum. Yüzünde çocuksu bir heyecan vardı bu görüntü Fitz'e, öğrencilik günlerini hatırlattı. Walter, *Speech Day*[16] törenlerinde müzik ödülü kazandığı andaki gibi heyecanlıydı.

"Madam Caillaux'nın suçsuz bulunduğu haberini gördünüz mü?" diye sordu Herm Hala.

Fitz şaşırdı. "Suçsuz mu bulundu? Fakat kadın bir adamı öldürdü! Bir dükkâna gitti, bir silah aldı, doldurdu, *Le Figaro* ofisine gitti, editörü nerede bulacağını sordu ve adamı vurup öldürdü –nasıl suçsuz bulunur?"

[16] Britanya devlet okullarında konuşmaların yapıldığı ve başarılı öğrencilere ödüllerin dağıtıldığı, okulların son ders günleri (çev. notu).

"'Bu silahlar kendi kendine patlıyor,' demiş. Doğru söylüyorum!" dedi Herm Hala.

Maud güldü.

"Jüri kadını sevmiş olmalı!" dedi Fitz. Maud'un gülmesine sinirlenmişti. Böyle ne yapacakları belli olmayan jüriler, toplum düzeni için tehlikeliydi. Cinayet, hafife alınacak bir şey değildi. "Tam Fransız usulü," dedi, iğrenmiş gibi yaparak.

"Ben Madam Caillaux'ya hayranım," dedi Maud.

Fitz, hiç onaylamıyormuş gibi homurdandı. "Katil bir kadın hakkında nasıl böyle konuşabilirsin?"

"Bence daha fazla insan gazete editörlerini vurmalı," dedi Maud, gamsız gamsız. "Basının gelişmesine faydası olur."

[VI]

Ertesi gün, yani Robert'ı görmeye gittiği perşembe günü bile Walter, umutlarını koruyordu. Otto gibi adamların baskısına rağmen Kayzer hâlâ tereddüt içindeydi. Savaş Bakanı Erich von Falkenhayn, bir *Zustand drohender Kriegsgefahr*[17] deklarasyonu talep ediyordu ki bu, fitili ateşlemeye hazırlık demekti. Fakat Kayzer, böyle bir deklarasyonu reddediyor, Avusturya Belgrad'da durursa büyük bir anlaşmazlığın önlenebileceğine inanıyordu. Ve Çar kendi ordusuna seferberlik emri verdiğinde Kayzer Wilhelm, ona kişisel bir telgraf göndererek tekrar düşünmesini istemişti.

Ne de olsa bu iki hükümdar, kuzen sayılırdı. Kayzerin annesi ile Çarın kayınvalidesi, kardeştiler ve bu iki kız kardeş, Kraliçe Victoria'nın kızlarıydı. Kayzer ve Çar, aralarında İngilizce konuşur ve birbirlerine 'Willy' ve 'Nicky' diye hitap ederlerdi. Çar Nicholas, kuzeninin telgrafından etkilenmiş ve seferberlik emrini askıya almıştı. Eğer iki hükümdar direnebilirlerse Maud ve Walter için ümitli bir gelecek olabilirdi.

Avusturya Büyükelçiliği, en seçkin yerlerden biri olan Belgrave Meydanı'ndaki heybetli binalardan biriydi. Walter, Robert'ın odasına alındı. İkisi, bütün haberleri daima paylaşırlardı. Paylaşmamaları için hiçbir sebep yoktu; iki ülke, yakın müttefiklerdi. "Kayzer, 'Belgrad'da dur' planının uygulanmasında kararlı görünüyor," dedi Walter, oturur oturmaz. "Geri kalan bütün konular müzakere edilebilir."

Robert, onun kadar iyimser değildi. "Başarılı olamayacak," dedi.

"Neden olmasın?"

[17] Almanca, *savaş tehdidi altında devlet* anlamında (çev. notu).

"Belgrad'da durmak gibi bir niyetimiz yok."

"Aman Tanrı'm!" dedi Walter. "Emin misin?"

"Yarın sabah Viyana'daki bakanlar toplantısında tartışılacak; fakat korkarım, sonuç şimdiden belli. Rusya'nın garantisi olmadan Belgrad'da duramayız."

"Garanti mi?" dedi Walter, kızarak. "Önce savaşmayı bırakıp sonra da konuşmak zorundasınız. İlk adımda garanti talep edemezsiniz!"

"Korkarım biz öyle bakmıyoruz," dedi Robert, resmiyetle.

"Fakat biz sizin müttefikiniziz. Bizim barış planımızı nasıl reddedersiniz?"

"Gayet kolay. Bir düşün istersen. Ne yapabilirsiniz ki? Eğer Rusya seferber olmuşsa bir tehdit var demektir, sen de seferber olursun."

Walter itiraz etmek üzereydi ama Robert'ın haklı olduğunu düşündü. Seferber bir Rus ordusu fazlasıyla büyük bir tehditti.

Robert, acımasızca devam etti: "İsteseniz de istemeseniz de siz de bizim yanımızda savaşmak zorundasınız." Sonra yüzüne özür diler gibi bir ifade yerleşti. "Küstahça konuştuğum için beni affet ama gerçeği açıklamaya çalışıyorum sadece."

"Kahretsin," dedi Walter. Ağlayacak gibi oldu. O, umuduna sarılmıştı ama Robert'ın haşin kelimeleri umutlarını paramparça etti. "Bu iş çıkmaza giriyor, değil mi?" dedi. "Barış isteyenler yarışı kaybedecek."

Robert'ın sesi değişti ve aniden hüzünlendi. "Böyle olacağını en baştan beri biliyordum," dedi. "Avusturya, saldırmak zorunda."

O ana kadar Robert kederli değil, istekli konuşuyordu. Neden değişmişti? Walter eşeledi: "Londra'dan ayrılmak zorunda kalabilirsin."

"Sen de."

Walter başını salladı. Eğer Britanya da savaşa katılırsa bütün Alman ve Avusturya elçilik görevlileri kısa zamanda ülkelerine dönmek zorunda kalacaklardı. Walter sesini alçalttı: "Burada özellikle... özleyeceğin biri mi var?"

Robert başını salladı; gözlerine yaşlar dolmuştu.

Walter, tahminde bulunma cüreti gösterdi: "Lord Remarc mı?"

Robert acı acı güldü. "Çok mu belli oluyor?"

"Sadece seni bilenler için."

"Johnny ve ben, gizli tutabildiğimizi sanıyorduk." Robert, mutsuzca başını salladı. "En azından sen Maud ile evlenebilirsin."

"Keşke evlenebilsem."

"Neden olmasın?"

"İki ülke savaşırken bir Alman ile bir İngiliz kadının evliliği mi? Tanıdığı herkes onu dışlar. Aynısı benim için de geçerli. Kendim için hiç umurumda olmaz ama onu böyle bir kadere asla zorlamam."

"Gizlice evlenin."

"Londra'da mı?"

"Gidin Chelsea da evlenin. Sizi orada kimse tanımaz."

"Orada ikamet ediyor olmak gerekmez mi?"

"Adınızın ve yerel adresinizin yazılı olduğu bir zarf vermek zorundasınız. Ben orada oturuyorum. Sana bir Mr. von Ulrich adresi verebilirim." Masasının çekmecesini araştırdı. "Al işte. Terzimden gelen bir fatura –Von Ulrich Beyefendi yazmış. Adımın Von olduğunu sanıyorlar."

"Buna vakit olmayabilir."

"Özel nikâh izni alabilirsin."

"Oh, aman Tanrı'm," dedi Walter. Sersemlemiş gibiydi. "Haklısın, elbette alabilirim."

"Belediye sarayına gitmen gerekecek."

"Evet."

"Sana yolu göstereyim mi?"

Walter, uzunca bir an düşündü ve sonra: "Evet, lütfen," dedi.

[VII]

"Generaller kazandı," dedi Anton; 31 Temmuz Cuma günü Westminster Abbey'de, *Edward the Confessor*[18] mezarı önünde dururken. "Çar, dün boyun eğmek zorunda kaldı. Ruslar seferberliğe geçti."

İdam cezası gibiydi. Walter, yüreğinin etrafında bir soğukluk hissetti. "Sonun başlangıcı," diyerek devam etti Anton ve Walter, onun gözlerindeki intikam kıvılcımını gördü. "Ruslar, dünyanın en büyük ordusuna sahip oldukları için güçlü olduklarını sanıyorlar. Fakat kumandanlıkları zayıf: Bir *Armageddon* olacak."

Walter, bu hafta boyunca bu kelimeyi ikinci defadır duyuyordu. Fakat bu sefer, kelimenin yerli yerinde kullanıldığını biliyordu. Birkaç haftalık bir süre içinde altı milyonluk –*altı milyon!*– Rus ordusu, Almanya ve Macaristan sınırına yığılacaktı. Avrupa'daki hiçbir lider böylesine büyük bir tehdidi görmezden gelemezdi. Almanya da seferberlik ilan edecekti. Artık Kayzerin başka hiçbir seçeneği yoktu.

[18] Britanya'nın, 1042-1066 yılları arasında hüküm süren Sakson asıllı son kralı. Oldukça dindar bir kral olduğu için adına, *günah çıkartan* veya *tövbekâr* anlamına gelen "confessor" lakabı eklenmiş (çev. notu).

Walter'ın da yapabileceği bir şey yoktu. Berlin'deki Genelkurmay, Alman seferberliği için baskı yapıyordu ve Şansölye Theobald von Bethmann Hollweg, bugün öğlene kadar karar vereceğine söz vermişti. Anton'dan aldığı haberin söylediği şuydu: Şansölyenin başka türlü karar vermesi mümkün değildi. Walter, derhâl Berlin'e haber vermeliydi.

Çabucak Anton'un yanından ayrıldı ve büyük kiliseden çıktı. Storey's Gate adlı küçük caddede elinden geldiğince hızla yürüdü, St. James Parkı'nın doğu kenarını geçti, *York Dükü* anıtının merdivenlerini koşarak çıktı ve Alman Elçiliğine girdi.

Büyükelçinin kapısı açıktı. Prens Lichnowsky masasında oturuyordu ve Otto da yanındaydı. Gottfried von Kessel, telefonu kullanıyordu. Bir düzine kadar başka memurlar da vardı ve acele içinde odaya girip çıkıyorlardı.

Walter, nefes nefeseydi. Kesik kesik konuşarak babasına sordu: "Neler oluyor?"

"Berlin, St. Petersburg elçiliğimizden bir telgraf almış: 'Seferberlik başlangıç günü 31 Temmuz' yazıyormuş. Berlin bu raporu teyit etmeye çalışıyor."

"Von Kessel ne yapıyor?"

"Berlin ile telefon hattını açık tutuyor ki biz de anında haberdar olalım."

Walter derin bir nefes aldı ve bir adım öne çıktı. "Ekselansları," dedi, Prens Lichnowsky'ye.

"Evet?"

"Rus seferberliğini ben teyit edebilirim. Kaynağımdan öğreneli bir saat olmadı."

"Tamam," dedi Lichnowsky. Telefona uzandı; von Kessel telefonu elçiye verdi.

Walter saatine baktı: on bire on vardı –Berlin'de ise öğle saatinden biraz önceydi.

Lichnowsky telefona konuştu: "Rus seferberliği buradaki güvenilir kaynağımız tarafından teyit edildi."

Lichnowsky, birkaç dakika karşı tarafı dinlerken oda sessizliğe gömüldü. Kimse kıpırdamadı. "Evet," dedi Lichnowsky. "Anlıyorum, tamam."

Telefonu yerine koyarken çıkan *klik* sesi, gök gürültüsü gibiydi. "Şansölye kararını verdi," dedi elçi ve Walter'ın duymaktan korktuğu kelimeleri söyledi. "*Zustand drohender Kriegsgefahr*. Eli kulağındaki savaşa hazırlanın."

ON

1-3 Ağustos 1914

Maud, endişeden çıldırmış gibiydi. Cumartesi sabahı Mayfair'deki evin kahvaltı salonunda oturdu ve hiçbir şey yemedi. Yaz güneşi yüksek pencerelerin hepsinden içeriye doluyordu. Salonun dekoru huzurlu bir ortam yaratmak üzere tasarlanmıştı –Acem halıları, uçuk renk duvar boyası, maviye yakın perdeler– ama hiçbir şey Maud'u teskin etmiyordu. Savaş, üstlerine doğru geliyordu ve onu durdurabilecek kimse yok gibi görünüyordu: ne Kayzer ne Çar ne de Sör Edward Grey.

Bea, şeffaf sayılabilecek bir yazlık elbise ve dantel bir şal ile salona geldi. Kâhya Grout, eldivenli elleriyle Bea'nın kahvesini koyarken Bea, meyve kâsesinden bir şeftali aldı.

Maud gazeteye baktı ama haber başlıklarından fazlasını okuyamıyordu. Aklını başına toplayamayacak kadar endişeliydi. Gazeteleri bir yana fırlattı. Grout gazeteleri topladı ve güzelce dürdü. "Üzülmeyin efendim," dedi. "Gerekirse Almanlara güzel bir kötek çekeriz."

Maud kâhyaya baktı; bir şey söylemedi. Hizmetlilerle tartışmak çok aptalca oluyordu; çünkü nihayetinde efendilerine hürmet ederek onlarla aynı fikirde oluyorlardı.

Herm Hala, uygun bir taktikle kâhyadan kurtuldu. "Eminim haklısın Grout. Biraz daha sıcak ekmek getirir misin?"

Fitz salona girdi. Bea'ya nasıl olduğunu sordu, Bea omuz silkti. Maud, onların ilişkisinde değişen bir şeyler olduğunu hissediyordu ama ne olduğunu düşünemeyecek kadar aklı karışıktı. Hemen Fitz'e bir soru sordu: "Dün gece ne oldu?" Önde gelen Muhafazakârların, Wargrave adlı taşra

evinde yaptıkları konferansa ağabeyinin de katıldığını biliyordu.

"F. E. Smith, Winston'dan bir mesaj getirdi." Muhafazakâr bir *MP* olan F.E. Smith, Liberal Winston Churchill'in yakın arkadaşıydı. "Liberal-Muhafazakâr bir koalisyon hükûmeti öneriyor."

Maud çok şaşırdı. Liberal çevrelerde neler olup bittiğini genellikle bilirdi ama Başbakan Asquith, bunu gizli tutmayı becermişti. "İnanılır gibi değil!" dedi Maud. "Bu, savaş olasılığını arttırır."

Fitz, sinir bozucu bir sükûnetle sıcak büfeden sıcak bir sosis aldı. "Liberal Partinin sağ kanadı, barış yanlılarından daha iyi. Sanırım Asquith, elinin kolunun barışseverler tarafından bağlanmaya kalkmasından korkuyor. Fakat kendi partisi içinde bile onların hakkından gelebileceği bir desteği yok. Kimden yardım isteyebilir? Sadece Muhafazakârlardan. Dolayısıyla da koalisyon öneriyor."

Maud da bundan korkuyordu. "Bonar Law bu teklife ne diyor?"

Andrew Bonar Law, Muhafazakârların lideriydi.

"Teklifi geri çevirdi."

"Tanrı'ya şükür."

"Ben de onu destekledim."

"Neden? Bonar Law'ın hükûmette bir koltuğu olmasını istemiyor musun?"

"Daha fazlasını bekliyorum. Asquith savaş isterse ve Lloyd George sol kanat muhaliflerinin liderliğine devam ederse Liberaller bile bölünebilirler. Sonra ne olur? Muhafazakârlar başa geçmek zorunda kalır ve Bonar Law, başbakan olur."

Maud öfkelendi. "Her şeyin savaşla nasıl bir kumpas içinde olduğunu görüyorsun, değil mi? Asquith, Muhafazakârlarla bir koalisyon kurmak istiyor çünkü onlar daha atılgan. Eğer Lloyd George, Asquith'e karşı sol kanat muhaliflerine önderlik ederse, Muhafazakârlar gene de başa geçecek. Herkes barış için mücadele edeceğine, pozisyon arayışı içine giriyor!"

"Sen ne yaptın?" diye sordu Fitz. "Dün gece Halkyn House'a gittin mi?" Barış yanlılarının karargâhı, Beauchamp Kontunun eviydi.

Maud biraz neşelendi. Bir ümit ışığı vardı. "Asquith bu sabah bir Kabine toplantısı yapacak," dedi. Bir cumartesi sabahı için sıra dışı bir gelişmeydi bu. "Morley ve Burns, Britanya'nın hiçbir şart altında Almanya ile savaşmayacağına dair bir deklarasyon istiyorlar."

Fitz başını iki yana salladı. "Konuya böyle bir peşin hüküm koyamazlar. Grey istifa eder."

"Grey hep istifa tehdidi savuruyor ama etmiyor."

"Gene de şu anda, benim tarafım her kanatta hükûmeti devralmak için hazır beklerken Kabinede bir bölünme olmasını göze alamazsınız."

Maud, Fitz'in haklı olduğunu biliyor, hayal kırıklığından dolayı çığlık atmak istiyordu.

Bea, elindeki bıçağı düşürdü ve tuhaf bir ses çıkardı.

"İyi misin sevgilim?" dedi Fitz.

Bea, karnını tutarak ayağa kalktı. Yüzü solmuştu. "İzninizle," dedi ve hızla salondan çıktı.

Maud, kaygılanarak ayağa kalktı. "Yanına gitsem iyi olacak," dedi.

"Ben giderim," dedi Fitz, Maud'u şaşırtarak. "Sen kahvaltını bitir."

Maud'un merakı konuyu orada bırakmasını engelledi. Fitz kapıya giderken Maud sordu: "Bea sabah bulantılarından mı muzdarip?"

Fitz kapıda duraksadı. "Kimseye söyleme," dedi.

"Tebrik ederim. Senin adına çok mutlu oldum."

"Sağ ol."

"Fakat bebek..." Maud'un sesi boğazına sıkıştı.

"Ah," dedi Herm Hala, meseleyi çakınca. "Ne hoş!"

Maud, konuşmaya çabaladı. "Bebek, savaşan bir dünyaya mı doğacak?"

"Vay canına!" dedi Herm Hala. "Bunu düşünmemiştim."

Maud, gözyaşlarının akmak üzere olduğunu hissetti. "Bebek ne zaman doğacak?"

"Ocak ayında," dedi Fitz. "Niye o kadar telaşlandın?"

"Fitz," dedi Maud ve artık gözyaşlarını tutamadı. "Fitz, o zaman hâlâ hayatta olacak mısın?"

[II]

Alman Elçiliğinde cumartesi sabahı çılgın bir koşuşturma vardı. Walter, Büyükelçinin odasındaydı; telefonlara cevap yetiştiriyor, telgrafları getiriyor ve not tutuyordu. Gelecekteki, Maud ile birlikte olacağı hayat için o kadar endişeli olmasa hayatının en heyecanlı dönemini yaşıyor olabilirdi. Fakat büyük bir uluslararası güç oyununda yer almanın heyecanını duyamıyordu; çünkü âşık olduğu kadınla düşman ülkelerin vatandaşı hâline gelme korkusunun işkencesi altındaydı.

Artık Willy ve Nicky arasında dostça mesajlar gidip gelmiyordu. Dün öğleden sonra Alman Hükûmeti Rusya'ya soğuk bir ültimatom göndermiş ve devasa ordularının seferberliğini durdurması için on iki saat mühlet tanımıştı.

Mühlet, St. Petersburg'dan ses seda çıkmadan sona ermişti. Walter gene de savaşın Doğu Avrupa ile sınırlı kalacağına inanıyordu; böylece Almanya ve Britanya iki dost ülke olmaya devam edebilirlerdi. Büyükelçi Lichnowsky de onun iyimserliğini paylaşıyordu. Hatta Asquith de Fransa ve Britanya'nın gözlemci kalacağını söylemişti. Her şeye rağmen her iki ülke de Sırbistan'ın ve Balkanlar bölgesinin geleceği konularına çok fazla bulaşmış değildi.

Anahtar ülke Fransa'ydı. Berlin, dün öğleden sonra ikinci bir ültimatom göndermişti: Paris'e giden bu ikinci notada, Fransa'nın tarafsızlığını ilan etmesi isteniyordu. Öyle olması çok zayıf bir ihtimaldi ama Walter çaresizce bu ihtimale sarılmıştı.

Fransa'ya verilen mühlet, öğle saatinde dolacaktı. Bu arada Genelkurmay Başkanı Joseph Joffre, Fransız ordusunun derhâl seferber edilmesini talep etmiş ve Fransız Kabinesi bu sabah bu talebi görüşmek için toplanmıştı. *Sanki her ülkenin ordu subayları, siyasi efendilerini savaşa ilk adım atan taraf olmaya zorluyor,* diye düşündü Walter, içi daralarak. Fransa'nın hangi tarafa yatacağını tahmin etmek insanın asabını bozacak kadar zordu.

On bire çeyrek kala, Fransa'ya tanınan sürenin dolmasına yetmiş beş dakika varken Lichnowsky'ye, sürpriz bir ziyaretçi geldi. Sör William Tyrrell, dış ilişkilerde çok tecrübeliydi ve Sör Edward Grey'in özel kalemiydi. Walter onu derhâl büyükelçilik odasına aldı. Lichnowsky, bir el hareketiyle Walter'dan kalmasını istedi. Tyrrell Almanca konuştu. "Dışişleri Bakanı benden, şu anda hâlâ sürmekte olan Bakanlar Kurulu toplantısının size bir açıklamada bulunulması ile sonuçlanabileceğini bildirmemi istedi," dedi.

Besbelli ki bu, çokça provası yapılmış bir konuşmaydı ve Tyrrell, Almancayı mükemmel konuşuyordu ama Walter, bu sözün ne anlama geldiğini yakalayamadı. Lichnowsky'ye baktı ama onun da anlamadığı belliydi.

Tyrrell, devam etti: "Büyük bir felaketi önlemeye faydası olabilecek bir açıklama."

Sözleri, ümit veriyordu ama müphemdi. Walter, "*Sadede gel!*" demek istedi ama Lichnowsky, diplomasinin aynı yapmacık resmiyetiyle karşılık verdi.

"Açıklamanın konusu hakkında bana neler söyleyebilirsiniz?"

Tanrı aşkına, diye geçti Walter'ın aklından, *burada hayat memat meselesi konuşuyoruz!*

Kamu görevlisi, belirgin bir dikkatle konuştu. "Eğer Almanya Fransa'ya saldırmaktan geri durursa hem Fransa hem de Büyük Britanya, Doğu Avrupa anlaşmazlığı işine karışıp karışmamayı gerçekten düşünebilirler."

Walter öyle çok şaşırdı ki elindeki kalemi düşürdü. Fransa ve Britanya savaşın dışında kalıyorlardı ve onun istediği de buydu! Lichnowsky'ye baktı. Elçi de hem şaşkın hem hoşnut görünüyordu. "Bu çok ümitvar bir durum," dedi.

Tyrrell, uyarır gibi el kaldırdı. "Lütfen, herhangi bir söz vermediğimi not ediniz."

İyi de, diye düşündü Walter, *bu adam buraya öylesine çene çalmaya gelmedi herhâlde.*

"Öyleyse ben basitçe söyleyeyim," dedi Lichnowsky. "Savaşı doğu ile sınırlayacak bir teklif, Majesteleri Kayzer Wilhelm ve Alman Hükûmeti tarafından titizlikle değerlendirilecektir."

"Teşekkür ederim," dedi Tyrrell ve ayağa kalktı. "Sör Edward'a böylece rapor edeceğim."

Walter, Tyrrell'i kapıya kadar geçirdi. Eğer Fransa ve Britanya savaşın dışında kalabilirlerse hiçbir şey onun Maud ile evlenmesinin önüne geçemezdi. Bu bir ham hayal miydi acaba?

Elçinin odasına döndü. Tyrrell'in söylediklerini konuşmaya fırsat bulamadan telefon çaldı. Walter telefonu açtı ve İngilizce konuşan tanıdık bir ses duydu: "Ben Grey. Ekselansları ile konuşabilir miyim?"

"Elbette efendim," dedi Walter ve telefonu elçiye uzattı. "Sör Edward Grey."

"Ben Lichnowsky. Günaydın... Evet, Sör William az önce ayrıldı..."

Walter, elçiye bakıyor, konuşmanın bu tarafını dikkatle dinliyor ve yüz ifadesini okumaya çalışıyordu."

"Çok ilginç bir teklif... Pozisyonumuzu açıklığa kavuşturmama müsaade edin. Almanya'nın, ne Fransa ne de Büyük Britanya ile bir sorunu var."

Anlaşılan, Grey de Tyrrell ile aynı şeyleri söylüyordu. Açıkçası, İngilizler bu konuda gayet ciddiydiler.

"Rus seferberliği görmezden gelinebilecek bir tehdit değil ve hem bizim doğu sınırımız hem de müttefikimiz Avusturya-Macaristan sınırını tehdit ediyor. Biz Fransa'dan tarafsız kalma garantisi istedik. Eğer Fransa bize bu garantiyi verirse veya Britanya Fransa'nın tarafsızlığını garanti ederse Batı Avrupa'da savaş olması için hiçbir sebep kalmayacak... Teşekkür ederim, Sayın Dışişleri Bakanı. Harika. Sizi bugün saat üç buçukta arayacağım," dedi Lichnowsky ve telefonu kapattı.

Büyükelçi Walter'a baktı. İkisi de savaş kazanmış gibi gülümsediler. "Vay," dedi Lichnowsky, "bunu hiç beklemiyordum!"

[III]

Fitz, öfkeden kudurmuş gibi içeri girdiğinde Maud, etkili bir grup MP ve arkadaşları ile Sussex House'taydı ve Düşesin sabah salonunda çaya gelmişlerdi. "Asquith ve Grey dökülüyorlar!" dedi Fitz. Gümüş bir kek tepsisini işaret etti. "Kesilmiş kek gibi ufalanıyorlar. Dostlarımıza ihanet edecekler. Britanyalı olmaktan utanç duyuyorum."

Maud da bundan korkuyordu. Fitz, ödün vererek anlaşmaya çalışacak biri değildi. Ona göre Britanya emir verir ve bütün dünya da buna itaat ederdi. Hükûmetin, başkalarıyla eşitleriymiş gibi müzakere yapması Fitz'e göre iğrenç bir şeydi. Ve Maud'a çok acıklı gelse de Fitz ile aynı şekilde düşünen birçok insan vardı.

"Sakin ol Fitz hayatım, neler oldu anlat bize," dedi Düşes.

"Asquith bu sabah Douglas'a bir mektup gönderdi," dedi Fitz. Maud onun, İmparatorluk Genelkurmay Başkanı General Sör Charles Douglas'tan bahsettiğini düşündü. "Başbakanımız Britanya askerlerinin, Almanya ile savaşa bile girse Fransa'ya gönderileceğine dair bir taahhütte bulunulmadığının kayıtlara geçmesini istiyor!"

Orada mevcut tek Liberal olarak Maud, hükûmeti savunma gereği duydu. "Fakat bu doğru Fitz. Asquith bütün seçeneklerimizin açık olduğunun anlaşılmasını istiyor."

"Peki, o zaman Fransız askerî personeliyle görüşmeler yapmanın ne âlemi vardı?"

"Olasılıkların neler olduğunu anlamak için! Beklenmedik durum planları yapmak için! Konuşmak, söz vermek değildir; özellikle de uluslararası politikada."

"Dost dosttur. Britanya da dünya lideridir. Bir kadın bunları anlamayabilir ama insanlar bizim komşularımızın yanında olmamızı bekliyorlar. Centilmen olarak bizler en ufak bir hilekârlıktan tiksiniriz ve ülke olarak da aynı şeyi yapmalıyız."

Britanya'yı bir savaşın keşmekeşine sokabilecek türden bir konuşma, diye düşündü Maud ve bir panik ürpertisi hissetti. Ağabeyinin tehlikeyi görmesini ve anlamasını sağlayamıyordu. Birbirlerine karşı sevgileri, politik fikir ayrılıklarından daha güçlü olmuştu her zaman. Fakat şu anda ikisi de öyle öfkeliydi ki birbirlerini incitecek kadar ağır bir tartışmaya girebilirlerdi. Ve Fitz birisiyle külahları değişirse bir daha asla geri dönmezdi. Ancak savaşa gidecek, dövüşecek, belki de –vurularak, süngülenerek veya bir patlamada parçalanarak– ölecek olan kendisiydi ve beraberinde, Walter da. Fitz neden

bunu göremiyordu? Maud, çığlık atmak istedi. Uygun kelimeleri bulmaya çabalarken başka bir misafir konuştu. Maud onun, *The Times*'ın dış haberler editörü, Steed adında bir adam olduğunu hatırladı. "Size, uluslararası rezil bir Alman-Yahudi mali teşebbüsünün, tarafsızlığı savunması için benim gazeteme dayılanmaya çalıştığını söyleyebilirim," dedi.

Düşes dudaklarını büzdü; çünkü kaba basının kullandığı lisanı sevmedi.

Maud, buz gibi bir tavırla Steed'e sordu: "Sizi böyle konuşmaya sevk eden nedir?"

"Lord Rothschild, dün bizim finans editörümüzle konuştu," dedi gazeteci. "Barışa hizmet için bizim yazılarımızdaki Alman karşıtı dili yumuşatmamızı istiyor."

Maud, bir liberal olan Natty Rothschild'ı tanıyordu. "Peki, Rothschild'ın önerisi hakkında Lord Northcliffe ne düşünüyor?" diye sordu Maud. Northcliffe, *The Times*'ın imtiyaz sahibiydi.

Steed sırıttı. "Bizden, bugün daha da sert bir manşet atmamızı istedi." Sehpanın üstünde duran gazeteyi aldı ve salladı. "En önemli derdimiz barış değil," diye okudu gazete başlığını.

Maud, savaşı inadına körüklemenin bundan daha alçakça bir yolunu düşünemedi. Gazetecinin bu laubali tutumundan Fitz'in bile iğrendiğini görebiliyordu. Tam bir şey söylemek üzereyken Fitz, en kaba insanlar karşısında bile hiç şaşmayan efendiliğiyle konuyu değiştirdi. "Az önce Fransız Büyükelçisi Paul Cambon'u gördüm. Dışişleri Bakanlığından çıkıyordu. Yüzü, masa örtüsü kadar beyazdı. *'Ils vont nous lacher,'* dedi; yani, 'bizi yüzüstü bırakacaklar'. Grey ile görüşmüş."

"Grey, Monşer Cambon'u o kadar sinirlendirecek ne söylemiş, öğrenebildin mi?" diye sordu Düşes.

"Evet. Cambon bana söyledi. Anlaşılan, Fransa savaşın dışında kalma sözü verirse Almanya Fransa'ya dokunmamaya hazır ve eğer Fransa bu teklifi reddederse Britanya, Fransa'ya savunma yardımı yapmak için bir zorunluluk hissetmeyecek."

Maud, Fransız Büyükelçisinin durumuna üzüldü ama bu teklifin Britanya'nın savaş dışında kalabileceği anlamına geleceğini düşünerek kalbi ümitle hopladı.

"Fakat Fransa bu teklifi reddetmek zorunda," dedi Düşes. "Rusya ile bir antlaşması var ve buna göre savaş hâlinde birbirlerine yardım etmek zorundalar."

"Aynen öyle!" dedi Fitz, öfkeli öfkeli. "Kriz anlarında rafa kaldırılacaklarsa uluslararası ittifakların ne anlamı var?"

"Saçma," dedi Maud, kabalaştığını bile bile ve bunu umursamadan. "Uluslararası ittifaklar gerektiği yerde rafa kaldırılırlar. Konumuz bu değil."

"Ne öyleyse, söyler misin?" dedi Fitz, buz gibi.

"Sanırım Asquith ve Grey, gerçeği göstererek Fransa'yı uyarmaya çalışıyorlar. Bizim yardımımız olmadan Fransa Almanya'yı yenemez. Eğer yalnız başlarına kalacaklarını düşünürlerse belki Fransızlar da barış yanlısı olur, Almanya ile savaşmaktan geri durmaları için Rus müttefiklerine baskı yaparlar."

"Peki, Sırbistan ne olacak?"

"Bu aşamada bile Rusya ve Avusturya'nın masaya oturup Balkanlar konusunda ikisini de tatmin edecek bir çözüm üretmeleri mümkün," dedi Maud.

Birkaç dakika süren bir sessizlik oldu ve sonra Fitz: "Böyle bir şeyin olacağından çok şüpheliyim," dedi.

"Fakat hiç şüphesiz," dedi Maud, konuşurken kendi sesindeki çaresizliği duya duya, "hiç şüphesiz, umudumuzu kaybetmemeliyiz, değil mi?"

[IV]

Maud, akşam yemeği için elbise değiştirmeye güç toplayamadan odasında oturdu. Hizmetçisi, giyeceği elbiseyi ve mücevherlerini çıkarmıştı ama Maud öylece giysilerine bakıp duruyordu.

Londra'da bulundukları süre içinde hemen her gece bir partiye giderdi; çünkü ona çok cazip gelen diplomatik ve politik sohbetlerin çoğu, böyle sosyal ortamlarda yapılırdı. Fakat bu gece, hiçbir yere gidebileceğini düşünmüyordu – ışıltısını ve cazibesini toplayamıyordu; neler düşündüklerini ona anlatmaları için güçlü adamların akıllarını çelemezdi; neye ikna edildiklerini bile anlamadan onların fikirlerini değiştirme oyununu oynayamazdı.

Walter savaşa gidiyordu. Bir üniforma giyecek, silah taşıyacaktı; düşman birlikleri, bomba, havan topu ve makineli tüfek atışlarıyla onu öldürmeye veya bir daha ayağa kalkamayacak şekilde yaralamaya çalışacaktı. Maud, başka bir şey düşünemiyordu ve sürekli olarak ağlamakla ağlamamak arasında gidip geliyordu. Çok sevgili ağabeyine, çok kırıcı sözler bile söylemişti.

Kapısı çalındı. Kâhya Grout, kapıdaydı. "Herr von Ulrich geldiler, efendim," dedi kâhya.

Maud çok şaşırdı. Walter'ı beklemiyordu. Neden gelmişti acaba?

Kâhya, Maud'un şaşırdığını anladı. "Efendimin evde olmadığını açıkla-

dığımda sizinle görüşeceğini söyledi," dedi.

"Teşekkür ederim," dedi Maud ve Grout'un yanından hızla geçip merdivenlerden aşağıya yöneldi.

Grout arkasından seslendi: "Herr von Ulrich, kabul salonunda. Leydi Hermia'dan size katılmasını isteyeceğim." Grout bile Maud'un genç bir adamla bir odada yalnız bırakılmaması gerektiğini biliyordu. Fakat Herm Hala pek hızlı hareket edemezdi; o gelene kadar birkaç dakika yalnız kalabilirlerdi.

Maud, kabul salonuna daldı ve kendini Walter'ın kollarına attı. "Ne yapacağız?" diye inledi. "Walter, biz ne yapacağız?"

Walter onu kucakladı ve yüzüne ciddi ciddi baktı. Walter'ın yüzü küle dönmüş ve bitkin görünüyordu. Sanki ona öleceği söylenmiş gibiydi. "Fransa, Alman ültimatomuna cevap vermedi," dedi Walter.

"Hiçbir şey söylemediler mi?" diye bağırdı Maud.

"Paris Büyükelçimiz bir cevap için ısrarcı oldu. Premier Viviani'den[1] gelen mesaj şöyle: 'Fransa kendi çıkarına bakacak. Tarafsızlık sözü vermeyecek.'"

"Fakat hâlâ vakit..."

"Hayır. Seferberlik kararı aldılar. Her ülkenin askerleri gibi Fransa'da da Joffre kazandı. Bugün, Paris saatiyle öğleden sonra dörtte, telgraflar çekildi."

"Yapabileceğin bir şeyler olmalı!"

"Almanya'nın başka seçeneği kalmadı," dedi Walter. "Silahlanmış, Alsas-Lorren'i geri almaya hevesli ve arkamızdan saldırmaya hazır bir Fransa varken Rusya ile savaşamayız. Schlieffen Planı uygulamaya kondu bile. Berlin sokaklarındaki kalabalıklar, *Kaiserhymne*[2] marşını söylemeye başladı."

"Birliğine katılmak zorunda kalacaksın," dedi Maud, gözyaşlarını tutamadan.

"Elbette."

Maud, gözlerini sildi. Aptal bir nakışlı patiska olan mendili pek küçüktü. "Ne zaman?" diye sordu. "Londra'dan ne zaman ayrılmak zorundasın?"

"Birkaç günden önce değil." Walter'ın da gözyaşlarını tutmaya çalıştığını gördü Maud. "Britanya'nın savaşın dışında kalma ihtimali var mı? En azından o zaman senin ülkene karşı savaşmak zoruna kalmam," diye sordu.

[1] Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yılında Fransa Başbakanı olan Jean Raphaël Adrien René Viviani (çev. notu).

[2] Bestesi Lorenz Leopold Haschk'a, müziği Joseph Haydn'a ait, ilk defa 1797 yılında Kutsal Roma İmparatoru II. Francis için çalınan marş: *Kayzer İlahisi* veya İmparator İlahisi anlamında (çev. notu).

"Bilmiyorum," dedi Maud. "Yarınlar gösterecek." Walter'ı kendine çekti. "Lütfen bana sıkıca sarıl," diyerek başını Walter'ın omzuna koydu ve gözlerini kapadı.

[V]

Pazar öğleden sonra Trafalgar Meydanı'ndaki savaş karşıtı mitingi gören Fitz, sinirlendi.

İşçi Partisi MP'si Keir Hardie[3] konuşuyordu. *Tüvit elbiseyle avlak bekçisi*[4] *gibi görünüyor*, diye düşündü Fitz. Hardie, Nelson Sütunu[5] kaidesine çıkmış, İskoç aksanı ile bağır bağır bağırıyor, Trafalgar Savaşı'nda Britanya için ölmüş kahramanın anısını lekeliyordu.

Bu savaşın, dünyanın görüp göreceği en büyük felaket olduğunu söyleyen Hardie, Aberowen'a yakın bir madencilik bölgesi olan Merthyr'den MP seçilmişti. Hizmetçi bir kadının gayrimeşru oğluydu ve politikaya atılana kadar madencilik yapmıştı. Bu adam savaş hakkında ne biliyordu ki?

Fitz, iğrene iğrene kalabalığın yanından geçip çay saati için Düşesin evine gitti. Büyük salonda, hararetli hararetli birbirleriyle konuşan Maud ve Walter'a rastladı. İçine işleyen bir hayıflanmayla bu krizin onu, hem kız kardeşinden hem de arkadaşından uzaklaştırdığını düşündü. Kız kardeşini çok seviyordu, Walter'ın arkadaşlığından hoşlanıyordu ama Maud bir Liberal, Walter ise Alman'dı. Ve böyle zamanlarda onlarla konuşmak bile çok güçtü. Yine de sokulgan görünmek için elinden geleni yaptı. "Duyduğuma göre bu sabahki Kabine toplantısı fırtınalı geçmiş," dedi Maud'a.

Maud, başını salladı. "Churchill hiç kimseye sormadan dün gece donanmayı harekete geçirmiş. John Burns[6], bunu protesto etmek için bu sabah istifa etti."

"Üzülmüş gibi yapamayacağım," dedi Fitz. Burns, yaşlı bir radikal ve Kabinenin savaşa en fazla karşı çıkan üyesiydi. "Demek ki diğerleri Winston'ın tavrını destekliyor."

"İster istemez."

"Küçük şeylere şükretmeliyiz." Fitz, böyle bir milli tehlike anında hükû-

[3] İskoçyalı, sosyalist ve işçi lideri (çev. notu).

[4] İngiliz av partilerinde, avlanılacak alanda mümkün olduğunca çok av imkânı olmasını sağlamakla görevli kimse (çev. notu).

[5] 1805 yılında Trafalgar savaşında ölen Amiral Horatio Nelson anısına dikilen anıt (çev. notu).

[6] John Elliot Burns (1858-1943). Liberal kanattan parlamento üyesi bir politikacı, sosyalist ve sendikacı (çev. notu).

metin bu titrek solcuların elinde olmasından dehşete düştüğünü hissediyordu.

"Fakat Grey'in Fransa'yı savunma taahhüdü için yaptığı teklif reddedilmiş," dedi Maud.

"Demek hâlâ korkakça davranıyorlar," dedi Fitz. Kız kardeşine karşı kaba davranmakta olduğunu biliyordu ama kendini tutamayacak kadar büyük bir burukluk hissediyordu.

"Pek sayılmaz," dedi Maud, sakin sakin. "Alman Donanmasının Fransa'ya saldırmak için İngiliz Kanalı'ndan geçmesini önleme kararı aldılar."

Fitz biraz neşelendi. "Eh bu da bir şeydir."

Walter söze karıştı. "Alman Hükûmeti buna, İngiliz Kanalı'na gemi göndermek gibi bir niyeti olmadığını açıklayarak cevap vermiş."

"Kararlı olursan neler oluyormuş, görüyor musun?" dedi Fitz, Maud'a.

"Öyle kibirli kibirli konuşma Fitz," dedi Maud. "Eğer savaşa girersek senin gibi insanlar savaşı önlemek için yeterince uğraşmadıkları için gireceğiz."

"Ah, sahi mi?" Fitz buna alındı. "Pekâlâ, bak sana ne diyeceğim. Dün gece Brooks's Kulüp'te Sör Edward Grey ile konuştum. Hem Alman hem de Fransızlardan Belçika'nın tarafsızlığına saygı göstermelerini istemiş. Fransa derhâl kabul etmiş." Fitz, meydan okur gibi Walter'a baktı. "Almanlar cevap vermemiş."

"Doğru," dedi Walter, omuzlarını kısarak. "Sevgili Fitz, bir asker olarak sen de bilirsin ki böyle bir talebe, savaş planlarımızı ucundan kıyısından ifşa etmeden cevap veremeyiz."

"Anlıyorum ama bu bilgi ışığında, kız kardeşimin neden beni bir savaş çığırtkanı seni de barış meleği olarak gördüğünü merak ediyorum."

Maud, soruyu duymazdan geldi. "Lloyd George, Alman ordusu Belçika sınırlarını *büyük ölçüde* ihlal ederse Britanya'nın, sadece ve sadece o zaman müdahale etmesi gerektiğini düşünüyor. Bu geceki Kabine toplantısında bunu önerebilir."

Fitz, bunun ne anlama geldiğini biliyordu. Hiddetle konuştu: "Yani Almanların, Belçika'nın güney köşesinden Fransa'ya saldırmalarına izin veriyoruz, öyle mi?"

"Sanırım, tam anlamıyla o manaya geliyor."

"Biliyordum," dedi Fitz. "Vatan hainleri. Görevlerinden yırtmak için kıvırmayı planlıyorlar. Savaşa girmemek için ne gerekiyorsa yapacaklar."

"Keşke bu konuda sen haklı olsaydın," dedi Maud.

[VI]

Maud, Sör Edward Grey'in Parlamento Üyelerine yapacağı konuşmayı dinlemek için pazartesi günü öğleden sonra Avam Kamarasına gitmek zorundaydı. Herkes bu konuşmanın bir dönüm noktası olacağını düşünüyordu. Herm Hala da onunla birlikteydi. Maud, ilk defa yaşlı kadının kendisine refakat etmesinden memnun oluyordu. Savaşabilecek yaştaki pek çok erkek gibi Maud'un kaderi de bu öğleden sonra kararlaştırılacaktı. Grey'in ne söyleyeceğine ve Parlamentonun nasıl tepki vereceğine bağlı olarak bütün Avrupa'daki kadınlar dul, çocuklar öksüz kalabilirdi.

Maud artık öfke duymayı bırakmıştı –belki de öfke hissede hissede sinirleri yıpranmıştı. Şimdi sadece korkuyordu. Savaş veya barış, evlilik veya yalnızlık, hayat veya ölüm: Kaderi, bunlardan biri olacaktı.

Bir tatil günüydü; dolayısıyla da büyük nüfuslu şehrin bütün banka memurları, devlet memurları, avukatları, borsacıları ve tüccar takımı bir günlük izin yapıyorlardı. Çoğu insan Westminster'daki hükûmet binalarının yakınında toplanmış, haberi ilk duyan kişi olmak için bekliyordu. Şoför, Fitz'in yedi kişilik Cadillac limuzinini yavaşça Trafalgar Meydanı, Whitehall ve Parlamento Meydanı'ndaki büyük kalabalığın arasından geçirdi. Hava ılık ama bulutluydu. Şıklığı seven genç adamlar hasır şapkalar takmışlardı. Maud'un gözü *Evening Standard* gazetesinin duvar ilanına takıldı: *FACİANIN EŞİĞİNDE.*

Otomobil, Westminster Sarayı önünde durunca kalabalıktan bir tezahürat koptu ama içindekilerin sadece iki leydi olduğunu anladıklarında tezahürat, hüsran dolu bir iniltiye dönüştü. Otomobili seyredenler kahramanları Lloyd George ve Keir Hardie'yi görmeyi umuyorlardı.

Bu saray, Victorian *süsleme manyaklığının en güzel örneğini oluşturuyor,* diye düşündü Maud. Taşlar, çok ince detaylarla oyulmuş, her yer linenfold panellerle kaplanmıştı; yer karoları çok renkli, camlar vitray, halılar desenliydi.

Tatil günü olmasına rağmen Kamara toplanıyordu; salon, üyeler ve dinleyicilerle doluydu. Hemen herkes, parlamento üniforması olan siyah jaketatay ve siyah ipekten silindir şapka giymişti. Sadece İşçi Partili üyeler, tüvit veya gündelik elbiseler içindeydi.

Barış yanlıları hâlâ Kabine çoğunluğunu ellerinde bulunduruyorlardı. Lloyd George, dün gece sunduğu teklifi kabul ettirmiş ve hükûmet, Almanlar Belçika sınırında tamamen teknik olmaktan öteye geçmeyen bir ihlal yaratmadığı sürece, harekete geçmeme kararı almıştı.

Bereket versin ki İtalyanlar da tarafsızlık ilan etmişler ve Avusturya ile olan antlaşmalarının sadece savunma savaşına dönük olduğunu söylemişlerdi; hâlbuki Avusturya'nın Sırbistan'a müdahalesi savunma değil, saldırı amaçlıydı. *Şu ana kadar aklı başında davranan tek hükûmet İtalyan Hükûmeti oldu*, diye düşündü Maud.

Fitz ve Walter, sekizgen şekilli Merkez Lobide bekliyorlardı. Maud: "Bu sabahki Kabine toplantısında neler oldu öğrenemedim. Siz biliyor musunuz?" diye sordu hemen.

"Üç istifa daha," dedi Fitz. "Morley, Simon ve Beauchamp." Üçü de savaş karşıtıydı. Maud, hem yılgınlık hem de şaşkınlık hissetti.

"Lloyd George?"

"Hayır."

"Garip." Maud, kötü bir şey olacakmış gibi hissetti. Barış yanlıları arasında bir bölünme mi yaşanıyordu? "Lloyd George ne yapmaya çalışıyor?"

"Bilmiyorum ama tahmin yürütebilirim," dedi Walter. Çok ciddi görünüyordu. "Dün gece Almanya, ordu birliklerimizin Belçika'dan serbest geçişi için izin istedi."

Maud yutkundu.

"Belçika Kabinesi dün gece saat dokuzdan bu sabah dörde kadar toplantı hâlindeydi; talebi reddettiler ve gerekirse vuruşacaklarını söylediler," diye devam etti Walter.

Bu, korkunçtu.

"Demek ki Lloyd George yanılıyormuş –Alman ordusu sadece teknik bir ihlal yapmayacak," dedi Fitz.

Walter bir şey söylemedi; sadece iki elini çaresizce yana açmakla yetindi.

Maud, bu nezaketsiz Alman ültimatomunun ve Belçika Hükûmetinin gözü kara tepkisinin Britanya Kabinesi'ndeki barış yanlılarını zayıflatmasından korkuyordu. Belçika ve Almanya, Davud ile Calut'a benziyorlardı. Lloyd George, kamuoyunun havasını iyi koklardı: Acaba havanın değiştiği gibi bir şey mi algılamıştı?

"Yerimize otursak iyi olur," dedi Fitz.

Yüreğinden endişe taşan Maud, küçük bir kapıdan geçip Avam Kamarasının toplantı salonuna bakan *Yabancılar Locası*'nın uzun merdivenlerini tırmandı. Britanya İmparatorluğu'nun iktidardaki hükûmetleri bu salonda toplanır ve Britanya egemenliği altındaki 444 milyon insanı ilgilendiren hayat memat kararları burada alınırdı. Maud buraya her geldiğinde ortalama bir Londra kilisesinden küçük salona hayret ederdi.

İktidar ve Muhalefet, sıralı koltuklarda yüz yüze otururdu ve iki bölümü

birbirinden ayıran açıklık –efsaneye göre– iki kılıç boyu genişliğindeydi; böylece taraflar burada dövüşemezlerdi. Müzakerelerin çoğunda salon, yeşil deri döşenmiş koltuklara rahatça yayılmış on on iki kişilik bir MP grubuyla toplandığı için, hemen hemen boş olurdu. Fakat bugün, bütün koltuklar doluydu; yer bulamayan MP'ler, girişte ayakta kalmışlardı. Sadece en ön sıralar boştu ama oralar da geleneksel olarak iktidar tarafında Kabinedeki bakanlara, muhalefet tarafında ise muhalefet liderlerine ayrılırdı.

Bugünkü müzakerelerin Lordlar Kamarasında değil de burada yapılacak olması çok anlamlı, diye düşündü Maud. Aslında Fitz gibi, Lordların da pek çoğu locadan seyrediyordu. Kadınlar hariç ve yetişkin erkeklerin sadece yarısı kadarı oy kullansa da Avam Kamarası, halk tarafından seçilmiş olmanın yetkisini kullanırdı. Başbakan olarak Asquith, zamanının çoğunu –özellikle de Lloyd George'un, bütün yaşlı insanlara küçük bir ev verme planı ile ilgili olarak– Lordlarla çatışmaya harcıyordu. Müzakereler kanlı geçiyor ama her seferinde Avamlar kazanıyordu. Maud, bunun altındaki yatan nedenin, Fransız Devriminin burada da tekrarlanmasından korkan İngiliz aristokrasisinin, her zaman ödün vererek anlaşma yolunu seçmesi olduğuna inanıyordu.

Ön sıraların gediklileri de salona girdiler ve Liberaller arasındaki atmosfer, Maud'un hemen dikkatini çekti. Başbakan Asquith, Quaker Joseph Pease'in söylediği bir şeye gülümsüyor, Lloyd George ise Sör Edward Grey ile konuşuyordu. "Oh Tanrı'm," diye mırıldandı Maud.

Yanında oturan Walter: "Ne oldu?" diye sordu.

"Şunlara bak," dedi Maud. "Hepsi dostça bir havada; aralarındaki fikir ayrılıklarını çözmüşler."

"Bir bakışta bunu bilemezsin."

"Evet, bilebilirim."

Başkan, eski usul peruğuyla salona girdi ve yükseltilmiş tahtına oturdu. Dışişleri Bakanına söz verdi. Grey ayağa kalktı; bir deri bir kemik suratı solgun ve bitkindi.

Grey, hitabet açısından beceriksiz biriydi. Lafı uzata uzata sıkıcı bir konuşma yapıyordu. Fakat yine de koltuklarda sıkışık nizam oturan MP'ler ve balık istifi locadakiler, dikkatli bir sessizlik içinde dinliyor, sadede gelmesini sabırla bekliyorlardı.

Grey, Belçika'ya değinmeden önce üç çeyrek saat konuştu. Ve nihayet, Walter'ın bir saat önce Maud'a bahsettiği Alman ültimatomunun detaylarını anlatmaya başladı. MP'lerde bir elektriklenme oldu. Ve tam da Maud'un korktuğu gibi, bu her şeyi değiştirdi. Liberal Partinin iki kanadı –emperya-

list sağ kanat ve küçük ülkelerin haklarını savunan sol kanat– çileden çıktı.

Grey, bir Gladstone[7] alıntısıyla sordu: "Acaba, bu şartlar altında bu ülke, kendisine bahşedilen güç ve nüfuzla sessizce bir kenarda durup tarihin sayfalarını ilelebet lekeleyecek en dehşetli suçun işlenmesine seyirci kalacak ve günaha ortak mı olacak?"

Zırvalıyor, diye düşündü Maud. Belçika'nın işgali en dehşetli suç olamazdı –öyle ise Cawnpore Katliamı[8] neydi peki? Ya köle ticareti? Bir ülke işgale uğradığı her zamanda Britanya müdahale etmezdi. Böyle eylemsizliklerin Britanya halkını günaha ortak ettiğini söylemek çok gülünçtü.

Fakat salonda bulunanlardan sadece birkaçı Maud gibi düşünüyordu. İki tarafın MP'leri de tezahürata başladı. Maud, korku içinde donup kalarak hükûmet sıralarına baktı. Dün savaşa karşı çıkma gayreti gösterenler, bugün söylenenlerle aynı fikirdeymişler gibi kafa sallıyorlardı: Herbert Samuel, Lewis *Lulu* Harcourt, Barış Cemiyeti Başkanı Quaker Joseph Pease. Ve hepsinden daha da kötüsü, Lloyd George da kafa sallıyordu. Maud, çaresizlik içinde fark etti ki Lloyd George'un Grey'i destekliyor olması, politik muharebenin bittiği anlamına geliyordu. Belçika'ya karşı Alman tehdidi birbirine muhalif olanları birleştirmişti. Grey, ne kendisini dinleyenlerin duygularıyla Lloyd George'un yapabildiği gibi oynayabilir ne de Churchill gibi Eski Ahit peygamberleri sesiyle konuşabilirdi. *Fakat bugün, böyle becerilere ihtiyacı yok*, diye düşündü Maud; olaylar, kendi işlerini kendileri görüyorlardı. Walter'a döndü ve öfkeli bir fısıltıyla sordu: "Niçin? Almanya bunu niçin yaptı?"

Walter'ın yüzü, acı çekiyormuş gibi bir ifadeyle buruştu ama her zamanki sakin mantığıyla cevap verdi. "Belçika'nın güneyindeki Almanya-Fransa sınırı, sağlam bir biçimde takviye edilmiştir. Oradan saldırırsak kazanırız fakat çok uzun sürer; o süre içinde Rus güçleri bize arkadan saldırabilir. Çabuk bir zafer için en kestirme yol Belçika'dan geçiyor."

"Ama bu yol aynı zamanda Britanya'nın size karşı savaşa girmesini garanti ediyor!"

Walter başını salladı. "Fakat Britanya ordusu küçük; siz, donanmanıza güveniyorsunuz ama bu bir deniz savaşı değil. Bizim generaller, Britanya'nın pek büyük bir fark yaratmayacağını düşünüyorlar."

"Sen de aynı fikirde misin?"

"Ben, zengin ve güçlü bir komşun varsa asla onu düşman edinmemek

[7] William Ewart Gladstone (1809-1898); Britanya Hükûmetlerinde dört kere başbakanlık yapan Liberal politikacı (çev. notu).

[8] 1857 Hint isyanının başlangıcındaki bir olay (çev. notu).

gerektiğine inanırım. Fakat ben bu tartışmayı kaybettim."

Maud, çaresizlik içinde, son iki haftada tekrar tekrar olup bitenlerin böyle özetlenebileceğini düşündü. Her ülkede savaşa karşı olanların itirazları reddedildi. Avusturya, geri durabileceği hâlde, Sırbistan'a saldırdı; Rusya müzakere masası yerine seferberliği seçti; Almanya çözüm için bir uluslararası konferansa katılmayı reddetti; Fransa'ya tarafsız kalma şansı sunuldu ama ellinin tersiyle itti; şimdi de Britanya, kolayca bir kenarda kalabileceği hâlde, savaşa giriyordu.

Grey, söylevinin sonuna gelmişti. "Kamara'nın önüne can alıcı olaylar koydum. Ve eğer bu konuların karşısında tavrımızı almaya süratle mecbur bırakılırsak –ki bu, imkânsızmış gibi görünmüyor– o zaman inanıyorum ki ülkemiz, Kamaraya anlatmaya gayret ettiğim gibi, neyin tehlikede olduğunu, gerçek konuların neler olduğunu, Avrupa'nın batısına dayanan tehlikenin büyüklüğünü fark edecek ve bizler, sadece Avam Kamarası tarafından değil, aynı zamanda bütün ülkenin kararlılık, metanet, cesaret ve mukavemeti ile her taraftan desteklenecegiz."

Her taraftan tezahürat yağarken Grey yerine oturdu. Bir oylama olmadı ve Grey herhangi bir teklifte bulunmadı; fakat tepkilere bakılırsa MP'ler savaşa hazırdı.

Muhalefet lideri Andrew Bonar Law, ayağa kalktı ve hükûmetin, Muhafazakârların desteğine güvenebileceğini söyledi.

Maud buna şaşırmadı; onlar savaşa, her zaman Liberallerden daha fazla taraftar olmuşlardı. Fakat İrlanda Milliyetçisi lider de herkesle aynı şeyi söyleyince hayret etti. Maud, kendini bir tımarhanedeymiş gibi hissetti. Koca dünyada barış isteyen tek kişi kendisi miydi?

Sadece İşçi Partisi lideri karşı çıktı. "Ben yanıldığını düşünüyorum," dedi Ramsay MacDonald, Grey'den söz ederek. "Temsil ettiği ve adına konuştuğu hükûmetin de yanıldığını düşünüyorum. Tarihin hükmünün de onların yanılgısını göstereceğini düşünüyorum."

Ama kimse dinlemiyordu. Bazı MP'ler salondan ayrılmaya başlamıştı bile. Loca da boşalmaya başlamıştı. Fitz ayağa kalktı ve grubun geri kalanı da onun peşine takıldı. Maud, gevşek gevşek yürüyordu. Aşağı salonda MacDonald: "Eğer gerçek şerefli centilmenler bugün buraya gelip ülkemizin tehlikede olduğunu söyleselerdi hangi partiden veya hangi sınıftan olduklarına bakmaksızın onların yanında olurduk... Aslında siz, bütün Avrupa'yı kaplayacak bir savaşın içine girerken Belçika'nın yardımına koşmayı konuşmanın faydası nedir?" Maud locadan çıktı ve gerisini duymadı.

Bu, hayatının en kötü günüydü. Ülkesi, tamamıyla gereksiz bir savaşın

içine giriyordu; ağabeyi ve âşık olduğu adam, hayatlarını tehlikeye atacaklardı; kendisi ise belki de ebediyen nişanlısından ayrı kalacaktı. Bütün ümitler kaybolmuştu ve sınırsız bir çaresizlik hissediyordu. Fitz'in arkasından merdivenlerden aşağı indiler. "Çok ilginçti sevgili Fitz," dedi Herm Hala, kibarca ve sanki umduğundan daha fazlasını gördüğü bir sanat galerisinden çıkıyorlarmış gibi.

Walter, Maud'u kolundan tutup geri çekti. Maud, üç dört kişinin önlerine geçmesine müsaade edince Fitz, onları duyabileceği mesafenin dışına çıktı. Fakat Maud, bunun arkasından gelecek şeye hazırlıklı değildi.

"Evlen benimle," dedi Walter, usulca.

Maud'un kalbi çarpmaya başladı. "Ne?" diye fısıldadı. "Nasıl?"

"Lütfen evlen benimle. Yarın."

"Bu olamaz..."

"Özel izin aldım," dedi Walter, ceketinin göğüs cebine dokunarak. "Cuma günü Chelsea Kayıt Bürosu'na gittim."

Maud'un beyni fırıl fırıl dönüyordu. Söyleyebileceği tek şeyi söyledi: "Beklemeyi kararlaştırmıştık." Kelimeler ağzından çıkar çıkmaz hepsini geri almak istedi. Ama Walter konuşmaya başlamıştı. "Bekledik. Kriz bitti. Senin ülkenle benim ülkem yarın değilse öbür gün savaşa girecekler. Britanya'dan ayrılmak zorunda kalacağım. Gitmeden önce seninle evlenmek istiyorum."

"Ne olacağını bilmiyoruz ki!" dedi Maud.

"Gerçekten de bilmiyoruz. Ama gelecekte ne olursa olsun, benim karım olmanı istiyorum."

"Fakat..." Maud konuşmayı bıraktı. Neden karşı çıkıp duruyordu ki? Walter haklıydı. Ne olacağını hiç kimse bilmiyordu ama şimdi bunun bir önemi yoktu. Walter'ın karısı olmak istiyordu; düşünebildiği hiçbir gelecek bu arzusunu değiştiremezdi.

Daha fazla bir şey söyleyemeden merdivenlerin son basamağına geldiler ve Merkez Lobiye girdiler; kalabalık, heyecanlı bir konuşmayla vızıldıyordu. Maud, Walter'a başka sorular da sormak istiyordu ama kalabalık dolayısıyla Fitz, ona ve Leydi Hermia'ya dışarı doğru nazikçe yol gösteriyordu; iki kadını Parlamento Meydanı'nda arabaya bindirdi. Şoför, otomatik marşa bastı; motor guruldadı; araba, Fitz ve Walter'ı kaldırımda, kaderlerini duymak için dışarıda bekleyen kalabalığın arasında bırakarak usulca ilerlemeye başladı.

[VII]

Maud, Walter'ın karısı olmak istiyordu. Emin olduğu tek şey buydu. Başının içinde her türlü soru ve yorum vızıldayıp dururken bu düşünceye tutundu. Walter'ın planına uymalı mıydı yoksa beklemek daha mı iyi olurdu? Onunla yarın evlenmeyi kabul ederse bunu kimlere söyleyecekti? Törenden sonra nereye gideceklerdi? Birlikte mi yaşayacaklardı? Öyle olacaksa nerede oturacaklardı?

O akşam yemekten önce hizmetçisi, Maud'a gümüş bir tepsi içinde bir zarf getirdi. Zarfın içinde, Walter'ın mavi mürekkep kullanarak kusursuz ve dik el yazısıyla kaplanmış krem rengi tek bir kâğıt vardı.

Akşam, saat altı.
Benim canım sevgilim,
Yarın üç buçukta, Fitz'in evinin karşısında, bir otomobilin içinde seni bekleyeceğim. Nikâh için gerekli iki şahidi beraberimde getireceğim. Nikâh, saat dörtte. Hyde Otel'de bir süitim var. Otel kaydımı yaptırdım. Lobide beklemeden odamıza çıkabileceğiz. Mr. ve Mrs. Woolridge adını kullanacağız. Peçe tak.
Seni seviyorum Maud.
Nişanlın W.

Maud, elleri titreyerek kâğıdı tuvalet masasının cilalı maun yüzeyine bıraktı. Nefes nefeseydi. Çiçekli duvar kâğıdına bakarak sakin sakin düşünmeye çalıştı. Walter saati iyi ayarlamıştı: İkindi vakti, hiç kimseye belli etmeden evden çıkabilmek için çok uygun bir zamandı. Herm Hala öğle yemeğinden sonra şekerleme yapardı ve Fitz, Lordlar Kamarasında olacaktı. Fitz önceden öğrenmemeliydi; çünkü ona engel olmaya çalışabilirdi. Basit bir önlem olarak Maud'u odasına kilitleyebilirdi. Hatta onu bir tımarhaneye kapatabilirdi. Kaymak tabakadan zengin bir adamın, kadın akrabasından kurtulması o kadar zor bir iş değildi. Fitz'in bütün yapması gereken, bir Almanla evlenmek istediği için Maud'a deli teşhisi koyacak iki doktor bulmaktı.

Maud, hiç kimseye söylemeyecekti.

Sahte isimler ve peçe, Walter'ın da gizli kalmasını istediği anlamına geliyordu. Hyde Otel, Knightsbridge'de mütevazı bir oteldi ve orada tanıdık birilerine rastlama olasılığı yok sayılırdı. Geceyi Walter ile geçirme düşüncesi bir beklenti heyecanı yarattı.

Fakat ertesi gün ne yapacaklardı? Bir evlilik ebediyen gizli kalamazdı.

Walter, iki üç gün içinde Britanya'dan ayrılacaktı. Onunla mı gitmeliydi? Walter'ın kariyerini mahvetmekten korkuyordu. Bir İngiliz'le evlendiği öğrenilirse kendi ülkesi ona nasıl güvenecekti? Ve savaşa giderse evden uzak olacaktı –o zaman Walter'la Almanya'ya gitmenin ne manası vardı?

Bütün bilinmezliklere rağmen çok lezzetli bir heyecan içindeydi. "Mrs. Woolridge," dedi yatak odasına konuşarak ve kollarını, sevinçle kendi bedenine sardı.

ON BİR

4 Ağustos 1914

Gün doğarken Maud da kalktı ve bir mektup yazmak için tuvalet masasına oturdu. Çekmecesinde Fitz'in mavi kâğıtlarından vardı ve gümüş mürekkep hokkası her gün doldurulurdu. *Sevgilim*, diye yazmaya başladı, sonra durup düşündü. Oval aynada kendini gördü. Saçları karmakarışık, geceliği buruş buruştu. Kaşları çatılmış, ağzının kıyıları aşağı bakıyordu. Dişlerinin arasından bir parça yeşil sebze çıkardı. *Eğer şimdi beni görseydi benimle evlenmek istemezdi*, diye düşündü. Sonra, Walter'ın planına uyarsa yarın sabah onun kendini tastamam bu hâliyle göreceğini fark etti. Tuhaf bir düşünceydi: aynı anda hem heyecanlı hem de ürkütücü.

Yazmaya başladı:

Evet, bütün kalbimle seninle evlenmek istiyorum. Fakat planın nedir? Nerede yaşayacağız?

Gecenin yarısında bunu düşünmüştü. Önlerine çıkacak engellerin ucu bucağı olmayacaktı.

Eğer Britanya'da kalırsan seni bir hapishane kampına gönderirler. Almanya'ya gidersek, seni asla göremeyeceğim, çünkü orduya katılıp evden uzağa gideceksin.

Aileleri, resmî makamlardan daha fazla sorun çıkarabilirdi.

Evliliğimizi ailelerimize ne zaman söyleyeceğiz? Lütfen evlenmeden önce söylemeyelim. Fitz, bizi durdurmanın bir yolunu bu-

lacaktır. Sonrasında bile babanla ve Fitz ile sorunlar çıkacak. Ne düşündüğünü bana anlat. Seni çok seviyorum.

Zarfı mühürledi ve üzerine Walter'ın, yarım kilometre ötedeki ev adresini yazdı. Zili çaldı; birkaç dakika sonra hizmetçisi kapıyı vurdu. Sanderson, kocaman bir tebessümü olan tombul bir kızdı.

"Mr. Ulrich evde değilse Carlton House Terrace'taki Alman Elçiliğine git. Her hâlükârda yazacağı cevabı bekle. Anlaşıldı mı?"

"Evet, efendim."

"Yapacağın şeyi diğer hizmetlilerin hiçbirine açıklamana gerek yok."

Sanderson'ın genç yüzünden bir endişe dalgası geçti. Birçok hizmetçi, hanımefendilerinin çevirdiği dolapların bir parçası olurdu ama Maud'un hiçbir zaman gizli bir aşkı olmamıştı ve Sanderson da böyle işlere alışık değildi. "Mr. Grout nereye gittiğimi sorarsa ne söyleyeyim?" diye sordu.

Maud biraz düşündü. "Ona, benim için kadınların ihtiyaç duyduğu bazı şeyler almaya gittiğini söyle." Mahremiyet, Grout'un merakına gem vururdu.

"Peki, efendim."

Sanderson çıktı. Maud giyindi.

Ailesinin önünde nasıl normal bir görüntü vereceğini bilemiyordu. Ondaki tavır değişikliğini Fitz fark etmeyebilirdi –erkekler nadiren fark ederdi böyle şeyleri– ama Herm Hala, etrafında olan bitenden tamamen bihaber değildi.

Açlık hissedemeyecek kadar gergin olduğu hâlde, kahvaltı saatinde aşağı indi. Herm Hala tütsülenmiş ringa balığı yiyordu; balık kokusu Maud'un midesini bulandırdı ve sadece kahve içti.

Birkaç dakika sonra Fitz de geldi. O da bir parça balık aldı ve *The Times* gazetesini açtı. *Ben normalde ne yaparım,* diye sordu Maud, kendi kendine. *Politika konuşurum. Demek ki şimdi de öyle yapmalıyım.* "Dün gece yeni bir şey oldu mu?" diye sordu Fitz'e.

"Kabine toplantısından sonra Winston'ı gördüm," dedi Fitz. "Alman Hükûmetinden Belçika ültimatomunu geri çekmesini istiyormuşuz." *İstiyormuşuz* kelimesini hakir gören bir vurguyla söyledi.

Maud, ümitlenmeye yeltenmedi. "Yani barış çabalarından tamamıyla vazgeçmediğimiz anlamına mı geliyor bu?"

"Olabilir," dedi Fitz gene küçümseyerek. "Almanlar her ne düşünüyorlarsa nazik bir rica yüzünden fikir değiştirecek değiller."

"Denize düşen yılana sarılırmış."

"Biz yılana falan sarılmıyoruz. Savaş ilan etmeden önceki ritüelleri tamamlıyoruz."

Fitz haklı, diye düşündü Maud, sıkıntı içinde. Bütün ülkeler, savaşı kendilerinin istemediğini ama buna mecbur kaldıklarını söylemek isteyeceklerdi. Fitz, kendisini bekleyen tehlikenin farkında olduğuna dair hiçbir belirti göstermiyordu; diplomasinin kaçamak cevaplarının kendisinde ölümcül bir yara bırakabileceğinin farkında değilmiş gibiydi. Maud, hem ağabeyini korumak hem de aptalca hırçınlığından dolayı onu boğmak istiyordu.

Dikkatini dağıtmak için *Manchester Guardian* gazetesine baktı. *Neutrality League*[1] tarafından verilmiş tam sayfa bir ilan gördü. İlan sloganında: "Britanyalılar, vazifenizi yapın ve ülkenizi bu ahlaksız ve aptalca savaşın dışında tutun," yazıyordu. Maud, hâlâ kendisi gibi düşünen insanların var olduğunu görmekten memnuniyet duydu. Fakat duruma hâkim olmaları mümkün değildi.

Sanderson, gümüş bir tepsiye koyduğu zarfla içeri girdi. Maud, zarfın üzerinde Walter'ın el yazısını görünce korktu. Ödü patladı. Bu hizmetçi ne yapmaya çalışıyordu? İlk mektubun gizli olduğunu dolayısıyla cevabın da gizli olacağının farkında değil miydi?

Walter'ın cevabını Fitz'in önünde okuyamazdı. Kalbi çarpmaya başladı; umursamıyormuş gibi yaparak zarfı tabağının yanına koydu ve Grout'a biraz daha kahve istediğini söyledi.

Paniğini gizlemek için gazetesine baktı. Fitz onun mektuplarına sansür uyguluyor değildi ama ailenin reisi olarak bu evdeki kadınlara hitaben gelen bütün mektupları okumaya hakkı vardı. Saygın hiçbir kadın buna itiraz etmezdi.

Maud'un, bir an önce kahvaltısını bitirmesi ve zarfı açmadan mektubu buradan uzaklaştırması gerekiyordu. Kupkuru boğazından aşağıya indirmeye zorlana zorlana, bir parça kızarmış ekmek yemeye çalıştı.

Fitz, *The Times* gazetesinin üstünden baktı. "Mektubunu okumayacak mısın?" dedi ve Maud'u dehşete düşüren sözleri ekledi: "Von Ulrich'in el yazısına benziyor."

Başka şansı kalmamıştı. Temiz bir bıçakla zarfı açtı ve yüzüne normal bir ifade yerleştirmeye çalıştı.

Sabah, saat dokuz.
Canım sevgilim,

[1] İngilizce, *Tarafsızlık İttifakı* anlamında. Söz konusu ilan, "Neutrality League 1914" ibaresiyle internette bulunabilir (çev. notu).

Elçilikteki herkese bavullarını hazırlama, faturalarını ödeme ve birkaç saat içinde Britanya'dan ayrılabilecek şekilde hazır olma emri verildi.

Sen ve ben, hiç kimseye planımızdan bahsetmemeliyiz. Bu geceden sonra Almanya'ya döneceğim ve sen burada kalarak ağabeyinle oturacaksın. Herkes bu savaşın birkaç haftadan daha uzun sürmeyeceğinde hemfikir. En fazla bir ay deniyor. Savaş biter bitmez ve ikimiz de hayatta olursak bütün dünyaya mutlu haberimizi vereceğiz ve birlikte yepyeni bir hayata başlayacağız.

Eğer savaştan sağ çıkmazsak, ah, lütfen, en azından karı koca olarak bir gecelik bir mutluluk yaşayalım.

Seni seviyorum.

W.

Not: Almanya bir saat önce Belçika'yı işgal etti.

Maud'un beyni dönüyordu. Gizlice evleneceklerdi! Hiç kimse bilmeyecekti. Düşman ülkeden biriyle evlendiğini bilmedikleri için Walter'ın amirleri ona güvenmeye devam edeceklerdi ve Walter, şerefi neyi emrediyorsa öyle savaşabilir hatta gizli serviste bile çalışabilirdi. Onun hâlâ bekâr olduğunu düşünen erkekler, Maud'a kur yapmaya devam edeceklerdi ama bununla başa çıkabilirdi; zaten yıllardır taliplerini tersleyip duruyordu. Savaş sonuna kadar Walter'dan ayrı yaşayacaktı ama o da en fazla birkaç aylık bir süreydi.

Fitz, onun düşüncelerini böldü. "Ne diyor?"

Maud'un beyni durdu. Fitz'e burada yazanları söyleyemezdi. Bu soruya nasıl cevap verecekti? Krem rengi kâğıda ve dik harfli el yazısına baktı; gözü, sondaki nota takıldı. "Bu sabah saat sekizde Almanya'nın Belçika'yı işgal ettiğini söylüyor."

Fitz, elindeki çatalı bıraktı. "Öyle demek," dedi. Hatta ilk defa Fitz bile şok geçiriyor gibiydi.

"Zavallı Belçika! Bence o Almanlar dünyanın en korkunç zorbaları," dedi Herm Hala. Sonra, aklı karışmış gibi ekledi: "Herr von Ulrich hariç elbette. O çok sevimli."

"Britanya Hükûmetinin nazik ricalarının sonu geldi," dedi Fitz.

"Bu delilik," dedi Maud, tek başına kalmış gibi. "Binlerce adam, hiç kimsenin istemediği bir savaşta ölecek."

"Senin savaşı destekleyeceğini sanırdım," dedi Fitz, eleştirir gibi. "Niha-

yetinde biz, Avrupa'daki tek gerçek demokrasi olan Fransa'yı savunacağız. Ve düşmanlarımız, seçilmiş parlamentolarının fiilen hiçbir gücü bulunmayan Almanya ve Avusturya olacak."

"Fakat müttefikimiz Rusya olacak," dedi Maud, buruk buruk. "Dolayısıyla biz, Avrupa'nın en zalim ve gerici monarşisinin ayakta kalması için savaşacağız."

"Ne demek istediğini anladım."

"Elçilikteki herkesin toplanması emredilmiş," dedi Maud. "Walter'ı bir daha hiç göremeyebiliriz." Gelişigüzel bir hareketle mektubu masaya koydu.

Bu işe yaramadı. "Mektubu görebilir miyim?" dedi Fitz.

Maud, donup kaldı. Mektubu ağabeyine göstermesi mümkün değildi. Sadece onu bir odaya kilitleyeceği için değil, *bir gecelik bir mutluluk* kısmını görürse silahını çekip Walter'ı vurabilirdi.

"Bakabilir miyim?" dedi Fitz tekrar, elini uzatarak.

"Elbette," dedi Maud. Bir saniye daha tereddüt yaşadı, sonra mektuba uzandı. Son anda gelen bir ilhamla fincanını devirdi ve kahveyi kâğıdın üstüne döktü. "Oh, hay benim sakarlığım!" dedi Maud, kahvenin mavi mürekkebi dağıtarak yazıları okunmaz hâle getirdiğini görmenin rahatlığıyla.

Grout öne çıktı ve dökülen kahveyi temizlemeye başladı. Maud, ona yardım ediyormuş gibi yaparken kahveden etkilenmeyen kelime kalmışsa onlar da ıslansın diye mektubu alıp ikiye katladı. "Özür dilerim Fitz," dedi. "Neyse ki daha fazla da bir bilgi yoktu."

"Önemli değil," dedi Fitz, gazetesine dönerken.

Maud, titredikleri görünmesin diye ellerini kucağına sakladı.

[II]

Bu sadece başlangıçtı.

Maud'un evden tek başına çıkması da çok zor olacaktı. Kaymak tabakanın bütün hanımefendileri gibi, yanında ona refakat eden biri olmadan herhangi bir yere gitmemesi gerekiyordu. Erkekler bunu, kadınlarını korumakta çok titizlendikleri için yapıyorlarmış gibi davranıyorlardı ama asıl amaç kadınları kontrol etmekti. Hiç şüphesiz, kadınlar oy hakkı elde edene kadar da böyle devam edecekti.

Maud, hayatının yarısını bu kuralı ihlal etmenin yollarını arayarak geçirmişti. Kimseye görünmeden evden çıkması gerekecekti. Bu, oldukça zordu.

Fitz'in Mayfair malikânesinde aileden sadece dört kişi yaşadığı hâlde,

herhangi bir anda evde en az bir düzine de hizmetli oluyordu.

Ayrıca, hiç kimseye çaktırmadan bütün geceyi dışarıda geçirmesi gerekecekti. Planını dikkatlice uygulamalıydı.

"Benim başım ağrıyor," dedi Maud, öğle yemeğini bitirdiğinde. "Bea, bu gece akşam yemeğine inmesem beni affeder misin?"

"Elbette," dedi Bea. "Yapabileceğim bir şey var mı? Profesör Rathbone'u çağırmamı ister misin?"

"Hayır, teşekkür ederim. Önemli bir şey olduğunu sanmıyorum." Önemsiz bir baş ağrısı demek, *ay hâli* demenin örtük yöntemiydi ve daha fazla soru sorulmadan kabul edilen bir bahane yerine geçiyordu.

O ana kadar işler yolunda gitmişti.

Maud, odasına çıktı ve hizmetçisini çağırmak için zili çaldı. "Ben yatıyorum Sanderson," dedi, dikkatle planladığı konuşmasına başlarken. "Muhtemelen günün geri kalanını burada geçireceğim. Lütfen diğer hizmetlilere de söyle, hiçbir sebeple rahatsız edilmek istemiyorum. Bir tepsi akşam yemeği için zili çalabilirim ama pek sanmıyorum; sanki yirmi dört saat uyuyacakmışım gibi geliyor." Bu konuşma günün geri kalanında ortada görünmemesini açıklardı.

"Hasta mısınız, efendim?" diye sordu Sanderson, endişelenmiş gibi. Bazı hanımlar sık sık yatağa düşerdi ama Maud için bu çok seyrek görülen bir şeydi.

"Her zamanki kadın derdi, bu seferki biraz daha ağrılı."

Maud, Sanderson'ın ona inanmadığını görebiliyordu. Hizmetçi, hâlihazırda bugün bir kere gizli bir mesaj taşımıştı ve böyle bir şey, daha önce hiç olmamıştı. Sanderson, sıra dışı bir şeylerin döndüğünün farkındaydı. Ama hizmetçilerin hanımlarını sorgulamalarına izin verilmezdi. Sanderson merak edip duracaktı.

"Ve sabahleyin de beni uyandırma," dedi Maud. Ne zaman geri dönebileceğini ve kimseye görünmeden eve nasıl gireceğini bilmiyordu.

Sanderson çıktı. Saat üçü çeyrek geçiyordu. Maud, çabucak soyunup gardırobuna baktı. Kendi elbiselerini gardıroptan seçmeye alışık değildi; normalde bunu Sanderson yapardı. Siyah renkli gezinti elbisesinin peçesi vardı ama kendi nikâhına siyah bir elbise ile gitmek niyetinde değildi.

Şömine rafındaki saate baktı: üçü yirmi geçiyor. Kararsızlıkla geçirilecek zaman yoktu. Şık bir Fransız elbisesi seçti. Uzun boynunu ortaya çıkaran, yüksek yakalı, üzerine sıkıca oturan, beyaz dantel bir buluz seçti. Üzerine, beyaza çalacak kadar uçuk mavi renkteki elbiseyi giydi. Elbisenin etekleri, günün son modasına uygun olarak ayak bileklerinin birkaç santim yuka-

rısına kadar iniyordu. Kıyafetine, geniş siperli, koyu mavi bir hasır şapka, mavi bir peçe, beyaz astarlı ve canlı mavi renkte bir şemsiye, mavi kadifeden büzgülü bir torba-çanta ekledi. Çantasına bir tarak, küçük bir şişe parfüm ve temiz bir külot koydu. Saat üç buçuğu vurdu. Walter şu anda dışarıda bekliyor olmalıydı. Kalbinin deli gibi çarptığını hissetti.

Peçesini indirdi ve boy aynasında kendine baktı. Tam olarak bir nikâh kıyafeti sayılmazdı ama nikâh dairesinde gayet güzel görüneceğini umdu. Daha önce hiç resmi nikâh görmediği için kıyafetinden çok da emin değildi.

Kapının anahtarını çıkardı ve kapalı kapının arkasında durup dışarıyı dinledi. Ona soru soracak birileriyle karşılaşmak istemiyordu. Onun ne yaptığını umursamayacak bir uşak veya ayakkabıcı çocuklar tarafından görülmek önemli değildi ama kadın hizmetçiler şimdiye kadar onun iyi olmadığını öğrenmişlerdi muhtemelen ve aileden birisi ile karşılaşırsa dalaveresi derhâl ortaya çıkardı. Utanmak umurunda değildi ama onu durdurmaya çalışmalarından korkuyordu.

Tam kapıyı açmak üzereyken ayak sesleri duydu ve tütün kokusu aldı. Bu, yemek sonrası purosunu tüttürerek Lordlar Kamarası veya belki de White's Kulüp'e gitmek için evden ayrılmaya hazırlanan Fitz olmalıydı.

Kısa bir sessizlik anından sonra dışarıya baktı. Geniş koridor bomboştu. Dışarı çıktı, kapıyı kapadı, kilitledi, anahtarı kadife çantasına attı. Şimdi kapıyı açmaya çalışacak herkes, onun içeride uyuduğunu düşünecekti.

Halı kaplı koridorda sessizce yürüdü, merdiven başına gelince durup aşağıya baktı. Alt holde hiç kimse yoktu. Hızlı hızlı merdivenleri inmeye başladı. Orta sahanlığa vardığında bir ses duydu ve donup kaldı. Bodrum kapısı ardına kadar açıldı ve Grout dışarı çıktı. Maud nefesini tuttu. Elinde şarap sürahileri ile holü geçen Grout'un kel tepesine baktı. Merdivenler, kâhyanın arkasında kalıyordu ve Grout, başını kaldırmadan yemek salonuna girdi.

Yemek odasının kapısı kapanınca Maud, ihtiyatı elden bıraktı ve son basamakları da koşarak indi. Ön kapıyı açtı, dışarı çıktı ve kapıyı çarparak kapadı. *Çok geç*, diye düşündü; sessizce kapatmadığına pişman olarak.

Sakin Mayfair Caddesi, Ağustos sıcağında pişiyordu. Caddede aşağı yukarı baktı: at arabalı bir balık satıcısı, çocuk arabası iten bir mürebbiye, motorlu bir taksinin tekerleğini değiştiren bir şoför. Yüz metre kadar ileride ve yolun karşı tarafında, mavi tenteli beyaz bir otomobil duruyordu. Maud, otomobilleri seviyordu ve bu da Walter'ın kuzeni Robert'a ait olan bir Benz 10/30'du.

O karşıya geçerken Walter arabadan çıktığında Maud'un yüreği sevinçle doldu. Walter da açık gri bir gündüz elbisesi giymiş ve yakasına da beyaz bir karanfil takmıştı. Gözleri buluştuğunda Walter'ın gözlerinde, gelip gelmeyeceğinden o ana kadar emin olamadığını belli eden bir ifade gördü ve gözlerine yaşlar doldu. Ama şimdi Walter'ın yüzü de sevinçle aydınlanmıştı. *Başka birine böyle büyük bir mutluluk verebilmek ne kadar tuhaf ve ne kadar harika,* diye düşündü Maud.

Endişeyle arkasına dönüp eve baktı. Grout kapıya çıkmış, aklı karışmış gibi caddede aşağı yukarı bakınıyordu. Maud onun, kapının kapanışını duyduğunu tahmin etti. Kararlılıkla önüne döndü ve aklına gelen ilk fikrin keyfini çıkardı: Nihayet özgürdü!

Walter onun elini öptü. Maud ise doğru dürüst öpüşmek istiyordu ama peçesi araya girdi. Ayrıca evlenmeden önce öpüşmek hoş karşılanmıyordu. Görgü kurallarının tamamını pencereden fırlatıp atmaya gerek yoktu.

Arabanın direksiyonunda Robert'ın oturduğunu gördü. Robert, gri silindir şapkasına dokunarak Maud'u selamladı. Walter ona güveniyordu. Nikâh şahitlerinden biri Robert olacaktı.

Walter kapıyı açtı, Maud arka koltuğa bindi. İçeride birisi daha vardı ve Maud, Tŷ Gwyn'deki kâhyayı tanıdı.

"Williams!" diye bağırdı.

Williams gülümsedi. "Artık bana Ethel demelisin," dedi. "Nikâh şahidin ben olacağım."

"Elbette – özür dilerim," dedi Maud ve hiç düşünmeden Ethel'e sarıldı. "Geldiğin için teşekkür ederim."

Otomobil hareket etti.

Maud, öne eğilerek Walter'a sordu: "Ethel'i nasıl buldun?"

"Senin kliniğe geldiğini söyledin bana. Adresini Dr. Greenward'dan aldım. Ona güvendiğini biliyorum, çünkü Tŷ Gwyn'de sana refakatçi olması için onu seçmiştin."

Ethel, Maud'a bir demet çiçek uzattı. "Nikâh buketin."

Mercan pembesi güllerdi –tutkulu aşkın simgesi. Walter çiçeklerin dilinden anlıyor muydu? "Bunları kim seçti?" diye sordu Maud.

"Ben önerdim," dedi Ethel. "Ve anlamını söylediğimde Walter'ın hoşuna gitti," diye ekledi, yüzü kızararak.

Maud, Ethel'in onları öpüşürken gördüğü için ne kadar tutkulu bir aşk yaşadıklarını bildiğini anladı. "Mükemmel seçim," dedi Maud.

Ethel, yeni görünen uçuk pembe bir elbise giymiş ve pembe güllerle süslenmiş bir şapka takmıştı. Bunları Walter almış olmalıydı. Ne kadar düşün-

celiydi.

Park Lane'den aşağı gidip Chelsea'ye döndüler. *Evleniyorum*, diye düşündü Maud. Hâlbuki geçmişte kendi düğününü düşündüğünde bütün arkadaşlarının düğünleri gibi, tam gün süren usanç verici törenler olacağını sanırdı. Böylesi daha iyiydi. Plan yoktu, davetli listesi yoktu, yemek servisi yoktu. İlahiler olmayacaktı, konuşmalar olmayacaktı, onu öpmeye çalışan sarhoş akrabalar olmayacaktı: sadece gelinle damat ve sevip güvendikleri nikâh şahitleri.

Gelecekle ilgili bütün kaygıları kafasından attı. Avrupa savaştaydı ve her şey olabilirdi. O sadece bugünün keyfini çıkaracaktı –bugünün ve bu gecenin.

King's Road'dan aşağı doğru giderlerken birden bire gerginlik hissetti. Cesaret bulmak için Ethel'in elini tuttu. Aklına, kâbus gibi bir görüntü düştü: Fitz, Cadillac arabasıyla arkalarından geliyor ve "Durdurun şu kadını!" diye bağırıyordu. Gayriihtiyari arkasına baktı. Elbette görünürde ne Fitz vardı ne de otomobili.

Chelsea Belediye Sarayı'nın klasik cephesi önünde durdular. Robert, Maud'un kolunu tuttu ve merdivenlerden çıkıp girişe gelmesine yardım etti. Walter da Ethel ile birlikte arkalarından geliyordu. Yoldan gelip geçenler durup onlara baktılar: Evlenme törenlerine herkes bayılıyordu.

Binanın içi, *Victorian* tarzda ve müsrifçe döşenmişti: renkli yer karoları, duvarlarda alçı kabartmalar. Ama evlenmek için uygun bir mekân gibiydi.

Üç buçukta başlayan nikâh henüz bitmediği için lobide beklemek zorunda kaldılar. Dördü, küçük bir daire hâlinde ayakta beklerken hiçbiri söyleyecek söz bulamadı. Maud, gülleri kokladı; gül kokusu beyninin içine doldu ve bir kadeh şampanya içmiş gibi oldu.

Birkaç dakika sonra, önceki nikâh töreni sona erdi: Gündelik bir elbise giymiş gelin ile çavuş üniformalı damat dışarı çıktılar. Belki onlar da savaş yüzünden ani bir karar vermek zorunda kalmışlardı.

Maud ve grubu içeri girdiler. Takım elbise giymiş ve gümüşi renk kravat takmış olan nikâh memuru, sade bir masada oturuyordu. Yakasında bir karanfil vardı ve Maud, bunun hoş bir jest olduğunu düşündü. Nikâh memurunun yanında oturan kâtip de gündelik bir takım elbise giymişti. İsimlerini, Mr. von Ulrich ve Miss Maud Fitzherbert olarak bildirdiler. Maud peçesini kaldırdı.

"Miss Fitzherbert, kimliğinizi ispat edecek bir belge gösterebilir misiniz?" dedi nikâh memuru.

Maud, adamın neden bahsettiğini anlamadı.

Onun boş boş baktığını gören memur, "Doğum belgeniz olabilir," dedi.

Belge yanında değildi. Onun gerekeceğini bilmiyordu ve bilseydi bile yanında getiremezdi; çünkü Fitz, ailesine ait diğer belgelerle birlikte doğum belgesini de kasasında kilitli tutuyordu. Maud, birden paniğe kapıldı.

"Bu işinizi görür," dedi Walter. Cebinden, Miss Maud Fitzherbert adına, bebek kliniği caddesi adresli, damgalı bir zarf çıkardı. Dr. Greenward'ı görmeye gittiğinde almış olmalıydı. Walter ne kadar akıllıydı.

Nikâh memuru hiçbir yorum yapmadan zarfı geri uzattı. "Biraz sonra edeceğiniz yeminin ciddiyeti ve bağlayıcılığını sizlere hatırlatmak benim görevim," dedi.

Maud, ne yaptığını bilmiyor olabileceğinin hatırlatılmasından dolayı biraz gücendi ama sonra memurun bunu evlenmek isteyen herkese söylediğini anladı.

Walter, daha dik duruyordu. *İşte böyle*, diye düşündü Maud, *geri dönüş yok*. Walter ile evlenmek istediğinden çok emindi ama bundan da öte, şöyle bir bakışta kocası olmasını istediği hiçbir erkekle karşılaşmadan yirmi üç yaş sınırına geldiğinin, ciddi ciddi farkındaydı. Karşılaştığı erkekler ona, büyümüş de küçülmüş çocuk muamelesi yapıyorlardı. Sadece Walter farklı davranmıştı. Ya Walter ile evlenecekti ya da asla evlenmeyecekti.

Nikâh memuru, Walter'ın tekrarlamasını istediği kelimeleri sıralıyordu. "Yeminle beyan ederim ki ben, Walter von Ulrich, Maud Elizabeth Fitzherbert ile evlilik birliği kurmamızın önüne geçecek yasal bir engel bilmiyorum." Walter kendi adını, İngiliz aksanıyla söylemişti: gerçek Alman aksanıyla söylendiği gibi Val-ter değil, Wall-ter.

Walter konuşurken Maud onun yüzünü seyretti. Yüzü metin ve temiz görünüyordu. Sıra Maud'a geldiğinde Walter da bütün ağırbaşlılığıyla onu seyretti.

Maud onun ciddiyetine bayılıyordu. Erkeklerin çoğu, hatta oldukça akıllı olanlar bile, bir kadınla konuşurken şapşallaşıyorlardı. Walter ise onunla, Robert veya Fitz ile konuşur gibi fikir tartışmaları yapıyor ve daha da ötesine geçip Maud'un cevaplarını dinliyordu.

Sonra, birbirlerine karşı evlilik yeminlerini ettiler. Walter onu karılığa kabul ederken gözlerinin içine baktı ve Maud bu defa, onun sesinde coşkulu bir titreşim duydu. Walter'ın çok sevdiği diğer yönü de buydu: Onun ciddiyetini sarsabileceğini biliyordu. Onu, aşkla mutlulukla ve arzuyla titretebileceğini biliyordu.

Aynı yemini kendisi de etti. "Buradaki şahitler huzurunda yemin ederim ki ben, Maud Elizabeth Fitzherbert, seni Walter von Ulrich, yasal olarak

nikâhlandığım kocam olarak kabul ediyorum."

Sesinde hiçbir pürüz yoktu ve en ufak bir heyecan belirtisi göstermemiş olmaktan dolayı biraz utandı ama onun tarzı böyleydi. Hiç öyle olmasa bile metin görünmeyi tercih ediyordu. Walter bunu anlıyordu ve Maud'un kalbinde esen arzunun görünmeyen fırtınasını herkesten çok o biliyordu.

"Yüzüğünüz var mı?" dedi nikâh memuru. Bu, Maud'un aklına hiç mi hiç gelmemişti – ama Walter düşünmüştü. Yeleğinin cebinden sade bir alyans çıkardı, Maud'un elini tuttu, yüzüğü parmağına taktı. Yüzük ölçüsünü tahmin etmiş olmalıydı; parmağına çok az bir farkla uymuştu, belki bir tık daha küçük olabilirdi. Evlilikleri gizli kalacağına göre, bugünden sonra bir süre alyansını takamayacaktı.

"Şimdi sizi karı koca ilan ediyorum," dedi nikâh memuru. "Gelini öpebilirsin."

Walter, usulca dudaklarından öptü. Maud kollarını onun beline doladı, onu kendine çekti ve fısıldadı: "Seni seviyorum."

"Ve şimdi de evlilik cüzdanı. Belki oturmak istersiniz... Mrs. Ulrich," dedi nikâh memuru. Walter gülümsedi, Robert kıkırdadı, Ethel'den ufak çaplı bir tezahürat geldi. Maud, nikâh memurunun gelinlere evlilik isimleriyle hitap eden ilk kişi olmaktan hoşlandığını düşündü. Hep birlikte oturdular; kâtip, evlenme cüzdanını doldurmaya başladı. Walter, babasının mesleğini ordu subayı ve kendi doğum yerini de Danzig olarak yazdırdı. Maud, baba adının George Fitzherbert, mesleğinin çiftçilik –aslında gerçekten de Tŷ Gwyn'de bir koyun sürüsü vardı, yanlış bir tanım sayılmazdı– kendi doğum yerinin Londra olduğunu söyledi. Robert ve Ethel de şahit olarak imzaladılar.

Aniden, bitivermişti; nikâh salonundan çıktılar lobiyi –ki yeni bir güzel gelin, hayat boyu bir taahhüde gireceği için ürkmüş görünen bir damatla beraber, nikâh sırası bekliyordu– geçtiler. Kol kola köşeye park ettikleri arabaya yürürken Ethel üstlerine bir avuç konfeti serpti. Sokaktaki insanlar arasında Maud, orta sınıftan, kendi yaşlarında, elinde bir dükkândan aldığı paketle onlara bakan bir kadını fark etti. Kadın, dikkatle Walter'a baktı sonra gözlerini Maud'a çevirdi. Maud, kadının gözlerindeki kıskançlığı gördü. *Evet*, diye düşündü Maud, *o* şanslı kız, benim!

Walter ve Maud arabanın arka koltuğuna, Robert ve Ethel de öne oturdular. Araba hareket edince Walter, Maud'un elini tuttu ve öptü. Birbirlerinin gözlerinin içine bakıp güldüler. Maud, evli çiftlerin böyle yaptıklarını görmüş ve her seferinde çok aptalca ve fazlasıyla duygusal bir davranış olduğunu düşünmüştü; fakat şimdi, dünyanın en doğal şeyi gibiydi.

Birkaç dakika sonra Hyde Otel'e vardılar. Maud peçesini çıkardı. Walter onun koluna girdi ve lobiyi geçerek merdivenlere yürüdüler. "Ben şampanya ısmarlayacağım," dedi Robert.

Walter en iyi süit daireyi tutmuş ve içerisini çiçeklerle doldurmuştu. Muhtemelen yüz tane mercan pembesi gül vardı odada. Maud'un gözlerine yaşlar dolarken Ethel şaşkın şaşkın yutkundu. Bir sehpanın üstüne bir tabak meyve ve bir kutu çikolata konmuştu. Öğleden sonra güneşi büyük pencerelerden içeriye dolarak şenlikli bir kumaşla döşenmiş koltukların ve sofanın üzerinde parlıyordu.

"Rahatımıza bakalım!" dedi Walter, neşeyle.

Maud ve Ethel süiti incelerken Robert ve arkasından da elinde bir şampanya ve kadehleri taşıdığı tepsisiyle bir garson içeri girdiler. Walter şampanyayı patlattı ve kadehlere doldurdu. "Ben şerefe kadeh kaldırmak istiyorum," dedi Robert, hepsi kadehlerini ellerine alınca. Boğazını temizledi ve neşe içindeki Maud, onun bir konuşma yapacağını anladı.

"Kuzenim Walter sıra dışı bir adamdır," diyerek başladı Robert. "Her zaman benden daha büyükmüş gibi göründü ama aslında aynı yaştayız. İkimiz birlikte Viyana'da öğrenciyken o asla sarhoş olmazdı. Eğer bir grup arkadaş gece dışarı çıkıp belli evleri ziyaret edeceksek Walter evde kalıp ders çalışırdı. Onun, belki de kadınlardan hoşlanmayan tipte bir adam olduğunu düşünmeye başlamıştım." Robert, çarpık bir tebessümle güldü. "Aslında, o tipte yaratılmış olan bendim –ama İngilizlerin dediği gibi, o da başka bir hikâye. Walter ailesine ve işine âşıktır, Almanya'ya âşıktır ama bugüne kadar bir kadına âşık olmadı. Walter değişti." Robert, fesat fesat sırıttı. "Kendine yeni kravatlar alıyor. Bana sorular soruyor –bir kızı ne zaman öpmek lazım, erkekler kolonya sürmeli mi, hangi renk ona yakışıyor– sanki ben kadınların nelerden hoşlandığını bilirmişim gibi. Ve... ki bence en korkunç olan da burası," –Robert rol keser gibi durdu– "Walter, ragtime çalıyor!"

Diğerleri güldüler. Robert kadehini kaldırdı. "Bütün bu değişiklikleri beceren kadının şerefine içelim –geline!"

Birer yudum içtiler ve sonra Maud'un şaşkın bakışları arasında Ethel konuştu: "Damadın şerefine kadeh kaldırmak da bana düşüyor," dedi. Galler'den gelen bir hizmetçi böyle bir öz güveni nasıl edinmişti? Maud, Ethel'in babasının bir vaiz ve bir politik aktivist olduğunu hatırladı; Ethel'in önünde, izinden gidebileceği bir örneği vardı.

"Leydi Maud, onun sınıfından tanıdığım her kadından farklı," diye başladı Ethel. "Ben, hizmetçi olarak Tŷ Gwyn'de çalışmaya başladığımda, aile bireyleri arasında beni fark eden tek insan, Leydi Maud'du. Burada, Lond-

ra'da, evlenmemiş genç kadınların bebekleri olduğunda saygın hanımefendilerin çoğu, ahlaki çürümeden bahsederek homurdanır –fakat Leydi Maud, o annelere gerçekten yardım eder. Londra'nın East End dolaylarında *Leydi Maud*, bir azize gibi görülür. Ama onun da olumsuzlukları var ve bunlar çok ciddi şeyler."

Bu da ne demek, diye düşündü Maud.

"Normal bir adamı etkileyemeyecek kadar ciddi," diye devam etti Ethel. "Londra'nın gözde erkeklerinin çoğu, Leydi Maud'un güzelliğine ve hayat dolu kişiliğine kapıldılar ama onun beyninden ve politik gerçekçiliğinden ürktüler. Bir süre önce, onun kalbini kazanacak erkeğin nadir bulunan biri olacağını fark ettim. Bu adam akıllı olmak zorundaydı ama açık fikirli de olmalıydı; ahlaki değerlere sıkı sıkıya bağlı olmalı ama Ortodoks olmamalıydı; güçlü olmalıydı ama despot olmamalıydı." Ethel gülümsedi. "Ben, böyle bir adamın var olmadığını sanıyordum. Ve sonra, ocak ayında, bu adam Aberowen tepesindeki istasyonun taksisiyle geldi, Tŷ Gwyn'e girdi ve bekleme sona erdi." Ethel kadehini kaldırdı. "Damadın şerefine!"

Tekrar şampanya içtiler. Sonra Ethel, Robert'ın koluna girdi. "Şimdi beni Ritz'e, akşam yemeğine götürebilirsin Robert," dedi.

Walter şaşırmış gibiydi. "Ben akşam yemeğini burada, hep birlikte yiyeceğiz sanıyordum!" dedi.

Ethel ona cingöz cingöz baktı. "Aptal aptal konuşma yahu," dedi ve Robert'ı da çekeleyerek kapıya yürüdü.

"İyi geceler," dedi Robert, saat sadece altı olmasına rağmen. Ethel ve Robert dışarı çıkıp kapıyı kapattılar.

Maud güldü. "Bu kâhya çok zeki," dedi Walter.

"Beni anlıyor," dedi Maud. Kapıya gitti ve kilitledi. "Şimdi," dedi, "yatak odası."

"Elbiselerini çıkarırken yalnız olmayı mı tercih edersin?" diye sordu Walter, çekingen çekingen.

"Pek sayılmaz," dedi Maud. "Seyretmek istemez miydin?"

Walter yutkundu ve konuştuğunda sesi boğuk çıktı. "Evet, lütfen," dedi. "İsterim." Yatak odasının kapısını tuttu, Maud kapıdan girdi.

Bütün cüretkârlık gösterisine rağmen yatağın kıyısına oturup ayakkabılarını çıkarırken Maud da gergindi. Sekiz yaşından beri onu çıplak gören kimse olmamıştı. Vücudunun güzel olup olmadığını bilmiyordu, çünkü kendisi de kimseyi çıplak görmemişti. Fakat müzelerdeki çıplak heykellerle mukayese edince göğüsleri küçük, kalçaları genişti. Ve bacaklarının arasında bir tüy topağı vardı ki nü tablolarda öyle bir şey görünmüyordu. Acaba

Walter onun çirkin olduğunu düşünür müydü?

Walter, ceketini ve yeleğini çıkardı; soğukkanlı bir tavırla astı. Maud, bir gün buna alışacaklarını düşündü. Herkes her zaman yapıyordu. Fakat bir şekilde tuhaf geliyordu; heyecanlı olmaktan çok göz korkutucu bir durum yaşıyorlardı.

Maud, çoraplarını sıyırdı ve şapkasını çıkardı. Üzerinde fuzuli sayılabilecek başka bir şey yoktu. Ayağa kalktı. Walter, kravatını çözmeyi bıraktı.

Maud, çabucak elbisesini çözdü ve üzerinden yere kaymasını sağladı. Sonra da iç eteğini düşürdü ve dantel bluzunu başından çıkardı. İç çamaşırlarıyla Walter'ın önünde durdu ve onun yüzünü seyretti.

"Öyle güzelsin ki," dedi Walter, fısıldar gibi.

Maud gülümsedi. Walter her zaman doğruyu söylerdi.

Walter onu kollarına aldı ve öptü. Maud'un gerginliği biraz hafifledi; hemen hemen rahatlamış sayılırdı. Onun ağzının, nazik dudaklarının, bıyıklarının kendi ağzına dokunuşunun tadını çıkardı. Her şeyini coşkulu bir farkındalıkla hissederek Walter'ın yanaklarını okşadı, kulak memelerini parmak uçları arasında sıktı, elini ensesinde gezdirdi ve düşündü: *Bütün bunların hepsi, artık benim.*

"Uzanalım," dedi Walter.

"Hayır. Henüz değil." Walter'dan geri çekildi. "Bekle," dedi. Kombinezonunu çıkardı ve altına giydiği o yeni icat göğüs bağı ortaya çıktı. Kollarını arkaya kıvırdı, klipsi açtı ve göğüs bağını yere attı. Meydan okur gibi Walter'a baktı: *Kolaysa göğüslerimi beğenme*, der gibi bakıyordu.

"Çok güzeller –öpebilir miyim?" dedi Walter.

"Ne istersen yapabilirsin," dedi Maud, lezzetli bir hafif meşreplik hissederek.

Walter başını onun göğsüne eğdi ve göğüslerinden birini öptü; sonra diğerini öptü ve dudaklarını nazikçe göğüs uçlarında gezdirdi. Sanki hava birdenbire soğumuş gibi göğüs uçları kalktı. Maud aniden ayni şeyi Walter'a yapma arzusu hissetti. Acaba bunu tuhaf bulur muydu?

Walter onun göğüslerini ilelebet öpebilirdi. Usulca Walter'ı itti. "Bütün giysilerini çıkar," dedi. "Çabucak."

Walter ayakkabılarını, çoraplarını, kravatını, gömleğini, fanilasını ve pantolonunu çıkardı; sonra tereddüt etti. "Utanıyorum," dedi gülerek. "Neden, bilmiyorum."

"Önce ben yapayım," dedi Maud. Donunun bağcıklarını çözdü ve çıkardı. Başını kaldırdığında Walter da çıplaktı; Maud büyük bir şaşkınlıkla penisinin, kasıklarındaki sarı bir kıl öbeği içinden yukarı kalkmış olduğunu

gördü. Operada, giysilerinin arasından onu tuttuğunu hatırladı ve şimdi tekrar ona dokunmak istedi.

"Şimdi uzanabilir miyiz?" dedi Walter.

Öyle yerinde bir soruydu ki Maud güldü. Walter'ın yüzüne alınmış gibi bir ifade yerleşiverince Maud derhâl özür dilemeye hazırlandı. "Seni seviyorum," dedi ve Walter'ın yüzü ışıldadı. "Lütfen şimdi uzanalım." Maud öyle heyecanlıydı ki patlayıvereceğini sandı.

Önce, birbirlerini öpüp okşayarak yan yana uzandılar. "Seni seviyorum," dedi Maud, tekrar. "Bunu söyleyip durmamdan ne kadarcık bir zamanda sıkılacaksın bakalım?"

"Asla," dedi Walter, kahramanca.

Maud ona inandı.

Bir süre sonra, "Şimdi?" diye sordu Walter.

Maud başını salladı ve bacaklarını açtı. Walter, ağırlığını dirseklerine vererek onun üstüne çıktı. Maud, beklenti içinde gerginleşmişti. Walter ağırlığını sol koluna yükleyerek onun kasıklarına dokundu. Maud, onun önce, parmaklarıyla ıslak dudaklarını açtığını hissetti ve sonra daha büyük bir şey geldi. Walter yüklendi ve Maud aniden bir acı hissedip bağırdı.

"Özür dilerim!" dedi Walter. "Canını yaktım! Çok özür dilerim!"

"Biraz bekle," dedi Maud. Çok büyük bir acı değildi. Aslında acıdan çok bir şok hissi içindeydi. "Tekrar dene," dedi. "Daha nazikçe."

Penisin tekrar ıslaklığına dokunduğunu hissetti ama içeri giremeyeceğini anladı: ya o fazlasıyla büyüktü veya kendisi çok dardı veya her ikisi birden. Yine de başarılı bir sonuç bekleyerek onun yüklenmesine izin verdi. Canı yandı ama bu defa dişlerini sıkarak bağırmamayı başardı. Fakat metaneti bir işe yaramadı. Çok geçmeden Walter durdu. "Girmiyor," dedi.

"Ne oldu?" dedi Maud, çaresizce. "Bunun kendiliğinden oluverdiğini sanıyordum."

"Anlamıyorum," dedi Walter. "Hiç tecrübem yok."

"Ve kesinlikle benim de yok." Uzanıp penisi tuttu. Elinde bıraktığı hisse bayılıyordu: katı ama ipeksi. Kolaylaştırmak için kalçalarını kaldırarak kendi eliyle sokmaya çalıştı. Ancak çok geçmeden Walter kendini çekti. "Ah, özür dilerim! Benim de canım yandı!"

"Sence normalden büyük müsün?" diye sordu Maud, çekine çekine.

"Hayır. Ordudayken birçok adamı çıplak gördüm. Bazıları ekstra büyüktü ve bundan gurur duyarlardı; ben averaj sayılırım ama onların bir zorluk yaşamaktan şikâyet ettiklerini hiç duymadım."

Maud başını salladı. Daha önce gördüğü tek penis Fitz'inkiydi ve hatırla-

dığı kadarıyla da Walter'ınki kadardı.

"Belki de ben çok darım."

Walter başını sağa sola salladı. "On altı yaşımdayken Robert'ın Macaristan'daki ailesini ziyarete gitmiştim. Orada bir kız vardı, Greta. Çok şey... civelek bir kızdı. Cinsel birleşme yaşamadık ama denedik. Ona da Sussex House kütüphanesinde sana dokunduğum gibi dokundum. Umarım bunları anlatarak seni sinirlendirmiyorumdur."

Maud onun çenesini öptü. "Zerre kadar bile sinirlendirmiyorsun."

"Greta da o bölgede senden farklı değildi."

"Öyleyse neden olmuyor?"

Walter içini çekti ve yuvarlanarak Maud'un üzerinden indi. Kolunu Maud'un başının altına sokup onu kendine çekti, alnından öptü. "Yeni evli çiftlerin bazı zorluklar yaşayabildiklerini duymuştum. Bazen erkekler çok gergin oluyor ve sertleşemiyormuş. Erkeklerin aşırı heyecanlanıp içeri giremeden boşaldıklarını da duydum. Sanırım sabırla birbirimizi sevmeli ve ne olacağını görmeliyiz."

"Ama sadece bir gecemiz var!" dedi Maud, ağlamaya başlayarak.

Walter, "Üzülme, üzülme," diyerek onu okşadı ama bu da işe yaramadı. Maud, fevkalade bir başarısızlık hissi içindeydi. Çok akıllı olduğumu sanıyordum, diye düşünüyordu, *ağabeyimden kaçtım, Walter ile gizlice evlendim ve şimdi her şey bir felakete dönüştü.* Kendisi için de hayal kırıklığı yaşıyordu ama Walter için daha da fazla üzülüyordu. *Yirmi sekiz yaşına kadar bekleyip sonra da onu tatmin edemeyecek bir kadınla evlenmek onun için ne korkunç bir şey olmalı!*

Keşke bu konuyu konuşabileceği birisi –bir kadın– olsaydı ama kim? Bunu Herm Hala ile konuşmak çok gülünç olurdu. Bazı kadınlar sırlarını hizmetçileriyle konuşurlardı ama Maud'un Sanderson ile öyle bir samimiyeti hiç olmamıştı. Aklına Ethel geldi. *Onunla konuşabilirim!* Şimdi düşününce bacakların arasında kıl olmasının normal bir şey olduğunu ona söyleyen de Ethel'di. Ama Ethel, Robert ile çıkıp gitmişti.

Walter doğrulup oturdu. "Yemek isteyelim, belki yanında bir şişe de şarap," dedi. "Karı-koca olarak baş başa oturalım, bir süre havadan sudan konuşalım ve sonra tekrar deneyelim."

Maud'un hiç iştahı yoktu ve havadan sudan konuşabileceğini de sanmıyordu ama daha iyi bir fikri de yoktu; dolayısıyla, Walter'ın fikrini kabul etti.

Mutsuz mutsuz giyindi. Walter da çabucak giyindi ve yan odaya geçti, garson çağırmak için zili çaldı. Maud onun, soğuk et, füme balık, salata ve

bir şişe Alman şarabı siparişi verdiğini duydu.

Açık pencerenin yanına oturdu ve aşağıdaki caddeye baktı. Bir gazete afişinde, ALMANYA'YA İNGİLİZ ÜLTİMATOMU, yazıyordu. Walter bu savaşta ölebilirdi. Onun bakir ölmesini istemiyordu.

Yemek geldiğinde Walter seslenince yan odaya geçip ona katıldı. Garson, beyaz bir masa örtüsünün üstüne füme somon, dilimlenmiş domuz eti, marul, domates, hıyar, dilimlenmiş beyaz ekmek yerleştirdi.

Maud, açlık hissetmiyordu ama kadehine konulan beyaz şarabı yudumladı ve isteksizliği belli olmasın diye birkaç lokma somon yedi.

Nihayetinde, gerçekten de havadan sudan konuştular. Walter eski günlerden, çocukluğundan, annesinden ve Eton'da geçirdiği günlerden söz etti. Maud da babası sağken Tŷ Gwyn'de verdikleri partileri anlattı. Ülkenin en güçlü adamları misafirleri olurdu ve annesi misafirlerin kalacakları odaları öyle bir şekilde ayarlardı ki erkekler, metreslerine yakın odalarda kalabilirdi.

En başta Maud, birbirini hiç tanımayan iki kişiymişler gibi sözlerini düşünerek konuşuyordu ama çok geçmeden gevşediler, normal samimiyetleriyle konuşmaya başladılar ve Maud aklına geldiği gibi konuşmaya başladı.

Garson masayı toplarken onlar divana geçtiler; el ele tutuşarak konuşmaya devam ettiler. Başkalarının seks hayatıyla ilgili yorumlar yapmaya başladılar: kendi anne-babalarının, Fitz'in, Robert'ın, Ethel'in, hatta Düşesin. Maud, Robert gibi adamların nerelerde karşılaştıklarını, birbirlerini nasıl tanıdıklarını ve neler yaptıklarını hayretler içinde öğrendi. Erkeklerle kadınlar nasıl öpüşüyorlarsa aynen öyle öpüşüyorlardı. Maud'un operada kendisine yaptığını onların da birbirlerine yaptığını anlattı Walter. Daha başka şeyler de yaptıklarını ama detaylarının bilmediğini söyledi; fakat Maud, onun detayları bildiğini, ancak utandığı için söyleyemediğini düşündü.

Şömine rafındaki saat on ikiyi vurunca Maud şaşırdı. "Hadi yatalım," dedi. "İşler umduğumuz gibi gitmese de senin kollarında yatmak istiyorum."

"Tamam," dedi Walter. Ayağa kalktı. "Önce başka bir şey yapmama müsaade eder misin? Lobide, misafirlerin kullanabileceği bir telefon var. Elçiliğe telefon etmek istiyorum."

"Elbette."

Walter dışarı çıktı. Maud da koridorun sonundaki tuvalete gitti; sonra da süite geri döndü. Elbiselerini çıkardı; yatağa çıplak girdi. Artık, bu gece olanları fazla umursamıyormuş gibi hissediyordu. Walter ile birbirlerine

âşıktılar ve şu anda birlikteydiler; olup olacağı bu kadar bile olsa yeterliydi.

Birkaç dakika sonra Walter geri döndü. Yüzü asıktı. Maud kötü bir haber getirdiğini hemen anladı. "Britanya, Almanya'ya karşı savaş ilan etti," dedi.

"Ah Walter, öyle üzgünüm ki!"

"Elçilik notayı bir saat önce almış. Young Nicolson, Dışişleri Bakanlığından alıp getirmiş ve Prens Lichnowsky'yi yatağından kaldırmış."

Bunun olacağını zaten biliyorlardı ama öyle bile olsa gerçek, Maud'un yüzüne bir şamar gibi indi. Walter'ın da çok gergin olduğunu görebiliyordu.

Walter, hiç düşünmeden sanki yıllardan beri karısının önünde soyunmuş bir adam gibi elbiselerini çıkarmaya başladı. "Yarın gidiyoruz," dedi. Son olarak iç donunu da çıkardı. Maud onun penisini normal hâlinde, küçük ve buruşukken gördü. "Sabah saat onda bütün bagajımla beraber Liverpool Caddesi istasyonunda olmak zorundayım." Elektriği kapattı ve Maud'un yanına girdi.

Bir süre, birbirlerine dokunmadan, yan yana yattılar ve Maud, berbat hissettiği bir an içinde onun öylece uyuyup kalmasından korktu ama sonra, Walter döndü, onu kollarına aldı ve dudaklarından öptü. Her şeye rağmen Maud'un yüreği ona karşı duyduğu arzuyla doldu; gerçekten de yaşadıkları sıkıntılar Walter'ı daha çok, acilen ve çaresizce sevmesine neden oluyordu sanki. Kendi karnının yumuşaklığında, sertleşen ve büyüyen penisi hissetti. Çok geçmeden Walter tekrar onun üstüne çıktı. Daha önceki gibi sol koluna dayanıp sağ eliyle Maud'a dokundu. Daha önceki gibi Maud, onun sertliğinin kendi ıslaklığını zorladığını hissetti. Ve daha önceki gibi canı yandı –fakat sadece kısa bir an için. Bu defa içine girebilmişti.

Kısa süren bir direnç anı daha hissetti ve sonra bekâretini kaybetti; aniden, Walter tamamıyla içine girmişti ve en kadim kucaklaşmayla birbirlerine kilitlendiler.

"Oh, çok şükür," dedi Maud; rahatlaması zevke dönüştü ve Walter'ın mutlu ritmine uyarak hareket etmeye başladı; nihayet, sevişebiliyorlardı.

İKİNCİ BÖLÜM

DEVLERİN SAVAŞI

ON İKİ

Ağustos 1914

Katerina perişan hâldeydi. Seferberlik afişleri St. Petersburg'un her yerine asıldığında Grigori'nin pansiyondaki odasında oturup parmaklarını sarı saçlarının arasına soktu. "Ben ne yapacağım? Ben ne yapacağım?" diye diye ağladı.

Grigori'nin, onu kollarının arasına almak, gözyaşlarını öpücükleriyle dindirmek ve onu asla yalnız bırakmayacağı sözü vermek için canı gidiyordu. Fakat böyle sözler veremezdi ve ayrıca Katerina erkek kardeşine âşıktı.

Grigori, askerlik hizmetini yaptığı için şimdi ihtiyat askeriydi ve teorik olarak savaşmaya hazırdı. Aslına bakılırsa askerî eğitiminin çoğu, uygun adım yürümek ve inşaat yapmaktan ibaretti. Mamafih, silahaltına alınacak ilk grubun içinde olacağını tahmin ediyordu.

Öfkesinden duman saçıyordu sanki. Çar Nicholas'ın yaptığı diğer her şey gibi bu savaş da aptalca ve manasız bir şeydi. Bosna'da bir cinayet işlenmişti ve bir ay sonra da Rusya, Almanya ile savaşa giriyordu! İki taraftan da binlerce işçi ve köylü ölecek ve hiçbir şey elde edilemeyecekti. Grigori ve tanıdığı herkes için bu savaş, Rus asillerinin ülkeyi yönetemeyecek kadar aptal olduklarının ispatıydı.

Hayatta kalsa bile, bu savaş bütün planlarını mahvedecekti. Amerika'ya yeni bir bilet alabilmek için para biriktiriyordu. Putilov Fabrikasından aldığı ücretle gerekli parayı iki veya üç yıl içinde biriktirebilecekti. Ama iş ordu maaşına kalırsa ilelebet biriktiremezdi. Çarlık yönetiminin zulüm ve adaletsizliğine kaç yıl daha katlanmak zorundaydı?

Katerina için daha da büyük bir endişe duyuyordu. Kendisi savaşa gitmek zorunda kalırsa Katerina ne yapacaktı? Şimdilik pansiyondaki diğer kızlarla aynı odayı paylaşıyor ve Putilov Fabrikasında, karton kutulara tü-

fek fişeği yerleştirme işinde çalışıyordu. Fakat bebek doğduğunda en azından bir süre için işi bırakmak zorunda kalacaktı. Grigori olmadan kendine ve çocuğuna nasıl bakardı? Çaresiz durumda kalacaktı ve Grigori, köyden gelen kızların parasız kaldıklarında St. Petersburg'da ne iş yaptıklarını biliyordu. *Tanrı onu, caddelerde bedenini satmak zorunda kalmaktan korusun.*

Ancak ne ilk günde ne de ilk haftada silahaltına çağırıldı. Gazetelere bakılırsa temmuz ayının son gününde iki buçuk milyon ihtiyat askeri seferber edilmişti; fakat bu tamamen hikâyeydi. Bir günde o kadar adamı derleyip toplayarak üniforma giydirip trenlere doldurmak ve cepheye göndermek imkânsızdı; hatta bir ay bile imkânsız bir süreydi. İhtiyat askerleri grup grup çağırılıyorlardı ve bazı gruplar önce bazıları da daha geç silahaltına alınıyorlardı.

Sıcak ağustosun ilk günleri geçip gitti; Grigori, onu ıskalamış olabileceklerini düşünmeye başladı. Son derece cazip bir olasılıktı aslında. Düzeltilmesi imkânsız bir altüst oluşun pençesindeki devlet yapısı içinde, en kötü yönetilen kurumlardan biri de orduydu ve ordunun halis kabiliyetsizliği nedeniyle binlerce erkek gözden kaçırılmış olabilirdi.

Katerina, her sabah erkenden onun odasına gelmeyi alışkanlık hâline getirmişti ki o sırada Grigori, kahvaltı hazırlıyor oluyordu. Bu, gününün en önemli saatiydi Grigori için. O saatte her zaman kalkmış, yıkanmış ve giyinmiş olurdu ama Katerina, yatağa girdiği iç gömleğiyle saçlarının büyüleyici dağınıklığıyla ve esneye esneye geliyordu. Giysisi, bedenine fazlasıyla dar geliyordu; çünkü şimdi kilo almaya başlamıştı. Grigori onun dört buçuk aylık hamile olduğunu hesapladı. Göğüsleri ve kalçası daha büyüktü ve karnında, küçük ama fark edilebilir bir şişlik oluşmuştu. Buram buram cinsellik kokan hâli, keyifli bir işkence gibiydi Grigori için ve kızın bedenine bakmamaya çalışıyordu.

Bir sabah, Grigori iki tavuk yumurtasını ateşin üstünde karıştırarak pişirirken geldi Katerina. Grigori artık kahvaltı için lapa pişirmeyi bırakmıştı; çünkü kardeşinin doğmamış çocuğunun, güçlü ve sağlıklı büyüyebilmesi için iyi beslenmeye ihtiyacı vardı. Grigori çoğu günlerde Katerina'yla besin değeri yüksek yiyecekler paylaşıyordu: domuz eti veya ringa balığı veya Katerina'nın en sevdiği sosisler.

Katerina'nın karnı hep aç oluyordu. Masaya oturdu, kara ekmek somunundan kalın bir dilim kesti ve bekleyemeyecek kadar büyük bir sabırsızlıkla yemeye başladı ve ağzı doluyken konuştu: "Bir asker öldüğünde onun tazminatını kim alır?"

Grigori, en yakın akrabasının isim ve adresini bildirişini hatırladı. "Be-

nim durumumda Lev," dedi.

"Acaba Amerika'ya varmış mıdır?"

"Varmış olmalı. Oraya varmak sekiz haftadan fazla sürmez."

"Umarım bir iş bulmuştur."

"Endişelenmene gerek yok. O başının çaresine bakar. Herkes onu sever."

Grigori, kardeşine karşı öfkeli bir kırgınlık hissetti. Burada, Rusya'da olması, Katerina ve doğmamış bebeğine bakması, askere alınmayı beklemesi gereken kişi Lev'di; Grigori ise planladığı ve uğruna para biriktirdi yeni hayatına başlamış olmalıydı. Ama Lev, o fırsatı elinden koparıp almıştı. Ve Katerina da hâlâ, onunla kalan değil, onu terk edip giden adam için kendi kendini yiyordu.

"Amerika'da iyi olduğundan eminim ama gene de ondan bir mektup almış olsaydık diyorum."

Grigori, bir topak sert peyniri yumurtanın üstüne doğradı ve tuz ekledi. Keder içinde, bir daha Amerika'dan herhangi bir ses çıkıp çıkmayacağını merak etti. Lev, hiçbir zaman duygusal olmamıştı ve deri değiştirirken eski derisini silkeleyen kertenkeleler gibi, geçmişini silkip atmaya karar verebilirdi. Ama Grigori, hâlâ ondan bir mektup alacağını uman Katerina'nın iyiliği için bu düşüncesini dile getirmedi.

"Savaşa gideceğini sanıyor musun?" diye sordu Katerina.

"Elimden gelirse gitmem. Ne için savaşıyoruz ki?"

"Sırbistan için diyorlar."

Grigori, yumurtayı kaşıkla iki tabağa paylaştırdı ve masaya koydu. "Mesele, Sırbistan'ın Avusturya zorbalığı altına mı yoksa Çar zorbalığı altına mı gireceği. Sırplar için ikisi arasında bir fark olmadığını sanıyorum; çünkü bence aralarında bir fark yok," dedi ve yemeye başladı.

"O zaman Çar için savaşacaksın."

"Senin için, Lev için, kendim için, doğacak bebeğin için... elbette çarpışırım ama Çar için? Hayır."

Katerina yumurtasını hızla yedi ve yeni bir dilim ekmekle tabağını sıyırdı. "Erkek çocuklar için hangi isimleri seversin?" diye sordu.

"Babamın adı Sergei ile onun babasının adı Tikhon'u."

"Ben Mikhail adını seviyorum," dedi Katerina. "Başmeleğin adı."

"Çoğu insan seviyor. Onun için o kadar yaygın bir isim."

"Belki de ona Lev adını vermeliyim; hatta belki Grigori."

Bu, Grigori'ye dokundu. Kendi adının verildiği bir yeğeninin olması çok hoşuna giderdi. Ama Katerina'dan bir şey talep etmek istemiyordu. "Lev güzel olur," dedi.

Fabrikanın düdüğü çaldı –Narva bölgesinin her yerinden duyulabilen bir sesti– ve Grigori, gitmek için ayağa kalktı.

"Ben bulaşıkları yıkarım," dedi Katerina. Onun işi, Grigori'den bir saat sonra, saat yedide başlıyordu. Yanağını yukarı kaldırdı, Grigori onu yanağından öptü. Çok hafif bir öpücüktü ve Grigori, dudaklarının onun yanağında oyalanmasına izin vermedi; gelgelelim kızın teninin pürüzsüz yumuşaklığını, sıcaklığını ve boynunun uykulu kokusunu aldı. Sonra kasketini başına geçirdi.

Sabahın erken saatine rağmen yaz havası ılık ve nemliydi. Caddelerde hızlı hızlı yürüyen Grigori, terlemeye başladı.

Lev'in çekip gitmesinden beri geçen iki aylık süre boyunca Grigori ve Katerina, oldukça zor bir arkadaşlık geliştirmişlerdi. Katerina ona bel bağlamıştı ve Grigori de ona bakıyordu ama ikisinin de istediği bu değildi. Grigori, arkadaşlık değil, aşk istiyordu. Katerina ise Grigori'yi değil, Lev'i istiyordu. Grigori, en azından kızın karnının iyi doymasını sağlamaktan bir memnuniyet duyuyordu; çünkü aşkını ifade edebilmesinin tek yolu buydu. Uzun vadeli olabilecek bir düzen değildi ama şu anda uzun vadede ne olacağını düşünmek imkânsızdı. Hâlâ Rusya'dan kaçmayı ve Amerika'nın vadedilen topraklarına gitmeyi planlıyordu.

Fabrikanın kapısına geldiğinde yeni asılmış seferberlik listelerini gördü; adamlar listelerin başına toplanmışlardı ve okuma bilmeyenler, yüksek sesle okumaları için bilenlere yalvar yakar oluyorlardı.

Grigori, futbol takımı kaptanı Isaak'ın yanında dikildiğini fark etti. İkisi aynı yaştaydı ve birlikte ihtiyata ayrılmışlardı. Grigori listeleri inceleyerek kendi birliklerinin ismini aradı.

Birliğin adı bugün listeye girmişti.

Bir daha baktı ama bir hata yoktu: Narva Alayı.

Altındaki isim listesine baktı ve kendi adını buldu.

Bunun olabileceğine gerçekten inanmamış ama kendini kandırıp durmuştu. Yirmi beş yaşında, sağlıklı ve güçlü, asker olmak için mükemmel bir kumaştı. Elbette savaşa gönderilecekti. Peki, Katerina ne olacaktı? Ya bebeği?

Isaak, yüksek sesle küfretti.

Arkalarından gelen bir ses: "Endişeye mahal yok," dedi.

Dönüp baktıklarında, Kanin'in ince uzun endamını gördüler: otuzlu yaşlarda bir mühendis ve kalıp bölümünün dost canlısı şefi.

"Endişeye mahal yok mu?" dedi Grigori, kuşkulu kuşkulu. "Katerina, Lev'in bebeğini taşıyor ve ona bakacak başka kimse yok. Ne yapacağım

ben?"

"Bu bölgenin seferberliğinden sorumlu adamı görmeye gittim," dedi Kanin. "Benim işçilerim için muafiyet tanıyacağına söz verdi. Sadece baş belaları gidecek."

Grigori'nin kalbi ümitle hopladı. Gerçek olamayacak kadar hoş bir laftı doğrusu.

"Ne yapmamız gerekiyor?" diye sordu Isaak.

"Teslim olmaya gitmeyin. Sorun çıkmayacak. Durum ayarlandı."

Isaak, atılgan bir karakterdi –o kadar iyi bir sporcu olmasına şaşmamak gerek– ve Kanin'in cevabını yeterli bulmadı.

"Nasıl ayarlandı?"

"Ordu, teslim olmayan adamları gösteren bir isim listesini polise veriyor ve polis de onları derdest ediyor. Gayet basit, sizin isimleriniz o listede olmayacak."

Isaak, hoşnutsuzlukla homurdandı. Grigori de –bazı şeylerin yolunda gitmemesi ihtimali oldukça yüksekti– onun, böyle yarı resmî ayarlamalarla ilgili hoşnutsuzluğuna katılıyordu ama hükûmet ile münasebetler hemen her zaman böyle oluyordu. Kanin bir kamu görevlisine rüşvet vermiş veya başka bir iyilik yapmış değildi. "Bu harika," dedi Grigori, Kanin'e. "Teşekkür ederim."

"Bana teşekkür etme," dedi Kanin, uysal uysal. "Bunu hem kendim hem de Rusya için yaptım. Sizin gibi iki nitelikli adama, tren yapmak için ihtiyacımız var, Alman mermilerini durdurmak için değil –onu cahil bir köylü de yapar. Hükûmet henüz bunu göremiyor ama zamanla görecekler ve bana teşekkür edecekler."

Grigori ve Isaak kapıdan geçtiler. "Ona güvensek iyi olur," dedi Grigori. "Kaybedecek neyimiz var?" İş başı yaptıklarını kaydetmek için her işçinin bir kutuya numaralı bir metal parçası atması gerekiyordu; bunun için kuyruğa girdiler. "Güzel bir haber bu!"

Isaak ikna olmamıştı. "Keşke o kadar emin olabilseydim," dedi.

Tekerlek atölyesine yöneldiler. Grigori, kafasındaki endişeleri bir kenara bıraktı ve o günkü işine hazırlandı. Putilov Fabrikası, her zamankinden daha fazla tren yapıyordu. Ordu, lokomotif ve vagonların topçu ateşlerinden zarar göreceğini hesaplıyor, hemen yerine konacak yenilerine ihtiyaç duyuyordu. Grigori'nin ekibinin üstünde, tekerlekleri daha çabuk üretme baskısı vardı.

Atölyeye girer girmez gömleğinin kollarını kıvırmaya başladı. Burası küçük bir hangardı ve içerideki metal eritme fırını kışın burayı ısıtıyordu ama

yazın tam ortasında, bir ekmek fırınının içindeymiş gibi oluyorlardı. Torna tezgâhı şekillendirip cilalarken metal, gıcırdar ve çınlardı.

Konstantin'in iş tezgâhı başında dikildiğini gördü ve arkadaşının görünüşü, kaşlarının çatılmasına neden oldu. Konstantin'in yüzü, ikaz işareti veriyordu: *Bir sorun var.* Isaak da onu görmüştü. Grigori'den daha atik davranarak durdu; Grigori'nin kolunu tuttu ve "Ne—?" diyebildi.

Sorusunu bitiremedi.

Siyah ve yeşil üniformalı bir şekil fırının arkasından çıktı ve bir tokmakla Grigori'nin yüzüne vurdu. Grigori, kendini sakınarak bu vuruştan yırtmaya çalıştı ama biraz geç kaldı. Eğilmesine rağmen, ahşap tokmağın başı yanak kemiğinde patlayıp onu yere yıktı. Grigori'nin kafasının içine korkunç bir acı doldu; var gücüyle bağırdı.

Gözlerinin tekrar odaklanabilmesi için biraz zaman geçmesi gerekti. Nihayet bakabildiğinde mahalli polis yüzbaşısı Mikhail Pinsky'nin tıknaz şeklini tanıdı.

Bunu bekliyor olmalıydı. Şubat ayındaki o kavgadan çok kolay yırtmıştı ama polisler böyle şeyleri asla unutmazlardı.

Isaak'ın da Pinsky'nin yardımcısı Ilya Kozlov ve iki polisle dalaştığını gördü.

Grigori yerde kaldı; elinden geldiği takdirde polislerle dövüşmeyecekti. Pinsky'nin intikamını almasına müsaade edecekti, belki tatmin olup giderdi.

Ama bir sonraki saniyede, bu kararına uyma başarısı gösteremedi.

Pinsky tokmağı tekrar kaldırdı. Lüzumsuz bir hatırlama ile o tokmağın, şablonu kalıp kumuna gömmek için kullandığı kendi tokmağı olduğunu gördü. Tokmak, başına doğru iniyordu.

Sağ tarafına döndü ama Pinsky vuruşunu kaydırınca tokmak Grigori'nin sol omzuna indi. Grigori, acı ve öfkeyle böğürdü. Pinsky dengesini kurmaya çalışırken Grigori ayağa fırladı, sol kolu pörsük ve kullanılmaz durumdaydı ama sağ kolunda en ufak bir kusur yoktu; sonuçlarını hiç düşünmeden Pinsky'ye vurmak için yumruğunu kaldırdı.

Ama o yumruğu atamadı. İki tarafında, yeşil ve siyah üniformalı iki şeklin cisimleştiğini fark etti; kollarından yakalanmış, sımsıkı tutuluyordu. Onu tutanların elinden kurtulmaya çabaladı ama olmadı. Bir öfke sisi içinde Pinsky'nin tokmağı kaldırdığını ve indirdiğini gördü. Tokmak göğsüne inmişti; çünkü kaburgalarının kırıldığını hissetti. Tokmağın sonraki inişi, daha aşağıya, karnına oldu. Grigori kasıldı ve kahvaltısını kustu. Sonraki vuruş başının yanına indi. Bir an kendini kaybetti ve kendine geldiğinde iki

polisin kollarında, pörsük pörsük asılıp kalmış olduğunu anladı. Isaak da benzer şekilde iki polis tarafından tutuluyordu.

"Şimdi sakinleştin mi?" dedi Pinsky.

Grigori kan tükürdü. Bütün bedeni acı içindeydi ve doğru dürüst düşünemiyordu. Neler oluyordu? Pinsky ondan nefret ediyordu evet; fakat bunu tetikleyecek bir şey olmuş olmalıydı. Pinsky'nin, burada, fabrikanın ortasında, polisi sevmeleri için hiçbir nedenleri olmayan işçiler arasında böyle davranabilmesi, fazlasıyla cesaret isteyen bir işti. Bir sebeple başına bir şey gelmeyeceğinden çok emin görünüyordu.

Pinsky tokmağı tarttı; sanki bir daha vurmayı düşünüyormuş gibiydi. Grigori kendini toparlamaya ve merhamet dileme arzusunu yenmeye çalıştı. "Senin adın ne?" dedi Pinsky.

Grigori konuşmaya çalıştı. İlk önce ağzından sadece kan geldi. Nihayet konuşabilmeyi becerdi: "Grigori Sergeivich Peshkov."

Pinsky tekrar karnına vurdu. Grigori acıyla bağırdı ve kan kustu. "Yalancı," dedi Pinsky. "Senin adın ne?" Tekrar tokmağı kaldırdı.

Konstantin tezgâhının yanından ayrılıp öne çıktı. "Memur bey, bu adam Grigori Peshkov'dur!" diye itiraz etti. "Burada hepimiz onu yıllardır tanırız!"

"Bana yalan söyleme," dedi Pinsky. Tokmağı kaldırdı. "Yoksa bunun tadına sen de bakarsın."

Konstantin'in annesi Varya araya girdi. "Bu bir yalan değil, Mikhail Mikhailovich!" dedi. Varya'nın, aile lakabını kullanması, Pinsky'yi tanıdığı anlamına geliyordu. "Bu adam, olduğunu söylediği kişidir." Varya, cesareti varsa söylediğinden şüphe etmesi için polise meydan okur gibi, kollarını koca göğüsleri üzerinde kavuşturmuş, dikiliyordu.

"Öyleyse bunu açıkla," dedi Pinsky, ceketinin cebinden bir kâğıt çıkararak. "Grigori Sergeivich Peshkov, iki ay önce *Angel Gabriel* gemisi ile St. Petersburg'dan ayrıldı."

Şef Kanin ortaya çıktı: "Neler oluyor burada? Neden hiç kimse çalışmıyor?"

Pinsky, Grigori'yi işaret etti. "Bu adam, Lev Peshkov, Grigori'nin kardeşi -bir polis memurunu öldürmekten dolayı aranıyor!"

Bütün çalışanlar hep bir ağızdan bağırmaya başladılar. Kanin elini kaldırıp herkesi susturdu. "Memur bey, ben Grigori ve Lev Peshkov'u tanırım ve ikisini de yıllardır her gün görüyorum. Kardeşlerin genellikle benzedikleri gibi onlar da birbirlerine çok benzerler ama sizi temin ederim ki bu adam Grigori'dir. Ve siz, bu bölümün çalışmasına engel oluyorsunuz."

"Eğer bu Grigori ise," dedi Pinsky, son kozunu oynayan bir adam edasıyla, "o zaman *Angel Gabriel* gemisiyle giden kim?"

Sorusunu sorar sormaz, cevabı da kendiliğinden ortaya çıktı; çok geçmeden Pinsky'nin kafasına da dank etti ve Pinsky, salak salak bakındı.

"Pasaportum ve biletim çalındı," dedi Grigori.

Pinsky, kuru gürültüye başladı. "Bunu neden polise bildirmedin?"

"Niye bildireyim? Lev ülkeden ayrıldı. Ne onu ne de evraklarımı bana geri getiremezsin."

"Bu, seni de onun kaçışına suç ortağı yapar."

Kanin tekrar araya girdi. "Yüzbaşı Pinsky. Bu adamı cinayetle suçlayarak işe başladın. Belki bu kadarı tekerlek atölyesindeki üretimi durdurmak için yeterli bir sebepti. Fakat hata yaptığını kendin de kabul ettin ve şimdi de bir belge hırsızlığını polise bildirmediğini ileri sürüyorsun. Bu arada ülken savaşta ve sen Rus ordusunun acilen ihtiyaç duyduğu lokomotiflerin üretimini geciktiriyorsun. Ordunun en yüksek kademesine gidecek bir sonraki raporda adının geçmesini istemiyorsan işini hemen bitirmeni öneririm."

Pinsky, Grigori'ye baktı. "Hangi ihtiyat birliğindesin?"

Grigori, hiç düşünmeden cevapladı: "Narva Alayı."

"Hah!" dedi Pinsky. "O alay, bugün silahaltına çağırıldı." Isaak'a baktı. "Bahse girerim sen de aynı alaydasındır."

Isaak bir şey söylemedi.

"Bırakın onları," dedi Pinsky.

Grigori, kolları serbest kalınca sendeledi ama ayakta kalmayı başardı.

"Size verilen emre uyup alayınıza teslim olsanız iyi edersiniz," dedi Pinsky, Grigori ve Isaak'a. "Yoksa peşinizi bırakmam." Topuklarının üzerinde döndü ve iki paralık olan şerefiyle birlikte çıkıp gitti. Adamları da onu takip ettiler.

Grigori, bir taburenin üstüne külçe gibi yığıldı. Gözlerini karartan bir baş ağrısı, kaburgalarında bir acı, karnında bir sancı vardı. Bir köşeye kıvrılıp kendinden geçmek istiyordu. Onu ayakta tutan şeyin, Pinsky'yi ve parçası olduğu tüm sistemi yok etmenin, içini yakıp kavuran arzusu olduğunu düşündü. *Elbet bir gün*, diye geçti aklından, *Pinsky'yi, Çarı ve temsil ettikleri her şeyi silip atacağız.*

"Ordu, ikinizin peşine düşmeyecek –bunu kesin olarak temin ettim– ama korkarım polis için bir şey yapamam," dedi Kanin.

Grigori, hızlı hızlı başını salladı. Tam da korktuğu gibiydi. Pinsky'nin, tokmakla vurduklarından daha beter ve daha zalimce vuruşu, Grigori ve Isaak'ın orduya katılmalarını sağlamak olacaktı.

"Sizi kaybettiğime çok üzüleceğim. İkiniz de çok iyi işçilerdiniz," dedi Kanin. Samimiyetle duygulanmış gibiydi ama âcizdi. Bir an duraksadı, çaresizlik içinde ellerini salladı ve atölyeden çıktı.

Varya, bir kâse su ve bir parça temiz bezle Grigori'nin önüne geldi, yüzündeki kanı sildi; iri yarı bir kadındı ve kocaman elleri vardı ama dokunuşları çok hassas ve yumuşaktı. "Fabrika koğuşuna gitmelisin," dedi Varya. "Boş bir yatak bulup bir saat yat."

"Hayır," dedi Grigori. "Eve gideceğim."

Varya omuzlarını silkip Grigori kadar yaralanmamış olan Isaak'ın yanına gitti.

Grigori biraz zorlanarak ayağa kalktı. Bir süre bütün fabrika etrafında döndü ve ayakta sallandığı zaman Konstantin onu kolundan yakaladı; fakat biraz sonra tek başına ayakta durabilmeyi başardı.

Konstantin kasketini yerden alıp Grigori'ye verdi.

Yürümeye başladığında dengesizlik hissetti ama destek olmaya yeltenenleri, elini sallayarak uzaklaştırdı. Birkaç adımdan sonra da normal yürüyüşünü tutturmayı başardı. Harcadığı çaba, aklını başına getirmişti ama kaburgalarındaki acı onu, adımlarını dikkatli atmaya zorluyordu. Yavaş yavaş bankların, tezgâhların, fırınların ve mengenelerin arasından geçip binanın dışına, oradan da fabrika ana girişine yürüdü.

Orada, fabrikadaki mesaisine gelen Katerina ile karşılaştı.

"Grigori!" dedi Katerina. "Seni de çağırmışlar –listeyi gördüm!" Sonra Grigori'nin yüzündeki hasarı fark etti. "Ne oldu sana?"

"En sevdiğin polis yüzbaşısıyla karşılaştım."

"Domuz Pinsky. Sen yaralısın!"

"Morluklar iyileşir."

"Seni eve götüreyim."

Grigori için bu bir sürprizdi. Bu, rollerin değişmesi demekti. Katerina daha önce hiç ona bakmayı teklif etmemişti. "Kendi başıma gidebilirim," dedi Grigori.

"Gene de seninle geleceğim."

Katerina onun koluna girdi ve fabrikaya akın eden binlerce işçi dalgasına karşı dar caddelerde yürüdüler. Grigori'nin bedeni acıyor, midesi bulanıyordu; gelgelelim, virane evlerin ve pis sokakların üzerinde güneş yükselirken Katerina ile kol kola yürümek, büyük bir keyifti.

Fakat aşina olduğu bu caddelerdeki yürüyüş onu, umduğundan daha fazla yordu ve nihayet eve girdiğinde külçe gibi yatağa çöktü ve hemen ardından da devrildi.

"Kızların odasında sakladığım bir şişe votka var," dedi Katerina.

"Hayır, teşekkür ederim ama biraz çay iyi olurdu."

Grigori'nin bir semaveri yoktu. Katerina bir tavada çay yaptı ve bir kupa çayı, yanında bir topak şekerle Grigori'ye uzattı. Çayı içince biraz daha kendine geldi. "En kötüsü de ne biliyor musun? Askere gitmekten yırtabilirdim –fakat Pinsky, yakamı bırakmayacağına yemin etti."

Katerina, yatakta Grigori'nin yanına oturdu ve cebinden bir broşür çıkardı. "Kızlardan biri bana bunu verdi."

Grigori broşüre şöyle bir göz attı. Hükûmetin yayınladığı her şey gibi bu broşür de sıkıcı ve resmî görünüyor, başlığında ise *Asker Ailelerine Yardım*, yazıyordu.

"Eğer asker karısı olursan ordudan aylık maaş almaya hak kazanıyorsun. Sadece yoksullar için değil, herkese veriyorlar," dedi Katerina.

Grigori, böyle bir şey duyduğunu hayal meyal hatırlıyordu. Kendisini ilgilendiren bir şey olduğunu düşünmediği için pek dikkat etmemişti.

Katerina devam etti. "Daha fazlası da var. Ev yakıtını, tren biletini daha ucuza alıyorsun ve çocuklara okul yardımı veriyorlar."

"İyiymiş," dedi Grigori. Uyumak istiyordu. "Ordunun böyle duyarlı olması pek alışılmış bir şey değil."

"Ama evli olman gerekiyor."

Grigori, dikkat kesildi. Herhâlde Katerina şey yapmayı düşünüyor değildi... "Bunları bana neden anlatıyorsun?" diye sordu.

"Şu andaki hâlimle hiçbir şey alamam."

Grigori, dirseklerine dayanarak doğruldu ve ona baktı. Aniden kalbi çarpmaya başladı.

"Bir askerle evli olsam hayat, hem kendim hem de bebeğim için daha kolay olurdu," dedi Katerina.

"Fakat... sen Lev'e âşıksın."

"Biliyorum," diyerek ağlamaya başladı Katerina. "Fakat Lev Amerika'da ve nasıl olduğumu sormak için bir mektup yazacak kadar bile umurunda değilim."

"Pekâlâ... Ne yapmak istiyorsun?" Grigori cevabı biliyordu ama kulaklarıyla duyması gerekiyordu.

"Evlenmek istiyorum," dedi Katerina.

"Sırf asker aylığı alabilesin diye mi?"

Katerina başını salladı ve bu cevabıyla zayıf ve aptalca bir alevin, Grigori'nin içinde hafif hafif yanmasına neden oldu. "Bebek doğduğunda o küçük miktar," dedi Katerina, "benim için çok önemli olacak – özellikle de

sen orduya katılıp gideceğin için."

"Anlıyorum," dedi Grigori, yüreği burularak.

"Evlenebilir miyiz?" diye sordu kız. "Lütfen?"

"Evet," dedi Grigori. "Elbette."

[II]

Blessed Virgin Kilisesi'nde aynı anda beş çift birden evleniyordu. Papaz hızlı hızlı okurken Grigori de irkile irkile onu izliyordu ve adamın, hiç kimsenin gözlerine bakmadığını fark etti. Gelinlerden biri goril olsa papazın bunu fark edeceği yoktu.

Grigori pek umursamadı. Ne zaman bir kilisenin önünden geçse on bir yaşındaki Lev ile seks yapmaya kalkışan papazı hatırlıyordu. Grigori'nin Hristiyanlığa hürmetsizliği daha sonra, Konstantin'in Bolşevik grubundaki ateizm konuşmalarıyla pekişmişti.

Katerina ve Grigori, diğer dört çift gibi ani bir kararla evleniyorlardı. Damatların hepsi üniformalıydı. Seferberlik, evlenme sayısını arttırmıştı ve kilise de buna ayak uydurma mücadelesi içindeydi. Grigori, bir bağlılık sembolü olan üniformadan nefret ediyordu.

Evleneceğini hiç kimseye söylememişti. Bunda kutlanacak bir taraf göremiyordu. Katerina bunun, asker aylığı alabilmek için göstermelik bir evlilik olduğunu açıkça söylemişti. Bu hâliyle iyi bir fikirdi; böylece Grigori de ordu ile uzaklara gittiğinde Katerina'nın maddi bir güvencesi olduğunu bilerek daha az endişelenecekti. Gelgelelim bu evlilikte fevkalade zırva bir taraf olduğunu düşünmekten kendini alamıyordu.

Katerina pek de çekingen görünmüyordu; pansiyondaki kızların hepsi ve Putilov Fabrikasından birkaç kişi de kilisedeki cemaatin içindeydi.

Kiliseden sonra bira, votka ve herkesin bildiği halk şarkılarını çalan bir kemancı eşliğinde, pansiyondaki kızların odasında bir parti yapıldı. İnsanlar sarhoş olmaya başlayınca Grigori odadan sıvıştı ve kendi odasına gitti. Postallarını çıkardı, üniformasının pantolonu ve gömleğiyle yatağa uzandı. Mumu üfledi ama penceresinin ötesindeki şehrin zayıf ışığını görebiliyordu. Pinsky'den yediği dayağın acılarını hâlâ çekiyordu: Kullanmaya kalktığında sol kolu acıyor ve yatakta her kıpırdayışında kırık kaburgaları bıçak gibi batıyordu.

Yarın, batıya giden bir trende olacaktı. Artık ateş etme faslı her an başlayacak demekti. Korkuyordu ve sadece deliler, başka türlü hissedebilirdi. Ama o akıllı ve kararlı bir adamdı ve hayatta kalabilmek için elinden ge-

len her şeyi yapacaktı; zaten, annesi öldüğünden beri sürekli olarak hayatta kalmaya çalışıyordu.

Katerina içeri girdiğinde hâlâ uyanıktı. "Partiden çabuk ayrıldın," diye şikâyet etti Katerina.

"Sarhoş olmak istemedim."

Katerina elbisesinin eteklerini kaldırdı.

Grigori afalladı. Onun, pencereden giren ışığın çerçevelediği vücuduna, kalçalarının kıvrımına, sarı saçlarının buklelerine baktı. Hem heyecanlanmış hem de aklı karışmıştı. "Ne yapıyorsun?" diye sordu.

"Yatağa geliyorum tabii ki."

"Buraya değil."

Katerina bir ayak hareketiyle pabuçlarını fırlattı. "Sen neden bahsediyorsun? Biz evliyiz."

"Sırf asker aylığı alabilesin diye."

"Yine de karşılığında bir şey hak ediyorsun." Katerina yatağa girdi, votka kokan nefesiyle Grigori'yi dudaklarından öptü.

Grigori, içinde yükselen tutku ve utançla yüzünü kızartan arzuyu gemleyemiyordu. Yine de boğuk bir "Hayır," demeyi başardı.

Katerina onu elini tutup memesine götürdü. Bütün iradesine rağmen Grigori onu okşadı, yumuşak etini hafifçe sıktı; parmakları, elbisenin kaba kumaşı üzerinden meme ucunu buldu. "Gördün mü?" dedi Katerina. "İstiyorsun."

Bu zafer işareti Grigori'yi kızdırdı. "Elbette istiyorum," dedi. "Seni ilk gördüğüm günden beri seviyorum ama sen Lev'e âşıksın."

"Ah, neden sürekli olarak Lev'i düşünüyorsun?"

"Lev çok küçük ve korumasız olduğundan beri edindiğim bir alışkanlık."

"İyi de o şimdi koskoca bir adam ve onun gözünde senin de benim de iki kapiklik değerimiz yok. Senin pasaportunu, biletini ve paranı aldı ve bizi, geriye çocuğundan başka bir şey bırakmadan terk etti."

Katerina haklıydı. Lev daima bencil olmuştu. "Fakat aileni iyi ve düşünceli oldukları için değil, ailen oldukları için seversin," dedi Grigori.

"Ah, şu hâline bak," dedi Katerina, irkilerek. "Yarın orduya katılacaksın. Elinde fırsat varken beni becermediğine pişman ola ola ölmek istemezsin."

Grigori fena hâlde baştan çıkmak üzereydi. Katerina yarı sarhoştu ama yanı başında uzanan bedeni, sıcak ve davetkârdı. Bir gecelik bahtiyarlığı hak etmiyor muydu?

Katerina elini onun bacaklarından yukarıya kaydırdı ve penisini tuttu. "Hadi ama! Benimle evlendin, hakkın olan şeyi de alabilirsin."

Ve işte sorun da bu, diye düşündü Grigori. Katerina ona âşık değildi. Gördüğü iyiliğin bedeli olarak kendi bedenini öneriyordu. Bu fahişelikti. Grigori, öfkelenecek kadar büyük bir *hakarete uğramışlık* duygusuna kapıldı ve teslim olmaya hazır hâli öfkesini daha da büyüttü.

Katerina elini aşağı yukarı kaydırmaya başladı. Tepesi atan Grigori, onu ittirdi ve bu hareketi, niyetlendiğinden daha sert oldu; Katerina yataktan düştü.

Katerina, şaşkınlık ve acıyla bağırdı.

Grigori onu düşürmek istememişti ama özür dileyemeyecek kadar öfkeliydi. Katerina uzun bir süre hem ağlayarak hem de küfrederek yerde kaldı. Grigori ona yardım etme arzusuna karşı koydu. Katerina, votka sarhoşluğundan sallana sallana ayağa kalkmaya çalıştı. "Seni domuz!" dedi. "Nasıl bu kadar zalim olabilirsin?" Elbisesini düzeltti ve güzel bacaklarını örttü. "Bu ne biçim bir gerdek gecesi ki gelin, kocasının yatağından atılıyor?"

Kelimeler Grigori'nin canını yaktı ama hiç kıpırdamadan yattı ve hiçbir şey söylemedi.

"Senin bu kadar katı yürekli olduğunu hiç düşünmemiştim," diye bağırdı Katerina. "Cehenneme git! Cehenneme git!" Ayakkabılarını yerden aldı, hırsla kapıyı açtı ve rüzgâr hızıyla odadan çıktı.

Grigori, katıksız bir keder hissetti. Sivil hayatının son gününde, taptığı kadınla kavga etmişti. Şimdi bir çatışmada ölürse mutsuz gidecekti. *Ne kokuşmuş bir dünya,* diye düşündü, *ne berbat bir hayat.*

Kapıyı kapatmak için kalktı ve kapatırken yan odadan Katerina'nın, zorlama bir neşeyle çıkan sesi geldi. "Grigori kaldıramıyor – kör kütük sarhoş!" diyordu. "Bana biraz daha votka verin de biraz daha dans edelim!"

Grigori kapıyı çarparak kapadı ve kendini yatağa attı.

[III]

Nihayet, rahatsız bir uykuya daldı. Ertesi sabah da erkenden kalktı. Yüzünü yıkadı, üniformasını giydi, biraz ekmek yedi.

Başını kızların odasının kapısından içeri uzatınca herkesin derin derin uyuduğunu gördü; yerler, boş şişelerle kaplanmıştı; odanın içi tütün dumanı ve bayat bira kokuyordu. Bir dakika kadar, ağzı açık vaziyette uyuyan Katerina'yı seyretti. Sonra evden çıktı; onu bir daha görüp göremeyeceğini bilmiyordu ama kendi kendine, umurunda olmadığını söyledi.

Fakat silahını ve cephanesini teslim alıp bineceği treni bulmaya çalışırken ve yeni yoldaşlarıyla tanışırken alayına katılmanın heyecanı ve keşme-

keşi içinde morali biraz düzeldi. Katerina'yı düşünmeyi bıraktı, dikkatini önündeki geleceğe verdi.

Yepyeni, gri-yeşil renkli pantolon-ceket üniformaları içinde birkaç yüz kişilik ihtiyat askeri grubu ve Isaak ile birlikte bir trene bindi. Diğer herkes gibi onun elinde de sivri uçlu süngüsüyle birlikte kendi boyu kadar uzun, Rus yapımı Mosin-Nagant bir tüfek vardı. Tokmağın yarattığı ve yüzünün bir yarısını kaplayan büyük morluk, diğer adamların onu bir nevi eşkıya sanmalarına neden oldu ve Grigori'ye temkinli bir saygı göstermeye başladılar. Tren, buharını saça saça St. Petersburg'dan çıktı ve sabit bir tempoda tarlaların ve ormanların içine daldı.

Batan güneş genellikle önlerinde ve biraz sağ taraflarında kalıyordu; demek ki güneybatıya, Almanya'ya doğru gidiyorlardı. Almanya'ya gittikleri Grigori için gün gibi aşikârdı ama yoldaşı askerlere bunu söylediğinde hepsi çok şaşırdılar ve hayranlıkla etkilendiler; çünkü pek çoğu, Almanya'nın hangi yöne düştüğünü bilmiyordu.

Bu yolculuk, Grigori'nin hayatındaki ikinci tren yolculuğuydu ve ona, bütün canlılığıyla ilk yolculuğunu hatırlattı. Kendisi on bir yaşındayken annesi onu ve minik Lev'i, St. Petersburg'a getirmişti. Babası, birkaç gün önce asılmıştı; çocuk Grigori'nin kafası, korku ve keder doluydu ama bütün küçük oğlanlar gibi o da tren yolculuğundan etkilenmişti: güçlü lokomotifin yağlı kokusu, devasa tekerlekler, üçüncü sınıf vagonlardaki köylülerin yoldaşlığı ve trenin yanından geçen taşra manzaralarının insanı sarhoş eden hızı.

O sarhoşluğun bir kısmı şimdi de geri gelmişti; hem çok tehlikeli hem de çok heyecanlı bir maceraya atıldığı hissinin önünü alamıyordu.

Ancak bu defa, subaylar dışındaki herkes gibi, bir sığır vagonunda yolculuk ediyordu. Vagona, yaklaşık kırk adam binmişti: St. Petersburg fabrikalarının soluk yüzlü, sinsi bakışlı işçileri; her şeye hayranlık dolu bir merakla bakan, yavaş konuşan, uzun sakallı köylüler; bir düzine kadar da kara gözlü, kara saçlı Yahudi.

Grigori'nin yanına oturan bir Yahudi, kendini David adıyla tanıttı; babası, evlerinin arka avlusunda demirden kovalar üretiyor, David de köy köy gezip bu kovaları satıyordu. Orduda birçok Yahudi bulunduğunu anlattı David; çünkü askerlik hizmetinden muafiyet almak çok daha zor bir işti.

Vagondakilerin hepsi, muvazzaf asker Çavuş Gavrik'in komutası altındaydı. Çavuş, tedirgin suratlı, emirler yağdıran ve ağzı bozuk biriydi. Adamların hepsinin köylü olduğunu sanıyordu herhâlde; çünkü herkese *ineksiken* diye hitap ediyordu. Aşağı yukarı Grigori ile aynı yaştaydı; 1904–

05 Japon savaşına katılmış olamayacak kadar gençti ve Grigori, onun sergilediği kabadayılığın altında korku olduğunu düşündü.

Tren, her birkaç saatte bir, taşra istasyonlarından birinde duruyor, askerler aşağıya iniyorlardı. Bazen bira ve çorba veriliyordu bazen de sadece su. Duraklar arasında ise vagon zemininde oturuyorlardı. Gavrik, tüfeklerini nasıl temizleyeceklerini öğretmeye çalışıyor, askerî rütbeler arasındaki farkları ve subaylarla nasıl konuşulacağını anlatıyordu. Teğmen ve yüzbaşılara, *Your Honour*[1] diyeceklerdi ama daha yüksek rütbelilere, *Most High Radiance*[2] hitabına kadar varan çeşitli saygı sözcükleri kullanacaklardı ve bu sonuncusunu, aristokratlara hitap ederken de kullanmaları gerekiyordu.

İkinci gün Grigori, *Russian Poland*[3] bölgesinde olduklarını hesapladı.

Çavuşa, ordunun hangi bölümünde olduklarını sordu. Narva Alayında olduklarını biliyordu ama hiç kimse onlara, ordunun genel resmi içindeki yerlerini söylememişti. "Tasası sana mı düştü be!" dedi Gavrik. "Gönderildiğin yere git ve sana söyleneni yap yeter!" Grigori, sorusunun cevabını Gavrik'in de bilmediğini anladı.

Bir buçuk gün sonra tren, *Ostrolenka*[4] adlı bir kasabada durdu. Grigori bu ismi daha önce hiç duymamıştı ama bu kasabanın, demir yolu hattının sonu olduğunu görebiliyordu ve Alman sınırının yakınında olduklarını tahmin etti. Bu istasyonda, yüzlerce tren vagonundan yük boşaltılıyordu. Devasa silahları trenden indirmekle uğraşan adamlar ve atlar, kan ter içinde kalmışlardı. Asabı bozulmuş huysuz subaylar, herkesi takım ve bölükler hâlinde içtima için toplamaya uğraşırken binlerce asker, ortalıkta boş boş dolanıyordu. Aynı anda tonlarca malzemenin -ambalaj kasalarına konmuş: etler, un çuvalları, bira fıçıları, mermi sandıkları, topçu mermileri ve bütün atlar için tonlarca yulaf- at arabalarına yüklenmesi gerekiyordu.

Grigori bir ara, Prens Andrei'in nefretlik yüzünü gördü; muhteşem bir üniforma giymiş -Grigori, alayını veya rütbesini simgeleyen nişan ve işaretleri tam olarak bilemiyordu- doru bir ata binmişti. Arkasından gelen bir onbaşı, içinde kanarya olan bir kafes taşıyordu. *Onu şimdi vurabilirim,* diye düşündü Grigori. *Ve babamın intikamını alırım.* Çok aptalca bir fikirdi elbette ama prens ve kafesteki kuş, kalabalığın içinde gözden kaybolana kadar tüfeğinin tetiğini okşadı.

[1] İngilizce, *sayın* anlamında (çev. notu).

[2] İngilizce, *en görkemli* veya *en parlak* anlamında (çev. notu).

[3] *Rus Polonyası* anlamında. Bu günkü Ukrayna, Belarus, Litvanya, Letonya, Estonya bölgesi (çev. notu).

[4] Bugünkü Polonya'nın başkenti Varşova'nın 120 Km kuzeydoğusundaki bir yerleşim yeri (çev. notu).

Hava, kuru ve sıcaktı. Grigori o gece, vagonundaki diğer adamlar gibi toprak üstünde uyudu; hep birlikte bir takım oluşturduklarını ve yakın gelecekte birlikte olacaklarını fark etti.

Ertesi sabah komutanlarıyla tanıştılar: insanın bütün cesaretini kıracak kadar genç, Tomchak adlı bir asteğmen.

Tomchak onları, kuzeybatı yönüne giden bir yola sokarak Ostrolenka'dan çıkardı ve Grigori'ye, General Samsonov komutasındaki İkinci Ordunun, General Klyuev komutasındaki 13. Kolordusuna bağlı olduklarını anlattı. Grigori bu bilgiyi diğer arkadaşlarına da anlatınca adamlar panikleldiler; çünkü on üç sayısının uğursuzluğuna inanıyorlardı. "Peshkov! Seni saksocu ibne! Tasasının sana düşmediğini söylemiştim, değil mi?" dedi Çavuş Gavrik.

Kasabadan pek fazla uzaklaşmadan, asfalt yol bitti ve ormanın içine ilerleyen kum yol başladı. Levazım arabaları kuma battı ve çok geçmeden araba sürücüleri, yüklü ordu arabalarının kumda tek atla çekilemeyeceğini anladılar. Bütün atların koşumları çözülmeli, her arabaya iki at olarak tekrar koşulmalı ve her iki arabadan biri yol kıyısında bırakılmalıydı.

Bütün gün yürüdüler ve gece de yıldızların altında uyudular. Her gece yatmaya gittiğinde Grigori kendi kendine konuştu: "Bir gün daha geçti, Katerina ve bebeğine bakmak için hâlâ hayattayım."

O gece, Tomchak'a yeni emirler gelmedi. Bütün sabah boyunca ağaçların altında oturdular. Grigori memnundu; dünkü yürüyüşten dolayı bacakları ağrıyordu ve yeni postalları içindeki ayakları acıyordu. Köylüler, bütün gün yürümeye alışıktılar; şehirli çocukların zayıflığına güldüler.

Öğlen vaktinde bir ulak, emirleri getirdi; sabah saat sekizde –yani dört saat önce– yola çıkmaları emrediliyordu.

Yürüyüş hâlindeki askerlere su dağıtılmıyordu; onun için, yol boyunca denk geldikleri kuyulardan veya derelerden su içiyorlardı. Çok geçmeden buldukları her fırsatta kana kana su içmeleri ve piyade mataralarını ağzına kadar doldurmaları gerektiğini öğrendiler. Yemek pişirme imkânı yoktu; ellerindeki tek yiyecek, galeta denen kuru bisküvilerdi. Her birkaç kilometrede bir, bir top arabasını bataktan veya saplandığı kumdan çıkarmak için yardıma çağırılıyorlardı.

Gün batana kadar yürüdüler ve gene ağaçların altında uyudular.

Üçüncü gün öğlene doğru ormandan çıktılar ve olgunlaşmaya başlamış yulaf ve buğday tarlalarının ortasına inşa edilmiş, güzel bir çiftlik evi gördüler. Dik eğimli çatısı olan iki katlı bir evdi. Avlusunda, betondan yapılmış bir kuyu başı ile domuz damına benzeyen ama temiz, taştan örülme, alçak

bir yapı vardı. Ev, zengin bir kara yüzbaşısının veya genç bir asilzadenin evine benziyordu ama kilitlenmiş ve terk edilmişti.

Bir iki kilometre daha ileride yol, köy veya ona benzer yerleşim yerlerinin içinden geçti ve herkes, buraların bomboş olmasına hayret ederken Grigori'nin kafasına, Alman sınırını geçtikleri gerçeği dank etmeye başladı: Bu lüks evler, yaklaşan Rus ordusundan kaçmak için ailelerini ve hayvanlarını alıp başka yerlere giden Alman çiftçilere aitti. Peki ama yoksul köylülerin derme çatma kulübeleri neredeydi acaba? İnek ve domuz ahırlarının gübrelerine ne olmuştu? Neden ortada hiç, yama duvarlı, çatısı delik, ahşaptan yapılma ve zor bela ayakta duran sığır ahırları yoktu?

Askerler, zafer sarhoşluğuna kapıldılar. "Bizden kaçıyorlar!" dedi köylülerden biri. "Ruslardan ödleri patlıyor. Tek kurşun harcamadan Almanya'yı alacağız!"

Grigori, Konstantin'in tartışma gruplarından biliyordu: Alman planı, önce Fransa'yı fethetmek, sonra Rusya ile uğraşmaktı. Almanlar teslim oluyor falan değillerdi; savaşmak için en uygun zamanı kolluyorlardı. Öyle bile olsa böylesine verimli bir bölgeyi hiç mücadele etmeden terk etmeleri hayrete şayandı.

"Burası Almanya'nın hangi bölgesi, *Your Honour*?" diye sordu, Tomchak'a.

"Buraya Doğu Prusya diyorlar."

"Almanya'nın en zengin bölgesi mi?"

"Sanmıyorum," dedi teğmen. "Hiç saray görmedim."

"Almanya'daki ortalama insanlar böyle evlerde oturacak kadar zengin mi yani?"

"Sanırım öyle."

Besbelli ki daha okuldan yeni mezun olmuşa benzeyen Tomchak da Grigori'den daha fazla bir şey bilmiyordu.

Grigori yürümeye devam etti ama morali bozulmuştu. Kendini bilgili bir adam sanırdı ama Almanların böylesine iyi şartlarda yaşadıkları hakkında en ufak bir fikri yoktu.

Onun endişelerini Isaak dile getirdi: "Henüz bir tek kurşun bile atmamış olmamıza rağmen ordumuz bizi beslemekte güçlük çekiyor," dedi usulca. "Böylesine iyi örgütlenmiş ve domuzlarına bile taştan ahırlar yapmış insanlara karşı nasıl savaşabiliriz ki?"

[IV]

Walter, Avrupa'da cereyan eden olaylardan heyecan duyuyordu. Almanya'nın hızlı zaferiyle sonuçlanacak kısa bir savaş için her türlü ümit vardı. Noel'de Maud ile tekrar bir araya gelebilirdi.

Ölmezse elbette. Fakat ölürse mutlu ölecekti. Birlikte geçirdikleri geceyi her hatırlayışında keyifle ürperiyordu. Çok değerli zamanlarını uykuya harcamamışlar, üç kere sevişmişlerdi. İlk baştaki, hayal kırıklığıyla neticelense de coşkularını güçlendirmişti. Sevişmeler arasında yan yana uzanmış, birbirlerini okşayarak lak lak etmişlerdi. Başka herhangi bir sohbet gibi değildi. Walter, kendi kendine söylediği her şeyi Maud'a da söyleyebiliyordu. Başka hiç kimseye böylesine bir yakınlık hissetmemişti.

Şafak yaklaşırken tabaktaki meyveleri ve kutudaki çikolataları yemişler ve sonra da ayrılmak zorunda kalmışlardı: Maud, hizmetçilere karşı, sanki sabah erkenden çıktığı yürüyüşten dönüyormuş gibi yaparak Fitz'in evine girecekti. Walter da kendi dairesine dönecek, elbiselerini değiştirecek, bir çanta hazırlayacak; uşağına, geri kalan eşyasını Berlin'deki evine göndermesi için talimat bırakacaktı.

Knightsbridge'den Mayfair'e giderken takside birbirlerinin ellerini sımsıkı tutmuşlar çok az konuşmuşlardı. Walter taksiyi, Fitz'in evinin köşesine gelmeden durdurmuş; Maud onu bir kere daha öpmüş; dili, çaresiz bir arzuyla Walter'ın dilini bulmuş; sonra da taksiden inerek Walter'ı, onu bir daha görüp göremeyeceği düşüncesiyle baş başa bırakmıştı.

Savaş iyi başlamıştı. Alman ordusu Belçika içinde fırtına gibi esiyordu. Daha güneyde Fransızlar –stratejiden çok duygularıyla hareket ederek– Lorren'i işgal etmişler ama Alman topçuları tarafından biçilmişlerdi. Şimdi, tamamen geri çekiliyorlardı.

Japonya, Fransız ve Britanya ittifakının yanında yer aldığından, ne yazık ki Rusya'nın Uzak Batı savunmasındaki kuvvetleri de Avrupa'daki savaş için serbest kalmıştı. Fakat Amerikalılar, tarafsızlıklarını teyit etmişlerdi ki bu, Walter'ı çok rahatlatmıştı. Dünyanın ne kadar küçülmüş olduğunu düşündü: doğuya gidebileceğin kadar gittiğinde Japonya, batıya gidebileceğin kadar gittiğinde de Amerika. Savaş, yerkürenin çevresini dolanıyordu.

Alman istihbaratına göre, Fransızlar St. Petersburg'a bir seri telgraf çekmişler ve Almanya'nın hızını keseceğini umarak saldırıya geçmesi için Çara yalvarmışlar; Ruslar da herkesin umduğundan daha hızlı hareket etmişlerdi. Rus Birinci Ordusu, seferberliğin başlama tarihinden itibaren sadece on iki gün içinde Alman sınırını geçerek bütün dünyayı hayrete düşürmüştü.

Bu arada Rus İkinci Ordusu da demir yolu başlangıcı olan Ostrolenka'dan başlayarak daha güneyden, Tannenberg[5] adlı kasabanın yakınlarında kıskacın ağzını kapatacağı bir yörünge izliyordu. İki Rus ordusu da hiçbir Alman mukavemeti ile karşılaşmadan ilerliyordu. Almanlara hiç yakışmayan bu eylemsizliğe neden olan şey kısa zamanda giderildi. Bölgenin başkumandanı General Prittwitz, namıdiğer *der Dicke*, yani Şişko, başkomutanlık karargâhı tarafından akıllıca bir kararla görevinden alındı ve yerine, emekliliğinden celbedilerek göreve alınan Paul von Hindenburg ile adında aristokratik bir 'von' bulunmayan birkaç kıdemli subaydan biri olan Erich Ludendorff ikilisi getirildi. Kırk dokuz yaşındaki Ludendorff, generaller arasında en genç olanıydı. Walter, sırf liyakatinden dolayı terfi eden bu generale hayrandı ve onun istihbarat bağlantısı olmaktan çok memnundu.

Belçika'dan Prusya'ya giderken 23 Ağustos Pazar günü, kısa bir süre için Berlin'e uğradılar ve Walter, birkaç dakikalığına da olsa istasyon platformunda annesiyle görüşebildi. Annesinin sivri burnu, yaz nezlesinden dolayı kızarmıştı.

Duygusal titremeler içinde oğluna sımsıkı sarıldı. "Sağ salim geldin," dedi.

"Evet anne, sağ ve salimim."

"Zumwald için çok endişeleniyorum, Ruslar o kadar yakındalar ki!"

Zumwald, von Ulrich ailesinin doğudaki mülküydü.

"Oraya bir şey olmayacağından eminim."

Ama annesi o kadar kolay kül yutacak biri değildi. "İmparatoriçe ile konuştum," dedi annesi. Kayzer Wilhelm'in karısı ile yakın arkadaştı. "Birkaç hanımefendi daha aynı şeyi yaptı."

"Kraliyet ailesini rahatsız etmemeliydin," diyerek sitem etti Walter. "Zaten bir sürü sıkıntıları var."

Annesi burnunu çekti. "Mülkümüzü Rus ordusuna terk edemeyiz!"

Walter da aynı duyguyu taşıyordu. O da ilkel Rus köylülerinin ve eli kamçılı barbar Rus lordlarının, von Ulrich mirası bakımlı tarlaları ve meyve bahçelerini çiğnedikleri düşüncesinden nefret ediyordu. Güçlü kuvvetli karıları, tertemiz çocukları, semiz sığırları olan o çalışkan Alman çiftçileri, savunulmayı ve korunmayı hak ediyorlardı. Zaten savaş bunun için değil miydi? Ve bir gün Maud'u da Zumwald'a götürmeyi, oraları karısına göstermeyi planlıyordu. "Ludendorff, Rusların daha fazla ilerlemesini durduracak anne," dedi. Söylediğinin doğru olmasını umdu. Annesi cevap veremeden

[5] Doğu Prusya'da Allenstein –veya Varşova'nın kuzeyindeki bugünkü Olsztyn– yakınlarında (çev. notu).

tren düdük çaldı; Walter annesini öptü ve tekrar trene bindi.

Walter, Doğu Cephesi'ndeki Alman gerilemesi karşısında kişisel sorumluluğunun acısını hissediyordu. Rusların seferberlik emrinden sonra bu kadar kısa bir sürede saldırıya geçemeyecekleri tahmininde bulunan birkaç istihbaratçıdan biri de kendisiydi. Düşündükçe bile utancından yerin dibine giriyordu. Ancak o tahminde tamamen yanılmadığını da düşünüyordu. Rusların, levazım açısından yetersiz ve iyi hazırlanmamış birlikler gönderdiğinden kuşkulanıyordu.

Pazar günü geç saatte Ludendorff'un maiyeti ile birlikte Doğu Prusya'ya vardığında kuzeydeki Rus Birinci Ordusunun durduğunu söyleyen raporlar nedeniyle bu kuşkusu daha da güçlendi. Ruslar, Alman sınırından sadece birkaç kilometre içeriye girmişlerdi ve askerî mantık, ilerlemeye devam etmelerini emrederdi. Ne bekliyorlardı? Walter yiyeceklerinin bittiğini tahmin etti.

Ancak kıskacın güney kolu ilerlemeye devam ediyordu ve Ludendorff'un önceliği, onları durdurmaktı.

Ertesi sabah, 24 Ağustos Pazartesi günü Walter, Ludendorff'a iki tane paha biçilmez rapor getirdi. İkisi de Rusların, Alman istihbaratı tarafından ele geçirilip tercüme edilen telsiz mesajıydı.

İlki, o sabah saat beş buçukta General Rennenkampf tarafından gönderilmişti ve Birinci Orduya ilerleme emri veriyordu. Rennenkampf nihayet harekete geçiyordu -fakat İkinci Ordu ile buluşmak üzere kıskacı kapatmak için güneye döneceğine, açıklanması imkânsız bir nedenle ve hiçbir Alman kuvveti için tehdit oluşturmayacak bir yöne, batıya ilerliyordu.

İkinci mesaj ise ilkinden yarım saat sonra, İkinci Ordu Komutanı General Samsonov tarafından gönderilmişti. 13. ve 15. Kolordularına, çekilmekte olduğuna inandığı Alman XX. Kolordusunun peşinden gitmelerini emrediyordu.

"Bu, hayret edilesi bir durum!" dedi Ludendorff. "Bu bilgiyi nasıl elde ettik?" Sanki Walter onu aldatabilirmiş gibi kuşkulu görünüyordu. Walter'ın, eski askerî aristokrasinin bir üyesi olduğu için Ludendorff'un kendisine güvenmediğine dair bir sezgisi vardı. "Rusların şifrelerini biliyor muyuz?" diye sordu Ludendorff.

"Şifre kullanmıyorlar," dedi Walter.

"Emirlerini açık açık mı gönderiyorlar? Aman Tanrı'm, neden peki?"

"Rus askerleri şifrelerle uğraşabilecek kadar eğitimli değiller," dedi Walter. "Savaş öncesi istihbarat tahminlerimize göre, telsiz vericilerini kullanacak kadar eğitimli adamları bile yok."

"Öyleyse neden sahra telefonu kullanmıyorlar? Telefon mesajlarının yolu kesilmez."

"Telefon kablolarının tükendiğini düşünüyorum."

Ludendorff'un ağız kıyıları hep aşağı sarkıktı ve çenesi de sıkılıydı; sürekli olarak, fena hâlde asık suratlıymış gibi bir havası vardı. "Bu bir hile olamaz, değil mi?" dedi.

Walter başını sağa sola salladı. "Pek akıl alacak bir şey değil, efendim. Ruslar, normal iletişimi bile organize edemiyor. Sahte telsiz mesajları kullanarak düşmanı kandırmaya kalkmak, aya uçmak gibi, onları aşar."

Ludendorff, kelleşmeye başlayan kafasını, önündeki masada duran haritanın üstüne eğdi; yorulmak bilmez bir işçiydi ama zaman zaman korkunç şüphelere kapılabiliyordu. Walter onun başarısızlıktan korktuğunu tahmin etti. Ludendorff, parmağını haritanın üstüne koydu. "Samsonov'un 13. ve 15. Kolorduları, Rus hattının merkezini oluşturuyor," dedi. "İlerlemeye devam ederlerse..."

Walter, Ludendorff'un ne düşündüğünü hemen gördü: Ruslar, üç taraftan çevrilerek bir zarf tuzağına düşürülebilirlerdi.

"Bizim sağımızda von François ve onun I. Kolordusu var. Merkezimizde, geride kalan Scholtz ve XX. Kolordu var ki Rusların zannettiğinin tam tersine geri çekiliyor değil. Solumuzda ve elli kilometre kadar kuzeyimizde, Mackensen ve XVII. Kolordu var. Mackensen, Rus kıskacının kuzey kolunu kolluyor ama o koldaki Ruslar yanlış yöne gidiyorlarsa şimdilik onları görmezden gelebiliriz ve Mackensen'i güneye döndürebiliriz."

"Klasik bir manevra," dedi Walter. Çok basitti ama Ludendorff parmağını haritaya koyana kadar Walter bunu görememişti. *İşte*, diye düşündü, büyük bir hayranlıkla, *bu nedenle Ludendorff bir general.*

"Fakat bu manevra sadece ve sadece Rennenkampf yanlış yönde ilerlemeye devam ederse işe yarar," dedi Ludendorff.

"Mesajı gördünüz efendim. Rusların emirleri sahaya çıktı."

"Umalım da Rennenkampf fikir değiştirmesin."

[V]

Grigori'nin taburunda yiyecek yoktu ama siper kazmak için bir araba dolusu kürek gelmişti. Adamlar, vardiya vardiya kazarak birbirlerinin yarımşar saat dinlenmesini sağlıyorlardı; dolayısıyla çok uzun sürmedi. Ortaya çıkan siperler pek de düzgün bir şey olmamıştı ama gene de amaca hizmet ederdi.

O günün daha önceki saatlerinde Grigori, Isaak ve yoldaşları, terk edil-

miş bir Alman mevzisine denk gelmişler; Grigori, Alman siperlerinin belli aralıklarla zikzak yaptığını fark etmişti. Zikzak nedeniyle çok fazla ilerisini göremiyordun. Teğmen Tomchak, zikzağa *traverse*[6] dendiğini söyledi ama ne işe yaradığını bilmiyordu ve kendi adamlarına da bu Alman tasarımını kopya etmeleri emri vermedi. Grigori, bunun bir amacı olduğundan emindi.

Grigori, henüz tüfeğini ateşlememişti. Tüfek, makineli ve top atışı sesleri duymuştu ve Alman topraklarından epeyce bir bölümü ele geçirmişlerdi ama o ana kadar ne kendisi birine ateş etmişti ne de ona ateş edilmişti. 13. Kolordu nereye gittiyse Almanların yakın zaman önce orayı terk ettiklerini görmüştü.

Bunda hiçbir mantık yoktu. Savaştaki her şeyin akıl karışıklığı demek olduğunu anlamaya başlamıştı. Hiç kimse kendilerinin nerede olduğunu veya düşmanın nerede olduğunu bilmiyordu. Grigori'nin taburunda iki adam öldürülmüştü ama Almanlar tarafından değil. Adamlardan biri kazayla, kendi tüfeğiyle kendini kasığından vurmuş inanılmaz kısa bir süre içinde kanamadan ölmüştü. Diğeri ise ipini koparan bir at tarafından çiğnenmiş ve bir daha da kendine gelememişti.

Yemek arabasını günlerdir görmemişlerdi. Acil durum kumanyalarını bitirmişlerdi, hatta galetalar da bitmişti. Dün sabahtan beri kimse bir şey yememişti. Siperi kazıp bitirdikten sonra aç açına uyudular. Neyse ki yazdı, en azından üşümüyorlardı.

Atış, ertesi gün şafak vaktinde başladı.

Grigori'nin sol tarafında ve biraz uzakta başlamıştı ama havada patlayan şarapnel parçalarının ve bombaların düştüğü yerden aniden kalkan toprağın yarattığı bulutları görebiliyordu. Korkması gerektiğini biliyordu ama korkmuyordu. Açtı, susuzdu, yorgundu, her yeri ağrıyordu, bıkkındı ama korkmuyordu. Almanların da aynı şekilde hissedip hissetmediklerini merak etti.

Sağ tarafında birkaç kilometre kuzeyde de atış vardı ama bulunduğu yer sakindi. "Fırtınanın gözü gibi," dedi kova satıcısı Yahudi David.

Çok geçmeden ilerleme emri geldi. Yorgun argın siperden çıktılar ve ileri doğru yürüdüler. "Sanırım şükretmeliyiz," dedi Grigori.

"Ne için?" diye sordu Isaak.

"Yürümek savaşmaktan daha iyi; ayaklarımız su topluyor ama hayatta kalıyoruz."

Öğleden sonra bir kasabaya yaklaştılar; Teğmen Tomchak, bu kasabanın

[6] *Çaprazlama* anlamında (çev. notu).

adının Allenstein olduğunu söyledi. Kasabanın dışında nizami yürüyüş sırasına geçtiler ve kasaba merkezine öyle girdiler.

Çok şaşırdılar ama Allenstein, normal perşembe günü işlerine bakan, mektup postalayan, market alışverişi yapan, bebek arabaları gezdiren güzel giyimli Alman vatandaşlarıyla doluydu. Grigori'nin takımı, yüksek ağaç gölgelerinde insanların oturduğu küçük bir parkta durdu. Tomchak, yakındaki bir berber dükkânına gitti, saç sakal tıraşı olup geldi. Isaak votka almaya gitti ama ordunun, bütün içki dükkânlarının önüne, askerleri içeri sokmamaları emriyle nöbetçi diktiğini söyleyerek eli boş döndü.

Nihayet, varille su taşıyan bir at arabası geldi. Adamlar sıraya girip mataralarını doldurdular. Öğleden sonra akşam serinliğine karışırken daha çok araba geldi ve kasaba fırınlarından satın alınmış veya el konulmuş ekmek somunları getirdi. Hava kararınca da hep birlikte ağaçların altında uyudular.

Şafakta, kahvaltı yoktu. Kasabayı elde tutacak bir müfreze geride bırakıldı; Grigori ve 13. Kolordunun geri kalanı Allenstein'dan ayrılıp güneybatı yönünde Tannenberg'e giden yola çıktı.

Herhangi bir hareket görmemişlerdi ama Grigori, subaylar arasındaki tavrın değiştiğini fark etti. Yürüyüş kolu boyunca eşkin adım aşağı yukarı gidip geliyorlar, birbirleriyle huysuz huysuz görüşmeler yapıyorlardı. Aralarındaki tartışmalarda sesler yükseliyor, bir binbaşı bir yöne doğru işaret ederken bir yüzbaşı tam tersi yönü gösteriyordu. Grigori kuzeyde ve güneyde ağır top atışlarını duymaya devam ediyordu ve 13. Kolordu batıya doğru ilerlerken sanki top atışları da doğuya doğru hareket ediyordu. "Bunlar kimin topları?" diye sordu Çavuş Gavrik. "Bizim mi onların mı? Ve neden biz batıya ilerlerken onlar doğuya geliyor?" Çavuşun hiç küfürsüz konuşmasını duyan Grigori, onun ciddi ciddi endişelendiğini anladı.

Allenstein'dan çıktıktan birkaç kilometre sonra arkayı kollaması için bir müfreze daha bıraktıklarında Grigori şaşırdı; çünkü düşmanın arkada değil, önde olduğunu sanıyordu. *13. Kolordu incelip uzuyor*, diye düşündü, endişeyle.

Gün ortasına doğru, Grigori'nin taburu ana yürüyüş kolundan ayrıldı. Yoldaşları güneybatıya doğru ilerlerken onlar, ormandan geçen geniş bir yoldan güneydoğuya yöneldiler.

Nihayet orada, Grigori düşmanla karşılaştı.

Dinlenmek için bir dere kıyısında durdular ve herkes mataralarını doldurdu. Grigori, doğanın bir çağrısına cevap vermek için ağaçların arasına girdi. Sol tarafında bir gürültü duyduğunda kalın bir çam gövdesinin ar-

kasında duruyordu; birkaç metre ötesinde ve güzel bir kara yağız atın üstünde, kafasında mızrak uçlu miğferiyle bir Alman subayı görünce hayrete düştü. Subay, bir dürbünle taburun durduğu yere doğru bakıyordu. Grigori onun neye baktığını merak etti. Belki de üniformalarından Rus mu yoksa Alman mı olduklarını anlamaya çalışıyordu. Alman Subayı, St. Petersburg Meydanı'ndaki bir heykel kadar hareketsiz duruyordu ama atı o kadar hareketsiz değildi; kıpırdadı ve Grigori'yi uyaran gürültüyü tekrar çıkardı.

Grigori, pantolonunun düğmelerini dikkatle ilikledi, tüfeğini kaptı, çam ağacını Alman ile arasına alarak geri çekildi. Subay aniden hareket etti. Bir an için Grigori'nin ödü patladı; subayın da onu gördüğünü sandı ama subay, atını hızla çevirdi ve batıya doğru tırısa kaldırdı.

Grigori koşa koşa Çavuş Gavrik'e gitti. "Bir Alman gördüm!" dedi.

"Nerede?"

Grigori eliyle işaret etti. "Orada – ufak su döküyordum."

"Alman olduğundan emin misin?"

"Tepesi mızrak uçlu miğferi vardı."

"Ne yapıyordu?"

"Atının üstünde oturmuş, teleskopla bakıyordu."

"Bir keşif subayı!" dedi Gavrik. "Onu vurdun mu?"

İşte ancak o zaman Grigori, Alman askerlerinden kaçmaması, onları öldürmesi gerektiğini hatırladı. "Sana söylemem gerektiğini düşündüm," dedi, dermanı kesilmiş gibi.

"Seni iyilik perisi şapşal! Sana o kahrolası tüfeği neden verdik sanıyorsun?" diye bağırdı Gavrik.

Grigori elindeki, ölümcül süngülü ve dolu tüfeğine baktı. Elbette ateş etmesi gerekirdi. Ne düşünüyordu ki? "Özür dilerim," dedi.

"Onun çekip gitmesine izin verdiğin için şimdi düşman bizim nerede olduğumuzu biliyor!"

Grigori'nin gururuna dokundu. Askerliği boyunca bu konuya hiç değinilmemişti ama bunu kendi kendine de düşünebilirdi.

"Ne yöne gitti?" diye sordu Gavrik.

Grigori en azından bu soruya cevap verebilirdi. "Batıya," dedi.

Gavrik döndü ve hızla, bir ağaca dayanmış sigara içen Teğmen Tomchak'a gitti. Çok geçmeden teğmen sigarasını yere attı ve gümüşi renk dalgalı saçları olan, yaşça biraz daha büyük, yakışıklı subay Binbaşı Bobrov'a koştu.

Ondan sonra her şey çok çabuk gelişti. Topları yoktu; fakat makineli tüfek ekibi silahlarını çıkardı. Taburun altı yüz askeri, kırık bir kuzey-güney çizgisinde ve bin metrelik bir hat boyunca yayıldı. Önden gidecek birkaç

adam seçildi. Geri kalan adamlar yavaş yavaş batıya, yaprakların arasından sızan öğleden sonra güneşine doğru ilerlemeye başladılar.

Dakikalar sonra ilk top mermisi indi: Mermi havada çığlık çığlığa uçtu, orman ağaçlarının tacından içeri daldı, Grigori'nin arkasında ve biraz uzağında yere vurdu ve derinden bir gümbürtüyle patlayarak toprağı sarstı.

"Keşif subayı onlara atış menzilini bildirdi," dedi Tomchak. "Tam da mola verdiğimiz yere ateş ediyorlar. İyi ki hareket ettik."

Ama Almanlar da mantıklıydı ve hatalarını fark etmişe benziyorlardı; çünkü bir sonraki top mermisi, ilerlemeye başlayan Rus askerleri hattının hemen önüne indi.

Grigori'nin çevresindeki adamların sinirleri iyice gerildi. Ellerindeki tüfekleri atışa hazır, sürekli çevrelerine bakıyor ve en küçük bir tahrikte birbirlerine küfrediyorlardı. David, sanki bombanın geldiğini görürse kenara sıçrayıp ondan kurulabilirmiş gibi, sürekli olarak yukarıya bakıyordu. Isaak'ın yüzünde, futbol sahasındaki rakip takım kalleşlik etmeye başladığında takındığı o saldırgan ifade vardı. Birinin sizi öldürmek için elinden geleni ardına koymadığını bilmenin, karşı konulması güç bir bunalım yarattığını anladı Grigori. Sanki çok korkunç bir haber almış ama haberin ne olduğunu hatırlayamıyormuş gibi hissediyordu. Yere bir çukur kazıp içine saklanmak gibi çok şapşalca bir fantezi geldi aklına. Ateş edenlerin ne görebildiklerini merak etti. Bir tepeye çıkıp güçlü bir Alman dürbünüyle ormanı tarayan bir gözcüleri mi vardı acaba? Ormanda dolaşan tek bir adamı göremezdin ama belki gruplar hâlinde ilerleyen altı yüz adamı görmek mümkün olurdu.

Birisi, atış menzilinin doğru olduğuna karar vermişti: Sonraki birkaç saniyede birden fazla bomba yağdı ve bazıları ölümcül hedeflerini buldu. Grigori'nin iki yanında da kulakları sağır eden patlamalar oldu; yerden, fıskiye gibi toprak kalktı, adamlar çığlıklar attılar ve havada, vücut parçaları uçuştu. Grigori, dehşet içinde zangırdadı. Yapabileceğiniz hiçbir şey yoktu, kendinizi korumanın hiçbir yolu yoktu: Bombalar sizi ya ıskalıyor ya öldürüyordu. Sanki daha hızlı hareket etmenin bir faydası olurmuş gibi adımlarını sıklaştırdı. Diğer adamlar da aynı şekilde düşünmüş olmalılar ki hiçbir emir almadan, yavaş tempolu bir koşuya geçtiler.

Grigori, terleyen elleriyle tüfeğini sıkıca kavradı ve paniklememeye çalıştı. Sağına, soluna, önüne, arkasına birkaç bomba daha düştü. Daha hızlı koşmaya başladı. Top atışı öyle hızlandı ki bombaları tek tek ayırt etmek imkânsızlaştı; sanki yüz tane ekspres tren geçiyormuş gibi sadece tek bir sürekli ses vardı. Tabur, topçuların atış menzili içine girdiğinde bombalar

arkalarına düşmeye başladı. Çok geçmeden de top atışı yavaşladı. Birkaç dakika sonra Grigori bunun nedenini kavradı. İlerisinde, makineli tüfek atışı başladı ve midesini bulandıran bir korku hissiyle birlikte düşman hattının çok yakınında olduğunu anladı.

Makineli tüfek mermileri, ağaç yapraklarını ve çamları paramparça ederek ormana püskürdü. Grigori, yanında bir çığlık duydu ve Tomchak'ın düştüğünü gördü. Teğmenin yanına diz çökerken önce yüzünde ve üniformasının göğsünde kan gördü. Sonra, dehşet içinde fark etti ki teğmenin bir gözü yok olmuştu. Tomchak, hareket etmeye çalıştı ve acıyla bağırdı. "Ne yapmalıyım? Ne yapmalıyım" dedi Grigori. Taze bir yaraya bandaj atabilirdi ama gözünden vurulmuş bir adama nasıl yardım edebilirdi?

Başının etrafında bir esinti hissedince başını kaldırdı ve Gavrik'in koşarak yanından geçtiğini gördü. "Koşsana Peshkov, seni aptal yavşak!"

Grigori bir an daha Tomchak'a baktı. Subayı artık nefes almıyormuş gibi geldi. Emin değildi ama gene de ayağa kalktı ve ileri doğru koşmaya başladı.

Makineli ateşi daha da yoğunlaştı. Grigori'nin korkusu öfkeye döndü. Düşman mermileri öfke hissi yaratıyordu. Aklının gerisinde bunun mantıksız olduğunu biliyordu ama elinde değildi. Aniden, o piç kurularını öldürmek istedi. Açıklığın ötesinde ve birkaç yüz metre ileride, gri üniformalar ve tepesi mızrak uçlu miğferler gördü. Bir ağacın arkasında tek dizinin üstüne çöktü, tüfeğini kaldırdı, bir Almanı gözüne kestirdi ve ilk defa tetiği çekti.

Hiçbir şey olmadı; o zaman, tüfeğin emniyet mandalını hatırladı.

Tüfeği omuzlanmışsan bir Mosin-Nagant üzerindeki emniyet mandalını açmak mümkün değildi. Tüfeği indirdi, ağacın arkasında yere oturdu, dirseğini bükerek tüfeği koluna yatırdı, koskocaman tırtıklı topuzu çevirdi ve mandalı açtı.

Etrafına bakındı. Yoldaşları koşmayı bırakmış ve Grigori'nin yaptığı gibi siperlenmişlerdi. Bazıları ateş ediyor, bazıları silahını dolduruyor, bazıları da ölüm hareketsizliği içinde yerde yatıyordu. Ağaç gövdesinin arkasından ileriyi gözledi, tüfeğini omzuna dayadı, bir gözünü kapayarak namlu boyunca baktı. Bir çalının arkasından doğrultulmuş bir tüfek ile üzerindeki mızrak uçlu miğferi gördü. Yüreği nefret dolmuştu; tetiği, arka arkaya, hızla beş kere çekti ama ıskaladığını düşündü. Amacına ulaşamamış olmanın hayal kırıklığını hissetti.

Mosin-Nagant, sadece beş mermi alıyordu. Fişekliğini açtı ve silahını doldurdu. Şimdi artık mümkün olduğunca çabuk, Alman öldürmek istiyordu. Tekrar ağacın siperinden Alman mevzisine baktı ve ağaçların ara-

sındaki boşlukta bir Alman'ın koştuğunu gördü. Fişek haznesini adamın üstüne boşalttı ama adam koşmaya devam etti ve bir küme körpe ağacın ardında gözden kayboldu.

Grigori, öylesine ateş etmenin bir faydası olmadığına karar verdi. Düşmanı vurmak zordu -kısa bir süreliğine gördüğü hedef vurma eğitimi sırasında öğrendiğinden çok daha zordu. Daha iyi atış yapmak zorundaydı.

Tekrar silahını doldururken bir makineli tüfek atışının başladığını duydu ve etrafındaki bitkilere mermi püskürdü. Sırtını ağacın gövdesine dayayıp bacaklarını toplayarak hedef küçülttü. Duyduğu sesin yönüne bakılırsa makineli tüfek yüz metre kadar ilerisinde ve sol tarafındaydı. Makineli atışının duraksama anında Gavrik'in bağırdığını duydu: "Makineliyi hedef alın, sersem puştlar! Şarjör değiştirirken ateş edin!" Grigori başını uzattı ve makinelinin yuvalandığı yeri ararken iki büyük ağacın arasındaki üç bacaklıyı gördü. Tüfeğini doğrulttu, sonra durdu. *Öylesine ateş etmenin bir faydası yok*, diye düşündü tekrar. Nefesini ayarladı, ağır namlusunu sabitledi ve görüş alanındaki sivri tepeli bir mığfere doğrulttu. Namluyu biraz indirerek adamın göğsünü hedefledi. Adamın üniformasının yakası açıktı; harcadığı gayretten sıcaklamış olmalıydı.

Grigori tetiği çekti.

Iskaladı. Alman, onun atışını fark etmemiş gibiydi. Grigori, merminin nereye gittiğini bilemedi. Tekrar ateş etti ve gereksiz yere fişek haznesini boşalttı. Delirecekti neredeyse. O domuzlar kendisini öldürmeye çalışıyorlardı; o ise tek bir adamı vurabilecek kabiliyette değildi. Belki de çok uzaktaydı. Veya belki de kendisi, berbat bir nişancıydı.

Makineli atışı tekrar başladı; herkes olduğu yerde hareketsiz kaldı. Orman zemininde elleri ve dizleri üzerinde sürünerek gelen Binbaşı Bobrov'u gördü. "Askerler!" diye bağırdı binbaşı. "Emrettiğimde makineliye koşun!"

Delirmiş olmalısın, diye düşündü Grigori. *Ama ben delirmedim.*

Çavuş Gavrik emri tekrarladı. "Makineli yuvasına koşmaya hazırlanın! Emri bekleyin!"

Bobrov ayağa kalktı ve eğile eğile koştu. Grigori, biraz ileride binbaşının emri tekrarladığını duydu. *Boşuna nefes tüketiyorsun*, diye düşündü. *Bizlerin intihara eğimli olduğumuzu mu sanıyorsun?*

Makineli çatırtısı kesildi ve binbaşı doğruldu ve hiç çekinmeden kendini açığa çıkardı. Binbaşı şapkasını düşürmüştü ve gümüşi saçları ile temiz bir hedef hâlindeydi. "Şimdi!" diye bağırdı.

Gavrik emri tekrarladı. "Şimdi, hadi, hadi!"

Bobrov ve Gavrik adamlarına örnek olarak ağaçların arasından makineli

yuvasına doğru koştular. Aniden, Grigori de kendini aynı şeyi yaparken buldu: Çalılara basarak devrik ağaçların üzerinden atlayarak hantal tüfeğini düşürmemeye gayret ederek yarı eğik vaziyette koştu. Makineli atışı durmuştu ama Almanlar, ellerinde var olan diğer her şeyle ateş ettiklerinden aynı anda ateş eden bir düzine tüfek de makineli etkisi yapıyor ve Grigori, yapabileceği tek şey buymuş gibi koşuyordu. Makineli tüfeğin başındaki ekibin, beceriksizce acele eden elleri, korkudan beyaza kesmiş yüzleriyle ve var güçleriyle yeni fişek takmaya çalıştıklarını görüyordu. Ruslardan bazıları ateş ediyordu; fakat Grigori'nin, ateş edecek aklı yoktu – sadece koşuyordu.

Makineli ile arasında hâlâ bir miktar mesafe varken çalıların arkasına saklanmış üç tane Alman gördü; fevkalade genç görünüyorlardı ve korku dolu gözlerle Grigori'ye bakıyorlardı. Grigori, süngülü tüfeğini Orta Çağ mızrağı gibi kullanarak onlara saldırdı. Birinin çığlık attığını duydu ama çığlığı atanın kendisi olduğunu anladı. Üç genç asker de kaçtılar.

Grigori de peşlerinden koştu ama açlıktan zayıf düşmüştü; genç askerler kolayca elinden kurtuldular. Yüz metre kadar koştuktan sonra bitkin vaziyette durdu. Bütün etrafı kaçan Almanlar ve kovalayan Ruslarla doluydu. Makineli tüfek ekibi silahlarını terk etmişlerdi. Grigori, ateş etmesi gerektiğini düşündü ama o an için, tüfeğini kaldıracak enerjisi yoktu.

Rus hattı boyunca koşan Binbaşı Bobrov tekrar ortaya çıktı. "İlerleyin!" diye bağırıyordu. "Kaçmalarına müsaade etmeyin –hepsini öldürün yoksa başka bir günde sizi vurmak için geri gelecekler! Çabuk!"

Grigori, yorgun argın koşmaya başladı. Sonra durum değişti. Sol tarafında bir patırtı koptu: silah sesleri bağırışlar ve küfürler. Aniden, o yönden Rus askerleri gelmeye başladılar; hayatlarını kurtarmak için koşuyorlardı. "Ne haltlar dönüyor?" dedi Grigori'nin yanındaki Bobrov.

Grigori, o taraftan saldırıya uğradıklarını fark etti. Bobrov bağırdı: "Durun! Siper alın ve ateş edin!"

Hiç kimse dinlemiyordu. Ağaçların arasından panik içindeki askerler geliyordu ve Grigori'nin yoldaşları, sağa dönüp kuzeye doğru koşarak çil yavrusu gibi dağılmaya başladılar.

"Askerler, olduğunuz yerde kalın!" diye bağırdı Bobrov. Tabancasını çekti. "Durun diyorum!" dedi. Silahını, sel gibi yanından geçip giden Rus askerleri kalabalığına doğrulttu. "Siz uyarıyorum, kaçanı vururum!" bir çatlama sesi duyuldu ve Bobrov'un saçları kan içinde kaldı. Binbaşı yere düştü. Grigori onun, serseri bir Alman kurşunuyla mı yoksa kendi ordusundan birinin kurşunuyla mı vurulduğunu anlayamadı ve o da dönüp diğerleriyle

birlikte koşmaya başladı.

Şimdi artık her taraftan ateş ediliyordu. Grigori kimin kime ateş ettiğini anlayamıyordu. Ruslar, ağaçların arasına dağıldılar. Muharebenin gürültüsü gittikçe geride kalıyor gibiydi. Koşabildiği kadar koşmaya devam etti ve nihayet bir adım daha atamayacak hâlde bir yaprak yığınının üstüne düştü. Her yerine inme inmiş gibi uzun süre orada yattı. Silahı hâlâ elindeydi ki buna çok hayret etti: Tüfeği neden elinden atmadığını bilmiyordu.

Neticede, uyuşuk uyuşuk ayağa kalktı. Bir süredir sağ kulağında bir acı hissediyordu. Kulağına dokundu ve acıyla bağırdı. Elline yapış yapış kan bulaştı. Nazikçe tekrar kulağını elledi. Dehşet içinde kaldı: Kulak kepçesinin çoğu gitmişti. Farkında bile olmadan yaralanmıştı. Arada derede bir an, bir mermi kulak kepçesinin üst kısmını alıp götürmüştü. Silahını kontrol etti. Fişek haznesi boştu. Neden yaptığını – besbelli ki bir adamı vurma becerisi yoktu– bilemese de tüfeğini doldurdu. Emniyet topuzunu çekti.

Rusların tuzağa düşürüldüğünü anlamıştı. Etrafları çevrilene kadar ileri doğru hareket etmelerine müsaade edilmiş ve Almanlar, tuzağın ağzını kapatmışlardı.

Şimdi ne yapmalıydı? Etrafta hiç kimse ve emrini soracağı bir subay görünmüyordu. Ama olduğu yerde kalamazdı. Kolordusunun geri çekildiğinden emindi. Geriye dönmesi gerektiğini düşündü. Ortada Rus kuvvetlerinden bir şey kalmışsa doğuya gidiyor olacaklarını hesapladı. Batmakta olan güneşi arkasına alarak döndü ve yürümeye başladı. Almanların nerede olabileceklerini bilemediği için ormanda, mümkün olduğunca sessiz hareket etmeye çalıştı. Bütün İkinci Ordunun yenilerek kaçıp kaçmadığını merak etti. Bu ormanda açlıktan ölebilirdi.

Bir saat sonra, bir dereden su içmek için durdu. Yarasını yıkamayı düşündü ama sonra, olduğu gibi bırakmanın daha iyi olacağına karar verdi. Kana kana su içtikten sonra, yere çömelip gözlerini kapayarak dinlendi. Çok geçmeden hava kararacaktı. Neyse ki hava kuruydu, toprak üstünde uyuyabilirdi.

Biraz içi geçmişti ki bir ses duydu. Başını kaldırıp at sırtında bir Alman subayının on metre ötesindeki ağaçların arasında usul usul dolaştığını görünce nutku tutuldu. Adam, dere kıyısına çömelmiş Grigori'yi fark etmemişti.

Grigori, sinsice tüfeğini aldı ve emniyetini açtı. Diz çökerek silahını omzuna dayadı ve dikkatle Alman'ın sırtının ortasına nişan aldı. Alman, şimdi on beş metre ötesinde, tüfeğin nişan menzili içindeydi.

Alman, altıncı hissinin son andaki uyarısıyla irkilerek eyerinin üstünde

döndü.

Grigori tetiği çekti.

Silah sesi sessiz ormanda kulakları sağır edecek kadar büyük bir gümbürtü kopardı. At ileriye sıçradı. Alman yana düştü, yere çarptı ama bir ayağı üzengiye takılıp kalmıştı. At, orman altı bitkileri arasında sahibini yüz metre kadar yerde sürükledi; sonra yavaşladı ve durdu.

Grigori, silah sesinin başkalarını da harekete geçirmiş olabileceğini düşünerek dikkatle etrafını dinledi. Ağaç yapraklarını hışırdatan sakin bir akşam esintisinden başka bir ses duymadı.

Ata doğru yürüdü. Yaklaşırken silahını omuzuna dayayıp subaya doğrulttu ama gereksiz bir tedbirdi. Adam, sırtüstü yatıyordu, gözleri açıktı, mızrak uçlu miğferi yanında yatıyordu; kısa kesilmiş sarı saçları ve çok güzel yeşil gözleri vardı. Grigori'nin daha önce gördüğü keşif subayı olabilirdi ama emin değildi. Lev olsa bilirdi çünkü atından tanırdı.

Alman subayın eyer çantalarını açtı. Birinde haritalar ve dürbün vardı, diğerinde ise sosis ve koca bir parça kara ekmek. Grigori açlıktan ölüyordu. Bir parça sosis ısırdı. Bol miktarda biber, baharat ve sarımsak ile tatlandırılmış bir sosisti. Biberin acısı yanaklarını terletti. Hızlı hızlı çiğnedi, yuttu ve ağzına biraz ekmek doldurdu. Yiyecek o kadar iyi gelmişti ki ağlayabilirdi. Öldürdüğü adamın yeşil renkli ölü gözleri kendisine bakarken orada ayakta durup koskoca atın yanına yaslandı ve elinden geldiğince hızlı yedi.

[VI]

"Otuz bin Rus'un öldüğünü tahmin ediyoruz generalim," dedi Walter, Ludendorff'a. Coşkusunu çok fazla belli etmemeye çalışıyordu ama Almanların zaferi öyle büyüktü ki Walter, yüzündeki tebessümü silemiyordu.

Ludendorff, soğukkanlı ve kontrollü bir tavırla sordu: "Esirler?"

"Son sayıma göre doksan iki bin, efendim."

Bu, inanılmaz bir sayıydı ama Ludendorff, normal karşılıyormuş gibi davranıyordu. "Aralarında general var mı?"

"General Samsonov kendini vurdu; cesedi elimizde. 15. Rus Kolordusu komutanı Martos, esir alındı. Beş yüz tane de top ele geçirdik."

"Özetle," dedi Ludendorff, başını sahra masasından kaldırarak. "Rusların İkinci Ordusu yeryüzünden silindi. Artık, namevcut."

Walter, kendini sırıtmaktan alıkoyamadı. "Evet efendim."

Ludendorff, onun tebessümüne karşılık vermedi. Elini, üzerinde çalıştığı kâğıtlara doğru salladı. "Ki bu haber, daha da ironik hâle geliyor."

"Efendim?"

"Bize takviye kuvvet gönderiyorlar."

Walter'ın dili tutuldu. "Ne? Özür dilerim generalim –takviye kuvvet mi?"

"Ben de senin kadar şaşırdım. Üç kolordu ve bir süvari birliği geliyor."

"Nereden?"

"Fransa'dan. Ki eğer Schlieffen Planı uygulanacaksa kalan her adamımızın orada olması lazım."

Walter, Ludendorff'un her zamanki enerjisi ve kılı kırk yararak çalışmasıyla detaylı olarak Schlieffen Planı'nı incelediğini hatırladı; son askere, ata ve mermiye kadar, Fransa'da ne büyüklükte bir kuvvete ihtiyaç olduğunu biliyordu. "Böyle yapmalarının sebebi nedir?" diye sordu Walter.

"Bilmiyorum, sadece tahmin edebilirim." Ludendorff'un sesinde bir burukluk vardı. "Politik olsa gerek. Berlin'deki prenses ve kontesler, aile mülklerinin Ruslar tarafından çiğnendiğini öne sürerek hıçkıra ağlaya imparatoriçeye gidiyorlar. Başkomutanlık, baskılara boyun eğmek zorunda kaldı."

Walter, yüzünün utançla kızardığını hissetti. İmparatoriçeye gidenler arasında kendi annesi de vardı. Kadınların endişelenerek mülklerine savunma istemeleri anlaşılır bir şeydi ama başkomutanlığın bu taleplere yol verip bütün savaş stratejisini rayından çıkarması, affedilir gibi değildi. "Müttefiklerin istediği de bu değil mi?" diye sordu Walter kızgın kızgın. "Fransa, bizim paniğe kapılıp bütün takviye güçlerimizi Doğu Cephesi'ne süreceğimizi hesap ederek Rusları, yarım yamalak bir orduyla işgale kalkışmaya ikna etti. Böylece Fransa'daki ordumuz zayıflayacaktı!"

"Aynen öyle. Fransızlar geri çekiliyor –sayıları azaldı, silahları azaldı ve yenildiler. Tek umutları dikkatimizin dağılmasıydı. Ve istedikleri, ellerine verildi."

"Öyleyse," dedi Walter, çaresizlik içinde, "Doğu Cephesi'ndeki büyük zaferimize rağmen Ruslar, müttefiklerinin batıda ihtiyaç duydukları stratejik bir avantajı elde etmeyi başardılar!"

"Evet," dedi Ludendorff. "Tastamam öyle."

ON ÜÇ

Eylül - Aralık 1914

Fitz, bir kadının ağlama sesiyle uyandı.

Önce, Bea'nın ağladığını sandı. Sonra, karısının Londra'da, kendisinin ise Paris'te olduğunu hatırladı. Onunla birlikte yatakta olan kadın yirmi üç yaşındaki hamile Prenses değil, on dokuz yaşında, melek yüzlü, Fransız bir bar kızıydı.

Dirseklerinin üzerine doğrulup kıza baktı. Kızın, çiçek yapraklarına konmuş kelebeklere benzeyen, yanaklarına düşmüş sarışın kirpikleri vardı ama şimdi gözyaşlarıyla ıslanmışlardı. "*J'ai peur,*" dedi kız, hıçkırarak. "Korkuyorum."

Fitz, kızın saçlarını okşadı. "*Calme-toi,*" dedi. "Sakin ol." Gini gibi kadınlardan, okulda öğrendiğinden daha fazla Fransızca öğrenmişti. Gini, Ginette adının kısaltılmışıydı ama bu bile takma bir isim gibiydi. Muhtemelen kızın vaftiz adı Françoise gibi daha alelade bir isimdi.

Güzel bir sabahtı; ılık bir esinti, Gini'nin odasının açık penceresinden içeri doldu. Fitz, silah sesine ve nizami yürüyüşteki asker postallarının kaldırım taşlarında çıkardığı sese benzer bir şey duymadı. "Paris henüz düşmedi," diye mırıldandı, teskin etmeye çalışan bir ses tonuyla.

Söylenecek şey değildi; kız, yeniden hıçkırmaya başladı.

Fitz, saatine baktı; sekiz buçuktu. Saat onda otelinde olması ve bunu asla kaçırmaması gerekiyordu.

"Almanlar gelirse beni korur musun?" diye sordu Gini.

"Elbette *chérie*[1]," dedi Fitz, suçluluk hissini bastırmaya çalışarak. Elinden gelirse korurdu elbette ama Gini, birinci önceliği değildi.

---

[1] Fransızca, *sevgili* anlamında (çev. notu).

"Gelecekler mi?" diye sordu Gini, usulca.

Fitz, bunu bilmeyi çok isterdi. Alman ordusu, Fransız istihbaratının tahminlerinin iki katı büyüklüğündeydi; Fransa'nın kuzeydoğusunda fırtına gibi esmiş ve her muharebeyi kazanmıştı. Yarattığı çığ, Paris'in kuzeyindeki bir noktaya kadar ulaşmıştı -tam olarak ne kadar yakına geldiğini ise hemen sonraki bir iki saat içinde öğrenecekti.

"Bazıları, şehrin savunulmayacağını söylüyor," diyerek hıçkırdı Gini. "Bu doğru mu?"

Fitz, bunu da bilmiyordu. Paris mukavemet ederse Alman topları burayı döverdi. Şehrin muhteşem binaları yıkılır, geniş bulvarlarında kraterler oluşur, küçük lokanta, bar, taverna ve butikleri enkaza dönerdi. Bütün bunlardan kaçınmak için Paris'in teslim olmasını düşünmek daha cazipti. "Senin için daha iyi olabilir," dedi Fitz, yapmacık bir samimiyetle. "Sana *liebling* diyecek şişko bir Prusyalı general ile sevişirsin."

"Ben Prusyalı istemiyorum." Kızın sesi fısıltıya dönüşmüştü. "Ben seni seviyorum."

Belki de seviyor, diye düşündü Fitz; belki de Fitz'i buradan çıkmak için gerekli bir bilet olarak görüyordu. Kaçabilenler, şehirden ayrılıyorlardı ama bu da kolay değildi. Özel otomobillerin çoğuna, askerî hizmette kullanılmak üzere el konulmuştu. Trenlere ne zaman el konulacağı belli olmuyor, sivil yolcular trenden indirilip herkesin unuttuğu bir yerde bırakılabiliyordu. Bordeaux'ya taksi ile gitmek on beş bin franka -neredeyse küçük bir ev fiyatına- mal oluyordu.

"Paris işgal edilmeyebilir," dedi Fitz. "Almanlar şimdiye kadar çok yorulmuş olabilirler. Aylardır yürüyor ve savaşıyorlar. Bunu ilelebet sürdüremezler."

Buna, yarı yarıya inanıyordu. Geri çekilen Fransızlar iyi savaşıyorlardı. Fransız askeri yorgun, aç ve moralsizdi ama çok azı esir düşmüş ve çok az silah kaybetmişlerdi. Soğukkanlı başkomutan General Joffre, müttefik kuvvetleri bir arada tutmayı ve yeniden toparlanmak üzere Paris'in güneydoğusundaki bir hatta çekilmeyi başarmıştı. Ayrıca belli bir düzene giremeyen kıdemli Fransız subaylarını: iki ordu komutanı, yedi kolordu komutanı ve bir düzine kadar da diğerlerini, gözlerinin yaşına bakmadan ordudan atmıştı.

Almanlar bunu bilmiyordu. Fitz, kendilerine aşırı güvendiklerini ima eden, deşifre edilmiş bazı Alman mesajları görmüştü. Alman Başkumandanlığı gerçekten de bazı kuvvetlerini Fransa'dan çekip Doğu Prusya'daki kuvvetlerini güçlendirmeye göndermişti. Fitz, bunun bir hata olabileceğini

düşündü. Fransızlar henüz bitmemişlerdi. Britanyalılardan pek emin değildi. Britanya Yurt Dışı Sefer Kuvveti küçüktü: Fransızların savaş alanındaki yetmiş bölüğüne kıyasen beş buçuk bölük. Britanya kuvvetleri Mons[2] bölgesinde çok kahramanca dövüşmüşlerdi ve Fitz bundan dolayı gurur içindeydi; ancak beş gün içinde, yüz bin kişiden on beş binini kaybetmişlerdi ve geri çekiliyorlardı. Welsh Rifles da Britanya kuvvetlerinin bir parçasıydı ama Fitz onlarla birlikte değildi. Paris'e irtibat subayı olarak atanmış olmak önceleri pek hoşuna gitmemişti; o, kendi alayı ile birlikte savaşmak istiyordu. Generallerin onu, fazla suya sabuna dokunamayacağı bir yere gönderilmesi gereken bir amatör olarak gördüklerinden emindi. Ama Fitz, Paris'i biliyor ve Fransızca konuşabiliyordu; dolayısıyla da bu göreve uygun olduğunu inkâr edemezdi.

Oysa gördü ki görevi, zannettiğinden çok daha önemliydi. Fransız komutanlar ile onların Britanya kuvvetlerindeki mevkidaşları arasındaki ilişki, tehlikeli boyutlara varacak kadar kötüydü.

Britanya Yurt Dışı Sefer Kuvveti'nin komutanı –adı biraz akıl karıştıran bir isim olan– Sör John French[3], alıngan bir yaygaracıydı ve daha önce de General Joffre'nin kendisine danışmadığı bir şeyden dolayı alınıp surat asmış; komutanların birbirlerine karşı husumetine rağmen Fitz, iki müttefik komutan arasında bilgi ve istihbarat akışının devam etmesi için mücadele etmişti. Bütün bunlar can sıkıcı ve utanç verici şeylerdi ve Fitz, Britanya temsilcisi olarak Fransız subaylarının fazla da örtük olmayan azarlamalarına maruz kalmıştı. Fakat bir hafta önce, durum daha da berbatlaştı. Sör John, emrindeki kuvvetin iki günlük dinlenmeye ihtiyacı olduğunu bildirmişti Joffre'ye; ertesi gün fikir değiştirdi ve dinlenme süresini on güne çıkardı.

Fransızlar dehşete düşmüşler ve Fitz de kendi ülkesi adına çok utanmıştı. Sör John'ın dalkavuk emir eri Albay Hervey'yi protesto etmiş ama şikâyeti infial ve inkârla karşılanmıştı. Sonunda Fitz, Eton'dan okul arkadaşı ve Savaş Bakanlığında kıdemsiz bir bürokrat olan Lord Remarc'ı telefonla aramıştı. Remarc, aynı zamanda Maud'un dedikodu arkadaşıydı. Fitz, kendinden yüksek rütbeli subayların arkasından böyle dolanmaktan hiç hoşlanmamıştı ama Paris için mücadele öyle ince bir denge üzerinde yürüyordu ki harekete geçmek zorunda kalmıştı. Vatanseverliğin o kadar da basit bir şey olmadığını öğrenmişti.

Şikâyeti, patlama etkisi yaratmıştı. Başbakan Asquith, yeni Savaş Baka-

[2] Belçika'nın batısında, Fransa sınırına yakın bir yerleşim (çev. notu).

[3] İngilizce "French" kelimesi, *Fransız* veya *Fransalı* veya *Fransa'ya ait* anlamında (çev. notu).

nı Lord Kitchener'ı derhâl Paris'e göndermiş; yeni patron evvelki gün Sör John'ı haşlamıştı. Fitz, kısa bir süre içinde onun görevden alınmasını ümit ediyordu. Öyle olmasa bile ağırkanlılığından silkinebilirdi.

Fitz bunu yakında öğrenecekti.

Gini'ye arkasını döndü, ayaklarını yataktan indirip yere koydu.

"Gidiyor musun?" diye sordu kız.

Fitz ayağa kalktı. "Yapmam gereken işler var."

Kız, üzerindeki çarşafı tekmeledi. Fitz onun mükemmel biçimli göğüslerine baktı. Gini onun bakışlarını yakaladı, gözyaşları arasında gülümsedi ve davetkâr bir çalımla bacaklarını açtı.

Fitz bu tahrike direndi. "Biraz kahve yap *chérie*," dedi.

Kız, uçuk yeşil renkte ipek bir sabahlığa bürünüp suyu ısıtırken Fitz giyindi. Dün gece Britanya Büyükelçiliğinde alay karavanasından yemek yemiş ama yemekten sonra fakir semtleri dolaşmaya çıkarken kırmızı rengiyle dikkat çekici asker ceketini çıkararak smokin ceketini giymişti.

Gini, kâse gibi kocaman bir kupayla koyu bir kahve verdi Fitz'e. "Bu gece seni Albert's Kulüp'te bekleyeceğim," dedi. Tiyatro ve sinemalar gibi gece kulüpleri de resmen kapalıydı. *Folies Bergère*[4] bile karanlıktı. Kafeler saat sekizde, restoranlar dokuzda kapanıyordu. Fakat büyük bir şehrin gece hayatını susturmak o kadar kolay değildi ve Albert gibi girişimci tipler, fahiş fiyatlarla şampanya satabilecekleri yasa dışı yerler açmışlardı.

"Gece yarısı oraya gelmeye çalışacağım," dedi Fitz. Kahve acıydı ama uykulu hâlinin son izlerini de yıkayıverdi. Gini'ye bir İngiliz altını verdi. Bir gece için çok cömert bir ödemeydi ve böyle zamanlarda altın, kâğıt paradan daha çok tercih ediliyordu.

Vedalaşmak için Gini'yi öperken kız ona sarıldı. "Bu gece orada olacaksın, değil mi?" diye sordu Gini.

Fitz, kıza acıdı. Bütün dünya çöküyor ve o, ne yapacağını bilmiyordu. Kızı kanatları altına almayı ve ona bakacağına söz vermeyi çok isterdi ama yapamazdı. Hamile bir karısı vardı ve Bea sinirlenirse bebeği düşürebilirdi. Bekâr bir adam olsa bile, kendini bir Fransız tatlısına rehin etmek, onu komik duruma düşürürdü. Neyse, Gini milyonlarca kızdan biriydi. Ölenler hariç herkes korkuyordu. "Elimden geleni yaparım," dedi Fitz, kendini kızın kollarından sıyırdı.

Mavi Cadillac'ı köşeye park etmişti. Kaputunun üstünde küçük bir İngiliz bayrağı dalgalanıyordu. Caddelerde birkaç tane özel araba vardı ve pek çoğunda da savaş amaçlı kullanıldıklarını simgeleyen bayraklar vardı: üç

[4] Paris'te 1869 yılında kurulan bir kabare müzikholü (çev. notu).

renkli Fransız bayrağı veya Kızıl Haç bayrağı.

Arabasını Londra'dan buraya getirmek, Fitz'in tanıdıklarını araya koyması ve küçük bir servet değerinde rüşvet ödemesiyle mümkün olmuştu ama bu sıkıntıya katlandığına memnundu. Her gün Fransa ve Britanya karargâhları arasında mekik dokumak zorundaydı ve baskı altındaki ordu komutanlıklarına bir at veya araba için yalvarmak zorunda kalmıyordu.

Marşa bastı, motor çalışmaya başladı. Caddelerde hemen hemen hiç trafik yoktu. Cephedeki orduya destek için otobüslere bile el konmuştu. Şehrin göbeğinden geçen bir koyun sürüsünden dolayı durmak zorunda kaldı; muhtemelen, cephedeki askerleri beslemek için trenle sevk edilmek üzere Doğu Garı'na götürülüyorlardı.

Palais Bourbon[5] duvarına yeni asılan bir ilanın başına toplanmış küçük bir kalabalık görünce merakı depreşti. Arabayı park edip ilanı okumak için kalabalığın arasına girdi.

PARİS ORDUSU
PARİS VATANDAŞLARI

Fitz'in gözleri ilanın dibine kaydı ve şehrin askerî valisi General Galliéni tarafından imzalanmış olduğunu gördü. Emekliliğinden alınıp işbaşına getirilen Galliéni, sert mizaçlı eski bir askerdi ve hiç kimsenin oturmasına izin verilmeyen toplantılar düzenlemesiyle ünlüydü; çünkü insanların bu yolla daha çabuk karar verdiklerine inanıyordu. Kişiliğine uygun olarak ilan metni de kısa ve özlüydü.

Milli savunmaya yeni bir ivme kazandırmak için
Cumhuriyet Hükûmetinin üyeleri,
Paris'ten ayrıldılar.

Fitz, umutsuzluk hissetti. Hükûmet kaçmıştı! Son birkaç gündür hükûmetin Bordeaux'ya sıvışacağına ama politikacıların başkenti terk etmek istemeyerek tereddüt ettiklerine dair dedikodular vardı. Ancak şimdi gitmişlerdi işte. Bu, kötüye işaretti.

İlanın geri kalanı, meydan okur bir havadaydı.

İşgalcilere karşı,
Paris'i savunmakla görevlendirildim.

[5] Fransız Milli Meclisi binası (çev. notu).

Demek, diye düşündü Fitz, *her şeye rağmen Paris teslim olmayacak.* Şehir savaşacak. Güzel! Britanya'nın istediği de buydu. Eğer başkent düşerse düşman da fethinin bedelini ağır ödeyecekti.

Bu görevi kanımın son damlasına kadar yürüteceğim.

Fitz, gülümsemeden edemedi. *Tanrı askerlerden razı olsun.*

Etrafındaki insanların duyguları karışıktı. Bazı yorumlar hayranlık doluydu. "Galliéni bir savaşçı," dedi birisi, memnuniyetle, "Paris'in alınmasına müsaade etmeyecek." Diğerleri daha gerçekçiydi. "Hükûmet bizi terk etti," dedi bir kadın, "demek oluyor ki bugün değilse bile yarın, Almanlar burada olacaklar." Elinde iş çantası olan bir adam, karısını ve çocuklarını, kardeşinin taşradaki çiftliğine gönderdiğini; iyi giyimli bir kadın da mutfak dolabında otuz kilo fasulyesi olduğunu söyledi.

Fitz ise Britanya'nın savaşa verdiği katkının ve bu katkıdaki kendi yerinin çok daha önemli bir hâle geldiğini düşündü.

Güçlü bir alın yazısı hissine kapılıp arabasını Ritz'e sürdü.

En sevdiği otelin lobisine girdi ve telefon kulübesine gitti. Oradan, Britanya elçiliğini aradı; haberin, henüz Faubourg St. Honoré[6] Sokağı'na ulaşmamış olma ihtimaline karşı, elçiye bir mesaj bırakarak Galliéni'nin ilanını bildirdi. Telefon kulübesinden çıktığında Sör John'ın emir eri Albay Hervey ile karşılaştı.

Hervey, smokin giymiş Fitz'e baktı. "Binbaşı Fitzherbert! Böyle giyinerek ne şeytanlık düşünüyorsun?" dedi.

"Günaydın Albay," dedi Fitz, kasten sorusunu cevaplamadan. Bütün geceyi dışarıda geçirdiği besbelliydi.

"Saat, lanet olası sabahın dokuzu! Savaşta olduğumuzu bilmiyor musun?"

Bu da cevaplanmasına gerek olmayan bir soruydu. Fitz, sakin sakin konuştu: "Sizin için yapabileceğim bir şey var mı efendim?"

Hervey, gözünü korkutamadığı insanlardan nefret eden bir zorbaydı. "Küstahlığı bırakman, Binbaşı," dedi. "Londra'dan gelen kahrolası ziyaretçilerin işgüzarlıkları arasında yapacak çok işimiz var."

Fitz, bir kaşını kaldırdı. "Lord Kitchener, Savaş Bakanıdır."

"Politikacılar yakamızı bıraksalar da işimizi yapsak. Ama yüksek yerlerde arkadaşları olan biri, ortalığı karıştırmış." Fitz'den şüphelenmişe benzi-

[6] Paris'in, dünyanın en şık sokağı addedilen moda merkezi. ABD, Kanada ve İngiliz elçilikleri de bu sokakta (çev. notu).

yordu ama bunu söyleyecek kadar cesareti yoktu.

"Savaş Bakanlığı kaygılanmasa sürpriz olurdu," dedi Fitz. "Almanlar kapıya dayanmışken askere on günlük dinlenme!"

"Adamlar yorgun!"

"On gün içinde savaş sona erebilir. Paris'i kurtarmayacaksak biz ne için buradayız?"

"Kitchener, savaşın en kritik gününde Sör John'ı karargâhından uzaklaştırdı," diyerek patladı Hervey.

"Sör John, askerlerinin arasına dönmekte zaten pek de acele etmiyordu," dedi Fitz, cevabı yapıştırarak. "O gece onu burada Ritz'de yemek yerken gördüm."

Aşağılayarak konuştuğunun farkındaydı ama dilini tutamıyordu.

"Seni gözüm görmesin," dedi Hervey.

Fitz, topuklarının üzerinde dönüp merdivenleri çıktı. Göründüğü kadar tasasız değildi. Hiçbir şey onun Hervey gibi geri zekâlılara yaltaklanmasına neden olamazdı ama başarılı bir askerî kariyer onun için çok önemliydi. İnsanların, onun babasının oğlu olmadığını söylemelerinin düşüncesinden bile nefret ediyordu. Hervey'nin orduya pek bir faydası yoktu; çünkü bütün zamanını ve enerjisini sevdiklerini himaye etmeye, rakiplerinin kuyusunu kazmaya harcıyordu; fakat sırf bu sebepten dolayı, savaş kazanmak gibi konulara odaklanmış adamların kariyerini mahvedebilirdi.

Fitz, banyosunu yapıp tıraş olurken ve Welsh Rifles Alayının hâkî renk binbaşı üniformasını giyerken uzun uzun düşündü. Akşam yemeğine kadar hiçbir şey yiyemeyeceğini bilerek odasına biraz daha kahve ve omlet ısmarladı.

Saat tam onda, Fitz'in çalışma günü başladı ve uğursuz Hervey'yi aklından çıkardı. Açıkgöz bir İskoç olan Teğmen Murray, Britanya karargâhından geldi ve hem yolun tozunu hem de o sabahki havadan keşif raporunu getirdi.

Fitz, raporu hızla Fransızcaya çevirdi; temiz ve bitişik el yazısıyla Ritz Otel'in mavi kâğıtlarına yazdı. Her sabah, Britanya uçakları Alman mevzileri üzerinde uçuyor ve düşman kuvvetlerinin hangi yöne doğru hareket ettiğini rapor ediyordu. Bu bilgiyi en hızlı şekilde General Galliéni'ye ulaştırmak, Fitz'in göreviydi.

Lobiden geçerken baş kapıcı seslendi ve ona telefon geldiğini söyledi.

Telefondaki, uzaktan ve bozuk gelen ses: "Fitz, sen misin?" dedi ama Fitz hayretler içinde ve derhâl onun, kız kardeşi Maud olduğunu anladı.

"Nasıl bir şeytanlıkla buradan bana ulaşmayı başardın?" dedi Fitz. Lond-

ra ve Paris arasındaki telefon hattını sadece hükûmet ve asker kullanabiliyordu.

"Johnny Remarc'ın Savaş Bakanlığındaki odasındayım."

"Sesini duyduğuma sevindim," dedi Fitz. "Nasılsın?"

"Buradaki herkes fevkalade kaygılı," dedi Maud. "Gazeteler ilk başta iyi haberlerden başka bir şey yazmıyorlardı. Her görkemli Fransız zaferinden sonra Almanların Fransa içlerine doğru bir elli kilometre daha ilerlediklerini, sadece oraların coğrafyasını bilenler anladı. Fakat pazar günü, *The Times* özel bir baskı yaptı. Ne garip, değil mi? Günlük gazete yalanlarla dolu ve size gerçeği söyleyecekleri zaman özel baskı yapmak zorunda kalıyorlar."

Maud, kuşku duyuyormuş gibi konuşuyordu ama Fitz onun sesindeki korku ve öfkeyi duyabiliyordu. "Özel baskıda ne yazıyor?" diye sordu.

"Bizim, 'iflas eden ordumuzun çekildiğini' yazıyor. Asquith çok öfkeli. Kimse Paris'in bir günde düşmesini beklemiyor." Maud'un metaneti kırıldı. "Fitz, senin başına bir şey gelmeyecek, değil mi?" diye soran sesinde hıçkırık vardı.

Maud'a yalan söyleyemezdi. "Bilmiyorum. Hükûmet Bordeaux'ya taşındı. Sör John French, işten el çektirildi ama hâlâ burada."

"Sör John, Kitchener Paris'e feldmareşal üniformasıyla gitti diye Savaş Bakanlığına şikâyette bulunmuş; adabımuaşeret ihlali olduğunu söylüyor, çünkü Kitchener şimdi hükûmetin bakanı, dolayısıyla da bir sivil."

"Aman Tanrı'm. Böyle bir zamanda adabımuaşereti mi düşünüyor! Neden onu işten atmıyorlar?"

"Johnny, başarısızlığın kabulü anlamına gelir diyor."

"Paris Almanların eline düşerse ne anlama gelecek peki?"

"Oh Fitz!" Maud, ağlamaya başladı. "Bea'nın beklediği bebek ne olacak – senin çocuğun?"

"Bea nasıl?" dedi Fitz, geceyi nasıl geçirdiğini hatırlamanın suçluluk duygusuyla.

Maud, burnunu çekip yutkundu. "Bea sıhhatli görünüyor ve artık o sabah bulantılarından da kurtuldu," dedi Maud, daha sakince.

"Bea'ya onu özlediğimi söyle."

Hatta bir cızırtı oldu ve başka bir ses karıştı ve birkaç saniye sonra da o ses kesildi. Birkaç saniye içinde hat kesilecek demekti. Maud tekrar konuştuğunda sesi ağlamaklıydı. "Fitz, bu iş ne zaman bitecek?"

"Önümüzdeki birkaç gün içinde," dedi Fitz. "Öyle ya da böyle, bitecek."

"Lütfen çok dikkatli ol!"

"Elbette."

Fitz, telefonu yerine astı, başkapıcıya bahşiş verdi ve Place Vendôme Meydanı'na çıktı.

Arabasına binip sürdü. Bea'nın hamileliğinden bahseden Maud, canını sıkmıştı. Fitz, ülkesi için ölmeye hazırdı ve cesurca ölmeyi bekliyordu ama bebeğini görmeyi de istiyordu. Henüz baba olmamıştı, kendi çocuğuyla tanışmaya çok istekliydi; onun öğrenerek büyüdüğünü seyretmek, ona bir yetişkin olmayı öğretmek istiyordu. Oğlunun veya kızının babasız büyümesini istemiyordu.

Seine Nehri üzerinden geçip Les Invalides olarak bilinen ordu kompleksine doğru gitti. Galliéni, oraya yakın ve ağaçlar arasına kurulmuş Victor-Duruy Lisesi'ni karargâh edinmişti. Giriş, İngilizlerin çamur rengi hâkîlerine karşın daha filinta görünen, parlak mavi ceket ve kırmızı pantolonlu üniforma giymiş kalabalık bir muhafız ekibiyle korunuyordu. Fransızlar, modern askerlerin, bulundukları arazide gözden kaybolmak istediklerini henüz kavramamışlardı.

Fitz, kapı muhafızları tarafından iyi tanınıyordu; dosdoğru içeri girdi. Burası bir kız okuluydu; duvarlarda, hayvan ve çiçek resimleri vardı ve kenarlara itilmiş kara tahtalarda, Latince fiil çekimleri yazılıydı. Muhafızların tüfekleri ve subayların postalları, daha önce burada var olan medeniyetle alay eder gibiydi.

Fitz, doğruca kurmay odasına gitti. İçeri girer girmez de heyecanlı bir atmosfer hissetti. Duvarda büyük bir Orta Fransa haritası asılıydı ve üzerine orduların konumlarını gösteren raptiyeler vardı. Galliéni, uzun boylu, ince ve şubat ayında emekli olmasına neden olan prostat kanserine rağmen dik duruşlu bir adamdı. Şimdi üniforması gene sırtındayken kıskaç gözlüklerinin içinden saldıracakmış gibi haritaya bakıyordu. Fitz, selam verdi; sonra da mevkidaşı Binbaşı Dupuys ile Fransız usulü el sıkışırken fısıltıyla neler olduğunu sordu.

"Von Kluck'u takip ediyoruz," dedi Dupuys.

Galliéni'nin, işgalci ordunun hareketlerini izlemekte kullandığı, yaşlı uçaklardan oluşan bir hava filosu vardı. General von Kluck, Paris'e en yakın Alman kuvveti olan Birinci Ordunun kumandanıydı.

"Elinizde ne var?" diye sordu Fitz.

"İki rapor," Dupuys haritayı işaret etti. "Hava keşfimizin söylediğine göre von Kluck güneydoğu yönünde, Marne Nehri'ne doğru ilerliyor."

Britanya raporlarının verdiği bilgi de bunu teyit ediyordu. O yörüngede ilerlerse Birinci Ordu, Paris'in doğusuna geçecekti. Ve von Kluck, Almanların sağ kanadına kumanda ettiğine göre elindeki güçler Paris'i pas geçe-

ceklerdi. Her şeye rağmen Paris kurtulabilir miydi?

"Ve süvari keşfinden alınan bilgi de bunu doğruluyor."

Fitz, düşünceli düşünceli başını aşağı yukarı salladı. "Alman askeri teorisi önce düşman ordusunu yok etmektir; şehirleri ele geçirmek ikinci adımdır."

"Fakat görmüyor musun?" dedi Dupuys, heyecanla. "Yan taraflarını açıkta bırakıyorlar!"

Fitz bunu düşünmemişti. Aklı, Paris'in kaderine takılıp kalmıştı. Şimdi Dupuys'un haklı olduğunu görüyordu ve havadaki heyecan da bundan kaynaklanıyordu. İstihbarat bilgileri doğruysa von Kluck, klasik bir askerî hata yapmıştı. Bir ordunun yan tarafı, baş tarafına göre daha zayıftı. Yandan alınan bir saldırı, sırttan bıçaklanmak gibi bir şeydi.

Von Kluck böyle bir hatayı neden yapmıştı? Fransızların bir karşı saldırıya kalkışamayacak kadar zayıf durumda olduklarına inanıyor olmalıydı.

Ve bu durumda, von Kluck yanılıyordu.

Fitz, generalle konuştu. "Sanırım bu sizi çok ilgilendirecek efendim," dedi ve elindeki zarfı uzattı. "Bu sabahki hava keşif raporumuz."

"Aha!" dedi Galliéni, hevesle.

Fitz, haritaya yaklaştı. "Müsaade eder misiniz General?"

General başını sallayarak izin verdi. İngilizler çok sevilmiyordu ama her türlü istihbarat hüsnükabul görürdü.

Raporun İngilizce orijinaline bakan Fitz: "Bizim adamlarımız, von Kluck'un ordusunu buraya koyuyor." Haritaya yeni bir raptiye sapladı. "Ve bu yöne hareket ettiğini söylüyor." Bu bilgi, Fransızların inandığı şeyi doğruluyordu. Bir an için, oda sessizleşti.

"Öyleyse," dedi Dupuys, usulca. "Yanlarını açıkta bıraktıkları doğru."

General Galliéni'nin kıskaç gözlük arkasındaki gözleri parladı. "Demek," dedi, "bizim saldırı anımız, şimdi."

[II]

Fitz, sabahın üçünde en kötümser anını yaşıyordu; seks bitmişti, Gini'nin ince bedeni yanına uzanmış hâldeyken karısını özlediğini hissetmişti. Sonra keyifsiz keyifsiz, von Kluck'un hatasını anlayıp yön değiştireceğini düşündü.

Fakat ertesi sabah, 4 Eylül Cuma günü von Kluck, Fransa'yı savunanları sevindirerek güneydoğu istikametinde hareket etmeye devam etti. General Joffre için bu kadarı yeterliydi. Fransız Altıncı Ordusuna, ertesi sabah Pa-

ris'in dışına çıkarak von Kluck'un artçılarını vurma emir verdi.

Fakat İngilizler, çekilmeye devam ettiler.

O gece Albert's Kulüp'te Gini ile buluşan Fitz, ümitsizlik içindeydi. "Bu bizim son şansımız," dedi, onu neşelendirmeye yetmeyen bir şampanya kokteyli içerken. "Hazır yorulmuşlarken ve malzeme ikmal hatları iyice uzamışken şimdi Almanları güzelce hırpalarsak, ilerlemelerini durdurabiliriz. Ama bu karşı saldırı başarısız olursa Paris düşer."

Gini, bir bar taburesinde oturuyordu; bacak bacak üstüne atarken ipek çoraplarının fısıltısı duyuldu. "Peki, neden bu kadar mahzunsun?" diye sordu.

"Çünkü tam da böyle bir zamanda, İngilizler çekiliyorlar. Eğer Paris düşerse bunun utancını asla üstümüzden atamayız."

"General Joffre, İngilizlerin savaşması gerektiğini söyleyerek Sör John'a karşı çıkmalı! Joffre ile sen kendin konuş!"

"Joffre, İngiliz binbaşılarına kulak asmıyor. Ayrıca onunla konuştuğum takdirde bunun, Sör John'ın bir dalaveresi olduğunu düşünecek muhtemelen. Ve pek umurumda değil ama benim de başım, fena hâlde derde girecek."

"O zaman Joffre'nin danışmanlarından biriyle konuş."

"Aynı sorun orada da var. Fransız Ordusunun karargâhına girip İngilizlerin onlara ihanet ettiğini söyleyemem ki."

"Ama hiç kimsenin ruhu duymadan General Lourceau'nun kulağına fısıldayabilirsin."

"Nasıl?"

"İşte şurada oturuyor."

Fitz, Gini'nin baktığı tarafa baktı. Altmış yaşlarında, sivil giyimli bir Fransız adam, kırmızı elbiseli genç bir kadınla bir masada oturuyordu.

"Çok sıcakkanlı bir adamdır," dedi Gini.

"Onu tanıyor musun?"

"Bir süre arkadaşlık ettik ama o Lizette'i tercih etti."

Fitz, tereddüt etti. Bir kere daha kendi üstlerinin arkasından iş çevirmeye kalkışıyordu. Ama şimdi, incelik gösterilecek zaman değildi. Paris tehlikedeydi. Elinden geleni yapması gerekiyordu.

"Beni onunla tanıştır," dedi Fitz.

"Bana bir dakika izin ver," dedi Gini; bütün zarafetiyle bar taburesinden indi, *ragtime* piyanosunun yanından hafifçe kıvrılarak kulübün öbür tarafına, generalin masasına kadar yürüdü, generali dudaklarından öptü, yanındaki kıza gülümsedi ve masasına oturdu. Birkaç dakikalık samimi bir

sohbetten sonra da Fitz'e bir baş işareti gönderdi.

İki erkek el sıkışırlarken Lourceau ayağa kalktı. "Sizinle tanışmaktan şeref duydum efendim," dedi Fitz.

"Burası ciddi konuların konuşulacağı bir yer değil," dedi general. "Fakat Gini, bana son derece acil bir şey söylemek istediğinizi anlattı."

"Kesinlikle öyle," dedi Fitz ve masaya oturdu.

[III]

Ertesi gün Fitz, Paris'in kırk kilometre güneydoğusuna, Melun'deki İngiliz kampına gitti ve Britanya Yurt Dışı Sefer Kuvveti'nin hâlâ çekilmekte olduğunu öğrenince canı sıkıldı.

Belki de mesajı Joffre'ye iletilmemişti. Veya belki de iletilmiş ama Joffre, yapabileceği hiçbir şey olmadığını düşünmüştü.

Fitz, Sör John'ın karargâh olarak kullandığı, muhteşem bir XV. Louis şatosu olan Vaux-le-Pénil'e girince koridorda Albay Hervey'ye rastladı.

"Müttefiklerimiz karşı atağa kalktıkları sırada bizim neden çekildiğimizi sorabilir miyim, efendim?" dedi Fitz, elinden gelen bütün nezaketiyle.

"Hayır, soramazsın," dedi Hervey.

Fitz, öfkesini bastırmaya çalışarak ısrar etti. "Fransızlar, kendi güçleriyle Almanlarınki arasında çok nazik bir denge olduğunu düşünüyorlar ve hatta bizim küçük kuvvetimiz bile dengeyi değiştirebilir."

Hervey, küçümser gibi güldü. "Eminim öyle düşünüyorlardır," dedi ve sanki Fransızların müttefiklerinden yardım talep etmeye hakları yokmuş gibi konuşuyordu.

Fitz, kontrolünü kaybetmek üzere olduğunu hissetti. "Bizim yüreksizliğimizden dolayı Paris düşebilir!"

"Böyle bir kelimeyi ağzına bile alma, Binbaşı."

"Buraya, Fransa'yı kurtarmak için gönderildik. Bu, sonucu belirleyecek bir muharebe olabilir." Fitz, sesinin yükselmesini engelleyemiyordu. "Paris düşerse Fransa da düşer; eve döndüğümüzde bizim o sırada *dinlendiğimizi* nasıl açıklarız?"

Hervey, cevap vermek yerine Fitz'in omzunun üzerinden arkaya baktı. Fitz de arkasına döndü. İri yarı, Fransız askerî üniformalı, yavaş yavaş yürüyen bir silüet gördü: geniş karnının üstünde iliklenmemiş bir ceket, dizden aşağısı dar ama yukarısı bol gelen kırmızı bir pantolon, alnının ortasına kadar inmiş, kırmızı ve sarı renkli general şapkası. Silüetin, kırçıllı kaşlarının altındaki renksiz gözleri Fitz ve Hervey'ye baktı. Fitz, General

Joffre'yi hemen tanıdı.

General, peşinden gelen maiyeti ile birlikte ve hantal hantal yürüyerek yanlarından geçip gitti. "Bundan sen mi sorumlusun?" diye sordu Hervey.

Fitz, inkâr etmeyecek kadar gururluydu. "Muhtemelen," dedi.

"Bu iş henüz bitmedi," dedi Hervey ve dönüp, Joffre'nin peşinden gitti.

Sör John, sadece birkaç subayın bulunduğu küçük bir odada Joffre ile görüştü ama Fitz, o subaylar arasında değildi. İngilizlerin bu utanç verici çekilmeyi durdurmaları ve hücuma katılmaları konusunda Joffre'nin söylediklerinin, Sör John'ı ikna edip edemeyeceğini merak ederek subay yemekhanesinde bekledi.

Cevabı, iki saat sonra Teğmen Murray'den öğrendi.

"Joffre'nin her yolu denediği söyleniyor," dedi Murray. "Yalvarmış, ağlamış ve İngilizlerin şerefinin lekeleneceği tehlikesini ima etmiş. Ve ikna etmiş. Yarın kuzeye yöneliyoruz."

Fitz, kocaman sırıttı. "Çok şükür," dedi.

Bir dakika sonra Albay Hervey geldi. Fitz, saygıyla ayağa kalktı.

"Bu sefer fazla ileri gittin," dedi Hervey. "General Lourceau, senin ne yaptığını bana anlattı. Sana iltifat ettiğini sanıyordu."

"İnkâr edecek değilim," dedi Fitz. "Neticeye bakılırsa doğru yapmışım."

"Dinle beni Fitzherbert," dedi Hervey, sesini alçaltarak. "Sen bittin oğlum. Kendi üstündeki subaylarına sadakatsizlik ettin. İsminin yanında asla silinmeyecek siyah bir işaret var. Savaş bir yıl sürse bile sen, asla terfi edemeyeceksin. Binbaşısın ve hep binbaşı olarak kalacaksın."

"Açık konuştuğun için teşekkür ederim Albay," dedi Fitz. "Fakat ben, muharebeleri kazanmak için orduya katıldım, terfi etmek için değil."

[IV]

Fitz, Sör John'ın pazar günkü ilerlemesinin, utanç verecek kadar ihtiyatlı olduğunu düşündü. Ama von Kluck'u, yetersiz sayıdaki askerlerini bu tehdide tahsis etmek zorunda bırakacak kadar etkili bir ilerleme olmasından dolayı gene de biraz rahatladı. Almanlar şimdi, hem batıda hem de güneyde olmak üzere iki cephede birden savaşıyorlardı ki bu, her komutanın kâbusu olan bir durumdu.

Pazartesi sabahı Fitz, şatonun zeminine serdiği bir battaniyenin üstünde uyandı ve iyimser hisler içindeydi. Subay yemekhanesinde kahvaltı etti ve sonra da sabırsız sabırsız, sabah uçuşlarını tamamlayan keşif uçaklarının raporlarını bekledi. Bu savaş, ya çılgın bir koşuşturma ya da nafile bir ey-

lemsizlikle ilerliyordu. Şatonun arazisi içinde, 1000 yılından kaldığı söylenen bir kilise vardı; orayı görmeye gitti ama aslında, insanların eski kiliselerde ne bulduklarını hiçbir zaman anlamamıştı.

Keşif görevinin rapor toplantısı, parka ve nehre bakan muhteşem salonda yapıldı. Subaylar, bütün çevreleri on sekizinci yüzyıldan kalma bir dekorla müsrifçe sarılmışken ucuz bir tahta masanın etrafındaki kamp iskemlelerine oturdular. Sör John'ın, çıkıntılı bir çenesi ve mors bıyığına benzeyen beyaz bıyıkları altında, daima yaralı bir gururu ifade ediyormuş gibi duran bir ağzı vardı.

Havacılar, İngiliz kuvvetlerinin ilerisinde açık bir arazi olduğunu; çünkü Alman kuvvetlerine ait kolların, kuzeye doğru uzaklaştıklarını rapor ettiler. Fitz, keyiften dört köşe oldu. Müttefiklerin karşı saldırısı beklenmedik bir durumdu ve anlatılana bakılırsa Almanlar, uykuda basılmışlar gibiydi. Elbette çok geçmeden toparlanacaklardı ama şu an için başları beladaydı.

Fitz, Sör John'ın hızlı bir atak emri vermesini bekledi ama komutan, daha önce belirlenen kısıtlı hedefleri tekrarlamaktan başka bir şey yapmadı.

Fitz, raporu Fransızcaya çevirdi ve otomobiline bindi; Almanlardan kaçmak için güneye doğru giderek şehri terk eden, insan ve bagaj yüklü motorlu araçlarla at arabalarının akınına karşı sürdü ve kırk kilometre ötedeki Paris'e döndü.

Paris'te, esmer tenli Cezayir askerlerinin bir tren istasyonundan öbürüne uygun adım yürüyüşleri yolunu kesince karargâha varışı gecikti. Cezayirli subaylar, parlak kırmızı pelerinleriyle katırların üstünde dolaşıyorlardı. Askerler geçerken kadınlar onlara çiçekler, meyveler; kafe sahipleri de soğuk içecekler veriyorlardı.

Cezayirliler geçince Fitz otomobilini Les Invalides'e sürdü ve raporunu okula götürdü.

Bir kez daha, İngilizlerin keşif raporuyla Fransızların raporu birbirlerini doğruluyordu.

Alman kuvvetlerinin bir kısmı çekiliyordu. "Hücuma geçmeliyiz!" dedi, yaşlı general. "İngilizler nerede?"

Fitz, haritaya yaklaştı ve Britanya kuvvetlerinin pozisyonunu göstererek Sör John'ın o günkü ilerleme hedeflerini özetledi.

"Bu yeterli değil!" dedi Galliéni, öfkeyle. "Daha atılgan olmalısınız! Sizin hücuma geçmeniz gerekiyor ki von Kluck yanlarını takviye edemeyecek kadar meşgul olsun. Marne Nehri'ni ne zaman geçeceksiniz?"

Fitz bunu bilmiyordu. Utanç hissetti. Galliéni'nin ağzından çıkan her iğneli kelimeye hak veriyordu ama bunu ifade edemezdi. Sadece, "Bunu Sör

John'a bildirirken gerekli vurguyu yapacağım General," diyebildi.

Fakat Galliéni, İngilizlerin dermansızlığını nasıl telafi edeceğini hesaplamaya başlamıştı bile. "Bugün öğleden sonra, 4. Kolordunun 7. Tümenini, Ourcq Nehri'ndeki Manoury'nin ordusuna takviye olarak göndereceğiz," dedi, kararlı bir tavırla.

Kurmayları derhâl görev emirlerini yazmaya başladılar.

Çok geçmeden Albay Dupuys: "Generalim, bütün tümeni bu akşam oraya sevk etmeye yetecek kadar tren vagonumuz yok," dedi.

"O zaman otomobil kullanın," dedi Galliéni.

"Otomobil?" Dupuys afal afal bakıyordu. "Onca otomobili nereden bulacağız?"

"Taksi tutun!"

Odadaki herkes dönüp generale baktı. General aklını mı kaçırmıştı yoksa?

"Polis şefini ara," dedi Galliéni. "Söyle ona: Bütün adamlarına emir versin, şehirdeki her taksiyi durdursunlar, içlerindeki yolculara tekmeyi bassınlar ve taksileri buraya yönlendirsinler. Askerleri taksiye koyup muharebe alanına göndereceğiz."

Galliéni'nin ciddi olduğunu anladığında Fitz sırıttı. İşte, hoşuna giden tutum, böyle bir şeydi: *kazanmamızı sağlayacak her şeyi yapalım* tutumu.

Dupuys omuzlarını silkip telefonu eline aldı. "Bana hemen polis şefini bağlayın, lütfen," dedi.

Bunu seyretmem lazım, diye düşündü Fitz.

Dışarı çıkıp bir puro yaktı. Çok uzun bir süre beklemesi gerekmedi. Birkaç dakika sonra kırmızı renkli bir Renault taksi, Alexander III Köprüsünü geçti, süslü çim alanın etrafından dolandı ve ana binanın önüne park etti. Hemen ardından iki tane, sonra bir düzine, sonra da yüz tane taksi sökün etti. Birkaç saat içinde birbirinin tıpkısı birkaç yüz tane kırmızı taksi, Les Invalides'e park etti. Fitz, hayatında böyle bir şey görmemişti.

Şoförler aşağı inip arabalarına yaslandılar; pipo içerken heyecanlı heyecanlı konuşarak emirleri beklediler. Her şoförün, neden burada olduklarına dair farklı bir teorisi vardı.

Nihayet Dupuys, bir elinde megafon, diğerinde bir tomar, ordunun kullandığı cinsten talep formuyla okuldan çıkıp caddenin karşısına geçti; bir taksinin kaputunun üstüne çıktı, bütün şoförler gevezeliği kestiler.

"Paris'in askerî komutanı, buradan Blagny'ye gidecek beş yüz taksi istiyor," diye bağırdı, megafonla.

Taksi şoförleri, pimpirikli bir sessizlikle Dupuys'a baktılar.

"Orada, her taksi beş asker alacak ve onları, Nanteuil'e götürecek."

Nanteuil, elli kilometre doğuda, cephe hattına en yakın noktaydı. Taksiciler anlamaya başladılar. Kafalarını sallaya sallaya ve sırıta sırıta birbirlerine baktılar. Fitz onların, özellikle de böyle sıra dışı bir yolla savaş çabalarının bir parçası olmaktan mutlu olduklarını düşündü.

"Buradan ayrılmadan önce, lütfen bu formlardan bir tane alın ve döndüğünüzde paranızı almak için doldurun."

Vızıltı hâlinde bir tepki yükseldi. Üstüne para da alacaklardı! Bu, taksicilerin desteğini perçinledi.

"Beş yüz taksi buradan ayrılınca ikinci parti beş yüz taksi için emir vereceğim. *Vive Paris! Vive la France!*[7]"

Taksiciler, çılgın bir tezahürata başladılar. Form alabilmek için Dupuys'un başına üşüştüler. Fitz, keyiften dört köşe, formların dağıtımına yardımcı oldu.

Çok geçmeden taksiler, binanın önünde geri dönüp, heves hevese kornalarına basa basa, gün ışığında parlayan köprüye yönelerek oradan ayrılmaya başladılar ve savaş cephesindeki kuvvetlere doğru, uzun ve parlak bir kırmızı çizgiye dönüştüler.

[V]

Kırk kilometrelik bir mesafeyi yürümek, İngiliz kuvvetlerinin üç gününü aldı. Fitz, utancından ölüyordu. İlerlerken büyük ölçüde bir mukavemet olmadı; daha hızlı hareket etseler okkalı bir darbe indirebilirlerdi.

Ancak 9 Eylül Çarşamba sabahı Fitz, Galliéni'nin askerlerinde gayet iyimser bir ruh hâli gördü. Von Kluck çekiliyordu. "Almanlar korktu!" dedi Albay Dupuys.

Fitz, Almanların korktuğunu düşünmüyordu ve önündeki harita, daha makul bir açıklama sunuyordu. Yavaş ve fazlasıyla ihtiyatlı ilerleseler de İngilizler, Almanların Birinci ve İkinci Orduları arasındaki ve von Kluck'un Paris'e saldırmak için kuvvetlerini batıya sürerken bıraktığı boşluğa girmişlerdi. "Zayıf bir nokta bulduk ve oraya kama saplıyoruz," dedi Fitz; sesinde, umutlu bir titreşim vardı.

Kendi kendine sakin olmayı telkin etti. Almanlar, şu ana kadarki bütün muharebeleri kazanmışlardı. Diğer yandan, malzeme ikmal mesafeleri uzamış, askerleri yorulmuş ve sayıları, Doğu Prusya'ya gönderilen takviye kuvvetler nedeniyle azalmıştı. Bunun tam tersine bu bölgedeki Fransızlar,

[7] Fransızca, "Yaşasın Paris! Yaşasın Fransa!" anlamında (çev. notu).

büyük takviyeler almışlardı ve vatan topraklarında oldukları için malzeme ikmaliyle ilgili hemen hemen hiçbir sorunları yoktu.

İngilizler Marne Nehri'nin on kilometre kuzeyinde durunca Fitz'in ümitleri tersine döndü. Sör John ne amaçla duruyordu? Hemen hemen hiçbir mukavemetle karşılaşmamıştı!

Fakat Almanlar, İngilizlerin ihtiyatlı ilerleyişlerini fark etmemişe benziyorlardı, çünkü çekilmeye devam ediyorlardı ve kız lisesindeki umutlar tekrar yeşerdi.

Okul pencerelerinin dışındaki ağaçların gölgeleri uzadığında ve günün son raporu da geldiğinde Galliéni'nin subayları arasına çekingen bir bayram coşkusu sızmaya başladı. Gün sona erdiğinde Almanlar kaçıyorlardı.

Fitz, bu olanlara inanmakta güçlük çekiyor, bir hafta önceki çaresizlik hissi ümide dönüyordu. Kendisine çok küçük gelen bir sandalyeye oturdu ve duvardaki haritaya baktı. Yedi gün önce Alman hattı, nihai saldırıları için hazırlanmış bir sıçrama tahtası gibiydi; şimdi ise aynı hat, sırtlarını dönmek zorunda bırakıldıkları bir duvar gibi görünüyordu.

Güneş, Eiffel Kulesi'nin arkasına indiğinde Müttefikler henüz bir zafer kazanmamışlardı ama belki de haftalardır ilk kez Alman ilerlemesi durma noktasına gelmişti.

Dupuys, Fitz'i kucakladı ve iki yanağından öptü ve Fitz ilk defa, buna aldırmadı.

"Onları durdurduk," dedi Galliéni ve Fitz, hayretler içinde kalarak generalin kıskaç gözlükleri arkasında gözyaşlarının parıldadığını gördü. "Onları durdurduk."

[VI]

Marne Muharebesi'nin hemen sonrasında, iki taraf da siper kazmaya başladılar. Eylül sıcaklığı yerini, ekim ayının gına getiren soğuk yağmuruna bıraktı. Cephenin doğu ucunda yenişememekten kaynaklanan kilitlenme, ölmek üzere olan bir adamın bedenini gıdım gıdım ele geçiren bir felç gibi, ister istemez batıya da kaydı.

Sonbaharın en kati sonuçlu muharebesi, cephenin en batı ucunda ve denizden otuz kilometre içeride bir Belçika kasabası olan Ypres'te cereyan etti. İngiliz kuvvetini yandan vurmak isteyen Almanlar, bütün güçleriyle saldırıya geçtiler. Muharebe dört hafta sürdü. Öncekilerin aksine, bu muharebe durağan sayılırdı: İki taraf da birbirlerinin toplarından korunmak için siperlere gizleniyorlar ve sadece, düşman tarafın makineli tüfek ateşi altında

intihar gibi ani çıkışlar yapıyorlardı. Nihayetinde İngilizler, tropikal iklime uygun üniformaları içinde tir tir titreyen, esmer yüzlü Hint askerlerini de içeren takviye kuvvetler tarafından kurtarıldı. Muharebe sona erdiğinde yetmiş beş bin İngiliz askeri öldü ve Yurt Dışı Sefer Kuvveti dağıldı; fakat Müttefikler, İsviçre sınırından Manş Denizi'ne kadar bir savunma hattı oluşturmayı başardılar ve işgalci Almanlar durduruldu.

24 Aralık günü Fitz, Calais'ten pek uzakta olmayan St Omer kasabasındaki Britanya karargâhındaydı ve beyninin içi kasvetliydi. Kendisinin ve diğer subayların, askerlerine Noel'de eve döneceklerini söylerken ne kadar dilbaz konuştuklarını hatırladı. Şimdiyse savaş, bir yıl hatta daha da uzun sürecekmiş gibi görünüyordu. İki tarafın askerleri her gün siperlerinde oturuyor, rezil yiyecekler yiyor; bitlere, dizanteriye, ayak donmalarına yakalanıyor ve sahipsiz araziye[8] rastgele yığılan ölü bedenlerin cezbettiği fareleri öldürüyorlardı. Fitz'in, Britanya'nın savaşa katılması gerektiğinden bir zamanlar hiçbir şüphesi yoktu ama şimdi, böyle düşünmesine neden olan şeyleri hatırlayamıyordu bile.

O gün, yağmur durdu, hava soğudu. Sör John, bütün birimlere bir mesaj göndererek düşmanın bir Noel hücumu tasarladığını bildirdi. Fitz, bunun tamamıyla hayalî bir laf olduğunu biliyordu; çünkü bunu destekleyen hiçbir istihbarat yoktu. Gerçekte ise Sör John, askerlerin Noel rehavetine kapılıp teyakkuz hâlini gevşetmelerini istemiyordu.

Bütün askerler, Kral ve Kraliçenin on yedi yaşındaki kızları Prenses Mary'den birer Noel hediyesi alacaklardı: içinde, tütün, sigara, Prensesin bir resmi ve Kraldan bir Noel kartı olan, kabartma nakışlı, pirinç bir kutu. Tütün kullanmayanlar, Sihler ve hemşireler için, farklı hediyeler vardı; onlar da tütün yerine çikolata ve şekerleme alacaklardı. Fitz, kutuların Welsh Rifles askerlerine dağıtılmasına yardım etti.

Gün sona erdiğinde St Omer'in nispeten daha rahat ortamına dönmek için çok geçti. Kendini, cephe hattının bir buçuk kilometre kadar gerisinde, nemli bir yer altı sığınağı olan Dördüncü Tabur karargâhında, yanında götürdüğü ince purolardan içerek bir Sherlock Holmes hikâyesi okurken buldu. Elindeki puro, onun *panatella*[9] puroları kadar iyi değildi ama son zamanlarda, büyük bir puro içecek zaman bulamıyordu. Yanında, Ypres Muharebesi'nden sonra yüzbaşılığa terfi eden Murray vardı. Fitz terfi almamıştı: Hervey sözünde duruyordu.

Hava karardıktan hemen sonra sağdan soldan gelen tüfek atışlarını du-

[8] İki düşman kuvvetin cephe hatları arasındaki arazi şeridi (çev. notu).

[9] İnce ve uzun bir puro cinsi (çev. notu).

yan Fitz, şaşırdı. Anlaşıldı ki askerler ışıklar görmüş ve düşmanın sinsice saldırıya geçtiğini sanmışlardı. Aslında ışıklar, Almanların siper parapetini süsledikleri renkli fenerlerdi.

Murray, bir süre cephe hattında bulunmuştu ve komşu bölgeyi savunan Hintli askerleri anlatıyordu. "Zavallı herifler yazlık üniformalarıyla gelmişler; çünkü onlara, havalar soğumadan savaşın biteceği söylenmiş," dedi. "Ama sana bir şey söyleyeyim mi Fitz? Senin esmer askerler, insanı gıcık edecek kadar zeki. Savaş Bakanlığından bize, Almanların siper parapetlerinin üstünden attıkları el bombalarına benzer siper havanı verilmesini istediğimizi biliyorsun, değil mi? Neyse, senin Hintliler, hurda döküm boru parçaları kullanarak kendi havanlarını kendileri yapmışlar. Biraz, bar tuvaletlerindeki dandik tesisata benziyor ama gayet kullanışlı!"

Sabahleyin, yoğun bir kırağı vardı ve ayaklarının altındaki toprak sertleşmişti. Fitz ve Murray, günün ilk ışıklarıyla birlikte Prensesin hediyelerini dağıttılar. Askerlerin bazıları, ısınmak için maltızların etrafında toplandılar ama kırağıya şükrettiklerini söylediler; çünkü özellikle de ayak donmasına yakalanmış olanlar için çamurdan daha iyiydi. Subaylarıyla her zaman İngilizce konuşmalarına rağmen bazı askerlerin Galce konuştuğunu duydu Fitz.

Alman siperleri dört yüz metre ötelerindeydi ve sahra grisi denen soluk gümüşi-mavi Alman üniformalarıyla aynı renkte bir pusun içine gizlenmişlerdi. Fitz, hafiften bir müzik sesi duydu: Almanlar, Noel şarkıları söylüyorlardı. Fitz, müzikten pek anlamazdı ama *Silent Night*[10] şarkısını tanıdı.

Bayat ekmek ve konserve domuz etinden oluşan tatsız kahvaltı için, diğer subaylarla birlikte yer altı sığınağına geri döndü. Sonra da purosunu içmek için dışarı çıktı. Hayatı boyunca hiç bu kadar perişan olmamıştı. O anda Tŷ Gwyn'de hazırlanan kahvaltıyı düşündü: acılı sosisler, taze yumurtalar, baharatlı böbrek, füme balık, tereyağı sürülmüş kızarmış ekmek ve krema eklenmiş mis gibi kahve. Temiz iç çamaşırlarını, özenle ütülenmiş gömleklerini ve yumuşacık yünlü elbiselerini özlüyordu. *Punch* dergisindeki aptal esprileri okumaktan daha iyi bir işi olmadan, sabah salonundaki şöminenin kömür ateşinin önünde oturmak istiyordu.

Murray, sığınaktan çıkıp peşinden geldi. "Telefonunuz var Binbaşım, karargâhtan arıyorlar," dedi.

Fitz şaşırdı. Birileri onun yerini bulmak için epey uğraşmış olmalıydı. Kendisi Noel hediyeleriyle uğraşırken İngiliz ve Fransızlar arasında alevlenen bir münakaşadan dolayı aranmış olmamayı umdu. Endişeli bir suratla

[10] Bir Noel şarkısı (çev. notu).

sığınağa girdi ve sahra telefonunu aldı. "Ben Fitzherbert," dedi.

"Günaydın Binbaşım," dedi hiç tanımadığı bir ses. "Ben Yüzbaşı Davies. Beni tanımıyorsunuz ama benden, evinizden gelen bir mesajı size iletmem istendi."

Evden mi? Fitz kötü bir haber olmamasını umdu. "Çok naziksiniz Yüzbaşı," dedi Fitz. "Mesaj nedir?"

"Karınız, gürbüz bir erkek bebek dünyaya getirmiş efendim. Annenin ve bebeğin sağlığı gayet yerindeymiş."

"Oh!" Fitz bir kutunun üstüne çöktü. Bebeğin doğum vakti değildi – bir iki hafta erken doğmuş olmalıydı. Prematüre bebekler dayanıksız olurdu. Ama mesaj sağlığının iyi olduğunu söylüyordu. Ve Bea da iyiydi.

Fitz'in bir oğlu, kontluğunun bir vârisi olmuştu.

"Orada mısınız Binbaşım?" dedi Yüzbaşı Davies.

"Evet, evet," dedi Fitz. "Sadece biraz şaşırdım. Biraz erken doğmuş."

"Noel'de olduğumuz için efendim, bu haberin sizi neşelendireceğini düşündüm."

"Evet, öyle, çok sevindim!"

"Sizi ilk tebrik eden ben olabilir miyim efendim?"

"Çok naziksiniz," dedi Fitz. "Teşekkür ederim." Ama Yüzbaşı Davies telefonu kapatmıştı bile.

Çok geçmeden Fitz, sığınaktaki diğer subayların sessizlik içinde kendisine baktıklarını fark etti. Nihayet subaylardan biri sordu: "İyi haber mi kötü haber mi?"

"İyi haber!" dedi Fitz. "Aslında harika bir haber! Baba olmuşum!"

Bütün subaylar elini sıkıp sırtını sıvazladılar. Murray bir şişe viski çıkardı; sabahın erken saati olmasına rağmen hep birlikte bebeğin sağlığına kadeh kaldırdılar.

"Bebeğe ne denecek?" diye sordu Murray.

"Ben hayatta olduğum sürece *Aberowen Vikontu* unvanını taşıyacak," dedi Fitz ama sonra Murray'in, bebeğin unvanını değil, adının ne olacağını sorduğunu anladı. "Babamın adı George ve büyükbabamın adı William. Bea'nın babasının adı Petr Nikolaevich, belki onu da ekleriz."

Murray muzip muzip güldü. "Aberowen Vikontu, George William Peter Nicholas Fitzherbert," dedi. "Taşıyabileceği kadar uzun bir isim!"

Fitz, espriyi beğenerek güldü. "Özellikle de *yedi* pound[11] civarında doğduğu düşünülürse her pounda bir isim."

İçi gurur ve neşe dolmuştu. Haberi herkesle paylaşmak istedi. "Cephe

[11] İngiliz ağırlık ölçüsü; 1 pound = 453 gr (çev. notu).

hattındakilere de haber vermeliyim," dedi, viskilerini bitirdiklerinde. "Askerlere birkaç puro dağıt."

Sığınaktan çıktı ve irtibat hendeği boyunca yürüdü. Sevinçten havalara uçuyordu. Silah sesi yoktu; hava, tertemiz ve taptazeydi, ta ki sahra helasının yanından geçene kadar.

Ama nedense Bea'yı değil, Ethel'i düşünüyordu. Onun bebeği de doğmuş muydu acaba? Kendisinden kopardığı parayla aldığı yeni evinde mutlu muydu? Ethel'in onunla nasıl pazarlık ettiğini hatırlayınca biraz canı sıkıldı ama kendi çocuğunu taşıdığını düşünmeden edemedi. Ethel'in de Bea gibi sağlık ve güven içinde doğurmasını diledi.

Bu düşünceler kafasının içinde uçuşurken cephe hattı siperlerine vardı. Köşeyi dönüp en öndeki sipere girdiğinde az daha şok geçirecekti.

Siperde hiç kimse yoktu.

Siperin zikzağı boyunca yürüdü ama kimseyi göremedi. Denizde yüzer hâlde bulunan ama içinde hiç kimse bulunmayan, hayalet gemi hikâyeleri gibiydi.

Bir açıklaması olmalıydı. Fitz'in haberi olmadan bir saldırıya mı uğramışlardı?

Parapetin üzerinden bakmak geldi aklına.

Bu, tedbirsizce yapılacak bir hareket değildi. Birçok asker, sipere ilk girdikleri günde parapet üstünden başlarını uzatır ve bir kurşuna hedef olurlardı.

Fitz, tahkim edevatı denen cinsten, kısa saplı bir kürek aldı. Kürek yüzünü parapetten yukarıya uzattı. Sonra ateş etme basamağına çıktı, usulca başını kaldırdı, parapetin kıyısı ile küreğin yüzü arasındaki dar açıklıktan, siperin ötesindeki araziye baktı.

Gördükleri karşısında gözlerine inanamadı.

Askerler, sahipsiz arazide top mermilerinin açtığı çukurlar arasındaydılar ama savaşıyor değillerdi. Gruplar hâlinde ayaktaydılar ve konuşuyorlardı.

Görünüşlerinde çok tuhaf bir hâl vardı ve çok geçmeden Fitz, arazideki askerlerin bir kısmının hâkî bir kısmının da sahra grisi renkte üniformaları olduğunu fark etti.

Kendi askerleri, Alman askerleriyle konuşuyorlardı!

Fitz, elindeki küreği attı, dimdik doğrulup parapetin üzerinden baktı. Sahipsiz arazide yüzlerce asker vardı: Gözünün görebildiği kadar geniş bir alanda, sağında ve solunda, Alman ve İngiliz askerleri birbirlerine karışmışlardı.

Neler oluyordu burada?

Bir siper merdiveni buldu ve parapetin üstünden aşarak top mermilerinin dövdüğü toprakta yürüdü. Askerler birbirlerine ailelerinin ve sevgililerinin fotoğraflarını gösteriyor, birbirlerine sigara ikram ediyor ve "Ben Robert, sen kim?" gibi cümlelerle birbirleriyle konuşmaya çalışıyorlardı.

Askerlerin arasında, biri Alman biri İngiliz, derin bir sohbete dalmış iki tane çavuş buldu. Britanyalı çavuşun omzuna dokundu. "Sen!" dedi. "Burada nasıl bir şeytanlık dönüyor?"

Çavuş, Cardiff rıhtımına özgü gırtlaktan çıkan bir aksanla cevap verdi. "Tam olarak nasıl olduğunu bilmiyorum efendim. Bu bidon kafalılardan birkaçı silahsız olarak parapetin üstüne çıkıp 'Mutlu Noeller,' diye bağırdı; sonra bizim çocuklardan biri de aynı şeyi yaptı; sonra da birbirlerine doğru yürümeye başladılar ve biz daha ağzımızı açamadan herkes parapetleri aşıp buraya çıkmıştı bile."

"Ama siperlerde hiç kimse yok!" dedi Fitz, öfkeyle. "Bunun bir tezgâh olabileceğini göremiyor musunuz?"

Çavuş, siper hattı boyunca bir aşağı bir yukarı baktı. "Hayır efendim. Dürüst olmam gerekirse görebildiğimi söyleyemem," dedi, sakin sakin.

Adam haklıydı. İki tarafında cephedeki askerleri arkadaş olmaya başlamışlarsa düşman bu durumdan nasıl faydalanabilirdi ki?

Çavuş, Almanı işaret etti. "Bu, Hans Braun, efendim," dedi. "Londra'daki Savoy Otel'de garsonluk yapmış bir zamanlar. İngilizce biliyor!"

Alman çavuş, Fitz'e bir selam çaktı. "Sizinle tanıştığıma memnun oldum Binbaşım," dedi. "Mutlu Noeller." İngilizceyi, Cardiffli çavuştan daha aksansız konuşuyordu; bir şişe uzattı. "Bir yudum *schnapps*[12] alır mıydınız?"

"Güzel Tanrı'm!" dedi Fitz ve yanlarından ayrıldı.

Yapabileceği hiçbir şey yoktu. O Cardiffli çavuş gibi astsubayların yardımıyla bile bunu önlemek çok zor olacaktı. Onların yardımı olmadan önlemek ise imkânsızdı. Bunu bir üst makama rapor edip onların başına dert etmeye karar verdi.

Fakat o manzaranın içinden çıkmadan önce adının seslenildiğini duydu. "Fitz! Fitz! Gerçekten de sen misin?"

Ses o kadar tanıdıktı ki arkasına döndü ve kendisine yaklaşan Alman'a baktı. Ve adam yaklaştıkça onu tanıdı. "Von Ulrich?" dedi, şaşkın şaşkın.

"Üstüne bastın!" dedi Walter, kocaman bir tebessümle elini uzatarak.

Fitz, hiç düşünmeden onun elini tuttu. Walter hararetle elini sıktı. *Biraz*

[12] Almanca, *yutmak* anlamına gelen ama *bol alkollü içki* anlamında da kullanılan *schnaps* kelimesinin, İngilizce söylenişi (çev. notu).

zayıflamış gibi görünüyor, diye düşündü Fitz. *Cildi de güneşten ve hava şartlarından esmerleşmiş. Sanırım ben de değişmişimdir.*

"Hayret bir şey –bu ne tesadüf!" dedi Walter.

"Aslında sevinmemem gerekir," dedi Fitz, "ama seni sağ ve sağlıklı gördüğüme sevindim."

"Ben de!"

"Bu durum hakkında ne yapacaksın?" dedi Fitz; elini dostça sohbet eden askerlere doğru sallayarak. "Bu durum beni endişelendiriyor."

"Aynı fikirdeyim. Yarın geldiğinde yeni edindikleri arkadaşlarına ateş etmek istemeyebilirler."

"Peki, biz ne yapacağız?"

"Onları normale döndürmek için kısa zamanda bir muharebeye tutuşmamız gerekecek. Eğer iki taraf da yarın sabah top ateşine başlarsa çok geçmeden birbirlerinden nefret etmeye başlarlar."

"Umarım haklısındır."

"Peki, sen nasılsın eski arkadaşım?"

Fitz, sabah aldığı güzel haberi hatırladı ve yüzü aydınlandı. "Baba oldum," dedi. "Bea bir oğlan doğurmuş. Bir puromu yak."

Purolarını yaktılar. Walter, Doğu Cephesi'nde bulunduğunu anlattı. "Ruslar kokuşmuş," dedi, iğrenmiş gibi. "Subayları, ordu malzemelerini kara borsada satıyor ve piyadelerini açlığa ve soğuğa mahkûm ediyorlar. Rus askerleri yalın ayak gezerken Doğu Prusya nüfusunun yarısı, ucuza aldıkları Rus ordusu postallarından giyiyor."

Fitz de Paris'teki hayatından bahsetti. "Senin en sevdiğin restoran, Voisin's, hâlâ açık," dedi.

Askerler bir futbol maçına başladılar: Almanlara karşı Britanyalılar. Üniforma şapkalarını üst üste dizerek kale direkleri yaptılar. "Bunu rapor etmek zorundayım," dedi Fitz.

"Ben de," dedi Walter. "Fakat gitmeden önce söyle bana, Leydi Maud nasıl?"

"İyidir sanırım."

"Özellikle ona, selam söylemek isterim."

Sıradan konuşmaların arasında Walter'ın yaptığı bu vurgu, Fitz'i çok şaşırttı. "Elbette," dedi. "Özel bir sebebi var mı?"

Walter başını öteye çevirdi. "Londra'dan ayrılmadan hemen önce... Leydi Westhampton'ın balosunda onunla dans ettim. Bu *verdammten*[13] savaştan önce yaptığın son medeni şeydi."

[13] Almanca, *kahrolası* anlamında (çev. notu).

Walter, duygusal bir ruh hâline yakalanmış gibiydi. Sesinde bir titreme vardı ve onun Almanca karışık İngilizce konuştuğu görülmüş şey değildi. Belki Walter'ı da Noel atmosferi sarmıştı.

"Noel gününde onu düşündüğümü bilmesini çok isterim," dedi Walter, ıslak gözlerle Fitz'e bakarak. "Bunu bilmesini sağlar mısın, eski dostum?"

"Elbette," dedi Fitz. "Eminim, bunu duyduğunda çok mutlu olacaktır."

ON DÖRT

Şubat 1915

"Doktora gittim," dedi Ethel'in yanında oturan kadın. "Ve dedim ki: 'Kukum kaşınıyor.'" Odada bir kıkırdama dalgası gezindi. Doğu Londra'da, Aldgate yakınlarındaki küçük bir evin en üst katındaydılar. Uzun bir iş tezgâhının iki yanına dip dibe dizilmiş dikiş makinelerinin başında, yirmi kadın oturuyordu. İçeride, yanan bir ocak yoktu ve odanın tek penceresi de şubat soğuğunu engellemesi için sımsıkı kapalıydı. Yerdeki ahşap döşemenin üstü çıplaktı. Duvarlardaki beyaz badana yaşlanmaktan dolayı ufalanıyordu; yer yer, alttaki sıvayı tutan kafes doku ortaya çıkmıştı. Yirmi kadın aynı havayı soluyorlardı ve içerisinin havası ağırlaşmıştı ama bir türlü ısınmıyordu sanki. Bütün kadınlar, şapka ve paltolarıyla oturuyorlardı.

Henüz bir mola almışlardı ve ayaklarının altındaki dikiş makinesi pedalları sessizdi. Ethel'in yanında oturan, Mildred Perkins'ti: Ethel ile aynı yaşlarda bir Doğu Londralı.

Aynı zamanda Ethel'in kiracısı olan Mildred, tavşan dişleri olmasa çok güzel bir kadın sayılabilirdi ve belden aşağı espriler, onun uzmanlığına giriyordu. Anlatmasına devam etti: "Doktor dedi: 'Bunu söylememelisin, o kaba bir kelime.'"

Ethel güldü. Mildred, on iki saatlik tatsız mesai boyunca insanı neşelendirecek anlar yaratmayı beceriyordu.

Ethel, daha önceleri böyle şeyler konuşmayı bilmezdi. Tŷ Gwyn personeli her zaman kibardı. Bu Londra kadınları ise ağızlarına geleni söylüyorlardı. Her yaştan ve her milliyetten kadın vardı; bazıları ise –Alman işgali altındaki Belçika'dan Londra'ya sığınan iki kişi dâhil– güç bela İngilizce konuşuyordu. Hepsinin tek bir ortak noktaları vardı: bu işi yapmaya mecbur olacak kadar yoksulluk ve çaresizlik.

"Ben dedim: 'Öyleyse ne diyeyim doktor?' Doktor dedi: '*Parmağım kaşınıyor* dersin.'"

Britanya ordusu için üniforma dikiyorlardı: binlerce ceket ve pantolon. Yan caddedeki kesim atölyesinden her gün, büyük mukavva kutular içinde ve kalın hâkî kumaştan kesilmiş, kollar, paçalar ve bedenler hâlinde üniforma parçaları geliyor; kadınlar bu parçaları bir araya dikerek üniforma hâline getiriyor, düğme dikimi ve ilik açılması için başka bir atölyeye gönderiyor ve bitirdikleri parça başına ücret alıyorlardı.

"Sonra doktor bana sordu: 'Parmağınız sürekli olarak mı kaşınıyor Mrs. Perkins, yoksa arada sırada mı?'"

Mildred durdu; diğer kadınlar da hikâyenin can alıcı sözlerini duymak için dikkat kesildiler.

"Dedim ki: 'Hayır doktor, sadece parmağımdan işediğim zaman kaşınıyor.'"

Kadınlar, tezahürat yapar gibi kahkahalarla güldüler.

On iki yaşlarında zayıf bir kızcağız, omuzunda bir sırıkla içeriye girdi. Sırıktan, yirmi tane kulplu kupa veya maşrapa sarkıyordu. Sırığı, dikkatli dikkatli iş tezgâhının üstüne koydu. Kupalarda çay, sıcak çikolata, duru çorba ve sulu kahve vardı. Her kadın kendi kupasını biliyordu. Günde iki kere, kuşluk ve ikindi vakitlerinde, bozuk paralarını Allie adındaki bu kıza veriyorlardı; o da yandaki kafeden kupaları doldurtup getiriyordu.

Kadınlar, içeceklerini yudumladılar, kollarını ve bacaklarını uzatarak gerindiler. Ethel bu işin, kömür madenindeki gibi ağır bir iş olmadığını düşünüyordu ama saatler boyunca dikiş makinesinin üstüne eğilmek ve iğneye bakıp durmak, insanı yoruyordu. Ve dikişi düzgün yapmak gerekiyordu. Patronları Mannie Litov, her parçayı kontrol ediyordu ve düzgün dikilmemiş parça için ücret ödemiyordu; fakat Ethel onun, düzgün dikilmemiş üniformaları da orduya gönderdiğini düşünüyordu.

Beş dakika sonra Mannie de odaya geldi; ellerini birbirine vurdu ve dedi ki: "Haydi bakalım, işbaşına." Kupalarındaki son yudumu da süzdüler ve tekrar dikiş makinelerine döndüler.

Mannie, işçilerini köle gibi çalıştırırdı ama kadınlar, böyle patronlar içindeki en kötüsünün o olmadığını söylüyorlardı. En azından kızları mıncıklamıyor veya cinsel iyilikler talep etmiyordu. Otuz yaşlarında, kara gözlü ve kara sakallıydı. Babası, Rusya'dan gelip Mile End Yolu'nda dükkân açan, banka memurları ve borsacılar için ucuza elbiseler diken bir terziydi. Mannie ticareti babasından öğrenmiş ve işe, daha iddialı başlamıştı.

Savaş, ticaret ve ekonomi açısından iyiydi. Ağustos ayı ile Noel arasında bir milyon erkek orduya katılmak için gönüllü olmuştu ve her birine üni-

forma lazımdı. Mannie, dikiş dikmeyi bilen herkesi işe alıyordu. Bereket versin ki Ethel de Tŷ Gwyn'deki dikiş makinesinde dikiş dikmeyi öğrenmişti.

Ethel'in bir işe ihtiyacı vardı. Evi kendine aitti ve Mildred'tan kira alıyordu ama bebeğin doğumu için para biriktirmek zorundaydı. Ancak iş ararken yaşadıkları onu hem bıktırmış hem de sinirlendirmişti. Kadınların çalışabileceği bin bir türlü iş vardı ama Ethel, bir şeyi çarçabuk öğrenmişti: Kadınlar ve erkekler eşit değillerdi. Erkeklerin haftada üç dört pound kazandıkları işlerde kadınlar çalışırsa ancak bir pound kazanıyorlardı. Hatta o ücrete rağmen kadınlar, husumet ve eziyet görüyorlardı: Şehir otobüslerine binen erkek yolcular, kadın kondüktörlere biletlerini göstermeyi reddediyorlardı; erkek mühendisler, kadın çalışanların takım çantalarına yağ döküyorlardı; kadın işçilerin, fabrika kapısındaki bara girmelerine izin verilmiyordu. Ethel'i daha da sinirlendiren şey ise aynı erkeklerin, çocukları paçavralar içinde gezmek zorunda kalan kadınlara tembel ve miskin demeleriydi. En sonunda, istemeye istemeye, sinir içinde ve ölmeden önce bu adaletsiz sistemi değiştireceğine yemin ede ede, geleneksel olarak kadınlara uygun görülen bir işe girmek zorunda kalmıştı.

Ethel, sırtını ovaladı. Bebeği, bir iki hafta içinde doğacaktı ve bu günlerde bir gün işi bırakmak zorunda kalacaktı. Koskocaman, şişmiş bir karınla dikiş dikmek çok zor oluyordu ama ona en zor gelen şey, yorgunluğa yenik düşmekti.

Kapıdan içeri iki kadın daha girdi; bir tanesinin eli bandajlıydı. Terzi kadınların ellerine sık sık dikiş iğnesi batar veya keskin sürfile makaslarıyla kendilerini keserlerdi.

"Bak Mannie," dedi Ethel, "burada küçük bir ecza dolabı bulundurmalısın; içinde bol miktarda bandaj bezi, bir şişe iyot ve diğer birkaç malzeme daha olmalı."

"Beni ne sanıyorsun sen, para ağacı mı?" Bu, çalışanlarından gelen her talep için Mannie'nin verdiği standart cevaptı.

"Ama bizler bir yerimizi kestiğimiz her seferde, sen para kaybediyorsun," dedi Ethel, makul bir tatlılıkla. "Bu iki kadın, yaklaşık bir saat makinelerinin başında olamadılar, çünkü eczaneye gidip kesiği tedavi ettirmek zorunda kaldılar."

Eli bandajlı kadın sırıttı. "Ayrıca sinirlerimi yatıştırmak için *Dog and Duck*'a[1] da uğramam gerekti."

Mannie alaycı bir üslupla güldü. "Sanırım o ecza dolabına bir şişe de cin

[1] Avcılara içecek sunmak için Londra'da, 17. yüzyılda kurulmuş bir taverna (çev. notu).

koymamı istersin," dedi, Ethel'e.

Ethel bunu duymazdan geldi. "Lazım gelen malzemelerin bir listesini yapıp sana kaça mal olacağını yazacağım. Kararını ondan sonra verirsin, oldu mu?"

"Hiçbir şeye söz vermiyorum," dedi Mannie ki bu da söz vermek yerine kullandığı bir cümleydi.

"Tamam o zaman," dedi Ethel ve dikiş makinesine döndü.

İşyerinde küçük gelişmeler sağlaması için Mannie'ye bir şeyler öneren veya Mannie, makaslarının bilenme parasını kendilerinin ödemeleri gibi tersine gelişmeler önerdiğinde ilk itiraz eden, hep Ethel oluyor; o niyette olmasa da madende babasının oynadığı rolü, burada da Ethel üsleniyordu.

Kirli pencerenin dışında, kış günlerinin kısa öğleden sonrası kararmak üzereydi. Ethel için, çalışma gününün son üç saati en zor saatlerdi. Sırtı ağrıyor, tepe lambalarının ışığı başını ağrıtıyordu. Fakat saat yedi olduğunda da eve gitmek istemiyordu. Akşamlarını tek başına geçirme fikri fazlasıyla iç karartıcı geliyordu. Londra'ya ilk geldiğinde birkaç tane genç erkek onunla ilgilenmişlerdi. Ethel onların hiçbirine bayılmamıştı ama sinemaya, müzikhole, resitale ve tavernaya davetlerine itiraz etmemiş, hatta çok büyük bir arzu duymasa da bu adamlardan birini öpmüştü. Ancak hamileliği belli olmaya başlayınca bu adamların ona olan ilgileri de kayboldu: Güzel bir kız bir şeydi, hamile bir kadın bambaşka bir şey.

Bereket versin ki bu gece İşçi Partisi toplantısı vardı. Ethel, evi satın aldıktan kısa bir süre sonra Bağımsız İşçi Partisinin Aldgate şubesine üye olmuştu. Sık sık, bunu bilse babasının ne düşüneceğini merak ediyordu. Evinden kovduğu gibi partisinden de atılmasını ister miydi acaba? Yoksa gizli gizli buna memnun mu olurdu? Muhtemelen Ethel bunu hiç öğrenemeyecekti.

Bu geceki konuşmacı, kadınlara seçme hakkı kampanyası yürüten aktivistlerin liderlerinden Sylvia Pankhurst'tü. Savaş, ünlü Pankhurst ailesini bölmüştü. Anne Emmeline, savaş sırasında kampanya çalışmalarını durdurmuştu. Kızlarından Christabel, annesine destek olurken diğer kızı Sylvia onlardan ayrılmış ve kampanya çalışmalarına devam etmişti.

Ethel, Sylvia'nın tarafındaydı: Kadınlar, savaş zamanında da barış zamanında da baskı görüyorlardı ve oy hakkı elde edene kadar adalet yüzü görmeyeceklerdi.

Dışarıdaki kaldırımda, diğer kadınlara iyi geceler dileyerek onlardan ayrıldı. Gaz lambalarıyla aydınlatılan caddeler, evlerine giden işçiler, akşam yemeği için alışveriş yapanlar ve kaldırımlarda bir gece geçirmeye hazırla-

nan zevküsefa düşkünleri ile doluydu. *Dog and Duck*'ın açık kapısından dışarıya ılık ve mayalı bir koku yayılıyordu. Ethel, bütün geceyi böyle yerlerde geçiren kadınları anlıyordu. Tavernalar, birçok insanın evlerinden daha güzel yerlerdi ve hem ucuz cin hem de arkadaşlarla dolu oluyorlardı.

Tavernanın yanında, *Lippmann's* adlı bir dükkân vardı ama kapalıydı: bir Alman ismi olması nedeniyle milliyetçi İngilizler tarafından tahrip edilmişti ve şimdi, dükkânın kapısına tahtalar çakılmıştı. Ama işin hem komik hem de acı tarafı, dükkân sahibinin Glasgowlu bir Yahudi olmasıydı ve oğlu da *Highland Light Infantry*[2] alayında piyadeydi.

Ethel bir otobüse bindi. Evi sadece iki durak ötedeydi ama yürüyemeyecek kadar yorgundu.

Toplantı, Leydi Maud'un kliniğinin bulunduğu Calvary Gospel Hall'daydı. Ethel, Aldgate'e yerleşmek istemişti; çünkü Maud bu adı defalarca tekrar ettiğinden Ethel'in de o zamanlar Londra'da adını bildiği tek semt burasıydı.

Toplantı salonu, parlak ışıklı gaz lambalarıyla aydınlatılmıştı ve odanın ortasındaki kömür sobası, içerisinin soğuğunu biraz kırmıştı. Ucuz yollu katlanır sandalyeler, bir masaya ve konuşmacı kürsüsüne bakacak şekilde sıra sıra dizilmişti. Ethel'i, partinin iyi kalpli, çalışkan ve kılı kırk yaran şube sekreteri Bernie Leckwith karşıladı ama Bernie endişeli görünüyordu. "Konuşmacımız bu geceyi iptal etti," dedi.

Ethel üzüldü. "Peki, ne yapacağız?" diye sordu. Salonda çevresine bakındı. "Şimdiden elli kişiden fazla insan gelmiş."

"Bir vekil konuşmacı göndereceklerdi ama o da henüz ortada yok ve ne kadar iyi bir konuşmacı olduğunu da bilmiyorum. Ayrıca parti üyesi bile değil."

"Kimmiş?"

"Adı Leydi Maud Fitzherbert," dedi Bernie ve hoşlanmamış gibi ekledi: "Anladığım kadarıyla kömür yatakları olan bir aileden."

Ethel güldü. "Şu işe bak!" dedi. "Bir zamanlar onun emrinde çalışıyordum."

"İyi bir hatip midir?"

"Hiçbir fikrim yok."

Ethel'in merakı kabarmıştı. Maud'u, Walter von Ulrich ile evlendiği, Britanya'nın Almanya'ya savaş ilan ettiği ve kaderin ağlarını ördüğü o salı gününden sonra hiç görmemişti. Nikâhta giymesi için Walter'ın Ethel'e aldığı elbise, pelür kâğıdı ambalajı içinde gardırobunda asılı duruyordu. Pembe

[2] Britanya Ordusunun 1881-1959 yılları arasında görev yapan ve bir adı da *Glasgow Alayı* olan, piyade alayı (ed. notu).

ipekten ve tiril tiril katları olan bir elbiseydi; Ethel'in o güne kadar sahip olduğu en güzel şeydi. Şu anda üzerine olmazdı elbette. Ayrıca İşçi Partisi toplantısında giyilmeyecek kadar güzeldi. Elbisenin şapkası da satın alındığı Bond Caddesi'ndeki dükkânın orijinal kutusu içinde, hâlâ duruyordu.

Ethel yerine oturdu ve böylece ayaklarından kalkan ağırlığa şükrederek toplantının başlamasını bekledi. Düğünden sonra, Walter'ın yakışıklı kuzeni Robert von Ulrich ile Ritz Otel'e gidişlerini asla unutmayacaktı. Restorana girdiklerinde, birkaç kadının kendisini süzdüğünü fark edince pahalı bir elbise içinde bile olsa işçi sınıfından olduğunu belli eden bir tarafı olduğunu düşünmüş ama hiç mi hiç umursamamıştı. Robert, restorandaki diğer kadınların giysileri ve mücevherleriyle ilgili yorumlarda bulunup onu çok güldürmüştü. Ethel de ona Galler'deki maden kasabasında geçirdiği hayatını biraz anlatmış ve bu hikâye Robert'a, Eskimoların dünya yüzündeki mevcudiyetinden bile daha garip gelmişti.

Acaba şimdi neredeydiler? Hem Robert hem de Walter savaşa gitmişti elbette: Walter Alman ordusuna, Robert Avusturya ordusuna katılmıştı ve Ethel'in, onların hayatta olup olmadıklarını bilme imkânı yoktu. Fitz hakkında da bundan fazla bir şey bilmiyordu; onun, Welsh Rifles Alayı ile birlikte Fransa'ya gittiğini zannediyordu ama bundan bile emin değildi. Yine de gazetelerin şehit listelerini tarıyor ve Fitzherbert adına rastlamaktan ödü patlıyordu. Kendisine davranış şeklinden dolayı Fitz'den nefret ediyordu; gelgelelim gazetede onun adını görmeyince derin derin şükrediyordu.

Çarşamba kliniğine gidip gelerek Maud ile temasını sürdürebilirdi ama bu ziyaretleri nasıl açıklayacaktı ki? Haziran ayında çamaşırında gördüğü iki damla kan ve Dr. Greenward'ın endişe edilecek bir durum olmadığını söylemesi haricinde, hamileliği sırasında hiçbir sorun yaşamamıştı.

Maud ise son altı ayda hiç değişmemişti. Her zamanki gibi muhteşem giyinmişti; geniş siperli kocaman bir şapka ve şapkadan yukarı seren direği gibi dikilen bir tüyle bütün gözleri üzerine çekerek salona girdi. Ethel aniden, eski kahverengi paltosu içinde çok paspal göründüğünü düşündü.

Maud onunla göz göze geldi. "Merhaba Williams! Affedersin, Ethel demek istemiştim. Bu ne güzel bir sürpriz!"

Ethel ile el sıkıştılar. "Ayağa kalkmadığım için kusuruma bakmazsınız, değil mi?" dedi Ethel, şişkin karnına pıt pıt vurarak. "Şu anda Kral gelse ayağa kalkabilecek durumda değilim."

"Bunu hiç düşünme bile. Toplantıdan sonra birkaç dakika laflayacak kadar vaktin var mı?"

"Çok sevinirim."

Maud masaya gitti. Bernie toplantıyı açtı. Londra'nın East End sakinlerinin pek çoğu gibi Bernie de bir Rus Yahudi'siydi. Aslına bakılırsa East End'de oturanların pek azı İngiliz'di. Birçok Gallerli, İskoç ve İrlandalı vardı. Savaştan önce Almanlar da vardı ama şimdi onların yerini, binlerce Belçikalı sığınınacı almıştı. East End, gemiden inilen yerdi ve dolayısıyla da hemen o bölgeye yerleşiyorlardı.

Özel bir misafirleri olmasına rağmen Bernie, toplantıya katılamadığı için özür dileyenlerin isimleriyle bir önceki toplantının tutanaklarını okumakta ve diğer can sıkıcı rutini tamamlamakta ısrar etti. Kütüphaneler dairesinin yerel konseyinde çalıştığı için detaylar konusunda fazlasıyla titizdi.

En nihayetinde Maud'u kürsüye çağırdı. Maud, kadınlara uygulanan eziyet hakkında bilgili ve öz güvenli bir konuşma yaptı. "Bir erkekle aynı işi yapan bir kadın, aynı ücreti de almalıdır," dedi Maud. "Ama bizlere sık sık, erkeklerin ailelerini geçindirmek zorunda oldukları söyleniyor," diye ekledi Salondaki adamların bazıları hemfikirmiş gibi kafa salladılar ama bu, Maud'un ekleme cümlesi içindi.

"Peki, aile geçindirmek zorunda olan kadınlar ne olacak?" diye sordu Maud.

Bu soru da kadın dinleyiciler arasında bir mırıldanmaya sebep oldu.

"Geçen hafta Acton'da bir kızla tanıştım. Haftada iki pound ile beş çocuğunu beslemeye ve giydirmeye çalışıyor. Onu terk edip kaçan kocası ise Tottenham'da gemi pervaneleri yaparak dört pound on şilin kazanıyor ve parasını, tavernalarda yiyor!"

"Doğru!" diye bağırdı Ethel'in arkasında oturan bir kadın.

"Geçenlerde Bermondsey'de bir kadınla konuştum; kocası Ypres'te ölmüş ve kadıncağız, dört çocuğunu geçindirmek zorunda ama kadın ücretiyle."

"Ayıp, günah!" dedi birkaç kadın birden.

"Eğer bir işveren bir piston pimi yapan adama bir şilin ödemeye razıysa bunu yapan bir kadına da aynı parayı ödemeye istekli olmalı."

Erkekler, huzursuz huzursuz kıpırdandılar.

Maud, çeliğimsi bakışlarını dinleyenler üzerinde gezdirdi. "Sosyalist adamların eşit ücret tartışmalarını duyduğumda onlara soruyorum: 'Tamahkâr işverenlerin kadınları ucuz işçi olarak görmelerine izin verecek misiniz?'"

Ethel, Maud gibi bir kimliği olan bir kadının bunları söyleyebilmesi için büyük bir cesaret ve bağımsızlık duygusuna ihtiyacı olacağını düşündü. Maud'u kıskandı. Onun muhteşem elbiselerini, akıcı konuşmasını kıskandı. Üstüne üstlük Maud, âşık olduğu adamla evliydi.

Konuşmasını bitirince Maud'a, İşçi Partili erkekler tarafından kavgaya hazır sorular yöneltildi. Parti şubesinin sayımanı olan ve Jock Reid denen kırmızı suratlı İskoç: "Evlatlarımız Fransa'da ölüp dururken kadınlara oy hakkı diye tutturmak da neyin nesi?" diye sordu. Soruyla hemfikirmiş gibi görünen büyük bir gürültü koptu.

"Bu soruyu sormanıza memnun oldum," dedi Maud. "Çünkü bu soru, başka birçok erkeği ve kadını da huzursuz ediyor."

Ethel, Maud'un sesindeki yatıştırıcı tonlamaya hayran oldu; soruyu soranın sesindeki kavgacı üslubun tam tersiydi. "Savaş sırasında bile normal politik faaliyetler devam etmeli mi? İşçi Partisi toplantılarına katılmaya devam etmeli misiniz? Sendikalar, maden patlamalarında ölen işçiler için mücadeleye devam etmeli mi? Muhafazakâr Parti savaş sırasında kapandı mı? Adaletsizlik ve eziyet geçici bir süre için askıya mı alındı? Ben hayır diyorum yoldaş. Gelişme düşmanlarının savaştan avantaj sağlamalarına müsaade edemeyiz. Gelenekçilerin bizi susturmaları için savaş bir mazeret olamaz. Mr. Lloyd George'un dediği gibi: 'İşler, aynı tas aynı hamam, devam ediyor.'"

Toplantıdan sonra çay yapıldı –kadınlar tarafından yapıldı elbette– ve Maud, Ethel'in yanına oturdu; kalın ve mavi bir seramik çay fincanı ile tabağını yumuşak elleriyle tutabilmek için eldivenlerini çıkardı. Ethel, ağabeyi hakkındaki gerçeği Maud'a anlatmanın doğru olmayacağına karar verdiği için son yazdığı hikâyeyi okudu: *Teddy Williams*, Fransa'daki savaşta ölmüştü. "İnsanlara evlenmiş olduğumuzu söylüyorum," dedi Ethel, parmağındaki ucuz yüzüğe dokunarak. "Hoş, kimsenin de pek umurunda değil zaten. Erkekler savaşa giderken kızlar, evli olsalar da olmasalar da onları mutlu etmek istiyor." Sesini alçalttı. "Walter'dan haber almadın sanırım."

Maud gülümsedi. "Çok hayrete şayan bir şey oldu. Gazetelerde Noel ateşkesini okumuşsundur, değil mi?"

"Evet, elbette –İngilizler ve Almanlar birbirlerine hediyeler verdiler ve sahipsiz arazide futbol oynadılar; ateşkese devam edip savaşmayı reddetmemeleri ne kötü."

"Kesinlikle öyle. Ama o sırada Fitz, Walter ile karşılaşmış!"

"Ah, bu harika olmuş."

"Evet. Elbette Fitz evli olduğumuzu bilmiyor; dolayısıyla Walter sözlerine çok dikkat etmiş. Ama bana bir mesaj göndermiş. Noel gününde beni düşündüğünü söylemiş."

Ethel, Maud'un elini sıktı. "Demek ki iyi!"

"Doğu Prusya'da çarpışıyormuş; şimdi Fransa cephesinde ama hiç yara-

lanmamış."

"Çok şükür. Ama ondan tekrar haber alamayabilirsin. Böyle tesadüfler kolay kolay tekrarlanmaz."

"Haklısın. Tek ümidim, bir şekilde, İsveç veya ABD gibi tarafsız bir ülkeye gönderilmesi. Oralardan bana mektup yazabilir. Aksi takdirde savaş bitene kadar beklemek zorundayım."

"Peki, Kont nasıl?"

"Fitz iyi. Savaşın ilk birkaç haftasında Paris'te gününü gün etti."

Ben, rezil işyerlerinde iş aradığım sırada, diye düşündü Ethel, kızarak.

Maud, devam etti: "Prenses Bea'nın bir oğlu oldu."

"Bir vârisi olduğu için Fitz mutludur."

"Hepimiz mutluyuz," dedi Maud ve Ethel onun bir asi de olsa hâlâ bir aristokrat olduğunu hatırladı.

Toplantı dağılmaya başladı. Maud'u bir taksi bekliyordu. Vedalaştılar.

Bernie Leckwith, Ethel ile aynı otobüse bindi. "Leydi Maud beklediğimden iyiydi," dedi. "Kaymak tabakadan elbette ama gayet mantıklıydı. Ve sana karşı da çok dostça davrandı. Sanırım, hizmetlerindeyken aileyi yakından tanımışsın."

Yarısını bile tahmin edemezsin, diye düşündü Ethel.

Ethel, genellikle iyi para kazanan işçi, zanaatkâr, usta ve ailelerinin yaşadığı, eski ama sağlam yapılı, küçük sıra evlerin bulunduğu sakin bir caddede oturuyordu. Bernie onu bina girişine kadar götürdü. Belki de bir iyi geceler öpücüğü almak istiyordu. Ethel öpücüğe izin vermeyi düşündü; çünkü bu dünyada onu hâlâ çekici bulan bu tek erkeğe minnettarlık duyuyordu. Ama sağduyusu öne çıktı: Ona gereksiz yere ümit vermek istemedi. "İyi geceler yoldaş!" dedi neşeli neşeli ve içeri girdi.

Üst katta ne bir ses ne de bir ışık vardı: Mildred ve çocukları uyumuş olmalıydı. Ethel soyunup yatağına girdi. Hâlsizdi ama aklı çalışmaya devam ediyordu ve kolayca uyuyamadı. Bir süre sonra kalkıp çay yaptı.

Kardeşine mektup yazmaya karar verdi. Not defterini açtı ve yazmaya koyuldu.

Benim çok sevgili kız kardeşim Libby,

Çocukluklarında kullandıkları şifrelemeye göre her üç kelimeden sonuncusu esastı ve bilindik isimlerin harflerinin yerleri değiştiriliyordu. Dolayısıyla bu başlık, *Sevgili Billy* demek oluyordu.

Bu şifrelemeyi nasıl uyguladığını hatırladı: Önce göndermek istediği asıl

mesajı yazıyor sonra da aralarına başka kelimeler ilave ediyordu.

Yalnız başıma, tam bir mutsuzluk içindeyim.

Sonra şifrelemeye başladı.

Bulunduğum yerde yalnız değilsen tek başıma ya da tam anlamıyla korkunç bir sefalet ve mutsuzluk yaşıyorum, korku içindeyim, diyemezsin.

Çocukken gerçek mesajı saklamak için uydurulan bu hayalî mesaj yazma oyununa bayılırdı. Billy ile birlikte mesajı deşifre etmeye yarayacak yöntemler geliştirmişlerdi: Her üç kelimeden ilk ikisinin üstünü, üçüncü kelimenin altını çiz.

Önce tüm mesajını yazmaya, şifrelemeyi sonra yapmaya karar verdi.

Londra caddeleri altın kaplı değilmiş, en azından Aldgate'te değil.

Dertlerini daha hafif gösterecek, neşeli bir mektup yazmak istiyordu. Sonra düşündü: *Boş ver, kardeşime gerçeği söyleyebilirim.*

Kendimin çok farklı olduğunu sanırdım, nedenini sorma. 'Onun burnu, kendini Aberowenlı görmeyecek kadar havada', derlerdi benim için ve haklıydılar.

Gözyaşlarını durdurmak için gözlerini kırpıştırdı ve o günleri hatırladı: gıcır gıcır bir üniforma, tertemiz hizmetli odasında yediği doyurucu yemekler ve en önemlisi, bir zamanlar ona ait olan incecik ve çok güzel bir beden.

Şimdi şu hâlime bak. Mannie Litov'un sömürü atölyesinde günde on iki saat çalışıyorum, her gece başım ağrıyor ve sırtımda, daimî bir ağrı var. Hiç kimsenin istemediği bir bebek doğuracağım ve beni de -gözlüklü ve sıkıcı bir kütüphaneciden başka- hiç kimse istemiyor.

Uzun bir süre kalemin tepesini kemirerek düşündü; sonra yazdı:

Ölsem daha iyi...

[II]

Cardiff'ten Aberowen vadisine gelen tren, her ayın ikinci pazar gününde, Rusların *Divine Liturgy*[3] kutlamasında kullanılmak üzere dikkatlice paketlenmiş ikonalar ve mumlarla dolu bir valiz taşıyan Ortodoks papazı da beraberinde getiriyordu.

Lev Peshkov, papazlardan nefret ediyordu ama ayinlere daima katılıyordu –mecburdu, çünkü ayinden sonra bedava yemek vardı.

Ayinler, kasaba kütüphanesinin okuma odasında yapılıyordu. Lobisindeki bir plakette yazdığına göre, Amerikan hayırseverlerinin bağışlarıyla inşa edilmiş bir *Carnegie*[4] kütüphanesiydi. Lev okuyabiliyordu ama zevk için okuyan insanları anlamıyordu. Kütüphanedeki gazeteler, çalınmaya karşı önlem olarak oldukça ağır ahşap çubuklara takılmıştı. Her yerde de bir ikaz levhası vardı: *Sessiz olun.* Böyle bir yerde ne kadar eğlenebilirdin ki?

Lev, Aberowen'a ait hemen hemen hiçbir şeyi sevmemişti.

Atlar, her yerde aynıydı ama yer altında çalışmaktan nefret ediyordu: Ocağın içi her zaman yarı karanlıktı ve yoğun kömür tozu, onu öksürtüyordu. Yerin üstünde ise sürekli bir yağmur vardı. Hayatında hiç bu kadar yağmur görmemişti: Gök gürültüleriyle veya hemen arkasından güneş açacak cinsten ani bulut toplaşmalarıyla yağmıyordu. Bütün gün hatta bazen bütün hafta boyunca devam ederek ve sinsi sinsi pantolon paçalarını tırmanırken gömleğinin sırtından aşağı inen, hafif bir sağanak hâlinde yağıyordu.

Grevin mecali, ağustosta savaş başladıktan sonra kesilmiş ve madencileri, işlerine geri dönmeye zorlamıştı. Çoğu madenci tekrar işe alınarak eski oturdukları evleri iade edilmişti. Ancak şirket yönetiminin baş belası olarak gördükleri işçiler hariç tutulmuş, onların çoğu da Welsh Rifles Alayına katılmaya gitmişti. Evlerinden tahliye edilen dullar, kendilerine yaşayacak başka yerler bulmuşlardı. Grev kırıcılar artık dışlanmıyorlardı: Yerli halk, yabancıların da kapitalist sistemin oyuncağı olduklarını görüyordu.

Fakat Lev, St. Petersburg'dan bunun için kaçmamıştı. Britanya, elbette Rusya'dan daha iyiydi: Sendikalara izin veriliyordu; polis, kendi yetkilerinin dışına çıkamıyordu; hatta Yahudiler bile özgürdüler. Gelgelelim, Tanrı'nın bile unuttuğu bir yerin kıyısındaki bu maden kasabasında, insanın belini kıran bir işe fit olmaya niyeti yoktu. Grigori ile birlikte gördükleri rüya bu değildi. Burası Amerika değildi.

[3] Ortodoks Kilisesi'nin pazar günü ayini (çev. notu).

[4] Uluslararası barışa destek için kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş (çev. notu).

Burada kalmak gibi bir çılgınlığa kapılsa bile Grigori'ye karşı, yoluna devam etme borcu vardı. Ağabeyine çok kötü davrandığını biliyordu ama ona, kendi biletini alabileceği parayı göndereceğine yemin etmişti. Lev, kısa hayatı boyunca hemen hemen hiçbir sözünde durmamıştı ama bu sözünü tutmak niyetindeydi.

Cardiff'ten New York'a gidecek bilet parasının çoğunu biriktirmişti. Parayı, tabancası ve ağabeyinin pasaportuyla birlikte, Wellington Yolu'ndaki evin mutfağında, yer karolarından birinin altına saklamıştı. Bu parayı haftalık ücretinden arttırarak biriktirmemişti elbette; aldığı ücret birasına ve tütününe zor zahmet yetiyordu. Tasarruf ettiği parayı, her hafta sonu oynadıkları kart oyunlarından kazanmıştı.

Spirya artık onunla iş birliği yapmıyordu; genç arkadaşı, buraya geldiklerinden birkaç gün sonra Aberowen'dan ayrılıp daha kolay bir iş bulmak için Cardiff'e gitmişti. Ama açgözlü bir iş birlikçi bulmak hiçbir zaman zor bir iş değildi ve Lev, kömür ocağındaki yardımcılardan Rhys Price ile arkadaş olmuştu. Lev, Rhys'in sürekli olarak kazanmasını sağlıyor ve kazancı bölüşüyorlardı. Bazı şeyleri gözünü çıkara çıkara yapmak doğru değildi: Arada sırada diğer insanların da kazanmasını sağlamak gerekiyordu. Madenciler dönen dolabı çaktıkları takdirde bu, sadece kart oyunlarının sonu olmaz, muhtemelen Lev'i öldürmeye de kalkışırlardı. Dolayısıyla parası, yavaş yavaş birikiyordu; Lev'in bedava bir yemeği kaçırmak gibi bir lüksü yoktu.

Papazı istasyonda, her zaman Kontun otomobili karşılıyor, oradan Tŷ Gwyn'e götürülüyor, kendisine şarap ve pasta ikram ediliyordu. Prenses Bea evdeyse kütüphaneye kadar papaza eşlik ediyor ve papazdan, sadece birkaç saniye önce ayinin yapıldığı salona giriyordu; böylece sıradan insanlarla uzun uzun bir arada kalmaktan kurtuluyordu.

Bugün, şubat soğuğuna karşı kürk bir şapka ve palto giyen Bea salona girdiğinde okuma odasının duvarındaki büyük saat on biri birkaç dakika geçiyordu. Lev, ürpertisini bastırdı: Babasının asılışını seyreden altı yaşındaki çocuğun hissettiği keskin dehşeti hissetmeden Prensese bakamıyordu.

Bea'nın peşinden, krem rengi bir cübbe giymiş ve sarı bir boyun kuşağı takmış olarak giren papaz, bugün yalnız değildi; arkasında, acemi papaz kisvesi içinde bir adam daha vardı ki Lev, o kişinin eski ortağı Spirya olduğunu görünce dehşetli bir şoka kapıldı.

İki din adamı beş somun ekmeği ve sulandırılmış kırmızı şarabı ayin için hazırlarken Lev'in beyni altüst oldu. Spirya hidayete erip yolunu mu değiştirmişti? Yoksa hırsızlık ve dalaverelerini papaz cübbesinin altına mı saklıyordu?

Yaşlı papaz, kutsama duasını okudu. Herkesten daha sofu birkaç adam -Gallerli komşularını pek memnun eden bir gelişme yaratarak- bir koro oluşturmuşlardı ve şimdi ilk âmin duasını okuyorlardı. Diğer herkesle aynı anda ve onlar gibi, Lev de bir eliyle başına, göğsüne ve omuzlarına dokundu ama aklı endişe içinde, Spirya'ya takılı kalmıştı. Bir papazın gerçeği yumurtlayarak her şeyi mahvetmesi gibi bir durum olurdu: kart oyunları biter, Amerika bileti yatar, Grigori'ye para göndermek suya düşerdi.

Lev, *Angel Gabriel* gemisindeki son günlerini hatırladı: Sırf ona kazık atmaktan bahsetti diye Spirya'yı, hunharca gemiden aşağı atmakla tehdit etmişti. Spirya bunu şimdi de gayet iyi hatırlıyor olmalıydı. Lev, adamı aşağıladığına pişman oldu.

Bütün ayin boyunca Spirya'yı inceledi, yüzünü okumaya çalıştı. Sırası gelip ekmek ve şarap kutsaması için papazın önüne gittiğinde eski arkadaşıyla göz göze gelmeye çalıştı ama Spirya onu tanımış gibi bile değildi: Tamamıyla ayine kapılmışa benziyordu veya öyleymiş gibi yapıyordu.

Ayinden sonra iki papaz, Prensesle birlikte arabaya binip ayrıldılar ve otuz kadar Hristiyan Rus da yayan olarak peşlerinden yürüdü. Lev, Tŷ Gwyn'e vardığında Spirya'nın onunla konuşup konuşmayacağını merak ediyor, söyleyebileceği şeylerden dolayı içi içini yiyordu. Çevirdikleri dümen hiç olmamış gibi mi davranacaktı? Yoksa baklayı ağzından kaçırıp madencilerin gazabını Lev'in başına mı saracaktı? Veya sessiz kalmanın bedelini mi isteyecekti?

Lev, kasabadan derhâl ayrılmak istedi. Her saat başında veya iki saatte bir Cardiff'e bir tren kalkıyordu. Yeterince parası olsa hemen bırakıp kaçabilirdi. Fakat New York bileti için yeterli parası yoktu; mecburen, Kontun sarayındaki öğle yemeği için kasabanın dışındaki tepeyi, ağır ağır tırmandı.

Merdivenlerin altındaki personel yemekhanesinde yediler. Yemek oldukça doyurucuydu: koyun eti yahnisi, yiyebildiğin kadar ekmek ve bunları yutmak için bira. Prensesin orta yaşlı Rus hizmetçisi Nina da onlara katıldı ve tercümanlık yaptı. Lev'e karşı bir zaafı olmalıydı ki onun herkesten daha fazla bira almasını sağladı.

Papaz, Prensesle birlikte yemek yerken Spirya yemekhaneye indi ve Lev'in yanına oturdu. Lev, en sevimli tebessümünü takındı. "Vay, kadim dostum, ne büyük bir sürpriz!" dedi Rusça. "Tebrik ederim!"

Spirya, onun tılsımlı tebessümünü kabul etmedi. "Hâlâ kumar oynuyor musun, evladım?" dedi, cevaben.

Lev, tebessümünü bozmadı ama sesini alçalttı. "Sen çeneni tutarsan ben de tutacağım, anlaştık mı?"

"Yemekten sonra konuşacağız."

Lev'in canı sıkıldı. Spirya neye oynayacaktı? Dürüstlüğe mi yoksa şantaja mı?

Yemek bitince Spirya arka kapıdan dışarı çıktı, Lev de peşinden gitti. Spirya onu, minyatür bir Yunan tapınağına benzeyen kamelyaya götürdü. Yüksek kaidesine çıkınca oraya doğru gelen herkesi görebilirlerdi. Yağmur yağıyor ve mermer sütunların tepesinden su damlıyordu. Lev, kasketindeki suyu silkeleyip tekrar başına taktı.

"Gemide sana, paranın yarısını sana vermeyi reddedersem ne yapacağını sorduğumu hatırlıyor musun?" dedi Spirya.

Lev, Spirya'yı küpeştenin üstünden ittirmiş ve boynunu kırıp cesedini denize atmakla tehdit etmişti. "Hayır, hatırlamıyorum," dedi, yalan söyleyerek.

"Önemli değil," dedi Spirya. "Sadece seni affetmek istedim."

Demek ki dürüstlüğe oynuyor, diye düşündü Lev, biraz rahatlayarak.

"Yaptığımız şey günahtı," dedi Spirya. "Günah çıkardım ve bağışlandım."

"Öyleyse papazına benimle kumar oynamasını teklif etmeyeyim," dedi Lev.

"Ben şaka yapmıyorum."

Lev, gemide yaptığı gibi Spirya'nın boğazına yapışmak istedi; fakat Spirya, artık kolayca sinecekmiş gibi görünmüyordu. Şu işe bakın ki sırtındaki cübbe onu daha cesur yapmıştı sanki.

"Soyduğun herkese suçunu ifşa etmeliyim," diye devam etti Spirya.

"Sana şükran duymayacaklar. Benden alacakları intikamı senden de almak isteyecekler."

"Papaz esvabım beni korur."

Lev, başını sağa sola salladı. "Birlikte soyduğumuz insanların çoğu yoksul Yahudilerdi. Kazaklar[5] onları döverken gülümseyerek seyreden papazları unutmamışlardır belki de. Sırtında cübben olduğu için seni daha bir hevesle tekmeleyebilirler."

Spirya'nın genç yüzünden öfkeli bir gölge geçti ama sevecen bir tebessümle gülümsemeyi başardı. "Ben senin için endişeleniyorum evladım. Sana bir zarar gelmesini istiyor değilim."

Lev, ne zaman tehdit altında olduğunu çabuk anlardı. "Peki, ne yapacaksın?" diye sordu.

"Mesele, benim değil, senin ne yapacağın."

"Kumarı bırakırsam çeneni tutacak mısın?"

[5] Rus İmparatorluğu'nun güneyindeki bir halk topluluğu (çev. notu).

"Günah çıkartarak samimi bir nedamet getirirsen ve işlediğin günaha son verirsen Tanrı seni bağışlar –o zaman seni cezalandırmak bana düşmez."

Ve sen de paçayı kurtarırsın böylece, diye düşündü Lev. "Tamam, yapacağım," dedi. Fakat bunu söyler söylemez, çok hızlı bir karar verdiği kafasına dank etti.

Spirya'nın sonraki sözleri, kolay kolay kül yutmayacağını ima ediyordu. "Takipçisi olacağım," dedi. "Eğer bana ve Tanrı'ya verdiğin sözü tutmadığını öğrenirsem suçunu kurbanlarına ifşa edeceğim."

"Ve onlar da beni öldürecekler. İyi iş doğrusu, Peder."

"Görebildiğim kadarıyla ahlaki bir ikilemden kurtulmanın en iyi yolu bu ve papazım da benimle hemfikir. Ya bu deveyi güdersin ya bu diyardan gidersin."

"Başka seçeneğim yok."

"Tanrı yardımcın olsun, evladım," dedi Spirya.

Lev kalkıp oradan ayrıldı.

Tŷ Gwyn arazisinden çıktı, yağmur altında ve sinirden dumanı tüte tüte Aberowen'a doğru yürüdü. *Ne kadar da bir din adamı gibiydi*, diye düşündü, kızgın kızgın; *durumunu düzeltmek isteyen bir adamın elindeki tek fırsatı da aldı.* Spirya şimdi rahata ermişti tabii; yiyeceği, giyeceği ve yatacağı yerle ilgili bir sorunu yoktu; bunların hepsini ilelebet, kilise ve ellerindeki avuçlarındaki her şeyi kiliseye bağışlayan koyu dindarlar karşılayacaktı. Hayatının geri kalanında Spirya, ayinlerde dua okuyup ilahi söylemekten ve papaz yardımcısı oğlanlarla oynaşmaktan başka bir şey yapmak zorunda kalmayacaktı.

Lev ne yapacaktı peki? Kumardan vazgeçerse New York bileti için para biriktirmesi sonsuza kadar devam edecekti. Yıllarını, yerin sekiz yüz metre altındaki maden atlarına bakmak için harcamaya mahkûm olacaktı. Ve Grigori'ye bir Amerika bileti gönderip verdiği sözün kefaletinden kurtulamayacaktı.

O, hiçbir zaman tehlikesiz yolu seçmemişti.

Doğruca Çifte Taç Tavernası'na gitti. *Sabbath* dolayısıyla Galler tavernaları pazar günleri açık olmuyordu ama Aberowen'da, kuralları pek fazla takan kimse yoktu. Kasabada sadece bir tek polis memuru vardı ve diğer herkes gibi o da pazar tatili yapıyordu. Çifte Taç, görünüşü kurtarmak için ön kapısını kapatmıştı ama müdavimleri, mutfak kapısından giriyorlardı ve içerideki işler de normal seyrinde devam ediyordu.

Ponti biraderler Joey ve Johnny, barda oturuyorlar; her zamankinden

farklı olarak viski içiyorlardı. Madenciler bira içerdi. Viski ise zengin adamların harcıydı ve Çifte Taç'ta bir şişe viski, bir Noel'den öbürüne kadar yeterdi.

Lev, bir maşrapa bira ısmarladı ve büyük kardeş Ponti ile konuştu: "Heya hey, Joey!"

"Heya hey Grigori." Lev hâlâ, pasaportunda yazdığı gibi, ağabeyinin adını kullanıyordu.

"Bugün keyifli gibisin Joey?"

"Heya. Ben ve kardeşim dün Cardiff'e boks maçına gittik."

İki kardeşin ikisi de boksöre benziyorlar, diye düşündü Lev, *iki tane geniş omuzlu, boğa boyunlu, koca elli adam.* "İyi miydi?" diye sordu.

"Darkie Jenkins'e karşı Roman Tony. Biz, bizim gibi İtalyan olduğu için Tony'ye oynadık. Bahis, bire on üç veriyordu. Jenkins'i üç rauntta yere serdi.

Lev bazen İngilizceyi anlamakta sıkıntı çekse de *bire on üç* vermenin ne demek olduğunu gayet iyi biliyordu. "Gelip kâğıt oynamalısın. Sen..." Önce tereddüt etti sonra deyimi hatırladı. "Sen şanslı günündesin."

"Ah, kazanır kazanmaz elimden kaptırmak istemiyorum," dedi Joey.

Ancak, yarım saat sonra kumar ekibi ahırda toplandığında Joey ve Johnny de oradaydılar. Oyuncuların geri kalanı Gallerli ve Rus karışımıydı.

Pokerin, 'üç kart tafrası' denen yerel uyarlamalarından birini oynuyorlardı. Lev bu oyunu seviyordu. İlk üç karttan sonra yeni kart dağıtılmıyor veya değiştirilemiyordu; dolayısıyla oyun çabuk ilerliyordu. Oyunculardan biri bahsi arttırırsa ondan sonraki oyuncunun da bu bahse aynı miktarla ve derhâl katılması gerekiyordu –ilk baştaki para kadar arttırarak oyunda kalamazdı– dolayısıyla pot çok hızlı büyüyordu. Bahis arttırmak, sadece iki oyuncu kalana kadar devam ediyor; bir noktada oyunculardan biri, bir önceki artışı ikiye katlayarak o turu bitirebiliyor ve rakibi elini açmak zorunda kalıyordu. En iyi el, *prial* denen eldi ve aynı seriden üç kartla oluyordu; en büyük el ise *prial of trays*, yani üç tane üçlüydü.

Lev'in bahis konusunda doğal bir yeteneği vardı ve kart oyunlarında hile yapmadan bile kazanabilirdi ama öylesi yavaş oluyordu.

Kâğıt dağıtma sırası her seferinde soldaki oyuncuya geçiyordu; dolayısıyla Lev'in kâğıt dağıtırken hile yapması arada sırada olabiliyordu. Ama hile yapmanın bin bir türlü yolu vardı ve Lev, Rhys'e iyi bir el geldiğinde bunu anlayabilmesini sağlayan bir yöntem geliştirmişti. Böylece Lev, elindeki kâğıtlar ne olursa olsun bahsi arttırmaya devam ediyor, böylece diğer oyuncuları da arttırmaya mecbur bırakarak potun büyümesini sağlıyordu. Bu durumda çoğu zaman kalan herkes oyundan çekiliyor, sadece Lev ve

Rhys oyunda kalıyor ve Lev oyunu, Rhys'e karşı kaybediyordu.

İlk el oynanırken Lev, bunun son kumarı olduğuna karar verdi. Ponti biraderlerin ceplerini temizlerse New York bileti alması mümkün olabilirdi. Bir dahaki pazar günü Spirya, Lev'in kumar oynayıp oynamadığını soruşturacaktı ama Lev, o sırada denizde olmak istiyordu.

Sonraki iki saat boyunca Rhys'in kazancının büyümesini seyretti ve kendi kendine, *her peni ile birlikte Amerika'nın biraz daha yaklaştığını* söyledi. Diğer oyuncuları son kuruşuna kadar soymayı sevmezdi, çünkü gelecek hafta da oynamaya hevesli olmalarını isterdi. Fakat bugün, büyük ikramiyeyi kaldırma günüydü.

Dışarıdaki öğleden sonra ışığı kararmaya başladığında kâğıt dağıtma sırası Lev'e geldi: Joey Ponti'ye üç as, Rhys'e da üç üçlü verdi. Bu oyunda üçlüler aslardan büyüktü. Kendine de iki papaz aldı ki bu durumda bahsi arttırmasının gayet makul bir açıklaması olacaktı. Lev, kaybeden oyuncunun *borcum olsun* diyeceği bir kazanç istemiyordu; o nedenle Joey iflasın eşiğine gelene kadar bahsi arttırdı. Joey, Rhys'in elini görebilmek için son kuruşunu da kullandı. Rhys, *prial of trays* elini açtığında Joey'in yüzündeki ifade, hem çok komik hem de acınası bir ifadeydi.

Rhys masadaki parayı topladı. Lev ayağa kalktı. "Benim hiç param kalmadı," dedi. Oyun bitti ve hep birlikte bara döndüler. Rhys, kaybettikleri paranın acısı yatışsın diye herkese içki ısmarladı. Ponti biraderler, viski içmeyi bırakıp biraya döndüler. "Eh n'apalım, haydan gelen huya gidermiş, değil mi?" dedi Joey.

Birkaç dakika sonra Lev, barın arka tarafına gitmek için dışarı çıktı, Rhys de peşinden geldi. Çifte Taç'ta tuvalet yoktu; o nedenle de erkekler ahırın arkasında, uzaktaki caddenin ışığıyla aydınlanan keçi yolunu kullanıyorlardı.

Rhys kazandıklarının yarısını, kısmen bozuk para, kısmen de yeşil renkli poundlar ve kırmızı renkli şilinler hâlinde kâğıt para olarak çabucak Lev'e verdi.

Lev, tamı tamına ne kadar alması gerektiğini biliyordu; kart oyunu gibi, aritmetik de onun için doğal bir yetenekti. Parayı daha sonra sayacaktı, çünkü Rhys'in onu aldatmayacağından emindi. Herif bir kere denemişti. Lev, kendi payının beş şilin –dikkatsiz bir adamın pek de aldırış etmeyeceği bir tutar– eksik olduğunu görmüş, Rhys'in evine gitmiş, tabancanın namlusunu herifin ağzına sokmuş ve emniyet mandalını açmış; Rhys de korkudan donuna etmişti. Ondan sonra da verdiği para yarım peni bile eksik olmamıştı.

Lev, parayı paltosunun cebine tıktı ve bara geri döndüler.

İçeri girdiklerinde ise Lev, Spirya'yı gördü.

Spirya, cübbesini çıkarmış, gemideyken sırtında olan paltosunu giymişti. Barda duruyordu; içki içmiyor, kumar masasından kalkan Ruslardan bazılarının da dâhil olduğu küçük bir grupla konuşuyordu.

Bir an için Lev ile göz göze geldi.

Lev, topuklarının üstünde dönüp dışarı çıktı ama çok geç kaldığını biliyordu.

Hızlı hızlı yürüyerek oradan uzaklaştı ve Wellington Yolu'ndaki evine yöneldi.

Spirya'nın onu ele vereceğinden emindi. Şu anda bile, Lev'in kaybediyormuş gibi görünmesine rağmen kartlarla nasıl hile yaptığını anlatıyor olabilirdi. Adamlar çok öfkelenecekler ve Ponti biraderler paralarını geri almak isteyeceklerdi.

Evine yaklaşırken elinde bir bavulla yoldan aşağıya yürüyen bir adam gördü ve cadde aydınlatmasının ışığında, İsa'lı Billy olarak bilinen genç komşusunu tanıdı. "Heya hey, Billy," dedi Lev.

"Heya hey, Grigori."

Genç Billy, kasabadan ayrılıyormuş gibiydi; Lev merak etti. "Bir yere mi gidiyorsun?"

"Londra'ya."

Lev'in ilgisi daha da arttı. "Trenle mi?"

"Altı da Cardiff'e." Londra'ya gidecek yolcular, Cardiff'te aktarma yapmak zorundaydı.

"Şimdi saat kaç?"

"Yirmi var."

"Sana güle güle." Lev, eve girdi. Billy ile aynı trene binmeye karar verdi.

Mutfaktaki elektrik düğmesini çevirip ışığı yaktı, yerdeki karoyu kaldırdı.

Biriktirdiği paralarını, ağabeyinin adı yazılı ve onun resmini taşıyan pasaportu, bir kutu mermiyi, bir kart oyununda bir yüzbaşıdan kazandığı Nagant M1895 tabancasını aldı; tabanca topunun her gözünde bir mermi olup olmadığını kontrol etti: Kullanılmış mermiler otomatik olarak düşmüyordu; elle çıkarmak ve yerlerine yeni mermi koymak gerekiyordu. Parayı, pasaportu ve silahı paltosunun cebine soktu.

Üst katta, Grigori'nin kurşun delikli, mukavva bavulunu buldu.

Bavulun içine mermi kutusunu, öbür gömleğini, yedek donunu ve iki paket oyun kâğıdını koydu.

Saati yoktu; fakat Billy ile karşılaştığından bu yana beş dakika geçmiş olduğunu hesapladı. Bu da istasyona yürümek için on beş dakikası var demekti ki bol bol yeterdi.

Cadde yönünden, birkaç adamın bağırış seslerini duydu.

Çatışma çıksın istemiyordu. Kendisi, bıçkın biriydi evet ama madenciler de öyleydi. Dövüşü kazansa bile treni kaçırırdı. Tabancasını kullanabilirdi elbette ama kurban önemsiz biri bile olsa bu ülkenin polisi, katilleri yakalamaya çalışırken dalga geçmiyordu. Hiçbir şey yapmasalar, rıhtımlardaki yolcuları kontrol edeceklerdi ve o durumda da bir bilet alması bile mümkün olmazdı. Her hâlükârda, hiçbir şekilde şiddete bulaşmadan kasabadan ayrılmak, en iyisi olacaktı.

Arka kapıya gitti ve o taraftaki patikada, ayağındaki ağır postallarla elinden geldiğince ses çıkarmamaya çalışarak hızlı hızlı yürümeye başladı. Fakat ayağının altı, Galler'in her yerinde her zaman olduğu gibi çamurdu ve ne yazık ki adımları biraz ses çıkarıyordu.

Patikanın sonunda bir sokağa döndü ve caddenin ışıklarına çıktı. Yolun ortasındaki tuvaletler, kendi evinin kapısına ulaşmış olan adamların gözlerine karşı ona siper oluyordu. Hızla uzaklaştı. İki cadde sonra gittiği yönün onu Çifte Taç'a çıkaracağını fark etti. Durdu, bir an düşündü. Kasabanın planını biliyordu ve tek çıkar yol, geldiği yoldan geri dönmekti. Ama seslerini duyduğu adamlar hâlâ evinin civarında olabilirlerdi.

Çifte Taç'tan geçmeyi göze almak zorundaydı. Başka bir sokağa sapıp tavernanın arkasındaki keçi yoluna girdi.

Kâğıt oynadıkları ahıra yaklaşırken sesler duydu ve keçi yolunun sonundaki lambadan gelen ışıkta birden fazla adamın silüetini gördü. Vakit daralıyordu ama adamların tavernaya girmelerini beklemek zorunda kaldı ve fark edilmemek için ahşap bir çitin dibine çekildi. Adamların içeri girmeleri ilelebet sürmüş gibi geldi. "Hadi ama," dedi kendi kendine, "içerisinin sıcağına girmek istemiyor musunuz?" Kasketinin kenarlarından ensesine yağmur suyu sızıyordu.

Sonunda adamlar içeri girdiler; Lev, sığındığı karanlığın içinden çıkıp ileri doğru koştu. Kazasız belasız ahırı geçti ama oradan uzaklaşırken başka sesler duydu. Küfretti. Tavernanın müşterileri öğleden beri içiyorlardı ve akşamın bu saatinde sık sık keçi yoluna çıkmak zorunda kalıyorlardı. Birisinin ona seslendiğini duydu. "Heya hey kardeşlik." *Kardeşlik* veya *kardeş* kelimelerini arkadaş anlamında kullanıyorlardı ama bu kelimeler, sadece tanıyamadıkları kişiler için kullanılıyordu.

Duymamış gibi yaptı ve yürümeye devam etti.

Arkasında bıraktığı mırıltılı konuşmayı duyabiliyordu. Kelimelerin çoğu anlaşılmazdı. Fakat adamlardan birinin, "Bir *Ruski*'ye benziyor," dediğini duydu. Çünkü Rusların giysileri Britanyalılardan farklıydı. Lev, cadde lambasının altına doğru yaklaşıyordu; ışığın altına girdiğinde paltosunun ve şapkasının biçiminden onu kolayca tanıyabileceklerini düşündü. Ancak tavernadan çıkan adamlar için doğanın çağrısı, büyük bir aciliyet gösterirdi; sıkıntılarını gidermeden onun peşine düşmeyecekleri geldi aklına.

Bir sonraki sokağa sapıp adamların görüş alanından çıktı. Ancak adamların onu gördüklerini unutup unutmadıklarından emin değildi; çünkü Spirya, şimdiye kadar bütün hikâyeyi anlatmış olmalıydı ve çok geçmeden birileri, elinde bir bavulla şehir merkezine doğru giden, Rus kıyafetli bir adamın ne manaya geldiğini anlayacaktı.

O trene binmek zorundaydı.

Var gücüyle koşmaya başladı.

Demir yolu, vadinin dibinden geçiyordu; dolayısıyla, tren istasyonuna kadar bayır aşağı gidecekti. Uzun uzun adımlar atarak kolayca koştu. Evlerin çatılarının üstünden istasyonun ışıklarını görebiliyordu ve yaklaştıkça platformdaki trenden çıkan dumanı da görmeye başladı.

Meydanı geçip bilet gişesinin bulunduğu salona girdi. Büyük saatin kollarına bakılırsa saat, altıya bir dakika vardı. Gişe penceresine koştu. "Bilet lütfen," dedi.

"Bu akşam nereye gitmek istersiniz?" dedi gişe memuru, nazik nazik.

Lev, acelesini belli ederek platformdaki treni gösterdi. "Şuradaki, şu tren!"

"Bu tren Aberdare'e uğruyor. Pontypridd..."

"Cardiff!" diye bağırdı Lev; başını kaldırdı ve saatin dakika kolunun son dakikayı da atladığını ve hafifçe titreyerek durduğunu gördü.

"Sadece gidiş mi yoksa geliş de istiyor musunuz?" diye sordu gişe memuru, aheste aheste.

"Tek gidiş, çabuk!"

Lev, trenin düdük çaldığını duydu. Avcundaki bozuk paraları hızlı hızlı saydı. Son altı ayda iki kere Cardiff'e gitmişti. Bilet ücretini biliyordu. Paraları bankoya bıraktı.

Tren hareket etmeye başladı.

Memur biletini uzattı.

Lev, bileti kaptığı gibi koştu.

"Paranızın üstü!" diye bağırdı memur.

Lev birkaç adımda bariyere vardı. "Bilet lütfen," dedi biletçi, Lev'in gişe-

den bilet alışını seyretmiş olduğu hâlde.

Bariyerin öbür tarafındaki trenin hızlandığını gördü. Biletçi, bileti deldi. "Paranızın üstünü istemiyor musunuz?" diye sordu.

Gişe salonunun kapısı yıkılır gibi açıldı, Ponti biraderler içeri daldı. "Yakaladım seni!" diye bağırdı Joey ve Lev'e doğru koştu.

Lev öne doğru gelerek Joey'i şaşırttı ve dosdoğru yüzünün ortasına bir yumruk indirdi. Joey, donakaldı ve arkadan gelen Johnny, ağabeyinin sırtına bindirdi, ikisi de dizüstü yere çöktüler.

Lev, biletçinin elindeki biletini kaptı ve platformda koşmaya başladı. Tren daha hızlı hareket etmeye başlamıştı. Bir süre trenin yanında koştu. Aniden trenin kapısı açıldı ve İsa'lı Billy'nin arkadaş canlısı yüzü göründü.

"Atla!" diye bağırdı Billy.

Lev atladı, bir ayağını basamağa bastı. Billy onu kolundan yakaladı. Bir an sendelediler; Lev, çaresizlik içinde ve var gücüyle kendini ileri itti; Billy de asıldı ve Lev'i içeri çekti.

Lev, minnettarlık içinde tren koltuğuna çöktü.

Billy tren kapısını kapattı, gidip Lev'in karşına oturdu.

"Teşekkür ederim," dedi Lev.

"Kılı kılına yakaladın," dedi Billy.

"Ama yakaladım," dedi Lev, sırıtarak. "Önemli olan da bu."

[III]

Ertesi sabah Paddington İstasyonu'nda, Billy yol sordu. Ethel'in mektubu Aldgate diyordu. Dost canlısı bir Londralı ona detaylı bir yol tarifini öyle hızlı verdi ki her bir kelimesi Billy için tamamıyla anlamsızdı. Adama teşekkür etti ve istasyondan çıktı.

Daha önce hiç Londra'ya gelmemişti. Fakat Paddington'ın batıda olduğunu, yoksulların ise doğuda yaşadığını biliyordu. Onun için kuşluk vakti güneşine yüzünü dönerek o yönde yürüdü. Şehir, kendi hayal ettiğinden bile daha büyük, çok daha kalabalık ve Cardiff'ten çok daha karışıktı ama hoşuna gitti: gürültü, akan trafik, kalabalıklar ve hepsinden çok da dükkânlar. Dünyada bu kadar çok dükkân bulunabileceğini hiç düşünmemişti. Londra dükkânlarında günde kaç para harcanıyordu acaba? Binlerce pound olmalıydı –belki milyonlarca.

Kafa yaptıran cinsten bir özgürlük hissi içindeydi. Buradaki hiç kimse onu tanımıyordu. Aberowen'da, hatta ara sıra gittiği Cardiff'te bile bir tanıdık veya arkadaşa yakalanması her daim mümkündü. Londra'da ise güzel

bir kızla el ele tutuşup caddelerde yürüse anne ve babasının ruhu duymazdı. Böyle bir şey yapmak niyetinde değildi elbette ama yapabilme düşüncesi bile –aslında etrafta gezinen bir sürü iyi giyimli güzel kız vardı– başını döndürmeye yetiyordu.

Bir süre sonra, önünde *Aldgate* yazan bir otobüs gördü ve hemen o otobüse bindi.

Ethel'in mektubunun şifresini çözünce çok endişelenmişti. Elbette mektupta yazanları anne ve babasıyla konuşamazdı. Onların, Bethesda Şapeli'ndeki –kendisinin artık katılmadığı– akşam ayinine gitmelerini beklemiş sonra da bir not yazmıştı.

Sevgili Annem,
Ethel için endişeleniyorum ve onu bulmaya gidiyorum. Sıvıştığım için üzgünüm ama hır gür olsun istemedim.
Seni çok seven oğlun,
Billy

Pazar günü olduğu için, zaten banyo yapmış, tıraş olmuş ve en iyi elbiselerini giymişti. Elbisesi, babasının eskisi, paspal bir elbiseydi ama gömleği ve siyah örgüden boyun bağı temizdi. Cardiff İstasyonu'nun bekleme salonunda biraz kestirmiş ve pazartesi sabahının erken saatlerinde de süt trenine binmişti.

Aldgate'e vardıklarında, otobüs kondüktörü Billy'yi uyardı. Otobüsten indi. Fakir bir semtti: dökük gecekondu evleri, ikinci el giysiler satan işportacılar, iğrenç kokulu merdiven boşluklarında oynayan yalınayak çocuklar. Ethel'in nerede oturduğunu bilmiyordu – mektubuna adres yazmamıştı. Elindeki tek ipucu, *Mannie Litov'un sömürü atölyesinde günde on iki saat çalışıyorum*, cümlesiydi.

Ethel'e, Aberowen'dan haberler vermeye can atıyordu. Dullar grevinin başarısız olduğunu gazetelerden öğrenmiş olmalıydı.

Düşündükçe bile tepeden tırnağa haşlanıyordu. Patronlar, saldırgan bir tutum izlemişlerdi; çünkü bütün kartlar onların elindeydi. Maden onlarındı, evler onlarındı ve sanki insanlar da onların malıymış gibi davranmışlardı. Bir sürü karmakarışık imtiyaz kuralı nedeniyle birçok madenci oy kullanamamış, böylece Aberowen'ın Parlamento Üyeliğine, şirketin tarafını tutan bir Muhafazakâr seçilmişti. Tommy Griffiths'in babası, Fransa'daki gibi bir devrim olmadıkça hiçbir şeyin asla değişmeyeceğini söylüyordu. Da ise bir İşçi Hükûmetine ihtiyaç olduğunu ileri sürüyordu. Billy, hangisi-

nin haklı olduğunu bilmiyordu.

Munis görünüşlü bir gence sokuldu: "Mannie Litov'un yeri hangi yönde, biliyor musun?" diye sordu.

Genç adam Rusçaya benzer bir şeyler söyledi.

Başka birine daha sordu; bu defa İngilizce konuşan birine denk gelmişti ama o da Mannie Litov'u hiç duymamıştı.

Aldgate, caddedeki herkesin her dükkânı bildiği Aberowen gibi değildi. Buraya kadar –ve bütün parasını tren biletine harcayarak– boşu boşuna mı gelmişti?

Henüz vazgeçmek niyetinde değildi. Kalabalık caddede, alet edevat taşıyan ve seyyar tezgâhları ittiren, her birinin bir işi varmış gibi görünen ve İngilizlere benzeyen insanları taradı. Beş kişiye daha sordu ama sonuç alamadı. Sonra merdiven taşıyan bir pencere temizleyicisine rastladı.

"Mannie Litov mu?" diye tekrarladı adam. *Litov* kelimesini, *t* harfini yutarak ve onun yerine boğazında bir öksürük varmış gibi bir ses çıkararak telaffuz etti. "Geyim pavlika?"

"Anlamadım," dedi Billy, kibarca. "Tekrarlar mısın?"

"Geyim pavlika. Geyim tikilen yee – cekitlee, pontüllee, beyle şeylee"

"Hmm... Muhtemelen öyle," dedi Billy, içini bir çaresizlik hissi kaplarken.

Pencere temizleyicisi başını aşağı yukarı salladı. "Dimdik yürigit, alt yüz yed yüz miter, saa yap, Ark Rav Yoli,"

"Dümdüz mü yürüyeyim?" dedi Billy. "Atı yüz yedi yüz metre mi?"

"Hee eyle, soona saa yap."

"Sağa mı döneyim?"

"Ark Rav Yoli."

"Ark Rav Yolu mu?"

"Göoceesin."

Nihayetinde, aradığı caddenin *Ark Rav* değil, *Oak Grove Yolu*[6] olduğunu gördü Billy. Yolda, meşe bir yana, büyüyen hiçbir şey yoktu. Dar, döne döne giden, tuğladan yapılmış virane binalarla dolu; insan, at ve el arabası kalabalığıyla istilaya uğramış bir yoldu. İki kişiye daha adres sorunca önüne tahta çakılmış Lippmann's dükkânı ile *Dog and Duck* Tavernası arasına sıkışmış bir eve geldi.

Ön kapı açık duruyordu. Billy, merdivenlerden en üst kata çıkınca kendini, yirmi kadının ordu üniforması diktikleri bir odada buldu. Kadınlar, onu hiç fark etmemişler gibi makinelerinin pedallarına basa basa çalışmaya

[6] İngilizce, *meşe büyüyen yol* veya *meşeli yol* anlamında (çev. notu).

devam ettiler. Nihayet kadınlardan bir tanesi: "İçeri gel tatlım, seni yemeyiz –ama aklıma geldi şimdi, belki ben bir lokma tadına bakabilirim," dedi. Kadınların hepsi kıkır kıkır güldüler.

"Ethel Williams'ı arıyorum," dedi Billy.

"Burada değil," dedi kadın.

"Neden?" dedi Billy, telaşlanarak. "Hasta mı yoksa?"

"Seni neden ilgilendiriyor?" diye sordu kadın. Makinesinin başından ayağa kalktı. "Benim adım Mildred –sen kimsin?"

Billy kadına dikkatle baktı. Dişlek olmasına rağmen güzel bir kadındı. Kıpkırmızı bir ruj sürmüştü ve şapkasının altından sarışın bukleleri görünüyordu. Kalın ve biçimsiz bir paltoya sarınmıştı ama kendisine doğru yürürken kalçalarının sallanışını gene de görebiliyordu. Billy, konuşmayı unutacak kadar kadına kapılmıştı.

"Onu hamile bırakıp sonra da sıvışan piç herif sen değilsin, değil mi?" diye sordu Mildred.

Billy nihayet dile geldi. "Ben onun kardeşiyim."

"Oh, hassiktiir!" dedi Mildred. "Sen Billy misin?"

Billy'nin çenesi bir karış açıldı. Bir kadının o kelimeyi kullandığını hiç duymamıştı.

Mildred, korkusuz bakışlarla Billy'yi baştan aşağı süzdü. "Evet, sen Ethel'in kardeşisin, bunu görebiliyorum ama on altı yaşından daha büyük görünüyorsun." Mildred'ın ses tonu yumuşamıştı. Billy'nin içi ısındı. "Aynı kara gözler, aynı kıvrık saçlar," dedi Mildred.

"Onu nerede bulabilirim?" diye sordu Billy.

Mildred, cevap vermeye niyeti yokmuş gibi baktı. "Nerede oturduğunun ailesi tarafından bilinmesini istemediğini duymuştum."

"Babamdan korkuyor," dedi Billy. "Ama bana bir mektup yazdı. Ben de onun için endişelendim ve trene atlayıp geldim."

"Taa Ethel'in de geldiği Galler'deki o çöplükten mi kalkıp geldin?"

"Orası çöplük değil," dedi Billy kızgın kızgın. Sonra omuzlarını kaldırdı. "Pekâlâ, gerçekten de biraz öyle sayılabilir."

"Aksanına bayıldım," dedi Mildred. "Şarkı söyler gibi konuşuyorsun."

"Nerede oturduğunu biliyor musun?"

"Burayı nasıl bulabildin?"

"Aldgate'te Mannie Litov için çalıştığını yazmış."

"Vay, sen nalet bir Sherlock Holmes'sün, değil mi?" dedi Mildred, tereddütsüz bir hayranlıkla.

"Nerede oturduğunu bana sen söylemezsen başka birisi söyler," dedi Bil-

ly, hissettiğinden daha fazla bir öz güven göstererek. "Ablamı görene kadar geri dönmeyeceğim."

"Ethel beni öldürecek ama olsun," dedi Mildred. "Nutley Caddesi, yirmi üç numara."

Billy ondan yolu tarif etmesini ve tane tane konuşmasını istedi.

"Bana teşekkür etme," dedi Mildred, Billy ayrılırken. "Ethel beni öldürmeye kalkıştığında beni koru, yeter."

"Anlaştık o zaman," dedi Billy, Mildred'ı bir şeyden korumanın ne kadar heyecanlı olacağını düşünerek.

Diğer kadınlar da ona güle güle dediler ve arkasından öpücük gönderirlerken Billy utandı.

Nutley Caddesi bir sükûnet vahası gibiydi. Bitişik nizam evler, Billy'nin Londra'daki daha ilk gününde artık tanıdık gelmeye başlayan bir düzen içinde inşa edilmişlerdi. Madenci kulübelerinden çok daha büyüklerdi; kapıları doğrudan caddeye değil, küçük bir ön bahçeye açılıyordu. Her biri on iki küçük çerçeve ile bölünmüş birbirinin aynısı kanatlı pencerelerle tekrarlı bir düzen etkisi yaratılmıştı.

Yirmi üç numaranın kapısını çaldı ama cevap veren olmadı.

Billy endişelendi. Ethel neden işe gitmemişti? Hasta mıydı? Hasta değilse neden evde değildi?

Mektup deliğinden içeri baktı: bir giriş, cilalı ahşaptan yer döşemesi ve tanıdığı bir paltonun asılı durduğu ayaklı bir askılık.

Hava soğuktu: Ethel, paltosunu giymeden evden çıkmış olamazdı.

Pencereye yaklaştı ve içeriyi görmeye çalıştı ama tül perdeden bir şey görünmüyordu.

Kapıya döndü ve tekrar mektup deliğinden içeri baktı. İçerideki görüntüde bir değişiklik yoktu ama bu sefer bir ses duydu. Uzun ve acı dolu bir inlemeye benziyordu. Ağzını mektup deliğine dayadı ve içeriye bağırdı: "Ethel! Sen misin? Ben geldim! Billy!"

Uzunca bir sessizlik oldu; sonra aynı inlemeyi tekrar duydu. "Hay lanet," dedi Billy.

Kapıda bir *Yale kilit*[7] vardı. Bu da kilit mekanizmasının kapıya iki vida ile tutturulduğu anlamına gelirdi. Bileklerinin içiyle kapıya vurdu. Pek dayanıklı bir malzemeye benzemiyordu; muhtemelen ucuz çam kerestesinden yapılmıştı ve çok yaşlı bir kapıydı. Geriye çekildi, sağ bacağını kaldırdı, sağlam madenci postalının tabanıyla kapıya bir tekme attı. Bir çatırdama sesi duydu. Birkaç kez daha tekmeledi ama kapı açılmadı.

[7] Kendi anahtarı olmadan açılmayan silindirik kilit (çev. notu).

Keşke bir çekiç bulabilseydi.

Aşağıdan yukarıya caddede göz gezdirdi; elinde takım çantası olan bir adam görmeyi umdu ama ilgiyle onu izleyen kirli suratlı iki çocuk haricinde cadde bomboştu.

Bahçenin giriş patikasında yürüdü, döndü, koştu ve sağ omzuyla kapıya yüklendi. Kapı kırılıp açılınca Billy içeri düştü.

Acıyan omzunu ovalayarak ayağa kalktı, kırık kapıyı kapattı. Ev sessizdi. "Ethel?" diye seslendi. "Neredesin?"

İnleme sesi tekrar duyuldu; giriş katındaki ön odaya doğru sesi takip etti. Bir kadın yatak odasıydı: şömine rafında porselen biblolar, pencerelerde çiçekli perdeler.

Ethel yataktaydı; üzerini tente gibi örten, gri bir elbise giymişti. Sırtüstü yatmış değildi, elleri ve dizleri üzerinde inliyordu.

"Sana ne oldu Ethel?" dedi Billy, bir korku ciyaklaması gibi çıkan sesiyle.

Ethel soluklandı. "Bebek geliyor."

"Oh, vay canına! Hemen bir doktor bulayım."

"Çok geç Billy. Güzel Tanrı'm, çok acıyor!"

"Ölüyor gibisin!"

"Değilim Billy, doğum böyle bir şey. Buraya gel ve elimi tut."

Billy, yatağın yanına diz çöktü. Ethel kardeşinin elini tuttu ve sıkarken tekrar inledi. Çıkardığı ses, daha öncekilerden daha uzun ve daha çok ıstırap doluydu; Ethel elini öyle sıkıyordu ki Billy, kemiklerinin kırılabileceğini sandı. İnlemesi bir çığlıkla sona erdiğinde Ethel, kilometrelerce yol koşmuş gibi soluyordu.

Bir dakika sonra: "Çok üzgünüm Billy ama eteğimin altına bakmak zorunda kalacaksın," dedi Ethel.

"Oh!" dedi Billy. "Oh, tamam." Tam olarak anlamış değildi ama kendisine söyleneni yapmanın daha iyi olacağını düşündü. Ethel'in eteğini kaldırdı. "Oh, Aziz İsa!" diye bağırdı. Ablasının altındaki çarşaflar kan revan içindeydi ve kanlı çarşafların ortasında bir şey vardı: kocaman ve toparlak bir kafadan, kapalı gözlerden, ikişer tane minicik kol ve bacaktan oluşmuş, üzeri sümük gibi bir maddeyle kaplı, pembe renkli minik bir şey. "Bir bebek!"

"Onu eline al Billy," dedi Ethel.

"Nee, ben mi?" dedi Billy. "Oh, tamam." Yatağın üzerine eğildi. Bir elini bebeğin başının altına, diğer elini de minik kıçının altına soktu. Bir erkek bebek olduğunu gördü. Bebeğin minik cüssesi hem kaygan hem de yapış yapıştı ama Billy onu elinde tutmayı başardı. Fakat hâlâ, bebeği Ethel'e bağ-

layan bir kordon vardı.

"Aldın mı?" diye sordu Ethel.

"Heya," dedi Billy. "Aldım. Bir oğlan."

"Nefes alıyor mu?"

"Bilmem ki. Nerden anlayacağız?" Billy, hissettiği paniği bastırmaya çalıştı. "Hayır, nefes almıyor, sanmıyorum."

"Kıçına tokat at, çok sert olmasın."

Billy, bebeği ters çevirdi, tek eline rahatça sığıyordu; kıçına bir tokat patlattı. Bebek derhâl ağzını açtı, nefes aldı ve protesto eder gibi bağırdı. Billy, keyiften dört köşe oldu. "Şu sese bak hele!"

"Ben yüzümü dönene kadar onu tut," dedi Ethel; oturma pozisyonu aldı ve eteğini düzeltti. "Şimdi bebeği bana ver."

Billy, dikkatle bebeği uzattı. Ethel, bebeği kolunun kıvrımına yatırdı ve elbisesinin yeniyle yüzünü sildi. "Çok güzel," dedi Ethel ama Billy bundan pek emin değildi.

Bebeğin göbeğine bağlanan kordon, önce mavi ve gergin görünüyordu ama şimdi, pörsümüş ve soluklaşmıştı. "Oradaki çekmeceyi aç ve pamuklu iplik makarasıyla makası bana ver," dedi ablası.

Ethel, pamuklu iple kordonun üstüne düğümler attı ve sonra kordonu kesti.

"Tamam," dedi, sonra. "Elbisesinin düğmelerini açtı. "Gördüklerinden sonra bundan utanacağını sanmıyorum," dedi Ethel; memelerinden birini çıkardı, ucunu bebeğin ağzına soktu. Bebek emmeye başladı.

Ethel haklıydı: Billy utanmamıştı. Bir saat önce ablasının çıplak göğsünü görse utancından yerin dibine geçerdi ama şimdi öyle bir duygu, son derece abesmiş gibi geliyordu. Bütün hissettiği, bebeğin sağlıklı olmasından dolayı büyük bir rahatlamaydı; onun meme emmesini seyretti, minik parmaklarına hayranlıkla baktı. Bir mucizeye tanıklık etmiş gibi hissediyordu. Yüzü gözyaşlarıyla ıslanmıştı; en son ne zaman ağladığını düşündü: Böyle bir şey yaptığına dair bir anı bulamadı.

Çok geçmeden bebek uyudu. Ethel düğmelerini iliklediği. "Biraz sonra onu yıkayacağız," dedi. Sonra gözlerini kapadı. "Tanrı'm, bu kadar acıyacağını bilmiyordum."

"Babası kim Ethel?" diye sordu Billy.

"Kont Fitzherbert," dedi Ethel. Sonra gözlerini açtı. "Ah sersem kafa! Bunu sana söylemeyecektim."

"Pis domuz," dedi Billy. "Onu öldüreceğim."

ON BEŞ

Haziran - Eylül 1915

Gemi New York limanına girerken Amerika'nın, ağabeyi Grigori'nin anlattığı kadar harika bir yer olmayabileceği geldi, Lev Peshkov'un aklına. Kendini, müthiş bir hayal kırıklığına hazırladı. Fakat bu çok gereksizdi. Amerika, beklediği her şeydi: zengin, hareketli, heyecanlı ve özgür.

Üç ay sonra bir haziran gününün öğleden sonrasında, Buffalo'daki bir otelin ahırında, misafirlerin atlarını tımar ediyordu. Otel, Josef Vyalov'a aitti; belki de çocuk yaştayken ayrıldığı şehre duyduğu özlemle Josef, eski Central Taverna'nın tepesine soğan başı gibi bir kubbe oturtup, buraya yeni bir isim vermişti: St. Petersburg Oteli.

Buffalo'daki Rus göçmenlerinin pek çoğu gibi Lev de Vyalov için çalışıyordu ama adamla hiç karşılaşmamıştı. Karşılaştığı takdirde de adama ne söyleyeceğini bilmiyordu. Rusya'daki Vyalov ailesi, Lev'i Cardiff'e atarak onu dolandırmıştı ve bu da onun içine oturmuştu. Diğer yandan St. Petersburg'daki Vyalov ailesi tarafından verilen evrak onun, ABD göçmenlik bürokrasisini hiçbir aksilik olmadan aşmasını sağlamıştı. Canal Caddesi'ndeki bir barda Vyalov adını söyler söylemez de derhâl bir iş bulmuştu.

Şimdi, Cardiff'e indiği ilk günden beri hemen hemen bir yıldır her gün İngilizce konuşuyordu ve artık konuşması akıcılık kazanmıştı. Amerikalılar onun Britanya aksanıyla konuştuğunu söylüyorlardı ve Aberowen'da öğrenerek kullandığı bazı ifadelere aşina değillerdi: cümle sonlarını "öyle mi?" veya "değil mi?" diyerek bitirmesi ya da "bunda buraya", "bura tarafında", "ora tarafında" demesi gibi. Ama söylemek istediği hemen her şeyi ifade edebiliyordu ve kızlar, kendilerine "benim güzelim" demesine bayılıyorlardı.

Altıya birkaç dakika kala ve o günkü işini bitirmeden hemen önce, Nick adındaki arkadaşı, dudaklarının arasında bir sigarayla ahır avlusuna geldi. "*Fatima* marka[1]," dedi. Abartılı bir tatminle sigarasından bir nefes çekti. "Türk tütünü. Çok iyi."

Nick'in tam adı Nicolai Davidovich Fomek olsa da buradaki adı Nick Forman'dı. Ara sıra, Lev'in kâğıt oyunlarında daha önce Spirya ve Rhys Price'ın oynadığı rolü oynasa da genellikle bir hırsızdı.

"Kaça?" diye sordu Lev.

"Yüz sigaralık tenekesi dükkânlarda elli sent. Sana on sente olur. Sen de yirmi beşe satarsın."

Lev, *Fatima*'nın meşhur bir marka olduğunu biliyordu. Yarı fiyata satmak gayet kolay olacaktı. Avluda etrafına bakındı. Patronu etrafta görünmüyordu. "Tamam," dedi.

"Kaç kutu istiyorsun? Bende bir bavul dolusu var."

Lev'in cebinde bir dolar vardı. "Yirmi teneke," dedi. "Bir dolarını şimdi vereyim, ikincisini sonra."

"Kredili satış yok."

Lev sırıttı ve elini Nick'in omzuna koydu. "Yapma ahbap, bana güvenebilirsin. Biz arkadaş mıyız yoksa değil miyiz?"

"Tamam, yirmi teneke. Hemen dönerim."

Lev, ahırın köşesinde eski bir yem torbası buldu. Nick, yirmi tane uzun, yeşil renkli teneke kutuyla döndü: Her kutunun kapağında, peçeli bir kadın figürü vardı. Lev, kutuları yem torbasına koydu, Nick'e de bir dolarını verdi. "Rus arkadaşlara yardım eli uzatmak her zaman güzel oluyor," dedi Nick ve aylak aylak yürüyerek çekip gitti.

Lev, kaşağısını ve toynak cımbızını temizledi. Altıyı beş geçe, seyis şefine iyi akşamlar diledi ve First Ward[2] tarafına doğru yola çıktı. Elinde yem torbasıyla caddede yürürken biraz kuşku hissetti; bir polis onu durdurup torbada ne olduğu görmek isterse ne söyleyeceğini düşünüyordu. Ama çok fazla da endişelenmedi: Hemen her durumda paçasını kurtarmayı bilirdi.

Büyük ve gözde bir mekân olan Irish Rover barına girdi. Kalabalığı yara yara ilerledi, bir maşrapa bira ısmarladı ve susuzluğunu gidermek için bir dikişte yarısını gövdeye indirdi. Sonra, Lehçe ve İngilizce karışımı bir lisanla konuşan bir grup işçinin yakınına oturdu. "Burada *Fatima* içen var mı?" diye sordu. Deri önlüklü kel bir adam: "Hee, ara sıra *Fatima* içerim," dedi.

[1] 19. yüzyılda ABD Liggett & Myers (L&M) tütün şirketi tarafından üretilen bir sigara markası (çev. notu).

[2] Şehrin batısında, Alman, Leh ve İtalyanların yanı sıra büyük ölçüde İrlanda'nın güneyinden ve batısından gelen göçmenlerin yerleştiği bölge (çev. notu).

"Bir teneke sigarayı yarı fiyatına almak ister misin? Yüz sigara yirmi beş sent."

"Niye o kadar ucuz?"

"Kaybolmuşlar ama biri onları bulmuş."

"Biraz riskli gibi."

"Bak sana ne diycem. Parayı masanın üstüne koy. Sen söyleyene kadar elime almayacağım."

Adamlar şimdi ilgilenmeye başlamışlardı. Kel adam ceplerini yokladı ve bir tane çeyrek dolar çıkardı. Lev, torbasından bir teneke çıkarıp uzattı. Adam tenekeyi açtı. İçinden, üçgen şeklinde katlanmış bir kart çıkardı, açtı, içindeki fotoğrafı gösterdi. "Hey, içinde beyzbol kartı bile var!" dedi. Sigaralardan birini ağzına aldı ve yaktı. "Tamam," dedi Lev'e. "Çeyrekliğini alabilirsin."

Lev'in omzunun üzerinden bakan bir adam: "Kaça?" diye sordu. Lev fiyatını söyledi; adam, iki teneke aldı.

Sonraki yarım saat içinde Lev, bütün sigaraları sattı. Memnundu: Bir saatten az bir sürede iki dolarını beş dolara çevirmişti. Çalıştığı işte üç dolar kazanmak için bir buçuk gün mesai yapması gerekiyordu. Belki yarın da Nick'ten biraz daha çalıntı sigara alırdı.

Bir bira daha aldı, içti ve boş torbayı yerde bırakarak dışarı çıktı. Buffalo'daki Rus göçmenlerin çoğunun, İtalyan ve Leh komşularıyla bir arada oturduğu yoksul semt Lovejoy[3] tarafına doğru döndü. Eve dönerken biftek alabilir ve patatesle birlikte pişirebilirdi. Ya da Marga'yı alıp dansa götürebilirdi. Veyahut da yeni bir takım elbise satın alabilirdi.

Parayı, Grigori'nin Amerika bileti için biriktirmesi gerektiğini düşündü ama böyle bir şey yapmayacağını bildiği için suçluluk hissetti. Üç dolar devede kulak kadar bir paraydı. Onun büyük bir voliye ihtiyacı vardı. O zaman Grigori'nin parasını, harcamaya kalkışmadan ve tek seferde gönderebilirdi.

Omzuna dokunan bir el, onu ürkütüp düşüncelerinden ayırdı. Kalbi, suçluluk duygusuyla bir takla attı. Üniformalı bir polis göreceğini zannederek döndü. Fakat onu durduran kişi polis değildi. İri kıyım bir adamdı: Üzerinde bir iş tulumu vardı, kırık burunluydu ve sert bakışlıydı. Lev gerildi: Bu görünüşteki bir adamın tek bir işlevi olabilirdi.

"Irish Rover'da sigara satabileceğini sana kim söyledi?" dedi adam.

"Sadece birkaç kuruş para kazanmaya çalışıyordum," dedi Lev, gülümse-

[3] Şehrin en doğusunda, Leh ve Almanların yanı sıra büyük ölçüde İtalyan göçmenlerin oturduğu bölge (çev. notu).

yerek. "Umarım kimseyi kızdırmamışımdır."

"Nicky Forman mı söyledi? Duyduğuma göre Nick bir kamyon dolusu sigara çalmış."

Lev, bir yabancıya bu bilgiyi vermek niyetinde değildi. "O isimde biriyle hiç tanışmadım," dedi, sesindeki hoşluğu koruyarak.

"Irish Rover'ın Mister V ye ait olduğunu bilmiyor musun?"

Lev bir öfke kabarması hissetti. Mister V, Josef Vyalov olmalıydı. Uysal uysal konuşmayı bıraktı. "Öyleyse bir tabela asın."

"Kendisi söylemediği sürece Mister V'nin barlarında hiçbir şey satamazsın."

Lev omuzlarını kaldırdı. "Bunu bilmiyordum."

"Al sana hatırlamana yardımcı olacak bir şey," dedi adam ve yumruğunu savurdu.

Lev, bu yumruğu bekliyordu, hızla geri kaçtı. İzbandutun kolu boşlukta savrulunca tökezledi ve dengesini kaybetti. Lev bir adım öne çıkıp adamın kaval kemiğine bir tekme salladı. Postallı bir ayağın darbesi yanında yumruk, çok zayıf bir silahtı. Lev, vurabildiği kadar kuvvetli vurdu ama gücü, kemiği kırmaya yetmedi. Adam öfkeyle kükredi, tekrar bir yumruk savurdu ama gene ıskaladı.

Böyle bir adamın suratına vurmanın hiçbir âlemi yoktu –muhtemelen, yüzündeki bütün duyuları kaybetmişti. Lev, adamın kasıklarına da bir tekme savurdu. Adamın iki eli de apış arasına gitti, nefesi kesilmiş gibi yutkunarak öne eğildi. Lev midesine de bir tekme attı. Adam, nefes alamayan bir Japon balığı gibi ağzını açıp kapadı. Lev bir tarafına geçip adamın bacaklarını arkadan tekmeledi. Adam geriye devrildi. Lev, dikkatle adamın dizini hedefleyip tekmeledi; böylece, ayağa kalktığında adamın hızlı hareket etmesi mümkün olmayacaktı.

Sarf ettiği güçten dolayı nefes nefeseydi. "Mister V'ye söyle, daha nazik olsun," dedi.

Göğsü inip kalkarak yoluna devam etti. Arkasından birinin bağırdığını duydu: "Hey, Ilya, ne oldu lan?"

İki sokak sonra nefesi düzene girdi, nabzı yavaşladı. *Josef Vyalov'un canı cehenneme*, diye düşündü. *O piç herif beni kazıkladı ve şimdi de gözümü korkutamaz.*

Ilya'yı kimin dövdüğünü Vyalov bilemezdi. Irish Rover'da Lev'i tanıyan yoktu. Vyalov öfkeden kudurabilirdi ama yapabileceği bir şey yoktu.

Lev, gururlanmaya başladı. *Ilya'yı yere devirdim*, diye düşündü, *bendeyse tek bir iz bile yok.*

Cebi hâlâ para doluydu. İki biftek ve bir şişe cin almak için bir dükkâna uğradı.

Tuğladan inşa edilmiş ve küçük küçük odalara bölünmüş virane evlerle dolu bir caddede oturuyordu. Komşu binanın kapısının önündeki sundurmada oturmuş, tırnaklarını törpüleyen kız, Marga'ydı: on dokuz yaşlarında, siyah saçlı, seksi gülüşlü bir Rus kızı. Marga, garsonluk yapıyordu ama şarkıcı olmak istiyordu. Lev, birkaç kere Marga'ya içki ısmarlamış bir kere de onu öpmüştü. Marga da büyük bir iştahla onu öpmüştü. "Selam çocuk!" diye seslendi Lev.

"Sen kime çocuk diyorsun?"

"Bu gece ne yapıyorsun?"

"Biriyle çıkacağım," dedi Marga.

Lev ona inanmadı. Marga hiçbir zaman 'boşum' demezdi. "Atlat onu," dedi Lev. "Zaten ağzı da kokuyor."

Marga sırıttı. "Kim olduğunu bile bilmiyorsun!"

"Gel de beni gör." Elindeki kese kâğıdını salladı. "Biftek pişireceğim."

"Düşüneceğim."

"Buz da getir," dedi Lev ve kendi binasına girdi.

Dairesi, Amerikan standartlarına göre kirası düşük bir yerdi ama Lev'e, çok büyük ve çok lüks bir yermiş gibi geliyordu. Bir salon-yatak odası, bir mutfak, musluk suyu ve elektriği vardı ve hepsi de bir tek ona aitti! St. Petersburg'da olsa böyle bir evde ondan fazla adam yaşardı.

Ceketini çıkardı, gömleğinin kollarını kıvırdı; mutfak lavabosunda ellerini ve yüzünü yıkadı. Marga'nın geleceğini umuyordu. Tam ona göre bir kızdı: Her zaman gülmeye, dans etmeye ve eğlenceye hazırdı ve asla gelecek için çok fazla endişelenmezdi.

Lev, birkaç patates soyup dilimledi. Kızartma tavasını ocağa koydu, içine bir topak domuz yağı attı.

Patatesler kızarırken elinde bir maşrapa buz kırığıyla Marga geldi ve cin, şeker ve buz kullanarak içki hazırladı.

Lev bir yudum içki içti, sonra hafifçe Marga'nın dudağını öptü: "Tadı güzel!" dedi.

"Pek hızlısın," dedi Marga ama ciddi bir itiraza benzemiyordu. Lev, daha sonra onu yatağa atıp atamayacağını düşünmeye başladı.

"Çok etkilendim!" dedi Marga, biftekleri kızartmaya başladığında. "Yemek pişirmeyi bilen pek fazla adam yok."

"Babam, ben altı yaşındayken öldü, annem de on bir yaşındayken," dedi Lev. "Beni ağabeyim Grigori büyüttü. Her şeyi kendi başımıza yapmayı öğ-

rendik. Elbette Rusya'da biftek pişirebiliyor değildik."

Marga, ona Grigori'yi sordu. Lev de hayat hikâyesini yemek boyunca Marga'ya anlattı. Devasa bir lokomotif fabrikasında çalışarak tek yataklı kiralık bir odada yaşayan ve kendi başlarının çaresine bakmaya çalışan annesiz iki oğlanın hikâyesi çoğu kızı etkiliyordu. Hamile kalan kız arkadaşını terk ettiği kısmını, biraz da suçluluk hissederek atladı.

İkinci içkilerini salon-yatak odasında içtiler. Üçüncüye başladıklarında hava kararıyordu ve Marga, Lev'in kucağında oturuyordu. Lev, iki içki yudumu arasında kızı öptü. Dilini uzattığında Marga ağzını açınca bir elini kızın göğsüne koydu.

İşte tam o anda, kapı açılıverdi.

Marga bir çığlık attı.

İçeriye üç adam girdi. Marga, çığlık ata ata Lev'in kucağından atladı. Adamlardan biri, "Kapat o şıllık çeneni, seni orospu!" diyerek elinin tersiyle kızın ağzına vurdu. Marga, iki elini kanayan dudaklarına bastırarak kapıya koştu.

Gitmesine izin verdiler.

Lev ayağa fırladı ve Marga'ya vuran adama saldırdı. Adamın gözüne sıkı bir yumruk oturttu. Sonra, diğer iki adam onu kollarından yakaladılar. Adamlar çok güçlüydüler, ellerinden kurtulamadı. Adamlar onu tutarken liderleriymiş gibi görünen bir üçüncüsü, Lev'in ağzına bir yumruk salladı, sonra da midesine birkaç yumruk indirince Lev, kan tükürdü ve bifteğini kustu.

Acı içinde iki büklüm bir hâldeyken onu, karga tulumba edip merdivenlerden aşağıya, binanın dışına sürüklediler. Köşede, motoru çalışır vaziyette bekleyen mavi bir *Hudson*'ın arkasında yere yatırdılar. İki adam, ayaklarıyla Lev'in üstüne basarak arkaya oturdular. Biri öne geçip arabayı kullandı.

Lev, çok fazla acı içindeydi nereye götürüldüğünü düşünemiyordu. Bu adamların Vyalov için çalıştığını düşündü ama onu nasıl bulabilmişlerdi? Ve şimdi ona ne yapacaklardı acaba? Korkuya kapılmamaya çalıştı.

Birkaç dakika sonra araba durdu ve Lev'i dışarı sürüklediler. Bir deponun dışındaydılar. Bulundukları cadde, bomboş ve karanlıktı. Bir göl kokusu alıyordu; demek ki kıyıya yakın bir yerdeydiler. *Adam öldürmek için iyi bir yer*, diye düşündü, tatsız bir tevekkülle. *Hiçbir şahit olmayacak; dibe batmasını sağlamak için içine birkaç da taş konan torbadaki ceset, Erie Gölü'ne gidecek.*

Onu, deponun içine sürüklediler. Kendine çeki düzen vermeye çalıştı. Bugüne kadar içine düştüğü en kötü vartaydı. Bu durumu konuşarak çö-

zebileceğinden emin değildi. *Ben neden hep böyle şeyler yapıyorum*, diye sordu kendi kendine.

Deponun içi, yirmisi otuzu üst üste istiflenmiş yepyeni otomobil lastikleriyle doluydu.

Onu, lastik istiflerinin arasından geçirip arka tarafa götürdüler ve kolunu kaldırıp onları durduran bir çam yarmasının nöbet tuttuğu kapının önünde durdular.

Hiç kimse konuşmadı.

Birkaç dakika sonra, "Anlaşılan birkaç dakika bekleyeceğiz. Oyun kâğıdı olan var mı?" diye sordu Lev.

Gülümseyen bile olmadı.

Nihayet kapı açıldı ve Nick Forman dışarı çıktı. Üst dudağı patlamış, bir gözü de kapanmıştı. "Söylemek zorundaydım. Yoksa beni öldüreceklerdi," dedi, Lev'i görünce.

Demek ki beni Nick kanalıyla buldular, diye düşündü Lev.

Gözlüklü, ince bir adam ofisin kapısından dışarı çıktı. *Bunun Vyalov olmadığı kesin*, diye düşündü Lev, *herif çok çelimsiz*. "Onu içeri getirin Theo," dedi adam.

"Tamamdır Mr. Niall," dedi onu yakalayan üçlünün lideri.

Ofisin içi Lev'e, içinde doğduğu köy kulübesini hatırlattı. Fazlasıyla sıcaktı ve havası duman altı olmuştu. Bir köşedeki küçük sehpanın üstünde, azizlerin ikonaları vardı.

Çelik bir masanın gerisinde fazlasıyla geniş omuzlu, orta yaşlı bir adam oturuyordu. Pahalıya benzeyen gündelik bir elbise, yakalı gömlek giymiş ve boyun bağı takmıştı. Sigarasını tuttuğu elinde iki tane yüzük vardı. "Bu iğrenç koku da ne?" diye sordu adam.

"Özür dilerim Mister V, kusmuk kokusu," dedi Theo. "Canımızı sıkınca onu biraz sakinleştirmek zorunda kaldık ve öğlen yediği dışarı fırladı."

"Bırakın onu."

Lev'in kollarını bıraktılar ama dibinden ayrılmadılar.

Mister V, Lev'e baktı. "Mesajını aldım," dedi. "Daha nazik olmamı söylemişsin."

Lev, bütün cesaretini topladı. Sümüğünü akıta akıta ölmeyecekti. "Sen Josef Vyalov musun?" diye sordu.

"Aziz İsa! Gerçekten de cesursun," dedi adam. "Bana kim olduğumu soruyorsun."

"Seni arayıp duruyordum."

"*Sen, beni* mi arayıp duruyordun?"

"Vyalov ailesi bana St. Petersburg'dan New York'a gidecek bilet sattı ama Cardiff'e götürdüler," dedi Lev.

"Ee, n'olmuş?"

"Paramı geri istiyorum."

Vyalov, bir süre onu inceledi; sonra gülmeye başladı. "Elimde değil," dedi. "Sevdim seni."

Lev, nefesini tuttu. Bu, Vyalov'un onu öldürmeyeceği anlamına mı geliyordu?

"Bir işin var mı?" diye sordu Vyalov.

"Sana çalışıyorum."

"Nerede?"

"St. Petersburg otelinin ahırında."

Vyalov, başını aşağı yukarı salladı. "Sanırım sana ondan daha iyi bir iş teklif edebiliriz," dedi.

[II]

Haziran 1915'de, Amerika savaşa bir adım daha yaklaştı.

Gus Dewar dehşet içindeydi. Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa'daki savaşa katılmaması gerektiğini düşünüyordu. Amerikalılar da öyle düşünüyordu; Başkan Woodrow Wilson da öyle düşünüyordu. Ancak nasıl olduysa tehlike kapıya dayanmıştı.

Kriz, mayıs ayında ve bir Alman denizaltısı, 173 ton tüfek, mermi ve şarapnel kovanı ile 128'i Amerikan vatandaşı 2.000 yolcu taşıyan *Lusitania* adlı Britanya yolcu gemisini torpidoyla vurunca ortaya çıktı.

Amerikalılar, sanki bir suikast yaşanmış gibi sarsıldılar. Gazeteler, infial nöbetine girmiş gibiydiler. "İnsanlar sizden imkânsızı yapmanızı istiyorlar!" dedi Gus öfkelenerek. Oval ofiste, Başkan ile konuşuyordu. "Sizden, Almanlara sert çıkınanızı ama savaşa bulaşmamanızı istiyorlar!"

Wilson, hemfikirmiş gibi başını salladı; daktilosundan başını kaldırdı: "Kamuoyu fikrinin tutarlı olması gerektiğini söyleyen bir kural yok," dedi.

Gus, patronunun sükûnetine hayrandı ama birazcık da hüsran içindeydi. "Peki, bununla nasıl başa çıkacaksınız?"

Wilson gülümsedi ve çirkin dişleri ortaya çıktı. "Gus, birileri sana politikanın kolay olduğunu mu söyledi?"

Nihayetinde Wilson, Alman Hükûmetine haşin bir nota gönderdi ve gemilere saldırmayı durdurmalarını istedi. Başkan ve Gus dâhil danışmanları, Almanların öyle ya da böyle bir uzlaşma arayacaklarını umuyorlardı.

Fakat Gus, Almanya meydan okumaya karar verirse tırmanacak gerginliği Wilson'ın nasıl önleyebileceğini bilmiyordu. Çok tehlikeli bir oyun oynanıyordu ve Gus, ortaya çıkacak risklere karşı Wilson'ın gösterdiği kadar bile bir sükûnet taşıyamayacağını anladı.

Diplomatik telgraflar Atlantik Okyanusu'nu aşarken Wilson, New Hampshire'daki yazlık evine, Gus da Buffalo'ya gitti ve ailesinin Delaware Avenue'daki malikânesinde kaldı. Babasının, Washington'da bir evi vardı ama Gus başkentteyken orada değil, kendi dairesinde kalıyordu ve Buffalo'ya geldiğinde annesinin idaresindeki rahat bir evin keyfini sürüyordu: yatağının baş ucunda, gümüş bir kâse içinde taze kesilmiş güller; kahvaltıda taze ve sıcak ekmek; her yemekte gıcır gıcır, bembeyaz masa örtüleri; kendisi alındığını bile fark etmediği hâlde, temizlenip ütülenerek gardırobuna asılan elbiseleri.

Ev, bilinçli olarak çok sade döşenmişti; çünkü annesi, kendi ebeveynin kuşağına ait abartılı süsleme modasına karşı tepkiliydi. Mobilyaların çoğu, şimdilerde yeniden canlanmaya başlayan ve işleve önem veren Alman akımı *Biedermeier*[4] tarzındaydı. Yemek odasının dört duvarında sadece birer tane tablo asılıydı ve masada, tek bir tane üç kollu şamdan vardı. Öğle yemeği sırasında annesi: "Sanırım dövüş müsabakası seyretmek için varoşlara gitmeyi planlıyorsun," dedi.

"Boks seyretmek kötü bir şey değil," dedi Gus. Bu onun en sevdiği şeylerden biriydi. On sekiz yaşının atılganlığıyla kendisi de boks yapmayı denemişti; uzun kolları ona birkaç başarı da sağlamıştı ama onda bir katil içgüdüsü yoktu.

"Ne kadar *canaille*," dedi annesi, horlayarak. Kelime, *ayaktakımı* anlamına geliyordu ve annesinin Avrupa'da öğrendiği, tepeden bakan bir ifadeydi.

"Becerebilirsem aklımı uluslararası politikadan uzak tutmak istiyorum."

"Bugün öğleden sonra Albright'ta, büyülü fener gösterisiyle bir Titian[5] söyleşisi var," dedi annesi. Albright Sanat Galerisi, Delaware Park'ındaki klasik tarz beyaz binadaydı ve Buffalo'nun en önemli kültür kurumlarından biriydi.

Gus, her tarafında Rönesans tabloları görerek büyümüştü ve Titian'ın portrelerini çok beğenirdi ama gidip bir söyleşi dinlemeye pek niyeti yoktu. Ancak bu söyleşi, şehrin genç kadın ve erkeklerinin müdavimi oldukları türden bir etkinlikti ve eski arkadaşlıklarını tazeleme şansı yakalayabilirdi.

[4] 1800'lü yıllarda Orta Avrupa'nın gelişen orta sınıfıyla birlikte edebiyatı, müziği, görsel sanatları ve iç dekorasyonu etkileyen bir akım (çev. notu).

[5] İngilizcede bu isimle anılan, 16. yüzyıl Venedik ekolü ressamlarından Tiziano Vecelli veya Tiziano Vecellio (çev. notu).

Delaware Avenue'da kısa bir otomobil yolculuğuyla Albright'a vardı. Sütunlu salona girdi ve bir koltuğa oturdu. Tam da beklediği gibi, tanıdığı pek çok kişi, dinleyiciler arasındaydı. Yanına oturmuş bulunduğu çarpıcı güzellikteki kız da tanıdık geldi.

Belli belirsiz bir tebessümle kıza gülümsedi.

"Benim kim olduğumu hatırlamadınız, değil mi, Mr. Dewar?" dedi kız, neşeyle.

Gus kendini aptal gibi hissetti. "Ah... Bir süredir şehirden uzaktaydım."

"Ben Olga Vyalov," dedi kız, beyaz eldivenli elini uzatarak.

"Ah, tabii ya!" dedi Gus. Kızın babası, bir Rus göçmeniydi ve Buffalo'ya gelince yaptığı ilk iş, Canal Caddesi'ndeki bir barı sarhoşlardan temizlemek olmuştu. Şimdiyse Canal Caddesi'nin tamamına sahipti; belediye meclisi üyesiydi ve Rus Ortodoks Kilisesi'nin en önemli destekçisiydi.

Gus, Olga ile pek çok kez karşılaşmıştı ama o karşılaşmalarda kızı bu kadar büyüleyici bulduğunu hiç hatırlamıyordu; belki de kız aniden büyüyüvermiş veya buna benzer bir şey olmuştu. Olga'nın yirmi yaşlarında olduğunu tahmin etti; duru bir teni, mavi gözleri vardı; dik yakalı pembe bir ceket giymişti ve çan biçimli şapkası, pembe ipekten çiçeklerle süslüydü.

"Başkanla çalıştığını duydum," dedi Olga. "Mr. Wilson hakkında ne düşünüyorsun?"

"Ona çok büyük bir hayranlığım var," dedi Gus. "Başkan, kendi ideallerine sadık kalan gerçekçi bir politikacıdır."

"İktidar merkezinde olmak ne kadar heyecanlıdır."

"Heyecanlı olduğu doğru ama pek de iktidar merkezi denilemez. Bir demokraside Başkan, oy verenlerin kuludur."

"Ama halkın istediği her şeyi yapmadığı kesin."

"Evet, öyle. Başkan Wilson, bir liderin halkına karşı denizcilerin rüzgârla ilişkisi gibi davranması gerektiğini söyler: Rüzgârı, bir yöne ya da öbürüne gitmek için kullanırlar ama asla rüzgâra karşı gitmeye çalışmazlar."

Olga içini çekti. "Böyle konularda eğitim görmeyi ne çok isterdim ama babam, koleje gitmeme izin vermedi."

Gus sırıttı: "Sanırım senin sigara tüttürmeyi ve cin içmeyi öğrenmenden korkmuştur."

"Ve daha da kötülerinden korkmuştur, hiç şüphem yok." Bekâr kadınlar için riskli bir ifadeydi ve Gus'ın şaşkınlığı yüzünden okunmuş olmalıydı. "Özür dilerim, sizi sarsan bir şey söyledim," dedi Olga.

"Pek sayılmaz," dedi Gus. Aslında, kızın büyüsüne kapılmıştı. Sohbeti devam ettirmek için sordu: "Koleje gitsen ne okumak isterdin?"

"Sanırım, tarih."

"Ben de tarihe bayılırım. İlgilendiğin belli bir dönem var mı?"

"Kendi geçmişimi anlamak isterdim. Babam neden Rusya'dan ayrılmak zorunda kaldı? Neden Amerika daha iyi bir yer? Bunların bir takım nedenleri olmalı."

"Kesinlikle!" dedi Gus. Böyle güzel bir kızın, kendi entelektüel merakını paylaşıyor olmasından etkilenmişti. Birden bire, bu kızla evlendiğini, karı-koca olarak gittikleri bir partiden döndükten sonra soyunma odalarında, bir yandan dünyadaki olayları konuşarak yatmaya hazırlandıklarını; kendisi, sırtında pijamalarıyla oturmuş seyrederken onun, aheste aheste mücevherlerini çıkarışını ve elbisesinin içinden çıkışını... hayal etti. Sonra kızla göz göze geldi ve Olga'nın, onun ne düşündüğünü anlamış olduğu gibi bir hisse kapılınca utandı. Söyleyecek bir şeyler arandı ama dili kilitlenmiş gibiydi.

Sonra konuşmacı geldi; salon ve dinleyiciler sessizliğe büründü.

Söyleşiyi, beklediğinden daha fazla beğendi. Konuşmacı, Titian tablolarından bazılarının özgün renkli slaytlarını hazırlamış ve büyülü feneriyle büyük bir beyaz ekrana yansıtmıştı.

Program tamamlandığında Olga ile biraz daha sohbet etmek istedi ama bir engel çıktı. Okuldan tanıdığı bir herif, Chuck Dixon, yanlarına geldi. Chuck'ın, Gus'ın pek kıskandığı bir sevimliliği vardı. İkisi de yirmi beş yaşındaydı ama Chuck'ın yanında kendini bir mektepli oğlan gibi hissettiriyordu. "Olga, kuzenimle tanışmak zorundasın," dedi, şen şakrak Chuck. "Salonun öbür tarafından sana bakıp duruyor." Sevimli sevimli Gus'a gülümsedi. "Seni, böyle büyüleyici bir hanımdan mahrum bırakacağım için üzgünüm Dewar. Fakat bütün günü sana ayırmasını isteyemezsin, değil mi?" Kolunu, kızı sahiplenir gibi Olga'nın beline koydu ve alıp götürdü.

Gus, terk edilmiş gibi hissetti. Olga ile gayet iyi anlaşmaya başladığını sanıyordu. Gus için, bir kızla yapacağı ilk konuşma, işin en zor tarafıydı ama Olga ile yaptığı kısacık sohbet gayet kolay olmuştu. Ve şimdi, her zaman sınıfın en tembeli olan Chuck Dixon, sanki garsonun tepsisinden bir kadeh içki alıyormuş gibi bir kolaylıkla kızı alıp götürmüştü.

Gus, tanıdığı başka birilerini görmek için etrafına bakınırken tek gözlü bir kız yanına yaklaştı.

Rosa Hellman ile ilk defa, Buffalo Senfoni Orkestrası -Rosa'nın erkek kardeşi de bu orkestrada çalıyordu- yararına verilen bir yemekte tanışmış ve kızın ona göz kırptığını sanmıştı. Aslında o tek göz, sürekli kapalıydı. Gözü haricinde kızın yüzü güzeldi ve bu da yüzündeki bozukluğu daha da

belirginleştiriyordu. Dahası, gözündeki eksikliği kapatmak ister gibi, Rosa her zaman çok şık giyinirdi. Bugün de başına, yana kaykıltılmış gösterişli bir hasır şapka takmıştı ve gayet sevimli görünüyordu.

En son görüştüklerinde Rosa, *Buffalo Anarchist*[6] adında küçük tirajlı, radikal bir gazetenin editörlüğünü yapıyordu. "Anarşistler sanatla ilgilenir mi?" diye sordu Gus.

"Şimdi *Evening Advertiser* gazetesinde çalışıyorum."

Gus şaşırdı. "Editörün senin politik görüşlerini biliyor mu?"

"Şimdiki görüşlerim eskisi kadar radikal değil ama editörüm geçmişimi biliyor."

"Demek ki radikal bir gazetede başarılı olmadığına göre iyi bir gazeteci olduğunu düşünüyor."

"Söylediğine göre bu işi bana, diğer erkek gazetecilerden daha taşaklı olduğum için vermiş."

Gus, onun insanlara şok geçirtmeyi sevdiğini biliyordu ama buna rağmen ağzının açık kalmasını engelleyemedi.

Rosa güldü. "Gene de beni sanat sergilerini ve defileleri izlemeye gönderiyor," dedi ve konuyu değiştirdi. "Beyaz Saray'da çalışmak nasıl bir şey?"

Gus, ağzından çıkacak her kelimenin gazeteye yazılabileceğinin farkındaydı.

"Fevkalade heyecanlı," dedi. "Bence Wilson büyük bir başkan, hatta bugüne kadarki en büyük başkandır diyebilirim."

"Bunu nasıl söyleyebilirsin? Bizi Avrupa'daki savaşa sokma tehlikesiyle karşı karşıyayız."

Rosa'nın tutumu, Çarın yenildiğini görmek isteyen solcular ile etnik kökeni Alman olduğu için doğal olarak hikâyenin Alman tarafını gören vatandaşlar arasında yaygındı. Diğer yandan, ne Alman kökenli ne de solcu olan birçok insan da bu görüşteydi. Gus, dikkatlice cevapladı: "Alman denizaltıları Amerikan vatandaşlarını öldürürken Başkan..." *Başkan buna bir gözünü kapayamaz*, demek üzereydi ki durdu, yüzü kızardı, sonra devam etti. "...buna tepkisiz kalamaz."

Rosa, onun utandığını fark etmemiş gibiydi. "Fakat İngilizler, Alman limanlarını ablukaya aldılar –ki bu, uluslararası hukukun ihlalidir– ve bunun sonucu olarak Alman kadınları ve çocukları aç kalıyorlar. Bu arada Fransa'daki savaş kilitlenmiş durumda, iki taraf da son altı ayda birkaç metreden daha ileri gidemedi. Almanlar Britanya gemilerini batırmak zorundalar; aksi hâlde, savaşı kaybederler."

[6] İngilizce, *Buffalo Anarşisti* anlamında (çev. notu).

Rosa'nın, karmaşık durumları kavrama açısından etkileyici bir yeteneği vardı: Gus'ın onunla sohbet etmeyi sevmesinin nedeni de buydu. "Ben, uluslararası hukuk okudum," dedi. "Hukuk kurallarına göre konuşacak olursam Britanya yasa dışı bir şey yapmıyor. Denizden abluka, 1909 Londra Bildirgesi ile yasaklandı; fakat o bildirge hiçbir zaman imzalanmadı."

Rosa, kolayca alt edilecek biri değildi. "Bırak şimdi hukuk kurallarını bir tarafa. Almanlar, Britanya gemileriyle yolculuk etmemeleri konusunda Amerikalıları uyardılar. Tanrı aşkına, gazetelere ilan bile verdiler. Daha başka ne yapacaklardı ki? Farz edelim biz Meksika ile savaştayız ve *Lusitania* da Amerikan askerlerini öldürecek silahları taşıyan bir Meksika gemisi olsun. Geçip gitmesine izin verir miydik?"

Güzel soruydu ve Gus'ın buna verecek makul bir cevabı yoktu. "Devlet Bakanı Bryan da seninle aynı fikirdeydi," dedi. William Jennings Bryan, Wilson'ın Almanlara verdiği notadan sonra istifa etmişti. "Yapmamız gereken tek şeyin Amerikan vatandaşlarını savaşan ülkelerin gemileriyle yolculuk etmemeleri için uyarmak olduğunu düşünüyordu."

Rosa'nın, onun oltadan kurtulmasına fırsat vermeye niyeti yoktu. "Bryan, Wilson'ın ölümcül bir risk aldığını gördü," dedi. "Almanlar geri adım atmazlarsa onlarla savaşa tutuşmayı engelleyemeyiz."

Gus, bir gazetecinin önünde bu endişeleri paylaştığını söyleyemezdi. Wilson, Alman Hükûmetinin, ticari gemilere saldırıyı onaylamadığını bildirmesini, zararı telafi etmesini ve tekrarını önlemesini talep etmişti –diğer bir deyimle Britanya denizlerde özgürce dolaşırken Almanların kendi gemileri abluka altındaki limanlara tıkılıp kalacaktı. Herhangi bir hükûmetin bu talepleri kabul etmesi çok zordu.

"Fakat kamuoyu Başkanın yaptığını onaylıyor," dedi.

"Kamuoyu yanılıyor olabilir."

"Fakat Başkan buna tepkisiz kalamaz. Bak, Wilson bir cambaz ipinin üstünde yürüyor. Bizi savaşın dışında tutmak istiyor ama uluslararası diplomaside Amerika'nın zayıf görünmesini istemiyor. Bence şu anda doğru bir denge tutturdu."

"Peki, ya gelecekte?"

İşte bu, zor bir soruydu. "Gelecekte ne olacağını hiç kimse şimdiden bilemez," dedi Gus. "Woodrow Wilson bile."

Rosa güldü. "Tam bir politikacı cevabı! Washington'da yükseleceksin."

Birisi Rosa ile konuşunca kız ona döndü.

Gus, bir boks maçına çıkmış da berabere bitirmiş gibi hissederek oradan uzaklaştı.

Dinleyicilerden bazıları konuşmacı ile çay içmeye davet edilmişti. Annesi müzenin patronu olduğu için Gus da bu imtiyazlı grup içindeydi. Rosa'nın yanından ayrılınca özel odaya doğru yürüdü. İçeri girdiğinde Olga'yı da orada görüp, keyiflendi. Hiç kuşkusuz onun babası da müzeye para veriyordu.

Bir fincan çay aldı ve kızın yanına yaklaştı. "Eğer Washington'a yolun düşerse seni Beyaz Saray'da seve seve gezdiririm," dedi.

"Oh! Beni Başkanla da tanıştırır mısın?"

Evet, ne istersen, demek istiyordu. Ama yapamayabileceği bir şeye söz vermemek için bir tereddüt yaşadı. "Olabilir," dedi. "O sırada Başkanın zamanı olup olmayacağına bağlı. Daktilosunun başına geçip konuşmalarını ya da basın bildirilerini yazmaya başlayınca hiç kimse onu rahatsız edemez."

"Karısı öldüğünde çok üzülmüştüm," dedi Olga. Ellen Wilson, yaklaşık bir yıl önce, Avrupa savaşının başlamasından hemen sonra ölmüştü.

Gus başını salladı. "Başkan perişan olmuştu."

"Duyduğuma göre zengin bir dulla aşk yaşamaya başlamış bile."

Gus, mağlubiyet hissetti. Wilson'ın, karısının ölümünden sadece sekiz ay sonra ve bir oğlan çocuğu aşkıyla Mrs. Edith Galt adında zevküsefaya düşkün bir kadına tutulduğu, Washington'daki herkesin bildiği bir sırdı. Başkan elli sekiz, sevgilisi ise kırk bir yaşındaydı. Şu anda New Hampshire'da birlikteydiler. Gus, Wilson'ın bir ay önce kadına evlenme teklif ettiğini bilen birkaç kişiden biriydi. Fakat Mrs. Galt henüz bu teklife cevap vermemişti. "Sana bunu kim söyledi?" diye sordu, Olga'ya.

"Doğru mu?"

Kızı etkilemek için büyük bir istek duyuyordu ama bu çılgınlığı engellemeyi başardı. "Böyle şeyler hakkında konuşamam," dedi, keyifsiz keyifsiz.

"Ah, ne kötü! Bana içeriden dedikodular verebileceğini umuyordum."

"Seni hayal kırıklığına uğrattığım için üzgünüm."

Olga: "Ah, saçmalama," diyerek koluna dokununca Gus, elektrik şoku yemiş gibi oldu. "Yarın bir tenis partisi veriyorum," diye devam etti Olga. "Tenis oynar mısın?"

Gus'ın uzun kolları ve uzun bacakları vardı ve fena bir oyuncu değildi. "Oynarım," dedi. "Tenise bayılırım."

"Gelir misin?"

"Şeref duyarım," dedi Gus.

[III]

Lev, otomobil kullanmayı bir günde öğrendi. Bir şoförün diğer en önemli hüneri olan patlak bir lastiği değiştirme ustalığı kazanmak için de iki saat harcadı. O haftanın sonuna doğru, depoyu doldurmayı, yağ değiştirmeyi, fren ayarlarını yapmayı da öğrendi. Araba çalışmazsa bitmiş bir aküyle veya benzin borusundaki tıkanıklıkla nasıl baş etmesi gerektiğini artık biliyordu.

Josef Vyalov, atların geçmişe ait nakil araçları olduğunu söylemişti. Ahırda çalışanlara az para ödeniyordu; çünkü ahırda çalışmak isteyen birçok adam vardı. Fakat şoför bulmak zordu, onun için de iyi para kazanıyorlardı.

İlaveten, koruma görevi yapabilecek kadar bıçkın bir şoför istiyordu Vyalov.

Vyalov'un yedi kişilik limuzin arabası, yepyeni bir *Packard Twin Six*[7] modeliydi. Diğer şoförler arabaya hayran oluyorlardı. Bu model, daha birkaç hafta önce piyasaya sürülmüştü ve on iki silindirli motoru, *Cadillac V8* kullanan şoförleri bile kıskandırıyordu.

Lev, Vyalov'un ultra modern malikânesinden pek fazla etkilenmiş değildi. Ona göre Vyalov malikânesi, dünyanın en büyük inek damıydı: geniş saçaklı, uzun ve basık. Başbahçıvan bunun son model bir *Prairie House*[8] olduğunu söylemişti.

"Bu büyüklükte bir evim olsa saraya benzemesini isterdim," dedi Lev.

Grigori'ye mektup yazıp Buffalo'yu, işini ve arabayı anlatmak istiyordu; fakat tereddüt içindeydi. Grigori'nin bileti için para biriktirdiğini söylemeyi de isterdi ama aslında tek sent bile biriktirebilmiş değildi. En ufak bir birikim sağladığı anda mektup yazacağına yemin etti. Bu arada Grigori ona yazamazdı, çünkü Lev'in adresini bilmiyordu.

Vyalov ailesinde üç kişi vardı: Josef Vyalov'un kendisi, nadiren konuşan karısı Lena ve aşağı yukarı Lev ile aynı yaşta, cesur bakışlı güzel kızları, Olga. Josef, çoğu geceyi ahbap çavuşlarıyla beraber geçirse de karısına karşı çok kibar ve saygılıydı; kızına karşı ise çok büyük bir sevgi besliyordu ama çok kuralcıydı. Hemen her gün, öğle yemeğini Lena ve Olga'yla yemek için otomobille eve gelirdi. Yemekten sonra Josef ve Lena öğlen uykusuna çekilirlerdi.

Lev, Josef'i tekrar şehre götürmek için beklerken bazen Olga ile konu-

[7] Detroitli Packard Motor Car Şirketi'nin ürettiği bir otomobil modeli (çev. notu).

[8] İngilizce, çayır evi veya kır evi anlamında; 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyıl başlarında daha çok Orta Batı ABD'de kullanılan bir mimari tarz (çev. notu).

şurdu.

Olga, sigara içmeyi seviyordu ama bunu yapması, babası tarafından kesinlikle yasaklanmıştı; çünkü kızının saygıdeğer genç bir leydi gibi yetişmesini ve Buffalo seçkin sosyetesinden biriyle evlenmesini istiyordu.

Josef Vyalov'un, kendi mülkü içinde asla uğramadığı yerlerden biri de garajdı; Olga, sigara içmek istediği zaman garaja geliyor; ipek elbisesi içinde Packard'ın, deri kaplı yepyeni arka koltuğuna oturuyordu. Lev de bir ayağını açık kapının basamak yerine dayıyor, öne doğru dayanıp Olga ile çene çalıyordu.

Lev, şoför üniforması ve geriye kaykıltarak giydiği şoför şapkası içinde yakışıklı göründüğünü biliyordu. Kısa bir süre içinde de Olga'yı memnun etmenin yolunun, onun üst tabakadan olmasıyla ilgili iltifatlardan geçtiğini öğrendi. Olga, prenses gibi yürüdüğünün, Başkan karısı gibi konuştuğunun, Parisli seçkinler gibi giyindiğinin söylenmesine bayılıyordu. Kız, züppenin tekiydi; babası da öyleydi. Josef, çoğu zaman kabadayı bir gangsterdi ama Lev, banka müdürü veya kongre üyesi gibi üst tabakadan adamlarla konuşurken Josef'in hâl ve tavrının değiştiğine, neredeyse hürmetkâr bir havaya büründüğüne şahit olmuştu.

Lev'in sezgileri güçlüydü ve kısa zamanda Olga'yı da çözdü: fazlasıyla iyi korunarak doğal romantizmini veya cinsel dürtülerini serbest bırakmasına izin verilmeyen zengin bir kız. Lev'in, St. Petersburg gecekondularında tanıdığı kızların aksine Olga, alaca karanlıkta evden dışarı süzülüp onu bir dükkânın kapı kuytusunda okşayacak bir oğlanla buluşamazdı; yirmi yaşındaydı ve bakireydi; hatta hiç öpüşmemiş olması bile büyük bir ihtimaldi.

Lev, bir yandan içiyor bir yandan da tenis kortunda, pamuklu ince elbisesinin altında göğüsleri sallana sallana koşan Olga'nın ince ve güçlü vücudunu seyrederek uzaktan uzağa tenis partisini izliyordu. Olga'nın rakibi, pamuklu bir pantolon giymiş, çok uzun boylu bir adamdı. Lev, adamı tanıyormuş gibiydi. Daha dikkatli bakınca daha önce nerede karşılaştıklarını hatırladı. Putilov Fabrikasındaydı. Lev, kart hilesiyle adamın bir dolarını almıştı ve Grigori de bu adama, Josef Vyalov'un Buffalo'da önemli birisi olup olmadığını sormuştu. Neydi bu adamın adı yahu? Bir viski markası gibiydi. Dewar. Halı tamam, Gus Dewar'dı.

Yazlık elbiseler içinde kızlar ve hasır şapkalı erkeklerden oluşan yarım düzine kadar bir gençler grubu da tenis maçını izliyordu. Mrs. Vyalov ise şemsiyesinin altında, yüzünde memnun bir ifadeyle tenis oynayanlara bakıyor; üniformalı bir hizmetçi limonata servisi yapıyordu.

Gus Dewar, Olga'yı yendi ve korttan ayrıldılar. Onların yerini derhâl yeni

bir çift aldı. Olga, büyük bir cesaretle rakibinin ikram ettiği sigarayı aldı. Lev, Gus'ın kızın sigarasını yakışını seyretti. Güzel elbiseler içinde tenis oynayıp limonata içerek onlardan biri olmayı istedi.

Lev, yanlış bir atışla uçan top yakınına düşünce topu yerden aldı ama geri fırlatmak yerine korta kadar götürdü ve oyunculardan birinin eline verdi. Olga'ya baktı: Dewar ile derin bir sohbete dalmıştı ve garajda Lev'e yaptığı gibi, çapkın çapkın, bütün sevimliliğiyle konuşuyordu.

Lev, bir kıskançlık sancısı hissederek adamın ağzına bir yumruk atmak istedi. Olga ile göz göze geldiler; Lev, en sevimli tebessümüyle kıza gülümsedi fakat Olga, hiç oralı olmadı ve başını çevirdi. Diğer gençler ise onu tamamıyla görmezden geldiler.

Gayet normal, dedi Lev, kendi kendine. Bir kız, garajda sigara içerken şoförüne dostça davranabilirdi ama yanında arkadaşları varken ona bir mobilya parçasıymış gibi muamele edebilirdi. Gelgelelim, yine de Lev'in gururu incinmişti.

Onlara arkasını döndü –ve Josef'in çakıl patikadan aşağı, tenis kortuna doğru geldiğini gördü. Vyalov, yelekli bir gündelik elbiseyle işe gidecek gibi giyinmişti. Şehre dönmeden önce kızının misafirlerini selamlamaya geliyor olmalıydı.

Olga'nın ağzındaki sigarayı görmesi an meselesiydi ve işte o zaman kızılca kıyamet kopacaktı.

Lev'e bir ilham geldi. İki adımda Olga'nın oturduğu yere vardı. Hızlı bir hareketle parmaklarının arasındaki yanan sigarayı kaptı.

"Hey!" dedi Olga, itiraz ederek.

Gus Dewar'ın yüzü asıldı. "Sen nasıl bir şeytanlık peşindesin?"

Lev arkasını döndü, sigarayı dudaklarının arasına koydu. Hemen ardından Vyalov onu gördü. "Burada ne arıyorsun?" diye sordu kızmış gibi. "Git arabamı çıkar!"

"Peki, efendim," dedi Lev.

"Ve benimle konuşurken de o kahrolası sigaranı söndür."

Lev, sigaranın yanan kısmını kopardı, gerisini cebine koydu. "Özür dilerim Mr. Vyalov, aklım başka yerdeydi."

"Bir daha olmasın."

"Peki efendim."

"Kaybol şimdi."

Lev, hızla uzaklaşırken omzunun üstünden arkaya baktı. Genç erkekler ayağa kalkmışlardı. Biraz suçluluk hissediyormuş gibi görünen Olga, arkadaşlarını babasına tanıştırıyor, Vyalov da neşe içinde onlarla el sıkışıyordu.

Az daha yakalanmak üzere olduğunu anlayan Olga, Lev'i gördü ve teşekkür eder gibi baktı. Lev, kıza göz kırptı ve yürümeye devam etti.

[IV]

Ursula Dewar'ın kabul salonunda sadece birkaç parça süs eşyası vardı ve her biri de kendince çok değerliydi: *Elie Nadelman*[9] eseri mermer bir baş; Cenova İncili'nin ilk baskısından bir kopya; kesme camdan bir vazoda tek bir gül; Amerika'da mağaza açan ilk kişilerden biri olan büyükbabasının çerçeveli bir fotoğrafı. Saat altıda Gus salona girdiğinde Ursula, sırtında ipek bir akşam elbisesiyle oturmuş, *The Good Soldier*[10] adlı kitabı okuyordu.

"Kitap nasıl?" diye sordu Gus.

"Olağanüstü güzel ama yazarın, kendi romanıyla çelişircesine berbat bir herif olduğunu duydum.

Gus annesine, tam onun sevdiği gibi şekersiz bir '*old-fashioned*' kokteyli hazırladı. Gerginlik hissediyordu. *Bu yaşımda, annemden korkuyor olmamam lazım*, diye düşündü. Ama annesi kırıcı olabiliyordu. Kadehi annesine uzattı.

"Teşekkür ederim," dedi Ursula. "Yaz tatilinden memnun musun?"

"Hem de çok."

"Şimdiye Washington ve Beyaz Saray'ın heyecanlı havasına geri dönmek isteyeceğini sanıyordum."

Gus da öyle olacağını sanıyordu; fakat bu tatil hiç beklemediği keyifler sunmuştu ona. "Başkan döner dönmez ben de döneceğim ama o vakte kadar da keyfini çıkaracağım."

"Woodrow Almanya'ya savaş ilan edecek mi, ne dersin?"

"Umarım etmez. Almanlar geri adım atmaya hazırlar ama Amerikalıların Müttefiklere silah satmayı durdurmasını istiyorlar."

"Durduracak mıyız?" diye sordu annesi. Buffalo nüfusunun yarısı gibi, Ursula da Alman soyundan geliyordu ama "Durduracak mıyız?" diye sorarken Amerika'yı kastediyordu.

"Kesinlikle durdurmayacağız. Britanya'nın taleplerini karşılamaya çalışan fabrikalarımız fazlasıyla iyi para kazanıyorlar."

"Bir çıkmaza mı giriyoruz yani?"

"Henüz değil. Hâlâ birbirimizin etrafında dans ediyoruz. Bu arada, san-

[9] Amerikalı bir heykeltıraş ve desinatör (çev. notu).

[10] İngilizce, İngiliz romancı Ford Madox Ford'un 1915 yılında yazdığı "İyi Asker" adlı roman (çev. notu).

ki tarafsız ülkelerin üzerindeki baskıyı hatırlatır gibi İtalya da Müttefiklere katıldı."

"İtalyanlar bir fark yaratır mı dersin?"

"Yeterince değil." Gus, derin bir nefes çekti. "Bugün öğleden sonra Vyalov ailesinin evinde tenis oynadım," dedi. Ancak sesi, umduğu kadar sıradan çıkmadı.

"Kazandın mı, canım?"

"Evet," dedi Gus. "Evleri bir *Prairie House*. Gayet etkileyici."

"Ne kadar *nouveau riche*[11]."

"Sanırım biz de bir zamanlar *nouveau riche* sınıfındandık, değil mi? Mesela büyükbabanın mağaza açtığı zamanlarda."

"Öyle söylemek istemediğini bilsem de bir sosyalist ineği gibi konuştuğun zaman bana bıkkınlık geliyor," dedi annesi ve içkisinden bir yudum aldı. "Mmm, mükemmel olmuş."

Gus derin bir nefes daha çekti. "Anne, benim için bir şey yapar mısın?"

"Elbette canım, elimden geleni yaparım."

"Hoşuna gitmeyecek bir şey."

"Nedir?"

"Mrs. Vyalov'u çaya davet etmeni istiyorum."

Ursula, elindeki kadehi yavaş yavaş ve dikkatlice bıraktı. "Anladım," dedi.

"Nedenini sormayacak mısın?"

"Nedenini biliyorum," dedi annesi. "Sadece tek bir nedeni olabilir. Büyüleyici güzellikteki kızlarıyla tanışmıştım."

"Hemen kızma. Vyalov şehrin ileri gelen adamlarından biri ve çok zengin. Olga da bir melek."

"Veya melek değilse bile en azından Hristiyan."

"Vyalov ailesi Rus Ortodoks'u," dedi Gus. Bütün kötü haberleri ortaya koysa iyi olurdu. "Ideal Caddesi'ndeki Aziz Peter ve Paul Kilisesi'ne gidiyorlar." Dewar ailesi Episcopal Kilisesi'ne gidiyorlardı.

"En azından Yahudi değil, çok şükür." Ursula, bir zamanlar oğlunun çok sevdiği ama âşık olmadığı Rachel Abramov ile evlenmek isteyeceğinden korkmuştu. "Ve sanırım, Olga'nın bir servet avcısı olmamasına da şükretmeliyiz."

"Kesinlikle değildir. Vyalov'un babamdan zengin olduğunu sanıyorum."

"Bu konuda hiçbir fikrim olmadığından eminim." Ursula gibi kadınların, paranın ne olduğunu bilmemeleri gerekiyordu. Gus onların, hem kendilerinin hem başkalarının kocalarının net malvarlığı değerini son kuruşuna

[11] *Sonradan görme* veya *yeni zengin* anlamında (çev. notu).

kadar bildiklerini ama bilmiyormuş gibi davranmak zorunda olduklarını düşünürdü.

Annesi korktuğu kadar kızmamıştı. "Peki, davet edecek misin?" diye sordu, kaygıyla.

"Elbette. Mrs. Vyalov'a bir not göndereceğim."

Gus bir coşku hisseti ama yeni bir korku sardı içini. "Mrs. Vyalov'u küçük düşürecek züppe arkadaşlarını da davet etmeyeceksin, değil mi?"

"Benim züppe arkadaşım yok."

Bu laf, dikkate bile alınmayacak kadar gülünçtü. "Mrs. Fischer'ı çağır, o sokulgandır. Ve Gertrude halayı."

"Pekâlâ."

"Teşekkür ederim anne." Gus, işkenceli bir sorgulamadan kurtulmuş gibi rahatladı. "Olga'nın, benim için düşündüğün gibi bir gelin olmayabileceğini biliyorum ama kısa zamandan ondan hoşlanacağından eminim."

"Benim sevgili evladım, neredeyse yirmi altı yaşındasın. Beş yıl önce olsa şaibeli bir iş adamının kızıyla evlenmen konusunda sana bir şeyler söylerdim ama şimdilerde, acaba benim hiç torunum olacak mı diye düşünüyorum. Eğer bugün dul bir Polonyalı garsonla evleneceğini ilan etsen korkarım asıl, gelinin bebek doğuracak kadar genç olup olmadığıyla ilgilenirdim."

"O kadar aceleci olma –Olga henüz benimle evlenmeye karar vermedi. Henüz evlenme teklif etmedim bile."

"Sana nasıl karşı koyabilir ki?" Ursula ayağa kalkıp oğlunu öptü. "Şimdi bana bir kokteyl daha yap."

[V]

"Benim hayatımı kurtardın!" dedi Olga, Lev'e. "Babam beni öldürürdü."

Lev sırıttı. "Babanın geldiğini gördüm. Atik davranmam gerekiyordu."

"Sana öyle minnettarım ki," dedi Olga ve Lev'i dudaklarından öptü.

Lev irkildi. Olga, Lev daha fazla ileri gitmeden geri çekildi ama Lev hemen, Olga ile aralarında farklı bir zemin olduğunu hissetti. Tedirgin tedirgin etrafına bakındı; garajda yalnızdılar.

Olga bir paket sigara çıkardı ve dudaklarının arasına bir sigara yerleştirdi. Lev, Gus Dewar dün Olga'nın sigarasını nasıl yaktıysa aynen tekrarlayarak sigarayı yaktı. Kadını, başını kaldırmaya mecbur bıraktığı için erkeğe onun dudaklarına bakma fırsatı veren oldukça içli dışlı bir hareketti. Lev, romantik bir hisse kapıldı.

Olga, Packard'ın koltuğunda arkaya yaslandı ve dumanı üfürdü. Lev arabaya girip onun yanına oturdu. Kız itiraz etmedi. Lev de bir sigara yaktı. Yarı karanlıkta bir süre birlikte oturdular; sigara kokusu, arabanın yağ kokusuna, deri koltukların kokusuna ve Olga'nın çiçek parfümü kokusuna karıştı.

"Umarım dünkü tenis partisinde eğlenmişsindir," dedi Lev, sessizliği bozmak için.

Olga iç geçirdi. "Bu şehirdeki bütün oğlanlar babamdan korkuyorlar. Beni öpmeye kalkarlarsa onları vuracağını düşünüyorlar."

"Vurur mu?

Olga güldü. "Muhtemelen vurur."

"Ben babandan korkmuyorum," dedi Lev. Söylediği, gerçeğe yakındı. Aslında korkmuyor değildi, sadece korkuyu görmezden geliyor ve başına saracağı belayı, daima konuşarak halledebileceğini sanıyordu.

Fakat Olga, bundan kuşkulu gibiydi. "Sahi mi?" dedi.

"Beni bu yüzden işe aldı." Bu da gerçeğin bir adım ötesinde bir laftı. "Kendisine sor istersen."

"Bunu yapabilirim."

"Gus Dewar senden çok hoşlanıyor."

"Onunla evlensem babam buna bayılır."

"Neden?"

"Dewar zengin, ailesi Buffalo aristokrasisinden ve babası bir senatör."

"Babanın senden istediklerini her zaman yapar mısın?"

Olga, düşünceli düşünceli sigarasından bir nefes çekti. "Evet," dedi, dumanı üflerken.

"Sen sigara içerken dudaklarını seyretmeye bayılıyorum," dedi Lev.

Olga cevap vermedi ama söylediğinin doğruluğunu tahmin etmeye çalışır gibi yüzüne baktı.

Bu, Lev için yeterli bir davetiyeydi, kızı öptü.

Olga'nın boğazından küçük bir itiraz hırıltısı çıktı; bir eliyle de hafifçe Lev'i göğsünden ittirdi ama her iki hareket de ciddi bir itiraz gibi değildi. Lev, sigarasını arabadan dışarı fırlattı ve elini kızın göğsüne koydu. Olga, sanki elini ittirecekmiş gibi onu bileğinden tuttu ama ittirmek yerine yumuşak etinin üzerine bastırdı.

Lev, diliyle onun kapalı dudaklarına dokundu. Olga irkildi, korkmuş gibi bakıyordu; Lev, onun böyle öpüşmeyi bilmediği anladı. Kız tecrübesizdi. "Korkacak bir şey yok," dedi. "Güven bana."

Olga da sigarasını fırlatıp attı, Lev'i kendine çekti, gözlerini kapadı ve

onu, dudaklarını açarak öptü.

Ondan sonrası çok hızlı gelişti. Kızın arzularında çılgın bir acele vardı. Lev, birçok kadınla birlikte olmuştu ve hızı ayarlamayı kadınlara bırakmanın daha doğru olduğunu düşünürdü. Tereddütlü bir kadın aceleye getirilemezdi, sabırsız bir kadınla da yavaş gitmek olmazdı. Eli, Olga'nın giysileri arasından yolunu bulup, cinselliğinin yumuşak tümseğini okşadığında kız birdenbire öyle bir tahrik oldu ki arzuyla inledi. Lev, yirmi yaşına geldiği hâlde Buffalo'nun yüreksiz oğlanları tarafından hiç öpülmediyse bu kızın, çok fazla bastırılmış duygu biriktirmiş olabileceğini düşündü. Olga, külotunu çıkarması için kalçalarını gayet gönüllü bir hareketle yukarı kaldırdı.

Lev bacaklarının arasını öpünce Olga, şok ve heyecan dolu bir sesle bağırdı. Bakire olmalıydı ama Lev, durup bunu düşünemeyecek kadar kızışmıştı.

Olga, bir ayağı yerde, öbür ayağı koltuğun üstünde, etekleri belinde, sırtüstü uzandı; bacaklarını ayırdı; ağzı açıktı ve soluk soluğa nefes alıyordu; Lev'in pantolon düğmelerini açışını, iri iri açılmış gözleriyle seyretti. Lev, bir kızı o noktasından incitmenin ne kadar kolay olduğunu bilerek dikkatlice girmeye çalışıyordu ama Olga, onu kalçalarından yakalayıp sanki istediği şey son dakikada elinden alınabilirmiş gibi bir hırsla kendi içine bastırdı. Lev, hafif bir direnç gösteren bekâret zarını hissetti ama kızdan, gelip geçen bir yel sancısı gibi çok küçük bir sızlanma sesi çıkmasıyla birlikte kolayca yırtıldı. Olga, kendince bir ritim tutturup ileri geri hareket etmeye başlayınca Lev, Olga'nın karşı konulması imkânsız bir davete boyun eğdiğini hissederek onun yönlendirmesine izin verdi.

Bu, Lev için de daha önce yaşadığı bütün sevişmelerden daha nefes kesiciydi. Bazı kızlar tecrübeliydi, bazıları ise masum ama tatmini zor kızlardı; bazıları da kendi tatminlerinden önce erkeği tatmin etmek konusunda hassas oluyorlardı. Fakat Lev, Olga'nınki kadar ham bir arzuyla hiç karşılaşmamıştı ve bu onu, müthiş bir tahrikle kızıştırdı.

Lev kendini geri çekince Olga yüksek sesle bağırdı. Lev, sesi duyulmasın diye elini kızın ağzına kapattı. Olga, bir at gibi kıvranıyordu; sonra yüzünü Lev'in omzuna gömdü ve boğuk bir çığlıkla doruğuna ulaştı. Bir an sonra Lev de aynı şeyi yaptı.

Kızın üstünden kalkıp arabanın tabanına oturdu. Olga nefes nefseydi ama hareketsiz yatıyordu. Birkaç dakika, ikisi de konuşmadı. Nihayet Olga doğrulup oturdu. "Aman Tanrı'm," dedi. "Böyle olacağını bilmiyordum."

"Genellikle böyledir," dedi Lev.

Uzun ve dalgın bir duraksamadan sonra Olga, daha yavaş bir sesle ko-

nuştu: "Ben ne yaptım?"

Lev cevap vermedi.

Olga, külotunu yerden alıp giydi. Bir an koltukta oturdu, nefeslendi, sonra arabadan indi.

Lev, bir şey söylemesini bekleyerek ona baktı ama Olga hiçbir şey söylemedi. Garajın arka kapısına yürüdü, açtı ve çıkıp gitti.

Fakat ertesi gün tekrar geldi.

[VI]

Edith Galt, Başkan Wilson'ın evlenme teklifini 29 Haziran'da kabul etti. Temmuzda ise Başkan, geçici bir süre için Beyaz Saray'a döndü. "Birkaç günlüğüne Washington'a gitmem gerekiyor," dedi Gus, Olga ile Buffalo hayvanat bahçesini gezerlerken.

"Kaç gün?"

"Başkanın bana ihtiyacı olduğu sürece."

"Ne kadar heyecanlı!"

Gus, başını salladı. "Dünyadaki en iyi görev ama kendi kendimin efendisi olmadığım anlamına geliyor. Almanya ile yaşanan kriz tırmanırsa Buffalo'ya dönüşüm epey uzayabilir."

"Seni özleyeceğiz."

"Ben de seni özleyeceğim. Buraya geldiğimden beri bana öyle iyi bir arkadaş oldun ki!"

Delaware Parkı'ndaki gölde sandal gezisine çıkmışlar, Crystal Beach'te güneş banyosu yapmışlardı; Niagara Nehri'ne kadar giden buharlı gemiye binmişler, gölün karşında Kanada tarafına geçmişler ve iki günde bir, bir grup genç arkadaşlarıyla birlikte tenis oynamışlardı; bütün bunları yaparken en azından annelerden biri, bütün dikkatiyle onlara çobanlık etmişti.

Bugün, birkaç adım arkalarında Chuck Dixon ile konuşa konuşa yürüyen Mrs. Vyalov'un refakatindeydiler. "Seni ne kadar çok özleyeceğimi tahmin edebilir misin acaba?" dedi Gus.

Olga gülümsedi ama cevap vermedi.

"Bu, hayatımın en mutlu yazı oldu."

"Benim de!" dedi Olga, kırmızı-beyaz puanlı şemsiyesinin sapını döndürerek.

Onu mutlu eden şeyin kendi arkadaşlığı olup olmadığından çok emin değilse de bu söz Gus'ın hoşuna gitti. Hâlâ onun açılmasını sağlayamamıştı. Gus'ı gördüğü her zaman, çok memnun olmuş gibi görünüyordu ve saatler-

ce Gus ile konuşmaktan hoşlanıyormuş gibiydi.

Fakat Gus, onun yüzünde bir duygu, kendisine karşı sadece arkadaşlıktan başka ve biraz da arzu içeren bir şeyler hissettiğine dair bir işaret görmemişti. Elbette saygın kızlar, en azından nişanlanıncaya kadar böyle işaretler veremezlerdi; gelgelelim Gus'ın kafası karışıyordu. Belki de Olga'nın ilgi çekme tarzı böyleydi. Caroline Wigmore'u bütün canlılığıyla hatırladı: O, hiçbir yanlış anlamaya meydan vermeyecek şekilde isteklerini söylerdi. Sık sık, bugüne kadar âşık olduğu diğer tek kadını, Caroline'i düşünüyordu. Caroline ne istediğini söyleyebildiyse Olga neden söylemiyordu? Fakat Caroline evli bir kadındı; Olga ise titiz bir koruma altında büyüyen bir bakire.

Gus, ayı bölmesinin önünde durdu ve çelik parmaklıklar arasından, arka bacaklarının üstüne oturmuş onlara bakan küçük boz ayıya baktı. "Bundan sonraki her günümüzün böyle mutlu olup olamayacağını merak ediyorum," dedi Gus.

"Neden olmasın?"

Onu yüreklendirmeye mi çalışıyordu? Olga'ya baktı ama Olga ona bakmadı, ayıyı seyretmeye devam etti. Gus, onun mavi gözlerini, pembe yanaklarının yumuşak kıvrımını ve boynunun nefis cildini inceledi. "Keşke Titian olsaydım," dedi. "Senin resmini yapardım."

Mrs. Vyalov ve Chuck, yanlarından geçip yürümeye devam edince ikisi geride kaldı. İlk defa bu kadar yalnız kalıyorlardı.

Olga nihayet bakışlarını ona çevirince Gus onun gözlerinde, hâlinden hoşnut bir ifade gördüğünü düşündü. Cesaret geldi. Düşündü: *Bir yıldan daha az bir süre dul yaşayan bir başkan bile bunu yapabildiyse ben neden yapamayayım?*

"Seni seviyorum, Olga."

Kız, hiçbir şey söylemedi ama yüzüne bakmaya devam etti.

Gus yutkundu. Gene onun açılmasını sağlayamamıştı. "Sence... senin de bir gün beni sevebileceğini ümit etmeli miyim?"

Nefesini tutmuş, Olga'ya bakıyordu. O anda bütün hayatı Olga'nın ellerindeydi.

Uzun bir sessizlik oldu. Olga düşünüyor muydu? İyi ve kötü yönlerini mi değerlendiriyordu? Yoksa hayatını değiştirecek bir sözcük söylemeden önceki tereddüdü mü yaşıyordu?

Sonunda Olga gülümsedi. "Oh, evet," dedi.

Gus, kulaklarına inanamadı. "Sahi mi?"

Olga mutlu mutlu güldü. "Sahi."

Kızın elini tuttu. "Beni seviyor musun?"

Olga, başını aşağı yukarı salladı.

"Ağzından duymak zorundayım."

"Evet, Gus, seni seviyorum."

Gus, kızın elini öptü. "Washington'a gitmeden önce babanla konuşacağım."

Olga gülümsedi. "Sanırım, sana ne cevap vereceğini biliyorum."

"Ondan sonra da herkese söyleriz."

"Evet."

"Teşekkür ederim," dedi Gus, hevesle. "Beni çok mutlu ettin."

[VII]

Gus, ertesi sabah Josef Vyalov'u ofisinde ziyaret etti ve kızına evlenme teklif etmek için resmen izin istedi. Vyalov, şeref duyacağını söyledi. Gus'ın beklediği cevap da buydu ama gene de sonrasında kendini tüy gibi hafiflemiş hissetti.

Washington'a gideceği trene yetişmek zorundaydı; onun için de kutlamaları, tekrar Buffalo'ya döndüğünde yapmak üzere anlaştılar. Bu arada Gus, düğünü planlama işini de Ursula ve Olga'nın annesine bırakmış olmaktan dolayı mutluydu.

Ayaklarının altına yay takılmış gibi yürüyerek Exchange Caddesi'ndeki Central İstasyonu'na girerken Gus, elinde küçük bir çanta ve başında kırmızı bir şapkayla gardan çıkan Rosa Hellman'a rastladı. "Selam," dedi Gus. "Bavuluna yardım edebilir miyim?"

"Hayır, sağ ol, hafif zaten," dedi Rosa. "Sadece bir geceliğine gitmiştim. Haber ajanslarından biriyle iş görüşmesi yaptım."

Gus kaşlarını kaldırdı. "Muhabir olarak mı?"

"Evet. Ve de işe alındım."

"Tebrik ederim! Şaşırmış olmamı bağışla –ama kadın muhabir çalıştırmadıklarını sanıyordum."

"Sıra dışı bir durum, evet. Ama olmadık bir şey değil. *New York Times* ilk kadın muhabirini 1869 yılında işe almıştı. Adı da Maria Morgan."

"Ne iş yapacaksın?"

"Washington haberlerini koşturacağım. Gerçek şu ki Başkanın aşk hayatı, ajansta bir kadın muhabir bulundurma zorunluluğu doğurmuş. Erkekler romantik hikâyeleri atlayabiliyor."

Gus, Rosa iş görüşmesi yaparken Wilson'ın yakın danışmanlarından biriyle arkadaşlığı olduğunu söyleyip söylemediğini merak etti ve söylediğine

karar verdi; muhabirler asla çekingen davranmazlardı.

Hiç şüphesiz bu dostluğu Rosa'nın işi kapmasını sağlamıştı. "Ben de Washington'a dönüyorum," dedi Gus. "Sanırım orada görüşeceğiz."

"Umarım görüşürüz."

"Bende de iyi bir haber var," dedi Gus, mutlu mutlu. "Olga Vyalov'a evlenme teklif ettim –o da kabul etti. Evleniyoruz."

Rosa ona uzun uzun baktı ve dedi ki: "Seni gerzek!"

Gus, Rosa suratına bir tokat patlatsa bu kadar şaşırmazdı. Ağzı açık hâlde, kıza bakakaldı.

"Seni kahrolası gerzek!" dedi Roza ve yürüyüp gitti.

[VIII]

Almanlar diğer bir Britanya yolcu gemisi olan *Arabic*'i 19 Ağustos günü torpidoyla batırınca iki Amerikalı daha öldü.

Gus, ölenlere çok üzüldü ama daha da çok üzüldüğü şey, Amerika'nın da acımasızca Avrupa savaşının içine çekiliyor olmasıydı. Başkanın, kaosun kıyısında gezindiğini hissetti. Gus, barış ve mutluluk dolu bir dünyada evlenmek istiyor; savaşın tahribine, zulmüne ve acılarına uğramış bir gelecekten korkuyordu.

Wilson'ın talimatı uyarınca Gus, Başkanın Almanya ile diplomatik ilişkileri kesme noktasına geldiğini, yazılmamak kaydıyla birkaç gazeteciye söyledi. Bu arada yeni Devlet Bakanı Robert Lansing, Alman Büyükelçisi Kont Johann von Bernstorff ile müzakere hâlindeydi.

İşler fena hâlde ters gidebilir, diye düşündü Gus. Almanlar Wilson'ın blöfünü görüp ona kafa tutabilirlerdi. Başkan, o zaman ne yapardı? Hiçbir şey yapmasa aptal durumuna düşecekti. Gus'a, diplomatik ilişkileri kesmenin *kesinkes* savaşa girmek anlamına gelmediğini söylemişti. Fakat Gus, krizin kontrolden çıktığı korkusu içindeydi.

Ancak Kayzer, Amerika ile savaşmak istemiyordu; Wilson'ın kumarı sonuç verince Gus, engin bir rahatlama hissetti. Ağustos sonunda Almanlar, uyarı yapmadan yolcu gemilerine saldırmama sözü verdiler. Çok fazla güven telkin eden bir teminat değildi ama ortalığı yatıştırmıştı. İnce ayrıntılardan bihaber Amerikan gazeteleri mest olmuşlardı. Eylülün ikinci günü Gus, o günkü *New York Evening Post*'un övgü dolu haberini, zafer kazanmış bir edayla Başkana okudu: "'Bir alayı bile seferber etmeden veya filoyu toplamadan, sebatkâr, halis ve sarsılmaz bir kararlılıkla doğruyu savunan Başkan, en kibirli, en küstah ve en iyi silahlanmış ülkeyi, boyun eğmeye

mecbur bıraktı.'"

"Henüz boyun eğmediler," dedi Başkan.

[IX]

Eylül ayının sonlarına doğru bir gün Lev'i, Vyalov'un deposuna götürdüler, çırılçıplak soydular, ellerini arkasına bağladılar. Ardından, Vyalov ofisinden çıktı. "Seni köpek!" dedi. "Seni kuduz köpek!"

Lev, "Ne yaptım ki?" diyerek kendini savunmaya kalktı.

"Ne yaptığını biliyorsun, seni aşağılık it," dedi Vyalov.

Lev, dehşet içindeydi. Vyalov'un dinlemeye niyeti yoksa bu durumu konuşarak halledemezdi.

Vyalov, ceketini çıkardı, gömleğinin kollarını kıvırdı. "Verin!" dedi.

Vyalov'un çelimsiz muhasebecisi Norman Niall, ofise döndü ve elinde bir kırbaçla geri geldi.

Lev, kırbaca baktı. Geleneksel olarak suçlu cezalandırmada kullanılan cinsten, standart, Rus yapımı bir kırbaçtı: uzun bir ahşap sap, sertleştirilmiş deriden ve uçlarına kurşun toplar bağlı üç tane sırım. Lev, daha önce hiç kırbaçlanmamıştı ama kırbaçlanan adam görmüştü. Kırbaçlama, ufak tefek hırsızlık ya da zina suçu için Rus taşrasında kullanılan yaygın bir cezaydı. St. Petersburg'da ise siyasi suçlulara uygulanıyordu. Yirmi kırbaç vuruşu, bir adamı sakatlayabilirdi; yüz kırbaç ise öldürürdü.

Vyalov'un, cebinden altın köstek zinciri sarkan yeleği hâlâ sırtındaydı; kırbacı kaldırdı. Niall kıkırdadı. Ilya ve Theo, ilgiyle seyrediyorlardı.

Lev, kırbaca sırtını dönüp, otomobil lastiği istiflerinden birine dayanırken irkildi.

Kırbaç, acımasız bir ıslık sesiyle inmiş, boynunu ve sırtını ısırmıştı; Lev, acıyla bağırdı.

Vyalov, kırbacı tekrar indirdi. Bu defa daha da çok acıdı.

Lev, yaptığı ahmaklığın büyüklüğüne inanamıyordu. Belalı ve güçlü bir adamın bakire kızını becermişti. O sırada ne yaptığını sanıyordu? Böyle çılgınlıklar yapma eğilimine neden engel olamıyordu?

Vyalov, kırbacı tekrar indirdi. Bu defa Lev, kendini yana atıp kırbaçtan kurtulmaya çalışınca sadece sırım uçları hedefe çarptı ama bu bile etinin derinlerine işleyen bir acı yarattı ve tekrar acıyla bağırdı. Kaçmaya çalıştı ama Vyalov'un adamları gülerek onu tekrar yerine ittiler.

Vyalov kırbacı tekrar kaldırdı ama Lev tekrar kaçınca indirmeden önce yarı yolda durdu, sonra vurdu: bacaklarına vurmuştu. Lev, bacaklarındaki

kırbaç kesiklerinden sızan kanı gördü. Vyalov tekrar vurduğunda Lev, çaresizlik içinde yana kaçtı ama tökezledi ve beton zemine düştü. Bedenindeki bütün gücü onu hızla terk ederken Lev, sırtüstü yerde yatıyordu ve Vyalov kırbacı, Lev'in karnına ve kasıklarına indirmeye başladı. Lev, acı içinde yerde yuvarlandı, ayağa kalkamayacak kadar dehşet içindeydi. Paytak bir bebek gibi, dizlerinin üzerine kalkacak kadar bir enerji toplamaya çalıştı ama kendi kanının yerdeki ıslaklığında kaydı ve kırbaç tekrar indi. Artık bağıramıyordu, nefesi kesilmişti. Vyalov'un onu ölene kadar kırbaçlayacağını düşününce bir an önce son nefesini vermek için can atmaya başladı.

Ama Vyalov, öyle bir kurtuluşu ona çok gördü; harcadığı gayretten dolayı kendisi de nefes nefese kalmıştı, kırbacı elinden bıraktı. "Seni öldürmeliydim," dedi Vyalov, tekrar nefesine hâkim olunca. "Ama yapamam."

Lev afalladı. Kendi kanının gölcüğünde yatarken işkencecisine baktı.

"Hamile!" diye bağırdı Vyalov.

Korku ve acı bezginliği içindeki Lev, düşünmeye çalıştı. Kılıf kullanmıştı. Bütün Amerikan şehirlerinde kolayca kılıf bulunabilirdi. Her seferinde kılıf kullanmıştı –ilki hariçti elbette, o defakinde öyle bir şey beklemiyordu. Ve Olga ona bomboş evi gezdirirken büyük misafir yatak odasının yatağındaki de hariç ve bir keresinde hava kararıktan sonra bahçede...

Birçok kere kılıf kullanmadığını fark etti.

"Senatör Dewar'ın oğluyla evlenecekti," dedi Vyalov. Lev, adamın kulak tırmalayan sesindeki öfkenin yanı sıra, hissettiği burukluğu da duydu. "Torunum Amerikan başkanı olabilirdi."

Lev için, doğru dürüst düşünmek çok zordu ama düğünün iptal edilmesi gerekeceğini anladı. Olga'ya ne kadar âşık olursa olsun Gus Dewar, başka birinin çocuğuna hamile bir kızla evlenmeyecekti. Ancak...

Lev, birkaç kelime böğürmeyi başarabildi. "Bebeği doğurmak zorunda değil... Bu şehirde doktorlar var..."

Vyalov kırbacı kaptı, Lev irkildi. "Bunu asla düşünme bile! Tanrı'm emrine aykırı!" diye bağırdı Vyalov.

Lev şaşırdı: Her pazar günü, Vyalov ailesini kiliseye götürür ama Josef'in, dini kullanarak göz boyadığını düşünürdü; çünkü adam, şerefsizlik ve şiddetle yaşıyordu. Ve şimdi ise *kürtaj* kelimesini duymak bile istemiyordu! Vyalov'a, kilisesinin rüşvete ve adam dövmeye izin verip vermediğini sormak istedi.

"Beni nasıl bir rezilliğe sürüklediğini düşünebiliyor musun?" dedi Vyalov. "Şehirdeki bütün gazeteler nişanı yazdı." Suratı kıpkırmızı kesilirken sesi de bir kükremeye dönüştü. "Senatör Dewar'a ne diyeceğim? Kiliseden

düğün günü alındı. İkramcılar ayarlandı! Davetiyeler matbaada! O kibirli Mr. Dewar yavşağı, buruşuk elinin arkasından bana nasıl gülecek, görebiliyorum ve buna sebep, lanet olası bir şoför parçası!"

Kırbacı tekrar kaldırdı ve bütün gazabıyla indirdi.

"Seni öldüremem," dedikten sonra Theo'ya döndü. "Bu bok topağını doktora götür," dedi. "Yaralarını yamat. Kızımla evlenecek."

ON ALTI

Haziran 1916

"Biraz çene çalılım mı, evlat?" dedi Billy'nin babası.

Billy hayret etti: Bethesda Şapeli'ne gitmeyi bıraktıktan bu yana geçen yaklaşık iki yıldır, neredeyse hiç konuşmamışlardı; Wellington Yolu'ndaki küçük evin havasında her zaman bir gerginlik olmuş ve mutfakta neşeyle konuşan yumuşak seslerin –hatta eskiden yaptıkları hararetli tartışmaların– neye benzediğini unutmuştu âdeta. Olumsuz havanın bir sebebi de Billy'nin orduya yazılmış olmasıydı.

Babasının şimdiki sesi ise mütevazı denecek kadar yumuşaktı. Billy, dikkatle onun yüzüne baktı. Yüzündeki ifade de aynıydı: saldırgan değildi, meydan okuyor gibi değildi; yalvarır gibiydi.

Gelgelelim Billy, babasının müziğiyle dans edecek durumda değildi. "Ne hakkında?" diye sordu.

Da, sert bir cevap yapıştıracakmış gibi ağzını açtı ama sonra, gözle görülür bir gayretle kendini kontrol etti. "Kibirli davrandım," dedi Da. "Bu bir günah. Sen de kibirli davranmış olabilirsin ama o konu seninle Efendimiz arasında ve benim günahım için mazeret değil."

"Bunu anlaman iki yılını aldı."

"Orduya yazılmış olmasan daha da uzun bir zamanımı alabilirdi."

Billy ve Tommy, yaşları hakkında yalan söyleyerek geçen yıl gönüllü olmuşlardı. Welsh Rifles Alayının, *Aberowen Pals*[1] adıyla bilinen Sekizinci Taburuna yazılmışlardı. Bu ahbap taburları, yeni bir fikirdi. Aynı kasabadan gelen askerleri aynı askeri birliğe yazıyorlar, birlikte büyümüş gençlerin

[1] İngilizce, *Aberowenli Ahbaplar* anlamında. "Arkadaş Taburları" veya "Ahbap Taburları" anlamındaki *Pals Battalion*, Britanya Ordusunun Birinci Dünya Savaşı sırasından uyguladığı bir askerî birim oluşturma yöntemi (çev. notu).

aynı eğitimden geçip omuz omuza çarpışmasını sağlıyorlardı. Moral açısından iyi olacağı düşünülmüştü. Billy'nin grubu, çoğu zamanını Cardiff'in dışındaki yeni bir kampta geçirerek bir yıllık eğitimini tamamlamıştı.

Billy askerlik eğitimini sevmişti, kömür çıkarmaktan kolaydı ve tehlikesi de çok daha azdı. İnsanın sinirlerini bir miktar yıpratan bir sıkıcılığı yok değildi –*eğitim* kelimesi bazen *beklemek*le eş anlamlı olabiliyordu– ama spor vardı, oyun vardı ve birbirlerine yoldaşlık eden genç adamlar, yeni şeyler öğreniyorlardı. Hiçbir şey yapmadan geçirdikleri uzun bir süre içinde, eline gelişigüzel bir kitap almış ve kendini, *Macbeth* okurken bulmuştu. Hikâyeyi heyecanlı ve şiirsel dilini büyüleyici bulunca da çok hayret etmişti. Protestan İncili'nin on yedinci yüzyıl İngilizcesini okuyabilmek için onca vakit harcamış biri için Shakespeare'in dili, o kadar da güç değildi. Ondan sonra da Shakespeare'in bütün çalışmalarını edinmiş ve en iyi oyunlarını tekrar tekrar okumuştu.

Askerî eğitim bitmişti; Fransa'ya gitmeden önce *ahbap taburları*na iki günlük izin verilmişti. Da bunun, Billy'yi sağ ve salim olarak gördüğü son gün olabileceğini düşünüyor olmalıydı. Konuşmak için tevazu gösteriyor olması muhtemelen bu yüzdendi.

Billy saate baktı. Eve, sadece annesine veda etmek için gelmişti. İznini Londra'da, ablası Ethel ve onun seksi kiracısıyla geçirmek istiyordu. Mildred'ın, tavşan dişli ve kırmızı dudaklı güzel yüzü, "Oh, hassiktiir! Sen Billy misin?" diyerek onu şoka uğrattığı günden beri, bütün canlılığıyla aklındaydı. Asker torbası, kapının dibinde hazır bekliyordu. Shakespeare'in bütün çalışmaları da içindeydi. Tommy onu istasyonda bekleyecekti. "Yetişmem gereken bir tren var," dedi Billy.

"Daha bir sürü tren var," dedi Da. "Otur Billy... lütfen."

Billy, babasının bu tavrından huzursuzluk duyuyordu. Da, doğrucu, kendini beğenmiş ve kırıcı bir adam olabilirdi ama en azından güçlüydü. Billy onu zayıf görmeyi sevmiyordu.

Gramper, her zamanki koltuğunda oturuyor ve dinliyordu. "Şimdi iyi bir çocuk ol," dedi, yatıştırıcı bir sesle. "Babana bir fırsat ver, tamam mı?"

"Pekâlâ," dedi Billy ve mutfak iskemlesine oturdu.

Annesi bulaşıkhaneden çıktı.

Kısa bir sessizlik oldu. Billy, bir daha bu eve hiç gelemeyebileceğini biliyordu. Ordu kampından döndüğünde ilk defa, evin ne kadar küçük, odaların ne kadar karanlık, havasının nasıl kömür tozu ve yemek kokusuyla dolu olduğunu fark etmişti. Hepsinden çok, koğuşların özgür ve rahat ortamından sonra bu evde, birçok insani ve doğal şeyi açıklayamayan körü körü-

ne bir İncil saygısıyla büyütüldüğünü anlamıştı. Yine de gidiyor olduğunu düşünmek onu kederlendiriyordu. Sadece bu evi değil, buradaki hayatı da bırakıyordu. Burada her şey basitti. Tanrı'ya inanmış, babasına itaat etmiş, kömür çukurunda da çalışma arkadaşlarına güvenmişti. Maden sahibi kötüydü, Sendika onları koruyordu ve sosyalizm daha iyi bir gelecek vadediyordu. Ama hayat bu kadar basit değildi. İleride tekrar Wellington Yolu'na dönse bile daha önce burada yaşamış olan çocuk olmayacaktı.

Da, ellerini kavuşturup gözlerini kapadı: "Tanrı'm, bu hizmetkârına da İsa kadar mütevazı ve sakin olmayı nasip et. Âmin," dedi. Sonra gözlerini açtı. "Bunu neden yaptın Billy? Neden orduya yazıldın?" diye sordu.

"Çünkü savaştayız," dedi Billy. "Beğen ya da beğenme, savaşmak zorundayız."

"Fakat görmüyor musun..." Da, durdu ve barışçıl bir tavırla ellerini kaldırdı. "Pekâlâ, baştan başlamama izin ver. Alınanların, *rahibeleri iğfal eden şeytanlar* olduğunu yazan gazetelere inanmıyorsun, değil mi?"

"Hayır," dedi Billy. "Gazetelerin, kömür madencileri ile ilgili yazdıkları her şey yalandı, dolayısıyla Almanlar hakkında da gerçeği söylediklerini sanmıyorum."

"Benim görüşüme göre bu, kapitalist bir savaş ve emekçi sınıf ile hiçbir alakası yok," dedi Da. "Sen aynı görüşte olmayabilirsin."

Billy, gönül alıcı bir konuşma yapmak için babasının harcadığı gayrete şaşırdı; *aynı görüşte olmayabilirsin* dediğini hiç duymamıştı. "Kapitalizm hakkında çok bir şey biliyor değilim ama senin haklı olabileceğini düşünüyorum. Ne var ki Almanları durdurmak zorundayız. Dünyayı yönetme hakkının kendilerine ait olduğunu sanıyorlar!" dedi.

"Bizler Britanyalıyız," dedi Da. "İmparatorluğumuzun gölgesi altında dört yüz milyon insan yaşıyor. Büyük çoğunluğunun oy hakkı yok. Kendi ülkelerinin kaderi üzerinde söz hakları yok. Bunun nedenini sıradan bir Britanyalıya sor: İkinci sınıf insanları yönetmenin bizim kaderimiz olduğunu söyleyecektir." Da, "Öyle değil mi?" der gibi ellerini açtı. "Billy oğlum, dünyayı yönetme hakkının kendilerine ait olduğunu düşünenler Almanlar değil –biziz!"

Billy içini çekti. Babasının söyledikleriyle hemfikirdi. "Ama saldırı altındayız. Savaşın nedeni yanlış olabilir ama her şeye rağmen savaşmak zorundayız," dedi.

"Son iki yılda kaç kişi öldü?" dedi Da. "Milyonlarca insan!" Sesi biraz yükselmişti ama kızgınlıktan çok kederdendi. "Dediğin gibi, *her şeye rağmen*, gençler öldürmeye istekli oldukları sürece de bu böyle gidecek."

"Sanırım taraflardan biri kazanana kadar sürecek."

"İnsanların senin korktuğunu düşünmelerinden korkuyorsun, sanırım," dedi annesi.

"Hayır," dedi Billy ama annesi haklıydı. Orduya yazılmak için öne sürdüğü makul sebepler, hikâyenin tamamı değildi. Her zamanki gibi, annesi gene kalbinin içini okumuştu. Yaklaşık iki yıldır, kendisi gibi sağlam yapılı oldukları hâlde savaşa katılmayan gençlerin korkak olduğunu duyuyor ve okuyordu. Gazeteler böyle diyordu, dükkânlarda ve barlarda konuşan insanlar böyle diyordu; Cardiff şehir merkezindeki güzel kızlar, üzerinde üniforma olmayan gençlere, beyaz tavuk teleği veriyorlardı; askere yazan çavuşlar, caddelerdeki genç sivillere yuh çekiyorlardı. Billy, bütün bunların propaganda olduğunu biliyordu ama gene de onu etkiliyordu. İnsanların onun korkak olduğunu düşünecekleri fikrine katlanamıyordu.

Ellerinde beyaz teleklerle gezen o kızlara, madende çalışmanın orduya katılmaktan çok daha tehlikeli olduğunu anlatmayı çok isterdi. Cephe hattında olanların haricindeki askerlerin pek çoğunun ölme veya yaralanma ihtimali, madendekilere göre çok daha azdı. Ve Britanya'nın kömüre ihtiyacı vardı. Çünkü kömür, donanmanın yakıtıydı. Aslında hükûmet, madencilerin orduya katılmasını istemiyordu. Fakat bunların hiçbiri Billy'yi kararından vazgeçirememişti. Üzerine, kumaşı tenini kaşındıran o hâkî üniformayı, yeni postalları ve asker kepini giydiğinden beri kendini çok daha iyi hissediyordu.

"İnsanlar, bu ayın sonunda bir *big push*[2] olacağını düşünüyorlar," dedi Da.

Billy, başını aşağı yukarı salladı. "Subaylar tek kelime etmiyorlar ama herkes bunu konuşuyor. Sanırım, birden bire oraya daha fazla asker sevk etmeye çalışılmasının nedeni de bu."

"Gazeteler, olayların akışının bununla değişebileceğini söylüyorlar –sonun başlangıcı."

"Öyle olmasını umalım."

"Lloyd George sağolsun, artık yeterli cephaneniz vardır."

"Heya." Geçen sene top mermisi sıkıntısı olmuştu. Gazetelerin, *Top Mermisi Skandalı*[3] manşetleriyle yarattıkları galeyanla da Başbakan Asquith, az daha istifa etmek zorunda kalıyordu. Sonra bir koalisyon hükûmeti kur-

[2] İngilizce, *büyük itiş* anlamında bir deyim; buradaki kullanımı, *büyük taarruz* anlamında (çev. notu).

[3] Britanya tarihine "1915 Shell Scandal" olarak geçen ve savaşın, uzun süre sadece top atışıyla devam etmesi nedeniyle mühimmat stoklarının erimesinden dolayı ortaya çıkan hükûmet kriz (çev. notu).

du ve yeni bir bakanlık oluşturdu: *Askerî Mühimmat Bakanlığı*. Başına da Kabinenin en gözde adamı olan David Lloyd George'u getirdi. O günden sonra da mühimmat üretimi hızla arttı.

"Kendini iyi korumaya çalış," dedi Da.

"Kahramanlık yapmaya kalkma. Kahramanlığı, savaşı başlatanlara –kaymak tabakaya, Muhafazakârlara, subaylara bırak. Sadece sana söyleneni yap, daha fazlasına bulaşma," dedi annesi.

"Savaş savaştır. Savaşmanın güvenli bir yolu yok," dedi Gramper.

Vedalaşıyorlardı. Billy bir ağlama arzusu hissetti ama bütün gücüyle bastırdı. "Pekâlâ," dedi, ayağa kalkarak.

Gramper ile el sıkıştı. Annesi Billy'yi öptü. Da elini sıktı ve sonra dürtülerine hâkim olamayıp oğluna sarıldı. Billy, babasının en son ne zaman ona sarıldığını hatırlayamadı.

"Tanrı yardımcın olsun ve seni korusun, Billy," dedi Da; gözlerinden yaş akıyordu.

Billy, kontrolünü kaybetmek üzereydi. "Hoşça kalın," dedi. Kapının dibindeki torbasını aldı. Annesinin hıçkırdığını duydu. Arkasına bakmadan dışarı çıktı ve kapıyı kapattı.

Derin bir nefes çekip kendini toparladı. Sonra, istasyona inen dik bayırdan aşağıya doğru yürümeye başladı.

[II]

Somme Nehri, denize doğru yolcuğunda Fransa'yı, doğudan batıya doğru menderesler çizerek geçiyordu. Kuzey-güney çizgisindeki cephe hattı, Amiens[4] yakınlarında nehri kesiyor; buranın güneyindeki Müttefik hattını ta İsviçre'ye kadar Fransız birlikleri, kuzeyini ise Britanya ve İngiliz Uluslar Topluluğu askerleri tutuyordu.

Bu noktadan kuzeybatı yönüne doğru otuz kilometrelik bir alan, tepelik bir araziydi ve bu bölgedeki Alman siperleri tepe yamaçlarına kazılmıştı.

Böyle siperlerden birindeki Walter von Ulrich, elindeki güçlü, Zeiss *Doppelfernrohr*[5] dürbünle aşağıdaki Britanya mevzilerini izliyordu. Yaz başının güneşli günlerinden biriydi ve kuş cıvıltılarını duyabiliyordu. Yakınlardaki elma bahçesinin, top mermilerinden kurtulmayı o ana kadar başarabilmiş ağaçları, yiğitçe çiçek açmışlardı. Kendi cinsinin milyonlarcasını birden katledebilen ve onca araziyi bomba çukurları ve dikenli tellerle donatabilen

[4] Paris'in 120 km. kuzeyinde bir şehir (çev. notu).

[5] Almanca, çift teleskoplu veya çiftli dürbün anlamında (çev. notu).

tek hayvan, insandı. *Belki de insan ırkı kendi kendini yeryüzünden tamamen silecek, bütün dünyayı ağaçlara ve kuşlara bırakacak*, diye düşündü Walter, içine doğuyormuş gibi. Belki de en iyisi buydu.

Yüksekte mevzilenmenin birçok avantajı var, diye düşündü, aklını gündelik işine vererek. Britanyalılar hücuma kalktıklarında, yokuş yukarı hareket etmek zorunda kalacaklardı ve yüksekte olmanın Almanlar için daha da faydalı olan tarafı, İngilizlerin ne yaptığını rahat rahat seyredebiliyor olmalarıydı.

Ve Walter şundan çok emindi ki Britanya kuvvetleri büyük bir taarruz hazırlığı içindeydiler. Böyle bir faaliyeti perdelemek çok zordu. Britanya kuvvetleri aylardır, Fransız taşrasının bu miskin bölgesindeki kara ve demir yolu hatlarını, hayra yorulamayacak bir hareketlilikle ıslah etmeye çalışmışlardı. Şimdi de o hatları kullanarak yüzlerce ağır silah, binlerce at, on binlerce asker getiriyorlardı. Cephe hattının hemen gerisine kadar gelen trenler ve kamyonlar vızır vızır işliyor; sandıklar dolusu cephane, variller dolusu içme suyu ve balya balya saman indiriyorlardı. Dürbününü, dar bir kanal kazan ve içine, devasa bir makaranın sarımını açarak –hiç şüphesiz telefon hattı için– kablo döşeyen muhaberat ekibinin çalışmasına odakladı.

Yüksek beklentileri olmalı, diye düşündü, soğuk bir önseziyle. Harcadıkları adam, para ve gayret, muazzamdı. Bunun tek bir açıklaması olabilirdi: Britanya, sonucu belirleyecek bir hücuma hazırlanıyordu.

Walter, öyle ya da böyle bir sonuç alınmasını ümit etti.

Düşman mevzilerine her baktığında Maud'u düşünüyordu. Cüzdanında taşıdığı resmini, *Tatler*[6] dergisinden kesmişti: Maud'u, Savoy Otel'de, son derece sade bir balo tuvaleti içinde gösteriyordu ve altında da *Leydi Maud Fitzherbert, her zaman son moda giyinir*, yazıyordu. Maud'un, şimdilerde pek fazla dans etmiyor olduğunu düşündü. Walter'ın Berlin'deki kız kardeşi Greta'nın hastanelerdeki yaralı askerlere ufak tefek hoşluklar götürmesi gibi Maud da savaşla ilgili bir takım destek hizmetler yapıyor muydu? Yoksa Walter'ın annesinin, yiyecek kıtlığı nedeniyle çiçek tarhlarına artık patates ekmesi gibi o da taşraya mı çekilmişti?

Britanyalıların yiyecek sıkıntısı çekip çekmediklerini bilmiyordu. Britanya ablukası nedeniyle Alman Donanması limana kısıp kalmıştı ve son iki yıldır deniz yolu ithalatı durmuştu. Fakat Britanya, Amerika'dan malzeme almaya devam ediyordu. Alman denizaltıları zaman zaman Atlantik'teki gemilere saldırıyordu ama Başkomutanlık, *USW*[7] denen türden topyekûn

[6] 1901 yılında yayınlanmaya başlayan bir İngiliz *yaşam tarzı* dergisi (çev. notu).

[7] İngilizce, *kısıtsız denizaltı savunma savaşı* anlamına gelen ve "Unrestricted Submarine

bir saldırıdan kaçınıyor, çünkü Amerika'yı savaşa sokmaktan korkuyordu.

Bu nedenlerle Maud'un, kendisi gibi açlık çekmediğini tahmin ediyordu ve kendi durumu, sivil Almanlara nazaran çok daha iyiydi. Büyük şehirlerde, yiyecek kıtlığına karşı gösteriler ve grevler yapılıyordu.

Maud'a mektup yazamıyordu; Maud da ona yazamıyordu tabii. Almanya ile Britanya arasındaki posta hizmetleri durmuştu. Tek şansları, ikisinden birinin ABD veya İsveç gibi tarafsız bir ülkeye gitmesi ve oradan mektup yazmasıydı; ancak ne kendisi ne de Maud için böyle bir fırsat ortaya çıkmış değildi.

Maud'un ne durumda olduğunu bilmemek işkence gibiydi. Kendisinin hiç haberi bile yokken onun hastaneye yatacak kadar hasta olabileceği düşüncesi, içini sızlatıyordu. Savaşın bir an önce bitmesini canıgönülden istiyordu; böylece tekrar onunla birlikte olabilirdi. Elbette Almanya'nın kazanmasını çok istiyordu ama bazen, Maud iyi olduğu sürece savaşın sonucunun ne olduğunu hiç umursamayacakmış gibi hissediyordu. En büyük kâbusu, savaşın bittiği, kendisinin Londra'ya gittiği ama Maud'un ölmüş olduğunu öğrendiği kâbustu.

İçine korku salan düşünceleri aklından atmaya çalışarak dürbününü biraz aşağı indirdi ve biraz daha yakına odaklayıp sahipsiz arazinin Alman tarafındaki dikenli tel hattını inceledi. Her biri dört beş metre genişliğinde iki sıra dikenli tel döşenmiş; kolayca sökülemeyecek şekilde, demir kazıklarla yere sabitlenerek aşılması son derece zor bir bariyer yaratılmıştı.

Siper parapetinden aşağı indikten sonra, uzun bir ahşap basamak dizisini de inerek derinlere kazılmış sığınağa gitti. Yamaçta mevzilenmenin dezavantajı, düşman topçusunun siperlerini rahatça görebilmesiydi; bu olumsuzluğu dengelemenin yoluysa bölgedeki sığınakların, en büyük topların tam isabeti haricinde diğer her tehlikeden korunabilecek şekilde, kireçli toprağın derinlerine kazılmasıydı.

Burası, bir bombardımana uğradıkları takdirde, siper garnizonundaki tüm askerlerin sığınabileceği büyüklükte bir sığınaktı ve sığınakların bazıları birbirleriyle bağlantılıydı; bombardıman sırasında sığınakların girişi kapanırsa başka sığınaklara geçilerek tahliye edilmesi mümkündü.

Walter, ahşap bir banka oturarak not defterini çıkardı. Birkaç dakika boyunca, dürbünle bakarken gördüğü her şeyi kısa kısa not etti. Kendi yazacağı rapor, diğer istihbarat raporlarını teyit edecekti. Alman gizli ajanları, İngilizlerin *big push* hazırlığı içinde oldukları uyarısını yapıp duruyorlardı.

Cephe hattının en gerisindeki siperlerin dolambacı içinden geçerek yü-

---

Warfare" kelimelerinin ilk harfleri ile ifade edilen, savaş politikası (çev. notu).

rüdü. Almanlar, aralarında iki üç kilometre mesafe bulunan üç ayrı siper kazmışlardı. Böylece en öndeki siperden çekilmek zorunda kalırlarsa bir gerideki ikinci siperde, o da olmazsa üçüncü siperde tekrar mevzilenmeleri mümkündü. *Ne olursa olsun*, diye düşündü, büyük bir memnuniyetle, İngilizler kolay bir zafer kazanamayacaklar.

Walter atını buldu ve İkinci Ordu karargâhına doğru sürdü, öğle yemeği saatinde de oraya vardı. Subay yemekhanesinde babasıyla karşılaşınca çok şaşırdı. Yaşlı adam, kurmay heyetinin kıdemli bir subayıydı ve barış zamanında bir Avrupa başkentinden öbürüne gezmesi gibi şimdi de bir muharebe alanından öbürüne geziyordu.

Otto, daha da yaşlanmışa benziyordu. Zayıflamıştı –aslında bütün Almanlar zayıflamıştı. Keşiş usulü kâkülleri öyle kısa kesilmişti ki kelleşmiş gibi görünüyordu ama dinç ve neşeli bir hâli vardı. Savaş, tam onun harcıydı. Heyecanı, telaşı, ivedi kararları ve sürekli bir *acil durum* duygusunu severdi.

Artık Maud'dan bahsetmiyordu.

"Neler gördün?" diye sordu Otto.

"Önümüzdeki bir iki hafta içinde bu bölgede büyük bir taarruza kalkacaklar," dedi Walter.

Otto kuşkuluymuş gibi başını salladı. "Somme sektörü bizim en iyi savunulan tahkimatımız. Onlardan yüksekteyiz ve üç sıra siperimiz var. Bir savaşta düşmanına, en zayıf olduğu yerden saldırırsın, en güçlü noktasından değil –Britanyalılar bile bunu bilirler."

Walter, az önce gördüklerini anlattı: kamyonlar, trenler, telefon hattı döşeyen muhaberat ekibi.

"Bence bir dolap çeviriyorlar," dedi Otto. "Gerçek taarruz noktaları burası olsa çalışmaları perdelemek için çaba harcarlardı. Buradan bir aldatmaca yapacaklar ama gerçek taarruz kuzeyde, Flanders[8] tarafında olacak."

"Von Falkenhayn da öyle mi düşünüyor?" dedi Walter. Erich von Falkenhayn, hemen hemen iki yıldır Genelkurmay Başkanıydı

Otto gülümsedi. "O, ben ne söylersem ona inanır," dedi.

[III]

Öğle yemeğinin sonunda kahve servisi yapılırken Leydi Maud, Leydi Hermia'ya sordu: "Halacığım, acil bir durumda, Fitz'in avukatıyla nasıl temas kurabileceğini biliyor musun?"

[8] O dönemde, Belçika'nın Fransız sınırına yakın kuzeybatı bölgesine verilen isim (çev. notu).

Herm Hala, hafif bir şok geçiriyormuş gibi baktı. "Tatlım, benim avukatlarla ne işim olabilir ki?"

"Hiç belli olmaz," dedi Maud ve kahve demliğini gümüş nihalenin üstüne koyan kâhyaya döndü. "Grout, bana bir kâğıt kalem getirebilir misin lütfen." Grout dışarı çıktı ve istenen kırtasiye malzemesiyle geri geldi.

Maud, aile avukatlarının adını ve adresini yazdı.

"Buna neden ihtiyacım olsun?" diye sordu Herm Hala.

"Bugün öğleden sonra tutuklanabilirim," dedi Maud, neşeyle. "Eğer böyle bir şey olursa avukata, gidip beni hapisten kurtarmasını söyle lütfen."

"Oh! Ciddi olamazsın!" dedi Herm Hala.

"Hayır, eminim öyle bir şey olmayacak," dedi Maud. "Fakat her ihtimale karşı..." Halasını öptü ve salondan çıktı.

Herm Hala'nın tutumu Maud'u kızdırıyordu ama pek çok kadın böyleydi. Kanunun tanıdığı haklarını anlamak şöyle dursun, bir avukatın adını bilmek bile hanımefendiliğe hiç yakışmayan bir şeydi. Kadınların böyle merhametsizce sömürülmelerine hiç şaşmamak gerekirdi.

Maud, şapkasını, eldivenlerini ve yazlık pardösüsünü giydi, evden çıktı ve Aldgate otobüsüne bindi.

Yalnız başına gidiyordu. Savaş çıktığından beri yanında bir refakatçiyle gezme kuralı da gevşemişti. Artık bir kadının gündüz gözüyle yalnız başına sokakta dolaşması skandal olmuyordu. Herm Hala bu değişiklikten hoşlanmıyordu ama Maud'u bir odaya kilitleyemezdi, Fransa'daki Fitz'den medet umamazdı; dolayısıyla suratını ekşiterek de olsa durumu kabullenmek zorunda kalmıştı.

Maud, asker ailelerine daha iyi muamele edilmesi için bir kampanya yürüten, *Asker Karısı* adlı, düşük tirajlı bir gazetenin editörlüğünü yapıyordu. Parlamentonun Muhafazakâr üyelerinden biri bu gazete için, "Hükûmetin baş belası," demişti ve bu söz süslenerek ondan sonra çıkan her sayıda gazete künyesine yazılmıştı. Maud'un kampanya ateşini körükleyen şey, kadınların kul sayılmasına karşı duyduğu öfke ile bu anlamsız ve kıyıcı savaşın yarattığı dehşet duygusunun karışımıydı.

Gazeteyi kendine ait küçük mirasla destekliyordu. O paraya zaten hiç ihtiyacı yoktu. İhtiyacı olan her şeyin parasını Fitz ödüyordu nasılsa.

Ethel Williams, gazetenin yöneticisiydi. Daha iyi bir ücret almak ve kampanya faaliyetlerine katılmak için giyim fabrikasındaki kötü çalışma şartlarını seve seve bırakmıştı. Ethel de Maud'un duygularını paylaşıyordu ama onun becerileri farklıydı. Maud, hükûmet düzeyindeki siyaseti biliyordu – sosyal çevresinde Kabine üyeleriyle karşılaşıyor onlarla gündem konularını

konuşuyordu. Ethel ise farklı bir politik dünyayı tanıyordu: Giyim İşçileri Sendikası, Bağımsız İşçi Partisi, grevler, lokavtlar ve sokak gösterileri.

Ethel ve Maud, kararlaştırdıkları gibi *Soldiers' and Sailors' Families Association*[9] Aldgate Ofisi karşısında buluştular. Bu iyi niyetli hayır kurumu savaştan önce, ensesi kalın hanımefendilerin zor durumdaki asker ailelerine samimiyetle maddi ve manevi yardımda bulunmalarına imkân sağlıyordu. Ancak şimdi farklı bir rolü vardı. Hükûmet, savaş nedeniyle ailesinden ayrılmış iki çocuklu bir askerin karısına 1 pound 1 şilinlik *–ayrılık ödeneği–* bir harçlık ödüyordu. Çok fazla bir para değildi –bir kömür işçisi ücretinin yarısı kadar– ama milyonlarca kadın ve çocuğu, ezici bir yoksulluktan kurtarıyordu. Bu ayrılık ödeneğinin dağıtımını da Asker ve Denizci Aileleri Kurumu yapıyordu.

Fakat ödenek parası, sadece *iyi hâl* gösteren kadınlara veriliyordu ve hayır kurumunun hanımefendileri bazen, ev yönetimi, çocuk yetiştirme, cin içmenin ve müzikhollere gitmenin tehlikeleri konularında verdikleri tavsiyelere uymayan kadınların, hükûmet tarafından sağlanan harçlıklarını ödememeye başlamışlardı.

Cin içmedikleri takdirde asker karılarının daha iyi bir durumda olacaklarını Maud da düşünüyordu elbette ama bu hiç kimseye, onları fukaralığa itme hakkı vermezdi. Tuzu kuru orta sınıf kadınlarının, asker karılarını yargılayarak onları, çocuklarını besleyebilecekleri paradan mahrum bırakmaları, Maud'u fena hâlde öfkelendiriyordu. *Kadınların da oy kullanma hakkı olsa Parlamento böyle bir suistimale izin veremez,* diye düşünüyordu.

Ethel'in yanında, bir düzine kadar kadın işçi ve bir adam –Bernie Leckwith, Bağımsız İşçi Partisi Aldgate Şubesi Sekreteri– vardı. Parti, Maud'un çıkardığı gazeteyi ve yürüttüğü kampanyayı destekliyordu.

Maud kaldırımdaki gruba katıldığında Ethel, elinde bir not defteri olan bir adamla konuşuyordu. "Ayrılık ödeneği bir bağış değil," dedi Ethel. "Asker karıları bu parayı bir hak olarak alıyor. Siz, bir muhabir olarak ücretinizi alırken *iyi hâl* testinden geçmek zorunda mısınız? Veya Parlamento Üyeliği maaşını alırken Mr. Asquith'e ne kadar *Madeira* şarabı içtiğini soran oluyor mu? Bu para, tıpkı bir ücret gibi bu kadınların hakkı."

Ethel havasını bulmuş, diye düşündü Maud.

Ethel çok basit ve samimi cümlelerle kendini ifade ediyordu. Belki de bu becerisini iyi bir hatip olan babasından almıştı. Muhabir, Ethel'e hayran hayran bakıyordu, sanki kıza âşık olmak üzereymiş gibiydi. Çekine çekine

[9] 1885 yılında faaliyete başlayan kurumun adı, *Asker ve Denizci Aileleri Kurumu* anlamında; 1919 yılından sonra havacıları da kapsamak üzere, *Soldiers', Sailors' and Airmen's Families Association* (SSAFA) olarak değiştirilmiş (çev. notu).

sordu: "Size muhalefet edenler, asker kocasına sadık kalmayan kadınların böyle bir ödeneği hak etmediklerini söylüyorlar."

"Peki, kocaları kontrol eden var mı?" diye sordu Ethel, öfkeli öfkeli. "Eminim Fransa'da da Mezopotamya'da da ve erkeklerimizin görev yaptıkları diğer yerlerde de genelevler vardır. Ordu, öyle evlere giren erkeklerin isimlerini alıp ücretlerini kesiyor mu? Zina bir günahtır ama öyle olması, günahkârı yoksullaştırarak çocuklarının açlığa terk edilmesi için bir neden olamaz."

Ethel, oğlu Lloyd'u kucağında tutuyordu. Oğlan şimdi on altı aylık olmuştu ve sendeleyerek de olsa yürüyebiliyordu. Çok güzel koyu renk saçlarıyla yeşil gözleri vardı ve annesi gibi güzeldi. Maud, ellerini küçük oğlana uzattı ve o da hevesli hevesli Maud'un kucağına gitti. Maud bir özlem sızısı hissetti: Yaratacağı bütün sorunlara rağmen Walter ile birlikte geçirdiği o tek gecede hamile kalmamış olmasına üzülüyordu âdeta.

Bir önceki Noel'den beri Walter'dan bir haber almamıştı. Onun hayatta olup olmadığını bile bilmiyordu. Belki de şu anda bir duldu. Bu kuruntulardan kendini kurtarmaya çalışıyordu ama bu korkunç düşünceler o farkında bile olmadan beyninin içine sızıveriyor ve o zaman da ağlamamak için kendini zor tutuyordu.

Muhabiri büyülemeyi bitiren Ethel, eteğine yapışmış iki çocuğu olan genç bir kadını Maud'la tanıştırdı: "Bu, size bahsettiğim Jayne McCulley." Jayne'in güzel bir yüzü ve azimli bakışları vardı.

Maud, kızın elini sıktı. "Umarım bugün senin için adaleti sağlayabiliriz, Mrs. McCulley," dedi.

"Büyük bir iyilik yapacağınızdan eminim efendim," dedi Jayne. Hürmetkâr davranma alışkanlığı, eşitlik talep eden politik faaliyetler sırasında bile ölmüyordu.

"Hazır mıyız?" dedi Ethel.

Maud, kucağındaki Lloyd'u annesine geri verdi ve bütün grup hep birlikte caddenin karşısına geçti; hayır kurumunun kapısından içeri girdiler. İçerideki danışma masasında, orta yaşlı bir kadın oturuyordu. İçeri giren kalabalığı görünce ürkmüş gibi baktı.

"Korkacak bir şey yok," dedi Maud. "Mrs. Williams ve ben, yöneticiniz Mrs. Hargreaves'i görmeye geldik."

Danışmadaki kadın ayağa kalktı. "Yerinde mi bakayım," dedi gergin gergin.

"Yerinde olduğunu biliyorum," dedi Ethel. "Yarım saat önce bu kapıdan girdiğini gördüm."

Kadın, hızlı hızlı yürüdü ve biraz sonra da yanında, onun kadar ürkek görünmeyen başka bir kadınla birlikte döndü.

Mrs. Hargreaves, kırk yaşlarında, tombul bir kadındı; eteğinin üstüne kısa bir ceket giymiş, koskocaman bir pileli fiyonkla süslenmiş şık bir şapka takınıştı.

Kostümün Avrupai şıklığı o tıknaz vücutta kaybolmuş, diye düşündü Maud, sinsi sinsi. Fakat kadında, paranın gücünden gelen bir öz güven vardı. Ayrıca burnu da pek büyüktü. "Evet?" dedi kadın, nobran nobran.

Kadınların eşitliği için mücadele ederken bazen erkekler kadar kadınlarla da savaşman gerekiyor, diye düşündü Maud. "Sizi, Mrs. McCulley'e gösterdiğiniz muameleden kaygılandığım için görmeye geldim," dedi.

Mrs. Hargreaves irkilmiş gibiydi; Maud'un kaymak tabakanın aksanıyla konuştuğuna şüphe yoktu. Maud'u tepeden tırnağa süzdü. Muhtemelen, Maud'un giysilerinin de kendi giysileri kadar pahalı olup olmadığını anlamaya çalışıyordu. Tekrar konuştuğunda ses tonu o kadar da nobran değildi. "Korkarım, kişisel bilgileri sizinle konuşamam," dedi.

"Fakat sizinle konuşmamı isteyen Mrs. McCulley'in kendisi -bunun ispatı olarak kendisi de burada."

"Beni hatırlamadınız mı Mrs. Hargreaves?" diye sordu Jayne McCulley.

"Doğrusunu isterseniz hatırlıyorum. Bana karşı çok kaba ve saygısız davrandınız."

Jayne, Maud'a döndü: "Ona, gidip başkasının işine burnunu sokmasını söyledim."

Burun lafı geçince kadınlar kıkırdadı ve Mrs. Hargreaves'in yüzü kızardı.

"Sırf size kaba davrandılar diye müracaat edenlerin ayrılık ödeneğini ödemeyi reddedemezsiniz," dedi Maud; öfkesini kontrol ederek buz gibi bir ayıplamayla konuşuyordu. "Eminim biliyorsunuzdur, değil mi?"

Mrs. Hargreaves, savunmaya geçerek çenesini kaldırdı: "Mrs. McCulley, *Dog and Duck*'ta ve Stepney Müzikholü'nde görülmüş ve her ikisinde de genç bir erkekle birlikteymiş. Ayrılık ödeneği *iyi hâl* gösteren kadınlar içindir. Hükûmet, iffetsiz davranışları finanse etmek istemiyor."

Maud, kadını boğmak istedi. "Görünüşe göre siz rolünüzü yanlış anlamışsınız," dedi. "Bir şüphe üzerine ödeme yapmayı reddetmek sizin yetkinize bırakılmış değil."

Mrs. Hargreaves, şimdi biraz öz güven kaybına uğramış gibiydi.

Ethel araya girdi: "Sanırım eşiniz Mr. Hargreaves evde ve güvendedir, değil mi?"

"Hayır değil," dedi kadın, çabuk çabuk. "Orduyla birlikte Mısır'a gitti."

"Oh!" dedi Ethel. "Demek siz de ayrılık ödeneği alıyorsunuz."

"Bunun konumuzla bir ilgisi yok."

"Sizin evinize gelip *iyi hâl*inizi kontrol eden oldu mu Mrs. Hargreaves? Sehpanızın üstündeki şarap sürahisinin seviyesine baktılar mı? Bakkalın çırağıyla olan dostluğunuz hakkında soru sordular mı?"

"Bu ne cesaret!"

"Öfkenizi gayet iyi anlıyorum –ama belki şimdi siz de onu sorguladığınızda Mrs. McCulley'in neden kaba davrandığını anlamışsınızdır," dedi Maud.

Mrs. Hargreaves sesini yükseltti. "Bu çok gülünç –o benimle kıyaslanamaz!"

"Kıyaslanamaz mı?" dedi Maud, öfkeyle. "Senin kocan gibi onun kocası da ülkesi için hayatını tehlikeye atıyor. İkiniz de ayrılık ödeneği alıyorsunuz. Ama seni yargılayan hiç kimse yokken senin onun davranışlarını yargılayıp parasını ödemeyi reddetme hakkın var, öyle mi? Tabii, neden olmasın? Subay karıları bazen çok fazla içki içebilir!"

"Zina da yapıyorlar," dedi Ethel.

"Bu kadar yeter," diye bağırdı Hargreaves. "Hakaretlerinizi reddediyorum."

"Jayne McCulley de öyle," dedi Ethel.

"Mrs. McCulley ile birlikte gördüğünüz genç adam onun erkek kardeşiydi ve Fransa'dan izinli gelmişti. Sadece iki günlüğüne buradaydı ve ablası da tekrar siperlere dönmeden önce onu eğlendirmek istedi. Onun için de kardeşini bara ve müzikhole götürdü," dedi Maud.

Mrs. Hargreaves mahcup olmuşa benziyordu ama küstah bir havaya büründü. "Ona sorduğum zaman bunu bana açıklamalıydı. Şimdi sizden, buradan çıkıp gitmenizi istiyorum, lütfen."

"Şimdi gerçeği bildiğinize göre Mrs. McCulley'in başvurusunu onaylayacağınıza inanıyorum."

"Bakacağız."

"Şimdi ve burada onaylamanızda ısrar ediyorum."

"İmkânsız."

"Onaylayana kadar buradan ayrılmayacağız."

"O zaman polis çağıracağım."

"Çok iyi."

Mrs. Hargreaves çekildi.

Ethel, gizli hayranı muhabire döndü. "Fotoğrafçın nerede?"

"Dışarıda bekliyor."

Birkaç dakika sonra orta yaşlı bir polis memuru içeri girdi.

"Hanımlar, hanımlar!" dedi. "Lütfen sorun çıkarmayın. Sessizce çıkın buradan."

Maud bir adım öne çıktı. "Ben buradan ayrılmayı reddediyorum," dedi. "Diğerlerini bırakın."

"Siz kimsiniz Madam?"

"Ben, Leydi Maud Fitzherbert ve beni çıkarmak istiyorsanız taşımak zorunda kalacaksınız."

"Eh, maden ısrar ediyorsunuz," dedi polis ve Maud'u kucağına aldı.

Maud, Polis kucağında dışarı çıkarılırken fotoğrafçı bir fotoğraf çekti.

[IV]

"Korkmuyor musun?" diye sordu Mildred.

"Heya," dedi Billy, kabullenerek. "Biraz."

Mildred'la konuşabilirdi. Zaten hakkında her şeyi biliyor gibiydi. Birkaç yıldan beridir ablasıyla birlikte oturuyordu ve kadınlar her zaman, birbirlerine her şeyi anlatırlardı. Ama Mildred'da, onun yanındayken kendini rahat hissetmesine neden olan bir şey vardı. Aberowen kızları etkili şeyler söylerken nasıl göründüklerini sürekli aynada prova ederek oğlanları etkilemeye çalışırlardı ama Mildred'ın içi dışı birdi. Bazen çok terbiyesizce konuşuyor ve Billy'yi güldürüyordu. Mildred'a her şeyi anlatabileceğini hissediyordu.

Kızın çekiciliğiyle kendinden geçmiş gibiydi. Mildred'ın sarı saçları ve mavi gözlerinden çok, pervasızlığına mest olmuştu. Ama aralarında biraz yaş farkı vardı. Mildred yirmi üç yaşındaydı, Billy ise henüz on sekizini doldurmuş sayılmazdı. Mildred, dünyadaki her şeyi biliyor gibiydi ama gene de Billy ile açıktan açığa ilgileniyordu ve Billy kendini pohpohlanmış gibi hissediyordu. Mildred'a bakarken biraz daha gevşese ağzının suyu akacaktı: Onunla yalnız kalmayı umuyordu, eline dokunup dokunamayacağını merak ediyordu, kolunu omzuna koymak ve onu öpmek istiyordu.

Ethel'in mutfağındaki kare masada oturuyorlardı: Billy, Tommy, Ethel, Mildred. Sıcak bir geceydi; arka bahçe kapısı açıktı. Mutfağın yer karolarının üstünde, Lloyd ve Mildred'ın iki kızı –üç yaşındaki Enid ve dört yaşındaki Lillian– oyun oynuyorlardı. Billy henüz, kızların hangisi Enid hangisi Lillian tam öğrenememişti. Çocuklar nedeniyle Ethel ve Mildred dışarı çıkmak istememişler, Billy ve Tommy de bardan birkaç şişe bira alıp gelmişlerdi.

"Başının çaresine bakarsın," dedi Mildred, Billy'ye. "Eğitimli askersiniz."

"Heya." Eğitim, Billy'nin öz güvenini pek fazla etkilememişti. Bir sürü yürüyüş, selamlama, süngü talimi yapmışlardı ama nasıl hayatta kalınacağının öğretildiğini sanmıyordu.

"Almanların hepsi, içleri saman dolu ve bir direğe bağlanmış kuklalarsa onları nasıl süngüleyeceğimizi biliyoruz," dedi Tommy.

"Ateş etmeyi biliyorsunuz, değil mi?" diye sordu Mildred.

Bir süre, kabzasında *DP*[10] yazan ve ateş etmekte kullanılamayacağı anlamına gelen kırık ve paslı tüfeklerle talim yapmışlardı. Sonlara doğru da herkese birer mekanizmalı *Lee Enfield*[11] ve on tane 303 kalibre mermi alan değiştirilebilir şarjör vermişlerdi. Sonunda, gerçek insan boyutundaki bir hedefe yüz metreden ateş edip isabet kaydederek bir şarjörü bir dakikadan daha kısa zamanda boşaltabilen Billy'nin iyi atış yaptığı görülmüştü. Lee Enfield tüfeklerin, hızlı ateş edebilme özellikleriyle ünlü oldukları söylenmişti eğitimdeki askerlere: Dünya rekoru, dakikada otuz sekiz mermiymiş.

"Teçhizatımız idare eder," dedi Billy, Mildred'a. "Beni endişelendiren tarafı, subaylar. Bugüne kadar kömür ocağında bir acil durum çıktığında güvenebileceğim hiç kimseye rastlamadım."

"İyi subayların hepsi Fransa'dadır umarım," dedi Mildred, iyimserlikle. "Otuzbircileri burada tutup talim işlerine koşuyorlardır."

Billy, onun kelime seçimine güldü; hiç utanması yoktu. "Umarım haklısındır," dedi. Asıl korktuğu, Almanlar ona ateş etmeye başladığında arkasına dönüp kaçmaktı. Her şeyden çok bundan korkuyordu. *Rezil olmak yaralanmaktan da kötü*, diye düşünüyordu ve bazen o kadar çok korkuyordu ki o korkunç anın bir an önce gelmesini istiyordu; o zaman, öyle ya da böyle, nasıl davranacağını öğrenmiş olurdu.

"Neyse, o kötü Almanlara ateş edeceğinize memnunum dedi," Mildred. "Hepsi iğfalci."

"Yerinde olsam *Daily Mail*'de okuduğum hiçbir şeye inanmazdım. Onlara bakarsan seni, bütün sendikacıların vefasız olduğuna inandırırlar. Bunun doğru olmadığını biliyorum –benim bağlı olduğum sendika şubesindeki herkes gönüllüydü. Yani Almanlar da *Mail*'in anlattığı kadar kötü olmayabilirler," dedi Tommy

"Ya, belki de haklısın." Mildred. Billy'ye döndü. "*The Tramp*[12] filmini seyrettin mi?"

[10] İngilizce, *talim için* ya da *talim amaçlı* anlamındaki "Drill Purposes" sözcüğündeki kelimelerin baş harfleri (çev. notu).

[11] 1895-1957 yılları arasında Britanya ordusunda kullanılan standart tüfek (çev. notu).

[12] İngilizce, *berduş, serseri, avare* gibi anlamlara gelen bir kelime ve Charlie Chaplin'in dünyaca tanınan sessiz sinema karakterlerinden birini yarattığı filminin orijinal adı (çev. notu).

"Heya. Charlie Chaplin'e bayılıyorum."

Ethel, oğlunu kucağına aldı. "Billy Dayı'na iyi geceler de bakayım." Oğlan, yatmak istemediğini belli ederek annesinin kucağında kıvrandı.

Billy onun doğduğu günü, ağzını açışını ve ilk feryadını hatırladı. Şimdi ne kadar da büyük ve güçlü görünüyordu! "İyi geceler Lloyd," dedi Billy.

Ethel oğluna, Lloyd George'dan esinlenerek bu ismi vermişti. Oğlanın bir de göbek adı olduğunu ve doğum belgesine Fitzherbert olarak yazıldığını Ethel'den başka bir tek Billy biliyordu ve Ethel başka hiç kimseye söylememişti.

Billy, *Lee Enfield* tüfeğinin görüş alanı içinde Kont Fitzherbert'i görmeyi çok istiyordu.

"Lloyd, Gramper'a benziyor, değil mi?" dedi Ethel.

Billy bir benzerlik göremiyordu. "Bıyıkları uzadığında fikrimi söylerim," dedi.

Mildred, iki kızını da aynı anda yatırdı. Sonra Ethel ve Mildred akşam yemeği yemek istediklerini söylediler. Ethel ve Tommy istiridye almaya gittiler. Billy ve Mildred evde yalnız kaldılar.

Onlar evden çıkar çıkmaz, "Senden hoşlanıyorum Mildred," dedi Billy.

"Ben de senden hoşlandım," dedi Mildred. Billy sandalyesini onun yakınına çekti ve kızı öptü.

Mildred da onu hevesle öptü. Billy, Cwm Caddesi'ndeki –Vadi Caddesi– Majestic Sinema'nın arka koltuklarında birkaç kız öpmüştü. Kızların hepsi ağızlarını hemen açarak öpüşmüşlerdi; Billy de şimdi öyle yaptı.

Mildred onu nazikçe itti. "Yavaş ol," dedi. "Böyle yap." Ve dudaklarını kapayarak Billy'nin yanaklarında, gözkapaklarında boynunda gezdirdi ve sonra dudaklarından öptü. Tuhaftı ama Billy'nin hoşuna gitti. "Aynısını sen de bana yap," dedi Mildred. Billy, onun talimatını uyguladı.

"Şimdi de şöyle yap," dedi Mildred. Billy onun dilinin ucunu dudaklarında hissetti. Çok hafifçe dokundurmuştu. Tekrar Mildred'ın yaptığını yaptı. Sonra Mildred ona başka öpüşme biçimleri de gösterdi: Diliyle hafifçe boynuna ve kulak memelerine dokundu. Billy, bunları ilelebet yapabileceğini hissetti.

Biraz nefeslenmek için durdular. Mildred onun çenesini okşadı. "Çabuk öğreniyorsun," dedi.

"Sen de harikasın," dedi Billy. Tekrar öptü ve göğsünü okşadı.

Mildred, bir süre onun bunları yapmasına izin verdi ama Billy'nin nefes alması sıklaşmaya başladı.

"Hemen havaya girme," dedi Mildred. "Her an gelebilirler."

Ardından, ön kapının açıldığını duydular. "Hay nalet!" dedi Billy.

"Sabırlı ol," diye fısıldadı Mildred.

"Sabırlı mı?" dedi Billy. "Yarın Fransa'ya gidiyorum."

"İyi de daha yarın olmadı, değil mi?"

Ethel ve Tommy mutfağa girdiklerinde Billy hâlâ Mildred'ın ne demek istediğini anlamaya çalışıyordu.

Akşam yemeklerini yiyip biralarını bitirdiler. Ethel onlara Jayne McCulley'in hikâyesini ve Leydi Maud'un, hayır kurumunun kapısından polis kucağında nasıl çıkarıldığını anlattı. Komediymiş gibi anlatmıştı ama Billy'nin içi, yoksul kadınları savunmak için direnen ablası için hissettiği gururla doldu. Ayrıca hem bir gazete yöneticisi hem de Leydi Maud'un arkadaşıydı! O da bir gün öyle olmaya kararlıydı: Sıradan insanların savunucusu olacaktı. Babasının da bu tarafına hayrandı. Da, dar kafalı ve inatçı bir adamdı ama bütün hayatı boyunca işçiler için mücadele etmişti.

Gece çöktü ve Ethel, yatma vaktinin geldiğini söyledi; minderler kullanarak mutfak zemininde Billy ve Tommy için yataklar icat etti.

Sonra herkes yatağına çekildi.

Billy öylece uzanıyor, *daha yarın olmadı* derken Mildred'ın ne demek istediğini düşünüyordu. Belki de yarın sabah Southampton'a gidecek trene binerken onu tekrar öpme sözü vermişti. Ama bundan daha fazlasını ima etmiş gibiydi. Acaba onu bu gece tekrar görmek istediğini söylemiş olabilir miydi?

Mildred'ın odasına gitme fikri onu öyle bir ateşledi ki uyuyamadı: Mildred'ın sırtında geceliği olacaktı ve çarşafların altında onun sıcacık bedenine dokunacaktı. Onun yüzünü yastığın üstünde düşündü ve yastık kılıfını kıskandı; çünkü Mildred'ın yanaklarına dokunuyordu.

Tommy düzenli nefes alıyor gibi olunca çarşafların altından çıktı.

"Nereye gidiyorsun?" dedi Tommy, Billy'nin sandığı kadar uykulu olmayan bir sesle.

"Tuvalete," diye fısıldadı Billy. "Onca biradan sonra..."

Tommy homurdandı ve arkasını döndü.

Ayağında donuyla, Billy usulca merdivenleri çıktı. Sahanlıkta üç tane kapı vardı. Tereddüt etti. Ya Mildred'ın söylediğini yanlış yorumlamışsa ne olacaktı? Onu görünce çığlık atabilirdi. Ne utanç verici bir durum olurdu.

Hayır, diye düşündü, *Mildred çığlık atacak bir tipe benzemiyor.*

İlk kapıyı açtı. Caddeden vuran hafif bir ışık vardı. Dar bir yataktaki iki tane sarı kafayı gördü: iki küçük kızın yastıktaki başları. Kapıyı usulca kapadı. Kendini soyguncu gibi hissetti.

Bir sonraki kapıyı denedi. Bu odada bir mum yanıyordu; gözünün titrek mum ışığına alışması biraz vaktini aldı. Nihayet, yastığında tek bir baş olan daha büyük bir yatak gördü. Mildred'ın yüzü ona dönüktü ama gözleri açık mı değil mi göremiyordu. Ondan bir itiraz sesi çıkmasını bekledi ama hiç ses çıkmadı. İçeri girdi, kapıyı kapattı.

Ürkek ürkek fısıldadı: "Mildred?"

Gayet bilinçli bir ses geldi: "Nihayet gelebildin. Yatağa gel çabuk."

Çarşafların altına girdi ve kollarını kıza doladı. Beklediğinin aksine, Mildred gecelik giymemişti; aslında, heyecan ve şaşkınlık içinde fark etti ki: Mildred çıplaktı.

Aniden gerildi: "Ben hiç şey..."

"Biliyorum," dedi Mildred. "Sen de benim ilk bakirim olacaksın."

[V]

Haziran 1916'da Binbaşı Kont Fitzherbert, Welsh Rifles Alayı Sekizinci Taburunda görevlendirildi ve daha önce hiçbir savaşta askere komuta etmemiş olduğu hâlde, 128 askerle 4 teğmenden oluşan B Bölüğünün komuta görevini üstlenince gizliden gizliye bir endişe içinde kıvranmaya başladı.

Kendisi Fransa'da ama taburu hâlâ Britanya'daydı ve eğitimlerini yeni tamamlamış askerlerden oluşuyordu. Tuğgeneral bu gençlerin, tabura katılacak tecrübeli muharip gazilerle pekişeceklerini açıklıyordu Fitz'e. 1914 yılında Fransa'ya gönderilen profesyonel ordu artık yoktu, çünkü yarısından fazlası ölmüştü. Bu askerler, Savaş Bakanı Kitchener'ın Yeni Ordu'suydu. Fitz'in kısmetine de Aberowen Pals çıkmıştı. "Muhtemelen pek çoğunu tanıyorsundur," dedi, Kontu madencilerden ayıran boşluğun ne kadar büyük olduğundan habersiz görünen tuğgeneral.

Fitz, yeni görevine ilişkin emirleri yarım düzine kadar subayla birlikte almıştı; subay yemekhanesinde ısmarlama sırası kendine gelince kutlama için o da herkese bir tur içki ısmarladı. A Bölüğüne verilen yüzbaşı, viski kadehini kaldırdı: "Fitzherbert mi? Sen kömürün sahibi olmalısın. Ben Gwyn Evans, dükkâncı. Muhtemelen bütün çarşaf ve havlularını benden alıyorsundur."

Şimdi orduda, bir sürü böyle ukala iş adamı vardı. Bu tiplerin tipik konuşması böyleydi işte: Sanki Fitz onun eşitiydi de sadece farklı iş kollarında çalışıyorlardı. Fakat Fitz, ticaret erbabı adamların organizasyon becerilerinin ordu için kıymetli olduğunu da biliyordu. Yüzbaşı kendini dükkâncı olarak tanıtırken sahte bir tevazu sergiliyordu. Gwyn Evans, Güney Gal-

ler'in büyücek kasabalarındaki çok katlı mağazaların adıydı. Yüzbaşının sivil hayatta çalıştırdığı adam sayısı, muhtemelen A bölüğündeki asker sayısından çok daha fazlaydı. Fitz ise kendi başına bir kriket takımı oluşturmaktan daha fazla bir organizasyon yapmış değildi. Ve savaş makinesinin iç karartıcı karmaşıklığına bakınca kendi tecrübesizliğini bütün canlılığıyla görebiliyordu.

"Sanırım Chantilly'de[13] kararlaştırılan hücum buydu," dedi Evans.

Fitz, onun neden bahsettiğini biliyordu. Geçen aralık ayında, Sör John French nihayet işten el çektirilmiş ve yerine, Fransa'daki Britanya Ordusu Başkomutanı olarak Sör Douglas Haig getirilmişti. Bu olayın birkaç gün sonrasında Fitz –ki o sırada hâlâ irtibat subaylığı görevindeydi– Chantilly'de yapılan bir müttefikler konferansına katılmıştı. Konferansta Fransızlar, 1916 yılı içinde Batı Cephesi'nde büyük bir taarruz önermişler ve Ruslar da benzer bir taarruzu Doğu Cephesi'nde yapmayı kabul etmişlerdi.

Evans devam etti: "Duyduğuma göre Fransızlar kırk, biz de yirmi beş bölükle saldıracakmışız. Ama şimdi, bu olamayacak."

Fitz, olumsuzluk içeren konuşmaları sevmiyordu –zaten yeterince kuruntusu vardı– fakat ne yazık ki Evans haklıydı. "Verdun[14] nedeniyle," dedi Fitz. Aralık ayındaki anlaşmadan bu yana Fransızlar kale şehirleri Verdun'u savunmak için çeyrek milyon askerini kaybetmişlerdi ve Somme için ayırabilecekleri asker sayısı çok azalmıştı.

"Sebebi her neyse," dedi Evans, "nihayetinde kendi başımıza kaldık."

"Bunun herhangi bir fark yaratacağından emin değilim," dedi Fitz, hiç mi hiç hissetmediği bir aldırmazlıkla. "Onların ne yaptığına bakmadan biz, kendi cephe hattımız boyunca taarruz edeceğiz."

"Aynı fikirde değilim," dedi Evans, pek de saygısız sayılamayacak bir öz güvenle. "Fransızların çekilmesi birçok Alman askerini serbest bırakıyor ve hepsi de bizim sektörümüzde çarpışmak için takviye güç olarak gönderilebilir."

"Bizim onlardan hızlı davranacağımızı düşünüyorum."

"Sahi mi efendim?" dedi Evans, soğuk ama gene de saygı sınırını aşmayan bir tavırla. "Almanların dikenli tel hattının ilkini geçsek bile arkasında ikinci ve üçüncü bir hat daha olacak."

Evans, Fitz'i sinirlendirmeye başlamıştı. Böyle konuşmalar moral açısından iyi değildi. "Dikenli telleri bizim topçular halleder," dedi Fitz.

[13] Chantilly, Paris'in hemen kuzeyindeki Picardy bölgesinde ve Nonette vadisi içinde, aynı ismi taşıyan tarihî şatosuyla ünlü ilçe (çev. notu).

[14] Paris'in doğusunda, Meuse Nehri üstünde ve Alman sınırına yakın, Fransız Devrim Güçleri ile Prusya Ordusu arasındaki 1792 Verdun Savaşı ile ünlü bir şehir (çev. notu).

"Benim tecrübelerime göre top mermilerinin dikenli teller üzerinde pek bir etkisi olmuyor. Bir şarapnel kovanı, aşağı ve ileri yönlerde çelik toplar fırlatır..."

"Şarapnelin ne olduğunu bilirim, sağ ol."

Evans bunu duymazdan geldi. "...dolayısıyla hedefin sadece birkaç metre yukarısında ve önünde patlamak zorundadır, yoksa hiçbir etki yaratmaz. Bizim toplarımız bu atış hassasiyetinde değil. Çok daha yüksek güçlü mermilerse yere çarptığında patlar ve tam isabet kaydetse bile bazen, dikenli teli havaya kaldırır ama tel, pek ciddi bir hasar görmeden tekrar yere düşer."

"Bizim yaylım ateş gücümüzü hafife alıyorsunuz," dedi Fitz; fakat kafasının içinde dırdır etmeye başlayan bir kuşkuyu harekete geçirdiği için Evans'a karşı hissettiği öfke, daha da keskinleşti. Daha da kötüsü bu kuşku Fitz'in gerginliğini besliyordu. "Yaylım ateşten sonra geriye hiçbir şey kalmayacak. Alman siperleri tamamıyla tahrip edilecek," diye bitirdi.

"Umarım siz haklısınızdır. Almanlar, yaylım ateş sırasında sığınaklarına saklanırlar ve ardından da makineli tüfekleriyle dışarı çıkarlarsa bizim askerimizi ot biçer gibi biçerler."

"Anladığınızı sanmıyorum," dedi Fitz, öfkeyle. "Savaş tarihinde bu kadar yoğun bir bombardıman kapasitesi hiç var olmadı. Cephe hattının her yirmi metresinde bir topumuz var. Bir milyondan fazla top mermisi kullanmayı planlıyoruz! Orada hiçbir şey canlı kalamaz!"

"Pekâlâ, en azından bir konuda hemfikiriz," dedi Yüzbaşı Evans. "Dediğiniz gibi, böyle bir saldırı bizden önce hiç uygulanmadı; dolayısıyla ikimiz de sonuçlarının ne olacağından emin olamayız."

[VI]

Leydi Maud, Aldgate Sulh Ceza Mahkemesi huzuruna, kurdeleler ve deve kuşu tüyleriyle süslenmiş kocaman bir kırmızı şapka ile çıktı ve halkın huzurunu bozmaktan dolayı bir guinea cezaya çarptırıldı. "Umarım, Başbakan Asquith bunu görür, " dedi Maud, Ethel'le birlikte mahkeme salonundan çıkarlarken.

Ethel iyimser değildi. "Onu harekete geçmeye mecbur bırakacak hiçbir yolumuz yok," dedi, çileden çıkmış gibi. "Kadınlar iktidarı değiştirecek güçte oy hakkına sahip olana kadar böyle şeyler devam edecek." Kadınlara oy hakkı verilmesini savunanlar, bunu 1915 genel seçimlerinin en önemli tartışmaları arasına sokmayı planlıyorlardı; ancak Parlamento, savaş nedeniyle seçimleri ertelemişti. "Savaş bitene kadar beklemek zorunda kalabiliriz."

"Gerek kalmayabilir," dedi Maud. Mahkeme binasının basamaklarında, bir kare fotoğraf pozu için durdular, sonra *Asker Karısı* gazetesinin ofisine yöneldiler. "Asquith, Liberal-Muhafazakâr koalisyonunu bir arada tutma mücadelesi veriyor. Eğer koalisyon devrilirse genel seçime gidilmek zorunda. Bu da bize bir fırsat yaratır."

Ethel şaşırdı. Kadınlara oy hakkı talebinin can çekişmeye başladığını sanıyordu. "Nasıl?" diye sordu.

"Hükûmetin bir sorunu var. Mevcut seçim sistemine göre silahaltındaki askerler oy veremiyor, çünkü hane reisi sayılmıyorlar. Savaştan önce çok büyük bir sorun değildi, çünkü orduda sadece yüz bin erkek vardı. Ama bugün bir milyondan fazla erkek silahaltında ve hükûmet, onları göz ardı ederek bir seçime gitmeye cesaret edemez –bu adamlar ülkeleri için ölüyorlar; kazan kaldırırlar."

"Peki, sistem reformu yaparlarsa kadınları nasıl dışarıda bırakırlar?"

"İşte tam şu sırada, omurgasız Asquith de bunu sağlayacak bir arayış içinde."

"Ama yapamaz! Kadınlar da bu savaş için erkekler kadar emek sarf ediyorlar: Mermi fabrikalarında çalışıyorlar, Fransa'da yaralanan askerlere bakıyorlar ve bir zamanlar sadece erkekler tarafından yapılan bir sürü işi yapıyorlar."

"Asquith, o tartışmayı sinsice çarpıtabilmeyi umuyor."

"O zaman başbakanı hayal kırıklığına uğratmak zorundayız."

Maud gülümsedi. "Aynen öyle," dedi. "Sanırım bir sonraki kampanyamız bu olacak."

[VII]

"Islahevinden kurtulmak için orduya yazıldım," dedi George Barrow, Southampton'dan kalkan askerî nakliye gemisinin küpeştesine dayanmış konuşurlarken. Islahevi dediği, reşit olmayan suçluların konduğu cezaeviydi. "On altı yaşındayken ev hırsızlığı yaptığım için girdim ve cezam üç yıldı. İlk yılın sonunda, müdüre sakso çekmekten gına geldi ve gönüllü olmak istediğimi söyledim. Beni, mevcutlu olarak askerlik şubesine gönderdi ve şimdi de buradayım işte."

Billy ona baktı: Eğri bir burnu, kesik bir kulağı ve yara izi taşıyan bir alnı vardı. Bir boksör emeklisine benziyordu. "Şimdi kaç yaşındasın?" diye sordu.

"On yedi."

Resmî olarak on sekiz yaşın altındaki oğlanların orduya yazılmalarına izin verilmiyordu ve denizaşırı yolculuk için, on dokuz yaşını bitirmiş olmak gerekiyordu. Ama her iki kanun da ordu tarafından ihlal ediliyordu. Askerlik şubesindeki çavuşlar ve tıpçı subaylar, askere aldıkları her kişi için yarım kron para alıyorlardı; dolayısıyla da sadece, iddia ettiği yaştan daha küçük görünen oğlanları sorguluyorlardı. Taburda, Owen Bevin adında bir çocuk vardı; on beş yaşından daha büyük göstermiyordu.

"Az önce yanından geçtiğimiz bir ada mıydı?" diye sordu George.

"Heya," dedi Billy. "Wight Adası[15]."

"Oh, ben onu Fransa sandım."

"Hayır, Fransa daha uzakta."

Yolculukları, ertesi sabahın erken saatlerine kadar sürdü ve Manş Denizi'ni dikine keserek Wight Adası'nın tam karşısındaki Fransız limanı Le Havre'de gemiden indiler. Billy, hayatında ilk defa, borda iskelesinden kaldırdığı ayağını yabancı topraklara bastı. Aslında bastığı yer toprak değil, parke taştı ve ayağındaki kabaralı postallarla üzerinde yürümesi zor bir zemindi.

Keyifsiz keyifsiz onları seyreden Fransız nüfusun bakışları altında şehrin içinden geçtiler. Billy, Britanya askerlerini minnettarlıkla kucaklayan güzel Fransız kızları hakkında hikâyeler dinlemişti ama etrafta sadece kafaları eşarplı, soğuk bakışlı, orta yaşlı kadınlar vardı.

O geceyi geçirecekleri bir kampa kadar yürüdüler. Ertesi sabah trene bindiler. Ülke dışında olmak, Billy'nin beklediği kadar heyecanlı değildi. Hemen her şey farklıydı ama fark küçüktü. Britanya gibi Fransa'da da tarlalar, köyler, kara yolları ve demir yolları vardı. Tarlalar, çalılıklarla değil, çitlerle bölünmüştü. Kulübeler biraz daha büyük ve daha güzel inşa edilmiş gibiydi ama hepsi bu kadardı. Tam bir düş kırıklığıydı. Günün sonunda, devasa bir kamptaki kışlalarına ve alelacele inşa edilmiş koğuşlarına vardılar.

Billy'ye onbaşılık görevi verilmişti: Islahevi çocuğu George Barrow, genç Owen Bevin ve Tommy dâhil, sekiz kişiden oluşan bir mangadan sorumluydu. Aralarında, otuzundaymış gibi görünse de er rütbesi taşıyan gizemli birisi daha vardı: Robin Mortimer.

Aşağı yukarı bin kişilik uzun bir salonda, reçelli ekmek yiyip çay içmek için oturduklarında, "Robin, bizler hepimiz burada yeniyiz ama sen daha tecrübeli birine benziyorsun. Senin hikâyen nedir?" diye sordu Billy.

Mortimer, belli belirsiz bir aksanla tahsilli bir Gallerli gibi ama ağır bir

[15] Britanya Adası'nın güneyinde, Itchen ve Test Nehirlerinin Manş Denizi ile birleştiği körfezin önündeki ada (çev. notu).

argoyla konuştu: "Sana ne lan, Taffy," dedi ve kalkıp gitti, başka yere oturdu.

Billy omuzlarını silkti. Özellikle de başka bir Gallerli tarafından söylendiyse *taffy*[16] kelimesi o kadar da büyük bir hakaret sayılmazdı.

Dört manga, bir takım olarak birleşiyordu ve takım çavuşları, Dükkâncı John Jones'un yirmi yaşındaki oğlu Elijah Jones'tu; bir yıldır cephede olduğu için onun, tecrübeli bir gazi olduğuna karar verilmişti. Jones da Bethesda Şapeli cemaatindendi; Billy onu, birlikte okula gittikleri günlerden beri tanırdı ve adı Eski Ahit'te geçtiği için ona, *Nebi* lakabı takılmıştı.

Nebi Elijah, Mortimer ile konuşmalarına kulak misafiri olmuştu. "Onunla konuşacağım Billy," dedi. "Kibirli keratanın teki ama bir onbaşıyla böyle konuşamaz."

"Neden o kadar hırçın?"

"Bir zamanlar binbaşıydı. N'aaptı bilmiyorum ama asker mahkemesinde yargılandı ve ordudan ihraç edildi; bu da subay rütbesini kaybettiği anlamına geliyor. Savaş çıkınca savaşabilme niteliklerine sahip olduğu için derhâl er rütbesiyle askere alındı. Yaramazlık yapan subaylara böyle yapıyorlar işte."

Çaydan sonra bölük komutanları Asteğmen James Carlton-Smith ile tanıştılar: Billy ile aynı yaşta bir çocuktu. Asteğmen gergin ve utangaçtı; herhangi bir şeyden sorumlu olamayacak kadar gençti. "Asker!" dedi Asteğmen, üst sınıflara has boğuk bir aksanla, "Sizlerin lideri olmaktan şeref duydum ve önümüzdeki savaşta aslanlar gibi çarpışacağınızı biliyorum."

"Nalet siğil," diye mırıldandı Mortimer.

Billy, asteğmenlere *siğil* dendiğini biliyordu ama bunu sadece subaylar söylüyordu.

Carlton-Smith sonra, B Bölüğü komutanı Binbaşı Kont Fitzherbert'i anons etti.

"Hadi yav!" dedi Billy. Dünyada en çok nefret ettiği adam, taburuna hitap etmek için bir sandalyenin tepesine çıkarken Billy, ağzı açık vaziyette seyretti. Fitz'in sırtında iyi dikilmiş hâkî bir üniforma vardı; elinde de bazı subayların pek sevdiği türden dişbudaktan yontulmuş bir baston taşıyordu. Carlton-Smith'le aynı aksanda konuştu ve aynı basmakalıp lafları etti. Billy, kem talihine inanamıyordu. Fitz burada ne arıyordu –Fransız kadın hizmetçileri döllemeye mi gelmişti? Bu defolu malın komutası altında olmak katlanılır bir şey değildi.

Subaylar gidince Nebi Elijah, usulca Billy ve Mortimer'la konuştu: "Teğmen Carlton-Smith, bir yıl öncesine kadar Eton'daydı."

[16] İngilizce, *bonbon şekeri, karamel* veya *dalkavuk* anlamında bir kelime (çev. notu).

Eton, sosyetik bir kolejdi. Fitz de o okula gitmişti.

"Öyleyse neden bir subay?"

"Eton'da popülermiş. Sınıf mümessili demek oluyor yani."

"Oh iyi," dedi Billy, alay ederek. "O zaman işimiz iş."

"Savaşmak hakkında pek bir şey bilmiyor ama rütbesini konuşturmaya kalkmaması gerektiğini bilecek kadar sağduyulu; dolayısıyla, bir gözümüz onun üzerinde olduğu sürece sorun olmaz. Çok aptalca bir şey yaptığını görürsen bana haber ver." Gözlerini Mortimer'a dikti. "Nasıl olduğunu biliyorsun değil mi?"

Mortimer, somurtuk suratını aşağı yukarı salladı.

"Sana güveniyorum."

Birkaç dakika sonra *ışık söndür* sinyali geldi. Koğuşta portatif karyola bile yoktu. Sadece yere dizilmiş saman yataklar vardı. Gözleri açık uzanırken Billy, hayran hayran, Nebi'nin Mortimer'a yaklaşımını düşünüyordu. Zorlu bir astını, kendine müttefik yaparak kontrol ediyordu. Babası da fitne çıkaran insanlarla öyle baş ederdi.

Nebi, Billy ve Mortimer'a aynı mesajı vermişti: Billy'nin de bir asi olduğunu mu düşünüyordu yoksa? Pazar cemaatine zina yapan kadının hikâyesini okuduğu zaman Nebi'nin de orada olduğunu hatırladı. *Tabii ya*, diye düşündü; *ben de fitne fücur biriyim.*

Billy'nin uykusu yoktu; dışarısı hâlâ aydınlıktı ama hemen uykuya daldı. Tepelerindeki gök kubbe yarılıyormuş gibi korkunç bir gürültüyle uyandı. Doğrulup oturdu. Yağmur izleriyle kaplanmış pencereden hafif bir şafak ışığı geliyordu ama dışarıda fırtına yoktu.

Diğer askerler de aynı şekilde irkilmişlerdi. "Aziz İsa Efendimiz! Bu da neydi böyle?" dedi Tommy.

Mortimer, bir sigara yakıyordu. "Top ateşi," dedi. "Bizim kendi toplarımız. Fransa'ya hoş geldin *Taffy*."

Billy onu dinlemiyordu. Karşısındaki yatakta oturmuş, bir yandan çarşafın bir ucunu ağzında çiğnerken bir yandan da ağlayan Owen Bevin'e bakıyordu.

[VIII]

Maud rüya görüyordu: Lloyd George elini eteğine koyunca Maud ona bir Almanla evli olduğunu söyledi; Lloyd George polise haber verdi, polis Maud'u tutuklamaya geldiğinde yatak odasının penceresine güm güm vurmaya başladı.

Aklını başına toplama çalışırken yatağında oturdu. Birkaç saniye içinde polisin, onu tutuklamaya gelse bile ikinci kat penceresine vurma ihtimalinin olmadığını çözünce rüyanın etkisi geçti ama gürültü devam ediyordu. Ayrıca uzaktan gelen bir tren homurtusu da duyuyordu. Baş ucundaki lambayı yaktı. Şömine rafındaki *art nouveau*[17] saate baktı: saat sabahın dördüydü. Bir deprem mi olmuştu yoksa? Ya da mühimmat fabrikasında bir patlama? Bir tren kazası? Nakışlı yatak örtüsünü kaldırıp ayağa dikildi.

Denizci mavisi ve yeşil çizgili kalın perdelerini açıp Mayfair Caddesi'ne baktı. Şafak ışığında, muhtemelen evine giden bir fahişe olan kırmızı elbiseli genç bir kadının, süt dağıtan at arabasının sürücüsüyle endişeli endişeli konuştuğunu gördü. Görünürde başka hiç kimse yoktu. Maud'un penceresi, ortada belirgin bir sebep yokken zangırdamaya devam ediyordu ama hava rüzgârlı bile değildi.

Geceliğinin üstüne hareli ipek sabahlığını giydi, boy aynasında kendine baktı. Saçı biraz dağınıktı ama onun haricinde yeterince derli topluydu. Koridora çıktı.

Herm Hala da başında uyku takkesi ile koridordaydı; yanındaysa Maud'un, korkudan beti benzi atmış hizmetçisi Sanderson vardı. Sonra, kâhya Grout merdivenlerde belirdi. "Günaydın Leydi Maud, Günaydın Leydi Hermia," dedi, hiç istifini bozmayan bir resmiyetle. "Korkacak bir şey yok. Toplar."

"Ne topları?" dedi Maud.

"Fransa'daki savaş toplarımız, efendim," dedi kâhya.

[IX]

İngilizlerin top bombardımanı bir hafta devam etti.

Beş gün sürmesi planlanıyordu ama o günlerde, Fitz'i dehşet içinde bırakan hava, sadece tek bir gün açık kaldı. Yaz olmasına rağmen, tek bir gün haricinde tüm günler bulutlu ve yağmurlu geçti. Hava şartları topçuların isabetli atış yapmalarını engelledi. Elbette gözcü uçaklarının bombardıman sonuçlarını gözleyerek topçulara nişan alacakları hedef için yardım etme imkânları olmadı. Daha da kötüsünü Alman toplarını imha etmek için nişan alan topçular yaşadı. Çünkü Almanlar akıllıca davranıp toplarının yerlerini değiştirdiler ve İngiliz top mermileri toplara zarar veremeden boş yerlere düştü.

Fitz, bitmek bilmeyen bombardıman sesini duymamaya çalışarak tabu-

[17] 1890-1910 döneminde gelişen bir mimarlık ve dekorasyon tarzı (çev. notu).

runun karargâhı olan nemli sığınakta kasvet ve hüsran içinde oturdu. Hava keşif fotoğrafları olmadığı için o ve bölük komutanları, siper baskınları düzenlediler. Bu baskınlar, en azından düşmanın durumu hakkında gözlem yapma imkânı sağlıyordu. Fakat çok tehlikeli bir işti ve uzun süre dışarıda kalan baskın ekipleri bir daha hiç geri dönmediler. Dolayısıyla askerler alelacele ve sınırlı bir gözlem ile geri kaçtılar.

Fitz'in canını daha da çok sıkan şey ise getirdikleri bilgilerin çelişkili olmasıydı.

Bazı Alman siperleri tahrip edilmiş ama diğerleri sapasağlamdı. Bazı yerlerde dikenli tel tahrip edilmişti ama tamamının ortadan kaldırılamadığı kesindi. En kötüsü de devriyelerin bazıları Alman ateşi nedeniyle geri çekilmişti. Eğer Almanlar ateş edebiliyorlarsa top ateşinin amacına ulaşmadığı ve Alman siperlerini silip süpüremediği çok açıktı.

Fitz, bombardıman sırasında tam on iki Alman askerinin Dördüncü Ordu tarafından esir alındığını biliyordu. Hepsi de sorgulanmış ama hepsi de çelişkili ifadeler vererek sinir bozmuşlardı. Bazıları Alman sığınaklarının tahrip olduğunu söylerken bazıları da İngilizler tepelerinde boşa mermi harcarken Almanların toprak altında sağ salim oturduklarını söyledi.

İngilizler sonuçtan o kadar kuşkuluydular ki Haig, 29 Haziran gününe planlanan taarruzu erteledi. Fakat hava şartları berbat seyrine devam etti.

"İptal edilmek zorunda," dedi Yüzbaşı Evans, 30 Haziran sabahı kahvaltı ederlerken.

"Mümkün değil," dedi Fitz.

"Düşman mevzilerinin tahrip edildiğini doğrulatmadan taarruza kalkamayız," dedi Evans. "Bu, kuşatma savaşının temel önermesidir."

Fitz de bu prensibi biliyordu ve taarruz planlaması aşamasında kabul edilmiş ama sonra bundan vazgeçilmişti. "Gerçekçi ol," dedi Evans'a. "Bu taarruz için altı aydır hazırlanıyoruz. Bu bizim 1916 yılındaki asıl eylemimiz. Bütün gayretimizi buna harcadık. Nasıl iptal edilebilir? Haig istifa etmek zorunda kalır. Hatta Asquith hükûmetinin bile sonu olur."

Evans bu sözlere kızmış gibiydi. Yanakları kızardı ve sesi bir ton yükseldi. "Askerlerimizi düşman siperlerindeki makineli tüfeklerin üzerine süreceğimize hükûmet düşsün daha iyi."

Fitz başını sağa sola salladı. "Buraya nakledilen milyonlarca ton ikmal malzemesine, yaptığımız yollara, döşediğimiz raylara, Britanya'nın her yerinden, eğitim görmüş ve silahlı olarak buraya gelen yüz binlerce askere bak! Ne yapacağız –hepsini eve mi gönderelim?"

Uzun bir sessizlik oldu, sonra Evans konuştu: "Haklısınız, elbette, Bin-

başı." Kelimeleri uysaldı ama sesinin tonu öfkesini örtemiyordu. "Onları eve göndermeyeceğiz," dedi, sıktığı dişlerinin arasından. "Onları buraya gömeceğiz."

Öğlene doğru yağmur durdu, güneş açtı. Çok geçmeden de emir geldi: *Yarın taarruza geçiyoruz.*

ON YEDİ

1 Temmuz 1916

Walter von Ulrich cehennemi yaşıyordu.

İngiliz bombardımanı yedi gündür, gece-gündüz sürüyordu. Alman siperlerindeki bütün askerler, bir hafta önceki hâllerinden on yaş daha yaşlı görünüyorlardı. Sığınaklara –siperlerin arkasında yerin derinliklerine insan eliyle yapılmış mağaralara– doluşuyorlardı ama gürültü hâlâ kulakları sağır edecek kadar güçlüydü ve ayaklarının altındaki toprak sürekli sallanıyordu. Hepsinden de kötüsü, büyük kalibreli bir topun en güçlü sığınakları bile tahrip edebileceğini bilmeleriydi.

Bombardıman her durduğunda siperlere çıkıyorlar ve bekledikleri büyük taarruzu püskürtmeye hazırlanıyorlardı. İngilizlerin taarruza kalkmadığını görür görmez de hasarla uğraşıyorlardı. Derin bir çukura dönmüş bir siper, bir yığın toprakla girişi kapanmış bir sığınak buluyorlardı ve maalesef bir öğleden sonra, yerle bir olmuş kantini buldular: kırılmış kap kacak, delinmiş reçel ve sıvı sabun tenekeleri. Yorgun argın, toprak yığınlarını kürekle dağıtıyorlar, tahkimat duvarlarını yeni kalaslarla sağlamlıyorlar ve yeni malzeme siparişi veriyorlardı.

Malzeme siparişleri gelmedi. Ön cephe hattına çok az şey ulaşıyordu, çünkü bombardıman, her türlü ulaşımı tehlikeye sokuyordu. Askerler aç ve susuzdu. Walter, birden fazla kere, bomba çukuruna biriken yağmur suyunu minnetle içmişti.

Askerler bombardıman durduğunda sığınaklarda kalamıyorlardı. Siperlerine geçip İngilizleri beklemeleri gerekiyordu. Siperlerde sürekli olarak nöbet tutuluyordu. Geri kalan askerler sığınak girişlerinde, ya büyük toplar

atışa başladığında merdivenden aşağı sığınağa inip yer altına saklanmak ya da taarruz başlarsa diye siperlere koşup mevzilerini korumak için hazır bekliyorlardı. Makineli tüfekler, her seferinde ya yer altı sığınaklarına taşınıyor veya tekrar yukarı çıkarılıp mevzilere yerleştiriliyorlardı.

İki yaylım ateşi arasında İngilizler, siper havanları ile saldırdılar.

Bu küçük bombalar çok ses çıkarmasalar da tahkimat kalaslarını darmadağın edecek kadar güçlüydüler. Ancak İngilizler, sahipsiz arazi üzerinde çok yavaş ilerleyerek geliyorlardı ve onları görüp gizlenmek mümkündü. Walter, akşam yemeğini yediği bir sırada, yaralanma mesafesinin dışına çıkacak kadar atik davranıp bir tanesinden kurtulmayı başarmıştı ama havan patladığında elindeki bir kâse dolusu gayet doyurucu domuz yahnisinin içine toprak dolmuş ve yemeğini atmak zorunda kalmıştı. O, gördüğü sıcak yemeklerin en sonuncusu olmuştu ve şimdi olsa yahniyi de içindeki toprağı da yerdi.

Bütün mesele top mermileri değildi. Bu sektör, gaz saldırılarına da maruz kalıyordu. Askerler gaz maskeleri takıyorlardı ama siperlerin tabanı, klor gazıyla ölen fareler, sıçanlar ve ufak yaratıklarla kaplanıyor, tüfek namluları da yeşilimsi kara bir renge dönüşüyordu.

Yedinci günün gece yarısını biraz gece bombardıman hafifleyince Walter devriyeye çıkmaya karar verdi.

Başına yün bir başlık geçirip yüzünü toprakla ovdu. Alman subaylarının standart beylik silahı olan 9mm Luger tabancasını çekti. Şarjörü çıkardı, mermilerini kontrol etti. Tamamen doluydu.

Bir merdivenden çıkıp siper parapetini aştı: Gün ışığında olsa ölüme davetiye çıkaran bir hareketti ama gece karanlığında o kadar tehlikeli değildi. İyice eğilerek hafif meyilden aşağıya doğru ve Alman dikenli tel hattına kadar koştu. Tasarımı gereği, Alman makineli tüfek mevzisinin tam önünde, dikenli telde bir açıklık vardı. Dizleri üstünde bu açıklıktan süründü. Bu hareket ona, küçük bir öğrenciyken okuduğu macera hikâyelerini hatırlattı. Genellikle köşeli çeneli Alman gençleri ile Kızılderililer, kamışlarla zehirli ok üfleyen pigmeler veya sinsi İngiliz casuslarının karşı karşıya geldiği hikâyelerdi. O hikâyelerde bol bol, orman altı bitkileri arasında, balta girmemiş ormanlarda ya da yüksek otlu çayırlarda sürünülürdü. Burada pek fazla bitki kalmamıştı. On sekiz aylık savaş boyunca çamur ve bomba delikleriyle kaplanan arazide, bir iki öbek çalılık ve otla orada burada dikilen birkaç küçük ağaçtan başka bir şey kalmamıştı. Ki bu kötü olmuştu, çünkü arkasına gizlenebileceği hiçbir şey yoktu. Bu gece ay yoktu ama arazi, bir patlama ışığı veya işaret fişeklerinin parlak ışıklarıyla zaman zaman

aydınlanıyordu. Öyle anlarda Walter'ın yapabileceği tek şey yere yapışıp hiç kıpırdamamaktı. Bir çukurun içindeyken ışığa yakalanırsa görülmesi zor olabilirdi ama değilse o anda kimsenin ondan tarafa bakmıyor olması için dua etmekten başka yapacak bir şey yoktu.

Arazide, bol miktarda patlamamış top mermisi vardı. Walter, İngiliz mermilerinin yaklaşık üçte birinin işe yaramaz olduğunu hesapladı. Lloyd George'un Mühimmat Bakanlığına getirildiğini biliyordu; kalabalıklara hitap ederken ağzı laf yapan o laf ebesinin, mühimmat kalitesine değil de miktarına öncelik verdiğini tahmin etti. *Almanlar asla böyle bir hata yapmaz*, diye düşündü.

İngilizlerin döşediği tellere gelince bir açıklık bulana kadar kelimenin tam anlamıyla kıvrandı ama buldu ve oradan geçti.

İngiliz hattı, koyu gri bir gökyüzü manzarası üzerinde siyah bir fırça lekesi gibi görünmeye başladığında yüzüstü yattı ve mümkün olduğunca hiç ses çıkarmadan sürünmeye başladı. Yaklaşmak zorundaydı; bütün amaç buydu. Siperlerdeki İngiliz askerlerinin neler konuştuklarını duymak istiyordu.

İki taraf da her gece devriyeler çıkarıyordu. Walter genellikle, tehlikesine rağmen bir macera yaşamaya hevesli bir iki tane uyanık askeri devriyeye çıkarıyordu. Fakat bazen, hem askerlerine kendi hayatını tehlikeye atmaya istekli olduğunu göstermek hem de kendisi çok daha detaylı gözlem yaptığı için, devriye görevini bizzat yapıyordu.

Bir öksürük, bir iki mırıltılı kelime veya belki bir osuruk sesi ve arkasından gelecek rahatlama inlemesi duymaya gayret ederek dinledi. Sessiz bir noktada olduğuna karar verince sağa döndü, elli metre kadar süründü ve durdu. Şimdi, uzakta çalışan bir motor uğultusuna benzer ama pek anlamlandıramadığı bir ses duyuyordu.

Yön algısını kaybetmemeye çalışarak sürünmeye devam etti. Karanlıkta yönünü kaybetmek çok kolaydı. Bir gece uzun bir süre süründükten sonra karşısına, yarım saat önce geçtiği dikenli teller çıkınca daire çizerek süründüğünü anlamıştı.

Fısıltılı bir konuşma duydu: "Bunda buraya getir." Donup kaldı. Görüş alanı içinde, ateşböceği gibi bir işaret feneri yandı ve o cılız ışıkta, otuz metre ötesinde İngiliz tarzı miğferler giymiş üç asker gördü. Hemen kaçmak istedi ama hareket ettiği takdirde kendini ele verme ihtimalinin daha yüksek olduğunu düşündü. Tabancasını çekti: Ölecek olursa birkaç düşmanı da beraberinde götürecekti. Emniyet mandalı tabanca sapının hemen üstünde ve sol yanındaydı. Başparmağıyla yukarı ve ileri itip emniyeti açarken çıkan

klik sesi, gök gürültüsü gibi geldi ama İngiliz askerleri bu sesi duymamış gibiydiler.

Askerlerden ikisi, bir top dikenli tel taşıyordu. Walter, Almanların dünkü top atışı ile tahrip olmuş bir bölümü onarmaya çalıştıklarını tahmin etti. *Belki de onları hemen vurmalıyım*, diye düşündü. *Bir, iki, üç. Yoksa sabah olunca onlar beni öldürmeye çalışacaklar.*

Ama çok daha önemli bir iş yapması gerekiyordu. Askerlerin karanlığın içinde kayboluşlarını seyretti ve kendini, tetiği çekmekten alıkoydu.

Başparmağıyla emniyeti kapattı, tabancayı kılıfına soktu ve İngiliz siperine doğru süründü.

Uzaktan motor uğultusuna benzettiği ses, şimdi daha belirgindi. Hareketsiz kaldı ve dikkatle dinledi.

Bir insan kalabalığından çıkıyordu bu ses. Sessiz olmaya çalışıyorlardı ama kalabalık, her zaman ses çıkarırdı: ayakların yere sürünmesi, elbiselerin çıkardığı hışırtı, nefes sesi, esneme ve geğirme sesleri. Bunların da üstünde, ara sıra yavaşça söylenen bazı kelimelerden çıkan amirane tonda sesler de vardı. Fakat Walter'ı asıl meraklandıran ve ürküten, bunun çok büyük bir kalabalığın sesine benzemesiydi. Kaç kişilik bir kalabalık olduğunu tahmin edemiyordu. Son zamanlarda İngilizler sanki çok miktarda malzeme depolayacaklarmış veya çok büyük toplar yerleştireceklermiş gibi yeni ve daha geniş siperler kazmışlardı. Fakat belki de o siperler asker kalabalığı içindi.

Ne olduğunu görmek zorundaydı.

Sürünerek ilerledi. Uğultu yükseldi. Siperin ötesine bakmalıydı ama kimseye görünmeden bunu nasıl başaracaktı?

Arkasında bir ses duyunca kalbi durdu.

Dönüp bakınca az önceki ateşböceği fenerin ışığını gördü. Dikenli tel ekibi geri dönüyordu. Kendini çamurun içine gömdü ve tabancasını çekti.

Ekip, görevini tamamlamış ve güvenli alana geri dönüyor olmanın acelesiyle ilerliyor sessiz olmaya çalışmıyordu. Çok yakınından geçtiler ve Walter'dan tarafa bakmadılar.

Ekip geçince ani bir ilhamla ayağa kalktı. Şimdi üzerine ışık düşecek olsa onun da ekipten biri olduğunu düşüneceklerdi.

Peşlerinden gitti. Kendi ayak seslerinden Walter'ın ayak seslerini duyamazlardı. Hiçbiri geriye bakmadı.

Walter uğultunun kaynağına doğru bakarak yürüyordu ve şimdi, siperin ötesini görebiliyordu: Önce, el feneri olduğunu tahmin ettiği birkaç ışıklı nokta gördü ama gözleri alıştıkça ne gördüğünü de anlamaya başladı ve

büyük bir şaşkınlıkla afalladı.

Binlerce adamdan oluşan bir kalabalığa bakıyordu!

Durdu. O geniş siperin kazılma nedeni şimdi artık besbelliydi; bu bir içtima siperiydi ve İngilizler, *big push* için birliklerini bir araya topluyordu. Subayların ellerindeki fenerlerin ışıkları süngülerinden ve çelik miğferlerinden yansırken sıra sıra dizilen askerler, kıpır kıpır bir huzursuzlukla bekleşiyorlardı. Walter saymaya çalıştı: Onar askerlik on sıra, yüz adam demekti; yüz, iki yüz, dört yüz, sekiz... Kendi görüş alanı içinde bin altı yüz asker vardı, kalabalığın gerisi karanlıktaydı.

Taarruz başlamak üzereydi.

Bu bilgiyi mümkün olduğunca çabuk, karargâha iletmeliydi. Alman topçuları şimdi ateşe başlayıp İngiliz siperlerinin ötesini dövseler, taarruz daha başlamadan binlerce düşman askerini hemen oracıkta öldürebilirlerdi. Bu, cennetten çıkma bir fırsattı. Ya da belki bu zalim savaşın zarını atan şeytanların marifetiydi. Kendi siperlerine döner dönmez karargâha telefon edecekti.

Bir işaret fişeği havalandı. Fişeğin yarattığı aydınlıkta, bir İngiliz nöbetçisinin tüfeğini doğrultmuş siper parapetinden kendisinden tarafa baktığını gördü.

Walter kendini yere attı ve yüzünü çamura gömdü.

Bir el ateş edildi. Sonra dikenli tel ekibinden biri bağırdı: "Ateş etme, seni manyak piç! Biziz!" Bağıranın aksanı Walter'a, Fitz'in Galler'deki evinde duyduğu konuşmaları hatırlattı ve bu kalabalığın Welsh Rifles Alayı olduğunu anladı.

Fişeğin ışığı söndü. Walter ayağa fırlayıp Alman mevzilerine doğru koştu. Nöbetçi, gözü karanlığa alışana kadar birkaç dakika için onu göremezdi. Walter, hiç koşmadığı kadar hızlı koşuyor ve her an bir tüfek sesi daha duymayı bekliyordu. Yarım dakika sonra İngilizlerin dikenli tel hattına vardı ve minnetle diz çöktü, aradaki bir boşluktan hızla ileri doğru süründü. Bir işaret fişeği daha havalandı. Hâlâ tüfek menzili içindeydi ama kolayca görülebileceği bir mesafe değildi. Kendini yere attı. Fişek tam tepesinde patladı ve alev alev yanan bir topak magnezyum, elinden bir metre öteye düştü ama kimse ateş etmedi. Fişeğin ışığı sönünce ayağa kalktı ve Alman mevzilerine kadar koştu.

[II]

En öndeki İngiliz mevzilerinin üç kilometre berisinde ve sabahın ikisinde

Fitz, endişeli gözlerle Sekizinci Taburun taarruz mevzisinde hizaya girmesini izliyordu. Bu tecrübesiz askerlerin onun yüzünü kara çıkaracaklarından korkmuştu ama çıkarmadılar. Sakin sakin sıraya giriyorlar, emirlere de hevesle itaat ediyorlardı.

Atının üstünde oturan tuğgeneral, askerlere kısa bir konuşma yapacaktı. Çavuşların tuttuğu fenerlerle aşağıdan aydınlatıldığı için, Amerikalıların hareketli filmlerinde oynayan bir Orta Çağ köylüsü gibi görünüyordu. "Topçularımız, Alman mevzilerini yerle bir ettiler," dedi tuğgeneral. "Öbür tarafa vardığınızda ölmüş Almanlardan başka bir şey bulamayacaksınız."

Fitz, yakınlarında bir yerden Galce bir mırıltı duydu. "Harika, değil mi? Cartayı çekmiş birer ceset oldukları hâlde, bu Almanlar bize nasıl ateş ediyorlar acaba?"

Fitz, asker sıralarına göz gezdirdi ama karanlıkta, konuşanın kim olduğunu kestiremedi.

Tuğgeneral devam etti: "Alman mevzilerini ele geçirdiğinizde sahra mutfağı peşinizden gelecek ve sıcak yemek dağıtacak."

B Bölüğü, manga çavuşlarının liderliğinde savaş alanına doğru yola koyuldu. Tarlalardan ilerliyorlar ve yolları, tekerlekli araçlara bırakıyorlardı. Yürüyüş kolları, *Guide Me, O Thou Great Jehovah*[1] ilahisini söyleyerek ilerliyorlardı. Karanlığın içinde kaybolmalarından sonra da sesleri bir süre havada asılı kaldı.

Fitz, tabur karargâhına geri döndü. Açık kasa bir kamyonet, subayları cephenin en ilerisindeki hatta götürmek için hazır bekliyordu. Fitz, Aberowenlı maden yöneticilerinden birinin oğlu olan Teğmen Roland Morgan'ın yanına oturdu.

Fitz, yenilgiyi akla getirebilecek türden konuşmaları önlemek için elinden gelen her şeyi yapıyordu; gelgelelim tuğgeneralin kesin zafer türünden konuşmasının fazla ileri gitmiş olduğunu düşünmekten de kendini alamadı. O güne kadar hiçbir ordu böyle bir taarruza kalkışmamıştı ve hiç kimse sonucun ne olacağını tahmin edemezdi. Yedi günlük topçu bombardımanı, düşman mevzilerini tamamen yok edememişti: Kim olduğunu anlayamadığı o askerin alay ederek söylediği gibi, Almanlar hâlâ İngiliz mevzilerine ateş edebiliyorlardı. Bir raporunda Fitz de aynı şeyi söylemişti aslında ama Albay Hervey ona, korkup korkmadığını sormuştu.

Fitz endişeliydi. Genelkurmay kötü haberlere kulak tıkadığı zaman askerler ölürdü.

[1] İngilizce, "Ey Aziz Jehovah, sen bana yol göster" anlamında. *Jehovah* ya da antik İbranice söylenişiyle *YeHoWaH*, yaratanın Tevrat, Zebur ve İncil'de geçen özel isimlerinden biri (çev. notu).

Sanki bunu ispatlar gibi, yolun arkada kalan kısmında bir bomba patladı. Fitz dönüp arkaya baktı: İçinde olduğu kamyonun aynısı bir nakliye kamyonunun parçaları, havada uçuyordu; hemen peşinden gelen otomobil yoldan çıkıp bir çukura girdi ve ona da başka bir kamyon çarptı. Manzara katliam gibiydi ama Fitz'in bulunduğu kamyonun sürücüsü, yardım etmek için durmadı, yapması gerekeni yaparak yoluna devam etti. Yaralıların sıhhiye ekibine bırakılmaları gerekiyordu. İki yanlarındaki araziye daha başka bombalar da düşmeye başladı. Almanlar, en öndeki İngiliz mevzilerine ateş etmiyorlardı oraya yaklaşanları engellemeye çalışıyor gibi ateş ediyorlardı. Büyük taarruzun başlamak üzere olduğunu tahmin etmiş olmalıydılar –öylesine büyük bir harekâtın Alman istihbaratından gizlenebilmesi mümkün değildi zaten– ve ölümcül bir isabetle henüz siperlere ulaşamamış askerleri avlıyor, öldürüyorlardı. Fitz, panik duygusunu bastırmaya çalıştı ama korkusu yerli yerinde kaldı. B Bölüğü muharebe alanını hiçbir zaman görememeyebilirdi.

Daha başka bir olaya şahit olmadan, muharebeye hazırlık alanına vardı. Oraya varmayı başarmış birkaç bin asker, tüfeklerine dayanmış, alçak sesle konuşuyorlardı. Fitz, bazı grupların Alman top ateşiyle biçildiğini duydu.

Kendi taburunun hâlâ hayatta olup olmadığını merak ederek bekledi. Fakat Aberowen Pals nihayet sağ salim çıkıp gelince rahatladı. En öndeki hattın içtima siperlerine kadar son birkaç yüz metreyi Fitz'in liderliğinde yürüdüler.

Taarruz saatini beklemekten başka yapacak bir şey yoktu. Siperlere su dolmuştu; çok geçmeden Fitz'in afili üniforması yamyaş oldu. Şimdi şarkı söylemek yasaktı, çünkü düşman mevzilerinden duyulabilirdi. Sigara içmek de yasaktı. Askerlerin bazıları dua ediyorlardı. Uzun boylu bir asker defterini çıkardı ve Çavuş Elijah Jones'un feneri ışığında vasiyetini yazmaya başladı; sol eliyle yazıyordu ve Fitz, kriket takımının sol elle top vuran oyuncusu ve Tŷ Gwyn'deki uşaklarından Morrison'ı tanıdı.

Şafak erkenden söktü –yaz ortası sadece birkaç gün geride kalmıştı. Işık artınca askerlerin bazıları ceplerinden fotoğraflar çıkardılar; fotoğraflara uzun uzun baktılar, öptüler. Duygusal bir andı; Fitz, adamlarıyla aynı şekilde davranıp davranmamak konusunda tereddüt geçirdi ama bir süre sonra o da bir fotoğraf çıkardı. Oğlu George'dan şimdilik *Boy*[2] diye bahsediyorlardı. On sekiz aylık olmuştu ama fotoğraf ilk doğum gününde çekilmişti. Bea onu fotoğraf stüdyosuna götürmüş olmalıydı; arka fonda zevksiz bir çiçekli perde sarkıyordu. George, pek de bir oğlan çocuğuna benzemiyordu: Ba-

[2] İngilizce, *erkek çocuk* veya *oğlan* anlamında (çev. notu).

şında bir kep vardı ve beyaz renkli bir frak giymiş gibiydi ama gene de bütün olarak sağlıklı görünüyordu. Fitz bugün ölürse kontluğunun mirasını taşımaya hazırdı.

Bea ve Boy, şimdi Londra'da olmalıydılar. Temmuz ayı sosyete mevsimiydi ve çok fazla tantana yapılmasa da kızların sosyeteye takdimine devam ediliyordu muhtemelen; yoksa kendilerine uygun kocayı nasıl bulacaklardı?

Hava aydınlandı, güneş yükseldi; Aberowen Pals askerlerinin çelik miğferleri ve süngüleri yeni bir günün yansımalarıyla ışıldadılar. Hemen hemen hiçbiri daha önce savaşmamıştı. Kazansalar da kaybetseler de ne müthiş bir deneyim olacaktı ama!

Hava aydınlanır aydınlanmaz İngilizler tarafından muazzam bir yaylım ateşi başlatıldı. Topçular, ellerinden geleni artlarına koymuyorlardı. Belki de bu son gayret Alman mevzilerini darmadağın edecekti. General Haig, bunun için dua ediyor olmalıydı.

Aberowen Pals, ilk hücum dalgasına girmeyecekti ama Fitz, B Bölüğünün komutasını teğmenlere bırakarak muharebe alanına bakmaya gitti.

İleri hat siperinde bekleşen kalabalığı yara yara ilerledi; bir atış basamağına çıktı ve kum çuvallarıyla örülmüş parapetin gözetleme deliğinden baktı.

Yükselen güneş ışıklarının kovaladığı sabah pusu, dağılıyordu. Patlayan bombaların kara dumanı, masmavi gökyüzünü lekeliyordu. Güzel bir gün olacaktı: güzel bir Fransız yaz günü. "Alman öldürmek için güzel bir gün," dedi ortaya konuşarak.

Taarruz saati yaklaşana kadar ileri hatta kaldı. İlk hücum dalgasına ne olacağını görmek istiyordu. Alacağı dersler olabilirdi. Hemen hemen iki yıldır Fransa'da subaydı ama ilk defa bir muharebede askerlere komuta edecekti ve bu onu, ölmekten daha çok korkutuyordu.

Bütün askerlere birer tayın rom dağıtıldı. Fitz de biraz içti. Midesindeki alkolün sıcaklığına rağmen daha da fazla gerildiğini hissetti. Taarruz saati yedi buçuktu. Saat yediyi geçince askerler sessizleşti.

Yediyi yirmi geçe İngiliz top ateşi durdu.

"Hayır!" diye bağırdı Fitz. "Henüz değil –daha çok erken!" Kimse onu dinlemedi elbette. Fakat Fitz, donakaldı. Top ateşinin durmasıyla Almanlar, taarruzun eli kulağında olduğunu anlayacaklardı. Şimdi, makineli tüfeklerini yüklenip sığınaklarından fırlayacak ve mevzilerine yerleşeceklerdi. İngilizler düşmana, hazırlanabilmesi için on tane çok kıymetli dakika armağan etmişlerdi! Hâlbuki topçular, mümkün olan son ana, yediyi yirmi

dokuz dakika elli dokuz saniye geçene kadar ateşe devam etmeliydiler.

Ama artık bunun için yapılabilecek bir şey yoktu.

Fitz acı acı, sırf bu falso yüzünden kaç tane askerin öleceğini merak etti.

Çavuşlar, bağıra bağıra emirleri bildirdiler ve Fitz'in etrafındaki askerler tırmanma merdivenlerinden çıkıp parapetlerin üzerinden atlamaya başladılar. İngiliz dikenli tel hattının yakınında tekrar toplandılar. Alman mevzilerinden üç dört yüz metre uzaktaydılar ama henüz Alman mevzilerinden ateş eden olmamıştı. Çavuşların verdiği emirleri duyan Fitz, bir kere daha şaşırdı: "Sıraya gir! İleri bak! Mesafe al! Hazır ol!"

Askerler, geçit törenine hazırlanır gibi sıraya girmeye başladılar; dikkatle aralarındaki mesafeyi ayarladılar ve bovling pistindeki kukalar gibi mükemmel bir düzende sıralandılar. Fitz'in düşüncesine göre bu delilikti –hazırlanmaları için Almanlara biraz daha zaman tanınmıştı.

Saat yedi buçukta bir düdük öttü, bütün işaret flamaları indi ve ilk sıradaki askerler ileri atıldılar.

Sürat koşusu yapıyor değillerdi; çünkü üzerlerinde taşıdıkları teçhizat hızlarını kesiyordu: yedek cephane, su geçirmez örtü, yiyecek, su ve asker başına, her biri bir kilo ağırlığında iki el bombası. Bomba çukurlarındaki sulara basa basa yavaş koşuyla ilerlediler; İngiliz tarafındaki dikenli telleri geçtiler. Kendilerine verilen emirleri uygulayarak tekrar sıra oluşturdular; sahipsiz arazide omuz omuza koşmaya devam ettiler.

Yarı yola geldiklerinde Alman makineli tüfekleri yaylım ateşe başladı.

Fitz, makinelinin tanıdık sesi kulaklarına ulaşmadan bir saniye önce askerlerin yere düşmeye başladığını gördü. Önce bir asker düştü: sonra bir düzinesi, sonra yirmisi, sonra daha da fazlası. "Aman Tanrı'm!" dedi Fitz, askerlerin ellisi düşünce ve yüz tanesi daha düşene kadar. Katliamı dehşetten donarak seyretti. Vurulan askerlerin bazıları ellerini havaya kaldırdı, bazıları bağırdı, bazıları kıvrandı, bazıları ise bir anda pörsüyüp çuval gibi yere yığıldılar.

Bu, kötümser Gwyn Evans'ın tahmininden de Fitz'in en büyük korkularından da beterdi.

Askerlerin pek çoğu, daha Alman dikenli tel hattına bile ulaşamadan düşmüştü.

Bir düdük daha öttü ve ikinci sıra öne atıldı.

[III]

Er Robin Mortimer çok öfkeliydi. "Tepeden tırnağa aptallık bu!" dedi, ma-

kinelilerin sesini duyar duymaz. "O bölgeyi karanlıkta aşmalıydık. Sahipsiz arazi kahrolası gün ışığı parlarken geçilmez. Duman perdelemesi bile yapmıyorlar. Basbayağı intihar bu!"

İçtima siperindeki askerlerin cesareti kırılmıştı. Billy, moral bozukluğunun Aberowen Pals askerleri arasında yayılmasından endişe ediyordu. Koğuşlardan ön cephe hattına gelene kadar top ateşi altında yürümenin ilk tecrübesini edinmişlerdi. Direkt hedef durumuna düşmemişlerdi ama önlerindeki ve arkalarındaki grupların kıyıma uğradığına şahit olmuşlardı. Daha da kötüsü, tamı tamına bir metre seksen santim derinliğinde yeni kazılmış çukurlar görmüşler ve onların, o gün ölecek askerleri bekleyen toplu mezarlar olduklarını anlamışlardı.

"Duman perdelemesi için rüzgâr tersten esiyor," dedi Nebi Jones, sakince.

"Gaz bombalarını da onun için kullanmıyorlar."

"Bu delilik," diye mırıldandı Mortimer.

"Büyüklerimiz en iyisini bilir. Onlar hükmetmek için doğmuşlar. Onlara bırakın derim," dedi George Barrow, neşe içinde.

Tommy Griffiths buna tahammül edemedi. "Büyüklerin seni ıslah evine göndermişler, bunu nasıl söylersin?"

"Benim gibi insanları hapse tıkmak zorundalar," dedi George, kararlı kararlı. "Yoksa herkes hırsızlığa başlardı. Ben bile soyulabilirdim!"

Suratsız Mortimer haricinde herkes güldü.

Binbaşı Fitzherbert geri geldi; o da suratsız görünüyordu ve elinde bir şişe rom vardı.

Teğmen, uzattıkları teneke kupalarına tek içimlik rom koydu. Billy, pek bayılarak içmedi. Sert içki adamları biraz neşelendirdi ama pek uzun sürmedi.

Billy, madendeki ilk gününde Rhys Price onu tek başına bıraktıktan sonra lambası söndüğünde de böyle hissetmişti. O gün Billy'ye bir hayal yardım etmişti. Ne yazık ki İsa, hayal gücü geniş o ğlanlara görünüyordu, aklı başında ve hayal gücü olmayan adamlara değil. Billy bugün kendi başına olacaktı.

Büyük sınavın eli kulağındaydı, belki birkaç dakika sonra başlayacaktı. Cesaretine hâkim olabilecek miydi? Başarısız olur, tortop olup yere yatarak gözlerini kapar ve ağlarsa veya kaçarsa –hayatının sonuna kadar bu utançtan kurtulamazdı. *Ölsem daha iyi*, diye düşündü. *Ama mermiler etrafımda vızıldarken de böyle diyebilecek miyim?*

Birkaç adım öne ilerlediler.

Billy cüzdanını çıkardı. Mildred ona bir fotoğrafını vermişti. Fotoğrafta palto ve şapka giymişti ama Billy onu, yatak odasına gittiği geceki hâliyle hatırlamayı tercih ediyordu.

Mildred'ın o anda ne yapıyor olduğunu merak etti. Bugün cumartesiydi. Muhtemelen Mannie Litov'un atölyesinde üniforma dikiyordu. Kuşluk vaktiydi; kadınlar mola almış olmalıydılar, Mildred da onlara komik bir hikâye anlatıyor olabilirdi.

Sürekli onu düşünüyordu. Birlikte geçirdikleri gece –ileri seviye– öpüşme dersi gibi olmuştu. Mildred, Billy'nin olaya paldır küldür dalmasının önüne geçmiş; hayalini bile kuramayacağı kadar zevkli okşamalarla daha yavaş ve daha oyunbaz olmayı öğretmişti. Billy'nin *peter*ini öpmüş sonra da aynısını kendisine yapmasını istemişti. Hatta nasıl yapacağını da göstermiş ve Billy öğrendiklerini uygularken zevk çığlıkları atmıştı. Sonra da yatağının baş ucundaki çekmeceden bir kılıf çıkarmıştı. Billy oğlanların konuşmalarından bilse de hiç kılıf görmemişti. Mildred'ın kılıfı ona giydirmesi bile çok heyecanlı olmuştu.

Sanki düş görmüş gibiydi ama yaşadıklarının gerçek olduğunu kendi kendine sürekli hatırlatıyordu. Büyütülme tarzındaki hiçbir şey onu, Mildred'ın gamsız ve sevişmeye hevesli tutumuna hazırlamamıştı ama Billy acısını çıkarmıştı. Anne-babası ve muhtemelen Aberowen'daki herkes, babalarının kim olduğu bilinmeyen iki çocuklu Mildred'ın ona *uygun* olmadığını söyleyecekti ama iki değil, altı çocuklu bile olsa umurunda değildi. Mildred ona cennetin kapılarını açmıştı; Billy'nin bütün istediği oraya geri dönmekti. Mildred'ı bir daha görebilmek ve onunla bir gece daha geçirebilmek için, bugün hayatta kalmayı her şeyden daha çok istiyordu.

Aberowen Pals yavaş yavaş ön saflara doğru ileri sürüklenirken Billy terlediğini hissetti.

Owen Bevin ağlamaya başladı. "Toparla kendini artık Er Bevin. Ağlamanın faydası yok, değil mi?" dedi Billy, tersliyormuş gibi.

"Eve gitmek istiyorum," dedi Owen.

"Ben de çocuk, ben de."

"Lütfen onbaşı, böyle olacağını bilmiyordum."

"Sen kaç yaşındasın ki?"

"On altı."

"Hayda," dedi Billy. "Askere alınmayı nasıl becerdin?"

"Doktora kaç yaşında olduğumu söyledim. Bana dedi ki: 'Şimdi git, yarın sabah tekrar gel. Yaşına göre uzun boylusun. Yarın sabah on sekiz yaşında olabilirsin.' Sonra bana göz kırptı. Ertesi sabah yalan söylemem gerektiğini

anladım."

"Piç herif!" dedi Billy. Owen'a baktı. Bu çocuğun savaş meydanında hiçbir faydası olmazdı. Titreye titreye hıçkırıyordu.

Billy Teğmen Carlton-Smith'le konuştu: "Efendim, Bevin sadece on altı yaşında efendim."

"Aman Tanrı'm," dedi Teğmen.

"Geri gönderilmesi gerekiyor. Bize mesuliyet yaratacak."

"Orasını bilemem," dedi Carlton-Smith, şaşkın bir çaresizlikle.

Billy, Nebi Jones'un Mortimer'ı nasıl müttefik edindiğini hatırladı. Nebi, ileriyi görerek sorunları önlemeyi bilen, iyi bir liderdi. Fakat Carlton-Smith, tam tersine hiç sallamıyor gibiydi ama Nebi'den daha kıdemli bir subaydı gene de. *Onun için buna sınıf sistemi deniyor*, derdi Da, burada olsa.

Bir dakika sonra Carlton-Smith, Fitzherbert'e gitti ve alçak sesle ona bir şeyler söyledi. Binbaşı olumsuz olumsuz başını salladı; teğmen de çaresizmiş gibi omuzlarını silkti.

Billy, zalimce bir haksızlık karşısında sessiz kalacak bir terbiyeyle büyütülmemişti.

"Bu çocuk sadece on altı yaşında efendim!"

"Bunun söylemek için artık çok geç," dedi Fitzherbert. "Ve sana bir şey sorulmadıkça konuşma onbaşı."

Billy, Fitzherbert'in onu tanımadığını biliyordu. O da Kontun kömür çukurunda çalışan yüzlerce adamdan biriydi sadece. Fitzherbert onun Ethel'in kardeşi olduğunu da bilmiyordu. Gelgelelim bu lakayıt ret, Billy'yi öfkelendirdi. "Bu kanuna aykırı," dedi, inatla. Şartlar farklı olsa kanunlara saygı konusunda ahkâm kesecek ilk kişi Fitzherbert olurdu.

"Buna ben karar veririm," dedi Fitz, sinirli sinirli. "Benim subay olmamın gereği bu."

Billy'nin damarlarındaki kan kaynamaya başladı. Fitzherbert ve Carlton-Smith, terzi elinden çıkma üniformaları içinde dikiliyor, Billy'nin derisini uyuz eden hâkî üniformasına bakıp her istediklerini yapabileceklerini düşünüyorlardı. "Kanun kanundur," dedi Billy.

Nebi Jones, usulca söze karıştı: "Bugün bastonunuzu unutmuşsunuz Binbaşı Fitzherbert. Er Bevin'i karargâha göndereyim de alıp gelsin mi?"

Binbaşının haysiyetini kurtaracak bir uzlaşma önerisi, diye düşündü Billy. *Aferin Nebi.*

Fakat Fitzherbert'in uzlaşmaya niyeti yoktu. "Saçmalama," dedi.

Er Bevin, aniden fırladı. Asker kalabalığının arasına karıştı ve bir an için gözden kayboldu. O kadar sürpriz olmuştu ki bazı askerler güldüler.

"Fazla uzağa gidemez," dedi Fitzherbert. "Ve onu yakaladıkları zaman hiç de komik olmayacak."

"O bir çocuk!" dedi Billy.

Fitzherbert bakışlarını onun yüzüne sabitledi. "Adın ne senin?" diye sordu.

"Williams, efendim."

Fitzherbert şaşırmışa benziyordu ama çabuk toparladı. "Yüzlerce Williams var," dedi. "İlk adın ne?"

"William, efendim. Bana *İkili* Billy diyorlar."

Fitzherbert ona ters ters baktı.

Biliyor, diye düşündü Billy. *Ethel'in Billy Williams adında bir erkek kardeşi olduğunu biliyor.*

Billy de Fitzherbert'e aynı şekilde baktı.

"Tek kelime daha edersen Er William Williams, bedelini ödersin."

Tepelerinden gelen bir ıslık sesi duyuldu. Billy eğildi. Arka tarafından kulakları sağır eden bir patlama sesi geldi. Etrafında sanki bir kasırga esti: Toprak ve kalas parçaları havada uçtu. Çığlıklar duyuldu. Aniden, Billy kendini dümdüz yere yapışmış buldu; onu bir şey mi yere düşürmüştü yoksa kendini yere mi atmıştı bilemiyordu. Ağır bir şey kafasına çarpınca küfretti. Sonra yüzünün yanına bir postal düştü. İçinde bir bacak vardı ama bacağın bağlı olduğu bir şey yoktu. "Aziz İsa," dedi Billy.

Ayağa kalktı. Yaralanmamıştı. Etrafına bakındı: Tommy, George Barrow, Mortimer... Hepsi ayağa kalkıyorlardı. Herkes ileri fırladı çünkü kaçış yönü orası gibiydi.

Binbaşı Fitzherbert bağırdı: "Asker! Olduğun yerde kal!"

Nebi Jones konuştu: "Vaziyet alın! Vaziyet alın!"

Askerlerin ileri hamlesi durdu. Billy, üniformasındaki çamuru temizlemeye çalıştı. Sonra arka taraflarına bir bomba daha indi. Bu seferki öbüründen daha uzağa düşmüştü ama bunun bir önemi olmadı: bir gümleme, bir kasırga, moloz ve vücut parçaları yağmuru. Askerler, toplanma siperinden çıkmaya çalışıyorlardı. Billy ve *ahbap*ları da onlara katıldılar. Fitzherbert, Carlton-Smith ve Roland Morgan, askerlere yerlerinde kalmaları için bağırıyorlardı ama kimse onları takmadı.

Düşen bombalardan uzakta emniyetli bir yer bulacaklarını sanarak ileriye doğru koşmaya başladılar. İngiliz dikenli tel hattına yaklaşırlarken önlerindeki tehlikenin kaçtıkları tehlike kadar büyük olduğunu fark edince yavaşladılar ve sahipsiz arazinin kıyısında durdular.

Fırsattan istifade, subaylar da onlara yetişti. "Sıraya girin!" diye bağırdı

Fitzherbert.

Billy, Nebi Jones'a baktı. Çavuş tereddütlüydü ama sonra, emre uydu. "Sıraya! Sıraya!" diye bağırdı.

"Şuraya bak," dedi Tommy, Billy'ye.

"Nereye?"

"Telin ötesine."

Billy baktı.

"Cesetler," dedi Tommy.

Billy, onun göstermek istediğini gördü. Bütün arazi hâkî giysili cesetlerle kaplıydı: bazıları korkunç bir biçimde çarpılmış gibi, bazıları huzur içinde uyuyor gibi, bazıları da birbirine dolanmış âşıklar gibi.

Binlerce ceset vardı.

"Aziz İsa, sen bize yardım et," diye fısıldadı Billy. Midesinin bulandığını hissetti. Ne biçim bir dünyaydı bu? Bunların olmasına müsaade eden Tanrı'nın amacı neydi?"

A Bölüğü sıraya girdi. Billy ve B Bölüğünden geri kalanlar da onların arkasına dizildiler.

Billy'nin hissettiği dehşet, yerini öfkeye bıraktı. Kont Fitzherbert ve onun gibiler planlamıştı bütün bunları. Sorumlu onlardı, bu katliamın suçlusu onlardı. *Onları vurmak lazım*, diye düşündü, öfkeyle. *Kahrolası her bir tanesi vurulmalı.*

Teğmen Morgan bir düdük çaldı ve A Bölüğü, forvet oyuncusu gibi koşmaya başladı. Carlton-Smith bir düdük çalınca da Billy, yavaş yavaş koşarak yola revan oldu.

Ve Alman makineli tüfekleri yaylım ateşi açtılar.

A Bölüğü askerleri vurulmaya başladıklarında ilk düşen, Teğmen Roland Morgan oldu. Silahlarını ateşlememişlerdi bile. Bu bir muharebe değildi. Bu bir katliamdı. Billy, etrafındaki askerlere baktı. Birilerine kafa tutmak istedi. Subaylar yanılmıştı. Askerler kendi kararlarını kendileri vermek zorundaydılar. *Emirlerin canı cehenneme*, diye düşündü. "Siktir edin!" diye bağırdı. "Saklanın!" Ve kendini bir bomba çukurunun içine attı.

Çukurun içi çamurdu ve dibinde iğrenç kokan bir su vardı ama mermiler başının üstünden vızır vızır geçerken kendini minnettarlıkla yapış yapış toprağın içine bastırdı. Çok geçmeden Tommy de aynı çukurun içine atladı; sonra da mangasının geri kalanı. Diğer mangalardaki askerler de Billy gibi yaptılar.

Fitzherbert koşarak çukurun yanından geçerken bağırdı: "Asker! Koşmaya devam!"

"Daha çok ısrar ederse bu orospu çocuğunu vuracağım," dedi Billy.

Ve Fitzherbert'e makineli tüfek mermileri isabet etti. Yanağından kan fışkırdı ve bacaklarından biri sakatlandı. Yere düştü. Subaylar da askerler kadar tehlike içindeydi. Billy artık öfkeli değildi. Öfke yerine, Britanya Ordusu adına utanç hissediyordu. Bir ordu nasıl bu kadar hayırsız olabilirdi? Ortaya konan onca gayretten, harcanan onca paradan ve aylarca süren planlamadan sonra -büyük taarruz tam bir fiyaskoydu. Bu, çok onur kırıcı bir durumdu.

Billy etrafına bakındı. Fitz, hareketsiz ve bilinçsiz, yerde yatıyordu. Görünürde ne Teğmen Carlton-Smith vardı ne de Çavuş Jones. Mangasındaki diğer adamlar Billy'ye bakıyorlardı. O sadece bir onbaşıydı ama ne yapmaları gerektiğini söylemesini bekliyorlardı.

Billy, bir zamanlar subay olan Mortimer'a döndü. "Sence biz ne..."

"Bana bakma Taffy," dedi Mortimer, suratını ekşiterek. "Onbaşı sensin, dinine yanayım."

Billy bir plan yapmak zorundaydı.

Askerlerini geriye götürmeyecekti. Bu seçeneği düşünmüyordu bile. O ana kadar ölen adamlar boşu boşuna ölmüş olurlardı. *Bütün bunlardan bir şey elde etmek zorundayız*, diye düşündü; *kendi payımıza düşeni layığıyla yapmak zorundayız.*

Diğer yandan, makineli tüfek ateşinin içine koşmaya niyeti yoktu.

Yapması gereken ilk işin araziyi görmek olduğunu düşündü.

Almanların bulundukları çukuru gözlüyor olmaları ihtimaline karşılık, çelik miğferini çıkardı kolunu yukarı uzatarak miğferi yem gibi kullandı ve çukurun kıyısına kadar kaldırdı. Fakat hiçbir şey olmadı.

Her an alnının ortasına bir kurşun yiyebileceğini bile bile başını çukurdan yukarı uzattı. Gene hiçbir şey olmadı.

Alman dikenli tel hattının ötesine, tepenin eteklerine kazılmış ön siperlerine kadar olan araziye ve tepeye doğru baktı. Parapetteki açıklıklardan burunlarını çıkarmış tüfek namlularını görebiliyordu. "Bu nalet makineli tüfek nerede?" diye sordu, Tommy'ye.

"Bilmem ki."

C Bölüğü koşarak yanlarından geçti. Bazıları çukurlara gizlendi ama diğerleri safını bozmadı. Makineli tekrar ateşe başladı; bütün safı taradı ve askerler birer kuka gibi devrildiler. Billy artık şoku atlatmıştı. Mermilerin kaynağını bulmaya çalışıyordu.

"Buldum," dedi Tommy.

"Nerede?"

"Buradan, tepedeki çalı yığınına düz bir çizgi çiz."

"Tamam."

"Çizginin Alman siperlerini kestiği noktaya bak."

"Heya."

"Şimdi bir gıdım kendi sağına bak."

"Ne kadar... Hah, tamam, gördüm o piçleri." İleride ve Billy'nin biraz sağında, demirden bir koruyucu çatı, parapetin biraz üstüne kadar yükseliyordu ve makinelinin kendine özgü namlusu parapetin üstünden İngilizlerin tarafına bakıyordu. Billy, makinelinin etrafında üç tane Alman miğferi gördüğünü düşündü ama çok emin olamadı.

İngiliz dikenli tellerindeki açıklığı hedef alıyorlar herhâlde, diye düşündü Billy. Ha bire tel hattındaki boşluktan fırlayan askerlere ateş ediyorlardı. Farklı bir açıdan makineliye saldırmanın mümkün olduğunu düşündü. Mangası sahipsiz arazide çaprazlama ilerleyebilirse dikkatlerini sağ taraflarına vermiş olan makineli tüfek ekibine soldan yaklaşabilirlerdi.

Sonuncusu Alman dikenli tel hattının öbür tarafındaki düzce bir yerde kalan üç tane büyük bomba çukuru belirleyip bir rota çizdi.

Bunun, doğru bir askerî strateji olup olmadığı hakkında hiçbir fikri yoktu. Ama doğru olduğuna inanılan strateji yüzünden bu sabah binlerce asker öldüğüne göre, o stratejinin cehenneme kadar yolu vardı.

Tekrar çukura eğildi ve adamlarına baktı. Çok genç olmasına rağmen George Barrow, tüfeğine hâkim bir askerdi. "Makineli tekrar ateşe başladığında sen de ateş etmeye hazır ol. O ateşi kestiğinde sen ateşe başla. Biraz şansımız varsa sipere yatacaklardır. Ben de şu ilerideki bomba çukuruna koşacağım. Şarjörün boşalana kadar ateş et. On tane mermin var –yarım dakika kadar ateş edecek şekilde ayarla. Almanlar tekrar başlarını kaldırana kadar ben bir sonraki çukurda olmalıyım," dedi George'a. Sonra diğerlerine baktı. "Makineli ateşinin bir sonraki fasılasına kadar bekleyin, o fasılada Tommy sizi korurken koşun. Üçüncü fasılada Tommy koşacak ben de onu koruyacağım."

D Bölüğü sahipsiz araziye doğru koştu. Makineli ateşe başladı. Tüfekler ve siper havanları aynı anda patladı. Bu sefer dökülen kan daha azdı, çünkü askerler mermi yağmuru altında koşmak yerine bomba çukurlarına gizlenmeye başlamışlardı.

Az kaldı, diye düşündü. Adamlarına ne planladığını söylemişti ve bundan vazgeçmek fazlasıyla ayıp olurdu. Dişlerini sıktı. *Bir korkak olacağıma öleyim daha iyi*, dedi kendi kendine.

Makinelinin yaylım ateşi durdu.

Billy bir anda ayağa fırladı. Şimdi apaçık bir hedefti. Eğilerek koşmaya başladı.

Arkasında, Barrow'un ateşe başladığını duydu. Hayatı, on yedi yaşındaki bir ıslahevi çocuğunun ellerindeydi. George, aldığı emre tam uygun, gayet düzenli ateş ediyordu: bam, iki üç, bam, iki üç.

Teçhizatı onu yavaşlatsa da Billy, açık arazide mümkün olduğunca hızlı koştu. Postalları çamura battı, nefesi boğuldu, göğsü ağrıdı ama aklı fikri daha hızlı koşmaktaydı. Hayatı boyunca ölüme hiç bu kadar yakın olmamıştı.

Çukura bir iki metre kala tüfeğini içine attı ve ragbi maçında rakibinin üstüne atlar gibi kendini ileri fırlattı. Çukurun kenarına düştü ve içindeki çamurda yuvarlandı. Hâlâ hayatta olduğuna inanamıyordu. Cırlak bir tezahürat duydu. Mangası onun koşusunu alkışlıyordu. Böyle bir kıyımın ortasında bile bu kadar neşeli olmalarına hayret etti. Âdemoğlu ne kadar tuhaftı.

Tekrar düzenli nefes alabildiğinde sakına sakına çukurun kıyısından dışarı baktı. Yaklaşık yüz metrelik bir mesafe koşmuştu. Sahipsiz araziyi bu şekilde geçmek epey bir zaman alacaktı ama alternatifi, intihar demekti.

Makineli tekrar ateşe başladı ve o durduğunda bu defa Tommy tüfeğini ateşledi. Kendine George'u örnek almıştı ve tetiğe her dokunuştan sonra kısa bir süre duruyordu.

Hayatımız tehlikedeyken ne kadar hızlı öğreniyoruz, diye düşündü Billy. Tommy'nin şarjöründeki onuncu ve sonuncu mermi de ateşlendiğinde mangasının geri kalanı da Billy'nin bulunduğu çukurun içine düştü.

"Bu tarafa gelin," diye bağırdı Billy, adamlarını çukurun karşı tarafına çağırarak. Almanlar tepede oldukları için çukurun o tarafını görmelerinden korkuyordu.

Billy tüfeğini çukurun kıyısına koydu ve makinelinin bulunduğu noktaya baktı. Biraz sonra Almanlar tekrar ateşe başladılar ve onlar durur durmaz Billy, tüfeğinin tetiğine asıldı.

Tommy'nin hızlı koşması için dua etti. Tommy onun için mangasındaki diğer adamların hepsinden daha değerliydi. Tüfeğini sıkı tuttu ve her beş saniyede bir tetiği çekti. Tommy koşarken Alman askerlerinin başlarını siperden yukarı kaldıramamalarını sağladığı sürece birilerini vurup vurmamasının bir önemi yoktu.

Tüfeği boşa *klik* ettiğinde Tommy de yanına gelmişti. "Vay canına!" dedi Tommy. "Daha kaç kere yapacağız bunu?"

"Sanırım iki kez daha," dedi Billy, şarjörüne mermi doldururken. "Sonra,

ya bir el bombası fırlatacak kadar yaklaşmış olacağız... ya da hepimiz nalet birer mevta olacağız."

"Lütfen Billy, küfretme şimdi," dedi Tommy, suratını asarak. "Hiç hoşuma gitmediğini biliyorsun."

Billy kıkır kıkır güldü. Sonra bunu nasıl yapabildiğine şaşırdı. *Bir bomba çukurundayım, Alman Ordusu bana ateş ediyor ve ben gülüyorum*, diye düşündü. *Tanrı'm sen bana yardım et.*

İkinci bomba çukuruna da aynı şekilde geçtiler ama o çukur biraz daha uzaktaydı ve sonunda bir adamlarını kaybettiler. Joey Ponti, koşarken kafasından vuruldu. George Barrow, onu sırtlayıp çukura kadar taşıdı ama Joey, kafasında kanlı bir delikle ölmüştü. Billy onun küçük kardeşi Johnny'nin nerede olduğunu merak etti: Toplanma siperinden ayrıldıklarından beri Johnny'yi görmemişti. *Bu haberi Johnny'ye ben vermek zorunda kalacağım*, diye düşündü. Johnny, ağabeyine tapardı.

Çukurun içinde başka ölüler de vardı. Üç tane hâkî üniformalı ceset, çamurlu suyun içinde yüzüyordu. Siperden ilk çıkan saftaki askerlerden olmalıydılar. Billy, onların buraya kadar nasıl geldiklerini merak etti. Belki de sadece şansları yardım etmişti. Makinelinin ilk süpürmesinden kurtulmuşlar ama bir sonrakine yakalanmışlardı.

Diğer gruplar da Billy'nin taktiğini uygulayarak Alman hattına yaklaşmaya başlamışlardı. Ya Billy'den gördüklerini taklit ediyorlardı ya da onunla aynı şekilde düşünerek subayların emrettiği omuz omuza hücum saçmalığını boş verip kendilerince daha mantıklı bir taktik geliştirmişlerdi. Gelinen noktada, bütün kontrol artık Almanların elinde değildi. Kendileri de karşı ateş altında kaldıkları için dur durak bilmeyen yaylım ateşe devam edemiyorlardı. Belki de bu nedenle Billy'nin mangası, daha başka adam kaybına uğramadan son çukura da ulaştı.

O çukurda bir adam kazandılar. Hiç tanımadıkları bir asker, Billy'nin yanına indi.

"Sende hangi cehennemden çıktın?" diye sordu Billy.

"Mangamı kaybettim," dedi adam. "Sen ne yaptığını bilen birine benziyordun. Ben de seni takip ettim. Umarım kusuruma bakmazsın."

Adamın aksanından, Billy onun Kanadalı olabileceğini düşündü. "Fırlatmakta iyi misindir?" diye sordu Billy.

"Lisede beyzbol takımındaydım."

"Tamam. Ben komut verdiğimde, o makineli tüfek mevzisini bir el bombasıyla vurabilecek misin, bakalım!"

Billy, Sivilce Llewellyn ve Alun Pritchard'a da manganın geri kalanı ko-

ruma ateşi açtığında el bombalarını fırlatmalarını söyledi. Bir kere daha makineli ateşinin durmasını beklediler. "Şimdi!" diye bağırdı Billy ve ayağa fırladı.

Alman mevzisinde zayıf bir tüfek ateşi geliyordu. Mermilerden sakınan Sivilce ve Alun'un atışları biraz savruk oldu. İki el bombası da sadece elli metre ötedeki mevziye ulaşamadı, biraz öne düştü ve hiçbir zarar yaratmadan patladı. Billy lanet okudu: Makineliye hiçbir zarar veremedikleri gibi Alman silahı anında ateşe başladı; hemen ardından da Sivilce iki büklüm oldu: Mermi yağmuru bedenini yırtıp geçmişti.

Billy, tuhaf bir sakinlik hissediyordu. Bir saniyeliğine dikkatini hedefe kilitledi, kolunu arkaya savurdu. Ragbi topu atıyormuş gibi mesafeyi hesapladı. Kanadalının da yanında dikildiğini ve kendisi kadar sakin olduğunu hissedebiliyordu. Makineli namlusu, takır takır mermi tükürerek onlara doğru dönerken ellerindeki bombaları aynı anda fırlattılar.

İki bomba da siperin içine ve makinelinin yakınına düştü. İkili bir gümleme oldu. Billy, makineli namlusunun havaya uçtuğunu görünce bir zafer çığlığı attı. İkinci bombanın pimini de çekti ve "Hücum!" diye bağırarak çukurdan dışarı fırladı.

Heyecan, uyuşturucu gibi dolanıyordu damarlarında. Tehlikede olduğunun farkında bile değildi. Alman mevzisinden kaç tane askerin kendisine tüfek doğrultmuş olabileceği hakkında hiçbir fikri yoktu. Mangasının geri kalanı peşinden gelirken Billy ikinci el bombasını da fırlatınca diğerleri de aynı şeyi yaptılar; bombaların bazıları savrulup gitti ama geri kalanı makinelinin tepesine indi ve patladı.

Billy sipere ulaştı. Tam o anda tüfeğinin omzunda sallandığı kafasına dank etti. Tüfeğini ateş pozisyonuna getirene kadar Almanlar ateş edip onu öldürebilirlerdi.

Ama Almanlardan hayatta kalan olmamıştı.

El bombaları korkunç bir hasar yaratmıştı. Siperin dibi –bakılamayacak kadar kötü parçalanmış– cesetler ve vücut parçalarıyla kaplanmıştı. Bu saldırıdan kurtulan Alman askerleri olmuşsa bile muhtemelen geri çekilmişlerdi.

Billy siperin içine atladı ve tüfeğini, ateşe hazır vaziyette, iki eliyle birden sıkı sıkı tuttu. Ama ateş etmesine gerek kalmadı. Çünkü ateş edilecek kimse kalmamıştı.

Tommy de yanına atladı. "Başardık!" diye bağırdı, kendinden geçmiş gibi. "Bir Alman siperini ele geçirdik!"

Billy, merhametsiz bir keyif hissetti. Almanlar onu öldürmeye çalışmış-

lar ama sonunda Billy onları öldürmüştü. Derinlerine işleyen bir tatmin duygusu içindeydi ve böyle bir şeyi daha önce hiç hissetmemişti. "Haklısın," dedi Tommy'ye. "Başardık!"

Billy, Alman mevzilerinin tahkimat kalitesine hayran oldu. O güne kadar edindiği madenci bakış açısı, siperlerin sağlamlığını anlamasına yardım etti. Duvarlar, kalaslarla desteklenmişti, çapraz bağlantılar güçlüydü ve ustalıkla yapılmış ahşap kapılı, ahşap basamaklı sığınaklar, altıyla on metre kadar derine iniyordu. Bu da Almanların, dur durak bilmeyen yedi günlük bombardımandan nasıl sağ çıktılarını gayet iyi açıklıyordu.

Almanlar siperlerini, en öndeki hat ile gerideki depo ve hizmet alanlarının kolayca irtibat kurabilmesini sağlayacak nitelikteki bir şebeke hâlinde kazmışlardı muhtemelen. Billy, pusuya yatmış herhangi bir düşman askerinin olup olmadığını öğrenmek zorundaydı. Tüfekleri ateşe hazır bir keşif devriyesi hâlinde siperleri dolaşırlarken mangasına liderlik etti. Ancak hiç kimseye rastlamadılar.

Siper şebekesi tepenin başında sona erdi. Billy, o noktadan etrafına bakındı. Bulundukları yerin solunda ve bomba çukurlarıyla altüst olmuş bir arazinin ötesindeki bölge, Britanya birliklerince ele geçirilmişti. Sağ taraflarında ise siper bitiyor ve dibinden dere akan vadiye doğru bir yamaç iniyordu.

Doğudaki düşman bölgesine baktı. İki üç kilometre ileride Almanların bir siper şebekesi daha kazarak ikinci bir cephe hattı oluşturduklarını biliyordu. Kendi asker grubunu ileri götürmeye hevesliydi ama tereddüt etti. İlerleyen Britanya birliği göremiyordu; askerlerin cephanelerini tüketmiş oldukları için ilerlemediklerini düşündü. Malzeme kamyonlarının bomba çukurlu araziyi geçip cephane getirmelerinin ve bir sonraki aşama için yeni malzeme taleplerini almalarının an meselesi olduğunu sanıyordu.

Gökyüzüne baktı. Öğlen olmuştu. Askerleri, dün geceden beri yemek yememişti. "Almanlar bize yiyecek bir şeyler bırakmışlar mı bakalım," dedi. Alman karşı saldırısı ihtimaline karşı Donyağı Hewitt'i tepede nöbetçi bıraktı.

Aramaya değecek kadar bile yiyecek yoktu. Görünüşe göre Almanlar pek de iyi beslenemiyorlardı. Bayatlamış kara ekmek ve kurumuş salam buldular. Bira bile yoktu ki Almanlar biralarıyla ünlü bir milletti.

Tuğgeneral, sahra mutfaklarının ilerleyen birlikleri takip edeceğini ve sıcak yemek dağıtacağını söylemişti. Billy, sabırsız sabırsız sahipsiz araziye baktı ama ortada, malzeme kamyonları veya mutfaktan eser yoktu.

Kuru bisküvi ve kuru etten oluşan asker kumanyalarına razı oldular.

Rapor vermek için geriye birini göndermesi gerekiyordu ama Alman topları buna fırsat vermedi; Britanya birliklerini bombalamaya başladılar. Sahipsiz araziye nişan alıyorlardı. Alman ve Britanya hatları arasında toprak püskürten volkanlar oluşuyordu. Bombardıman öyle yoğundu ki kimsenin sağ kurtulması mümkün değildi.

Bereket versin ki kendi ön siperlerini bombalamıyorlardı. Muhtemelen Britanya birliklerinin hangi bölgeleri ele geçirdiğini, kendi ellerinde kalan bölgelerin nereleri olduğunu tam olarak bilmiyorlardı.

Billy'nin grubu kapana kısılmıştı. Cephaneleri olmadan ilerleyemezler, bombardıman yüzünden de geri çekilemezlerdi.

Ancak grupta bundan endişe duyan tek kişi Billy'ydi sanki. Diğerleri hatıra eşyaları aramaya başladılar: Mızrak tepeli miğferler, şapka nişanları, cep çakıları buldular. George Barrow ölmüş askerlerin hepsini yoklayıp saatlerini ve yüzüklerini topladı. Tommy bir subay silahı buldu: bir kutu mermisiyle birlikte bir 9mm Luger.

Uyuşukluk hissetmeye başladılar. Bunda şaşılacak bir şey yoktu, çünkü bütün geceyi ayakta geçirmişlerdi. Billy, iki nöbetçi bıraktı ve diğerlerinin bir süre uyumalarına izin verdi. Hayal kırıklığı yaşıyordu. Savaştaki ilk gününde küçük bir zafer kazanmıştı ve bunu birilerine anlatmak istiyordu.

Akşama doğru bombardıman durdu. Billy, geri çekilip çekilmemeyi düşünüyordu. Başka bir şey yapmak anlamsız gibi görünüyordu ama düşmandan kaçmakla suçlanmaktan çekiniyordu. Rütbeli subayların neler yapabileceklerini kim bilebilirdi?

Fakat Almanlar karar vermesine yardımcı oldular. Tepede nöbetçi bıraktığı Donyağı Hewitt, doğu yönünden Almanların yaklaştığını bildirdi.

Billy, elli yüz kişilik bir grup Alman askerinin vadi tarafından onlara doğru koştuğunu gördü. Mangası, yeni cephane olmadan ele geçirdikleri mevziyi savunamazdı.

Diğer yandan, geri çekildikleri takdirde suçlanmakla yüz yüze gelebilirlerdi.

Bir avuç askerini bir araya topladı. "Pekâlâ, çocuklar," dedi. "Ateş serbest. Cephaneniz bittiğinde geriye çekilin."

Tüfeğindeki tüm kurşunları, yaklaşmakta olan ama henüz altı yedi yüz metre uzaktaki Alman askerlerine sıktı, sonra dönüp koşmaya başladı. Diğerleri de aynısını yaptılar.

Alman siperlerinden çıktılar ve sahipsiz arazide, cesetlerin üzerinden atlayarak ve sedyeyle yaralıları toplayan sıhhiyecilere çarpmamaya çalışarak batan güneşe doğru koştular. Ama onlara ateş eden olmadı.

Billy, İngiliz tarafına ulaştığında bir siperin içine atladı: Ortalık, cesetler, yaralılar ve kendisi gibi hayatta kalmayı başarmış ama yorgun askerlerle doluydu. Bir sedyenin üstünde Binbaşı Fitzherbert'i gördü: yüzü kanla kaplıydı, gözleri açıktı, nefes alıyordu. Sağdı. *İşte öldüğüne üzülmeyeceğim kişi*, diye geçti aklından. Adamların çoğu, gözlerini gökyüzüne dikmiş ve bitkinlikten veya geçirdikleri şoktan felce uğramış hâlde çamurun içinde oturuyor veya yatıyordu. Subaylar, cesetlerin ve askerlerin cephe gerisine dönüşünü organize etmeye çalışıyordu. Ortalıkta bir zafer havası yoktu, ilerleyen birlikler yoktu; subaylar, savaş alanına bakmıyorlardı bile. Büyük taarruz, tam bir başarısızlık örneğiydi.

Mangasının geri kalanı da yanına indi.

"Ne büyük bir karmaşa," dedi Billy. "Güzel Tanrı'm! Amma boktan bir durum!"

[IV]

Bir hafta sonra Owen Bevin, korkaklık ve firar suçlamasıyla askerî mahkemeye çıkarıldı. Ona, mahkemede *mahkûmun arkadaşı* sıfatıyla davaya katılacak bir subay görevlendirilerek savunma yapma imkânı verildi ancak Owen bunu reddetti. Çünkü suçunun cezası idamdı ve bu durumda savunmasında, atfedilen suçu reddedeceği peşinen kabul edilirdi. Ancak Bevin, kendini savunacak hiçbir şey söylemedi. Mahkeme bir saatten kısa sürdü. Bevin suçlu bulundu.

İdama mahkûm edildi.

Evrakı, inceleme için genel karargâha gönderildi. Başkomutan idam hükmünü onayladı. İki hafta sonra bir şafak vakti Bevin, Fransa'nın çamurlu bir manda yatağında, gözleri bağlı olarak idam mangasının önüne çıkarıldı.

Askerlerden bazıları kasten nişan almamış olmalılar ki açtıkları ateşten sonra Bevin, yaralanmış ama ölmemişti. İdam mangasının komutanı olan subay Bevin'in yanına yaklaştı, tabancasını çekti, oğlanın alnına, yakın mesafeden iki el ateş etti.

Sonra, nihayet, Bevin öldü.

ON SEKİZ

Temmuz Sonu, 1916

Billy Fransa'ya gittikten sonra Ethel, hayat ve ölüm hakkında uzun uzun düşündü. Kardeşini bir daha asla göremeyebileceğini biliyordu ve onun, bekâretini Mildred'a bırakmış olduğuna memnundu. Billy ayrıldıktan sonra, "Küçük kardeşinin beni kötü emellerine alet etmesine izin verdim," demişti Mildred, kaygısız kaygısız. "Tatlı çocuk. Senin Galler köyünde onun gibi başkaları da var mı?" Fakat Ethel, Mildred'ın duygularının göründüğü kadar sığ olmadığını düşünüyordu. Çünkü Enid ve Lillian geceleri yatmadan önce, Fransa'daki Billy Amcanın sağ salim eve geri gelmesi için dua etmeye başlamışlardı.

Birkaç gün sonra da Lloyd, berbat bir göğüs hastalığına yakalandı ve çocuk acı ve çaresizlik içinde nefes almaya çalışırken Ethel onu kollarında salladı. Oğlunun ölebileceğinden korkan Ethel, anne ve babasının torunlarını hiç görmemiş olmalarından dolayı derin bir pişmanlık hissetti. İyileştiği zaman bebeği Aberowen'a götürmeye karar verdi.

Babasının evinden ayrılışından tamı tamına iki yıl sonra geri döndü Ethel. Yağmur yağıyordu. Kasaba pek fazla değişmemişti ama loş ve sıkıntılı hâli Ethel'i çarptı. Hayatının ilk yirmi bir yılında hiç öyle düşünmemişti ama Londra'da yaşadıktan sonra, Aberowen'ın her yerinin aynı renk olduğun fark etti. Her şey griydi: evler, caddeler, cüruf yığınları ve dağların tepesinde kederli kederli dolaşan yağmur bulutları.

İkindi vakti tren istasyonundan çıktığında yorgunluk hissediyordu; bütün gün sürecek bir yolculuğa on sekiz aylık bir bebekle çıkmak zor işti. Lloyd yaramazlık yapmamış, yeni çıkan iki dişiyle sırıtarak diğer yolcuların kalplerini fethetmişti. Gelgelelim, sallanan bir vagonda karnının doyurulması, pis kokulu bir tuvalette altının değiştirilmesi, huysuzlanmaya başla-

dığında sakinleştirilerek uyutulmaya çalışılması gerekiyordu ki yabancılar seyrederken bunu yapmak insanı geriyordu.

Kucağında Lloyd ve elinde bir bavulla tren garı meydanını geçip Clive Caddesi yokuşunu tırmanmaya başladı. Çok geçmeden nefes nefese kaldı. Unuttuğu şeylerden biri de buydu. Londra'nın hemen her yeri dümdüzdü ama Aberowen'da dik bir yokuştan aşağı veya yukarı yürümeden hiçbir yere gidemezdin.

Ayrıldığından bu yana burada neler olup bittiğini bilmiyordu. Billy onun tek haber kaynağıydı ama erkekler dedikodu yapmayı bilmiyorlardı. Bir süreliğine kasabanın başlıca dedikodu konusunun kendisi olduğundan hiç şüphesi yoktu. Ancak o günden bu yana yeni skandallar patlak vermiş olmalıydı.

Kasabaya dönüşü de büyük bir haber olacaktı. Kucağında bebekle yürürken birkaç kadın ona ters ters baktı. Ne düşündüklerini biliyordu. *Kendini herkesten üstün zanneden Ethel Williams, sırtında eski soluk elbisesi, kucağında bir bebekle döndü ama yanında kocası yok. Önce gurur gelir sonra da düşüş*, diyeceklerdi, incecik bir acımayla fesatlıklarını perdeleyerek.

Wellington Yolu'na girdi ama babasının evine gitmedi. Babası ona asla geri dönmemesini söylemişti. Ethel, kocasının ateşli politik kişiliği nedeniyle *sosyalist* lakabına layık görülen (Aynı caddede bir Mrs. Griffiths Kilisesi vardı.) ve Tommy Griffiths'in annesi olan Mrs. Griffiths'e mektup yazmıştı. Griffiths ailesi kilise müdavimi bir aile değildi ve Ethel'in babasının sert davranışını kabul etmemişlerdi. Ethel, Tommy'yi bir geceliğine Londra'da ağırladığı için onlar da Ethel'i ağırlamaktan mutluluk duyacaklarını söylemişlerdi. Tommy, tek çocuklarıydı ve şimdi orduda olduğu için evde fazladan bir yatakları vardı.

Anne ve babası, Ethel'in kasabaya geldiğini bilmiyorlardı.

Mrs. Griffiths, Ethel'i çok sıcak karşıladı ve Lloyd'u öpüp kokladı. Onun da Ethel yaşlarında bir kızı vardı bir zamanlar ama boğmacadan ölmüştü –Ethel kızcağızı hatırlıyordu: Gwenny adında sarışın bir kızdı.

Ethel, Lloyd'u doyurup altını değiştirdikten sonra bir bardak çay içmek için mutfak masasına oturdu. Mrs. Griffiths onun parmağındaki nikâh yüzüğünü gördü. "Evlendin mi?" diye sordu.

"Dulum," dedi Ethel. "Ypres'te öldü."

"Ah, çok yazık!"

"Onun soyadı da Williams'tı. Soyadımı değiştirmek zorunda kalmadım."

Bu hikâye kasabanın her yerine dağılacaktı. Bazıları, Ethel ile evlenen bir Mr. Williams'ın gerçek olup olmadığını sorgulayacaklardı. Buna inanıp

inanmamaları önemli değildi. Evlenmiş gibi yapan bir kadın kabul görürdü ama evlenmeden doğurduğunu ilan eden çocuklu kadınlar, işte onlar, hem şirret hem de yüzsüz kadınlardı. Aberowen sakinlerinin de kendilerine göre kuralları vardı.

"Anneni ne zaman göreceksin?" diye sordu Mrs. Griffiths.

Ethel, ebeveyninin ona nasıl bir tepki göstereceğini bilmiyordu. Onu tekrar evden atabilirlerdi veya her şeyi affedebilirlerdi veyahut da onu sürgün etmeden günahını ayıplamanın başka bir yolunu bulurlardı.

"Bilmem ki," dedi Ethel. "Korkuyorum."

Mrs. Griffiths, hâlden alıyormuş gibiydi. "Heya, dert etme, Da geçimsiz olabilir ama seni çok sever."

"İnsanlar hep öyle düşünüyor. Baban seni gerçekten çok seviyor diyorlar. Ama beni evden atabiliyorsa sevgi bunun neresinde, bilmiyorum."

"İnsanlar acele karar verebiliyorlar; hele de gururları yaralanmışsa," dedi Mrs. Griffiths, onu teselli etmeye çalışarak. "Özellikle de erkekler."

Ethel ayağa kalktı. "Neyse. Ertelemenin bir faydası yok sanırım." Lloyd'du yerden kucakladı. "Gel bakalım benim güzelim. Anneannen ve dedenle tanışma zamanı geldi."

"Şansın açık olsun," dedi Mrs. Griffiths.

Williams ailesi sadece bir iki kapı ötede oturuyordu. Ethel, babasının evde olmadığını umuyordu. O zaman en azından babası kadar merhametsiz olmayan annesiyle biraz vakit geçirebilirdi.

Kapıyı çalınayı düşündü ama bunun gülünç olacağına karar verdi; doğrudan içeri girdi.

Hayatının birçok gününü geçirdiği mutfağa gitti.

Ne annesi ne de babası evdeydi ama Gramper sandalyede uyukluyordu. Gözlerini açtı, önce şaşırdı sonra sıcacık bir sesle konuştu: "Ethel'imiz gelmiş!"

"Merhaba Gramper."

Ayağa kalkıp Ethel'e yaklaştı. Daha da zayıflamıştı sanki: Küçücük yerde yürümek için masaya dayanıyordu. Ethel'i yanaklarından öptü ve Lloyd'a döndü. "Ah, ah, bu kimmiş bakalım?" dedi keyifle. "Benim ilk *torunumun-çocuğu* olabilir mi?"

"Adı Lloyd," dedi Ethel.

"Ne güzel bir isim!"

Lloyd, yüzünü Ethel'in omzuna gömdü. "Pek utandı," dedi Ethel.

"Ah, beyaz bıyıklı ve yabancı bir ihtiyardan korkmuş olmalı. Birazdan alışır. Otur benim güzelim ve bana her şeyi anlat."

"Annem nerede?"

"Bir teneke reçel almak için *Ko-op*a gitti." Yerel market, kârını müşterilere dağıtan bir kooperatifti. Güney Galler'de böyle dükkânlar pek modaydı ama kimse *kooperatif* kelimesini telaffuz edemediği için *ko-op, kop, korp*, gibi çeşitli ifadeler kullanıyorlardı. "Birazdan gelir."

Ethel, Lloyd'u yere oturttu. Bebek, ortalığı keşfetmeye başladı. Gramper gibi tek eliyle eşyalara tutuna tutuna yürüyordu. Ethel, *Asker Karısı* gazetesindeki yöneticilik görevini anlattı: matbaacılarla uğraşmak, gazeteyi dağıtmak, satılmayan gazeteleri toplamak, gazeteye ilan ve reklam almak. Gramper, bu işi yapmayı nasıl öğrendiğini merak etti: Ethel de gazeteyi Maud'la birlikte kurduklarını ve yapa yapa öğrendiklerini anlattı. Matbaacıyla uğraşmayı sevmiyordu; çünkü adam, kadınlardan emir almayı sevmiyordu. Ama Ethel reklam almayı iyi biliyordu. İkisi konuşurken Gramper saat zincirini çıkardı, Lloyd'a hiç bakmadan elini havada tutup salladı. Çocuk, parlak zincire baktı, eline almak istedi, Gramper onun zinciri tutmasına izin verdi. Çok geçmeden Lloyd, ayakta durabilmek için Gramper'ın dizlerine dayanmış, saati inceliyordu.

Ethel, bu eski evde kendini bir garip hissediyordu. Bu evin, uzun yıllar giyildiği için ayağın şeklini alan rahat bir çift pabuç gibi olacağını sanmıştı ama aslında belli belirsiz bir huzursuzluk hissediyordu. Eski bir komşularının, iyi tanıdığı evi gibiydi daha çok. Rengi solmuş, nakışlı duvar süslerine ve üzerlerindeki, okumaktan gına geldiği dinî dizelere baktı ve annesinin on yıllardır bunları neden değiştirmediğini merak etti. Kendini bu evde yabancı hissetti.

"Billy'mizden haber aldınız mı?" diye sordu, Gramper'a

"Hayır, ya sen?"

"Fransa'ya gittiğinden beri almadım."

"Somme Nehri'ndeki büyük savaşta olduğunu sanıyorum."

"Umarım değildir. Orası için kötü şeyler söyleniyor."

"Heya, dedikodulara inanırsan korkunçmuş."

İnsanlar dedikodu yapıyordu, çünkü gazete haberleri muğlak bir neşe içindeydi. Ama yaralıların pek çoğu Britanya hastanelerine getirilmişti ve onların verdiği türler ürpertici katliam ve beceriksizlik haberleri ağızdan ağıza dolaşıyordu.

Annesi içeri girdi. "Sanki yapacak başka bir işleri yokmuş gibi dükkânda durup gevezelik ediyorlar... oh!" Durdu. "Oh, Cennetteki Efendimiz! Bu bizim Ethel mi?"

Gözlerine yaşlar doldu.

Ethel annesine sarıldı.

"Cara bak! Torunun Lloyd da burada!"

Annesi gözlerini sildi ve bebeği kucakladı. "Çok tatlı, değil mi?" dedi. "Ne güzel kıvırcık saçlar! Billy'nin bu yaştaki hâline benziyor." Lloyd, korkmuş gibi bir süre anneannesine baktı, sonra ağlamaya başladı.

Ethel bebeği kucağına aldı. "Son zamanlarda iyice ana kuzusu oldu," dedi, özür diler gibi.

"O yaşta hepsi öyledir," dedi Cara. "Şimdi keyfini çıkar, kısa bir sonra değişecek."

"Da nerede?" diye sordu Ethel, sesinin çok fazla gergin çıkmamasına gayret ederek.

Annesi de gergin gibiydi. "Sendika toplantısı için Caerphilly'ye gitti." Saate baktı. "Treni kaçırmazsa akşam yemeği için birkaç dakikaya burada olur."

Babasının geç kalmasını tercih ettiğini düşündü Ethel. Kendisi de öyle hissediyordu.

Kriz ortaya çıkmadan önce annesiyle biraz daha vakit geçirmek istiyordu.

Cara çay yaptı ve masaya bir tabak şekerli Galler keki koydu.

Ethel bir parça kek aldı. "İki yıldır bunlardan yemedim," dedi. "Çok lezzetli."

"İşte ben buna hoşluk derim," dedi Gramper, mutlu mutlu. "Kızım yanımda, torunum yanımda ve torunumun çocuğu yanımda ve hepsi aynı odada. Bir adam hayatta başka ne ister?" Bir parça kek aldı.

Ethel, bazı insanların, sırtında yegâne elbisesi ile bütün gün dumanlı bir mutfakta oturan Gramper'ın hayatına hayat demeyebileceğini düşündü. Ama o, elindekilerle mutluydu ve bugün, en azından dedesini çok mutlu etmişti.

Sonra, Da geldi.

Annesi: "Senin yaşlarındayken bir kerecik Londra'ya gitme fırsatım oldu ama deden dedi ki:" Cara cümlesinin orta yerinde kaldı. Kapı açılınca sustu. Da, sırtında toplantı elbisesi, başında madenci kasketi ve yokuş çıkarken terlemiş hâlde caddeden içeri girerken hepsi kapıya baktı; içeri bir adım attı, durdu ve bakakaldı.

"Bak kim geldi," dedi annesi, zorlama bir neşeyle. "Ethel ve torunun." Yüzü, gerginlikten solmuştu.

Da, hiçbir şey söylemedi. Kasketini çıkarmadı.

"Merhaba baba. Bu Lloyd," dedi Ethel.

Da ona bakmadı.

"Oğlan sana benziyor, Dai evladım –şu ağza bak, gördün mü?" dedi Gramper.

Lloyd, odadaki gerginliği hissetmiş gibi ağlamaya başladı.

Da, hâlâ tek kelime etmiyordu. Ethel, onu böyle bir oldubittiye getirerek hata yaptığını anladı. Babasına, eve gelmesi için onu affetme fırsatı vermemişti. Ve şimdi de bu sürpriz babasının savunmaya geçmesine neden olmuştu. Çünkü köşeye sıkışmıştı ve babasını sıkıştırmanın her zaman bir hata olduğunu hatırladı.

Yüzüne inatçı bir ifade yerleşen Da, karısına döndü ve dedi ki: "Benim bir torunum yok."

"Ah yapma," dedi Cara, duygulu duygulu.

Babasının yüz ifadesi değişmedi. Kıpırdamadan durup annesine baktı ve konuşmadı. Bir şey bekliyordu: Ethel çıkıp gitmeden kıpırdamayacaktı. Cara ağlamaya başladı.

"Ah, kahretsin," dedi Gramper.

Ethel, Lloyd'u kucağına aldı. "Özür dilerim anne," dedi hıçkırarak. "Ben sandım ki belki..." Boğazı tıkandı, sözünü bitiremedi. Kucağında Lloyd'la hızla babasının yanından geçti. Da onun yüzüne bakmadı.

Ethel dışarı çıktı, kapıyı çarparak kapadı.

[II]

Sabahları erkekler madendeki işlerine gittikten ve çocuklar okula gönderildikten sonra kadınlar, genellikle evlerin dışındaki işlere koyulurlardı: Evlerinin önünü süpürür, merdivenleri paspaslar veya pencereleri siler; bazıları dükkâna gider veya diğer ayak işlerine koştururdu. *Küçük evlerinin dışındaki dünyayı görmek istiyorlar*, diye düşündü Ethel. *Hayatın, derme çatma evlerinin duvarlarıyla sınırlı olmadığını görmeleri gerekiyor.*

Ethel, Sosyalist Mrs. Griffiths'in kapısı önünde duvara dayanmış, güneşleniyordu. Bütün sokak boyunca, kadınlar evlerinin dışında ve güneş altında olmak için bir neden bulmuşlardı. Lloyd, bir topla oynuyordu; diğer çocukların top fırlatmalarını görmüştü ve aynı şeyi o da yapmak istiyordu ama beceremiyordu. *Top fırlatmak ne kadar da karmaşık bir iş*, diye düşündü Ethel. *Kolun geriden öne doğru savruluşunun son noktasına gelmeden hemen önce parmaklar açılıp top serbest bırakılacak.* Lloyd bunu bilmiyor, topu çok daha önceden bırakıyordu ve bazen omzundan arkaya düşürüyordu veya serbest bırakmakta geç kalıyor ve top hız kazanamıyordu. Ama

denemeye devam etti. *Sonunda başaracak*, diye düşündü Ethel, *bir daha da asla unutmayacak. Kendi çocuğun olana kadar, çocukların ne kadar çok şey öğrenmek zorunda olduklarını anlayamıyorsun.*

Babasının, bu küçük oğlanı nasıl reddedebildiğini anlayamıyordu. Lloyd yanlış bir şey yapmamıştı. Günahkâr olan Ethel'in kendisiydi ama insanların çoğu da günahkârdı. Tanrı onların günahlarını affediyorsa babası kim oluyordu da başkalarını yargılayabiliyordu? Ethel, aynı anda hem öfke hem de keder hissediyordu.

Postacı çocuk Geraint Jones, atının sırtında caddenin aşağısından geldi ve atını tuvaletlerin yakınına bağladı. Paket ve telgraf teslimatı yapardı ama bugün elinde herhangi bir paket yoktu. Ethel, sanki güneş bir bulutun arkasına saklanmış gibi, ani bir titreme hissetti. Wellington Yolu'na nadiren telgraf gelirdi ve geldiğinde de kötü haber getirirdi.

Geraint, yokuş aşağı yürüyerek Ethel'den uzaklaştı. Ethel bir rahatlama hissetti: Haber, onun ailesi için değildi.

Ethel'in aklı, Leydi Maud'dan gelen bir mektuba kaydı. Ethel ve Maud, kadınlara oy hakkı talebinin de silahaltındaki askere imtiyaz tanınması tartışmalarının bir parçası olmasını sağlamak için bir kampanya başlatmışlar ve Başbakan Asquith'in konuyu sümen altı etmesine fırsat vermeyecek kadar da ses getirmişlerdi.

Maud'dan gelen habere göre Başbakan, meseleyi *Speaker's Conference*[1] denen bir komiteye havale ederek yan çiziyordu. *Fakat bu iyi bir şey*, diyordu Maud. *Avam Kamarasındaki tiyatrovari konuşmalar yerine daha sakin özel tartışmalar yapılabilir ve kim bilir, belki de sağduyu galip gelir.* Ama gene de Asquith'in bu komiteye kimleri sokacağını öğrenmeye uğraşıyordu.

Birkaç ev ötedeki Williams ailesinin kapısından, Gramper çıktı; pencere denizliğine oturdu ve o günün ilk piposunu yaktı. Ethel'i görünce gülümseyerek el salladı.

Öbür taraftaysa Joey ve Johnny kardeşlerin annesi Minnie Ponti, bir değnekle halı silkiyor; çıkan toz, kadını öksürtüyordu.

Mrs. Griffiths, mutfak ocağından topladığı bir kürek dolusu külle dışarı çıktı ve külü, toprak yoldaki bir çukura döktü.

Ethel, kapı önüne çıkmadan önce yatakları düzeltmiş ve kahvaltı bulaşıklarını yıkamıştı. "Ben de bir şeyler yapabilir miyim?" diye sordu, Mrs. Griffiths'e. "İstersen gidip Ko-op alışverişini yapabilirim."

"Tamam," dedi Mrs. Griffiths. "Birkaç dakikaya kalmaz sana bir liste hazırlarım." Kesik kesik soluyarak duvara yaslandı. Şişman bir kadındı ve en

[1] Parlamento Başkanlık Konferansı (çev. notu).

küçük bir iş yaptığında bile nefesi kesiliyordu.

Ethel, caddenin dibinden gelen bir gürültü duydu. Birçok ses yükseldi ve ardından bir çığlık duydu. Mrs. Griffiths ile birbirlerine baktılar. Ethel, Lloyd'u kucağına aldı ve tuvaletlerin öbür tarafında ne olup bittiğini anlamak için hızlı hızlı o tarafa doğru yürüdüler.

İlk gördükleri şey, avaz avaz ağlayan Mrs. Pritchard'ın etrafını sarmış bir grup kadındı ve Mrs. Pritchard'ı sakinleştirmeye çalıyorlardı. Ama tek ağlayan o değildi. Bir çatı çökmesinde tek bacağını kaybeden eski madenci Güdük Pugh, sanki devrilmiş gibi yolun ortasına oturmuştu ve iki yanında da komşuları vardı. Yolun karşısında, Mrs. Dükkâncı John Jones, elinde bir kâğıt, hıçkıra hıçkıra evinin kapısında duruyordu.

Ethel, Postacı çocuk Geraint'i gördü: Yolu geçip diğer kapıları çalarken yüzü bembeyaz, gözleri dolu doluydu.

"Telgraflar Savaş Bakanlığından –oh Tanrı'm, sen bize yardım et," dedi Mrs. Griffiths.

"Somme Savaşı," dedi Ethel. "Aberowen Pals de oradaydı herhâlde."

"Alun Pritchard ölmüş olmalı. Ve Clive Pugh ve Nebi Jones –çavuştu, anne babası onunla gurur duyuyorlardı..."

"Zavallı Mrs. Dükkâncı Jones, diğer oğlu da madendeki patlamada öldü."

"Tanrı'm benim oğlum Tommy hayatta olsun. Lütfen Tanrı'm!" diye dua etti Mrs. Griffiths, meşhur bir ateistin karısı olmasına rağmen.

"Ve Billy," dedi Ethel; sonra da Lloyd'un minik kulağına fısıldadı: "Ve baban."

Geraint, omuzuna çaprazlama astığı, branda bezinden bir çanta taşıyordu. Ethel korkuyla o çantanın içinde daha kaç tane telgraf olduğunu düşündü. Çocuk, postacı şapkası takmış bir ölüm meleği gibi, bir o kaldırıma bir öbürüne geçerek sokağı geziyordu. Tuvaletleri geçip sokağın yukarısına doğru yürümeye başladığında herkes kaldırımlara çıkmıştı. Kadınlar ne iş yapıyorlarsa bıraktılar ve durup beklemeye başladılar. Ethel'in anne ve babası da dışarı çıktı –Da henüz işe gitmemişti. Gramper'ın yanında, sessizlik ve korku içinde beklemeye başladılar.

Geraint, Mrs. Llewellyn'e yaklaştı. Oğlu Arthur ölmüş olmalıydı. Ethel, çocuğun Sivilce lakabını hatırladı. Zavallı çocuğun artık yüzünün derisi için üzülmesine gerek kalmamıştı.

Mrs. Llewellyn, Geraint'i başından defetmek ister gibi ellerini kaldırdı. "Hayır!" diye bağırdı. "Hayır, lütfen!"

Geraint telgrafı uzattı. "Benim elimden bir şey gelmez Mrs. Llewellyn," dedi, sadece on yedi yaşlarındaki postacı. "Üzerinde sizin adresiniz yazıyor,

bakın!"

Mrs. Llewellyn hâlâ telgrafı almak istemiyordu. "Hayır!" dedi arkasını dönüp yüzünü avuçlarının içine gömerek.

Geraint'in dudakları titredi. "Lütfen alın," dedi. "Daha elimde bir sürü telgraf var ve postanede de daha yüzlercesi var! Saat on oldu ve ben bütün hepsini bu akşama kadar nasıl dağıtacağım, bilmiyorum. Lütfen."

Yan komşu Mrs. Parry Price araya girdi: "Onun yerine ben alayım. Benim oğlum yok."

"Çok teşekkür ederim Mrs. Price," dedi Geraint ve yoluna devam etti. Çantasından bir telgraf daha çıkardı, adrese baktı ve Griffiths adresini geçip gitti. "Oh çok şükür Tanrı'm," dedi Mrs. Griffiths. "Tommy'm hayatta, sana çok şükür." Rahatlamayla birlikte ağlamaya başladı. Ethel, kucağındaki Lloyd'du öbür koluna geçirip Mrs. Griffiths'e sarıldı.

Postacı, Minnie Ponti'ye yaklaştı. Kadın çığlık atmadı ama gözyaşları yanaklarından aşağı yuvarlanıyordu. "Hangisi?" dedi çatlak bir sesle. "Joey mi Johnny mi?"

"Bilemem Mrs. Ponti," dedi Geraint. "Açıp okumanız lazım."

Mrs. Ponti kâğıdı açtı. "Göremiyorum!" diye bağırdı. Gözlerini ovalayıp gözyaşlarını sildi ve tekrar baktı. "Giuseppe!" dedi. "Joey'im ölmüş. Benim zavallı küçüğüm!"

Mrs. Ponti'nin evi yolun sonuna yakındı. Ethel, kalbi güm güm atarak Geraint'in, Williams adresine gidip gitmeyeceğine baktı. Billy hayatta mıydı değil miydi?

Postacı, Mrs. Ponti'yi gözyaşları içinde bırakıp döndü. Caddenin karşısına baktı, korkulu bir bekleyişle kendini izleyen Da, Cara ve Gramper'ı gördü; çantasını yokladı. "Wellington Yolu'na başka telgraf yok," dedi.

Ethel az daha yere yığılıyordu. *Billy yaşıyor.*

Dönüp anne ve babasına baktı. Annesi ağlıyordu. Gramper piposunu yakmaya çalışıyordu ama elleri titriyordu.

Da, Ethel'e bakıyordu. Ethel, babasının yüzündeki ifadeyi okuyamadı. Bir duygu fırtınasına yakalanmış gibiydi ama nasıl bir duygu olduğunu anlayamıyordu.

Da, Ethel'e doğru bir adım attı.

Fazla bir şey değildi ama yeterliydi. Ethel, kucağında Lloyd'la babasına koştu.

Da, ikisine birden sarıldı. "Billy yaşıyor," dedi. "Sen de yaşıyorsun."

"Oh Da," dedi Ethel. "Yüzünü kara çıkardığım için öyle üzgünüm ki."

"Orasını boş ver," dedi Da. "Artık orasını boş ver." Kızının sırtını okşadı.

"Üzülme, üzülme," dedi, Ethel çocukken düşüp dizlerini yaraladığı zamanlarda yaptığı gibi. "Geçti artık."

[III]

Tüm mezheplerin birlikte ayin yapması, Aberowen Hristiyanları arasında pek sık rastlanan bir şey değildi. Galler halkı için dogmatik farklar önemliydi. Bazı gruplar, İncil'de İsa'nın doğum tarihine ilişkin hiçbir bilgi olmadığını öne sürerek Noel kutlamayı reddederlerdi. Bazıları, seçimlerde oy kullanmayı reddediyorlardı; çünkü Aziz Paul: "Bizim vatandaşlığımız cennettedir," diye yazmıştı. Hiç kimse, kendisi gibi düşünmeyenlerle yan yana ibadet etmek istemiyordu.

Ancak çarşamba günkü telgraflardan sonra böyle farklılıklar az da olsa önemsizleşti. Aberowen bölge rahibi Reverend Thomas Ellis-Thomas, ölenler anısına ortak bir ayin önerdi. Telgraflar dağıtıldığında iki yüz on bir kişinin öldüğü anlaşılmıştı; savaş hâlâ devam ediyordu ve her gün, bir iki telgraf daha geliyordu. Kasabadaki her caddeden ölüm çıkmıştı ve iç içe geçmiş madenci sokaklarının her birkaç metresinde, bir matem evi vardı.

Methodistler, Baptistler ve Katolikler, Anglikan rahibin önerisini kabul ettiler. Full Gospel Baptisleri, Yehova'nın Şahitleri, Yeniden Doğuş Protestanları ve Bethesda Şapeli gibi diğer küçük mezhep grupları bu ayinin dışında kalmayı tercih edebilirlerdi.

Ethel, babasının kendi vicdanıyla mücadele ettiğini görüyordu. Ama hiç kimse, kasaba tarihinin en büyük ayini olacağı söylenen böyle bir olayın dışında kalmak istemezdi; sonunda bütün aile törene katıldı.

Aberowen'da bir sinagog yoktu ama ölenler arasında genç Jonathan Goldman'da vardı; o nedenle kasabadaki bir avuç Yahudi de dinlerine bir ayrıcalık tanınacak olmamasına rağmen ayine katıldı.

Ayin, bir pazar günü öğleden sonra saat ikide ve kasabanın eğlence-dinlence alanı olarak kullanılan belediye parkında yapıldı. Din adamlarının üzerine çıkmaları için kasaba meclisi tarafından geçici bir platform yaptırılmıştı. Güneşli, güzel bir gündü ve ayine, üç bin kişi katıldı.

Ethel kalabalığa göz gezdirdi. Perceval Jones, silindir şapkasıyla oradaydı. Kasabanın belediye başkanı olmanın yanı sıra şimdi de Parlamentodaki üyesiydi. Ayrıca Aberowen Pals Taburunun fahri komutanıydı ve askere alma işlerini de yönetiyordu. Celtic Madencilik Şirketinin birkaç yöneticisi de yanındaydı. *Sanki ölenlerin kahramanlıkları çok da umurlarındaymış gibi*, diye düşündü Ethel, suratını ekşiterek. Maldwyn *Merthyr'e-gitmiş-*

Morgan da karısıyla birlikte gelmişti. *Ama onların gelmeye hakkı var. Oğulları Roland Morgan da ölenler arasında.*

Sonra Fitz'i gördü.

Önce tanıyamadı: Siyah bir elbise ve şapka giymiş Prenses Bea'yı; arkasında, Lloyd ile aynı yaştaki genç Aberowen Vikontunu taşıyan sütanneyi gördü. Bea'nın yanında, kafasının bir tarafı sol gözünü de kapatacak şekilde bandajlanmış, sol bacağı alçıya alınmış, koltuk değnekli bir adam vardı. Uzun bir süre baktıktan sonra Ethel, onun Fitz olduğunu anladı ve şaşkınlıkla bağırdı.

"Ne oldu?" dedi annesi.

"Konta bak!"

"Ah, o Kont mu? Vah vah, zavallı adam!"

Ethel, Fitz'e uzun uzun baktı. Artık ona âşık değildi –Ethel'e çok zalimce davranmıştı. Ama Ethel kayıtsız kalamazdı. O bandajın altındaki o yüzü öpmüş, ne yazık ki şimdi sakatlanmış olan o uzun ve güçlü bedeni okşamıştı. Fitz, kibirli –ki bütün zaafları içinde en affedilebilir olanıydı– bir adamdı ve aynaya baktığında hissedecekleri, onun canını bütün yaralardan çok daha fazla yakacaktı.

"Acaba neden evinde kalmadı?" dedi annesi. "İnsanlar anlayış gösterirdi."

Ethel başını sağa sola salladı. "Fazlasıyla kibirli," dedi. "O gençleri ölüme sürükledi. Onun için gelmek zorundaydı."

"Kontu çok iyi tanıyorsun," dedi annesi; yüzündeki ifadeyi gören Ethel, onun gerçeği bilip bilmediğini merak etti. "Fakat sanırım, kaymak tabakanın da acı çektiğini herkese göstermek istiyor."

Ethel, hemfikirmiş gibi başını salladı. Annesi haklıydı. Fitz, burnu havada ve kimseyi iplemeyen bir adamdı ama bununla çelişen bir istekle sıradan insanların ona saygı göstermesine ihtiyaç duyuyordu.

Kasabın oğlu Pirzola Dai, Ethel'in yanına geldi. "Seni tekrar Aberowen'da görmek ne güzel," dedi.

Güzel bir elbise giymiş, ufak tefek bir adamdı. "Nasılsın Dai?" dedi Ethel.

"Çok iyiyim, teşekkür ederim. Yarın yeni bir Charlie Chaplin filmi başlıyor. Chaplin sever misin?"

"Sinemaya gidecek vaktim olmuyor."

"Neden yarın gece bebeği annene bırakıp benimle gelmiyorsun?"

Dai, beş yıl önce, Cardiff'teki Saray Sineması'nda elini eteğinin üstüne koymuştu ama Ethel, onun gözlerindeki ifadeden bu olayı unutmadığını anladı. "Hayır, Dai, teşekkür ederim," dedi kestirip atarak.

Pirzola'nın kolayca pes etmeye niyeti yoktu. "Şimdi madende çalışıyo-

rum ama babam emekli olunca dükkâna geçeceğim," dedi.

"Başarılı olacağından eminim."

"Bazı adamlar bebeği olan kızlara bakmazlar," dedi Pirzola. "Ben öyle değilim."

Bu sözde biraz aşağılama vardı ama Ethel gocunmamaya karar verdi. "Hoşça kal Dai. Davet ettiğin için teşekkür ederim."

Pirzola, üzgün üzgün gülümsedi. "Sen hâlâ tanıdığım en güzel kızsın," dedi; kasketinin ucuna dokundu ve dönüp gitti.

"Onun nesini beğenmedin?" dedi annesi, kızarak. "Senin bir kocaya ihtiyacın var ve o da iyi bir aday!"

Nesini beğenmemişti sahiden? Biraz kısa boyluydu ama bu kusurunu sevimliliğiyle kapatıyordu. Geleceği iyiydi ve başka bir adamın çocuğunu kabul etmeye hazırdı. Onunla sinemaya gitmeyi neden hiç tereddütsüz reddetmişti? Hâlâ kalbinin derinliklerinde kendini Aberowen halkından üstün mü görüyordu?

Ön sırada seçkinler için konmuş sandalyeler vardı. Fitz ve Bea, Perceval Jones ve Maldwyn Morgan'ın yanına oturdular ve ayin başladı.

Ethel'in Hristiyan dinine inancı çok sağlam değildi. Bir Tanrı olduğuna inanıyordu ama Tanrı'nın, babasının zannettiği kadar makul olduğundan kuşku duyuyordu. Babasının, kurumsal kiliselerle olan ateşli anlaşmazlığı Ethel'de, ikonalara, tütsüye ve Latince'ye karşı ılımlı bir soğukluk olarak ortaya çıkmıştı. Londra'dayken nadiren de olsa pazar sabahları Calvary Gospel Hall'a gidiyordu ve bunun başlıca sebebi de oradaki rahibin, o binada Maud'un klinik kurmasına ve İşçi Partisi tarafından düzenlenen toplantılara izin veren, ateşli bir sosyalist olmasıydı.

Belediye parkında bir org yoktu elbette; dolayısıyla da cemaatteki bağnazlar, müzik aletlerine itiraz etme dürtülerini zapt etmek zorunda kalmadılar. Ethel babasından duymuştu: Bu ayinde okunacak ilahilere kimin öncülük edeceği konusunda sorun çıkmıştı ki Aberowen halkı için bu rol, kimin vaaz vereceğinden çok daha önemli bir meseleydi.

Sonunda, Aberowen Erkek Sesleri Korosu ön tarafta yerini aldı; müziği, belli bir kiliseye bağlı olmayan bir koro şefi yönetecekti.

Koro, Handel'in *'He Shall Feed His Flock Like a Shepherd'*[2] parçasıyla başladı: Cemaatin de katılarak kusursuzca söyleyebileceği bölümleri olan gözde bir ilahiydi. *And gather the lambs with his arm*[3] dizesi söylenirken yüzlerce tenor ses, bütün parkı inletti. Ethel, Londra'da bulunduğu süre bo-

[2] İngilizce, "O, bir çoban gibi sürüsünü besleyecek" anlamında (çev. notu).

[3] İngilizce, "Ve kuzularını bir araya koluyla toplar" anlamında (çev. notu).

yunca, insanın içini titreten bu müziği özlediğini fark etti.

Katolik rahip, "De Profundis[4]," diye başlayarak *Mezmur 129*'u Latince okudu. Elinden geldiği kadar bağırarak okuyordu ama kalabalığın gerilerinde kalanlar onu zar zor duyabiliyordu. Anglikan rahip, *Book of Common Prayer*[5] kitabından *Collect for the Burial of the Dead*[6] duasını okudu. Sonra, genç Methodist Dilys Jones, *Love Divine, All Loves Excelling*[7] adlı bir Charles Wesley[8] ilahisi söyledi. Baptist rahip de 20. mısradan başlayarak *1 Korintliler 15*'i[9] sonuna kadar okudu.

Diğer bağımsız mezhepleri de tek bir vaiz temsil edecekti ve bu görev, Ethel'in babasına düşmüştü; *Romalılar 8* dizelerini okumaya başladı: "'Eğer İsa'yı ölümden dirilten Yaradan'ın ruhu içinizde yaşıyorsa İsa'yı ölümden dirilten Yaradan, içinizde yaşayan Ruh'u ile sizin ölümlü bedenlerinizi de diriltecektir.'"

Gür bir sesi vardı ve bütün parkı inletiyordu. Ethel babasıyla gurur duydu. Bu konuşmayı yapma şerefinin ona verilmesi, kasabanın önde gelen bir adamı ve hem dinî hem de politik lideri olduğunun kabul edilmesiydi. Çok da yakışıklı görünüyordu: Cara ona, Merthyr'deki Gwyn Evans mağazasından yeni bir siyah ipek kravat almıştı.

Da, yeniden diriliş ve ahiret hakkında konuşmaya başladığında Ethel'in dikkati dağıldı; çünkü bunların hepsini daha önce dinlemişti. Ölümden sonra hayat olduğunu varsayıyordu ama emin değildi ve nasılsa hayatı bittiğinde öyle bir hayat olup olmadığını öğrenecekti.

Kalabalıktaki bir hareketlenme, babasının okuduğu metinden farklı bir şeyler söylemeye başladığının işareti gibiydi. "Bu ülke savaşa girmeye karar verdiğinde umarım bütün Parlamento Üyeleri, dini bütün bir samimiyetle kendi vicdanlarına dönmüş ve orada, Efendimizin rehberliğini aramışlardır. Ama o adamları Parlamentoya kim yolladı?" dediğini duydu babasının.

Hah, politikleşiyor, diye düşündü Ethel. *Helal sana Da. Bölge papazının yüzündeki o kibir dökülüp gidecek şimdi.*

"Lafa gelince *bu ülkedeki her erkek askerlik hizmetiyle yükümlü* deniyor ama savaşa girme kararının alınmasına katılma izni, her erkeğe verilmi-

---

[4] Latince, *derinlerden* anlamında (çev. notu).

[5] Britanya'nın toplu dua kitabı (çev. notu).

[6] İngilizce, "Ölüleri defni için toplanın" anlamında (çev. notu).

[7] İngilizce, "İlahi aşk, bütün aşklar kusursuz" anlamında (çev. notu).

[8] Methodist hareketin önderlerinden ve altı bine yakın ilahi yazan bir İngiliz (1707-1788), (çev. notu).

[9] İsa'nın yeniden doğuşunu anlatan bölüm (çev. notu).

yor!"

Kalabalıktan, bu sözü onaylayan sesler yükseldi.

"İmtiyaz kuralları bu ülke erkeklerinin yarısını yok sayıyor!" dedi Da.

"Ve kadınların tamamını!" diye bağırdı Ethel.

"*Şşş*! Baban konuşuyor, sen değil," dedi annesi.

"Temmuzun ilk gününde, orada, Somme Nehri'nin kıyısında, iki yüzden fazla Aberowenlı erkek öldü. Aldığım bilgiye göre, Britanya'nın zayiatı elli binden fazla!" Babasının bu sözünün ardından kalabalıktan bir dehşet uğultusu yükseldi. Kayıp sayısını bilen çok fazla kimse yoktu; babası bu rakamları Ethel'den, Ethel ise Savaş Bakanlığında arkadaşları olan Maud'dan öğrenmişti. "Elli bin zayiatın yirmi bini ölü," diyerek devam etti Da. "Ve savaş devam ediyor. Günbegün daha çok genç adam katlediliyor." Kalabalıktan muhalif sesler de yükseliyor ama babasıyla hemfikir olanların sesleri onları bastırıyordu. Da, elini kaldırarak onları susturdu. "Kimi suçlamanız gerektiğini söylemeyeceğim. Sadece şunu söyleyeceğim. Bazı erkeklerin savaş kararına katılmalarına izin verilmiyorsa böyle bir katliamın haklı bir nedeni olamaz."

Bölge papazı, konuşmayı durdurmak için ileri atıldı; Perceval Jones, platforma çıkmaya çalıştı ama beceremedi. Da, konuşmasını bitirmek üzereydi. "Eğer bir daha bizden savaşa gitmemiz istenirse bu, bütün halkın rızası alınmadan yapılamayacak."

"Hem erkeklerin hem de kadınların rızası!" diye bağırdı Ethel ama madencilerden yükselen tezahürat içinde sesi kaybolup gitti.

Şimdi babasının önüne dikilerek onu protesto eden birkaç adam vardı ama onun sesi, tüm keşmekeşi aşarak patladı. "Bir daha asla azınlığın kararıyla savaşa gitmeyeceğiz," diye kükredi Da. "Asla! Asla! Asla!"

Da, yerine oturduğunda kalabalıktan gök gürültüsü gibi bir tezahürat koptu.

ON DOKUZ

Temmuz - Ekim 1916

Rusya'nın, Avusturya-Macaristan'la olan eski sınıra yakın bir konumda ve bir zamanlar Polonya'ya ait bölgesindeki Kovel[1] şehri, bir demir yolu kavşağıydı. Rus ordusu, şehrin otuz kilometre doğusunda ve Stokhod[2] Nehri kıyısında toplanıyordu. Bütün bölge bataklıktı ve yüzlerce kilometrekarelik alandaki çamur, ayak izleriyle oluşan patikalarla örülmüştü. Grigori, nispeten kuru bir toprak parçası buldu ve takımına kamp kurmayı emretti. Çadırları yoktu: Binbaşı Azov, çadırları üç ay önce Pinsk'te[3] bir giyim fabrikasına satmıştı. Dediğine göre, yaz gününde askerlerin çadıra ihtiyaçları yoktu ve kış geldiğinde de zaten ölmüş olacaklardı.

Bir mucize eseri, Grigori hâlâ hayattaydı. Şimdi bir çavuş olmuştu ve arkadaşı Isaak da onbaşıydı. 1914 yılında askere alınanlardan geriye kalan birkaç kişinin hemen hepsi şimdi astsubay rütbeleri taşıyorlardı. Grigori'nin taburunun tamamıma yakını, önce yok olmuş, sonra başka taburlara devredilmiş, sonra takviye edilmiş ve tekrar yok olmuştu. Eve geri gönderilmek dışında her yere gönderiliyorlardı.

Son iki yılda Grigori, tüfek, süngü ve el bombası kullanarak ve pek çoğunu da nasıl öldüklerini görebileceği kadar yakından vurarak insan öldürmüştü.

Yoldaşlardan bazıları ve özellikle de biraz eğitimli olanlar, insan öldürdükleri için geceleri kâbuslar görüyorlardı ama Grigori görmüyordu. Kır-

[1] Bugünkü Ukrayna'nın kuzeybatı köşesinde, Polonya ve Belarus sınırlarına yakın (çev. notu).

[2] Güncel haritalarda *Stokhid* adıyla geçiyor (çev. notu).

[3] Kovel şehrinin kuzeydoğusunda, bugünkü Belarus topraklarında ve Ukrayna sınırına yakın (çev. notu).

sal kesimdeki köy hayatının gaddarlığı içine doğmuş ve bir öksüz olduğu hâlde, St. Petersburg caddelerinde hayatta kalabilmeyi başarmıştı; vahşet, onun gecelerinde kâbus olmuyordu.

Onun asıl çıldırdığı şey, subayların aptallığı, vurdumduymazlığı ve yiyiciliğiydi. İktidar sınıfının yakınında olmak ve onların yanında savaşmak, Grigori'yi devrimci yapmıştı.

Hayatta kalmak zorundaydı. Kendisinden başka Katerina'ya bakacak kimse yoktu. Ona, düzenli olarak mektup yazıyor ama ara sıra, okullu bir kız yazısı gibi okunaklı, bol hatalı ve bolca karalanmış cevaplar alıyordu. Grigori bütün mektupları saklıyor; hepsini tertipli bir tomarın içine bağlayarak asker torbasında taşıyor ve uzun bir süre yeni mektup gelmediğinde eskileri okuyordu.

Katerina ilk mektupta, bir oğlan doğurduğunu yazmıştı. Lev'in oğlu Vladimir, şimdi on sekiz aylıktı. Grigori, bebeği görme özlemi çekiyordu. Kardeşinin bebekliğini gayet net hatırlıyordu. Acaba Vladimir'in dişsiz tebessümü de Lev'inki kadar sevimli miydi? Fakat artık dişleri çıkmış olmalıydı; muhtemelen yürüyor ve birkaç kelime konuşabiliyordu. Grigori bebeğin, *Grishka Amca* demeyi öğrenmesini istiyordu.

Katerina'nın, onun yatağına geldiği geceyi sık sık düşünüyordu. Hayal kurarken bazen, olayların akışını değiştiriyor, onu yataktan atmak yerine kollarına alıyor, kalın dudaklı ağzını öpüyor ve onunla sevişiyordu. Ama gerçek hayatta kızın kalbinin kardeşine ait olduğunu biliyordu.

Grigori, Lev'den hiçbir haber alamamıştı. Lev gideli iki yıldan fazla olmuştu. Amerika'da kardeşinin başına bir felaket gelmiş olmasından endişe ediyordu. Lev'in zaafları, onun sık sık zor durumda kalmasına neden olurdu ve nasıl beceriyorsa başını dertten kurtarmayı başarırdı. Sorun, Lev'in yetiştirilme şekliydi: Yetersiz bir anne-baba rolü oynamaya çalışan Grigori, doğru dürüst bir disiplin veremeden el bebek gül bebek büyütmüştü onu ama o zamanlarda kendisi de daha çocuktu.

Sonuçta, Grigori'den başka Katerina'ya ve bebeğine bakacak kimse yoktu. Rus ordusunun kaotik yetersizliğine rağmen bir gün Katerina ve Vladimir'e dönebilmek umudunu kaybetmeyen Grigori, hayatta kalma konusunda sağlam bir kararlılık geliştirmişti.

Bölgedeki kumandan, Çarın maiyetinden oldukları için general rütbesi alan diğerlerinin aksine profesyonel bir asker olan General Brusilov'du ve onun komutası altındaki Rus kuvvetleri, haziran ayında bazı başarılar kazanmışlar, neye uğradıklarını anlamayan Avusturyalılar'ı geri püskürtmüşlerdi.

Aldıkları emirlerin elle tutulur bir tarafı olduğu takdirde, Grigori ve adamları yaman dövüşüyorlardı; aksi hâldeyse bütün enerjilerini ateş hattının dışında kalmaya harcıyorlardı. Grigori, bu konuda ustalaşmaya başlamıştı ve bunun mükâfatı olarak da adamlarının sadakatini kazanmıştı.

Temmuzda, Rus ilerlemesi yavaşladı çünkü daimî bir malzeme eksikliği ve yetersizliği sorunu vardı. Fakat şimdi, Muhafız Ordusu da takviye olarak gelmişti. Muhafızlar, en uzun boylu ve sağlam yapılı Rus erkeklerinden seçilen elit bir gruptu. Ordunun geri kalanının aksine, koyu yeşil renkte, sırmaları altın sarısı üniformalar ve gıcır gıcır postallar giyiyorlardı. Fakat onların da beş para etmez bir komutanları vardı: maiyet generallerinden, General Bezobrazov. Grigori, Muhafızlar ne kadar iri kıyım olurlarsa olsunlar, Bezobrazov'un Kovel'i alamayacağını düşünüyordu.

Emirleri, şafak vakti Binbaşı Azov getirdi. O da düzgün üniforması içinde iri yarı bir adamdı ve sabahın o saatlerinde her zaman olduğu gibi gözleri kıpkırmızıydı. Yanında, Teğmen Kirillov da vardı.

Teğmen bütün çavuşları topladı ve Azov da onlara, sığ yerinden nehri geçip bataklıktaki patikalardan batıya ilerlemelerini söyledi. Avusturyalılar bataklıkta mevzilenmişlerdi ama zemin siper kazmaya elverişli olmadığı için siperde değillerdi.

Grigori, geliyorum diyen felaketi görebiliyordu. Avusturyalılar, dikkatle seçtikleri konumlarda saklanıp bekleyecekler; Ruslar ise bataklık çamuru içindeki patikalara odaklanarak ilerlerken hızlı hareket etme imkânları olmayacak ve katliama uğrayacaklardı.

İlaveten, yeterli cephaneleri de yoktu.

"Ekselansları, cephaneye ihtiyacımız var," dedi Grigori.

Azov, cüssesinden beklenmeyecek bir çeviklikle hareket ederek aniden Grigori'nin ağzına bir yumruk attı. Dudaklarına yakıcı bir acı yayılan Grigori sırtüstü düştü. "Bu seni bir süre susturur," dedi Azov. "Cephaneyi, subaylarınız ihtiyaç bildirdiğinde alacaksınız." Diğerlerine döndü. "Sıraya girin ve işaret verildiğinde ilerleyin."

Grigori, ağzında kanının tadıyla ayağa kalktı. Hafifçe suratına dokunduğunda ön dişlerinden birini kaybettiğini anladı. Dikkatsizliğine lanet okudu. Dalgın olduğu bir anda bir subayın çok dibinde durmuştu. Başına geleceği tahmin etmeliydi: Subaylar, terslerine giden en küçük lafta saldırırlardı. Neyse ki Azov'un elinde bir tüfek yoktu; o zaman ağzına bir dipçik yemesi işten bile değildi.

Takımını topladı ve düzensiz bir sıraya soktu. Önden yürümeyi başkalarına bırakarak geride kalmayı planlamıştı ama hüsrana uğradı. Azov, onun

bölüğünü önden yolladı ve Grigori'nin takımı da bölüğün en önündeki takımlar arasındaydı.

Başka bir şey düşünmek zorundaydı.

Nehre daldı; otuz beş adamı da peşinden geldiler. Su soğuktu ama hava sıcak ve güneşliydi; dolayısıyla, adamlar ıslandıklarına pek aldırmadılar. Grigori yavaş ilerledi, adamları da aynını yaptılar ve onu ne yapacağını anlamaya çalışarak beklediler.

Stokhod Nehri geniş ve sığdı; karşı tarafa vardıklarında, en fazla kasıklarına kadar ıslanmışlardı. Arkadan gelip daha hızlı hareket edenler, onlara yetişmişlerdi bile. Grigori memnun oldu.

Bataklığın dar patikalarına ulaştıklarında, Grigori'nin takımı da herkesle aynı hızda ilerlemek zorundaydı; arkada kalma planını uygulaması mümkün görünmüyordu. Endişelenmeye başladı. Avusturyalılar ateş açtığında kalabalığın içinde kendi adamlarının bulunmasını istemiyordu.

Bir buçuk kilometre kadar ilerlediklerinde patika daha da daraldı ve öndeki askerler tek sıra hâlinde ilerlemek zorunda kalınca hızları da düştü. Grigori bunu fırsat bildi. Sanki hız düşmesinden dolayı sabırsızlanmış gibi patikadan çıkıp çamurlu sudan yürümeye başladı. Takımının geri kalanı da onu takip etti.

Bataklık suyunun yüksekliği Grigori'nin göğsüne kadar geliyordu; yapış yapış bir çamurun içinde oldukça yavaş bir yürüyüşle ilerleyebiliyorlardı ve tam da Grigori'nin umduğu gibi takımı geriye düştü.

Teğmen Kirillov, bunu fark edince öfkeli öfkeli bağırdı: "Hey siz! Hemen patikaya çıkın!"

Grigori, "Evet Ekselansları," diye cevap verdi ama sanki patikaya çıkacak sağlam bir zemin arıyormuş gibi yoluna devam etti.

Teğmen bir küfür savurup havlu attı.

Grigori, önündeki araziyi en az subaylar kadar dikkatli tarıyor ama bunu farklı bir amaçla yapıyordu: Subaylar Avusturya ordusunu görmeye çalışlarken Grigori, saklanacak bir yer arıyordu.

Yüzlerce askerin onların ilerisine geçmesini seyrede seyrede ilerledi. *Muhafızlar öyle kibirliler ki*, diye düşündü, *bırakalım savaşı onlar yapsın.*

Kuşluk vaktine doğru ileriden gelen ilk silah sesini duydu. Öncü kuvvetler düşmanla sıcak temas kurmuş ve sipere yatma zamanı gelmişti.

Grigori, zeminin nispeten daha kuru olduğu hafif bir yükseltiye çıktı. Binbaşı Azov'un taburunun geri kalanı şimdi çok ileride ve görüş alanlarının dışınaydı. Yükseltinin tepesindeki Grigori bağırdı: "Siper al! Düşman mevzisi ileride solda!"

Orada düşman mevzisi falan yoktu ve adamları da bunu biliyorlardı ama yere yattılar, ağaçların ve çalılıkların arkasına saklanıp tüfeklerini yükseltinin eteklerine doğru nişanladılar. Grigori, yanlış bir yer seçip seçmediğini ve orada gerçekten de Avusturyalıların olup olmadığını anlamak için yaklaşık beş yüz metre ilerideki çalıklara bir keşif atışı yaptı ama atışına karşılık veren olmadı.

Grigori memnuniyet hissederek burada kaldıkları sürece emniyette olduklarını düşündü. Günün ilerleyen saatlerinde iki ihtimalden biri olacaktı. En büyük ihtimal, birkaç saat içinde Rus askerleri düşman tarafından kovalanacaklar ve yaralılarını taşırken tökezleye tökezleye bataklıktan geriye doğru koşmaya başlayacaklardı ki bu durumda, Grigori ve takımı da geri çekilenlere katılacaklardı. Bu ihtimal gerçekleşmezse Rusların muharebeyi kazandığını düşünecek, gün batmadan önce takımını ileri götürerek zafer kutlamalarına katılacaktı.

Bu süre içinde yaşayacağı tek sorun adamlarını, bir Avusturya mevzisi ile burun buruna geldikleri numarasına uygun davranmaya mecbur bırakmaktı.

Saatler boyunca yerde yatıp düşman askeri var mı diye araziyi taramak çok sıkıcı bir işti. Bir süre sonra adamlar, yemeye, içmeye, tüttürmeye, iskambil oynamaya veya uyuklamaya başlayacaklardı ki bu da yaptıkları numaranın gerçekçi görünmemesine neden olacaktı.

Ancak daha rahatlamaya fırsat bulamadan, Grigori'nin sağ tarafından ötede, suyun öbür kıyısında Teğmen Kirillov görününce Grigori ofladı: Bu, her şeyi mahvedebilirdi. "Siz ne yapıyorsunuz orada?" diye bağırdı Kirillov.

"Eğilin ekselansları!" diye bağırdı Grigori.

Isaak, havaya ateş etti, Grigori eğildi; Kirillov da eğildi ve geldiği yöne geri döndü.

"Her zaman işe yarıyor," diyerek kıkırdadı Isaak.

Grigori pek o kadar emin olamıyordu. Kirillov memnun olmuş gibi değil, kızmış gibi görünüyordu; sanki enayi yerine konduğunu anlamış ama ne yapacağına karar verememiş gibiydi.

Grigori, ilerideki muharebenin gümbürtülü kükremelerini dinledi: *Yaklaşık bir buçuk kilometre ileride*, diye düşündü. *Ve hiçbir yöne doğru kaymıyor.*

Güneş daha da yükseldi, ıslak elbiseleri kurudu. Açlığını hissetmeye başladı; Azov'un kırdığı dişine denk getirmemeye çalışarak kumanya tenekesinden çıkardığı bir parça galetayı kemirdi.

Havadaki sis iyice dağılınca bir buçuk iki kilometre ilerideki bölgenin

üzerinde alçak uçuş yapan Alman uçaklarını gördü. Gelen seslere bakılırsa makineli tüfek ateşiyle yerdeki askerleri tarıyorlardı. Daracık patikalara sıkışmış veya sığ çamurda ilerlemeye çalışan Muhafızlar, fevkalade kolay hedefler hâline gelmiş olmalıydılar. Grigori adamlarıyla birlikte orada olmadığına bir kez daha memnun oldu.

İkindi vaktine doğru, muharebenin gürültüsü daha yakından gelmeye başladı. Ruslar geri püskürtülüyorlardı. Adamlarına, geri çekilen askerlere katılma emri vermeye hazırlandı –ama henüz değildi. Şüphe çekmek istemiyordu. Geri çekilirken ağırdan almak da ileri giderken ağırdan almak kadar önemliydi.

Sağında ve solunda, bataklık suyuna bata çıka nehir yönüne doğru kaçmaya başlayan birkaç asker gördü; bazıları besbelli ki yaralıydılar.

Geri çekilme başlamıştı ama henüz ordunun tamamı kaçıyormuş gibi değildi.

Yakınlardan gelen bir at kişnemesi duydu. At sesi, *subay var* demekti. Grigori derhâl hayalî Avusturyalılara ateş etmeye başladı. Adamları da onun gibi yaptılar ve dağınık bir tüfek sesi tangırtısı koptu. Sonra etrafına bakınınca şapır şapır çamura dalan büyük bir kır atın üstünde Binbaşı Azov'u gördü. Azov, geri çekilen bir grup askere bağırıyor, muharebeye geri dönmelerini emrediyordu. Askerler ona karşı çıktılar; Azov, tabancasını çekti –nereden aklına geldiyse *Lev'in tabancasının aynısı bir Nagant,* diye düşündü Grigori– ve adamlara doğrulttu. Askerler, gönülsüz gönülsüz geldikleri yöne doğru geri döndüler.

Azov, tabancasını kılıfına sokup atını Grigori'nin bulunduğu tarafa döndürdü. "Siz gerzekler, ne yapıyorsunuz burada?" diye sordu.

Grigori yattığı yerden kalkmadı ama olduğu yerde yuvarlandı ve telaşlıymış gibi yaparak beş mermili şarjörünü yerine takıp tüfeğini doldurdu. "İlerideki ağaçlıkta düşman mevzisi var, Ekselansları," dedi. "Atınızdan inseniz iyi olur, sizi de görebilirler."

Azov, atından inmedi. "İyi de saklanarak ne yapmaya çalışıyorsunuz?"

"Ekselansları Teğmen Kirillov onları temizlememizi emretti. Düşmana yandan yaklaşacak bir devriye gönderdim, onları korumak için ateş ediyoruz."

Azov, o kadar da salak değildi. "Düşman size ateş etmiyor ama?"

"Onları sıkıştırdık."

Azov, başını sağa sola salladı. "Dediğiniz yerde düşman vardıysa bile geri çekilmiş olmalılar."

"Hiç sanmıyorum ekselansları. Biraz önce bize kurşun yağdırıyorlardı."

"Orada hiç kimse yok!" diye bağırdı Azov. "Ateşi kesin! Askerler, ateşi kesin!"

Grigori'nin adamları ateşi kestiler ve binbaşıya baktılar.

"İşaretimle birlikte hücum!" dedi Azov, tabancasını çekerek.

Grigori ne yapacağından emin değildi. Muharebenin, ta en başta tahmin ettiği gibi bir felakete dönüştüğü besbelliydi. Bütün gün hayatta kalmayı başardıktan sonra ve her şeyin bittiği besbelliyken kimsenin hayatını tehlikeye atmaya niyeti yoktu. Ama bir subaya karşı gelmek de büyük bir tehlikeydi.

Tam o anda, Grigori'nin hayalî düşman mevzisindeki çalılıkların arasından bir grup asker fırladı. Grigori çok şaşırdı. Ancak üniformalarını seçebildiği anda, gelenlerin Avusturyalı olmadığını gördü; bunlar, geri çekilen Rus askerleriydi.

Fakat Azov fikrini değiştirmedi. "Bunlar muharebeden kaçan korkaklar!" diye carladı. "Vurun onları!" Ve kendisi de yaklaşan Rus askerlerine tabancasıyla ateş etmeye başladı.

Grigori'nin adamları afalladılar. Subaylar sık sık, muharebeden kaçan askerleri vurmakla tehdit ederlerdi ama o güne kadar hiç, kendi yoldaşlarına ateş etme emri almamışlardı. Ne yapacağını merak ederek Grigori'ye baktılar.

Azov, silahını Grigori'ye çevirdi. "Ateş!" diye haykırdı. "Vurun şu hainleri!"

Grigori bir karar verdi. "Askerler! Hazır!" diye bağırdı. Hızla ayağa kalktı. Gelen Ruslara arkasını dönüp sağındaki solundaki adamlarına baktı, tüfeğini kaldırdı. "Binbaşının ne dediğini duydunuz!" dedi ve sanki Ruslara dönüyormuş gibi tüfeğini savurdu ama Azov'a doğrulttu.

Kendi tarafındakilere ateş edecekse bir eri öldürmek yerine bir subayı öldürecekti.

Azov, bir an için donmuş gibi ona baktığı saniyede Grigori tetiği çekti.

İlk kurşun Azov'un atına isabet etti ve at sarsıldı ki bu Grigori'nin hayatını kurtardı; çünkü Azov da Grigori'ye ateş etmiş ama atın ani hareketi mermisinin yönünü şaşırtmıştı. Grigori otomatik olarak tüfeğinin mekanizmasını çalıştırdı ve tekrar ateş etti.

İkinci atışında da ıskaladı. Grigori küfretti. Şimdi çok büyük bir tehlikedeydi. Ama binbaşı da tehlikedeydi.

Azov, atının kıpırdamasını engelleyemediği için nişan alamıyordu. Grigori, onun atla birlikte sıçramalarını namlunun ucundan takip etti ve üçüncü defa tetiği çekti; Azov, tam göğsünden vuruldu. Binbaşı yavaş ya-

vaş atının üstünden yere kayarken Grigori seyretti: Binbaşının iri cüssesi çamurun içine düştüğünde merhametsiz bir tatmin duygusu doldu içine.

At, yalpalaya yalpalaya yürüdü ve aniden, bir köpek gibi arka bacaklarının üstüne oturdu.

Grigori Azov'un yanına gitti. Binbaşının göğsünün sağ tarafından kan akıyordu; gözlerini havaya dikmiş çamurun içinde sırtüstü yatarken hareket etmiyordu ama daha ölmemişti. Grigori etrafına bakındı. Geri çekilen askerler, orada ne olduğunu tam olarak göremeyecek kadar uzaktaydılar. Kendi adamlarına ise sonuna kadar güvenirdi, çünkü defalarca onların hayatını kurtarmıştı. Tüfek namlusunun ucunu binbaşının alnına dayadı. "Bu, bugüne kadar öldürdüğün bütün şerefli Ruslar için, seni katil köpek," dedi. Yüzüne, bütün dişleri görünecek şekilde sırıtır gibi bir ifade verdi. "Ve de ön dişim için," diye ekleyip tetiği çekti.

Binbaşı bir anda pörsüdü, nefesi kesildi.

Grigori adamlarına baktı. "Ne yazık ki binbaşı, düşman ateşiyle öldü," dedi. "Geri çekilin!"

Adamlar bir tezahüratla ayağa fırlayıp koşmaya başladılar.

Grigori atın yanına gitti. Hayvan, ayağa kalkmaya çalışıyordu ama Grigori onun bacağının kırık olduğunu görebiliyordu. Tüfeğin namlusunu atın kulağına dayadı ve son mermisini de ateşledi. At, yana devrildi ve hareketsizleşti.

Grigori, Binbaşı Azov'dan çok ata üzüldü.

Sonra, geri çekilen adamlarının peşinden koştu.

[II]

Brusilov Taarruzu[4] durma noktasına yaklaştıktan sonra Grigori, fazla *Alman* bulunduğu için *St. Petersburg* adı *Petrograd* olarak değiştirilen başkente geri gönderildi. Savaşın katılaştırdığı askerlerin, Çar ailesi ile maiyetini, öfkeli halktan korumaları gerekiyordu. Grigori'nin taburundan sağ kalanlar, seçkin bir grup olan Birinci Makineli Tüfek Alayı ile birleştirildiler ve Grigori, fabrikaları ve gecekondularında emekçi sınıfının yaşadığı Vyborg bölgesinde bir cadde olan Samsonievsky Prospekt'teki kışlaya taşındı. Birinci Makineli Tüfek Alayı, halkın nefret ettiği rejimi gönül rızasıyla korumaları için iyi beslenip iyi barındırılıyordu.

Grigori, geri döndüğüne mutluydu ama Katerina'yı görme olasılığı onu

[4] Birinci Dünya Savaşı'nda Rusların, Avusturya-Macaristan ordusunu yok ederek kazandıkları ama Çarlık rejimindeki Rusya'nın daha sonra uğrayacağı felaketin başlangıcı olan en büyük zaferi (çev. notu).

kaygılandırıyordu. Onun yüzüne bakmayı, sesini duymayı, kucağında yeğenini tutarken görmeyi çok istiyordu ama Katerina'ya karşı hissettiği arzudan endişeliydi. Katerina onun karısıydı ama bu, sadece teknik bir detaydı. Gerçekteyse Katerina, Lev'i seçmişti ve kucağındaki bebek de Lev'in çocuğuydu. Grigori'nin Katerina'ya âşık olmaya hakkı yoktu.

Hatta geri döndüğünü ona bildirmemeyi bile düşündü. İki milyondan fazla nüfuslu bir şehirde kazara birbirlerine rastlama olasılığı yok denecek kadar azdı. Ama buna katlanması çok zor olurdu.

Şehre döndüğü ilk günde kışladan çıkmasına izin verilmedi. Katerina'yı göremeyeceği için hayal kırıklığı yaşıyordu. Fakat o ve Isaak, o gece, kışladaki diğer Bolşeviklerle temas kurdular. Grigori, bir tartışma grubu kurulması fikrini kabul etti.

Ertesi sabah Grigori'nin takımı, doğduğu köyün derebeyi olan Prens Andrei'in, bir ziyafet vermeye hazırlanan evini korumakla görevlendirilen bölüğe katıldı. Prens, Neva Nehri'ne bakan English Embankment'taki[5] sarı-pembe bir sarayda yaşıyordu. Öğlen saatlerinde, askerler sarayın merdivenlerine sıralandılar. İyice alçalmış yağmur bulutları şehri karartmıştı ama sarayın her penceresinde ışık vardı. İçeriden, tiyatroların sahne perdeleri biçiminde asılmış kadife perdelerin çerçevelediği pencerelerin ötesinde, temiz üniformaları içinde koşuşturup duran ve ellerinde şarap şişeleri, tatlı tabakları, meyve yığılı gümüş tepsiler taşıyan uşaklar ve hizmetçiler vardı. Salona, küçük bir orkestra yerleşmişti ve bir senfoninin nağmeleri dışarıdan bile duyuluyordu. Pırıl pırıl kocaman otomobiller merdivenlerin dibinde duruyor, uşaklar koşa koşa gelip kapıları açıyor, siyah elbiseli ve silindir şapkalı erkek misafirler ve kürklere sarınmış kadın misafirler otomobillerden iniyordu. Caddenin karşı tarafına, saraydaki hareketliliği seyreden küçük bir kalabalık toplanmıştı.

Tanıdık bir sahneydi ama şimdi bir farklılık vardı. Ne zaman arabalardan biri inse kalabalık yuhalayıp alay ediyordu. Eskiden olsa polisler o kalabalığı coplaya coplaya bir dakikada dağıtırdı. Şimdi artık polis yoktu ve misafirler, sokakta kalmaktan asapları bozularak acele acele iki asker sırasının arasından geçip sarayın büyük kapısına koşuyorlardı.

Grigori, savaşa girerek büyük bir kepazelik yaratan asilleri yuhalayan halkın haklı olduğunu düşünüyordu. Orada bir olay çıksa yuhalayanların yanında yer alma eğilimindeydi. Kalabalığa ateş etmeye hiç niyeti yoktu ve askerlerin çoğunun da öyle düşündüğünü tahmin ediyordu. Asiller, böyle

[5] Neva Nehri'nin Finlandiya Körfezi'ne dökülürken oluşturduğu büyük deltanın güneyindeki *English Embankment*, adı İngiliz Kordonu anlamına gelen bir cadde (çev. notu).

bir zamanda böylesine müsrif ziyafetleri nasıl verebiliyorlardı? Rusya'nın yarısı açlıktan kırılıyordu ve merdivenlerdeki askerlerin tayınları bile karneye bağlanmıştı. Andrei gibi adamlar, yataklarında uyurken öldürülmeyi hak ediyorlardı. *Gözüme görünürse*, diye düşündü Grigori, *onu da Binbaşı Azov'u vurduğum gibi vurmamak için kendime hâkim olmak zorunda kalacağım.*

Herhangi bir olay çıkmadan, araba kafilesinin sonu geldi, kalabalık da sıkılmaya başlayıp dağıldı. Grigori bütün öğleden sonrayı caddeden geçen kadınların yüzlerine bakmakla geçirdi: Belki körün taşı denk gelir, Katerina da caddeden geçerdi. Misafirler ayrılmaya başladıklarında hava kararıyordu ve soğumaya başlamıştı; o nedenle hiç kimse caddede toplanmadı ve bir yuhalama da olmadı.

Ziyafetten sonra askerler, evdeki personelin de bitiremediği, et ve balık kalıntıları, soğuk sebzeler, yarısı yenmiş ekmek somunları, elmalar, armutlar gibi artıkları tüketmeleri için arka kapıya çağırıldılar. Yiyecekler, ayaklı bir masanın üstüne atılmış, domuz dilimleri balık filetolarıyla, meyveler yemek soslarıyla, ekmekler puro külleriyle nahoş bir şekilde birbirine karışmıştı. Fakat siperlerdeyken bunlardan çok daha beterini yemişlerdi ve lapa ile tuzlama balık yedikleri sabah kahvaltısından bu yana uzun bir zaman geçmişti. Büyük bir açlıkla tıkındılar.

Bütün bu süre boyunca Grigori, Prens Andrei'i hiç görmedi. Belki de böylesi daha iyiydi.

Kışlaya geri dönüp silahlarını teslim ettiklerinde o gece için askerlere izin verildi. Grigori sevindi: Katerina'yı ziyaret etmek için bir fırsat çıkmıştı.

Koğuşun arka kapısındaki mutfağa gitti ve Katerina'ya götürmek için biraz ekmek ve et istedi: Bir çavuşun da imtiyazlı olduğu yerler vardı. Sonra postallarını parlattı ve dışarı çıktı.

Kışlanın olduğu yer, yani Vyborg, şehrin kuzeydoğusundaydı; Katerina ise tam çaprazda, güneybatıdaki Narva bölgesinde oturuyordu; tabii Grigori'nin, Putilov Fabrikası yakınındaki eski odasından taşınmamışsa. Samsonievsky Prospekt boyunca yürüdü ve Liteiny Köprüsü'nden geçerek şehir merkezine girdi. Fiyakalı dükkânların bazıları hâlâ açıktı: Vitrinleri, elektrik ışığıyla pırıl pırıl aydınlatılmıştı ama bazı dükkânlar kapalıydı. Daha sıradan dükkânlarda satışa sunulan çok az mal vardı. Bir fırın vitrininde sadece tek bir kek kalmış ve kapısına bir yazı asılmıştı: "Yarına kadar ekmek yok."

Geniş Nevsky Prospekt Bulvarı ona, Çarın askerleri tarafından öldürülen annesiyle birlikte, 1905'in o Kanlı Pazar gününde burada yürüyüşlerini

hatırlattı. Şimdi ise kendisi Çarın askeriydi. Ama o, kadın ve çocuklara ateş etmeyecekti. Eğer Çar, öyle bir şeye tekrar kalkışırsa bu seferki farklı bir olay olurdu.

On on iki tane siyah giysili, siyah kasketli; ellerinde, Çar Nicholas'ı bereketli sakalı ve henüz saçları dökülmemiş genç hâliyle gösteren bir resim taşıyan, haydut kılıklı genç erkekler gördü. Bir tanesi bağırdı: "Çok yaşa Çar!" Sonra hepsi birden durdu, kasketlerini çıkardılar ve sevinçli bir tezahürat yaptılar. Yoldan geçenlerin çoğu da şapkalarını çıkardı.

Grigori, daha önce de böyle çetelere rastlamıştı. Bunlara *Black Hundreds*[6] deniyordu; Çarın, Rusya ve Rusların lafının üstüne laf konulmaz babası olduğu altın çağlara dönmek isteyen ve Rusya'da, liberalleri, sosyalistleri, Yahudileri istemeyen, *Union of the Russian People*[7] partisinin bir koluydular. Bolşeviklerin polis içindeki uzantılarının söylediğine göre, hükûmet bunların gazetelerine maddi destek sağlıyor; broşürleri, polis karargâhının bodrumunda basılıyordu.

Grigori, Çarın resmine herhangi bir hürmet göstermeyen bakışlarla yanlarından geçti ama bir tanesi ona yaklaştı. "Hey, sen! Neden şapkan hâlâ kafanda?"

Grigori, cevap vermeden yürümeye devam etti ama gruptakilerden bir diğeri onu kolundan yakaladı. "Nesin sen? Yahudi mi?" dedi. "Çıkar şapkanı!"

Grigori usulca konuştu: "Bir daha bana dokunursan o boktan kafanı koparıveririm, seni ağzı bozuk okul veledi."

Adam geriye çekildi ve Grigori'ye bir kitapçık uzattı. "Oku bunu arkadaşım," dedi. "Yahudilerin askerlerimize nasıl ihanet ettiklerini anlatıyor."

"Çekil yolumda sersem, yoksa o saçma kitapçığını dibine kadar kıçına sokarım," dedi Grigori.

Adam, destek arar gibi yoldaşlarına baktı ama onlar, kürk şapkalı, orta yaşlı bir adamı dövmeye başlamışlardı. Grigori yürüyüp gitti.

Kapısına tahta çakılmış bir dükkânın önünden geçerken bir kadın Grigori'ye seslendi. "Hey, koca oğlan!" dedi. "Bir rubleye beni düzebilirsin." Kelimeler, standart fahişe konuşmasıydı ama sesi Grigori'yi şaşırttı; eğitimli bir sese benziyordu. Kadından tarafa baktı. Kadın, uzun bir palto giymişti ve Grigori bakar bakmaz önünü açtı: Soğuğa rağmen paltonun altında hiçbir şey yoktu. Otuz yaşlarında, koca göğüslü, kalın belli bir kadındı.

[6] İngilizce, "Kara 100'ler" anlamında ve 20. yüzyıl başlarında, Rusya'daki aşırı milliyetçi bir grubun adı (çev. notu).

[7] İngilizce, "Rus Halklarının Birliği" anlamında ve Rus İmparatorluğu'nda 1905-1917 yılları arasında faaliyet gösteren bir partinin adı (çev. notu).

Grigori, ani bir arzu sancısı hisseti. Yıllardır bir kadınla birlikte olmamıştı. Siperlere gelen fahişeler, pespaye, pasaklı ve hastalıklıydılar. Ama bu kadın, kollarına alabileceği bir tipe benziyordu.

Kadın paltosunun önünü kapattı. "Evet mi hayır mı?"

"Param yok," dedi Grigori.

"O kâğıtta ne var?" dedi kadın, elindeki yiyecek paketini işaret ederek.

"Biraz ıskarta yiyecek."

"Bir somun ekmeğe de veririm," dedi kadın. "Çocuklarım açlıktan ölüyor."

Grigori, o tombul göğüsleri düşündü. "Nerede?"

"Dükkânın arka odasında."

En azından Katerina ile karşılaştığımda cinsel arzudan deliye dönmem, diye düşündü Grigori. "Tamam," dedi.

Kadın dükkânın kapısını açtı, Grigori'yi içeri aldı ve kapıyı sürgüledi. Boş dükkândan geçip başka bir odaya gittiler. Caddeden vuran zayıf ışıkta Grigori yerdeki, üzerine battaniye serilmiş döşeği gördü.

Kadın ona yüzünü döndü ve paltosunun önü tekrar açıldı. Grigori, kadının kasıklarındaki siyah kümeye baktı. Kadın elini uzattı. "Önce ekmek lütfen, Çavuş."

Grigori, büyük bir somun kara ekmek çıkardı ve kadına verdi.

"Hemen dönerim," dedi kadın. Koşarak merdivenleri çıktı. Bir kapı açıldı. Grigori bir çocuk sesi duydu. Bir adam, göğsünün derinlerinden gelen hırıltılı bir sesle öksürdü. Birkaç dakika ne söylendiğini anlayamadığı bir konuşma ve hareketler oldu. Sonra bir kapı kapandı ve kadın merdivenlerden indi; paltosunu çıkardı, döşeğe uzandı, bacaklarını açtı.

Grigori, kadının yanına uzanıp kolunu onun üstüne koydu. Çekici ve zeki bir yüzü vardı ama gergindi. "Hmm, güçlü bir erkeksin!" dedi kadın.

Grigori onun yumuşak tenini okşadı ama bütün arzusu onu terk etmişti. Bütün bu tablo fazlasıyla dokunaklıydı: boş bir dükkân, hasta koca, aç çocuklar ve kadının sahte cilvesi.

Kadın, Grigori'nin pantolonunun düğmelerini açtı ve pörsük erkekliğine dokundu. "Bunu öpmemi ister misin?"

"Hayır," dedi Grigori ve kalkıp oturdu. Kadına paltosunu uzattı. "Giy."

Kadın, korku dolu bir sesle, "Ekmeğini geri alamazsın –yarısı yenmiştir bile!" dedi.

Grigori, ekmeği almayacağını başını sallayarak belli etti. "Başına ne geldi?"

Kadın paltosunu giydi, düğmelerini iliklediği. "Sigaran var mı?" diye sor-

du.

Grigori ona bir sigara verdi, bir tane de kendine aldı.

Kadın ilk nefesin dumanını üfledi. "Bir ayakkabı dükkânımız vardı –orta sınıf için iyi kalite ve uygun fiyatlı ayakkabılar. Kocam, iyi bir tacirdir ve gayet iyi bir hayatımız vardı." Ses tonu buruk çıkıyordu. "Ama iki senedir bu şehrin asilleri dışında hiç kimse ayakkabı almadı."

"Başka bir iş yapamaz mıydınız?"

"Yaptık." Kadının gözleri öfkeyle parladı. "Öylece oturup kaderimize yanmadık. Kocam, ordunun bir çift postal için ödediği paranın yarı fiyatına iyi kalite postallar yapılabileceğini anladı; çünkü bütün küçük imalatçı fabrikalar sipariş almak için yanıp tutuşuyordu. Kalkıp Savaş Sanayisi Komitesine gitti."

"O da neymiş?"

"Epeydir uzaktasın, değil mi Çavuş? Bu günlerde bu şehirdeki hemen her şey bağımsız komitelerce yönetiliyor; hükûmet, en ufak bir şeyi yapamayacak kadar kabiliyetsiz. Savaş Sanayisi Komitesi de ordunun ihtiyaçlarını tedarik ediyor –ya da Polivanov Savaş Bakanıyken ediyordu."

"Peki, ne oldu?"

"Siparişi aldık, kocam bütün parasını postal imalatçılarına ödedi ve ardından da Çar, Polivanov'u bakanlıktan azletti."

"Neden?"

"Polivanov, işçilerin seçilmiş temsilcilerinin de komitede görev yapmasına izin veriyordu; onun için Çariçe onun bir devrimci olduğuna karar verdi. Her neyse, sipariş iptal edildi ve biz de iflas ettik."

Grigori, iğrenmiş gibi başını salladı. "Ve ben de sadece cephedeki komutanların manyak olduğunu sanıyordum."

"Başka şeyler de denedik. Kocam başka bir iş yapmaya hazırdı: garsonluk, taksicilik, yol işçiliği. Ama hiç kimse hiç kimseyi işe almıyordu. Sonra da üzüntü ve açlıktan yatağa düştü."

"Şimdi de sen bu işi yapıyorsun."

"Pek becerebildiğim söylenemez. Bazı erkekler, senin gibi iyi kalpli. Diğerleriyse..."

Kadın ürperdi ve başka tarafa baktı.

Grigori sigarasını bitirdi ve ayağa kalktı. "Hoşça kal. Adını sormayacağım."

Kadın da ayağa kalktı. "Sayende, ailem hâlâ hayatta." Sesi titredi. "Ve yarına kadar caddeye çıkmak zorunda değilim." Ayak parmaklarının ucunda yükseldi ve hafifçe Grigori'nin dudaklarını öptü. "Teşekkür ederim, Çavuş."

Grigori dükkândan çıktı.

Hava soğumaya başlamıştı. Narva bölgesine doğru giderken caddelerden hızla geçti. Ayakkabıcının karısından uzaklaştıkça cinsel güdüleri canlandı ve pişmanlıkla kadının yumuşak bedenini hatırladı.

Katerina'nın da onun gibi cinsel dürtüleri olduğu geldi aklına. Katerina sadece yirmi üç yaşındaydı ve genç bir kadın için tamamen aşksız geçecek iki yıl, çok uzun bir süreydi. Ne Lev'e ne de Grigori'ye sadık kalmak için bir nedeni vardı. Çocuklu bir kadın olmak erkekleri ürkütmeye yeterdi ama Katerina çok çekiciydi ya da iki sene önce öyleydi. Bu gece evde yalnız olmayabilirdi. Bu, ne kadar korkunç olurdu! Demir yolu hattı tarafından eski evine doğru yürüdü. Hafızası mı onu yanıltıyordu yoksa bu cadde iki yıl öncekinden daha sefil mi görünüyordu? Görmeyeli sanki hiçbir şey boyanmamış veya onarılmamış veya temizlenmemişti. Köşedeki fırının önünde hizalanmış kuyruğu fark etti ama dükkân kapalıydı.

Anahtarları hâlâ yanındaydı. Binadan içeri girdi

Merdivenleri çıkarken korku hissetti. Onu, başka bir adamla birlikte bulmak istemiyordu. Geleceğini önceden haber vermediğine çok pişmandı; en azından Katerina evde yalnız olmayı ayarlayabilirdi.

Kapıyı çaldı.

"Kim o?"

Katerina'nın sesini duyunca az daha ağlamaya başlayacaktı. "Bir misafir," dedi, kısık bir sesle ve kapıyı açtı.

Katerina, elinde bir tencereyle ocağın önünde duruyordu. Tencere elinden düştü, yere süt döküldü, elleri ağzına kapandı ve küçük bir çığlık attı.

"Benim," dedi Grigori.

Katerina'nın yakınında ve yerde, elinde teneke bir kaşıkla küçük bir çocuk oturuyordu. Sanki az önce boş bir tenekeye elindeki kaşıkla vuruyormuş gibi duruyordu. Bir an korkmuş gibi Grigori'ye baktı ve ağlamaya başladı.

Katerina bebeği kucağına aldı. "Ağlama Volodya," dedi kucağında sallayarak. "Korkacak bir şey yok." Bebek sustu. "O senin baban."

Grigori, Vladimir'in onu babası sanmasının iyi olup olmayacağından emin değildi ama bunu tartışmanın sırası da değildi. İçeri girdi ve kapıyı kapattı. İkisine de sarıldı, bebeği öptü, Katerina'yı da alnından öptü.

Geriye çekilip onlara baktı. Katerina, Polis Yüzbaşısı Pinsky'nin nahoş ilgisinden kurtardığı taze suratlı kız değildi artık. Daha zayıftı; yorgun ve gergin görünüyordu.

Tuhaftı ama bebek pek de Lev'e benzemiyordu; Lev'in yakışıklılığından

ve çapkın tebessümünden eser yoktu. İlla birine benzetilecekse Vladimir'de de Grigori'nin aynaya baktığında gördüğü o koyu mavi bakışlar vardı.

Grigori gülümsedi. "Çok güzel bir bebek!"

"Senin kulağına ne oldu?" diye sordu Katerina.

Grigori, sağ kulağından geriye kalan parçaya dokundu. "Epey bir kısmını Tannenberg Muharebesi'nde kaybettim."

"Ya dişin?"

"Bir subayın canını sıktım. Ama o subay şimdi ölü. Sonunda onun hakkından geldim."

"Çok yakışıklı görünmüyorsun."

Katerina daha önce ona yakışıklı olduğunu söylememişti. "Ufak tefek yaralarım var ama hayatta olduğum için şanslıyım."

Grigori, eski odasına göz gezdirdi. Zarif bir değişiklik vardı. Ocağın üstündeki rafta, Grigori ve Lev'in pipolarını, kibritlerini, tütün kavanozunu ve kıvır zıvırlarını koydukları yere Katerina bir seramik vazo, bir yapma bebek ve *Mary Pickford*[8] posta kartı koymuştu. Pencerede perde vardı. Kırkyama işi bir perdeydi ama Grigori'nin hiçbir zaman perdesi olmamıştı. İçerideki kokuyu, daha doğrusu olmayan kokuyu da fark etti: Yoğun bir tütün dumanı, lahana ve yıkanmamış erkek kokardı ama şimdi içerisinin havası tazeydi.

Katerina, dökülen sütü sildi. "Volodya'nın mamasını döktüm," dedi. "Şimdi ona ne yedireceğim bilmem. Göğüslerimde de süt yok."

"Üzülme," dedi Grigori. Elindeki paketten bir sosis dizisi, bir lahana ve bir teneke reçel çıkardı. Katerina gözlerine inanamıyormuş gibi baktı. "Kışla mutfağından," dedi Grigori.

Katerina reçel tenekesini açtı ve Vladimir'in ağzına bir kaşık reçel verdi. Bebek reçeli yedi. "Daha?" dedi.

Katerina da bir kaşık reçel yedi ve bebeğe biraz daha reçel verdi. "Bu peri masalı gibi," dedi Katerina. "Bütün bu yiyecek varken fırının önünde uyumak zorunda değilim."

Grigori'nin yüzü asıldı. "Ne demek istiyorsun?"

Katerina biraz daha reçel yuttu. "Asla herkese yetecek kadar ekmek olmuyor. Fırın sabahleyin açılır açılmaz bütün ekmek satılıyor. Ekmek almanın tek yolu kuyruğa girmek ve gece yarısından önce kuyruğa girmezsen sıra sana gelene kadar fırındaki bütün ekmek satılmış oluyor."

"Vay canına!" dedi Grigori, onun kaldırımlarda uyuduğunu düşünmek-

[8] Amerikan Film Enstitüsü tarafından tüm zamanların en iyi kadın oyuncuları arasına alınan, Kanada asıllı Amerikalı film yıldızı (1892-1979), (çev. notu).

ten bile nefret etmişti.

"Peki, Volodya'yı ne yapıyorsun?"

"Ben kuyruğa girdiğimde yandaki kızlar ona kulak kabartıyorlar. Ama zaten geceleri güzel uyuyor."

Ayakkabıcının karısının bir somun ekmeğe karşılık seks yapmaya razı olmasına şaşırmamak gerekiyordu. Belki o bile oldukça yüksek bir fiyattı. "Nasıl geçiniyorsun?"

"Fabrikada, haftada on iki ruble kazanıyorum."

Grigori şaşırdı. "Fakat bu, ben ayrıldığımda kazandığın paranın iki katı!"

"Ama o zaman odanın kirası haftada dört rubleydi, şimdi sekiz ruble. Geriye her şey için dört ruble kalıyor. Bir torba patates bir rubleydi şimdi yedi ruble."

"Bir torba patates yedi ruble mi!" Grigori dehşete kapıldı. "İnsanlar nasıl yaşıyor?"

"Herkes aç. Çocuklar hastalanıp ölüyorlar. Yaşlılar kayıp gidiveriyorlar. Her gün daha da kötüleşiyor ve hiç kimse düzeltecek bir şey yapmıyor."

Grigori, kalbinin ağrıdığını hissetti. O orduda sıkıntı çekerken Katerina ve bebeğin, uyuyacak sıcak bir yerleri ve yiyecek için yeterli paraları olduğunu düşünerek teselli bulmuştu. Kendi kendini kandırıyordu demek ki. Katerina'nın fırın önünde uyurken Vladimir'i burada bıraktığını düşünmek içini öfkeyle doldurdu.

Katerina masaya oturdu. Grigori, çakısıyla sosis dilimledi. "Biraz çay iyi giderdi," dedi.

Katerina gülümsedi. "Hemen hemen bir yıldır çay içmedim."

"Kışladan sana biraz çay getiririm."

Katerina sosislerden yedi. Grigori onun, sosisi havul huvul yememek için kendine hâkim olduğunu fark etti. Vladimir'i kucağına aldı. Biraz daha reçel yedirdi. Bebek henüz sosis yiyebilecek çağda değildi.

Grigori'nin içine bir ferahlık doldu. Cephedeyken de bu manzarayı hayal etmişti: küçük odası, üzerinde yiyecek olan bir masa, bebek ve Katerina. Şimdi o hayal gerçek olmuştu. "Bunu bulmak o kadar da zor olmamalı," dedi, dalgın dalgın.

"Ne demek istiyorsun?"

"Sen de ben de sağlıklı ve genciz ve çalışmayı biliyoruz. Benim bütün istediğim bu: bir oda, yiyecek bir şeyler, günün sonunda dinlenmek. Her günümüz böyle olabilir."

"Saraydaki Alman destekçileri bize ihanet ettiler."

"Sahi mi? Nasıl?"

"Nasıl olacak, Çariçenin Alman olduğunu biliyorsun."

"Evet. Çarın karısı, Alman İmparatorluğunda Hesse-Darmstadt Prensesi Alix[9] olarak doğmuş."

"Besbelli ki Stürmer de bir Alman."

Grigori omuzlarını silkti. Bildiği kadarıyla Başbakan Stürmer, Rusya doğumluydu. Birçok Rus, Alman isimleri taşırdı ve tersi de geçerliydi: İki ülkenin vatandaşları asırlardır birbirlerinin ülkelerine girip çıkarlardı.

"Ve Rasputin de bir Alman yandaşı."

"Sahi mi?" Grigori, o manyak papazın asıl ilgilendiği şeyin, güç ve nüfuz elde etmek ve saraydaki kadınları baştan çıkarmak olduğundan kuşkulanırdı.

"Hepsi birlik olmuş. Stürmer, Rus köylülerini açlıktan öldürmek için Almanlardan rüşvet alıyormuş. Çar, kuzeni Kayzer Wilhelm'e telefon edip bizim askerlerin bir sonraki hedefini anlatıyormuş. Rasputin bizim teslim olmamızı istiyor. Ve Çariçe ile nedimesi Anna Vyrubova, Rasputin'in yatağında beraber uyuyorlarmış."

Grigori bu dedikoduların çoğunu duymuştu. Saraydakilerin Alman yandaşı olduğuna inanmıyordu. Saray halkı sadece aptal ve kabiliyetsizdi. Ama askerlerin pek çoğu buna inanıyordu ve anlaşılan o ki Katerina gibi, bazı siviller de bunlara inanıyordu. Rusların savaşı neden kaybettiklerini ve neden açlıktan öldüklerini halka anlatmak, Bolşeviklerin göreviydi.

Ama bu gece değil. Vladimir esnedi; Grigori ayağa kalktı ve Katerina, bir yandan konuşurken odada aşağı yukarı dolaşarak onu kollarında sallamaya başladı. Katerina ona fabrikadaki hayatı, oturdukları binadaki diğer kiracıları ve Grigori'nin tanıdığı diğer insanları anlattı. Yüzbaşı Pinsky, şimdi gizli serviste teğmen olmuştu ve liberallerle demokratların canına okuyordu. Caddelerde binlerce öksüz ve yetim çocuk vardı: Ya fahişelik yapıyorlardı ya da açlık ve soğuktan ölüyorlardı. Grigori'nin Putilov Fabrikasındaki en yakın arkadaşı Konstantin, şimdi Petrograd Bolşevik Komitesi üyesiydi. Zenginleşmeye devam eden tek aile, Vyalov ailesiydi; çünkü insanların iki yakaları bir araya gelmese de her zaman için votka, havyar, sigara ve çikolata satabiliyorlardı. Grigori, onun geniş ağzına ve dolgun dudaklarına bakıyordu. Onun konuşmasını seyretmek büyük bir keyifti. Dik duruşlu bir çenesi ve cesur bakan mavi gözleri vardı. Ama nedense Grigori'ye çok kırılgan görünüyordu.

Vladimir uyudu; Katerina'nın sesi ve Grigori'nin sallaması tam bir ninni

[9] Aynı zamanda Britanya Kraliçesi Victoria'nın torunu ve Alexandra Feodorovna adıyla Çarlık Rusya'sının son Çariçesi (çev. notu).

olmuştu. Grigori bebeği, Katerina'nın bir köşeye kurduğu yatağına yatırdı: Aslında içi paçavra dolu bir torba ve üstünü örtecek battaniyeden ibaret bir yataktı ama bebek rahatça kıvrıldı ve parmağını ağzına soktu.

Bir kilise çanı saat dokuzu vurdu. "Kaçta koğuşuna geri dönmen gerekiyor?" diye sordu Katerina.

"Onda," dedi Grigori. "Artık gitsem iyi olur."

"Henüz değil," dedi Katerina; kollarını Grigori'nin boynuna doladı ve onu öptü.

Çok tatlı bir andı. Katerina'nın dudakları yumuşak ve oynaktı. Bir saniye için gözlerini kapatıp kızın kokusunu içine çekti. Sonra geri çekildi. "Bu yanlış," dedi.

"Aptallık etme."

"Sen Lev'e âşıksın."

Katerina onun gözlerinin içine baktı. "Ben, şehre yeni gelmiş, yirmi yaşında bir köylü kızıydım. Lev'in şık giysileri, sigarası, votkası ve cömertliği hoşuma gitti. Sevimliydi, yakışıklıydı ve eğlenceliydi. Ama şimdi yirmi üç yaşındayım ve bir çocuğum var –peki Lev nerede?"

Grigori omuzlarını silkti. "Bilmiyorum."

"Ama sen buradasın." Grigori'nin yanağını okşadı. Grigori onu itmesi gerektiğini biliyordu ama yapamıyordu. "Kirayı ödüyorsun ve bebeğim için yiyecek getiriyorsun," dedi Katerina. "Senin yerine Lev'e âşık olarak ne büyük bir aptallık yaptığımı artık gördüğümü fark etmiyor musun? Şimdi daha tecrübeli olduğumu görmüyor musun? Seni sevmeyi öğrendiğimi anlayabilir misin?"

Grigori, kulaklarına inanamayarak ona baktı.

O mavi gözler de bütün içtenliğiyle kendisine bakıyordu. "Evet, doğru," dedi Katerina. "Seni seviyorum."

Grigori, inledi, gözlerini kapadı, Katerina'ya sarıldı ve teslim oldu.

YİRMİ

Kasım ve Aralık 1916

Ethel Williams, gazetedeki ölü ve yaralı listesini endişe içinde inceledi. Birçok Williams soyadı gördü ama Welsh Rifles Alayından Onbaşı William Williams adına rastlamadı. Sessizce bir şükran duası okudu; gazeteyi katlayıp Bernie Leckwith'e verdi ve kakao yapmak için çaydanlığı ateşe koydu.

Billy'nin hayatta olduğundan emin olamıyordu. Son birkaç günde veya saatte ölmüş olabilirdi. Aberowen'daki o Telgraf Günü'nde kadınların, korku ve kederle çarpılan, o günkü haberlerin zalim izlerini ebediyen taşıyacak olan yüzlerinin uğursuz anısı yakasını bırakmıyor, Billy ölenler arasında olmadığı için hissettiği memnuniyetten utanç duyuyordu.

Aberowen, telgraf haberleri almaya devam etmişti. Çünkü Somme Muharebesi o ilk günle sona ermedi ve Britanya ordusu temmuz, ağustos, eylül boyunca ve ta ekim ayına kadar, makineli tüfek ateşiyle biçilsinler diye gepegenç askerlerini sahipsiz araziye atmaya devam etti. Gazeteler tekrar tekrar zafer çığlıkları atıyordu ama telgraflar bambaşka bir hikâye anlattılar.

Bernie, çoğu akşam olduğu gibi Ethel'in mutfağındaydı. Küçük Lloyd, Bernie *Amca*'yı seviyordu. Genellikle Bernie'nin kucağında oturuyor, Bernie de ona gazeteden bir şeyler okuyordu. Çocuğun dünyada olup bitenler hakkında hiçbir fikri yoktu elbette ama gene de bu oyunu seviyordu. Fakat her nedense Bernie bu gece biraz gergindi ve Lloyd ile ilgilenmiyordu.

Mildred, elinde bir demlikle üst kattan indi. "Bize bir kaşık çay ver Ethel," dedi.

"Buyur al, yerini biliyorsun. Çay yerine bir fincan kakao ister misin?"

"Hayır, sağ ol. Kakao beni osurtturuyor. Selam Bernie, devrim nasıl gidiyor?"

Bernie, gülümseyerek başını gazeteden kaldırdı. Mildred'ı severdi. Mildred'ı herkes severdi. "Devrim biraz ertelendi," dedi Bernie.

Mildred demliğe bir kaşık çay attı. "Billy'den haber var mı?"

"Yeni bir haber yok," dedi Ethel. "Sende?"

"Son birkaç haftadır bende de yok."

Ethel, kapıdaki mektup deliğinden atılan mektupları sabahları girişten alırdı ve Mildred'ın Billy'den sık sık mektup aldığını biliyordu. Ethel, bunların aşk mektubu olduğunu da biliyordu, yoksa bir oğlan ablasının kiracısına neden mektup yazsındı?

Belli ki Mildred da Billy'nin duygularına cevap veriyordu: Mildred endişesini, sıradan bir laf ediyormuş havası altına saklayarak sık sık Billy'den haber soruyordu.

Ethel, Mildred'ı severdi. Fakat on sekiz yaşındaki Billy'nin, 23 yaşındaki bir kadın ve iki üvey çocuğun sorumluluğunu yüklenebileceğinden emin değildi. Evet, Billy her zaman yaşından beklenmeyen bir olgunlukla ve sorumlulukla davranırdı; savaş bittiğinde de birkaç yaş daha büyümüş olacaktı. Her neyse, Ethel'in bütün arzusu Billy'nin sağ salim eve dönmesiydi. Ondan sonrasında ne olacağı o kadar da önemli değildi.

"Bugünkü gazetenin zayiat listesinde de adı yok çok şükür," dedi Ethel.

"Acaba ne zaman izne gelecek?"

"Sadece beş aydır orduda."

Mildred, elindeki demliği bıraktı. "Ethel, sana bir şey sorabilir miyim?"

"Elbette."

"Kendi başıma iş yapmayı düşünüyorum –terzi olarak yani."

Ethel şaşırdı. Mildred şimdi Mannie Litov'un ustabaşısı olmuştu ve daha iyi bir ücret alıyordu.

"Bir arkadaşım bana şapka yapma işi bulacak –şapkalara peçe, kurdele, tüy ve boncuk işleme gibi şeyler. Beceri isteyen bir iş ve üniforma dikmekten daha çok para getiriyor."

"İyiymiş."

"Sorun şu ki evde çalışmam lazım –en azından başlangıçta. Uzun vadede başka kızları da işe alıp küçük bir yer açarım."

"Gelecek planı yapıyorsun yani!"

"Yapmak zorundayım, sen de yapmıyor musun? Savaş bittiğinde kimse üniforma istemeyecek."

"Haklısın."

"Yani yukarısını bir süre atölye olarak kullanmamın sence bir sakıncası var mı?"

"Elbette yok, şansın bol olsun!"

"Sağ ol," dedi Mildred. Hiç düşünmeden Ethel'in yanağını öptü, demliğini aldı ve yukarı çıktı.

Lloyd esneyip gözlerini ovuşturdu. Ethel bebeği kucakladı ve ön odadaki yatağına yatırdı. Lloyd uykuya dalana kadar bir iki dakika keyifle oğlunu seyretti ve her zaman olduğu gibi, oğlunun bebek âcizliği yüreğini burktu. "Sen büyüdüğünde dünya daha iyi bir yer olacak Lloyd," dedi, sessizce. "Öyle olmasını sağlayacağız."

Mutfağa döndüğünde Bernie'yi içinde bulunduğu ruh hâlinden çekip çıkarmak istedi. "Daha çok çocuk kitabı olmalı," dedi.

Bernie başını salladı. "Her kütüphanede bir çocuk kitapları bölümü olmasını isterdim," dedi, başını gazeteden kaldırmadan.

"Belki siz kütüphaneciler öyle bir şey yaparsanız yayıncılar da daha çok çocuk kitabı yayınlar."

"Ben de öyle olmasını umuyorum."

Ethel, ateşe kömür attı ve iki kupa kakao hazırladı. Bernie'nin içine kapanması pek de sıradan bir durum değildi. Normalde, bu hoşsohbet geceler Ethel'in hoşuna gidiyordu. İki yabancıydılar aslında: bir Galler kızı ve bir Yahudi. Elbette Londra'da Yahudi ve Gallerli bulmak o kadar zor bir iş değildi. Buraya nasıl gelmiş olursa olsun iki yıldır, Maud ve Mildred'la yakın bir arkadaşlık kurmuştu ve Londra'da yaşıyordu.

Bernie'nin neden içine kapanmış olabileceğine dair bir fikri vardı. Dün gece, *Fabian Society*[1] üyesi genç bir konuşmacı, İşçi Partisi yerel üyelerine *Savaş Sonrası Sosyalizm* konulu bir konuşma yapmıştı. Ethel bu genç adamla tartışmış ve anlaşılan adam da Ethel'den etkilenmişti. Toplantıdan sonra Ethel ile flört etti; adamın evli olduğunu herkes biliyordu ama Ethel, çok ciddiye almasa da bu flörtün keyfini çıkardı. Belki de Bernie bunu kıskanmıştı.

Eğer Bernie sessizce oturmak istiyorsa onu rahatsız etmemeye karar verdi. Mutfak masasına oturdu; içi, cephedeki erkekler tarafından yazılmış mektuplarla dolu büyük bir zarf açtı. *Asker Karısı* okuyucuları, cephedeki kocalarından gelen mektupları dergiye yolluyorlardı ve dergi, basılan her mektup için bir şilin ödüyordu.

Mektuplar, cephedeki hayat hakkında ana akım basının yazdıklarından daha gerçekçi bir resim ortaya koyuyorlardı. *Asker Karısı* gazetesindeki yazıların çoğunu Maud yazıyordu ama mektupları Ethel akıl etmişti; o say-

[1] Britanya İşçi Partisinin kurulmasına katkı sağlamış, sosyalist fikirleri savunan bir cemiyet. Bugün, sosyal demokrat çizgide bir düşünce kuruluşu (çev. notu).

fanın editörlüğünü de Ethel yapıyordu ve derginin en gözde sayfalarından biri hâline gelmişti.

Ethel, daha iyi iş teklifleri de almıştı: Giyim İşçileri Sendikası, tam zamanlı yönetici olarak onu işe almak istemişti ama Maud ile kalmak ve kampanyaya devam etmek isteyen Ethel, bunu reddetti.

Ethel, beş altı tane mektup okuduktan sonra içini çekti ve Bernie'ye baktı. "İnsanların savaştan yüz çevireceklerini sanırdım," dedi.

"Ama çevirmediler," dedi Bernie. "Şu seçim sonuçlarına bak."

Geçen ay Ayrshire'da bir kısmi seçim yapılarak ölen bir parlamento üyesinin yerine yenisini seçmek için tek bir seçim bölgesinde oy kullanılmış ve Somme Muharebesi'nde savaşan Muhafazakâr Korgeneral Hunter-Weston[2], barış yanlısı Reverend Chalmers ile yarışmıştı: Ordu subayı, 1,300 oya karşılık 7.149 oyla ezici bir üstünlük elde etmişti.

"Sorun, gazeteler," dedi Ethel, bıkkınlıkla. "Nalet Northcliffe basınının yaptığı onca propaganda karşısında barışa önayak olmak için, bizim küçücük yayınlarımız nasıl bir etki yapabilir ki?" Lord Northcliffe, *The Times* ve *Daily Mail* gazetelerinin sahibi bir militarizm yanlısıydı.

"Sadece gazeteler değil," dedi Bernie. "Para da."

Bernie, hiçbir zaman bir iki şilinden fazla parası olmayan bir adam olduğu hâlde, hükûmetin para durumunu yakından takip ederdi. Ethel, onun açılmasını sağlayacak bir fırsat yakaladığını düşündü. "Ne demek istiyorsun?"

"Savaştan önce bizim hükûmet, her şey dâhil –ordu, mahkemeler, hapishaneler, eğitim, emekli aylıkları, koloni harcamaları, her şey– günde yarım milyon pound harcıyordu."

"Ne çokmuş!" Ethel, sevgi dolu bir tebessümle gülümsedi. "Benim babam da böyle istatistikleri her zaman bilir."

Bernie, kakaosundan bir yudum aldı. "Şimdi ne kadar harcıyor, tahmin et."

"İki katı mı? Günde bir milyon? Bu imkânsızmış gibi geliyor."

"Yaklaşamadın bile. Savaş, günde beş milyon pounda mal oluyor. Bu, ülkeyi idare etmek için gereken paranın on katı."

Ethel afalladı. "Onca para nereden geliyor?"

"Sorun da burada zaten. Borç alıyoruz."

"Fakat savaş iki yıldan fazla bir süredir devam ediyor. O zaman... Dört bin milyon pound borç almış olmalıyız."

"Ona yakın bir şey. Normal harcamayla gitsek yirmi beş yıl yetecek kadar

[2] Çanakkale Savaşı'na da katılan İngiliz generali (çev. notu).

para."

"Nasıl geri ödeyeceğiz?"

"Asla ödeyemeyiz. Borcu ödemeye yetecek kadar vergi salmaya kalkan bir hükûmet, devrime neden olur."

"Ne olacak peki?"

"Savaşı kaybedersek, bize kredi açanlar -başlıca, Amerika- iflas edecekler. Kazanırsak, Almanlara ödeteceğiz. Buna, *Savaş tazminatı* deniyor."

"Peki, Almanlar nasıl ödeyecek?"

"Açlıktan ölecekler. Kaybedenlere ne olacağı kimin umurunda? Her neyse. 1871'de Almanlar da aynısını Fransızlara yaptılar." Bernie ayağa kalktı ve kupasını mutfak lavabosuna koydu. "Şimdi neden Almanlarla barışamayacağımızı anladın mı? Aksi takdirde faturayı kim ödeyecek?"

Ethel donakaldı. "Demek ki faturayı ödeyemiyoruz diye genç çocuklarımızı ölmeleri için siperlere göndermeye devam edeceğiz. Zavallı Billy. Ne aşağılık bir dünyada yaşıyoruz."

"Ama bu dünyayı değiştireceğiz."

Umarım, diye düşündü Ethel. Bernie, bunun için devrim gerektiğine inanıyordu.

Ethel, Fransız Devrimi hakkında yazılar okumuştu ve böyle şeylerin her zaman insanların beklediği şekilde sonuçlanmadığını biliyordu. Gelgelelim, Lloyd'un daha iyi bir dünyada yaşamasını sağlamakta kararlıydı.

Bir süre sessizce oturdular; sonra Bernie ayağa kalktı. Artık gidiyormuş gibi kapıya yürüdü, sonra fikir değiştirdi. "Dün geceki konuşmacı oldukça ilginçti," dedi.

"Heya," dedi Ethel.

"Akıllıydı da."

"Evet, akıllıydı."

Bernie, tekrar oturdu. "Ethel... İki yıl önce bana, aşk değil, arkadaşlık istediğini söylemiştin."

"Senin duygularını incitmekten korkuyordum."

"Üzülme. Arkadaşlığımız, bugüne kadar başıma gelen en güzel şey."

"Benim de hoşuma gidiyor."

"Bana, kısa süre sonra aşkı meşki unutup sadece arkadaş olacağımızı söylemiştin. Ama yanıldın." Sandalyesinde öne doğru eğildi. "Seni daha çok tanıdıkça daha da çok âşık olmaya başladım."

Ethel, onun gözlerindeki arzu dolu bakışları görebiliyordu ve duygularına karşılık veremediği için fena hâlde üzgündü. "Ben de senden hoşlanıyorum," dedi. "Ama o yönde değil."

"Yalnız olmanın ne âlemi var? Birbirimizden hoşlanıyoruz. Birlikte iyi bir ekibiz! İdeallerimiz aynı, hayattaki amacımız aynı, fikirlerimiz benzeşiyor –bir arada olmalıyız."

"Evlilik için bunlardan fazlası gerekir."

"Biliyorum. Ve seni kollarıma almayı çok istiyorum." Bernie kollarını, sanki ona dokumak istiyormuş gibi uzattı ama Ethel, bacak bacak üstüne atıp sandalyesinde yana döndü. Bernie ellerini geri çekti, genellikle sıcakkanlı olan yüz ifadesinin yerini buruk bir tebessüm aldı. "Bugüne kadar karşına çıkan en yakışıklı adam değilim. Ama hiç kimse seni benim sevdiğim kadar sevemez."

Bu konuda haklı, diye düşündü Ethel. Ona yaklaşan birçok adam olmuştu ve bir tanesi de onu baştan çıkarmıştı; fakat hiçbir erkek Bernie kadar sebatkâr bir özveri gösterememişti. Bernie ile evlenirse evliliğinin ilelebet süreceğini biliyordu ve ruhunun derinliklerinde, canı öyle bir evlilik çekiyordu.

Ethel'in tereddüdünü fark eden Bernie: "Evlen benimle Ethel. Seni seviyorum. Hayatımı seni mutlu etmek için harcayacağım. Bütün istediğim bu," dedi.

Bir erkeğe ihtiyacı var mıydı? Mutsuz değildi. Lloyd, düşe kalka yürümesi, konuşmaya çalışması ve sınırsız merakıyla ona sürekli bir neşe sağlıyordu. Bebeği ona yetiyordu.

"Küçük Lloyd'a bir baba lazım," dedi Bernie.

Ethel bir suçluluk sızısı hissetti. Hâlihazırda Bernie, yarı zamanlı bir baba rolü oynuyordu zaten. Lloyd'un hatırı için Bernie ile evlenmeli miydi? Lloyd'un Bernie'ye *baba* demeye başlaması için henüz çok geç sayılmazdı.

Fakat Fitz'e karşı hissettiği baskın arzuyu tekrar bulabilme ümidinden vazgeçmesi gerekecekti. Aklına geldiği zaman hâlâ bir özlem sancısı hissediyordu. Fakat tarafsız olmaya çalışarak ve bütün duygularını karşısına alarak kendi kendine sordu: "O aşk macerasından ne kazandım? Fitz beni hayal kırıklığına uğrattı, ailem beni reddetti ve başka bir şehirde sürgün oldum. Aynı şeyleri neden tekrar isteyeyim?"

Ne kadar çabalarsa çabalasın, kendini Bernie'nin teklifini kabul etmeye ikna edemedi. "Düşünmeme izin ver," dedi.

Bernie'nin yüzü sevinçle ışıdı. Ümit etmeye bile cesaret edemeyeceği kadar olumlu bir cevap aldığı besbelliydi. "İstediğin kadar düşünebilirsin," dedi. "Ben beklerim."

Ethel, Bernie için kapıyı açtı. "İyi geceler Bernie."

"İyi geceler Ethel," dedi Bernie; öne uzandı ve Ethel onun yanağını öp-

mesine izin verdi. Bernie'nin dudakları yanağında biraz uzunca oyalanınca hemen geri çekildi. Bernie onun bileğini tuttu. "Ethel..."

"İyi uykular Bernie," dedi Ethel.

Bernie tereddüt etti, sonra başını salladı. "Sana da," dedi ve dışarı çıktı.

[II]

Kasım 1916'daki seçim gecesinde Gus Dewar, politik kariyerinin sonuna geldiğini düşündü.

Beyaz Saray'daydı. Telefonlara cevap verip aldığı mesajları, ikinci karısı Edith ile birlikte New Jersey'deki yazlık Beyaz Saray, Shadow Lawn'da olan Başkan Wilson'a iletiyordu. Washington'dan Shadow Lawn'a her gün ABD Posta Hizmetleri aracılığıyla evrak gönderiliyordu ama Başkan bazen daha çabuk bilgi istiyordu.

O gece saat dokuzda, Cumhuriyetçilerin başkan adayı olan Charles Evans Hughes adlı Yüksek Mahkeme Yargıcının, çekişmeli seçim bölgesi kabul edilen dört eyalette –New York, Indiana, Connecticut ve New Jersey– seçimin galibi olduğu anlaşılmıştı.

Fakat gerçek; bir ulak, New York gazetelerinin erken baskılarını ona getirdiğinde o manşeti görene kadar kafasına dank etmedi.

BAŞKAN – HUGES SEÇİLİYOR

Sarsıldı. Woodrow Wilson'ın tekrar kazanacağını sanıyordu. Seçmen, Wilson'ın maharetle atlattığı *Lusitania* krizini unutmamıştı: Başkan, hem Almanlara sert çıkmış hem de savaşın dışında kalmıştı. Wilson'ın seçim kampanyası sloganı şöyleydi: *O, bizi savaşın dışında tuttu.*

Hughes, Amerika'yı savaşa hazırlamayı beceremekle suçlamıştı Wilson'ı ama bu suçlama geri tepmişti. Amerikalılar, Britanya'nın büyük bir şiddet uygulayarak bastırdığı Dublin'deki *Easter Rising*[3] olayından sonra tarafsız kalmak konusunda daha da kesin bir kararlılığa ulaşmışlardı. Britanya'nın İrlandalılara muamelesi, Almanların Belçika'ya yaptıklarından daha hafif değildi. O zaman Amerika neden taraf tutacaktı ki?

Gazeteleri okuduktan sonra Gus, kravatını gevşetti ve Oval Ofis'in bitişiğindeki çalışma odasında biraz kestirmeye gitti. Beyaz Saray'dan ayrılma ihtimali sinirini bozmuştu. Wilson için çalışmak bir temel ilke gibiydi. Aşk

[3] *Easter Rebellion* (Paskalya Kalkışması) olarak da bilinen ve 1916 yılının Paskalya haftasında gerçekleşen, Britanya'nın İrlanda üzerindeki tahakkümünü ortadan kaldırmaya yönelik büyük bir ayaklanma (çev. notu).

hayatı tam bir tren kazasına benziyordu ama hiç olmazsa ABD Başkanı için değerli olduğunu biliyordu.

Endişesi bencilliğinden değildi. Wilson, savaşların önlenebileceği bir uluslararası düzen oluşturmaya kararlıydı. Komşuların, aralarındaki sınır anlaşmazlıklarını altı silahşorla çözme devri artık kapanmıştı; o zaman, ülkelerin de aralarındaki anlaşmazlıkları bağımsız bir yargı organıyla çözmelerinin zamanı gelmiş olmalıydı. Britanya Dışişleri Bakanı Sör Edward Grey, Wilson'a yazdığı bir mektupta böyle bir örgütlenme için *League of Nations*[4] kelimelerini kullanmıştı ve Wilson da bu tanımlamayı sevmişti. Gus, bu düzenin oluşumuna yardımcı olabilirse hayatı bir anlam kazanacaktı.

Fakat şu anda, sanki o hayal gerçekleşemeyecekmiş gibiydi ve bu düşünceyle huzursuz bir uykuya daldı.

Sabah erkenden, Wilson'ın –Başkanın günlük sekiz saat mesai konusundaki kararlılığını seven mavi yakalıların eyaleti– Ohio'yu kazandığını bildiren telgrafla uyandı. Ve Kansas da kazanılmıştı. Wilson tekrar yarışa dönmüştü. Çok geçmeden Minnesota'nın da bin oydan biraz az bir sayıyla kazanıldığını öğrendi. Demek ki yarış henüz sona ermemişti. Gus'ın morali düzeldi.

Çarşamba akşamı geldiğinde Wilson, 254'e karşı 264 *electoral*[5] oyla 10 sayı öndeydi. 13 oya sahip California henüz sonuçları açıklamamıştı ve California'yı kazanan, başkan seçilecekti.

Gus'ın telefonları sustu. O anda yapacağı pek fazla bir iş yoktu. Los Angeles'taki sayım yavaş ilerliyordu. Açılmayan sandıkların her biri, 1876 seçimlerinde başkanlık zaferi kazanmalarını engelleyen bir tahrifat yaşadıklarına inanan silahlı Demokratlar tarafından korunuyordu.

Sonuçlar hâlâ başa baş giderken Gus, danışmadan arandı ve bir ziyaretçisi olduğu bildirildi.

Ziyaretçinin, *Buffalo Anarchist*'in eski editörü Rosa Hellman olduğunu görünce şaşırdı. Gus, Rosa'yı gördüğüne memnun oldu, çünkü onunla konuşmayı her zaman ilginç bulurdu. Bir anarşistin, 1901 yılında Buffalo'da Başkan McKinley'e yaptığını suikastı hatırladı. Ancak Başkan Wilson Beyaz Saray'da değildi; onun için Rosa'yı çalışma odasına çıkardı ve bir fincan kahve ikram etti.

---

[4] *Milletler Cemiyeti* veya *Cemiyeti Akvam* olarak da biliniyor. Dünya barışını sağlamak amacıyla 1919-1946 yılları arasında görev yapan kuruluşun yerini daha sonra Birleşmiş Milletler aldı (çev. notu).

[5] İki seviyeli Amerikan seçim sisteminde, oy kullanan vatandaşların seçtiği seçmenlerin oyu (çev. notu).

Rosa, kırmızı bir palto giymişti. Gus onun paltosunu çıkarmaya yardım ederken kıza tepeden bakıyordu ve onun çiçek kokulu hafif parfümünün kokusu burnuna çalındı.

"Son karşılaşmamızda Olga Vyalov ile nişanlanacak kadar bir *kahrolası gerzek* olduğumu söylemiştin," dedi Gus, paltoyu portmantoya asarken.

Rosa utanmış gibiydi. "Özür dilerim."

"Ah! Ama haklıydın," dedi Gus ve konuyu değiştirdi. "Haber ajansında çalışmaya başladın, değil mi?"

"Evet."

"Washington muhabiri olarak."

"Yok, ben *tek gözlü kız* asistanım."

Rosa, daha önce bu kusuruna hiç değinmemişti. Gus tereddüt etti. Sonra: "Neden bir korsan bandı takmadığını merak eder dururdum. Ama şimdi, takmadığın için memnunum. Sen, tek gözü kapalı çok güzel bir kadınsın."

"Teşekkür ederim. Çok iyisin. Başkan için ne tür işler yapıyorsun?"

"Çaldığında telefonu açmaktan başka... Bakanlığın nereye çeksen oraya gidecek raporlarını okuyorum ve gerçekte ne söylediklerini Wilson'a anlatıyorum."

"Örneğin?"

"Avrupa'daki büyükelçilerimiz, Somme Taarruzu'nun bazı başarılar kazandığını ama her iki tarafta da büyük bir zayiat olduğunu ve bütün hedeflerini tutturamadığını, söylüyorlar. Bu cümlenin yanlış olduğunu ispat etmek neredeyse imkânsızdır ama Başkana hiçbir şey söylemiyor. Ben de Başkana, Somme'nin Britanya için bir felaket olduğunu söylüyorum." Sonra omuzlarını silkti. "Ya da söylüyordum. Buradaki işim sona erebilir." Gus, gerçek duygularını söylüyordu. Wilson'ın kaybetme ihtimali onun için bir kâbus gibiydi.

Rosa başını salladı. "California'yı tekrar sayıyorlar. Neredeyse bir milyon kişi oy kullandı ve aradaki fark beş bin kadar."

"Ne kadar çok şey, iyi eğitim görmemiş bir avuç insanın kararına bağlı."

"Demokrasi böyle bir şey."

Gus gülümsedi. "Bir ülkeyi yönetmek için korkunç bir yöntem ama onun dışındaki her yöntem daha da berbat."

"Wilson kazanırsa en birinci önceliği ne olacak?"

"Yazılmamak kaydıyla?"

"Elbette."

"Avrupa'da barış," dedi Gus, hiç tereddüt etmeden.

"Sahi mi?"

"'O, bizi savaşın dışında tuttu' sloganıyla çok da mutlu değildi; çünkü mesele onun ellerinde değildi. İstesek de istemesek de savaşın içine çekilebilirdik."

"İyi de ne yapabilir ki?"

"İki tarafa da uzlaşmaları için baskı uygulayacak."

"Nasıl başaracak?"

"Bilmiyorum."

"Elbette Somme'de yapıp durdukları gibi birbirlerini katletmeye devam edecek değiller."

"Orasını Tanrı bilir." Tekrar konuyu değiştirdi. "Bana Buffalo'daki haberleri anlat."

Rosa, bütün samimiyetiyle onun yüzüne baktı. "Olga haberlerini mi duymak istiyorsun yoksa bundan utanır mısın?"

Gus başka tarafa baktı. Daha utanç verici ne olabilirdi ki? Önce Olga'dan nişanı attığını söyleyen bir not gelmişti. Gururdan yoksun kelimelerle özür diliyordu ama bir açıklama yazmamıştı. Gus notta yazanları kabule yanaşmadı ve onu bizzat görmeyi talep eden bir notla cevap verdi. Ne olup bittiğini anlayamadığı için birilerinin Olga'ya baskı yaptığını sanmıştı. Ama aynı günün ilerleyen saatlerinde annesi, arkadaşları arasındaki dedikodu şebekesini kullanarak cevabı öğrendi: Olga, babasının şoförü ile evleniyordu. "Ama neden?" diye sordu Gus, içi daralarak.

"Sevgili oğlum," demişti annesi. "Bir kızın bir şoförle evlenmesinin sadece tek bir nedeni vardır." Gus annesine anlamsız anlamsız bakınca da annesi devam etmişti: "Olga hamile olmalı."

Gus'ın, hayatı boyunca küçük düştüğünü hissettiği en berbat andı ve aradan bir yıl geçtiği hâlde, aklına her gelişinde hâlâ acıyla ürperiyordu.

Rosa onun yüzündekileri okudu. "Ondan bahsetmemeliydim. Özür dilerim."

Gus, bu kadarını konuştuktan sonra başkalarının neler bildiğini de öğrenmek istedi. Hafifçe Rosa'nın eline dokundu. "Bu kadar açık konuştuğun için teşekkür ederim. Öylesini tercih ederim. Ve evet, Olga'ya ne olduğunu merak ediyorum."

"Pekâlâ. Ideal Caddesi'ndeki Rus Ortodoks Kilisesi'nde evlendiler. Düğün resepsiyonu Statler Hotel'de yapıldı. Altı yüz davetli vardı ve Josef Vyalov, otelin balo ve yemek salonlarını kapatmıştı. Herkese havyar ikram edildi. Buffalo tarihinin gördüğü en müsrif düğündü."

"Kocası nasıl biri?"

"Lev Peshkov, yakışıklı, sevimli ve tepeden tırnağa güvenilmez biri. Su-

ratına bakar bakmaz ipsiz sapsız bir tip olduğunu anlarsın. Ama şimdi Buffalo'nun en zengin adamının damadı."

"Çocuk?"

"Bir kız. Adı Darya ama ona Daisy diyorlar. Mart ayında doğdu. Ve elbette, Lev artık bir şoför değil. Sanırım Vyalov'un gece kulüplerini yönetiyor."

Bir saat kadar konuştular; sonra Gus, Rosa'yı aşağı indirdi ve evine gidebilmesi için bir taksi çevirdi.

Ertesi sabah erkenden, California sonuçlarını bildiren telgraf Gus'ın eline ulaştı. Wilson, 3.777 oy farkla kazanmış ve ikinci defa başkan seçilmişti.

Gus, coşkulu bir mutluluk içindeydi. Amaçladıkları her şeyi yapmak için dört yılları daha vardı. Dört yılda dünyayı değiştirebilirlerdi.

Hâlâ elindeki telgrafa bakarken telefon çaldı.

Telefonu kaldırdı ve operatörün konuşmasını duydu: "Shadow Lawn'dan telefonunuz var. Başkan sizinle görüşmek istiyor, Mr. Dewar."

"Teşekkür ederim."

Kısa bir süre içinde Wilson'ın tanıdık sesini duydu. "Günaydın Gus."

"Tebrikler Sayın Başkan."

"Teşekkür ederim. Bavulunu hazırla. Senin Berlin'e gitmeni istiyorum."

[III]

Walter von Ulrich izinli olarak eve döndüğünde annesi bir davet verdi.

Berlin'de artık çok fazla davet verilmiyordu. Etkili makamlarda kocaları olan zengin kadınlar için bile yiyecek bulmak oldukça zordu. Suzanne von Ulrich iyi değildi, çok zayıflamıştı ve daimî bir öksürüğe yakalanmıştı ama gene de Walter için bir şey yapmak istiyordu.

Otto'nun, savaştan önce satın aldığı bir mahzen dolusu şarabı vardı. Suzanne, bir öğleden sonra daveti vermeye karar verdi; böylece komple bir akşam yemeği hazırlamak zorunda kalmayacaktı. Füme balıklı ve peynirli küçük atıştırmalıklar ikram etti ve yiyecek kıtlığının açığını büyük şişe şampanyalarla kapattı.

Walter, annesinin isteğine ve emeğine minnet duyuyordu ama aslında bir davet istemiyordu. Savaştan uzakta geçireceği iki haftalık izni vardı ve bütün istediği, yumuşak bir yatak, kuru giysiler, ebeveyninin şehirdeki evinin zarif salonunda pencereden dışarı bakıp Maud'u düşünerek dinlenmek ve Steinway kuyruklu piyanosuna oturup, Schubert'ten bir parça çalmaktı: *Frühlingsglaube*[6], "Şimdi her şey, her şey değişmeli."

[6] Almanca, *bahar inancı* veya *bahar düşüncesi* anlamında (çev. notu).

Ağustos 1914'te, Maud'la birlikteyken ve Noel'de tekrar bir araya geleceklerini konuşurken ne kadar da tasasızdılar! Onun güzel yüzünü en son gördüğünden bu yana şimdi iki yıldan fazla bir zaman geçmişti. Ve Almanya'nın savaşı kazanması için muhtemelen iki yıl daha geçmesi gerekecekti. Walter'ın tek umudu Rusya'nın yıkılmasıydı; böylece Almanlar bütün güçleriyle batıyı silip süpürmeye odaklanabilirlerdi.

Bu arada Walter, Maud'u gözünün önüne getirmekte sıkıntı yaşıyordu ve yıpranıp solmuş dergi fotoğrafına bakmak zorunda kalıyordu: *Leydi Maud Fitzherbert, her zaman son moda giyinir*. Maud olmadan bir davetin tadını çıkarmak zordu. Hazırlanırken annesinin bunca zahmete hiç girmemiş olmasını tercih ettiğini fark etti.

Ev kasvetliydi; derli toplu olmasını sağlamaya yetecek kadar hizmetli yoktu: Erkekler ordudaydı; kadınlar, otobüs şoförlüğü ve postacılık gibi işleri yapmak zorunda kalmışlardı; daha yaşlıca olan personel de annesinin temizlik ve parlaklık standartlarını yakalama mücadelesi veriyorlardı ama ev soğuktu ve kurtlanmış gibiydi. Kömür istihkakı merkezi ısıtmayı çalıştırmaya yetmiyordu; o nedenle annesi girişe, yemek salonuna ve kabul salonuna birer soba kurdurmuştu ama yaydıkları ısı Berlin'in kasım soğuğunu kırmaya yetmiyordu.

Her şeye rağmen, soğuk salon genç insanlarla dolunca Walter'ın neşesi yerine geldi. Küçük bir orkestra da giriş salonunda müzik çalmaya başladı. Kız kardeşi Greta, bütün arkadaşlarını davet etmişti. Walter, sosyal hayatı ne kadar çok özlediğini fark etti. Kadınları şahane tuvaletler içinde, erkekleri pirüpak elbiseler giymiş olarak görmeyi seviyordu. Davetteki şakalaşmalar, flörtler ve dedikodular hoşuna gitti. Bir diplomat olmaktan çok hoşlanmıştı –tam ona göre bir hayattı. Sevimli davranmak ve hafif sohbetlere katılmak onun kolaylıkla yapabildiği şeylerdi.

Von Ulrich ailesinin evinde balo salonu yoktu ama insanlar, girişin karo döşenmiş zemininde dans etmeye başladılar. Walter, Greta'nın en yakın arkadaşı Monika von der Helbard ile birçok kere dans etti. Monika, uzun boylu, uzun kızıl saçlı bir kızdı ve Walter'a, kendilerine *pre-Raphaelites*[7] diyen bir grup İngiliz ressamın tablolarını hatırlattı.

Monika'ya bir kadeh şampanya getirdi ve yanına oturdu. Monika da herkes gibi ona, cephede ve siperlerde olmanın nasıl bir şey olduğunu sordu. Walter, bu soruya hep, siperlerdeki hayatın zor olduğunu ama askerin moralini bozmadığını ve sonunda savaşı kazanacaklarını söyleyerek cevap

[7] Bu sanat akımının İngiliz ressam ve şairlerden oluşan yedi kişilik sanatçı grubunun üyeleri: William Holman Hunt, John Everett Millais, Dante Gabriel Rossetti, William Michael Rossetti, James Collinson, Frederic George Stephens ve Thomas Woolner (çev. notu).

verirdi. Fakat her nedense Monika'ya gerçeği söyledi. "En kötü tarafı da beyhudeliği," dedi. "İki yıldır üç aşağı beş yukarı aynı noktadayız ve başkomutanlığın yaptığı veya yapabileceği şeylerle bu durum nasıl değişecek, bilmiyorum. Üşüyoruz, açız; öksürük, ayak donması ve mide hastalıklarına yakalanıyoruz, ağlayacak kadar bitkiniz –ve hepsi de bir hiç için."

"Gazetelerde okuduklarımız böyle değil," dedi Monika. "Ne kadar kötü!" Duygularını paylaşmak ister gibi Walter'ın kolunu sıktı. Fakat dokunuşu Walter'da ufak çaplı bir elektrik şoku etkisi yaptı. İki yıldır ailesi dışında hiçbir kadın ona dokunmamıştı. Birden bire, Monika'yı kollarına almanın, onun sıcak bedenini kendi bedenine yaslamanın ve dudaklarını öpmenin ne kadar harika bir şey olacağını düşündü. Kızın ela gözleri de ona, gayet samimiyetle bakıyordu ve bir an için, kızın onun aklını okuduğunu fark etti. Kadınların, erkeklerin ne düşündüğünü genellikle anladıklarını öğrenmişti. Walter utandı ama kızın hiç aldırmadığı besbelliydi ve bu da Walter'ın daha fazla heyecanlanmasına neden oldu.

Yanlarına birisi yaklaştı ve Walter, bu kişinin Monika'yı dansa kaldıracağını zannederek gönülsüz gönülsüz başını kaldırdığı zaman adamı tanıdı. "Tanrı'm!" dedi. İsmini hemen hatırladı, çünkü bütün diplomatlar gibi onun da mükemmel bir isim hafızası vardı. Walter İngilizce konuştu: "Gus Dewar'sınız, değil mi?"

Gus da Almanca cevap verdi. "Evet. Almanca konuşabiliriz. Nasılsınız?"

Walter ayağa kalktı ve Gus'ın elini sıktı. "Sizi Barones Monika von der Helbard ile tanıştırabilir miyim? Bu, Gus Dewar, Başkan Woodrow Wilson'ın danışmanı."

"Sizinle tanışmak ne güzel Mr. Dewar," dedi Monika. "Sizi sohbetiniz için yalnız bırakayım."

Walter, Monika'nın gidişini biraz hayıflanma biraz da suçluluk duygusu karışımıyla izledi: Bir an için evli bir adam olduğunu unutmuştu.

Gus'a baktı. Tŷ Gwyn'de karşılaştıklarında bu Amerikalıyı hemen sevmişti. Gus, ince uzun bir vücudun üstündeki kocaman kafasıyla tuhaf görünüşlü bir adamdı ama gözlerinden zekâ fışkırıyordu. O zaman Harvard'dan yeni çıkmıştı ve sevimli bir utangaçlığı vardı; fakat Beyaz Saray'da iki yıl geçirdikten sonra epey bir öz güven kazanmıştı. Amerikalıların giydiği türden biçimsiz bir takım elbise, aslında Gus'ın üzerinde gayet şık duruyordu. "Seni gördüğüme çok memnun oldum. Şimdilerde insanlar tatil için buralara pek gelmiyorlar," dedi Walter.

"Gerçek bir tatil sayılmaz," dedi Gus.

Walter, Gus lafın gerisini getirsin diye bekledi ama getirmeyince kendisi

sordu: "Ne öyleyse?"

"Daha çok, ayağımı denize sokup Başkanın yüzebileceği kadar ılık olup olmadığını anlamak gibi bir şey."

Demek, resmî bir görevdeydi. "Anladım," dedi Walter.

"Sadede gelecek olursam," dedi Gus ve tekrar bir tereddüt geçirince Walter sabırla bekledi. Gus, sesini alçaltarak nihayet konuştu: "Başkan Wilson, Almanların ve Müttefiklerin barış görüşmelerine başlamalarını istiyor."

Walter'ın kalbi güm güm atmaya başladı ama inanamamış gibi bir kaşını kaldırdı. "Başkan *seni* bunu *bana* söylemen için mi gönderdi?"

"Bu işler nasıldır bilirsin. Başkan aleni bir reddi göze alamaz –bu onu zayıf gösterir. Elbette Berlin Büyükelçimizden sizin Dışişleri Bakanınızla görüşmesini isteyebilirdi ama o zaman mesele resmiyet kazanır ve eninde sonunda bir yerlerden duyulurdu. O nedenle en kıdemsiz danışmanını – yani beni– Berlin'e gönderdi ve 1914 yılında edindiğim dostlarımla konuşmamı istedi."

Walter, anladığını belli ederek başını salladı. Diplomasi dünyasında böyle şeyler çok yapılırdı. "Seni reddedersek hiç kimse bilmez," dedi.

"Ve duyulsa bile, kıdemsiz bir genç diplomatın kendi inisiyatifiyle giriştiği bir işgüzarlık olarak görülür."

Gus haklıydı. Walter heyecanlanmaya başladı. "Mr. Wilson tam olarak ne istiyor?"

Gus, derin bir nefes çekti. "Kayzer, Müttefiklere göndereceği bir mektupla barış konferansı önerirse, Başkan Wilson bu öneriyi alenen destekleyecek."

Walter, hissettiği coşkuyu bastırmaya çalıştı. Hiç beklemediği bu özel sohbet dünyayı sallayacak sonuçlar doğurabilirdi. Gerçekten de siperlerdeki o kâbusun sona ermesi mümkün müydü? Ve yıllar değil, aylar sonra Maud'a kavuşması mümkün olabilir miydi? Gereğinden fazla gaza gelmemesi gerektiğini söyledi kendi kendine. Bunun gibi gayriresmî diplomatik temaslar hiçbir sonuca ulaşmayabilirdi. Ama içinde hissettiği hevesi engelleyemiyordu. "Bu çok büyük bir haber Gus!" dedi. "Wilson'ın böyle söylemek istediğinden emin misin?"

"Kesinlikle. Seçimi kazanır kazanmaz ilk yaptığı icraat, bu."

"Başkanı harekete geçiren şey nedir?"

"Amerika'yı savaşa sokmak istemiyor. Ama savaşın içine sürüklenme tehlikesi de kapıda. Başkan barış istiyor. Ve böyle bir savaşın bir daha asla tekrarlanmamasını sağlayacak, uluslararası bir sistem kurmayı planlıyor."

"Buna varım," dedi Walter. "Benden ne yapmamı istiyorsun?"

"Babanla konuş."

"Babam bu öneriyi beğenmeyebilir."

"İkna kabiliyetini kullan."

"Elimden geleni yaparım. Sana Amerikan Büyükelçiliğinden ulaşabilir miyim?"

"Hayır, bu özel bir ziyaret; Adlon Hotel'de kalıyorum."

"Elbette Gus," dedi Walter sırıtarak. Adlon, Berlin'deki en iyi oteldi ve bir zamanlar dünyanın en lüks oteli olarak gösteriliyordu. Barışın o son yıllarına özlem duydu. "Sence, bir şişe daha şampanya ısmarlamak için garsonla göz göze gelmekten başka bir şey düşünmeyen iki genç adam olabilecek miyiz gene?"

Gus bu soruya ciddiyetle cevap verdi. "Hayır, o günlerin bir daha geri geleceğini sanmıyorum –en azından biz görmeyeceğiz."

Walter'ın kız kardeşi Greta yanlarına geldi. Greta'nın, başını her kıpırdattığında büyüleyici bir dalgalanmayla hareket eden sarı saçları vardı. "Siz ikiniz neden o kadar dertli görünüyorsunuz bakayım?" dedi, neşeli neşeli. "Mr. Dewar, gelip benimle dans edin!"

Gus'ın yüzü aydınlandı. "Memnuniyetle!" dedi.

Greta, Gus'ı kapıp gitti.

Walter eğlenceye geri döndü; fakat arkadaşları ve akrabalarıyla çene çalarken aklının yarısı Gus'ın önerisinde ve bu öneriye en iyi katkıyı nasıl yapabileceğindeydi. Babasıyla konuşurken çok da hevesliymiş gibi davranmayacaktı; çünkü babası tersleyebilirdi. Suya sabuna dokunmak istemeyen bir ulak gibi davranacaktı.

Misafirler gittiğinde annesi onu salonda yakaladı. Salon, çağın gerisinde kalmış Almanların hâlâ tercih ettiği, rokoko tarzında döşenmişti: süslü aynalar, incecik oymalı bacakları olan masa ve sehpalar, büyük bir avize.

"Monika von der Helbard ne hoş bir kız," dedi annesi.

"Çok sevimli."

Annesinin üstünde hiç mücevher yoktu. Altın toplama komitesinin bir üyesiydi ve bütün incik boncuğunu vermişti. Elinde kalan tek parça, nikâh yüzüğüydü. "Monika'yı tekrar davet etmeliyim; bu sefer anne ve babasıyla. Babası, *Markgraf*[8] von der Helbard."

"Evet, anne. Biliyorum."

"Çok iyi bir ailesi var. *Uradel*[9] bir aile. Eski soylulardan."

[8] Almanca, *uç beyi* anlamında (çev. notu).

[9] Soy ağaçları, kayıt tutulmayan zamanlara kadar uzanan Kuzey Avrupalı soylu aileler için 19. yüzyılda kullanılmaya başlanan bir terim (çev. notu).

Walter, kapıya doğru yürüdü. "Babam eve kaçta döner?"

"Birazdan. Walter, otur ve benimle biraz konuş."

Walter, gitmek istediğini açıkça belli etmişti; çünkü bir iki saat yalnız başına kalarak Gus Dewar'ın mesajını düşünmek istiyordu. Ama çok sevdiği annesine kabalık etmişti ve kendini affettirse iyi olurdu. "Zevkle anne," dedi. Annesi için bir sandalye çekti. "Dinlenmek isteyeceğini sanmıştım ama öyle değilse seve seve seninle konuşurum." Annesinin tam karşısına oturdu. "Çok güzel bir davetti. Düzenlediğin için çok teşekkür ederim."

Annesi teşekkürü kabul eder gibi başını salladı ama konuyu değiştirdi. "Kuzenin Robert, kayıp; Brusilov Taarruzu sırasında kaybolmuş."

"Biliyorum. Ruslara esir düşmüş olabilir."

"Veya ölmüş olabilir. Ve baban da altmış yaşında. Çok yakında Graf von Ulrich olabilirsin."

Bu olasılık Walter'a çok çekici geliyor değildi. Soyluluk unvanları son zamanlarda gittikçe değersizleşiyordu. Bir kont olmaktan gurur duyardı belki de ama savaş sonrası dünyada bu unvan bir dezavantaj hâline de gelebilirdi.

Her neyse, henüz bu unvanı almış değildi. "Robert'ın öldüğünü ispatlayan hiçbir şey yok," dedi.

"Elbette! Ama kendini hazırlamalısın."

"Nasıl?"

"Evlenmelisin."

"Oh!" Walter şaşırmıştı. *Bu lafın geldiğini görmeliydim*, diye düşündü.

"Sen ölürsen unvanını taşıyacak bir vârisin olmalı. Ve ne kadar dua edersem edeyim, çok yakında ölebilirsin –sesi boğazına sıkıştı, durdu, bir süre gözlerini kapadı, sonra kendini toparladı– "seni koruması için her gün cennetteki Efendimiz'e dua ediyorum. Ama bir an önce bir oğlun olması lazım."

Annesi, oğlunu kaybetmekten korkuyordu ama Walter da en az onun kadar annesini kaybetmekten korkuyordu. Sevecen gözlerle annesine baktı. O da Greta gibi sarışın ve güzeldi ve belki de bir zamanlar Greta kadar hayat doluydu. Şu anda gözleri parlak, yanakları pembe pembeydi ama bu, muhtemelen davetin ve şampanyanın etkisiydi. Aslında son günlerde merdiven çıkmak bile annesini nefessiz bırakıyordu. Bir tatile, bol bol lezzetli yiyeceğe ve endişeden uzaklaşmaya ihtiyacı vardı. Savaş yüzünden bunların hiçbirini yapamazdı. *Sadece askerler ölmüyor*, diye düşündü Walter, endişeyle.

"Lütfen Monika'yı bir düşün."

Annesine Maud'u anlatmayı çok istiyordu. "Monika çok hoş bir kız anne. Ama ona âşık değilim. Onu tanımıyorum bile," dedi.

"Bu lafları edecek zaman yok! Savaş zamanında bazı şeyler göz ardı edi-

lebilir. Monika'yı tekrar gör. On günlük daha iznin var. Onunla her gün görüş. Ayrılacağın gün evlenme teklif edebilirsin."

"Peki, onun duyguları ne olacak? Benimle evlenmek istemeyebilir."

"Senden hoşlanıyor." Annesi başını çevirdi. "Ve ebeveyni ne diyorsa onu yapacak."

Walter bununla dalga mı geçsin yoksa üzülsün mü bilemedi. "Siz, iki anne, bu durumu ayarladınız, değil mi?"

"Zor zamanlardan geçiyoruz. Üç ay sonra evlenebilirsin. Baban, evlilik ve balayı için özel izin alacaktır."

"Bunu babam mı söyledi?" Normal şartlarda babası, nüfuzlu askerlere ayrıcalık tanınmasına öfkeyle karşı çıkardı.

"Baban, unvan için bir vâris gerektiğini gayet iyi anlıyor."

Mesele babasıyla da konuşulmuştu. Acaba onu ikna etmek ne kadar sürmüştü? Otto kolay kolay boyun eğmezdi.

Walter, oturduğu yerde kıvranmamaya çalıştı. Çözümü zor bir meseleyle karşı karşıyaydı. Maud ile evliydi ve Monika ile ilgileniyormuş gibi yapması bile mümkün değildi ama bunu açıklayamazdı. "Anne, seni hayal kırıklığına uğratacağım için çok üzgünüm ama Monika von der Helbard'a evlenme teklif edecek değilim."

"Ama neden?" diye bağırdı annesi.

Walter kendini çok kötü hissetti. "Bütün söyleyebileceğim şu ki keşke seni memnun edebilseydim."

Annesi onun yüzüne ters ters baktı. "Kuzenin Robert hiç evlenmedi. Onun durumu hiçbirimizi şaşırtmadı. Umarım o türden bir sorunun..."

Robert'ın homoseksüelliği ima edilince Walter utanç hissetti. "Oh anne, lütfen! Robert hakkında ne ima ettiğini çok iyi biliyorum ve o açıdan Robert gibi değilim, kafan rahat olsun."

Annesi bakışlarını kaçırdı. "Buna değindiğim için özür dilerim. Peki, sorun ne öyleyse? Otuz yaşına geldin!"

"Doğru kızı bulmak kolay değil."

"O kadar da zor değil."

"Ben tıpkı sana benzeyen birini arıyorum."

"Şimdi benimle dalga geçiyorsun," dedi annesi, kızarak.

Walter, odanın dışında bir erkek sesi duydu. Hemen ardından da babası, sırtında üniformasıyla ve ellerini ovuşturarak içeri girdi. "Kar yağacak," dedi Otto. Karısını öptü, başıyla oğlunu selamladı. "Umarım davet iyi gitmiştir. Gelebilmem mümkün değildi –bütün öğleden sonra toplantıdaydım."

"Harikaydı," dedi Walter. "Annem hiç yoktan çok leziz atıştırmalıklar yarattı ve *Perrier-Jouët*, nefisti.

"Hangi yıl hasadından?"

"1899."

"'92' içmeliydiniz."

"Ondan pek fazla kalmamıştı."

"Ah."

"Gus Dewar ile ilginç bir sohbet yaptım."

"Onu hatırlıyorum –babası Başkan Wilson'ın arkadaşı olan Amerikalı."

"Şimdi *oğul*, başkana daha da yakın. Gus, Beyaz Saray'da çalışıyor."

"Ne anlattı?"

Annesi ayağa kalktı. "Siz erkek erkeğe konuşun," dedi.

Walter ve Otto da ayağa kalktılar.

"Lütfen sana söylediklerimi düşün Walter tatlım," dedi annesi ve odadan çıktı.

Biraz sonra kâhya üzerinde, bir kadeh tek içimlik sarı-kahverengi sert konyak olan bir tepsiyle geldi. Otto kadehi aldı. "Sen de ister misin?" diye sordu Walter'a.

"Hayır, teşekkür ederim, içim dışım şampanya oldu."

Otto konyağı içti ve ateşe karşı bacaklarını uzattı. "Demek, oğul Dewar geldi –bir mesaj mı getirmiş?"

"Fevkalade gizli."

"Elbette."

Walter, babasına karşı pek bir sevgi hissetmiyordu. Aralarındaki fikir ayrılıkları çok derindi. Babası, acımasızlık derecesinde inatçı bir adamdı; bağnazdı, çağının gerisindeydi; nedenlere kulak tıkıyor ve Walter'a iğrenç gelen, alaycı bir dikkafalılıkla da öyle olmakta ısrar ediyordu. Onun kuşağının bütün Avrupa ülkelerindeki temsilcilerinin bu aptallıkları da sonuçta, Somme katliamına dönüşüyordu. Walter bunu affedemiyordu.

Gene de babasıyla yumuşak bir sesle ve dostça konuştu. Söyledikleri mümkün olduğunca makul ve sevimli göstermeye çalıştı. "Amerikan başkanı savaşın içine sürüklenmek istemiyor," dedi.

"Güzel."

"Aslında, barış yapmamızı istiyor."

"Hah!" bir hor görme haykırışıydı bu. "Bizi bozguna uğratmak için çok ucuz bir yöntem! Herifteki cesarete bak hele!"

Böylesine gecikmesiz bir aşağılama Walter'ın canını sıktı ama kelimelerini dikkatle seçerek konuşmaya devam etti: "Düşmanlarımız bu savaşa

Alman militarizminin ve saldırganlığının neden olduğunu iddia ediyorlar ama elbette öyle değil."

"Elbette değil," dedi Otto. "Doğu sınırımızdan Rus, batıdan da Fransız seferberliği tehdidi altındaydık. Tek çözüm Schlieffen Planı'nı uygulamaktı." Otto her zaman yaptığı gibi gene, on iki yaşında bir çocukla konuşur gibi konuşuyordu.

Walter sabırla cevap verdi. "Aynen öyle. Bizim açımızdan bunun, bir savunma savaşı ve göz ardı edilmesi imkânsız tehditlere karşı bir cevap olduğunu söylediğini hatırlıyorum. Kendimizi korumak zorundaydık."

Otto, savaşı haklı çıkarmak için tekrarlayıp durduğu basmakalıp lafları Walter'ın da tekrarlamasına şaşırdıysa bile bunu belli etmedi. "Doğru," dedi.

"Ve kendimizi koruduk," dedi Walter, kozunu oynayarak. "Şimdi ise hedefimize ulaştık."

Babası irkildi. "Ne demek istiyorsun?"

"Tehdit savuşturuldu. Rus ordusu imha edildi ve Çar rejimi çöküşünün kıyısında sendeleyip duruyor. Belçika'yı fethettik, Fransa'yı işgal ettik ve müttefikleri olan İngilizlerle savaşarak onları adım atamayacak hâle getirdik. Ne için yola çıktıysak hepsini başardık. Almanya'yı koruduk."

"Galip geldik."

"Öyleyse daha başka ne istiyoruz?"

"Dört başı mamur bir zafer!"

Walter, dikkatle babasına bakarak sandalyesinde öne eğildi.

"Neden?"

"Düşmanlarımız, saldırganlıklarının bedelini ödemek zorunda! Savaş tazminatı, sınırların yeniden çizilmesi ve sömürge imtiyazları elde etmeliyiz."

"Bunlar bizim, savaşarak elde etmek istediğimiz başlangıçtaki hedeflerimiz değildi... Öyle değil mi?"

Fakat Otto, birbiriyle çelişen iki hedefe de varmak istiyordu. "Hayır. Ama artık o kadar çok para, emek ve gencecik Almanların hayatlarını harcadık ki karşılığında bir şeyler elde etmek zorundayız."

Bu, güçlü bir görüş değildi ama Walter, babasının fikrini değiştiremeyeceğini biliyordu. Neyse ki Almanya'nın savaş hedeflerine ulaştığını kabul ettirmişti. Şimdi taktik değiştirebilirdi. "Dört başı mamur bir zaferin, ulaşılabileceğimiz bir hedef olduğundan emin misin?"

"Evet!"

"Geçen şubat ayında canımızı dişimize takıp Fransız kalesi Verdun'a sal-

dırdık. Orayı almayı başaramadık; çünkü Ruslar doğudan saldırdı ve İngilizler tüm güçleriyle Somme Taarruzu'nu başlattılar. İki taraf da tüm güçlerini harcadı ama kilitlenme kırılamadı ve kimin kazanıp kimin kaybettiği belli değil," dedi Walter. Babasından bir cevap bekledi.

Otto, gönülsüz gönülsüz cevapladı: "Şu ana kadar, evet."

"Aslında bizim kendi Başkomutanlığımız da bunu kabul etmiş durumda. Ağustos ayından bu yana, von Falkenhayn işten el çektirildi ve Ludendorff, Genelkurmay Başkanı oldu; taktiğimizi değiştirdik ve saldırıdan tam savunmaya geçtik. Şimdi *tam savunma* yaparken dört başı mamur bir zaferi nasıl elde edeceğimizi düşünüyorsun?"

"Kısıtsız Denizaltı Savaşı!" dedi Otto. "Bizim limanlarımız Britanya Donanmasının ablukası altında kilitlenip kalmışken Müttefikler, Amerika'dan gelen malzemelerle ayakta duruyorlar. Onların hayat damarlarını kesmeliyiz –o zaman boyun eğecekler."

Walter bu konuya girmek istemiyordu ama başlamıştı bir kere ve devam etmek zorundaydı. Dişini sıkarak elinden geldiğince ılımlı konuştu: "Bunun Amerika'yı da savaşın içine çekeceği kesin."

"Birleşik Devletler ordusunda kaç adam var biliyor musun?"

"Sadece yüz bin asker ama..."

"Doğru. Meksika'yı bile yola getiremiyorlar! Amerika bize karşı bir tehdit oluşturamaz."

Otto hiç Amerika'ya gitmemişti. Onun kuşağından sadece birkaç kişi Amerika görmüştü. Neden bahsettiklerini kesinlikle bilmiyorlardı. "Birleşik Devletler büyük bir servete sahip koskoca bir ülke," dedi Walter, içi bıkkınlıkla kaynarken; fakat sesindeki sohbet havasını bozmadı ve samimi bir tartışma sürdürmeye devam etti. "Ordusunu güçlendirebilir."

"Ama bunu çabucak yapamazlar. En azından bir yıllık bir zamana ihtiyaçları var. O zamana kadar da İngilizler ve Fransızlar teslim olurlar."

Walter başını salladı. "Bunu daha önce de tartışmıştık baba," dedi, yatıştırıcı bir ses tonuyla. "Savaş stratejisiyle ilintili herkes de tartıştı. İki tarafta da tartışma var."

Otto'nun buna karşı çıkması zordu; sadece hiç hoşlanmamış gibi homurdandı.

"Her neyse," dedi Walter. "Washington'dan gelen böyle gayriresmî bir teklife Almanya'nın vereceği cevabın ne olacağına karar verecek kişi ben değilim."

Otto onun ne demek istediğini anladı. "Ben de değilim, elbette."

"Wilson, Almanya Müttefiklere resmen barış görüşmesi önerirse kendi-

sinin bunu alenen destekleyeceğini söylüyor. Sanırım bizim görevimiz, bu mesajı hükümdarımıza iletmek."

"Öyle," dedi Otto. "Buna Kayzer karar vermeli."

[IV]

Walter, dümdüz ve başlıksız kâğıt kullanarak Maud'a bir mektup yazdı.

Benim canım sevgilim,
Almanya da benim kalbim de kış mevsiminde.

İngilizce yazıyordu. Kâğıdın başına adres ve isim koymadı.

Seni ne kadar çok sevdiğimi ve seni ne kadar özlediğimi sana anlatamam.

Ne yazabileceğini bilmek oldukça zordu. Mektup, meraklı bir polis tarafından okunabilirdi; onun için de hem Maud'u hem de kendi kimliğini açık etmeyecek şekilde yazmalıydı.

Sevdiği kadından ayrılmak zorunda kalan milyon tane adamdan biri de benim ve kuzey rüzgârı ruhlarımızın derinliklerine kadar işliyor.

Savaş nedeniyle ailesinden ayrı kalmış her askerin yazabileceği bir mektuba benzemesini istiyordu.

Benim için soğuk ve kasvetli bir dünya; senin için de öyledir elbette ama en zor tarafı, ayrılığımıza katlanmak.

Keşke ona, savaş alanı istihbaratındaki işini, annesinin onu Monika ile evlendirmeye çalıştığını, Berlin'deki yiyecek kıtlığını, hatta okuduğu kitabı –*Buddenbrooks*[10] adlı bir aile efsanesi– anlatabilseydi. Ama böyle detayların kimliğini açık etmesinden korkuyordu.

Çok fazla bir şey söyleyemeyeceğim ama sana sadık kaldığımı

[10] Thomas Mann'ın, 1901 yılında yazdığı ve zengin bir Alman ailesinin dört nesil içinde nasıl çöktüğünü anlatan romanı (çev. notu).

bilmeni istiyorum –Monika'ya karşı hissettiği ani arzunun suçluluk duygusuyla durdu. Ama arzusuna boyun eğmemişti– *Sana ve en son defa birlikteyken birbirimize verdiğimiz sözlerin kutsallığına.*

Evliliklerine ancak bu kadar değinebilirdi. Maud'un tarafındaki birilerinin mektubu okuyup gerçeği öğrenmesini istemiyordu.

Her gün, tekrar birleşeceğimiz anı düşünüyorum. Birbirimizin gözlerinin içine bakacağız ve şöyle diyeceğiz: "Merhaba, canım aşkım."

O zamana kadar, beni unutma.

Mektuba adını yazmadı ve imzalamadı. Kâğıdı bir zarfa, zarfı da ceketinin içindeki göğüs cebine koydu.

Almanya ve Britanya arasındaki posta hizmetleri durmuştu.

Walter odasından çıktı, alt kata indi, şapkasını ve kürk yakalı paltosunu giydi ve Berlin'in dondurucu soğuğuna çıktı.

Adlon Otel'in barında Gus Dewar'la buluştu. Otel, savaştan önceki görkeminin izlerini hâlâ taşıyordu: fraklı garsonlar ve bir yaylı sazlar dörtlüsü. Ama ithal içki –İskoç viskisi, konyak, İngiliz cini– yoktu. *Schnapps* ısmarladılar.

"Ee?" dedi Gus, hevesli hevesli. "Mesajım nasıl karşılandı?"

Walter'ın içi umut doluydu ama iyimserlik zemininin çok kırılgan olduğunu biliyordu; heyecanını saklamaya çalıştı. "Kayzer, Başkana bir mektup yazıyor," dedi.

"Güzel! Ne söyleyecek peki?"

"Mektubun taslağını gördüm ve korkarım, pek de uysal bir cevap değil."

"Ne demek istiyorsun?"

Walter gözlerini kapadı ve mektubun o bölümünü hatırlamaya çalıştı: "'Tarihin en müthiş savaşı iki buçuk yıldır bütün dehşetiyle devam ediyor. Bu anlaşmazlıkta Almanya ve müttefikleri, sarsılmaz güçlerini ispat ettiler. Sağlam ve güçlü mevzilerimiz dur durak bilmeyen saldırılara karşı dimdik ayakta. Son zamanlardaki gelişmelere bakılırsa savaşın devam etmesi hâlinde bile karşı koyma gücümüz kırılmayacak...' gerisi de buna benzer şeyler."

"Neden uysal olmadığını şimdi anladım."

"Sonuna doğru asıl meramına geliyor," dedi Walter, metnin o parçasını

da hatırlamaya çalışarak. "'Askeri ve ekonomik gücümüzün ve gerekirse üzerimizdeki baskıya karşı sonuna kadar direnmeye hazır olduğumuzun bilincinde olmamıza rağmen kan akmasını durdurmak ve savaş dehşetine son vermek arzusuyla...' Şimdi en önemli kısım geliyor... 'bu şartlar altında bile, barış görüşmelerine başlamayı öneriyoruz.'"

Gus, kıvanç hissetti. "Bu harika! *Evet* diyor!"

"Sessiz ol lütfen!" Walter, endişeyle etrafına bakındı ama kimse fark etmişe benzemiyordu. Yaylı sazlar dörtlüsü, konuşmalarını gizlemişti.

"Pardon," dedi Gus.

"Ama haklısın," dedi Walter, gülümseyerek ve az da olsa iyimserliğini belli ederek. "Mektubun dili kibirli, savaşkan ve horlayıcı –ancak barış görüşmesi öneriyor."

"Sana ne kadar minnettar olduğumu anlatamam."

Walter, uyarır gibi parmağını kaldırdı. "Sana çok açıkça bir şey söyleyeceğim. Kayzerin etrafındaki güçlü adamlar barışa karşı çıkıyorlar ve bu mektubu desteklerinin tek amacı, Başkanın gözüne iyi görünmek; çünkü müttefiklerin bu teklifi nasılsa kabul etmeyeceklerini düşünüyorlar."

"Yanılıyor olduklarını umalım!"

"Âmin."

"Mektubu ne zaman gönderecekler?"

"Hâlâ ifade tarzı üzerinde tartışıyorlar. Üzerinde anlaştıklarında mektubu, Müttefik hükûmetlere iletilmek üzere Berlin'deki Amerikan Büyükelçisine verecekler." Topu başka yere atan bu diplomatik manevra aslında bir gereklilikti; çünkü düşman hükûmetlerle resmî temas sağlanabilecek yollar kapalıydı.

"Londra'ya geçsem iyi olacak," dedi Gus. "Belki önerinin reddedilmesini önleyecek birkaç temasta bulunabilirim."

"Böyle diyeceğini tahmin etmiştim. Bir ricam olacak."

"Bana yaptığın böyle bir yardımdan sonra rica mı ediyorsun? Ne istersen yaparım!"

"Ama benim ricam, tamamıyla özel bir şey."

"Hiç sorun değil."

"Seninle bir sır paylaşmak zorunda kalacağım."

Gus gülümsedi. "Çok meraklandım!"

"Leydi Maud Fitzherbert'e benden bir mektup götürmeni istiyorum."

"Ah," Gus, düşünüyormuş gibi yaptı. Walter'ın Maud'a gizli bir mektup yazmasının bir tek nedeni olabileceğini biliyordu. "Neden gizli olduğunu anlayabiliyorum ama sorun değil."

"Almanya'dan çıkarken veya İngiltere'ye girerken eşyaların aranırsa Almanya'daki bir Amerikalının Londra'daki nişanlısına yazdığı bir aşk mektubu olduğunu söylemek zorundasın. Mektupta isim ve adres yok."

"Tamam."

"Teşekkür ederim," dedi Walter, sevinçle. "Benim için ne büyük bir iyilik olduğunu bilemezsin."

[V]

Aralık ayının ikinci günü cumartesiydi ve Tŷ Gwyn'de bir av partisi vardı. Kont Fitzherbert ve Prenses Bea, Londra'dan gecikmeli olarak gelecekleri için Fitz'in arkadaşı Bing Westhampton ve Maud, ev sahipliği yapıp misafirleri karşıladılar.

Maud, savaştan önce böyle partilere bayılırdı. Elbette kadınlar atış yapmıyorlardı ama bir ev dolusu misafir olmasını, öğle yemeğinde piknik yaparak hanımların da erkeklere katılmalarını, yakılan ateşleri, doyurucu yiyecekleri, akşamları evde toplanmayı severdi. Fakat şimdi, askerler siperlerde her şeyden mahrumken böyle bir partinin keyfini süremiyordu. Kendi kendine, savaş zamanında bile bir insanın bütün hayatını mutsuzlukla geçiremeyeceğini telkin ediyordu ama bu da bir işe yaramıyordu. Suratına en sıcak tebessümünü oturttu ve herkese bol bol yiyip içmelerini söyledi; ancak atış yapanların silahlarından çıkan sesleri duyduğunda sadece muharebe meydanındakileri düşünebildi. Tabağındaki yiyeceklere dokunamadı ve Fitz'in paha biçilmez şaraplarıyla dolu kadehler, hiç dokunulmadan mutfağa geri döndü.

Bu günlerde boş vakti olmasından nefret ediyordu, çünkü o zaman bütün vaktini Walter'ı düşünerek geçiriyordu. Hayatta mıydı yoksa ölmüş müydü? Somme Muharebesi nihayet sona ermişti. Fitz'in dediğine göre Almanlar yarım milyon asker kaybetmişlerdi. Walter da onların arasında mıydı? Veya bir yerlerde bir hastanede sakatlanmış olarak yatıyor olabilir miydi? Belki de zaferlerini kutluyordu. Gazeteler, Britanya ordusunun 1916 yılındaki en büyük saldırısının, on kilometrelik cüzi bir toprak parçası kazanmaktan öteye geçmediğini artık gizleyemiyorlardı. Almanlar kendilerini zafer kazanmış addediyor olabilirlerdi. Hatta çok yüksek sesle dillendirmese de Fitz bile, Britanya'nın tek umudunun Amerikalıların savaşa girmesi olduğunu söylüyordu. Walter, Berlin'deki bir aşk evinde, bir elinde bir şişe *schnapps* öbüründe güzel bir sarışın *fräulein*[11] ile yatıp kalkıyor olabilir miydi? *Ya-*

[11] Almanca, *bekâr genç kadın* anlamında (çev. notu).

ralanmış olmasını tercih ederim, diye düşündü ama hemen ardından kendi kendini ayıpladı.

Gus Dewar da Tŷ Gwyn'deki misafirler arasındaydı ve çay vakti geldiğinde Maud'u arayıp buldu. Bütün erkekler, hemen diz üstünden düğmeli, tüvit golf pantolonlar giymişlerdi ve bu uzun boylu Amerikalı, diğer erkeklerin arasında çok şapşal görünüyordu: Bir elindeki çay fincanını sakar sakar taşıyarak kalabalık salonun öbür ucuna kadar ve Maud'un oturduğu yere doğru geldi.

Maud, canını sıkmamaya çalıştı. Bekâr bir erkek ona doğru yaklaşıyorsa muhtemelen aklından aşk geçiyordu ve Maud da evli olduğunu söyleyemediği hâlde, onu başından savmak zorunda kalacaktı ama bunu yapmak, bazen oldukça zor olabiliyordu. Şimdilerde sosyetenin gözde bekârlarının pek çoğu savaşta ölmüşlerdi ve en itici erkekler bile yanına yaklaşmaya cesaret edebiliyorlardı: iflas etmiş baronların küçük oğulları, nefesi kokan sevimsiz din adamları; hatta kendilerine saygınlık kazandıracak bir kadın arayan homoseksüeller.

Gus Dewar, o kadar da umutsuz bir vaka değildi elbette: Yakışıklı değildi, Walter ve Fitz gibi çekici de değildi ama zekiydi, büyük idealleri vardı ve Maud'un dünya olaylarına karşı yoğun ilgisini o da paylaşıyordu. Adamın, sosyal ve fiziksel açıdan biraz tuhaflığı ile açık sözlü bir alçak gönüllüğün karışımından oluşan, hoş bir sevimliliği vardı. Maud bekâr olsa ona bir şans tanıyabilirdi bile.

Gus, sarı ipek döşemeli kanepede bacaklarını toplayarak Maud'un yanına oturdu. "Tekrar Tŷ Gwyn'de olmak ne güzel," dedi.

"Savaş başlamadan kısa bir süre önce buradaydınız," dedi Maud. 1914 yılının Ocak ayını asla unutamayacaktı: Kral, Tŷ Gwyn'i ziyarete gelmiş ve Aberowen madeninde korkunç bir felaket yaşanmıştı. Ama en net hatırladığı şey –bunu şimdi hatırlamaktan utanıyordu– Walter'ı öpmesiydi. Keşke onu tekrar öpebilseydi. Öpüşmekten başka bir şey yapmamakla ne büyük aptallık etmişlerdi! Keşke sevişselerdi ve hamile kalsaydı; o zaman biraz başları öne eğik olsa da aceleyle evlenirler ve daimî bir sefalet içinde yaşamaları için Rodezya veya Bengal gibi korkunç yerlere sürülürlerdi. Onları engelleyen her türlü düşünce –ebeveynler, toplum, kariyer– Walter'ın ölmüş olabileceği ve onu bir daha asla göremeyecek olası ihtimali karşısında tamamen önemsizleşmişti. "Erkekler neden savaşmaya gidecek kadar aptal olabiliyorlar?" diye sordu Gus'a. "Ve onca insanın hayatını kaybettiği korkunç maliyete rağmen dişe dokunur bir yarar sağlayamadıkları hâlde, savaşmaya devam ediyorlar?"

"Başkan Wilson, iki tarafın da zafer beklemekten vazgeçip barışı konuşmayı düşünmeleri gerektiğine inanıyor," dedi Gus.

Maud, Gus'ın lafa *ne güzel gözlerin var* falan gibi saçmalıklarla girmediğini duymaktan memnun oldu. "Başkanla aynı fikirdeyim," dedi. "Britanya ordusu bir milyona yakın adam kaybetti. Sadece Somme'nin maliyeti, dört yüz bin zayiat."

"Peki, Britanya halkı ne düşünüyor?"

Maud düşündü. "Gazetelerin çoğu hâlâ Somme'nin büyük bir zafer olduğu mavalını okuyor. Gerçekçi bir değerlendirme yapmaya kalkan herkes vatanını sevmemekle damgalanıyor. Sanırım Lord Northcliffe, gerçekten de askeri bir diktatörlükte yaşamayı tercih ediyor. Ama insanlarımızın çoğu pek bir ilerleme kaydedemediğimizi biliyor."

"Almanlar barış görüşmelerinin başlamasını teklif etmek üzereler."

"Oh, umarım dediğin gibi olur."

"Resmî girişimin yakında başlatılabileceğine inanıyorum."

Maud ona baktı. "Pardon," dedi. "Ben nezaketen öyle konuşuyorsunuz sandım ama değil." Bir heyecan hissetti. Barış görüşmesi mi? Bu gerçekten olabilir miydi?

"Laf olsun diye konuşmuyorum," dedi Gus. "Liberal hükûmetin içinde arkadaşlarınızın bulunduğunu biliyorum."

"Artık gerçek bir Liberal hükûmet sayılmaz," dedi Maud. "Şu andaki hükûmet bir koalisyon ve kabinede Muhafazakâr bakanlar var."

"Affedersiniz, yanlış konuştum. Koalisyon olduğunu biliyorum. Gelgelelim Asquith hâlâ başbakan ve sizin, Liberallerin önde gelenlerinden birçoğuyla yakınlığınız var."

"Evet."

"Buraya, Alman teklifinin hükûmette nasıl karşılanacağı hakkında fikrinizi sormaya geldim."

Maud, dikkatle düşündü. Gus'ın kimi temsil ettiğini biliyordu. Bu soruyu soran, ABD Başkanıydı. Hatasız cevap vermesi gerekiyordu. Ve kısa bir süre önce çok yeni ve önemli bir bilgi edinmişti. "On gün önce Kabine, Muhafazakârların Dışişleri eski Bakanı Lord Lansdowne'un hazırladığı ve savaşı kazanmamıza imkân olmadığını anlatan bir raporu tartıştılar."

"Sahi mi? Bunu bilmiyordum."

"Elbette bilmeyeceksiniz. Gizli bilgi. Fakat dedikodusu yapıldı ve Northcliffe, 'Pazarlığı kesilmiş barışın, yenilgiyi kabul eden konuşması,' diyerek raporu topa tuttu."

"Peki, Kabine Lansdowne'un raporunu nasıl karşıladı?"

"Diyebilirim ki rapora ilgi duyan dört adam var: Dışişleri Bakanı Sör Edward Grey, Bakan McKenna, Ticaret Odası Başkanı Runciman ve Başbakanın kendisi."

Gus'ın yüzü, ümitle aydınlandı. "Oldukça güçlü bir grup!"

"Özellikle de o hırslı Winston Churchill gittikten sonra öyle. Churchill, en gözde projesi olan Çanakkale Boğazı seferinin yıkımını bir türlü atlatamadı."

"Peki, Kabinede rapora karşı çıkanlar kimler?"

"Memleketin en popüler politikacısı ve Savaş Bakanı David Lloyd George, Abluka Bakanı Lord Robert Cecil, Maliye Bakanı Arthur Henderson ki aynı zamanda İşçi Partisi lideridir ve Donanma Bakanı Arthur Balfour."

"Lloyd George'un gazetelere verdiği röportajı gördüm. *Dövüşte nakavt görmek* istediğini söylemiş."

"Ne yazık ki birçok insan onunla hemfikir; çünkü başka görüşleri duyma şansları pek yok. Savaş karşıtı konuşmalar yapan insanlar –mesela Bertrand Russell[12] gibi filozoflar– hükûmet tarafından sürekli olarak taciz ediliyorlar.

"Peki, Kabine nasıl bir sonuca vardı?"

"Bir sonuca varmadılar. Asquith'in toplantıları genellikle böyle sona erer. İnsanlar onun kararsızlığından şikâyet ediyorlar."

"Ne kadar asap bozucu bir şey! Neyse ki görünüşe bakılırsa bu barış önerisini duymazdan gelemeyecekler."

Her söylediğimi ciddiyetle dinleyen bir adamla konuşmak ne hoş, diye düşündü Maud. Onunla entelektüel bir sohbete girenler bile bazen lütfediyormuş gibi yaparlardı ve eşitiymiş gibi konuşan diğer yegâne adam, Walter'dı.

O sırada Fitz salona girdi. Siyah-gri Londra elbiseleri vardı üstünde; besbelli ki trenden daha yeni inmişti. Bir göz bandı takmıştı ve bastonla yürüyordu. "Sizleri beklettiğim için çok özür dilerim," dedi, herkese hitap ederek. "Dün gece Londra'da olmak zorundaydım. Son politik gelişmelerden sonra Londra, mayalı hamur gibi."

"Hangi gelişmeler? Bugünkü gazeteleri henüz görmedim," dedi Gus.

"Lloyd George, dün Asquith'e bir mektup yazdı ve savaşın yönetim biçimini değiştirmeyi talep etti. Üç bakandan oluşan ve bütün kararları almaya yetkili bir Savaş Konseyi kurulmasını istiyor."

"Asquith kabul etti mi?" diye sordu Gus.

"Elbette etmedi. Mektuba cevap verdi ve eğer öyle bir konsey kurulursa Başbakanın başkanlığında toplanması gerektiğini söyledi."

[12] 1. Dünya Savaşı karşıtı barışçı söylemleri yüzünden hapse atılan, Nobel Edebiyat Ödülü sahibi, İngiliz filozof, mantıkçı, matematikçi, tarihçi, sosyal eleştirmen ve politik aktivist (1872-1970), (çev. notu).

Fitz'in haşarı arkadaşı Bing Westhampton, ayaklarını dikmiş bir pencere önü sekisinde oturuyordu. "O zaman konsey amacından sapar," dedi. "Asquith'in başkanlık edeceği herhangi bir konsey, kararsız kabinenin kendisi kadar güçsüz olur." Özür diler gibi etrafına bakındı. "Buradaki bakanlar kusuruma bakmasınlar."

"Aslında haklısın," dedi Fitz. "O mektup, Asquith'in liderliğine meydan okuyor; özellikle de Lloyd George'un arkadaşı Max Aitken[13] bütün hikâyeyi gazetelere vermişken. Şimdi artık uzlaşma yolu arayamazlar. Lloyd George'un dediği gibi nakavta kadar dövüşecekler. Başbakandan istediğini alamazsa Kabine'den istifa etmek zorunda kalır. Alırsa da Asquith gider ve biz de yeni bir başbakan seçmek zorunda kalırız."

Maud ve Gus birbirlerine baktılar. Konuşmadıkları hâlde aynı düşüncede olduklarını biliyordu Maud. Asquith, Downing Street[14] konutunda oturduğu sürece barış girişiminin bir şansı vardı. Ama bu yarışı kavgacı Lloyd George kazanırsa o zaman her şey farklı olacaktı. Salondaki gonk çaldı ve misafirlere frak ve tuvalet giyme saatinin geldiğini bildirdi. Çay partisi dağıldı. Maud odasına gitti. Elbiseleri yatağın üzerine serilmişti bile. Elbiseyi, 1914'ün Londra Sezonu için Paris'ten almıştı ve o zamandan beri de pek fazla giysi almamıştı. Çay elbisesini çıkardı ve ipek bir sabahlık giydi. Henüz hizmetçisini çağırmayacaktı, çünkü birkaç dakika kendi başına kalmak istiyordu. Tuvalet masasına oturdu ve aynada yüzüne baktı. Yirmi altı yaşındaydı ve bu, açıkça belli oluyordu. Ona hiçbir zaman *güzel* denmemişti ama insanlar ona *yakışıklı* derdi. Savaş zamanının kanaatkârlığı içinde, var olan kadınsı yumuşaklığını da kaybetmişti ve yüzünün hatları daha belirginleşmişti. Walter onu görünce ne düşünecekti acaba –tabii bir daha bir araya gelebilirlerse? Göğüslerine dokundu. En azından onlar hâlâ sağlam duruyorlardı. Walter bundan hoşlanacaktı. Walter'ı düşünürken göğüs uçları sertleşti. Acaba şey yapacak kadar biraz zamanı—

Kapısı çalındı ve suçluluk duygusuyla ellerini indirdi.

"Kim o?" diye seslendi.

Kapı açıldı ve Gus Dewar içeri girdi.

Maud ayağa fırladı, sabahlığına sarındı ve Gus'ı tersleyerek haşin bir ses tonuyla konuştu: "Mr. Dewar, derhâl dışarı çıkın!"

"Telaşlanmayın," dedi Gus. "Sizinle özel görüşmem gerekiyor."

"Benimle özel görüşmeniz için makul bir neden göremi..."

[13] Daily Express, London Evening Standard ve Sunday Express'in sahibi İngiliz basın baronu (çev. notu).

[14] Londra'daki Başbakanlık resmî konutuna üç yüz yıldan fazla bir süredir ev sahipliği yapan ve 1680 yılında Sör George Downing tarafından inşa edilen cadde (çev. notu).

"Berlin'de Walter'ı gördüm."

Maud, şaşkınlıktan dilini yuttu. Gus'a bakakaldı. Onunla Walter arasındaki ilişkiyi nasıl bilebilirdi?

"Size getirmem için bir mektup verdi," dedi Gus. Tüvit ceketinin iç cebinden bir zarf çıkardı.

Maud, elleri titreye titreye zarfı aldı.

"Sınırda okunabileceği endişesiyle ne sizin adınızı ne de kendi adını kullanmadığını söyledi ama kimse bagajlarımı aramadı," dedi Gus.

Maud, mektubu zor tutuyordu. Ondan o kadar uzun zamandır haber bekliyordu ki şimdi zarfın içinde kötü bir haber bulmaktan korkuyordu. Walter başka bir âşık bulmuş ve anlayış göstermesi için ona yalvarıyor olabilirdi. Belki de bir Alman kızıyla evlenmişti de önceki evliliğini ilelebet gizli tutmasını istiyordu. Daha da kötüsü, boşanma işlemlerine başlamış olabilirdi.

Maud, zarfı yırttı.

Ve okudu:

Benim canım sevgilim,
Almanya da benim kalbim de kış mevsiminde. Seni ne kadar çok sevdiğimi ve seni ne kadar özlediğimi sana anlatamam.

Gözlerine yaşlar doldu. "Ah!" dedi. "Ah, Mr. Dewar, bunu bana getirdiğiniz için çok teşekkür ederim!"

Gus, Maud'da doğru çekingen bir adım attı. "Geçti, tamam," dedi, Maud'un koluna hafif hafif vurdu.

Maud, mektubun geri kalanını da okumak istedi ama mektuptaki kelimeleri göremiyordu. "Öyle mutluyum ki," dedi ağlayarak.

Başı, Gus'ın göğsüne düştü. Gus da ona sarıldı. "Sorun değil, tamam," dedi.

Maud hislerine direnmekten vazgeçti. Hıçkırmaya başladı.

YİRMİ BİR

Aralık 1916

Fitz, Whitehall'daki Donanma Bakanlığında çalışıyordu. Yapmak istediği bir iş değildi. Fransa'daki Welsh Rifles Alayına dönmek istiyordu. Siperlerin rahatsızlığından ve pisliğinden ne kadar nefret ederse etsin, diğerleri hayatlarını tehlikeye atarken Londra'da güvende olmak ona iyi gelmiyordu. Kendisinin korkak olduğu düşünülecek diye dehşetli bir endişe hissediyordu. Ancak doktorlar, bacağının yeterince güçlü olmadığında ısrar ediyorlardı ve ordu da geri dönmesine izin vermiyordu.

Fitz Almanca konuşabildiği için Gizli Servis Bürosu'ndan -kendi kendine "C" diyen- Smith-Cumming ona, Donanma istihbaratında çalışmayı önermişti ve Fitz geçici olarak Kırkıncı Oda adıyla bilinen bölüme atanmıştı. Masabaşı bir iş, istediği en son şeydi ama hayretle gördü ki burada yapılanlar savaş çalışmaları için son derece önemliydi.

Savaşın ilk gününde, Britanya Posta İdaresi gemisi *CS Alert,* Kuzey Denizi'ne giderek Almanların, deniz yatağına döşedikleri dayanıklı telekomünikasyon kablolarını biraz eşelemiş ve hepsine hasar vermişti. Bu sinsice okşama ile İngilizler, düşmanı kablosuz iletişim kullanmaya zorlamışlardı; çünkü kablosuz sinyallere girebiliyorlardı. Almanlar aptal değildi elbette ve iletişimde şifre kullanıyorlardı. Kırkıncı Oda da İngilizlerin, Alman şifrelerini çözümlemeye çalıştıkları bölümdü.

Fitz, deniz kıyısındaki istasyonları dinleyerek elde ettikleri anlamsız konuşmalara benzeyen sözleri deşifre etmeye uğraşan, karmakarışık -bazıları oldukça tuhaf, pek çoğu askere benzemeyen- bir grup insanla çalışıyordu. Kendisi deşifre işlemi bulmacasını çözmekte pek yetenekli olmasa da -bir Sherlock Holmes hikâyesindeki katilin kim olduğunu bile tahmin edemezdi- deşifre metinleri İngilizceye çevirebiliyordu ve daha da önemlisi, cephe

tecrübesi olduğu için hangi konuşmaların önemli olduğunu da biliyordu.

Ancak bunların bir faydası olmuyordu. Her iki tarafın da muazzam gayretlerine rağmen –Almanların Verdun'a yaptıkları amansız hücum ve İngilizlerin, Verdun'dan daha da ağır maliyetli Somme taaruzu– 1916 yılının sonunda Batı Cephesi'nin durumu, yılın başında tutulan mevzilere göre pek değişmiş sayılmazdı. Müttefiklerin, fevkalade bir desteğe ihtiyaçları vardı. Birleşik Devletler savaşa katılırsa Batı Cephesi'ndeki kilitlenme çözülebilirdi ama henüz böyle bir desteğin geleceğine dair bir işaret yoktu.

Bütün ordulardaki kumandanlar günlük emirlerini, gecenin geç saatlerinde veya sabah erkenden veriyorlardı; onu için de Fitz, sabah erkenden işe başlıyor ve öğlene kadar yoğun bir çalışma içinde oluyordu. Tŷ Gwyn'deki atış partisinden sonraki çarşamba günü, Donanma Bakanlığından saat yarımda ayrıldı ve bir taksiye binip eve gitti. Whitehall'dan Mayfair'e kadar olan mesafe çok uzun bir yol sayılmazdı ama yokuş yukarı yürüyüş onu zorluyordu.

Aynı evde oturduğu üç kadın –Bea, Maud ve Herm Hala– öğle yemeğine oturmak üzereydiler. Fitz, bastonunu ve şapkasını Grout'a verdi ve hanımlara katıldı. Ofisinin kullanışlı olmak dışında bir özelliği olmayan dekorundan sonra evinin sıcak havasının keyfini hissetti: zengin bir tefriş, sessizce hizmet eden hizmetçiler, Fransız porselenleri, kar beyazı masa örtüsü.

Maud'a, politikada yeni haberlerin olup olmadığını sordu. Asquith ve Lloyd George arasında savaşvari bir çekişme vardı ve Asquith, dün alelacele başbakanlıktan istifa etmişti. Fitz endişeliydi: Liberal Asquith'e bir hayranlık besliyor değildi elbette ama ya yeni başbakan bu göstermelik barış konuşmalarını ciddiye alırsa?

"Kral, Bonar Law ile görüşmüş," dedi Maud. Bonar Law, Muhafazakârların lideriydi. Kraliyet gücünün, İngiliz politik hayatını etkilemek açısından elinde kalan son yetki, hükümdarın başbakanı atama yetkisiydi ama bu atamanın Parlamento tarafından da onaylanması gerekiyordu.

"Ne olmuş?" diye sordu Fitz.

"Bonar Law başbakanlık teklifini geri çevirmiş."

Fitz bundan hiç hoşlanmadı. "Kralın teklifini reddetmeye nasıl cüret eder?" dedi, kendini zapt etmeye çalışarak. Her adamın, özellikle de Muhafazakâr bir adamın, hükümdarına itaat etmesi gerektiğini düşünüyordu.

"Bonar Law, Lloyd George'un başbakan olması gerektiğini düşünüyor ama Kral, Lloyd George'u istemiyor."

Bea söze karıştı: "Umarım o olmaz. O adam bir sosyalistten bile kötü."

"Gerçekten de öyle," dedi Fitz. "Ama geri kalan herkesin toplamından

daha cüretkâr; en azından savaşa biraz enerji zerk eder."

"Korkarım, barış fırsatını dikkate almayacak," dedi Maud.

"Barış mı?" dedi Fitz. "Bunun için o kadar da endişelenmene gerek yok," Tepesi atmış gibi konuşmak istemiyordu ama bu bozguncu barış lafları ona, ölen onca insanı hatırlatıyordu: zavallı gepegenç Teğmen Carlton-Smith, bir sürü Aberowen Pals, hatta idam mangası önünde can veren sefil Owen Bevin. Bütün bu kurbanlar bir hiç uğruna mı verilmişti? Barışın düşüncesiyle bile dinine küfredilmiş gibi hissediyordu. Sohbet tonunda konuşmaya zorladı kendini. "Taraflardan biri kesin bir zafer kazanmadıkça barış olmayacak," dedi.

Maud'un gözlerinde bir öfke parlaması oldu ama o da kendini kontrol etti. "Her iki tarafın da en iyisini seçebiliriz: Savaş Konseyi Başkanı olarak Lloyd George, enerjik bir savaş lideri olur ve devlet adamı gibi bir başbakan, mesela Arthur Balfour da barış müzakeresi yapar; eğer istediğimiz buysa tabii."

"Hmm." Fitz bu fikrin hiçbir yönünü sevmedi ama Maud bazen cümlelerini öyle bir şekilde kuruyordu ki itiraz etmek mümkün olmuyordu. Fitz konuyu değiştirdi.

"Bugün öğleden sonra ne yapmayı planlıyorsunuz?"

"Herm Hala ve ben East End'e gidiyoruz. Asker Karısı Kulüpleri'nden birini ağırlayacağız. Onlara çay ve kek ikram edeceğiz -ki parasını sen ödüyorsun Fitz, teşekkür ederiz- ve onların dertlerine çare bulmaya çalışacağız."

"Ne gibi?"

Herm Hala cevap verdi: "Yaşayacakları temiz bir yer ve çocuklarına bakacak güvenilir bakıcılar bulmak gibi şeyler genellikle."

"Beni şaşırtıyorsun Hala. Sen Maud'un East End maceralarını pek onaylamazdın," dedi Fitz, biraz eğlenerek.

"Savaş zamanındayız," dedi Leydi Hermia, kendini savunarak. "Elimizden geleni yapmalıyız."

"Belki ben de sizinle gelirim," dedi Fitz, ani bir dürtüyle. "Kontların da işçiler kadar kolay vurulduğunu görmeleri iyi olur."

Maud afalladı ama gene de itiraz etmedi. "Evet, elbette. Eğer istiyorsan gelmelisin."

Fitz, kız kardeşinin bunu pek hevesle söylemediğini görebiliyordu. Hiç şüphe yok ki o kulüpte solcu palavraları konuşuluyordu: kadınlara oy hakkı ve buna benzer ipe sapa gelmez şeyler. Ama Maud ona *gelme* diyemezdi, çünkü her şeyin parasını ağabeyi ödüyordu.

Yemek sona erince hazırlanmak için odalarına çıktılar. Fitz, karısının yatak odasına gitti. Bea'nın ak saçlı hizmetçisi Nina, hanımının öğle yemeğinde giydiği elbisesini çıkarmasına yardım ediyordu. Bea, Rusça konuşarak Nina'ya bir şeyler mırıldandı, Nina da aynı dilde cevap verdi. Fitz, onun duyması istenmiyormuş gibi konuşulmasından rahatsız oldu. Her şeyi anlayabildiğini düşünmelerini umarak Nina ile Rusça konuştu: "Bizi yalnız bırak lütfen."

Nina, selam verip çıktı.

"Bugün Boy'u görmedim," dedi Fitz. O sabah çok erkenden evden çıkmıştı. "Onu gezdirmeye çıkarmalarından önce bebek odasına gitmeliyim."

"Bugün gezmeye çıkmayacak," dedi Bea endişeli endişeli. "Biraz öksürüyor."

Fitz'in yüzü asıldı. "Temiz havaya ihtiyacı var."

Aniden karısının gözlerinin yaşlarla dolu olduğunu görünce şaşırdı. "Boy için korkuyorum," dedi Bea. "Sen ve Andrei savaşta hayatlarınızı tehlikeye atıyorsunuz. Boy, elimde kalan tek yakınım olabilir." Bea'nın ağabeyi Andrei evliydi ama çocuğu yoktu. Andrei ve Fitz ölse Bea'nın ailesinden geriye kalan tek kişi Boy olacaktı. Çocuğa karşı fazlasıyla korumacı davranması bundandı.

"Gelgelelim o kadar nazenin olması da iyi değil."

"O kelime ne demek bilmiyorum," dedi Bea, suratını asarak.

"Sanırım ne demek istediğimi anladın."

Bea, iç eteğini çıkardı. Vücudu eskisinden daha da seksiydi. Fitz, çamaşırının bağcıklarını çözüşünü ve çoraplarını çıkarışını seyretti. Karısının bacaklarının iç tarafındaki yumuşak etlerini ısırdığını hayal etti.

Bea onu bakışlarını yakaladı. "Yorgunum," dedi. "Bir saat kadar uyumalıyım."

"Birlikte uyuyabiliriz."

"Kız kardeşinle fakirlere hayır yapmaya gideceğini sanıyordum."

"Gitmek zorunda değilim."

"Benim gerçekten de dinlenmem lazım."

Fitz, gitmek için ayağa kalktı ama sonra fikir değiştirdi. Öfke ve reddedilmişlik duygusu içindeydi. "Beni yatağında ağırlamayalı çok uzun bir zaman geçti," dedi.

"Günleri sayıyor değilim"

"Ben saydım ve günler değil, haftalar oldu."

"Özür dilerim. Her şey için endişeliyim." Bea gene ağlama sınırına geldi.

Fitz onun ağabeyi için endişelendiğini biliyor ve çaresizce endişelenme-

sini de anlıyordu ama milyonlarca kadın aynı acılardan geçiyordu ve asillerin, herkesten daha metin olmak gibi bir görevleri vardı. "Ben Fransa'dayken Rus elçiliğindeki ayinlere katıldığını duydum," dedi Fitz. Londra'da bir Rus Ortodoks Kilisesi yoktu ama Rus elçiliğinde bir şapel vardı.

"Buna sana kim söyledi?"

"Kimin söylediği önemli değil." Herm Hala söylemişti. "Evlenmeden önce senden İngiltere Kilisesi'ne geçmeni istemiştim ve sen de geçtin."

Bea onun gözlerine bakmıyordu. "Birkaç ayine katılmamın sorun olacağını düşünmedim," dedi usulca. "Senin hoşuna gitmeyen bir şey yaptıysam özür dilerim."

Fitz, yabancı din adamlarından şüpheleniyordu. "Oradaki papazlar kocanla yatıp keyif yapmanın günah olduğunu mu söylüyorlar?"

"Elbette hayır! Ama sen uzaktayken içinde büyüdüğüm her şeyden çok uzakta, öyle yalnızdım ki... Kendi dilimde birkaç dua ve ilahi duymak beni rahatlatıyordu."

Fitz, karısı için üzüldü. Çok zor olmalıydı. Kendisi, ilelebet yabancı bir ülkede yaşamayı düşünemezdi bile. Ayrıca diğer evli adamlarla konuşmalarından biliyordu ki çocuk doğuran kadınların, kocalarının yanlarına yaklaşmalarına izin vermemeleri çok da sıra dışı bir durum değildi.

Ama kalbinin yumuşamasına müsaade etmedi. Herkes fedakârlık yapmak zorundaydı. Bea, makineli tüfek ateşi altında koşmak zorunda olmadığına şükretmeliydi. "Sanırım, sana karşı bütün görevlerimi yerine getirdim," dedi. "Evlendiğimiz zaman, senin ailenin bütün borçlarını ödedim. Mülklerinizin işletmesini gözden geçirip tekrar planlamaları için hem Rus hem de İngiliz uzmanlar getirttim." Uzmanlar Andrei'e bataklıkları kurutarak yeni tarım alanları açmasını tavsiye etmişler, kömür ve diğer minerallerin bulunabileceği yerleri belirlemişler ama Andrei bu tavsiyelere uymamıştı. "Andrei bütün fırsatları teptiyse bu benim kabahatim değil."

"Evet, Fitz," dedi Bea. "Söz verdiğin her şeyi yaptın."

"Şimdi de senin görevlerini yerine getirmeni istiyorum. Sen ve ben vârisler üretmek zorundayız. Andrei hiç çocuğu olmadan ölürse bizim oğlumuz iki devasa servetin mirasçısı ve dünyanın en büyük arazi sahiplerinden biri olacak. Boy'a -Tanrı korusun- bir şey olması ihtimaline karşı bizim daha çok oğlumuz olmalı."

Bea bakışlarını yere eğdi. "Vazifemi biliyorum."

Fitz namussuzluk yaptığını düşündü. Vârislerden bahsediyordu -ve söylediği her şey de gerçekti- ama onunla yatma açlığı hissettiğini, Bea'nın sarı saçlarının yastığa, yumuşak vücudunun da onu kabule hazır vaziyette be-

yaz çarşaflar üstüne bembeyaz serildiğini görmek istediğini söylemiyordu. Bu görüntüyü beyninden atmaya çalıştı. "Vazifeni biliyorsan lütfen yerine getir. Bir dahaki sefere odana geldiğimde benim gibi şefkatli bir koca nasıl karşılanmalıysa öyle karşılanmak istiyorum."

"Peki Fitz."

Fitz odadan çıktı. Sert çıkmış olmaktan dolayı memnundu ama yanlış bir şey yapmış olduğuna dair huzursuz bir duygu da hissediyordu. Böyle hissetmesi çok gülünçtü: Bea'ya hatalarını göstermişti ve o da bu sitemi kabul etmişti. Karı koca arasında böyle olmalıydı zaten ama bir türlü tam bir tatmin duygusu hissedemiyordu.

Aşağıda Maud ve Herm Hala ile buluştuğunda Bea'yı aklından attı. Üniforma şapkasını kafasına geçirdi, aynada kendine kaçamak bir bakış attı ve hemen başını çevirdi. Son zamanlarda kendi görüntüsünü düşünmemeye çalışıyordu. Mermi, yüzünün sol tarafındaki kaslara zarar vermiş ve göz kapağı kalıcı olarak aşağı inmişti. Küçük bir sakatlıktı ama bundan sonra kendi görüntüsünden çok memnun olması mümkün değildi. Hâlâ görebildiğine şükretmesi gerektiğini söylüyordu, kendi kendine.

Mavi Cadillac hâlâ Fransa'daydı ama Londra'da yenisini almıştı. Şoförü yolu biliyordu: Demek ki daha önce Maud'u East End'e götürmüştü. Yarım saat sonra, teneke çatılı sefil bir şapel olan Calvary Gospel Hall'un önüne park ettiler. Bina, buraya Aberowen'dan taşınıp getirilmiş gibiydi. Fitz, rahibin de Gallerli olup olmadığını merak etti.

Çay partisi başlamıştı bile. İçerisi, gencecik kadınlar ve onların çocuklarıyla doluydu ve asker koğuşlarından beter kokuyordu; Fitz, mendilini çıkarıp burnuna kapatmamak için kendini zor tutuyordu.

Maud ve Herm Hala derhâl işe koyuldular: Herm Hala kadınları sıraya koyuyor, Maud da arkadaki ofisinde kadınlarla teker teker görüşüyordu. Çocuklar yerlerde yuvarlanırken Fitz de bir masadan öbürüne aksaya aksaya gezindi, kadınlara kocalarının hangi birliklerde olduklarını, başlarından neler geçtiğini sordu. Fitz onlarla konuşurken genç kadınlar sık sık kıkırdayıp tutuk tutuk konuştular ama kolay bocalayacak bir grup değildi. Onlar da Fitz'e hangi alayda görev yaptığını ve nasıl yaralandığını sordular.

Daha salonun yarısını dolaşmıştı ki işte o zaman, Ethel'i gördü. Fitz, arka tarafta iki ofis odası olduğunu fark etmişti: Biri Maud'un odasıydı; diğerinin kime ait olduğunu merak etmişti bir ara. Ofisin kapısı açılıp Ethel dışarı çıkarken Fitz de o kapıya bakmış bulundu.

Ethel'i iki yıldır görmemişti ama onun pek değişmemiş olduğunu düşündü: *Hâlâ, yürürken siyah saçları dalgalanıyor ve tebessümü gün ışığı gibi*

parlıyor. Elbiseleri, Maud ve Herm Hala haricindeki diğer kadınların elbiseleri gibi eski ve yıpranmıştı ama hâlâ o ince bedene sahipti ve Fitz, çok iyi tanıdığı o vücudu düşünmeden edemedi. Ethel daha yüzüne bile bakmadan onu tekrar büyülemişti. Sanki Gardenya dairesindeki yatakta öpüşüp kıkırdayarak alt alta üst üste yuvarlanmalarının üstünden uzun bir zaman geçmemiş gibiydi.

Ethel, salondaki diğer tek erkek olan kişiyle konuştu. Konuştuğu adam, bir masanın başına oturmuş büyük bir deftere bir şeyler yazan, kaba bir kumaştan yapılmış koyu gri bir gündelik elbise giymiş, kambur duruşlu bir tipti. Kalın camlı gözlükleri vardı ve Ethel'e tapınırcasına bakışını Fitz bile fark etti. Ethel adamla samimi samimi konuşuyordu. Fitz onların evli olup olmadıklarını merak etti.

Ethel arkasına dönüp Fitz ile göz göze gelince kaşları havaya kalktı ve ağzı, şaşkınlıkla "O" harfi şeklini aldı; gerilmiş gibiydi, bir adım geri çekilince arkasındaki sandalyeye çarptı. Sandalyede oturan kadın, rahatsız olmuş gibi başını kaldırdı. "Pardon," dedi Ethel, kadına bakmadan.

Fitz, sakat bacağıyla kolayca yapabildiği bir hareket olmadığı için ağır ağır sandalyesinden kalkarken gözlerini Ethel'den ayırmadı. Ethel alenen titriyor, Fitz'e yaklaşsa mı yoksa ofisinin güvenli kuytusuna mı kaçsa bilemiyordu. "Merhaba Ethel," dedi Fitz. Kelimeleri gürültülü salonun öbür ucuna kadar ulaşmadı ama Ethel, muhtemelen onun dudaklarının kıpırtısından ne söylediğini tahmin etmişti ki kararlılıkla Fitz'e doğru yürüdü.

"İyi günler, Lord Fitzherbert," dedi ve Galler aksanıyla söylenen bu sıradan sözler, bir melodiye dönüştü. Elini Fitz'e uzattı, el sıkıştılar; elinin derisi sertleşmişti.

Fitz de formalitenin gerektirdiği şekilde cevap verdi. "Nasılsın, Mrs. Williams?"

Ethel bir sandalye çekip oturdu. Fitz de yerine otururken Ethel'in kararlı bir edayla ona, aralarında bir samimiyet olmayan eşitiymiş gibi davrandığını fark etti.

"Seni Aberowen'daki ortak ayinde gördüm," dedi Ethel. "Çok üzüldüm..." Sesi boğazına takıldı, başını eğdi, tekrar konuşmaya başladı. "Yaralandığını görünce çok üzüldüm. Umarım iyileşiyorsundur."

"Yavaş yavaş," dedi Fitz. Ethel'in söylediğinde samimi olduğunu görebiliyordu. Aralarında geçen onca şeye rağmen Fitz'den nefret ediyormuş gibi görünmüyordu. Fitz'in yüreği buruldu.

"Nasıl yaralandın?" dedi Ethel.

Fitz, anlata anlata bıktığı hikâyeyi ona da anlattı. "Somme'deki ilk gündü.

Henüz daha bir savaş görmemiştim. Siperden çıktım, kendi dikenli tel hattımızı geçtim ve sahipsiz arazide koşuyordum. Sonrasında hatırladığım ilk şey, cehennemî bir acıyla kıvranırken sedyenin üstünde taşındığım."

"Kardeşim senin düştüğünü görmüş."

Fitz, itaatsiz Onbaşı William Williams'ı hatırladı. "Sahi mi? Kardeşine ne oldu?"

"Mangası bir Alman siperini ele geçirmiş ama sonra cephaneleri bitince siperden ayrılmak zorunda kalmışlar."

Fitz hastanede olduğu için o gün olan biten her şeyi bilmiyordu. "Madalya aldı mı?"

"Hayır. Albayı ona, ele geçirdiği o siperi ölene kadar savunması gerektiğini söylemiş. Billy de ona, 'Ne yani sen öyle mi yaptın?' demiş ve ceza almış."

Fitz hiç şaşırmadı. Williams bir baş belasıydı. "Peki, sen burada ne arıyorsun?"

"Kız kardeşin için çalışıyorum."

"Bana söylemedi."

Ethel ona ters ters baktı. "Eski hizmetçinle ilgili haberlerle ilgilenmeyeceğini düşünmüştür."

Alaycı bir sözdü; Fitz duymazdan geldi. "Ne iş yapıyorsun?"

"*Asker Karısı* gazetesinin yöneticisi ve editörüyüm. Basım ve dağıtım işleri ile mektuplar sayfasının editörlüğünü yapıyorum. Ve para işlerine bakıyorum."

Fitz etkilenmişti. Bir ev kâhyası için büyük bir gelişmeydi ama Ethel her zaman sıra dışı bir organizasyon becerisine sahip olmuştu. "Benim parama sanırım?"

"Sanmıyorum. Maud çok dikkatli. Çayın, kekin ve asker çocuklarının doktor masraflarını karşılamaktan gocunmayacağını biliyor ama senin paranı savaş karşıtı propaganda için kullanmaz."

Fitz, sırf onun konuşan yüzünü seyretmenin keyfi için sohbeti sürdürdü. "Gazetenizde bunu mu yapıyor?" diye sordu. "Savaş karşıtı propaganda?"

"Sizin kapalı kapılar ardında konuştuğunuz barış ihtimalini biz alenen konuşuyoruz."

Ethel haklıydı. Fitz, iki büyük partinin kıdemli politikacılarının barıştan söz ettiklerini biliyor ve buna kızıyordu ama Ethel ile tartışmaya girmek niyetinde değildi. "Sizin kahramanınız, Lloyd George, daha sert bir savaşa taraftar."

"Sence başbakan olur mu?"

"Kral onu istemiyor. Ama Lloyd George, Parlamentoyu bir arada tutabilecek tek adam olabilir."

"Lloyd George'un savaşı uzatmasından korkuyorum."

Maud ofisinden çıktı; çay partisi de dağılmaya başlamıştı: Kadınlar fincan ve tabakları temizliyor, çocuklarını hizaya sokuyorlardı.

Fitz, Herm Hala'yı bir yığın bulaşık tabağı taşırken görünce hayret etti. Savaş insanları nasıl da geliştirmişti!

Tekrar Ethel'e baktı: Hâlâ, o güne kadar tanıdığı en çekici kadındı. Dürtüsüne teslim oldu. "Yarın benimle buluşur musun?" dedi alçak sesle.

Ethel afalladı. "Ne için?" diye sordu usulca.

"Evet mi hayır mı?"

"Nerede?"

"Victoria İstasyonu. Öğlen saat birde. Üçüncü platform girişinde."

Ethel cevap veremeden önce, kalın gözlüklü adam yanlarına geldi ve Ethel onları tanıştırdı. "Kont Fitzherbert size, Bağımsız İşçi Partisi Aldgate Şubesi Başkanı Mr. Bernie Leckwith'i tanıştırayım."

Fitz, adamla el sıkıştı. Leckwith, yirmili yaşlarını süren bir adamdı ve Fitz, onu ordudan uzak tutan şeyin gözlerinin iyi görmemesi olduğunu düşündü.

"Yaralandığınızı gördüğüme üzüldüm Lord Fitzherbert," dedi Leckwith, Doğu Londralı şivesiyle.

"Ben binlercesinden biriyim, hayatta olduğum için şanslıyım sadece."

"Şimdi dönüp baktığınızda sizce Somme'de, şu andaki sonucu büyük ölçüde değiştirecek daha farklı bir yol izleyebilir miydik?"

Fitz bir an düşündü. Lanet okuyacağı kadar iyi bir soruydu.

O düşünürken Leckwith devam etti: "Generallerin iddia ettiği gibi daha fazla adama ve cephaneye mi ihtiyacımız vardı? Yoksa politikacıların dediği gibi daha esnek taktiklere ve daha iyi iletişime mi?"

Fitz, düşünceli düşünceli konuştu: "Bunların hepsinin faydası olurdu elbette ama bize zafer kazandıracaklarını sanmıyorum. Daha en başından talihten yoksun bir saldırıydı. Ama bunu önceden bilemezdik. Denemek zorundaydık."

Leckwith, kendi görüşü kanıtlanmış gibi başını salladı. "Açık sözlülüğünüze minnettarım," dedi, sanki Fitz bir itirafta bulunmuş gibi.

Şapelden ayrıldılar. Fitz, Maud ve Herm Hala'nın arabaya binmelerine yardım etti. Sonra kendisi de bindi ve şoför, arabayı hareket ettirdi.

Fitz, soluk soluğa kalmış olduğunu hissetti. Ufak çaplı bir şok yaşamış gibiydi. Üç yıl önceki Ethel, Tŷ Gwyn'de yastık kılıflarıyla uğraşırdı. Hâlbuki

bugün, küçük olmasına rağmen kıdemli politikacılar tarafından hükûmetin etine batmış bir diken gibi görülen bir gazetenin yönetici editörüydü.

Hayrete şayan bir zekâsı olan o Bernie Leckwith ile ilişkisi neydi acaba? "O delikanlı Leckwith kimin nesi?" diye sordu Maud'a.

"Önemli bir yerel politikacı."

"Williams'ın kocası mı?"

Maud güldü. "Hayır ama herkes *olmalı* diye düşünüyor. Akıllı bir adam, Ethel'in fikirlerini paylaşıyor ve oğluna da çok düşkün. Ethel yıllardır onunla neden evlenmedi bilmiyorum."

"Belki de kalbini çarptırmıyordur."

Maud bir kaşını kaldırdı ve Fitz, tehlikeli bir laf ettiğini anladı.

Çabuk çabuk ilave etti: "O tipteki kızlar aşk arar, değil mi? Bir savaş kahramanıyla evlenecektir ama bir kütüphaneciyle değil."

"Ethel *o tipteki kızlar*dan değil ve herhangi bir *tip* de değil," dedi Maud, buz gibi bir sesle. "İstisnai bir kız. Hayatın boyunca onun gibi ikinci bir kişiye rastlayamazsın."

Fitz, başka tarafa baktı. Maud'un doğru söylediğini biliyordu.

Ethel'in oğlunun nasıl bir çocuk olduğunu merak etti. Şapelde yerde oynayan çocuklar gibi yeni yürümeye başlamış suratı pasaklı çocuklardan biri olmalıydı. Belki bugün öğleden sonra kendi oğlunu da görmüştü. Bu düşünceyle tuhaf bir şekilde duygulandı ve ne hikmetse ağlamak istiyordu sanki.

Araba Trafalgar Meydanı'ndan geçiyordu. Şoföre durmasını söyledi. "Ofise uğrasam iyi olacak," dedi Maud'a.

Aksaya aksaya Donanma Bakanlığının merdivenlerini çıktı. Ofisi, diplomatik bölümdeki Kırk Beşinci odaydı. Alman sinyallerinin deşifresinde yardımcı olması için Cambridge'den gelen Latince ve Yunanca öğrencisi Deniz Teğmen Carver, her zamanki gibi öğleden sonra pek fazla sinyal alamadıklarını ve üzerinde çalışılacak pek fazla bir iş olmadığını söyledi. Ancak siyasi bir haberi vardı. "Duydunuz mu?" dedi. "Kral, Lloyd George'u huzuruna çağırmış."

[II]

Ertesi gün bütün sabah boyunca Ethel, kendi kendine, Fitz'i görmeye gitmeyeceğini tekrarlayıp durdu. Ne cüretle böyle bir şeyi teklif edebilirdi? İki yıldan uzun bir süreden beri ondan hiçbir haber almamıştı. Ve sonra karşılaşmışlardı ama Lloyd'u, kendi özbeöz oğlunu sormamıştı bile. Her

zamanki bencil, düşüncesiz ve yalancı Fitz'di işte.

Gelgelelim, bir girdaba sürüklenmiş gibiydi. Fitz ona, o koyu yeşil gözleriyle bakmış, hayatı hakkında sorular sormuş ve bütün olan bitene rağmen kendisi için önemli biriymiş gibi konuşmuştu. Fitz bir zamanlar olduğu gibi mükemmel, ilah gibi bir adam değildi artık: Yakışıklı yüzü, yarı kapalı bir göz kapağı ile bozulmuştu ve bastonuna dayanarak kambur kambur yürüyordu. Ama Fitz'in bu kusurları Ethel'de onu himaye etme ona bakma arzusu yaratıyordu. Kendi kendine, "Salak Ethel!" dedi. Fitz, paranın elde edebileceği her türlü bakımı satın alabilirdi. Onunla görüşmeye gitmeyecekti...

Saat on ikide *Asker Karısı* gazetesindeki –bir matbaanın üstündeki ve Bağımsız İşçi Partisi ile paylaştığı iki küçük odadan ibaret– ofisinden çıktı ve otobüse bindi. Maud o sabah ofiste değildi; böylece ofisten çıkmak için bir mazeret uydurması gerekmedi.

Aldgate'ten Victoria'ya gitmek, uzun bir otobüs ve tren yolculuğu demekti; Ethel randevusuna, saat biri birkaç dakika geçerken yetişebildi. Fitz'in beklemekten usanıp çekip gitmiş olabileceğini düşündü ve düşüncesi bile canını sıktı ama işte oradaydı: Sanki şehir dışına çıkıyormuş gibi tüvit bir elbise giymişti. Ethel'in sıkıntısı hemen geçti.

Fitz gülümsedi. "Gelmeyeceğinden korkuyordum," dedi.

"Neden geldim ben de bilmiyorum," dedi Ethel. "Beni neden çağırdın?"

"Sana bir şey göstermek istiyorum," dedi Fitz, Ethel'in koluna girerek.

Birlikte istasyondan çıktılar. Ethel, Fitz ile kol kola olmaktan aptalca bir memnuniyet hissediyordu. Fitz'in cesaretine de hayret etti. Kolayca tanınacak bir adamdı. Fitz'in arkadaşlarından birine rastlarlarsa ne olacaktı? Herhâlde birbirlerini görmezden geleceklerdi. Fitz'in sosyal sınıfı için birkaç yıldır evli bir adamın eşine sadakati pek fazla sorgulanmazdı.

Bir otobüse binip birkaç durak gittiler ve kira fiyatları sanatçı ve yazarlar için uygun ve havalı bir banliyö olan Chelsea'de indiler. Ethel, Fitz'in ona ne göstereceğini merak ediyordu. Küçük villaların bulunduğu bir cadde boyunca yürüdüler.

"Hiç Parlamento oturumu izledin mi?" diye sordu Fitz.

"Hayır," dedi Ethel. "Ama izlemeyi çok isterdim."

"Bir MP'nin daveti gerekir. Senin için öyle bir davet ayarlayayım mı?"

"Evet, lütfen!"

Fitz, kabul etmesinden memnun olmuş gibiydi. "Ne zaman ilginç bir görüşme olacak bir bakayım. Lloyd George'u kürsüde görmek hoşuna gidebilir."

"Evet!"

"Bugün hükûmeti kuruyor. Sanırım bu gece, Başbakan olarak Kralın huzuruna çıkıp elini öpecek."

Ethel, düşünceli düşünceli etrafına bakındı. Chelsea bazı açılardan, yüz yıl önce olduğu gibi bir taşra köyüne benziyordu. Yaşlı binalar, büyük bahçe ve meyvelikler içindeki tek katlı kulübe ve çiftlik evleriydi. Aralık ayında olduklarından pek fazla yeşillik yoktu ama etraftaki yarı kırsal hava hoştu. "Politika tuhaf bir iş," dedi. "Gazete okuyacak yaşa geldiğimden beri Lloyd George'un başbakan olmasını istedim; şimdi oluyor ama ben bundan hoşnut değilim."

"Neden?"

"Hükûmetteki kıdemliler arasında en kavgacı kişi. Onun başbakan olması barış fırsatını doğmadan öldürebilir. Diğer yandan..."

Fitz ilgilenmiş gibiydi. "Diğer yandan ne?"

"Northcliffe'in kana susamış gazeteleri tarafından çarmıha gerilmeden barış görüşmesi yapabilecek tek kişi de o."

"Doğru diyorsun," dedi Fitz, endişelenmiş gibi. "Eğer başka biri barış görüşmelerine kalkışsa: 'Asquith –veya Balfour veya Bonar Law– gitsin, Lloyd George gelsin!' diye manşetler atardı. Fakat Lloyd George'a da saldırırlarsa geriye kimse kalmaz."

"Onun için, belki de hâlâ bir barış fırsatı var."

Fitz, sesini huysuz bir tona ayarladı. "Neden zafer değil de barış bekliyorsun?"

"Çünkü bu batağa, zafer bekleyerek saplandık," dedi Ethel, sakin sakin. "Bana ne göstereceksin?"

"Bunu," dedi Fitz, bir bahçe kapısını açıp içeri girmesi için kapıyı tutarak. İki katlı müstakil bir evin bahçesine girdiler. Bahçedeki otlar büyümüştü ve evin de boyanmaya ihtiyacı vardı ama başarılı bir müzisyenin veya tanınmış bir aktörün evi olabilecek cinsten, orta büyüklükte, gayet sevimli bir ev olduğunu düşündü Ethel. Fitz, cebinden bir anahtar çıkarıp kapıyı açtı. İçeri girdiler, Fitz kapıyı kapattı ve Ethel'i öptü.

Ethel direnmedi. Çok uzun bir zamandan beri öpülmemişti ve çölde gezen susamış bir yolcu gibiydi. Fitz'in uzun boynunu okşadı ve göğüslerini onun göğsüne bastırdı. Fitz'in de en az kendisi kadar susamış olduğunu hissetti ve kontrolünü kaybetmeden önce onu itti. "Dur," dedi, nefes nefese. "Dur."

"Neden?"

"Bunu en son yaptığımızda, ardından kendimi senin o dümbük avukatının karşısında buldum."

Fitz'den uzaklaştı. "Eskiden olduğum kadar kolayca kanacak biri değilim."

"Bu defa farklı olacak," dedi Fitz, nefes nefese. "Seni bırakarak aptallık ettim. Bunu şimdi anladım. O zamanlar ben de gençtim."

Ethel, sakinleşmek için evin içini dolaştı. Her taraf eski ve rüküş mobilyalarla doluydu. "Kimin evi bu?" diye sordu.

"Senin," dedi Fitz. "Eğer istersen tabii."

Ethel bakışlarını ona çevirdi. Ne demek istiyordu ki?

"Bebeğinle birlikte burada yaşayabilirsin," dedi Fitz. "Eskiden babamın kâhyası olan yaşlı bir kadın, uzun zamandır burada oturuyordu. Birkaç ay önce öldü. Burayı yeni mobilyalarla yeniden döşeyebilirsin."

"Burada yaşamak mı?" dedi Ethel. "Ne olarak?"

Fitz bunun cevabını açıkça söyleyemedi.

"Metresin olarak mı?" diye sordu Ethel.

"Bir bebek bakıcısı, birkaç hizmetçi ve bir bahçıvan tutabilirsin. Hatta eğer hoşuna giderse şoförlü bir otomobilin olabilir."

Bütün bunların arasında Ethel'in hoşuna gidecek tek şey, Fitz'in kendisiydi.

Fitz, onun düşünceli hâlini yanlış yorumladı. "Evi çok küçük mü buldun? Kensington'ı tercih eder misin? Birer kadın ve erkek kâhya da ister misin? Sana istediğin her şeyi veririm, anlıyor musun? Sen olmadan hayatım bomboş."

Hayatının bomboş olduğunu söylerken Fitz'in içtenlikle konuştuğunu görebiliyordu. En azından şu anda, cinsel heyecanı yükselmiş ve henüz tatmin bulmamışken bu söylediğinde samimiydi. Gelgelelim acı hatıralarından onun ne çabuk değişebildiğini de biliyordu.

Ancak sorun şuydu ki Ethel de en az onun kadar istekliydi.

Fitz, onun yüzünden bunu okumuş olmalıydı; onu tekrar kollarına aldı. Ethel, öpülmek için yüzünü yukarı kaldırdı. *Bundan biraz daha istiyorum*, diye düşündü.

Ama kontrolünü kaybetmeden önce tekrar Fitz'den uzaklaştı. "Ne diyorsun?" diye sordu Fitz.

Öyle öpüşürken sağduyulu bir karar vermesi mümkün değildi. "Yalnız kalmam lazım," dedi Ethel. Çok geç olmadan ondan uzaklaşmak için kendini zorladı. "Ben eve gidiyorum," dedi. Kapıyı açtı. "Düşünmem lazım," dedi, kapı eşiğinde yaşadığı bir tereddütle.

"İstediğin kadar düşünebilirsin," dedi Fitz. "Ben beklerim."

Ethel kapıyı kapattı ve koşarak oradan uzaklaştı.

[III]

Gus Dewar, Trafalgar Meydanı'ndaki National Gallery'de[1], Rembrandt'ın *Self-Portrait at the Age of Sixty-Three*[2] tablosu önündeyken yakınındaki bir kadın, "Olağanüstü çirkin bir adam," dedi.

Dönüp baktığında Maud Fitzherbert'i görünce çok şaşırdı. "Ben mi Rembrandt mı?" diye sorduğunda Maud güldü.

Müzeyi birlikte gezmeye başladılar. "Sizi burada görmek ne hoş bir rastlantı," dedi Gus.

"Aslında sizi gördüm ve buraya kadar peşinizden geldim," dedi Maud. Sesini alçalttı. "Bana bahsettiğiniz barış teklifini Almanlar neden hâlâ yapmadılar onu sormak istedim."

Cevabı Gus da bilmiyordu. "Fikir değiştirmiş olabilirler," dedi üzgün üzgün. "Orada da buradaki gibi bir savaş yanlısı bir de barış yanlısı iki hizip var. Belki de savaş hizbi, dizginleri eline geçirmiş ve Kayzerin fikir değiştirmesini sağlamıştır."

"Savaşıp durmanın artık bir fark yaratmadığını görüyor olmalılar!" dedi Maud, öfkeli öfkeli. "Bu sabahki gazetelerde Almanların Bükreş'i aldığı haberini gördünüz mü?"

Gus başını salladı. Romanya, ağustos ayında savaş ilan etmişti ve Britanya bir süre için, bu yeni ortaklarının ağır bir darbe indirebileceğini ummuştu ama Almanya, eylül ayında ülkeyi işgal etmiş ve şimdi de başkenti almıştı. "Aslında bu sonuç Almanya için iyi, çünkü şimdi Romanya petrolü ellerinde."

"Aynen öyle," dedi Maud. "Hep aynı şey: bir adım öne bir adım geriye hikâyesi. Ne zaman öğreneceğiz?"

"Lloyd George'un başbakanlığa atanması da pek umut vermiyor," dedi Gus.

"Ah. Orada yanılıyor olabilirsiniz."

"Sahi mi? Siyasi ününe bakılırsa herkesten çok daha saldırgan; şimdi kalkıp da barış görüşmesi yapması oldukça zor."

"Bundan o kadar da emin olmayın. Lloyd George'un ne yapacağı belli olmaz. Yüz seksen derece dönebilir. Buna da ancak onun samimi olduğuna inanacak kadar saf olanlar şaşar."

"Öyle olmasını umalım."

"Ancak, keşke bir kadın başbakanımız olsaydı."

---

[1] Londra'da 1824 yılında ulusal sanat müzesi (çev. notu).

[2] *Altmış üç yaşındayken yaptığı kendi portresi* anlamında (çev. notu).

Gus böyle bir şeyin asla mümkün olabileceğini düşünmüyordu ama bir şey söylemedi.

"Size sormak istediğim bir şey daha var," dedi Maud ve yürümeyi kesip durdu.

Gus, yüzünü Maud'a döndü. Herhâlde tablolar, duygularını harekete geçirmişti; çünkü Maud'un yüzüne hayran hayran baktı: Burnunun ve çenesinin sert çizgilerini, çıkık elmacık kemiklerini uzun boynunu gördü. Dolgun dudakları ve iri iri yeşil gözleri, yüz hatlarındaki keskinliği yumuşatıyordu.

"Ne isterseniz," dedi Gus.

"Walter size ne söyledi?"

Gus'ın zihni, Berlin'deki Adlon Hotel'in barındaki hiç beklemediği konuşmayı hatırladı. "Bana bir sır vermek zorunda olduğunu söyledi ama sonra sırrın ne olduğunu söylemedi."

"Sizin tahmin edebileceğinizi düşünmüştür."

"Tahmin ettim: sanırım size âşık. Ve Tŷ Gwyn'de mektubu size verdiğimdeki tepkinizi görünce aşkına karşılık bulduğunu anladım." Gus gülümsedi. "Onun şanslı bir adam olduğunu söylememe izin verin."

Maud başını salladı ve Gus onun yüzünde bir rahatlama ifadesi okuyunca Walter'la aralarındaki sırrın gerisinin de olduğunu fark etti; Maud, onun ne kadarını bildiğini öğrenmeye çalışıyordu. Acaba başka ne saklıyorlardı? Belki de nişanlanmışlardı.

Yürümeye devam ettiler. *Walter sana neden âşık olmuş anladım,* diye düşündü Gus. *Ben de sana hemen âşık olabilirim.*

Maud'un ani sorusu Gus'ı şaşırttı: "Hiç âşık oldunuz mu Mr. Dewar?"

Fazlasıyla özel bir soruydu ama Gus gene de cevap verdi. "Evet –iki kere."

"Ama şimdi değilsiniz."

Gus, birden bire ona içini dökmek istedi. "Savaşın başladığı yıl evli bir kadına âşık olacak kadar günahkârdım."

"O da sana âşık mıydı?"

"Evet."

"Ne oldu?"

"Ondan, benim için kocasını terk etmesini istedim. Bu yaptığım yanlıştı ve biliyorum, çok şaşırmışsınızdır. Ama o benden daha iyi bir insandı ve ahlaksız teklifim reddedildi."

"Ben o kadar kolay şaşırmam. İkincisi ne zamandı?"

"Geçen sene kendi şehrim Buffalo'dan biriyle nişanlandım ama o gidip başkasıyla evlendi."

"Oh, çok üzüldüm. Belki de hiç sormamalıydım. Acı bir hatıranızı can-

landırdım."

"Hem de ne acı."

"Beni affederseniz kendimi daha iyi hissedeceğim. Sadece aşkın getirdiği kederi bilip bilmediğinizi anlamak istemiştim."

"Biliyorum."

"Belki bir gün barış olur ve benim kederim de son bulur."

"Ben de bütün kalbimle öyle olacağını umarım, Leydi Maud," dedi Gus.

[IV]

Ethel, günlerce Fitz'in teklifinin acısını çekti. Soğuk havada arka bahçedeki çamaşır sıkma merdanesinin kolunu döndürürken kendini, Chelsea'deki güzel evde ve Lloyd'u da dikkatli bir bakıcı nezaretinde o evin bahçesinde oynarken düşündü. "Sana istediğin her şeyi veririm," demişti Fitz ve Ethel bunun yalan olmadığını biliyordu. Evi üstüne yapardı. Ethel'i İsviçre'ye, Güney Fransa'ya götürürdü.

Eğer teklifi kabul etmeye karar verirse Fitz'den kendine maaş bağlamasını isteyebilir böylece Fitz ondan bıksa bile –ki Fitz'in bıkmaması için elinden geleni yapacağını biliyordu– ölene kadar bir geliri olurdu.

Böyle düşünmenin ayıp ve iğrenç olduğunu söyledi kendi kendini azarlayarak. O zaman seks karşılığında para alan bir kadın olacaktı; *fahişe* kelimesinin başka nasıl bir anlamı vardı ki? Anne ve babasını asla Chelsea'ye davet edemezdi; o evin ne anlama geldiğini derhâl anlarlardı.

Peki, bu umurunda mıydı? Belki de değildi ama başka şeyler de vardı. Hayattan beklentisi sadece rahatlık değildi. Milyoner bir metres olarak işçi sınıfı kadınları için kampanya yürütmeye devam edemezdi. Politik hayatı sona ererdi. Bernie ve Mildred ile temasını kaybederdi; hatta Maud'u görmek bile acayip bir durum olurdu.

Fakat hayattan böyle beklentileri olması için o kimdi ki? O, bir madenci kulübesinde doğmuş Ethel Williams'tı! Hayat boyu sürecek bir rahatlığa burun kıvırıp nasıl teperdi? *Çok şanslı olmalısın*, dedi kendi kendine, Bernie'nin bir sözünü tekrarlayarak.

Ve sonra Lloyd vardı: Bir mürebbiyesi olacaktı; sonra da iyi bir okula gitmesi için Fitz, gereken parayı ödeyecekti. Seçkinler arasında büyüyecek ve imtiyazlı bir hayat sürecekti. Ethel'in, oğlunu bunlardan mahrum bırakmaya hakkı var mıydı?

Maud ile paylaştığı ofisinde o günkü gazeteyi açtığında henüz bir cevap bulabilmiş değildi ama son derece etkileyici başka bir teklif gördü.

Aralık ayının 12. günü Alman Şansölye Theobald von Bethmann-Hollweg, Müttefiklerle barış görüşmelerine başlamayı teklif etmişti.

Ethel coşku hissetti. Barış! Bu mümkün müydü gerçekten? Billy eve dönebilir miydi?

Fransız Başbakanı derhâl, bu teklifin kurnazca bir üçkâğıt olduğunu söylemiş; Rus Dışişleri Bakanı da bunu, Almanların *yalancı teklifi* olduğunu söyleyerek kınamıştı ama Ethel, burada asıl önemli olan şeyin, Britanya'nın ne söyleyeceği olduğunu biliyordu.

Lloyd George, boğazının ağrıdığını ileri sürerek kamuoyuna herhangi bir açıklamada bulunmuyordu. Aralık ayında Londra nüfusunun yarısı üşütür ve öksürürdü ama Ethel'e göre Lloyd George, düşünmek için zaman kazanmaya çalışıyordu. Bunu iyiye yordu. Hızlı bir cevap, reddetmeye dönüşebilirdi; onun dışındaki her şey, ümit vericiydi. *Lloyd George en azından barış üzerinde düşünüyor*, dedi kendi kendine, iyimser iyimser.

Bu arada Başkan Wilson, barıştan yana tavır koyarak dengeyi sarstı ve bütün savaşan güçlerin, savaşarak ne elde etmek istediklerini belirten amaçlarını, görüşmeler öncesinde açıklamalarını önerdi.

"Bu hepsini utandırdı," dedi Bernie Leckwith, o gece.

"Ne için savaşmaya başladıklarını unuttular bile. Sadece kazanmak için savaşıyorlar."

Ethel, Mrs. Seyis Dai'ın grev için söylediklerini hatırladı: *Erkek milleti, bir mücadeleye girdiğinde kazanmaktan başka bir şey düşünmez. Neye patlarsa patlasın vazgeçmeyecekler.* Ve hatırlayınca da bir kadın başbakanın bir barış teklifine nasıl bir tepki vereceğini merak etti.

Sonraki birkaç günde, bir kere daha Bernie'nin haklı olduğunu düşündü. Başkan Wilson'ın önerisi tuhaf bir sessizlikle karşılandı. Hiçbir ülke hemen cevap vermedi. Bu Ethel'i sinirlendirdi. Ne için savaşmaya başladıklarını bile bilmiyorlarsa nasıl olur da savaşmaya devam ederlerdi?

O haftanın sonu için Bernie, Alman önerisini tartışmak üzere bir halk toplantısı düzenledi. Ethel, toplantının yapılacağı günün sabahı uyandığında hâkî üniforması içindeki kardeşini yatağının baş ucunda buldu. "Billy!" diye bağırdı. "Hayattasın!"

"Ve bir haftalık izinde," dedi Billy. "Çabuk çık o yataktan, seni tembel inek."

Ethel hemen ayağa fırladı, sabahlığını sırtına geçirdi, kardeşine sarıldı. "Oh Billy, seni gördüğüme öyle mutluyum ki." Üniformanın kolundaki rütbe şeritlerini fark etti. "Şimdi çavuş mu oldun?" diye sordu.

"Heya."

"Eve nasıl girdin?"

"Kapıyı Mildred açtı. Aslında dün geceden beri buradayım."

"Nerede uyudun?"

Billy utangaç utangaç baktı. "Üst katta."

Ethel sırıttı. "Seni şanslı herif!"

"Ondan hoşlanıyorum Ethel."

"Ben de," dedi Ethel. "Mildred som altındır. Onunla evlenecek misin?"

"Heya. Savaştan sağ dönersem tabii."

"Yaş farkınızın sence bir önemi yok mu?"

"Mildred yirmi üç yaşında. Otuzuna gelmiş yaşlı bir kadın falan değil ki!"

"Peki çocuklar?"

Billy omuz silkti. "İkisi de iyi huylu çocuklar. Ama olmasalardı bile Mildred için onlara katlanırdım."

"Sen ona âşık olmuşsun."

"Zor bir şey değil ki!"

"Mildred kendi işine başladı. Odasındaki şapkaları görmüşsündür."

"Heya. Söylediğine göre iyi de gidiyormuş."

"Hem de nasıl. Mildred çok çalışkan. Tommy de seninle mi geldi?"

"Gemide beraberdik ama o, şimdi Aberowen trenine bindi bile."

Lloyd uyandı ve odada yabancı bir erkek görünce ağlamaya başladı.

Ethel çocuğu kucaklayıp onu sakinleştirdi. "Mutfağa gel," dedi Ethel, Billy'ye. "Kahvaltı hazırlayayım."

Ethel lapa hazırlarken Billy de gazete okumaya koyuldu ve kısa bir süre sonra bağırdı: "Hay aksi şeytan!"

"Ne?"

"Nalet Fitzherbert, o koca ağzını açmış." Billy, sanki babasına küfrettiği için alınabilirmiş gibi Lloyd'a bir göz attı.

Ethel, kardeşinin omzu üzerinden gazeteye baktı ve okudu:

BARIŞ: BİR ASKERİN YAKARIŞI
"BİZDEN ÜMİT KESİP VAZGEÇMENİN SIRASI DEĞİL!"
YARALI KONT SESİNİ YÜKSELTTİ

Alman Şansölyesinin barış görüşmeleri teklifine karşı Lordlar Kamarasının dünkü oturumunda dokunaklı bir konuşma yapıldı. Konuşmacı, Welsh Rifles Alayında binbaşı olan ve Somme Muharebesi'nde aldığı yaraların iyileşmesi için Londra'da bulunan Kont

Fitzherbert'ti.

Kont Fitzherbert, Almanlarla barış görüşmesi yapmanın, savaşta hayatını kaybeden askerlere ihanet olacağını söyledi. "Bizden ümit kesip vazgeçmediğiniz takdirde kazanacağımıza ve dört başı mamur bir zafer elde edeceğimize inanıyoruz," dedi.

Üniforması ile birlikte bir göz bandı takan ve bastonuna yaslanarak konuşan Kont, toplantı salonunda çarpıcı bir görüntü oluşturdu. O konuşurken salonda çıt çıkmadı ve yerine oturduğunda alkışlarla karşılandı.

Onun gibi daha bir sürü adam vardı. Ethel dehşet içindeydi. Konuşma, duygusal bir palavradan başka bir şey değildi ama etkili olacaktı. Fitz, göz bandını sürekli kullanmıyordu, efekt olsun diye takmış olmalıydı. Konuşması da birçok insanda barışa karşı ön yargılar yaratacaktı.

Ethel kahvaltısını etti, Lloyd'u giydirdi, kendisi de giyindi ve evden çıktı. Billy, gününü Mildred ile geçirecekti ama o akşamki toplantıya katılacağına söz verdi.

Asker Karısı gazetesindeki ofisine geldiğinde Ethel, bütün gazetelerin Fitz'in konuşmasını haber yaptığını gördü. Bazı gazeteler konuşmayı manşete taşımıştı. Gazetelerde farklı yorumlar vardı ama hemen hepsi, etkili bir konuşma olduğunu kabul ediyordu.

"Bir insan, barışın sadece konuşulmasına bile nasıl karşı olabilir?" diye sordu, Maud'a.

"Ona kendin sorabilirsin," dedi Maud. "Onu bu geceki toplantıya davet ettim, gelmeyi kabul etti."

Ethel irkildi. "Çok sıcak karşılanacaktır!"

"Ben de öyle olacağını umuyorum."

İki kadın, bütün gün gazetenin özel baskısı üzerinde çalıştılar; ilk sayfadaki manşete ne koyacaklarına karar verdiler: *Küçük Bir Barış Tehlikesi.*

Maud, manşetteki ironiyi sevdi ama Ethel, kolay anlaşılır bir manşet olmayacağını düşündü. İkindi vaktinden sonra Ethel, Lloyd'u bakıcısından aldı, eve götürdü, karnını doyurdu, yatağına yatırdı ve politik toplantılara gitmeyen Mildred'ın gözetimine bıraktı.

Ethel oraya vardığında Calvary Gospel Hall kalabalıklaşmaya başlamıştı ve çok geçmeden sadece ayakta durulabilecek kadar yer kaldı. Dinleyiciler arasında birçok üniformalı asker ve denizci vardı. Toplantıyı Bernie yönetiyordu. Bir başlangıç konuşması yaptı ve kısa olmasına rağmen ruhsuz bir konuşma yapmayı becerdi –Bernie kesinlikle bir hatip değildi.

Sonra ilk konuşmacıyı çağırdı: Oxford Üniversitesi'nden bir filozof. Ethel, barış tezlerini filozoftan daha iyi biliyordu; filozof konuşurken Ethel de kendisiyle birlikte olmak isteyen iki adamı inceledi: Fitz, yüzlerce yıllık bir servet ve kültürün ürünüydü. Her zamanki gibi çok şık giyinmiş, saçları güzelce kesilmiş, elleri beyaz ve tırnakları temizdi. Bernie ise zulme uğramış göçebe bir kabileden geliyordu ve o zalimlerden daha akıllı olduğu için hayatta kalabilmişti. Sırtında, koyu gri renkli kaba yünlüden yapılmış, hayattaki tek elbisesi vardı. Ethel onun başka bir şey giydiğini hiç görmemişti. Hava sıcaksa ceketini çıkarırdı, o kadar.

Salondakiler konuşmayı sessizce dinlediler. İşçi hareketi barış konusunda ikiye bölünmüştü. Ramsay MacDonald[3], 3 Ağustos 1914 tarihinde savaş karşıtı bir konuşma yapmış ve iki gün sonra da savaş ilan edilince İşçi Partisi liderliğinden istifa etmişti; o zamandan beri de partisine oy verenlerin çoğu gibi partinin MP'leri de savaşı desteklemişlerdi. Ancak yine de işçi sınıfı içindeki en kuşkucu insanlar, İşçi Partisi taraftarlarıydı ve barışı destekleyen güçlü bir azınlık vardı.

Fitz, Britanya'nın gururu olan geleneklerden söz ederek konuşmaya başladı. Yüzlerce yıldır Britanya, Avrupa'daki güç dengesinin korunmasını sağlamış ve bunu, genellikle daha zayıf ülkelerin yanında yer alarak ve kimsenin onlara hükmetmesine izin vermeyerek yapmıştı. "Alman Şansölye barışın sağlanma koşullarından hiç söz etmemiş ama bu konudaki bütün tartışmalar, mevcut durumun ne olduğu üzerinden yapılacak," dedi. "Bugün için barış, Fransa'nın aşağılanmasını, toprak kaybını ve Belçika'nın uydu ülke olmasını kabul etmek demek. Almanya, yoldan çıkmış bir askeri güçle bütün Avrupa kıtasına hükmedecek. Bunun olmasına izin veremeyiz. Zafer için savaşmalıyız."

Tartışmalar başladığında "Kont Fitzherbert burada, ordu subayı olarak değil, kendi kişisel düşüncelerini açıklamak için bulunuyor ve toplantı öncesinde bana, dinleyiciler arasındaki askerlerin söyleyecekleri şeylerden dolayı disiplin soruşturmasına uğramayacakları yönünde şeref sözü verdi," dedi Bernie. "Aksi takdirde Kontu bu toplantıya davet edemezdik."

İlk soruyu da Bernie kendisi sordu. Her zamanki gibi iyi bir soruydu. "Sizin analizinize göre Lord Fitzherbert, eğer Fransa aşağılanır ve toprak kaybederse bu Avrupa'nın istikrarını bozacak." Fitz, başını sallayarak cümleyi onayladı. "Ancak Almanya aşağılanır, Alsas ve Lorren bölgelerini kaybederse –hiç şüphe yok ki kaybedecek– o zaman Avrupa istikrara kavuşacak."

[3] 1924 yılındaki İşçi Partisi Hükûmetini kuran, Britanya'nın İşçi Partili ilk Başbakanı (çev. notu).

Fitz, bir an için afalladı; Ethel onun şaşkına döndüğünü görebiliyordu. Burada, East End'de böylesine keskin bir muhalefetle karşılaşacağını ummamıştı muhtemelen. Fitz için biraz üzüldü.

"Bu farklılık neden?" diye bitirdi Bernie ve dinleyiciler arasındaki barış taraftarlarından soruyu onaylayan bir mırıltı yükseldi.

Fitz kendini çabuk toparladı. "Farklılık," dedi, "Almanya'nın saldırganlığında, acımasızlığında, asker kafalı zalimliğinde ve şimdi barış yaparsak bu davranışları ödüllendirmiş, gelecekde de tekrarlanmasını teşvik etmiş oluruz!"

Bu cevap, dinleyicilerin diğer hizbi tarafından tezahüratla karşılanınca Fitz, itibarının zedelenmesinden kıl payı kurtuldu ama Ethel, bunun çok yetersiz bir cevap olduğunu düşündü. Maud ayağa kalktı. "Savaşın başlaması tek bir ülkenin hatası değildi," dedi. "Almanları suçlamak basmakalıp bir hikmet hâline gelmeye başladı ve bizim asker kafalı basınımız da bu masalı körüklüyor. Almanya'nın Belçika'yı işgalini ve bundan, sanki hiç sebepsiz bir saldırıymış gibi söz etmeyi unutmuyoruz ama Rusya'nın altı milyon askerini seferber edip Almanya sınırına dayandığını unutuyoruz. Fransa'nın tarafsızlık ilan etmeyi reddettiğini unutuyoruz." Birkaç adam Maud'u yuhaladı. *Durumun, herkesin kavrayabileceğinden daha karmaşık olduğunu söylediğin zaman asla tezahürat almazsın,* diye düşündü Ethel, çarpık çarpık gülümseyerek. "Ben, Almanya'nın masum olduğunu söylemiyorum," diye itiraz etti Maud. "Ben hiçbir ülkenin masum olmadığını söylüyorum. Biz, Avrupa'nın istikrarı için savaşmaya devam ediyor değiliz, hata yaptığımızı kabul edemeyecek kadar kibirli olduğumuz için savaşa devam ediyoruz!"

Üniformalı bir asker, konuşmak için ayağa kalktı ve Ethel, onun Billy olduğunu görünce gurur duydu. "Ben Somme'de savaştım," diye başladı Billy ve dinleyiciler sessizleşti. "Sizlere orada neden o kadar çok asker kaybettiğimizi anlatmak istiyorum." Ethel, Billy'nin konuşmasında babasının güçlü sesini, sağlam ve samimi inancını duydu ve Billy'nin büyük bir hatip olabileceğini düşündü. "Subaylarımız bize," –bu noktada Billy kolunu kaldırdı ve parmağını, suçlayıcı bir şekilde Fitz'e doğru uzattı– "oradaki taarruzun parkta yürümek gibi olacağını söylediler."

Ethel, Fitz'in platformdaki sandalyesinde huzursuz huzursuz kıpırdandığını gördü. Billy devam etti: "Bizlere, topçularımızın düşman mevzilerini dövdüğü, siperlerini bozduğu, sığınaklarını yerle bir ettiği ve öbür tarafa geçtiğimizde ölü Almanlardan başka hiç kimseyi görmeyeceğimiz söylendi."

Şimdi platformdaki konuşmacılara değil, etrafına bakarak ateşli gözlerle dinleyicileri tarayarak ve bütün gözlerin kendine bakmasını sağlayarak konuşuyor, diye düşündü Ethel, kardeşini seyrederken.

"Neden bize böyle söylediler?" diye sordu Billy ve doğrudan Fitz'e bakarak kasıtlı bir vurguyla devam etti. "Neden bize gerçek dışı şeyler söylediler?" Dinleyicilerden Billy'yi onaylayan bir mırıltı yükseldi. Ethel, Fitz'in yüzünün karardığını gördü. Fitz'in sınıfındaki erkekler için en büyük hakaret, yalan söylediğinin ima edilmesiydi. Bunu, Billy de biliyordu.

Billy devam etti: "Alman mevzileri tahrip edilmiş falan değildi ama bizler bunu, makineli tüfek ateşi altında koşarken anladık."

Dinleyicilerin tepkisi daha derin bir sessizliğe dönüşürken bir adam bağırdı: "Yazıklar olsun!"

Fitz, konuşmak için ayağa fırladı ama Bernie onu engelledi: "Bir dakika lütfen Kont Fitzherbert, bırakın da konuşmacı sözünü tamamlasın." Fitz, başını öfkeli öfkeli sağa sola sallayarak yerine oturdu.

Billy sesini yükseltti. "Subaylarımız, hava keşfi yaptırarak ve devriye göndererek topçularımızın Alman mevzilerine gerçekte ne kadar zarar verebildiklerini kontrol ettiler mi? Etmedilerse neden etmediler?"

Fitz, öfke içinde ayağa fırladı. Bazı dinleyiciler tezahürat yaptılar, bazıları yuhaladılar. Fitz konuşmaya başladı: "Anlamıyorsun!"

Fakat Billy'nin sesi onun sesini bastırdı. "Eğer gerçeği biliyor idiyseler," diye bağırdı, "neden bize aksini söylediler?"

Fitz bağırmaya başladı; dinleyicilerin yarısı da bağırıyorlardı ama Billy'nin sesi bütün şamatanın üstüne yükseldi. "Ben tek ve çok basit soru soruyorum," diye kükredi. "Bizim subaylarımız aptal mı –yoksa yalancı mı?"

[V]

Ethel, pahalı bir arınalı kâğıda Fitz'in iri ve öz güvenli el yazısıyla yazılmış bir not aldı. Aldgate toplantısından bahsetmiyordu ama ertesi gün, 19 Aralık Salı günü, Lloyd George'un Başbakan sıfatıyla yapacağı konuşmayı balkondan dinlemek üzere Westminster Sarayı'na davet ediyordu. Ethel heyecanlandı. Kahramanı saydığı bir adamın konuşmasını dinlemek bir yana, hayatı boyunca Westminster Sarayı'nın içini görebileceğini bile düşünmemişti.

"Sence neden seni davet etti?" dedi Bernie o akşam, gene her zamanki gibi kilit soruyu sorarak.

Ethel'in akla yatkın bir cevabı yoktu. Katıksız bir iyilik, hiçbir zaman

Fitz'in karakterinin bir parçası olmamıştı. İşine geldiği zaman cömert davranırdı. Bernie zekice, bu davranışının karşılığı olarak Fitz'in başka bir şey isteyip istemeyeceğini merak ediyordu.

Bernie, içgüdüleriyle değil, beyniyle düşünürdü; fakat Fitz ile Ethel arasında bir bağ olduğunu sezmişti ve buna, âşıkane bir tavırla tepki veriyordu. Büyütülecek bir olay değildi, Bernie de büyütecek bir adam değildi ama Ethel'in elini her zamankinden daha uzun bir süre tuttu; yanına, her zamankinden daha yakın sokuldu; Ethel ile konuşurken hafif hafif omzuna vurdu ve bir basamak aşağıya inen Ethel'in dirseğini tuttu. Bernie, ani bir endişeye kapılmıştı ve içgüdüsel olarak Ethel'in kendine ait olduğunu gösteren hareketler yapıyordu. Ne yazık ki Ethel, bu hareketlerden sakınmamayı beceremedi. Fitz, Bernie'ye karşı ne hissetmediğini, acımasızca hatırlamasına neden oluyordu.

Maud, salı günü ofise saat on buçukta geldi ve Ethel ile birlikte öğlene kadar omuz omuza çalıştılar. Maud, Lloyd George konuşmasını yapmadan önce bir sonraki sayının ilk sayfasını yazamayacaktı ama gazeteye koyacakları daha başka birçok şey vardı: iş ilanları, çocuk bakıcılarının reklamları, Dr. Greenward'dan çocuk bakımı tavsiyeleri, yemek tarifleri ve asker mektupları.

"Toplantıdan sonra Fitz öfkeden kendini kaybetti," dedi Maud.

"Çok sıcak karşılanacağını sana söylemiştim."

"Fitz ona aldırmıyor," dedi Maud. "Ama Billy ona yalancı dedi."

"Billy daha iyi bir tez ortaya attığı için olmadığından emin misin?"

Maud, acı acı gülümsedi. "Belki de."

"Umarım, Billy'den bunun acısını çıkarmaya kalkmaz."

"Öyle şey yapmaz," dedi Maud, kesinkes. "Verdiği sözü tutmamış olur."

"Güzel."

Öğle yemeğini, Mile End Yolu'ndaki bir kafede –kapısındaki işarete bakılırsa *Arabalı Adamlar İçin İyi Bir Durak* olmaya çalışıyordu ve içerisi kamyon ve yük arabası sürücüleriyle doluydu– yediler. Kafe personeli Maud'u tezahüratla selamladı. Etli ve istiridyeli börek vardı ama zor bulunan et yerine bol bulunan istiridye konmuştu.

Sonra bir otobüsle Londra'yı bir uçtan öbür uca geçip West End'e gittiler. Ethel, Big Ben'in devasa kadranına baktı: saat üç buçuktu. Lloyd George'un konuşması dörtte başlayacaktı: Savaşı bitirme ve milyonlarca hayatı kurtarma gücüne sahipti. Acaba bunu yapacak mıydı?

Lloyd George, işçi sınıfı için hep mücadele etmişti. Savaştan önce, emekli aylığı bağlanması için Lordlar Kamarası ve Krala karşı savaş vermişti. Et-

hel bunun, beş kuruşsuz yaşlı insanlar için ne büyük bir nimet olduğunu biliyordu. Emekli aylıklarının ödenmeye başladığı ilk günde –bir zamanlar güçlü kuvvetli adamlar oldukları hâlde, şimdi iki büklüm ve titrek– emekli madencilerin, artık aç biilaç olmayacakları sevinciyle ağlaya ağlaya Aberowen postanesinden çıktıklarını görmüştü. İşte o zaman Lloyd George, işçi sınıfının kahramanı olmuştu. Lordlar ise o parayı Kraliyet Donanmasına harcamak istemişlerdi.

"Bugün Lloyd George'un konuşmasını ben yazsaydım," dedi, kendi kendine. "Şöyle derdim: 'İnsanların ve ülkelerin hayatlarında öyle anlar vardır ki *elimden gelen her şeyi yaptım ve daha fazla yapabileceğim bir şey yok; onun için mücadeleyi bırakıyorum ve yeni bir yol arıyorum* demek gerekir. Bir saat önce, Fransa'daki Britanya birliklerinin tamamına ateşkes emri verdim. Baylar... Silahlar artık sustu!'"

Bu yapılabilirdi. Fransızlar çok kızardı ama ateşkese katılmak zorunda kalırlardı; aksi hâlde, Britanya'nın tek başına barışı görüşmesi ve kendilerinin de kendi başlarına savaşması tehlikesini göze alırlardı. Barış anlaşması Fransa ve Belçika için çok zor olurdu belki ama hiçbir zorluk, milyonlarca hayatın kaybedilmesinden daha kötü olamazdı.

Bu, büyük bir devlet adamına yakışacak bir hareketti. Ayrıca Lloyd George'un politik kariyerinin sonu olurdu; çünkü seçmen, savaş kaybetmiş bir lideri seçmezdi. Ama bu, ne muhteşem bir son olurdu!

Fitz, merkez lobide onları bekliyordu. Gus Dewar da yanındaydı; bu barış girişimi için onun da herkes kadar heyecanlı olduğuna hiç şüphe yoktu.

Üst kattaki locanın uzun merdivenlerini çıktılar ve toplantı salonuna bakan koltuklarına oturdular. Ethel'in solunda Gus, sağında da Fitz oturuyordu. Aşağılarındaki toplantı salonunun yeşil derili koltukları MP doluydu ve ön sıradaki birkaç koltuk Kabine üyelerine ayrılmıştı.

"Bütün MP'ler erkek," dedi Maud, yüksek sesle.

Kadifeden diz boyu pantolon ve beyaz çoraplarına kadar tamamıyla resmî saray kıyafeti içindeki bir teşrifatçı, bütün resmiyetiyle tıslad: "Sessiz olun lütfen!"

Muhalefet partisinin kıdemsiz üyelerinden biri konuşuyordu ama kimsenin onu dinlediği yoktu. Herkes Başbakanın konuşmasını bekliyordu. Fitz, Ethel ile sessizce konuştu: "Kardeşin bana hakaret etti."

"Ah zavallı sen," dedi alay eder gibi. "Duyguların mı incindi?"

"Erkekler, bundan daha azı için bile düello ederlerdi."

"Yirminci yüzyılın daha makul fikirleri var."

Fitz, Ethel'in azarlamasından etkilenmemiş gibiydi. "Kardeşin, Lloyd'un

babasının kim olduğunu biliyor mu?"

Ethel tereddüt etti; *hayır* demek istedi ama yalan söylemek hoşuna gitmedi.

Onun tereddüdü Fitz'e almak istediği cevabı vermişti. "Anladım," dedi Fitz. "Sövüp saymasının ardındaki neden gayet açık!"

"Öküz altında buzağı arama. Somme'de olanlar askerleri kızdırmak için yeterli, değil mi?"

"Kardeşin bu küstahlığından dolayı askeri mahkemede yargılanmalı."

"Ama sen söz verdin..."

"Evet," dedi Fitz öfkeyle, "ne yazık ki öyle yaptım."

Lloyd George, toplantı salonuna girdi.

Ufak tefek, adam yerine konulmayacak bir görüntüsü vardı; resmî bir jaketatay giymişti, normalden uzunca saçları biraz dağınıktı ve çalımsı bıyığı tamamen ağarmamıştı. Elli üç yaşındaydı ama sanki ayaklarının altı yaylıymış gibi yürüyordu; yerine oturdu ve kıdemsiz vekillerden birine bir şey söylediğinde Ethel, onun fotoğraflarından tanındığı tebessümünü gördü.

Lloyd George konuşmasına, saat dördü on geçe başlayabildi. Sesi biraz çatlak çıkıyordu; boğazının ağrıdığını söyledi. Durdu ve sonra devam etti: "Bugün, yaşayan bir adamın omuzlarına yüklenebilecek en korkunç sorumluluk ile Avam Kamarasının karşısındayım."

Bu iyi bir giriş, diye düşündü Ethel. En azından Alman teklifine, Fransız ve Rusların yaptığı gibi önemsiz bir kurnazlık veya oyun muamelesi yapmayacaktı.

"Bir adam veya bir grup adam, kasten veya yeterince sebep olmadan, bunun gibi korkunç bir anlaşmazlığı uzatmaya devam ederse ruhunda, hiçbir okyanusun temizleyemeyeceği bir suç taşır."

Burada da İncil'i hatırlattı, diye düşündü Ethel; *Baptist Kilisesi'nin günahların yıkanmasına ilişkin öğretisi.*

Fakat sonra, tam bir vaiz gibi, biraz önce söylediğinin tersine bir cümle söyledi. "Bir adam veya bir grup adam, bıkkınlık veya çaresizlikle, içine girdiğimiz soylu amacı başarmaya çok yaklaşmışken terk edip mücadeleden vazgeçerse bir devlet adamının bugüne kadar işlediği en pahalı namertlik suçunu işlemiş olur."

Ethel endişeyle kıvrandı. Acaba şimdi hangi yöne atlayacaktı? Aberowen'daki telgraf gününü düşündü ve sevdiklerini yitirenlerin acılı yüzlerini hatırladı. Bütün politikacılar bir yana Lloyd George, elinde imkân varken o türden bir kederin devam etmesine izin vermeyecekti, değil mi? İzin verirse politikanın içinde olmasının ne amacı vardı?

Lloyd George, Abraham Lincoln'dan bir alıntı yaptı: "Bu savaşı bir amaç uğruna kabul ettik ve bu, saygın bir amaçtı; bu savaş da o amaç elde edildiğinde sona erecek."

Bu, hiç de hayra yorulacak bir söz değildi. Ethel ona bu amacın ne olduğunu sormak istedi. Woodrow Wilson bu soruyu sormuş ve henüz bir cevap alamamıştı. Şimdi de bir cevap verilmiyordu.

"Alman Şansölyesinin davetini kabul ederek o amaca ulaşabilir miyiz? Kendimize sormamız gereken tek soru bu," dedi Lloyd George.

Ethel, büyük bir hüsran hissetti. Savaşın amacının ne olduğunu hiç kimse bilmiyorsa bu soru nasıl tartışılabilirdi ki?

Vaizlerin cehennemden bahsederken yaptıkları gibi Lloyd George da burada sesini yükseltti: "Kendisinin muzaffer olduğunu iddia eden Almanya'nın davetini, bir konferansta ne teklif edeceği hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadan kabul etmek..." dedi ve durup önce arkasındaki ve sağındaki Liberallere, sonra karşısında oturan Muhafazakârlara bakarak salona göz gezdirdi, "... boynumuza bir tasma takıp ipin ucunu da Almanya'nın eline vermek olur!"

MP'lerden bir onay kükremesi yükseldi.

Lloyd George, barış teklifini reddediyordu.

Ethel'in yanındaki Gus Dewar, yüzünü avuçlarının içine gömdü.

Ethel bağırdı: "Peki, Somme'de öldürülen Alun Pritchard ne olacak?"

Teşrifatçı seslendi: "Sessiz olun!"

Ethel ayağa fırladı. "Çavuş Nebi Jones, öldü!" diye bağırdı.

"Tanrı aşkına, sessiz ol ve yerine otur!" dedi Fitz.

Alt salonda Lloyd George konuşmaya devam ederken bir iki MP balkona bakıyordu.

"Clive Pugh!" diye bağırdı Ethel, avazı çıktığı kadar.

İki teşrifatçı iki yanından Ethel'e yaklaştılar.

"Sivilce Llewellyn!"

Teşrifatçılar onu kollarından tutup çekelediler.

"Joey Ponti!" diye haykırdı Ethel, teşrifatçılar onu kapı dışarı sürüklerken.

YİRMİ İKİ

Ocak ve Şubat 1917

Walter von Ulrich rüya görüyordu: Maud ile buluşmak için bir at arabasına binmişti. Araba, yokuş aşağı iniyordu ve bol çukurlu bir zeminde zıplaya zıplaya çok tehlikeli bir hızla yol alıyordu. Walter bağırdı: "Yavaşla! Yavaşla!" Ama sürücü, at toynaklarının tuhaf bir şekilde motorlu araba sesine benzeyen gümbürtüsünden onu duymuyordu. Bu garipliğe rağmen Walter, kontrolden çıkmış gibi giden arabanın parçalanmasından ve Maud'a asla ulaşamamaktan korkuyordu. Sürücüye yavaşlamasını söylemeye çabalarken uyandı.

Gerçekte ise Silesia'nın[1] kasisli yollarında orta karar bir hızla yol alan bir Mercedes 37/95 Double Phaeton[2] içindeydi ve otomobili bir şoför kullanıyordu. Babası, purosunu tüttürerek yanında oturuyordu. Sabahın erken saatlerinde Berlin'den yola çıkmışlar; yanlardan ve önden açık bir otomobil olduğu için kürklere sarınmışlardı. Başkumandanlığın doğudaki karargâhına gidiyorlardı.

Yorumlanması kolay bir rüyaydı. Müttefikler, Walter'ın hayata geçirmek için çok çabaladığı barış teklifini aşağılayarak reddetmişlerdi. Ve bu reddin bir sonucu olarak savaş bölgesine giren ve sivil ya da askerî, taraflı veya tarafsız, yolcu veya yük taşıyan her geminin hiçbir ayrım gözetilmeden batırılacağı bir denizaltı savunma savaşı başlatarak Fransa ve Britanya'yı dize getirmek isteyen Alman subaylarının elleri güçlenmişti. Politikacılar,

---

[1] Orta Avrupa'da, büyük kısmı Polonya'da olmak üzere kısmen Çek Cumhuriyeti ve Almanya'ya da yayılan, doğal kaynakları zengin bir sanayi bölgesi (çev. notu).

[2] 1913 yılında üretilen ve atsız bir faytona benzeyen bu model, zamanının en güçlü otomobili kabul ediliyordu ve saatte 100 km. hıza çıkabiliyordu. İngilizce *phaeton, fayton* veya *dört tekerlekli at arabası* anlamında (çev. notu).

özellikle de Şansölye, bunun Birleşik Devletleri de savaşa sokacağından çekindiği için bu yola girmek istemiyordu ama bu tartışmayı denizaltıcılar kazanacak gibi görünüyordu; çünkü Kayzer, kavgacı Arthur Zimmermann'ı[3] Dışişleri Bakanlığına getirerek kendi eğilimini göstermişti. Walter, yokuş aşağı ve hızla bir felakete sürüklendiklerinin rüyasını görüyordu.

Walter, Almanya için en büyük tehlikenin Birleşik Devletler olduğunu düşünüyordu. Alman politikasının asıl amacı ABD'yi savaş dışında tutmak olmalıydı. Evet, Almanya, Müttefiklerin deniz ablukası yüzünden açlıktan kırılıyordu ama Rusların çok uzun süre dayanmaları mümkün değildi ve Rusya teslim olduğunda Almanya, Rusya'nın batısındaki ve güneyindeki geniş tarım alanlarını ve dipsiz petrol kuyularını ele geçirecek ve işte o zaman, bütün gücünü Batı Cephesi'ne verecekti. Tek çıkış yolu buydu.

Ama acaba Kayzer de bunu bilecek miydi?

Nihai karar bugün verilecekti.

Bazı parçaları kardan dikilmiş bir kırkyama bohçasına benzeyen arazinin üstüne, kış mevsiminin pek de iç açıcı olmayan şafağı sökmek üzereydi. "Haftalar önce cepheye dönmeliydim," dedi Walter.

"Açıkçası ordu seni Almanya'da istiyor," dedi Otto. "Sen, değerli bir istihbarat analistisin."

"Almanya'da o işi en az benim kadar iyi yapacak daha kıdemli birçok adam var. Bu işte senin parmağın var mı?"

Otto omuz silkti. "Sanırım evlenmiş ve bir oğul sahibi olmuş olsaydın, o zaman canın nereye isterse oraya gönderilirdin."

Walter, duyduklarına inanamıyormuş gibi konuştu: "Monika von der Helbard ile evleneyim diye beni Berlin'de tutmaya mı çalışıyorsun?"

"Benim elimde öyle bir güç yok. Ama Başkomutanlıkta soylu kanın korunması gerektiğini anlayan adamlar olabilir."

Bu, hem çok kurnaz hem de ikiyüzlü bir cevaptı. Walter'ın itirazı dilinin ucuna kadar geldi; fakat o sırada otomobil ana yoldan saptı, görkemli bir ana giriş kapısından geçti ve karla kaplı çim alanın üstüne dizilmiş yapraksız ağaçlar arasından geçerek ilerledi. Yolun sonunda devasa bir bina vardı: o güne kadar Walter'ın Almanya'da gördüğü en büyük bina. "Castle Pless[4] mi?" diye sordu.

---

[3] Kasım 1916'dan Ağustos 1917'ye kadar Alman İmparatorluğu'nun Dışişleri Bakanlığını yapan, Britanya'ya karşı İrlandalı ve Hintli isyancıları destekleyen, Rusya'daki komünistlere yardım eden ve *Yirminci Yüzyıl*'ın Tartışmasız En Yıkıcı Kişisi olarak bilinen Alman politikacı (çev. notu).

[4] Pszczyna Castle adıyla da biliniyor. 13. Asırda *Gotik* tarzda inşa edilen ama 17. asırda Rönesans tarzında tekrar inşa edilen, 18. ve 19. yüzyılda ise barok tarzda bir cephe eklenen

"Doğru."

"Çok büyük."

"Üç yüz odası var."

Arabadan indiler ve binanın, bir tren garına benzeyen giriş salonuna girdiler. Duvarlar, kırmızı ipek fon ile çerçevelenmiş yaban domuzu kafalarıyla süslenmişti; som mermerden bir merdiven, birinci kattaki odalara çıkıyordu. Walter hayatının yarısını muhteşem binalarda geçirmişti ama bu bina gerçekten de istisnai bir saraydı.

Bir general yanlarına geldi. Walter, babasının yakın arkadaşı General von Henscher'ı hemen tanıdı. "Acele ederseniz yıkanmak ve taranmak için vaktiniz var," dedi General, samimi bir aceleyle. "Kırk dakika sonra birinci kattaki yemek salonunda olmanız bekleniyor." Dönüp Walter'a baktı. "Bu senin oğlun olmalı," dedi, Otto'ya.

"İstihbarat bölümünde çalışıyor," dedi Otto.

Walter, çevik bir selam verdi.

"Biliyorum. Adını listeye yazdım." General, Walter'a döndü. "Anladığım kadarıyla Amerika'yı biliyorsun."

"Washington Büyükelçiliğinde üç yıl geçirdim, efendim."

"Güzel. Ben hiç Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmedim. Baban da öyle... Aslında buradaki adamların çoğu da gitmedi -yeni Dışişleri Bakanımız, saygın bir istisna elbette."

Arthur Zimmermann, yirmi yıl önce Çin'den Almanya'ya dönerken San Francisco'dan New York'a kadar trenle yolculuk etmişti ve bu tecrübesinden dolayı Amerika uzmanı olarak görülüyordu. Walter hiçbir şey söylemedi.

"Herr Zimmermann benden, sizin ikinize bir şey danışmanı istedi," dedi von Henscher. Walter'ın hem koltukları kabardı hem de aklı karıştı. Dışişleri Bakanı neden onun fikrini sorsundu ki? "Ama bunun için daha sonra vaktimiz olacak," dedi von Henscher ve eski moda üniforma giymiş bir uşağı çağırarak onlara odalarını göstermesini istedi.

Yarım saat sonra, şimdi bir konferans salonu hâline getirilmiş yemek salonundaydılar. Walter etrafına baktı: altmış yaşında ve kısa kesim saçları neredeyse tamamen beyazlaşmış Şansölye Theobald von Bethmann-Hollweg dâhil, Almanya'da bir şekilde sözü geçen ne kadar adam varsa hepsinin orada olduğunu gördü.

Almanya'nın kıdemli komutanlarının çoğu, uzun bir masanın etrafına dizilmişlerdi. Walter dâhil daha kıdemsizler duvar kıyısına dizilmiş iskemlelere oturdular. Bir yaver, iki yüz sayfalık bir tezkereden birkaç kopya

ve bugün müzeye dönüştürülen şato, Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman İmparatoru'nun konutu olarak kullanılmış (çev. notu).

dağıttı. Walter, babasının omzu üstünden dosyaya baktı: Britanya limanlarından kalkan gemilerin tonajı, navlun ücretleri, kargo hacmi, İngiliz yemeklerinin kalori değeri hatta bir kadın eteğinin kaç kilo yünden imal edildiğine dair hesaplamaların olduğu tablolar gördü.

İki saat beklediler; sonra Kayzer Wilhelm, sırtında general üniformasıyla içeri girdi. Herkes ayağa fırladı. Majesteleri solgun ve asabi görünüyordu. Elli sekizinci doğum gününe birkaç gün kalmıştı. Her zamanki gibi, sakat sol kolunu[5] yanına sarkıtmış, hiç kıpırdatmıyor, göze çapmasını önlemeye çalışıyordu. Walter, çocukken hükümdarına karşı çabucak hissediverdiği o coşkulu sadakatini toplamakta zorlandığını hissetti. *Kayzer halkının bilge babası*ymış gibi hissedemiyordu artık. Wilhelm II'nin de kesinlikle olayların baskısı altında tamamen bunalmış, sıradan bir adam olduğu çok aşikârdı. Beceriksizliği, şaşkınlığı ve sefilane mutsuzluğu ile veraset yoluyla geçen monarşiye karşı tezlerin canlı örneğiydi.

Kayzer etrafına bakındı ve Otto dâhil birkaç gözdesini başıyla selamladı; sonra oturdu, Donanma Kurmay Başkanı beyaz sakallı Henning von Holtzendorff'a eliyle bir işaret yaparak konuşmasını istedi.

Amiral, elindeki tezkereden aktararak konuşmaya başladı: Herhangi bir zamanda Alman Donanmasının denizde bulundurabileceği denizaltı sayısı, Müttefiklerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli gemi tonajı ve batan bir gemilerinin yerine ne kadar zamanda yenisini denize indirebileceklerini anlattı. "Hesaplarıma göre bir ayda altı yüz bin ton gemi batırabiliriz," dedi. Etkileyici bir performansla konuşuyordu ve her cümlesini sayılarla destekliyordu. Amiral çok kesin ve çok emin konuştuğu için Walter kuşku hissetti: Savaş o kadar kolayca öngörülebilir bir şey miydi?

Von Holtzendorff, masanın üstündeki kurdeleli bir evrakı işaret etti: Muhtemelen USW, yani *kısıtsız denizaltı savunma harbi* için İmparatorun imzasını bekleyen emirdi.

"Majesteleri planımı bugün onaylarsa tam olarak beş ay içinde Müttefiklerin teslim olacaklarını garanti ederim," dedi Amiral ve yerine oturdu.

Kayzer, Şansölyeye baktı. *Şimdi daha gerçekçi bir değerlendirme dinleyeceğiz*, diye düşündü Walter. Bethmann, yedi senedir Şansölye makamındaydı ve hükümdarın aksine, uluslararası ilişkilerin karmaşıklığını bilen biriydi.

Bethmann, Amerikalıların savaşa girmesinden, sayısı belirsiz asker gücünden, malzemesinden ve parasından bahsederek iç karartıcı bir ko-

[5] Kayzerin sol kolu, doğumu sırasındaki bir sorundan dolayı sağ kolundan on beş santim daha kısa (çev. notu).

nuşma yaptı. Konuşmasını, Amerika'yı tanıyan her kıdemli Alman'ın görüşleriyle destekledi. Ancak Walter'a göre Şansölye bu işi baştan savma bir tavırla yapıyordu. Kayzerin hâlihazırda kararını vermiş olduğuna inanıyor olmalıydı. Bu toplantı zaten verilmiş bir karara meşruiyet kazandırmak için mi yapılıyordu? Almanların eli savaşa mahkûm muydu?

Kayzer, kendisiyle aynı fikirde olmayan insanlara uzun süre dikkatini veremiyordu; Şansölye konuşurken yerinde kıvranmaya, sabırsız sabırsız homurdanmaya ve beğenmediğini belli edecek şekilde yüzünü buruşturmaya başladı. Bethmann'ın eli ayağına dolanıyor gibiydi. "Eğer askeri otoriteler bir U-boat[6] savaşının gerekliliğine inanıyorlarsa onların fikirlerine ters düşmek niyetinde değilim. Diğer yandan..."

Ancak o *diğer yandan* sözünün gerisi hiçbir zaman gelmedi. Von Holtzendorff ayağa fırladı ve Şansölyenin sözünü kesti. "Bir donanma subayı olarak şerefim üzerine garanti ederim ki hiçbir Amerikalı bu kıtaya ayak basamayacak!" dedi.

Bu çok gülünç, diye düşündü Walter. *Onun donanma subayı olarak şerefinin bu işle ne alakası var?* Ancak amiralin bu sözü, sunduğu istatistiklerden ve rakamlardan daha çok işe yaradı. Kayzerin yüzü aydınlandı, diğer birçok adam da onaylıyorlarmış gibi kafa salladılar.

Bethmann havlu atmış gibiydi. Bedeni koltuğuna çöktü, yüzündeki gerginlik silindi ve mağlup bir tonda konuştu: "Başarı bizi çağırıyorsa onu takip etmeliyiz."

Kayzer elini uzattı; von Holtzendorff da kurdeleli evrakı uzattı.

Hayır, dedi Walter içinden, *bu kadar yetersiz bilgiyle böylesine hayati bir karar almamız mümkün değil!*

Kayzer bir dolmakalem aldı ve imzaladı: Wilhelm I. R.

Kalemi elinden bıraktı ve ayağa kalktı.

Odadaki herkes ayağa fırladı.

Burada bitmiş olamaz, diye düşündü Walter.

Kayzer salondan çıktı. Gerilim geçmişti ve sohbet mırıltıları duyulmaya başladı. Bethmann koltuğunda oturdu ve önündeki masaya baktı. Sanki kendi akıbetini görmüş bir adam gibiydi. Kendi kendine bir şey mırıldanıyordu. Walter, Şansölyenin ne dediğini anlamak için yanına yaklaştı. Latince bir şey söylüyordu: *Finis Germaniae* –Almanların sonu.

General von Henscher yanlarına geldi ve Otto ile konuştu: "Benimle gelmek isterseniz baş başa bir öğle yemeği yiyeceğiz. Sen de genç adam."

[6] Almanca, herhangi bir denizaltı anlamındaki *Unterseeboot* ve kısa söylenişi olan *U-boot* terimlerinin İngilizcede, *Almanya'nın askeri denizaltıları* anlamında söylenişi ve yazılışı (çev. notu).

İkisini yandaki bir odaya götürdü; bir soğuk büfe hazırlanmıştı. Castle Pless, Kayzerin konutuydu; dolayısıyla yiyecekler de iyiydi. Walter, kızgın ve gergindi ama Almanya'daki diğer herkes gibi onun da karnı açtı. Tabağına, soğuk tavuk, patates salatası ve beyaz ekmek yığdı.

"Dışişleri Bakanı Zimmermann, bugün böyle bir kararın çıkacağını tahmin ediyordu," dedi von Henscher. "Amerikalıların savaşa girme cesaretini kırmak için neler yapabileceğimizi merak ediyor."

Pek şansı yok, diye düşündü Walter. *Amerikan gemilerini batırıp Amerikan vatandaşlarını denizde boğarsak, patlamayı yumuşatmak için yapabileceğimiz pek fazla bir şey yok.*

General sözüne devam etti: "Mesela, acaba bir milyon üç yüz bin Almanya doğumlu Amerikan vatandaşını bir protesto gösterisi yapmaya teşvik edebilir miyiz?"

Walter, için için inledi. "Kesinlikle edemeyiz," dedi. "Bu aptalca bir peri masalı!"

Otto araya girdi: "Üstlerinle konuşurken dikkatli ol."

Von Henscher, sakin sakin konuştu: "Bırak da çocuk aklından geçenleri söylesin Otto. Onun açıkça söylediği şey benim fikrim de olabilir. Neden öyle söylediniz Binbaşı?"

"Çünkü ana vatanlarını sevmiyorlar. Buradan neden ayrıldılar sanıyorsunuz? Sosis yiyip bira içmeye devam ediyor olabilirler ama onlar Amerikalı ve Amerika için savaşırlar."

"Peki, İrlanda doğumlular?"

"Aynısı onlar için de geçerli. Elbette İngilizlerden nefret ediyorlar ama bizim denizaltılarımız Amerikalıları öldürdüğünde daha çok bizden nefret ediyorlar."

Otto sinirli sinirli konuştu: "Başkan Wilson bize nasıl savaş ilan edebilir? Amerika'yı savaşın dışında tutan adam olarak ikinci dönem seçimini kıl payı kazandı!"

Walter omuzlarını silkti. "Öylesi, bazı açılardan Başkanın işini kolaylaştırır. İnsanlar onun başka seçeneği olmadığını düşünebilirler."

Von Henscher sordu: "Başkanın geri durmasını ne sağlayabilir?"

"Tarafsız ülkelerin gemilerinin korunması..."

"Lafını bile etme," diye kesti babası. "Kısıtsız demek *istisnası yok* demektir. Donanma bunu istedi Majesteleri de onlara istediklerini verdi."

"Peki, kendi iç işleri başına dert açmayacaksa acaba Başkan Wilson kendi yarım küresindeki olaylarla meşgul olabilir mi?" dedi Von Henscher. Otto'ya döndü. "Mesela Meksika?"

Otto, memnun memnun gülümsedi. "*Ypiranga*'yı hatırlarsın," dedi. "Kabul etmeliyim ki o olay, atak diplomasinin ufak çaplı bir zaferiydi."

Walter, Almanya'nın Meksika'ya gönderdiği silah dolu gemiyle ilgili olaydan dolayı babasının duyduğu sevinci hiçbir zaman hissetmemişti. Otto ve yakın arkadaşları, Başkan Wilson'ı aptal durumuna düşürmüşlerdi ve bir gün buna çok pişman olabilirlerdi.

"Peki, şimdi?" diye sordu von Henscher.

"Amerikan ordusunun çoğu ya Meksika'da ya da Meksika sınırında konuşlanmış durumda," dedi Walter. "Görünüşe bakılırsa sınır boyunca baskınlar yapan Pancho Villa[7] adında bir haydudun peşindeler. Başkan Carranza[8], egemenlikleri altındaki toprakların ihlal edilmesi yüzünden öfkeden kuduruyor ama yapabileceği çok fazla bir şey yok."

"Peki, bizden yardım görürse bir şey değişir mi?"

Walter düşündü. Bu türden diplomatik fitneleri tehlikeli buluyordu ama onun görevi, böyle sorulara elinden geldiğince isabetli ve doğru cevaplar vermekti. "Meksikalılar, Teksas, New Mexico ve Arizona'nın onlardan çalındığını düşünüyorlar. Fransızların Alsas ve Lorren'i geri almak için kurdukları ham hayal gibi, Meksikalıların da o bölgeleri geri almak gibi bir hayalleri var. Başkan Carranza, bunun mümkün olduğuna inanacak kadar aptal olabilir," dedi.

Otto hevesle atıldı. "Her hâlükârda böyle bir girişim, Amerika'nın ilgisini kesinlikle Avrupa'dan uzaklaştıracaktır!"

"Bir süreliğine belki," dedi Walter, gönülsüz gönülsüz. "Uzun vadede ise bizim müdahalemiz, Müttefikler tarafında savaşmaya hevesli Amerikalıların elini güçlendirebilir."

"Bizi ilgilendiren, kısa vadede ne olacağı. Holtzendorff'u dinledin – denizaltılarımız beş ayda Müttefikleri dizlerinin üstüne çöktürecek. Bizim bütün istediğimiz, bu süre boyunca Amerika'nın başka şeylerle meşgul olması."

"Peki, ya Japonya?" dedi von Henscher. "Japonlar, Panama Kanalı'na veya hatta California'ya saldırmaya ikna edilebilirler mi?"

"Gerçekçi olmak gerekirse hayır," dedi Walter, kestirip atar gibi. Bu tartışma gerçeklerden uzaklaşmaya ve fantezi dünyasında macera aramaya başlamıştı.

---

[7] José Doroteo Arango Arámbula, diğer adıyla Pancho Villa, Meksika Devriminin en meşhur generali (çev. notu).

[8] José Venustiano Carranza Garza, Meksika Devrimi liderlerinden. 1914'de Victoriano Huerta diktasının yıkılmasından sonra Meksika Başkanı oldu ve Meksika Anayasası onun zamanında hazırlandı (çev. notu).

Fakat von Henscher ısrar ediyordu. "Mamafih, cılız bir tehdit bile Amerikan birliklerini batı sahillerine bağlayabilir."

"Sanırım olabilir, evet."

Otto, peçetesini dudaklarına dokundurdu. "Bütün bu konuştuklarımız çok ilginç ama Majestelerinin bana ihtiyacı olup olmadığına bakmam lazım."

Hep birlikte ayağa kalktılar. "Söylememde bir sakınca yoksa Generalim..." dedi Walter.

Otto içini çekti ama von Henscher: "Söyle lütfen," dedi.

"Ben bunların çok tehlikeli olduğuna inanıyorum, efendim. Alman liderlerinin Meksika'daki çekişmeleri körüklemeyi ve Japonların California'ya saldırmasını teşvik etmeyi konuştukları dahi dışarı sızarsa Amerikan kamuoyu öyle bir çileden çıkar ki ardından, derhâl olmasa bile kısa zamanda savaş ilanı gelir. Bu kadar açık konuştuğum için beni affedin ama bu konuşmalar son derece gizli tutulmalıdır."

"Gayet doğru," dedi von Henscher. Otto'ya gülümsedi. "Baban ve ben eski nesildeniz elbette ama hâlâ bir iki şey biliyoruz. Bizim ketum kalacağımıza güvenebilirsin."

[II]

Fitz, Almanlardan gelen barış önerisinin reddedilmiş olmasına memnundu ve bu süreçte kendisinin oynadığı rolden gurur duyuyordu ama süreç tamamlandığında bazı şüphelere kapıldı.

Ocak ayının 17'sine denk gelen Çarşamba günü Donanma Bakanlığındaki ofisine gitmek için Piccadilly'de yürürken –daha doğrusu topallayarak yürürken– bunu düşünüyordu. Barış görüşmeleri Almanların, Belçika'da, kuzeydoğu Fransa'da ve Rus topraklarında ele geçirdikleri yerleri meşrulaştırmak için ortaya atılan sinsi bir teklifti. Britanya'nın böyle görüşmelere taraf olması, yenilgiyi kabul etmek anlamına gelecekti. Fakat Britanya henüz bir şey kazanmamıştı. Lloyd George'un nakavt etmekle ilgili sözleri gazetelere yansımıştı ama aklıselim sahibi herkes bunun bir hayal olduğunu biliyordu. Savaş devam edecekti; belki bir yıl daha sürerdi, hatta belki daha da uzun sürerdi. Ve eğer Amerika tarafsız kalmaya devam ederse barış görüşmeleri ile sonuçlanabilirdi. Peki ya bu savaşın bir galibi olmazsa ne olacaktı? Sebepsiz yere bir milyon adam daha ölecekti. Bunu düşününce her şeye rağmen Ethel'in haklı olabileceğine dair bir uğursuzluk hissetti.

Ya Britanya kaybeden tarafta olursa? O zaman mali bir kriz çıkar; işsizlik

ve fakruzaruret, alır başını giderdi. Halkın yönetici sınıfa karşı öfkesi zapt edilemez hâle gelir; protestolar ve gösteri yürüyüşleri isyana dönüşürdü. Parislilerin kendi krallarını ve asillerin çoğunu idam etmelerinin üzerinden sadece bir asırlık bir zaman geçmişti. Londralılar da aynı şeyi yaparlar mıydı? Fitz, kendisinin elleri ve ayakları bağlanmış hâlde bir arabaya bindirilip milletin yuhalamaları ve tükürükleri arasından geçirilerek idam sehpasına götürüldüğünü düşündü. Daha da beteri, aynı şey Maud'a, Herm Hala'ya, Bea'ya ve Boy'a da yapılacaktı. Bu kâbusu aklından uzaklaştırmaya çalıştı.

Ethel de nasıl bir küçük volkandı öyle, diye düşündü, biraz hayranlık biraz da esefle. Lloyd George konuşurken kendi misafirinin Parlamentodaki locadan atılması sırasında yerin dibine geçecek kadar utanmıştı ama aynı anda Ethel'in çekimine daha da çok kapıldığını hissetmişti.

Ne yazık ki Ethel ona sırt çevirmişti. Locadan çıkartılınca onun peşinden gitmiş ve Merkez Lobide yanına varabilmişti ama Ethel, onu ve onun gibileri savaşı uzatmakla suçlayarak bir güzel paylamış; Fransa'da ölen her asker sanki bizzat Fitz tarafından öldürülmüş gibi konuşmuştu.

Bu, Fitz'in Chelsea planının sonu demekti. Ethel'e birkaç mektup göndermiş ama hiçbirine cevap alamamıştı. Bu hayal kırıklığı Fitz'in canını çok yakıyor; o aşk yuvasında geçirebilecekleri zevk dolu öğleden sonralarını düşündüğünde kaybettiği şeyler göğsünü ağrıtıyordu.

Ama yine de avunabileceği bazı şeyler vardı. Fitz'in paylaması Bea'nın içine işlemiş olmalıydı ki artık, güzel gecelikler giyerek onu yatağına kabul ediyor; hoş kokulu bedenini ilk evlendikleri zamanlardaki gibi Fitz'e sunuyordu. Nihayetinde Bea, iyi yetiştirilmiş aristokrat bir kadındı ve bir kadının kocasına karşı vazifesinin ne olduğunu biliyordu.

Kafasında, itaatkâr Prenses ve dayanılmaz derecede çekici aktivist arasında gidip gelen düşüncelerle Donanma binasına girdi ve çalışma masasında, kısmen deşifre edilmiş bir Alman telgrafı buldu.

Başlıkta şöyle yazıyordu:

Berlin zu Washingon[9]*. W.158. 16 Ocak 1917.*

Fitz, kimden gittiğini anlamak için otomatik olarak deşifre metnin sonuna baktı. En sonda şu isim yazılıydı:

Zimmermann.

[9] *Berlin'den Washington'a* anlamında (çev. notu).

İlgisini çekti. Mesaj, Alman Dışişleri Bakanından, ABD'deki Büyükelçisine gidiyordu. Fitz, bir kurşun kalemle tercümesini yazdı; henüz deşifre edilememiş yerlere soru ve X işaretleri koydu.

Ekselanslarının kişisel bilgisi için çok gizli ve (?Meksika'daki?) İmparatorluk Görevlisine xxxx ile güvenli bir yoldan elden ulaştırılmak üzere.

Soru işaretleri, anlamı kesin olmayan şifre gruplarını gösteriyordu. Şifre çözücüler bu kısımlar üzerine tahmin yürütmüşlerdi ve tahminleri doğruysa bu mesaj, Meksika'daki Alman Büyükelçisine gidiyordu. Ancak Washington elçiliği aracılığıyla gönderiliyordu.

Meksika mı, diye düşündü Fitz. *Ne kadar tuhaf!*

Bir sonraki cümlenin tamamı deşifre edilmişti.

Kısıtsız denizaltı savunma harbine 1 Şubat günü başlamayı teklif ediyoruz.

"Aman Tanrı'm!" dedi Fitz, yüksek sesle. Bunun olmasından korkuluyordu ama şimdi sağlam bir kanıt vardı ve hem de tarihiyle birlikte bir kanıttı. Haber, Kırkıncı Oda için büyük bir başarı olacaktı.

Ancak bunu yaparken Amerika'yı tarafsız xxxx tutmaya uğraşacağız. Yapamazsak (?Meksika'ya?) önerimiz, şu şartlarda bir ittifak: savaşı yönlendirme, barış kararı.

"Meksika ile ittifak mı?" diye sordu Fitz, kendi kendine. "Bu yaman bir iş. Amerikalılar deliye dönecek, hop oturup hop kalkacaklar."

Ekselansları şimdilik Başkana ABD xxxx ile savaşı gizlice bildirmeli aynı zamanda bizimle Japonya xxxx arasında pazarlık için denizaltılarımız İngiltere'yi birkaç ay içinde barışa mecbur bırakacak.

Alındığını bildirin.

Fitz başını kaldırınca heyecandan patlamak üzere olan -öyle olduğunu şimdi görüyordu- Carver ile göz göze geldi. "Zimmermann'dan yakaladığımız sinyalleri okuyorsunuz galiba," dedi, deniz teğmeni.

"Bu hâline rağmen evet," dedi Fitz, sakin sakin. O da en az Carver kadar heyecanlıydı ama heyecanını ondan daha iyi gizleyebiliyordu. "Deşifre metin neden bu kadar bölük pörçük?"

"Henüz tam çözemediğimiz yeni bir şifreleme ile yazılmış. Ama yine de çok keskin bir mesaj, değil mi?"

Fitz, çevirdiği metne tekrar baktı. Carver abartmıyordu. Bu, Almanya ile Meksika'nın ABD'ye karşı bir ittifak kurma girişimine benziyordu. Sansasyon yaratacak bir mesajdı. Hatta Amerikan Başkanını, Almanya'ya karşı savaş ilan etmeye götürecek kadar öfkelendirebilirdi.

Fitz'in nabız atışları hızlandı. "Aynı fikirdeyim," dedi. "Bunu doğruca Blinker Hall'a[10] götüreceğim." Donanma İstihbarat Başkanı Yüzbaşı William Reginald Hall, yüzündeki kronik bir tik nedeniyle bu lakapla anılıyordu ama beyni ile hiçbir sorunu yoktu. "Bazı sorular soracak; cevaplarım hazır olmalı. Tam bir deşifre elde etme imkânımız nedir?"

"Yeni şifre sistemini çözmekte ustalaşmamız birkaç haftamızı alır."

Fitz, bozulmuş gibi homurdandı. Yeni bir şifreleme sistemini çözmek aceleye getirilemeyecek kadar titizlik isteyen bir işti. Carver sözüne devam etti: "Fakat mesajın Washington'dan Meksika'ya iletileceğini fark ettim. O hat üzerinde hâlâ, bir yıldan fazla bir zaman önce çözdüğümüz diplomatik bir şifre kullanıyorlar. Belki de iletilen mesajın bir kopyasını ele geçirebiliriz."

"Belki de ele geçirebiliriz!" dedi Fitz, bütün hevesiyle. "Mexico City telgrafhanesinde bir ajanımız var." Sonrasını düşündü. "Bunu dünyaya açıkladığımızda..."

"Bunu yapamayız," dedi Carver, endişeli endişeli.

"Nedenmiş o?"

"Almanlar mesaj trafiklerine girdiğimizi anlarlar."

Fitz, onun haklı olduğunu düşündü. Gizli istihbaratın daimî sorunu buydu: kaynağı ele vermeden bilginin kullanılması. "Fakat bu mesaj o kadar önemli ki bu riski almak isteyebiliriz."

"Hiç sanmam. Bu bölüm haddinden fazla güvenilir bilgi ele geçirdi. Bunu tehlikeye atmazlar."

"Kahretsin! Yani böyle bir bilgiyi ele geçirmeye gücümüz var ama onu kullanacak gücümüz yok mu?"

Carver omuzlarını silkti. "Bu iş dalında bunlar olabiliyor."

---

[10] 1914'ten 1919'a kadar Kraliyet Donanması İstihbarat Başkanı olan Sör William Reginald "Blinker" Hall (1870 –1943), Kırkıncı Oda'da Kraliyet Şifre Çözme Operasyonlarını yönetti. Zimmermann telgrafı çözüldüğü sırada da başkandı. Yüzündeki kronik bir tik nedeniyle *sinyal lambası* ya da *flaşör* anlamlarına gelen "Blinker" lakabıyla tanınıyor (çev. notu).

Fitz, bunu kabule hazır değildi. Amerika'nın da girmesi ile savaş kazanılabilirdi. Bu da her türlü fedakârlığa değerdi. Fakat ordu hakkında, bazı adamların bir bölümü savunmak için bir tabyayı savunmaktan daha fazla cesaret ve beceri göstereceklerini bilecek kadar çok şey öğrenmişti. Carver'ın itirazını ciddiye almak gerekirdi. "Göstermelik bir öykü lazım bize," dedi.

"Telgrafı Amerikalılar ele geçirmiş olsun," dedi Carver.

Fitz başını aşağı yukarı salladı. "Telgraf, Meksika'ya Washington'dan iletilecek; dolayısıyla Amerikan Hükûmetinin telgrafı Western Union'dan[11] ele geçirdiğini söyleyebiliriz."

"Western Union bundan hoşlanmayabilir..."

"Canları cehenneme. Şimdi önemli olan, bu bilgiyi azami etkiyi yapmasını sağlayacak şekilde kullanabilmek için, tam olarak ne yapmalıyız? Bunu bizim hükûmetimiz mi açıklamalı? Yoksa Amerikalılara mı bırakalım? Yoksa Almanlara meydan okuyacak üçüncü bir taraf mı bulalım?

Carver, teslim olmuş gibi iki elini havaya kaldırdı. "Bu iş benim boyumu aşar."

"Benim aşmaz," dedi Fitz, aniden ilham gelmiş gibi. "Ve tam da bize yardım edecek nitelikte birini tanıyorum."

[III]

Fitz, Gus Dewar ile bir Güney Londra barı olan *The Ring*'de buluştu. Dewar'ın bir boks aşığı olduğunu öğrenmek Fitz'i çok şaşırttı. Dewar, daha yeni yetmelik çağlarında Buffalo sahilindeki bir arenaya gidermiş ve 1914'te Avrupa ülkeleri arasındaki yolculuklarında her başkentte müsabaka dövüşleri seyretmiş. *Bu tutkusunu çok fazla dillendirmiyor*, diye düşündü Fitz, küçümseyerek. *Boks, Mayfair'in çay saatlerinde sohbeti yapılan pek revaçta bir konu değil.*

Ancak *The Ring*'de hemen her sınıftan insan vardı. Smokinli centilmenlerle yırtık paltolu liman işçileri birbirine karışmıştı. Yasa dışı müşterek bahis düzenleyenler, her köşede bahisleri topluyor; garsonlar, yarım litrelik bira bardaklarıyla dolu tepsilerle dolaşıyorlardı. İçerisi, puro, sigara ve pipolardan duman altı olmuştu. Oturacak yer yoktu; kadın, hiç yoktu.

Gus'ı, kırık burunlu bir Londralı ile dünyanın ilk zenci ağır sıklet boks şampiyonu ve beyaz bir kadınla evlendiği için Hristiyan papazlar tarafından

[11] Western Union, 19. yüzyılda telgraf sektörüne hâkim olan Amerikan tekeli (çev. notu).

hakkında linç edilmesi çağrıları yapılan Amerikalı dövüşçü Jack Johnson hakkında derin bir sohbete dalmışken buldu. Londralı, papazların tarafını tutarak Gus'ı çileden çıkarıyordu.

Fitz, Gus'ın Maud'a âşık olması gibi gizli bir ümit besliyordu. İyi bir çift olurlardı: İkisi de entelektüeldi, liberaldi; her şeyi çok ciddiye alıyor ve hep kitap okuyorlardı. Dewar ailesi, Amerikalıların *Old Money*[12] dediği türden, Amerika'nın aristokrasiye en yakın sınıfından bir aileydi.

İlaveten hem Gus hem de Maud, barış yanlısıydılar. Maud nedense savaşı durdurmak konusunda pek hırslıydı ve Fitz'in, bunun nedeni hakkında hiçbir fikri yoktu. Gus ise geçen ayki bir konuşmasında hem Fitz'in hem de birçok Britanyalı ve Fransız liderin canını sıkarak *zafersiz barış* çağrısı yapan patronu Woodrow Wilson'a büyük bir saygı besliyordu.

Fakat Fitz'in Gus ile Maud arasında gördüğü uyumluluk, bir sonuç vermemişti. Kız kardeşini çok seviyordu ama bir yandan da Maud'un sorununun ne olduğunu merak ediyordu. Kız kurusu olarak yaşamak niyetinde miydi?

Fitz, Gus'ı kırık burunlu adamdan ayırdıktan sonra konuyu Meksika'ya getirdi.

"Karmakarışık bir durum," dedi Gus. "Wilson, Başkan Carranza'yı memnun etme girişimi olarak General Pershing ve birliklerini geri çekti ama bir işe yaramadı –Carranza, sınır devriyesi konusunu bile tartışmaya yanaşmıyor. Neden sordun?"

"Sonra anlatırım," dedi Fitz. "Bir sonraki maç başlıyor."

Fitz, *Benny the Yid*[13] lakaplı bir dövüşçünün *Kel* Albert Collins'in beynini dağıtmasını seyrederlerken Almanların barış önerisini konuşmamaya karar verdi. Wilson'ın önayak olduğu girişimin başarısızlığa uğramasının Gus'ı hayal kırıklığına uğrattığını biliyordu. Gus, konuya daha farklı yaklaşmanın veya Başkanın planını destekleyecek farklı bir şeyler yapmanın mümkün olup olmadığını sürekli olarak kendi kendine soruyordu. Fitz ise o planın daha en baştan talihsiz olduğunu, çünkü savaşan tarafların cidden barış istemediğini düşünüyordu.

Üçüncü raunt sürerken Kel Albert yere düştü ve kalkamadı.

"Beni tam zamanında yakaladın," dedi Gus. "Artık ülkeme dönmek üzereyim."

"Yolculuk için can atıyorsun herhâlde?"

---

[12] İngilizce, *atalarından zengin* veya *köklü bir mirasın sahibi* anlamında (çev. notu).

[13] *Yahudi Benny* anlamında bir lakap. *Yid*, Museviler için kullanılan aşağılayıcı bir sözcük (çev. notu).

"Umarım ülkeme varabilirim. Çünkü yolda bir U-boat tarafından batırılabilirim."

Almanlar, Zimmermann'ın mesajında yazdığı gibi tam 1 Şubat günü, *kısıtsız denizaltı savunma harbine* tekrar başlamışlardı. Bu, Amerikalıları kızdırdı ama Fitz'in beklediği kadar değil. "Başkan Wilson'ın denizaltılarla ilgili açıklaması çok ılımlıydı," dedi.

"Almanya ile diplomatik ilişkileri kesti. Buna ılımlı denemez."

"Ama savaş ilan etmedi." Fitz, bundan dolayı büyük bir hüsran yaşıyordu. Barış görüşmeleri fikrine karşı var gücüyle mücadele etmişti; fakat Maud, Ethel ve onların barışsever arkadaşları, yakın gelecekte bir zafer ümidinin –elbette bir yerlerden fazladan bir yardım gelmezse– olmadığını söylerken haklıydılar. Fitz, *kısıtsız denizaltı savunma harbi*nin Amerikalıları savaşa sokacağından emindi. Ama henüz öyle bir şey olmamıştı.

"Açıkçası," dedi Gus, "sanırım Başkan Wilson denizaltıları devreye sokma kararına çok kızdı ve şimdi savaş ilan etmeye hazır. Savaşı durdurmak için her yolu denedi. *Bizi savaşın dışında tutan adam* olarak yeniden seçildi. Savaşa ancak ve ancak kamuoyu baskısının yaratacağı bir gelgitle sürüklenir."

"Durum buysa," dedi Fitz, "sanırım elimde ona yardımcı olacak bir şey var."

Gus, bir kaşını kaldırdı.

"Yaralandığımdan bu yana, Alman telsiz mesajlarına girerek onları deşifre eden bir birimde çalışıyorum." Fitz cebinden, üzeri kendi el yazısıyla kaplı bir kâğıt çıkardı. "Bu, birkaç gün içinde resmen hükûmetinize verilecek. Şimdiden sana göstermemin nedeni, nasıl kullanmamız gerektiğine dair tavsiyeye ihtiyaç duymam." Kâğıdı Gus'a verdi. Mexico City'deki Britanya casusu, Washington'dan aktarılan mesajı ele geçirmişti ve Gus'a verdiği kâğıtta, Zimmermann mesajının eksiksiz deşifresi vardı. Şöyle yazıyordu:

Washington'dan Meksika'ya, 19 Ocak 1917.

Kısıtsız denizaltı savunma harbine 1 Şubat günü başlamayı planlıyoruz. Ancak bunu yaparken Amerika'yı tarafsız hâlde tutmaya uğraşacağız. Bunu başaramazsak şu şartlarda Meksika'ya ittifak öneriyoruz:

Birlikte savaşmak.

Barış masasına birlikte oturmak.

Meksika'nın, Teksas, New Mexico ve Arizona'da kaybettiği toprakları tekrar ele geçirmesi için gerekli mali destek ve taahhütler

bizim tarafımızdan cömertçe yapılacaktır. Ayrıntılı hesaplamaları tarafınıza bırakıyoruz.

ABD'nin savaşa gireceği kesinleşir kesinleşmez ülke Başkanını kesin bir gizlilik içinde bilgilendirin ve şu öneriyi ekleyin: Kendi inisiyatifini kullanarak Japonya'yı derhâl savaşa katılmaya davet etmeli ve bizimle Japonya arasında aracılık yapmalı.

Lütfen, denizaltılarımızın kimsenin gözünün yaşına bakmadan vazifelerini yerine getirmeleriyle İngiltere'nin birkaç ay içinde barışa mecbur kalacağı ihtimaline Başkanın dikkatini çekin.

Gus, boks arenasının loş ışığı altında gözlerine iyice yaklaştırdığı kâğıttan birkaç satır okudu. "İttifak mı? Aman Tanrı'm!" dedi.

Fitz etrafına bakındı. Yeni bir maç başlamıştı ve yakınlarındaki insanların Gus'ın söylediklerini duyamayacakları kadar çok gürültü vardı.

Gus okumaya devam etti. "Teksas'ı tekrar ele geçirmek mi?" dedi, okuduklarına inanamıyormuş gibi. Sonra da öfkeyle söylendi: "Japonya'yı savaşa davet etmek mi?" Başını kâğıttan kaldırdı. "Bu menfur bir zalimlik!"

Fitz'in beklediği tepki tam da buydu işte ama sevincini bastırmak zorundaydı. "*Menfur bir zalimlik,* doğru tanım," dedi, zorlama bir ciddiyetle.

"Almanlar, Birleşik Devletlerin işgali için Meksika'ya para teklif ediyorlar!"

"Evet."

"Ve Meksika'dan, Japonya'yı savaşa sokmasını istiyorlar!"

"Evet."

"Bu duyulduğunda bak bakalım neler olacak!"

"Benim de seninle konuşmak istediğim bu. Senin Başkanının işine yarayacak şekilde açıklanacağından emin olmak istiyoruz."

"Neden Britanya Hükûmeti tarafından tüm dünyaya duyurulmuyor?"

Gus konuyu kavrayamamıştı. "İki nedenle," dedi Fitz. "Birincisi, telgraflarını okuduğumuzun Almanlar tarafından anlaşılmasını istemiyoruz. İkincisi, bu mesajı bizim uydurduğumuz suçlamasıyla karşı karşıya kalabiliriz."

Gus, anladığını belli ederek başını salladı. "Kusuruma bakma. Bunu düşünemeyecek kadar öfkeliyim. Şuna biraz daha serinkanlılıkla bakalım."

"Mümkünse ABD'nin bu mesajı Western Union'dan ele geçirdiğinin söylenmesini istiyoruz."

"Wilson yalan söylemez."

"Öyleyse gidip Western Union'dan bir kopyasını alın. O zaman yalan

olmaz."

Gus, tekrar başını salladı. "Bu mümkün olabilir. İkinci bir sorun daha var: Sahtecilik suçlamasına maruz kalmadan bu mesajı kim açıklayabilir?"

"Sanırım, Başkanın kendisi."

"Bu da olasılıklardan biri."

"Daha iyi bir fikrin mi var?"

"Evet," dedi Gus, düşünceli düşünceli, "sanırım, var."

[IV]

Ethel ve Bernie, Calvary Gospel Hall'da evlendiler. İkisinin de güçlü bir dinî inancı yoktu ama ikisi de rahibi seviyorlardı.

Ethel, Lloyd George'un konuştuğu günden beri Fitz'le görüşmemişti. Fitz'in açıkça barış karşıtı olması Ethel'e onun gerçek mizacını bütün kabalığıyla tekrar hatırlattı. Fitz, Ethel'in nefret ettiği her şeyin: geleneklerin, muhafazakârlığın, işçi sınıfının sömürülmesinin, hak edilmemiş servetin abidesi gibiydi. Böyle bir adamın aşığı olamazdı ve Chelsea'deki ev ile tekrar baştan çıkmak üzere olmaktan dolayı kendinden utanıyordu. Onun gerçek ruh ikizi Bernie'ydi.

Ethel kendi evlenme töreninde, Maud Fitzherbert ile nikâhında giymesi için Walter von Ulrich'in Ethel için satın aldığı pembe ipek elbiseyi ve çiçekli şapkayı giydi. Geline eşlik edecek kimse yoktu ama Mildred ve Maud, şeref nedimesi vazifesini yürüttüler. Ethel'in anne ve babası Aberowen'dan trenle geldiler. Ne yazık ki Billy Fransa'ya dönmüştü ve izin alıp düğüne gelemedi. Küçük Lloyd, Mildred'ın ona özel diktiği, gök mavisi, pirinç düğmeli ve şapkalı bir *gazeteci çocuk* elbisesi giydi.

Bernie, hiç kimsenin tanımadığı ailesini törene davet ederek Ethel'e sürpriz yaptı: Bernie'nin, eski İbranice bir dil konuşan, bütün ayin boyunca kendi kendine dualar okuyan yaşlı annesi, Birmingham'da bir bisiklet fabrikası sahibi olan hâli vakti yerinde ağabeyi –Mildred onunla flört ederken öğrendiğine göre, adı Theo'ydu– ile oturuyordu.

Ayinden sonra çay ve kek ikram edildi. Alkollü içecek yoktu ki bu, Ethel'in anne ve babası için de pek yerinde olmuştu; tütün içenler de binanın dışına çıkmak zorunda kaldılar. Annesi Ethel'i öptü. "Ne olursa olsun nihayet bir düzen kurduğunu gördüğüm için çok mutluyum," dedi. O *ne olursa olsun* lafının arkasında büyük bir ima olduğunu düşündü Ethel. Şu anlama geliyordu aslında: "Kötü yola düşmüş olsan da babasının kim olduğu bilinmeyen gayrimeşru bir çocuğun olsa da bir Yahudi ile evlensen

ve *Sodom ve Gomore*'den farksız bir yer olan Londra'da yaşayacak olsan da gene de tebrik ederim." Ethel, annesinin imalı kutsamasını kabul ederken kendi çocuğuna böyle şeyler söylemeyeceğine yemin etti.

Anne ve babası, ucuza aldıkları bir *aynı gün gidiş-dönüş* biletiyle gelmişlerdi ve trene yetişmek için törenden hemen sonra ayrıldılar. Misafirlerin çoğu gittikten sonra, geriye kalanlar birkaç içki içmek için *Dog and Duck*'a gittiler.

Lloyd'un uyku vakti geldiğinde Bernie ve Ethel eve gittiler. Bernie o sabah, birkaç elbisesini ve bütün kitaplarını bir el arabasına koyup kendi kiralık odasından Ethel'in evine taşımıştı. Kendilerine özel bir gece olması için Lloyd'u, üst katta Mildred'ın çocuklarının odasına yatırdılar ki Lloyd bunu kendine özel bir sürpriz olarak algıladı. Sonra Ethel ve Bernie, mutfakta kakao içip odalarına çekildiler.

Ethel, yeni bir gecelik, Bernie de temiz bir pijama giydi. Bernie, yatakta Ethel'in yanına uzanınca gerginlik içinde terlemeye başladı. Ethel onun yanağını okşadı. "Bakire olmayabilirim ama benim de çok fazla bir tecrübem yok," dedi, "sadece evlenmemizden birkaç hafta sonra çekip giden kocam." Bernie'ye Fitz'den bahsetmemişti ve bunu asla yapmayacaktı. Gerçeği sadece Billy ve avukat Albert Solman biliyordu.

"Gene de benden daha tecrübeli sayılırsın," dedi Bernie. Ama Ethel onun gevşemeye başladığını anladı. "Benim tecrübem sadece birkaç beceriksiz girişimden ibaret."

"İsimleri neydi?"

"Oh, bilmek istemezsin."

Ethel sırıttı. "Evet isterim. Kaç kadın? Altı mı? On mu? Yirmi?"

"Tanrı'm, hayır. Üç. İlki, okuldan bir kız, Rachel Wright. Arkasından, evlenmemiz gerektiğini söyledi ve ben de ona inandım. Çok endişelenmiştim."

Ethel kıkırdadı. "Sonra ne oldu?"

"Ertesi hafta aynı şeyi Micky Armstrong'la yaptı, ben devre dışı kaldım."

"Onunla yaptığın güzel miydi?"

"Sanırım güzeldi. Sadece on altı yaşındaydım. Aslında bütün istediğim *bir kızla yattım* diyebilmekti."

Ethel, nazikçe kocasını öptü. "Sonraki kimdi?"

"Carol McAllister. Komşumuzdu. Ona bir şilin ödedim. Biraz yüzeyseldi sanırım –sanırım işi çabucak bitirmeyi biliyordu ve sevdiği tarafı da parayı almaktı."

Ethel, bundan hoşlanmamış gibi kaşlarını çattı ama sonra Chelsea'deki

evi ve Carol McAllister'ın yaptığıyla aynı şeyi yapmayı düşündüğünü hatırladı. Huzursuzluk hissederek sordu: "Üçüncüsü kimdi?"

"Daha yaşlı bir kadın –ev sahibimdi. Kocası evde değilken bir gece benim yatağıma geldi."

"Onunla yaptığın güzel miydi?"

"Harikaydı. Çok mutlu oldum."

"Ne oldu peki?"

"Kocası şüphelendi. Oradan ayrılmak zorunda kaldım."

"Ve sonra?"

"Sonra sana rastladım ve diğer bütün kadınlara karşı ilgimi kaybettim."

Öpüşmeye başladılar. Çok geçmeden Bernie geceliğinin eteğini kaldırdı ve Ethel'in üstüne çıktı. Çok nazikti, onu incitmekten çekiniyordu ama kolayca içine girdi. Ethel, kocasına karşı bir sevgi kabarması hissetti: Bernie, iyiydi, akıllıydı ve çocuğuna karşı şefkatliydi. Kollarını kocasına doladı ve onu sımsıkı sarmalayıp kendi bedenine bastırdı. Hemen ardından Bernie doruğa ulaştı. Sonra tatmin olmuş hâlde sırtüstü yattılar ve uyudular.

[V]

Gus Dewar, kadınların etek boylarının değişmiş olduğunu fark etti. Artık etekler, ayak bileklerini açıkta bırakacak kadar kısalmıştı. On yıl önce olsa bir an için görünüp kaybolan ayak bilekleri, uyuyan devi uyandırırdı ama şimdi gayet sıradan bir şeydi. Belki de kadınlar, daha az değil, daha çok çekici olmak için örtünüyorlardı.

Rosa Hellman, sırt robasından aşağısı pilili, koyu kırmızı renkte oldukça şık bir palto giymişti. Gus, paltosunun kıyılarına geçirilen siyah kürkten biyenin, Washington şubatı için çok uygun olduğunu düşündü. Rosa'nın basındaki gri şapka, küçük ve yuvarlaktı; çevresinde bir bant ve pek işlevsiz bir tüy vardı ama en son ne zaman Amerikan kadınlarının şapkaları bir işlevi olsun diye tasarlanmıştı ki?

"Bu davetten şeref duydum," dedi Rosa. Gus, onun bu sözünde bir dalga geçme ifadesi olup olmadığından emin olamadı. "Avrupa'dan daha yeni döndün, değil mi?"

Beyaz Saray'dan birkaç sokak ötedeki Willard Hotel'in yemek salonunda, öğle yemeği için buluşmuşlardı. Gus onu, özel bir amaçla davet etmişti. "Sana özel bir hikâyem var," dedi, yemek siparişlerini verir vermez.

"Oh çok iyi! Dur tahmin edeyim. Başkan Edith'i boşuyor ve Mary Peck ile evlenecek!"

Gus yüzünü buruşturdu. Wilson, ilk karısıyla evliyken Mary Peck ile de oynaşmıştı. Gus onların zina yaptığından pek emin değildi ama Wilson, Mary Peck'e herkesin gördüğünden daha fazla bir sevgi ima eden mektuplar yazma aptallığında bulunmuştu. Washington'ın dedikodu çevreleri bu konuyu bilirdi ama gazetelere düşmemişti. "Ben daha ciddi bir şeyden bahsedecektim," dedi Gus, paylar gibi.

"Oh, özür dilerim," dedi Rosa. Yüzüne takındığı ciddi ifade, Gus'ta gülme isteği uyandırdı.

"Tek şart, bu bilgiyi Beyaz Saray'dan aldığını asla söylememen."

"Anlaştık."

"Sana, Alman Dışişleri Bakanı Arthur Zimmermann'ın, Almanya'nın Meksika Büyükelçisine gönderdiği bir telgraf göstereceğim."

Rosa hayretler içinde kalmış gibiydi. "Nereden aldın onu?" diye sordu.

"Western Union'dan," diyerek yalan söyledi.

"Şifreli değil mi?"

"Şifreler çözülmek içindir." İngilizce tercümenin daktilo ile yazılmış metnini Rosa'ya uzattı.

"Bunu yazılmamak şartıyla mı veriyorsun?"

"Hayır. Senden bütün istediğim bunu nereden aldığını kendine saklaman."

"Tamam." Rosa okumaya koyuldu. Biraz sonra çenesi aşağı doğru indi, ağzı açık kaldı. Başını kâğıttan kaldırdı. "Gus," dedi. "Bu gerçek mi?"

"Benim eşek şakası yaptığımı en son ne zaman gördün?"

"Asla bir *en son* olmadı." Okumaya devam etti. "Almanlar, Teksas'ı işgal etsin diye Meksika'ya para mı ödeyecekler?"

"Herr Zimmermann öyle diyor."

"Bu bir hikâye değil, Gus –bu, yüzyılın atlatma haberi!"

Gus, hissettiği ölçüde muzaffer görünmemek için kendine, küçük bir tebessümle gülümseme izni verdi. "Böyle söyleyeceğini tahmin etmiştim."

"Tek başına mı hareket ediyorsun yoksa Başkan Wilson'ın haberi var mı?"

"Rosa, en yukarıdan onay almadan böyle bir şeyi yapsam neler olur, düşünebiliyor musun?"

"Sanırım yapmazsın. Vay canına! Bu bana Başkan Wilson'dan geliyor."

"Resmen değil."

"Fakat bunun gerçek olduğunu nereden bileceğim? Sadece senin sözün ve bir kâğıt parçası üzerine bir haber yazamam."

Gus, böyle bir engel çıkacağını tahmin etmişti. "Devlet Bakanı Lansing

patronunla görüşüp bu telgrafın özgünlüğünü teyit edecek ve bu teyit tamamıyla gizli kalacak."

"Benim için yeterli." Rosa tekrar kâğıda baktı. "Bu her şeyi değiştirir. Amerikalılar bunu okuduklarında ne diyecekler, düşünebiliyor musun?"

"Sanırım bu onların Almanya'ya karşı savaşa katılma eğilimini arttıracak."

"*Eğilimi arttıracak* mı? Öfkeden küplere binecekler! Wilson savaş ilan etmek zorunda kalacak."

Gus herhangi bir şey söylemedi.

Biraz sonra Rosa, bu sessizliği yorumladı: "Oh, anlıyorum. Bu telgrafı ifşa etme sebebiniz de bu. Başkan savaş ilan etmek *istiyor*."

Rosa yerden göğe kadar haklıydı. Gus, zeki bir kadınla yaptığı bu nükteli dansın keyfiyle gülümsedi. "Ben böyle bir şey söylemedim," dedi.

"Fakat bu telgraf Amerikalıları öyle öfkelendirecek ki savaş talep edecekler. Ve Wilson da seçim kampanyasında verdiği sözden dönmediğini - *kamuoyu baskısıyla politika değişikliğine zorlandığını* söyleyebilecek."

Hatta Rosa, Gus'ın beklediği sonuç için gereğinden fazla zekiydi. Endişeyle sordu: "Böyle bir hikâye yazmayacaksın, değil mi?"

Rosa gülümsedi. "Oh, hayır. Bu sadece benim, *ilk bakışta edinilen izlenimi reddeden tarafım*. Biliyorsun, bir zamanlar anarşisttim."

"Ya şimdi?"

"Şimdi bir haberciyim ve bu hikâyeyi yazmanın sadece bir tek yolu var."

Gus rahatladı.

Garson yemeklerini getirdi: Rosa'ya somon buğulama, Gus'a da biftek ve patates püresi. Rosa ayağa kalktı. "Benim ofise gitmem lazım."

Gus korktu. "Yemeğin ne olacak?"

"Dalga mı geçiyorsun?" dedi Rosa. "Yemek yiyemem. Ne yaptığını anlamıyor musun?"

Anladığını düşünüyordu ama gene de sordu: "Sen söyle."

"Az önce Amerika'yı savaşa soktun."

Gus başını aşağı yukarı salladı. "Biliyorum," dedi. "Git ve haberini yaz."

"Hey," dedi Rosa. "Beni seçtiğin için sağ ol!"

Hemen ardından da Rosa gitmişti bile.

YİRMİ ÜÇ

Mart 1917

Petrograd'da kış, soğuk ve açlıkla geçiyordu. Birinci Makineli Tüfek Alayı koğuşlarının dışındaki termometre, bütün ay boyunca eksi on beş santigradı gösterdi. Fırıncılar ekmek dışındaki her şeyi –pasta, börek, çörek yapmayı– bıraktılar ama gene de yeterli un yoktu. Koğuş yemekhanesinin kapısına silahlı nöbetçiler dikilmişti; çünkü pek çok asker, biraz daha fazla yiyecek için yalvarıyor veya yiyecek çalıyordu.

Mart ayının merhametten yoksun en ayaz günlerinden birinde Grigori, öğleden sonra izin aldı ve Katerina fabrikada olduğu için ev sahibi hanıma bırakılan Vladimir'i görmeye karar verdi. Ordu malı asker kaputunu giydi ve buzlu caddelerde yola koyuldu. Nevsky Prospekt'i geçerken kuzey kutbu soğuğunda bir köşede dikilmiş dokuz yaşlarında dilenci bir kız çocuğuyla göz göze geldi. Çocukla ilgili bir şey onu rahatsız etse de yanından geçip gitti ama bir dakika sonra onu rahatsız eden şey kafasına dank etti. Kız ona cinsel bir davetle bakmıştı. Grigori öyle bir afalladı ki olduğu yerde kalakaldı. O yaşta bir çocuk nasıl fahişelik yapabilirdi? Çocuğu sorgulamak için arkasına döndü ama kız gitmişti.

Zihnindeki rahatsızlıkla birlikte yoluna devam etti. Çocuklarla seks yapmak isteyen erkekler olduğunu biliyordu elbette: Bunu, yıllar önce, küçücük Lev ile birlikte bir rahipten yardım istedikleri zaman öğrenmişti. Ancak bir şekilde, yüzünde acınası bir davetkâr fettanlık ifadesi ile bakan o dokuz yaşındaki kızın hâli, yüreğini çok fena burktu. Ülkesi için ağlamak istedi. *Çocuklarımızı orospuya çeviriyoruz*, diye düşündü: *Bundan daha da kötüsü olabilir mi*?

Eski oturduğu binaya vardığında asık suratlı bir ruh hâli içindeydi. İçeri girer girmez Vladimir'in haykırışını duydu. Katerina'nın odasına koştu-

günda çocuğu, ağlamaktan şişmiş kıpkırmızı bir suratla ve yalnız başına buldu. Vladimir'i kucağına alıp salladı.

Oda, tertemiz ve tertipliydi; içerisi Katerina kokuyordu. Grigori, çoğu pazar gününde buraya geliyordu. Bir düzen tutturmuşlardı: Sabahtan dışarıya çıkıyorlar, sonra eve dönüp Grigori kışladan herhangi bir yiyecek getirebilmişse onunla yemek hazırlıyorlar, sonra da Vladimir uyurken sevişiyorlardı. Yeterli yiyeceğin olduğu pazar günleri Grigori, bu odada keyifli bir mutluluk yaşıyordu.

Vladimir'in bağırtısı tekdüze bir hoşnutsuzluk sızlanmasına dönüştü. Grigori, kucağında çocukla ona bakıyor olması lazım gelen ev sahibi hanımı aramaya gitti. Kadını, evin arkasındaki alçak tavanlı bir ekleme olan çamaşırhanede, ıslak çarşafları sıkma merdanesinden geçirirken buldu. Elli yaşlarında, kır saçlarına eşarp bağlamış bir kadındı; Grigori 1914'te orduya katılmak için buradan ayrıldığında tombuldu ama şimdi sıska bir boynu vardı ve gerdanı sarkmıştı. Bu günlerde ev sahibi hanımlar bile açtı.

Grigori'yi gören kadın, suçlu bir tedirginlikle korkmuş gibiydi. "Çocuğun ağladığını duymadın mı?" diye sordu Grigori.

"Onu bütün gün kucağımda sallayamam," dedi kadın, savunmaya geçerek ve merdane kolunu çevirmeye devam ederek.

"Belki de acıkmıştır."

"Sütünü içti," dedi kadın, acele acele. Cevabı o kadar hızlı gelmişti ki Grigori, sütü kadının içtiğinden şüphelendi ve onu gırtlaklamak istedi.

Isıtması olmayan çamaşırhanenin soğuğunda, Vladimir'in yumuşacık teninden ısı yayıldığını hissetti. "Sanırım çocuğun ateşi var," dedi. "Ateşi olduğunu fark etmedin mi?"

"Şimdi de doktor mu oldum ben?"

Vladimir ağlamayı bıraktı ve dermansızmış gibi gevşedi ki Grigori'nin endişesi daha da arttı. Normal şartlarda canlı, etrafıyla ilgili, meraklı ve biraz da yaramaz bir çocuktu ama şimdi Grigori'nin kollarında, kıpkırmızı bir yüz ve dalgın gözlerle kıpırdamadan duruyordu.

Grigori, Katerina'nın odasına dönerek bebeği köşedeki yatağına yatırdı. Raftan bir sürahi aldı, evden hızla çıkarak öbür caddedeki bakkala gitti. Biraz süt, biraz şeker ve bir elma aldı.

Odaya geri döndüğünde Vladimir'in durumunda bir değişiklik yoktu.

Grigori sütü ısıttı, şekeri süte karıştırdı ve içine bayat ekmek ufaladı. Sonra da sütü emmiş ekmek lokmalarını Vladimir'e yedirdi. Lev bebekken hastalandığında annesinin onu bu şekilde beslediğini hatırlamıştı. Vladimir, kıtlıktan çıkmış, aç ve susuz biri gibi sütlü ekmeği yedi.

Bütün ekmek ve süt bittiğinde Grigori elmayı aldı. Cep çakısıyla elmayı böldü, dilimlerin kabuğunu soydu. Kabuklarını kendisi yiyor, "Biraz bana, biraz sana," diyordu, etli kısmını Vladimir'e verirken. Eskiden, bebek bu oyundan hoşlanırdı ama şimdi farklıydı. Elmayı ağzından attı.

Yakında bir doktor vardı ama Grigori'nin doktor ücretini karşılayacak parası yoktu; birkaç sokak ötede bir ebe kadın olduğunu biliyordu. Ebe, eski arkadaşı ve Putilov Bolşevik Komitesi sekreteri Konstantin'in güzel karısı Magda'ydı. Grigori ve Konstantin, her fırsatta satranç oynarlardı –genellikle de Grigori kazanırdı.

Grigori, Vladimir'in altını değiştirdi; onu, Katerina'nın yatağından aldığı battaniyeye sararken sadece burnunu ve gözlerini açıkta bıraktı. Sonra soğuk havaya çıktılar.

Konstantin ve Magda, Magda'nın teyzesi ile birlikte iki odalı bir dairede birlikte oturuyorlardı ve teyze, onların çocuklarına bakıcılık yapardı. Grigori, onun doğum yaptırmaya gitmiş olabileceğinden korkuyordu ama çok şükür Magda evdeydi. Biraz fazla heyecanlı bir kişiliği olmasına rağmen Magda, bilgili ve iyi kalpli bir kadındı; Vladimir'in alnına dokundu. "Enfeksiyon kapmış," dedi.

"Çok mu kötü?"

"Öksürüyor mu?"

"Hayır."

"Kakası nasıl?"

"Cıvık."

Magda, çocuğun giysilerini çıkardı. "Sanırım Katerina'nın memelerinde süt yok," dedi.

"Bunu nereden bildin?" diye sordu Grigori, şaşkın şaşkın.

"Çok yaygın. Bir kadın kendi karnı doyuramıyorsa bebeğini de emziremez. *Hiçbir şey* giren yerden *hiçbir şey* çıkar. Onun için çocuk bu kadar zayıf."

Grigori, Vladimir'in zayıf olduğunu bilmiyordu.

Magda, Vladimir'in karnını muayene ederken çocuk bağırdı. "Bağırsak enfeksiyonu," dedi Magda.

"İyileşecek mi?"

"Muhtemelen. Çocuklar her zaman enfeksiyon kapar. Genellikle de atlatırlar."

"Ne yapabiliriz?"

"Ateşini düşürmek için alnını soğuk suyla yıka. Bol bol sıvı ver, içebildiği kadar çok. Yemek yemiyor diye merak etme. Katerina'yı iyi besle ki çocuğu

emzirebilsin; bebeğin ihtiyacı olan tek şey, anne sütü."

Grigori, Vladimir'i eve götürdü. Yolda, biraz daha süt aldı ve eve gelince ateşin üstünde ısıttı. Kaşıkla Vladimir'e verdi. Çocuk hepsini içti. Grigori biraz da su ısıttı ve Vladimir'in yüzünü ıslak bezle sildi. İşe yaramışa benziyordu: Çocuğun, yüzünün kızarıklığı geçti, dalgın bakışları düzeldi ve nefesi düzene girdi.

Katerina saat yedi buçukta eve geldiğinde Grigori'nin endişesi biraz hafiflemişti. Katerina üşümüş ve yorgun görünüyordu. Gelirken biraz lahana ve biraz da domuz yağı almıştı. Katerina dinlenirken Grigori de lahana ve yağı bir tencereye koyup yemek pişirmeye girişti; Katerina'ya Vladimir'in ateşlendiğini, ihmalkâr ev sahibini ve Magda'nın tavsiyelerini anlattı. "Ne yapabilirim ki?" diye sordu Katerina, bezginlik ve çaresizlik içinde. "Fabrikaya gitmek zorundayım. Vladimir'e bakacak başka kimse yok."

Grigori, yemeğin suyuyla Vladimir'i doyurdu, yatağına yatırdı ve çocuk, derin bir uykuya daldı. Katerina ve Grigori de yemeklerini yediler ve birlikte yatağa uzandılar. "Fazla uyursam beni uyandır," dedi Katerina. "Ekmek kuyruğuna girmem lazım."

"Sen dinlen," dedi Grigori, "Ben senin yerine kuyruğa girerim." Muhtemelen kışlaya dönmekte geç kalacaktı ve muhtemelen bunu atlatabilirdi; çünkü subaylar, bu günlerde bir isyan çıkmasından çekiniyorlardı ve ufak bir kural ihlalini abartmazlardı.

Katerina onun sözünü dinledi ve derin bir uykuya daldı.

Grigori, kilise çanının saat ikiyi çaldığını duyduğunda postallarını ve kaputunu giydi. Vladimir rahat uyuyor gibiydi. Grigori evden çıkıp fırına gitti. Hâlihazırda uzun bir kuyruk olduğunu görünce şaşırdı, biraz geç kalmıştı. Kuyrukta, aşağı yukarı yüz kişi vardı: soğuğa karşı sarınıp bürünmüş, karın içindeki ayaklarını hareket hâlinde tutmaya çalışan insanlar. Bazıları tabure veya iskemle getirmişti. Elinde bir maltız taşıyan genç bir girişimci, kuyruktakilere lapa satıyor, lapa kâselerini karla temizliyor ve bu temizliği yeterli sayıyordu. Grigori'nin arkasında bir düzine daha insan birikti.

Kuyruktakiler, ekmek beklerken sohbet ediyor dedikodu yapıyorlardı. Grigori'nin önündeki iki kadın, ekmek kıtlığından kimin sorumlu olduğu hakkında tartışıyorlardı: Bir tanesi, saraydaki *Almanları* suçluyordu, diğeri ise Yahudilerin stokçuluk yaptığını söylüyordu. "İktidardaki kim?" dedi Grigori, onlara. "Bir araba devrilirse sürücüyü suçlarsınız, çünkü arabanın gitmesinden o sorumludur. Bizi Yahudiler yönetmiyor. Almanlar da yönetmiyor. Bizi Çar ve asiller yönetiyor." Bu, Bolşeviklerin görüşüydü.

"Çar olmasa bizi kim yönetecek?" diye sordu, daha genç olan kadın, kuş-

kucu bir edayla. Sarı renkli bir fötr şapka takmıştı.

"Bence kendi kendimizi yönetmeliyiz," dedi Grigori. "Tıpkı Fransa'da ve Amerika'da olduğu gibi."

"Bilmiyorum," dedi, daha yaşlıca olan kadın. "Bu böyle devam edemez."

Fırın, saat beşte açıldı. Çok geçmeden bir haber, fırından kuyruğun sonuna doğru ilerledi: *Adam başı bir somun ekmek verilecek*ti. "Bütün gece bir somun ekmek için mi bekledik?" dedi sarı şapkalı kadın.

Kuyruğun başına gelmesi bir saatini daha aldı. Fırıncının karısı kuyruktakileri birer birer içeriye alıyordu. Grigori'nin önündeki iki kadından yaşlıca olanı içeri girdikten sonra fırıncının karısı: "Bu kadar," dedi. "Ekmek bitti."

Sarı şapkalı kadın yalvardı: "Hayır, lütfen! Bir ekmek daha!"

Fırıncının karısı taş gibi bir surat ifadesi takındı. Belli ki bu, daha önce de olmuştu. "Daha çok un olsa fırıncı da daha fazla ekmek yapardı," dedi. "Bütün un bitti, beni duyuyor musun? Olmayan ekmeği satamam."

Fırından çıkan son müşteri, somunu paltosunun altına saklayıp hızla oradan uzaklaştı.

Sarı şapkalı kadın, ağlamaya başladı.

Fırıncının karısı, kapıyı onun suratına kapattı.

Grigori, geri döndü ve yürüdü.

[II]

Petrograd'a bahar, 8 Mart Perşembe[1] günü geldi ama Rus İmparatorluğu Jülyen Takvimi'ni[2] kullanmakta ısrar ettiği için Ruslar o günün, 23 Şubat olduğunu söylediler. Avrupa'nın geri kalan ülkelerinin hepsi, üç yüz yıldır modern takvimi kullanıyordu.

Hava sıcaklığındaki artış, Uluslararası Kadınlar Günü'ne denk geldi ve tekstil fabrikalarında çalışan kadın işçiler o gün grev yaparak sanayi bölgelerinden yola çıktılar; Çarı, savaşı ve ekmek kuyruklarını protesto ederek şehre doğru bir yürüyüş başlattılar. Ekmek karneye bağlanmıştı ama sanki karne ile birlikte ekmek kıtlığı daha da artmıştı.

Şehirdeki diğer tüm ordu birlikleri gibi Birinci Makineli Tüfek Alayı da polise ve atlı Kazaklara yardım etme görevi almıştı. Grigori, askerler yürüyüşçülere ateş etme emri alırlarsa ne olacağını merak ediyordu. Emre itaat

[1] Miladi takvime göre (çev. notu).

[2] M.Ö. 46 yılında Jül Sezar tarafından yaptırılan ve Batılı ülkelerde 16. yüzyıla kadar kullanılan takvim (çev. notu).

edecekler miydi? Yoksa tüfeklerini kendi subaylarına mı çevireceklerdi? 1905'te emirlere uyup işçileri vurmuşlardı. Fakat o günden bu yana geçen on küsur yıldır Rus halkı, tiranlığa, baskıya, savaşa ve açlığa katlanıyordu.

Her nasılsa bir sorun çıkmadı; Grigori ve birliği o akşam, tek bir kurşun bile sıkmadan kışlaya geri döndü.

Cuma günü, daha çok işçi greve çıktı.

Çar, başkentten altı yüz elli kilometre uzaktaki Mogilev'de, ordu karargâhındaydı. Şehrin sorumluluğu, Petrograd Askerî Bölgesi Komutanı General Khabalov'daydı. General, yürüyüşçüleri şehir merkezinden uzak tutmak için köprülere asker yığmaya karar verdi. Grigori'nin grubu, kışlaya yakın bir yerdeki, Neva Nehri üzerinden Liteiny Prospekt'e inen Liteiny Köprüsü'nü koruyordu. Fakat nehrin suyu taş gibi donmuştu ve yürüyüşçüler asker engelini, pek çoğu Grigori gibi işçilerle aynı duyguları besleyen askerlerin şaşkın bakışları altında doğruca buzun üstünden yürüyerek aştılar.

Grevi düzenleyenler, politik partilerin hiçbiri değildi. Diğer devrimci sol partiler gibi Bolşevikler de emekçi sınıfına liderlik etmiyor; onlar da yürüyüşçülerin peşinden gidiyorlardı.

Bu defa da Grigori'nin grubu hiçbir olayla karşılaşmamıştı ama her yer aynı değildi. Cumartesi gecesi koğuşa döndüğünde Nevsky Prospekt'in en sonundaki demir yolu istasyonunun ötesinde polisin göstericilere saldırdığını öğrendi. Ama şaşırtıcı olan tarafı, Kazaklar polise karşı göstericileri savunmuştu. Askerler, *Kazak Komutanı* konuşuyordu. Grigori, şüpheliydi. *Kazaklar kendilerinden başka hiç kimseye sadık olmazlar*, diye düşündü. *Onlar sadece dövüşmeyi severler.*

Pazar sabahı Grigori, güneşin ilk ışıklarından çok önce, saat beşte uyandırıldı. Ortada bir dedikodu dolaşıyordu: Çar, General Khabalov'a gerekli tüm kaba kuvveti kullanarak grevleri ve gösterileri sona erdirme talimatı vermişti. *Gerekli tüm kaba kuvvet*, diye düşündü Grigori, *hiç de hayra yorulacak bir ifade değil.*

Kahvaltıdan sonra çavuşlara görev emirleri verildi. Her takım, şehrin farklı bir noktasını koruyacaktı: sadece köprüler değil, kavşaklar, tren istasyonu, postaneler. Nöbetçi askerler sahra telefonuyla iletişim kuracaklardı. Ülkenin başkenti düşman işgalinden kurtarılıyordu sanki. En kötüsü ise sorun çıkabilecek noktalara makineli tüfekler yerleştirilecekti.

Grigori emirleri adamlarına açıkladığında herkes dehşete düştü. "Çar gerçekten de ordusuna, kendi insanlarını makineliyle tarama emri mi verecek?" diye sordu Isaak.

"Öyle bir emir verirse askerler o emre itaat edecekler mi acaba?" dedi

Grigori; artan heyecanına korku eşlik ediyordu. Rus halkının yöneticilerine başkaldırmaları gerektiğini düşündüğü için grevler onu yüreklendiriyordu. Aksi takdirde savaş sürüp gidecek, insanlar açlıktan ölecekti ve Vladimir'in, Katerina ve Grigori'den daha iyi bir hayat sürmesi mümkün olmayacaktı. Grigori'nin partiye üye olmasına neden olan kanaat de buydu. Diğer yandan, askerler verilen emirlere itaat etmezlerse devrimin çok fazla kan akmadan kotarılabileceğine dair gizli bir ümit besliyordu. Ancak kendi alayına Petrograd caddelerinin köşelerine makineli tüfek tabyaları yerleştirme emri verilince aptalca bir umut beslediğini düşünmeye başladı. Rus halkının, Çarın tiranlığından kaçabilmesi gerçekten mümkün müydü? Bazen bu, ham bir hayal gibi görünüyordu. Ancak diğer milletler de devrim yaşamış ve baskıcı zalimleri başlarından atmışlardı. Hatta İngilizler bile bir keresinde kendi krallarını öldürmüşlerdi[3].

Petrograd, ateş üstüne konmuş su dolu bir tencere gibiydi. Grigori düşünüyordu: Şiddet, ufak buhar bulutları ve kaynama kabarcıkları hâlinde kendini gösteriyor, suyun yüzeyi ise yoğun bir ısıyla kıpırdıyordu. Ancak sanki suyun kendisi bile tereddüt içindeymiş gibiydi ve genel izlenim, suyun kaynamadığı yönündeydi.

Grigori'nin takımı, bir zamanlar Çariçe II. Katerina'nın yazlık konutuyken şimdi Rusya'nın pısırık parlamentosu Dumanın kullandığı büyük bir yapı olan Tauride Sarayı'na gönderildi. Sakin bir sabahtı; karnı aç insanlar bile pazar günleri geç saatlere kadar uyumayı severlerdi. Fakat hava açık olmaya devam etti ve öğleye doğru bu insanlar, yaya veya arabalarla varoşlardan çıkmaya başladılar. Bazıları Tauride Sarayı'nın büyük bahçesine geldiler. Grigori, bu insanların hepsinin fabrika işçisi olmadıklarını fark etti: orta sınıftan erkek ve kadınlar, öğrenciler, refah içindeymiş gibi görünen iş adamları. Bazıları çocuklarını da getirmişti. Politik bir gösteriye mi gelmişlerdi yoksa parkta yürüyüş yapmaya mı? Grigori, bu insanların kendilerinin de pek emin olmadığını tahmin ediyordu.

Grigori, sarayın girişindeki iyi giyimli bir adamı fark etti; adamın yakışıklı yüzüne, gazetelerdeki fotoğraflarından aşinaydı: *Trudovik*[4] vekili, Alexander Fedorovich Kerensky. Trudovikler, Sosyalist Devrimciler içinde ılımlı bir hizipti. Grigori vekile içerde neler olup bittiğini sordu. "Çar, bugün Dumayı resmen feshetti," dedi Kerensky.

Grigori, iğrenmiş gibi kafasını salladı. "Çok tipik bir tepki," dedi. "Hoş-

[3] Anayasal monarşi yerine mutlakiyet kurmaya çalıştığı için 1649 yılında idam edilen, İngiltere, İskoçya ve İrlanda Krallıklarının hükümdarı I. Charles (çev. notu).

[4] Rusça, *emek* veya *iş* anlamında (çev. notu).

nutsuzlukları dinlemek yerine şikâyet edenleri bastır."

Kerensky ona şaşkın şaşkın baktı. "Gerçekten öyle," dedi. "Her neyse. Biz vekiller Çarın buyruğuna kulak asmıyoruz."

"Ne olacak peki?"

"Çoğu kişi, ekmek temininde düzen sağlanır sağlanmaz gösterilerin tavsayacağını düşünüyor," dedi Kerensky ve tekrar içeri girdi.

Grigori, ılımlıların böyle düşünmelerine neyin neden olduğunu merak etti. Yetkililerin ekmek teminini düzene koyma becerileri varsa neden bunu yapmak yerine ekmeği karneye bağlıyorlardı? Fakat ılımlılar her zaman, gerçeklerle değil, umutlarla meşgul olurlardı.

Öğleden sonranın erken saatlerinde Grigori, Katerina ve Vladimir'in gülümseyen yüzlerini görünce sevindi. Normalde pazar günlerini onlarla geçirirdi ama bugün onları görmeyeceğini varsaymıştı. Vladimir hem iyi hem de mutlu görünüyordu ki öyle olması Grigori'yi biraz rahatlattı. Besbelli ki oğlan enfeksiyonu atlatmıştı. Hava, Katerina'nın paltosunu iliklemesine gerek olmayacak kadar ılıktı ve açık önünden seksi bedeni belli oluyordu. Katerina'yı kucaklayıp okşamak istedi. Katerina ona gülümseyince Grigori, birlikte yatağa uzandıklarında yüzünü nasıl öptüğünü hatırladı ve katlanması güç bir özlem sancısı hissetti. Pazar günlerinin öğleden sonrasındaki o kucaklaşmaları kaçırmaktan nefret ediyordu.

"Burada olduğumu nereden bildiniz?" diye sordu Grigori.

"Sadece isabetli bir tahmin."

"Sizi gördüğüme sevindim ama şehir merkezinde olman senin için tehlikeli."

Katerina, parkta gezinen kalabalığa göz gezdirdi. "Bana yeterince güvenli görünüyor," dedi.

Grigori bunu tartışamazdı. Ortalıkta, *geliyorum* diyen bir bela işareti yoktu.

Ana oğul, donmuş gölün kıyısında dolaşmaya gittiler. Vladimir'in, badi badi yürümeye çalışırken hemen yere düşmesini seyreden Grigori'nin yüreği ağzına geldi. Katerina çocuğu kaldırdı, yatıştırdı ve yürümeye devam etti. Öyle savunmasız görünüyorlardı ki! Onlara ne olacaktı?

Geri döndüklerinde Katerina, uyku saati geldiği için Vladimir'i eve götüreceğini söyledi.

"Arka sokaklardan git," dedi Grigori. "Kalabalıktan uzak dur. Neler olabileceğini bilmiyorum."

"Tamam," dedi Katerina.

"Söz mü?"

"Söz."

Grigori o gün de kan aktığını görmedi ama akşam koğuşlara döndüklerinde diğer gruplardan farklı bir hikâye dinledi. Znamenskaya Meydanı'nda askerler göstericilere ateş açmış ve kırk kişi ölmüştü. Grigori, buz gibi bir elin kalbini sıktığını hissetti. Katerina, kendi hâlinde yolda yürürken öldürülebilirdi!

Diğerleri de en az onun kadar öfkeliydi ve yemekhanedeki gerilim gittikçe yükseliyordu. Adamların ruh hâlini hisseden Grigori, bir masanın üstüne çıktı ve dizginleri eline aldı, bir *dikkat* çekip askerleri teker teker konuşmaya davet etti. Akşam yemeği bir anda mitinge dönüştü. Önce, alayın futbol takımında olduğu için herkesçe tanınan Isaak'a söz verdi.

"Ben orduya, Rus değil, Alman öldürmek için katıldım," dedi Isaak. Herkes aynı şeyi düşünüyormuş gibi bir uğultu koptu. "Göstericiler, bizim erkek kardeşlerimiz, kız kardeşlerimiz, analarımız, babalarımız –ve tek suçları ekmek istemek!"

Grigori, alaydaki bütün Bolşevikleri tanıyordu ve onlardan birkaçına da söz verdi ama fazlasıyla taraflı görünmemek için başkalarının konuşmasını sağlamaya da dikkat etti. Normalde, adamlar fikirlerini söylemekten kaçınırlardı; çünkü sözleri yukarıya rapor edilebilir ve ceza alabilirlerdi; bugün ise kimse buna aldırış etmiyor gibiydi.

En büyük etkiyi yapan konuşmacı, Yakov –ayı gibi omuzları olan uzun boylu bir adam– oldu. Grigori'nin yanına, masaya çıktı; gözlerinde yaşlar vardı. "Bize ateş emri verdiklerinde, ne yapacağımı bilemedim," dedi. Sesini yükseltemiyor gibiydi; herkes onu dinlemekte zorlandığı için salon sessizleşti. "Dedim ki: 'Tanrı'm, lütfen şimdi bana yol göster.' Sonra kalbimi dinledim ama Tanrı bana cevap vermedi." Adamlar sessizlik içindeydiler. "Tüfeğimi doğrulttum," dedi Yakov. "Yüzbaşı haykırıyordu: 'Ateş! Ateş!' Fakat kime ateş edecektim? Galiçya'da[5] düşmanımızın kim olduğunu biliyorduk; çünkü düşmanımız bize ateş ediyordu. Fakat bugün o meydanda bize saldıran hiç kimse yoktu. İnsanların çoğu kadın ve çocuklardı. Erkeklerin elinde de silah yoktu."

Yakov sustu. Diğer adamlar taş kesmiş gibiydiler; sanki bir an içinde sihrin bozulmasından korkuyor gibiydiler. Çok geçmeden Isaak araya girdi. "Sonra ne oldu Yakov Davidovich?"

"Tetiği çektim," dedi Yakov; gözyaşları gözlerini terk edip çalı süpürgesine benzeyen kara sakalına doğru yuvarlandılar. "Nişan bile almadım.

[5] Bugün, Batı Ukrayna ve Güneydoğu Polonya içinde bulunan bölge ve Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunun da Ruslara karşı savaştığı Orta Avrupa'daki en önemli cephelerden biri (çev. notu).

Yüzbaşı bana bağırıp duruyordu. Ben de sırf onun çenesi kapansın diye ateş ettim. Fakat bir kadını vurdum. Bir kız; on dokuzunda ya var ya yoktu sanırım. Yeşil bir paltosu vardı. Onu göğsünden vurdum ve bütün paltosu kana bulandı: yeşil üzerinde kırmızı. Sonra yere yığıldı." Yakov şimdi hüngür hüngür ağlıyor, kesik kesik konuşuyordu. Silahımı attım ve kıza doğru koşmaya çalıştım, ona yardım etmek için, fakat kalabalık üstüme yürüdü: yumruklar, tekmeler... Ama hissetmedim bile," Yüzünü koluna sildi. "Şimdi ise tüfeğimi kaybettiğim için başım belada." Uzunca bir süre durdu. "On dokuz," dedi. "Sanırım on dokuz yaşındaydı."

Grigori, kapının açıldığını fark etmedi ama aniden Teğmen Kirillov orada belirdi. "İn o kahrolası masadan Yakov!" diye bağırdı. Sonra Grigori'ye baktı. "Sen de Peshkov. Seni baş belası!" Dönüp, salondaki masaların banklarında oturan adamlara konuştu. "Hepiniz koğuşlarınıza dönün," dedi. "Bir dakika sonra burada olan herkes kamçılanacak."

Kimse kıpırdamadı. Adamlar, asık suratlarla teğmene bakıyorlardı. Grigori, bir isyanın böyle başlayıp başlamadığını merak etti.

Fakat Yakov bile o perişan hâliyle nasıl bir dram anı yarattığının farkındaydı; sakar sakar masadan indi ve tansiyon düştü. Kirillov'un yakınındaki bazı adamlar ayağa kalktı; suratları hâlâ asıktı ama korku da vardı. Grigori, bütün cüretiyle biraz daha masada dikilmeye devam etti ama adamların subaylarına saldıracak kadar öfkeli olmadığını hissetti; nihayet o da masadan indi. Salon boşalmaya başladı. Kirillov orada dikildi ve teker teker herkese baktı.

Grigori koğuşa döndü ve çok geçmeden ışıkları kapatma zili çaldı. Çavuş olduğu için, koğuşun sonunda kendine ait perdeli bir bölümde uyuma ayrıcalığı taşıyordu. Adamların alçak sesle konuştuklarını duyabiliyordu.

"Ben kadınlara ateş etmeyeceğim," dedi bir tanesi.

"Ben de."

Üçüncü bir ses daha konuşmaya katıldı: "Etmezseniz bu puşt subaylar emre itaatsizlikten dolayı sizi vururlar!"

"Iskalayacak şekilde nişan alırım," dedi başka bir ses.

"Fark edebilirler."

"Kalabalığın baş seviyesinden biraz yukarı nişan alırsan ne yaptığını kimse anlamaz."

"Ben öyle yapacağım," dedi başka bir ses.

"Ben de."

"Ben de."

Göreceğiz, diye düşündü Grigori. *Karanlıkta cesur konuşmak kolaydır.*

Gün ışığı farklı bir hikâye anlatabilir.

[III]

Pazartesi günü Grigori'nin takımı, Samsonievsky Prospekt boyunca kısa bir yürüyüşle Liteiny Köprüsü'ne geldi; göstericilerin köprüyü geçip şehir merkezine girmelerinin önlenmesi emri almışlardı. Köprü, üç yüz altmış küsur metreydi ve nehir buzunun içinde kapana kısılıp kalmış buzkıranlara benzeyen, yekpare taş sütunlar üzerine inşa edilmişti.

O günkü görevleri de cuma günü ile aynıydı ama emirler değişmişti. Teğmen Kirillov, Grigori'ye emirleri bildirdi. Bu günlerde Kirillov, asabı sürekli bozukmuş gibi konuşuyordu; belki de öyleydi: Belki subaylar da askerler gibi kendi halkına karşı cephe almaktan hoşlanmıyorlardı. "Hiçbir gösterici köprüden veya buzun üstünden geçemeyecek, anladın mı? Senin talimatına burun kıvıran herkesi vuracaksın," dedi teğmen.

Grigori, hissettiği hürmetsizliği gizledi. "Evet, Ekselansları!" dedi ustalıkla.

Kirillov emirleri tekrarladı ve ortadan kayboldu. Grigori, teğmenin korktuğunu düşündü. Hiç şüphe yok ki verdiği emirlere uyulsa da uyulmasa da bu olan bitenin hesabını vermek zorunda kalmaktan korkuyordu.

Grigori'nin emre uymak gibi bir niyeti yoktu. Tıpkı cuma günü yaptığı gibi, yürüyüş liderleri onu lafa tutarken kalabalığın buzdan geçip gitmesi oyununu oynayacaktı.

Fakat sabahın erken saatlerinde bir polis birliği de onlara katıldı. Grigori dehşet içinde kalarak eski düşmanı Mikhail Pinsky'nin polislerin başında olduğunu gördü. Adam, ekmek kıtlığından etkilenmişe benzemiyordu: Yuvarlak yüzü her zamankinden daha şişkoydu ve üzerindeki üniforma bel çevresinde sımsıkı olmuştu. Elinde bir megafon vardı. Sansar suratlı yardımcısı Kozlov görünürde yoktu.

"Seni tanıyorum," dedi Pinsky, Grigori'ye. "Bir zamanlar Putilov Fabrikasında çalışıyordun."

"Sen beni askere aldırtana kadar," dedi Grigori.

"Erkek kardeşin bir katil ama Amerika'ya kaçtı."

"Öyle diyorsan öyle olsun."

"Bugün burada, hiç kimse nehri geçmeyecek."

"Göreceğiz."

"Adamlarının tam bir iş birliği içinde olmalarını istiyorum, anlaşıldı mı?"

"Korkmuyor musun?" dedi Grigori.

"Ayaktakımından mı korkacağım? Aptal aptal konuşma."

"Hayır, *gelecekten* demek istiyorum. Varsay ki devrimciler başardı. Sana ne yaparlar dersin? Bütün hayatın, güçsüzlere sataşmakla insanları dövmekle kadınları taciz etmekle ve rüşvet almakla geçti. Hesap gününün geleceğinden korkmuyor musun?"

Pinsky, eldivenli parmağını Grigori'ye doğru salladı. "Seni, azılı bir bölücü olarak rapor edeceğim," dedi ve yürüyüp gitti.

Grigori omuz silkti. Polis, eskiden olduğu gibi önüne geleni rahatça tutuklayamıyordu. Grigori hapse atılırsa Isaak ve diğer adamları isyan edebilirdi ve subaylar da bunu biliyordu.

Gün sakin başladı ama Grigori caddelerde sadece birkaç işçinin yürüdüğünü fark etti. Çoğu fabrika kapanmıştı; çünkü buharlı makinelerini ve fırınlarını çalıştıracak yakıt bulamıyorlardı. Diğer yerler de grevdeydi; işçiler artan enflasyona karşı ücret artışı veya buz gibi iş yerleri için yakıt veya tehlikeli makineler için güvenlik tedbirleri talep ediyorlardı. Sanki bugün hiç kimse işine gitmiyormuş gibi görünüyordu. Fakat şen şakrak parlayan güneşi gören insanlar, evde oturmayacaklardı. Kuşluk vaktine doğru Grigori, tam da beklediği gibi, sanayi işçilerinin paçavra gibi giysileri içinde büyük bir erkek ve kadın kalabalığının geldiğini gördü.

Grigori'nin otuz adamı ve iki onbaşısı vardı. Hepsini, köprü çıkışını kapatacak şekilde ve sekizerlik dört sıra hâlinde köprüye dizmişti.

Pinsky'nin de yarısı yaya yarısı atlı, yaklaşık aynı sayıda adamı vardı; o da adamlarını yolun iki yanına dizmişti.

Grigori, endişe içinde yaklaşan göstericileri izliyor; ne olacağını tahmin edemiyordu. Kendi başına olsa kan akmasını önleyebilirdi. Sadece yapmacık bir direnç gösterip geçmelerine izin verirdi. Ama Pinsky'nin ne yapacağını bilmiyordu. Göstericiler yaklaştı. Yüzlerce insan vardı –hayır, binlerce. Çoğunun kolunda kırmızı kolluklar veya kırmızı kurdeleler vardı. Taşıdıkları pankartlarda, "Kahrolsun Çar" ve "Ekmek, Barış, Toprak" yazıyordu. *Bu artık pek de bir protestoya benzemiyor*, diye düşündü Grigori. Artık politik bir harekete dönüşmüştü.

Göstericilerin liderleri yaklaşırken kendi takımında hazır ol vaziyetinde bekleyen askerlerin, tedirgin tedirgin gerildiklerini hissetti.

Göstericilerle karşılaşmak için ileri yürüdü. Başlarındaki kişinin, Konstantin'in annesi Varya olduğunu görünce şaşırdı. Ağarmış saçlarına kırmızı bir eşarp bağlamıştı ve kalın bir değneğin ucunda kızıl bir bayrak taşıyordu. "Selam, Grigori Sergeivich," dedi Varya, bütün şefkatiyle. "Beni vuracak mısın?"

"Hayır, ben vurmam," dedi Grigori. "Ama polis adına konuşamam."

Varya durdu ama arkasındakiler yürümeye devam etti ve onların ardında da binlerce kişilik bir tazyik vardı. Grigori, Pinsky'nin atlı adamlarına öne çıkmayı emrettiğini duydu. Bu atlı polislere *Firavun* deniyordu ve polis gücünün en çok nefret edilen bölümüydüler. Silahları cop ve kırbaçtı.

"Bütün istediğimiz, hayatımızı kazanabilmek ve ailelerimizi doyurabilmek. Sen de bunu istemiyor musun Grigori?"

Göstericiler, Grigori'nin adamlarıyla zıtlaşmıyor veya onlara rağmen köprüden geçmeye çalışmıyorlardı. Aksine iki taraftaki toprak setlere yayılıyorlardı. Pinsky'nin *Firavunları* atlarını, nehre paralel giden ve nehir taşıtlarını çeken araçların kullandığı çekme yolunda, sanki nehir buzunun üstüne geçmeyi engelleyecek bir bariyer oluşturabilirlermiş gibi asabi asabi dolaştırıyorlardı; fakat bir engel oluşturabilecek kadar kalabalık değildiler. Göstericilerden herhangi biri de buza atlayan ilk kişi olmak istemiyor gibiydi. Bir yenişememe durumu ortaya çıkmıştı.

Pinsky, megafonu ağzına dayadı. "Geri çekilin!" diye bağırdı. Megafon, koni şekline sokulmuş bir parça tenekeden başka bir şey değildi; Pinsky'nin sesini sadece bir parça daha yükseltiyordu. "Şehir merkezine giremezsiniz. Şimdi düzenli bir şekilde iş yerlerinize dönün. Bu bir polis emridir. Geri çekilin!"

Hiç kimse geri çekilmedi; çünkü insanların çoğu onu duymuyorlardı bile. Fakat göstericilerin bir kısmı yuhalamaya başladı. Kalabalığın içinden biri bir taş fırlattı. Taş, atlardan birinin buduna çarptı. Hayvan, ürktü. Binicisi şaşkınlıkla az daha yere düşüyordu. Öfkeyle kendini toparladı ve dizginlere asıldı, kırbacıyla ata vurdu. Kalabalık güldü ve bu da adamı delirtti ama atını kontrol etmeyi başardı.

Cesur bir gösterici, bu fırsattan istifade Firavunların birinin yanından sıyrıldı ve buza doğru koşmaya başladı. Köprünün iki tarafındaki birçok insan da aynı şeyi yaptı. Firavunlar, atlarını mahmuzlayarak veya dizginleyerek coplarını ve kırbaçlarını konuşturmaya başladılar.

Göstericilerin bazıları yere düştü ama daha fazlası Firavun bariyerini aşınca diğerleri de gaza geldiler. Saniyeler içinde, otuz veya daha fazla adam donmuş nehrin üzerinde koşuyordu.

Grigori için bu, mutluluk veren bir sonuçtu. Emirleri uygulamaya çalıştığını, gerçekten de göstericileri köprüye çıkarmamayı başardığını ama insanların buzun üstünden geçmelerini önleyemeyeceği kadar büyük bir kalabalığın olduğunu söyleyebilirdi.

Fakat Pinsky, olayı böyle görmüyordu.

Megafonunu silahlı polislere çevirdi. "Nişan al!" diye bağırdı.

"Hayır," diye bağıdı Grigori ama çok geçti. Polisler bir dizlerinin üzerine çökerek nişan pozisyonu aldılar ve tüfeklerini doğrulttular. Kalabalığın önündeki göstericiler geri çekilmeye çalıştılar ama arkalarındaki binlercesi onları ileri itti. Firavunlara meydan okuyan bir kişi daha nehre doğru koştu.

Pinsky bağırdı: "Ateş!"

Havai fişek sesine benzer patlamalar duyuldu ve ardından da korku yüklü bağırtılarla ölen veya yaralanan göstericilerin acı dolu çığlıkları geldi.

Grigori on iki yıl geriye gitti. Kışlık Saray'ın önündeki meydanı hatırladı: dua ederek diz çökmüş yüzlerce erkek ve kadın, tüfekli askerler, yerde yatan ve akan kanı kara karışan annesi. Beyninin içinde Lev'in çığlığı yankılandı: "Ölmüş! Annem ölmüş, annem ölmüş!"

"Hayır," dedi Grigori, yüksek sesle. "Aynı şeyi bir daha yapmalarına izin vermeyeceğim." Mosin-Nagant tüfeğinin kilidini açan emniyet topuzunu çevirdi, sonra tüfeği kaldırdı, dipçiği omzuna dayadı.

Kalabalık, yere düşenleri çiğneye çiğneye ve çığlık çığlığa her yöne doğru koşuyordu. Firavunlar kontrollerini kaybetmişlerdi, rastgele kırbaç sallıyorlar, Polis ise çoluk çocuk ayrımı gözetmeden kalabalığa ateş ediyordu.

Grigori, dikkatle Pinsky'ye nişan aldı ve bedeninin ortasını hedefledi. İyi bir nişancı değildi ve Pinsky de elli metre ötedeydi ama gene de vurabilirdi. Tetiği çekti. Pinsky Megafonla bağırmaya devam etti. Grigori ıskalamıştı. Namlunun ucunu biraz indirdi -tetiği çektiğinde tüfek biraz geri tepiyordu- tekrar tetiği çekti.

Gene ıskaladı.

Katliam sürüyor ve polis, kaçışan kadın ve erkeklerin üzerine acımasızca ateş ediyordu.

Tüfeğinin şarjörü beş mermi alıyordu. Genellikle beş atıştan birinde isabet kaydederdi. Üçüncü kez tetiği çekti. Pinsky'nin acı bağırtısı megafondan yükseldi; sağ dizi bükülmüş gibiydi, megafonu elinden bıraktı, kendisi de yere düştü.

Grigori'nin adamları da onu takip ettiler. Polise saldırdılar; kimisi ateş ediyor, kimisi de tüfek dipçiğini cop olarak kullanıyor, bazıları da Firavunları atlarından alaşağı ediyordu. Göstericiler cesarete geldi ve onlar da dövüşe katılmaya başladılar. Buzun üstüne inmiş olan bazıları geri dönüp çatışmaya dâhil oldular. Güruhun öfkesi çok çirkindi. İnsanlar kendilerini bildi bileli Petrograd polisleri, milleti aşağılayan, disiplinsiz, kontrolden çıkmış kaba ve vahşi adamlardı ve şimdi millet de onlardan intikam alıyordu. Yere düşen polisler tekmeleniyor veya ayakaltında eziliyor, ayaktakiler

yere yıkılıyor, Firavunların altındaki atlar vuruluyordu. Polis, kısa bir süre dayanabildi ve sonra, kaçabilenler kaçtı. Grigori, Pinsky'nin ayağa kalkmaya çalıştığını gördü. Grigori ona nişan aldı ve işte şimdi bu puştun işini bitirecekti. Ama aralarına bir Firavun girdi; Pinsky'yi atın üstüne çektiği gibi dörtnala uzaklaştı.

Grigori durup, kaçan polisi seyretti.

Hayatının en büyük belasına bulaşmıştı.

Takımı isyan etmişti. Aldıkları emirlere doğrudan doğruya karşı gelerek göstericilere değil, polise saldırmışlardı. Grigori, hikâyeyi başkalarına anlatabilecek biçimde paçayı kurtaran Teğmen Pinsky'ye ateş ederek adamlarına yol göstermişti. Bunu örtbas etmenin hiçbir yolu yoktu. İleri sürebileceği hiçbir mazeret herhangi bir fark yaratmazdı ve cezalandırılmaktan kaçış yoktu. Vatana ihanet suçu işlemişti. Askerî mahkemede yargılanıp idam edilecekti.

Buna rağmen mutluydu.

Varya, kalabalığı yararak geldi. Yüzünde kan vardı ama gülümsüyordu. "Şimdi ne olacak Çavuş?" dedi.

Grigori, kendini bu cezaya teslim etmeyecekti. Çar, kendi halkını katlediyordu. Elbette insanlar da buna karşılık verecekti. "Kışlaya gidelim," dedi Grigori. "İşçi sınıfını silahlandıralım!" Varya'nın elindeki kırmızı bayrağı kaptı. "Beni takip et!"

Samsonievsky Prospekt boyunca geri yürüdü. Isaak'ın sıraya soktuğu askerler Grigori'nin peşinden giderken göstericiler de onları takip ettiler. Grigori, ne yapacağından tam olarak emin değildi ama bir plan yapma ihtiyacı da hissetmiyordu; kalabalığın en önünde yürürken her şeyi yapabilirmiş gibi geliyordu.

Nöbetçi, askerler için kışla kapısını açınca göstericilerin de içeri girmesini engelleyemedi. Kendini yenilmez hissetmeye başlayan Grigori, peşindekilerin önünde tören alanını geçip cephaneliğe doğru yürüdü. Teğmen Kirillov karargâh binasından çıktı, kalabalığı gördü ve onlara doğru koşmaya başladı. "Hey sizler!" diye bağırdı. "Durun!" Olduğunuz yerde kalın!"

Grigori onu duymazdan geldi.

Kirillov durdu ve tabancasını çekti. "Durun," dedi tekrar. "Durun! Yoksa vururum!"

Grigori'nin takımından iki ya da üç asker tüfeklerini doğrultup Kirillov'a ateş ettiler. Kirillov'un bedenine birkaç mermi isabet etti; yere düştü, kan içindeydi.

Grigori yoluna devam etti.

Cephaneliğin girişinde iki asker nöbet tutuyordu. İkisi de Grigori'yi durdurmaya çalışmadılar. Grigori, tüfeğindeki son iki mermiyi de ağır ahşap kapıların kilitlerini kırmak için kullandı. Kalabalık, cephaneliğe daldı; birer silah kapmak için itiş kakış başladı. Grigori'nin adamlarından bazıları sorumluluğu üstlenip tabanca-tüfek dolu ahşap sandıkları açtılar ve içlerindekini, mermi kutularıyla birlikte dağıttılar.

İşte bu kadar, diye düşündü Grigori. *Bu bir devrim!* Aynı anda hem coşkuluydu hem de korkuyordu.

Kendini, subaylara verilen cinsten iki Nagant tabancayla donattı; tüfeğinin şarjörünü değiştirdi, ceplerine mermi doldurdu. Silahlanmakla niyetinin ne olduğundan pek emin değildi ama şimdi bir suçlu olduğuna göre silaha ihtiyacı vardı.

Kışladaki askerler de cephaneliğin yağmalanmasına katıldılar. Çok geçmeden herkes, tepeden tırnağa silahlanmıştı.

Grigori, Varya'nın kızıl bayrağını taşıyarak kalabalığı kışladan çıkardı. Göstericiler her zaman şehir merkezine giderlerdi. Isaak, Yakov ve Varya ile birlikte Liteiny Prospekt'e giden köprüyü geçtiler ve Petrograd'ın en varsıl bölgesine doğru yürüdüler. Grigori, sanki uçuyormuş veya rüyadaymış gibi, sanki bir ağız dolusu votka yutmuş gibi hissediyordu. Yıllarca rejimin otoritesine başkaldırmayı konuşmuştu ve bugün, o konuştuklarını uyguluyordu. Ve kendini yepyeni bir adam gibi, farklı bir yaratık gibi, göklerdeki bir kuş gibi hissediyordu.

Annesi vurulduktan sonra kendisiyle konuşan yaşlı adamı hatırladı. "Sen çok yaşa," demişti yaşlı adam, Grigori kollarında annesinin cesedi ile Saray Meydanı'ndan çıkarken. "Eli kanlı Çarın bugün yaptığı fenalığın intikamını alacak kadar uzun yaşa." *Dileğin gerçekleşebilir ihtiyar*, diye düşündü Grigori, sevinçle.

Bu sabah başkaldıranlar, sadece Birinci Makineli Tüfek Alayı değildi. Köprünün sonuna ulaştıklarında caddenin, şapkalarını ters takmış veya ceketini iliklememiş, tüm askerî kuralları keyifle hiçe sayan askerlerle dolu olduğunu görünce coşkusu daha da arttı. Pek çoğu, devrim yanlısı olduklarını göstermek için kırmızı kolluklar veya yakalarına kırmızı kurdeleler takmışlardı. Ortalıkta, başıboş gezen el konulmuş motorlu araçlar dolaşıyor, pencerelerinden namlu uçları ve süngüler çıkıyor, askerlerin kucaklarında gülen kızlar oturuyordu. Dünün barikatları ve kontrol noktaları ortadan kalkmış, insanlar sokakları ele geçirmişti. Grigori, camekânı kırılmış ve kapısı parçalanmış bir şarap dükkânı gördü. Bir asker ve bir kız, iki ellerinde şişeler, kırk camlardan atlayarak dışarı çıktılar. Onun yanındaki

kafenin sahibi, üstüne füme balık ve sosis dilimleri koyduğu dışarıdaki bir masanın yanında, yakasında kırmızı bir kurdele ile gergin gergin dikiliyor, askerlere bu yiyeceklerden ikram ediyordu. Grigori onun, kendi dükkânı da şarap dükkânı gibi yağmalanıp harap edilmesin diye böyle davrandığını düşündü. Şehir merkezine yaklaştıkça karnaval havası arttı. Daha öğle vakti olduğu halde bazı insanlar şimdiden körkütük sarhoş olmuşlardı bile. Kızlar, kırmızı kolluk takan herkesi öpüyor olmaktan pek memnun görünüyorlardı. Grigori, gülümseyen orta yaşlı bir kadının kocaman memesini ulu orta okşayan bir asker gördü. Bazı kızlar asker üniforması giymişlerdi; besbelli ki kendilerini pek özgürleşmiş hissederek asker şapkaları ve ayaklarına büyük gelen postallarla caddelerde kırıtıyorlardı.

Pırıl pırıl bir Rolls-Royce otomobil caddeden aşağı doğru gelirken kalabalık arabayı durdurmak istedi. Şoför ayağını gaz pedalına koydu ama birisi kapıyı açıp şoförü dışarı çekti. İnsanlar otomobilin içine girebilmek için birbirini çiğnerken Grigori, Putilov Fabrikasının yöneticilerinden Kont Maklakov'un arka koltuktan dışarı sürüklendiğini gördü. Maklakov'un, fabrikayı ziyarete geldikleri günde Prenses Bea'dan nasıl etkilendiğini hatırladı. Kalabalık kendisini yuhalasa da kürk yakasını kulaklarına kadar kaldırıp aceleyle oradan uzaklaşmaya çalışan Kontu taciz eden olmadı. Arabasına dokuz on kişi bindi ve içlerinden biri, pürneşe korna çalarak arabayı sürdü.

Bir sonraki köşede bir avuç insan, uzun boylu, fötr şapkalı, orta sınıf esnafın giydiği türden eski bir palto giymiş bir adama eziyet ediyorlardı. Bir asker namlunun ucuyla adamı dürtüklüyor, yaşlı bir kadın adama tükürüyor, genç bir işçi de adama bir avuç dolusu moloz atıyordu. "Bırakın geçeyim!" dedi adam, emir vermeye çalışıyormuş gibi ama diğerleri sadece güldüler. Grigori, Putilov Fabrikasındaki dökümhane şefi Kanin'i, ince yapısından tanıdı. Kanin'in şapkası düşünce Grigori onun kelleştiğini gördü.

Grigori müdahale etmek için kalabalığı yarıp ilerledi. "Bu adamın bir yanlışı yok!" diye bağırdı. "O bir mühendis, onunla birlikte çalışıyordum."

Kanin de Grigori'yi tanıdı. "Teşekkür ederim Grigori Sergeivich," dedi. "İyi olup olmadığına bakmak için annemin evine gitmeye çalışıyordum."

Grigori kalabalığa döndü. "Bırakın geçsin," dedi. "Ben ona kefilim." Bir makara kırmızı kurdele taşıyan bir kadın gördü –muhtemelen bir tuhafiyeciden yağmalamıştı– ve ondan biraz kurdele istedi. Kadın bir makasla biraz kurdele kesti; Grigori kurdeleyi Kanin'in sol koluna bağladı. Kalabalıktan bir tezahürat yükseldi.

"Artık emniyettesin," dedi Grigori.

Kanin başını sallayıp yoluna devam etti; geçmesine izin verdiler.

Grigori'nin grubu, Kışlık Saray'dan Nikolaevsky İstasyonu'na kadar uzanan alışveriş caddesi Nevsky Prospekt'ten çıktı. Her yer, şişelerden içen, yiyen, öpüşen, havaya silah sıkan insanlarla doluydu. Açık restoranların hepsinde aynı yazılar vardı: "Devrimciler için bedava yemek!" veya "Yiyebildiğiniz kadar yiyin, ödeyebildiğiniz kadar ödeyin!" Birçok dükkân yağmalanmıştı ve kaldırım taşlarının üstü cam kırıklarıyla doluydu.

En sevilmeyen toplu taşıma araçlarından biri –ücreti işçilerin binemeyeceği kadar pahalıydı– yolun ortasında ters çevrilmiş ve ona da bir Renault otomobil çarpmıştı.

Grigori bir tüfek sesi duydu ama sadece etraftaki birçok atıştan biri olduğunu düşünerek bir an için bu sesi umursamadı; ancak yanında duran Varya sendeleyip yere düştü. Grigori ve Yakov, kadının yanına diz çöktüler. Bilincini kaybetmişe benzeyen Varya'nın ağır vücudunu çok da zorlanmadan çevirdiler ve hemen, ona yardım etmenin imkânsız olduğunu anladılar: Mermi alnından girmişti ve gözleri sabit bakıyordu.

O an için Grigori, ne kendisi ne de Varya'nın oğlu ve yakın arkadaşı Konstantin için kederlendi. Muharebe meydanında öğrendiği şeylerden biri de buydu: önce saldırıya cevap ver, sonra kederlen. Fakat burası bir muharebe meydanı mıydı? Ancak kurşun öyle iyi bir isabetle girmişti ki Varya'nın kör bir kurşuna kurban gittiğine inanmak çok zordu.

Hemen o anda soruları cevap buldu. Yakov, göğsü kanayarak yüzüstü kapaklanırken ağır bedeni yolun Arnavut kaldırımı döşemesine pat diye düşüvermişti. Grigori, "Bu ne yahu?" dedi, iki cansız bedenden bir adım geri çekilirken. Çömelip büzülerek hedef küçülttü ve hızlıca etrafına bakınarak sığınacağı bir yer aradı.

Bir tüfek sesi daha duyduğunda yanından geçen ve şapkasına kırmızı bez sarmış bir asker, karnını tutarak devrildi.

Bir yerlere saklanmış bir keskin nişancı vardı ve devrimcilere nişan alıyordu.

Grigori üç adımda kendini, devrilmiş toplu taşım aracının siperine attı.

Bir kadın çığlık attı, sonra bir kadın çığlığı daha duydu. Kan içindeki bedenleri görenler kaçışmaya başladılar.

Grigori başını kaldırıp gözleriyle çevre binaları taradı. Ateş eden tüfekli bir polis olmalıydı ama nereye saklanmıştı? Tüfek sesi, caddenin diğer tarafından ve bir sonraki sokağın berisinde bir mesafeden geliyormuş gibiydi. Binalar, öğleden sonra güneşi altında parlıyorlardı. Orada bir otel, çelik kepenkleri kapalı bir mücevherat dükkânı, bir banka ve köşede de bir kilise

vardı. Açık bir pencere göremiyordu; demek ki keskin nişancı çatıda bir yerdeydi. Barok tarzda, kuleli, parapetli ve soğan kafasına benzer kubbeli, taş bir bina olan kilisenin çatısı haricinde, diğer çatılarda siperlenecek bir yer yoktu.

Bir tüfek sesi daha çınladı; fabrika işçilerine has giysisi olan bir kadın çığlık attı ve omzunu tutarak düştü. Grigori, tüfek sesinin kiliseden geldiğinden emindi ama orada, atıştan geriye kalan bir duman izi göremiyordu. Demek ki polis, duman çıkarmayan mermi kullanıyordu. Bu, gerçek bir savaştı.

Nevsky Prospekt'in o bölümü tamamen boşalmıştı. Grigori tüfeğini, kilisenin çatısını çepeçevre dolaşan parapet duvara çevirdi. Bütün caddeye hâkim bir atış noktası arasa orayı seçerdi. Dikkatle izledi. Gözünün kıyısından, yakınlarına siperlenmiş iki asker tüfeğinin daha aynı noktaya doğrulmuş olduğunu fark etti. Bir asker ve bir kız, yalpalaya yalpalaya caddede yürüyorlardı; ikisi de sarhoştu. Kız dans ediyor, eteklerini kaldırarak askere dizlerini gösteriyor, asker de kızın etrafında vals figürleriyle dans ederken tüfeğini boynuna dayamış, keman çalma taklidi yapıyordu. İkisinde de kırmızı kolluklar vardı. Birkaç kişi uyarmak için bağırdı ama eğlenceye dalmış olan kız ve asker, uyarıları duymadı. Tehlikeden habersiz ve mutlu mutlu kiliseyi geçerlerken iki tüfek sesi duyuldu; ikisi de yere devrildi.

Bir kere daha, Grigori bir duman izi görmedi. Ancak gene de kilise kapısının üstündeki parapete, şarjörünü boşaltana kadar öfkeyle ateş etti.

Mermileri taş binadan kıymıklar koparırken havaya toz kaldırdılar. Diğer iki tüfek de patlayınca Grigori onların da aynı yere ateş ettiğini gördü ama ikisinin de herhangi bir şey vurabildiğine dair bir belirti yoktu. Bunun imkânsız olduğunu düşündü Grigori, tüfeğini doldururken. Göremedikleri bir hedefe ateş ediyorlardı. Keskin nişancı, çatının kıyısından epey uzakta dümdüz yatıyor olmalıydı ki tüfeğinin hiçbir bölümü parapet aralıklarından dışarı çıkmıyordu. Ancak bu nişancı durdurulmalıydı. Şu ana kadar Varya'yı, Yakov'u, iki askeri ve masum bir kızı öldürmüştü.

Nişancıya ulaşmanın tek bir yolu vardı: O çatıya çıkması gerekiyordu.

Grigori, tekrar parapete ateş etti. Tam beklediği gibi diğer iki asker de aynı şeyi yaptılar. Nişancının bir iki saniyeliğine başını eğdiğini varsayan Grigori, ayağa kalktı, devrilmiş aracın siperinden çıktı, caddenin öbür ucuna doğru koştu ve kendini, bir kitapçının –yağmalanmayan birkaç dükkândan biriydi– vitrinine dümdüz yapıştırdı.

Binaların düşürdüğü öğleden sonra gölgeleri içinde kalmaya çalışarak cadde boyunca kiliseye doğru ilerledi. Kilise, yanındaki bankadan bir so-

kakla ayrılmıştı. Tüfek seslerini tekrar duyana kadar birkaç dakika sabırla bekledi. Sonra hızla fırlayıp sokağı geçti ve kilisenin doğu tarafına sırtını yapıştırdı.

Nişancı onun koştuğunu görmüş müydü ve ne planladığını tahmin etmiş miydi acaba?

Bunu bilmenin bir yolu yoktu.

Duvara yapışa yapışa ilerledi, kilisenin etrafını dolandı ve küçük bir kapıya geldi. Kapı kilitli değildi. İçeriye süzüldü.

Zengin bir kiliseydi; kırmızı, yeşil ve sarı mermerden görkemli bir döşemesi vardı. O anda devam eden bir ayin yoktu ama ayakta duran veya oturmuş yirmi otuz kişi, kendi teslimiyetlerine sığınmış ve başlarını eğmiş dua ediyordu.

Grigori içeriye göz gezdirerek merdiven boşluğuna açılan bir kapı aradı. Geç kaldığı her dakikada daha çok insanın ölmesinden korkarak hızla sıraların arasından geçti.

Beyaz teni ve kara sakalıyla oldukça yakışıklı genç bir papaz, Grigori'nin tüfeğini görünce itiraz etmek için ağzını açtı ama Grigori ona aldırmadan hızla yanından geçti.

Kilisenin giriş holünde, duvardaki küçük ahşap kapıyı gördü ve kapıyı açınca döner bir merdivenle karşılaştı. Arkasında bir ses duydu: "Dur oğlum. Sen ne yapıyorsun?"

Sese dönünce genç papazla karşılaştı. "Bu merdiven çatıya mı çıkıyor?" diye sordu.

"Ben Peder Mikhail. O silahı Tanrı'nın evine sokamazsın."

"Çatıda bir keskin nişancı var."

"O bir polis!"

"Orada olduğunu biliyor musun?" dedi Grigori, kulaklarına inanamayarak pedere bakarken. "Dışarıdaki insanları öldürüyor!"

Peder cevap vermedi.

Grigori, koşarak merdivenleri çıktı.

Yukarıdan bir yerden soğuk hava geliyordu. Besbelli ki Peder Mikhail polisin tarafını tutuyordu. Papazın nişancıyı uyarmasının bir yolu var mıydı? Caddeye koşup el kol hareketleriyle uyarmadığı sürece mümkün değildi -ki o arada kendisi de vurulabilirdi.

Hemen hemen tamamen karanlık merdivende uzun süren bir tırmanıştan sonra başka bir kapı gördü. Kapının eşiği gözlerinin seviyesindeydi, dolayısıyla kendisi çok küçük bir hedef oluşturuyordu. Tüfeğini sağ eliyle tutarken sol eliyle kapıyı birkaç santim araladı. Parlak gün ışığı, kapı aralı-

ğından merdiven boşluğuna doldu. Kapıyı ardına kadar itti.

Hiç kimseyi göremedi.

Kapının dikdörtgen açıklığından bütün alanı görebilmek için güneşe karşı gözlerini kıstı. Çan kulesine çıkmıştı. Kapı güneye açılıyordu. Nevsky Prospekt, kilisenin kuzey tarafındaydı. Nişancı öbür tarafta olmalıydı –Grigori'yi pusuya düşürmek için yer değiştirmediyse tabii.

Grigori, bütün dikkatini harcayarak bir basamak daha çıktı; sonra bir basamak daha çıktı ve başını dışarı çıkardı.

Hiçbir şey olmadı.

Kapıdan dışarı çıktı.

Ayaklarının altındaki çatı, süslü parapete doğru değil de bir yağmur oluğuna doğru hafifçe eğimliydi. Oluklu ahşaptan çatı panelleri, tamircilerin kayıp düşmeden çatıda rahatça dolaşabilmeleri içindi. Arkasında ise kule, çan sahanlığına doğru yükseliyordu.

Elinde silahıyla kulenin etrafında yürüdü.

İlk köşede, Nevsky Prospekt'in batı tarafına baktığını anladı. Gün ışığında, caddenin öbür ucundaki Alexander Garden ve Donanma binasını görebiliyordu. Caddenin biraz ilerisinde kalabalık vardı ama kiliseye yakın bölümü bomboştu. Nişancı hâlâ işbaşında olmalıydı.

Grigori dinledi ama tüfek sesi duymadı.

Yan yan giderek bir sonraki köşeden bakabileceği kadar biraz daha ilerledi. Şimdi, kilisenin kuzey cephesi boyunca caddeyi görebiliyordu.

Nişancıyı orada, yüzükoyun yatmış hâlde, parapet aralıklarından ateş ederken bulacağından çok emindi ama görünürde hiç kimse yoktu.

Parapetin öbür tarafında, geniş caddeyi görebiliyordu: İnsanlar kapı girişlerine sığınmış, köşelere sinmiş, olacakları bekliyorlardı.

Biraz sonra nişancının tüfeği tekrar patladı ve caddeden gelen bir çığlık duyan Grigori, onun hedefi vurduğunu anladı.

Ses, Grigori'nin başının üstünden gelmişti.

Yukarı baktı. Çan kulesinin camsız pencereleri ve köşelere çapraz yerleştirilmiş açık kuleleri vardı. Nişancı orada bir yerdeydi ve kendine uygun gelen birçok açıklıktan ateş edebiliyordu. Bereket versin ki Grigori kule duvarına yapışık duruyordu ve nişancı onu göremezdi.

İçeri girdi. Merdiven boşluğunun darlığı içinde tüfeği fazlasıyla büyük ve hantal kalıyordu. Tüfeğini bıraktı ve tabancalarından birini çekti. Tabancanın ağırlığından boş olduğu belliydi. Lanet okudu: Bir Nagant M1895'i doldurmak uzun bir işti. Üniformasının cebinden bir kutu mermi çıkardı ve teker teker, silahın tuhaf şarj açıklığından silindire yerleştirdi. Sonra ho-

rozunu çekti.

Tüfeğini geride bırakarak döner merdivenleri usul usul çıkmaya başladı. İstikrarlı bir hızla hareket ediyor, nefesi duyulur hâle gelmesin diye fazla bir güç sarf etmemeye çalışıyordu. Tabancasını sağ elinde tutup namluyu yukarı kaldırdı.

Az sonra tütün kokusu aldı.

Nişancı sigara içiyordu. Ancak yanan tütünün kekre kokusu hızla geniş bir alana yayılabildiğinden Grigori adamın ne kadar yakında olduğunu kestiremiyordu.

İleride, yansıyan gün ışığını gördü. Ateş etmeye hazır, yukarı doğru süründü. Işık, camsız pencerelerden birinden geliyordu. Nişancı orada değildi.

Grigori biraz daha çıktı ve ışığı tekrar gördü. Tütün kokusu biraz daha yoğunlaşmıştı. Kendisi mi öyle olduğunu hayal ediyordu yoksa birazcık ileride, merdiveni bir tur daha döner dönmez hemen orada olan nişancının varlığını gerçekten hissediyor muydu? Ve eğer öyleyse adam da onu hissediyor olabilir miydi?

Derin bir nefes çekildiğini duydu. Buna öyle şaşırdı ki az daha tetiği çekiyordu. Sonra adamın sigara dumanını içine çekerken çıkardığı sesi duyduğunu anladı. Biraz sonra daha yumuşak ve hoşnut bir sesle sigara dumanı üflendi.

Grigori tereddüt etti. Nişancının ne tarafa baktığını, silahını hangi yöne doğrulttuğunu bilemiyordu. Bir kere daha ateş ettiğini duyması gerekiyordu ki o zaman nişancının dikkatinin başka bir tarafa kaydığını bilecekti.

Fakat bunu beklemek, başka bir ölüm, başka bir Yakov veya Varya'nın kan içinde soğuk kaldırım taşlarına düşmesi demekti. Diğer yandan Grigori şimdi başarısız olursa bu nişancı, bu öğleden sonra kim bilir daha kaç kişiyi yere yıkacaktı.

Grigori, kendi kendini sabırlı olmaya zorladı. Bu, muharebe alanında olmak gibiydi. Yaralanan yoldaşını kurtarmak için acele etmezdin; çünkü o sırada kendi hayatını da feda edebilirdin. Sadece ve sadece mantığın aşırı baskısı altındayken risk alırdın.

Bir nefes daha çekildiğini duydu; ardından uzun bir üfleme geldi ve hemen sonra da söndürülmüş bir sigara izmariti, hoplaya zıplaya merdivenlerden inerek ayaklarının dibine düştü. Bir adamın, daracık bir yerde kıpırdadığını çağrıştıran sesler duydu. Alçak sesli bir mırıldanma ile beddua okur gibi sesler de geliyordu: "Domuz... devrimciler... iğrenç Yahudiler... hastalıklı orospular... geri zekâlılar..." Nişancı, tekrar öldürmek için kendi

kendini gaza getiriyordu.

Grigori onu şu anda durdurabilse en az bir kişinin hayatını kurtarırdı.

Bir basamak daha çıktı.

Mırıltı devam etti: "Sığır sürüsü... Slavlar... hırsızlar ve sabıkalılar..." Ses, az çok tanıdık bir sese benziyordu; Grigori bu adamla daha önce karşılaşıp karşılaşmadığını düşündü.

Bir basamak daha çıkınca adamın ayaklarını gördü: siyah deriden, parlak, yepyeni polis botları. Nişancı dizlerinin üstündeydi ki bu, silahla atışa en uygun pozisyondu. Grigori şimdi, adamın köşe kuleciklerden birinin içine yerleşmiş olduğunu görebiliyordu ve oradan, üç yöne de ateş edebilirdi.

Bir basamak daha çıkınca ateş edip onu öldürebilirim, diye düşündü.

Bir basamak daha çıktı ama öyle gergindi ki bastığı yeri tutturamadı. Tökezledi ve tabancasını düşürdü. Nişancı, silah taş basamağa çarpınca çıkan sesle birlikte ürkerek yüksek sesle bir lanet okudu ve etrafına bakındı. İşte o zaman Grigori hayretler içinde kaldı. Keskin nişancı, Pinsky'nin yardımcısı Ilya Kozlov'du.

Grigori tabancasını yakalamaya çalıştı ama silah, insanın içini daraltan bir yavaşlıkla basamak basamak daha aşağıya doğru düşmeye devam etti ve elinin ulaşamayacağı bir uzaklığa varıncaya dek düştü.

Kozlov arkasına dönmeye çalıştı ama çömelir durumda olduğu için çok hızlı hareket edemedi.

Grigori dengesini tekrar sağladı ve bir basamak daha çıktı.

Kozlov tüfeğini çevirmeye çalışıyordu. Silah, standart bir Mosin-Nagant'tı ve bir de dürbün eklenmişti. Ucunda süngü olmadığı hâlde, tüfeğin uzunluğu bir metreye yakındı; Kozlov tüfeği kolayca çeviremedi.

Daha hızlı hareket eden Grigori yaklaşırken Kozlov'un döndürmeye çalıştığı tüfeğin namlusu Grigori'nin sol omzuna çarptı. Kozlov beyhude yere tetiği çekti ve bir mermi merdiven boşluğunun silindirik duvarında sekti.

Kozlov, kendinden beklenmeyecek bir çeviklikle ayağa fırladı. Adamın küçük bir kafası ve zalim bir suratı vardı. Grigori'nin aklının bir köşesi Kozlov'un, çocukken kendisini itip kakalayan ve yaşça ondan büyük bütün kızlardan ve erkeklerden intikam almak için keskin nişancı olduğunu düşünüyordu.

Grigori, Kozlov'un elindeki silahı yakaladı ve aralarında, camsız pencerenin yanındaki o daracık kulenin içinde, silahı diğerinin elinden almak için yüz yüze bir mücadele başladı. Grigori, heyecanlı bağrışmalar duyunca caddedeki insanların onları gördüklerini düşündü.

Grigori daha iri yarı ve daha güçlüydü; silahı Kozlov'un elinden alabileceğini biliyordu. Kozlov da bunu fark etti ve aniden silahı bıraktı. Grigori geriye doğru sendeledi. Bir an içinde polis, kısa copunu çekti ve Grigori'nin kafasına vurdu. Kısa bir süreliğine de olsa Grigori yıldızları saydı. Hayal meyal, Kozlov'un copu tekrar kaldırdığını gördü. Ele geçirdiği tüfeği kaldırınca cop, tüfeğin namlusuna indi. Polis bir kere daha vuramadan önce Grigori silahı bıraktı ve Kozlov'u paltosunun yakasından yakalayıp havaya kaldırdı.

Adam ufak tefekti ve pek de ağır değildi. Grigori, kısa bir süre için onun ayaklarını yerden kesti ve sonra bütün gücünü kullanarak adamı pencereden dışarı attı.

Kozlov havada, uçar gibi yavaşça süzüldü sanki. Kilise çatısındaki parapetin üzerinden uçarken gün ışığı, üniformasının yeşil astarını ortaya çıkardı. Sessizlikte, safi dehşet dolu uzun bir çığlık duyuldu.

Sonra, çan kulesinden bile duyulan bir *tomb* sesiyle yere çarptı ve çığlığı aniden kesildi.

Kısa bir anlık sessizlikten sonra müthiş bir tezahürat koptu.

Grigori, insanların ona tezahürat yaptıklarını anladı. Millet, yerdeki polis üniformasıyla kuledeki asker üniformasını görebiliyordu ve neler olduğunu tahmin etmişti. Grigori seyrederken insanlar kapı boşluklarından ve köşelerden çıkıp yukarı baka baka bağırarak ve alkışlayarak caddeyi doldurmaya başladılar. Grigori bir kahramandı.

Kendisi bundan pek de hoşlanmadı. Savaşta birçok insan öldürmüştü ve artık ahlaki açıdan bu konuda fazla hassasiyet göstermiyordu; gelgelelim, ölümü ne kadar çok hak etmiş olursa olsun yeni bir ölümü kutlamak ona zor geliyordu. Alkışlamalarına izin vererek huzursuz huzursuz biraz daha orada dikildi; sonra döne döne inen merdiven kulesine girdi.

Aşağı inerken basamaklara düşen tabancasını aldı. Kiliseye girdiğinde Peder Mikhail onu bekliyordu ve korkmuşa benziyordu.

Grigori tabancasını ona doğrulttu. "Seni vurmam gerek," dedi. "Çatıya çıkmasına izin verdiğin o keskin nişancı, iki arkadaşımı ve en az üç kişiyi daha öldürdü ve buna izin verdiğin için sen de katil şeytanın tekisin." Papaz, kendisine şeytan denilmesinden dolayı öyle şaşkındı ki âdeta nutku tutuldu. Ama Grigori, silahsız bir sivili vuramazdı; homurdana homurdana kiliseden ayrıldı ve caddeye çıktı.

Takımındaki askerler onu bekliyordu; gün ışığına adım atar atmaz, yaptığını çok beğenmiş gibi kükrediler. Grigori, kendisini omuzlarına almalarını ve bir geçit töreni yapar gibi omuzlarda taşımalarını engelleyemedi.

Yükseklerdeki yerinden, caddedeki havanın değişmiş olduğunu fark etti; insanlar şimdi çok daha fazla sarhoştular; her kapı eşiğinde kendinden geçmiş bir iki kişinin olduğunu; erkek ve kadınların sadece öpüşmekten daha fazlasını yaptıklarını görmek hoşuna gitmedi. Hemen herkes silahlıydı: Besbelli ki bu güruh, diğer cephanelikleri ve belki ordu fabrikalarını da yağmalamıştı. Hemen her kavşakta bir trafik kazası olmuş, bazı kazalara ambulans yetişmişti; doktorlar yaralılarla ilgileniyordu. Sokaklarda, yetişkinler kadar çocuklar da vardı. Küçük oğlanlar, yiyecek çalıp sigara içerek ve terk edilmiş otomobillerle oynayarak fevkalade eğleniyorlardı.

Grigori, bir kürkçü dükkânının yağmalandığını gördü; ancak talan, büyük bir ustalıkla yapılıyordu. Lev'in eski arkadaşlarından Trofim'in, bir kucak dolusu kürk paltoyla dükkândan çıktığını ve yine Lev'in sahtekâr dostlarından biri olan ve şimdi üniformasını saklamak için köylü işi bir palto giymiş namussuz polis Fyodor'un gözcülüğünde, bir el arabasına yüklediğini gördü. Şehrin sabıkalıları devrimi bir fırsat olarak görüyorlardı.

Bir süre sonra Grigori'nin adamları onu yere indirdiler. Öğleden sonrasının gün ışığı solmaya başlamış ve caddenin çeşitli yerlerinde şenlik ateşleri yakılmıştı. İnsanlar ateşlerin etrafına toplanmış, bir yandan şarkı söylüyor bir yandan içiyorlardı.

Grigori, on yaşlarında bir oğlan çocuğunun elinde, muhtemelen ölen bir askerden aldığı tabancayı görünce dehşete kapıldı. Uzun namlulu –Almanların topçu birliklerine verdiği türden– makineli bir Luger P08 tabancaydı: Ölen asker onu, cephede esir düşen bir Alman'dan almış olmalıydı.

Oğlan silahı iki eliyle tutmuş, sırıta sırıta yerdeki bir adama doğrultmuştu. Grigori silahı çocuğun elinden almak için davrandığında çocuk tetiği çekti ve bir mermi, sarhoş bir askerin göğsüne girdi. Çocuk bir çığlık attı ama korkusundan parmağını tetikten çekemediği için makineli tabanca ateş etmeye devam etti. Silahın geri tepmesiyle çocuğun kolları havaya kalktı; sekiz mermili şarjör boşalana kadar püsküren mermiler, yaşlı bir kadınla başka bir askere daha isabet etti. Sonra, çocuk silahı yere attı.

Grigori bu dehşete tepki veremeden önce bir bağırtı duydu ve arkasına döndü. Kapalı bir şapka dükkânının kapı eşiğinde durmuş bir kadın ve bir erkek arasında, aleni bir cinsel birleşme yaşanıyordu. Kadın sırtını duvara dayamış, eteklerini beline kadar toplamış, botlu ayaklarını sıkıca yere basarak bacaklarını açmıştı. Erkeğin sırtında bir onbaşı üniforması vardı: Dizlerini bükmüş, pantolon düğmelerini açmış, kadının bacakları arasında gidip geliyordu. Grigori'nin takımı ise onları seyrediyor, bağrış çağrış tempo tutuyorlardı.

Anlaşılan, adam doruğa ulaşmıştı. Hızla geri çekildi, pantolonunun önünü ilikleyerek uzaklaştı; kadın da eteklerini indirdi.

Adı Igor olan bir asker araya girdi. "Bir dakika –sıra bende!" dedi. Igor eteklerini kaldırınca kadının beyaz bacakları gözler önüne serildi.

Diğerleri gene tezahürata başladı.

"Hayır!" dedi kadın ve Igor'u itti; sarhoştu ama savunmasız değildi.

Igor, kısa boylu, ince yapılı bir adamdı ama kendinden beklenmeyecek kadar güçlüydü. Kadını duvara doğru itti ve bileğine yapıştı. "Hadi ama!" dedi. "Her askerinki diğeri kadar iyidir."

Kadın karşı koydu ama diğer askerler kadını tutup kıpırdamasını önlediler.

Pantolonunu ilikleyen asker bağırdı: "Hey, bırakın kızı!"

"Sen işini gördün, şimdi sıra benim," dedi Igor, pantolon düğmelerini açarken.

Grigori bu manzaradan tiksindi. "Kesin şunu!" diye bağırdı.

Igor ona meydan okur gibi baktı. "Bir subay gibi bana emir mi veriyorsun, Grigori Sergeivich?"

"Bir subay değil –bir insan gibi!" dedi Grigori. "Yapma Igor, görüyorsun ki seni istemiyor. Bir sürü başka kadın var."

"Ben bunu istiyorum," dedi Igor, etrafına bakarak. "Hepimiz bu kızı istiyoruz –değil mi çocuklar?"

Grigori, ellerini beline koyup öne çıktı. "Sizler erkek misiniz yoksa köpek mi?" diye bağırdı. "Kadın hayır dedi!" Kolunu öfkeli Igor'un omzuna attı. "Söyle bana yoldaş," dedi. "Buralarda bir yerlerde erkeklerin içki alabileceği bir yer var mıdır?"

Igor sırıttı, askerler neşeyle bağrıştılar ve kadın oradan uzaklaştı.

"Caddenin karşısında küçük bir otel görüyorum. Sahibine soralım mı bakalım hiç votkası kalmış mı?" dedi Grigori.

Askerler tekrar bağrıştılar ve hep birlikte otele gittiler.

Ödü kopmuşa benzeyen otel sahibi, lobide bedava bira dağıtıyordu. Grigori adamın akıllıca davrandığını düşündü. Adamların bira içmesi, votka içmekten daha uzun sürüyordu ve bira, şiddete başvurma eğilimlerini votka kadar körüklemiyordu.

Bir bardak bira aldı ve ağzını doldura doldura içti. Bütün coşkusu kaybolmuştu. Sanki bir sarhoşluğa kapılmış ama şimdi ayılmıştı. Şapkacının kapısındaki kadın olayıyla dehşete düşmüştü; küçük çocuğun tabancayı ateşlemesi fevkalade korkunçtu. Devrim, sadece zincirlerini kırdığın basit bir olay değildi. İnsanları silahlandırmanın tehlikeleri vardı.

Askerlerin burjuvazinin otomobillerine el koymalarına müsaade etmek, ölümcül bir hataydı. Hatta tamamıyla zararsız bir *canın kimi çekerse onunla öpüşme* özgürlüğü bile birkaç saat içinde Grigori'nin adamlarını iğfalci bir çeteye dönüştürmüştü.

Böyle devam edemezdi.

Bir düzen olmalıydı. Elbette Grigori o eski günlere dönmek istemiyordu. Çar onlara ekmek kuyrukları, zalim bir polis gücü ve postalsız askerler sunmuştu. Ama özgürlük, kargaşasız bir ortamda olmalıydı.

Grigori, işemesi gerektiği gibi bir şeyler mırıldanıp adamlarının yanından ayrıldı. Nevsky Prospekt'te geriye doğru yürüdü. Halk, bugünkü muharebeyi kazanmış, Çarın polisi ve ordusu yenilmişti. Ama bütün bunlar şiddet dolu bir safahat âlemine yol açacaksa insanların eski rejime dönmek için yaygara kopartması çok uzun sürmezdi.

Şu anda ülkeyi yönetme sorumluluğu kimdeydi? Dün Kerensky'nin Grigori'ye söylediğine göre Duma, Çara başkaldırmış ve kendi kendini feshetmeyi reddetmişti. Nereden baksan iktidarsız bir parlamentoydu ama gene de demokrasiyi temsil ediyordu. Grigori, Tauride Sarayı'na gidip orada neler olup bittiğine bakmaya karar verdi.

Nehrin kuzeyine, Tauride Sarayı'nın doğusuna doğru yürüdü. Saraya vardığında hava kararmıştı. Sarayın klasik tarzdaki cephesinde düzinelerce pencere vardı ve hepsinden ışık sızıyordu.

Binlerce insan Grigori gibi düşünmüş olmalıydı ki büyük ön avlu, avare avare dolaşan askerler ve işçilerle tıklım tıkış doluydu.

Megafonlu bir adam açıklamalar yapıyor ve aynı şeyi tekrar tekrar söylüyordu. Grigori ön tarafa doğru ilerleyip söylediklerini duymaya çalıştı.

"Savaş Sanayisi Komitesinin İşçiler Grubu, Kresty hapishanesinden serbest bırakıldı," diye bağırdı megafonlu adam.

Grigori, sözü edilen grubun kimler olduğunu bilmiyordu ama isimler iyiye alametmiş gibi geldi.

"Diğer yoldaşlarla birlikte, *Geçici İşçi Temsilcileri Sovyeti Yürütme Komitesi*ni oluşturdular."

Grigori bu fikri sevdi. Sovyet demek, bir temsilciler meclisi demekti. 1905 yılında bir St. Petersburg Sovyeti vardı. O zamanlar Grigori sadece on altı yaşındaydı ama Sovyetin, fabrika işçileri tarafından seçildiğini ve grevleri organize ettiğini biliyordu. O Sovyetin karizmatik bir lideri vardı: şimdi sürgünde olan Leon Trotsky.

"Bütün bunlar, *Izvestiia* gazetesinin özel sayısında resmî olarak ilan edilecek. Komitenin İcra Heyeti, askerlere ve işçilere yiyecek sağlamak üzere

bir Gıda Tedarik Komisyonu oluşturdu. Ayrıca, Devrimi savunmak üzere bir de Askerî Komisyon kuruldu."

Dumadan bahseden yoktu. Kalabalık, tezahürat yapıyordu ama Grigori, askerlerin, emirleri kendi seçtikleri bir Askerî Komisyon'dan alıp almayacaklarını merak ediyordu. Demokrasi bütün bunların neresindeydi acaba?

Megafonlu adamın son cümlesi Grigori'nin sorularını cevapladı. "Komite, askerlerin ve işçilerin Sovyete gönderecekleri delegelerini bir an önce seçmelerini ve yeni devrim yönetiminde yerlerini almak üzere en kısa zamanda buraya, bu saraya göndermelerini istiyor!"

Grigori'nin duymak istediği buydu: yeni devrim yönetimi –bir işçi ve asker sovyeti. Böylece kargaşasız bir değişim olacaktı. İçi hevesle doldu; sarayın avlusundan ayrılıp kışlaya doğru yola çıktı. Er ya da geç, askerler yataklarına döneceklerdi. Haberleri onlara anlatmak için sabırsızlanıyordu.

Sonra, ilk defa, bir seçim olacaktı.

[IV]

Ertesi günün sabahında Birinci Makineli Tüfek Alayı, Petrograd Sovyetine delege seçmek için resmigeçit alanında toplandı. Isaak, Çavuş Grigori Peshkov'u önerdi.

Grigori, hiçbir muhalefetle karşılaşmadan delege seçildi.

Grigori durumdan memnundu. Hayatın, işçiler ve askerler için ne anlama geldiğini biliyordu ve iktidar koridorlarına, gerçek hayatın makine yağı kokusunu götürebilecekti. Asla köklerini unutmayacak ve silindir şapka giymeyecekti. Kargaşadan, gelişigüzel bir şiddet değil, gelişme çıkarmaya çalışacaktı. İşte şimdi, Katerina ve Vladimir'e daha iyi bir hayat kurmak için gerçek bir fırsat yakalamıştı.

Bu sefer tek başına, çabuk çabuk Liteiny Köprüsü'nü geçti ve Tauride Sarayı'na doğru yürüdü. En birinci önceliği, *ekmek* olacaktı.

Katerina, Vladimir ve Petrograd'ın geri kalan iki buçuk milyon sakini, yemek yemeliydi. Ve şimdi, bu sorumluluğu –en azından kendi hayalinde– üstlenirken gözünün korkmaya başladığını hissetti. Taşranın çiftçileri ve değirmencileri, Petrograd'ın fırıncılarına derhâl daha çok un göndermeliydiler –fakat paraları ödenmedikçe bunu yapmayacaklardı. Sovyet, yeterli para olmasını nasıl sağlayacaktı peki? Acaba hükûmeti devirmek devrimin en kolay kısmı mıydı?

Sarayın, iki kanatlı ve uzun bir merkez cephesi vardı. Grigori, hem Dumanın hem de Sovyetin toplantı hâlinde olduğunu keşfetti. Gereğine uy-

gun olarak –orta sınıfın eski parlamentosu– Duma sağ kanatta, Sovyet ise sol kanattaydı. Fakat iktidar kimdeydi? Kimse bilmiyordu. *Diğer gerçek sorunlara girişmeden önce*, diye düşündü Grigori, sabırsız sabırsız, *ilk çözülmesi gereken bu.*

Grigori sarayın merdivenlerinde, darmadağınık kara saçlarıyla çalı süpürgesine benzeyen birini fark etti: Konstantin. Ansızın Konstantin'e, annesi Varya'nın ölümünü bildirmek için herhangi bir teşebbüste bulunmadığını hatırladı. Fakat hemen anladı ki Konstantin zaten öğrenmişti. Kırmızı kolluğunun yanı sıra şapkasına da siyah bir şerit bağlamıştı Konstantin.

Grigori arkadaşına sarıldı. "Olayın nasıl vuku bulduğunu gördüm," dedi.

"Polisin keskin nişancısını sen mi öldürdün?"

"Evet."

"Teşekkür ederim. Ama annemin asıl intikamı *Devrim* olacak."

Konstantin, Putilov Fabrikasının iki delegesinden biri olarak seçilmişti. Öğleden sonra daha da çok delege saraya ulaşmış ve akşamın erken saatlerinde, üç bin delege Catherine Hall'a tıklım tıkış dolmuştu. Hemen hemen bütün delegeler askerdi. Askeri kıtalar hâlihazırda alay ve takımlar hâlinde organize edilmişti ve onların seçim yapmalarının, fabrikalardan daha kolay olacağını düşündü Grigori; çünkü işçilerin büyük kısmının iş yerlerinde lokavt vardı. Bazı delegeler birkaç düzine seçmen tarafından seçilirken bazıları binlerce kişi tarafından seçilmişti. Demokrasi, göründüğü kadar kolay bir iş değildi.

Bir delege, isim değişikliğine giderek kendilerine, *Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti* demeyi teklif etti ve bu teklif, gök gürültüsü gibi bir alkışla kabul edildi. Sovyetin, belli bir karar alma usulü yok gibiydi. Bir gündem yoktu; öneride bulunma usulü de yoktu, karar destekleme ve oylama usulü de yoktu.

Delegeler, kendi kafalarına göre ayağa kalkıp konuşuyor ve genellikle de aynı anda birden fazla kişi konuşuyordu. Kürsüde, orta sınıftanmış gibi görünen bazı şüpheli adamlar not tutuyordu; Grigori onların, dün oluşturulan icra heyetinin üyeleri olduğunu tahmin etti. En azından birileri toplantı tutanağı hazırlıyordu. Can sıkıcı keşmekeşe rağmen muazzam bir heyecan vardı. Herkes, bir savaş verildiğini ve kazanıldığını düşünüyordu. Daha iyi mi veya daha kötü mü olacağı şimdiden bilinmezdi ama bu delegeler, yeni bir dünya yaratıyorlardı.

Fakat hiç kimse ekmekten bahsetmiyordu. Sovyetin ataletinden hüsrana uğrayan Grigori ve Konstantin, fazlasıyla kaotik bir anda Catherine Hall'dan çıktılar ve Dumada neler olup bittiğine bakmak için diğer kanada

geçtiler.

Sağ kanada doğru yürürken sanki kuşatma altındaymışlar gibi silah ve yiyecek istifleyen kırmızı kolluklu askerler gördüler. *Elbette*, diye düşündü Grigori, Çar bu olan biteni kolayca kabul etmeyecek. İlk fırsatta tekrar iktidarı ele almaya girişecek.

Ve bu da Çarın, Saraya, yani bu binaya saldırması demekti.

Sağ kanatta, Putilov Fabrikası yöneticisi Kont Maklakov'a rastladılar. Ortanın sağındaki bir partinin delegesiydi ve onlarla gayet nazik bir tavırla konuştu. Maklakov, *Başkentte Düzenin Sağlanması ile Kişiler ve Kuruluşlarla İlişkilerin Tesisinden Sorumlu Duma Üyeleri Geçici Komitesi* adıyla yeni bir komite daha oluşturulduğunu söyledi. Komik adına rağmen bunun, *Duma*nın kontrolü ele geçirmesi açısından kaygı verici bir girişim olduğunu düşündü Grigori. Maklakov komitenin, Albay Engelhardt'ı Petrograd Komutanlığına atadığını söylediğinde Grigori'nin endişesi daha da arttı.

"Evet," dedi Maklakov, hoşnut hoşnut. "Ve bütün askerlere, kışlalarına dönerek emirlere itaat etmeleri talimatı verdiler."

"Nee?" dedi Grigori, büyük bir şaşkınlıkla. "Fakat bu, Devrimin canına okur. Çarın subayları kontrolü tekrar ele geçirecekler!"

"Duma üyeleri bir devrim olduğuna inanmıyor."

"Duma üyeleri andavallı da ondan!" dedi Grigori, öfkeyle.

Maklakov burnunu havaya dikti ve yürüyüp gitti.

Konstantin de Grigori'yle aynı ölçüde öfkeliydi. "Bu bir karşı devrim!" dedi.

"Ve bu durdurulmalı," dedi Grigori.

Hızla sol kanada döndüler. Büyük salonda bir başkan, bir tartışmayı yönetmeye çalışıyordu. Grigori kürsüye fırladı. "Acil bir açıklama yapmak zorundayım!" diye bağırdı.

"Herkes öyle," dedi başkan, bıkkın bıkkın. "Ama n'olcak ki? Söyle bakalım."

"Duma, askerlerin kışlalarına dönmeleri ve subaylarının otoritesine itaat etmeleri talimatı veriyor!"

Delegelerden bir protesto bağırtısı yükseldi.

"Yoldaşlar!" diye bağırdı Grigori, herkesi susturmaya çalışarak. "Eski usullere geri dönmeyeceğiz!"

Salonda yükselen kükreme, delegelerin onunla hemfikir olduğu yönündeydi.

"Bu şehrin insanları ekmek yemeli. Kadınlarımız caddelerde güven içinde olduklarını hissetmeli. Fabrikalar tekrar açılmalı, değirmenler dönmeli

-ama eskiden olduğu gibi değil!"

Şimdi herkes onu dinliyor ve lafı nereye getireceğini bekliyordu.

"Biz askerler, burjuvaziyi dövüp durmayı bırakmalıyız, caddelerde kadınları taciz etmeyi bırakmalıyız, şarap dükkânlarını yağmalamayı bırakmalıyız. Kışlamıza geri dönmeliyiz, ayılmalıyız, görevlerimizin başına geçmeliyiz, fakat..." dedi ve biraz durdu, "...fakat bunları, kendi usulümüze göre yapmalıyız!"

Bir onay uğultusu duyuldu.

"Peki, bu usul nasıl bir şey olacak?"

Birisi bağırdı: "Subaylardan emir almak yerine, emirleri verecek komiteleri seçerek!"

Başka biri daha bağırdı: "Bundan sonra, *Ekselansları* veya *Most High Radiance* falan yok! Sadece *Albay* veya *General* demeliyiz!"

"Asker selamı da olmasın!" diye bağırdı başka biri.

Grigori ne yapacağını bilemedi. Her kafadan bir öneri çıkıyordu.

Bunları hatırlamak bir yana ne söylediklerini bile duyamıyordu.

Başkan imdadına yetişti. "Önerisi olanların, Yoldaş Sokolov'la birlikte bir grup oluşturmasını teklif ediyorum," dedi.

Grigori, Nikolai Sokolov'un sol kanat avukatlarından biri olduğunu biliyordu. *Bu iyi*, diye düşündü. *Teklifimizi uygun yasal terimlerle ifade edecek birine ihtiyacımız var*. Başkan sözüne devam etti: "Ne istediğiniz üzerinde anlaşmaya varınca teklifinizi Sovyet onayına getirin."

"Tamam," dedi Grigori, kürsüden atlarken. Sokolov, salonun bir kenarındaki küçük bir masada oturuyordu. Grigori ve Konstantin, bir düzine kadar delegeyle birlikte Sokolov'un yanına gittiler.

"Pekâlâ," dedi Sokolov. "Kime yazılacak?"

Grigori tekrar afalladı. "Bütün dünyaya," diyecekti ki bir asker atıldı: "Petrograd Garnizonuna."

Başka birisi araya girdi: "Ve muhafızlara ve orduya ve topçulara."

"Ve de donanmaya," dedi bir diğeri.

"Pekâlâ," dedi Sokolov, yazmaya başlayarak. "*Derhâl ve eksiksiz uygulanmak üzere*, diyeceksiniz herhâlde?"

"Evet."

"Ve bilgi için Petrograd işçilerine?"

Grigori sabırsızlanmaya başladı. "Evet, evet," dedi. "Şimdi. Komite seçmeyi kim önermişti?"

"Ben önerdim," dedi, bıyıkları ağarmış bir asker; Sokolov'un önündeki masanın kıyısına oturdu. Sanki yazacaklarını dikte ettiriyormuş gibi bir ta-

vırla konuştu: "Bütün askerî birimler, kendi seçecekleri temsilcilerle birer komite oluşturmalı."

Sokolov, yazmaya devam ederek konuşuyordu: "Bütün bölüklerde, taburlarda, alaylarda..."

Birisi ekledi: "Depolarda, bataryalarda, bölüklerde, savaş gemilerinde..."

Ağarmış bıyıklı atıldı: "Henüz temsilci seçmemiş olanlar tarafından uygulanmalı."

"Tamam," dedi Grigori, sabrı tükenirken. "Şimdi: Zırhlı araçlar dâhil her türlü silah, subayların değil tabur komitelerinin kontrolü altında olacak."

Birkaç asker, hemfikir olduklarını belli ederek mırıldandı.

"Çok güzel," dedi Sokolov.

Grigori devam etti: "Her askerî birim, *Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti*nin emri altındadır."

Sokolov, ilk defa başını kaldırdı. "Yani orduyu Sovyet kontrol edecek demek istiyorsun."

"Evet," dedi Grigori. "Duma Askerî Komitesinin emirleri, sadece ve sadece Sovyet kararlarına aykırı düşmediği zaman uygulanacak."

Sokolov, Grigori'ye bakmaya devam etti. "Bu Dumayı her zamanki gibi güçsüzleştirir. Önceleri Çarın kaprislerine boyun eğerdi. Şimdi, bütün kararları Sovyet onayına tabi olacak."

"Aynen öyle," dedi Grigori.

"Yani Sovyet, en yüksek organ!"

"Yaz şunu," dedi Grigori.

Sokolov yazdı.

"Subayların diğer rütbelere karşı kaba davranması yasak," dedi birisi.

"Pekâlâ," dedi Sokolov.

"Bizlerle, sanki bizler hayvan veya çocukmuşuz gibi konuşulmamalı."

Grigori, bu lafların gereksiz olduğunu düşündü. "Bu belgeye bir başlık lazım," dedi.

"Ne önerirsin?" diye sordu Sokolov.

"Sovyetin daha önceki emirlerine nasıl bir başlık atmıştın?"

"*Daha önceki emirler* diye bir şey yok," dedi Sokolov. "Bu ilk."

"Tamam, o zaman," dedi Grigori, "*Bir Numaralı Yönerge*, diye yaz."

[V]

Seçilmiş bir temsilci olarak verdiği ilk önergesinin kabulü, Grigori'de müthiş bir tatmin yarattı. Sonraki iki günde birkaç önerge daha verdi ve devrim

yönetiminin çalışmalarına dakikası dakikasına katıldı. Ama sürekli olarak Katerina ve Vladimir'i düşünüyordu. Nihayet perşembe akşamı gidip onları görmeye fırsatı oldu.

Güneybatıdaki varoşlara doğru yürürken kalbi, kötü bir şey olacakmış gibi bir hisle doluydu. Katerina, beladan uzak durmaya söz vermişti ama Petrograd kadınları bunun, hem erkeklerin hem de kadınların devrimi olduğuna inanıyorlardı. Nihayetinde bu hareket, Uluslararası Kadınlar Günü'nde başlamıştı. Yeni bir şey değildi. Grigori'nin annesi, 1905 yılındaki başarısız devrim girişiminde ölmüştü. Katerina olan biteni görmek için kucağında Vladimir ile şehir merkezine gittiyse bunu yapan tek anne olmayacaktı. Birçok masum insan –polis tarafından vurularak kalabalıkta çiğnenerek el konulan arabalarla gezen sarhoş askerler tarafından ezilerek veya kör bir kurşunla vurularak– ölmüştü. Grigori eski evine girerken "Korkunç bir şey oldu!" diyecek, ifadesi ciddi, gözleri yaşlı bir kiracıyla karşılaşmaktan korkuyordu.

Merdivenleri çıktı, kapıyı çaldı ve içeri girdi. Katerina iskemlesinden fırladı ve onun kollarına atıldı. "Hayattasın!" dedi ve arzuyla Grigori'yi öptü. "Seni çok merak ettim. Sen olmazsan biz ne yaparız bilmiyorum."

"Daha önce gelemediğim için kusuruma bakma," dedi Grigori. "Fakat şimdi bir Sovyet delegesiyim."

"Bir delege!" dedi Katerina, yüzü sevinçle parlayarak. "Benim kocam bir delege!" Grigori'yi kucakladı.

Grigori onu gerçekten de etkilemişti. Katerina, böyle bir şeyi daha önce hiç yapmamıştı. "Bir delege, kendini seçen insanların temsilcisinden başka bir şey değil," dedi Grigori, alçak gönüllülükle.

"Ama her zaman en akıllı ve en güvenilir olanı seçerler."

"Yani, en azından öyle yapmaya çalışırlar."

Oda, yağ lambasının loş ışığıyla aydınlanıyordu. Grigori masaya bir paket bıraktı. Şimdiki statüsü ile kışla yemekhanesinden yiyecek almakta bir sorun yaşamamıştı. "Pakette biraz kibrit ve bir battaniye de var," dedi.

"Teşekkür ederim!"

"Umarım mümkün mertebe evden çıkmamışsındır. Sokaklar hâlâ tehlikeli. Bazılarımız devrim yapıyor ama bazıları da yolunu sapıtıyor."

"Dışarda vakit geçirdiğim söylenemez. Senden haber bekliyordum."

"Bizim küçük oğlan nasıl?" Vladimir köşedeki yatağında uyuyordu.

"Babasını özlüyor."

Katerina, Grigori'yi kastediyordu. Vladimir'in onu baba olarak bilmesi Grigori'nin fikri değildi ama Katerina'nın arzusunu kırmamıştı. Üçünün

de bir daha Lev'i görmeleri ihtimali hemen hemen yoktu –üç yıldır Lev'den tek kelimelik bir haber bile gelmemişti– ve çocuk, hiçbir zaman gerçeği bilemeyecekti; belki de böylesi daha iyiydi.

"Uyuyor olduğu için üzgünüm," dedi Katerina. "Seni görmeye bayılıyor."

"Sabah onunla konuşurum."

"Gece burada kalacak mısın? Ne güzel!"

Grigori oturdu. Katerina da onun önüne diz çöktü ve postallarını çekti. "Yorgun görünüyorsun," dedi.

"Öyleyim."

"Hadi yatalım. Geç oldu."

Katerina ceket düğmelerini çözmeye başladı, Grigori de geriye yaslanıp onun düğmeleri çözmesine izin verdi.

"General Khabalov donanmada saklanıyor," dedi Grigori. "Demir yolu istasyonlarını tekrar ele geçirmesinden korkuyorduk ama dememeye bile kalkışmadı."

"Neden ki?"

Grigori omuz silkti. "Ödleklik. Çar, Petrograd'da yürüyüp askeri diktatörlük kurmasını emretmiş Ivanov'a. Ama Ivanov'un adamları başkaldırınca sefer iptal edilmiş."

"Yani eskinin yönetici sınıfı karşı koymaya bile kalkışmadan hemen pes etti, öyle mi?"

"Öyle görünüyor. Çok garip, değil mi? Ama besbelli ki bir karşı devrim olmayacak."

Yatağa girdiler. Grigori'nin üzerinde çamaşırları vardı. Katerina'nın elbisesi ise hâlâ sırtındaydı. Katerina onun önünde hiç soyunmamıştı. Belki de kendine saklamak istediği bir şey vardı. Bu Katerina'ya has bir şeydi ve Grigori, hiç hayıflanmadan bunu kabul etmişti. Katerina'yı kollarına aldı ve öptü; içine girdiğinde "Seni seviyorum," dedi ve dünyanın en şanslı erkeği olduğunu düşündü.

Seviştikten sonra Katerina sordu: "Şimdi ne olacak?"

"Bir Kurucu Meclis oluşturulacak ve dört ilkeli oy kullanma ile seçilecek: evrensel, doğrudan, gizli ve eşit. Bu arada Duma da bir Geçici Hükûmet oluşturuyor."

"Başında kim olacak?"

"Lvov[6]."

Katerina doğrulup oturdu. "Bir prens mi? Neden ki?"

"Bütün sınıfların güvenini kazanmak için."

[6] Prens Georgy Yevgenyevich Lvov, Rusya'nın çarlık sonrası ilk başbakanı (çev. notu).

"Sınıfların canı cehenneme!" Kızgınlık ona çok yakışıyor, daha da güzelleşiyor, yüzü renkleniyor gözleri ışıldıyordu. "Devrimi askerler ve işçiler yaptı –başka birilerinin güvenine ne ihtiyacımız var?"

Bu soru Grigori'yi de rahatsız etmiş ama aldığı cevapla ikna olmuştu: "İş adamlarının fabrikalarını tekrar faaliyete geçirmelerine, toptancıların mal tedarikine başlamalarına, dükkâncıların kapılarını açmalarına ihtiyacımız var."

"Peki, Çar ne olacak?"

"Duma onun tahttan feragat etmesini istiyor. Bunu bildirmeleri için Pskov'a iki delege gönderdiler."

Katerina'nın gözleri ardına kadar açıldı. "Tahttan feragat mi? Çar mı tahttan feragat edecek? Ama bu, hikâyenin sonu olur."

"Evet."

"Bu mümkün mü?

"Bilmiyorum," dedi Grigori. "Yarın öğreneceğiz."

[VI]

Cuma günü Tauride Sarayı - Catherine Hall'da gayet karmakarışık bir oturum vardı. İki veya üç bin erkek ve birkaç kadın salonu doldurmuşlardı; içerisinin havası tütün dumanı ve yıkanmamış asker kokuyordu. Çarın ne yapacağını öğrenecekleri anı bekliyorlardı.

Tartışmalar sık sık duyurularla bölünüyordu. Genellikle fazlasıyla acil duyurular değildi; mesela bir asker kendi taburunun bir komite oluşturduğunu ve albayı gözaltına aldığını duyuruyordu. Bazen söylenenler duyuru bile değil, devrimi savunan sıradan konuşmalardı.

Ancak, kır saçlı ve suratı kızarmış bir çavuş elinde bir sayfa kâğıtla nefes nefese kürsüye fırladığında Grigori farklı bir şey duyacağını anladı; çavuş, sessizlik talep etti.

Yavaş yavaş ve yüksek sesle okudu: "Taçtan feragat etmek için..."

Bu birkaç kelimenin ardından bir tezahürat başladı.

Çavuş sesini biraz daha yükseltti: "...Çar, bir belge imzaladı..."

Tezahürat kükremeye dönüştü. Grigori heyecanlandı. Bu gerçekten de olmuş muydu? Rüya gerçekleşmiş miydi?

Çavuş, sessizlik istemek için elini kaldırdı. Henüz bitmemişti.

"...ve on iki yaşındaki oğlu Alexei'in sağlık durumu elvermediği için kardeşi Grandük Mikhail'i tahtın bir sonraki vârisi olarak tayin etti."

Az önceki neşeli tezahürat, protesto yuhalamalarına dönüştü. "Hayır,"

dedi Grigori ama sesi, binlerce diğer ses arasında kayboldu.

Birkaç dakika sonra salon sessizleşmeye başladı; çünkü dışarıdan, daha da yüksek sesli bir kükreme geliyordu. Avludaki kalabalık da aynı haberi almış ve kızgınlıkla karşılamış olmalıydı. "Geçici Hükûmet bunu kabul etmemeli," dedi Grigori, Konstantin'e.

"Aynı fikirdeyim," dedi Konstantin. "Gidip bunu onlara söyleyelim."

Sovyet kanadından öbür kanada geçmek için sarayı boydan boya yürüdüler. Bakanlar Kurulu, eskiden Geçici Komitenin toplandığı salonda, birleşim hâlindeydi. Aslında ve can sıkıcı bir ölçüde, iki organ da aynı adamlardan oluşuyordu. Onlar da Çarın kararını tartışmaya başlamışlardı. Pavel Miliukov ayağa fırlamıştı. Toplantıya başkanlık eden tek gözlüklü adam, bir meşruiyet sembolü olarak monarşinin muhafaza edilmesi gerektiğini savunuyordu. "Hassiktir," diye mırıldandı Grigori. Monarşi ancak, kabiliyetsizliğin, zalimliğin, mağlubiyetin simgesi olabilirdi, meşruiyetin değil. Bereket versin ki diğerleri de öyle düşünüyordu.

Şimdi Adalet Bakanı olan Kerensky, Grandük Mikhail'e tacı reddetmesinin söylenmesini önerdi ve çoğunluk da bu fikri kabul edince Grigori ferahladı.

Kerensky ve Prens Lvov'a, hemen gidip Mikhail'i görmeleri görevi verildi. Tek gözlüklü Miliukov söylendi: "Ben de onlarla gitmeli ve azınlık görüşünü temsil etmeliyim."

Grigori, bu saçma sapan fikrin ayakaltında çiğneneceğini sandı ama diğer bakanlar bu öneriyi gönülsüz gönülsüz kabul ettiler. Grigori ayağa fırladı ve hiç düşünmeden konuştu: "Ve ben de Petrograd Sovyeti gözlemcisi olarak bakanlara eşlik edeceğim."

"Tamam, tamam," dedi Kerensky, bıkkın bıkkın.

Yan kapılardan birinden çıkarak saraydan ayrıldılar ve onları bekleyen iki tane Renault marka limuzin otomobile bindiler. Dumanın eski başkanı ve devasa şişko Mikhail Rodzianko da onlarla geldi. Grigori, bu olanları yaşadığına inanamıyordu. Tacın vârisi bir prense, Çar olmayı reddetmesini tavsiye edecek bir heyette yer alıyordu. Daha bir haftadan az bir süre önce, kışladaki o masadan süklüm püklüm inmişti; çünkü Teğmen Kirillov inmesini emretmişti. Dünya o kadar hızlı değişiyordu ki ayak uydurmak çok zordu.

Grigori, hayatında hiç zengin bir aristokratın evinin içine girmemişti ve bir rüya dünyasına girmiş gibi oldu. Büyük evin içi servet doluydu. Her baktığı köşe muhteşem vazolar, ince işçilik ve emekle yapılmış saatler, gümüş şamdanlar, mücevher kakmalı süs eşyalarıyla doluydu. Altın bir kâseyi

kaptığı gibi ön kapıdan kaçıp gitse o kâseyi kendine bir ev alacak paraya satabilirdi. Ancak şimdilerde hiç kimse altın kâselere para ödemiyordu; sadece ekmek istiyorlardı.

İçerisinin dekorundan veya görevinin ciddiyetinden etkilenmeyen tek kişi, gümüşi renk saçları ve oldukça gür bir sakalı olan Prens Georgy Lvov'du. Heyetteki diğer herkes gergin görünüyordu. Atalardan kalma çatık kaşlı portrelerin bakışları altında ve ayaklarını nereye koyacaklarını bilemeden kalın halının üstünde kıpırdanarak kabul salonunda beklediler.

En sonunda Grandük Mikhail göründü: otuz sekiz yaşlarında, zamanından önce kelleşmeye başlamış, küçük bıyıklı bir adam. Grigori onun, heyettekilerden çok daha gergin olduğunu görünce şaşırdı. Hafifçe eğdiği mağrur başına rağmen, çekingen ve afallamış gibiydi. Nihayet ağzını açıp konuşabilecek kadar cesaret topladı: "Bana ne söyleyeceksiniz?"

Lvov cevapladı: "Size tacı kabul etmemenizi söylemeye geldik."

"Aman Tanrı'm," dedi Mikhail ve şimdi, ne yapması gerektiğini bilmiyor gibiydi.

Kerensky onun aklını başına toplamasına yardım etti. Açık açık ve kararlılıkla konuştu. "Petrograd halkı, Majesteleri Çarın kararına büyük bir öfkeyle tepki verdi," dedi. "Tauride Sarayı'nda, yürüyüşe geçmeye hazır büyük bir askerî birlik var. Çar olarak başa geçmeyi reddettiğinizi hemen duyurmazsak bir iç savaşa yol açabilecek şiddetli başkaldırılar olacaktır."

"Aman Tanrı'm," dedi Mikhail, kibar kibar.

Grigori, Grandükün pek de akıllı olmadığını düşündü. *Neden şaşırdım ki? Bu insanların aklı olsaydı Rusya tahtını ellerinden kaçırma noktasına gelmezlerdi.*

Tek gözlüklü Miliukov konuştu: "Ekselansları, ben Geçici Hükûmetin azınlık görüşünü temsil ediyorum. Bizim düşüncemize göre monarşi insanların kabul ettiği otoritenin sembolüdür."

Mikhail daha da çok afallamış gibi bakıyordu. *Şu anda ihtiyacı olan son şey bir seçeneğinin olması*, diye düşündü Grigori, *bu sadece durumu daha da kötüleştirir*. "Rodzianko ile özel olarak birkaç kelime konuşmama izin verir misiniz?" dedi Grandük. "Hayır, sizin çıkmanız gerekmez -biz yan odalardan birine geçeriz."

Titreyip duran Çar adayı ve Dumanın eski Başkanı şişko, odadan çıkınca diğerleri alçak sesle konuşmaya başladılar. Hiçbiri Grigori ile konuşmuyordu. O, emekçi sınıfının o odadaki tek temsilcisiydi; kendisinden biraz korktuklarını hissetti; haklı olarak çavuş üniformasının ceplerinin silah ve cephane ile dolu olduğundan kuşkulanıyorlardı.

Rodzianko geri döndü. "Bana, Çar olduğu takdirde kişisel güvenliğini temin edip edemeyeceğimizi sordu," dedi. Grigori'nin midesi bulandı ama Grandükün ülkesinden çok kendi güvenliğini düşünmesine şaşırmadı. "Sağlayamayacağımızı söyledim," diye bitirdi Rodzianko.

"Ee, sonuç?" dedi Kerensky.

"Birazdan tekrar yanımıza gelecek."

İlelebet sürmüş gibi gelen bir duraksama oldu ve sonra Mikhail geri geldi.

Herkes sustu. Uzun bir süre hiç kimse bir şey söylemedi.

En sonunda Mikhail konuştu: "Tacı reddetmeye karar verdim."

Grigori kalbinin durduğunu zannetti. *Sekiz gün*, diye düşündü. *Sekiz gün önce Vyborg kadınları yürüyüşe başlayıp Liteiny Köprüsü'nü geçtiler. Bugün ise Romanovların iktidarı sona erdi.*

Annesinin, öldüğü gün söylediği sözlerini hatırladı: "Rusya'nın bir cumhuriyet olduğunu görene kadar içim rahat etmeyeceği için." *Şimdi rahat uyu anne*, diye düşündü.

Kerensky, Grandükle el sıkışıyor ve tumturaklı bir şeyler söylüyordu ama Grigori onu dinlemedi.

Başardık, diye düşündü. *Bir devrim yaptık.*

Çar'ı başımızdan attık.

[VII]

Berlin'de ise Otto von Ulrich, 1892 ürünü bir şişe Perrier-Jouët şampanyası açtı.

Von Ulrich ailesi, von der Helbard ailesini öğle yemeğine davet etmişti. Monika'nın babası Konrad, bir graf veya kont olduğundan annesi de bir gräfin veya kontesti. Gräfin Eva von der Helbard, ağarmış saçları titizlikle bir tepe topuzuna toplanmış, heybetli bir kadındı; yemekten önce Walter'ı bir köşeye çekti ve Monika'nın başarılı bir kemancı ve okulundaki her derste birinci olduğunu anlattı. Walter göz ucuyla babasının Monika ile konuştuğunu gördü ve kızın da Walter'ın okul başarısı hakkında bilgi edindiğini tahmin etti.

Kendi ebeveyninin Monika'yı onun başına yamamaya çalışmalarından çok rahatsızdı. Kendisinin de kızın cazibesine kapılmış olması, durumu daha da zorlaştırıyordu. Monika çok güzel ve aynı zamanda entelektüel bir kızdı. Saçları her zaman itinayla taranarak toplanıyordu ama kızın, gece yatağa girerken tokalarını çıkardığını ve başını sallayarak buklelerini serbest

bıraktığını hayal etmekten kendini alamıyordu. Maud'u zihninde netleştirmek, son zamanlarda gittikçe güçleşmeye başlamıştı.

Şimdi Otto kadeh kaldırıyordu. "Elveda Çar!" dedi.

"Sana şaşıyorum baba," dedi Walter, sinirli sinirli. "Gerçekten de meşru bir hükümdarın bir grup fabrika işçisi ve isyancı asker tarafından tahttan indirilmesini mi kutluyorsun?"

Otto'nun yüzü kıpkırmızı kesildi. Walter'ın kız kardeşi, babasının kolunu okşayıp onu sakinleştirmeye çalıştı. "Sen ona aldırma babacığım," dedi Greta. "Walter sırf seni kızdırmak için böyle konuşuyor."

"Çar Nicholas ile Petrograd Büyükelçiliğimizde tanışmıştım," dedi Konrad.

"Peki, onun hakkında ne düşündünüz, efendim?" diye sordu Walter.

Walter'a entrikacı bir tebessümle gülümseyen Monika, babasının yerine cevap verdi: "Babam diyor ki: 'Çar, başka bir mevkide dünyaya gelse çok yetenekli bir postacı olurmuş.'"

"Miras yoluyla babadan oğula geçen monarşinin trajedisi de bu işte," dedi Walter ve babasına döndü. "Ama Rusya'daki demokrasiyi onaylıyor olamazsın."

"Demokrasi mi?" dedi Otto alay eder gibi gülümseyerek. "Göreceğiz bakalım. Bütün bildiğimiz yeni Başbakanın liberal bir aristokrat olduğu."

Monika Walter'a sordu: "Sence Prens Lvov bizimle barış yapmaya çalışacak mı?"

Günün sorusu da buydu. "Umarım," dedi Walter, Monika'nın memelerine bakmamaya çalışarak. "Doğu Cephesi'ndeki birliklerimiz Fransa'ya kaydırılabilirse Müttefikleri yenebiliriz."

Monika kadehini kaldırdı ve kadehin kıyısından Walter'ın gözlerinin içine baktı. "Öyleyse buna içelim," dedi.

[VIII]

Kuzeydoğu Fransa'daki soğuk ve ıslak bir siperde, Billy'nin takımı cin içiyordu.

Şişeyi, ordudan ihraç edilmiş eski Binbaşı, şimdi Er olan Robin Mortimer ortaya getirmişti. "Bunu saklayıp duruyordum," dedi Mortimer.

"Bir tüyle beni yere yıktın," dedi Billy, Mildred'ın çok şaşırdığında söylediği deyimi kullanarak. Mortimer her zaman bir otlakçıydı ve hiç kimse onun içki ısmarladığını görmemişti.

Mortimer, yemekhane kupalarına döke saça içki doldurdu. "Lanet Dev-

rime içelim," dedi. Hep birlikte içtiler ve tekrar doldurması için kupalarını uzattılar.

Billy, içmeye başlamadan önce bile keyifliydi. Ruslar, tiranların bile devrilebileceğini ispat etmişlerdi.

Kont Fitzherbert topallaya topallaya ve çamurlara bata çıka siperlere geldiğinde Billy'nin takımı *Kızıl Bayrak* marşını söylüyordu. Kont şimdi albay olmuştu ve her zaman olduğundan çok daha kibirliydi artık. "Askerler! Sessiz olun!" diye bağırdı.

Söyledikleri marş, ufak ufak kesildi.

"Rusya'nın Çarı devirmesini kutluyorduk!" dedi Billy.

"Çar meşru bir hükümdardı ve onu devirenler suç işledi. Artık marş söylemek yok!" dedi Fitz, öfkeli öfkeli.

Billy'nin Fitz'e karşı nefreti haddini aşmıştı. "Çar, kendi halkından binlerce insanın katili olan bir tirandır ve uygar dünya bugün bunu kutluyor," dedi.

Fitz, Billy'ye daha yakından baktı. Kont artık bir göz bandı takmıyordu ama göz kapağı kalıcı olarak sarkmıştı. Fakat görüşünü etkilemiyordu. "Çavuş Williams –sen olduğunu tahmin etmeliydim. Seni –ve aileni tanıyorum."

Hem de nasıl, diye düşündü Billy.

"Ablan, *barış* diye milleti kışkırtıp duruyor."

"Sizin kız kardeşiniz de öyle efendim," dedi Billy. Robin Mortimer bir kahkaha patlattı ama sonra aniden, gülmeyi kesti.

"Bir kelime daha küstahlık edersen ceza alacaksın," dedi Fitz, Billy'ye.

"Üzgünüm efendim," dedi Billy.

"Şimdi hepiniz kendinize gelin. Şarkı söylemek yok," dedi Fitz, çekip giderken.

"Yaşasın devrim," dedi Billy, usulca.

Fitz duymazdan geldi.

[IX]

Londra'da ise Prenses Bea çığlık atıyordu: "Olamaz!"

"Sakin olmaya çalış," dedi Maud; az önce haberi Bea'ya o iletmişti.

"Bunu yapamazlar!" diye bağırdı Bea. "Sevgili Çarımızı tahttan indiremezler! O halkının babasıdır!"

"Belki böylesi daha iyi..."

"Sana inanmıyorum. Bu feci bir yalan!"

Kapı açıldı ve Grout, aradan başını uzatarak endişeli endişeli kadınlara baktı.

Bea, içinde kurutulmuş çiçekler olan Japon işi bir vazoyu kaptığı gibi karşı duvara fırlattı. Vazo duvara çarpıp paramparça oldu.

Maud, Bea'nın omzunu okşadı. "Tamam, geçti, geçti," dedi. Daha başka ne yapabileceğinden çok emin değildi. Çarın tahttan indirilmesine kendisi de çok sevinmişti ama bütün hayatı altüst olan Bea'yı da anlıyordu.

Grout bir parmağıyla bir işaret yaptı ve bir hizmetçi kız korka korka içeri girdi. Kâhya, kırık vazoyu işaret etti; hizmetçi parçaları toplamaya başladı.

Çay servisi bir masanın üzerindeydi: fincanlar, tabaklar, demlikler, sütlükler, krema ve şekerlikler. Bea, delirmiş gibi masanın üstündeki her şeyi yere attı.

"O devrimciler herkesi öldürecekler!"

Kâhya yere çöktü ve kırılıp dökülen şeyleri temizlemeye başladı.

"Kendini harap etme," dedi Maud.

Bea ağlamaya başladı. "Zavallı Çariçe! Ve çocuklar! Onlara ne olacak?"

"Belki uzanıp biraz dinlenmelisin," dedi Maud. "Gel hadi, seni odana götüreyim." Bea'yı dirseğinden tuttu. Bea odasına götürülmeye razı oldu.

"Her şey bitti," diye hıçkırdı Bea.

"Boş ver," dedi Maud. "Belki de bu, yeni bir başlangıçtır."

[X]

Ethel ve Bernie, Aberowen'a gelmişlerdi. Bir nevi balayı geçiriyorlardı ve Ethel, çocukluğunun geçtiği yerleri Bernie'ye göstermenin keyfini yaşıyordu: maden kuyusunun başı, şapel, okul. Hatta Tŷ Gwyn'i –Bea ve Fitz evde değillerdi– bile gösterdi. Ama onu, Gardenya dairesine götürmedi.

Griffiths ailesinin evinde kalıyorlardı; Mrs. Griffiths gene Ethel için Tommy'nin odasını hazırlamıştı. Böylece Gramper yatağından olmadı. Mrs. Griffiths'in mutfağındaydılar ve bir ateist ve devrimci sosyalist olan Len Griffiths, elindeki gazeteyi sallayarak içeri girdi. "Çar devrilmiş!" dedi.

Hep birlikte tezahürat yaparak alkışladılar. Bir haftadır Petrograd'daki isyanları duyuyorlardı ve Ethel, bu işin sonunu merak ediyordu.

"Kim başa geçiyormuş?" diye sordu Bernie.

"Prens Lvov başbakanlığındaki Geçici Hükûmet," dedi Len.

"Öyleyse sosyalizm için bir zafer sayılmaz," dedi Bernie.

"Bence de."

"Hey erkekler, neşelenin –her şey sırayla!" dedi Ethel. "Hadi Çifte Taç'a

gidip kutlayalım. Lloyd'u bir süreliğine Mrs. Ponti'ye bırakırız."

İki kadın şapkalarını taktılar ve hep birlikte bara gittiler. Bir saat içinde barın içi tıklım tıkış doldu. Ethel, anne ve babasının geldiğini de görünce çok şaşırdı. "Onlar burada ne arıyor?" diye sordu Mrs. Griffiths onları görünce.

Birkaç dakika sonra Ethel'in babası bir sandalyenin üstüne çıkıp sessizlik istedi.

"Bazılarınızın beni burada gördüğü için şaşırdığını biliyorum ama özel vakalar özel davranışlara neden oluyor," dedi Da. Bir bira bardağını kaldırdı. "Hayatım boyunca sürdürdüğüm alışkanlığımı değiştirmiş değilim ama bar sahibi bana biraz çeşme suyu verecek kadar iyi kalpliydi." Herkes güldü. "Buraya, Rusya'da vuku bulan zaferi komşularımla paylaşmaya geldim." Bira bardağını havaya kaldırdı. "Devrimin şerefine!"

Herkes neşeyle şerefe kadeh kaldırdı ve içkisini içti.

"Vay canına!" dedi Ethel. "Babam Çifte Taç'ta! Bugünü göreceğimi hiç düşünmemiştim."

[XI]

Josef Vyalov'un, Buffalo'daki ultra-modern *Prairie House* tarzındaki evinde Lev Peshkov, kokteyl dolabından kendine bir içki hazırladı. Artık votka içmiyordu. Varsıl kayınpederi ile birlikte yaşamaya başlayınca İskoç viskisinin tadını öğrenmişti. Amerikalıların buzlu viski içme usulünü seviyordu.

Lev, kayınpeder ve kayınvalidesiyle aynı evde oturmaktan hoşnut değildi. Olga ile kendisine ait olacak başka bir evde yaşamayı isterdi. Ama Olga böylesini tercih ediyordu ve her şeyin parasını babası ödüyordu. Lev, kendi başına bir servet edininceye kadar bu evde kısılıp kalacaktı.

Josef gazete okuyor, Lena da dikiş dikiyordu. Lev kadehini onlara doğru kaldırdı. "Yaşasın Devrim!" dedi, coşkuyla.

"Lafına dikkat et," dedi Josef. "İşler açısından hiç de iyi olmayacak."

Olga içeri girdi. "Bana da biraz şarap koyar mısın lütfen sevgilim," dedi.

Lev, oflamamak için kendini zor tuttu. Olga ondan, anne ve babasının önünde reddedemeyeceği ufak tefek hizmetler istemeye bayılıyordu. Küçük bir kadehe biraz tatlı şarap koydu ve bir garson gibi eğilerek Olga'ya uzattı. Olga, bu hareketteki kinayeyi fark etmeden tatlı tatlı gülümsedi.

Lev, ağzını İskoç viskisiyle doldurup, yuttu; lezzetinin ve boğazını yakışının tadını çıkardı.

"Zavallı Çariçe ve çocukları için çok üzüldüm, onlara ne olacak?" dedi

Mrs. Vyalov.

"Hepsi de ayaktakımı tarafından öldürülecekler, hiç kuşkum yok," dedi Josef.

"Zavallılar. Çar o devrimcilere bunu hak edecek ne yaptı ki?"

"Bu soruyu ben cevaplayabilirim," dedi Lev. Ağzını kapaması gerektiğini biliyordu ama yapamadı; özellikle de viski içini ısıtırken. "Ben on bir yaşındayken annemin çalıştığı fabrika greve gitti."

"Vah vah," dedi Mrs. Vyalov; grevlere inanmazdı.

"Polis, grevcilerin çocuklarını topladı. Bunu hiç unutmam. Çok korkmuştum."

"Böyle bir şeyi neden yapsınlar ki?" diye sordu Mrs. Vyalov.

"Polis hepimizi dövdü," dedi Lev. "Grevci anne ve babalara ders vermek için sopayla kıçımıza kıçımıza vurdular."

Mrs. Vyalov bembeyaz oldu. Çocuklara ve hayvanlara zulüm edilmesine hiç katlanamazdı.

"İşte Çar rejimi bana bunu yaptı anne," dedi Lev.

Kadehindeki buzları salladı. "Onun için Devrim şerefine kadeh kaldırıyorum."

[XII]

"Ne düşünüyorsun Gus?" dedi Başkan Wilson. "Buralarda, gerçekten Petrograd'da bulunmuş tek kişi sensin. Ne olacak sence?"

"Devlet Bakanlığı yetkilileri gibi konuşmaktan nefret ediyorum ama her şey olabilir," dedi Gus.

Başkan güldü. Oval Ofis'teydiler; Wilson masasında oturuyor, Gus da masanın önünde ayakta duruyordu. "Yapma yahu," dedi Wilson. "Bir tahmin yürüt. Ruslar savaştan çekilecek mi çekilmeyecek mi? Yılın en önemli sorusu bu."

"Pekâlâ, söyle söyleyeyim. Yeni hükûmetteki bütün bakanlar, isimleri bile tüyler ürperten politik partilere mensup; partilerinin adında *sosyalist* veya *devrimci* gibi kelimeler geçiyor ama aslında bakanlar, orta sınıfa mensup iş adamı veya meslek sahibi insanlar. Asıl istedikleri, sanayi ve ticareti geliştirme özgürlüğüne kavuşacakları bir burjuva devrimi. Ancak halk, ekmek istiyor, barış ve toprak istiyor: fabrika işçileri için ekmek, askerler için barış, köylüler için toprak. Bunların hiçbiri Lvov ve Kerensky gibi adamların gerçekten umursadıkları şeyler değil. Sorunuzun cevabına gelirsem bence Lvov hükûmeti, yavaş yavaş ve kademeli bir değişim için uğraşacak.

Özellikle sorduğunuz soru için *savaşa devam edecekler* derim. Fakat işçiler tatmin olmayacak."

"Peki, sonunda kim kazanacak?"

Gus, St. Petersburg'a yaptığı seyahati ve Putilov Fabrikasının yıkık dökük, kir pas içindeki atölyesinde onlara lokomotif tekerleği dökümünü gösteren adamı hatırladı. Gus daha sonra aynı adamı, bir kızı polisin elinden kurtarmak için dövüşürken görmüştü. Adını hatırlayamıyordu ama adamı gözünün önüne getirebiliyordu: geniş omuzlar, güçlü kollar, tek parmağı çolak. Ama her şeyden çok, karşı konulamayacak bir kararlılıkla bakan, öfke dolu mavi gözler. "Rus halkı," dedi Gus. "Sonunda, Rus halkı kazanacak."

YİRMİ DÖRT

Nisan 1917

Bahar başındaki ılık bir günde Walter, von der Helbard ailesinin Berlin'deki evlerinin bahçesinde Monika ile geziyordu. Büyük bir evdi; bahçesi de büyüktü: bir tenis kortu, bir bovling alanı, atlar için eğitim maneji, kaydıraklı ve salıncaklı bir çocuk bahçesi. Walter, çocukken buraya geldiğinde bahçenin bir cennet olduğunu düşünürdü. Ama artık huzurlu bir cennet değildi. En yaşlı olanlar hariç bütün atlar orduya verilmiş, tavuklar geniş terasın taşlarını aşındırmışlardı. Monika'nın annesi, tenis kortunda bir domuz besliyor, bovling alanının çiminde keçiler otluyordu ve dedikodulara göre keçileri, Kontes hanım kendisi sağıyordu.

Fakat gene de yaşlı ağaçlar yapraklanmaya durmuş, güneş parlamaya başlamıştı. Walter, paltosunu omzuna atmış, üzerinde yeleği, gömlekle geziyordu –annesinin hiç hoşuna gitmeyecek şekilde soyunmuştu ama annesi o anda evin içinde, Kontesle dedikodu yapıyordu. Kız kardeşi Greta da onlarla birlikte gezintiye çıkmıştı ama daha sonra bir mazeret yaratıp Monika'yla ikisini baş başa bıraktı –annesinin, en azından teorik olarak beğenmeyeceği bir şey daha.

Monika'nın, Pierre adında bir köpeği vardı. Uzun bacaklı, ağırbaşlı, kıvırcık ve pas rengi tüyleri, açık kahverengi gözleri ile *Standard poodle* cinsi bir köpekti. Walter, köpeğin biraz Monika'ya benzediğini düşünmekten kendini alamıyordu; sahibi gibi güzeldi.

Monika'nın köpekle ilişkisini sevmişti: Hayvanı yerli yersiz okşamıyor, abur cuburla beslemiyor ve onunla konuşurken bazı kızların yaptığı gibi çocukça sesler çıkarmıyordu. Monika köpeği serbest bırakıyor, topuğunun dibinde yürümesine izin veriyor ve ara sıra bir tenis topunu uzağa fırlatarak topu alıp getirmesini istiyordu.

"Rusya'da olanlar can sıkıcı," dedi Monika.

Walter, aynı fikirdeymiş gibi başını salladı. Prens Lvov hükûmeti, savaşa devam edeceğini ilan etmişti. Almanya'nın Doğu Cephesi rahatlayamamış, Fransa'ya takviye kuvvet gönderilememişti. Savaş sürüp gidecekti. "Şimdi tek ümidimiz, Lvov hükûmetinin devrilmesi ve barış yanlılarının iktidara gelmesi," dedi Walter.

"Böyle bir ihtimal var mı?"

"Söylemek kolay değil. Solcu devrimciler hâlâ, ekmek, barış ve toprak talep ediyorlar. Hükûmet, demokratik seçimler ve bir Kurucu Meclis sözü verdi -ama kim kazanacak?" dedi Walter. Yerden bir dal parçası aldı ve Pierre'in koşması için uzağa fırlattı. Köpek, dal parçasının peşinden koştu ve gururlana gururlana geri getirdi. Walter eğilip köpeğin başını okşadı; doğrulduğunda Monika çok yakınında duruyordu.

"Senden hoşlanıyorum Walter," dedi, ela gözleriyle doğrudan Walter'ın gözlerinin içine bakarak. "Bana öyle geliyor ki konuşacak konularımız hiç tükenmeyecek."

Walter da öyle hissediyordu ve şimdi onu öpmeye kalksa kızın itiraz etmeyeceğini biliyordu. Bir adım geri çekildi. "Ben de senden hoşlanıyorum," dedi. "Köpeğini de sevdim." Kaygısızca konuştuğunu göstermek için güldü. Gelgelelim, Monika'nın incindiğini anladı. Monika, dudağını ısırıp arkasını döndü. İyi yetiştirilmiş bir kızın olabileceği kadar cesur davranmıştı ve Walter onu reddediyordu.

Yürümeye devam ettiler. Uzun bir sessizlikten sonra Monika sordu: "Merak ediyorum, gizlediğin sırrın nedir?"

Vay canına, diye düşündü Walter, *amma da akıllı.* "Sırrım yok," dedi, yalan söyleyerek. "Senin var mı?"

"Anlatmaya değecek bir şey yok." Uzandı ve Walter'ın omzundan bir şey kovaladı. "Arı konmuş," dedi.

"Arıların ortaya çıkması için daha çok erken."

"Belki de yaz erken gelecek."

"Henüz o kadar sıcak değil."

Monika üşümüş gibi yaptı. "Haklısın, biraz serin. Gidip bana bir şal getirir misin? Mutfağa gidip hizmetçiye sorarsan o bir şal bulur."

"Elbette," dedi Walter. Hava serin değildi ama nasıl bir kapris olursa olsun, bir centilmen asla böyle bir ricayı geri çevirmezdi. Besbelli ki Monika biraz yalnız kalmak istiyordu.

Walter eve geri döndü. Kızın girişimlerini reddetmek zorundaydı ama onu incittiği için üzgündü. Birbirlerine yakışıyorlardı -anneleri bu konuda

haklıydı– ve Monika, neden onu kendinden uzak tutmaya çalıştığını anlayamıyordu.

Walter eve girdi, arka merdivenlerden alt kata indi; siyah elbiseli, dantel kepli, yaşlıca bir hizmetçi buldu. Kadın bir şal bulmaya gitti.

Walter salonda bekledi. Ev, iyi ışıklandırılmış odalar ve yumuşak renklerle çağdaş *Jugendstil*[1] tarzda döşenmiş, Walter'ın anne ve babasının pek sevdiği rokoko süslemeleri çöpe atılmıştı. Sütunlu salonun tabanı tamamen gri mermerle kaplanmış ve mantar rengi bir halı yayılmıştı.

Walter'a, sanki Maud milyonlarca kilometre ötede başka bir gezegendeymiş gibi geliyordu. Ve bir bakıma öyleydi, çünkü savaştan önceki dünya bir daha hiç geri gelmeyecekti. Karısını görmeyeli ve ondan bir haber almayalı üç yıl geçmişti. Her ne kadar Maud'un resmi aklından silinmediyse de – onunla paylaştığı tutkuyu asla unutamazdı– onunla birlikte geçirdiği zamanın güzel detaylarını (Maud'un giysilerini, nerelerde öpüştüklerini veya el ele tutuştuklarını, o bitmek tükenmez bilmez ve birbirinin tıpkısı Londra partilerinde neler yediklerini veya neler konuştuklarını) hatırlamakta zorlanıyor ve bundan sıkıntı duyuyordu. Bazen, savaşın bir şekilde onları boşadığı geçiyordu aklından. Ama bunları aklından atıyor, utanç duyacağı bir sadakatsizlik olarak görüyordu.

Hizmetçi, sarı renkli, kaşmir bir şal getirdi.

Walter, Monika'nın yanına döndüğünde onu; Pierre ayaklarının dibinde, bir ağaç kütüğüne oturmuş olarak buldu. Şalı verdi. Monika şalı omuzlarına sardı. Sarı renk ona yakışmış, gözlerini ve cildini daha parlak göstermişti.

Kızın yüzünde tuhaf bir ifade vardı; Walter'a bir cüzdan uzattı.

"Bu, ceketinin cebinden düştü sanırım," dedi Monika.

"Ah, teşekkür ederim," dedi Walter ve cüzdanı, hâlâ omzunda duran ceketinin cebine soktu.

"Artık eve dönelim," dedi Monika.

"Nasıl istersen."

Monika'nın tavırları değişmişti. Belki de sadece Walter'dan vazgeçmeye karar vermişti. Ya da başka bir şey mi olmuştu acaba?

Bu korkunç düşünceyle sarsıldı. Cüzdanı gerçekten de cebinden düşmüş müydü? Yoksa arı kovalıyor gibi yaparak bir yankesici gibi cüzdanı cebinden almış olabilir miydi? "Monika," dedi, durup, kızın yüzüne bakarak. "Cüzdanımın içine baktın mı?"

"Bana hiçbir sırrının olmadığını söyledin," dedi Monika, kıpkırmızı kesilerek.

[1] Almanca, *Art Nouveau* (Yeni Sanat) anlamında (çev. notu).

Cüzdanında taşıdığı gazete kupürünü görmüş olmalıydı: *Leydi Maud Fitzherbert, her zaman son moda giyinir.* "Çok büyük bir ayıp yaptın," dedi kızarak. Aslında asıl kendine kızıyordu. Suçlanmasına neden olabilecek o fotoğrafı üzerinde taşımamalıydı. Monika o kupürün manasını çözmüşse diğer herkes de çözebilirdi. Ardından şerefi sorgulanarak ordudan atılacaktı. Vatana ihanetle suçlanıp hapse atılabilir hatta idam edilebilirdi. Büyük bir aptallık etmişti. Ama o fotoğrafı asla atmayacağını biliyordu. Maud'dan geriye elinde kalan tek şey, o kupürdü.

Monika, elini Walter'ın koluna koydu. "Hayatım boyunca hiçbir zaman böyle bir şey yapmadım ve çok utanıyorum. Ama çaresiz kaldığımı anlamalısın. Ah Walter, kolayca sana âşık olabilirdim ve senin de bana âşık olabileceğini görüyorum -beni gördüğün zaman gülümseyişinden ve gözlerinden okuyabiliyorum. Ama bana hiçbir şey söylemiyordun!" Gözlerine yaşlar doluyordu. "Aklımı kaybetmek üzereydim."

"Buna sebep olduğum için üzgünüm," dedi Walter; artık dargınlık veya öfke hissetmiyordu. Monika tüm adabımuaşeret kurallarını bir kenara bırakarak ona kalbini açmıştı. Kızın hâline çok üzüldü; aslında hem kendisi hem de Monika için üzgündü.

"Neden benden uzak durmaya çalıştığını anlamam gerekiyordu. Şimdi biliyorum işte. Çok güzel bir kadın; hatta biraz bana benziyor." Gözlerindeki yaşları sildi. "Seni benden önce bulmuş, hepsi bu." Ela gözleriyle yüreğini okur gibi Walter'a baktı. "Sanırım nişanlısınız."

Walter, kendisiyle bu kadar dürüstçe konuşan birine yalan söyleyemezdi. Ne söyleyeceğini bilemedi.

Walter'ın tereddüdünü gören Monika nedenini tahmin etmekte gecikmedi. "Aman Tanrı'm," dedi. "Evlisiniz, değil mi?"

Feci bir durumdaydı. "İnsanlar öğrenirse başım fena hâlde derde girer," diyebildi.

"Biliyorum."

"Umarım bu sırrımı saklayacağına güvenebilirim."

"Bunu nasıl söylersin?" dedi Monika. "Sen, bugüne kadar tanıdığım en iyi adamsın. Sana zarar verecek hiçbir şey yapmam. Nefesimle bile benden çıkmaz."

"Teşekkür ederim. Sözünde duracağını biliyorum."

Monika başını çevirdi; gözyaşlarını zapt etmeye çalıyordu. "İçeri girelim," dedi. Salona girdiler. "Sen git, ben yüzümü yıkamalıyım."

"Tamam."

"Umarım..." dedi Monika hıçkırarak. "Umarım ne kadar şanslı bir kadın

olduğunu biliyordur," diye fısıldadı. Sonra döndü ve yandaki odaya girdi.

Walter ceketini giydi, kendine çeki düzen verdi ve mermer basamaklardan yukarı kata çıktı. Kabul salonu da aynı şekilde abartısız bir tarzda döşenmişti: sarı ahşap ve uçuk tonda mavimsi yeşil perdeler. Monika'nın ebeveyninin kendi ebeveyninden daha zevkli olduğuna karar verdi.

Annesi yüzüne bakınca bir şeylerin yolunda gitmediğini anında anladı.

"Monika nerede?" dedi, azarlar gibi.

Walter, bir kaşını kaldırarak annesine baktı. Cevabı "Tuvalete gitti," olabilecek bir soruyu sormak annesine yakışmamıştı. Demek ki annesi gergindi. "Birkaç dakikaya bize katılacak," dedi Walter, usulca.

"Şuna bak," dedi babası, bir kâğıt sayfası sallayarak. "Zimmermann'ın ofisi fikrimi almak için bana yollamış. O Rus devrimciler Almanya'dan geçmek istiyor. Cesarete bak!" Otto birkaç bardak *schnapps* içmişti ve fazlasıyla canlı ve neşeliydi.

"Hangi devrimcilermiş bunlar baba?" dedi Walter, nazikçe. Aslında cevap umurunda değildi ama konuşacak bir konu çıktığına memnundu.

"Zürih'tekiler! Martov ve Lenin ve yandaşları. Rusya'da ifade özgürlüğü var sözde ve şimdi Çar da devrildiği için vatanlarına dönmek istiyorlar. Ama bu ülkeye giremezler!"

"Sanırım girebilirler. İsviçre'den Rusya'ya gitmek için Almanya'dan geçmekten başka yol yok ve diğer yollardan giderlerse cephe hatlarından geçmek zorundalar. Fakat İngiltere'den kalkıp Kuzey Denizi'ni aşarak İsveç'e giden buharlılar hâlâ çalışıyor, değil mi?" dedi Monika'nın babası Konrad von der Helbard, düşüne düşüne.

"Evet," dedi Walter. "Fakat Britanya üstünden gitme tehlikesini göze almazlar. Britanya, Trotsky ve Bukharin'i tutukladı. Fransa ve İtalya daha da beter."

"Yani bize mecburlar!" dedi Otto, zafer kazanmış gibi.

"Dışişleri Bakanı Zimmermann'a ne tavsiye edeceksin baba?" diye sordu Walter.

"Reddetmesini elbette. O pisliklerin bizim halkımızı da zehirlemelerini istemeyiz. Bu şeytanların Almanya içinde ne dolaplar çevireceklerini kim bilebilir?"

"Lenin ve Martov," dedi Walter, derin derin düşünüyormuş gibi. "Martov bir Menşevik[2] ama Lenin Bolşevik." Alman istihbaratı Rus devrimcileri çok yakından izliyordu.

[2] Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi, Lenin ve Martov liderliklerinde ikiye bölününce ortaya çıkan grup. Kelime anlamı olarak Bolşevik, çoğunluk anlamında, Menşevik ise *azınlık* anlamına geliyor (çev. notu).

"Bolşevikler, Menşevikler, Sosyalist Devrimciler, hepsi birbirinin aynı."

"Hayır, değiller," dedi Walter. "En zorluları da Bolşevikler."

"İşte size onları ülkemizin dışında tutmak için bir neden daha," dedi Monika'nın annesi, heyecanlı heyecanlı.

Walter duymazdan geldi. "Daha da önemlisi, Rusya dışındaki Bolşevikler, içindekilerden çok daha fazla radikaldir. Petrograd Bolşevikleri Prens Lvov'un Geçici Hükûmetini destekliyor ama Zürih'teki yoldaşları desteklemiyor."

Walter'ın kız kardeşi Greta sordu. "Böyle bir şeyi nereden biliyorsun?"

Walter biliyordu; çünkü İsviçre'deki, devrimcilerin postalarına sızmayı başaran Alman casuslarının raporlarını okumuştu. Fakat bunu söylemedi. "Lenin, birkaç gün önce Zürih'te bir konuşma yaptı ve Geçici Hükûmeti reddetti."

Otto, önemsemiyormuş gibi bir ses çıkardı; fakat Konrad von der Helbard koltuğunda ileri doğru değildi. "Ne düşünüyorsun genç adam?"

"Devrimcilerin Almanya'dan geçişlerini reddederek Rusya'yı, yıkıcı ve bölücü siyasi fikirlerden koruyoruz."

Annesi şaşkın şaşkın baktı. "Açıklar mısın lütfen?"

"O tehlikeli adamların vatanlarına dönmeleri için yardım etmeyi öneriyorum. Oraya vardıklarında ya Rus Hükûmeti'nin kuyusunu kazarak savaş kabiliyetini azaltacaklar ya da iktidara gelip kendileri barış yapacaklar. Her iki durumdan da Almanya kazançlı çıkar."

Herkes bunu düşünürken bir sessizlik oldu.

Sonra Otto kahkahayla güldü ve ellerini birbirine vurdu. "Benim özbeöz oğlum!" dedi. "Neticede babasının da bazı taraflarını almış!"

[II]

Canım sevgilim,

Zürih, bir göl kıyısındaki soğuk bir şehir –diye yazdı Walter– *ama su, gölün üstünde ışıl ışıl; çepeçevre yemyeşil dağ yamaçları ve uzaklardan Alpler görünüyor. Caddelerin öyle bir örüntüsü var ki hiç dönemeç yok. İsviçreliler Almanlardan bile daha tertipli! Keşke sen de burada olsaydın, benim sevgili arkadaşım, keşke benim olduğum her yerde sen de olsaydın!!!*

(Ünlem işaretlerini, posta denetçisi bunun heyecanlı bir kızın mektubu olduğunu düşünsün diye koymuştu. Walter, tarafsız İsviçre'deydi ama gene

de mektup metninin, ne göndereni ne de alıcıyı ele vermesini istemiyordu.)

Merak ediyorum, acaba münasip bekârların davetsiz ilgilerinin verdiği mahcubiyete katlanmak zorunda kalıyor musun? Öyle güzel, öyle sevimlisin ki mutlaka katlanmak zorunda kalıyorsundur. Aynı sorun bende de var. Ben güzel ya da sevimli değilim elbette ama buna rağmen bana da kur yapanlar oluyor. Annem benim evlenmem için birini seçmiş; kız kardeşimin kankalarından biri ve uzun zamandır tanıdığım ve hoşlandığım bir insan. Bir süre epey zor oldu ama korkarım benim evlilikten de öte bir arkadaşlığımın olduğunu keşfetti. Ancak sırrımızın güvende olduğuna inanıyorum.

(Bir posta denetçisi mektubu buraya kadar okumuş olursa şimdi mektubun bir lezbiyenden sevgilisine gittiğini düşünecekti. Mektup, Britanya'daki biri tarafından okunduğunda da aynı sonuca varılacaktı. Bu da çok önemli değildi: Yirmi altı yaşında ve hâlâ bekâr bir feminist olan Maud'un kendi cinsine eğilimli olduğundan kuşkulanıldığına hiç şüphe yoktu.)

Birkaç gün sonra, su kıyısındaki bir başka soğuk şehirde, Stockholm'de olacağım; benim için oradaki Grand Hotel'e mektup gönderebilirsin.

(İsveç de İsviçre gibi İngiltere'yle posta hizmetleri açısından tarafsız bir ülkeydi.)

Senden haber almak çok ama çok hoşuma gidecek!!!
O zamana kadar, benim harika sevgilim, sevgilini unutma – Waltraud

[III]

ABD, 6 Nisan 1917 günü Almanya'ya savaş ilan etti. Walter, böyle olacağını bekliyordu; gelgelelim gene de bu kararın yarattığı darbenin şiddetini hissetti.

Amerika zengin, enerjik ve demokratik bir ülkeydi; ondan daha korkunç bir düşmanı hayal dahi edemezdi. Tek ümitleri, Rusya'nın yıkılması ve Amerikalılar askerlerini toplayana kadar geçecek süre içinde, Batı Cep-

hesi'nde Almanya'nın kazanmasına imkân yaratmasıydı.

Üç gün önce, sürgündeki otuz iki Rus devrimci, Zürih'teki Zähringerhof Hotel'de toplanmışlardı: erkekler, kadınlar ve Robert adında, dört yaşında bir oğlan. Trenle vatanlarına dönebilmek için oradan, tren istasyonunun barok tarzındaki kemerli binasına yürüdüler.

Walter, bu olmayacak diye çok korkmuştu. Menşevik lider Martov –bir devrimci için oldukça tuhaf bir hürmetkârlıkla– Geçici Hükûmetten izin almadan Rusya'ya dönmeyi reddetmişti. İzin verilmedi ama Lenin ve Bolşevikler gene de ülkelerine dönmeye karar verdiler. Walter, bu yolculukta bir fırıldak çevrilmemesi için Bolşevik grupla birlikte nehir kıyısındaki istasyondan trene bindi.

Bu, Almanya'nın gizli silahı, diye düşündü Walter: *Rus Hükûmetini devirmek isteyecek otuz iki tane hoşnutsuz, rahatsız ve uyumsuz insan. Tanrı yardımcımız olsun.*

Lenin adıyla bilinen Vladimir Ilyich Ulyanov, kırk altı yaşında, kısa boylu, tıknaz yapılı bir adamdı; derli toplu giyiniyordu ama şıklıktan uzaktı, çünkü giyim tarzına vakit ayıramayacak kadar meşguldü. Bir zamanlar kızıl saçlıydı ama saçları erken yaşta dökülmüştü; şimdiyse başında, körelmiş organ kalıntısı gibi görünen saçların çevrelediği parlak bir kubbe ve arasına birkaç ak düşmüş *Vandyke* tarzı bir sakalı vardı. İlk bakışta Walter onu pek etkileyici bulmamıştı; itici ve kötü görünüşlüydü.

Walter, Dışişleri Bakanlığı tarafından, Bolşeviklerin Almanya'daki seyahati boyunca gerekli bütün yardımı yapmakla görevlendirilmiş kıdemsiz bir refakat memuru gibi davranıyordu. Lenin ona dikkatli dikkatli ve değer biçiyormuş gibi baktı: Besbelli ki Walter'ın gerçekte bir nevi istihbarat görevlisi olduğunu tahmin etmişti.

Schaffhausen'a kadar geldiler ve sınırda, bir Alman trenine aktarma yaptılar. İsviçre'nin Almanca konuşulan bir bölgesinde yaşadıkları için hemen hepsi epeyce Almanca biliyordu. Lenin ise gayet iyi Almanca konuşuyordu.

Walter, Lenin'in sıra dışı bir dil bilimci olduğunu öğrendi. Akıcı bir Fransızca, anlaşabileceği kadar iyi İngilizce konuşuyor, Antik Grekçe ile yazılmış Aristo okuyabiliyordu. Lenin'in zihnini rahatlama şekli, bir iki saat boyunca bir yabancı dil sözlüğü okumaktı.

Gottmadingen'de tekrar aktarma yaptılar ve bu defa, onlar için özel olarak hazırlanmış ve bulaşıcı hastalık taşıyorlarmış gibi mühürlenmiş bir vagona bindiler. Vagonun dört kapısından üçü, kilitliydi. Dördüncüsü, Walter'ın uyku kompartımanının yanındaydı. Bu tedbir, aşırı endişeli Alman yetkilileri teskin etmek içindi ama aslında gerek bile yoktu; çünkü Rusların,

kaçmak gibi bir arzuları yoktu, vatanlarına gitmek istiyorlardı.

Lenin ve karısı Nadya, ikisine özel bir odada kalıyorlardı ama diğerleri dörder kişilik kompartımanlara doldular. *Eşitlikçilik de bir yere kadar*, diye düşündü Walter, dalga geçerek.

Tren, güneyden kuzeye doğru Almanya'yı katederken Walter da Lenin'in donuk görüntüsünün altındaki karakter gücünü anlamaya başladı. Lenin'in, yiyecek, içecek, rahatlık veya mülkiyetle hiçbir ilgisi yoktu. Bütün gününü politikaya harcıyordu. Her daim ya politika tartışıyor ya politika yazıyor ya da politika düşünüyor ve notlar tutuyordu. Walter fark etti ki tartışmalarda konu Rusya veya politikayla ilgiliyse sanki Lenin her zaman, diğer yoldaşlarından daha çok şey biliyor ve onlardan daha çok ve daha derin düşünüyordu; ancak tartışma bu konuların dışındaysa işte o zaman yeterli derecede bilgili olmadığı anlaşılıyordu.

Lenin gerçek bir oyunbozandı. İlk gece, gözlüklü genç Karl Radek, yan kompartımanda fıkra anlatıyordu: "Bir adam, 'Nicholas bir *geri zekâlı*' dediği gerekçesiyle tutuklanmış. Adam polise demiş ki: 'Ben başka bir Nicholas'tan bahsediyordum, çok sevgili Çarımızdan değil.' Polis de adama demiş ki: 'Yalan söylüyorsun! Eğer *geri zekâlı* sözünü kullanıyorsan Çardan bahsettiğin çok açık!'"

Radek'in yanındakiler fıkraya gülerken biraz da şamata yaptılar. Lenin, burnundan soluyarak kompartımanından çıktı ve herkese sessiz olmalarını emretti.

Lenin, tütün içilmesinden hoşlanmıyordu. Kendisi, ta otuz yıl önce, annesinin ısrarı üzerine tütünü bırakmıştı. Lenin'e hürmetlerinden insanlar, vagonun sonundaki tuvalette tütün içiyorlardı. Otuz iki kişi için sadece tek bir tuvalet olduğundan kapısında ağız dalaşları çıkıyor ve kuyruklar oluşuyordu. Lenin, bu sorunu çözmekte entelektüel zekâsını kullandı. Biraz kâğıt keserek iki türlü biletler hazırladı: bir türü normal tuvalet kullanımı, diğer türü ise daha az sayıda ve tütün içmek için. Ve herkese bu biletlerden dağıttı. Bu uygulama, tuvalet kuyruğunu ve tartışmaları ortadan kaldırdı. Walter'ın hoşuna gitti. İşe yaramıştı ve herkes de memnundu ama ne bir tartışma olmuştu ne de kolektif bir karar alma süreci yaşanmıştı. Bu grup içinde Lenin, sevecen bir diktatördü. Gerçekten iktidara geldiğinde Rus İmparatorluğu'nu böyle mi yönetecekti? Peki, iktidara gelebilecek miydi? Gelemezse Walter boşuna vakit harcıyor demekti. Düşünebildiği kadarıyla Lenin'in iktidar olma ihtimalini artırmanın tek bir yolu vardı ve bu konuda bir şeyler yapmaya karar verdi.

Son etapta Ruslara tekrar katılacağını söyleyerek Berlin'de trenden indi.

"Geç kalma," dedi gruptan biri. "Bir saat sonra kalkacağız."

"Çabuk dönerim," dedi Walter. Tren, ancak Walter söylediğinde kalkacaktı ama Ruslar bunu bilmiyordu.

Vagon, Potsdamer İstasyonu'ndaydı ve oradan, eski Berlin'in göbeğindeki Wilhelmstrasse 76 numaradaki Dışişleri'ne yürümesi sadece birkaç dakika sürdü. Babasının ferah odasında, maun ağacından yapılmış büyük bir çalışma masası, Kayzerin bir tablosu ve Otto'nun son Londra seyahatinde aldığı 18. yüzyıldan kalma krem rengi meyve kâsesi dâhil, bütün seramik koleksiyonunu sakladığı cam kapılı vitrin vardı.

Tam da Walter'ın bulmayı umduğu gibi Otto, masasının başındaydı.

"Lenin'in inançlarında hiçbir şüphe yok," dedi babasına, kahvesini içerken. "Despotizmin bütün sembollerinden –Çar'dan– Rus toplumunu değiştirmeden kurtulduklarını söylüyor. İşçiler kontrolü ele almakta başarısız oldu; her şeyin kontrolü hâlâ orta sınıfta. Üstüne üstlük, Lenin bir sebeple Kerensky'den nefret ediyor."

"İyi de Geçici Hükûmeti devirebilecek mi?"

Walter, bunu bilemeyeceğini belirtmek ister gibi ellerini iki yana açtı. "Oldukça zeki, kararlı, doğuştan lider bir adam ve çalışmak dışında bir şey yapmıyor. Fakat Bolşevikler, iktidar mücadelesi veren bir düzine diğer parti arasında küçük bir parti; kimin en tepeye çıkacağını bilmenin hiçbir yolu yok."

"Yani bütün bu uğraşımız hiçbir sonuç vermeyebilir."

"Bolşeviklerin kazanması için bir şeyler yapmadığımız takdirde evet, öyle."

"Ne gibi şeyler?"

Walter derin bir nefes çekti. "Onlara para vermek gibi."

"Ne?" Otto sinirlenmişti. "Alman Hükûmeti sosyalist devrimcilere para mı verecek?"

"Başlangıç için yüz bin ruble öneriyorum," dedi Walter, sakin sakin. "Tercihen on rublelik altın parçalar hâlinde temin edebilirsen iyi olur."

"Kayzer buna asla razı olmaz."

"Ona söylemek gerekiyor mu? Zimmermann bunu kendi yetkisi dâhilinde onaylayabilir."

"Böyle bir şeyi asla yapmaz."

"Emin misin?"

Otto, uzun bir süre düşünceli düşünceli Walter'ın yüzüne baktı.

Sonra konuştu: "Ona soracağım."

[IV]

Trende geçen son üç günden sonra Ruslar Almanya'dan çıktılar. Kıyıdaki Sassnitz'de, onları Baltık Denizi'nden geçirip İsveç'in güney ucuna ulaştıracak *Queen Victoria* feribotundan bilet aldılar. Walter da onlarla gitti. Baltık Denizi'ni geçmek oldukça zorlu bir yolculuktu; güvertede ateşli bir politik tartışmaya girdikleri için denizde olan biteni bile fark etmeyen Lenin, Radek ve Zinoviev haricinde herkesi, deniz tuttu.

Stockholm'e gitmek için bir gece trenine bindiler ve Stockholm'de, sosyalist *Borgmastare*[3] tarafından verilen bir *hoş geldin* kahvaltısı ile karşılandılar. Walter, Maud'dan gelen bir mektubun kendisini beklediğini ümit ederek Grand Hotel'e gitti. Ama hiçbir şey yoktu.

Öylesine büyük bir hayal kırıklığı yaşıyordu ki kendini körfezin buzlu sularına atmak istedi. Üç yıl sonra karısıyla iletişim kurabilmek için ele geçirdiği tek fırsat buydu ve bir şeyler yolunda gitmemişti. Acaba Maud mektubunu almamış mıydı?

Her türlü kötü ihtimal düşüncesinin işkencesi altındaydı. Maud onu hâlâ seviyor muydu? Yoksa onu unutmuş muydu? Acaba hayatına başka bir adam mı girmişti? Walter tam bir karanlık içindeydi.

Lenin, kendisi pek gönüllü olmasa da Radek ve iyi giyimli İsveç sosyalistleri onu, PUB mağazasının erkek giyim reyonuna götürdüler. Rusların ayaklarındaki kabaralı dağ botları ortadan kayboldu. Lenin, kadife yakalı bir palto ve yeni bir şapka aldı. "Şimdi," diyordu Radek, "en azından halkına yol gösterecek bir adam gibi giyindi."

O akşam hava kararduğında Ruslar, Finlandiya'ya gidecek trene binmek için istasyona gittiler. Walter gruptan orada ayrılacaktı ama gene de onlarla birlikte istasyona gitti. Tren kalkmadan önce Lenin ile baş başa bir görüşme yaptı.

Bir kompartımanın, Lenin'in kel kafasında parlayan loş ışığı altında oturdular. Walter gergindi. Bu işi iyi kotarmalıydı. Lenin'e yalvarmanın veya rica etmenin hiçbir faydası olmayacağından emindi. Ve bu adamın gözünü korkutmak da kesinlikle imkânsızdı. Sadece pür mantıkla ikna edilebilirdi.

Walter bir konuşma hazırlamıştı. "Alman Hükûmeti vatanınıza dönmeniz için size yardım ediyor," dedi. "Bunu sadece iyi niyetimizle yapmadığımızı biliyorsunuz."

Lenin, akıcı bir Almanca ile onun sözünü kesti. "Bunun, Rusya'nın hay-

[3] İsveç ve Norveç'te belediye başkanlarına verilen ve artık kullanılmayan bir unvan (çev. notu).

rına olmayacağını düşünüyorsunuz!" diye bağırdı.

Walter onunla ters düşmek niyetinde değildi. "Ama gene de yardımımızı kabul ettiniz."

"Devrim uğruna! Doğru ile yanlışın tek standardı bu."

"Böyle söyleyeceğinizi tahmin etmiştim." Walter'ın elinde ağır bir bavul vardı. Bavulu, küt diye vagonun zeminine koydu. "Bu bavulun dibindeki gizli bölmede, banknot ve metal paralar hâlinde yüz bin ruble bulacaksınız."

"Ne?" dedi Lenin; normalde pek de istifini bozmayan bir adamdı ama şimdi ürkmüş gibiydi. "Ne için?"

"Sizin için."

Lenin, rencide olmuşa benziyordu. "Rüşvet mi?" dedi, öfkeyle.

"Kesinlikle değil," dedi Walter. "Size rüşvet vermeye ihtiyacımız yok. Sizin amaçlarınızla bizimkiler aynı. Geçici Hükûmeti devireceğinizi ve savaşa son vereceğinizi söylediniz."

"Ne için öyleyse?"

"Propaganda için. Mesajınızı yayabilmeniz için. Bu, bizim de yaymak istediğimiz bir mesaj: Rusya ve Almanya arasında barış."

"Böylece Fransa'ya karşı kapitalist-emperyalist savaşınızı kazanabileceksiniz!"

"Daha önce de söyledim, size sırf iyi niyetimizden dolayı yardım etmiyoruz –siz de bizden iyi niyet bekliyor değilsiniz. Sadece gerçekçi bir politika, hepsi bu. Şu an için sizin çıkarlarınız bizimkilerle örtüşüyor."

Lenin, Radek ona yeni elbiseler almak için ısrar ettiğinde baktığı gibi bakıyordu; bu fikirden nefret ediyor ama akla uygun olduğunu inkâr edemiyordu.

"Ayda bir buna yakın bir meblağı size vereceğiz –barış kampanyasını etkin bir şekilde yürüttüğünüz sürece elbette," dedi Walter.

Uzun bir sessizlik oldu.

"Doğru ile yanlışın tek standardının Devrimin başarısı olduğunu söylediniz. Öyleyse bu parayı almalısınız," dedi Walter, sessizliği bozarak.

İstasyon platformunda bir düdük çaldı.

Walter ayağa kalktı. "Şimdi sizden ayrılmalıyım. Hoşça kalın. Şansınız bol olsun."

Lenin, yerdeki bavula bakıyordu; cevap vermedi.

Walter kompartımandan çıktı ve trenden indi.

Dönüp Lenin'in kompartımanının penceresine baktı.

Küçük bir ihtimal olduğunu düşünse de pencerenin açılıp bavulun dışarı

atılmasını bekliyordu.

Tekrar bir düdük çaldı ve trenden bir ıslık yükseldi. Vagonlar kımıldadı ve hareket etmeye başladı; tren, içinde Lenin, diğer Rus sürgünler ve para dolu bavulla birlikte yavaş yavaş ve buhar saça saça istasyondan ayrıldı.

Walter, ceketinin göğüs cebinden mendilini çıkardı ve alnını sildi; soğuk havaya rağmen terliyordu.

[V]

Walter, tren istasyonundan çıkıp kıyı boyunca Grand Hotel'e doğru yürüdü. Hava kararmıştı ve soğuk doğu rüzgârı Baltık Denizi üzerinden esiyordu. Gayet neşeli olmalıydı: Lenin'e rüşvet vermişti! Ama nedense kendini çökmüş gibi hissediyordu. Maud'un sessizliğinden dolayı, olması gerekenden daha fazla bir bunalım içindeydi. Maud'un mektup yazmaması için bir düzine olası sebep vardı. Hemen en kötüsünü düşünmemeliydi. Ama kendisi Monika'ya kapılmanın sınırına kadar gelmişti; Maud'un başına da benzer bir şey gelmiş olamaz mıydı? Maud'un onu unuttuğunu düşünmekten kendini alıkoyamıyordu.

Bu gece sarhoş olmaya karar verdi.

Resepsiyonda, daktiloyla yazılmış bir not verdiler eline: "Lütfen Süit 201'e gidin. Orada size bir mesaj var." Süitte, Dışişleri'nden bir görevli bulacağını düşündü. Belki de Lenin'i destekleme fikrinden vazgeçmişlerdi. Öyleyse bile artık çok geçti.

Merdivenleri çıktı, 201'in kapısını çaldı. İçeriden, Almanca konuşan boğuk bir ses geldi: "Evet?"

"Walter von Ulrich,"

"İçeri gelin, kapı açık."

Walter içeri girdi ve kapıyı kapattı. Süit, mum ışıklarıyla aydınlatılmıştı.

"Bana mesaj getiren biri varmış," dedi Walter, loş ışıklı odaya göz gezdirerek. Bir koltuktan bir silüet kalktı. Bir kadındı; sırtı kapıya dönüktü ama bir şey, Walter'ın kalbini hoplattı. Kadın yüzünü döndü.

Kadın, Maud'du!

Walter'ın çenesi sarktı; sanki bedeni felce uğramıştı.

"Merhaba Walter," dedi Maud.

Sonra, kontrolünü kaybetti ve kendini Walter'ın kollarına attı.

Maud'un tanıdık kokusu Walter'ın burnuna doldu. Maud'un saçlarını öptü, sırtını okşadı. Ağlamaktan korktuğu için konuşamıyordu. Maud'u kendi bedenine yapıştırdı ve kıracak kadar sıktı; onun gerçek olduğuna

inanamıyordu; gerçekten de onu tutuyor, ona dokunuyordu; yaklaşık üç senedir acı çekerek özlediği bir şeydi bu. Maud başını kaldırıp ona baktı; gözleri yaşarmıştı. Walter da onun yüzüne baktı ve gördüklerini âdeta içti. Maud hem aynıydı hem de farklıydı: Daha inceydi; gözlerinin altında, daha önce orada olmayan çizgiler vardı ama insanın içine işleyen o zeki bakışlar, hâlâ oradaydı.

Maud, İngilizce konuştu: "He falls to such perusal of my face, as he would draw it[4]."

Walter gülümsedi. "Biz Hamlet ve Ophelia değiliz, lütfen rahibe manastırına falan gitme[5]."

"Güzel Tanrı'm, seni çok özlemişim."

"Ben de seni. Sadece bir mektup bekliyordum –ama bu! Buraya gelmeyi nasıl becerdin?"

"Pasaport dairesine, İskandinav politikacılarla kadınlara oy hakkı konusunda röportaj yapacağımı söyledim. Sonra bir partide İçişleri Bakanı ile karşılaştım ve talebimi kulağına fısıldadım."

"Peki, buraya nasıl geldin?"

"Yolcu gemileri hâlâ çalışıyor."

"Fakat bu çok tehlikeli –bizim denizaltılar her şeyi batırıyor."

"Biliyorum. Ama tehlikeyi göze aldım. Çok çaresizdim." Maud tekrar ağlamaya başladı.

"Gel oturalım." Kolu hâlâ Maud'un belinde, onu koltuğa doğru götürdü.

"Hayır," dedi Maud, tam oturmak üzereyken. "Savaştan önce çok uzun bir süre bekledik." Walter'ın elini tuttu ve onu, yatak odasına açılan iç kapıya yöneltti. İçerideki şömine ateşinde odunlar çıtırdıyordu. "Daha fazla zaman kaybetmeyelim. Yatağa gel."

[VI]

Grigori ve Konstantin 16 Nisan Pazartesi akşamı geç vakitte, yurda dönen Lenin'i Finlandiya İstasyonu'nda karşılamaya giden Petrograd Sovyeti heyetindeydiler.

Son on yedi yılın birkaç ayı hariç sürgünde yaşadığı için, heyettekilerin pek çoğu Lenin'i hiç görmemişlerdi. Lenin Rusya'dan ayrıldığında Grigori on bir yaşındaydı; ancak onun şöhretini biliyordu. Ve Lenin'i karşılamak

[4] Hamlet'te Ophelia'nın tiradından bir bölüm; İngilizce, "Yüzümü incelemeye öyle dalmış ki sanki sorguya çekiyor" anlamında (çev. notu).

[5] Hamlet'in Ophelia'ya manastıra gitmesini söylediği tiradı hatırlatıyor (çev. notu).

için istasyona biriken kalabalığa bakılırsa bunu bilen daha binlerce insan vardı. Grigori, istasyonda neden bu kadar çok insan olduğunu merak etti. Belki Lenin'i seviyorlardı; belki de Geçici Hükûmetten memnun değildiler ya da belki orta sınıftan gelen bakanlardan kuşkulu ve savaş bitmediği için öfkeliydiler.

Finlandiya İstasyonu, Vyborg bölgesinde ve dokuma atölyeleri ile Birinci Makineli Tüfek Alayının yakınındaydı. Grigori bir hainlik olacağını sanmıyordu ama gene de Isaak'tan, her ihtimale karşı muhafızlık görevi yapacak birkaç müfreze ve zırhlı araç getirmesini istedi. İstasyon çatısında bir ışıldak vardı ve birisi, ışıldağı karanlıkta bekleyen insan kalabalığı üzerinde gezdirerek oyun oynuyordu.

İstasyonun içi, ellerinde kızıl bayraklar ve pankartlar taşıyan asker ve işçilerle kaynıyor bir askerî bando, marş çalıyordu. Gece yarısından yirmi dakika önce iki grup denizci, şeref kıtası oluşturmak için platformda yerini aldı. Sovyet delegeleri, önceleri Çar ve ailesine hizmet veren büyük bekleme salonunda aylak aylak dolaşıyorlardı ama Grigori, dışarı çıkıp kalabalığa karıştı.

Vakit gece yarısına yaklaştığında Konstantin, demir yolunu gösterdi ve onun işaret ettiği tarafa bakan Grigori, uzaktaki trenin ışıklarını gördü. Bekleşen insanlardan bir velvele koptu. Tren, buhar ve duman saçarak istasyona girdi, tıslaya tıslaya durdu. Önünde 293 yazan trendi.

Kısa bir duraksamadan sonra, kruvaze kesimli yün palto giymiş ve fötr şapka takmış, tıknaz bir adam trenden indi. Grigori, bu adamın Lenin olamayacağını düşündü – patron sınıfının elbiselerini giyiyor olamazdı, değil mi?

Genç bir kadın öne çıktı; tıknaz adama bir buket çiçek verdi ve adam, nezaketsiz bir ifadeyle buketi aldı. Bu, Lenin'di.

Hemen arkasında, bir problem çıkması ihtimaline karşı Lenin'i sınırda karşılaması için, Bolşevik Merkez Komite tarafından gönderilen Lev Kamenev vardı. Ancak Lenin, hiçbir sorun çıkmadan ülkeye kabul edilmişti. Kamenev şimdi, kraliyete ait bekleme odasına gitmeleri gerektiğini işaret ediyordu.

Lenin, gayet kaba bir tavırla Kamenev'e sırtını döndü ve denizcilere yöneldi. "Yoldaşlar!" diye bağırdı. "Aldatıldınız! Bir devrim yaptınız –ama meyveleri, Geçici Hükûmetin hainlerince sizden çalındı!"

Kamenev bembeyaz oldu. Sol kanattaki hemen herkesin, en azından bir süreliğine Geçici Hükûmeti desteklemelerine ilişkin bir siyaset güdülüyordu.

Ancak Grigori keyiflendi. Burjuva demokrasisine inanmıyordu. Çarın 1905 yılında izin verdiği parlamento, aslında bir aldatmacaydı; huzursuzluk sona erdiğinde parlamentonun yetkileri elinden alınmış ve herkes işinin başına dönmüştü. Bu Geçici Hükûmet de aynı akıbete doğru gidiyordu.

Ve şimdi, en azından bir kişi bunu açıkça söyleyecek cesareti gösteriyordu.

Grigori ve Konstantin, Lenin ve Kamenev'in peşinden kabul salonuna gittiler. Onların ardından, içerisi tıklım tıkış olana kadar kalabalık da içeriye doldu. Petrograd Sovyeti Başkanı kel kafalı, fare suratlı Nikolai Chkeidze, öne çıktı. Lenin'in elini sıktı. "Petrograd Sovyeti ve Devrim adına Rusya'ya gelişinizi selamlıyoruz. Fakat..."

Grigori, bir kaşını kaldırıp Konstantin'e baktı. Bu *fakat* kelimesi, bir *hoş geldin* konuşması içinde uygunsuz kaçmış gibiydi. Konstantin, kemikli omuzlarını yukarı kaldırdı.

"Fakat inanıyoruz ki Devrimci Demokrasinin esas görevi..." Chkeidze durdu ve vurguluya vurgulaya konuştu: "İster içeriden gelsin ister dışarıdan, her çeşit saldırıya karşı devrimimizi savunmaktır."

Konstantin mırıldandı: "Bu bir *hoş geldin* konuşması değil, bu bir uyarı."

"İnanıyoruz ki bunu başarmak için ihtiyacımız olan şey, çözülmek değil, bütün devrimci gruplarınızla birleşmektir. Umuyoruz ki siz de bizimle aynı fikirde olacak ve bu amacı takip edeceksiniz."

Delegelerin bazıları nezaketen alkışladı.

Lenin, cevap vermeden önce durdu. Etrafındaki yüzlere ve müsrifçe süslenmiş tavana baktı. Sonra, kasıtlı bir hakaret gibi görünen kaba bir tavırla Chkeidze'e sırtını dönerek kalabalığa hitap etti.

"Yoldaşlar, askerler, denizciler, işçiler!" dedi, orta sınıf parlamenterleri kasten dışlayarak. "Sizleri, Dünya Proletarya Ordusunun öncü birliği olarak selamlıyorum. Bugün... Veya belki de yarın, Avrupa emperyalizminin tamamı çökebilir. Yaptığınız Devrim, yeni bir çağ açtı. Yaşasın Dünya Sosyalist Devrimi!"

Kalabalık coşkuyla bağırdı. Grigori şaşkındı. Kısa zaman önce ve sadece Petrograd'da bir devrim yapmışlardı –ve sonuçları hâlâ şüphe götürür durumdaydı. Bu durumda bir *dünya* devrimini nasıl düşünebilirlerdi? Ama gene de bu fikir onu heyecanlandırmıştı. Lenin haklıydı: Bütün insanlar, onca adamı lüzumsuz bir savaşa gönderen efendilerine karşı durmalıydılar.

Lenin, delegelerden uzaklaştı ve meydanın ortasına gitti.

Bekleyen kalabalıktan bir tezahürat sesi yükseldi. Isaak'ın askerleri Lenin'i kaldırıp zırhlı aracın sağlam çatısına çıkardılar. Işıldak Lenin'i aydın-

lattı. Lenin şapkasını çıkardı. Sesi, yeknesak bir havlama gibi çıkıyordu ama kelimeleri kıvılcım saçıyordu. "Geçici Hükûmet Devrimi sattı!" diye bağırdı.

İnsanlar coşkuyla tezahürat yaptılar. Grigori şaşırdı: Kendisi gibi düşünen onca insan olduğunu bilmiyordu.

"Bu savaş, sömürgeci emperyalizmin savaşı. İnsanları acımasızca katleden bu utanç verici emperyalist kıyımın parçası olmak istemiyoruz. Sermayeyi devirerek demokratik bir barışa ulaşabiliriz!"

Tezahürat daha da büyüdü.

"Burjuva parlamentosunun yalanlarını ve düzenbazlıklarını istemiyoruz! Makul olan tek hükûmet şekli, İşçi Temsilcileri Sovyeti olacaktır. Bütün bankalara el konulmalı ve Sovyetin kontrolüne verilmeli. Bütün özel mülkiyet arazilerine el konulmalı. Bütün ordu subayları seçimle belirlenmeli!"

Bunlar tastamam Grigori'nin düşündüğü şeylerdi; kalabalıktaki hemen herkesin yaptığı gibi o da coşkuyla bağırdı ve ellerini havaya kaldırıp salladı.

"Yaşasın Devrim!"

Kalabalık çılgınca tezahürat yapıyordu.

Lenin, zırhlı aracın tepesinden indi ve içine girdi. Araç, yaya hızıyla ilerlemeye başladı. Etrafını çeviren kalabalık, ellerindeki bayrakları sallayarak aracın peşinden yürümeye başladı. Askerî bando, bir marş çalmaya başlayarak yürüyüş kafilesine katıldı.

"Benim aradığım adam bu!" dedi Grigori.

"Benim de," dedi Konstantin.

Onlar da kafileyi takip ettiler.

YİRMİ BEŞ

Mayıs ve Haziran 1917

Buffalo'daki Monte Carlo gece kulübü, gündüz gözüyle berbat görünüyordu ama Lev Peshkov burayı gece de gündüz de seviyordu. Ahşap kaplamalar çizilmiş, boya kabarmış, mobilya döşemeleri lekelemiş ve halının üstüne sigara izmaritleri atılmış olsa da Lev burasının cennet olduğunu düşünüyordu. Kapıdan içeri girip yürürken vestiyerdeki kızı öptü, kapı görevlisine bir puro verdi, bir kasayı kaldıran barmene de dikkatli olmasını söyledi.

Gece kulübü yöneticiliği onun için ideal işti. Başlıca sorumluluğu, kimsenin bir şey çalmadığından emin olmaktı. Kendisi de bir hırsız olduğu için nasıl çalınacağını bilirdi. Bunun haricinde yapması gerekenler, barda yeterince içki bulundurmak ve sahneye de eli yüzü düzgün bir müzik grubu çıkarmaktı. Maaşını alıyordu; sigaraları ve küfelik olmadığı sürece içebildiği bütün içkiler, bedavaydı. Sürekli olarak smokin giyiyor ve bu da onun kendini prens gibi hissetmesine neden oluyordu. Josef Vyalov, Lev'in kulübü nasıl işlettiğine karışmıyordu. Kâr akışı olduğu sürece kayınpederinin kulüple bir ilgisi yoktu; sadece zaman zaman kafadar arkadaşlarıyla kulübe gelir, sahnedeki gösteriyi seyrederdi.

Lev'in bir tek problemi vardı: karısı.

Olga değişmişti: 1915 yazında, birkaç hafta boyunca seks delisi gibiydi, Lev'in bedenine karşı daimî bir açlık çekiyordu sanki. Ama bunun, Olga'nın karakteristik özelliği olmadığını Lev şimdi anlıyordu. Evlendiklerinden beri Lev'in yaptığı her şey Olga'nın keyfini kaçırıyordu. Lev'in her gün banyo yapmasını, diş fırçası kullanmasını ve osurmamasını istiyordu. Olga dans etmekten veya içki içmekten hoşlanmıyor, kulübe hiç gelmiyor ve Lev'den de sigarayı bırakmasını istiyordu. Ayrı yataklarda yatıyorlardı.

Olga, Lev'in *alt sınıf*tan olduğunu söylüyordu. "Evet, alt sınıftanım," dedi Lev, bir gün. "O nedenle de şofördüm." Olga mutsuz ve tatminsiz bir yaşam sürdürmeye devam ediyordu.

Böylece Lev, Marga'yı işe aldı.

Başörtülü iki zenci kadın masaları silip yerleri süpürürken Lev'in eski aşkı Marga, şimdi kulübün sahnesinde, müzik grubuyla birlikte prova yapıyordu. Daracık bir elbise giymiş kıpkırmızı bir ruj sürmüştü. Lev onu, işinde iyi olup olmadığına bakmadan dansçı olarak işe almıştı. Ve Marga sadece bir dansçı olmanın ötesine geçmiş, yıldız olmuştu. Şimdiyse bütün gece gelmesini beklediği erkeği anlatan imalı yeni bir şarkıyı coşkuyla söylüyordu:

Katlanıyor olsam da hüsranlara
Ve beklentilere
İlişkimiz güçlenecek
Erkeğim gelince

Lev, onun ne demek istediğini çok iyi biliyordu; prova bitene kadar onu seyretti. Marga sahneden indi, yanına gelip Lev'in yanağını öptü. Lev, iki şişe bira aldı ve soyunma odasına kadar Marga'nın peşinden gitti. "Güzel şarkıydı," dedi, odaya girdiklerinde.

"Teşekkür ederim." Marga bira şişesini ağzına koydu ve kaldırdı. Lev onun kırmızı dudaklarını ve boynunu seyretti. Marga uzun uzun birayı içti. Lev'in kendisini seyrettiğini görünce yutkundu ve gülümsedi. "Bu sana bir şey mi hatırlattı?"

"Kesinlikle," dedi Lev. Marga'ya sarıldı ve ellerini kızın vücudunda gezdirdi.

Birkaç dakika sonra Marga diz çöktü, Lev'in pantolon düğmelerini çözdü ve onu ağzına aldı. Bu işi yapmayı iyi biliyordu; hatta Lev'in o güne kadar tanıdıklarının içinde en iyisiydi. Marga ya bunu yapmaktan çok hoşlanıyordu ya da Amerika'nın en iyi aktrisiydi. Lev gözlerini kapadı ve zevkle inledi.

Aniden kapı açıldı, Josef Vyalov içeri girdi.

"Demek doğruymuş!" dedi Josef, öfkeyle.

İki haydudu, Ilya ve Theo da Josef'in peşinden içeri girdiler.

Lev'in ödü patladı. Acele acele pantolonunu düğmelerken bir yandan da özür diliyordu.

Marga çabucak ayağa kalkıp ağzını sildi. "Soyunma odama girdiniz!"

dedi, itiraz ederek.

"Sen de benim gece kulübümdesin," dedi Josef. "Ama bundan sonra olmayacaksın. Kovuldun." Lev'e döndü. "Benim kızımla evli olduğun sürece başkalarını düdükleyemezsin!"

"O beni düdüklemiyordu Vyalov, görmedin mi?" dedi Marga edepsizce.

Vyalov kızın ağzına bir yumruk attı. Marga bağırıp yere düştü; dudakları kanıyordu. "Kovuldun," dedi Josef. "Siktir git."

Marga çantasını alıp çıktı.

Vyalov, Lev'e baktı. "Seni aşağılık büzük," dedi. "Senin için yaptığım onca şeyden sonra."

"Özür dilerim baba," dedi Lev. Kayınpederinden ödü patlıyordu. Vyalov her şeyi yapabilirdi: Onu sinirlendirenler, kırbaçlanabilir, işkence görebilir, sakatlanabilir veya öldürülebilirdi. Vyalov'un ne merhameti vardı ne de kanundan korkusu.

Bir bakıma en güçlü Çar, Vyalov'du.

"Bana ilk defa olduğunu da söyleme," dedi Vyalov. "Seni bu kulübün başına getirdiğimden beri dedikoduları duyuyorum."

Lev hiçbir şey söylemedi. Dedikodular doğruydu. Başkaları da olmuştu ama Marga'yı işe aldığından beri bir tek Marga vardı.

"Seni bu işin başından alıyorum," dedi Vyalov.

"Ne demek istiyorsun?"

"Seni kulübün başından alıyorum. Burada çok fazla şıllık var."

Lev'in içi daraldı. Monte Carlo'yu çok seviyordu. "Peki, ne iş yapacağım?" diye sordu.

"Limanda bir dökümhanem var. Orada kadın çalışan yok. Yöneticisi rahatsızlandı, hastaneye kaldırıldı. Benim için oraya göz kulak olacaksın."

"Bir dökümhane mi?" dedi Lev, kulaklarına inanamıyormuş gibi. "Ben mi?"

"Sen Putilov Fabrikasında çalıştın."

"Ahırında çalıştım!"

"Ve madende çalıştın."

"Aynı şey."

"Dolayısıyla nasıl bir iş olduğunu bilirsin."

"O işten nefret ederim!"

"Sana neyi sevip neyi sevmediğini soran oldu mu? Aziz İsa aşkına, az önce seni pantolonun inik vaziyette yakaladım! Daha kötü bir yere göndermediğim için şanslısın."

Lev çenesini kapadı.

"Çık dışarı ve arabaya bin," dedi Vyalov.

Lev, soyunma odasından çıktı ve peşinde Vyalov ile birlikte kulübün içinden geçti. Buradan ebediyen ayrıldığına inanamıyordu. Barmen ve vestiyerdeki kız bir şeylerin yolunda gitmediğini anlamış, şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Vyalov, barmene döndü. "Ivan, bu gece kumanda sende," dedi.

"Tamam patron."

Vyalov'un *Packard Twin Six* arabası köşede bekliyor; Kievli bir çocuk olan yeni şoför, gururla arabanın başında dikiliyordu. Kulübün kapıcısı seğirtti ve Lev'in binmesi için otomobilin arka kapısını açtı. *En azından hâlâ arka koltuğa oturuyorum*, diye düşündü Lev.

Aslında bir Rus asilzadesi gibi hatta belki de onlardan daha iyi yaşadığını hatırlattı kendine, biraz avunmak için. Olga ile birlikte koskoca *Prairie House*'un fidanlık tarafındaki kanadında oturuyordu. Zengin Amerikalıların Ruslar kadar çok hizmetçisi yoktu ama evleri, Petrograd saraylarından daha temiz ve daha ferahtı. Modern banyoları, buzlukları, elektrikli süpürgeleri, merkezi ısıtmaları vardı. Yiyecekler iyiydi. Vyalov'un, Rus aristokratları gibi şampanyaya düşkünlüğü yoktu ama büfede her zaman viski bulunurdu ve Lev'in altı takım elbisesi vardı.

Zorba kayınpederinden ne zaman bir baskı görse aklına, Petrograd'daki eski günlerini getiriyordu: Grigori ile birlikte kaldıkları tek göz oda, ucuz votka, taş gibi kara ekmek, şalgam yahnisi. Her yere yürüyerek gitmektense bir şehir otobüsüne binmenin ne büyük bir lüks olacağını düşündüğünü hatırladı. Vyalov'un limuzininin arka koltuğunda bacaklarını uzatırken ipek çoraplarına ve siyah ayakkabılarının parlaklığına baktı; şükretmesi gerektiğini söyledi kendi kendine.

Vyalov arabaya Lev'den sonra bindi ve limana doğru yola çıktılar. Dökümhane, Putilov Fabrikasının daha küçük bir örneğiydi: aynı kırık pencereli köhne binalar, kara dumanlar saçan aynı yüksek bacalar, aynı pasaklı ve bıkkın suratlı işçiler. Lev'in içi daraldı.

"Buraya, *Buffalo Metal İşleri* deniyor ama sadece tek bir şey üretiyor," dedi Vyalov. "Pervaneler." Otomobil, ana giriş kapısına doğru yaklaştı. "Savaştan önce burası zarar ediyordu. Ben burayı satın aldım ve işletmede kalabilmesi için işçilerin ücretlerini düşürdüm. Son zamanlarda kâra geçti. Zırhlı araç motorları için fan, gemi ve uçaklar için pervane talepleri gibi uzun bir sipariş listesi var elimizde. İşçiler şimdi ücret artışı istiyorlar ama başkalarına para dağıtmadan önce, buraya yaptığım harcamaları kurtarmalıyım."

Lev, burada çalışacak olmaktan nefret ediyor ama Vyalov'dan korkusu çok daha ağır basıyor, çuvallamak istemiyordu. Adamlara ücret artışı veren

kişinin kendisi olmayacağı kararına vardı.

Vyalov ona fabrikayı gezdirirken Lev smokinini giymiş olduğuna hayıflandı. Fakat binanın içi Putilov Fabrikası ile aynı değildi. Ortalıkta koşuşturan çocuklar yoktu. Fırınlardan başka her şey elektrikle çalışıyordu. Bir lokomotif kazanını kaldırmak için Ruslar bir düzine adamla ipe asılırken burada, güçlü bir geminin pervanesini kaldırmak için elektrikli palanga kullanılıyordu.

Vyalov, iş tulumunun altına kravatlı gömlek giymiş kel kafalı bir adamı işaret etti. "Bu bizim düşmanımız," dedi. "Brian Hall, Sendikanın yerel şubesinin sekreteri."

Lev, Hall'u inceledi. Adam, uzun saplı bir anahtarla bir somunu sıkarak güçlü bir sıkıştırma makinesine ayar verirken hırçın bir havası vardı; başını kaldırıp Lev ile Vyalov'un kendisine baktığını görünce sanki bela isteyip istemediklerini soracakmış gibi meydan okurcasına onlara baktı.

Vyalov, yakındaki bir taşlama makinesinin sesini bastırmaya çalışarak bağırdı: "Buraya gel Hall."

Adam yanlarına gelmeden önce, aheste aheste elindeki anahtarı alet kutusuna yerleştirdi ve ellerini bir parça üstüpüye silerken de hiç acele etmedi.

"Bu senin yeni patronun Lev Peshkov," dedi Vyalov, Hall'a.

"N'assın," dedi Hall, Lev'e. Sonra Vyalov'a döndü. "Peter Fisher bu sabah, havada uçan bir çelik kıymığıyla yüzünden fena yaralandı. Hastaneye götürülmek zorunda kaldı."

"Bunu duyduğuma üzüldüm," dedi Vyalov. "Metal işçiliği, kazası bol bir sanayi dalı ama kimsenin burada çalışma mecburiyeti yok tabii."

"Kıymık gözünü sıyırıp geçmiş," dedi Hall, öfkeyle. "İş gözlüğü şart!"

"Ben burayı aldığımdan beri hiç kimse gözünü kaybetmedi."

Hall da çabuk öfkeleniyordu. "İş gözlüğü almak için birilerinin kör olmasını mı bekleyeceğiz?"

"Gözlüğe ihtiyaçları olduğunu başka nasıl bilebilirim ki?"

"Evi hiç soyulmamış adamlar bile kapısına kilit koyuyor ama."

"Ama kilidin parasını kendi ödüyor."

Hall, bundan daha iyi bir tutum beklemiyormuş gibi başını salladı, bilgece bir usanmışlık tavrıyla makinesinin başına döndü.

"Sürekli bir şeyler isterler," dedi Vyalov, Lev'e.

Lev, Vyalov'un ondan pişkin olmasını beklediğini düşündü. Pekâlâ, o da nasıl pişkin olunacağını bilirdi zaten. Petrograd'daki bütün fabrikalar böyle yönetilirdi.

Fabrikadan ayrıldılar, otomobil Delaware Caddesi'ne doğru yola çıktı.

Lev, akşam yemeği için eve gittiklerini anladı. Vyalov'un aklına asla Lev'in eve gitmeyi isteyip istemediğini sormak gelmezdi. Vyalov başkaları için de karar verirdi.

Eve girince Lev, dökümhanede kirlenen ayakkabılarını çıkardı; Olga'nın Noel hediyesi olan nakışlı terlikleri giydi. Ve bebek odasına gitti. Olga'nın annesi Lena, Daisy'nin yanındaydı.

"Bak Daisy, baban geldi!" dedi Lena.

Lev'in kızı şimdi on dört aylıktı ve yürüme öğrenmeye çalışıyordu; gülümseyerek ve sendeleye sendeleye odanın öbür ucundan babasına doğru yürürdü. Sonra yere düşüp ağlamaya başladı. Lev çocuğu kucaklayıp öptü. Daha önce çocuklar veya bebeklerle hiç mi hiç ilgilenmezdi ama Daisy, Lev'in kalbini fethetmiş gibiydi. Bebeğin huysuzluğu tuttuğunda yatmak istemez ve hiç kimse de onu avutamazdı. Lev bebeği kucağında sallar; ona, gözlerini kapayana kadar Rus halk şarkılarından sevgi sözcükleri mırıldanır, Daisy gevşer ve kollarında uyuyakalırdı.

"Tıpatıp yakışıklı babasına benziyor!" dedi Lena.

Lev, Daisy'nin sadece bir bebeğe benzediğini düşündü ama kayınvalidesi ile ters düşmek istemedi. Lena damadına tapıyordu. Onunla flört ediyor, ona dokunuyor ve her fırsatta Lev'i öpüyordu. Lena, Lev'e âşıktı ama hiç şüphesiz normal aile ilişkilerinden daha fazla bir sevgi göstermiyordu.

Odanın öbür tarafında, Polina adında genç bir Rus kızı vardı. Daisy'nin bakıcılığını yapıyordu ama pek fazla yorulmuyordu. Çoğu zaman Daisy'nin bakımıyla Olga ve Lena ilgileniyordu. Lev, bebeği Polina'ya uzatırken kız, Lev'in gözlerinin içine baktı. Polina klasik bir Rus güzeliydi: sarı saçlar, çıkık elmacık kemikleri. Lev'in aklından, bu kızla bir ilişki kursa yakasını kurtarıp kurtaramayacağı geçti.

Polina'nın kendine ait küçük bir odası vardı. Acaba kimseye fark ettirmeden o odaya girebilir miydi? Denemeye değebilirdi: Kızın bakışlarında bir istek görmüştü.

Olga odaya girince suçüstü yakalanmış gibi hissetti. "Bu ne sürpriz!" dedi Olga, Lev'i görünce. "Sabahın üçüne kadar eve gelmezsin sanıyordum."

"Baban işimi değiştirdi," dedi Lev, yüzünü ekşiterek. "Artık dökümhaneyi yöneteceğim."

"Nedenmiş? Kulüpte iyi iş yaptığını sanıyordum."

"Nedenini bilmiyorum," dedi Lev, yalan söyleyerek.

"Belki de askere alınmayasın diyedir," dedi Olga. Başkan Wilson Almanya'ya karşı savaş ilan etmişti ve zorunlu askerlik hizmeti getirilmek üzereydi. "Dökümhane temel savaş sanayisi sayılacak. Babam seni ordudan uzak

tutmaya çalışıyor."

Lev, zorunlu askerlik kaydının yerel askerlik heyetlerince yapılacağını gazetelerden öğrenmişti. O heyette Vyalov'un istediği her şeyi yapacak en az bir ahbabının olduğundan emindi. Bu şehirde işler böyle yürüyordu. Ancak Lev, Olga'nın gözünü açmak niyetinde değildi. İçinde Marga adının geçmediği bir hikâyeye ihtiyacı vardı ve Olga da böyle bir hikâye yaratmıştı. "Evet," dedi. "Sanırım sebebi bu olmalı."

"Babba!" dedi Daisy.

"Akıllı kız!" dedi Polina.

"Eminim Dökümhane yönetiminde de başarılı olacaksın," dedi Lena.

Lev, en sevimli Amerikan tebessümüyle kayınvalidesine sırıttı. "Sanırım elimden gelenin en iyisini yapacağım," dedi.

[II]

Gus Dewar, Başkanın isteğiyle çıktığı Avrupa seyahatinin başarısız geçtiğini düşünüyordu. "Başarısız mı?" dedi Woodrow Wilson. "Elbette hayır! Almanların bir barış teklifi yapmalarını sağladın. Britanya ve Fransa'nın reddetmeleri senin kabahatin değil. Bir atı suya götürmen, onun illa su içeceği anlamına gelmez." Gelgelelim gerçekte Gus, iki tarafı en azından bir ön görüşme için bile bir araya getirememişti.

Bu nedenle de Wilson'ın ona verdiği bir sonraki görevi başarmak için daha da istekliydi. "Buffalo Metal İşleri grev nedeniyle kapanmış," dedi Başkan. "Bizim, pervane bekledikleri için üretimi tamamlanamayan gemi, uçak ve askerî araçlarımız var. Buffalo senin memleketin, oraya git ve grevcilerin işbaşı yapmalarını sağla."

Buffalo'ya döndüğü ilk gece Gus, bir zamanlar Olga Vyalov sevgisinde rakibi olan Chuck Dixon'ın evine yemeğe gitti.

Chuck ve karısı Doris, Delaware'in paraleli Elmwood Caddesi'ndeki, *Victorian* tarzında inşa edilmiş bir malikânede oturuyorlardı ve Chuck her sabah, babasının bankasındaki işine gitmek için Belt Line trenine biniyordu.

Doris güzel bir kızdı ve biraz Olga'ya benziyordu. Gus, yeni evlileri izlerken evcimen bir hayatı ne kadar seveceğini düşündü. Bir zamanlar, her sabah Olga'nın yanında uyanma hayali kurmuştu ama bu, iki yıl önceydi; şimdiyse büyü bozulmuştu, Washington'un On Altıncı Caddesi'ndeki bekâr evini tercih edebilirdi.

Biftek ve patates püresi yemek için sofraya oturduklarında Doris sordu:

"Başkan Wilson'ın bizi savaşın dışında tutma sözüne ne oldu?"

"Bu konuda Başkanın hakkını teslim etmek lazım," dedi Gus, sakin sakin. "Üç yıldır barış kampanyası yapıyor. Ama onu dinlemiyorlar."

"Bu, bizim de savaşa katılmamızın mazereti olamaz."

Chuck, sabırsız sabırsız lafa karıştı: "Tatlım, Almanlar Amerikan gemilerini batırıyor!"

"Öyleyse Amerikan gemilerine savaş alanının dışında kalmalarını söyleyin!" Doris kızmış gibiydi. Gus, onların bu konuda daha önce de tartıştıklarını tahmin etti. Hiç şüphesiz kızgınlığı Chuck'ın da askere alınacak olmasından kaynaklanıyordu.

Gus açısından bu konular, doğru ve yanlışla ilgili keskin açıklamalar yapılamayacak kadar nazikti. Uysal uysal cevapladı: "Tamam, bu da bir seçenek ve Başkan bunu da düşündü. Ancak o zaman da Amerikan gemilerinin nereye gidip nereye gidemeyeceğini bize Almanların bildirmelerini kabul etmek zorunda kalırız."

Chuck kızgın kızgın konuşuyordu: "Ne Almanlar ne de bir başkası tarafından böyle itilip kakılamayız!"

Doris hâlâ dik başlıydı: "Eğer insanların hayatını kurtaracaksa neden olmasın?"

"Pek çok Amerikalı da Chuck gibi düşünüyor," dedi Gus.

"Öyle düşünmeleri doğru düşündükleri anlamına gelmez."

"Wilson, bir başkanın kamuoyunun düşüncesini denizcilerin rüzgârla ilişkisi gibi görmesi gerektiğini söyler: Rüzgârı, bir yöne ya da öbürüne gitmek için kullanmak ama asla rüzgâra karşı gitmemek."

"O zaman neden zorunlu askerlik var? Bu durumda Amerikan erkekleri köleye dönüşüyor."

Chuck tekrar söze karıştı: "Ülkemiz için savaşırken de eşit ölçüde sorumluluk yüklenmemiz sence de daha adil olmaz mı?"

"Bizim profesyonel bir ordumuz var. En azından o erkekler gönüllü olmuş."

"Bizim, yüz otuz bin kişilik bir ordumuz var. Bir savaş için bu sayı, hiçbir şey demek. En azından bir milyon kişilik bir orduya ihtiyaç var," dedi Gus.

"Daha çok adam ölmesi için," dedi Doris.

"Bizim bankanın bu durumdan memnun olduğunu söyleyebilirim," dedi Chuck. "Müttefiklere malzeme sağlayan şirketlere dünya kadar borç verdik. Almanlar kazanır da Britanya ve *Froggies*[1] borçlarını ödeyemezse işte o za-

[1] İngilizce, *bol kurbağalı* anlamında bir kelime. Burada ise kurbağa bacağı sevmeleri nedeniyle Fransızlara takılan bir lakap (çev. notu).

man başımız dertte demektir."

Doris, endişelenmiş görünüyordu. "Bunu bilmiyordum."

Chuck, karısının elini okşadı. "Endişelenme tatlım. Böyle bir şey olmayacak. Müttefikler kazanacak; özellikle de ABD'nin yardımıyla."

"Savaşmak için başka bir neden daha var," dedi Gus. "Savaş bittiğinde savaş sonrası düzende ABD de taraf olacak. Çok önemli değilmiş gibi gelebilir ama Wilson, gelecekteki anlaşmazlıkların insanlar ölmeden çözülebilmesi için bir *League of Nations* oluşturmayı hayal ediyor." Doris'e baktı. "Sanırım sen de bunu istersin."

"Kesinlikle."

Chuck konuyu değiştirdi. "Başkanın kararlarını halka açıklama görevin dışında Buffalo'ya dönme sebebin nedir Gus?" diye sordu.

Gus onlara grevden bahsetti. Sakin sakin konuşuyordu; bir akşam yemeği sohbetiydi bu ama gerçekte Gus, endişeliydi. Buffalo Metal İşleri savaş zamanında hayati bir öneme sahipti ve işçilere işbaşı yaptırmak için nereden başlaması gerektiğinden çok emin değildi.

Wilson, tekrar seçilmesinden kısa bir süre önce ulusal çapta bir demir yolu grevini çözüme kavuşturmuştu ve görünüşe bakılırsa endüstriyel tartışmaların içine girmek, politik hayatın doğal bir parçası gibiydi. Gus bunun ağır bir sorumluluk olduğunu düşünüyordu.

"O iş yerinin kime ait olduğunu biliyorsun, değil mi?" diye sordu Chuck.

Gus bunu araştırmıştı. "Vyalov."

"Peki, Vyalov adına orayı kim yönetiyor?"

"Bilmiyorum."

"Damadı Lev Peshkov."

"Ah," dedi Gus. "Bunu bilmiyordum."

[III]

Lev, grev nedeniyle öfkeliydi. Sendika onun tecrübesizliğinden faydalanmaya çalışıyordu. Brian Hall ve işçilerin, onun güçsüz olduğunu düşündüklerinden emindi. Onlara yanıldıklarını göstermeye kararlıydı.

Makul olmaya çalışmıştı. "Mr. V, fabrikanın zarar ettiği zamanlarda harcadığı parayı geri kazanmak istiyor," demişti Hall'a.

"İşçiler de ücretlerindeki düşüş nedeniyle kaybettiklerini geri kazanmak istiyorlar," diye cevap vermişti Hall da.

"Aynı şey değil."

"Evet, değil," dedi Hall, aynı fikirdeymiş gibi. "Siz zenginsiniz, onlar fa-

kir. Onlar için hayat çok daha zor." Adamın sinir bozucu bir hazırcevaplığı vardı.

Lev, bütün gayretiyle kayınpederinin gözüne girmeye çalışıyordu. Josef Vyalov gibi bir adamın canını uzun süre sıkmak, tehlikeli bir işti. Lev'in tek silahı sevimliliğiydi ama sevimlilik, Vyalov'a sökmüyordu.

Ancak Vyalov, dökümhane işinde ona destek veriyordu.

"Bazen onların grev yapmalarına izin vermek zorundasın," demişti. "Bu, vazgeçmek anlamına gelmez. Sadece dayanmaya çalış. Karınları acıktığında daha makul olacaklardır." Fakat Lev, Vyalov'un ne kadar çabuk fikir değiştirebildiğini biliyordu.

Lev'in, grevi bir an önce sona erdirmek için kendince bir planı vardı. Basın gücünü kullanacaktı.

Onun kulübe kabulünü sağlayan kayınbabası sağ olsun ki Lev, Buffalo Yat Kulübü üyesiydi. *Buffalo Advertiser'ın* editörü Peter Hoyle dâhil, şehrin ileri gelen iş adamları da bu kulübün üyesiydiler. Bir öğleden sonra Lev, Porter Caddesi'nin aşağısındaki kulüp binasında Hoyle'ün yanına gitti.

Buffalo Advertiser, sürekli olarak istikrar çağrısı yapan ve her sorunda yabancıları, zencileri, sosyalist baş belalarını suçlayan, muhafazakâr bir gazeteydi. Hoyle, kara bıyıklarıyla heybetli bir şahsiyetti ve Vyalov'un kafadarlarından biriydi. "Selam, genç Peshkov," dedi Hoyle. Sesi, matbaa gürültüsünü bastırarak konuşuyormuş gibi yüksek perdeden ve gür çıkıyordu. "Duyduğuma göre Başkan, senin grevi bastırmak için Cam Dewar'ın oğlunu buraya yollamış."

"Sanırım öyle. Ancak henüz onunla konuşmadım."

"Onu tanıyorum. Saf çaylağın tekidir. Endişelenmene gerek yok."

Lev de aynı fikirdeydi. Petrograd'da, 1914 yılında, Gus Dewar'ın bir dolarını, geçen yıl da aynı ölçüde bir kolaylıkla nişanlısını, elinden almıştı. "Seninle grevi konuşmak istiyordum," dedi Lev, Hoyle'ün karşısındaki deri koltuğa otururken.

"*Advertiser* hâlihazırda grevcileri Amerika düşmanı sosyalistler ve grevciler olarak kınadı," dedi Hoyle. "Başka ne yapabiliriz ki?"

"Onların düşman ajanı olduğunu yazın," dedi Lev. "Bizim çocukların Avrupa'ya gidince çok ihtiyaç duyacakları araçların üretimini engelliyorlar –ama işçilerin kendileri zorunlu askerlik kapsamının dışındalar!"

"Bu da bir bakış açısı," dedi Hoyle, kaşlarını çatarak. "Ama zorunlu askerliğin nasıl uygulanacağını henüz tam olarak bilmiyoruz."

"Savaş sanayisi istisna olacak, o kesin."

"Doğru."

"Ve hâlâ daha fazla ücret istiyorlar. Savaşa gitmemelerini sağlayacak bir iş için daha az ücrete razı olacak birçok insan var."

Hoyle cebinden bir not defteri çıkarıp yazmaya başladı.

"Zorunlu askerlikten istisna bir iş için daha az ücret," diye mırıldandı.

"Belki de şöyle bir soru sormak istersin: 'Kimin tarafındasınız?'"

"Manşete konacak bir söz gibi."

Lev, hem şaşırdı hem de sevindi. Çok kolay olmuştu.

Hoyle, başını defterinden kaldırdı. "Mr. V'nin bu konuşmayı yaptığımızı bildiğini varsayabilir miyim?"

Lev bu soruyu beklemiyordu. Aklının karıştığını örtmek için sırıttı. *Hayır* dese Hoyle, bu konuşmayı derhâl bir kenara atardı.

"Elbette," dedi, yalan söyleyerek. "Aslında bu onun fikriydi."

[IV]

Vyalov, Gus ile yat kulübünde buluşmak istedi. Brian Hall ise Sendikanın Buffalo ofisinde bir konferans önerdi. İkisi de kendilerini öz güven içinde ve üstün hissedebilecekleri kendi alanında Gus'la buluşmak istiyordu. Gus ise Statler Hotel'de bir toplantı odası kiraladı.

Lev Peshkov grevcilere, askerlikten kaçmaya çalıştıkları imasıyla saldırmış, *Advertiser* da onun yorumunu manşete taşımıştı: *KİMİN TARAFINDASINIZ?* Gus gazeteyi gördüğünde canı sıkıldı: Böyle saldırganca konuşmalar tartışmayı daha da alevlendirirdi. Ama Lev'in saldırısı geri tepmişti. O sabahki gazetelerde diğer savaş sanayisi işçilerinin protesto fırtınası esiyordu; sırf imtiyazlı bir işte çalıştıkları için daha az ücrete razı olma mecburiyetine ve asker kaçağı olarak nitelendirilmelerine karşı bir infial vardı. Lev'in hoyratlığı Gus'ı yüreklendiriyordu ama asıl düşmanının Vyalov olduğunu biliyordu ve bu yüzden de gergindi.

Gus, bütün gazeteleri Statler'a getirdi ve toplantı masasının köşesine koydu. Göze çarpan bir yere ise popüler bir gazete bozuntusunu yerleştirdi. Manşet şöyleydi: "SEN orduya KATILACAK mısın, Lev?"

Brian Hall'a, Vyalov'dan on beş dakika önce gelmesini söylemişti Gus. Sendikacı tam vaktinde geldi. İyi bir takım elbise giymiş ve bir fötr şapka takmıştı. Gus bunun, iyi bir taktik olduğunu düşündü. İşçileri temsil ediyor olsa bile alt sınıftan biriymiş gibi görünmek hata olurdu. Hall da kendi açısından en az Vyalov kadar çetin bir cevizdi.

Hall gazeteyi görünce sırıttı. "Genç Lev bir hata yaptı," dedi, keyifli keyifli. "Kendini bir yığın derdin içine attı."

"Basını yönlendirmek tehlikeli bir oyundur," dedi Gus. Doğrudan iş konuşmaya geçti. "Günlük bir dolarlık ücret artışı istiyorsun, öyle mi?"

"Vyalov'un fabrikayı satın almasından önceki ücretlerden sadece on sent fazlası ve..."

"Orasını boş ver," diye kesti Gus, hissettiğinden daha büyük bir cesaret göstererek. "Sana elli sentlik bir artış sağlarsam kabul eder misin?"

Hall, kararsız kararsız baktı. "İşçilere sormam lazım..."

"Hayır," dedi Gus. "Şimdi karar vermelisin." Gerginliğinin belli olmaması için dua ediyordu.

Hall kıvırtmaya çalıştı. "Vyalov bunu kabul etti mi?"

"Vyalov'u sonra düşüneceğim. Elli sent. Ya kabul edersin ya da unutursun." Gus, alnını silmek için duyduğu arzuyu bastırmaya çalışıyordu.

Hall, ona değer biçiyormuş gibi uzun uzun Gus'a baktı. O hırçın bakışlarının ardında cin gibi bir beyin olduğundan kuşkulandı Gus. Hall, nihayet konuştu: "Kabul ederiz –şimdilik."

"Teşekkür ederim," dedi Gus, tuttuğu nefesini koyvermemeyi becererek. "Kahve ister misin?"

"Evet."

Gus, yüzünü saklayabildiğine memnun olarak arkasına döndü ve bir garson çağırmak için zile bastı.

Josef Vyalov ve Lev Peshkov içeri girdiler. Gus onların elini sıkmadı. "Oturun," dedi, kısaca.

Vyalov'un gözleri gazetelere kaydı ve yüzünden bir öfke dalgası geçti. Gus, bu manşetler yüzünden Lev'in başının belada olduğunu düşündü.

Lev'in yüzüne bakmamaya çalıştı. Bu adam, onun nişanlısını baştan çıkarmıştı –ama bu olay Gus'ın kararını gölgelememeliydi. Lev'in suratına bir yumruk indirmeyi çok isterdi. Ancak bu toplantı planladığı gibi giderse sonuç, Lev için bir yumruktan daha onur kırıcı olacaktı –ve Gus için de daha büyük bir tatmin olacaktı elbette.

Bir garson geldi. "Misafirlerime kahve getir lütfen, bir tabak da salamlı sandviç," dedi Gus. Misafirlerine ne arzu ettiklerini kasten sormamıştı. Woodrow Wilson'ın posta koymak istediği insanlara böyle davrandığını görmüştü.

Masaya oturup bir dosya açtı. Dosyada boş bir sayfa vardı ama Gus onu okuyormuş gibi yaptı.

Lev otururken sordu: "Demek Başkan seni bizimle pazarlık etmen için gönderdi, öyle mi Gus?"

Gus, başını kaldırıp Lev'e baktı. Hiç konuşmadan, uzunca bir süre onun

yüzünü inceledi. Yakışıklıydı, evet. Ama aynı zamanda güvenilmez ve zayıf karakterliydi. Lev o bakışlardan utanmaya başlamıştı ki Gus konuştu: "Sen o siktirik aklını mı kaçırdın?"

Lev öyle afalladı ki ardından bir yumruk gelecekmiş gibi sandalyesini geri itti. "Bu da ne demek böyle?"

Gus sesini sertleştirdi. "Amerika savaşta," dedi. "Başkan seninle pazarlık yapmayacak." Dönüp Hall'a baktı. "Veya seninle," dedi, az önce Hall ile bir pazarlık yapmış olmasına rağmen. Sonra da Vyalov'a döndü. "Seninle bile yapmayacak."

Vyalov, renk vermeden Gus'a bakıyordu. Damadının aksine gözü korkmuş gibi bir hâli yoktu. Ancak toplantı başladığı andaki horlayarak dalga geçiyormuş gibi bakan gözlerindeki ifade değişmişti. Uzunca bir süre sessiz kaldı. "Öyleyse neden buradasın?" diye sordu, nihayet.

"Ne yapacağınızı söylemek için buradayım," dedi Gus, sesinin sert tonunu değiştirmeden. "Ve işim bittiğinde siz de bunu kabul etmiş olacaksınız."

"Hah!" dedi Lev.

"Kapa gaganı Lev," dedi Vyalov. "Devam et Dewar."

"İşçilere, günde elli sentlik bir ücret artışı teklif edeceksin," dedi Gus.

Sonra Hall'a döndü. "Ve sen de bu teklifi kabul edeceksin."

Hall, ifadesiz bir suratla Gus'a baktı: "Öyle mi?"

"Ve bugün öğleden sonra işçilerin işbaşı yapacaklar."

"Bize söylediklerini neden kabul edelim ki?" diye sordu Vyalov.

"Alternatifinden dolayı."

"Neymiş o?"

"Başkan, dökümhaneye bir tabur gönderecek, orayı devralacak, mamul malların müşterilere sevkiyatı yapılacak ve üretim, ordu mühendislerinin gözetiminde devam edecek. Savaştan sonra, dökümhaneyi sana geri verebilir." Sonra Hall'a döndü. "Ve senin işçilerin de o zaman belki işlerine geri dönebilirler." Gus, bunu Woodrow Wilson ile konuşmamış olduğuna pişmandı ama artık çok geçti.

"Başkanın bunu yapmaya hakkı var mı?" dedi Lev, afal afal.

"Savaş zamanı mevzuatı kapsamında, evet," dedi Gus.

"Öyle mi diyorsun?" dedi Vyalov, kuşkuyla.

"Mahkemeye başvurabilirsin," dedi Gus. "Ama bu ülkede senin ve düşmanlarımızın tarafını tutacak bir hâkim bulabileceğini mi sanıyorsun?" Arkasına yaslanıp hiç hissetmediği bir kibirle karşısındakilere dik dik baktı. Bu blöf işe yarayacak mıydı acaba? Ona inanacaklar mıydı? Yoksa blöfünü görüp gülecekler ve çıkıp gidecekler miydi?

Uzun bir sessizlik oldu. Hall'un yüzü ifadesizdi. Vyalov düşünceli görünüyordu. Lev'in ise hastalanmış gibi beti benzi atmıştı.

Sonunda Vyalov, Hall'a döndü. "Elli sente razı mısın?"

"Evet," dedi Hall, sadece.

Vyalov Gus'a döndü. "Öyleyse biz de kabul ediyoruz."

"Teşekkür ederim beyler," dedi Gus, ellerinin titremesini engellemeye çalışarak önündeki dosyayı kapatırken. "Başkana ileteceğim."

[V]

Cumartesi günü hava güneşli ve ılıktı. Lev, Olga'ya dökümhaneye gitmesi gerektiğini söyledi ve Lovejoy'da küçük bir odada oturan Marga'nın evine gitti. Kucaklaştılar ve Lev, kızın bluzunun düğmelerini çözmeye başladı. "Hadi, Humboldt Parkı'na gidelim," dedi Marga.

"Düzüşmeyi tercih ederim."

"Sonra. Beni parka götür ve döndüğümüzde sana çok özel bir şey göstereceğim. Daha önce hiç yapmadığımız bir şey."

Lev'in boğazı kurudu. "Neden beklemek zorundayım?"

"Çok güzel bir gün!"

"Ya görülürsek?"

"Orada milyon tane insan vardır."

"Öyle bile olsa..."

"Sanırım kayınpederinden korkuyorsun, değil mi?"

"Elbette korkmuyorum," dedi Lev. "Ben onun torununun babasıyım. Ne yapacak yani, beni vuracak mı?"

"Ben üstümü değiştireyim."

"Arabada bekleyeceğim. Seni soyunurken seyredersem kontrolümü kaybedebilirim."

Yeni bir üç kişilik *coupe Cadillac* otomobili vardı; şehrin en fiyakalısı değildi elbette ama başlangıç için iyi bir arabaydı. Direksiyona oturup bir sigara yaktı.

Elbette Vyalov'dan korkuyordu. Ama bütün hayatı boyunca risk almıştı. O, Grigori değildi. Ve şimdiye kadar da işlerin epey yolunda gittiğini düşündü; yazlık bir mavi elbise giymiş, güzel bir kızı parka götürmek için beklerken arabasında oturuyordu. Hayat güzeldi.

Sigarasını bitirmeden önce Marga binadan çıktı ve gelip yan koltuğa oturdu. Oldukça cesur, kolsuz bir elbise giymişti ve saçlarını da son modaya göre kulaklarının yukarısına toplamıştı.

Arabayı, East Side'daki Humboldt Parkı'na sürdü. Ahşap bir park bankına oturdular, güneşin keyfini çıkarıp havuzda oynayan çocukları seyrettiler. Lev, Marga'nın çıplak kollarına dokunmadan duramıyordu. Diğer erkeklerin kıskanç bakışlarını görmek hoşuna gidiyordu. *Bu parktaki en güzel kız ve benimle birlikte,* diye düşündü. *Buna ne buyrulur?*

"Dudağın için çok üzgünüm," dedi. Marga'nın alt dudağı, Vyalov'dan yediği yumruktan dolayı hala şişti. Ama çok seksi görünüyordu.

"Senin kabahatin değil," dedi Marga. "Kayınpederin bir domuz!"

"Gerçekten öyle."

"*Hot Spot* kulübü bana hemen iş teklif etti. Tekrar şarkı söyleyebildiğimde orada çalışmaya başlayacağım."

"Nasıl hissediyorsun?"

Marga birkaç satır şarkı söyledi.

Parmaklarımı gezdiriyorum saçlarımda
Biraz yalnız başıma oynuyorum
Bekliyorum ki gelsin
Milyonerim

Marga hafifçe dudağına dokundu: "Hâlâ acıyor," dedi.

Lev ona doğru eğildi. "Öpeyim de geçsin," dedi.

Marga yüzünü kaldırdı; Lev de onun dudağını çok hafif bir dokunuşla öptü.

"Bu kadar nazik olman gerekmez," dedi Marga.

Lev sırıttı. "Peki, bu nasıl?" dedi, onu tekrar öperken; bu sefer dilinin ucunu kızın dudaklarında gezdirdi.

Bir dakika sonra, "Bu da fena değil," dedi Marga, kıkırdayarak.

"Öyleyse..." dedi ve bu sefer dilinin tamamını kızın ağzına soktu. Marga da her zamanki gibi arzuyla karşılık verdi. Dilleri buluştu; Marga bir elini Lev'in ensesine koyarak boynunu okşadı.

Birisinin, "İğrenç," dediğini duydu Lev. Acaba gelen geçen insanlar kabaran erkekliğini mi görmüşlerdi?

Marga'ya gülümsedi. "Milleti şaşkına çeviriyoruz," dedi. Kendilerini seyreden biri mi var diye bakmak için başını çevirdi ve karısı Olga ile göz göze geldi.

Olga'nın dudakları "O" şeklini almıştı ve şoka uğramış gibi bakıyordu. Yelekli bir elbise ve bir hasır şapka giymiş babası da Olga'nın yanında duruyordu.

Daisy, Josef'in kucağındaydı. Lev'in kızı, yüzünü güneşten koruyacak tarzda beyaz bir bone giymişti. Daisy'nin bakıcısı Polina, tam arkalarındaydı.

"Lev! Ne... Bu kadın da kim?" dedi Olga.

Lev, Vyalov orada olmasa Olga ile konuşarak paçayı kurtarabileceğini düşündü.

Ayağa kalktı. "Olga... Ne diyeceğimi bilmiyorum."

"Tek bir nalet kelime bile söyleme," dedi Vyalov, acımasızca.

Olga ağlamaya başladı.

Vyalov, Daisy'yi bakıcısına verdi. "Torunumu hemen arabaya götür."

"Peki, Mr. Vyalov."

Vyalov, Olga'nın kolunu tuttu. "Sen de Polina'yla git, tatlım."

Olga, gözyaşlarını gizlemek için elini yüzüne kapattı ve Polina'yı takip etti.

"Seni bok kırıntısı," dedi Vyalov, Lev'e.

Lev yumruklarını sıktı. Vyalov ona vurmaya kalkarsa o da Vyalov'a vuracaktı. Kayınpederi boğa gibi bir adamdı ama Lev'den 20 yıl daha yaşlıydı. Lev, daha uzun boyluydu ve dövüşmeyi Petrograd varoşlarında öğrenmişti. Kayınpederine yenilmezdi.

Vyalov onun aklını okudu. "Seninle dövüşecek değilim," dedi. "O faslı geçtik."

Ee, n'apacaksın bakalım, demek istiyordu Lev ama dilini sımsıkı tuttu.

Vyalov, Marga'ya baktı. "Seni daha iyi dövmeliymişim," dedi.

Marga çantasını aldı, açtı, elini içine soktu ve çantanın içinden çıkarmadı. "Bana iki santim bile yaklaşırsan Tanrı yarattı demem, silahı bağırsaklarına sıkarım; seni domuz suratlı Rus köylüsü seni," dedi.

Lev, kızın cesaretine hayran olmaktan kendini alıkoyamadı. Josef Vyalov'u tehdit etmeye kıçı sıkacak birkaç kişi vardı sadece.

Vyalov'un yüzü öfkeyle kararmadı ama Marga'ya arkasını dönüp Lev'e baktı. "Ne yapacaksın biliyor musun?"

Şimdi nasıl bir halt yumurtlayacaktı acaba?

Lev hiçbir şey söylemedi.

"Kahrolası orduya yazılacaksın,"

Lev, buz gibi oldu. "Ciddi olamazsın!"

"Benim ciddi bir şey söylemediğimi en son ne zaman duydun?"

"Orduya falan gitmiyorum. Beni nasıl zorlayabilirsin ki?"

"Ya gönüllü olacaksın ya da askere alınacaksın."

Marga söze karıştı: "Bunu yapamazsın!"

"Evet, yapar," dedi Lev, perişan olmuş gibi. "Bu şehirdeki her şeyi ayarlayabilir."

"Ve biliyor musun?" dedi Vyalov. "Damadım olabilirsin ama Tanrı'dan dilerim ki savaşta ölürsün."

[VI]

Chuck ve Doris Dixon, haziran sonunda kendi bahçelerinde bir öğleden sonra daveti verdiler. Gus, anne ve babasıyla gitti. Bütün erkekler takım elbise giymişti ama kadınlar, yazlık elbiseler ve abartılı şapkalar içindeydi; kalabalık rengârenk görünüyordu. Sandviç, bira, limonata ve kek ikram edildi. Bir palyaço şekerleme dağıttı ve bir öğretmen de çocuklar için eğlenceli yarışmalar düzenledi: çuval yarışması, kaşıkta yumurta taşıma ve üç bacakla koşu.

Doris, Gus'la tekrar savaş hakkında konuşmak istedi. "Fransız ordusunda isyan çıktığına dair dedikodular var," dedi Doris.

Gus, gerçeğin dedikodulardan da beter olduğunu biliyordu: Elli dört Fransız birliğinde isyan çıkmış ve yirmi bin asker firar etmişti. "Sanırım bu nedenle taktik değiştirerek hücumdan savunmaya döndüler," dedi Gus, renk vermemeye çalışarak.

"Anlaşılan, Fransız subayları askerlerine kötü davranıyorlar," dedi Doris, söylentiyi ballandırarak; çünkü bu, kendi görüşünü destekliyordu. "Ve Nivelle Taarruzu[2] tam bir felaket olmuş."

"Amerikan birlikleri oraya vardığında tekrar toparlanacaklardır." İlk grup Amerikan askeri gemilere binmiş ve Fransa'ya doğru yola çıkmıştı.

"Fakat şu ana kadar sadece simgesel bir güç gönderdik. Umarım bu, savaşta küçük bir rol oynayacağımız anlamına geliyordur."

"Hayır, o anlama gelmiyor. En azından bir milyon kişiyi askere almamız, trenlerle nakletmemiz ve silahlandırmamız gerekiyor. Bunu da hemen yapamayız. Ama gelecek yıl, yüz binlerce asker gönderebileceğiz."

Doris, Gus'ın omuz üzerinden geriye baktı. "Aziz İsa, işte çiçeği burnunda bir asker geliyor."

Gus, arkasına döndü ve Vyalov ailesini gördü: Josef, Lena, Olga, Lev ve küçük kızları. Lev, ordu üniforması içindeydi; çok havalı görünüyordu ama yakışıklı yüzü asıktı.

Gus utandı ama kamuya mal olmuş bir senatör olarak Gus'ın babası, na-

[2] Fransızların, savaşı kısa sürede sona erdirmek için 1917 baharında başlattıkları ve kısa zamanda çok büyük kayıplar verdikleri için orduda isyanların çıkmasına neden olan taarruz (çev. notu).

zikçe Josef'le el sıkıştı ve onu güldürecek bir şey söyledi. Annesi de samimi bir sohbet yaparken bebeği sevdi.

Gus, anne ve babasının bu karşılaşmaya hazırlıklı olduklarını ve Gus'la Olga'nın bir zamanlar nişanlı olduklarını unutmuş gibi davranmaya karar verdiklerini fark etti.

Olga'yla göz göze geldiğinde başıyla nazikçe selamladı. Olga'nın yüzü kızardı.

Lev, her zamanki küstah tavrıyla sordu: "Ee, Gus, Başkan grevin sona ermesine memnun oldu mu?"

Diğer herkes bu soruyu duydu ve Gus'ın vereceği cevabı duymak için sessizleşti.

"Makul olduğunuza sevindi," dedi Gus, usturuplu usturuplu. "Görüyorum ki orduya katılmışsın."

"Gönüllü oldum," dedi Lev. "Şimdi subay eğitimindeyim."

"Nasıl gidiyor?"

Gus aniden, etraflarında Lev ile ne konuştuğunu dinleyenlerin bulunduğunu fark etti: Vyalovlar, Dewarlar, Dixonlar. Olga ile Gus'ın nişanı bozulduğundan beri başkalarının önünde bir araya gelmemişlerdi. Herkes ne konuştuklarını merak ediyordu.

"Orduya alışacağım," dedi Lev. "Sen ne âlemdesin?"

"Ne olmuş bana?"

"Sen de gönüllü olacak mısın?" diye sordu Lev. "Nihayetinde bizi savaşa sokan, sen ve senin başkanın."

Gus cevap vermedi, utanmıştı. Lev haklıydı.

"İstersen bekleyip askere alınıp alınmayacağını görebilirsin," dedi Lev, daha da derine işleyerek. "Kim bilir, belki de şansın yaver gider. Washington'a döndüğünde Başkan seni askerlikten muaf tutabilir," diye ekledi, gülerek.

Gus, başını sağa sola salladı. "Hayır," dedi. "Ben de bunu düşünüyordum. Haklısın, zorunlu askerliği getiren hükûmette görev yapıyorum. Yan çizmek olmaz."

Babasının, sanki bunu bekliyormuş gibi başını aşağı yukarı salladığını gördü; fakat annesi, farklı konuştu: "Ama Gus, sen Başkan için çalışıyorsun! Savaşa yardım etmenin daha iyi bir yolu var mı?"

"Bu biraz tabansızlık gibi görünebilir," dedi Lev.

"Kesinlikle," dedi Gus. "Onun için Washington'a geri dönmüyorum. Hayatımın o dönemi şimdilik kapandı."

"Gus, hayır," dediğini duydu annesinin.

"Buffalo Bölüğünden General Clarence ile görüştüm. Milli Orduya katılıyorum."

Annesi ağlamaya başladı.

YİRMİ ALTI

Haziran Ortası, 1917

Ethel, bekâr ve hamile bir kadın olarak Tŷ Gwyn kütüphanesinde dikilip yaltakçı avukat Solman'ın hayatın gerçeklerine ilişkin anlattıklarını dinlediği güne kadar, kadın hakları konusunda hiçbir şey düşünmemişti. Hayatının en güzel yıllarını Fitz'in çocuğunu doyurmak ve ona bakmak için harcamak zorunda kalacak ama çocuğun babası üzerinde hiçbir sorumluluk olmayacaktı. Bu adaletsizlik onda, Solman'ı öldürme isteği yaratmıştı.

Londra'da iş ararken öfkesi daha da katmerlenmişti. Ancak ve ancak hiçbir erkeğin istemediği işlere talip olabiliyordu: o da ancak, bir erkek ücretinin yarısı veya yarısından daha az bir paraya.

Fakat Ethel'in öfkeli feminizmi, Londra'nın East End'inde kaba, çalışkan, pasaklı ve yoksul kadınlarla birlikte çalıştığı yıllarda âdeta beton gibi sertleşmişti. Erkekler genellikle aile içinde bir görev dağılımı olduğu masalını anlatıyorlardı: Erkek evin geçimini temin eder, kadın da evin ve çocukların bakımından sorumludur. Gerçek ise farklıydı. Ethel'in tanıdığı kadınların çoğu, hem evin ve çocukların bakımını yapıyor hem de günde on iki saat çalışıyorlardı. Yetersiz beslenen, fazla çalışan, derme çatma barakalarda yaşayan ve paçavralar giyinen kadınlar hâlâ, şarkı söyleyebiliyor, gülebiliyor, çocuklarına bakabiliyor ve onlara sevgi ve şefkat gösterebiliyorlardı. Ethel'e göre bu kadınların, on erkekten daha fazla oy kullanma hakları vardı.

Bu konuda o kadar çok tartışıp durmuştu ki 1917 yılı ortalarında kadınların oy kullanma hakkı elde edebilme imkânı ortaya çıktığında kendini bir garip hissetti.

Küçük bir kızken sorardı: "Cennet nasıl bir yer?" Ama hiçbir zaman doyurucu bir cevap alamadı.

Parlamento, haziran ortasında kadınlara oy hakkı konusunu tartışmaya karar verdi. "Bu, iki yönlü bir ödünün sonucu," dedi Ethel, *The Times* haberini Bernie'ye heyecanla okurken. "Asquith'in konuyu kıvırtmak için topladığı Parlamento Başkanlık Konferansı, bir tartışmayı önlemek için elzemdi."

Bernie, şekerli çaya batırdığı kızarmış ekmekle Lloyd'a kahvaltısını yediriyordu. "Sanırım hükûmet, kadınların yine kendilerini parmaklıklara zincirlemeye başlamalarından korkuyor," dedi.

Ethel, aynı fikirde olduğunu belirtir gibi başını salladı. "Ve eğer politikacılar bu türden bir yaygaranın ortasına düşerlerse insanlar onların, savaşı kazanmaya uğraşmadıklarını söyleyecekler. Onun için de komite, sadece ev geçindiren veya ev geçindiren bir erkeğin karısı olan ve otuz yaşını doldurmuş kadınlara oy hakkı vermeyi öneriyor. Bu da demek oluyor ki oy kullanmak için yaşım tutmuyor."

"İlk ödün buydu," dedi Bernie. "Peki, ikincisi ne?"

"Maud'un söylediğine göre Kabine bölünmüş," dedi Ethel. Savaş Kabinesi, dört erkek ve Başbakan Lloyd George'dan oluşuyordu. "Besbelli ki Curzon bize karşı." Lordlar Kamarası lideri Kont Curzon, kibirli bir kadın düşmanı ve Kadınlara Oy Hakkı Karşıtları Cemiyeti Başkanıydı. "Milner da öyle. Ama Henderson bizi destekliyor." Arthur Henderson, birçok erkek üyesi desteklemese de MP'leri kadınları destekleyen İşçi Partisi lideriydi. "Ilımlı olsa da Bonar Law da bizim yanımızda."

"Kabine üyelerinden ikisi destekliyor, ikisi de karşı ve Lloyd George da her zamanki gibi herkesi mutlu etmek istiyor."

"Ödün, serbest oylama olmasında." Bu, şu anlama geliyordu: Hükûmet, hangi yönde oy kullanacakları konusunda destekçilerini serbest bırakacaktı.

"Yani oylama sonucu nasıl çıkarsa çıksın bu, hükûmetin hatası olmayacak."

"Lloyd George'un temiz kalpli olduğunu hiç kimse söyleyemez."

"Ama size bir fırsat veriyor."

"Sadece bir fırsat veriyor, hepsi bu. Bizim bir kampanya yürütmemiz lazım."

"Sanırım bazılarının tutum değiştirdiğini göreceksiniz," dedi Bernie, iyimser iyimser. "Hükûmetin, kadınları sanayide çalıştırmaya eli mahkûm. Fransa'ya gönderdiği erkeklerin yerine kadınları ikame ederken kadınların ne harika otobüs şoförü veya cephane işçisi olduklarına dair bir sürü propaganda yaptılar. Bu da kadınların ikinci sınıf vatandaşlar olduklarını

söylemeyi zora sokuyor."

"Umarım haklısındır," dedi Ethel, hevesle.

İki aydır evliydiler ve Ethel bundan dolayı hiçbir pişmanlık duymuyordu. Bernie akıllıydı, ilginç bir adamdı ve iyi kalpliydi. İkisi de aynı şeylere inanıyor ve amaçlarını gerçekleştirmek için birlikte çalışıyorlardı. Muhtemelen Bernie, gelecek seçimlerde –o seçimler ne zaman olacaksa artık: pek çok şey gibi savaşın bitmesi beklenecekti herhâlde– Aldgate'ten İşçi Partisi adayı olacaktı.

Bernie, iyi bir MP olacaktı: çalışkan, akıllı ve entelektüel. Şimdiki MP, Liberaldi ama 1910 seçimlerinden beri pek çok şey değişmişti. Kadınlara oy hakkı verecek kanun parlamentodan geçmese bile Parlamento Başkanlık Konferansı, daha çok sayıda çalışan erkeğe oy hakkı tanıyacaktı.

Bernie iyi bir adamdı; fakat Ethel, zaman zaman utanarak ve özlemle Fitz'i düşünüyordu ki Fitz, ne akıllıydı ne ilginçti ne de iyi kalpliydi, üstelik fikren de Ethel'e karşıydı. Fitz'i düşündüğünde kendisinin de kankan dansçısı kızların peşinden koşan tipte erkeklerden farkı olmadığını hissediyordu. Böyle erkekler, çoraplardan, iç eteklerden ve fırfırlı donlardan tahrik olan adamlardı; kendisi de Fitz'in yumuşak ellerinden, kelimeleri geveleyerek konuşmasından, temiz ve hoş kokusundan hoşlanıyordu.

Ama şimdi o, Ethel Leckwith'ti. Herkes Ethel ve Bernie'den, *etle tırnak* veya *yağla ekmek* diye söz ediyordu.

Ethel, Lloyd'un pabuçlarını giydirdi, çocuğu bakıcısına götürdü ve oradan da *Asker Karısı* gazetesindeki ofisine yürüdü. Hava güzeldi ve içinin umut dolu olduğunu hissediyordu. *Dünyayı değiştirebiliriz*, diye düşündü. *Kolay değil elbette ama yapabiliriz.* Maud'un gazetesi, bu kanun teklifi için çalışan kadınlar arasındaki desteği arttıracak ve oylamaya geçildiğinde herkesin gözü MP'lerde olacaktı.

Maud, avuç içi kadarcık ofislerine gelmişti bile ve erkenci olduğuna göre hiç şüphesiz yepyeni haberler getirmişti. Eski ve yıpranmış bir masada oturuyordu; leylak rengi bir yazlık elbise, tepesinden yelkenli benzeri uzun bir tüy çıkan bir şapka giymişti. Giysilerinin çoğu savaş öncesinde alınmış eşyalardı ama gene de zarif bir kıyafet giymeyi başarıyordu. Bu iş yeri için fazlasıyla soylu bir havası vardı; tıpkı sıradan bir çiftlikteki değerli bir yarış atı gibiydi.

"Özel bir baskı yapmamız lazım," dedi Maud, bir kâğıda bir şeyler karalarken. "Ön sayfayı hazırlıyorum."

Ethel, bir heyecan dalgası hissetti. İşte bunu seviyordu: hareket. Masanın öbür ucuna oturdu. "Diğer sayfaların hazır olmasını sağlayacağım. Okuyu-

cuların da yardımcı olacağı bir sütuna ne dersin?"

"Evet. *Toplantılarımıza gelin, MP'nizle lobi yapın, gazeteye mektup yazın,* gibi şeyler olabilir.

"Bir taslak hazırlayayım." Bir kalem aldı, çekmeceden bir not defteri çıkardı.

"Kadınları bu kanun teklifine *karşı* harekete geçirmeliyiz," dedi Maud.

Ethel, kalemi elinde donup kaldı. "Ne?" dedi. "*Karşı* mı dedin?"

"Elbette. Hükûmet kadınlara oy hakkı veriyormuş gibi yapacak ama pek çoğumuzu oy hakkı dışında tutacak."

Ethel'in aklı karışmıştı; masanın öbür ucunda Maud'un yazdığı manşeti gördü: *BU HİLEYE KARŞI OY KULLANIN! Bir Dakika!*

Ethel bunu bir hile olarak görmüyordu. "İstediğimiz tam olarak bu olmayabilir ama hiç yoktan iyidir," dedi.

Maud ona öfkeli öfkeli baktı. "Hiç yoktan da daha kötü. Bu teklif sadece kadınları eşitmiş gibi göstermeye çalışıyor."

Maud, fazla teorik bakıyordu. Elbette ilke olarak daha genç yaştaki kadınlara ayrımcılık yapmak yanlıştı ama şu an için bu önemli değildi. Gerçekçi bir politika gereğiydi. "Bak," dedi Ethel, "reformlar bazen adım adım ilerler. Oy hakkı kapsamı erkekler için de yavaş yavaş genişletildi. Şu anda bile erkeklerin sadece yarısı oy kullanabiliyor..."

Maud, buyurgan bir tavırla onun sözünü kesti. "Hangi kadınların kapsam dışı bırakıldığını hiç düşündün mü?"

Bu, Maud'un ara sıra takındığı *keyfi bir zorlama* tavrıydı.

Ethel, alınmış gibi görünmemeye çalıştı. Uysal uysal konuştu: "Pekâlâ. Kapsam dışı kalanlardan biri de benim."

Maud, tavrını yumuşatmadı. "Cephane işçisi kadınların –ki savaş için harcanan gayretlerin temel unsuru o kadınlar– çoğunun oy kullanmak için yaşı tutmayacak. Aynı şey, Fransa'daki yaralı askerlere bakmak için hayatlarını tehlikeye atan hemşireler için de geçerli. Korkunç fedakârlıklarına rağmen savaş yüzünden dul kalan kadınlar, mobilyalı evlerde otursalar bile oy kullanamayacaklar. Bu teklifin kadınları azınlık hâline getirmeye çalıştığını göremiyor musun?"

"Bu nedenle de teklife *karşı* bir kampanya yürüteceksin, öyle mi?"

"Elbette!"

"Bu çılgınlık," dedi Ethel; uzun zamandır meslektaşı ve arkadaşı olan biriyle böylesine şiddetli bir anlaşmazlık içinde kalmış olmaya hem şaşırmış hem de kızmıştı. "Özür dilerim, nasıl olup da MP'lerden on yıllardır talep ettiğimiz bir şeye karşı oy kullanmalarını isteyebileceğimizi anlayamıyo-

rum."

"Bizim yaptığımız bu değildi," dedi Maud iyice öfkelenerek. "Biz, eşitlik için kampanya yaptık ve bu, eşitlik değil. Bu dalavereye kendimizi kaptırırsak bir nesil daha yedekte oynayacağız!"

"Mesele bu dalavereye kapılmak değil," dedi Ethel, hırçınlaşarak. "Ben aldatılıyor değilim. Temas ettiğin noktayı anlıyorum –kavranamayacak kadar zor bir şey değil. Ama değerlendirmen yanlış!"

"Gerçekten öyle mi?" dedi Maud, dik dik. Ethel aniden onun Fitz'e ne kadar benzediğini gördü: İki kardeş, farklı görüşlerdeydiler ama aynı derecede dik başlıydılar.

"Diğer tarafın ortaya süreceği propagandayı düşün biraz! 'Kadınların ne istediklerini bilmediklerini biliyorduk,' diyecekler, 'Onun için oy hakları olmamalı.' Gene bizimle dalga geçecekler."

"Bizim propagandamız onlarınkinden daha iyi olmalı," dedi Maud, uçarı bir tavırla. "Durumu bütün açıklığıyla herkese anlatmalıyız."

Ethel başını sağa sola salladı. "Yanılıyorsun. Böyle şeyler fazlasıyla duygusaldır. Yıllardır kadınların oy kullanması yasağına karşı kampanyalar yapıyoruz. Bu yasak bir bariyerdi. Bir kere bu bariyer kırıldı mı insanlar daha fazla ödünü sadece teknik bir detay olarak görecekler. Oy kullanma yaşının düşürülmesi ve diğer yasakları aşmak çok daha kolay olacak. Bunu görmelisin."

"Hayır, görmeyeceğim," dedi Maud, buz gibi bir sesle. İnsanların ona neyi yapması veya yapmaması gerektiğini söylemesinden hoşlanmıyordu. "Bu teklif bir geri adımdır. Bu teklifi destekleyen herkes haindir."

Ethel, Maud'a bakakaldı. İncinmişti. "Bunu söylerken ciddi olamazsın!" dedi.

"Lütfen bana ne ölçüde ciddi olacağım talimatı verme."

"Seninle iki yıldır birlikte çalışıyoruz ve kampanyalar yapıyoruz," dedi Ethel, gözlerine yaşlar dolarken. "Sırf seninle hemfikir olmadığım için kadınların oy hakkına sadakatsizlik ettiğime gerçekten inanıyor musun?"

Maud, acımasızca konuştu: "Kesinlikle inanıyorum."

"Pekâlâ, öyleyse," dedi Ethel; başka ne yapacağını bilemeden öylece ofisten dışarı yürüdü.

[II]

Fitz, terzisinden altı tane yeni elbise dikmesini istedi. Bütün eski elbiseleri incelen bedeninden düşüyormuş gibi duruyor ve onu yaşlı gösteriyordu.

Yeni akşam kıyafetini giydi: siyah bir kuyruklu frak, beyaz yelek, beyaz papyonlu bir ata yaka gömlek. Giyinme odasındaki boy aynasında kendine baktı: *Şimdi daha iyi*, diye düşündü.

Aşağı kata inip kabul salonuna girdi. Evin içinde bastonsuz gezebiliyordu. Maud ona bir kadeh Madeira şarabı koydu. "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordu Herm Hala.

"Doktorlar bacaklarımın daha iyiye gittiğini söylüyorlar ama yavaş iyileşiyorlar." Fitz, o senenin başlarında siperlere geri dönmüştü; ancak soğuk ve nem ona iyi gelmeyince tekrar istirahat listesine alındı ve istihbarattaki işine geri döndü.

"Siperlerde olmayı tercih edeceğini biliyorum ama bizler, bahardaki savaşı kaçırdığına üzülüyor değiliz."

Fitz başını salladı. Nivelle Taarruzu tam bir başarısızlık örneği olmuş Fransız General Nivelle görevden alınmıştı. Fransız askerleri isyan etmişler, siperlerini savunmaya devam ederken emir verildiğinde hücuma geçmeyi reddetmişlerdi. Dolayısıyla bu yıl da o güne kadar Müttefikler için kötü bir yıl olmuştu.

Fakat Maud, cephede olmayı tercih edeceğimi zannederken yanılıyor, diye düşündü Fitz. Kırkıncı Oda'daki görevi, muhtemelen Fransa'da savaşmaktan çok daha önemliydi şimdi. Birçok insan, Alman denizaltılarının Britanya'ya malzeme taşınmasını engellemelerinden korkmuştu. Ancak Kırkıncı Oda, U-boat denizaltılarının nerede olduğunu bilebiliyor ve ona göre de seyir hâlindeki gemileri önceden uyarıyordu. Bu bilgi, gemilerin konvoy hâlinde ve destroyerler eşliğinde seyretmeleri ile birleşince denizaltıların etkinliği azalıyordu. Her ne kadar sadece üç beş kişi bu durumdan haberdar olsa da bu, bir zaferdi aslında.

Şimdi asıl tehlike Rusya'ydı. Çar, tahttan indirilmişti ve her şey olabilirdi. Hâlihazırda orta yolcular kontrolü ellerinde tutuyorlardı ama ne kadar sürdürebilirlerdi ki? Tehlikede olan sadece Bea'nın ailesi ve Boy'un mirası değildi. Aşırı uçlar Rus Hükûmetini ele geçirirlerse barış yapmaya kalkabilirlerdi ve o zaman da yüz binlerce Alman askeri Fransız cephesine giderdi.

"En azından Rusya'yı kaybetmedik," dedi Fitz.

"Henüz," dedi Maud. "Almanlar, Bolşeviklerin zafer kazanmalarını bekliyorlar –bunu herkes biliyor."

Maud konuşurken Prenses Bea içeri girdi: Derin bir göğüs dekoltesi olan gümüşi renk ipek bir elbise giymiş, elbiseye uyan pırlanta mücevherler takmıştı. Fitz ve Bea, önce bir akşam ziyafetine sonra da bir baloya gideceklerdi; Londra Sezonu başlamıştı.

Bea, Maud'un sözlerini duydu. "Rus kraliyet ailesini hafife alma; hâlâ bir karşı devrim olabilir. Nihayetinde Rus halkı ne elde edebildi ki? İşçiler hâlâ aç, askerler hâlâ ölüyor ve Almanlar hâlâ ilerliyorlar."

Grout, bir şişe şampanya ile salona girdi. Herkesin duyacağı bir şekilde şişe tıpasını çıkardı ve Bea'ya bir kadeh şampanya doldurdu. Bea, her zaman yaptığı gibi bir yudum şampanya içti ve kadehi bıraktı.

"Prens Lvov, Kurucu Meclis seçimlerinde kadınların da oy kullanabileceğini açıklamış," dedi Maud.

"Attığı tutar mı bilmem," dedi Fitz. "Geçici Hükûmet sürekli bir şeyler açıklıyor ama dinleyen var mı? Anlayabildiğim kadarıyla her köy kendi sovyetini kurmuş ve kendi işlerini onunla yürütüyor."

"Düşünebiliyor musun?" dedi Bea. "O batıl inançlı, cahil köylüler, idareyi ele almış gibi davranıyorlar!"

"Bu çok tehlikeli," dedi Fitz sinirli sinirli. "İnsanların, ne kadar çabuk anarşi ve barbarlık çamuruna düşebilecekleri hakkında hiçbir fikirleri yok." Bu konu, Fitz'i rahatsız etmişti.

"Rusya, Büyük Britanya'dan daha demokratik bir ülke olursa amma ironik olur."

"Parlamento kadınların oy hakkını görüşmek üzere," dedi Fitz.

"Sadece otuz yaşın üstündeki ev geçindiren veya ev geçindirenin karısı olanlar için."

"Gene de gelişmeden memnun olmalısın. Yoldaşın Ethel'in bu konuda yazdığı bir makaleyi okudum." Fitz, kulüp salonunda *New Statesman* dergisine bakarken gördüğü ve eski kâhyasının yazdığı makaleyi okuduğunda afallamış ve ürkmüş; kendisinin, böylesine berrak ve iyi savunulmuş bir parça yazamayacağı aklına gelince rahatsız olmuştu. "Kadınların bunu *hiç yoktan iyi* görerek kabul etmeleri gerektiğini söylüyordu."

"Korkarım onunla aynı fikirde değilim," dedi Maud, soğuk soğuk. "İnsan ırkının bir parçası olarak görülmek için otuzuma kadar beklemeye niyetim yok."

"Siz ikiniz münakaşa mı ettiniz?"

"Yollarımızı ayırmaya karar verdik."

Fitz, Maud'un tepesinin tası atmış gibi öfkeli olduğunu görebiliyordu. Havayı yumuşatmak için Leydi Hermia'ya döndü. "Britanya Parlamentosu kadınlara oy hakkı tanırsa halacığım, kim için sandığa gidersin?"

"Ben oy kullanacağımdan çok da emin değilim," dedi, Herm Hala. "Oy kullanmak biraz bayağı bir davranış olmaz mı?"

Maud sinirli görünüyordu ama Fitz sırıttı. "Eğer aile terbiyesi görmüş

hanımlar böyle düşünürse sadece işçi kadınlar oy kullanır ve onlar da sosyalistleri başa getirirler," dedi.

"Hadi canım!" dedi Hermia. "Belki de her şeye karşın oy kullansam daha iyi olur."

"Lloyd George'u mu desteklerdin?"

"O Gallerli avukatı mı? Elbette hayır."

"Belki de Muhafazakârların lideri Bonar Law'ı desteklersin."

"Sanırım evet."

"Ama o da Kanadalı."

"Aman Tanrı'm!"

"Bir imparatorluk olmanın sorunu da bu: Dünyanın her yerinden gelen süprüntüler, kendilerini imparatorluğun bir parçası sayıyorlar."

Çocuk bakıcısı hemşire, Boy'la birlikte içeri girdi. Boy şimdi, annesinin gür sarı saçlarına sahip, badi badi yürüyen, iki buçuk yaşında, gürbüz bir çocuktu. Bea'ya koştu; annesi de onu kaldırıp kucağına oturttu. "Ben lapa yedim, hemşire de şekeri düşürdü!" dedi, gülerek. Bu, çocuk odasındaki günün olayıydı.

Bea'nın Boy'la arası çok iyi, diye düşündü Fitz. *Yüzü yumuşuyor, oğlanı öpüp okşarken sevgi dolu oluyor.* Çok geçmeden çocuk annesinin kucağından indi ve devrile devrile yürüyerek Fitz'e gitti. "Nasılmış benim küçük askerim?" dedi Fitz. "Büyüyünce Almanları öldürecek mi?"

"Pat! Pat! Pat!" dedi Boy.

Fitz, çocuğun burnunun aktığını gördü. "Boy üşüttü mü Jones?" diye sordu acele acele. Bakıcı, korkmuş gibiydi; Aberowenlı genç bir kızdı ama bakıcılık eğitimi almıştı. "Hayır, efendim, eminim değil –haziran ayındayız!"

"Yaz nezlesi diye bir şey de var."

"Bütün gün gayet iyiydi. Sadece burnu akmış."

"Kesinlikle akıyor." Fitz, yeni elbisesinin göğüs cebinden mendilini çıkardı ve Boy'un burnunu sildi. "Halktan çocuklarla mı oynadı?"

"Hayır, efendim, kesinlikle oynamadı."

"Ya parkta?"

"Bizim gittiğimiz tarafta iyi aile çocuklarından başka çocuk olmuyor. Çok dikkat ediyorum."

"Umarım ediyorsundur. Bu çocuk Fitzherbert soyunun vârisi ve bir Rus prensi de olabilir." Fitz çocuğu yere bıraktı; Boy doğruca bakıcıya koştu.

Grout tekrar ortaya çıktığında elindeki gümüş tepside bir zarf vardı. "Bir telgraf geldi, efendim," dedi kâhya. "Prenses adına gönderilmiş."

Fitz, Grout'un mektubu Bea'ya vermesini söyleyen bir hareket yaptı. Bea endişeyle kaşlarını çattı –savaş zamanındaki bütün telgraflar insanları endişelendiriyordu– ve zarfı yırttı. Gözleriyle kâğıdı taradıktan sonra elemle bağırdı.

Fitz ayağa fırladı. "Ne oldu?"

"Ağabeyim!"

"Yaşıyor mu?"

"Evet –yaralı." Bea ağlamaya başladı. "Kolunu kesmişler ama iyileşiyormuş. Ah zavallı Andrei."

Fitz, telgrafı alıp okudu. Bea'nın söylediklerine ilave olacak tek bilgi Prens Andrei'in, Moskova'nın güney doğusuna düşen Tambov mahallesindeki taşra evi Bulovnir'e götürüldüğüydü. Fitz onun gerçekten iyileşmeye başlamış olmasını diledi. Birçok asker mikrop kapan yaralardan ölüyordu ve bir organı kesmek her zaman kangrenin yayılmasını önleyemeyebiliyordu.

"Hayatım, çok ama çok üzüldüm," dedi Fitz. Maud ve Hermia, Bea'nın iki yanına geldiler ve onu teselli etmeye çalıştılar. "Ardından da bir mektup geleceğini söylüyor ama mektubun buraya gelmesi Tanrı bilir ne kadar zaman alır."

"Nasıl olduğunu bilmek zorundayım!" dedi Bea, hıçkırarak.

"Britanya Büyükelçisinden dikkatle soruşturmasını isteyeceğim." Bu demokrasi çağında bile bir kontun hâlâ bazı imtiyazları vardı.

"Seni odana götürelim Bea," dedi Maud.

Bea başını sallayarak ayağa kalktı.

"Ben de Lord Silverman'ın akşam ziyafetine gitsem iyi olur –Bonar Law da orada olacak." Fitz, bir gün Muhafazakârların kuracağı bir hükûmette bakan olmak istediğinden parti başkanıyla çene çalma imkânı bulabileceği her fırsatı seviyordu. "Ama baloya gitmeyip doğru eve döneceğim."

Bea tekrar başını salladı ve onu yukarı götürmelerine izin verdi.

Grout içeri girdi. "Arabanız hazır, efendim," dedi.

Belgrave Meydanı'na kadarki kısa yolculukta Fitz, son aldığı haberi düşündü. Prens Andrei, aile arazilerinin yönetiminde hiçbir zaman başarılı olmamıştı. Muhtemelen iş konusundaki başarısızlığına kendi kifayetsizliğini bahane edecekti. Bütün mülkiyeti de gitgide daha da köhneleşecekti. Fakat Londra'dan iki bin beş yüz kilometre ötesi için Fitz'in yapabileceği bir şey yoktu. Hem üzüntü hem endişe hissediyordu. Anarşi her zaman bir köşede hazır bekliyordu ve Andrei gibi asillerin miskinlikleri de devrimcilere aradıkları fırsatı veriyordu.

Fitz Silverman konutuna vardığında Bonar Law gelmişti bile. Celtic Madencilik Şirketi Başkanı ve Aberowen MP'si Perceval Jones da gelmişti. Jones, her zaman bir baba hindi gibiydi ve bu gece de koskoca bir altın saatin kösteği geniş yeleğinin üzerinde sarkarken elleri ceplerinde Lord Silverman ile konuşuyor, böylesine seçkin bir toplulukta bulunmaktan dolayı gururla kabarıyordu.

Fitz buna şaşmamalıydı. Bu, politikanın hâkim olduğu bir akşam ziyafetiydi; Jones Muhafazakâr Parti içinde yükseliyordu ve Bonar Law başbakan olursa Jones'un da onun kuracağı hükûmette bakan olmayı beklediğine hiç şüphe yoktu. Bu durum biraz, kız tavlarken baş seyisinizle karşılaşmaya benziyordu ve Fitz, Bolşevizm'in Londra'ya devrim yoluyla değil de el altından geleceğine dair sinir bozucu bir hisse kapıldı.

Sofraya oturduklarında Jones, kadınlara oy hakkını desteklediğini söyleyerek Fitz'i afallattı. "Neden Tanrı aşkına?" diye sordu Fitz.

"Seçmenler arasında bir araştırma yaptırdık," dedi Jones. Fitz, Bonar Law'ın doğrular gibi başını salladığını gördü. "Teklif, ikiye karşı bir oranında destekleniyor."

"Muhafazakârlar da mı?" diye sordu Fitz, duyduklarına inanamıyormuş gibi.

"Evet, efendim."

"Ama neden?"

"Teklif, sadece otuz yaşın üstündeki ev geçindiren veya ev geçindirenin karısı olanlara oy hakkı tanıyor. Bu durumda fabrika işçilerinin çoğu dışarıda kalıyor, çünkü yaşları tutmuyor. Ve bütün o, *başkalarının evinde yaşayan bekâr kadın entelektüeller* de dışarıda kalıyor."

Fitz iyice afalladı. Bu konuyu her zaman bir prensip meselesi olarak görmüştü ama anlaşılan o ki Jones gibi kendini beğenmiş iş adamları için prensiplerin bir önemi yoktu. Fitz, seçimlerin nasıl sonuçlanacağını hiç düşünmemişti. "Ben gene de..."

"Yeni seçmenlerin çoğu, orta sınıftan anaç anneler olacak," dedi Jones. Kaba bir hareketle burnunun bir yanına vurdu. "Lord Fitzherbert, o kadınlar bu ülkenin en muhafazakâr grubu. Bu öneri partimize altı milyon yeni oy getirecek."

"Yani kadınlara oy hakkını destekleyecek misin?"

"Mecburuz! O Muhafazakâr kadınlara ihtiyacımız var. Gelecek seçimlere işçi sınıfı erkeklerinden üç milyon yeni oy girecek; bunların çoğu ordudan geliyor ve bizim tarafımızda değiller ama yeni kadın oylarının sayısı onlardan fazla."

"Fakat ya prensipler ne olacak!" diye itiraz etti Fitz, bu tartışmayı kaybetmek üzere olduğunu bile bile.

"Prensipler mi?" dedi Jones. "Bu, gerçek politika!" Küçümseyen bir tebessümle gülümseyerek Fitz'i iyice kızdırdı. "Beni mazur görün ama siz her zaman idealistsiniz, efendim."

"Bizler hepimiz idealistiz," dedi Lord Silverman, iyi bir ev sahibi gibi bu anlaşmazlığı yatıştırmaya çalışarak. "Bu nedenle de politikanın içindeyiz. İdealleri olmayan insanlar rahatlarını bozmuyorlar. Fakat bizler, seçimlerin gerçekleriyle ve kamuoyu görüşüyle yüzleşmek zorundayız."

Fitz, hayal dünyasında gezen biri gibi görünmek istemedi ve acele acele cevapladı: "Elbette öyleyiz. Gene de kadının yeri meselesi, aile hayatının kalbine dokunur ve ben bunun Muhafazakârlar için çok önemli olduğunu düşünüyordum."

"Bu konu hâlâ kapanmadı. Parlamento üyeleri serbest oy kullanacaklar ve onlar da vicdanlarının sesini dinleyecekler," dedi Bonar Law.

Fitz, kuzu kuzu başını salladı ve Silverman isyancı Fransız ordusundan bahsetmeye başladığında da yemek boyunca sessizliğini korudu. Önerinin hem Ethel Leckwith hem de Perceval Jones tarafından destekleniyor olmasında bir uğursuzluk hissediyordu ve parlamentodan geçmesi gibi tehlikeli bir olasılık vardı. Muhafazakârların, kısa vadeli oy toplama hesaplarına meyletmek yerine geleneksel değerleri savunmaları gerektiğine inanıyordu; fakat Bonar Law'ın böyle düşünmediğini görebiliyordu ve kendinin, parti politikasına ayak uyduramıyormuş gibi görülmesini istemiyordu. Sonuç olarak büsbütün dürüst davranamadığı –ki bundan nefret ediyordu– için kendi kendinden utanıyordu.

Bonar Law ayrılır ayrılmaz Fitz de Silverman konutundan çıktı. Eve döndü ve hemen üst kata çıktı. Ceketini çıkardı, üzerine ipek bir ropdöşambır giydi, Bea'nın odasına gitti.

Bea'yı, elinde bir fincan çayla yatağında otururken buldu; uzun bir süre ağladığı belliydi ama yüzüne biraz pudra sürmüş, çiçekli bir geceliğin üstüne pembe renkli, karpuz kollu, örgü bir lizöz giymişti. Fitz, karısına kendini nasıl hissettiğini sordu.

"Yıkıldım," dedi Bea. "Andrei, ailemden geriye kalan tek kişi."

"Biliyorum." Bea'nın anne ve babası ölmüştü ve başka da yakın akrabası yoktu. "Çok can sıkıcı bir durum –muhtemelen bunu da atlatacağız."

Bea, elindeki fincanı ve tabağı bıraktı. "Uzun uzun düşündüm Fitz."

Bu, Bea'dan duymaya alışık olduğu bir söz değildi.

"Lütfen elimi tut," dedi Bea.

İki eliyle Bea'nın sol elini tuttu. Hüzünlü bir konuda konuşuyorlardı ama Bea güzeldi ve Fitz bir arzu dalgası hissetti. Karısının parmaklarındaki yüzükleri hissedebiliyordu: bir tane pırlanta nişan yüzüğü, bir tane de altın nikâh yüzüğü. Bea'nın elini ağzına götürüp, başparmağının dibindeki etli kısmı ısırmak istedi.

"Beni Rusya'ya götürmeni istiyorum," dedi Bea.

Fitz öyle şaşırdı ki Bea'nın elini bıraktı. "Ne?"

"Hemen reddetme –düşün biraz," dedi Bea. "Tehlikeli olduğunu söyleyeceksin, biliyorum. Gelgelelim, şu anda Rusya'da yüzlerce Britanya vatandaşı var: elçilikteki diplomatlar, iş adamları, oradaki askerî görevleri yürüten subaylar ve askerler, gazeteciler ve diğerleri."

"Boy ne olacak?"

"Onu burada bırakmak fikrinden nefret ediyorum ama Hemşire Jones mükemmel bir bakıcı. Hermia ona tapıyor ve Maud, bir sorun çıktığında makul kararlar verebilecek kadar güvenilir bir hala."

"Vize almamız gerekecek..."

"Doğru kulaklara birkaç kelime fısıldayabilirsin. Tanrı'm, daha biraz önce en az bir tane Kabine üyesiyle yemek yedin."

Bea haklıydı. "Muhtemelen Dışişleri benden bir seyahat raporu yazmamı isteyecek –özellikle de diplomatlarımızın nadiren uğradığı taşrada seyahat edeceğimiz için."

Bea tekrar Fitz'in elini tuttu. "Yaşayan tek akrabam ciddi şekilde yaralanmış ve ölebilir. Onu görmeliyim. Lütfen Fitz. Sana yalvarıyorum."

Gerçekte ise Fitz, Bea'nın sandığı kadar isteksiz değildi. Siperlerde geçirdiği dönem boyunca tehlike konusundaki algısı değişmişti. Her şeye rağmen topçu atışı sırasında birçok insan da hayatta kalmıştı. Rusya seyahati de tehlikeliydi ama cephe ile mukayese bile edilemezdi. Gelgelelim gene de tereddüt ediyordu.

"Bu arzunu anlıyorum," dedi. "Müsaade edersen birkaç görüşme yapayım."

Bea bunu *kabul* anlamında yorumladı. "Ah, teşekkür ederim!" dedi.

"Henüz teşekkür etme. Önce bu seyahatin ne ölçüde gerçekleştirilebilir olduğunu anlamam lazım."

"Tamam," dedi Bea ama Fitz onun, sonuçtan emin olduğunu görebiliyordu.

Ayağa kalktı. "Artık yatmaya hazırlanmalıyım," dedi ve kapıya yöneldi.

"Pijamalarını giydiğinde... Lütfen geri gel. Bana sarılmanı istiyorum."

Fitz, gülümsedi. "Elbette," dedi.

[III]

Parlamentonun kadınlara oy hakkını görüştüğü gün Ethel, Westminster Sarayı'na yakın bir salonda bir toplantı düzenledi.

Şimdi, tanınmış bir aktiviste iş vermeye hevesli Ulusal Giyim İşçileri Sendikası için çalışıyordu. Asıl görevi, East End'in emek sömürücü atölyelerinde Sendikanın kadın üyelerine iş bulmaktı. Sendika, hem iş yerlerinde hem de ulusal politikada üyeleri için mücadele etme gereğine inanıyordu.

Maud ile ilişkisinin bitmiş olmasından dolayı üzgündü. Belki de her zaman, Kontun kız kardeşi ve eski kâhya olarak aralarında hep yapay bir ilişki olmuştu ama Ethel, sınıf farkını aşabileceklerini ummuştu. Ancak Maud, kalbinin derinliklerinde -bilinçsizce de olsa- kendisinin emretmek için doğduğu ve Ethel'in de boyun eğmesi gerektiğine inanıyordu.

Ethel, Parlamento görüşmelerinin kendi toplantısından önce biteceğini umuyordu; böylece sonuçları toplantıya katılanlara açıklayabilecekti. Ancak toplantı saat onda sona ererken Parlamento çalışmaları geç saatlere kadar sarktı. Ethel ve Bernie, Whitehall'da İşçi Partili MP'lerin müdavimi oldukları bir bara gittiler ve haber beklemeye başladılar.

Saat on birde bar kapanmak üzereyken iki MP telaşla içeri girdi. Bir tanesi Ethel'i gördü. "Kazandık!" diye bağırdı. "Yani siz kazandınız. Kadınlar!"

Ethel kulaklarına inanamadı. "Teklif geçti mi?"

"Hem de büyük bir çoğunlukla -57'ye karşı 387 oyla!"

"Kazandık!" Ethel Bernie'yi öptü. "Kazandık!"

"Aferin size," dedi Bernie. "Zaferin tadını çıkar. Bunu hak ettin."

Kutlama için bir içki içemediler. Yürürlükteki savaş mevzuatı, barların belli bir saatten sonra kapanmasını emrediyordu. Bu uygulama işçi sınıfının üretkenliğini artıracaktı sözde. Ethel ve Bernie, eve gitmek için otobüs bulmak üzere Whitehall'a çıktılar.

Otobüs durağında beklerken Ethel sevinçten havalara uçuyordu. "İnanamıyorum. Bunca yıldan sonra -kadınlara oy hakkı!"

Oradan geçmekte olan biri onu duydu -bir bastona dayanarak yürüyen, smokin giymiş, uzun boylu bir adam.

Ethel, Fitz'i tanıdı.

"O kadar emin olma," dedi Fitz. "Lordlar Kamarasında bunun hakkından geliriz."

YİRMİ YEDİ

Haziran'dan Eylül'e, 1917

Walter von Ulrich, hayatını avuçlarının içine alarak siperden çıktı ve sahipsiz arazide yürümeye başladı.

Yerdeki top mermisi çukurlarında yaban çiçekleri ve otlar büyümeye başlamıştı. Bir zamanlar Polonya olan, sonra Rusya ve şimdi de Alman kuvvetlerince kısmen işgal edilmiş bölgede ılıman bir yaz mevsimi hüküm sürüyordu. Walter, bir onbaşı üniforması üzerine alelade bir ceket giymiş, sahici görünsün diye yüzünü ve ellerini toprakla ovmuştu. Başında, teslim bayrağına benzeyen beyaz bir kasket vardı ve omuzunda da mukavva bir kutu taşıyordu.

Kendi kendine korkacak bir şey olmadığını söyledi.

Rus mevzileri alaca karanlıkta zar zor da olsa görülebiliyordu. Haftalardır hiç ateş edilmemişti. Walter, onun yaklaştığını görenlerin kuşkudan çok merak duyacaklarını düşündü; yanılıyorsa ölecekti.

Ruslar bir taarruza hazırlanıyorlardı. Alman hava keşif uçakları ve karadan keşif kolları, cepheye yeni askerlerin taşındığını ve kamyonlar dolusu cephane indirildiğini rapor ediyordu. Aynı şey, açlıktan ölmek üzereyken biraz yiyecek bulabilmek umuduyla aradaki engelleri aşıp Almanlara teslim olan Rus askerlerince de teyit edilmişti.

Yaklaşan taarruzun kanıtları Walter için büyük bir hayal kırıklığıydı; Rusya'daki yeni hükûmetin savaşı sürdüremeyeceğini ümit etmişti. Petrograd'da, Lenin ve Bolşevikler büyük bir gürültü koparak barış çağrıları yapıyorlar ve Alman parasıyla basılmış gazete ve broşürleri sel gibi dağıtıyorlardı.

Rus halkı savaş istemiyordu. Tek gözlüklü Dışişleri Bakanı Pavel Miliukov, Rusya'nın hâlâ *kesin zafer* istediğini ilan etmiş ve öfkeli işçiler ve askerler tekrar caddelere dökülmüşlerdi. Yapmacık tavırlı Savaş Bakanı genç Ke-

rensky, beklenen taarruzun sorumlusuydu ve orduda kırbaçlama cezasını geri getirerek subayların otoritesini pekiştirmişti.

Buna rağmen acaba Rus askerleri savaşacaklar mıydı? Almanların öğrenmek istediği buydu ve Walter, bunun için hayatını tehlikeye atıyordu.

Belirtiler karmaşıktı. Cephenin bazı bölümlerinde Rus askerleri beyaz bayrak çekerek tek taraflı ateşkes ilan ediyorlardı. Diğer bölümler ise daha sakin ve disiplinli görünüyorlardı. Walter, işte böyle bir bölümü ziyarete gidiyordu şimdi.

Nihayet Berlin'den kurtulmuştu. Muhtemelen Monika von der Helbard, bir düğün olmayacağını ailesine açıkça söylemişti. Her neyse Walter gene cephedeydi ve istihbarat topluyordu.

Mukavva kutuyu öbür omzuna geçirdi. Şimdi, yarım düzine kadar kafanın siperin kıyısından yukarı yükseldiğini görebiliyordu. Kasketli kafalardı –Rus askerleri miğfer giymezlerdi; Walter'a bakıyorlardı ve henüz silahlarını ona doğrultmamışlardı.

Ölüm konusunda kaderci bir yaklaşımı vardı. Stockholm'de Maud ile geçirdiği geceden sonra mutlu öleceğine inanıyordu. Elbette yaşamayı isterdi. Maud ile aynı evde oturmayı ve çocuk yapmayı tercih ederdi. Ve refah içindeki demokratik bir Almanya'da böyle yaşamayı umuyordu. Ama bunun olması için savaşı kazanmaları gerekiyordu ki bunun için de hayatını tehlikeye atması gerekiyordu; başka bir seçeneği yoktu.

Gelgelelim, tüfek menziline girdiğinde midesinin ekşidiğini hissetti. Bir askerin nişan alıp tetiği çekmesi öyle kolaydı ki! Nihayetinde bunu yapmak için oradaydılar.

Yanında bir tüfek taşımıyordu ve askerlerin bunu fark edeceklerini umuyordu. Sırtında bel kemerine sokulmuş 9mm bir Luger tabanca vardı ama askerler silahı göremezlerdi; bütün görebilecekleri, omuzunda taşıdığı kutuydu. Zararsız bir görüntüsü olduğunu umuyordu.

Hayatta kaldığı her adım için şükrediyordu ama her adımın onu biraz daha tehlikeye yaklaştırdığının farkındaydı. *Her an olabilir*, diye düşündü, soğukkanlılıkla. Acaba bir adam kendini öldüren atışın sesini duyuyor muydu? Walter'ın en korktuğu şey, yaralanarak kan kaybından yavaş yavaş ölmek veya iğrenç bir sahra hastanesinde kapacağı enfeksiyonla ölüme boyun eğmekti.

Şimdi Rus askerlerinin yüzlerini de görebiliyor ve o yüzlerdeki eğlenme, şaşkınlık ve hayret ifadelerini okuyabiliyordu. Askerlerin yüzüne endişeyle bakarak korku ifadesi aradı, çünkü en büyük tehlike korkmalarıydı. Korkan bir asker, sırf o gerginliği kırmak için ateş edebilirdi.

Nihayet arada on metrelik bir mesafe kalmıştı; sonra dokuz, sekiz... Siperin kıyısına kadar geldi. "Selam yoldaşlar," dedi, Rusça konuşarak. Kutuyu yere bıraktı.

En yakınındaki askere elini uzattı. Asker de hiç düşünmeksizin elini uzattı ve Walter'ın siperin içine atlamasına yardım etti. Küçük bir asker grubu etrafını sardı.

"Size bir soru sormaya geldim," dedi Walter.

En eğitimli Ruslar biraz Almanca konuşabiliyorlardı ama buradaki askerler köylü sınıfındandı ve sadece birkaçı kendi anadili haricinde bir lisanı anlıyordu. Walter daha küçükken babasının zorlaması ve dayatmasıyla ordu ve Dışişleri Bakanlığındaki kariyerine hazırlık olarak Rusça öğrenmişti. Hayatı boyunca Rusçasını pek fazla kullanmamış olsa da bu göreve yetecek kadar Rusça hatırlayacağını düşünmüştü.

"Önce içelim," dedi. Kutuyu sipere çekti, kapağını yırtıp açtı, içinden bir şişe *schnapps* çıkardı. Tıpayı çıkardı, bir yudum içti, ağzını sildi; şişeyi en yakınındaki, on sekiz on dokuz yaşlarında, uzun boylu bir onbaşı olan askere verdi. Onbaşı sırıttı, bir yudum içti, şişeyi yanındakine geçirdi.

Walter, kimseye çaktırmadan etrafını inceledi. Siper oldukça kötü yapılmıştı. Duvarlar bel vermiş ve kalaslarla desteklenmemişti. Zemin tümseklıydi, palet kaplanmamıştı ve yaz mevsimine rağmen çamurluydu. Siperin kendisi de düz çizgide kazılmamıştı -aslında, top mermisi vurduğundaki yıkımı engelleyecek *zikzak* ya da *traverse* olmadığından, belki de bu iyi bir şeydi. Berbat bir koku vardı: Anlaşılan o ki askerler, sahra helasını her zaman kullanmıyorlardı. Bu Rusların derdi neydi? Yaptıkları her şey yalapşap, düzensiz veya natamamdı.

Şişe askerler arasında dolaşırken bir çavuş çıktı ortaya. "Neler oluyor burada Feodor Igorovich?" dedi çavuş, uzun boylu onbaşıya. "Bu *ineksiken* Almanla neden konuşuyorsunuz?"

Feodor, bereketli bıyığının iki ucu kıvrık bir gençti. Nedendir bilinmez, havalı bir kaykıltmayla başına yerleştirdiği bir denizci şapkası takıyordu. Öz güvenli havası kibir sınırlarını zorluyordu. "Sen de iç Çavuş Gavrik," dedi.

Çavuş da diğerleri gibi şişeden içti ama adamları kadar lakayıt değildi. Walter'a kuşkulu gözlerle baktı. "Ne bok arıyorsun sen burada?" diye sordu.

Walter, söyleyeceklerinin provasını yapmıştı. "Almanya'nın işçileri, askerleri ve köylüleri adına sormaya geldim. Neden bizimle savaşıyorsunuz?"

Bir an için şaşkınlık dolu bir sessizlik oldu. "Asıl *siz* neden *bizimle* savaşıyorsunuz?" dedi Feodor.

Walter'ın cevabı hazırdı. "Başka seçeneğimiz yok. Ülkemizi hâlâ Kayzer yönetiyor –henüz devrim yapamadık. Ama siz yaptınız. Çar gitti ve Rusya şimdi kendi halkı tarafından yönetiliyor. Onun için size bu soruyu sormaya geldim: Neden bizimle savaşıyorsunuz?"

Feodor, Gavrik'e baktı. "Biz de kendi kendimize bu soruyu sorup duruyoruz!"

Gavrik omuz silkti. Walter çavuşun, fikrini kendine saklama taraftarı bir gelenekçi olduğunu düşündü.

Siperlerin diğer taraflarından daha başka askerler de gelip gruba katıldılar. Walter bir şişe daha açtı ve etrafındaki, hızla sarhoş olmaya başlayan, zayıf, hırpani ve pasaklı adamlara baktı. "Rus halkı ne istiyor?" diye sordu.

Birkaç adamdan cevap geldi.

"Toprak."

"Barış."

"Özgürlük."

"Daha çok içki!"

Walter kutudan bir şişe daha çıkardı. *Aslında sabuna, doğru dürüst yiyeceğe ve yeni postallara ihtiyaçları var*, diye düşündü.

"Ben, evimin bulunduğu köye gitmek istiyorum," dedi Feodor. "Prensin arazisini bölüşüyorlar ve ben de kendi ailemin, payına düşeni almasını sağlamak istiyorum."

"Desteklediğin bir siyasi parti var mı?" diye sordu Walter.

"Bolşevikler!" dedi asker. Diğerleri de tezahürat yaptı.

Walter sevindi. "Partiye üye misiniz?"

Başlar, *hayır* der gibi sallandı.

"Ben önceleri Sosyalist Devrimcileri desteklerdim ama bizi yarı yolda bıraktılar," dedi Feodor. Diğerleri de aynı fikirdeymiş gibi başlarını salladılar. "Kerensky kırbaç cezasını geri getirdi," diye ekledi.

"Ve bir yaz taarruzu başlatma emri verdi," dedi Walter. Gözlerinin önündeki cephane kutusu istiflerini görebiliyordu ama onlarla ilgili bir imada bulunmaktan kaçındı; casus olabileceğine dair bariz bir ihtimalin Rusların aklına düşmesini istemiyordu. "Keşif uçaklarımızdan bunu görebiliyoruz," diye ekledi.

"Neden taarruz etmemiz gerekiyor? Şu anda bulunduğumuz durumda da barış yapabiliriz!" dedi Feodor, Gavrik'e. Etrafta onu destekleyen mırıltılar oldu.

"Peki, saldırı emri aldığınızda ne yapacaksınız?" diye sordu Walter.

"Askerler komitesinin bunu tartışmak için toplanması gerekecek," dedi

Feodor.

"Boktan boktan konuşma," dedi Gavrik. "Artık asker komitelerinin emirleri tartışmasına izin verilmiyor."

Gruptan, hoşnutsuz bir homurtu sesi yükseldi ve dairenin dışına yakın bir yerden, biri mırıldandı: "Göreceğiz bakalım Yoldaş Çavuş."

Etraftaki kalabalık gittikçe büyüyordu. Belki de Ruslar içki kokusunu uzaktan bile alabiliyorlardı.

Walter iki şişe daha uzattı. Yeni gelenlere durumu açıklayacak bir şey söylemek için, "Almanlar da en az sizin kadar barış istiyor. Siz bize saldırmazsanız biz de size saldırmayacağız," diyordu.

"Ben buna içerim işte!" dedi yeni gelenlerden biri. Cırlak bir tezahürat koptu.

Walter, gürültünün subayların dikkatini çekmesinden endişelendi ve *schnapps* içerlerken Rusların seslerini kısmalarını nasıl sağlayacağını düşündü ama çok geç kalmıştı. Bağıran ve buyurgan bir ses duyuldu: "Neler oluyor burada? Sizler ne yapmaya çalışıyorsunuz?" Kalabalık, binbaşı üniforması içindeki iri yarı bir adamın geçmesi için ikiye ayrıldı. Binbaşı, Walter'a bakıyordu. "Sen de kimsin be adam?" dedi.

Walter'ın yüreği katıldı. Hiç şüphesiz subayın görevi onu esir almaktı. Alman istihbaratı, Rusların savaş esirlerine nasıl davrandıklarını biliyordu. Ruslar tarafından esir alınmak, bitmek bilmeyen bir açlık ve soğukla ölüm cezasına çarptırılmaktı.

Zoraki bir tebessümle açılmamış şişeyi ikram etti. "Bir yudum içsene Binbaşı," dedi.

Subay onu duymazdan gelerek Gavrik'e döndü. "Sen ne yaptığını sanıyorsun?"

Gavrik, korkmuş gibi görünmüyordu. "Adamlar bugün akşam yemeği yemediler Binbaşı. Onlardan içkiyi reddetmelerini isteyemezdim."

"Onu esir almalıydın!"

"Şimdi bütün içkisini içtiğimize göre onu esir alamayız," dedi Feodor. Konuşması bozulmuştu bile. "Bu adil olmaz!" diye bitirdi ve diğerleri de onu alkışladılar.

"Sen bir casussun," dedi Binbaşı, Walter'a. "Senin o boktan kafanı uçurmalıyım." Kılıfındaki tabancasına dokundu. Askerlerden itiraz çığlıkları yükseldi. Binbaşı öfkeli öfkeli bakmaya devam etti ama başka bir şey söylemedi; açıkçası adamlarıyla uyuşmazlığa düşmek istemiyordu.

"Gitsem iyi olacak," dedi Walter, askerlere. "Binbaşınız pek dost canlısı görünmüyor. Ayrıca bizim cephenin hemen ardında bir genelev var ve için-

de de yapayalnız, koca memeli, sarışın bir kız var..."

Askerler gülerek tezahürata başladılar. Söylediği yarı doğru sayılırdı: Gerçekten de bir genelev vardı ama Walter oraya hiç gitmemişti.

"Unutmayın," dedi. "Siz savaşmazsanız biz de savaşmayacağız!"

Tırmanarak siperden çıktı. En büyük tehlikeyi yaşayacağı an, işte bu andı. Ayağa kalktı birkaç adım yürüdü, arkasına döndü, askerlere el salladı ve yürümeye devam etti. Askerler meraklarını gidermiş, bütün *schnapps* de bitmişti. Şimdi akıllarını vazifelerine çevirebilir ve düşmana ateş edebilirlerdi. Walter, üzerindeki ceketin sırtına bir hedef işareti çizilmiş gibi hissediyordu.

Hava kararıyordu. Az sonra Rus askerlerinin görüş alanından çıkacaktı. Güvenli mesafeye varmasına birkaç metre kalmıştı. Bir sürat koşusu tutturmamak için bütün iradesini kullanmak zorunda kaldı – çünkü bu, ateş etmelerine sebep olabilirdi. Dişlerini sıktı, patlamamış top mermileri arasından aheste adımlarla yürümeye devam etti.

Dönüp arkasına baktı. Rus siperlerini göremedi. Demek ki Ruslar da onu göremiyordu. Artık güvendeydi.

Daha rahat nefesler alarak yürümeye devam etti. Aldığı riske değmişti. Birçok şey öğrenmişti. Bu askerlerin bölümünde bir beyaz bayrak olmamasına rağmen Ruslar savaşamayacak kadar kötü durumdaydı. Adamların huzursuz ve isyankâr oldukları ve subayların disiplini sağlamada zorlandıkları apaçıktı. Çavuş, askerlerle tersleşmeyi göze alamamış, binbaşı da Walter'ı esir almaya cesaret edememişti. Böyle bir ruh hâlindeki askerlerden cesaretle savaşmaları beklenemezdi.

Alman hattını görebildiği noktaya geldi. Bağırarak adını ve önceden belirlenen parolayı söyledi. Siperden içeri atladı. Bir teğmen onu selamladı. "Başarılı bir sorti miydi, efendim?" diye sordu teğmen.

"Evet, teşekkür ederim," dedi Walter. "Gerçekten de çok başarılıydı."

[II]

Katerina, Grigori'nin eski odasındaki yatakta uzanmıştı; üzerinde ince bir gecelik vardı. Pencere açıktı; ılık haziran havası ve birkaç adım öteden geçen trenlerin gürültüsü içeriye doluyordu. Şimdi altı aylık hamileydi.

Grigori, parmağını onun vücudunun kıvrımlarına gezdiriyordu: omuzlarından aşağıya, dolgunlaşmış memesinin üzerinden kaburgalarına, hafifçe şişmiş karnından aşağıya, kasıklarına. Katerina'dan önce böylesine kalender bir keyif yaşamamıştı. Delikanlılığında kadınlarla ilişkisi çabuk ve

kısa ömürlü oluyordu. Şimdi, seksten sonra bir kadının yanında uzanmak, nazikçe ve sevgi dolu bir temasla hiç acelesiz ve şehvetsiz bir ruh hâliyle onun vücuduna dokunmak, yeni ve içini ürperten bir deneyim oluyordu. *Belki de evliliğin anlamı budur*, diye düşündü. "Hamileyken çok daha güzelsin," dedi, hafif bir mırıltıyla; Vladimir'i uyandırmamaya çalışarak.

İki buçuk yıldır, kardeşinin oğluna babalık etmişti; fakat şimdi kendi çocuğu olacaktı. Bebeğe *Lenin* adını vermek isterdi ama hâlihazırda bir *Vladimir* vardı zaten. Bu hamilelik Grigori'yi politik konularda daha da kararlı olmaya itmişti. Çocuğunun büyüyeceği ülkenin hâlini düşünmek zorundaydı ve oğlunun özgür olmasını istiyordu. (Her nedense bebeğin erkek olacağını düşünüyordu.) Rusya'nın, çar veya orta sınıf bir parlamento veya yeni bir kisve altında eski yönetimi kurmaya çalışan iş adamlarıyla generallerden oluşan bir koalisyonla değil, kendi halkı tarafından yönetilmesini sağlamak zorundaydı.

Aslında Lenin'i sevmiyordu; çünkü adam, sabit bir öfke içinde yaşıyordu. Sürekli olarak insanlara bağırıyordu ve onunla aynı fikirde olmayan kişilerin hepsi, ya domuzdu ya piçti ya da vatan hainiydi. Ama Lenin, herkesten daha fazla çalışıyordu, daha uzun düşünüyordu ve kararları hep doğruydu. Geçmişteki bütün Rus *devrim*leri tereddütlü bir kıpırdanmadan başka bir şeyle sonuçlanmamıştı. Grigori, Lenin'in buna izin vermeyeceğini biliyordu.

Geçici Hükûmet de bunu biliyordu ve Lenin'i hedef hâline getirmeye çalıştıklarına dair göstergeler vardı. Sağ kanat basını onu Alman casusu olmakla suçluyordu. Bu suçlama çok gülünçtü. Ancak Lenin'in gizli bir finans kaynağı olduğu doğruydu. Savaş öncesinden beri Bolşevik olan kişilerden biri olarak Grigori, partinin iç halkasındaydı ve paranın Almanya'dan geldiğini biliyordu. Bu sır ortaya çıkarsa şüpheler daha da artacaktı.

Uyuklamaya başlamıştı ki koridorda ayak sesleri duydu: Kapı, acil bir durum varmış gibi yumruklandı. Pantolonunu giyerken seslendi: "Kim o?" Vladimir uyandı ve ağlamaya başladı.

Bir erkek sesi duydu: "Grigori Sergeivich?"

"Evet?" dedi Grigori. Kapıyı açınca Isaak ile karşılaştı. "Ne oldu?"

"Lenin, Zinoviev ve Kamenev için tutuklama kararı çıkardılar."

Grigori buz gibi oldu. "Onları uyarmak zorundayız!"

"Askerî araç dışarıda."

"Postallarımı giyeyim."

Isaak gitti. Katerina, Vladimir'i kucakladı ve sakinleştirmeye çalıştı. Grigori aceleyle giyindi, Katerina ve Vladimir'i öptü, koşarak merdivenleri

indi.

Arabada Isaak'ın yanına atladı. "En önemlisi Lenin," dedi. Hükûmet onu hedef almakta haklıydı; Zinoviev ve Kamenev sıkı devrimciydiler ama devrimci hareketin motoru, Lenin'di. "Önce onu uyarmalıyız. Ablasının evine sür. Gidebildiğin kadar hızlı git."

Isaak gaza bastı, araba son sürat harekete geçti.

Grigori koltuğuna sıkıca tutunuyordu; araç, bir lastik cayırtısıyla köşeyi döndü. Düz ilerlemeye başladıklarında Grigori sordu: "Nasıl öğrendin?"

"Adalet Bakanlığındaki bir Bolşevik söyledi."

"Tutuklama emri ne zaman imzalanmış?

"Bu sabah."

"Umarım geç kalmamışızdır." Lenin'in hâlihazırda tutuklanmış olabileceği düşüncesi Grigori'yi dehşete düşürdü. Onun katı kararlılığı hiç kimsede yoktu. Lenin bir zorbaydı ama Bolşevikleri önde gelen bir partiye dönüştürmüştü. O olmadan, *Devrim* bir bozguna uğrar ve ardından ödünler gelirdi.

Isaak, Shirokaya Caddesi'ne doğru sürdü ve bir orta sınıf apartmanının önünde durdu. Grigori arabadan atladı, koşarak binaya girdi ve Yelizarov dairesinin kapısını çaldı. Kapıyı, Lenin'in ablası Anna Yelizarova açtı; elli yaşlarında, ağarmış saçlarını ortadan ayırmış bir kadındı. Grigori daha önce onunla tanışmıştı. Anna, *Pravda* gazetesinde çalışıyordu. "Burada mı?" diye sordu Grigori.

"Evet. Ama neden? Ne oldu?"

Grigori bir rahatlama hissetti. Geç kalmamıştı. İçeri girdi.

"Onu tutuklayacaklar."

Anna kapıyı kapadı. "Volodya!" diye seslendi, Lenin'in ilk adının daha çok kullanılan şeklini kullanarak. "Çabuk buraya gel!"

Lenin ortaya çıktı: Her zamanki gibi kravat, gömlek ve koyu renkli pejmürde elbisesi içindeydi. Grigori çabucak durumu özetledi.

"Derhâl gitmeliyim," dedi Lenin.

"Bir bavula birkaç parça eşya atmak istemez misin?" dedi Anna.

"Fazla riskli. Sonra gönderirsin. Nerede olduğumu sana bildiririm." Grigori'ye baktı. "Uyardığın için teşekkür ederim Grigori Sergeivich. Araban var mı?"

"Evet."

Lenin, daha başka tek kelime söylemeden koridora çıktı.

Grigori de caddeye kadar peşinden gitti ve acele acele arabanın kapısını açtı. "Zinoviev ve Kamenev için de tutuklama emri var," dedi Grigori, Le-

nin arabaya binerken.

"Daireye geri dön ve onlara telefon et," dedi Lenin. "Mark'ın bir telefonu var ve onların nerede olduğunu bilir." Arabanın kapısını hızla çekti. Öne uzanıp Isaak'a, Grigori'nin duyamadığı bir şey söyledi.

Isaak arabayı sürdü.

Lenin her zaman böyleydi: Herkese emirler yağdırırdı ve herkes de onun söylediklerini yapardı; çünkü söyledikleri akla uygun olurdu.

Grigori, omuzlarından büyük bir yük kalkmış gibi keyiflendi. Caddenin aşağısına ve yukarısına baktı. Diğer taraftaki binadan bir grup adam çıktı. Bazıları takım elbiseli bazıları da subay üniformalıydı. Grigori, Mikhail Pinsky'yi tanıyınca afalladı. Gizli polis sözde lağvedilmişti ama anlaşılan Pinsky gibileri hâlâ ordu içinde görevlerine devam ediyorlardı.

Bu adamlar Lenin'i almaya gelmişlerdi –ama yanlış binaya girerek kıl payıyla onu kaçırmışlardı.

Grigori koşarak içeri girdi. Yelizarov dairesinin kapısı hâlâ açıktı. İçeride Anna, kocası Mark, evlatlıkları Gora ve bir köylü kızı olan hizmetçileri Anyushka, donup kalmışlardı. Grigori kapıyı kapadı. "Güven içinde yola çıktı," dedi. "Fakat polis dışarıda. Hemen Zinoviev ve Kamenev'e telefon etmem lazım."

"Telefon sehpanın üstünde," dedi Mark.

Grigori tereddüt etti. "Nasıl çalışıyor bu?" dedi. Daha önce hiç telefon kullanmamıştı.

"Ah, özür dilerim," dedi Mark. Bir parçasını kulağına bir parçasını ağzına tutarak telefonu kaldırdı. "Bizim için de oldukça yeni ama öyle sık kullanıyoruz ki hayatımızın bir parçası oldu bile." Sabırsız sabırsız cihazın üstündeki döner parçayı çevirdi. "Evet, operatör, lütfen," dedi ve numarayı söyledi.

Kapı vurulmaya başladı.

Grigori, parmağını dudaklarına götürerek herkese sessiz olmaları gerektiğini gösterdi.

Anna, çocuğu ve Anyushka'yı dairenin arka odasına götürdü.

Mark, telefonda çabuk çabuk konuştu. Grigori, daire kapısının ardında duruyordu. "Açın! Yoksa kapıyı kırarız! Elimizde tutuklama emri var!" diye bağırdı dışarıdaki bir ses.

Grigori de bağırdı: "Bir dakika – pantolonumu giyiyorum." Hayatı boyunca bulunduğu binaların kapısına polis gelmişti ve onları bekletmek için neler söylemesi gerektiğini ezbere biliyordu.

Mark, operatörden bir numara daha istedi.

Grigori bağırdı: "Kim o? Kapıda kim var?"

"Polis! Hemen kapıyı açın!"

"Geliyorum – köpeği mutfağa kapatmam lazım."

"Acele edin!"

Grigori, Mark'ın telefonda söylediklerini duydu: "Gidip saklanmasını söyleyin. Polis şu anda benim kapımda." Kulaklığı yerine astı ve hazır olduğunu belirtir gibi Grigori'ye başını salladı.

Grigori kapıyı açıp geri çekildi.

Pinsky içeri girdi. "Lenin nerede?" diye sordu.

Birkaç subay da Pinsky'nin peşinden içeri girdi.

"Burada o isimde birisi yok," dedi Grigori.

Pinsky ona dik dik baktı. "Sen burada ne arıyorsun?" dedi. "Senin bir baş belası olduğunu hep biliyordum."

Mark yanlarına geldi ve sakin sakin konuştu: "Bana tutuklama emrini gösterin lütfen."

Pinsky, gönülsüz gönülsüz bir kâğıt uzattı.

Mark, bir süre kâğıdı inceledi. "Vatan hainliği mi?" dedi. "Bu çok gülünç!"

"Lenin bir Alman ajanı," dedi Pinsky. Gözlerini kısarak Mark'a baktı. "Sen onun kayınbiraderisin, değil mi?"

Mark kâğıdı geri uzattı. "Aradığınız adam burada değil," dedi.

Pinsky, onun gerçeği söylediğini anlamıştı ama çok öfkelendi. "Neden burada olmasın?" dedi, "Adam burada oturuyor!"

"Lenin burada değil," dedi Mark, tekrar.

Pinsky'nin suratı kıpkırmızı oldu. "Onu uyardılar mı?" Grigori'nin ceketinin yakasına yapıştı. "Sen burada ne yapıyorsun?"

"Ben Petrograd Sovyeti üyesiyim ve Birinci Makineli Tüfek Alayını temsil ediyorum; alayın senin karargâhını ziyaret etmesini istemiyorsan o şişko ellerini üniformamın yakasından çeksen iyi olur."

Pinsky elini çekti. "Gene de evi arayacağız," dedi.

Telefon sehpasının yanında bir kitap rafı vardı. Pinsky, beş altı tane kitabı alıp yere attı. Diğer subaylara dairenin içine girmelerini işaret etti. "Dağıtın burayı," dedi.

[III]

Walter, Rusların elinden alınan bölgede bir köye gitti ve alacağı karşılığı görünce şaşkınlıkla keyiflenen bir köylüye, giysileri için bir altın verdi: pasaklı

bir koyun derisi ceket, keten bir gömlek, kaba dokunmuş bol bir pantolon, kayın ağacı kabuğundan örülmüş ayakkabılar. Neyse ki adamın donunu da almak zorunda değildi; çünkü adamın donu yoktu.

Walter, bir mutfak makasıyla saçlarını kesti, tıraş olmayı bıraktı. Küçük bir kasaba pazarından bir çuval kuru soğan aldı. Deri bir torbanın içindeki metal ve banknot hâlindeki on bin rubleyi soğan çuvalının dibine, soğanların altına yerleştirdi.

Bir gece, ellerine ve yüzüne toprak sürdü, köylüden aldığı elbiseleri giydi, soğan çuvalını omzuna vurdu, sahipsiz araziyi geçti; gizlice Rus mevzilerini de geçti ve en yakındaki tren istasyonuna gidip üçüncü sınıf bileti aldı.

Kavgacı bir tavır takındı; sanki sırtındaki soğan çuvalını çalmalarından korkuyormuş gibi (ki muhtemelen çalmak isterlerdi) gibi, onunla konuşan herkese hırladı. Paslı ama keskin ve kocaman bir bıçak, herkesin görebileceği biçimde kemerinden sarkıyordu; esir düşen bir Rus subayından aldığı Mosin-Nagant tabancayı da pis kokulu ceketinin altına gizlemişti. İki sefer, bir polis memuru onunla konuşmaya kalktığında aptal aptal sırıttı ve bir soğan vermeyi teklif etti; ancak bu, öyle rezil bir rüşvetti ki her iki defasında da polis memuru iğrenerek homurdandı ve çekip gitti. Polis torbanın içine bakmakta ısrar etse Walter onu öldürmeye hazırdı ama buna gerek kalmadı. Kısa mesafeler için tren bileti alıyordu: her seferinde birkaç durak gidecek kadar. Çünkü hiçbir köylü, soğanlarını satmak için yüz elli kilometre yol gitmezdi.

Hem gergin hem de tetikteydi. Sahte kılığı çok da iyi oturmamıştı; çünkü onunla konuşan herkes birkaç saniye içinde aslında bir Rus olmadığını anlayabilirdi. Ve yaptığı şeyin cezası da ölümdü.

İlk başta korkuyordu ama zamanla korkusu azaldı ve ikinci gün sıkılmaya başladı. Aklını meşgul edebileceği hiçbir şey yoktu. Bir şey okuyamazdı: Aslında, istasyonlara asılmış tren tarifelerine çok dikkatli bakmamaya çalışıyordu veya bir reklama öylesine bakıp geçiyordu; çünkü hemen hemen bütün köylülerin okuma yazması yoktu. Bitmek tükenmek bilmeyen Rusya ormanlarından geçen bir dizi yavaş trende sallanıp sarsılırken savaştan sonra Maud ile birlikte yaşamayı umduğu dairenin detaylı bir hayalini kurmaya daldı. Dairenin modern bir dekoru olacaktı: anne ve babasının ağır ve koyu renk dekorlu evi yerine, von der Helbardların evindeki gibi uçuk renk ahşap ve doğal renkler. Her şey, özellikle de mutfak ve çamaşırhanede, temizliği ve bakımı kolay türden eşyalar olacaktı; böylece çok fazla hizmetli çalıştırmaları gerekmeyecekti. Çok iyi bir piyano alacaktı: muhtemelen, ikisinin de çalmayı sevdiği cinsten kuyruklu bir Steinway. Birkaç tane göz alıcı

modern tablo alacaklardı: Yaşlı nesli şoka uğratmak ve kendilerini yenilikçi bir çift olarak göstermek için Avusturyalı empresyonistlerin tablolarından olabilirdi belki. Ferah ve havadar bir yatak odaları olacak; yumuşak yatağa çırılçıplak uzanarak konuşacaklar, öpüşecekler ve sevişeceklerdi.

Böyle bir yolculukla Petrograd'a kadar geldi.

Plan, İsveç Büyükelçiliğindeki bir devrimci sosyalist tarafından yapılmıştı: Her akşam saat altıda bir Bolşevik, Walter'dan parayı almak için Petrograd'ın Varşova İstasyonu'nda bir saat bekleyecekti.

Walter, Petrograd'a öğle saatlerinde vardı; bu fırsattan istifade ederek şehri gezmeye çıktı ama asıl amacı Rus halkının savaşa devam etme gücünü gözlemekti.

Gördükleri karşısında sarsıldı.

İstasyondan çıkar çıkmaz etrafını kadın veya erkek ve yetişkin veya çocuk fahişeler çevirdi. Bir kanal köprüsünden geçip kuzeye, şehir merkezine doğru birkaç kilometre yürüdü. Dükkânların çoğu kapalıydı; çoğunun kapısına tahta çakılmıştı, birkaçı öylece terk edilmişti ve kırılmış vitrin camları kaldırımda parıldıyordu. Birçok sarhoş ve iki yerde de yumruk kavgası gördü. Arada sırada caddelerden, yolcuları perde arkasına gizlenmiş bir otomobil veya at arabası hızla geçiyor, yayalar da sağa sola kaçışıyordu. İnsanların çoğu zayıf, yırtık pırtık paçavralar içinde ve yalınayaktı. Rusların hâli Berlin halkından çok daha kötüydü.

Tek başına veya gruplar hâlinde gezen birçok asker gördü: Çoğu disiplinsizdi; uygun adım yürümüyorlardı veya görev yerlerinden ayrılmışlardı; üniformalarının düğmeleri iliklenmemiş vaziyette sivillerle çene çalıyor ve besbelli ki canları nasıl isterse öyle takılıyorlardı. Walter, ziyaret ettiği Rus mevzisinde edindiği izlenimi bir daha teyit ediyordu: bu adamların savaşacak güçleri yoktu. *Bu iyi haber*, diye düşündü.

Yanına yaklaşan olmadı ve polis de ona aldırmadı. O, yıkılmaya yüz tutmuş şehirde iş yapmak için dolanan hırpani heriflerden biriydi sadece.

Morali düzelerek istasyona döndü ve saat tam altıda, temas kuracağı adamı gördü: tüfeğinin namlusuna kırmızı bez bağlamış bir çavuş.

Kendini tanıtmadan önce adamı inceledi: Heybetli bir yapısı vardı, çok uzun boylu değildi ama geniş omuzlu ve dolgun vücutluydu. Sağ kulağıyla ön dişlerinden biri ve sol elinin yüzük parmağı yoktu. Muharip bir asker sabrıyla bekliyordu ama keskin ve mavi bakışları hemen hiçbir şeyi atlamıyordu. Walter'ın niyeti, gizli gizli biraz daha çavuşu incelemekti ama göz göze geldiler; başlar sallandı, çavuş arkasını dönüp yürüdü. Daha önce kararlaştırıldığı üzere, Walter da onu takip etti. Masa ve sandalyelerle dolu

büyük bir odaya gittiler, çavuş oturdu.

"Çavuş Grigori Peshkov musunuz?" diye sordu Walter.

Grigori başını aşağı yukarı salladı. "Senin kim olduğunu biliyorum," dedi. "Oturun."

Walter, odada etrafına bakındı. Köşede bir semaver tıslıyor; şal sarınmış yaşlı bir kadın, füme ve salamura balık satıyordu.

Masalarda on beş yirmi kişi oturuyordu. Besbelli ki soğan satmaya çalışan bir köylü ve onunla pazarlık eden bir asker, kimsenin umuruna değildi.

Fabrika işçilerinin mavi ceketlerinden giymiş genç bir adam da peşlerinden odaya girdi. Walter belli belirsiz, adamın gözlerini gördü; bir masaya oturmasını, bir sigara yakmasını ve *Pravda*'sını açmasını seyretti.

"Bir şeyler yiyebilir miyim?" diye sordu Walter. "Açlıktan ölüyorum ama sanırım köylüler buradaki fiyatları karşılayamazlar."

Grigori, bir tabak esmer ekmek, ringa balığı ve iki bardak da şekerli çay aldı. Walter hemen yemeye girişti. Grigori, bir süre onun yemek yemesini seyrettikten sonra güldü. "Köylü gibi yolculuk edebilmene çok hayret ettim," dedi. "Senin burjuva olduğunu hemen anlayabilirdim."

"Nasıl yani?"

"Ellerin pis ama küçük lokmalarla yemek yiyorsun ve sanki keten bir peçeteymiş gibi o bez parçasıyla ağzına dokunuyorsun. Gerçek bir köylü yemeğini tıkınır ve yutmadan önce bir yudum çay höpürdetir."

Walter onun tepeden konuşmasından irkildi. *Nihayetinde o boktan trenlerde gene de üç gün hayatta kalabildim,* diye düşündü. *Senin aynı şeyi Almanya'da yaptığını görmek isterdim.* Peshkov'a alacağı parayı hak etmesi gerektiğini hatırlatma zamanı gelmişti.

"Bana Bolşeviklerin neler yaptığını anlat," dedi.

"Tehlikeli sayılacak ölçüde iyi gidiyorlar," dedi Grigori. "Son birkaç ayda binlerce Rus, partiye katıldı. Leon Trotsky[1]'de sonunda bizi desteklediğini ilan etti. Onu dinlemeliydin. Çoğu gecelerde *Cirque Modern*'e bir sürü insan topluyor." Walter, Grigori'nin Trotsky'ye taparcasına bir hayranlık beslediğini görebiliyordu. Almanlar bile Trotsky'nin hitabet gücünün büyüleyici olduğunu biliyorlardı. Bolşevikler için gerçek bir destekti. "Geçen şubat ayında on bin üyemiz vardı –şimdiyse iki yüz bin," dedi Grigori, gururla.

"Bu iyi," dedi Walter. "Ama bir şeyleri değiştirebilecek misiniz?"

"Kurucu Meclis seçimlerini kazanma şansımız çok yüksek."

"Seçim ne zaman yapılacak?"

[1] Kızıl Ordunun kurucusu ve ilk lideri olan Marksist devrimci ve teorisyen, Sovyet politikacı (çev. notu).

"Ertelenip duruyor..."

"Neden?"

Grigori iç geçirdi. "Birincisi, Geçici Hükûmet bir temsilciler konseyi topladı ve bu konsey, iki ay geçtikten sonra nihayet, seçim kanunu taslağını hazırlayacak altı üyeli İkinci Konsey'in kimlerden oluşacağında anlaşabildiler..."

"Neden? Neden böylesine karmaşık bir süreç izleniyor?"

Grigori, sinirli sinirli baktı. "Seçimlerin üzerine kesinlikle hiçbir gölge düşmemesini istediklerini söylüyorlar ama gerçek neden, kaybedeceklerini bilen muhafazakâr partilerin ayak sürümesi."

Bu adam sadece bir çavuş, diye düşündü Walter, *değerlendirmeleriyse gayet detaylı.* "Peki, seçimler ne zaman yapılacak?"

"Eylül ayında."

"Peki, Bolşeviklerin kazanacağını düşünmenin sebebi ne?"

"Çünkü barışa sımsıkı bağlı tek gurup hâlâ biziz. Ve herkes bunu biliyor -dağıttığımız gazete ve broşürler sağ olsun."

"Peki, *tehlikeli sayılacak ölçüde iyi* demenin sebebi nedir?"

"Çünkü geldiğimiz noktada Hükûmetin hedefi durumundayız. Lenin için bir tutuklama emri var. Saklanmak zorunda kaldı. Ama gene de partiyi yönetebiliyor."

Walter buna inanabilirdi. Lenin, Zürih'te sürgündeyken partisini yönetebildiyse Rusya içinde saklandığı bir yerden haydi haydi yönetirdi.

Walter teslimatı yapmış, alması gereken bilgiyi toplamış, görevini tamamlamıştı. Üzerine bir rahatlama hissi çöktü. Şimdi bütün yapacağı, vatanına dönmekti.

İçinde on bin ruble bulunan soğan çuvalını ayağıyla yerde kaydırarak Grigori'ye doğru itti.

Çayını bitirince ayağa kalktı. "Soğanlarını afiyetle ye," dedi ve kapıya yöneldi.

Göz ucuyla mavi ceketli adamın da *Pravda*'sını katlayıp ayağa kalktığını gördü.

Walter, Luga'ya bir bilet alarak trene bindi. Üçüncü sınıftaki kompartımana girdi. Sigara içip votka yuvarlayan bir grup askerin, bütün varlığını denklere sarmış Yahudi bir ailenin ve boş kafeslerine bakılırsa bütün tavuklarını satmışa benzeyen köylülerin arasından geçti. Vagonun en sonuna vardığında durup arkasına baktı.

Mavi ceketli de vagona girmişti.

Walter birkaç saniye adamın, diğer yolcuları dikkatsizce dirsekleyerek ve

itip kakarak ilerleyişini seyretti. Bunu ancak bir polis yapardı.

Walter trenden atladı ve hızla istasyondan çıktı. Öğleden sonraki şehir turunu hatırladı ve hızla kanala doğru yürüdü. Kısa yaz gecelerinin mevsimiydi; gece olmasına rağmen hava hâlâ aydınlıktı. Adamı silkelediğini umuyordu ama omzunun üzerinden geriye bakınca mavi ceketin hâlâ peşinden geldiğini gördü; muhtemelen Peshkov'un peşine düşmüş, sonra onun soğan satıcısı köylü arkadaşını araştırmaya karar vermişti.

Adam bir koşu tutturmuştu.

Yakalandığı takdirde Walter'ın bir casus olarak vurulması işten bile değildi. Bundan sonra yapacağı şeyi yapmaktan başka bir seçeneği yoktu.

Kirası ucuz yerlerin bulunduğu bir bölgedeydi. Petrograd'ın tamamı çok yoksul görünüyordu ama bu bölgede, bütün dünyada tren istasyonlarının yakınına kümelenen cinsten ucuz oteller ve köhne barlar vardı. Walter koşmaya başladı; mavi ceketli de ona ayak uydurarak adımlarını sıklaştırdı.

Walter, kanalın dibindeki bir tuğla fabrikasına geldi; yüksek duvarlı, girişi demir parmaklıklı bir yerdi ama yan komşusu, çiti bile olmayan metruk bir depoydu. Walter caddeden ayrıldı, depo sahasını kanal yönünde koşarak geçti ve tuğla fabrikasının duvarını aşarak avlusuna indi.

Buralarda bir fabrika bekçisi olmalıydı ama kimseyi göremedi. Saklanabileceği bir yer aradı. Havanın hâlâ aydınlık olması ne kötüydü! Tuğla fabrikasının, ahşaptan yapılmış küçük bir iskelesi vardı. Her tarafta, insan boyu yüksekliğe kadar istiflenmiş tuğla öbekleri doluydu ama onun, görünmeden görebileceği bir yere ihtiyacı vardı. Kısmen –muhtemelen bir kısmı satıldığı için– bozulmuş bir tuğla öbeğine gitti, çabucak birkaç tuğlanın yerini değiştirerek hem arkasına saklanabileceği hem de aradan bakarak avluyu görebileceği gibi saklandı.

Kemerindeki Mosin-Nagant tabancasını çekip emniyetini açtı.

Çok geçmeden mavi ceketin de duvardan atladığını gördü.

Adam orta cüssede ve zayıf biriydi; küçük bir bıyığı vardı. Korkmuşa benziyordu; artık sadece bir şüpheliyi takip ediyor olmadığının farkına varmıştı galiba. Bir insan avındaydı ve şimdi avcı mı yoksa av mı olduğunu bilmiyordu. O da tabancasını çekti.

Walter, tuğlaların arasındaki açıktan tabancasını doğrultarak mavi ceket nişan aldı ama adam, hedefi kusursuzca vurabileceği bir mesafede değildi.

Adam bir an için hiç kıpırdamadan durdu, etrafına bakındı; bir sonraki adımının ne olacağını bilmediği çok belliydi. Sonra döndü ve temkinli temkinli kanala doğru yürüdü.

Walter da onu takip etti. Şimdi durumu tersine çevirmişti.

Adam, ortalığı tarayarak bir tuğla öbeğinden öbürüne sıçrıyordu. Walter da aynısını yapıyor, adam her durduğunda bir öbeğin arkasına saklanarak her seferinde adama biraz daha yaklaşıyordu. Uzun sürecek bir silahlı kavga istemiyordu; çünkü gürültüsüyle polislerin dikkatini çekebilirdi. Bir veya iki atışta düşmanını devirmek ve çabucak oradan uzaklaşmak zorundaydı.

Adam, avlunun kanala en yakın noktasına vardığında aralarında sadece on metrelik bir mesafe kalmıştı. Mavi ceketli, sanki Walter kürek çekerek bir sandalla kaçabilirmiş gibi kanal boyunca aşağı yukarı baktı.

Walter saklandığı yerden çıktı, adamın sırtının ortasına nişan aldı.

Adam kanala arkasını dönünce doğrudan Walter'ın gözlerinin içine baktı.

O zaman çığlık attı.

Çok tiz, şok ve dehşet içinde kalmış bir kız çığlığı gibiydi. Walter o anda, o çığlığı ömür boyu hatırlayacağını anladı.

Tetiği çekti, tabanca patladı, çığlık aniden kesildi.

Sadece tek bir atış yetmişti. Gizli polis, cansız yere yığıldı.

Walter cesedin başına gitti. Adamın gözleri açık, hiçbir şey görmeden havaya bakıyordu. Kalbi atmıyor, nefes almıyordu.

Walter, cesedi kanalın kıyısına çekti. Ağırlık yapmaları için adamın pantolon ve ceket ceplerine tuğla parçaları doldurdu. Sonra alçak bir parapet duvarın üzerinden aşırıp suya düşmesini sağladı.

Ceset dibe doğru batarken Walter döndü.

[IV]

Karşı devrim başladığında Grigori, Petrograd Sovyetinin bir oturumundaydı. Endişelendi ama şaşırmadı. Bolşeviklerin gördüğü rağbet arttıkça aldığı tepki de insaf sınırlarını aşıyordu. Parti, yerel seçimlerde gayet iyi gidiyor, yerel sovyetlerin her birini ardı ardına kazanıyordu ve Petrograd Şehir Konseyi seçimlerinde oyların yüzde otuz üçünü almıştı. Buna tepki olarak da şimdi başında Kerensky'nin bulunduğu Hükûmet, Trotsky'yi tutukladı ve uzun zamandır öteleyip durduğu Kurucu Meclis seçimlerini tekrar erteledi. Bolşevikler sürekli olarak Geçici Hükûmetin asla bir ulusal seçime gitmeyeceğini söyleyip duruyorlardı ki bu son erteleme, Bolşeviklerin inandırıcılığını daha da pekiştirdi.

Sonra da ordu harekete geçti.

General Alexeev'in meşhur sözündeki gibi General Kornilov, bir aslanın

yüreğine, bir koyunun beynine sahip, kafası dazlak traşlı bir Kazak'tı. 9 Eylül günü Kornilov, askerlerine Petrograd'a yürüme emri verdi.

Sovyet buna hızla tepki gösterdi. Delegeler, Karşı Devrimle Mücadele Komitesi kurulmasında hemen anlaştılar. *Bir komite ne ki*, diye düşündü Grigori, sabırsız sabırsız. Öfke ve korkusunu belli etmemeye çalışarak ayağa kalktı. Birinci Makineli Tüfek Alayı delegesi olarak özellikle de askeri konularda konuşurken diğer delegeler tarafından saygıyla dinleniyordu. "Eğer üyeleri ha bire konuşma yapacaklarsa bir komite kurmanın anlamı yok," dedi, hararetle. "Az önce duyduğumuz haberler doğruysa Kornilov birliklerinin bazıları Petrograd şehri sınırlarından çok uzakta değil ve onları ancak ve ancak güç kullanarak durdurabiliriz." Grigori her zaman çavuş üniformasını giyer, bir tüfek ve tabanca taşırdı. "Petrogradlı işçi ve askerleri isyankâr orduya karşı seferber edemediği takdirde bir komite hiçbir işe yaramaz."

Grigori, insanları seferber edebilecek tek gücün Bolşevik Parti olduğunu biliyordu. Hangi partiden olurlarsa olsunlar diğer temsilcilerin hepsi de bunu biliyordu. Nihayetinde komitenin üç Menşevik, üç Sosyalist Devrimci ve Grigori dâhil üç Bolşevik üyeden oluşmasına karar verildi ama herkes, komitede asıl sözünün geçenin Bolşevikler olacağını biliyordu.

Bu karar alınır alınmaz Mücadele Komitesi oturum salonundan ayrıldı. Grigori altı aydır politika yapıyordu ve sistemi nasıl çalıştıracağını öğrenmişti. Şimdi komitenin resmi üyelerini boş vererek Putilov Fabrikasından Konstantin ve Birinci Makineli Tüfek Alayından Isaak dâhil, bir düzine kadar işe yarar adamı kendilerine katılmaya davet etti.

Sovyet, Tauride Sarayı'ndan eskiden bir kız okulu olan Smolny Enstitüsüne taşınmıştı. Komite, duvarlarında çerçevelenmiş nakışlar ve kız işi sulu boya tablolar bulunan bir sınıfta tekrar bir araya geldi.

"Tartışma önerisi olan var mı?" diye sordu Komite Başkanı.

Bu, gerçekten de ipe sapa gelmez bir vaziyetti. Ama Grigori, böyle şeyleri aşmayı öğrenecek kadar uzun bir süredir delegeydi. Hemen toplantının kontrolünü eline almak ve kelimeler yerine uygulamaya odaklanmak için harekete geçti.

"Evet, Yoldaş Başkan, izin verirseniz," dedi, "yapmamız gereken beş şey öneriyorum." Madde sayısı belli bir liste, her zaman iyi bir fikirdi; çünkü insanlar sonuncu maddeye kadar dinleme mecburiyeti hissederlerdi. "Birincisi: General Kornilov'un isyanına karşı Petrograd'daki askerleri seferber etmek. Bunu nasıl başarabiliriz? Onbaşı Isaak Ivanovich'in, belli başlı askerî kışlaların ve her birindeki güvenilir devrimci liderlerin bir listesini hazırla-

masını öneriyorum. Müttefiklerimizi tanımladığımızda onlara bir mektup göndererek komitenin emrine girmeleri ve isyancıları bastırmak üzere hazır olmaları talimatı verelim. Isaak şimdi işe koyulursa listeyi birkaç dakika içinde komitenin onayına hazır hâle getirir."

Kısa bir süre durdu ve insanların, söylediklerine kafa sallamalarını bekledi; bunu bir onay olarak alıp devam etti.

"Teşekkür ederim. Görev başına Yoldaş Isaak. İkincisi: Kronstadt'a bir mesaj göndermeliyiz." Kıyıdan yirmi mil açıkta Kronstadt Adası'ndaki donanma üssü, orada denizcilere ve özellikle de genç acemilere yapılan zulümle ünlüydü. Altı ay önce denizciler, işkencecilerine saldırmış ve işkence ederek kendi subaylarından çoğunu öldürmüşlerdi. Kronstadt şimdi radikallerin kalesi hâline gelmişti. "Denizciler silahlanmalı, Petrograd'a inmeli ve emrimiz altına girmeli." Grigori, denizcilerle yakın temasta olduğunu bildiği bir Bolşevik temsilciyi işaret etti. "Yoldaş Gleb, komitenin izniyle bu görevi üstlenir misiniz?"

Gleb başını sallayarak onayladı. "Müsaadenizle komite başkanımızın imzalaması için bir mektup yazayım ve Kronstadt'a kendim götüreyim."

"Lütfen."

Komite üyeleri şimdi biraz sersemlemiş gibiydiler. Olaylar, her zamanki akışından çok daha hızlı gelişiyordu. Sadece Bolşevik üyeler bu duruma şaşırmıyorlardı.

"Üçüncüsü: Fabrika işçilerini savunma birimleri hâlinde örgütlemeli ve onları silahlandırmalıyız. Silahları ordu cephaneliklerinden ve teçhizat fabrikalarından sağlayabiliriz. İşçilerin pek çoğunun silah kullanma ve askerî disiplin konularında eğitime ihtiyacı olacak. Bu görevin, Kızıl Muhafızlar[2] ve sendikaların iş birliğiyle yürütülmesini öneriyorum." Kızıl Muhafızlar, ateşli silah taşıyan devrimci asker ve işçilerden oluşuyordu. Hepsi Bolşevik değildi ama Bolşevik komitelerden gelen emirlere genellikle uyarlardı. "Putilov Fabrikası temsilcisi Yoldaş Konstantin'in bu sorumluluğu almasını teklif ediyorum. O, her fabrikanın önde gelen sendikasını bilir."

Grigori, Petrograd nüfusunu devrimci bir orduya çevirmekte olduğunu biliyordu; komitedeki diğer Bolşevikler de bunu biliyordu ama komitenin geri kalanı bunu anlayacak mıydı? Karşı devrimin bastırılacağı varsayılırsa bu sürecin sonunda, yarattıkları bu güçleri silahsızlandırmak ve Geçici Hükûmetin otoritesini tekrar tesis etmek oldukça zor olacaktı. Komitedekiler o kadar ilerisini düşünebilseler Grigori'nin yapmayı önerdiklerini tersi-

[2] 1917 Rus Devrimi sırasında oluşan ve daha sonra Kızıl Orduya dönüşen silahlı işçi grupları (çev. notu).

ne çevirmeye kalkabilirlerdi. Fakat o an için önemli olan askerî bir darbeyi engellemekti ve her zamanki gibi Bolşeviklerin bunun için de bir stratejisi vardı.

"Evet, hemen bir liste yapacağım," dedi Konstantin. Bolşevik sendika liderlerine iltimas geçecekti elbette ama son zamanlarda gerçekten etkin olanlar da onlardı.

"Dördüncüsü: Demir Yolu Çalışanları Sendikası, Kornilov'un ordusunun ilerlemesini engellemek için yapılabilecek her şeyi yapmalı." Bolşevikler, bu sendikada kontrolü ele geçirmek için çok çalışmışlardı ve şu anda her lokomotif hangarında en az bir destekçileri vardı. Bolşevik sendikacılar her zaman muhasip, sekreter veya üyelik görevlerine gönüllü olarak talip oluyorlardı. "Buraya gelen birliklerin bir kısmı kara yolunu kullanacak olsalar da adamların çoğu ve malzemeler demir yoluyla gelecek. Sendika bunları geciktirmek ve oyalamak için gerekeni yapabilir. Yoldaş Viktor, komite bu konuda sana güvenebilir mi?"

Viktor, demir yolu çalışanlarının temsilcisiydi ve evet der gibi başını salladı. "Sendika içinde, isyancıların ilerlemesini geciktirmeyi organize edecek özel bir komite oluşturacağım," dedi.

"Son olarak: Şehirlerimizde bizimki gibi komiteler oluşturulmasını teşvik etmeliyiz," dedi Grigori. "Devrim her yerde savunulmalı. Komitenin diğer üyeleri hangi kasabalarla iletişime geçmemiz gerektiği konusunda önerilerde bulunabilirler mi acaba?"

Bu, kasti bir dikkat dağıtma sorusuydu ama hepsi de zokayı yuttu. Yapacak bir şey bulmaktan memnun olan üyeler Mücadele Komitesi kurulması gereken mahallerin isimlerini söylemeye başladılar. Bu da Grigori'nin çok daha önemli diğer önerilerini fazla kurcalamamalarını ve sorgulanmadan uygulamalarını sağladı. Ve vatandaşları silahlandırmanın uzun vadedeki sonuçlarını hiç düşünmediler.

Isaak ve Gleb mektuplarını yazdılar ve daha fazla soru sorulmadan Komite Başkanına imzalattılar. Konstantin fabrika liderlerinin listesini yaptı ve onlara mesaj göndermeye başladı. Viktor da demir yolu çalışanlarını örgütlemeye gitti.

Komite, mücadele komiteleri kurulması için kasabalara gönderilecek mektubun metni üzerinde tartışmaya başladığında Grigori de oradan ayrıldı. İstediğini almıştı. Petrograd'ın, dolayısıyla da Devrimin savunulması başlamıştı ve kontrol, Bolşeviklerin elindeydi.

Şimdi ihtiyacı olan bilgi, karşı devrim ordusunun nerede bulunduğuydu. Gerçekten de Petrograd'ın güney banliyölerine doğru ilerleyen askerî

birlikler var mıydı? Eğer öyleyse onlarla Mücadele Komitesinin harekete geçmesinden çok daha hızlı bir şekilde mücadele edilebilirdi.

Smolny Enstitüsünden sonra köprüyü geçerek en kısa yoldan kışlaya doğru yürüdü. Birlikler, Kornilov'un isyancıları ile dövüşmek için hazırlanmaya başlamışlardı bile. Zırhlı bir araç, bir şoför ve güvenilir bir devrimci askerle birlikte şehrin güneyine doğru yola çıktı.

Sonbaharın kararmaya başlayan öğleden sonrası boyunca güney banliyölerde dolaşarak işgalci orduyu aradılar. Hiçbir sonuç alamadan geçen birkaç saatten sonra Grigori, Kornilov'un ilerlediğine dair haberlerin abartılmış olabileceğine karar verdi. Her hâlükârda ilerleyen bir gurupla karşılaşmış olması gerekirdi. Gene de kontrol etmek önemliydi ve araştırmakta ısrar etti.

Nihayet bir okulda kamp kurmaya çalışan bir piyade tugayı buldular. Geriye dönmeyi ve Birinci Makineli Tüfek Alayını saldırı için buraya getirmeyi düşündü. Ama belki daha iyi bir yolu da olabilirdi. Tehlikeli bir yoldu ama işe yararsa çok fazla kan akmasını önleyebilirdi.

Konuşarak kazanmayı deneyecekti.

Dikkatsiz bir nöbetçinin yanından geçip çocuk bahçesine geldiler; Grigori araçtan indi. Bir emniyet tedbiri olarak tüfeğinin ucundaki süngüyü saldırı pozisyonuna getirdi. Sonra tüfeği omzuna astı. Kendini korumasız hissetse de sakin görünmeye çalıştı. Yanına birkaç asker yaklaştı. "Sen burada ne yapıyorsun çavuş?" dedi bir albay.

Grigori onu duymazdan gelerek onbaşıyla konuştu: "Asker komitenizin lideri ile konuşmak istiyorum yoldaş," dedi.

"Bu tugayda bir asker komitesi yok, *yoldaş*," dedi albay. "Arabana bin ve git buradan."

Ama onbaşı, asabi bir isyankârlıkla konuştu: "Ben takım komitemin lideriydim, çavuş –elbette komite görevden men edilmeden önce."

Albayın yüzü öfkeden mosmor oldu.

Grigori bunun minyatür bir devrim olduğunu düşündü. Acaba kim galip gelecekti –albay mı onbaşı mı?"

Konuşulanları dinlemek isteyen daha başka askerler de yanlarına geldi.

"Öyleyse söyle bana," dedi Grigori, onbaşıya, "neden devrime saldırıyorsunuz?"

"Hayır, hayır," dedi onbaşı. "Buraya devrimi savunmak için geldik."

"Birisi size yalan söylüyor," dedi Grigori, sesini yükseltip dinleyenlere doğru konuşarak. "Başbakan Yoldaş Kerensky, General Kornilov'u görevden aldı ama Kornilov bırakmıyor, onun için sizi Petrograd'a saldırmaya

gönderdi.

Askerler arasında hoşnutsuz bir mırıldanma dolandı.

Albay ters ters bakıyordu: Grigori'nin doğru söylediğini biliyordu. "Bu kadar yalan yeter!" diye bağırdı. "Defol git buradan Çavuş, yoksa seni vururum."

"Sakın silahına dokunma Albay," dedi Grigori. "Adamlarının gerçeği bilmeye hakları var." Etrafında büyüyen kalabalığa baktı. "Değil mi?"

"Evet!" dedi birkaç asker.

"Kerensky'nin yaptığı her şeyi beğeniyor değilim," dedi Grigori. "Ölüm cezasını ve kırbaçlamayı geri getirdi. Ama o, Devrim lideri. General Kornilov ise Devrimi yıkmak istiyor."

"Yalan!" diye bağırdı albay, öfkeyle. "Anlamıyor musunuz? Bu çavuş bir Bolşevik ve herkes onların Alman parası aldığını biliyor!"

"Kime inanacağımızı nereden bileceğiz?" dedi onbaşı. "Çavuş, sen bir şey söylüyorsun albay başka türlü konuşuyor."

"Öyleyse ikimize de inanmayın," dedi Grigori. "Gidin kendi başınıza öğrenin." Herkesin duymasını sağlamak için sesini yükseltti. "Bu okulda saklanmak zorunda değilsiniz. En yakındaki fabrikaya gidin ve istediğiniz işçiye sorun. Caddelerde gördüğünüz askerlerle konuşun. Gerçeği hemen öğrenirsiniz."

Onbaşı başını salladı. "İyi fikir."

"Böyle bir şeyi yapmayacaksınız," dedi albay, bütün öfkesiyle. "Size buradan ayrılmamayı emrediyorum!"

Büyük hata, diye düşündü Grigori. "Albayınız kendi başınıza araştırmanızı istemiyor. Bu, onun size yalan söylediğini göstermez mi?" dedi.

Albay elini tabancasına attı. "Bu isyankâr bir konuşma, çavuş," dedi.

Adamlar albay ve Grigori'ye bakıyorlardı. Bu bir kriz anıydı ve ölüm, hiç olmadığı kadar Grigori'nin yakınındaydı.

Grigori aniden, dezavantajlı bir durumda olduğunu fark etti. Kendini tartışmaya öylesine kaptırmıştı ki bittiğinde atacağı adımı planlamamıştı. Tüfeği omuzuna asılıydı ama emniyet kilidi kapalıydı. Tüfeği omuzundan indirip o şapşal kilidi açmak ve tüfeği ateş etme pozisyonuna getirmek birkaç saniye sürerdi. Albayın tabancasını çekme süresi ise çok daha kısaydı. Grigori içinde bir korku dalgası hissetti; içgüdüsel olarak yükselen dönüp kaçma arzusunu bastırmak zorundaydı.

"İsyan mı?" dedi, zaman kazanmaya ve sesindeki iddialı tonun hissettiği korkuyla zayıflamasını önlemeye çalışarak. "Görevden alınmış bir general başkente yürüdüğünde ve emrindeki askerler meşru hükûmetlerine saldır-

mayı reddettiğinde isyankâr olan kimdir? Ben generaldir diyorum –ve de onun vatana ihanet türünden emirlerini uygulamaya çalışan subaylardır."

Albay tabancasını çekti. "Git buradan Çavuş," dedi. Diğerlerine döndü. "Askerler, okula girin toplantı salonunda bekleyin. Unutmayın, itaatsizlik orduda suçtur –ve ölüm cezası geri geldi. İtiraz eden herkesi vururum."

Tabancayı onbaşıya doğrulttu.

Grigori, askerlerin bu buyurgan, kendinden emin ve silahlı subaya itaat etmeye hazırlandıklarını gördü. Bundan kurtuluşun tek yolu olduğunu fark etti, çaresizlik içinde. Albayı vurmak zorundaydı.

Bir yolu vardı. Gerçekten çok hızlı hareket etmesi gerekecekti ama muhtemelen başaracaktı.

Tüfeğini omzundan indirdi ve sağ eline almak için vakit bile harcamadan elinden geldiğince çevik bir hareketle albaya doğru bir hamle yaptı. Uzun süngünün keskin ucu, üniformanın kumaşını deldi ve Grigori süngünün, adamın yumuşak karnına saplanışını hissetti.

Albay acıyla bağırdı ama yere düşmedi. Yarasına rağmen döndü, elindeki tabancayı savurdu ve tetiği çekti.

Mermi alıp başını gitti.

Grigori tüfeği, albayın kalbini hedefleyerek biraz daha ileri ve yukarı doğru itti. Albayın yüzü acıyla çarpıldı, ağzı açıldı ama hiç ses çıkmadı; yere düştü, silahı hâlâ elindeydi.

Grigori süngüyü hızla çekti.

Albayın tabancası elinden düştü.

Herkes, çocuk bahçesinin kavrulmuş otları içinde sessiz bir azapla kıvranan subaya bakıyordu. Grigori, tüfeğinin emniyetini açtı, albayın kalbine nişan aldı ve yakın mesafeden iki el ateş etti. Albay hareketsizleşti.

"Senin de dediğin gibi Albay," dedi Grigori. "Ölüm cezası."

[V]

Fitz ve Bea, yanlarında Bea'nın Rus hizmetçisi Nina ve Fitz'in uşağı –on metreden ötesini göremediği için orduya alınmayan, eski boks şampiyonu– Jenkins ile birlikte Moskova'dan trene bindiler.

Prens Andrei'in mülküne hizmet eden küçük bir tren istasyonu Bulovnir'de trenden indiler. Fitz'in uzmanları Andrei'e burada, bir kereste deposu, zahire dükkânları ve değirmeni olan küçük bir kasaba kurmasını önermişlerdi; fakat hiçbir şey yapılmamıştı ve köylüler hâlâ ürünlerini at arabalarıyla otuz kilometre ötedeki eski pazara taşıyorlardı.

Andrei istasyona üstü açık bir at arabası göndermişti; arabanın sürücüsü aksi suratlı biriydi ve Jenkins seyahat sandıklarını arabanın arkasına yüklerken o, seyredip durdu. Toprak yolda giderlerken Fitz, daha önce buraya yaptığı ziyareti hatırladı: Prensesin çiçeği burnunda kocası olarak gelmişti ve köylüler de yolun iki yanına dizilip tezahürat yapmışlardı. Şimdiyse farklı bir atmosfer vardı. Tarlalarda çalışanlar, kafalarını kaldırıp geçen arabaya bakmıyorlardı bile. Köy ve mezraların sakinleri ise kasıtlı olarak sırtlarını döndüler.

Bu, Fitz'i biraz huzursuz etti ve asabı bozuldu ama eski evin, öğleden sonra güneşi altında tereyağı sarısı bir renge bürünen aşınmış taşlarını gördüğünde biraz yatıştı. Tertemiz giyinmiş bir hizmetli sürüsü, yeme koşan kazlar gibi ön kapıdan fırladılar ve telaşla arabanın etrafında toplanarak kapıları açtılar, bagajlar için itişip kakıştılar. Andrei'in özel uşağı Georgi, Fitz'in elini öptü ve besbelli ki ezberden bildiği İngilizce bir cümle söyledi: "Rusya'daki evinize hoş geldiniz, Kont Fitzherbert."

Rus evleri genellikle görkemli olur ama dökük görünürlerdi ve Bulovnir evi de bir istisna sayılmazdı. Yüksek tavanlı giriş salonunun boyanması gerekiyordu, paha biçilmez avizelerini toz kaplamıştı ve mermer zeminine bir köpek işemişti. Prens Andrei ve Prenses Valeriya, Bea'nın büyükbabasının, kaşlarını çatarak tepelerinden aksi aksi baktığı bir tablonun altında durmuş, onları bekliyorlardı.

Bea koşarak Andrei'e gitti ve onu kucakladı.

Valeriya, sıradan hatları ve titizlikle toplanmış koyu renk saçlarıyla klasik bir güzellikti. Fitz'in elini sıktı ve Fransızca konuştu: "Geldiğiniz için teşekkür ederiz. Sizi burada görmekten öyle mutluyuz ki."

Bea, Andrei'e sarılmayı bıraktı ve gözyaşlarını sildi. Fitz, Andrei'e elini uzattı. Andrei ise sol elini uzatabildi: Ceketinin sağ kolu, bedeninin yanında boş boş sarkıyordu. Andrei, insanı mahveden bir hastalık çekiyormuş gibi solgun ve zayıf görünüyordu; henüz otuz üç yaşında olmasına rağmen kara sakalı yer yer kırlaşmıştı. "Sizi görünce ne kadar rahatladığımı anlatamam," dedi.

"Yolunda gitmeyen bir şey mi var?" dedi Fitz. Fransızca konuşuyorlardı; hepsi de bu dili gayet akıcı konuşurdu.

"Kütüphaneye gel. Valeriya, Bea'yı yukarıya götürecek." Kadınların yanından ayrıldılar ve pek sık okunmadıkları besbelli, deri kaplı kitaplarla dolu tozlu bir odaya girdiler. "Çay hazırlattım. Korkarım şarabımız yok."

"Çay gayet iyi olur," dedi Fitz. Bir koltuğa yerleşti. Uzun seyahatten dolayı aksak bacağı ağrıyordu. "Neler oluyor?"

"Silahın var mı?"

"Evet, var. Beylik tabancam bavulumda." Fitz, görevi dolayısıyla 1914 yılında kendisine zimmetlenen bir *Webley Mark V* model tabanca taşıyordu.

"Lütfen tabancanı yanından ayırma. Ben hep üzerimde taşıyorum." Andrei ceketinin önünü açtı ve kılıfındaki tabancasını gösterdi.

"Neden taşıdığını bana da söylesen iyi olur."

"Köylüler bir Toprak Komitesi kurmuşlar. Bazı Sosyalist Devrimciler onlarla konuşup kafalarına aptalca fikirler sokmuşlar. Benim işlemediğim topraklarımı almaya ve aralarında bölüşmeye hakları olduğunu iddia ediyorlar."

"Bu daha önce de senin başına gelmemiş miydi?"

"Büyükbabamın zamanında. O zaman üç köylüyü astık ve sorunun bittiğini düşündük. Fakat böyle habis fikirler uykuya yatıyor ve yıllar sonra tekrar filizleniyorlar."

"Bu defa ne yaptın?"

"Onlara bir konuşma yaptım ve onları Almanlardan korumaya çalışırken kolumu kaybettiğimi gösterdim. Seslerini kestiler – ta ki birkaç gün önce yarım düzine adam ordu hizmetinden dönünceye kadar. Terhis edildiklerini söylüyorlar ama eminim firar etmişlerdir. Ne yazık ki bunu doğrulatmak imkânsız."

Fitz, anlamış gibi başını salladı. Kerensky Taarruzu tam bir fiyasko olmuştu ve Avusturyalılarla Almanlar, karşı taarruz başlatmışlardı. Ruslar darmadağın olmuştu ve Almanlar şimdi Petrograd'a doğru ilerliyorlardı. Binlerce Rus askeri, muharebe alanını terk ederek köylerine dönmüşlerdi.

"Tüfeklerini ve muhtemelen subaylardan çaldıkları veya Alman esirlerden aldıkları tabancaları da yanlarında getirmişler. Yani gayet iyi silahlanmış durumdalar ve kafaları yıkıcı fikirlerle dolu. Bir onbaşı var, adı Feodor Igorovich; elebaşları da o gibi görünüyor. Georgi'ye söylediğine göre bırak nadasa ayırmayı, neden hâlâ toprak üzerinde hak iddia ettiğimi de anlamıyormuş."

"Ordudaki adamlara neler oluyor anlamıyorum," dedi Fitz bıkkın bıkkın. "Orduya girmenin onlara otorite ve disiplinin önemini öğreteceğini sanırsın ama sanki tam tersi oluyor."

"Korkarım bu sabah da işler çığırından çıktı," dedi Andrei, devam ederek. "Onbaşı Feodor'un erkek kardeşi Ivan Igorovich, benim otlaklarımda hayvan otlatmaya kalkmış. Georgi görmüş; birlikte Ivan'ı paylamaya gittik. Hayvanları otlaktan çıkarmaya başladık ama Ivan, çit kapısını kapatarak bize engel olmaya kalkıştı. Benim de tabancam yanımdaydı; kabzasıyla ka-

fasına vurdum. Bu kahrolası köylülerin kafaları genellikle top güllesi gibidir ama bununki öyle değildi ve sefil herif, yere düşüp öldü. Sosyalistler de herkesi galeyana getirmek için bunu bahane olarak kullanıyorlar."

Fitz, hoşnutsuzluğunu nazikçe gizledi. Rusların, alt tabakadan insanlara vurmalarını hoş karşılamıyordu ve böyle bir huzursuzluğun ortaya çıkmasına hiç şaşırmadı. "Birilerine haber verdin mi?" diye sordu.

"Hem ölümü bildirmek hem de düzeni sağlamak üzere polis veya asker göndermeleri için kasabaya bir ulak yolladım ama ulağım henüz geri dönmedi."

"Demek ki şu anda kendi başımızayız."

"Evet. Eğer durum daha da kötüleşirse hanımları buradan uzaklaştırmamız gerekecek."

Fitz, yıkıma uğramış gibi hissetti. Durum, beklediğinden de kötüydü. Onları öldürebilirlerdi. Buraya gelmek korkunç bir hata olmuştu. Mümkün olan en kısa zamanda Bea'yı buradan uzaklaştırmalıydı.

Ayağa kalktı. İngilizlerin bazen yabancılar önünde övündükleri *kriz anı soğukkanlılığı*yla şöyle dedi: "Gidip akşam yemeği için üzerimi değiştirsem iyi olur."

Andrei onu yukarı çıkararak odasını gösterdi. Jenkins, yemekte giyeceği elbiselerini bavuldan çıkarıp ütülemişti. Fitz soyunmaya başladı. Aptal gibi hissediyordu. Hem kendini hem de Bea'yı tehlikeye atmıştı. Rusya'daki olayların durumu hakkında çok faydalı izlenimler edinmişti; ancak yazacağı rapor aldığı riske değmezdi. Karısının kendisini ikna etmesine izin vermişti –ki bu, her zaman için bir hataydı. Ertesi sabahki ilk trene binmeye karar verdi.

Tabancası çekmecede, kol düğmelerinin yanındaydı. Tetiği kontrol etti, namluyu açtı ve içine, *.455 Webley* mermileri yerleştirdi.

Elbisesinde tabancayı koyabileceği bir yer yoktu. Sonunda, çirkin bir çıkıntı yaratsa da pantolon cebine soktu.

Jenkins'i çağırdı ve seyahat elbiselerini kaldırmasını istedi; sonra da Bea'nın odasına geçti. Bea, üzerinde iç çamaşırlarıyla aynanın önünde durmuş boynuna bir kolye takmaya çalışıyordu. Her zamankinden çok daha seksi görünüyordu: Memeleri ve kalçaları daha dolgundu ve Fitz aniden onun hamile olup olmadığını merak etti. Bea'nın bu sabah Moskova'da, arabayla tren istasyonuna giderlerken bir mide bulantısı geçirdiğini hatırladı. Karısının ilk hamileliği geldi aklına; sonra da o altın günleri, hem Bea'ya hem de Ethel'e sahip olduğu savaş öncesi zamanı hatırladı.

Tam karısına ertesi sabah buradan ayrılmaları gerektiğini söylemek üze-

reyken pencereden dışarı bir göz attı ve kalakaldı.

Bea'nın odası evin ön tarafındaydı; en yakın köye kadar uzanan bir parka bakıyordu. Fitz'in gözüne takılan şey bir insan kalabalığıydı. Kötü bir şey olacağını sezmiş gibi pencereye gitti ve dışarıya baktı.

Yüz kişiye yakın bir köylü grubunun parkı geçerek eve doğru yaklaştıklarını gördü. Dışarıda hâlâ gün ışığı vardı ama köylüler ellerinde meşale taşıyorlardı. Bazılarında ise tüfek vardı.

"Hassiktir!" dedi Fitz.

Bea afalladı. "Fitz! Benim burada olduğumu unuttun mu?"

"Şuna bak!"

Bea yutkundu. "Oh, hayır!"

Fitz bağırdı: "Jenkins! Jenkins neredesin?" Ara kapıyı açınca uşağı gördü. Seyahat elbiselerini askıya asmaya çalışan uşak şaşırdı. "Ölümcül bir tehlike içindeyiz," dedi Fitz. "Beş dakika içinde buradan ayrılmalıyız. Çabuk ahıra git, atları bir arabaya koş ve mümkün olduğunca çabuk mutfak kapısına getirip beni orada bekle."

Jenkins elbiseleri yere atıp fırladı.

Fitz, Bea'ya döndü. "Hemen bir palto giy, herhangi bir palto olabilir, bir çift rahat ayakkabı kap ve aşağı mutfağa in, beni orada bekle."

Neyse ki Bea histeriye kapılmadı ve kendine söylenenleri aynen yaptı.

Fitz odadan çıktı, aksaya aksaya ve elinden geldiğince hızlı Andrei'in odasına girdi. Kayınbiraderi odada değildi, Valeriya da yoktu.

Fitz alt kata indi. Georgi ve erkek hizmetlilerin bazıları, giriş salonunda toplanmışlar ve korkmuş gibiydiler. Fitz de korkuyordu ama korktuğunu belli etmediğini umdu.

Prens ve Prensesi kabul salonunda buldu. Bir şişe şampanya açılmış, buza yatırılmış, iki kadehe de şampanya doldurulmuştu ama ikisi de içmiyorlardı. Andrei şöminenin önünde ayakta duruyor, Valeriya ise pencereden bakıyor, yaklaşan kalabalığı izliyordu. Fitz, Valeriya'nın yanına gitti. Köylüler neredeyse kapıya ulaşmışlardı. Birkaçında ateşli silah vardı, çoğundaysa bıçak, çekiç ve tırpanlar.

"Georgi onlarla konuşacak," dedi Andrei. "O da işe yaramazsa bizzat ben konuşmak zorunda kalacağım."

"Tanrı aşkına, Andrei," dedi Fitz. "Konuşma vakti çoktan geçti. Hemen buradan ayrılmalıyız."

Andrei'in cevap vermesine fırsat kalmadan giriş holünden sesler yükselmeye başladı.

Fitz, kapıya gidip araladı. Georgi'nin, kıvırcık bıyığı iki yanağını da kap-

layan genç bir köylüyle konuştuğunu duydu. Feodor Igorovich bu köylü olmalıydı. Etraflarını başka adamlar ve birkaç kadın çevirmişti ve bazılarının elinde meşale vardı. Ön kapıdan içeriye girmeye çalışan başkalarını da gördü. Yerel aksanla ne söylediklerini anlamak zordu ama sürekli olarak yüksek sesle tekrarlanan bir cümleyi anladı. "Prensle konuşacağız!"

Andrei de bunu duydu; Fitz'in yanından geçip hole çıktı.

"Hayır..." diyebildi Fitz ama çok geç kalmıştı.

Smokinli Andrei'i karşısında gören güruh, yuhalamaya başladı.

Andrei sesini yükseltti: "Şimdi sakin sakin buradan giderseniz belki başınız belaya girmez."

Feodor atıldı: "Başı belada olan sensin -benim kardeşimi öldürdün!"

Fitz, Valeriya'nın usulca konuştuğunu duydu: "Benim yerim kocamın yanıdır."

Valeriya'yı durdurmaya fırsat bulamadan o da hole çıkmıştı.

"Ivan'ı öldürmek niyetinde değildim ama kanuna karşı gelip prensine meydan okumasaydı şimdi yaşıyor olurdu!" dedi Andrei.

Ani bir çeviklikle davranan Feodor, tüfeğini çevirdi ve dipçiğiyle Andrei'in yüzüne vurdu.

Andrei yanağını tutarak geriye doğru sendeledi.

Köylüler keyifle bağırıştılar.

"İşte Ivan'a yaptığın buydu!" diye bağırdı Feodor.

Fitz tabancasına davrandı.

Feodor tüfeği başının üstüne kaldırdı. Uzun namlulu Mosin-Nagant bir an için bir cellat baltası gibi havada donup kaldı. Sonra aşağı doğru hareket geçti ve çok güçlü bir darbeyle Andrei'in kafasına indi. Mide bulandıran bir çatırtı sesiyle birlikte Andrei yere yığıldı. Valeriya çığlık atmaya başladı.

Fitz, eşiğinde durduğu yarı açık kapıdan, tabanca namlusunun yanındaki emniyet kilidini başparmağıyla açtı ve Feodor'a nişan aldı ama hedefinin etrafında başka köylüler vardı. Yerde bilinçsiz yatan Andrei'i tekmeliyor, yumrukluyorlardı. Valeriya, yardım etmek için kocasının yanına ulaşmaya çalışıyor ama kalabalığı aşamıyordu.

Elinde tırpan olan bir köylü, Bea'nın asık suratlı atasının portresine vurdu, kanvas tablo yırtıldı. Birisi avizeye ateş etti ve avize, bin bir parça hâlinde yere indi. Birkaç perde aniden alev aldı; birisi meşaleyle perdeleri tutuşturmuş olmalıydı.

Fitz, savaş alanlarında bulunmuş ve yiğitliğin serinkanlılık gerektirdiğini öğrenmişti. Tek başınayken Andrei'i o güruhun elinden alamayacağını biliyordu ama belki Valeriya'yı kurtarabilirdi.

Tabancayı cebine soktu.

Koridora çıktı. Bütün dikkatler sırtüstü yere düşmüş prensin üzerinde toplanmıştı. Valeriya izdihamın kıyısında, hiçbir etki yaratamadan önündeki köylülerin omuzlarını yumrukluyordu. Fitz kadının belinden yakaladı, kaldırdı, kabul odasına kadar taşıdı. Valeriya'nın ağırlığıyla aksak bacağında büyük bir acı hissetti ama dişini sıktı.

"Bırak beni!" diye çığlık atıyordu Valeriya. "Andrei'e yardım etmeliyim!"

"Andrei'e yardım edemeyiz!" dedi Fitz. El değiştirip Valeriya'yı omzuna atınca aksak bacağına binen ağırlık hafifledi. Ancak bunları yaparken yakınından geçen bir merminin rüzgârını hissetti. Arkasına baktığında tabancasını onlara doğrultmuş üniformalı bir askerin sırıttığını gördü.

İkinci bir tabanca sesi daha duydu ve merminin sarsıntısını hissetti. Bir an için vurulduğunu düşündü ama acı hissetmiyordu. Yemek salonuna geçen ara kapıya koştu.

Bir askerin bağırdığını duydu: "Kadın kaçıyor!"

Fitz kapıya yüklendiğinde başka bir mermi, kapı ahşabını parçaladı.

Rütbesiz askerler tabanca eğitimi görmüyorlardı ve tabanca ile atışta tüfeğe göre ne kadar çok ıskalayabileceklerini bilmiyorlardı. Aksaya aksaya koşarak dört aristokratın akşam yemeği yemesi için gümüş ve kristal takımlarla titizlikle hazırlanmış yemek masasının yanından geçti. Arkasında birkaç kişinin onu takip ettiğini duydu. Salonun öbür ucunda mutfağa açılan bir kapı vardı. Dar bir koridordan geçerek mutfağa girdi. Aşçı ve mutfakta görevli birkaç kadın hizmetli yaptıkları işi bırakıp korku içinde ona baktılar.

Fitz'in peşinden gelenler çok yaklaşmışlardı. Temiz bir atış yapabilen olursa Fitz'in ölmesi işten bile değildi. Onları yavaşlatacak bir şey yapmalıydı.

Valeriya'yı ayaklarının üstüne indirdi. Kadın sallandı. Fitz, onun elbisesindeki kanı gördü. Mermilerden biri Valeriya'ya isabet etmiş olmalıydı ama yaşıyordu ve bilinci yerindeydi.

Onu bir sandalyeye oturttu ve koridora döndü. Sırıtan asker, dar koridorda tek sıra hâlinde peşinden gelen diğer birkaç kişiyle birlikte ve rastgele sağa sola ateş ederek ona doğru koşuyordu. Fitz, onların arkalarında kalan kabul ve yemek odalarında alevlerin uçuştuğunu gördü.

Webley tabancasını çekti. Basma horozlu bir tabanca olduğundan tekrar kurulmasına gerek yoktu. Bütün ağırlığını sağlam bacağına verdi, bütün dikkatiyle koşan askerin karnına nişan aldı. Tetiği çekti, silah patladı; asker, önündeki taş zemine düştü. Fitz, mutfaktaki kadınların dehşet içinde çığlık

attıklarını duydu.

Hemen ikinci adama da ateş etti; o da devrildi. Üçüncü defa tetiği çektiğinde üçüncü adam da aynı şekilde devrildi. Dördünce adam yemek salonuna geri kaçtı.

Mutfak kapısını kapattı. Peşindeki adamlar şimdi tereddüt içinde ve onun orada silahı doğrultmuş bekliyor olup olmadığını nasıl anlayacaklarını merak ediyor olmalıydılar. Bu tereddüt de ona ihtiyacı olan zamanı kazandıracaktı.

Bilincini kaybetmek üzereymiş gibi görünen Valeriya'yı tekrar kucakladı. Fitz, daha önce bu evin mutfağına hiç girmemişti ama geriye doğru yürüdü. Başka bir koridor onu kiler ve çamaşırhaneden geçirdi ve nihayet dışarıya açılan kapıyı buldu.

Nefes nefese ve bacağında büyük bir acıyla dışarıya adım attığında arabanın beklediğini gördü; Jenkins sürücü yerinde, Bea ve tutamadığı hıçkırıklarla ağlayan Nina ise arabanın içindeydi. Fena korkmuşa benzeyen genç bir ahır uşağı atları tutuyordu.

Bilincini kaybeden Valeriya'yı arabanın içine tıktı, ardından kendisi bindi ve Jenkins'e bağırdı: "Sür arabayı! Sür!"

Jenkins atları kamçıladı, ahır uşağı yana sıçradı, araba ileriye doğru atıldı.

"İyi misin?" diye sordu Fitz, Bea'ya.

"Değilim ama hayattayım ve yaralı değilim. Ya sen?"

"Hasar yok. Fakat ağabeyinin hayatından endişeliyim." Aslında, Andrei'in şimdiye kadar çoktan ölmüş olduğundan emindi ama bunu Bea'ya söylemek istemedi.

Bea, Prensese baktı. "Ne oldu?" diye sordu.

"Bir mermi isabet etmiş olmalı." Fitz, Valeriya'ya daha dikkatli baktı.

Prensesin yüzü bembeyaz ve hareketsizdi. "Oh, aman Tanrı'm," dedi Fitz.

"Öldü, değil mi?" dedi Bea.

"Cesur olmalısın."

"Olacağım." Bea yengesinin cansız elini tuttu. "Zavallı Valeriya."

Araba hızla patikada ilerlerken Bea'nın annesinin, kocası öldükten sonra içinde yaşadığı evin önünden geçtiler. Fitz, geri dönüp büyük eve baktı. Hayal kırıklığı içinde mutfak kapısından fırlayan takipçilerini gördü. Bir tanesi tüfeğiyle nişan alıyordu. Fitz Bea'nın başını tutup aşağıya bastırdı ve kendisi de eğildi.

Tekrar arkasına baktığında tüfek menzilinin dışına çıkmışlardı. Geride kalan büyük evin bütün kapılarından köylüler ve ev personeli çıkıyordu.

Pencereler tuhaf bir ışıkla aydınlanıyordu; Fitz, evin yandığını düşündü. O bakarken ön kapıdan dışarıya duman çıkmaya başladı, turuncu renkli bir alev, açık bir pencereden birinden dışarı uzanıp duvarları yaladı ve duvara tırmanmış sarmaşık yanmaya başladı.

Araba, bir tepeyi aşıp yokuş aşağı inmeye başladığında eski ev artık görünmez oldu.

YİRMİ SEKİZ

Ekim ve Kasım 1917

"Amiral Holtzendorff, beş ay içinde Britanya'nın açlıktan kırılacağını söylemişti ve bunu söylediğinden beri dokuz ay geçti," dedi Walter ateş püskürerek.

"Bir hata yaptı," dedi babası.

Walter, sert bir cevap vermemek için kendini zor tuttu.

Otto'nun Berlin'deki Dışişleri ofisindeydiler. Otto, büyük çalışma masasının ardındaki oymalı koltukta oturuyordu ve arkasındaki duvarda, şimdiki hükümdarın büyükbabası Kayzer I. Wilhelm'i, Versay Sarayı'nın Aynalı Salon'unda Alman İmparatoru ilan edilirken gösteren bir tablo asılıydı.

Walter, babasının bu az pişmiş mazeretlerine ifrit oluyordu. "Amiral, hiçbir Amerikalının Avrupa'ya ayak basmayacağını söyledi ve bir subay olarak kendi sözünü ortaya koydu," dedi. "İstihbaratımız, on dört bin Amerikalının haziranda Fransa'ya indiğini söylüyor. Bir subayın sözünün değeri bu kadarmış!"

Bu laf Otto'ya battı. "Ülkesi için en iyisi olduğunu düşündüğü şeyi yaptı," dedi öfkeyle. "Bir adam daha fazla ne yapabilir?"

Walter sesini yükseltti. "Bir adamın daha fazla ne yapabileceğini bana mı soruyorsun? Uyduruk sözler vermemeye çalışabilir. Tam olarak emin olmadığı bir durumda, emin olduğunu söylemekten kaçınır. Gerçeği söyleyebilir veya şapşal çenesini kapalı tutabilir."

"Von Holtzendorff, verebileceği en iyi tavsiyeyi verdi."

Bu tartışmalardaki sığlık Walter'ı çıldırtıyordu. "Böyle bir tevazu, olaydan önce yerinde sayılabilirdi. Ama orada tevazu yoktu. Sen de orada, Castle Pless'teydin –neler olduğunu biliyorsun. Von Holtzendorff kendi sözünü

ortaya koydu. *Kayzeri yanıltı.* Amerikalıların bize karşı savaşa girmelerine sebep oldu. Bir adam hükümdarına karşı bundan daha kötü bir hizmette bulunamaz!"

"Sanırım onun istifa etmesini istiyorsun –fakat yerine kim geçecek ki?"

"İstifa mı?" Walter öfkeden patlamak üzereydi. "Ben onun, tabancasının namlusunu ağzına sokup tetiği çekmesini istiyorum."

Otto'nun canı yanmış gibiydi. "Böyle konuşmak günahtır," dedi.

"Amiralin kendi ölümü, onun kendini beğenmiş aptallığı yüzünden ölenler için küçük bir intikam olurdu."

"Siz gençlerde hiç sağduyu yok."

"Sen bana nasıl sağduyudan söz edersin? Sen ve senin kuşağın Almanya'yı, bizi sakatlayan ve milyonlarca insanı öldüren bir savaşa sürüklediniz –öyle bir savaş ki üç yıl geçti ve hâlâ kazanamadık."

Otto başka tarafa baktı. Almanya'nın savaşı hâlâ kazanamadığını inkâr edecek hâli yoktu. Taraflar Fransa'da bir açmaza saplanmışlardı. Kısıtsız denizaltı savunma harbi, Müttefiklere giden malzemeyi kesmek açısından başarısız olmuştu. Bu arada Britanya'nın deniz ablukası Alman halkını açlıkla yavaş yavaş öldürüyordu. "Bekleyip Petrograd'da neler olacağını görmek zorundayız," dedi Otto. "Eğer Rusya savaş dışında kalırsa dengeler değişir."

"Kesinlikle," dedi Walter. "Her şey Bolşeviklere bağlı."

[II]

Ekim başında, Grigori ve Katerina ebeye gittiler.

Grigori şimdi, hemen hemen bütün gecelerini Putilov Fabrikası yakınındaki tek odalı evde geçiriyordu. Artık sevişmiyorlardı –Katerina için fazlasıyla zor oluyordu. Karnı çok büyümüştü. Derisi futbol topu gibi gerilmiş, göbek çukuru dışarı fırlamıştı. Grigori daha önce hiç hamile bir kadınla birlikte olmamıştı; şimdi hem korkuyor hem de heyecan duyuyordu.

Her şeyin normal seyrettiğini biliyordu ama gene de aşığı olduğu o dar geçidin bebeğin başıyla gaddarca zorlanacak olmasından korku duyuyordu.

Konstantin'in karısı ebe Magda'nın evine doğru yola çıktılar. Vladimir, Grigori'nin omuzlarındaydı. Oğlan neredeyse üç yaşına gelmiş, kişiliği oluşmaya başlamıştı: Tüm çocuksuluğu içinde hem zeki hem de ağırbaşlı taraflarıyla Grigori'ye, sevimlilik açısından ise hayta babası Lev'e benziyordu. *Bir bebek, tıpkı bir devrim gibi,* diye düşündü Grigori. *Başlatabiliyorsun ama nereye varacağını kontrol edemiyorsun.*

General Kornilov'un karşı devrimi daha başlamadan bastırılmıştı. Demir yolu çalışanları, Kornilov'un birliklerinin Petrograd'dan kilometrelerce uzaklardaki demir yolu rampalarında mahsur kalmalarını sağlamışlardı. Bir şekilde şehre yaklaşmayı başaranlar, karşılarında Bolşevikleri buldular -ki Bolşevikler de askerleri, Grigori'nin okulun çocuk bahçesinde yaptığı gibi sadece gerçeği anlatarak ikna ettiler. Bunun üzerine askerler, bu komplonun içinde yer alan subaylarına saldırıp onları öldürdüler. Kornilov'un kendisi de tutuklanıp hapse atıldı.

Grigori, Kornilov'un ordusunu durduran adam olarak ün yaptı. O, buna itiraz ederek abartıldığını söyledi ama tevazu göstermesi itibarını daha da arttırdı. Bolşevik Parti Merkez Komitesine seçildi.

Trotsky hapisten çıktı. Bolşevikler, Moskova şehri seçimlerini yüzde 51'lik bir oy oranıyla kazandılar. Parti üyelerinin sayısı 350.000'e yükseldi.

Grigori, topyekûn bir felaket durumu dâhil her şeyin olabileceği gibi esrik bir duygu içindeydi. Devrim, her gün yenilgiye uğrayabilirdi. Grigori'nin korkusu da buydu: Çocuğu daha iyi bir Rusya'da büyüyemeyebilirdi. Kendi çocukluğunun dönüm noktalarını düşünüyordu: babasının asılması; annesinin, Kışlık Saray'ın yakınlarında öldürülmesi, küçük Lev'in pantolonunu indiren papaz, Putilov Fabrikasındaki ömür törpüsü işi. Çocuğu için bundan daha farklı bir hayat istiyordu.

"Lenin, silahlı bir kalkışma çağrısı yapıyor," dedi Katerina'ya, Magda'nın evine doğru yürürlerken. Lenin, şehir dışında bir yerde saklanıyor ama partinin eyleme geçmesi için ardı ardına ateşli mektuplar gönderiyordu.

"Bence Lenin haklı," dedi Katerina. "Millet, sürekli demokrasiden bahsedip ekmek fiyatları hakkında hiçbir şey yapmayan hükûmetlerden yaka silkiyor."

Her zamanki gibi Katerina yine Petrogradlı işçilerin çoğunluğunun düşüncelerini seslendirmişti.

Magda onları bekliyordu ve çay hazırlamıştı. "Şeker olmadığı için üzgünüm," dedi. "Haftalardır şeker alabilmeyi başaramadım."

"Bunun sona erdiği günü görmeyi dört gözle bekliyorum," dedi Katerina. "Bütün bu ağırlığı taşıyıp durmaktan yoruldum."

Magda, Katerina'nın karnını muayene etti: Doğuma iki hafta daha vardı.

"Vladimir doğduğunda çok zor durumdaydım," dedi Katerina. "Hiç arkadaşım yoktu. Ebe de Kseniya adında, asık suratlı bir Sibiryalı kahpeydi."

"Kseniya'yı tanıyorum," dedi Magda. "Çok beceriklidir ama biraz acımasızdır."

"Doğru."

Konstantin, Smolny Enstitüsüne gitmek üzereydi. Sovyet her gün toplanmasa da özel görevler için kurulmuş komiteler sürekli olarak toplanıyorlardı. Kerensky'nin Geçici Hükûmeti öyle zayıftı ki Sovyet, ister istemez güç kazanıyordu. "Lenin'in şehre geri döndüğünü duydum," dedi Konstantin, Grigori'ye.

"Evet, dün gece döndü."

"Nerede kalıyor?"

"Gizli tutuluyor. Polis hâlâ onu tutuklamak niyetinde."

"Neden döndü peki?"

"Yarın öğreniriz. Merkez Komiteyi toplantıya çağırdı."

Konstantin, şehir merkezine gidecek bir otobüse yetişmek için çıktı. Grigori de Katerina'yı eve götürdü. "Magda'nın yanımda olacağını bildiğim için daha rahatım," dedi Katerina, Grigori kışlaya dönmek için ayrılmak üzereyken.

"Güzel," dedi Grigori ama hâlâ, doğumun bir silahlı ayaklanmadan daha tehlikeli olduğunu düşünüyordu.

"Ve sen de yanımda olacaksın," diye ekledi Katerina.

"Aslında doğum odasında olmayacağım," dedi Grigori, gergin gergin.

"Elbette olmayacaksın. Ama kapının önünde olacaksın, aşağı yukarı yürüyeceksin, ben de kendimi emniyette hissedeceğim."

"Güzel."

"Orada olacaksın, değil mi?"

"Evet," dedi Grigori. "Ne olursa olsun, orada olacağım."

Bir saat sonra kışlaya girdiğinde bir hengâmeyle karşılaştı. Tören alanında, subaylar arabalara silah ve cephane yüklemeye çalışıyorlar ama başaramıyorlardı, çünkü her tabur komitesi ya toplantı hâlindeydi ya da toplantı yapmaya hazırlanıyordu.

"Kerensky yaptı yapacağını!" dedi Isaak acele acele. "Bizi cepheye göndermeye çalışıyor."

Grigori'nin keyfi kaçtı. "Kimi gönderiyor?"

"Bütün Petrograd Garnizonunu! Emir geldi. Bizler cephedeki askerlerle yer değiştireceğiz."

"Gerekçeleri ne?"

"*Almanların ilerlemesi*, diyorlar." Almanlar Riga Körfezi[1] adalarını ele geçirmişler ve Petrograd'a yönelmişlerdi.

"Saçmalık," dedi Grigori, öfkeyle. "Bu, Sovyeti etkisiz hâle getirme girişimi." Ama biraz düşününce çok kurnazca bir girişim olduğunu fark etti.

[1] Baltık Denizi'nde, bugünkü Estonya ve Letonya arasındaki körfez (ed. notu).

Petrograd'daki kuvvetler cepheden gelenlerle yer değiştirecek olursa yeni asker komitelerini örgütlemek ve Sovyete yeni temsilciler seçmek günler, belki haftalar alacaktı. Daha da kötüsü, yeni askerler son altı ayın politik mücadeleleri konusunda deneyimsiz olacaklar ve o güne kadarki bütün mücadele sil baştan tekrar verilmek zorunda kalacaktı. "Askerler bu işe ne diyorlar?"

"Küplere bindiler. Kerensky'nin onları ölüme göndermesini değil, barış görüşmesi yapmasını istiyorlar."

"Petrograd'dan ayrılmayı reddedecekler mi?"

"Bilmiyorum. Sovyetin desteğini alırlarsa ben de onlara katılırım."

"Bunu ben hallederim."

Grigori, zırhlı bir araçla iki de muhafız aldı ve Liteiny Köprüsü üstünden Smolny'ye doğru sürdü. *Bu, geçici bir yenilgi,* diye düşünüyordu. Ama bir fırsata çevrilebilirdi. O güne kadar bütün askerî kuvvetler Bolşevik destekçisi olmamışlardı ama Kerensky'nin herkesi cepheye gönderme girişimi kararsızları etkileyebilirdi. Üzerinde düşündükçe Kerensky'nin büyük bir hata yaptığına daha da çok inandı.

Bir zamanlar zengin ailelerin kızları için okul olan Smolny, büyük bir binaydı. Grigori'nin alayından iki makineli tüfek, binanın girişini koruyordu. Kızıl Muhafızlar da içeri giren herkesin kimliğini kontrol etmeye çalışıyorlardı –fakat Grigori, içi sıkılarak fark etti ki içeri ve dışarı akan kalabalık çok büyüktü ve muhafızlar çok titiz bir kontrol yürütemiyorlardı.

Avlu, hummalı bir faaliyete sahne oluyordu. Zırhlı araçlar, motosikletler, kamyonlar, otomobiller sürekli olarak içeri giriyor ve yer bulmak için birbirlerini yiyorlardı. Geniş basamaklarla bir sıra kemer ve klasik tarzdaki kolonların seviyesine çıkılıyordu. Grigori yukarı çıktığında Sovyet İcra Komitesini toplantı hâlinde buldu.

Menşevikler, garnizon askerlerinin cepheye gitmek için hazırlanmaları çağrısı yapıyorlardı. *Her zamanki gibi,* diye düşündü Grigori, tiksinerek; *Menşevikler dövüşmeden teslim oluyorlar.* Aniden, Devrimin ellerinden kayıp gittiğinden korkarak panik hissine kapıldı.

Daha militanca bir kararlılık oluşturmak amacıyla icradaki diğer Bolşeviklerin arasına karışmak için yürüdü. "Petrograd'ı Almanlara karşı savunmanın tek yolu işçileri seferber etmektir," dedi Trotsky.

"Kornilov Putsch zamanında yaptığımız gibi," dedi Grigori, coşkuyla. "Şehrin savunulmasını yönetecek yeni bir Mücadele Komitesine ihtiyacımız var."

Trotsky bir taslak karaladı ve bir önerge vermek için ayağa kalktı.

Menşevikler zıvanadan çıkmış gibiydiler. "Ordu karargâhının yanı sıra ikinci bir askerî kumanda merkezi yaratacaksınız!" dedi Mark Broido. "Hiçbir adam iki efendiye birden hizmet edemez."

Komitenin birçok üyesi bununla hemfikir olunca Grigori tiksindi. Menşeviklerin önergesi kabul edilirken Trotsky'nin önergesi reddedildi. Grigori, çaresizlik hissederek toplantıdan ayrıldı. Askerlerin Sovyete sadakatleri böyle bir başarısızlıktan sağ çıkabilir miydi?

O gün öğleden sonra Bolşevikler Otuz Altı Numaralı Oda'da toplandılar ve bu kararı kabul edemeyeceklerine ve önergelerini, tüm Sovyetin toplanacağı akşam oturumunda tekrar teklif etmeye karar verdiler.

İkinci denemede Bolşevikler kazandı.

Grigori rahatlamıştı. Sovyet, askerleri desteklemiş ve alternatif bir askerî komite oluşturulmasına karar vermişti.

İktidara, büyük bir adım daha yaklaşmışlardı.

[III]

Ertesi gün, daha iyimser duygular içindeki Grigori ve diğer önde gelen Bolşevikler, sessizce ve birer ikişer Smolny'den sıvıştılar; gizli polisin dikkatini çekmemeye gayret ederek Merkez Komite toplantısı için yoldaş Galina Flakserman'ın büyük apartman dairesine gittiler.

Grigori bu toplantı için heyecanlanıyordu ve erkenden binaya vardı. Etrafı kolaçan etti, aylak aylak dolaşsa da polis ajanı olabilecek kişiler aradı ama şüpheli bir durum görmedi. Binadaki çıkışları –üç tane çıkış vardı– ve en hızlı kaçış için hangi çıkışın uygun olduğunu inceledi.

Onlar için artık bir nevi üniforma hâline gelen deri paltolar giymiş Bolşevikler, büyük yemek masasının etrafına oturdular. Lenin orada değildi; toplantıya onsuz başladılar. Grigori, Lenin için endişeleniyordu –tutuklanmış olabilirdi– ama Lenin saat onda geldi; ikide bir kafasından kayan ve tam bir salak gibi görünmesine neden olan büyük bir perukla kılık değiştirmişti.

Ancak önerdiği çözümün gülünecek bir tarafı yoktu: Bolşevikler tarafından yönlendirilecek ve Geçici Hükûmeti devirerek iktidarı ele geçirmelerini sağlayacak silahlı bir kalkışma öneriyordu.

Grigori gururlandı. Herkes bir silahlı kalkışma istiyordu elbette ama çoğu devrimci, henüz vaktin gelmediğini söylüyordu. Nihayet, içlerindeki en güçlü adam şimdi diyordu.

Lenin, bir saat konuştu. Her zamanki gibi cırıltılı bir sesle konuşuyor,

yumruğunu masaya vuruyor, bağırıyor, onunla hemfikir olmayanlara hakaretler yağdırıyordu. Lenin'in tarzı kendisine karşıydı –insanlar böylesine kaba birine oy vermek istemiyorlardı. Ama buna rağmen ikna etmeyi biliyordu. Engin bir bilgi birikimi vardı, politik içgüdüleri şaşmaz bir isabet kaydediyordu ve onun mantıklı tezlerinin çekiç darbeleri karşısında ayağını sağlam basabilecek sadece bir iki adam vardı.

Grigori, daha en başından beri Lenin'in tarafındaydı. *En önemlisi, sarsaklığı bırakıp iktidara el koymak*, diye düşünüyordu. *Bütün problemler daha sonra çözülür.* Ama diğerleri de bu fikri benimseyecekler miydi?

Zinoviev, Lenin'e karşı çıkan bir konuşma yaptı. Normalde yakışıklı bir adamdı ve o da polisi atlatmak için kılık değiştirmişti. Sakal bırakmış, kıvırcık kara saçlarının bereketli demetlerini hasat etmişti. Lenin'in stratejisinin fazlasıyla riskli olduğunu düşünüyordu. Silahlı bir kalkışmanın, sağ kanattakilerin eline askerî darbe için bir mazeret vermesinden korkuyordu. Bolşevik Partinin Kurucu Meclis seçimlerini kazanmaya odaklanmasını istiyordu.

Bu ürkek tez Lenin'i çileden çıkardı. "Geçici Hükûmet *asla* ülke çapında bir seçime gitmeyecek!" dedi. "Bunun aksini düşünen herkes, aptal ve enayidir."

Trotsky ve Stalin, kalkışma fikrini destekliyordu ama on gün sonra toplanması planlanan Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'ni beklemeleri gerektiğini söyleyen Trotsky, Lenin'i çıldırttı.

Bu, Grigori'ye de iyi bir fikir gibi görünmüştü ki –Trotsky her zaman makul bir adamdı– Lenin, "Hayır!" diye bağırınca şaşırdı.

"Delegeler arasında çoğunluğu sağlama olasılığımız çok yüksek..." diyebildi Trotsky.

"Kongre bir hükûmet oluşturursa bunun bir koalisyon olması kaçınılmaz!" dedi Lenin, öfkeyle. "Bu hükûmeti kabul eden Bolşevikler orta yolcular olacaktır. Karşı devrimci vatan hainlerinden başka kim bunu ister?"

Bu hakaret karşısında Trotsky'nin yüzü kızardı ama hiçbir şey söylemedi.

Grigori, Lenin'in haklı olduğunu fark etti. Her zamanki gibi Lenin, bir kere daha herkesten daha ilerisini düşünüyordu. Bir koalisyon hükûmetinde Menşeviklerin ilk talebi ılımlı bir başbakan olacaktı –muhtemelen de Lenin haricinde her ismi kabul edeceklerdi.

Grigori'nin kafasına dank etti ki –ve komitenin diğer üyelerine de aynı şeyin olduğunu düşündü– Lenin'in başbakan olmasının tek yolu, bir darbeydi.

Tartışmalar sabahın erken saatlerine kadar sürdü. Sonunda oylama ya-

pıldı ve silahlı kalkışma lehine ikiye karşı on oy çıktı.

Toplantı bittiğinde Galina bir semaver getirdi ve aç devrimcilere peynir, sosis ve ekmek ikram etti.

[IV]

Prens Andrei'in mülkü üzerinde büyüyen bir çocukken Grigori, bir geyik avının heyecanına şahit olmuştu. Köpekler, köyün hemen dışından bir erkek geyiği sürükleyip getirmişler ve herkes de seyretmeye gitmişti. Grigori oraya vardığında geyik ölmek üzereydi. Avcılar, atları üstünde konyak içerek kutlama yaparken köpekler, hayvanın yırtılan karnından dışarı uğrayan bağırsaklarını kapış kapış yemeye başlamışlardı bile. Buna rağmen biçare hayvan son bir mücadeleye girişmeye çalışmıştı. Güçlü boynuzlarını savurmuş, bir köpeği boynuzuna takmış, diğerinde derin bir yara açmış ve bir an için, sanki ayağa kalkabilecekmiş gibi debelenmiş; sonra kanıyla ıslanmış toprağa düşmüş ve gözlerini yummuştu.

Grigori, Geçici Hükûmetin lideri Başbakan Kerensky'yi de bir geyiğe benzetiyordu. Herkes onun sonunun geldiğini biliyordu –kendisi hariç.

Rusya kışlarının keskin ayazı, sıkılan bir yumruk gibi Petrograd dolaylarını kuşatırken kriz de zirveye ulaşmıştı.

Mücadele Komitesinin adı kısa zamanda *Devrimci Askerî Komite* olarak değiştirilmiş ve karizmatik Trotsky'nin boyunduruğu altına girmişti. Trotsky yakışıklı değildi: büyük bir burun, geniş bir alın, çerçevesiz gözlüklerin ardından bakan pörtlek gözler. Fakat sevimli ve ikna kabiliyeti gelişmiş bir adamdı. Lenin'in bağırdığı ve göz korkutmaya çalıştığı yerde Trotsky, makul makul konuşarak akıl çelerdi. Grigori, Trotsky'nin de Lenin kadar sert olduğunu ama bu tarafını Lenin'den daha iyi gizleyebildiğini düşünüyordu.

Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin başlamasından iki gün önceki 5 Kasım Pazartesi günü Grigori, *Devrimci Askerî Komite*nin düzenlediği ve *Peter ve Paul Kalesi*[2] birliklerinin de bulunduğu geniş katılımlı bir toplantıya gitti.

Toplantı, öğle saatlerinde başladı, öğleden sonra boyunca devam etti; âciz subaylar burunlarından solurken kalenin önündeki meydanda toplanan yüzlerce asker, politika tartıştı. Sonra Trotsky geldi; gök gürültüsü gibi bir alkış koptu ve onun konuşmasını dinleyen askerler hükûmete değil, Ko-

[2] İngilizce adıyla *Peter and Paul Fortress*, Çar Büyük Petro tarafından 1703 yılında St. Petersburg'da inşa ettirilen kale (çev. notu).

miteye; Kerensky'ye değil, Trotsky'ye itaat etmek için oy kullandı.

Meydandan ayrılırken Grigori, en önemli ordu biriminin başka birine sadakat göstermesinin, hükûmet tarafından hoş görülemeyeceğini düşündü. Kalenin topları, Geçici Hükûmetin karargâhı olan Kışlık Saray'ın tam karşısında ve nehrin öbür yakasındaydı. Ama Kerensky, kesinlikle yenilgiyi kabul edip istifa etmeyecekti.

Trotsky, ordunun karşı devrimci bir darbesine karşı alınacak tedbirleri açıkladı. Sovyete sadık birliklere ve Kızıl Muhafızlara köprüleri, tren istasyonlarını, polis karakollarını, postaneleri, telgrafhaneleri, telefonhaneleri ve devlet bankalarını ele geçirmeleri emrini verdi.

Grigori, Trotsky'nin tarafındaydı: Bu büyük adamın dizi dizi emirlerini, ilgili askerî birimler için detaylı talimatlara çeviriyor; emirleri şehrin dört bir yanına, at sırtında, bisiklet tepesinde veya otomobille giden ulaklarla dağıtıyordu. Trotsky'nin *tedbirler*inin, bir nevi *devir teslim* gibi göründüğünü düşünüyor; pek fazla bir dirençle karşılaşmamalarını, hayret ve keyifle izliyordu.

Marinsky Sarayı'ndaki casuslardan biri, Başbakan Kerensky'nin Ön Parlamentodan (Kurucu Meclis oluşturma görevini yerine getirmekten âciz devlet organı) güvenoyu istediğini rapor etti. Ön Parlamento reddetti. Hiç kimse bunu dikkate almadı. Kerensky, artık tarihe karışmış, Rusya'yı yönetmeye çalışırken başarısız olmuş kabiliyetsiz kişilerden biri olarak Kışlık Saray'a döndü ve iktidarsız hükûmeti, hâlâ işbaşındaymış gibi davranmaya devam etti.

Lenin, yoldaş Margarita Fofanova'nın dairesinde saklanıyordu. Merkez Komite, tutuklanabileceği korkusuyla ona şehirde dolaşmamasını emretmişti. Saklandığı yeri bilen birkaç kişiden biri de Grigori'ydi. Akşam saat sekizde Smolny'ye gelen Margarita, Lenin'den bir not getirdi: Bolşeviklerin derhâl bir silahlı isyan başlatmalarını emrediyordu.

"Bizim burada ne yaptığımızı sanıyor?" dedi Trotsky, hırçınlaşarak.

Grigori, Lenin'in haklı olduğunu düşündü. Alınan tüm tedbirlere rağmen Bolşevikler henüz iktidarı ele almış değillerdi. Sovyetler Kongresi toplandığında bütün otorite Kongre'de olacak –ve sonra, Bolşevikler kongre çoğunluğunu sağlasalar bile sonuçta belli ödünlerle bir koalisyon hükûmeti kurulacaktı.

Kongre'nin ertesi gün öğleden sonra saat ikide başlaması planlanmıştı. *Görünüşe bakılırsa durumun aciliyetinin farkında olan tek kişi Lenin*, diye düşündü Grigori, bir çaresizlik duygusuyla. Lenin'in burada, olayların kalbinde olması gerekiyordu.

Grigori, gidip Lenin'i getirmeye karar verdi.

Dosdoğru çavuş üniformasının üstüne giydiği deri paltosunun içine doluyormuş gibi esen kuzey rüzgârının etkisiyle müthiş ayaz bir geceydi. Şehir merkezi hayret uyandıracak kadar normal görünüyordu: Şık giyimli orta sınıf insanları, tiyatrolardan çıkıp pırıl pırıl aydınlatılmış restoranlara gidiyor; dilenciler, birkaç bozuk para kapabilmek için onlara askıntı oluyor ve fahişeler, cadde köşelerinde durmuş, gelen geçene gülümsüyorlardı. Grigori, Lenin'in yazdığı *Bolşevikler İktidarı Ellerinde Tutabilecekler mi?* başlıklı broşürü satmaya çalışan bir yoldaşa selam verdi. Broşür satın almadı. Bu sorunun cevabını zaten biliyordu.

Margarita'nın dairesi, Vyborg bölgesinin kuzey kıyısındaydı.

Grigori, Lenin'in saklandığı yeri ele vermekten korktuğu için oraya arabayla gidemedi. Finlandiya İstasyonu'na kadar yürüdü ve oradan bir otobüse bindi. Yolculuk uzun sürdü ve Grigori bu zamanının çoğunu, Lenin'in gelmeyi kabul edip etmeyeceğini merak ederek geçirdi.

Neyse ki Lenin'i ikna etmek için çok fazla uğraşması gerekmediğinde rahatladı.

"Sen olmadan diğer yoldaşların iktidarı kesinleştirecek nihai adımı atacaklarına inanmıyorum," dedi Grigori ve Lenin'i ikna etmek için bu kadarı yetti.

Lenin, Margarita onun tutuklandığını zannetmesin diye mutfak masasının üzerine bir not bıraktı: "Gitmemi istediğin yere gidiyorum. Hoşça kal. Ilich." Parti üyeleri ona göbek adıyla hitap ediyorlardı: Ilich.

Lenin peruğunu takıp bir işçi kasketi ile döküntü bir palto giyerken Grigori de tabancasını kontrol etti. Sonra yola koyuldular.

Grigori, bir polis veya ordu devriyesine denk gelerek Lenin'in tanınmasından korka korka sürekli olarak etrafını kolladı. Lenin'in tutuklanmasına izin vermektense hiç tereddüt etmeden ateş etmeye karar vermişti.

Otobüsün yegâne yolcuları onlardı. Lenin, kadın kondüktöre son politik gelişmeler hakkında sorular sordu.

Finlandiya İstasyonu'ndan sonra yürürken nal sesleri duyunca saklandılar ama gelenler, yönetim yanlısı ve bela arayan bir grup askeri öğrenciden başka bir şey değildi.

Grigori, Lenin'i gece yarısında Smolny'ye teslim ettiğinde zafer kazanmış gibi hissediyordu.

Lenin hemen Otuz Altı Numaralı Oda'ya gitti ve Bolşevik Merkez Komiteyi toplantıya çağırdı.

Trotsky, şehrin kilit noktalarının artık Kızıl Muhafızlar tarafından kon-

trol edildiğini anlattı. Ama Lenin için bu yeterli değildi. Sırf sembolik nedenlerle devrimci birliklerin Kışlık Saray'ı ele geçirmeleri ve Geçici Hükûmetin bakanlarını tutuklamaları gerektiğini söyledi. Böylece halk, nihayet ve geri dönülmesi imkânsız bir şekilde iktidarın el değiştirip devrimcilere geçtiğine ikna olacaktı.

Grigori, Lenin'in haklı olduğunu biliyordu.

Diğer herkes de biliyordu.

Trotsky, Kışlık Saray'ı ele geçirme planları yapmaya başladı.

Grigori o gece eve, Katerina'nın yanına gitmedi.

[V]

Hata yapılabilecek zaman değildi.

Grigori, devrimin final sahnesinin kati bir neticeye varması gerektiğini biliyordu. Emirlerin hiçbir şüpheye meydan bırakmayacak kadar açık olmasını ve tam zamanında ilgili makama ulaşmasını sağladı.

Karmaşık bir plan değildi ama Grigori, Trotsky'nin operasyon zamanlama programının fazlasıyla iyimser olduğunu düşünüyordu. Operasyon yapacak kuvvetlerin ekseriyeti devrimci askerlerden oluşacaktı. Çoğunluğu da tren ve gemilerle Fin bölgesinin başkenti Helsingfors'tan gelecekti. Sabah saat üçte yola çıktılar. Kıyıdan yirmi mil açıktaki donanma üssü Kronstadt Adası'ndan da gelenler olacaktı.

Operasyonun öğlen saat on ikide olması planlandı.

Aynı bir muharebe alanı operasyonu gibi top ateşiyle başlayacaktı: *Peter ve Paul Kalesi*'nin topları nehrin öbür yakasından ateşlenecek ve sarayın duvarlarını dövecekti. Sonra da denizciler ve askerler binayı ele geçireceklerdi. Trotsky, bütün operasyonun, Sovyetler Kongresi'nin başlama saatine –saat ikiye– kadar biteceğini söyledi.

Lenin, Kongre başladığında ayağa kalkıp hâlihazırda Bolşeviklerin iktidarı ele geçirdiğini ilan etmek istiyordu. Kararsız ve beceriksiz yeni bir uzlaşma hükûmetinin kurulmasını önlemenin ve Lenin'in başa geçmesini sağlamanın tek yolu buydu.

Grigori, operasyonun Trotsky'nin umduğu kadar hızlı gelişmeyeceğinden endişe ediyordu. Kışlık Saray'daki güvenlik zayıftı ve Grigori, daha şafak vaktinde keşif için Isaak'ı içeri sokabilmişti. Isaak, binada üç bin kişilik hükûmet yanlısı bir kuvvetin bulunduğunu rapor etti. Bu kuvvet doğru dürüst örgütlenebilir ve cesaretle karşı koymaya kalkarsa şiddetli bir çatışma çıkabilirdi.

Isaak, Kerensky'nin şehir dışına çıktığını da öğrenmişti. Kızıl Muhafızlar tren istasyonlarını kontrol ettiklerinden, şehirden tren yoluyla ayrılamamış, askerlerin el koydukları bir otomobille çıkmıştı. "Ne biçim bir başbakan kendi başkentinden trene bile binemez acaba?" dedi Isaak.

"Neyse ki artık gitti," dedi Grigori, hoşnut hoşnut. "Bir daha geri döneceğini de hiç sanmam."

Ancak öğlen vakti geldiğinde denizcilerin hiçbiri ortalıkta görünmeyince Grigori'nin hoşnutluğu kötümserliğe dönüştü.

Topların hazır olup olmadıklarını kontrol etmek için köprüyü geçip *Peter ve Paul Kalesi*'ne gitti. Ve dehşete düşerek gördü ki toplar, müzelik parçalardı; sadece sergilenmek için oradaydılar, ateşlenemezlerdi. Isaak'a, ateş edebilen toplar bulmasını emretti. Trotsky'ye plandaki gecikmeyi bildirmek için derhâl Smolny'ye döndü. "Sizi arayan birisi vardı, Yoldaş. Ebe falan gibi bir şeyler söyledi," dedi kapıdaki muhafız.

"Şimdi onunla uğraşamam," dedi Grigori.

Olaylar hızla gelişiyordu. Kızıl Muhafızların Marinsky Sarayı'nı ele geçirdiklerini ve hiç kan dökmeden Ön Parlamentoyu dağıttıklarını öğrendi. Hapisteki Bolşevikler salıverilmişti. Trotsky, Petrograd dışındaki bütün birliklere oldukları yerde kalmalarını emretmişti; birlikler de ona itaat ediyorlardı ama subayları değil. Lenin, şöyle başlayan bir manifesto yazıyordu: "Rusya vatandaşlarının dikkatine: Geçici Hükûmet devrilmiştir!"

"Fakat operasyon başlamadı," dedi Grigori, Trotsky'ye. "Saat üçten önce başlayabileceğini de sanmıyorum."

"Merak etme," dedi Trotsky. "Kongre'nin açılışını geciktirebiliriz."

Grigori, Kışlık Saray'ın önündeki meydana döndü. Öğleden sonra ikide ve hele şükür nihayet, *Amur* adlı mayın dökme gemisinin, Kronstadt'tan güvertesine aldığı bin denizci ile Neva Nehri'ne girdiğini gördü; Petrograd işçileri de kıyıya dizilip onlara tezahürat yaptı.

Kerensky, dar su yolunun içine birkaç mayın bırakmayı akıl edebilseydi denizcileri şehirden uzak tutabilir ve devrimi bozguna uğratabilirdi. Ama hiç mayın yoktu ve denizciler, ellerinde tüfekleri, sırtlarında karaburçak rengi paltolarıyla gemiden inmeye başladılar. Grigori, denizcileri Kışlık Saray'ın etrafına mevzilendirmek için hazırlandı.

Ancak çeşit çeşit engellerle plana hâlâ şeytan karıştığından Grigori muazzam bir bıkkınlık ve öfke içindeydi. Isaak bir top buldu, bin bir zahmetle onu ateşleneceği yere çektirdikten sonra da o topta kullanılacak cinsten mermi bulunmadığını öğrendi. Bu arada hükûmet yanlısı askerler sarayda barikatlar kuruyorlardı. Aksiliklerden deliye dönen Grigori, arabayla Smol-

ny'ye döndü. Petrograd Sovyetinin acil durum oturumu başlamak üzereydi. Kız okulunun *bakire beyazı* badanalı geniş salonuna yüzlerce delege dolmuştu. Grigori platforma çıktı ve oturumu açmak üzere olan Trotsky'nin yanına oturdu. "Operasyon, bir dizi sorun yüzünden geriye kaydı," dedi.

Trotsky, kötü haberi sükûnetle karşıladı. Lenin olsa çoktan çileden çıkmıştı.

"Sarayı ne zaman ele geçirebiliriz?" diye sordu Trotsky.

"Gerçekçi olmamı istersen saat altıda."

Trotsky sakin sakin başını salladı, ayağa kalktı ve toplantıdakilere hitap etti. "Devrimci Askerî Komite adına deklare ediyorum ki Geçici Hükûmet artık yok!" diye bağırdı.

Bir alkış ve sevinç şamatası koptu. *Umarım bu yalanı gerçek hâline getirebilirim*, diye düşündü Grigori.

Tezahürat sakinleştiğinde Trotsky, Kızıl Muhafızların başarılarını saymaya başladı: tren istasyonları ve diğer kilit binaların gece operasyonu ile ele geçirilmesi ve ön parlamentonun dağıtılması. Hükûmetin birçok bakanının da şahsen tutuklandığını açıkladı. "Kışlık Saray henüz ele geçirilemedi ama kaderi, her saniye içinde tayin edilebilir." Daha fazla alkış ve şamata oldu.

Bir muhalif bağırdı: "Sovyetler Kongresinin iradesini değiştirebileceğini umuyorsun!"

Bu, yumuşak bir demokratik eleştiriydi ki daha gerçekçi bir insana dönüşmeden önceki eski günlerde Grigori, kendisi de böyle konuşurdu.

Trotsky'nin cevabı öyle çabuk geldi ki sanki bu eleştiriyi bekliyordu. "Kongre'nin iradesinin ne olacağı, isyan eden işçiler ve askerler tarafından belirlendi bile," dedi. Aniden salonda bir mırıldanma oldu. İnsanlar ayağa kalkmaya başladılar. Grigori, ne olduğunu anlamak için kapıya baktı. Lenin'in salona girdiğini gördü. Temsilciler tezahürat yapmaya başladılar; gök gürültüsü gibi bir şamata içinde Lenin platforma çıktı. Lenin ve Trotsky yan yana, gülümseyerek ve eğilerek henüz başarılmamış darbeyi ayakta alkışlayan insanları selamladılar. Salonda alkışlanan zafer ile operasyonun yüze göze bulaşmış ve gecikmiş olması gerçeği arasındaki gerginlik, Grigori'nin taşıyamayacağı kadar ağırlaşmıştı; salondan ayrıldı. Helsingfors'tan gelecek denizciler henüz ortada yoktu ve kaledeki top henüz ateşlenmemişti. Hava kararırken bir çisenti başladı. Önünde Kışlık Saray, arkasında Genelkurmay Karargâhı, Saray Meydanı'nın kıyısında dururken bir grup askerî öğrencinin saraydan çıktığını gördü. Üniformalarındaki nişanlara bakılırsa Mikhailovsky Topçu Okulu öğrencileriydi; dört tane ağır silahı taşıyarak çıkıyorlardı. Grigori onların gitmelerine izin verdi.

Saat yedide, bir grup asker ve denizciye, Genelkurmay Karargâhı'na gidip kontrolü ele almalarını emretti. Emri, herhangi bir karşı koyma olmadan yerine getirildi.

Saat sekizde, sarayı koruyan iki yüz Kazak, kışlalarına dönmeye karar verdi. Grigori onların asker kordonunu geçmelerine izin verdi. Bütün bu bezdirici gecikmelerin bir facia olmayabileceğini fark etti: Zaman geçtikçe hakkından gelmek zorunda olduğu güçlükler azalıyordu.

Saat ona yaklaşırken Isaak, *Peter ve Paul Kalesi*'ndeki topların ateşlenmeye hazır olduğunu bildirdi. Grigori tek bir boş atış yapıp sonra beklemelerini emretti. Ve tam da beklediği gibi başka askerler de saraydan kaçtı.

Bu kadar kolay olabilir miydi?

Nehirde, *Amur*'un güvertesinde bir ikaz düdüğü çaldı. Grigori nedenini araştırırken yaklaşan bir geminin ışıklarını görünce buz kestiğini hissetti. Kerensky, hükûmeti kurtarmak için son anda kendine sadık güçleri göndermeyi başarmış olabilir miydi? *Amur*'un güvertesinden bir tezahürat sesi yükselince yeni gemidekilerin Helsingfors'tan gelen denizciler olduğunu anladı.

Denizciler sağ salim demir atınca nihayet topçu ateşinin başlaması emrini verdi.

Bir top ateşi gümbürtüsü başladı. Havada patlayan top mermileri nehirdeki gemileri ve kuşatma altındaki sarayı aydınlattı. Grigori, üçüncü katta bir köşe penceresinin isabet aldığını gördü ve o odada kimse olup olmadığını merak etti. Grigori şaşkın şaşkın seyrederken pırıl pırıl aydınlatılmış şehir otobüsleri, hiçbir duraksamaya uğramadan yakındaki Troitsky Köprüsü ve Saray Köprüsü'nden yollarına devam ettiler.

Elbette cephedeki bir muharebeyle uzaktan yakından alakası yoktu. Cephede, yüzlerce hatta belki binlerce top patlardı: burada ise sadece dört tane. Her atış arasında epeyce bir zaman geçiyordu ve atılan topların kaç tanesinin yeterince uzağa fırlayamadığı için zararsızca nehre düşüp çar çur olduğunu görmek gerçekten çok şaşırtıcıydı.

Grigori top ateşini durdurdu, keşif yapmaları için içeriye küçük gruplar gönderdi ve onlardan aldığı bilgiye göre var olan muhafızlar da karşı koymuyorlardı.

Gece yarısından kısa bir süre sonra, daha kalabalık bir grup askeri içeriye gönderdi. Önceden tasarlanan taktiklere göre bu askerler, dar ve yüksek koridorlarda koşarak karşı koyanları etkisizleştirerek ve hükûmetin bakanlarını arayarak saray içinde dağıldılar. Sarayın içinin, dağınık bir asker koğuşundan farkı yoktu: yaldızlı saray odalarının parke zeminlerinde asker

döşekleri, her yerde sigara izmaritleri, ekmek kırıntıları, muhtemelen muhafızlar tarafından Çarın paha biçilmez mahzenlerinden çıkarılmış, Fransızca etiketli boş şişeler.

Grigori, orada burada birkaç el ateş edildiğini duydu ama pek de bir çatışma sayılmazdı. Giriş katında hükûmetin bakanlarından hiçbirine rastlamadı. Gizlice kaçmış olabilecekleri düşüncesi aklına gelince bir an paniğe kapıldı. Lenin ve Trotsky'ye, Kerensky hükûmetinin bakanlarını avcunun içinden kaçırdığını söylemek istemiyordu.

Yanında Isaak ve iki askerle geniş merdivenlerden yukarı kata koştu. Birlikte, bir toplantı odasının iki kanatlı kapısından içeriye daldılar ve Geçici Hükûmetten geriye kalanları buldular: ürkmüşe benzeyen, olan biteni anlamak ister gibi gözlerini koca koca açmış, kravat ve takım elbiseli bir grup adam. Adamlardan biri, geriye kalan otoriteyi toplamaya çalıştı. "Geçici Hükûmet burada -ne istiyorsunuz?" dedi.

Grigori, Alexander Konovalov'u tanıdı: Varlıklı bir tekstil taciri ve Kerensky'nin başbakan yardımcısıydı.

"Tutuklusunuz," dedi Grigori. Keyifli bir andı; tadını çıkardı.

Isaak'a döndü. "İsimlerini bir kâğıda yazın," dedi. Hepsini tanıyordu. "Konovalov, Maliantovich, Nikitin, Tereschenko..." Listenin yazılması tamamlandı. "Onları *Peter ve Paul Kalesi*'ne götürüp hücrelere kapatın. Ben Smolny'ye gidip Trotsky ve Lenin'e iyi haberi vereyim."

Binadan çıktı. Saray Meydanı'nı geçerken annesini hatırlayarak durdu. On iki yıl önce Çarın muhafızları tarafından bu noktada öldürülmüştü. Kendi çevresinde döndü; ay ışığında parıldayan pencereleri ve sıra sıra beyaz sütunlarıyla dikilen koca saraya baktı. Aniden öfkesi yükseldi; binaya doğru yumruğunu salladı. "İşte layığınızı buldunuz, sizi şeytanlar!" diye bağırdı. "Onu öldürmenin cezasını aldınız!"

Tekrar sakinlik hissedene kadar bekledi. *Kiminle konuştuğumu bile bilmiyorum*, diye düşündü. Sökülmüş bir barikatın yanında duran toz renkli zırhlı araca bindi. "Smolny'ye gidelim," dedi, şoföre.

Kısa mesafeyi araçla giderken keyiften dört köşe oldu. *İşte şimdi kazandık*, dedi kendi kendine. *Muzaffer olan biziz. Halk, zalimlerini devirdi.*

Smolny'nin merdivenlerini koşarak çıktı ve salona girdi. Çok kalabalıktı; Sovyetler Kongresi açılmıştı. Trotsky açılışı daha fazla engelleyememişti. Bu iyi olmamıştı. Menşevikler ve diğer muhallebi çocuğu devrimciler, eskisini yıkmak için hiçbir şey yapmadıkları hâlde, hükûmette koltuk talep edeceklerdi.

Avizelerin etrafına sigara dumanı bulutu asılmıştı. *Praesidium*[3] üyeleri platformda oturuyorlardı. Grigori onların çoğunu tanıyordu ve heyetteki kişileri inceledi. Yirmi beş koltuğun on dördü Bolşeviklerin elindeydi. Demek ki parti, en fazla delege sayısına sahipti ama başkanlık koltuğunda, silahlı kalkışmaya karşı oy kullanmış ılımlı Bolşevik Kamenev'i görünce dehşete kapıldı. Tam da Lenin'in uyardığı gibi kongre, bambaşka ve çürük bir uzlaşmayla şekilleniyordu.

Grigori, salondaki delegeleri inceledi ve ön sırada oturan Lenin'i gördü. Oraya gitti, Lenin'in yanında oturan adama, "Ilich'le konuşmam lazım, koltuğu bana bırak," dedi. Adam, bu sözlere içerlemiş gibi baktı ama sonra yerinden kalktı.

Grigori, Lenin'in kulağına konuştu: "Kışlık Saray'ı ele geçirdik." Tutuklanan bakanların isimlerini saydı.

"Çok geç," dedi Lenin, ifadesiz bir sevimsizlikle.

Grigori'de bundan korkuyordu. "Neler oluyor burada?"

Lenin ters ters baktı. "Martov önerge verdi." Julius Martov, Lenin'in eski düşmanıydı. Martov, her zaman, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisinin de Britanya İşçi Partisi gibi, çalışan kesimin hakları için demokratik yollardan mücadele etmesini istemişti; ta 1903 yılında bu konuda Lenin ile yaptığı tartışmadan sonra SDİP, Lenin'in Bolşevikleri ve Martov'un Menşevikleri olarak iki hizbe ayrılmıştı. "Sokak savaşlarına son verip demokratik bir hükûmet için müzakerelerin başlamasını istedi."

"Müzakere mi?" dedi Grigori, kulaklarına inanamayarak. "Biz iktidarı ele geçirdik!"

"Önergeyi destekledik," dedi Lenin, ifadesiz bir sesle.

Grigori şaşırdı. "Neden?"

"Karşı koysak kaybederdik. Altı yüz yetmiş delegenin üç yüzü bizim. En büyük parti biziz ama çoğunluk bizde değil."

Grigori ağlayabilirdi. Darbe çok geç gelmişti. Yeni bir koalisyon kurulacak, kimlerden oluşacağı konusunda fırsatlardan istifade edilecek veya ödünler verilecekti; Ruslar evlerinde açlıktan, cephede savaştan ölürken başta, kararsızlıkla eli ayağına dolanan bir hükûmet olacaktı.

"Gene de bize saldırıyorlar," dedi Lenin.

Grigori, kürsüdeki konuşmacıyı dinledi; tanımadığı biriydi. "Kongre yeni hükûmeti tartışmak için toplandı ama burada ne bulduk?" diyordu adam, hararetli hararetli. "Hükûmet sorumsuzca devriliyor ve kongrenin iradesi satın alınmaya çalışılıyor! Devrimi bu delice girişimden kurtarmak

[3] Yasama organına vekâlet eden komitenin başkanlık heyeti (çev. notu).

zorundayız."

Bolşevik delegelerden bir protesto fırtınası koptu. Grigori, Lenin'in bağırdığını duydu: "Domuz! Piç! Vatan haini!"

Kamenev, sessizlik istedi.

Ama bir sonraki konuşma da Bolşeviklere ve darbelerine karşı gayet düşmancaydı ve aynı nitelikte birkaç konuşma daha takip etti. Lev Khinchuk adlı bir Menşevik, Geçici Hükûmet ile pazarlık yapılmasını isteyince delegeler arasındaki öfke patlaması öyle çılgıncaydı ki Khinchuk birkaç dakika konuşmasına devam edemedi. Nihayet bütün gürültüden daha yüksek bir tonda bağırdı: "Bu kongreden ayrılıyoruz!" sonra da salondan dışarı yürüdü.

Grigori onların taktiklerini görebiliyordu: Kendileri çekildikleri için kongrenin de yetkisiz olduğunu iddia edeceklerdi. "Dönekler!" diye bağırdı birisi ve bağırışı bütün salona yayıldı.

Grigori dehşet içindeydi. Bu kongre için o kadar uzun bir zamandır beklemişlerdi. Buradaki delegeler Rusya halkının iradesini temsil ediyordu. Ama o irade şimdi parçalanıyordu.

Lenin'e baktı ve bu defa da hayretler içinde kaldı: Lenin'in gözleri keyifle parlıyordu. "Bu harika," dedi Lenin. "Bizi kurtardılar. Böyle bir hata yapacaklarını hiç tahmin etmezdim."

Grigori'nin, onun neden bahsettiği hakkında hiçbir fikri yoktu. Lenin aklını mı yitirmişti acaba?

Bir sonraki konuşmacı Mikhail Gendelman, önde gelen Sosyalist Devrimcilerden biriydi. "Bolşeviklerin iktidarı ele geçirdiklerini idrak ederek ve onları bu insanlık dışı suçtan sorumlu tutarak ve onlarla birlikte çalışmanın imkânsızlığını görerek Sosyalist Devrimci grup, kongreden çekiliyor!" dedi. Salondan dışarı yürüdü ve bütün Sosyalist Devrimciler de onu takip ettiler. Geride kalan delegeler, onların peşinden ıslık ve yuhalamalarla cevap verdiler.

Grigori kendini çürümüş gibi hissediyordu. Onun zaferi, nasıl bu kadar çabuk ve böyle bir kabadayılıkla böylesine yozlaşıvermişti?

Fakat Lenin daha da memnun olmuş gibiydi.

Birkaç asker-delege, Bolşevik darbeyi öven konuşmalar yaptılar ve Grigori'nin morali düzelmeye başladı ama hâlâ Lenin'in coşkulu sevincini anlayabiliyor değildi. Ilich, not defterine bir şeyler karalıyordu. Konuşmalar ardı ardına gelirken Lenin yazdıklarını düzeltip tekrar yazdı. Nihayet Grigori'ye iki sayfa kâğıt uzattı. "Bu, hemen benimsenmek üzere kongreye sunulmalı," dedi.

Bilindik retorikle dolu uzun bir metindi ama Grigori anahtar cümleye takıldı: "İşbu kongre, hükûmet gücünü kendi ellerine alma kararına varmıştır."

Grigori'nin istediği de buydu.

"Trotsky mi okusun?" diye sordu.

"Hayır, Trotsky değil." Lenin, platformdaki erkek –ve tek kadın– delegelere baktı. "Lunarcharsky," dedi.

Grigori, Lenin'in Trotsky'nin yeterince şan ve şöhret kazandığını düşündüğü için böyle konuştuğunu tahmin etti; bildiriyi Lunarcharsky'ye götürdü. Lunarcharsky, heyet başkanına bir işaret gönderdi. Birkaç dakika sonra Kamenev, Lunarcharsky'ye söz verdi. Lunarcharsky ayağa kalktı ve Lenin'in kelimelerini okudu.

Her cümle bir onay kükremesiyle karşılandı.

Başkan oylamaya geçti.

Ve şimdi, nihayet, Grigori, Lenin'in neden mutlu olduğunu görmeye başladı. Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler salondan çıktıkları için Bolşevikler ezici bir çoğunluk elde etmişlerdi. İstedikleri her şeyi yapabilirlerdi. Uzlaşma aramaya hiç gerek yoktu.

Oylama sonucunda sadece iki delegeden karşı oy çıktı.

İktidar Bolşeviklerin elindeydi ve şimdi de bu iktidar, meşrulaşmıştı.

Başkan oturumu kapattı. Kasım ayının 8'i ve sabahın beşiydi. Rus Devrimi zafer kazanmıştı ve Bolşevikler işbaşındaydı.

Grigori, Gürcü devrimci Josef Stalin ve yanındaki bir adamın ardından salondan çıktı. Stalin'e eşlik eden adam, pek çok Bolşevik gibi deri bir palto giymiş ve bir fişeklik takmıştı ama adamla ilgili bir şey Grigori'nin beyninde alarm zilleri çaldırdı. Adam bir şey söylemek için Stalin'e döndüğünde Grigori onu tanıdı ve bir şok ve dehşet dalgası bütün bedenine yayıldı.

Adam, Mikhail Pinsky'ydi.

O da Devrime katılmıştı.

[VI]

Grigori çok yorgundu. İki gecedir uyumamıştı. Yapacak o kadar çok şey olmuştu ki zamanın nasıl geçtiğini anlamamıştı. Zırhlı araç, içinde yolculuk edilebilecek en rahatsız vasıtaydı ama eve varana kadar Grigori uyumuştu bile. Isaak onu uyandırdığında evin önüne gelmişlerdi. Grigori, Katerina'nın olan bitenin ne kadarından haberdar olduğunu merak etti. Çok fazla bir şey duymamış olmasını diledi; çünkü Devrimin zaferini ona anlatma

keyfini yaşamak istiyordu.

Eve girdi ve üst kata çıktı. Kapının altından ışık sızıyordu. "Ben geldim," dedi ve içeri girdi.

Katerina, kollarında minik bebekle yatakta oturuyordu.

Grigori'nin gözlerine sevinç gözyaşları doldu. "Bebek gelmiş!" dedi. "Oğlum çok güzel!"

"Bebek, kız."

"Bir kız."

"Burada olacağına söz vermiştin," dedi Katerina, onu suçlayarak.

"Bilmiyordum!" Grigori bebeğe baktı. "Benim gibi kara saçlı. Ona ne isim vereceğiz?"

"Sana ulak gönderdim."

Grigori, onu arayan birilerinin olduğunu söyleyen muhafızı hatırladı: *Sizi arayan birisi vardı, Yoldaş. Ebe falan gibi bir şeyler söyledi.* "Aman Tanrı'm!" dedi Grigori. "Öyle meşguldüm ki..."

"Magda da başka bir doğumdaydı," dedi Katerina, "Kseniya'nın eline kaldım."

Grigori üzüldü. "Çok acı çektin mi?"

"Elbette çok acı çektim!" diye yapıştırdı cevabı Katerina.

"Çok özür dilerim. Ama dinle beni! Bir Devrim oldu! Bu defa gerçek bir Devrim –iktidarı ele geçirdik! Hükûmeti Bolşevikler kuruyor."

Katerina'yı öpmek için eğildi.

"Ben de öyle olduğunu düşündüm," dedi Katerina ve yüzünü öbür tarafa çevirdi.

YİRMİ DOKUZ

Mart 1918

Walter, St Quentin'den çok uzakta olmayan Villefranche-sur-Oise[1] köyünde, küçük bir Orta Çağ kilisesinin çatısında ayakta duruyordu. Bir süreliğine burası, Alman cephe gerisi için bir eğlenme ve dinlenme yeri olmuştu ve köyün Fransız yerlileri bundan faydalanarak malzeme bulabildiklerinde kendi ülkelerini işgal edenlere omlet ve şarap satıyorlardı. "*Malheur la guerre*," diyorlardı. "*Pour nous, pour vous, pour tout le monde.*" *Sefil bir savaş –bizim için, sizin için, herkes için.* Müttefiklerin elde ettikleri yavaş ilerlemelerle bölgenin Fransız sakinleri de uzaklaşmış, binaların yarısı yerle bir olmuş ve ön cephe gittikçe köye doğru geri çekilirken şimdi burası, Alman toplanma bölgesi olmuştu.

Aşağıda, merkezden geçen dar yolda, Alman askerleri uygun adım yürüyorlardı. Saatlerdir, binlercesi o yoldan geçiyordu. Ön cepheye gittiklerini bilmelerine rağmen bitkin ama mutlu görünüyorlardı. Buraya Doğu Cephesi'nden nakledilmişlerdi. Elde kalan askerlerin martta Fransa'ya gelmesi, şubat ayında Polonya'da meydana gelen bir gelişme ile mümkün olmuştu.

Gördükleri kalbini rahatlattı. Bu adamlar, Almanya ile Rusya arasındaki mütareke ile serbest kalmışlardı. Son birkaç günde, iki tarafın müzakerecileri Brest-Litovsk'ta[2] bir barış antlaşması imzalamışlardı. Rusya artık tamamıyla savaşın dışındaydı. Walter, Lenin ve Bolşevikleri destekleyerek bu muzaffer sonucun elde edilmesinde büyük bir rol oynamıştı.

Fransa'daki Alman ordusu şimdi, geçen yıl bu zamanlardaki 129 tümen

[1] Fransa'nın kuzeyinde, Belçika sınırına yakın bir köy (çev. notu).

[2] Bugünkü Belarus'un güneybatısında, Polonya sınırına çok yakın bir yerleşim olan Brest'te, Rusya ile Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan Krallığı arasında imzalanan antlaşma (çev. notu).

mevcudunu 192 tümene çıkarmıştı ve bu artışın büyük kısmı Doğu Cephesi'ndeki kuvvetlerin buraya kaydırılmasıyla elde edilmişti. Alman istihbaratının elde ettiği bilgilere göre şimdi ilk defa, Müttefiklerin 173 tümeninden daha büyük bir güce ulaşıyorlardı. Son üç buçuk yıl boyunca birçok kere Alman halkına zaferin eşiğinde oldukları söylenmişti. Walter ilk defa bunun gerçek olduğunu düşünüyordu.

Babasının, Almanların üstün ırk olduklarına dair inancına itibar etmiyordu ama diğer yandan da Avrupa'daki Alman üstünlüğünün çok da kötü bir şey olmayacağını görüyordu. Fransızların pek çok parlak becerileri vardı –mutfakları, resim sanatı, moda, şarap– ama hükûmet yönetimi becerileri yoktu. Fransız kamu yöneticileri, kendilerini bir çeşit aristokrat sınıfı olarak görüyorlar ve vatandaşlarını saatlerce bekletmekte bir sakınca görmüyorlardı. Bir miktar Alman etkisiyle daha iyi bir dünyaları olabilirdi. Aynı şey başıbozuk İtalyanlar için de geçerliydi. En büyük kazanç Doğu Avrupa'da olacaktı. Eski Rus İmparatorluğu hâlâ Orta Çağ'da kalmıştı: derme çatma barakalarda yaşayan, paçavralar içindeki köylüler, zina suçlamasıyla kırbaçlanan kadınlar. Almanlar, düzen, adalet ve modern tarım teknikleri getirecekti. İlk tarifeli uçak seferleri başlamıştı. Uçaklar da trenler gibi, Viyana'dan Kiev'e gidip geliyorlardı. Almanya savaşı kazandığında bütün Avrupa'da bir *uçak seferleri* ağı oluşacaktı. Ve Walter ile Maud, çocuklarını barış içindeki daha iyi bir dünya düzeninde yetiştireceklerdi.

Ancak savaş alanındaki bu fırsat çok uzun ömürlü olmayacaktı. Amerikalılar daha büyük kuvvetlerle Avrupa'ya ayak basmaya başlamışlardı. Ordularını oluşturmaları yaklaşık bir yıllarını almıştı ama şimdi Fransa'da üç yüz bin Amerikan askeri vardı ve her gün yenileri geliyordu.

Almanların şimdi kazanmaları gerekiyordu: Amerikan desteği dengeyi bozmadan önce Fransa'yı fethetmeli ve Müttefikleri batıdaki denize doğru çekilmeye zorlamalıydı.

Yaklaşan taarruza *Kaiserschlacht* adı verilmişti: Kayzer Savaşı[3]. Öyle ya da böyle bu, Almanların son taarruzu olacaktı.

Walter tekrar cepheye tayin edilmişti. Almanya'nın şimdi, savaşabilecek her adama ihtiyacı vardı –özellikle de onca subay savaşta ölmüşken. Walter, *Sturmbataillon* –*Fırtına Birliği* adlı taarruz taburu– kumandanlığına getirilmiş ve askerlerini idare etmek konusunda son taktikleri öğrendiği bir eğitimden geçmişti. Adamlarının bazıları savaş alanında pişmiş muhariplerdi; diğer gençler ve yaşlı adamlar, mecburiyetten askere alınmışlardı.

Eğitim sırasında adamlarına karşı bir sevgi duygusu geliştirmişti ama

[3] Ludendorff Taarruzu olarak da bilinen Alman saldırısı (çev. notu).

onlara çok fazla bağlanmaması gerektiğini biliyordu; çünkü onları, evlerine naaş olarak göndermek zorunda kalabilirdi.

Walter'ın Londra Büyükelçiliğindeki rakibi Gottfried von Kessel de aynı eğitime katılmıştı. Çok iyi görememesine rağmen Gottfried, Walter'ın taburunda yüzbaşıydı ve *ben her haltı bilirim* fiyakası pek değişmemişti.

Walter, sahra dürbünü ile bütün araziyi inceledi. Güneşli ama ayaz bir gündü ve her şeyi bütün berraklığıyla görebiliyordu. Güneyde geniş Oise Nehri, yavaş yavaş bataklığın içinden geçiyordu. Kuzey yönündeki verimli topraklarda, mezralar, çiftlik evleri, köprüler, meyve bahçeleri ve küçük koruluklar vardı.

Bir buçuk kilometre kadar batıda, Alman mevzilerinin siper şebekesi ve onun ötesinde de muharebe alanı uzanıyordu. Buradaki tarım arazileri savaş yüzünden mahvolmuştu. Çoraklaşan buğday tarlaları, ayın yüzeyindeki kraterler gibi çukurlarla kaplanmıştı; her köy bir taş yığınıydı, meyve bahçeleri tahrip olmuş, köprüler uçurulmuştu. Dürbününü biraz daha iyi odaklarsa çürümeye terk edilmiş insan ve at cesetlerini, yanmış tankların çelik iskeletlerini görebilirdi.

Bu çorak arazinin öbür yakasında ise İngilizler vardı.

Bir gümbürdeme sesi doğu yönüne bakmasına neden oldu. Yaklaşan araç, bahsini duyduğu ama daha önce hiç görmediği cinsten bir şeydi: kendinden tahrikli bir top. Şasisine monte edilmiş devasa bir namlusu ve ateşleme mekanizması ile yüz beygir gücünde bir motoru vardı. Hemen ardından bir ağır yük kamyonu geliyordu ve muhtemelen, topun gücüne uygun büyüklükteki cephanesini taşıyordu. Sonra ikinci ve üçüncü bir top daha geldi.

Kamyonlarla gelen topçu birliği, sanki bir zafer resmigeçidi yapıyorlarmış gibi, yanlarından geçerken şapkalarını salladılar.

Walter neşelendi. Böyle toplar, taarruz başladığında hızla ve kolayca pozisyon değiştirebilirlerdi. İlerleyen piyadeler için çok daha iyi bir topçu desteği sağlayacaklardı.

Walter, bunlardan çok daha büyük topların, yüz kilometre uzaktan Paris'i bombaladığını duymuştu. Bu, imkânsıza yakın bir güçtü.

Topların ardında bir *Mercedes 37/95 Double Phaeton* vardı ve uzaktan, gayet tanıdık görünüyordu. Mercedes yoldan saptı, kilisenin önündeki meydana park etti ve araçtan, Otto indi.

Babası burada ne arıyordu?

Walter, kilise kulesinin dar kapısından girdi ve daracık döner merdivenden hızla aşağı indi. Kilisenin ortasındaki geniş alan yatakhane olarak kul-

lanılıyordu. Dürülü döşek sıralarının ve askerlerin ters çevirerek masa ve sandalye niyetine kullandıkları kasaların arasından geçti.

Dışarıdaki mezarlık alanı, siper köprüleri ve prefabrik ahşap platformlarla doluydu; bunlar, Fırtına Birliklerinin peşinden gidecek topların ve malzeme kamyonlarının ele geçirilen İngiliz mevzilerinin üzerinden kolayca geçmesini sağlayacak malzemelerdi. Mezar taşları arasına öyle zulalanmışlardı ki hava keşiflerinde kolayca görünmüyorlardı. Köyden geçip doğudan batıya doğru ilerleyen asker seli, şimdi bir nebze yavaşlamıştı. Bir şey olmuştu.

Otto üniformalıydı ve resmî bir selam çaktı. Walter, babasının heyecandan patlamak üzere olduğunu görebiliyordu. "Özel bir ziyaretçi geliyor!" dedi Otto, hemen.

Demek askerler bunun için yavaşlamıştı. "Kim?"

"Göreceksin."

Walter gelen ziyaretçinin, şimdi başkumandanlığa yükselmiş olan General Ludendorff olduğunu düşündü. "Ne yapmak istiyor?" diye sordu.

"Askerlere hitap etmek istiyor elbette. Lütfen askerlerini kilisenin önüne topla."

"Ne kadar vaktimiz var?"

"Hemen arkamdan geliyor."

"Pekâlâ," dedi Walter; meydanda etrafına baktı. "Çavuş Schwab! Buraya gel. Sen de Onbaşı Grunwald –ve siz askerler, buraya gelin." Hemen kilisenin içine, kantin hâline getirilen büyük ahıra ve kuzey tarafta oluşturulan çadır köye ulaklar gönderdi. "On beş dakika içinde bütün askerlerin, usulüne uygun bir şekilde giyinmiş olarak kilisenin önünde toplanmalarını istiyorum. Çabuk!"

Askerler koşarak gittiler.

Walter, hızla köyün içinde dolaşarak subaylara haber verdi, meydanda toplanmalarını bildirdi; bir gözünü de doğudan gelen yoldan ayırmadı. Komutanı Tümgeneral Schwarzkopf'u, köyün kıyısındaki peynir kokan eski bir mandırada, konserve sardunya ve ekmekle kahvaltı ederken buldu.

On beş dakika içinde, iki bin asker kilisenin önüne toplandı ve on dakika sonra da üniformalar iliklenmiş, şapkalar düzeltilmiş olarak saygın bir görüntüye büründüler. Walter açık kasa bir kamyonu adamların önüne çekti ve cephane kasalarını kullanarak kamyona çıkacak eğreti bir merdiven yaptı.

Otto, Mercedes'ten rulo hâlinde bir kırmızı halı çıkardı ve merdiven basamaklarının önüne, yere serdi.

Walter, koca ayaklı, koca elli, uzun boylu bir adam olan Onbaşı Grunwald'ı asker sırasının içinden çıkardı. Bir sahra dürbünü ve düdükle kilisenin çatısına çıkmasını söyledi.

Sonra beklemeye başladılar.

Yarım saat geçti; sonra da bir saat. Askerler kıpırdanmaya başladılar, sıralar bozuldu ve aralarında sohbete başladılar.

Bir saat daha geçtikten sonra Grunwald düdüğünü çaldı.

"Hazır ol!" diye bağırdı Otto. "İşte geliyor!"

Yağdırılan emirlerle bir kakofoni yükseldi. Askerler hemen hazır ola geçti. Meydana bir otomobil konvoyu girdi.

Zırhlı otomobilin kapısı açıldı, general üniformalı bir adam indi. Ama gelen, mermi şekilli kafası kelleşmeye başlamış Ludendorff değildi. Özel ziyaretçi, tuhaf bir şekilde yürüyordu ve sanki kolu yaralıymış gibi sol elini ceketinin cebine sokmuştu.

Çok geçmeden Walter onun Kayzerin kendisi olduğunu anladı.

Tümgeneral Schwarzkopf, Kayzere yaklaştı ve selamladı.

Askerler, gelenin Kayzer olduğunu anlayınca bir gürültü yükseldi ve bir anda tezahürat patlamasına dönüşü. Tümgeneral bu disiplinsizliğe önce öfkeyle baktı ama Kayzer memnuniyetle gülümseyince Schwarzkopf'un yüzüne de tezahüratı onaylayan bir ifade yayıldı.

Kayzer, eğreti basamakları çıktı, kamyonun kasasında dikilerek tezahüratı karşıladı. Gürültü kesildiğinde konuşmaya başladı. "Alman askerleri!" dedi. "Vakit, zafer vaktidir!"

Askerler tekrar tezahürata başladılar; Walter da onlarla birlikte sevinçle bağırdı.

[II]

21 Mart Perşembe günü sabah saat 1.00'de tüm tugay, taarruza hazır vaziyette ilerleme konumuna geçmişti. Walter ve tabur subayları, ön cephe siperindeki bir sığınaktaydılar. Savaşa başlamayı beklemenin gerginliğini atmak için sohbet ediyorlardı.

Gottfried von Kessel, Ludendorff'un stratejisini izah ediyordu. "Bu batı yönlü saldırı İngiliz ve Fransızlar arasına bir kama sokacak," dedi, Londra'daki Alman Büyükelçiliğinde birlikte çalışırlarken sürekli kullandığı cahilane öz güveniyle. "Sonra biz kuzeye dönüp İngilizlerin sağ kanadını çevireceğiz ve onları Manş Denizi'ne doğru süreceğiz."

"Hayır, hayır," dedi, daha yaşlı bir adam olan Teğmen von Braun, "yapıla-

cak en akıllıca şey, onların cephelerini yarar yarmaz doğru Atlantik kıyısına kadar ilerlemek olur. Fransa'nın orta yerinden geçen ve Fransız ordusunu müttefiklerinden ayıran Alman hattını bir düşünsene!"

Von Kessel itiraz etti: "Fakat o zaman hem kuzeyimizde hem de güneyimizde düşmanlarımız olacak!"

Üçüncü bir kişi, konuşmaya katıldı. "Ludendorff güneye dönecek," diyerek tahmin yürüttü Yüzbaşı Kellerman. "Paris'i almamız lazım. Önemli olan da bu!"

"Paris'i almak sembolik bir şey!" dedi von Kessel, azarlar gibi.

Sadece yorumda bulunuyorlardı –ne olacağını kimse bilmiyordu. Walter bu gereksiz konuşmayı dinlerken daha da gerildi ve dışarı çıktı.

Askerler, sakin sakin siperlerin içinde yere oturmuşlardı. Bir muharebe öncesindeki birkaç saat, düşünme ve dua etme zamanıydı. Dün akşam yedikleri arpa lapası, etliydi; özel bir ikramdı. Askerin morali yerindeydi –hepsi de savaşın sonunun yaklaştığını hissediyorlardı.

Açık ve yıldızlı bir geceydi. Sahra mutfakları kahvaltı dağıtıyordu: esmer ekmek ve sarı şalgam tadında seyreltik kahve. Biraz yağmur yağmış ama gelip geçmişti ve neredeyse hiç esinti yoktu. Bu da zehirli gaz bombaları atılacak demekti. İki taraf da gaz bombası kullanıyordu; Walter, Almanların bu defa farklı bir bileşim kullanacağını duymuştu: ölümcül fosgen ve gözyaşı gazı karışımı. Gözyaşı gazı ölümcül değildi ama İngilizlerin kullandığı standart gaz maskelerinin önleyemediği bir gazdı. Teoride, gözleri yaşaran düşman askerleri, gözlerini ovalamak için maskelerini çekip çıkaracak ama fosgen soluyarak öleceklerdi.

Büyük toplar, sahipsiz arazinin kıyısına dizilmişlerdi. Walter hiç bu kadar çok topu bir arada görmemişti. Topçular, cephane istifliyorlardı. Hemen arkalarında, atları koşulmuş ve harekete hazır, ikinci bir top sırası daha vardı ve bir sonraki yaylım ateş kademesinde onlar devreye girecekti.

Saat dört buçukta her şey sessizleşti. Sahra mutfağı çalışanları ortadan kayboldular; topçular yere oturup beklemeye başladılar; subaylar, sahipsiz arazinin ötesinde düşmanın uyuduğu tarafa bakarak siperlerde hazır bekliyorlardı. Hatta atlar bile sessizleştiler. *Bu bizim zafer için son şansımız*, diye düşündü Walter. *Acaba dua etsem mi?*

Saat beşe yirmi kala, gökyüzüne beyaz bir ışık yükseldi ve parıltısı, göz kırpan yıldızları söndürdü. Hemen ardından, Walter'ın en yakınındaki top öyle bir alev ve gürültüyle patladı ki göğsünden itilmiş gibi sendeledi. Ama bu daha hiçbir şey değildi. Saniyeler içinde bütün toplar ateşlendi. Çıkan gürültünün yanında gök gürlemesinin lafı bile edilemezdi. Toplardan çıkan

ışık, kol gücüyle ağır mermileri ve barut kovanlarını yüklemeye çalışan topçuların yüzlerini aydınlattı. Hava dumanla doldu; Walter sadece burnundan nefes almaya çalıştı. Ayağının altındaki toprak, patlamaların yarattığı şok dalgalarıyla sarsılıyordu.

Çok geçmeden İngiliz mevzilerinden yükselen patlamalar ve alevler gördü; Alman topları, cephanelikleri ve yakıt tanklarını vuruyordu. Top ateşi altında olmanın nasıl bir şey olduğunu çok iyi biliyordu; düşman tarafı için üzüntü hissetti. Fitz'in orada olmamasını diledi.

Toplar, onlara dokunacak kadar aptal olan herkesin derisini yakıp kavuracak derecede ısınınca sıcaklık, nişanlamayı bozacak ölçüde top namlularını yamulttu; topçular, namluları soğutmak için ıslak çuvallar kullanmaya başladılar. Walter'ın askerleri, çuvalları ıslak tutmak için topçulara kova kova su taşımaya gönüllü oldular. Taarruzdan önce piyadeler daima topçulara yardıma hazır olurlardı; çünkü top ateşiyle öldürülen her düşman, piyade taarruzu başladığında ateş etmek zorunda kalmayacakları bir düşman olacaktı.

Hava aydınlanırken sis çöktü. Topların yakınında, patlamalar sisi dağıtıyordu ama uzak mesafede hiçbir şey görünmüyordu.

Walter sıkıntıdaydı. Topçular, *haritaya göre* nişan almak zorundaydılar.

Bereket versin ki ellerinde, bir sene önce Alman mevzileri olan şimdiki İngiliz mevzilerinin detaylı ve hassas planları vardı. Ancak nişan alırken gözlem yoluyla düzeltme yapma imkânı yoktu. Bu da kötü bir başlangıçtı.

Havadaki sis, topların dumanına karıştı. Walter, ağzına ve burnuna bir mendil sardı. İngiliz tarafından, en azından bu bölgeye herhangi bir karşı atış yapılmamıştı. Walter cesaretlendi. Belki de hâlihazırda düşman topları tahrip edilmişti.

Walter'ın yakınında ölen tek Alman, bir havan topçusuydu; kendi topu havaya uçmuştu ve muhtemelen topun mermisi, namlunun içindeyken patlamıştı. Bir sedye ekibi cesedi götürdü ve sıhhiye ekibi de yağan parçalarla yaralananların pansumanlarını yaptılar.

Sabah saat dokuzda, askerlerini taarruza çıkış noktalarına yerleştirdi; Fırtına Birliği topların arkasında yerde yatıyor, diğer piyadeler siperlerde hazır bekliyordu. Onların arkasında da ikinci sıra topçular, sıhhiye ekipleri, telefoncular, cephane dağıtıcılar ve ulaklar yer alıyordu.

Fırtına Birliği'ndekiler, *coal-scuttle*[4] denen cinsten modern tarzda miğferler giyiyorlardı. Eski tarz, mızrak ucu tepeli *pickelhaube* miğferlerini

[4] İngilizce, *kömür kovası* anlamında ve Alman askerlerinin her iki dünya savaşında da kullandığı miğferlere verilen isim (çev. notu).

ilk terk edenler onlar olmuştu. Mauser K98 karabina tüfekler taşıyorlardı: Namluları kısa olduğu için bu tüfekler uzak mesafe atışına uygun değillerdi ama yakın mesafe ve siper savaşı için uzun namlulu tüfeklerden daha elverişliydiler. Her asker göğsünde, içinde bir düzine çubuk tipi el bombası bulunan ve omuzlarına çapraz astıkları bir torba taşıyordu. *Tommy*ler[5] bu tip el bombalarına *tatermasher*[6] derlerdi; çünkü karılarının patates püresi yapmakta kullandığı alete benziyorlardı. Anlaşılan her İngiliz mutfağında bunlardan bir tane vardı. Walter bunları esirleri sorgularken öğrenmişti ama aslında bir İngiliz mutfağına hiç girmemişti.

Walter, gaz maskesini taktı ve adamlarına da aynı şeyi yapmaları için işaret verdi; böylece düşman mevzisine vardıklarında kendi zehirli gazlarından etkilenmeyeceklerdi. Sonra, saat dokuz buçukta, ayağa kalktı. Tüfeğini sırtına astı, iki eline de birer çubuk tipi el bombası aldı: Taarruza kalkacak Fırtına Birliği için doğru donanım buydu. Bağırarak emir veremezdi, çünkü kimse bir şey duymazdı; onun için el işaretiyle emir verdi ve koşmaya başladı.

Adamları da onun peşinden sahipsiz araziye daldılar.

Toprak kuru ve sertti: Haftalardır şöyle sıkı bir yağmur yağmamıştı. Hücuma kalkanlar için bu iyi bir şeydi çünkü bu zeminde koşmak ve araçları sürmek, çok daha kolaydı.

Eğilerek koştular. Alman top mermileri başlarının üstünden uçuyordu.

Walter'ın adamları, özellikle de sis varken ve topçular gözle nişan almakta zorlanırken yakına düşebilecek kendi top mermileri tarafından vurulma tehlikesinin farkındaydılar. Ama bu riski almaya değerdi. Böylece düşman mevzilerine yaklaşabilirler ve bombardıman sona erdiğinde İngilizlerin, Fırtına Birliği üzerlerine çökmeden önce makineli tüfeklerinin başına geçmeye vakitleri olmazdı.

Sahipsiz arazi boyunca koştular. Walter, İngiliz dikenli tel hattının top ateşiyle tahrip edilmiş olmasını diliyordu. Aksi takdirde adamları telleri kesmekle vakit kaybedeceklerdi.

Sağ tarafında bir patlama oldu ve bir çığlık duydu. Hemen ardından, yerdeki bir parıltı gözüne çarptı ve bir tetik teli gördü. Önceden tespit edilememiş bir mayın tarlasındaydı. Bir sonraki adımda kendisinin de havaya uçabileceği düşüncesiyle ani bir panik dalgası hissetti. Sonra kendini kontrol

[5] *Tommy Atkins* veya kısaca *Tommy*, İngiliz ordusundaki rütbesiz askerlere verilen isim ve Almanların 1. Dünya Savaşı'na katılan İngiliz askerleri için kullandıkları bir sözcük (çev. notu).

[6] İngilizce, patates püresi yapmakta kullanılan, havaneli benzeri bir aletin adı; *patates ezici* anlamında (çev. notu).

etmeyi başardı. "Bastığınız yere dikkat edin!" diye bağırdı ama sözleri top gürültüsünde kayboldu. Koşmaya devam ettiler; yaralılar, her zamanki gibi geride, sıhhiye ekiplerinin ilgisine bırakılmak zorundaydı.

Biraz sonra, saat dokuz buçukta, top ateşi durdu.

Ludendorff, eskiden uygulanan ve hücuma geçmeden önce birkaç gün süren top ateşi taktiğini terk etmişti; çünkü o taktik düşmana, yedek askerlerini getirmek için bol bol zaman veriyordu. Beş saatlik top ateşinin, düşmanı şaşırtmak, moralini bozmak ve toparlanmasına fırsat vermemek için yeterince uzun bir süre olduğu hesaplanmıştı. *Teoride öyle*, diye düşündü Walter.

Doğruldu ve daha hızlı koşmaya başladı. Nefes nefeseydi ama düzenli nefes alıyordu, pek terlemiyordu, sakindi ve tetikteydi. Saniyeler içinde düşmanla temasa geçeceklerdi.

İngiliz dikenli tel hattına ulaştı. Teller tahrip edilememişti ama açıklıklar vardı. Adamlarını telden geçirdi.

Bölük ve takım komutanları adamlarına, sözle değil, işaret diliyle tekrar dağılmalarını emrettiler; çünkü düşman mevzilerinin çok yakınında olabilirlerdi.

Sis şimdi dostlarıydı; Walter, küçük bir sevinç ürpermesiyle sisin onları düşmandan gizlediğini düşündü. O anda cehennemî bir makineli tüfek ateşi altında olmaları gerekirdi ama İngilizler onları göremiyordu.

Toprağın, Alman top mermileriyle tamamen alt üst olduğu bir alana ulaştı. Önce sadece çukurlar ve toprak yığınları görebildi. Siperin bir bölümünü görebildiğinde İngiliz mevzilerine vardıklarını anladı. Ancak mevzi harabeye dönmüştü; demek ki topçular iyi iş çıkarmışlardı.

Acaba siperin içinde asker var mıydı? Ateş eden olmamıştı ama emin olsa daha iyiydi. Bir el bombasının pimini çekti ve tedbir olarak siperin içine attı. Bomba patladıktan sonra parapetten aşağıya baktı. Yerde yatan birkaç adam vardı ve içlerinde kıpırdayan herhangi biri yoktu. Topçu ateşinden sağ kurtulan olmuşsa bile onun işini de el bombası bitirmişti.

Şu ana kadar şansımız yaver gitti, diye düşündü Walter. *Ama böyle devam edeceğini sanma.*

Siper hattı boyunca koşarak askerlerinin durumunu kontrol etti. Yarım düzine kadar İngiliz askerinin silahlarını bırakmış, elleri çorba kâsesi biçimindeki miğferlerinin içinde, teslim olduğunu gördü. Onları teslim alan Almanlara kıyasla daha iyi beslendikleri belliydi.

Teğmen von Braun'un esirlere silah doğrulttuğunu gördü ama Walter, subaylarının esirlerle vakit kaybetmelerini istemiyordu. Gaz maskesini çı-

kardı; İngiliz askerlerinde maske yoktu. "Yürümeye devam!" diye bağırdı İngilizce. "Şu tarafa, şu tarafa," dedi, Alman mevzilerini işaret ederek. İngilizler, savaştan uzaklaşıp hayatlarını kurtarma hevesiyle ileri doğru yürüdüler. "Bırak gitsinler," diye bağırdı, von Braun'a. "Geri kademedekiler onlarla ilgilenir, sen ilerlemeye devam etmelisin." Fırtına Birliğinin asıl görevi ilerlemekti.

İleri doğru koşmaya devam etti. Birkaç yüz metre ileride de durum aynıydı: siperler tahrip edilmiş, düşman zayiat vermiş, direnç yok. Sonra bir makineli tüfek sesi duydu. Hemen ardından, bomba çukurlarına siperlenmiş bir mangaya rastladı. Çavuşun yanında yere yattı. "Makineli tüfek tabyasını göremiyoruz," dedi Schwab adındaki Bavyeralı Çavuş. "Sesin geldiği yere ateş ediyoruz."

Schwab, taktiklerden anlamıyordu. Fırtına Birliği, güçlü noktaları baypas etmeli ve onları arkadan gelen piyadelerin temizliğine bırakmalıydı.

"İlerlemeye devam edin!" diye emretti. "Makinelinin etrafından dolanın." Makineli tüfek duraksadığında ayağa kalktı ve adamlarına işaret verdi. "Haydi, kalkın, kalkın!" Askerleri ona itaat ettiler. Onları makineliden uzaklaştırdı ve boş bir siperden geçirdi.

Tekrar Gottfried'a rastladı; elinde bir teneke kutu bisküvi vardı ve bir yandan koşarken bir yandan ağzını dolduruyordu. "İnanılmaz!" diye bağırdı Gottfried. "İngilizlerin yiyeceklerini görmeliydin!"

Walter, teneke kutuyu onun elinden düşürdü. "Buraya savaşmaya geldin, yemek yemeye değil, seni kahrolası budala," diye bağırdı. "Koş!"

Ayağının üzerinden atlayan bir şeyden ürktü ve sisin içinde kaybolan bir tavşan gördü. Hiç şüphesiz top ateşi, hayvanların dolaştığı bölgeyi tahrip etmişti.

Hâlâ batıya gidip gitmediğini anlamak için tekrar pusulasına baktı. Rastladığı siperlerin, levazım veya irtibat hendekleri olup olmadığından emin değildi, o nedenle de yönünü de tam bilemiyordu.

İngilizlerin de Almanların yolundan giderek çoklu siper hatları yaptıklarını biliyordu. Kırmızı Hat dedikleri ve birazdan rastlaması gerektiğini düşündüğü, en iyi savunulan ilk hattı geçtikten sonra –tabi geçebilirse– bir buçuk kilometre kadar daha batıda Kahverengi Hat dedikleri ikinci sipere gelecekti.

Ondan sonra da ta batı sahiline kadar, tarlalardan başka bir şey yoktu.

Önündeki sis içinde bir bomba patladı. Bir İngiliz bombası olamazdı, değil mi? Yoksa kendi savunmalarına ateş ediyorlar demekti. Almanların ikinci kademe topları olmalıydı. Kendisi ve adamları kendi toplarının atış

menzili içinde tehlikedeydiler. Döndü. Bereket versin ki adamlarının çoğu arkasındaydı. Kollarını kaldırdı. "Sipere!" diye bağırdı. "Emri yayın!"

Emre bile gerek yoktu, herkes onunla aynı sonuca varmış gibiydi. Birkaç metre geriye koştular ve boş siperlerin içine atladılar.

Walter sevindi. Oldukça iyi gidiyorlardı.

Siperin dibinde üç İngiliz askeri yatıyordu. İkisi hareketsizdi, biri inliyordu. Peki, askerlerin geri kalanı neredeydi? Belki de kaçmışlardı. Ya da belki burası bir intihar mangasıydı; geri çekilen yoldaşlarına kolaylık sağlamak için savunulması imkânsız bir mevziyi savunmak için bırakılmışlardı. Ölü İngilizlerden biri sıra dışı ölçülerde uzun boyluydu; kocaman elleri ve ayakları vardı. Grunwald derhâl cesedin postallarını çıkardı. "Bana göre!" dedi Walter'a, açıklama olarak. Walter'ın, onu durdurmaya gönlü el vermedi: Grunwald'ın kendi postalları delikti.

Oturdu ve nefesini düzene sokmaya çalıştı. Görevlerindeki ilk aşamayı gözden geçirince bundan daha iyi nasıl olabileceğini merak etti.

Bir saat sonra Alman topları sustu. Walter adamlarını toparladı ve harekete geçtiler.

Bir yokuşun yarısını tırmanmışlardı ki sesler duydu. Adamlarını durdurmak için elini kaldırdı. İleride, birisi İngilizce konuşuyordu: "Kör olası bir uyuz kuş bile göremiyorum."

Bu aksanı bir yerden tanıyor gibiydi. Avusturalyalı olabilir miydi? Sanki daha çok Hintli aksanına mı benziyordu?

Başka bir ses aynı aksanla cevap verdi: "Seni göremezlerse ateş de edemezler, dinine yandığım."

Walter bir anda 1914'e, Fitz'in Galler'deki büyük taşra evine geri döndü. Orada hizmetçiler bu aksanla konuşuyorlardı. Bu harap olmuş Fransız arazisinde karşısına çıkan adamlar, Galler ülkesindendi.

Yukarıda, gökyüzü biraz açılmaya başlamıştı.

[III]

Çavuş Billy Williams sisin içine baktı. Top atışı durmuştu, çok şükür; ancak bunun bir tek anlamı vardı: Almanlar geliyordu. Şimdi ne yapacaktı?

Elinde emir yoktu. Takımı, ön cephe hattının biraz gerisinde, tepe üstünde ve iyi bir savunma noktası sayılabilecek bir tabyadaydı. Normal hava şartlarında, bulundukları mevziden yokuş aşağı gittikçe azalan uzun bir eğimde; geriye sadece molozları kalmış, bir zamanların çiftlik binalarına kadar olan alanı, gayet net görürlerdi. Bir siper hattı onları, şimdi görün-

mez olan diğer tabyalara bağlıyordu. Emirler genellikle arkalarında kalan taraftan gelirdi ama bugün hiç emir gelmemişti. Telefon çalışmıyordu; muhtemelen top ateşi sırasında hatlar kopmuştu.

Adamları siperin içinde oturuyor veya ayakta duruyordu. Bombardıman durduğunda sığınaktan çıkmışlardı. Sahra mutfağı bazen kuşluk vaktinde, tekerlekli bir arabayla siper boyunca dağıtılan büyük bir semaver sıcak çay gönderirdi; fakat bugün çay da gelmemişti. Asker tayınlarını ise sabah kahvaltısında yemişlerdi.

Takımının, Amerikan yapımı Lewis tipi bir hafif makineli tüfeği vardı; sığınağın orada, siperin arka duvarına yakın yerleştirilmişti. Tüfeği, şimdi on dokuz yaşındaki ıslahevi çocuğu George Barrow kullanıyordu; İngiltere'yi fetheden son kişinin *Norman the Conqueror*[7] olduğunu sanacak kadar yetersiz bir tahsili olsa da iyi bir askerdi. George, makineli namlusunun dibindeki, çelikten yapılmış ve nişancıyı serseri fişeklerden koruyan panelin arkasında oturmuş, pipo tüttürüyordu.

Takımda bir de *Stokes* havanı vardı: yaklaşık sekiz yüz metre mesafeye üç inç çapında bir bomba atabilen gayet faydalı bir silah. Somme'de ölen Joey Ponti'nin kardeşi Onbaşı Johnny Ponti, bu havanı kullanmada ölümcül bir ustalık kazanmıştı.

Billy, makineli tüfek tabyasına tırmandı ve George'un yanında durdu ama daha ilerisini göremiyordu.

"Billy, diğer ülkeler de bizim gibi imparatorluk mu?" diye sordu George.

"Heya," dedi Billy. "Kuzey Afrika'nın çoğu Fransızların, sonra Doğu Hint Adaları Hollandalıların, Güneybatı Afrika Almanların..."

"Oh," dedi George, havası boşalmış gibi. "Bunu duymuştum ama doğru olabileceğine ihtimal vermedim."

"Nedenmiş o?"

"Yani, diğer insanları yönetmeye ne hakları var?"

"Peki, bizim Nijerya'yı, Jamaika'yı, Hindistan'ı yönetmeye ne hakkımız var?"

"Çünkü biz İngiliz'iz."

Billy başını salladı. Besbelli ki George Barrow hayatından hiç atlas görmemişti; kendini Descartes'tan, Rembrandt'tan ve Beethoven'dan daha üstün sanıyordu. Ve George, nadiren rastlanan biri değildi. Bütün İngilizler okul eğitiminde, onlara sadece askerî zaferleri anlatan ama yenilgilere hiç değinmeyen propaganda yıllarına katlanmak zorunda kalmışlardı. Onlara

[7] 1066 yılında İngiltere'yi *ilk defa* fetheden William the Conqueror (Fatih William), Norman olarak doğmuş bir düktü (çev. notu).

Londra'daki demokrasi öğretilmiş ama Kahire'deki tiranlıktan hiç bahsedilmemişti. İngiliz adaletini öğretmişler ama Avusturalya'daki kırbaç cezasından, İrlanda'daki açlıktan ve Hindistan'daki katliamdan hiç söz etmemişlerdi. Katoliklerin, Protestanları kazıklara bağlayıp yaktıklarını öğrendiler; Protestanların da fırsatını bulduklarında aynı şeyi Katoliklere yaptıklarını öğrendiklerinde ise bu onlar için bir şok oldu. Sadece birkaçının Billy'nin babası gibi bir babası oldu ve onlara, öğretmenlerinin tarif ettiği dünyanın bir kurgu olduğunu söyledi.

Fakat bugün Billy'nin, George'un bilgilerini düzeltecek vakti yoktu. Başka endişeleri vardı.

Gökyüzü biraz aydınlandığında sis kalkacakmış gibi göründü ve aniden tamamen kalktı. "Hay aksi şeytan!" diye bağırdı George. Billy, onu neyin şaşırttığını aynı saniye içinde gördü. Birkaç yüz metre ötede bayır yukarı onlara doğru gelen birkaç yüz Alman askeri vardı.

Billy siperin içine atladı. Aynı anda birkaç asker daha yaklaşan düşmanı görmüştü ve onların şaşkın bağırışları diğerlerini de uyardı. Billy, parapete yerleştirilmiş çelik bir panelin yarığından baktı. Almanlar hızlı tepki vermediler, çünkü muhtemelen siperlerindeki İngilizler hemen dikkatlerini çekmedi. Birkaçı durdu ama diğerleri koşmaya devam ettiler.

Bir dakika sonra siperden aşağıya doğru tüfek sesleri duyuldu. Almanların bazıları vuruldu. Geri kalanlar kendilerini yere attılar ve bomba çukurlarına veya birkaç kavruk çalının arkasına siperlendiler. Billy'nin tepesindeki Lewis makinelisi ateşe başladı ve futbol taraftarlarının çıngıraklı tezahüratları gibi bir çatırtı koptu. Bir dakika sonra Almanlar ateşe karşılık vermeye başladılar. Görünüşe göre makineli tüfekleri veya siper havanları yoktu. Billy buna memnun oldu. Adamlarından birinin çığlığını duydu; gözü keskin bir Alman, başını ulu orta siperden yukarı kaldırmış bir İngiliz askerini yakalamış olmalıydı; daha büyük olasılıkla şanslı bir Alman kurşunu, şanssız bir İngiliz kafasını bulmuştu.

Tommy Griffiths, Billy'nin yanına geldi. "Dai Powell'a isabet etti," dedi.

"Yaralı mı?"

"Öldü. Başından vurulmuş."

"Hay canına yandığım," dedi Billy. Mrs. Powell, fevkalade güzel örgü örer ve ördüğü kazakları Fransa'daki oğluna yollardı. Şimdi kime örgü kazak gönderecekti?

"Ceplerini boşalttım," dedi Tommy. Dai'ın, bir Fransız'dan satın aldığı pornografik kart koleksiyonunda, etine dolgun ve kasık tüyleri görünen kadın resimleri vardı. Taburdaki askerler zaman zaman Dai'dan bu kartları

ödünç alırlardı.

"Neden?" diye sordu Billy, düşmanı incelerken dikkati dağılarak.

"Kartların Aberowen'a gönderilmesini istemedim."

"Ah, heya."

"Kartları ne yapayım?"

"Kahretsin Tommy, bunu bana daha sonra sorsan olmaz mı? Şu anda düşünmem gereken birkaç yüz tane nalet Alman var!"

"Özür dilerim Billy."

Orada kaç tane Alman vardı? Muharebe alanlarında sayıları tahmin etmek zordu; fakat Billy, en az iki yüz kişi gördüğünü düşünüyordu ve muhtemelen görüş alanının dışında kalan başkaları da vardı. Bir tabur Almanla karşı karşıya olduğunu düşündü. Kendi takımında ise sadece kırk adam vardı ve ne yazık ki Almanlar sayıca üstündü.

Şimdi ne yapması gerekiyordu?

Son yirmi dört saatte bir subaya rastlamamıştı. Buradaki en kıdemli asker kendisiydi. Sorumluluk ondaydı. Bir plana ihtiyacı vardı. Uzun zamandır amiri subayların kabiliyetsizliklerine sinir olup duruyordu. Bütün bunlar, nefret etmeyi öğrenerek büyüdüğü o sınıf sisteminin bir parçasıydı. Fakat nadiren de olsa komuta yükü onun omuzlarına bindiğinde bundan biraz hoşlanmıyor da değildi. Ama çoğu zaman, yanlış bir karar verip yoldaşı askerlerin ölümüne neden olmanın korkusunu ve sorumluluğunu hissediyordu.

Almanlar cepheden saldırırsa takımı ezilirdi. Ama düşman, onların sayıca ne kadar az olduklarını bilmiyordu. Sayılarını çokmuş gibi göstermesi mümkün müydü?

Aklından geri çekilmek geçti. Fakat asker dediğin her saldırıya uğradığında kaçmamalıydı. Burası bir savunma mevzisiydi ve burayı korumaya çalışmalıydı.

Direnip savaşacaktı: en azından şimdilik.

Bu kararı verir vermez, diğer kararlar sökün etti. "Bir şarjör daha çal, George!" diye bağırdı. Lewis makineli ateşe başladığında siper boyunca koştu. "Kesintisiz ateş edin çocuklar," dedi. "Burada yüzlerce asker olduğumuzu zannetmelerini sağlayın."

Yerde yatan Dai Powell'ın cesedini gördü. Kafasındaki delikten sızan kan, kararmaya başlamıştı bile. Üniformasının altına annesinin kazaklarından birini giymişti. İğrenç bir kahverengiydi ama muhtemelen onu ısıtıyordu. "Nur içinde yat, çocuk," diye mırıldandı.

Siperin ilerisinde Johnny Ponti'yi buldu. "*Stokes* havanını kur, Johnny

oğlum," dedi. "Şu herifleri yerlerinden zıplat."

"Tamam," dedi Johnny. İki bacaklı silahı siper zeminine kurdu. "Menzil ne? Beş yüz metre iyi mi?"

Johnny'nin yardımcısı, muhallebi suratlı çocuk Donyağı Hewitt, ateş etme basamağına çıktı. "Heya, beş altı yüz metre."

Billy kendisi de baktı fakat Donyağı ve Johnny beraber çalışmaya başlamışlardı; Billy kararı onlara bıraktı.

"İki halka, sonra, kırk beş derece," dedi Johnny. Kendinden tahrikli bombalar, menzillerini arttırmak için halka halka ilave barutla ayarlanabiliyordu.

Johnny, ateş etme basamağına çıktı ve bir kere daha Almanlara baktı; nişan aldı. Etraftaki diğer askerler kenara çekildiler. Johnny bombayı namluya attı. Bomba namlunun dibine çarpınca mekanizma devreye girerek barutu ateşledi ve bomba fırladı.

Bomba istenen uzaklığa uçmadı, en yakındaki düşmandan epey beride patladı. "Elli metre daha ileriye ve biraz sağına," diye bağırdı Donyağı.

Johnny, gerekli ayarlamaları yaptı ve tekrar ateşledi. İkinci bomba, Almanların saklandığı çukurlardan birine düştü. "İşte bu!" diye bağırdı Donyağı.

Billy, düşmanın vurulup vurulmadığını göremiyordu ama açtıkları ateş, başlarını kaldırmalarını engelliyordu. "Bunun gibi bir düzine atış daha yap!" dedi.

Ordudan ihraç edilmiş eski subay Robin Mortimer'ın yanına gitti. Robin, ateş etme basamağındaydı ve düzenli bir atış ritmi tutturmuştu; silahını doldurmak için durunca Billy ile göz göze geldi. "Biraz daha cephane bul, Taffy," dedi Mortimer. Her zaman olduğu gibi, yardım ederken bile asık suratlıydı. "Herkesin cephanesi aynı anda bitsin istemezsin, değil mi?"

Billy başını salladı. "İyi fikir, sağ ol," dedi. Cephanelik, yüz metre kadar ötede, bir irtibat siperinin diğer ucundaydı. Doğru dürüst ateş etmeyi bile bilmeyen iki adam belirledi. "Jenkins ve Nosey, hemen cephane getirin, çok çabuk!" diye bağırdı. İki asker yerlerinden fırladılar.

Billy, parapet yarığından tekrar baktı. O bakarken Almanlardan biri doğruldu. Billy onun, komuta subayı olduğunu ve bir saldırı başlatmaya hazırlandığını düşündü. Kalbi sıkıştı. Orada birkaç düzine askerden fazla bir güç olmadığını, onları kolayca ezebileceklerini tahmin etmiş olmalıydı.

Fakat yanılıyordu. Alman subay geriye doğru bir işaret yaptı ve bayır aşağı koşmaya başladı. Diğer adamlar da peşine takıldılar. Billy'nin takımı sevinçle bağırarak koşan askerlere deli gibi ateş etmeye başladılar ve atış

menzilinden çıkmadan birkaç Almanı daha devirdiler.

Almanlar, harabe çiftliğe ulaştılar ve molozlar arasında sipere yattılar.

Billy sırıtmadan edemiyordu. Kendi takımından on kat büyük bir kuvveti geri püskürtmüştü! *Dinine yandığım, ben bir general olmalıymışım*, diye düşündü. "Ateşi kesin!" diye bağırdı. "Menzil dışına çıktılar."

Jenkins ve Nosey, cephane sandıklarıyla geri döndüler. "Getirmeye devam edin çocuklar," dedi Billy. "Almanlar geri dönebilirler."

Fakat sonra tekrar baktığında Almanların farklı bir plan uyguladıklarını gördü: İki gruba ayrıldılar ve molozların sağından ve solundan harekete geçtiler. Billy seyrederken Almanlar, atış menzilinin dışında kalarak tabyasının etrafını çeviriyorlardı. "Hay canına sıçayım," dedi. Onun mevzisi ile komşu sığınaklar arasına sızacaklar ve sonra iki taraftan birden saldıracaklardı. Veya Billy'nin tabyasını geçip gidecekler ve onları, geriden gelen Alman kuvvetlerinin silip süpürmesine bırakacaklardı.

Her hâlükârda bulundukları mevzi düşmanın eline düşecekti.

"Makineliyi indir George," dedi Billy. "Ve sen, Johnny, havanı sök. Herkes eşyalarını toplasın. Geri çekiliyoruz."

Tüfeklerini ve çantalarını sırtladılar ve en yakın irtibat siperine geçerek koşmaya başladılar.

Billy, içeride kimse bulunmadığından emin olmak için sığınağın içini kolaçan etti.

Kalan malzemenin düşmanın eline geçmemesi için bir el bombasının pimini çekip içeri attı.

Sonra, geri çekilen adamlarının peşinden koştu.

[IV]

Akşama doğru Walter ve taburu, İngiliz siperlerinin en geridekilerinden birini ele geçirmişti.

Bitkin ama muzaffer bir duygu içindeydi. Tabur, birkaç çatışmaya girmiş ama bunların hiçbiri muharebeye dönüşmemişti. Fırtına Birliği taktikleri umduğundan çok daha iyi sonuçlar vermişti. Güçlü direniş noktalarını atlayıp zayıf direnişleri temizlemişler ve epey bir araziyi kontrol altına almışlardı.

Walter bir sığınak bulup içine daldı. Askerlerinden birkaçı da onu takip etti. Sığınağın içi ev havasındaydı: Duvarlardaki çivilere, dergilerden kesilmiş resimler asılmıştı; ters çevrilmiş bir kutunun üstünde bir daktilo, eski tenekeler içinde tabak-çanak, çatal-bıçak vardı. Hatta bir battaniye, birkaç

kasanın üzerine masa örtüsü gibi serilmişti. Walter burasının bir tabur karargâhı olduğunu düşündü.

Adamları hemen yiyecek buldular: krakerler, reçel, peynir, salam. Onların, buldukları yiyecekleri yemelerini engelleyemezdi ama viski şişelerini açmalarını yasakladı. Bir dolabın kapağını kırdılar ve bir kavanoz kahve buldular. Askerlerden biri dışarıda küçük bir ateş yakarak su kaynattı. Walter'a bir kupa şekerli ve sütlü kahve verdi. Cennetten çıkma bir içecek gibiydi.

"Gazetelerde okuduğuma göre İngilizler de bizim gibi yiyecek sıkıntısı çekiyorlarmış," dedi Çavuş Schwab. Kaşık kaşık yediği reçel kavanozunu kaldırdı. "Yiyecekleri biraz daha azaldı."

Walter, bu durumun daha ne kadar süreceğini merak edip duruyordu. Alman yetkililerin, denizaltı savaşının Müttefiklerin yiyecek malzemeleri üzerindeki etkisini abarttıklarından şüpheleniyordu. Şimdi gerçeği biliyordu, adamları da öğrenmişti: Britanya'da yiyecek karneye bağlanmıştı ama Britanyalılar açlık çekmiyorlardı. Açlık çeken taraf, Almanlardı.

Geri çekilen askerlerin dikkatsizce ortada bıraktıkları bir harita buldu. Haritayı kendi haritasıyla karşılaştırdığında Crozat Kanal'ından çok da uzakta olmadıklarını gördü. Demek ki Almanlar, bir önceki yıl beş ay süren Somme Muharebesi boyunca Müttefiklerin büyük güçlüklerle ele geçirdiği toprakları, bir günde geri almışlardı.

Zafer, Almanların avuçlarının içindeydi.

İngilizlerin bıraktığı daktilonun başına oturdu ve raporunu yazmaya başladı.

OTUZ

Mart Sonu ve Nisan 1918

Paskalya hafta sonunda Fitz, Tŷ Gwyn'de bir parti verdi. Parti fikrinin ardında başka bir düşünce gizliydi. Davet ettiği herkes, Rusya'daki yeni rejime kendisi gibi şiddetle karşı çıkan insanlardı.

Yıldız misafiri ise Winston Churchill'di.

Winston, Liberal Parti üyesiydi ve devrimcilerden hazzedebileceği zannedilebilirdi. Fakat Winston bir dük torunuydu ve buyurgan bir damarı vardı. Fitz, uzun süre onun kendi sınıfına ihanet eden biri olduğunu düşünmüştü ama şimdi bundan dolayı onu bağışlama taraftarıydı; çünkü Winston'ın da Bolşeviklere karşı sarsılmaz bir kini vardı.

Winston, Paskalya arifesindeki cuma günü geldi. Fitz, onu karşılamak için Rolls-Royce otomobilini Aberowen istasyonuna gönderdi. Ufak tefek, ince yapılı, kızıl saçlı, pembe benizli Winston, yaylana yaylana yürüyerek Tŷ Gwyn'in sabah salonuna girdi. Ayakkabılarında yağmur damlaları vardı. Buğday rengi, üstüne iyi oturan, tüvit bir elbise giymiş, mavi gözleriyle aynı renkte bir papyon takmıştı. Kırk üç yaşında ama hâlâ bir oğlan çocuğu tavırlarındaydı; tanıdıklarını selamladı, tanımadığı kişilerin elini sıktı.

Winston, etrafındaki *linenfold* panellere, desenli duvar kâğıtlarına, oyma taştan şömineye, koyu meşe rengindeki mobilyalara baktı. "Evin, Westminster Sarayı gibi döşenmiş Fitz!" dedi.

Winston'ın, içi içine sığmıyormuş gibiydi ve bunun bir nedeni vardı. Tekrar hükûmette görev almış, Lloyd George onu Mühimmat Bakanı yapmıştı. Başbakanın, böylesine problemli ve ne yapacağı zor kestirilebilen bir meslektaşını neden hükûmete aldığı konusunda epey bir dedikodu olmuştu ve genel kanı şuydu ki Başbakan onun, ağzındaki baklaları kendi yanın-

dayken çıkarmasını istemişti.

"Senin madenciler Bolşevikleri destekliyor," dedi Winston, yarı alay eder yarı iğrenir bir ifadeyle. Oturdu ve ıslak ayakkabılarını alev alev yanan kömür ateşine uzattı. "yanından geçtiğim evlerin yarısına kızıl bayraklar asılmıştı."

"Neye alkış tuttukları hakkında en ufak bir fikirleri bile yok," dedi Fitz, madencileri aşağılayarak. Bu horlamasının altında derin bir endişe vardı.

Winston, Maud'un ikram ettiği bir fincan çayı ve bir uşağın getirdiği yağlı çöreklerden bir tanesini aldı. "Duyduğuma göre kişisel bir kaybınız olmuş," dedi.

"Köylüler kayın biraderim Prens Andrei'i ve karısını öldürdüler."

"Çok üzüldüm."

"Bea ve ben o sırada oradaydık ve kıl payı kaçabildik."

"Haberim var!"

"Köylüler, kayınbiraderimin arazisine el koydular –çok büyük bir mülk ve yasal olarak benim oğlumun hakkı– ve yeni Rus rejimi de böyle bir hırsızlığı onaylıyor."

"Korkarım öyle. Lenin'in ilk yaptığı şey bir Toprak Kararnamesi yayınlamak oldu."

"Doğrusunu söylemek gerekirse Lenin, işçiler için günde sekiz saatlik çalışma ve çocuklar için ücretsiz eğitim kararlarını da açıkladı," dedi Maud.

Fitz sinirlendi. Maud da amma patavatsızdı. Şu anda Lenin'i savunmanın âlemi yoktu.

Ama Winston'ın da Maud'dan aşağı kalır yanı yoktu. "Ve *hükûmet karşıtı yayın yasağı* getiren bir Basın Kararnamesi de yayınladı," diye cevabı yapıştırdı. "Sosyalist özgürlük de buraya kadarmış."

"Endişelenmemin tek nedeni benim oğlumun mirası değil, hatta ana neden de bu değil," dedi Fitz. "Bolşevikler Rusya'da yaptıklarından paçayı sıyırırlarsa sonra neresi? Galler madencileri yerin derinliklerinden çıkarılan kömürün, gerçekte yüzeydeki araziye sahip kişiye ait olmadığını söylemeye başladılar bile. Cumartesi geceleri Galler barlarının yarısında *Kızıl Bayrak* marşı söyleniyor."

"Bolşevik rejimi, doğarken boğulmalıydı," dedi Winston. Düşünüyormuş gibiydi. "Doğarken boğulmalı," diye tekrarladı, bu ifadeyi sevmiş gibi.

Fitz, sabırsızlığını kontrol etmeye çalıştı. Winston bazen, sadece bir tek laf söylediği hâlde, bir politika geliştirdiğini zannediyordu. "Fakat biz hiçbir şey yapmıyoruz!" dedi Fitz, hiddet ve bıkkınlıkla.

Yemek için elbise değiştirilmesi gerektiğini bildiren gonk çaldı. Fitz, ko-

nuşmaya devam etmekte ısrar etmedi. Derdini anlatmak için bütün bir hafta sonu vardı nasılsa.

Soyunma odasına giderken geleneklerin aksine Boy'un çay saatinde sabah salonuna getirilmediğini fark etti. Üstünü değiştirmeden önce çocuk odasına giden uzun koridoru yürüdü.

Boy şimdi üç yaş, üç aylıktı: Artık bebek değildi, hatta yürümeye çalışan bir bebek de değildi; artık Bea'nın mavi gözleri ve sarı buklelerine sahip, yürüyen ve konuşan bir çocuktu. Bir battaniyeye sarınmış şöminenin karşısında oturuyor, genç Dadı Jones ona masal okuyor, Rusya'daki dönümlerce tarım arazisinin meşru mirasçısı da başparmağını emiyordu. Normal zamanlarda yaptığı gibi ayağa fırlayıp babasına koşmadı. "Neyi var?" diye sordu Fitz.

"Karnı ağrıyor, efendim."

Dadı Jones, Fitz'e biraz Ethel Williams'ı hatırlatıyordu ama onun kadar zeki değildi. "Daha açık konuş," dedi Fitz, sabırsız sabırsız. "Karnındaki sıkıntısı ne?"

"İshal olmuş."

"Bunu da nereden kapmış?"

"Bilmiyorum. Trendeki tuvalet pek temiz değildi..."

Şimdi bu, Fitz'in kabahati oluyordu; parti için ailesini Galler'e sürüklemişti. Küfretmemek için kendini tuttu. "Doktor çağırdın mı?"

"Dr. Mortimer yolda, geliyor."

Fitz kendi kendine, aksileşmemesi gerektiğini söyledi. Çocuklar her zaman ufak tefek enfeksiyonlar geçirirlerdi. Çocukken kendisinin de kim bilir kaç kere karnı ağrımıştı, değil mi? Ancak çocuklar, bazen, bağırsak enfeksiyonundan ölüyorlardı.

Kanepenin önüne diz çöktü ve kendini oğluyla aynı seviyeye getirdi. "Benim küçük askerim nasılmış bakayım?" dedi.

Boy, uyuşmuş gibi ve hâlsiz görünüyordu. "Cır cır gidiyom," dedi.

Böyle pespaye ifadeleri hizmetlilerden öğreniyor olmalıydı –aslında, konuşma biçiminde biraz Galler aksanı vardı. Fakat Fitz, şimdi bunu mesele etmemeye karar verdi. "Doktor birazdan burada olacak," dedi. "Seni iyileştirecek."

"Banyo yapmak istemiyorum."

"Belki bu gece banyo yapmasan da olur." Fitz ayağa kalktı. "Doktor geldiğinde beni görsün," dedi bakıcı kıza, "adamla kendim konuşmak istiyorum."

"Peki, efendim."

Çocuk odasından çıktı ve soyunma odasına gitti. Uşağı smokinini hazırlamıştı: yaka ve manşet düğmeleri pırlantadan bir gömlek, ceketinin göğüs cebinde temiz bir keten mendil, rugan deriden ayakkabılarının içinde birer ipek çorap.

Elbise değiştirmeden önce Bea'nın odasına gitti.

Bea şimdi sekiz aylık hamileydi.

Boy'a hamileyken karısını bu durumda görmemişti. Bea dört beş aylık hamileyken Fitz, 1914 yılı Ağustos ayında Fransa'ya gitmişti ve Boy doğduktan sonraya kadar da dönmemişti.

Bea'nın karnının o muazzam şişliğine şahit olmamış, vücudunun değişme ve esneme kabiliyetini hayretle izlememişti.

Bea tuvalet masasında oturuyor ama aynaya bakmıyordu. Bacaklarını ayırıp geriye kaykılmış, ellerini şiş karnının üstüne koymuştu. Gözleri kapalıydı ve solgun görünüyordu. "Bir türlü rahat edemiyorum," dedi şikâyet ederek. "Ayakta, otururken de yatarken de her yerim ağrıyor."

"Çocuk odasına gidip Boy'a baksan iyi olur."

"Biraz güç topladığımda gideceğim," dedi Bea, terleyerek. "Buraya hiç gelmemeliydim. Bu hâldeyken bir partiye ev sahipliği yapmam çok gülünç."

Fitz, onun haklı olduğunu biliyordu. "Fakat Bolşeviklerle ilgili bir şey yapacaksak bu adamların desteğine ihtiyacımız var."

"Boy'un karnı hâlâ kötü mü?"

"Evet. Doktor geliyor."

"Geldiğinde bana da göndersen iyi olur –taşra doktorları da pek bir şey bilmez ya, neyse."

"Hizmetlilere söylerim. Anladığım kadarıyla sen yemeğe inmeyeceksin."

"Bu durumdayken nasıl ineyim?"

"Sadece sordum. Masada senin yerine Maud oturabilir."

Fitz, soyunma odasına döndü. Bazı adamlar, akşam yemeklerinde kuyruklu frak ve beyaz gömlek giymeyi bırakmış, kısa smokin ceketleri ve siyah kravatlar giymeye başlamışlardı ve buna, savaşı bahane ediyorlardı. Fitz, bir alaka kuramıyordu.

Savaş neden insanların alelade giyinmelerine neden olsundu ki?

Yemek için giyindi ve aşağı indi.

[II]

Yemekten sonra kabul salonuna geçildi ve kahve ikramı yapıldı. Winston, kışkırtıcı bir üslupla konuştu: "Demek, Leydi Maud, nihayet kadınlara oy

hakkı aldınız."

"Bazılarımıza," dedi Maud.

Fitz, kız kardeşinin hayal kırıklığı yaşadığını biliyordu: Kanun sadece, *otuz yaşın üstündeki ve ev geçindiren veya ev geçindirenin karısı olanlar için*, oy hakkı getirmişti.

Fitz, kanunun bu hâliyle çıkmış olmasına bile kızgındı.

Churchill fesatça konuşmaya devam etti: "Bir bakıma, öneri Lordlar Kamarasına gittiğinde aniden çekimser kalan Lord Curzon'a burada teşekkür etmelisin."

Kont Curzon, sırtındaki sorun nedeniyle giymek zorunda olduğu metal korse yüzünden daha da resmî görünen amirane havasıyla oldukça parlak bir adamdı. Hatta onun için yazılmış bir tekerleme bile vardı:

Adım George Nathaniel Curzon benim,
Fevkaladenin fevkinde bir kişiyim.

Curzon, bir zamanlar Hindistan Genel Valisi'ydi; şimdi ise Lordlar Kamarası lideri ve Savaş Kabinesi'nin beş üyesinden biriydi. Ayrıca Kadınlara Oy Hakkı Karşıtları Cemiyeti Başkanıydı; onun için de çekimser kalması politik dünyayı hayretler içinde bırakmış; sadece Fitz'i değil, kadın oylarına karşı olan herkesi hayal kırıklığına uğratmıştı.

"Teklif, Avam Kamarasından geçmişti," dedi Curzon. "Parlamentonun seçilmiş üyelerine kafa tutmamamız gerektiğini düşündüm."

Fitz, bundan dolayı hâlâ kızgındı. "Fakat Lordlar Kamarası, Avamların kararlarını mercek altına almak ve aşırılıklarını gemlemek için var. Bunun da ibretlik bir vaka olduğu kesin!"

"Önerinin geçmesine engel olsaydık inanıyorum ki Avamlar gücenecek ve tekrar görüşmemiz için geri göndereceklerdi."

Fitz omuz silkti. "Bu türden anlaşmazlıkları daha önce de yaşadık."

"Fakat ne yazık ki Bryce Komitesi görevinin başında."

"Oh!" dedi Fitz; bunu düşünmemişti. Bryce Komitesi, Lordlar Kamarası için reform hazırlığındaydı. "Bunun için miydi yani?"

"Kısa bir süre içinde raporlarını hazırlayacaklar. O rapor çıkmadan Avamlara karşı çıkıp onlarla çatışamayız."

"Evet," dedi Fitz, büyük bir gönülsüzlükle. Bu noktayı kabul etmek zorundaydı. Lordlar, Avamların gücüne meydan okumaya kalkışırlarsa Bryce Komitesi üst kamaranın yetkilerini kırpmaya kalkabilirdi. "Bütün etkimizi temelli olarak kaybedebilirdik."

"İşte çekimser kalmamın arkasındaki bütün hesap, tam olarak budur."

Fitz bazen politikayı iç karartıcı buluyordu.

Kâhya Peel, Curzon'a bir fincan kahve getirdi ve Fitz'in kulağına fısıldadı: "Dr. Mortimer küçük çalışma odasında, efendim. Müsait olacağınız zamanı bekliyor."

Fitz, Boy'un karın ağrısından dolayı endişeliydi ve bu kesintiyi memnuniyetle kabul etti. "Gidip görüşsem iyi olur," dedi ve izin isteyerek kalkıp salondan çıktı.

Küçük çalışma odası, evde hiçbir yere uymayan eşyalarla döşenmişti: *Gotik* tarzda, rahatsız bir oyma koltuk; hiç kimsenin beğenmediği, İskoçya'dan bir manzara tablosu ve Fitz'in babasının Hindistan'da avladığı bir kaplanın kafası.

Mortimer, işinin ehli bir taşra doktoruydu ama kendisinden fazlasıyla emin bir havası vardı ve bir şekilde mesleğinin onu, Kontla aynı seviyeye çıkardığını düşünüyordu. Ancak gene de oldukça nazikti. "İyi akşamlar, efendim," dedi. "Oğlunuz hafif bir sindirim enfeksiyonu geçiriyor, büyük olasılıkla hiçbir zarar görmeden atlatacak."

"Büyük olasılıkla mı?"

"Bu deyimi kasten kullanıyorum." Mortimer, tahsille yumuşamış bir Galler aksanıyla konuşuyordu. "Biz bilimciler her zaman olasılıklarla uğraşırız asla kesin konuşmayız. Madencilerinize hep şunu söylerim: 'Her sabah çukura inerken *muhtemelen* bir patlama olacağını biliyorsunuz.'"

"Hmm." Bu, Fitz'i pek rahatlatmamıştı. "Prensesi de gördünüz mü?"

"Gördüm. Onun da ciddi bir hastalığı yok. Aslında hiçbir hastalığı yok. Ama doğuruyor."

Fitz ayağa fırladı. "Ne?"

"Sekiz aylık hamile olduğunu sanıyor ama yanlış hesaplamış. Dokuz aylık hamile ve ne güzel, hamileliği birkaç saat sonra bitecek."

"Yanında kim var?"

"Hizmetçilerinin hepsi yanında. İşinin ehli bir ebe çağırttım ve arzu ederseniz ben de doğuma nezaret edeceğim."

"Bu benim kabahatim," dedi Fitz, buruk buruk, "Londra'dan buraya gelmesi için onu ikna etmeye çalışmamalıydım."

"Londra'nın dışında da her gün gayet sağlıklı bebekler doğuyor."

Fitz bu lafla tiye alındığını hissetti ama duymazdan geldi. "Ya yolunda gitmeyen bir şeyler olursa?"

"Londra'daki doktorunuz Profesör Rathbone'un saygın şöhretini biliyorum. Elbette kendisi çok seçkin bir doktor ama sanırım, ondan daha fazla

sayıda bebek doğurttuğumu rahatça söyleyebilirim."

"Madencilerin bebeklerini..."

"Gerçekten de çoğu öyle ama doğum anında, madencilerin bebekleriyle aristokrat bebekler arasında çok bariz bir fark olmuyor."

Fitz, *kesinlikle* tiye alınıyordu. "Küstahlığını sevmedim," dedi, doktora.

Mortimer'ın hiç de gözü korkmuş bir hâli yoktu. "Ben de sizinkini sevmedim," dedi. "Göstermelik bir nezakete bile başvurmadan ailenizi tedavi etmek açısından beni yetersiz bulduğunuzu açıkça söylediniz. Buradan gitmeye memnuniyetle hazırım." Çantasını eline aldı.

Fitz içini çekti. Aptalca bir münakaşaydı bu. O, Bolşeviklere kızıyordu, Galler aksanıyla konuşan bu alıngan orta sınıf doktoruna değil. "Saçmalama be adam," dedi.

"Çalışıyorum," dedi Mortimer ve kapıya yürüdü.

"Önce hastalarınla ilgilenmen gerekmiyor mu?"

Mortimer kapıda durdu. "Tanrı'm, gerçekten de sen kahrolası bir yüzsüzsün Fitzherbert."

Fitz'le böyle konuşmaya sadece birkaç kişi cüret edebilmişti. Fakat aklına gelen iğneli lafları yuttu. Başka bir doktor bulmak saatler sürerdi. Mortimer'ı küstürüp gitmesine izin verirse Bea onu asla affetmezdi.

"Bu söylediğini unutacağım," dedi Fitz. "Aslında sen de unutmaya hazırsan bu konuşmanın tamamını unutacağım."

"Sanırım senden duyacağım bir özür sözüne en yakın sözler, bunlardır herhâlde."

Öyleydi ama Fitz cevap vermedi.

"Ben yukarı kata çıkayım," dedi doktor.

[III]

Prenses Bea sessizce doğuramadı. Çığlıkları, onun odasının bulunduğu kanatta evin ana bölümlerinde duyuluyordu. Maud, piyanoda yüksek perdeden *ragtime* çalarak misafirleri eğlendirmeye ve çığlıkları boğmaya çalıştı. Her şarkı birbirine benzeyince yirmi dakika sonra çalmaktan vazgeçti. Bazı misafirler odalarına çekildiler ama gece yarısı vurduğunda erkeklerin çoğu bilardo odasında toplandı. Peel, onlara konyak ikram etti. Fitz de Winston'a, Küba'dan gelen *El Rey del Mundo*[1] purosu ikram etti. "Hükûmet Bolşeviklerle ilgili bir şeyler yapmalı," dedi Fitz, Winston puroyu yakarken.

[1] İspanyolca, *dünyanın kralı* anlamında bir söz ve bir zamanlar dünyanın en pahalısı ve en seçkini olan puroların markası (çev. notu).

Winston, sanki oradakilerin hepsinin güvenilir kişiler olup olmadığını kontrol ediyormuş gibi etrafına baktı. Sonra koltuğunda geriye yaslandı ve dedi ki: "Durum şöyle: İngiliz Kuzey Filosu hâlihazırda Murmansk açıklarında ve Rus karasularında. Görünürdeki görevleri, oradaki Rus gemilerinin Almanların eline düşmesini önlemek. Archangel'da[2] de küçük bir gemimiz var. Askerlerimizin Murmansk'ta karaya çıkmaları için bastırıyorum. Uzun vadede, Kuzey Rusya'da karşı devrim kuvvetlerinin çekirdeği olabilirler."

"Bu yetmez," dedi Fitz, hemen.

"Katılıyorum. Oralardaki petrol alanları Almanların veya aslında Türklerin eline geçmesin diye, hem Hazar Denizi'ndeki Bakü'ye hem de Bolşevik karşıtı bir direnç oluşturmaya başlayan Ukrayna için Kara Deniz'e kuvvet göndermek isterdim. Hatta Sibirya'ya da göndermek isterdim; çünkü Vladivostok'ta binlerce ton, belki bir milyon pound değerinde malzememiz var: Rusya ve biz müttefikken onları desteklemek için gönderilen malzemeler. Malımızı korumak için kuvvet göndermeye hakkımız var."

Fitz, yarı kuşku yarı ümitle konuştu: "Lloyd George bunu yapacak mı?"

"Alenen yapamaz," dedi Winston. "Sorun, bizim madencilerin evlerinde dalgalanan kızıl bayraklar. Bizim ülkemizde, Rusya ve Devrimleri için hatırı sayılı ölçüde bir destek var. Her ne kadar Lenin ve ekibinden tiksinsem de bu desteğin nedenini anlıyorum. Prenses Bea'nın (bir çığlık daha yükselince Winston tavana baktı) ailesine saygım büyük ama Rus yönetici sınıfının, kendi insanlarının rahatsızlıklarını gidermede ağırkanlı davrandıkları inkâr edilemez."

Winston antika bir karışım: hem aristokrat hem halkçı, başkalarının işine burnunu sokmadan duramayan parlak bir yönetici, sevimliliğinden dolayı çoğu politik meslektaşının hoşlanmadığı bir adam, diye düşünen Fitz, "Rus devrimciler hırsız ve katil," dedi.

"Öyle. Ama herkesin onları öyle görmediği gerçeğiyle birlikte yaşamak zorundayız. Bu nedenle Başbakanımız alenen devrime karşı çıkamaz."

"Düşüncelerinde karşı olmasının çok fazla bir anlamı yok!" dedi Fitz, sabırsızlıkla.

"O bilmeden ve resmî olarak, belli ölçülerde bir şeyler yapılabilir."

"Anladım," dedi Fitz ama bundan ne çıkabileceğini bilmiyordu.

Maud salona girdi. Erkekler, biraz ürkek, ayağa kalktılar. Bir taşra evinde kadınlar genellikle bilardo salonuna girmezlerdi. Maud ise ona uyma-

[2] Diğer adıyla Arkhangelsk, Kuzey Dvina Nehri'nin Beyaz Deniz'e döküldüğü yerdeki Rus liman şehri (çev. notu).

yan kuralları bilmezden gelirdi. Fitz'in yanına geldi ve ağabeyinin yanağını öptü. "Tebrik ederim sevgili Fitz," dedi. "Bir oğlun daha oldu."

Erkekler neşeyle bağırıştılar, ellerini birbirine vurdular ve Fitz'in etrafında toplandılar, sırtına vurup elini sıktılar. "Karım iyi mi?" diye sordu, Maud'a.

"Çok bitkin ama kıvançlı."

"Tanrı'ya şükür."

"Dr. Mortimer gitti ama ebe, artık gidip bebeği görebileceğini söylüyor."

Fitz kapıya yürüdü.

"Seni yukarı kata ben götüreyim," dedi Winston.

Odadan çıkarlarken Fitz, Maud'un: "Bana biraz konyak koy lütfen Peel," dediğini duydu.

Winston sesini alçalttı: "Rusya'ya gittiniz, elbette Rusça da biliyorsunuzdur."

Fitz, bu konuşmanın sonunun nereye varacağını merak etti. "Biraz," dedi. "Övünülecek kadar değil ama derdimi anlatabiliyorum."

"Mansfield Smith-Cumming adında biriyle tanıştın mı hiç?"

"Aslında, evet, tanıştım. O..." Fitz, Gizli İstihbarat Servisi adını yüksek sesle söylemekte tereddüt etti. "O, özel bir daireyi yönetiyor. Onun için birkaç rapor yazdım."

"Ah, çok iyi. Londra'ya döndüğünde belki onunla konuşabilirsin."

Bu konuşma, şimdi gerçekten *ilginçleşiyordu*. "Onunla her zaman görüşebilirim elbette," dedi Fitz, çok istekli olduğunu belli etmemeye çalışarak.

"Ona, seninle temasa geçmesini söylerim. Belki senin için yeni bir görevi vardır."

İkisi birlikte Bea'nın kapısına geldiler. İçeriden, yeni doğmuş bir bebeğe ait olduğu kolayca ayırt edilebilen bir ağlama sesi geldi. Fitz, gözlerine dolan yaşları hissedince utandı. "İçeri girsem iyi olur," dedi. "Size iyi geceler."

"Tebrik ederim, size de iyi geceler."

[IV]

Bebeğe, Andrew Alexander Murray Fitzherbert adını verdiler. Fitz'in saçları kadar koyu renk saçları olan minik bir hayattı. Bebeği Londra'ya götürürken battaniyelere kundakladılar ve Rolls-Royce ile seyahat ettiler; yolda bir arıza olursa diye de arkalarından iki araba daha onları takip etti. Kahvaltı için Chepstow'da, öğle yemeğine de Oxford'da durdular ve Mayfair'deki evlerine akşam yemeği saatinde ulaştılar.

Birkaç gün sonraki ılık bir nisan gününde Fitz, Thames Nehri'nin çamurlu sularına baka baka kordon boyunca yürüdü; Mansfield Smith-Cumming ile buluşmaya gidiyordu.

Gizli Servis, Victoria'daki dairenin dışına taşmıştı. "C" adıyla bilinen adam, genişleyen teşkilatını nehir kıyısında, Big Ben kulesine bakan ve Whitehall Court denen, şatafatlı bir binaya taşımıştı. Kişiye mahsus bir asansör Fitz'i en üst kata taşıdı ki bu kat, çatıdaki bir yaya köprüsü ile birbirine bağlı iki daire hâlinde, istihbarat şeflerine aitti.

"Yıllardır Lenin'i izliyoruz," dedi C. "Onu iktidardan uzaklaştırmayı beceremezsek dünyanın gördüğü en berbat tiranlardan biri olacak."

"Haklı olduğunuza inanıyorum," dedi Fitz; C'nin de Bolşevikler hakkında kendisiyle aynı hisleri taşımasına memnun olmuştu. "Fakat ne yapabiliriz ki?"

"Sizin ne yapabileceğinizden söz edelim," dedi C, haritalardaki mesafeleri ölçmek için kullanılan türden çelik bir pergeli masasının üstünden alarak. Sanki dalgınlıkla olmuş gibi pergelin sivri ucunu sol bacağına batırdı. Fitz, dudaklarının ucuna kadar gelen şok çığlığını kontrol etmeyi başardı. Bu bir testti elbette. C'nin, bir araba kazası sonrasında tahta bacak kullanmaya başladığını hatırladı. Gülümsedi. "İyi numaraydı," dedi. "Az daha yutuyordum."

C, pergeli masaya bıraktı ve tek gözlüğünün arkasından, delici bir dikkatle Fitz'e baktı. "Sibirya'da Kazak bir lider var, yerel Bolşevikleri alaşağı etmiş," dedi. "Bizim desteğimize değer biri olup olmadığını bilmek istiyorum."

Fitz ürktü. "Resmen mi?"

"Elbette değil. Benim gizli fonlarım var. Doğuda, diyelim ki ayda on bin poundluk bir harcamayı hak edecek, karşı devrimci ve çekirdek bir idarenin yaşamasını sürdürebilirsek..."

"İsim nedir?"

"Yüzbaşı Semenov, yirmi sekiz yaşında. Doğu Çin Demir Yolu'nun içinden geçtiği ve Trans-Sibirya Ekspres yoluyla kesiştiği kavşağın yakınındaki Manchuli'de üslenmiş."

"Yani bu Yüzbaşı Semenov, bir demir yolunu kontrol edebiliyor ve diğerini de edebilir."

"Aynen öyle. Ve Bolşeviklerden nefret ediyor."

"Demek ki onun hakkında daha çok bilgiye ihtiyacımız var."

"Ki bu noktada sen devreye giriyorsun."

Fitz, Lenin'i iktidardan indirmeye yardım edecek bir fırsat yakaladığı

için keyiflendi. Aklında birçok soru vardı. Semenov'u nasıl bulacaktı? Herif bir Kazak'tı ve Kazaklar, önce vurup sonra soru sormalarıyla ünlüydüler: Acaba Semenov, Fitz'le konuşur muydu yoksa onu öldürür müydü? Semenov elbette Bolşevikleri yenebileceğini söyleyecekti ama Fitz bunun ne kadar gerçek olduğunu değerlendirebilecek miydi? İngilizlerin parasını iyi bir sonuç almak için harcadığından emin olmanın bir yolu var mıydı?

Fitz'in sorduğu soru şöyle oldu: "Ben doğru seçim miyim? Bağışlayın beni ama ben göze çarpan bir adamım; hatta Rusya'da bile, hiç dikkat çekmeyecek biri değilim..."

"Açıkçası, çok fazla seçeneğimiz yok. Semenov ile pazarlık yapma aşamasına kadar gelirsek o durumda yüksek düzeyde birine ihtiyacımız olacak. Ve tamamıyla güvenebileceğimiz, Rusça konuşan çok sayıda adam yok. İnan bana, seçenekler içinde en iyisi sensin."

"Anlıyorum."

"Elbette tehlikeli bir görev olacak."

Fitz, öldürene kadar Andrei'e vuran köylü kalabalığını hatırladı. Andrei yerinde kendisi de olabilirdi. Korkudan ürpermek üzereyken kendini toparladı. "Tehlikeyi biliyorum," dedi, duygusuz bir sesle.

"Öyleyse söyle bana: Vladivostok'a gidecek misin?"

"Elbette," dedi Fitz.

OTUZ BİR

Mayıs - Eylül 1918

Gus Dewar askerliğe kolay alışamadı. Fasulye sırığı gibi tuhaf bir fiziği vardı; ayrıca orduda yapıldığı gibi uygun adım yürümek, selam vermek ve topuk çakmakta zorlanıyordu. Ta okul günlerinden beri sırf idman niyetine bile beden hareketleri yapmamıştı. Onun, yemek masasında çiçek ve yatağında keten çarşaf sevdiğini bilen arkadaşları, ordunun Gus için büyük bir şok olacağını düşündüler. Birlikte subay eğitimine katıldığı Chuck Dixon: "Gus, sen kendi evinde banyo küvetini bile doldurmazsın," diyordu.

Ama Gus, her şeyi göğüsledi. On bir yaşındayken bir yatılı okula gönderilmişti; dolayısıyla zorbaların zulmü ve şapşal üstlerin emirleri, onun ilk defa rastladığı şeyler değildi. Zenginliğinin yanı sıra dikkatli ve iyi tavırlarından dolayı da biraz alay konusu yapıldı ama o bunlara sabırla katlandı.

Zinde hareketler, diye yorumluyordu Chuck, şaşırarak; Gus'ın sırık zarafetini önceleri sadece tenis kortunda görmüştü. "Kahrolası bir zürafaya benziyorsun," dedi Chuck, "ama bir zürafa gibi de koşuyorsun." Gus, uzun kollarının yardımıyla boksta da iyiydi ama eğitmen çavuşun dediğine göre ne yazık ki Gus'ta öldürme güdüsü yoktu.

Ve ne yazık ki iyi bir nişancı da değildi.

Orduda iyi bir vazife çıkarmak istiyordu. Bunun nedeni kısmen, tanıdığı birçok insanın Gus'ın bunu başaramayacağını düşündüklerini bilmesiydi. Bir pısırık olmadığını onlara ispat etmesi gerekiyordu; belki kendi kendine de ispat etmesi gerekiyordu. Ama orduda olmak için bir nedeni daha vardı; çünkü uğruna savaştığı şeye inanıyordu.

Başkan Wilson, Kongre ve Senato'ya bir konuşma yapmış ve sözleri, bütün dünyada yankılanmıştı. Yeni bir dünya düzeni çağrısı yapıyordu. "Hem

büyük hem de küçük ülkelerin siyasi bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü karşılıklı garanti etmek amacıyla belli anlaşmalarla bir uluslar cemiyeti oluşturulmalıdır."

League of Nations, Wilson'ın, Gus'ın ve İngiliz Dışişleri Bakanıyken sürpriz bir şekilde bu fikri ortaya atan Sör Edward Grey dâhil, diğer birçok kişinin rüyasıydı.

Wilson, on dört maddelik bir program açıklamıştı. Silahsızlanmadan, sömürge halklarının kendi geleceklerini belirleme hakkından, Balkan devletlerine, Polonya'ya ve Osmanlı İmparatorluğu tebaası olan halklara özgürlük tanınmasından bahsetmişti. On dört maddelik bu konuşma, *Wilson İlkeleri* olarak bilinir olmuştu. Gus, bu ilkeleri yazarken başkana yardımcı olan adamları kıskandı. Başkanın yanında olsaydı o ilkelerin yazılmasında onun da emeği geçecekti.

"Bütün program apaçık tek bir ilke üzerine kurulu," demişti Wilson. "Bütün halklar ve milletler için adalet. Ve güçlü veya zayıf olmalarına bakılmaksızın güvenlik ve özgürlük açısından birbirlerine karşı eşit haklara sahip olma ilkesi." Bu kelimeleri okuduğunda Gus'ın gözlerine yaşlar dolmuştu. "Birleşik Devletler halkı, bundan başka bir ilkeye itibar etmez!" demişti Wilson.

Ulusların, kendi aralarındaki sorunları savaşmadan çözmeleri gerçekten de mümkün müydü? Ama bu, kendisiyle çelişse bile uğrunda savaşmaya değer bir amaçtı.

Gus, Chuck ve makineli tüfek taburları, New Jersey Hoboken'den, bir zamanlar lüks bir yolcu gemisiyken şimdi asker nakliye gemisine dönüştürülmüş *Corinna* ile ayrıldılar. Yolculukları üç hafta sürdü. Üst güvertelerden birindeki aynı kamarada ve asteğmen rütbesiyle yolculuk ettiler. Bir zamanlar Olga Vyalov'un aşkı için rekabet etmiş olsalar da şimdi arkadaş olmuşlardı.

Gemi, donanma refakatinde ilerleyen bir konvoyun içindeydi; yolculuk, bazı askerlerin bütün dünyayı kasıp kavuran İspanyol gribine[1] yakalanıp ölmeleri haricinde olaysız geçti. Gemideki yemekler kötüydü: Almanların denizaltı savaşından vazgeçtikleri ama şimdi onları zehirleyerek savaşı kazanmayı hedefledikleri dedikoduları dolaşıyordu.

Corinna, Fransa'nın en kuzeybatı ucu olan Brest açıklarında bir buçuk gün bekledi. İnsan, araç ve malzeme kalabalığından geçilmeyen, bağırılan emirlerin ve yüksek devirli motorların gürültüsüne boğulmuş, terleyen

[1] 1918-1920 yılları arasında 50-100 milyon insanın ölümüne sebep olduğu söylenen ve hastalığın bir salgın olduğunu ilk tespit edenler İspanyollar olduğu için bu adla anılan, bugüne kadar yaşanmış en büyük salgın hastalık (çev. notu).

rıhtım işçileri ve sabırsız subayların işgali altındaki bir rıhtımda, gemiden indiler.

Gus, rıhtımdaki çavuşlardan birine gecikmenin nedenini sorma gafletinde bulundu. "Gecikme mi efendim?" dedi çavuş, *efendim* kelimesini ağzında yuvarlayıp bir hakaret kelimesi gibi çıkmasını sağlayarak. "Dün beş bin askeri ve onların, araba, silah, çadır, sahra mutfağını gemilerden indirdik ve demir yolu veya kara yolu istasyonlarına naklettik. Bugün de aynı şekilde beş bin asker indireceğiz, yarın da. Bir gecikme yok efendim. On numara hızlı gidiyoruz."

Chuck, Gus'a sırıttı ve mırıldandı: "Aldın mı ağzının payını!"

Rıhtım çalışanları, siyahi askerlerdi. Beyazlar ve zencilerin bir tesiste birlikte bulunmaları gerektiğinde genellikle *Deep South*'tan[2] gelen beyaz askerler tarafından sorun çıkarılıyordu; ordu da sonunda havlu atmıştı. Ön cephede iki ırkı birbirine karıştırarak savaşmaktansa ordu, siyahi alayları geri hizmetteki vasıfsız işlerle görevlendirdi. Gus, zenci askerlerin bundan dolayı çok şikâyetçi olduklarını biliyordu; onlar da diğer herkes gibi ülkeleri için savaşmak istiyorlardı.

Alayın büyük çoğunluğu, Brest'ten sonrasına trenle devam etti. Askerler yolcu vagonlarına bindirilmediler; sığır vagonlarına doldurulduldular. Gus, vagonun duvarındaki *kapasite ikaz levhası*nda yazanları tercüme ederek vagondakileri güldürdü: "Kırk adam veya sekiz at." Ancak makineli tüfek taburunun kendi araçları vardı. Gus ve Chuck, Paris'in güneyindeki kampa kara yoluyla gittiler.

ABD'deki eğitimde, siper savaşı eğitimini tahta tüfeklerle yapmışlardı ama şimdi gerçek tüfekleri ve mermileri vardı. Gus ve Chuck'a subay oldukları için üzerlerine birer tane, sap şarjörüne yedi mermi alan Colt M1911 yarı otomatik tabanca zimmetlenmişti. ABD'den ayrılmadan önce, Kanada atlı polisi şapkasına benzeyen *Mountie* tarz şapkalarını atmışlar ve yerine, daha kullanışlı ve daha özgün, önden arkaya uzun, *fore-and-aft ridge*[3] tarz şapkalar takmışlardı. Ayrıca İngilizlerin kullandığı türden, çorba kâsesi şeklindeki miğferleri vardı.

Şimdi, mavi ceketli Fransız eğitmenler onları, ağır toplarla iş birliği içinde savaşmak konusunda eğitiyorlardı ki ABD ordusu daha önce bu beceriye hiç ihtiyaç duymamıştı. Gus Fransızca biliyordu; dolayısıyla da kaçınılmaz olarak irtibat görevine verildi. Fransızlar, Amerikan piyadeleri geleli

[2] ABD'nin genellikle Alabama, Georgia, Louisiana, Mississippi ve Güney Carolina eyaletleriyle tanımlanan coğrafi bölgesi (çev. notu).

[3] Amerikan askerî üniformasında bugün kullanılan kepler (çev. notu).

beri konyak fiyatlarının artmasından şikâyet etseler de iki millet arasındaki ilişkiler gayet iyiydi.

Almanlar, nisan ayı boyunca taarruzu başarıyla devam ettirdiler. Ludendorff, Flanders'ta öyle hızlı ilerlemişti ki General Haig, İngilizlerin kuyruğunun kapana kısıldığını söyledi –bu deyim Amerikan birlikleri arasında şok dalgaları yarattı.

Gus'ın aksiyon görmek gibi bir acelesi yoktu ama Chuck, eğitim kampında sabırsızlanıyordu: Gerçek bir savaşta savaşıyor olmaları gerektiği hâlde, uydurma muharebe provalarında ne yapmaya çalıştıklarını bilmek istiyordu. Alman cephesinin en yakın bölümü, Paris'in kuzeydoğusundaki şampanya şehri Rheims'teydi ama komuta subayı Albay Wagner, Müttefik istihbaratının o bölgede bir Alman taarruzu olamayacağından emin olduğunu söylemişti Gus'a.

Ancak Müttefik istihbaratı bu öngörüsünde, fena hâlde yanılıyordu.

[II]

Walter sevinçliydi. Kayıp sayısı çoktu ama Ludendorff'un stratejisi işe yarıyordu. Almanlar, düşmanın zayıf noktalarına saldırıyor, hızlı hareket ediyor ve düşmanın güçlü mevzilerini temizlemeyi sonraya bırakıyorlardı. Müttefik güçlerin yeni genel komutanı General Foch'un gayet akıllıca bazı savunma hareketlerine rağmen Almanlar, 1914 yılındakinden çok daha hızlı toprak kazanıyorlardı.

En büyük sorun, Alman kuvvetlerinin yiyecek buldukları her seferde ilerlemeyi durdurmalarıydı. Duruyorlar ve yiyorlardı; Walter, karınları doyuncaya kadar onları harekete geçirmenin imkânsız olduğunu görmüştü. Askerlerin, etraflarındaki araziye bombalar yağarken ve başlarının üzerinden ıslık çalan kurşunlar geçerken oturup çiğ yumurta içmeleri, ağızlarına aynı anda hem kek hem salam doldurmaları, höpür höpür şişeler dolusu şarap içmeleri gerçekten de görülecek en acayip şeydi. Diğer subayların da aynı şeylere şahit olduklarını biliyordu. Bazıları, askerleri silahla tehdit etmeyi denemişler ama bu bile onları yiyeceği bırakıp koşmaya ikna etmek için yeterli olmamıştı.

Bunlar bir yana bırakılırsa bahar taarruzu, bir zafer olmuştu. Walter ve adamları, dört yıldır devam eden savaştan bitkin düşmüşlerdi ama karşılaştıkları Fransız ve İngiliz askerleri de öyleydi.

Somme ve Flanders'tan sonra Ludendorff'un 1918'deki üçüncü taarruzu, Rheims ve Soissons arasındaki bölge için planlanmıştı. Müttefikler burada,

Chemin des Dames, yani Hanımların Yolu –XV. Louis'nin kızları bir arkadaşlarını ziyarete gidebilsinler diye bir yol yapıldığı için bu isim verilmiştiadlı bir bayırı tutuyorlardı.

Nihai mevzilenme, kuzeydoğudan gelen taze esintili ve güneşli bir günde, 26 Mayıs Pazar günü gerçekleşti. Bir kere daha uygun adım ön cepheye giden asker sıralarını seyreden Walter'ın, göğsü kabardı; bu arada binlerce silah, Fransız topçusunun taciz atışları altında manevra ettirilerek konuşlandırılıyor, komuta sığınaklarından batarya birliklerine telefon hatları çekiliyordu.

Ludendorff'un taktikleri değişmedi. O gece sabaha karşı saat ikide, bayırın tepesindeki Fransız mevzilerine patlayıcı, şarapnel ve yangın gazı yollayan binlerce top, ateşe başladı. Walter, Fransızların top atışlarının derhâl gevşediğini memnuniyetle fark etti; çünkü bu, Alman topçularının hedeflerini isabetle vurdukları anlamına geliyordu. Yeni taktiğe uygun olarak yaylım ateşi kısa sürdü ve saat beş kırkta durdu.

Fırtına Birliği harekete geçti.

Almanlar yokuş yukarı hücum ediyorlardı ama buna rağmen pek fazla bir dirençle karşılaşmadılar; Walter, bayırın tepesine çıkan yolu bir saatten kısa bir sürede katedebilmelerine, hem şaşırmış hem de sevinmişti. Şimdi artık hava tamamen aydınlanmıştı ve Fransızların, tepenin öbür yüzünde bayır aşağı geri çekildiklerini görebiliyordu.

Fırtına Birliği, geri çekilen topların ateşine ayak uydurarak sabit bir hızda düşmanı takip etti; gelgelelim, daha öğlen olmadan vadi yarığında Aisne Nehri'ne ulaştı. Bazı çiftçiler hasat makinelerini tahrip etmişler ve çiftliklerinde yetişen ürünleri yakmışlardı ama pek çoğu da büyük bir aceleyle evlerini terk etmiş ve geriden gelen Alman güçlerinin el koyacağı zengin ödüller bırakmışlardı. Walter, geri çekilen Fransızların Aisne Nehri üzerindeki köprüleri uçurmamış olmalarına şaşırdı. Bu, panikledikleri anlamına geliyordu.

Walter'ın beş yüz adamı, öğleden sonra bir sonraki bayırda ilerledi ve bir günde yirmi kilometre mesafe katederek Vesle Nehri'nin öbür ucunda kamp kurdu.

Ertesi gün durdular ve destek beklediler ama üçüncü günde tekrar ilerlemeye başladılar; 30 Mayıs Perşembe günü, pazartesi gününden beri inanılmaz bir hızla elli kilometre mesafe katetmiş olarak Marne Nehri'nin kuzey kıyısına ulaştılar.

Walter'ın aklına uğursuz bir anı düştü: 1914 yılındaki Alman ilerlemesi de tam burada durmuştu.

Bunun bir daha tekrarlamayacağına yemin etti.

[III]

Üçüncü Bölüğün Marne Nehri savunmasına yardım etmesi emri geldiğinde Gus, Amerikan Yurt Dışı Kuvvetleri ile birlikte, 30 Mayıs günü Paris'in güneyindeki Chateauvillain eğitim alanında bulunuyordu. Tahrip olmuş Fransız demir yolu sisteminin onları nakletmesi birkaç gün sürecek olsa da bölüğün çoğu trenlere binmeye başladı. Fakat Gus, Chuck ve makineli tüfek taburları, derhâl ve karadan yola koyuldular.

Gus, hem heyecanlıydı hem de korkuyordu. Bu iş boks yapmaya benzemiyordu, çünkü kuralları uygulayacak ve tehlikeli olmaya başladığında dövüşü durduracak bir hakem yoktu. Birisi ona gerçekten ateş ettiğinde nasıl davranacaktı? Arkasına dönüp kaçacak mıydı? Bunu yapmasını ne önleyecekti? O, genellikle en mantıki olan şeyi yapardı.

Askerî araçlar da en az trenler kadar sıkıntılıydı; bir sürü araç, ya arızalandı ya da benzini bitti. İlaveten, sığır sürülerini güderek ve diğer eşyalarını da el arabalarıyla taşıyarak savaştan kaçan ve aksi istikamete göçen siviller de onları yavaşlatıyordu.

On yedi makineli tüfek, Paris'in seksen kilometre doğusundaki yeşil kasaba Chateau-Thierry'ye cuma günü akşam altıda vardı. Burası, akşam güneşi altında güzel ve sevimli görünen küçük bir yerleşimdi. Kasaba, kuzeydeki kasaba merkezini güneydeki banliyölere iki köprüyle bağlayarak Marne Nehri'nin iki yakasına oturmuştu. İki yaka da Fransızların elindeydi ama Alman ilerlemesinin öncüleri kasabanın kuzey sınırlarına varmışlardı.

Gus'ın taburu silahlarını, köprülere hâkim güney yaka boyunca yerleştirme emri aldı. Ellerinde, her biri güçlü üçayaklar üzerine monte edilmiş, 250 mermi alan mafsallı metal fişeklikler kullanan, M1914 Hotchkiss tipi ağır makineli tüfekler vardı. Ayrıca bir tane de ikiayak üzerinden 45 derece açıyla ateşlenebilen tüfek bombaları ve birkaç da İngilizlerin *Stokes* tipi siper havanı vardı.

Güneş batarken Gus ve Chuck, takımlarının iki köprü arasına mevzilenişlerini denetliyorlardı. Hiçbir askerî eğitim onları, bu kararları vermeye hazırlamamıştı; sadece kendi sağduyularını kullanmak zorundaydılar. Gus, zemin katında kepenkleri indirilmiş bir kafe bulunan üç katlı bir binayı gözüne kestirdi. Arka kapıdan içeri girip merdivenleri çıktı. Tavan arası pencerelerinin birinden, nehrin öbür yakası ve kasabanın öbür ucunda kuzey yönüne giden bir cadde, gayet net görünebiliyordu. Buraya, ağır makineli

tüfek ekiplerinden birinin yerleşmesini emretti. Çavuşun ona bunun aptalca bir fikir olduğunu söylemesini bekledi ama adam hemfikirmiş gibi başını salladı ve görevini yerine getirmeye koyuldu.

Gus, benzer yerlere üç makineli daha yerleştirtti.

Havanlar için uygun mevziler ararken nehir kıyısında, tuğladan örülmüş bir kayıkhane gördü ama burasının kendinin mi yoksa Chuck'ın bölgesi mi olduğundan tam olarak emin değildi. Öğrenmek için arkadaşını aramaya koyuldu. Kıyıda, yüz metre ötesinde, Doğu Köprüsü'nün yakınında, sahra dürbünüyle nehri tarayan Chuck'ı gördü. Gus, ondan tarafa doğru iki adım attığı anda muazzam bir patlama oldu.

Sesin geldiği tarafa döndü ve hemen ardından birkaç tane daha kulakları sağır eden patlama oldu. Alman topçularının ateşe başladığını, ilk bombanın nehirde patlayıp havaya bir su sütunu kaldırdığını fark etti.

Tekrar Chuck'ın durduğu yere baktı ve aynı anda arkadaşının, bir patlama ile havaya kalkan toprağın içinde kaybolduğunu gördü.

"Aziz İsa!" dedi Gus ve Chuck'ın yanına koştu.

Bombalar ve havan mermileri güney kıyısını dövmeye başladı. Askerler kendilerini dümdüz yere attılar. Gus, Chuck'ı en son gördüğü noktaya ulaştı ve afal afal etrafına bakındı. Toprak yığınlarından başka hiçbir şey görmüyordu. Sonra bir moloz yığınından dışarı çıkmış bir kol gördü. Molozları eşeledi ve dehşet içinde kaldı: kol, bir bedene bağlı değildi.

Bu, Chuck'ın kolu olabilir miydi? Bunu anlamanın bir yolu vardı mutlaka ama Gus, uğradığı şok nedeniyle düşünemiyordu. Postalının burnuyla gevşek toprağı sakar sakar sağa sola ittirdi. Sonra diz çöktü, elleriyle eşelemeye başladı. Üzerine, US[4] yazan metal bir plaka iliştirilmiş, ten rengi bir gömlek yakası gördü. "Aman Tanrı'm," diye inledi. Çabuk çabuk Chuck'ın yüzünü kaplayan toprağı temizledi: Ne hareket vardı ne nefes ne de kalp atışı.

Şimdi ne yapması gerektiğini hatırlamaya çalıştı. Kime bildirmesi gerekiyordu? Naaşla ilgili bir şey yapılması gerekiyordu ama ne? Normal şartlarda bir cenazeci çağırılırdı.

Başını kaldırınca bir çavuş ve iki onbaşının ona baktığını gördü. Arkalarındaki caddede bir havan topu patladı; refleks olarak hepsi kafalarını eğdiler sonra tekrar Gus'a baktılar. Onun vereceği emri bekliyorlardı.

Gus aniden ayağa kalktı ve eğitimde öğrendiği bazı şeyleri hatırladı. Onun görevi, ölen yoldaşlarla uğraşmak değildi. Chuck'ı öldüren Almanlara karşı delice bir öfke hissetti. *Canları cehenneme*, diye düşündü. *Onlara karşı savaşacağım*. Son yaptığı şeyin ne olduğunu hatırladı: Silahları mevzi-

[4] İngilizce, *Birleşik Devletler* simgesi (çev. notu).

lerine yerleştiriyordu. Görevine devam etmeliydi. Şimdi Chuck'ın takımının kumandasını da yüklenmek zorundaydı.

Havanlardan sorumlu çavuşa işaret etti. "Kayıkhaneyi unut, orası fazla açıkta," dedi. Caddenin karşısındaki şaraphane ve at ahırı arasındaki dar sokağı gösterdi. "O sokağa üç havan yerleştirin."

"Emredersiniz efendim," dedi çavuş ve görevinin başına fırladı.

Gus caddeyi inceledi. "Şuradaki düz çatıyı görüyor musun Onbaşı? Oraya bir makineli tüfek yerleştir," dedi.

"Efendim, bağışlayın ama orası bir otomobil tamirhanesi ve aşağıda yakıt tankı olabilir."

"Kahretsin, haklısın, doğru tespit ettin, Onbaşı. Öyleyse şu kilisenin kulesine yerleştir. Aşağıda ilahi kitaplarından başka bir şey yoktur."

"Emredersiniz efendim, orası daha iyi, teşekkür ederim efendim."

"Geri kalanınız, beni takip edin. Diğer silahları nereye yerleştireceğimize karar verirken sipere girelim."

Adamlarını caddenin karşısındaki bir yan caddeye götürdü. Binaların arkasında dar bir patika vardı. Çiftlik malzemeleri satan bir dükkânın avlusuna bir bomba düştü ve Gus'ın üstüne toz gübre yağdı; sanki atış menzilinin dışında olmadığını hatırlatıyordu.

Duvarların ardındaki yaylım ateşinden ne zaman korunması gerektiğini düşünerek ve *NCO*'lara[5] emirler yağdırarak makinelileri en yüksek ve en sağlam görünen binalara, havanları ise evlerin bahçelerine yerleştirerek hızla patikada koşuşturdu. Ara sıra astları, önerilerde bulunarak söylediklerine karşı çıktılar. Onları dinledi ve ardından da hızlı kararlar verdi.

Çok geçmeden hava karardı ve görevini yapması güçleşti. Almanlar, kasabanın her yerine fırtına gibi bomba yağdırıyorlardı ve pek çoğu da tam isabetle güney kıyısındaki Amerikan mevzilerini vuruyordu. Birçok bina tahrip olmuştu; nehir kıyısı, bir ağız dolusu çürük diş gibi görünüyordu. Gus, ilk birkaç saatte Alman bombardımanıyla üç makineli tüfek kaybetti.

Birkaç cadde güneydeki bir dikiş makinesi fabrikasına yerleşmiş olan tabur karargâhına, ancak gece yarısında dönebildi. Albay Wagner'ı, bir Fransız rütbedaşıyla birlikte büyük ölçekli bir kasaba haritasının başında buldu. Gus, hem kendinin hem de Chuck'ın silahlarının nasıl mevzilendiğini rapor etti. "İyi iş çıkardın Dewar," dedi albay. "Sen iyi misin?"

"Elbette iyiyim efendim," dedi Gus; albayın, onun bu işi kotaracak basirete sahip olmadığını ima ettiğini zannedip biraz alınarak.

---

[5] Amerikan ordusunda astsubay rütbesi için kullanılan, *Non-Commissioned Officer* kelimelerinin baş harf kısaltması (çev. notu).

"Yani her tarafın kan içinde de."

"Öyle mi?" Gus, üniformasına baktı ve her yerinde pıhtılaşmış kan lekelerinin olduğunu gördü. "Acaba nereden sıçradı?"

"Görünüşe bakılırsa yüzünden sıçramış. Yanağında berbat bir kesik var."

Gus yanağına dokundu ve parmakları açık yaraya dokununca irkildi. "Ne zaman oldu bilmiyorum," dedi.

"Hemen revire git ve yaranı temizlet."

"Önemli değil efendim. Burada kalmayı..."

"Sana dediğimi yap, Teğmen. Enfeksiyon kaparsa başına dert açar," dedi albay hafifçe gülümseyerek. "Seni kaybetmek istemiyorum. Sen, iyi bir subayın hamuruna sahipsin."

[IV]

Ertesi sabah saat dörtte, Almanlar gaz bombası yağdırmaya başladılar. Walter ve Fırtına Birliği, gün ışırken kasabanın kuzey sınırına yaklaştı: Fransız güçlerinden, son iki ayda gösterdikleri zayıflıkta bir direnç bekliyorlardı.

Chateau-Thierry'yi baypas etmeyi tercih ederdi ama bu mümkün değildi. Paris'e giden demir yolu kasabanın ortasından geçiyordu ve iki tane de kilit konumda köprü vardı. Kasabanın alınması gerekiyordu.

Çiftlik evleri ve tarlalardan sonra kulübeler ve ufak çiftlikler, sonra da asfalt kaplı caddeler ve bahçeler geliyordu. Walter, ilk sıradaki iki katlı evlere yaklaştığında üst pencerelerden birinden makineli tüfek ateşi patladı ve mermiler, bir havuza düşen yağmur damlaları gibi ayaklarının dibindeki yolu delik deşik etmeye başladı. Kendini, alçak çitli bir sebze bahçesinin içine attı ve bir elma ağacına denk gelene kadar yuvarlandı. Adamları da aynı şekilde dağıldı ama iki adamı caddede vuruldu. Biri hareketsizdi, diğeri ise acıyla inliyordu.

Walter, arkasına baktı ve Çavuş Schwab'ı gördü. "Altı adam al, evin arka kapısını bul ve o makineli tüfek tabyasını yok et," diye emretti. Sonra yardımcılarını gördü. "Von Kessel, bir sokak batıya git ve kasabaya oradan gir. Von Braun, benimle doğu tarafa gel."

Caddeden uzak durarak sokaklardan ve evlerin arka bahçelerinden ilerledi. Korku ve heyecan içinde, Fransızların savaşma azmini tetikleyen yeni bir durum olduğunu fark etmişti.

Bütün sabah boyunca Fırtına Birliği, evden eve ve ağır kayıplar vererek savaştı. Her metrede tonla kan akıtarak savaşıyor olmamalıydılar. Onlar, en az direnç olan çizgide ilerlemek, düşman hattının gerisine sızmak, ha-

berleşme hatlarını tahrip etmek üzere eğitilmişlerdi. Böylece ön cephedeki düşman lidersiz ve moralsiz kalacak ve arkadan gelen takviye piyadelerine çabucak teslim olacaktı. Ama bu taktik, şimdi, burada, başarısız oluyordu. İkinci bir cesaret yakalamış gibi görünen düşmanın, sert darbelerine maruz kalıyorlardı.

Fakat gene de ilerlediler ve öğle vaktinde Walter, kasabaya adını veren Orta Çağ şatosunun harabesi üstünde dikiliyordu. Şato, tepenin üstündeydi ve tepenin eteğinde belediye binası vardı. Oradan sonra dümdüz 250 metre kadar giden ana cadde, çifte kemerli bir köprüyle Marne Nehri'ni geçiyordu. Doğuda, nehrin beş yüz metre yukarısında bir geçiş daha vardı: demir yolu köprüsü.

Bütün bunları çıplak gözle bile görüyordu. Sahra dürbününü çıkardı ve nehrin güney kıyısındaki düşman mevzilerine odakladı. Askerler dikkatsizce açıkta geziyorlardı ve bu onların, savaş alanında yeni olduklarının en bariz işaretiydi: Savaş tecrübesi olan muharip askerler ortalıkta gezinmezdi. Bu askerler ise genç ve enerjiktiler; iyi beslendiklerini ve iyi giyindiklerini fark etti. Üniformaların mavi değil, ten rengi olduğunu görünce canı sıkıldı.

Bunlar, Amerikalı askerlerdi.

[V]

Öğleden sonra, Fransızlar nehrin kuzey kıyısına çekildiler ve Gus, silahlarını yakına getirip havan ve makineli tüfekleri Fransızların başları üzerinden, ilerleyen Almanlara doğrultmayı başardı. Amerikan silahları, Chateau-Thierry'nin kuzey-güney hattındaki caddelerine mermi sağanağı yağdırdı ve buraları ölüm hattına çevirdi.

Gelgelelim Almanların, Fransızları sayıca eze eze ve korkusuzca, kıyıdan kafeye, sokaktan dükkân kapılarına doğru ilerlediklerini gördü.

Günün öğleden sonrası kanlı bir akşama dönüşürken Gus, yüksek bir pencereden dışarıyı seyrediyordu ve lime lime olmuş Fransız mavisi kalıntılarının, batıdaki köprüye doğru çekildiklerini gördü. Köprünün kuzey tarafında son defa durdular ve kızıl güneş batıdaki tepelerin arkasında kaybolurken bir süre orayı tuttular. Sonra, alaca karanlıkta köprüyü geçip geri çekildiler. Küçük bir grup Alman askeri bunu gördü ve Fransızların peşinden ilerledi.

Gus, onların köprü üzerinde koştuklarını gördü; gri köprü üzerinde hareket eden gri üniformalar, alaca karanlıkta zor seçiliyordu. Sonra, köprü

havaya uçtu. Gus, Fransızların köprüye patlayıcı yerleştirdiklerini anladı. İnsan vücudu parçaları havada uçuşurken köprünün kuzey kemeri, moloz yığını hâlinde suya battı.

Sonra her şey sessizleşti.

Gus, karargâhtaki bir ot şiltenin üzerine uzandı ve kırk sekiz saattir ilk defa biraz uyudu. Almanların şafak ateşiyle uyandı. Çapaklı mahmur gözlerle dikiş makinesi fabrikasından fırladı ve nehir kıyısına koştu.

Haziran sabahının inci beyazı aydınlığında Almanların, nehrin kuzey yakasının tamamını ele geçirdiklerini ve cehennemî yakınlıktaki bir mesafeden güney kıyısındaki Amerikan mevzilerini bombaladıklarını gördü.

Bütün gece ayakta olan adamların yerine biraz uyumuş olanları yerleştirdi ve nehir kıyısındaki binaların arkasında kalmaya çalışarak mevziden mevziye koşturdu. Siperlenmeyi geliştirecek önerilerde bulundu –silahları daha küçük pencerelere çektirdi; adamlarını, uçuşan veya silahların iki yanına yığılan molozlardan korumak için oluklu tenekeden levhalar yerleştirtti. Fakat adamlarının kendilerini korumaları için en iyi yöntem, düşman topçularına dünyayı zindan etmekti. "Şu piçlere dünyanın kaç bucak olduğunu gösterin," dedi.

Askerler hevesle ateşe başladılar. Hotchkiss, 4.000 metre menzile, dakikada 450 mermi yağdırdı ve nehrin öbür yakasında oldukça etkili oldu. Stokes havan o kadar etkili değildi; çünkü yukarı ve ileri yörüngesi, siper savaşı için uygundu, düz çizgide atış için çok etkin değildi.

Ancak tüfek bombaları, kısa mesafede büyük tahribat yaratıyordu.

İki taraf da birbirine, bir fıçının içinde çıplak yumrukla dövüşen boksörler gibi vuruyordu. Ateşlenen mühimmatın yarattığı gürültü, sağır edici bir ses seviyesinin altına asla düşmüyordu. Binalar yıkılıyor, askerler acı içinde çığlıklar atıyor, kanla kaplanmış sedyeleri taşıyan sıhhiyeciler nehir kıyısı ile revir arasında mekik dokuyor; dağıtıcılar, silah başındaki askerlere cephane ve sıcak kahve taşıyorlardı.

Gün ilerlerken Gus, beyninin gerisinde, korkmadığını fark etti. Bunu sık sık düşünmüyordu –yapacak o kadar çok şey vardı ki. Gün ortasında, kısacık bir an için, dikiş makinesi fabrikasının kantininde durdu, öğle yemeği niyetine şekerli ve sütlü kahvesini yuvarlarken nasıl acayip bir insana dönüştüğüne hayret etti.

Top ateşi altında binadan binaya koşup adamlarına, düşmana dünyanın kaç bucak olduğunu göstermeleri emri veren kişi, gerçekten Gus Dewar olabilir miydi? Bu adam, cesaretini kaybederek arkasına dönüp muharebe alanından kaçmaktan korkan adamdı. Ama muharebe sırasında, aklı

adamlarının güvenliğiyle o kadar meşguldü ki kendi güvenliği aklına bile gelmiyordu. Bu nasıl olmuştu? O sırada bir onbaşı geldi; tabyasının, aşırı ısınmış Hotchkiss namlusunu değiştirmek için gerekli özel anahtarı kaybettiğini bildirdi. Gus son yudum kahveyi de yuvarladı ve sorunu çözmek için fırladı.

O gece bir anlık bir kederle boğuştu. Alaca karanlıkta kırık bir pencereden dışarı, Chuck Dixon'ın kıyıda öldüğü noktaya bakmış bulundu. Artık Chuck'ın havaya fırlayan toprak içinde kaybolduğu anın şoku içinde değildi: Son üç günde çok fazla ölüm ve çok fazla tahribat görmüştü. Şimdi onu sarsan asıl şey, farklı bir tür şoktu: Bir gün Chuck'ın anne ve babası ve Buffalo Bankasının sahibi Albert ve Emmeline ile Chuck'ın, Amerika'nın savaşa girmesini –muhtemelen şimdi başına gelen şeyin olmasından korktuğu için– istemeyen karısı Doris'le konuşmak zorunda kalacaktı. Gus onlara ne anlatacaktı? Şöyle diyecekti: "Chuck cesurca savaştı." Değil mi? Ama Chuck savaşmamıştı ki! İlk muharebesinin ilk dakikasında, tek bir el ateş bile etmeden ölmüştü. Chuck bir korkak olsa bile bir şey fark etmezdi, sonuç değişmeyecekti, hayatı heba olup gidivermişti.

Gus, düşüncelere dalmış o noktaya bakarken demir yolu köprüsü üzerindeki bir hareket gözüne takıldı.

Bir an için kalbi durdu sanki. Köprünün öbür ucundan gelen adamlar vardı. Sahra grisi üniformalarıyla yarı karanlıkta zor bela görülebiliyorlardı. Demir yolunun traversleri ve çakılı üzerinde tökezleye tökezleye koşuyorlardı; miğferleri kömür kovasına benziyordu ve tüfeklerini yere yakın bir seviyede taşıyorlardı. Bunlar Almandı.

Gus, bir bahçe duvarının ardında ve en yakınındaki makineli tüfek tabyasına koştu. Ekip, Alman saldırısını fark etmemişti. Gus, nişancının omzuna dokundu. "Köprüye ateş et!" diye bağırdı. "Bak – Almanlar!" Nişancı namluyu çevirdi ve yeni hedefe nişanladı.

Gus, rastgele bir askere işaret etti. "Karargâha koş ve doğu köprüsü üzerinden düşman baskını olduğunu bildir," diye bağırdı. "Çabuk, çabuk!"

Bir çavuş buldu. "Herkesin köprüye ateş etmesini sağla," dedi. "Çabuk git!"

Batı yönüne koştu. Ağır makineli tüfekler hemen döndürülemiyordu – Hotchkiss'in ağırlığı, üçayakla birlikte kırk kilo geliyordu– ama tüfek bombacılarına ve havan ekiplerine köprüyü savunabilecekleri yeni bir pozisyona geçmelerini söyledi.

Almanlar biçiliyorlardı ama kararlıydılar ve gelmeye devam ediyorlardı. Dürbününden bakan Gus, binbaşı üniforması içinde ve tanıdık gelen bir

Alman'ı fark etti. Savaş öncesinde tanıştığı biri olup olamayacağını merak etti. Ve Gus bakarken binbaşı vurulup yere yığıldı.

Almanlar, kendi topçularının muazzam bir yaylım ateşiyle destekleniyorlardı. Sanki Kuzey kıyıdaki tüm silahlar, demir yolunun geçtiği köprünün güney ucuna, Amerikalıların yoğun olduğu noktaya nişan almışlardı. Gus, adamlarının birbiri ardına teker teker vurulduğunu gördü; ölen veya yaralanan her adamın yerine hemen yeni birini yerleştirdi ve ateş etmede hemen hemen hiç kesinti olmadı.

Almanlar koşmayı bırakıp ölen yoldaşlarının sınırlı siperine mevzilenmeye başladılar; en cesurları ilerlemeye çalıştı ama onlar da çabucak devrildi.

Hava kararda ama çarpışmada bir değişiklik olamadı; iki taraf da azami güçleriyle ateşe devam ettiler. Düşman, ateşlenen silahların ve patlayan bombaların ışığında hayal meyal seçilebilen şekillere dönüştü. Gus, bu baskının nehri başka bir noktadan geçmeye çalışanları örtmek için bir aldatmaca olmadığından emindi ve ağır silahların bazılarını yeni pozisyonlara getirdi.

Ne kazanan belliydi ne de kaybeden ama nihayet, Almanlar çekilmeye başladılar. Köprünün üzerinde, sedye taşıyan sıhhiye ekiplerini gören Gus, adamlarına ateşi kesmelerini emretti.

Cevaben, Almanlar da ateş etmeyi kestiler.

"Kudretli İsa," dedi Gus, kendi kendine. "Sanırım onları yendik."

[VI]

Bir Amerikan mermisi Walter'ın kaval kemiğini kırdı. Demir yolu üstünde acı içinde kıvranıyordu ve adamlarının çekildiğini, silahların sustuğunu görünce çok daha büyük bir acı hissetti; başaramadığını anlamıştı.

Onu sedyenin üzerine kaldırırlarken acıyla bağırdı; yaralıların bağırması askerin morali için iyi değildi ama attığı çığlığa engel olamadı.

Onu bir aracın arkasına atıp kasabadan çıkardılar ve revire götürdüler; birisi ona morfin verdi, Walter kendinden geçti.

Uyandığında bacağı alçıdaydı. Yatağının yanından geçen herkese savaşın gidişatı hakkında sorular sordu ama Gottfried von Kessel onun yaralarına bakıp sadistçe keyiflenmek için yanına gelinceye kadar detaylı bir bilgi alamadı. Von Kessel'ın dediğine göre Alman ordusu Marne'ı, Chateau-Thierry'de geçmekten vazgeçmişti. Belki başka bir noktayı deneyeceklerdi.

Ertesi gün, eve gönderilmek üzere trene bindirilmeden hemen önce,

ABD Üçüncü Bölüğüne ait temel silahların yetiştiğini ve Marne'ın güney kıyısı boyunca mevzilendiğini öğrendi.

Yaralı yoldaşlarından biri de Bois de Belleau kasabası yakınındaki ormanlık alanda cereyan eden kanlı muharebeyi anlattı. İki taraftan da korkunç kayıplar olmuştu ama Amerikalılar kazanmıştı.

Berlin'e döndüğünde gazeteler Alman zaferlerini anlatıyordu ama haritalardaki çizgiler Paris'in yakınından bile geçmiyordu. Walter, buruk buruk, bahar taarruzunun başarısız olduğu sonucuna vardı.

Hastaneden taburcu edildi ve nekahet dönemi için ailesinin evindeki eski odasına gönderildi.

8 Ağustos günü başlayan, Amiens'teki Müttefik Taarruzu'nda[6] beş yüz tane *yeni tank* kullanıldı. Demir kaplı bu zırhlı araçlar rahat yüzü görmedi ama durdurulmaları da mümkün olmadı ve İngilizler, bir günde 12 kilometre mesafe katettiler.

Sadece on iki kilometreydi ama Walter, gelgitin yön değiştirdiğinden kuşkulanıyordu ve babasının yüzündeki ifadeden, yaşlı adamın da aynı şekilde hissettiğini anlıyordu. Şimdi Berlin'de hiç kimse savaşı kazanmaktan söz etmiyordu.

Eylül sonunda bir gece Otto eve geldiğinde sanki birisi ölmüş gibi görünüyordu. Her zamanki doğal taşkınlıklarından geriye hiçbir şey kalmamıştı. Walter onun ağlayıp ağlamayacağını bile düşündü.

"Kayzer Berlin'e döndü," dedi Otto.

Walter Kayzerin, ordu karargâhı olarak kullanılan ve *Spa* denilen bir Belçika dağ tesisinde olduğunu biliyordu. "Neden geri dönmüş?" diye sordu.

Otto'nun sesi, sanki söyleyeceği şeyi normal sesle söylemeye katlanamayacakmış gibi, bir fısıltıya dönüştü. "Ludendorff, ateşkes istedi."

[6] Paris'in 120 km kuzeyindeki bir şehrin adıyla anılan ve 1. Dünya Savaşı'nda sonun başlangıcı olan Müttefik Taarruzu (çev. notu).

OTUZ İKİ

Ekim 1918

Maud, şimdi Savaş Bakanlığında çalışan arkadaşı Lord Remarc ile Ritz Otel'de öğle yemeği yiyordu. Johnny, lavanta renginde yeni bir yelek giymişti. *Pot-au-feu* servisinde Maud sordu: "Sence gerçekten savaşın sonu geliyor mu?"

"Herkes öyle olduğunu düşünüyor," dedi Johnny. "Almanların bu seneki kaybı yedi yüz bin. Bu durum devam edemez."

Maud, o yedi yüz bin içinde Walter'ın da bulunup bulunmadığını merak etti. Ölmüş olabileceğini biliyordu ve bu düşünce, kalbinin olması gereken yerde soğuk bir kütle gibi oturuyordu. Stockholm'deki şiir gibi ikinci balayından sonra ondan hiçbir haber alamamıştı. Şimdiki vazifesinin onu, mektup yazabileceği tarafsız ülkelere götürmediğini tahmin ediyordu. Daha da korkunç bir ihtimal, belki de Almanya'nın son bir *ya hep ya hiç taarruzu* için muharebe meydanına dönmüştü. Bu düşünceler, ruh sağlığını bozan düşüncelerdi ama gerçekçiydiler. O kadar çok kadın sevdiklerini kaybetmişti ki... kocalar, erkek kardeşler, oğullar, nişanlılar. Böyle acıların her gün yaşandığı dört yılı hep birlikte yaşamışlardı. Artık fazlasıyla kötümser olmamak mümkün değildi. Acı ve keder, âdeta kural hâline gelmişti.

Yemek kâsesini önünden itti. "Barış ümit etmek için başka bir neden var mı?"

"Evet. Şimdi Almanya'nın yeni bir şansölyesi var ve Başkan Wilson'a bir mektup yazarak Wilson'ın ünlü on dört maddesini temel alacak bir ateşkes istemiş."

"İşte bu ümit vadediyor! Peki, Wilson kabul etmiş mi?"

"Hayır. Önce Almanya'nın fethettiği tüm topraklardan çekilmesini istemiş."

"Bizim hükûmet ne düşünüyor?"

"Lloyd George hop oturup hop kalkıyor. Almanlar Amerika'ya, Müttefikler içindeki en kıdemli ortakmış muamelesi yapıyor –ve Başkan Wilson da bize danışmadan barış yapabilirmiş gibi davranıyor."

"Bu önemli mi?"

"Korkarım önemli. Bizim hükûmet Wilson'ın on dört ilkesiyle pek de hemfikir değil."

Maud başını salladı. "Sanırım, sömürge halklarının kendi hükûmetlerinde söz hakkından bahseden beşinci ilkeye karşıyız."

"Aynen. Yani Rodezya, Barbados ve Hindistan ne olacak? Onları medenileştirmeden önce yerli halkın fikrini almamız beklenemez ki! Amerikalıların liberalliği fazla uçuk! İkinci ilkeye de kesinlikle karşıyız: Savaş ve barışta denizler özgür olacakmış. İngilizlerin askerî gücü donanmaya bağlıdır. Deniz yoluyla ticareti bloke etmemiz engellenecek olsa Almanları aç bırakıp teslimiyete zorlayamazdık."

"Fransızlar bu işe ne diyor?"

Johnny sırıttı. "Wilson'ın, *Her Şeye Kadir*'in yerine geçmeye çalıştığını söylemiş, Clemenceau. 'O bile sadece on emir verdi,' demiş."

"Edindiğim izlenimlere göre aslında sıradan İngilizlerin çoğu Wilson'ı ve ilkelerini seviyor."

Johnny başını salladı. "Ve Avrupalı liderlerin Amerikan başkanına barış diye tutturmamasını söyleyecek cesaretleri yok."

Maud, inanmaya o kadar hazırdı ki kendi kendinden korktu ve kendine, henüz mutlu olmaya kalkmamasını söyledi. Arkasından çok ağır bir hayal kırıklığı gelebilirdi.

Bir garson, *Sole Waleska*[1] getirdi ve Johnny'nin yeleğine hayran hayran baktı.

Maud, diğer endişe kaynağına geçti. "Fitz'den ne haberler alıyorsun?" diye sordu. Ağabeyinin Rusya görevi, gizli bir görevdi ama Maud'a güvenip sırrını açmıştı ve Johnny de ona haber getiriyordu.

"Kazak lider tam bir hayal kırıklığı oldu. Fitz onunla bir anlaşma yaptı ve bir süre ona para ödedi ama adam, zorbadan başka bir şey değil. Fitz gene de orada kalıyor ve Rusları, Bolşevikleri başlarından atmaya teşvik edebileceğini umuyor. Bu arada Lenin, hükûmeti Petrograd'dan Moskova'ya taşıdı; bir işgale uğramak açısından orada kendini daha güvende hissediyor olmalı."

"Bolşevikler devrilse bile yeni bir rejim Almanya'ya karşı savaşı tekrar

[1] Dil balığı ve ıstakozla yapılan popüler bir yemek (çev. notu).

başlatır mı?"

"Gerçekçi bir cevap istersen, hayır," dedi Johnny, bir yudum *Chablis*[2] içerken. "Fakat İngiliz hükûmetindeki çok güçlü birçok kişi Bolşeviklerden nefret ediyor."

"Neden?"

"Lenin rejimi gaddar da ondan."

"Çar da öyleydi ama Winston Churchill onu alaşağı etmek için kumpas kurmaya kalkmadı."

"Alttan alta, Bolşevizm orada başarılı olursa buraya da gelmesinden korkuyorlar."

"Eh, eğer başarılı olursa neden gelmesin?"

"Johnny omuz silkti. "Ağabeyin gibi adamlardan olaya böyle bakmasını bekleyemezsin."

"Hayır, bekleyemem," dedi Maud. "Acaba şimdi ne yapıyor?"

[II]

"Rusya'dayız!" dedi Billy Williams, gemi rıhtıma yanaştığında dok işçilerinin sesini duyunca. "Dinine yandığımın Rusya'sında ne arıyoruz biz?"

"Nasıl Rusya'da olabiliriz ki?" dedi Tommy Griffiths. "Rusya doğuda. Biz ise haftalardır batıya doğru yol alıyorduk."

"Dünyanın öbür yarısını dolanıp diğer taraftan geldik.

Tommy ikna olmamıştı. Küpeşteye yaslanıp etrafa bakındı. "İnsanlar biraz Çinli gibi görünüyor."

"Ama Rusça konuşuyorlar. Hani kart oyununda Ponti biraderlere madik atıp sonra da sıvışan seyis Peshkov vardı ya, onun gibi."

Tommy kulak verdi. "Heya, haklısın. Eh, ben bunu hiç düşünemezdim."

"Burası Sibirya olmalı," dedi Billy. "Neden bu kadar nalet bir soğuk var diye şaşmamak lazım."

Birkaç dakika sonra Vladivostok'ta olduklarını öğrendiler.

Kasabanın ortasında uygun adım ilerleyen Aberowen Pals, insanların pek de umurunda olmadı. Hâlihazırda burada binlerce üniformalı asker vardı. Çoğunluğu Japon'du ama Amerikalı, Çek veya diğer milletlerden olanlar da vardı. Şehrin limanı işlekti, tramvayların işlediği geniş bulvarlar boyunca modern oteller, tiyatrolar ve yüzlerce dükkân yer alıyordu. Cardiff'e çok benzediğini düşündü Billy, sadece çok daha soğuktu.

[2] Fransa'nın Burgundy bölgesinin en kuzey ucundaki bir köy ve köyün ürettiği dünyanın en ünlü beyaz şaraplarından biri (çev. notu).

Koğuşlara vardıklarında, buraya gemiyle Hong Kong'dan gelmiş ve daha yaşlı Londralılardan oluşan bir taburla karşılaştılar. *Mantıklı*, diye düşündü Billy. *Bütün antika herifleri bu gözden ırak bölgeye göndermek gayet mantıklı.* Fakat Aberowen Pals'in, verdiği kayıplarla sayıları azalmış olsa da savaş alanında pişmiş bir muharip çekirdeği vardı. Onları Fransa'dan çekip dünyanın öbür yarım küresine gönderen ipler kimlerin elindeydi acaba?

Çok geçmeden öğrendi. Akşam yemeğinden sonra –emekliliği gelmiş gamsızlıkta bir adam olan– tugay komutanı, Albay Kont Fitzherbert'in onlara bir konuşma yapacağını söyledi.

Çok katlı mağazaların sahibi Yüzbaşı Gwyn Evans, bir zamanlar domuz yağı tenekelerinin ambalajı olmuş ahşap bir kasa getirdi. Fitz, aksak bacağından dolayı pek kolayca kasanın üstüne çıkamadı. Billy en ufak bir duygudaşlık hissetmeden seyretti; şefkat ve merhametini, Kont'un kömürünü kazarken yaralanan ve şimdi sakat kalan *Güdük* Pugh gibi eski madencilere saklıyordu.

Fitz, filinta gibi giyinen, sıradan adam ve kadınları sömüren, kibirli, küstah ve merhametsiz bir insandı. Ne yazık ki Almanlar onu, kalbinden değil, de bacağından vurmuşlardı.

"Görevimiz dört aşamalı," diye başladı Fitz, altı yüz adama duyurabilmek için sesini yükselterek. "İlki, kendi malımızı korumak için buradayız. Rıhtımdan çıktığınızda demir yolu yan hatları dikkatinizi çektiyse askerler tarafından korunan malzeme yığınlarını görmüşsünüzdür. O kırk dönümlük arazide, Rusya bizim müttefikimizken Britanya ve Birleşik Devletler tarafından buraya gönderilmiş altı yüz bin ton cephane ve askeri malzeme var. Şimdi Bolşevikler Almanya ile barış imzaladılar; parasını bizim insanlarımızın ödediği mermilerin Bolşeviklerin eline geçmesini istemiyoruz."

"Bu çok anlamsız," dedi Billy, Tommy ve yakınındaki diğerlerinin duyabileceği kadar yüksek bir sesle. "Bizi ta buraya kadar getireceklerine neden malzemeleri gemiye yükleyip geri götürmüyorlar?"

Fitz, rahatsız olmuş gibi sesin geldiği tarafa baktı ama sözüne devam etti.

"İkincisi, burada birçok Çek milliyetçisi var; bazıları savaş esirleri, diğerleri savaş öncesinde burada çalışıyormuş; kendilerine bir Çek Lejyonu oluşturmuşlar ve Vladivostok'tan bir gemiye binip Fransa'daki kuvvetlerimize katılmaya çalışıyorlar. Ancak Bolşevikler tarafından canlarından bezdirilmişler ve bizim görevimiz, onları buradan çıkarmak. Yerel Kazak topluluğunun liderleri bu çabamızda bize yardım edecekler."

"Yerel Kazak topluluğunun liderleri mi?" dedi Billy. "Bu adam kimi kandırıyor? Kazaklar nalet haydutlardır."

Fitz, Billy'nin muhalif çıkışını bir kere daha duydu. Bu sefer Yüzbaşı Evans da kızmış gibiydi; kalabalığın arasında yürüyüp Billy ve grubunun yakınında dikildi.

"Burada, Sibirya'da, sekiz yüz bin Avusturyalı ve Alman esir var ve barış antlaşmasından beri de serbest kaldılar. Onların Avrupa'daki savaşa dönmelerine engel olmalıyız. Ve sonuncusu: Almanların Rusya'nın güneyindeki Bakü petrollerine göz koyduklarından şüpheleniyoruz. O petrol yataklarına ulaşmalarına asla izin verilmemeli."

"Bana öyle geliyor ki Bakü buradan çok uzakta," dedi Billy.

Tugay komutanı tatlı tatlı sordu. "Askerlerden sorusu olan var mı?"

Fitz ona ter ters baktı ama artık çok geçti.

"Bu konuda gazetelerde hiçbir şey okumadım," dedi Billy.

"Askeri görevlerin pek çoğu gibi bu da gizli bir görev ve eve yazacağınız mektuplarda nerede olduğunuzu söylemenize izin verilmeyecek."

"Biz Rusya ile savaşta mıyız efendim?"

"Hayır, değiliz," dedi Fitz, kasten Billy'ye bakmadan. Belki de şimdi Billy'nin onu, barış teklifi konusunda Calvary Gospel Hall'daki toplantıda nasıl bozduğunu hatırlamıştı. "Çavuş Williams'tan başka sorusu olan var mı?"

Billy ısrar etti. "Bolşevik Hükûmeti devirmeye mi çalışıyoruz?"

Askerler arasında huzursuz bir mırıltı dolaştı; çünkü çoğunun Devrime karşı sevgisi vardı.

"Bolşevik bir hükûmet yok," dedi Fitz, yapmacık bir bıkkınlıkla. "Moskova'daki rejim, Majesteleri Kral tarafından tanınmadı."

"Bizim görevimiz Parlamento tarafından onaylandı mı?

Tugay komutanı sıkıntılı görünüyordu –bu tip sorular beklememişti.

"Senin bu kadar soru sorman yeter Çavuş," dedi Yüzbaşı Evans. "Diğerlerinin de soru sormasına fırsat ver."

Fakat Fitz, çenesini kapatması gerektiğini düşünecek kadar akıllı değildi. Anlaşılan Billy'nin, koyu bir düzen karşıtı babadan öğrendiği tartışma becerilerinin, kendisininkinde daha üstün olduğunu hatırlamamıştı. "Askerî görevler, Parlamentodan değil, Savaş Bakanlığından onay alıyor," dedi Fitz.

"Yani bu görev bizim seçtiğimiz vekillerden bile gizli tutuldu!" dedi Billy öfkeli öfkeli.

Tommy, endişeyle mırıldandı. "Dikkatli ol artık, ahbap."

"İster istemez öyle," dedi Fitz, Billy'ye.

Billy, Tommy'nin tavsiyesini duymazdan geldi –şimdi çok öfkeliydi. Ayağa kalktı; herkesin duyacağı netlikte ve yüksek sesle konuştu: "Efendim, yaptığımız şey yasal mı?"

Fitz'in rengi değişti; Billy, bir gol attığını biliyordu.

"Elbette yasal..." diye başladı Fitz.

"Eğer görevimiz, İngiliz veya Rus halkı tarafından onaylanmamışsa nasıl yasal olabilir?" diye sözünü kesti Billy.

"Otur yerine çavuş," dedi Yüzbaşı Evans. "Burası senin kahrolası İşçi Partisi toplantılarından biri değil. Tek kelime daha edersen ceza alacaksın."

Billy durumdan memnun olarak yerine oturdu. O, söyleyeceğini söylemişti.

"Buraya, icra kolu Sibirya'nın batı sınırındaki Omsk'ta üslenmiş beş kişilik bir yönetim kurulu olan Tüm-Rusya Geçici Hükûmeti tarafından davet edildik ve biz, buradan sonra işte oraya, Omsk'a gidiyoruz," dedi Fitz, sözünü bitirirken.

[III]

Alaca karanlıktı. Lev Peshkov, Vladivostok'taki Trans-Sibirya Demir Yolu'nun en dibindeki bir yükleme yerinde, tir tir titreyerek bekliyordu. Üniformasının üzerine bir de kaput giymişti ama Sibirya, o güne kadar bulunduğu en soğuk yerdi.

Rusya'da olduğu için tepesi atmış vaziyetteydi. Dört yıl önce buradan kaçtığı için şanslıydı ve hatta zengin bir Amerikalı aileye damat olduğu için daha da şanslıydı. Ve şimdi, buraya geri dönmüştü –sırf bir kız yüzünden. Kendi kendine soruyordu: *Neyim var benim? Neden hiçbir şeyden tatmin olmuyorum?*

Büyük bir kapı açıldı ve malzeme deposundan, bir katırın çektiği bir araba çıktı. Lev, arabadaki İngiliz askerinin yanındaki oturma yerine atladı. "Heya hey, Sid," dedi.

"Wotcher[3]," dedi Sid. Kırk yaşlarında, yüzü erken kırışmış, ağzında sürekli bir sigara taşıyan, ince yapılı bir adamdı. Güney Galler veya New York'un kuzeyinden çok farklı, Doğu Londralı şivesiyle İngilizce konuşuyordu. Önceleri Lev onu çok zor anlıyordu.

"Viskin var mı?"

"I-ıh, sadece teneke teneke kakao."

Lev dönüp arabanın içine eğildi, su geçirmez brandanın kıyısını kaldırdı. Sid'in dalga geçtiğinden emindi. Üzerinde *Fry's Çikolata ve Kakao* yazan bir mukavva kutu gördü. "Kazaklar buna pek rağbet etmezler," dedi Lev.

"Altına bak."

[3] "Nasıl gidiyor?" veya "N'aber?" anlamında argo bir selamlama kelimesi (çev. notu).

Lev kutuyu bir kenara ittirdi ve farklı bir etiket gördü: *Teacher's Highland Cream – Perfection of Old Scotch Whisky.*

"Kaç tane var?" diye sordu Lev.

"On iki kutu."

Lev brandayı örttü. "Kakaodan daha iyi," dedi.

Sid'i, şehir merkezinden uzağa yönlendirdi. Takip eden kimse olup olmadığını anlamak için sık sık arkasına baktı ve kıdemli bir ABD subayı gördüğü zamanlarda vesveseye kapıldı. Ama onları durdurup sorgulayan olmadı. Vladivostok, Bolşeviklerden kaçan göçmenlerle doluydu ve pek çoğu yanlarında dünya kadar para taşıyordu. Bu insanlar paralarını sanki yarın hiç gelmeyecekmiş gibi harcıyorlardı; çoğu için belki de bir *yarın* yoktu aslında. Sonuç olarak da dükkânlar iyi iş yapıyordu ve caddeler, mal teslimatı yapan, kendilerininki gibi arabalarla doluydu. Rusya'da her şey kıttı. Dükkânlarda satışa sunulan hemen her şey ya Çin'den kaçak yollarla geliyor ya da Sid'in İskoç viskileri gibi ordudan çalınıyordu.

Lev, yanında küçük kızıyla yürüyen bir kadın gördü ve Daisy'yi düşündü. Kızını özledi. Daisy şimdi hem yürüyor hem de konuşuyor, dünyayı keşfetmeye çalışıyordu. Herkesin, hatta Josef Vyalov'un bile içini eriten bir dudak büküşü vardı. Lev kızını altı aydır görmemişti. Daisy şimdi iki buçuk yaşındaydı ve o görmeyeli çok değişmiş olmalıydı.

Marga'yı da özledi. Rüyalarına giren kadın oydu: Marga'nın, yatakta yanı başında kıvranan çıplak vücudu. Bütün bunlar Marga yüzündendi; kayınpederiyle başı belaya girmiş ve kendini Sibirya'da bulmuştu; gelgelelim gene de Marga'yı tekrar görmek için içi gidiyordu.

"Zaafların var mı Sid?" diye sordu Lev. Az konuşan Sid ile daha yakın bir arkadaşlık kurması gerektiğini hissediyordu; suç ortaklarının birbirlerine güvenmeleri gerekirdi.

"I-ıh," dedi Sid. "Sadece para."

"Paraya olan düşkünlüğün, seni tehlikeye atılmaya zorlar mı?"

"I-ıh, sadece hırsızlık."

"Peki, hırsızlık başını belaya sokuyor mu?"

"Pek sayılmaz. Bir kere. Hapis. Sadece altı ay."

"Benim zaafım kadınlar."

"Sahi?"

Lev, İngilizlerin cevap aldıkça soru sorma huyuna alışmıştı. "Evet," dedi. "Onlara karşı koyamıyorum. Bir gece kulübüne kolumda güzel bir kızla girmem gerekiyor."

"Deme?"

"Evet, kendime hâkim olamıyorum."

Araba rıhtım bölgesine girdi: toprak yollar, denizci pansiyonları, ne adı ne de adresi olan yerler. Sid gergin görünüyordu. "Silahın var, de mi?" dedi Lev.

"I-ıh," dedi Sid. "Sadece bu." Paltosunu geri itti ve kemerine taktığı, namlusu bir metreden uzun görünen devasa bir silah gösterdi.

Lev, böyle bir silahı hiç görmemişti. "Bu ne biçim bir şey böyle?"

"Webley-Mars. Dünyanın en güçlü tabancası. Nadir bulunur."

"Tetiği çekmene bile gerek yok –şöyle bir sallasan korkudan milletin ödü patlar."

Şehrin bu bölgesinde, caddelerdeki karı kürümek için ücretli çalıştırılan hiç kimse yoktu. Araba, kendilerinden önce geçen arabaların teker izlerini takip ediyor, az kullanılmış yollarda ise buzda kayıyordu. Rusya'da olmak Lev'e ağabeyini hatırlattı. Grigori'ye Amerika bileti göndermek için verdiği sözü unutmuş değildi. Ordudan çaldığı malları Kazaklara satarak iyi para kazanıyordu. Bugün kazanacağı para Grigori'nin biletine yetecek bir miktar olacaktı. Kısa hayatı boyunca bir sürü kötü şey yapmıştı ama ağabeyine olan borcunu telafi edebilirse kendini daha iyi hissedecekti.

Bir sokak boyunca ilerlediler ve alçak bir binanın arkasına döndüler. Lev, mukavva kutudan bir şişe İskoç viskisi aldı. "Sen burada kal, malımıza göz kulak ol," dedi, Sid'e. "Yoksa geri geldiğimizde uçmuş olur."

"Merak etme," dedi Sid. Ama tedirgin görünüyordu.

Lev kaputunun altına uzandı ve kemerine takılı kılıfında duran, yarı otomatik Colt .45 tabancasına dokundu; sonra arka kapıdan içeri girdi.

Burası, Sibirya'da taverna sayılan bir yerdi. İçinde birkaç masa ve sandalye bulunan küçük bir salondan ibaretti. Bar tezgâhı yoktu ama açık bir kapıdan, raflarında şişeler ve variller olan pis bir mutfak görünüyordu. Kütük ateşinin başında, paçavraya dönmüş kürkler içinde üç adam oturuyordu. Lev, ortadaki adamı tanıdı: Sotnik adıyla bilinen bir adamdı; paçaları çizmelerinin içine sokulmuş çuval gibi bir pantolon giymişti, elmacık kemikleri çıkıktı ve çekik gözlüydü, gösterişli bir bıyığı ve favorileri vardı, havanın soğuğundan yüzü kızarmış ve buruşmuştu ve yirmi beşle elli beş arasında bir yaşı olabilirdi.

Lev, adamların hepsiyle el sıkıştı. Şişenin tıpasını çıkardı; adamlardan biri –muhtemelen tavernanın sahibi– hepsi birbirinden farklı dört bardak getirdi. Lev bardaklara bol bol içki doldurdu, hep birlikte içtiler.

"Dünyanın en iyi viskisi," dedi Lev, Rusça konuşarak. "Dağlardan inen derelerinin suyu, safi erimiş kar olan ve Sibirya gibi soğuk bir ülkeden geli-

yor. Ve ne yazık ki çok pahalı."

Sotnik'in yüzünde hiçbir ifade yoktu. "Kaç para?"

Lev, onun tekrar pazarlığa başlamasına izin vermeyecekti. "Dün kabul ettiğin fiyat," dedi. "Sadece altın ruble, başkası olmaz."

"Kaç şişe?"

"Yüz kırk dört."

"Neredeler?"

"Yakında."

"Dikkatli olmalısın. Buralarda hırsızlar dolaşır."

Bu bir uyarı veya tehdit olabilirdi. Lev, ifadedeki muğlaklığın kasti olduğunu düşündü. "Hırsızları bilirim," dedi. "Ben de onlardan biriyim."

Sotnik, iki yoldaşına baktı; sonra, biraz durdu ve güldü.

Diğerleri de güldüler.

Lev, ikinci defa bardakları doldurdu. "Merak etmeyin," dedi. "Viskiniz güvende –bir silah namlusunun arkasında." Bu da muğlak bir ifadeydi. Hem bir güvence hem de bir uyarı sayılabilirdi.

"Güzel," dedi Sotnik.

Lev, viskisini içtikten sonra saatine baktı. "Askerî polis devriyesi yakında buralarda olur," dedi, yalan söyleyerek. "Gitmem lazım."

"Bir içki daha iç," dedi Sotnik.

Lev ayağa kalktı. "Viskiyi istiyor musun?" dedi, rahatsız olduğunu belli ederek. "Kolayca başka birine satabilirim." Bu doğruydu. Alkollü içkiyi her zaman kolayca satabilirdi.

"Alıyorum."

"Para masaya."

Sotnik, yerden bir eyer torbası aldı ve beş rublelik paraları saymaya başladı. Anlaştıkları fiyat, bir düzine şişe için altmış rubleydi. Sotnik, madeni paraları yavaş yavaş, altmış rublelik gruplar hâlinde ve on iki grup oluşturana kadar masaya koydu. Lev onun 144'e kadar saymayı bilmediğini düşündü.

Sotnik saymayı bitirince Lev'e baktı. Lev başını salladı. Sotnik paraları eyer torbasına koydu.

Dışarı çıktılar. Para torbasını Sotnik taşıyordu. Gece olmuştu ama ay çıkmıştı ve ortalık rahatça görülebiliyordu. Lev, Sid ile İngilizce konuştu: "Arabada kal ve gözünü dört aç." Yasa dışı bir alışverişte bu an, her zaman en tehlikeli andı –alıcı, parayı vermeden mala el koyabilirdi. Lev'in, Grigori'nin bilet parasını tehlikeye atmaya niyeti yoktu.

Arabanın üstündeki brandayı açtı, üç kutu kakaoyu yana itti ve İskoç

viskileri ortaya çıktı. Bir kutu viskiyi aldı ve yere, Sotnik'in ayağının dibine bıraktı.

Diğer Kazak arabaya gitti ve kutulardan birine uzandı.

"Hayır," dedi Lev. Sotnik'e baktı. "Torba," dedi.

Uzun bir duraksama oldu.

Arabadaki yerinde oturan Sid, paltosunun önünü açtı ve silahını gösterdi.

Sotnik torbayı Lev'e verdi.

Lev torbanın içine baktı ve parayı saymamaya karar verdi. Sotnik sinsice birkaç ruble yürütmüş olsa mutlaka fark ederdi. Torbayı Sid'e uzattı; sonra da arabadaki yükü indirmek için Kazaklara yardım etti.

Hepsiyle el sıkıştı ve tam arabaya binmek üzereyken Sotnik onu durdurdu. "Bak," dedi, açılmış kutuyu göstererek. "Bir şişe eksik."

Eksik dediği şişe tavernadaki masanın üstündeydi ve Sonik bunu biliyordu. Neden tam da bu aşamada bir münakaşa çıkarmaya çalışıyordu? Bu çok tehlikeliydi.

Lev, Sid ile tekrar İngilizce konuştu: "Bana bir beş ruble ver."

Sid torbayı açtı ve beş rubleyi Lev'e uzattı.

Lev, parayı avucunda tarttı ve havaya fırlattı. Para, ay ışığında döne döne parladı. Sotnik otomatik olarak uzandı ve parayı havada yakaladı, Lev de arabadaki yerine atladı.

Sid kırbacını şaklattı.

"Eyvallah," dedi Lev, araba harekete geçerken. "Viskiye ihtiyacınız olduğunda bana haber verin."

Katır, avludan dışarı çıkıp yola dönerken Lev de rahat bir nefes aldı.

"Kaç para kazandık?" diye sordu Sid.

"Anlaştığımız kadar. Her birimize üç yüz altmış ruble. Eksi, son beşlik. Onun kaybını ben üstlenirim. Bir torban var mı?"

Sid, büyük bir deri torba çıkardı. Lev, torbanın içine yetmiş iki tane metal para attı.

Amerikan subayları pansiyonunun yakınlarında, Lev arabadan atladı ve Sid'e veda etti. Odasına doğru ilerliyordu ki Yüzbaşı Hammond yanına yaklaştı. "Peshkov! Hangi cehennemdeydin?" dedi yüzbaşı. Lev, içinde 355 ruble olan bir Kazak torbası ile yakalanmamış olmayı diledi.

"Biraz dolaştım efendim."

"Hava karanlık!"

"Onun için geri döndüm."

"Seni arayıp duruyorduk. Albay seni istiyor."

"Derhâl efendim." Lev, torbayı bırakmak için odasına yöneldi. "Albay'ın ofisi bu tarafta," dedi Hammond.

"Evet efendim." Lev o yöne döndü.

Albay Markham, savaş zamanında askere alınanlardan değil, meslekten yetişme bir subaydı ve Lev'den hoşlanmıyordu; çünkü ABD ordusunun mükemmel olmasına ilişkin tutkusunun, Lev'in umurunda olmadığını düşünüyordu ki -albayın kendi deyimiyle *yüzde 110* haklıydı.

Lev, eyer torbasını albayın ofisinin dışında, kapı önüne bırakmayı düşündü ama onca parayı öylece ortada bırakmak istemedi.

"Hangi cehennemdeydin?" dedi Markham, Lev kapıdan girerken.

"Kasabayı dolaştım, efendim."

"Seni başka bir yere tayin ediyorum. İngiliz Müttefiklerimizin bir tercümana ihtiyaçları var ve seni onların emrine vermemi istediler."

Zorlu bir işe benzemiyordu. "Evet efendim."

"Onlarla birlikte Omsk'a gideceksin."

İşte bu pek kolaya benzemiyordu. Omsk, altı bin beş yüz kilometre ötede, Rusya'nın barbar kalbinin ortasındaydı. "Ne için, efendim?"

"Sana bilgi verecekler."

Lev gitmek istemiyordu. Orası evinden çok uzaktaydı. "Benden gönüllü olmamı mı istiyorsunuz, efendim?"

Albay tereddüt geçirdi ve Lev, ordudaki diğer her şey gibi bunun da *gönüllü* kabul edilecek bir görev olduğunu anladı. "Görevi reddediyorsun, öyle mi?" dedi Markham, tehditkâr bir tavırla.

"Sadece gönüllü bir görevse elbette, efendim."

"Sana durumu açıklayayım, Teğmen," dedi albay. "Eğer *gönüllü* gidersen o torbayı açıp içindekileri bana göstermeni istemeyeceğim."

Lev, içinden lanet okudu. Yapabileceği hiçbir şey yoktu. Albay fazlasıyla zekiydi. Ve torbanın içinde Grigori'nin Amerika bileti vardı.

Omsk, diye düşündü. *Canı cehenneme*.

"Memnuniyetle giderim, efendim," dedi Lev.

[IV]

Ethel üst katta, Mildred'ın dairesindeydi. İçerisi temiz ama dağınıktı: yerde oyuncaklar, kül tablasında yanan bir sigara, ateşin önünde kurutulan iç çamaşırları. "Bu gece Lloyd'a bakabilir misin?" diye sordu Ethel. Bernie ile birlikte İşçi Partisi toplantısına gideceklerdi. Lloyd şimdi hemen hemen dört yaşındaydı ve eğer ona bakan biri yoksa kolayca kendi başına yatağın-

dan inip gezmeye çıkabiliyordu.

"Elbette," dedi Mildred. Sık sık akşamları birbirlerinin çocuklarına bakıyorlardı. "Billy'den bir mektup aldım."

"İyi miymiş?"

"Evet. Ama sanırım Fransa'da değil. Siperler hakkında tek kelime etmemiş."

"Öyleyse Orta Doğu'dadır. Acaba Kudüs'ü gördü mü?" Kutsal şehir Kudüs, geçen yılın sonunda İngiliz kuvvetlerinin eline geçmişti. "Gördüyse babamız buna çok sevinecek."

"Senin için de bir mesaj var. Daha sonra sana yazacağını söylemiş. Ama diyor ki..." Elini önlüğünün cebine soktu. "Dur şunu doğru dürüst okuyayım. 'İnan bana ben bol bol burada siyaset okuyor, Rusya'da olanları öğrenmiş bulunuyorum.' Gerçekten acayip komik bir mesaj."

"Bu bir şifre," dedi Ethel. "Hep üçüncü kelimeler önemli. Bana diyor ki: 'Ben burada Rusya'da bulunuyorum.' Orada ne işi var acaba?"

"Ordumuzun Rusya'da olduğunu bilmiyordum."

"Ben de bilmiyordum. Bir şarkıdan veya kitap isminden falan bahsetmiş mi?"

"Eveeet! Nerden bildin?"

"O da bir şifre."

"Sana, birlikte söylediğiniz *Freddie in the Zoo ile birlikteyim* adlı bir şarkıyı hatırlatmamı istemiş. Hiç böyle bir şarkı duymamıştım."

"Ben de duymadım. Ama ilk harfler önemli. *Freddie in the Zoo*... Fitz anlamına geliyor!"

Bernie içeri girdi; kırmızı bir kravat takmıştı. "Derin derin uyuyor," dedi Lloyd'u kastederek.

"Mildred Billy'den bir mektup almış. Anlaşılan, Kont Fitzherbert ile birlikte Rusya'da," dedi Ethel.

"Aha!" dedi Bernie. "Ne zaman harekete geçeceklerini merak ediyordum."

"Ne demek istiyorsun?"

"Bolşeviklerle savaşmaları için asker gönderdik demek ki. Bunun olacağını biliyordum."

"Yeni Rus Hükûmetiyle savaş hâlinde miyiz yani?"

"Resmen değil, elbette." Bernie saatine baktı. "Gitmemiz lazım," dedi. Geç kalmaktan nefret ederdi.

Otobüse bindiklerinde Ethel sordu: "Gayriresmî yollardan savaşta olamayız, değil mi? Ya savaştayızdır ya da değilizdir."

"Churchill ve avanesi, İngiliz halkının Bolşeviklere karşı bir savaşı desteklemeyeceğini biliyor; onun için de gizli yollara başvuruyorlar."

"Lenin beni hayal kırıklığına uğrattı..." dedi Ethel.

"Lenin yapması gerekeni yapıyor!" dedi Bernie, onun sözünü keserek. Bernie, tutkulu bir Bolşevik taraftarıydı.

"Lenin de Çar kadar berbat bir tiran olabilir..." diye devam etti Ethel.

"Bu çok gülünç!"

"...fakat öyle bile olsa Rusya için ne yapabileceğini göstermesi için ona da bir fırsat verilmeli."

"Eh, hiç olmazsa bu konuda aynı fikirdeyiz."

"Ama o fırsatı elde edebilmesi için ne yapabileceğimizi bilmiyorum."

"Daha fazla bilgiye ihtiyacımız var."

"Billy yakında bana da yazacak. O bana detayları verir."

Ethel, hükûmetin –eğer adı böyleyse– *gizli savaşına* içerlemişti ama daha çok Billy için acılı bir endişe hissediyordu. Billy çenesini tutamazdı. Eğer ordunun yanlış bir şey yaptığını düşünürse bunu söylemeden duramazdı ve başını belaya sokardı.

Calvary Gospel Hall tıklım tıkış doluydu: İşçi Partisi savaş sırasında rağbet kazanmıştı. Bunun bir nedeni, İşçi lideri Arthur Henderson'ın da Lloyd George'un Savaş Kabinesi'nde yer almasıydı. Henderson, on iki yaşındayken bir lokomotif fabrikasında çalışmaya başlamıştı; Kabine görevindeki başarısı da Muhafazakârların, işçilerin Kabine'de görev yapacak yeterlilikte olmadığı iddialarını yerle bir etmişti.

Ethel ve Bernie, Bernie'nin bekâr günlerinden beri en yakın arkadaşı olan kırmızı suratlı Glasgowlu Jock Reid'in yanına oturdular. Toplantı başkanlığını Dr. Greenward yapıyordu. Gündemdeki ana konu, bir sonraki genel seçimlerdi. Lloyd George'un, savaş biter bitmez seçim çağrısı yapacağı dedikoduları dolaşıyordu ortalıkta. Aldgate'in İşçi Partili bir adaya ihtiyacı vardı ve Bernie de en önde gelen favoriler arasındaydı.

Bernie'ye adaylık teklif edildi ve bu teklif desteklendi. Birisi, Dr. Greenward'ı önerdi ama doktor, tıp işlerine devam etmek istediğini söyledi. Sonra, Jayne McCulley söz aldı. Jayne, ayrılık ödeneği kesildiği için Ethel ve Maud'un itiraz ettikleri ve Maud'un polislerin kollarında nezarete atıldığı günden beri parti üyesiydi. "Gazetelerde okuduğuma göre gelecek seçimlerde artık kadınlar da aday olabilecekler; onun için ben, Ethel Williams'ın aday olmasını öneriyorum," dedi Jayne.

Bir an, şaşkınlık dolu bir sessizlik oldu, sonra da herkes bir ağızdan konuşmaya başladı.

Ethel afallamıştı. Böyle bir şeyi hiç düşünmemişti. Onu tanıdığından beri Bernie, bölge MP'si olmak istiyordu. Ethel de bunu kabul etmişti. Ayrıca kadınların seçilmesi o güne kadar hiç mümkün olmamıştı. Şimdi bunun mümkün olacağından da emin değildi. İlk tepkisel eğilimi derhâl bu öneriyi reddetmek oldu.

Jayne lafını bitirmemişti. Genç ve güzel bir kadındı ama görünüşündeki yumuşaklık aldatıcıydı ve oldukça dişli bir mizacı vardı. "Bernie'ye saygı duyuyorum ama Bernie örgütçü ve o bir toplantı adamı," dedi. "Aldgate'in Liberal bir MP'si var, oldukça sevilen bir kişi ve onu yenmek zor olabilir. Fakat onun koltuğunu İşçi Partisine taşıyacak bir adaya ihtiyacımız var. East End insanlarına, 'Peşimden zafere gelin!' diyecek bir aday olmalı ve bu insanlar onu takip eder. Ethel'e ihtiyacımız var."

Kadınlar sevinçle alkışladılar; bazı erkekler hoşnutsuz bir homurdanma tuttursalar da geri kalan erkekler de alkışladılar. Ethel, eğer bu yola çıkarsa oldukça büyük bir destek göreceğini fark etti.

Ve Jayne haklıydı: Bernie, belki de o salondaki en akıllı adamdı ama herkese heyecan aşılayan bir lider değildi. Bernie, devrimlerin nasıl olduğunu ve şirketlerin neden battığını açıklayabilirdi ama Ethel, insanları bir Haçlı ordusuna katılmaya bile ikna edebilirdi.

Jock Reid ayağa kalkıp söz istedi. "Yoldaş Başkan, ben mevzuatın kadınların aday olmasına izin verdiğine inanmıyorum," dedi.

"Bu soruyu ben cevaplayabilirim. Bu yılın başında çıkan ve otuz yaşın üstündeki belli kadınlara oy hakkı tanıyan kanun, kadınların seçimlerde aday olabileceğini söylemiyor. Fakat hükûmet bunun bir garabet olduğunu kabul etti yeni bir kanun teklifi hazırlandı," dedi Dr. Greenward.

Jock ısrar etti: "Fakat şu anda yürürlükte olan mevzuat kadınların seçilmelerini yasaklıyor; o nedenle bir kadını aday gösteremeyiz."

Ethel buruk buruk gülümsedi: Dünyayı devrime çağıran adamların, mevcut mevzuatın kelimelerini takipte ısrar etmeleri ne kadar garipti!

"Parlamentoya sunulan (Kadınların Seçilme Hakkı) teklifin, bir sonraki seçimde kanunlaşacağı apaçık belli; dolayısıyla bizim şubemizin bir kadın aday çıkarması gayet uygundur," dedi Dr. Greenward.

"Fakat Ethel otuz yaşın altında."

"Görünüşe göre yeni kanun, yirmi bir yaşın üstündeki kadınları kapsayacak."

"*Görünüşe göre mi*?" dedi Jock. "Kuralları tam olarak bilmiyorsak nasıl aday gösterebiliriz?"

"Belki de aday gösterme işini yeni kanun çıkana kadar ertelemeliyiz,"

dedi Dr. Greenward.

Bernie, Jock'ın kulağına bir şey fısıldadı ve Jock tekrar konuştu: "Aday olmayı isteyip istemediğini Ethel'e soralım. İstemiyorsa ertelememize gerek yok."

Bernie, yüzünde kendinden emin bir tebessümle Ethel'e döndü.

"Pekâlâ," dedi Dr. Greenward. "Ethel, aday gösterilirsen kabul edecek misin?"

Herkes Ethel'e baktı.

Ethel tereddüt ediyordu.

Bu, Bernie'nin hayaliydi ve Bernie onun kocasıydı. Ama hangisi İşçi Partisi için daha iyi bir aday olurdu?

Saniyeler geçerken Bernie'nin gözlerine, gördüklerine inanamıyormuş gibi bir ifade yerleşti.

Bernie, Ethel'in bu teklifi derhâl geri çevireceğini sanmıştı.

Bu da Ethel'in karar vermesini zorlaştırıyordu.

"Ben... Ben bunu hiç düşünmemiştim," dedi. "Ve... hmm... Başkanın da dediği gibi, henüz yasal bir olasılık bile değil. Cevap vermesi çok güç bir soru bu. Bernie'nin çok iyi bir aday olacağına inanıyorum... Fakat her şey bir yana, bunu düşünmek için zamana ihtiyacım var. Onun için belki de başkanın erteleme teklifini kabul etmeliyiz."

Dönüp Bernie'ye baktı.

Bernie ise onu öldürecekmiş gibi bakıyordu.

OTUZ ÜÇ

11 Kasım 1918

Fitz'in Mayfair'deki evinin telefonu çaldığında saat sabahın ikisiydi. Maud, hâlâ yatmamıştı; yanan bir mumun ışığında, ölmüş ataları duvarlardaki tablolarından onu seyrederken ve perdeler tabut örtüsü gibi çekilmiş, loş ışıktaki mobilyalar gece karanlığında tarlalarda dolaşan hayvanlar gibi görünürken kabul salonunda oturuyordu. Son birkaç gündür hemen hemen hiç uyumamıştı. Batıl bir önsezi ona, savaş bitmeden Walter'ın öleceğini söyleyip duruyordu.

Salonda yalnız başınaydı; elinde soğumuş bir fincan çay, kömür ateşine bakıyor, Walter'ın nerede olduğunu ve ne yaptığını merak ediyordu. Bir yerlerde, ıslak bir siperde uyuyor muydu veya yarınki muharebeye mi hazırlanıyordu? Yoksa şimdiye çoktan ölmüş müydü? Dört yıllık evliliğinde sadece iki gecesini kocasıyla geçirmiş bir duldu belki de. Emin olduğu tek şey, Walter'ın esir düşmediğiydi. Johnny Remarc, esir alınan bütün subayların listelerini tek tek incelemişti. Johnny, Maud'un sırrını bilmiyor; Maud'un sadece, savaş öncesinde Fitz'in yakın arkadaşı olan biri için endişelendiğini sanıyordu.

Telefonun zili Maud'u ürküttü. Önce bunun Walter'dan haber getiren bir arama olduğunu, sonra ise bunu anlamsız olduğunu düşündü. Esir düşmüş bir arkadaşa ilişkin haber, yarın sabahı bekleyebilirdi. *O zaman Fitz olmalı*, diye düşündü acı hissederek: Fitz Sibirya'da yaralanmış olabilir miydi?

Hızla koridora çıktı ama Grout ondan önce telefonun başına varmıştı. Maud, suçluluk hissederek personele yatabileceklerini söylemeyi unuttuğunu hatırladı.

"Leydi Maud müsait mi bakayım, efendim," dedi Grout, ahizeye konuşarak. Telefonun konuşma parçasını avcuyla kapatarak Maud'a döndü: "Savaş

Bakanlığından Lord Remarc, efendim."

Maud telefonu Grout'tan aldı: "Fitz mi? Yaralanmış mı?" diye sordu.

"Hayır, hayır," dedi Johnny. "Sakin ol. Haberler iyi. Almanlar ateşkes şartlarını kabul etmiş."

"Oh Johnny, Tanrı'ya Şükür!"

"Şimdi hepsi Paris'in kuzeyindeki Compiègne ormanında, demir yolunun manevra hattındaki iki trenin içindeler. Almanlar, Fransız treninin restoran vagonuna az önce girdiler. İmzaya hazırlar."

"Fakat henüz imzalamadılar, öyle mi?"

"Hayır, henüz değil. Metnin sözcük seçimiyle uğraşıyorlar."

"Johnny, imzaladıkları zaman beni tekrar arar mısın? Bu gece yatağa giremeyeceğim."

"Ararım. Hoşça kal."

Maud, telefonu kâhyaya verdi. "Savaş bu gece bitebilir Grout."

"Bunu duyduğuma çok sevindim, efendim."

"Ama sen yatmalısın."

"Leydimin izniyle Lord Remarc tekrar arayana kadar ayakta olmak istiyorum."

"Elbette."

"Biraz daha çay ister miydiniz, efendim?"

[II]

Aberowen Pals, sabahın erken saatlerinde Omsk'a vardı.

Billy, Trans-Sibirya Demir Yolları ile Vladivostok'tan yola çıktıkları altı bin beş yüz kilometrelik bu yolculuğun her detayını daima hatırlayacaktı. Makinist ve ateşçinin azami süratle gitmelerini sağlamak için silahlı bir çavuş lokomotifte nöbet tutmasına rağmen yolculukları yirmi üç gün sürmüştü. Billy, bütün seyahat boyunca üşüdü; çünkü vagonun ortasındaki soba, Sibirya sabahlarının soğuğunu kırmaya yetmedi. Esmer ekmek ve sığır eti konservesi yediler. Ama Billy, yolculuğun her gününde bir ilham buldu.

Dünyada Baykal Gölü kadar güzel yerlerin olduğunu hiç bilmiyordu. Yüzbaşı Evans onlara, gölün bir ucundan öbürüne kadar olan mesafenin bütün Galler arazisinden daha uzun olduğunu söyledi. Hızla giden trenden, bir buçuk kilometre yükseklikteki dağların tepelerini aydınlatarak ve doruklardaki karı altın rengine boyayarak sakin ve masmavi sular üzerine doğan güneşi seyrettiler. Demir yolu boyunca ilerleyen ve ucu bucağı gö-

rünmeyen deve kervanlarını; yüklü develerin, demir takırtıları ve buhar çığlıkları arasında hızla yanlarından geçen yirminci yüzyılı hiçe sayarak sabırla karda yürümelerini, bütün hayatı boyunca bağrına basarak hatırlayacaktı. *Aberowen'dan o kadar uzaklardayım ki*, diye düşündü bir an.

Ama en büyük hatıra Chita'daki bir liseye yaptıkları ziyaret oldu. Tren, Albay Fitzherbert yerel bir lider olan Semenov adlı Kazak reis ile görüşebilsin diye iki gün Chita'da durdu. Billy de bir grup Amerikalı turist arasına karıştı.

Lise müdürü İngilizce konuşabiliyordu; ziyaretçilere, bir yıl öncesine kadar sadece zengin orta sınıf ailelerin çocuklarına eğitim verdiklerini, okul ücretini karşılayabilecek durumda olsalar bile Yahudi çocukların okula alınmadıklarını anlattı. Şimdi Bolşeviklerin yeni düzeniyle eğitim tamamen parasızdı. Bunun etkisi açıkça görülebiliyordu. Sınıflar, okuma, yazma, hesap yapma, hatta bilim ve sanat öğrenen paçavra giysili çocuklarla tıka basa doluydu. Lenin başka ne yaparsa yapsın –çünkü gerçeği, tutucu propagandadan ayırmak oldukça güçtü– en azından Rus çocuklarını eğitmek konusunda samimiydi.

Trende, Lev Peshkov da vardı. Sanki hilekârlık ve hırsızlığı yüzünden Aberowen'dan kaçtığı günün unutulması mümkünmüş gibi, Billy'yi gayet sıcak, hiçbir utanma belirtisi göstermeden yüzsüzce selamlamıştı. Lev Amerika'ya gitmiş, zengin bir kızla evlenmişti; şimdi de teğmen olmuş ve tercüman göreviyle Aberowen Pals'a katılmıştı.

Demir yolu istasyonundan koğuşlarına kadar uygun adım yürüyerek giderlerken Omsk halkı tabura tezahürat yaptı. Billy caddelerde, eski moda ve cafcaflı üniformalar giymiş bir sürü Rus subayı gördü ama anlaşılan askerlikle ilgili bir şey yapmıyorlardı. Ayrıca çok sayıda Kanada askeri de vardı.

Tabur serbest bırakıldığında Tommy ve Billy, şehri gezdiler. Görülecek çok fazla yer yoktu: bir katedral, bir cami, tuğladan örülmüş bir kale ve yük ve yolcu taşıyan gemilerin trafiğiyle meşgul, işlek bir nehir. Yerel halkın İngiliz ordusu üniformalarından parçalar giydiğini görünce şaşırdılar. Bir tezgâhta sıcak kızarmış balık satan bir kadının sırtında hâkî bir ceket, el arabasıyla mal teslimatı yapan bir adamın ayağında ordu malı yünlü pantolon, kitap çantası taşıyarak caddede yürüyen bir öğrencinin ayağında pırıl pırıl İngiliz postalları gördüler. "Bunları nereden bulmuşlar?" diye sordu Billy.

"Buradaki Rus askerlerine üniforma veriyormuşuz ama Peshkov'un dediğine göre subaylar onları karaborsada satıyormuş," dedi Tommy.

"Yanlış tarafı destekleyenler için gayet mübah," dedi Billy.

YMCA[1] *Kanada*, bir kantin kurmuştu. Pals'ten birçok kişi oradaydı ve sanki gidilecek tek yer orasıymış gibiydi. Billy ve Tommy de sıcak çay ve Kuzey Amerikalıların *pie* dedikleri türden büyük birer dilim elmalı turta aldılar. "Bu şehir, Bolşevik karşıtı tepki hükûmetinin karargâhı," dedi Billy. "*New York Times*'ta okudum." Vladivostok 'ta satılan Amerikan gazeteleri, İngiliz gazetelerinden çok daha dürüsttü.

Lev Peshkov da kantine girdi. Yanında, ucuz bir palto giymiş çok güzel bir Rus kızı vardı. Herkes onlara baktı. Bu işi bu kadar çabuk nasıl kıvırmıştı acaba?

Lev heyecanlı görünüyordu. "Hey, dedikoduyu duydunuz mu?" diye sordu.

Muhtemelen bütün dedikoduları ilk duyan Lev'dir, diye düşündü Billy.

"Heya, senin homo olduğunu duyduk," diye cevapladı Tommy.

Hep birlikte güldüler.

"Ne dedikodusu?" diye sordu Billy.

"Ateşkes imzalanmış," dedi Lev. Biraz durdu. "Anlamıyor musunuz? Savaş bitti!"

"Bizim için değil," dedi Billy.

[III]

Yüzbaşı Dewar'ın bölüğü, Meuse Nehri'nin doğusundaki Aux Deux Eglises adlı küçük bir köye hücum ediyordu. Gus, sabah 11.00 de bir ateşkes olacağına dair dedikodular duymuştu ama komuta subayı hücum emri vermişti ve o da aldığı emri uyguluyordu. Ağır makineli tüfeklerini bir korunun kıyısına taşıtmıştı ve geniş çayırlığın ötesindeki uzak binalara ateş ederek geri çekilmesi için düşmana bol bol zaman tanıyorlardı.

Ne yazık ki Almanlar bu fırsatı kullanmıyorlardı. Çiftlik tarlalarına ve meyve bahçelerine havan ve hafif makineliler yerleştirmişler, büyük bir hırsla ateşe ateşle karşılık veriyorlardı. Özellikle de ahırın tepesine yerleştirilmiş bir makineli Gus'ın bölüğüne nefes aldırmıyordu.

Gus, en iyi nişancısı Onbaşı Kerry ile konuştu. "O ahırın çatısına bir el bombası yollayabilir misin?"

Kerry, çilli suratlı on dokuz yaşında bir gençti. "Biraz daha yaklaşabilirsem yaparım."

"Sorun da bu zaten."

[1] *Hristiyan Gençlik Cemiyeti* anlamındaki *Young Men's Christian Association*'ın baş harflerinden oluşan bir kısaltma (çev. notu).

Kerry, araziyi inceledi. "Çayırlığın üçte birinde hafif bir yükselti var," dedi, "oradan yapabilirim."

"Orası tehlikeli," dedi Gus, "kahraman olmaya mı çalışıyorsun?" saatine baktı. "Savaş beş dakika sonra bitebilir, tabii rivayet doğruysa."

Kerry sırıttı. "Bir deneyeceğim, Yüzbaşım."

Gus tereddüt etti, Kerry'nin hayatını tehlikeye atmaya gönlü el evermiyordu. Ama burası orduydu, hâlâ savaşıyorlardı ve emir emirdi. "Pekâlâ," dedi Gus, "zamanını kendin seç."

Kerry'nin erteleyeceğini ummuştu ama delikanlı derhâl tüfeğini omuzladı ve bir kasa el bombası aldı.

Gus bağırdı: "Bütün silahlar, ateş! Kerry'yi mümkün mertebe koruyun!"

Makineliler takırdamaya, Kerry de koşmaya başladı.

Düşman, Kerry'yi anında fark etti ve ateşe başladı. Kerry, köpeklerin kovaladığı bir tavşan gibi zikzak çizerek açık arazide koşuyordu. Alman havanları Kerry'nin etrafında patlıyor ama mucizevi bir şekilde ıskalıyorlardı.

Ancak Kerry'nin *hafif bir yükselti* dediği yer, üç yüz metre ilerideydi.

Neredeyse varmıştı.

Düşman makineli tüfeğinin nişancısı Kerry'yi mükemmel bir hedef hâlinde yakaladı, uzun bir patlamayla mermilerini uçurdu. Bir kalp atışı kadarlık süre içinde bir düzine mermi Kerry'ye çarptı. Kerry kollarını havaya savurdu, silahlarını düşürdü, onu havaya fırlatan gücün taşımasıyla birkaç adım öteye düştü. Hareketsizdi; Gus onun, yere düşmeden önce öldüğünü düşündü.

Düşman silahları sustu. Çok geçmeden Amerikan silahları da sustu. Gus uzaklardan bir tezahürat sesi duyduğunu düşündü. Etrafındaki adamları da sessizleşmiş, çevreyi dinliyorlardı. Almanlar da coşkulu bir tezahürat tutturmuşlardı.

Uzaktaki köyün siperlerinde çıkan Alman askerleri ortalıkta gezinmeye başladılar.

Gus, bir motor sesi duydu. Terkisinde bir binbaşı ve sürücü koltuğunda bir çavuşla *Indian* marka bir Amerikan motosikleti ağaçların arasından çıktı. "Ateş kes!" diye bağırdı binbaşı. Motosiklet binbaşıyı bir mevziden öbürüne taşıyordu. "Ateş kes!" diye bağırdı tekrar tekrar, "Ateş kes!"

Gus'ın adamları da sevinçle haykırmaya başladılar. Askerler miğferlerini çıkarıp havaya fırlattılar. Bazıları dans ediyor bazıları da el sıkışıyorlardı. Gus, şarkı sesleri duydu.

Gözlerini Onbaşı Kerry'den alamıyordu.

Yavaş yavaş çayırlıkta ilerledi, çocuğun yanına diz çöktü.

Birçok ceset görmüştü ve Kerry'nin öldüğünden en ufak bir şüphesi yoktu. Onbaşının ilk adının ne olduğunu merak etti. Bedenini sırtüstü çevirdi. Kerry'nin göğsünde küçük küçük mermi delikleri vardı. Çocuğun göz kapaklarını indirdi ve ayağa kalktı.

"Tanrı'm, sen beni affet," dedi.

[IV]

O gün, Ethel ve Bernie evdeydiler: Bernie, soğuk algınlığından yataktaydı; Lloyd'un bakıcısı da üşütmüştü. Ethel, hem kocasına hem de oğluna bakıyordu.

Ethel, keyifsizdi. Hangisinin MP adayı olacağı konusunda muazzam bir çıngar kopmuştu aralarında. Bu, sadece evlilik hayatlarının en kötü kavgası değildi, tek kavgasıydı. O günden beri de birbirleriyle pek konuşmamışlardı.

Ethel, haklı olduğunu biliyordu ama aynı zamanda suçluluk da hissediyordu. Kendisi Bernie'den daha iyi bir MP olabilirdi ama neyse ki buna, kendileri değil, yoldaşları karar verecekti. Bernie, yıllardır bunu planlıyordu ama bu, görevin onun hakkı olduğu anlamına gelmiyordu. Ethel daha önce bu olasılığı hiç düşünmemişti ama şimdi istekliydi. Kadınlar oy hakkı kazanmıştı ama daha yapılacak çok şey vardı. Öncelikle yaş sınırı düşürülmeli ve kadınlara da erkeklerle aynı yaş sınırı uygulanmalıydı. Sonra kadınların ücret ve çalışma şartları iyileştirilmeliydi. Çoğu sanayi sektöründe kadınlara, tastamam aynı işi yaptıkları erkeklerden daha az ücret ödeniyordu. Neden erkeklerle aynı ücreti almıyorlardı?

Fakat Bernie'yi seviyordu; onun yüzündeki gücenikliği gördüğünde derhâl vazgeçmek istedi. "Düşmanlarımın altını oymasını bekliyordum," demişti Bernie, bir gece. "Muhafazakârlar, ne idiği belirsiz Liberaller, kapitalist emperyalistler, burjuvazi. Hatta partideki birkaç kıskanç kişinin muhalefetini bile bekliyordum ama güvenebileceğimden emin olduğum bir kişi vardı. Ve beni baltalayan da o oldu." Ethel bu sözü düşündüğünde göğsünde bir acı hissetti.

Saat on birde Bernie'ye bir fincan çay götürdü. Yatak odaları, dökük olsa da rahattı: ucuz yollu pamuklu perdeler, bir yazı masası ve duvarda da bir Keir Hardie[2] fotoğrafı. Bernie, elindeki romanı bıraktı: şimdilerde bütün

[2] James Keir Hardie (1856-1915), MP olarak İngiliz Parlamentosuna seçilen ilk İskoçyalı sosyalist ve işçi lideri (çev. notu).

sosyalistlerin okuduğu, *The Ragged Trousered Philanthropists*[3].

"Bu gece ne yapacaksın?" dedi Bernie, sakin bir soğuklukla. İşçi Partisi toplantısı o geceydi. "Bir karara vardın mı?"

Varmıştı. Bunu Bernie'ye iki gün önceden söyleyebilirdi ama kelimeleri telaffuz edecek gücü kendinde bulamamıştı. Şimdi Bernie sorduğuna göre o da cevap verecekti.

"En iyi aday olmalı," dedi, bütün cüretiyle.

Bernie gücenmişe benziyordu. "Bana bunu yaptıktan sonra nasıl olup da beni sevdiğini söyleyebiliyorsun, bilmiyorum."

Bernie'nin bu sözü söylemesinde bir haksızlık olduğunu hissetti. Neden tam tersi geçerli değildi acaba? Ama şimdi bunun bir önemi yoktu. "Kendimizi değil, partiyi düşünmeliyiz," dedi.

"Evliliğimiz ne olacak?

"Sırf senin karın olduğum için boyun eğiyor değilim."

"Bana ihanet ettin."

"Ama senin önünü açacağım."

"Ne?"

"Dedim ki: 'Senin önünü açacağım'"

Bernie'nin yüzüne bir rahatlama yayıldı.

"Ethel devam etti: "Ama karın olduğum için değil. Ve sen daha iyi bir aday olduğun için de değil."

Bernie şaşırdı. "Neden öyleyse?"

Ethel, derin bir nefes çekti. "Hamileyim."

"Oh! Hay benim dilime!"

"Evet. Tam da bir kadın MP olabilecekken hamile kaldım."

Bernie gülümsedi. "Tamam, demek ki her şey yoluna girdi."

"Böyle düşüneceğini biliyordum," dedi Ethel. O anda, Bernie'ye de karnındaki bebeğe de hayattaki diğer her şeye de çok içerledi. Sonra kilise çanının çaldığını duydu. Şömine rafındaki saate baktı. On biri beş geçiyordu. Pazartesi sabahının bu saatinde kilise çanı neden çalıyordu acaba? Bir çan sesi daha duydu. Kaşlarını çatarak pencereye gitti. Caddede olağan dışı bir şey göremedi ama başka çanlar da çalmaya başladı. Batı tarafında, Merkez Londra gökyüzünde, vişneçürüğü denen cinsten kırmızı bir parıltı gördü.

Bernie'ye döndü. "Görünüşe bakılırsa Londra'daki bütün kilise çanları çalınıyor."

"Bir şey oldu," dedi Bernie. "Bahse girerim savaş bitti. Çanlar barış için

[3] Robert Tressell'in 1914 yılında basılan romanı. Kitap adı, "Yırtık Pantolonlu Yardımseverler" anlamında (çev. notu).

çalıyor!"

"Eh," dedi Ethel, buruk buruk, "benim nalet gebeliğim için çalmıyorlar yani."

[V]

Fitz'in, Lenin ve yandaşlarını devirme ümitleri, Omsk'ta üslenmiş Tüm-Rusya Geçici Hükûmetine odaklanmıştı. Sadece Fitz değil, dünyanın belli başlı hükûmetlerindeki birçok güçlü adam da bu şehre, karşı devrim başlatacak bir yer olarak bakıyorlardı.

Hükûmetin beş kişilik İdare Heyeti, şehrin eteklerindeki demir yolu vagonlarında ikamet ediyordu. Seçkin askerlerle korunan bir dizi zırhlı vagonda da Fitz'in bildiği kadarıyla milyonlarca ruble değerinde altından oluşan İmparatorluk Hazinesi muhafaza ediliyordu. Çar ölmüştü; Bolşevikler tarafından öldürülmüştü ama parası, hanedana sadık muhalefete güç ve yetki sağlamak için buradaydı.

Fitz, o İdare Heyeti'nde büyük bir kişisel yatırımı varmış gibi hissediyordu. Geçen nisan ayında Tŷ Gwyn'de topladığı nüfuzlu adamlar grubu, İngiliz siyaseti içinde ketum bir ağ oluşturmuşlar ve Britanya'nın el altından faaliyetlerini geliştirerek okkalı bir Rus direncini teşvik etmeyi başarmışlardı. Ve Fitz şundan emindi ki bu teşvik, arkasından diğer milletlerin de desteğini getirmiş veya en azından onların Lenin rejimine yardım etme heveslerini duraksatmıştı. Ama her şeyi yabancılar yapamazdı; ayağa kalkması gereken, Rus halkının kendisiydi.

İdare Heyeti ne ölçüde bir başarı elde edebilirdi? Bolşevizm karşıtı olmalarına rağmen heyet başkanı Sosyalist Devrimci, Nicholas D. Avkentsiev'di. Fitz, kasten bu adamı görmezden geliyordu. Sosyalist Devrimciler, Lenin ve partisi kadar kötüydü. Fitz ümitlerini sağ kanada ve askerlere bağlamıştı. Monarşi ve özel mülkiyetin yeniden canlandırılmasında sadece onlara güvenilebilirdi. İdare Heyeti'ne bağlı Sibirya ordusunun başkumandanı General Boldyrev'i görmeye gitti.

Hükûmetin işgal ettiği demir yolu vagonları, artık yıpranmaya başlamış olan Çarlık ihtişamıyla döşenmişti: eskimiş kadife koltuklar, çatlamış kakma işleri, lekeli abajurlar ve eski St. Petersburg saltanatından kalma, gösterişli nakış ve boncuklarla süslü ama pis üniformalar giyen yaşlı hizmetliler. Vagonlardan birinde, ruj sürmüş, ipek elbiseli, sigara içen genç bir kadın vardı. Fitz'in keyfi kaçtı. Eski günlere dönmek istiyordu ama burası, onun üslubu için bile fazlasıyla eskiydi. Çavuş Williams'ın, hakaret ve alay dolu

sözlerini öfkeyle hatırladı. "Yaptığımız şey yasal mı?" diye sormuştu. Fitz, cevabın karanlık olduğunu biliyordu. *Williams'ı ilelebet susturmanın zamanı geldi*, diye düşündü, gazap hissederek; herif, başına Bolşevik kesilmişti sanki.

General Boldyrev, iri yarı, hödük görünüşlü bir adamdı. "İki yüz bin adamı harekete geçirdik," dedi Fitz'e, gururlana gururlana. "Onlara teçhizat sağlayabilir misin?"

"Çok etkileyici," dedi Fitz ama bir of çekmemek için kendini zor tuttu. Altı milyonluk Rus ordusunun çok daha küçük Alman ve Avusturya kuvvetleri karşısında yenik düşmesinin nedeni bu kafa yapısıydı işte. Hatta Boldyrev, eski rejimin gözdesi olan o gülünç apoletlerden bile takmıştı: Sırma saçaklı büyük ve yuvarlak paletlere benzeyen apoletler onu, Gilbert ve Sullivan'ın *komik opera* karakterlerine benzetmişti. Fitz, derme çatma Rusçasıyla devam etti: "Ama yerinizde olsam askerlerin yarısını evlerine gönderirdim."

Boldyrev şaşırdı. "Neden?"

"En fazla yüz bin askere teçhizat sağlayabiliriz. Ve onlar da eğitimli olmalı. İlk fırsatta geri çekilecek veya teslim olacak büyük bir moloz yığını yerine, küçük ama disiplinli bir ordu çok daha iyidir."

"Tercihen evet."

"Size verdiğimiz malzemeler öncelikle en öndeki askerlere zimmetlenmeli, geri hizmettekilere değil."

"Elbette. Bu gayet makul."

Fitz, Boldyrev'in gerçekten dinlemeden hemfikir olduğuna dair içini kararan bir hisse kapıldı. Ama konuşmasını sürdürdü. "Gönderdiklerimizin çok büyük bir kısmı yolunu şaşırmışa benziyor. Sokaklarda, İngiliz ordusunun üniformalarını giymiş pek çok sivil görebiliyorum."

"Evet, doğru."

"Askerî hizmete uygun olmayan bütün subayların üniformalarını ellerinden almanızı ve onları evlerine göndermenizi hararetle tavsiye ederim." Rus ordusu, kaçak savaşan, keyif düşkünü, yaşlı amatörler tarafından istila edilmişti.

"Hmm."

"Ve Amiral Kolchak'a Savaş Bakanı olarak daha geniş yetkiler tanımanızı tavsiye ederim." İngiliz Dışişleri, İdare Heyeti içindeki en ümitvar üyenin Kolchak olduğunu düşünüyordu.

"Çok iyi, çok iyi."

"Bütün bunları yapmaya istekli misiniz?" diye sordu Fitz, çaresizlik için-

de ve öyle ya da böyle, bir taahhüt koparmayı umarak.

"Kesinlikle."

"Ne zaman?"

"Zamanı gelince Albay Fitzherbert, zamanı gelince."

Fitz'in kalbi sıkıştı. *Churchill ve Curzon'un, Bolşevizm'e karşı mevzilenen güçlerin ne kadar pısırık olduklarını görmemeleri iyi bir şey*, diye düşündü, içi kasvetle dolarken. Ama belki de İngiliz teşvikiyle toparlanırlardı. Ne olursa olsun, elindeki malzeme ile elinden gelenin en iyisini yapmak zorundaydı.

Kapı çalındı ve Fitz'in emir subayı Yüzbaşı Murray, elinde bir telgrafla içeri girdi. "Böldüğüm için özür dilerim efendim," dedi, nefes nefese. "Ama bu haberi derhâl duymak isteyeceğinizi düşündüm.

[VI]

Mildred, gün ortasında aşağı indi ve Ethel'e dedi ki: "Hadi batıya gidelim." Londra'nın *West End* tarafını kastediyordu. "Herkes gidiyor. Ben de kızları evlerine yolladım." Mildred şapka yapım atölyesinde şimdi, terzilik bilen iki tane genç kız çalıştırıyordu. "Bütün East End, kepenkleri kapatıyor. Bugün savaş bitti!"

Ethel de gitmeye hevesliydi. Bernie için geri çekilmesi evdeki havayı değiştirmemişti. Bernie neşesine kavuşurken Ethel biraz daha burulmuştu. Evden çıkmak ona iyi gelecekti. "Lloyd'u da götürmek zorundayım," dedi.

"Tamam, ben de Enid ve Lil'i götüreceğim. Savaşı kazandığımız ilk günü bütün hayatları boyunca hatırlayacaklar."

Ethel, öğlen yemesi için Bernie'ye bir peynirli sandviç yaptı sonra da Lloyd'a, onu sıcak tutacak giysiler giydirdi ve yola çıktılar. Bir otobüse binebilmeyi başardılar ama çok geçmeden otobüs tıklım tıkış doldu; erkekler ve oğlanlar, arabanın kapılarından dışarıya taşa taşa gittiler. Her ev bir bayrak asmıştı; sadece *Union Jack*[4] bayrakları değil, *Welsh Dragon*[5], *French Tricolour*[6], *American Stars and Stripes*[7] bayrakları da asılmıştı. İnsanlar yabancılarla kucaklaşıyor, caddelerde dans ediyor ve öpüşüyorlardı. Yağmur yağıyordu ama kimsenin umurunda bile değildi.

Ethel, artık zarar görme ihtimalinden kurtulacak genç erkekleri düşün-

[4] Birleşik Krallık bayrağı (çev. notu).

[5] Galler'in kırmızı ejderha desenli bayrağı (çev. notu).

[6] Üç renkli Fransız bayrağı (çev. notu).

[7] Kırmızı-beyaz çizgili ve yıldızlı Amerikan bayrağı (çev. notu).

dü; başındaki sıkıntıları unutmaya ve o günün neşe dolu havasına kapılmaya başladı.

Tiyatro binalarını geçip bakanlıklar bölgesine girdiklerinde trafik yavaşlayıp kalabalıklaştı. Trafalgar Meydanı'nda sevinçli bir insan kitlesi vardı. Otobüs daha fazla ilerleyemiyordu; araçtan indiler. Whitehall'u geçip Downing Caddesi'ne doğru yürüdüler. Fakat Downing Caddesi On Numara'nın[8] yakınına bile yanaşamadılar; çünkü bir dünya insan, bir an için bile olsa savaşı kazanan adam Başbakan Lloyd George'u görmek için oradaydı. St. James Parkına gittiler; orası da çalılıklar arasında birbirlerini kucaklayan çiftlerle doluydu. Parkın öbür ucunda, Buckingham Sarayı'nın önünde binlerce insan toplanmış, *Keep the Home Fires Burning*[9] şarkısını söylüyorlardı. O şarkı bitince *Now Thank We All Our God*[10] şarkısını söylemeye başladılar. Ethel, tüvit bir takım giymiş incecik bir genç kadının, bir kamyonun kasasına çıkarak şarkı söyleyenleri yönettiğini gördü. Savaştan önce bir kadının böyle bir şey yapma cesareti gösteremeyeceğini düşündü.

Sarayın biraz daha yakınına sokulabileceklerini ümit ederek caddenin karşısına geçip Green Park'a girdiler.

Genç bir adam Mildred'a gülümsedi; Mildred da ona gülümseyince adam Mildred'a sarıldı ve öptü; Mildred da adamın öpücüğüne iştahla karşılık verdi.

Adam çekip giderken Ethel, "Hoşuna gitmişe benziyor," dedi, biraz kıskanmış gibi.

"Gitti," dedi Mildred. "İstese herifi emerdim bile."

"Bunu Billy'ye duyurmayacağım," dedi Ethel, gülerek.

"Billy sağırın teki değil ve benim nasıl bir kadın olduğumu biliyor."

Kalabalığın etrafından dolanıp Constitution Hill caddesine çıktılar. Kalabalık orada biraz azaldı ama sarayın yan tarafına geçmişlerdi; Kral, sarayın balkonuna çıkmaya karar verirse görmeleri mümkün olmazdı.

Ethel şimdi nereye gideceklerini düşünürken bir grup atlı polisin, insanların kaçışmasına neden olarak caddeden geçtiğini gördü. Arkalarından üstü açık, atlı bir saltanat arabası geliyordu ve arabanın içindekiler, gülümseyerek halkına el sallayan Kral ve Kraliçeydi. Ethel, beş yıl önceki Aberowen ziyaretlerini bütün canlılığıyla hatırlayarak onları hemen tanıdı. Araba yavaş yavaş onlara yaklaşırken Ethel ne kadar şanslı olduklarına

[8] Britanya Başbakanlık resmî konutunun adresi (çev. notu).

[9] "Evlerin ocakları sönmesin" anlamında ve 1914 yılında yazılan bir İngiliz kahramanlık şarkısı (çev. notu).

[10] "Şimdi Tanrı'mıza şükredelim" anlamında ve 1636 yılında yazılmış bir Hristiyan ilahisi (çev. notu).

inanamadı. Kralın sakalının ağarmış olduğunu gördü: Tŷ Gwyne geldiğinde sakalı daha siyahtı. Şimdi ise yorgun ama mutlu görünüyordu. Yanında oturan Kraliçe, şapkası ıslanmasın diye bir şemsiye tutuyor, meşhur göğüsleri her zamankinden daha da haşmetli görünüyordu.

"Bak Lloyd!" dedi Ethel. "Kral geçiyor!"

Araba, Ethel ve Mildred'ın bulunduğu yerin çok yakınına kadar geldi.

"Selam Kral!" diye bağırdı Lloyd.

Kral onu duydu ve gülümsedi. "Selam genç adam!" dedi. Sonra geçip gittiler.

[VII]

Grigori, zırhlı trenin restoran vagonunda bir masaya oturdu ve karşısındakine baktı. Orada oturan adam, Devrimci Savaş Konseyi Başkanı ve Askerî ve Bahri İşler Halk Komiseriydi. Bu unvanlar, şu manaya geliyordu: Bu adam, Kızıl Orduya komuta eden kişiydi. Adı, Lev Davidovich Bronstein'di ama önde gelen bütün devrimci liderler gibi o da takma isim kullanıyor ve Leon Trotsky adıyla biliniyordu. Trotsky, otuz dokuzuncu yaş gününü birkaç gün geride bırakmıştı ve Rusya'nın kaderini ellerinde tutuyordu.

Devrim şimdi bir yaşındaydı ama Grigori, hiçbir zaman devrim için bu kadar endişelenmemişti. Kışlık Saray baskını bir son gibi görünmüştü ama o baskın, mücadelenin sadece başlangıcı olmuştu.

Dünyanın en güçlü hükûmetleri Bolşeviklere karşı düşmanca bir tutum içindeydiler. Bugünkü ateşkes onların, şimdi bütün gayretlerini Devrimi ortadan kaldırmaya harcayacakları anlamına geliyordu. Ve onları ancak ve ancak Kızıl Ordu durdurabilirdi.

Birçok asker Trotsky'yi sevmezdi, çünkü onun aristokrat ve Yahudi olduğunu düşünüyorlardı. Rusya'da bu ikisinin bir arada bulunması, aslında mümkün değildi ama askerler de mantıklı değillerdi. Babası varlıklı bir çiftçi olarak onun çok iyi bir eğitim almasını sağlamışsa da Trotsky bir aristokrat değildi. Fakat başkalarına itiraz hakkı tanımayan kişiliği bu imajı desteklerken yanında aşçısı ile birlikte seyahat etmesi ve personelinin altın sarısı düğmeli elbiseler, yepyeni botlar giymeleri de üzerine tuz biber ekiyordu. Gerçek yaşından büyük gösteriyordu. Paspas yumağına benzeyen kıvırcık saçları hâlâ siyahtı ama artık yüzünde gerginlik çizgileri vardı.

Trotsky, orduyla mucizeler yaratmıştı.

Geçici hükûmeti iktidarından eden Kızıl Muhafızlar, savaş alanında çok etkili olamıyorlar, sarhoş geziyorlar ve disiplinsiz davranıyorlardı. Asker

toplantılarında el kaldırarak kararları etkileme taktikleri, aristokrat amatörlerden emir almaktan bile kötüydü ve savaşmaya yetmedi. Kızıllar, artık kendilerine *Beyazlar* demeye başlayan karşı devrimcilere karşı en önemli muharebeleri kaybettiler.

Trotsky, bütün protestolara rağmen mecburi askerlik hizmetini geri getirdi. Çarlık dönemi subaylarının hepsini *uzman* sayarak eski rütbelerini iade etti. Ayrıca asker kaçakları için ölüm cezasını da geri getirdi. Grigori bu uygulamaları hiç sevmedi ama ne kadar gerekli olduklarını görebiliyordu. Her önlem, bir karşı devrimden çok daha iyiydi.

Orduyu bir arada tutan, Bolşevik parti üyelerinden oluşan bir çekirdekti. Bu üyeler, etkilerini azami seviyeye çıkarmak için ordu birimlerinin içine büyük bir itinayla yerleştirildiler.

Bazıları sıradan askerlerdi; bazıları komuta görevlerindeydi; Grigori gibi bazıları da askerî kumandanlarla birlikte çalışıp Moskova'daki Bolşevik Merkez Komiteye rapor göndererek siyasi komiserlik görevi yapıyorlardı. Bu üyeler askerlere, insanlık tarihinin en büyük ülküsüne hizmet etmek için savaştıkları telkiniyle moral aşılıyorlardı. Ordu, biçare yoksul köylülerin tahıl ve atlarına el koymak gibi merhametsiz ve zalimce uygulamalar yapmak zorunda kaldığında Bolşevikler, bunların daha büyük bir iyilik için yapıldığını açıklıyorlardı askerlere. Ordu içinde baş gösteren huzursuz kıpırdanmalar önceden rapor ediliyor ve çok fazla yayılmadan önleniyordu.

Fakat bütün bunlar yeterli olacak mıydı?

Grigori ve Trotsky, bir haritanın üzerine eğilmişlerdi. Trotsky, Rusya ve Persia[11] arasındaki Transkafkasya[12] bölgesini işaret etti. "Türkler, biraz da Almanların yardımıyla hâlâ Hazar Denizi'ni kontrol ediyorlar," dedi.

"Petrol bölgeleri tehdit altında," dedi Grigori.

"Denikin, Ukrayna'da güçlü." Devrimden kaçan binlerce aristokrat, subay ve burjuvazi, kendilerini *Novocherkassk*'a[13] atmışlar ve orada, dönek General Denikin komutasında bir karşı devrim gücü oluşturmuşlardı.

"Sözüm ona *Gönüllü Ordu*ymuş," dedi Grigori.

"Aynen öyle." Trotsky'nin parmağı Rusya'nın kuzeyine doğru ilerledi. "Murmansk'ta İngilizlerin bir deniz filosu var. Archangel'da da bir Amerikan piyade taburu var. Diğer ülkelerin hemen hemen hepsi tarafından tak-

[11] Bugünkü İran veya bugünkü İran, Horasan ve Türkistan'ı içine alan ve Osmanlıların *Acemistan* dediği bölge (çev. notu).

[12] İran, Rusya ve Türkiye arasında, Azarbeycan, Ermenistan ve Gürcistan'ı kapsayan, Kafkas Dağları'nın güneyindeki bölge. Güney Kafkasya (çev. notu).

[13] Azak Denizi'nin kuzeyucundaki Rostov (Rostov on Don) yakınlarında bir yerleşim (çev. notu).

viye ediliyorlar: Kanada, Çin, Polonya, İtalya, Sırbistan... Ülkemizin buz altındaki kuzeyinde askeri *bulunmayan* ülkeleri saysak daha çabuk bir liste yaparız."

"Ve Sibirya'da."

Trotsky, başını aşağı yukarı salladı. "Japonlar ve Amerikalıların Vladivostok'ta askerleri var. Trans-Sibirya Demir Yolu'nun büyük bir kısmını Çekler kontrol ediyor. İngilizler ve Kanadalılar Omsk'ta, Tüm-Rusya Geçici Hükûmeti denilen sözde bir hükûmeti destekliyorlar."

Grigori bunların hemen hepsini biliyordu ama daha önce resmin bütününe hiç bakmamıştı. "Bak sen! Etrafımız çevrilmiş!" dedi.

"Aynen öyle. Ve şimdi, kapitalist-emperyalist güçler barış yapıyorlar; milyonlarca asker serbest kalacak."

Grigori, bir ümit ışığı aradı. "Diğer yandan son altı ayda Kızıl Ordunun hacmi üç yüz binden bir milyon askere yükseldi."

"Biliyorum," dedi Trotsky ama bu hatırlatma Trotsky'yi neşelendirmeye yetmemişti. "Fakat yeterli değil."

[VIII]

Almanya, devrim sancılarını çekiyordu ve Walter için bu, bir yıl önceki Rus Devrimi kadar korkunç görünüyordu.

Sancı, askerî bir isyanla başladı. Donanma subayları Kiel'deki[14] filoya, denize açılıp bir intihar görevi yürüterek İngilizlere saldırma emri verdiler ama denizciler bir ateşkes müzakeresi yapıldığını biliyorlardı ve denize açılmayı reddettiler.

Walter babasına, Kayzerin iradesine karşı çıkanların subaylar olduğunu söylemişti; dolayısıyla isyankâr olanlar da subaylardı ve denizciler Kayzere sadakat gösteriyorlardı.

Otto bu sözlere, az daha felç geçirecek kadar öfkelendi.

Hükûmetin denizcileri bastırmaya çalışmasının ardından Kiel şehri, Rus Sovyetlerini model alan işçi ve asker konseylerince ele geçirildi. İki gün sonra Hamburg, Bremen ve Cuxhaven şehirleri de Sovyetler tarafından kontrol edilir hâle geldiler. Evvelki gün ise Kayzer tahttan indirildi. Walter korku içindeydi. O, devrim değil demokrasi istiyordu. Fakat Kayzerin tahttan indirildiği gün Berlinli işçiler, kızıl bayraklar sallayarak yürüdüler ve aşırı solcu lider Karl Liebknecht[15], Almanya'nın bağımsız bir sosyalist

[14] Hamburg'un tam kuzeyinde, Baltık Denizi'ne açılan bir körfez şehri (çev. notu).

[15] Alman Komünist Partisi kurucusu (çev. notu).

cumhuriyet olduğunu ilan etti. Walter, bütün bunların nasıl bir sonuca varacağını bilmiyordu.

Ateşkes, rezil bir dönemdi. Walter her zaman savaşın korkunç bir hata olduğuna inanmıştı ama haklı olmak şimdi bir tatmin duygusu yaratmıyordu. Anavatanı yenilmiş ve onuru kırılmıştı; ülkesinin vatandaşları açlık çekiyordu.

Walter, ailesinin Berlin'deki evinin kabul salonunda oturuyor, gazete sayfalarını çeviriyordu. Morali, piyano çalmayı bile istemeyecek kadar bozuktu. Duvar kâğıtları yıpranmış, renkleri solmuş, tabloların çerçeveleri tozlanmıştı. İhtiyarlayan parke zeminde oynak parçalar vardı ama onları onaracak bir usta yoktu.

Walter'ın bütün umudu, dünyanın bütün bunlardan bir ders çıkarmasıydı. Başkan Wilson'ın on dört ilkesi bir ışık parıltısı gibiydi ve yükselecek güneşin müjdecisi olabilirdi. Ülkeler arasındaki devler, anlaşmazlıklarını barışçı yollarla çözmenin bir yolunu gerçekten bulabilecekler miydi?

Sağ kanattan bir gazetede yer alan makaleye çıldırdı. "Bu sersem gazeteci Alman ordusunun asla yenilmediğini söylüyor!" dedi, babası salona girerken. "İçimizdeki Yahudi ve sosyalistlerin bize ihanet ettiğini iddia ediyor. Böyle saçmalıkların kökünü kazımalıyız."

Otto küstahça meydan okudu: "Neden kazıyalım?" dedi.

"Çünkü bunun doğru olmadığını biliyoruz."

"Ben de Yahudi ve sosyalistlerin ihanetine uğradığımızı düşünüyorum."

"Ne?" dedi Walter, kulaklarına inanamayarak. "Marne'de iki kere üzerimize saldıranlar Yahudi ve sosyalist değildi. Biz savaşı kaybettik!"

"İkmal yetersizliği bizi zayıf düşürdü."

"O da İngiliz ablukası nedeniyle oldu. Amerikalıların savaşa girmesi kimin kabahatiydi? *Kısıtsız denizaltı savunma harbi* talep edenler ve içinde Amerikalı yolcular olan gemileri batıranlar Yahudi ve sosyalist falan değildi."

"Müttefiklerin rezil ateşkes şartlarına teslim olanlar sosyalistler!"

Walter öfkesinden, âdeta kudurdu. "Ateşkes isteyen kişinin Ludendorff olduğunu sen de gayet iyi biliyorsun. Şansölye Ebert sadece evvelki gün göreve geldi -onu nasıl suçlarsın?"

"Ordu hâlâ yönetimde olsa bugünkü evrakı asla imzalamazdık."

"Ama yönetimde değilsiniz, çünkü savaşı kaybettiniz. Kayzere, savaşı kazanabileceğinizi siz söylediniz, o da size inandı ve neticesinde tacını kaybetti. Alman halkının böyle yalanlara inanmalarına müsaade edersen hatalarından nasıl bir ders çıkaracaksın?"

"Yenildiğimizi düşünürlerse Alman halkının morali bozulur."

"Moraller bozulmalı! Avrupalı liderler aptalca ve aşağılık bir şey yaptılar ve bunun sonunda bir milyon insan öldü. En azından insanların bunu anlamalarına sağlayın ki bir daha böyle bir şeyin yaşanmasına asla izin vermesinler!"

"Hayır," dedi Otto.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİDEN KURULAN DÜNYA

OTUZ DÖRT

Kasım - Aralık 1918

Ateşkes Günü sabahında Ethel, erkenden uyandı. Taş tabanlı mutfağındaki eski moda ocağın üstündeki suyun kaynamasını titreye titreye beklerken mutlu olmaya karar verdi. Mutlu olması için birçok şey vardı. Savaş bitmişti ve bir çocuğu daha olacaktı. Kendisine tapan, sadık bir kocası vardı. Olaylar tam olarak onun istediği gibi gelişmemişti ama bunların onu mutsuz etmesine izin vermeyecekti. Mutfağını güleç bir sarı tonuyla boyamaya karar verdi. Şimdilerde yeni moda, mutfakların canlı renklerle döşenmesiydi.

Fakat önce, evliliğini tamir etmeye çalışmalıydı. Bernie onun teslim olmasıyla yatışmıştı ama kendisi burukluk hissetmekten kurtulamamıştı ve evdeki havanın gerginliği devam etmişti. Ethel kızgındı ama bu gediğin kalıcı olmasını istemiyordu. Acaba arkadaşça halledebilir miydi?

İki fincan çayla yatak odasına gitti ve tekrar yatağa girdi.

Lloyd, köşedeki yatağında hâlâ uyuyordu. "Bugün nasılsın?" diye sordu, doğrulup oturan ve gözlüklerini takan Bernie'ye.

"Sanırım daha iyiyim."

"Bugün de yataktan çıkma ki tamamen geçtiğinde emin olabilesin."

"Bunu yapabilirim." Bernie'nin ses tonu renk vermiyordu; ne sıcaktı ne de kırgın.

Ethel sıcak çaydan bir yudum aldı. "Kız mı istiyorsun oğlan mı?" diye sordu.

Bernie ses çıkarmadı ve Ethel önce, onun cevap vermeyi reddettiğini sandı ama aslında Bernie, her zaman yaptığı gibi cevap vermeden önce biraz düşünüyordu. "Eh, bir oğlumuz var zaten, bir de kızımız olsa fena olmaz," dedi, nihayet.

Ethel, içinde kocasına karşı bir sevgi dalgası hissetti. Bernie her zaman, Lloyd onun öz oğluymuş gibi konuşurdu. "Bu ülkenin, onların büyümesi için iyi bir ülke olmasını sağlamalıyız," dedi. "İkisi de kendi ülkelerinde iyi bir eğitim almalı, saygın bir iş ve kendi çocuklarını yetiştirebilecekleri doğru dürüst bir ev sahibi olabilmeli. Ve bir daha savaş çıkmamalı."

"Lloyd George baskın seçime gidecek."

"Öyle mi düşünüyorsun?"

"O şimdi savaş kazanmış bir adam. Bu itibar eriyip gitmeden önce tekrar seçilmek isteyecektir."

"İşçi Partisinin gene de iyi bir sonuç alacağını sanıyorum."

"Aldgate gibi yerlerde şansımız yüksek."

Ethel tereddüt etti. "Kampanyanı benim yürütmemi ister misin?"

Bernie de tereddüt etti. "Bunu Jock Reid'den istemiştim."

"Jock yasal işler ve finansmanla ilgilenebilir," dedi Ethel. "Ben de miting, toplantı gibi şeyler düzenlerim. Ben bunları çok daha iyi yapabilirim." Aniden, bunu kampanya için değil, evliliği için yaptığını düşündü.

"Bunu yapmak istediğinden emin misin?"

"Evet. Jock seni konuşmalar yapmaya gönderecek. Bunu yapman gerekiyor elbette ama senin güçlü tarafın bu değil. Sen birkaç kişiyle oturup çay içerek sohbet etmekte çok daha iyisin. Seni fabrikalara, depolara götürürüm ve oralarda insanlarla daha samimi ortamlarda konuşursun."

"Haklı olduğundan eminim," dedi Bernie.

Ethel çayını bitirdi ve fincanla tabağı yatağın yanında yere koydu. "Demek daha iyisin, öyle mi?"

"Evet."

Bernie'nin fincanıyla tabağını da aldı, onları da yere koydu; sonra geceliğini çekip başından çıkardı. Göğüsleri, Lloyd'a hamile kalmadan önceki kadar hoppa değildi ama gene de diri ve yuvarlaktı.

"Ne kadar daha iyisin?"

Bernie bakakaldı. "Çok daha iyiyim."

Jayne McCulley Ethel'i adaylığa önerdiğinden beri sevişmemişlerdi. Ethel sevişmelerini çok özlemişti. Göğüslerini elleriyle tuttu. Odanın soğuk havası göğüs uçlarını dikleştirdi. "Bunların ne olduğunu biliyor musun?"

"Sanırım senin göğüslerin oluyorlar."

"Bazıları bunlara meme diyor."

"Ben onlara *çok güzel*, derdim." Bernie'nin sesi biraz boğuklaşmıştı.

"Onlarla oynamak ister misin?"

"Bütün gün oynayabilirim."

"O kadar uzun boylu değil," dedi Ethel. "Ama sen başla, bakalım nereye kadar gideceğiz."

"Tamam."

Ethel, mutlulukla içini çekti. Erkekler ne kadar kolay kanıyorlardı!

Bir saat sonra, Lloyd'u Bernie'ye bırakarak işe gitmek için çıktı. Caddelerde çok fazla insan yoktu: Londra bu sabah, akşamdan kalmaydı. Ulusal Giyim İşçileri Sendikası'ndaki ofisine girdi ve çalışma masasına oturdu. Önündeki gün boyunca yapacaklarını planlarken barışın, endüstriye yeni sorunlar getireceğini düşündü. Ordudan ayrılacak milyonlarca erkek iş aramaya başlayacak ve dört yıldır onların işlerini yapan kadınları bir dirsek darbesiyle kenara ittirmek isteyeceklerdi. Ama bu kadınların da o ücretlere ihtiyaçları olacaktı. Bütün kadınların, Fransa'dan eve dönecek bir kocaları yoktu: Pek çoğunun kocası orada gömülmüştü. Kadınların Sendikaya ihtiyaçları vardı; Ethel'e ihtiyaçları vardı.

Seçimler ne zaman olursa olsun Sendika, doğal olarak İşçi Partisini destekleyecekti. Ethel, günün büyük kısmını toplantılar planlayarak geçirdi.

Akşam gazeteleri, seçimlerle ilgili sürpriz bir haber getirdi. Lloyd George, barış döneminde koalisyon hükûmetiyle yola devam etmeye karar vermişti. Liberallerin başında bir lider olarak değil, koalisyonun başı olarak bir kampanya yürütecekti. O sabah Downing Caddesi'nde iki yüz Liberal MP'ye bir konuşma yapmış ve onların desteğini kazanmıştı. Aynı şekilde Bonar Law da Muhafazakâr MP'leri bu fikri desteklemeye ikna etmişti.

Ethel afalladı. Seçmenlerin ne için oy vermeleri bekleniyordu acaba?

Eve döndüğünde Bernie'yi öfke içinde buldu. "Bu bir seçim değil, nalet bir taç giyme töreni," dedi Bernie. "*Kral* David Lloyd George! Ne hainlik ama! Radikal bir sol kanat hükûmeti kurma fırsatı yakalıyor ama o n'apıyor? Muhafazakâr ahbaplarına yapışıyor! Lloyd George, döneklerin en önde gideni!"

"Hemen havlu atmayalım," dedi Ethel.

İki gün sonra İşçi Partisi koalisyondan çekildi ve Lloyd George'a karşı bir kampanya yürüteceğini ilan etti. Hükûmette görevli dört tane İşçi Partili MP istifa etmeyi reddedince güzelce partiden ihraç edildiler. Seçim günü 14 Aralık olarak belirlendi. Fransa'dan dönüp oy kullanacak askerlere ve oyların sayılmasına zaman tanımak, sonuçların Noel'den sonra ilan edilmesine neden olacaktı.

Ethel, Bernie'nin kampanyasını planlamaya başladı.

[II]

Ateşkes Günü'nün ertesi günü Maud, ağabeyinin armalı kâğıtlarını kullanarak Walter'a bir mektup yazdı ve zarfı caddenin köşesindeki kırmızı posta kutusuna attı.

Posta hizmetlerinin ne zaman normale döneceği hakkında en ufak bir fikri yoktu ama döndüğü anda, kendi mektubu zarf yığınının en üstünde olsun istiyordu. Posta sansürü devam edip mektubunun okunması ihtimaline karşı yazdıklarını büyük bir dikkatle kaleme almıştı: Evlilikten bahsetmiyordu; sadece, artık ülkeleri arasında barış olduğuna göre eski ilişkilerinin kaldığı yerden devam etmesini umduğunu yazmıştı. Gelgelelim belki de mektup gene de riskliydi ama Walter'ın hayatta olup olmadığını öğrenmeye mecburdu ve eğer hayattaysa onu görmek zorundaydı.

Maud, zafer kazanan Müttefiklerin, Alman halkını cezalandırmaya kalkmasından korkuyordu ama Lloyd George'un Liberal MP'lere o gün yaptığı konuşma, buna karşı bir güvence gibiydi. Akşam gazetelerinin yazdığına göre Lloyd George, Almanya ile yapılan barışın insaflı ve adil olması gerektiğini söylemişti. "Herhangi bir intikam duygusuna, tamahkârlığa, dürüstlüğün temel ilkelerini ayaklar altına alacak açgözlü arzulara meydan vermemeliyiz," demişti. Hükûmet, Lloyd George'un, "aşağılık, menfur ve iğrenç bir intikam ve hırs fikri" olarak nitelediği her şeye ısrarla karşı çıkacaktı. Maud neşelendi. Bundan sonra Almanların hayatı zaten yeterince zor olacaktı.

Fakat ertesi sabah kahvaltıda *Daily Mail*'i açtığında dehşetle ürperdi. Baş makalenin başlığı şöyleydi: *HUNLARA*[1] *ÖDETELİM.* Makale, Almanlara yiyecek yardımı gönderilmesini istiyordu; çünkü Almanlar açlıktan ölürlerse borçlarını ödeyemezlerdi. Kayzerin, savaş suçlusu olarak yargılanması gerektiğini de ekliyordu. Gazete, okuyucu mektupları sütununun başında Vikontes Templetown'ın, "HUNLAR DIŞARI" başlıklı bir hiciv yazısını yayınlayarak intikam yangınına körükle koşuyordu. "Daha ne kadar birbirimizden nefret etmeye devam edeceğiz?" diye sordu Maud, Herm Hala'ya. "Bir yıl mı? On yıl mı? İlelebet mi?"

Fakat Maud bunlara şaşırmamalıydı. *Mail,* savaş başladığında Britanya'da yaşamakta olan ve pek çoğu Britanya'yı vatanı gibi görecek kadar uzun bir süredir burada yaşayan otuz bin Alman'a karşı bir nefret kampanyası yürütmüştü. Sonuç olarak da aileler parçalanmış ve binlerce masum insan

[1] İngilizlerin, 4. Ve 5. yüzyıllarda Avrupa'yı kasıp kavuran Hun savaşçıları ima ederek Almanları aşağılamak için kullandığı bir niteleme (çev. notu).

yıllarca İngiliz toplama kamplarında kalmıştı. Bu çok aptalcaydı ama insanların nefret edecek birilerine ihtiyacı vardı ve gazeteler de bu ihtiyaca çanak tutmaya dünden hazırdılar.

Maud, *Daily Mail*'in imtiyaz sahibini tanıyordu: Lord Northcliffe. Basının bütün kodamanları gibi o da kendi yayınladığı saçmalıklara inanıyordu. Adamın en büyük hüneri, okuyucularının en aptalca ve en cahilce ön yargılarını, sanki özel bir anlam ifade ediyorlarmış gibi yayınlamaktı; böylece aslında utanılması gereken fikir ve duygular, saygınlık kazanıyordu. Çünkü okuyucular bunun için gazete alıyorlardı.

Lloyd George'un, yakın zaman önce Northcliffe'in ağzının payını şahsen verdiğini de biliyordu. Kerameti kendinden menkul bu basın lordu, gelecek barış konferansına katılacak İngiliz delegasyonunda yer alacak kişilerden biri olarak kendi kendini önermiş ve Başbakan bu öneriyi reddince küsmüştü. Maud huzursuzdu. Siyasette, bazen ahlaksız adamların nazı da çekilmek zorundaydı ama görünüşe göre Lloyd George bu kuralı unutmuştu. Maud şimdi endişe içinde, bu seçimlerde *Mail*'in düşmanca propagandasının ne ölçüde etkili olacağını merak ediyordu.

Merakı, birkaç gün sonra giderildi.

Bir seçim toplantısı için Londra'nın East End belediye binasına gitti. Ethel Leckwith, dinleyiciler arasındaydı; kocası Bernie ise kürsüdeydi. Yıllarca arkadaşlık ve meslektaşlık yaptıkları hâlde Maud, Ethel ile aralarındaki münakaşayı unutup barışma yoluna gitmemişti. Aslında Maud hâlâ Ethel ve diğerlerinin, seçimlerde kadınları erkeklerden daha dezavantajlı bir konuma iten kanunun geçmesi için Parlamentoyu desteklediklerini hatırladığında kızgınlıkla ürperiyordu. Gelgelelim Ethel'in canlılığını ve gülümsemeye hazır yüzünü özlemişti.

Başlangıç konuşmaları sırasında dinleyiciler sabırsız sabırsız beklediler. Artık bazı kadınlar oy kullanabilecekleri hâlde, hâlâ dinleyicilerin çoğu erkekti. Maud, kadınların çoğunun henüz politik tartışmalara katılmaları gerektiği fikrine alışamadığını tahmin ediyordu. Fakat erkekler kürsüde atıp tutarak konuşurken dinleyicilerin alkışlaması veya yuhalamasıyla oluşacak siyaset havasının, kadınların canını sıkılacağını da hissediyordu.

İlk konuşmacı Bernie'ydi. Bernie kesinlikle iyi bir hatip değildi, Maud bunu hemen fark etti. Bernie, İşçi Partisinin yeni anayasasından, özellikle de üretim araçlarının kamu mülkiyetinde olmasını düzenleyecek *Madde Dört*'ten bahsediyordu. Maud, bunun ilginç olduğunu düşündü; çünkü bu madde, Emek ile ticaret yanlısı Liberaller arasına bariz bir çizgi çekiyordu; çok geçmeden kendisinin azınlıkta olduğunua nladı. Yanında oturan ada-

mın kıpırdanması gittikçe arttı ve nihayet bağırdı: "Almanları bu ülkeden atacak mısın?"

Bernie hazırlıksız yakalanmıştı. Önce birkaç kelime geveledi sonra dedi ki: "Emekçi adamların çıkarı neyi gerektiriyorsa onu yapacağım." Maud, emekçi kadınları ne yapacağını merak etti ve Ethel'in de kocası gibi düşündüğünü varsaydı.

Bernie sözüne devam etti: "Fakat Britanya'daki Almanlara karşı alınacak tedbirleri en öncelikli konu olarak görmüyorum."

Konuşma iyi gitmiyordu –aslında sağdan soldan birkaç yuhalama bile yükselmişti.

"Fakat daha önemli konulara dönersek –"

Salonun öbür tarafından başka birisi bağırdı: "Kayzer ne olacak?"

Bernie, sözünü kesen adama bir soruyla cevap vererek büyük bir hata yaptı. "Ne olmuş Kayzere?" diye sordu. "Tahtından indi ya!"

"Yargılanması gerekmiyor mu yani?"

Bernie, çileden çıkmış gibi bıkkınlıkla konuştu: "Yargılandığı takdirde kendini savunma hakkı elde edeceğini anlamıyor musun? Sahiden de Alman İmparatoru'nu tüm dünyaya kendisinin masum olduğunu ilan edeceği bir kürsüye çıkarmak ister misin?"

Güçlü ve ikna kabiliyeti yüksek bir tez, diye düşündü Maud. Ama dinleyicilerin duymak istediği şey bu değildi. Yuhalamaların hacmi büyüdü ve arada başka sesler yükseldi: "Kayzer asılsın!"

İngiliz seçmeni öfkelendiğinde çirkinleşiyor, diye düşündü Maud, *en azından erkekler öyle. Böyle bir toplantıya gelmeyi isteyecek birkaç kadın bile zor zor bulunur.*

"Yenilmiş düşmanlarımızı asarsak barbar oluruz," dedi Bernie.

Maud'un yanındaki adam tekrar bağırdı: "Hunlara ödetecek misin?"

Bu laf büyük bir etki yaptı. Birkaç kişi bağırdı: "Hunlara ödetelim!"

"Makul ölçülerde," diye başladı Bernie ama daha fazla konuşamadı.

"Hunlara Ödetelim!" Söz, bir anda ortalığı saran bir bağırışa, hep bir ağızdan söylenen bir slogana dönüştü: "Hunlara Ödetelim! Hunlara Ödetelim!"

Maud, yerinden kalktı ve salondan çıktı.

[III]

Woodrow Wilson, başkanlığı sırasında ülkesinden ayrılan ilk başkan oldu.

Aralık ayının 4. Günü New York'tan gemiye bindi. Dokuz gün sonra

Gus, Brittany burnunun batı ucundaki Brest rıhtımında Başkan'ı bekliyordu. Gün ortasında sis kalktı ve günlerdir ilk defa güneş açtı. Körfezin içindeki Fransız, İngiliz ve Amerikan donanmalarından savaş gemileri, bir şeref merasimi kıtası oluşturdular ve Başkan, ABD Donanması'na ait nakliye gemisi *George Washington* ile şeref kıtasının içinden geçti. Başkan'ı selamlamak için top atışları yapıldı ve bandolar, *The Star-Spangled Banner*[2] marşını çalıyordu.

Gus için onurlu ve kutsal bir andı. Wilson buraya, yakın zaman önce sona eren bu savaş gibi bir savaşın, bir daha asla olmamasını sağlamak için geliyordu. Wilson'ın on dört ilkesi ve *League of Nations*, ülkelerin aralarındaki anlaşmazlıkları çözme usullerini ebediyen değiştirecekti. Bu, çok hırslı bir tutkuydu. Uygarlık tarihi boyunca hiçbir siyasetçi çıtayı bu kadar yükseltmemişti. Wilson başarırsa dünya yeniden kurulacaktı.

Öğleden sonra saat üçte, First Leydi Edith Wilson, General Pershing'in kolunda, güverte iskelesinde yürümeye başladı; ardından da silindir şapkalı Başkan geliyordu.

Brest halkı Wilson'ı bir fatih gibi karşıladı. *Vive Wilson* yazıyordu pankartlarda, *Defenseur du Droit des Peuples* : "Çok Yaşa Wilson, Halkın Haklarının Savunucusu." Her binada *Stars and Stripes* Amerikan bayrakları dalgalanıyordu. Kalabalık, kaldırımları doldurmuş; kadınların çoğu, Bröton[3] geleneğine özgü yüksek tepeli dantel başlıklar takmışlardı. Bröton gaydalarının sesi her yeri dolduruyordu. Gus, gaydalara pek bayılmadı.

Fransız Dışişleri Bakanı, bir hoş geldin konuşması yaptı. Gus, Amerikalı gazetecilerle bir aradaydı. Kocaman bir kürk şapka takmış ufak tefek bir kadını fark etti. Kadın başını çevirince Gus, onun güzel yüzünü bozan kapalı gözünü gördü ve sevinçle gülümsedi: Rosa Hellman. Rosa'nın, barış konferansı hakkında ne düşündüğünü öğrenmeye can atıyordu.

Konuşmalar bittikten sonra Başkanın maiyetindekiler, altı yüz elli kilometre ötedeki Paris'e gidecek gece trenine bindiler. Başkan Gus'ın elini sıktı: "Tekrar takıma döndüğüne çek sevindim Gus," dedi. Wilson, Paris Barış Konferansı sırasında etrafında tanıdık yüzler olsun istiyordu. Başkanın başdanışmanı, yıllardır gayriresmî olarak kendisine danışmanlık eden soluk yüzlü Teksaslı Albay House olacaktı.

Gus, maiyetin kıdemsiz üyesiydi.

Wilson hâlsiz görünüyordu; Edith'le birlikte süit vagona çekildiler. Gus

[2] 1814 yılında yazılan Amerikan marşı. "Yıldızlarla süslenmiş bayrak" anlamında (çev. notu).

[3] Fransa'nın kuzeybatısında, kültürel farklığı olan Brittany bölgesi halkı (çev. notu).

endişelendi. Başkanın sağlığıyla ilgili dedikoduları duymuştu. Daha 1906 yılında Wilson'ın sol gözünün arkasında bir damar çatlamış ve geçici bir körlük yaşamasına neden olmuştu; o dönemde doktorlar Başkanda yüksek tansiyon teşhis etmişler ve emekliye ayrılmasını söylemişlerdi. Wilson, coşkulu bir neşeyle doktorların önerisini duymazdan gelmiş ve başkanlık görevini sürdürmeye devam etmişti elbette –fakat son zamanlarda baş ağrılarından şikâyet ediyordu ve bu da yüksek tansiyonun yeni belirtilerinden biri olabilirdi. Barış konferansı oldukça yorucu geçecekti: Gus, Wilson'ın buna dayanabilmesini diledi.

Rosa da trendeydi. Gus, yemek vagonunun brokar döşeli koltuğunda onun karşısına oturmuştu. "Seni görüp göremeyeceğimi merak ediyordum," dedi Rosa; karşılaştıklarına memnun olmuşa benziyordu.

"Ordu görevlisiyim," dedi Gus; yüzbaşı üniforması hâlâ sırtındaydı.

"Amerika'dayken birlikte çalıştığı kişilerle ilgili seçimi yüzünden Wilson yerden yere vuruluyordu. Sana karşı değil elbette..."

"Ben küçük bir balığım."

"Bazı insanlar da karısını getirmemesi gerektiğini söylüyor."

Gus omuz silkti. Önemsiz bir mesele gibi görünüyordu. O muharebeleri yaşadıktan sonra, insanların barış zamanında mesele ettikleri şeyleri ciddiye almak zor olacaktı.

"Daha da önemlisi, yanında hiç Cumhuriyetçi getirmedi," dedi Rosa.

"Ekibinde müttefikleri olsun istiyor, düşmanları değil," dedi Gus, kızarak.

"Kendi vatanında da müttefiklere ihtiyacı var," dedi Rosa. "Kongredeki gücünü kaybetti."

Rosa haklıydı ve Gus onun ne kadar akıllı olduğunu bir kere daha hatırladı. Ara seçimler Wilson için bir felaket olmuştu. Cumhuriyetçiler, Senato ve Temsilciler Meclisinde kontrolü ele geçirmişlerdi. "Bu nasıl oldu?" diye sordu. "Ben olaylardan uzak kaldım."

"Halk, karneye bağlanan ihtiyaç malzemelerinden ve fiyatların yüksekliğinden bıkıp usandı ve toparlanmak için de savaşın sonunun gelmesi biraz gecikti. Liberaller, Casusluk Yasası'ndan nefret ediyor. Kanun, Wilson'ın, savaş önlemleriyle hemfikir olmayan insanları hapse atmasının kapısını aralıyor –Eugene Debs on yıl ceza aldı." Debs, Sosyalist Partiden başkan adayı bile olmuştu. "Rakiplerini hapse atıp sonra da özgürlük yanlısıymış gibi davranmaya devam edemezsin," dedi Rosa, kızgın bir ses tonuyla.

Gus, Rosa ile yaptığı ateşli tartışmaları ne kadar özlediğini düşündü. "Savaşta bazen özgürlüklerden ödün verilebilir," dedi.

"Besbelli ki Amerikan seçmenleri öyle düşünmüyorlar. Ve bir şey daha var: Wilson, Washington ofislerinde ırkçılık yapılıyor."

Gus, zaman içinde zencilerin beyazlar seviyesine yükseltilip yükseltilemeyeceğini bilmiyordu ama Amerikan liberallerinin çoğu gibi o da siyahlara daha iyi hayat şartları sağlanarak ne olacağını görmek taraftarıydı. Ancak Wilson ve karısı Güneyli'ydiler ve farklı düşünüyorlardı. "Edith, Londra'ya giderken hizmetçisini yanında götürmüyor, çünkü kızın şımaracağını düşünüyor," dedi Gus. "İngilizlerin zencilere karşı çok kibar olduklarını söylüyor."

"Woodrow Wilson artık Amerikalı solcuların sevgilisi değil," dedi Rosa, bir sonuca varmış gibi. "*League of Nations* için Cumhuriyetçilerin desteğine ihtiyacı olacak."

"Sanırım Henry Cabot Lodge horlandığını düşünüyor," dedi Gus. Lodge, sağ kanattan bir Cumhuriyetçiydi.

"Politikacıları bilirsin," dedi Rosa. "Liseli kızlar kadar duygusal ve çok kinci oluyorlar. Lodge, Senato Dışişleri Komitesi üyesi. Wilson onu da Paris'e getirmeliydi."

Gus itiraz etti: "Lodge, *League of Nations* fikrine tamamen karşı bir adam!"

"Seninle aynı fikirde olmayan akıllı insanları da dinlemek sık rastlanan bir beceri değil ama başkanın böyle bir becerisi olmalı. Lodge'ı buraya getirmek onu tarafsızlaştıracaktı. Ekibin bir üyesi olduğunda vatanına dönüp Paris'te anlaşmaya varılan konulara karşı çıkamazdı."

Gus, Rosa'nın haklı olduğunu düşündü. Fakat Wilson, dürüstlüğün her türlü engeli aşacağını düşünen bir idealistti; iltifatın, adam tavlamanın ve tatlı tatlı ikna etmenin gücünü hafife alıyordu.

Başkanın şerefine, yemekteki yiyecekler çok iyiydi. Tereyağlı sosta pişmiş ve Atlantik'ten taze çıkmış dilbalığı yediler. Gus, savaş öncesinden beri bu kadar iyi bir yemek yememişti. Rosa'nın iştahla tıkınmasını seyrederken eğlendi. Ufak tefek bir kadındı: Bunca yiyeceği neresine tıkıştırıyordu?

Yemeğin sonunda, küçük fincanlarda koyu kahveler geldi. Gus, Rosa'yı bırakıp kompartımanına yatmaya gitmek niyetinde değildi. Onunla konuşmak çok daha ilginçti. "Gene de Wilson, Paris'te güçlü bir pozisyonda olacak," dedi.

Rosa kuşkulu görünüyordu: "Nasıl olacak bu?"

"Yani, her şeyin başında, onlar için savaşı kazandık."

Rosa başını sallayarak onayladı. "Wilson diyor ki: 'Chateau-Thierry'de, dünyayı biz kurtardık."

"Chuck Dixon ve ben, o muharebedeydik."

"Chuck orada mı öldü."

"Tam tepesine bir bomba düştü. Gördüğüm ilk kayıptı. Ne yazık ki sonuncusu da olmadı."

"Çok üzüldüm, özellikle de karısı için. Doris'i yıllardır tanırım –ikimiz de aynı piyano hocasından ders alırdık."

"Ama dünyayı kurtardık mı bilmiyorum," dedi Gus. "Ölüler arasında Amerikalıdan çok Fransız, İngiliz ve Rus var. Ama biz dengeyi değiştirdik. Bunun da bir anlamı olmalı."

Rosa, saçlarının savura savura başını salladı. "Aynı fikirde değilim. Savaş bitti ve Avrupalıların artık bize ihtiyacı yok."

"Lloyd George gibi adamlar, Amerikan askerî gücünün görmezden gelinemeyeceğini düşünüyorlar."

"Öyleyse yanılıyor," dedi Rosa. Gus, bir kadının böyle bir konuda bu kadar kararlı konuşmasına hem şaşırdı hem de ilginç buldu. "Fransız ve İngilizlerin Wilson ile aynı fikirde olmadığını farz et bir an için. O zaman Wilson kendi fikirlerini tatbik etmek için orduyu mu kullanacak? Hayır. Bunu yapmak istese bile Cumhuriyetçi Kongre ona engel olacak."

"Ekonomik ve mali gücümüz var."

"Müttefiklerin bize çok büyük borçları olduğu kesinlikle doğru ama bunun bize ne kadarlık bir baskı gücü sağladığından çok emin değilim. Bir söz vardır: *Bankaya yüz dolar borcunuz varsa bankanın sizin üzerinizde bir gücü vardır ama borcunuz bir milyon dolarsa o zaman sizin gücünüz bankanın üstündedir.*"

Gus, Wilson'ın işinin tahmin ettiğinden de daha zor olabileceğini görmeye başladı. "Peki, kamuoyu baskısı ne olacak? Wilson'ın Brest'te nasıl karşılandığını gördün. Avrupa'nın her yerinde insanlar, onun barış içinde bir dünya yaratmasını bekliyorlar."

"Wilson'ın en güçlü kartı da bu. İnsanlar katliamdan bıkıp usandı. 'Bir Daha Asla!' diye bağırıyorlar. Umarım Wilson onlara istediklerini verebilir."

Kompartımanlarına dönüp birbirlerine iyi geceler dilediler. Gus yatağına uzandı ve uzun süre Rosa'yı ve onun söylediklerini düşündü. Rosa gerçekten de o güne kadar tanıdığı en akıllı kadındı. Çok da güzeldi.

Nasıl oluyorsa Rosa'nın gözünü çabucak unutuveriyordun. İlk başta korkunç bir sakatlık gibi görünüyordu ama bir süre sonra Gus, Rosa'nın gözünü fark etmemeye başlamıştı.

Rosa, konferans için çok iyimser değildi ve ne yazık ki söylediği her şey

de doğruydu. Gus şimdi, Wilson'ın önünde büyük bir mücadele olduğunu anlıyordu. Başkanın ekibine geri döndüğüne seviniyordu ve onun ideallerini gerçekleştirmesi için elinden gelen her şeyi yapmaya kararlıydı.

Tren, Fransa topraklarında dumanını savura savura doğuya doğru ilerlerken sabahın ilk saatlerinde pencereden dışarıya baktı. Bir kasabanın içinden geçerlerken demir yolu hattının kıyısındaki istasyon platformunda bekleyen kalabalığı görünce şaşırdı. Hava karanlıktı ama lamba ışığındaki insanları görmek mümkündü. Binlerce insan vardı: kadınlar, erkekler, çocuklar. Tezahürat yapmıyorlardı, gayet sessizdiler. Erkekler ve çocuklar, tren geçerken şapkalarını ellerine aldılar ve bu saygı ifadesi, Gus'ı az daha ağlatıyordu. Bütün gece orada, *dünyanın ümidi*ni taşıyan trenin geçişini görmek için beklemişlerdi.

OTUZ BEŞ

Aralık 1918'den Şubat 1919'a

Oylar, Noel'den üç gün önce sayıldı. Ethel ve Bernie Leckwith, Aldgate Belediye Sarayı'nda sonuçların açıklanmasını bekliyorlardı: Bernie en iyi elbisesini giymiş olarak platformda, Ethel ise dinleyiciler arasındaydı.

Bernie kaybetti.

Bernie sonucu metanetle karşıladı ama Ethel ağladı. Bernie için bu, bir rüyanın sonuydu.

Belki de aptalca bir rüyaydı ama Bernie incinmişti ve Ethel'in kalbi onun için ağlıyordu.

Liberal aday, Lloyd George koalisyonunu desteklemişti ve bir Muhafazakâr aday çıkmamıştı. Dolayısıyla da Muhafazakârlar, Liberal adaya oy vermişlerdi; bu bileşim de İşçi Partisi için aşılması zor bir güç birliği oluşturmuştu.

Bernie, kazanan rakibini tebrik etti ve platformdan indi. İşçi Partililer, bir şişe İskoç viskisi eşliğinde bir araya gelmek istediler ama Bernie ve Ethel eve döndüler.

"Ben bu işler için biçilmiş kaftan değilim, Ethel," dedi Bernie, kakao yapmak için suyun kaynamasını beklerken.

"Sen elinden geleni yaptın," dedi Ethel. "Sadece nalet Lloyd George'un kurnazlığını mat edemedin."

Bernie, başını sağa sola salladı. "Ben lider değilim," dedi. "Ben teori ve örgüt adamıyım. Zaman zaman insanlarla senin yaptığın gibi konuşmaya ve onları gayemiz için ateşlemeye çalıştım ama beceremedim. Sen onlarla konuştuğunda sana bayılıyorlar. Aramızdaki fark bu."

Ethel, onun haklı olduğunu biliyordu.

Ertesi sabahki gazetelerde, Aldgate'te alınan seçim sonuçlarının bütün ülkeye yansıdığını gördüler. Koalisyon, 707 koltuğun 525'ini kazanmıştı ve bu, Parlamento tarihindeki en büyük çoğunluktu. İnsanlar, savaşı kazanan adama oy vermişlerdi.

Ethel, buruk bir hayal kırıklığı içindeydi. Ülkeyi hâlâ eski adamlar yönetiyordu. Milyonların ölmesine neden olan politikacılar, sanki muazzam bir şey başarmışlar gibi şimdi kutlama yapıyorlardı. Ne başarmışlardı ki? Acı, açlık ve tahribat. On milyon erkek ve çocuk, bir hiç için ölmüşlerdi.

Ümitvar olan tek şey İşçi Partisinin konumunu güçlendirmiş olmasıydı. Parlamentodaki sandalye sayıları kırk ikiden altmışa çıkmıştı.

Hezimete uğrayanlar, Lloyd George karşıtı Liberaller olmuştu. Sadece otuz seçim bölgesinde kazanmışlar ve Asquith, kendi koltuğunu bile kaybetmişti.

"Bu, Liberal Partinin sonu olabilir," dedi Bernie, öğle yemeği için ekmeğine yağ sürerken. "İnsanları hayal kırıklığına uğrattılar ve şimdi İşçi Partisi muhalefette. Tek tesellimiz bu."

İşe gitmek için evden çıkmadan hemen önce postacı geldi. Bernie Lloyd'un ayakkabılarını bağlarken Ethel mektupları aldı. Billy'den bir mektup vardı; şifreyle yazılmıştı. Ethel mutfak masasına oturup mektubun şifresini çözdü. Anahtar kelimelerin altını bir kalemle çizerek onları bir kâğıda kopyaladı. Metni deşifre ederken kendini gitgide daha da çok kaptırdı.

"Billy'nin Rusya'da olduğunu biliyorsun," dedi Bernie'ye.

"Evet."

"Güzel. Billy, ordumuzun orada Bolşeviklere karşı savaşmak için bulunduğunu söylüyor. Amerikan ordusu da oradaymış."

"Hiç şaşırmadım."

"Evet. Ama dinle bak, Bernie," dedi Ethel. "Beyazların Bolşevikleri yenemeyeceğini biliyoruz –ama ya yabancı ordular da işe karışırsa? O zaman her şey olabilir!"

Bernie düşünüyormuş gibi baktı. "Monarşiyi geri getirebilirler."

"Bu ülkenin insanları buna karşı mücadele etmezler."

"Bu ülkenin insanları olan biteni bilmiyor ki!"

"O zaman onlara anlatacağız," dedi Ethel. "Bir makale yazacağım."

"Kime yayınlatacaksın peki?"

"Bakacağız. Belki *Daily Herald* yayınlar." *Daily Herald* sol kanatta bir gazeteydi. "Sen Lloyd'u bakıcısına götürür müsün?"

"Evet, elbette."

Ethel on dakika düşündü; sonra, bir kâğıdın tepesine yazmaya başladı:

RUSYA'DAN ELİNİZİ ÇEKİN!

[II]

Paris'te dolaşmak Maud'u ağlattı. Geniş bulvarlar boyunca, Alman bombalarıyla moloz yığınları oluşmuştu. Büyük binaların kırık pencereleri, tahta çakılarak onarılmıştı ve hepsi de ona, ağabeyinin hasarlı gözünü hatırlatıyordu. Caddelerdeki ağaçların aralarında boşluklar oluşmuştu; kadim bir kestane veya asil bir çınar ağacı, kerestesi için kurban edilmiş olmalıydı. Kadınların yarısı, yas için siyah giyinmişti; cadde köşelerinde ise birkaç kuruş dilenen sakatlanmış askerler vardı.

Maud, Walter için de ağlıyordu. Mektubuna cevap alamamıştı. Almanya'ya gitmek için başvuruda bulunmuştu ama izin almak imkânsızdı. Paris'e gelmek için izin almakta bile oldukça zorlanmıştı. Walter'ın da Alman delegasyonu ile birlikte burada olacağını ummuştu ama ortalıkta bir Alman delegasyonu yoktu, çünkü mağlup ülkeler barış konferansına davet edilmemişlerdi. Zafer kazanan Müttefiklerin niyeti, kendi aralarında bir anlaşmaya varıp savaşı kaybedenlere bunu imzalatmaktı.

Bu arada Paris'te kömür kıtlığı vardı ve bütün otellerin içi buz gibiydi. İngiliz delegasyonunun karargâh edindiği Majestic Otel'in bir süitinde kalıyordu. Fransız casuslarına karşı bir önlem olarak İngilizler, otel personelini kendi adamlarıyla değiştirmişlerdi. Sonuç olarak da oteldeki yiyecekler berbattı: kahvaltı için lapa, aşırı haşlanmış sebzeler, rezil bir kahve.

Savaş öncesinden kalma kürk paltosuna sarınan Maud, Johnny Remarc ile buluşmak için Champs-Elysées'deki Fouquet's restorana gitti. "Paris'e seyahatimi ayarladığın için teşekkür ederim," dedi, Johnny'ye.

"Sen ne istersen yaparım Maud. Fakat buraya gelmek için neden o kadar istekliydin?"

Ona gerçeği söyleyecek değildi elbette, en azından Johnny gibi dedikodu sever birine söyleyemezdi. "Alışveriş," dedi. "Yıllardır yeni bir elbise almadım."

"Ah, deme!" dedi Johnny. "Burada satın alabileceğin hiçbir şey yok, bulabileceklerin de bir servete mal oluyor. Bir elbiseye bin beş yüz frank istiyorlar! Fitz bile buna bir çizgi çeker. Bence bir Fransız oynaşın var senin."

"Keşke olsaydı," dedi Maud ve konuyu değiştirdi. "Fitz'in arabasını buldum. Nereden benzin koydurabilirim, biliyor musun?"

"Ne yapabileceğime bir bakayım."

Yemeklerini ısmarladılar. "Sence Almanlara milyarlarca dolarlık tazmi-

nat ödetebilecek miyiz?" diye sordu Maud.

"Karşı çıkabilecek durumda değiller," dedi Johnny. "Almanlar, Fransa-Prusya Savaşı'ndan sonra Fransızlara beş milyar frank ödettiler –ki bu para, Fransızların üç yıllık geliri. Ve geçen mart ayındaki Brest-Litovsk Antlaşması'nda, Bolşeviklerden altı milyar mark tazminat ödeme sözü aldılar. Tabii şimdi onu da alamayacaklar. Almanların haklı infialinde içi boş bir ikiyüzlülük var."

Maud, Almanlar hakkında böyle sert konuşmalardan nefret ediyordu. Sanki savaşı kaybetmek Almanları hayvanlaştırmış gibi konuşuyorlardı. *Ya biz kaybetseydik*, diye sormak istiyordu, *o zaman savaş bizim suçumuzdu diyerek her şeyin bedelini ödeyecek miydik?* "Biz çok daha fazlasını talep ediyoruz –yirmi dört milyar pound istiyoruz ve Fransızlar da bunun iki katını talep ediyorlar."

"Fransızlarla tartışmak çok zor," dedi Johnny. "Bize altı yüz milyon pound borçları var ve bunun çok daha fazlasını da Amerika'ya borçlandılar; onların Almanlardan talep ettikleri tazminatı reddedersek o zaman bize olan borçlarını ödeyemeyeceklerini söyleyecekler."

"Almanlar bizim istediğimizi ödeyebilirler mi?"

"Hayır. Arkadaşım Pozzo Keynes'in dediğine göre onda birini –iki milyar pound– ödeyebilirler ki bu bile ülkeyi sakatlar."

"John Maynard Keynes'ten[1] mi bahsediyorsun? Şu Cambridgeli ekonomist?"

"Evet. Biz ona *Pozzo*[2] deriz."

"Senin arkadaşlarından... biri olduğunu bilmiyordum."

Johnny gülümsedi. "Ah evet, tatlım, çok yakın arkadaşım."

Maud, bir an için Johnny'nin keyifli günahkârlığını kıskandı. Kendi fiziksel aşk ihtiyacını şiddetle bastırıyordu. Bir adamın ona aşkla dokunmasının üzerinde iki yıl geçmişti. Kendini yaşlı bir rahibe gibi hissediyordu: buruşuk ve kurumuş.

"Ne kadar üzgün baktın öyle!" dedi Johnny, onun keyifsizliğini fark ederek. "Umarım Pozzo'ya âşık değildin."

Maud güldü. Konuyu tekrar politikaya getirdi. "Almanların ödeyemeyeceğini biliyorsak Lloyd George neden ısrar ediyor?"

"Bu soruyu ona bizzat kendim sordum. Mühimmat Bakanı olduğu zamandan beri onu çok iyi tanırım. Sonunda bütün muharip devletlerin ken-

[1] Paris Barış Konferansı'na Britanya Hazinesi'ni temsilen katılan, *Keynesci Ekonomi* akımının babası (çev. notu).

[2] İtalyanca, *kuyu* anlamında (çev. notu).

di borçlarını ödeyeceğini ve kimsenin tazminat falan alamayacağını söylüyor."

"Öyleyse bütün bu numaralara ne gerek var?"

"Çünkü sonunda her ülkenin kendi vergi mükellefleri bu savaşın bedelini ödeyecekler –fakat bunu onlara söyleyen hiçbir politikacı bir daha seçim kazanamaz."

[III]

Gus, *League of Nations* Komisyonu'nun günlük toplantısına gitti. Bu komisyonun görevi *League* anlaşmasının taslağını hazırlamaktı. Komisyon başkanlığını Woodrow Wilson kendisi yapıyor ve acele ediyordu.

Wilson, konferansın ilk ayına tamamıyla hâkim olmuştu. Fransızların, Alman tazminatını en tepeye yerleştiren gündemini bir kenara atmış ve *League of Nations* sözleşmesinin, kendisinin imzalayacağı barış antlaşmanın bir parçası olmasında ısrar etmişti.

League of Nations Komisyonu, Concorde Meydanı'ndaki Hotel Crillon'un lüks binasında toplanıyordu. Hidrolik asansörler artık antika ve yavaş sayılıyor ve bazen su basıncının azizliğine uğrayıp katlar arasında kalabiliyorlardı. Gus bu asansörlerin, aylak aylak konuşmayı her şeyden daha çok seven ve zorlanmadıkları sürece bir karar veremeyen Avrupalı diplomatlara benzediğini düşünüyor; hem diplomatlar hem de asansörler, Amerikan Başkanının öfkeli bir sabırsızlıkla kıvrana kıvrana söylenmesine neden olduğunda kıs kıs gülüyordu. On dokuz komisyon üyesi, kırmızı örtülü büyük bir masanın etrafına oturuyor, arkalarındaki tercümanları onların kulaklarına bir şeyler fısıldıyor, yardımcıları ellerinde dosyalar ve not defterleriyle salonda dolaşıyorlardı.

Gus, patronunun gündemi takip etme becerisinin Avrupalıları etkilediğini görebiliyordu. Bazıları sözleşme yazımının yıllar değilse bile aylar sürebileceğini, bazılarıysa ülkelerin asla bir anlaşmaya varamayacağını söylüyordu. Fakat Gus, keyifle görüyordu ki on gün içinde sözleşmenin ilk taslağını tamamlama aşamasına gelmişlerdi.

Wilson'ın, 14 Şubat günü ABD'ye geri dönmesi gerekiyordu. Yakında gidecekti ve vatanına dönerken sözleşme taslağını da yanında götürmeye kararlıydı.

Ne yazık ki Wilson'ın ayrılmasından önceki son öğleden sonra Fransızlar, bir öneri sunarak büyük bir engel yarattılar: "*League of Nations*, kendi ordusuna sahip olmalı."

Wilson, çaresizlik içinde gözlerini devirdi. "İmkânsız!" dedi, inler gibi.

Gus bunun nedenini biliyordu. Kongre, Amerikan askerlerinin başka birinin kontrolü altında olmasına asla izin vermeyecekti.

Fransız delegesi ve eski Başbakanı Léon Bourgeois, eğer kararlarını uygulatacak bir ordusu olmazsa kimsenin *League of Nations*'ı takmayacağını ileri sürdü.

Gus, Wilson'ın hüsranını anlıyordu. Haydutluğa kalkışan ülkelere baskı uygulamak için başka yollar da vardı: diplomasi, ekonomik yaptırımlar ve başka çıkar yol kalmazsa özel görevle kurulacak ve görev tamamlandığında dağıtılacak geçici bir ordu.

Bourgeois, bütün bunların Fransa'yı Almanya'dan koruyamayacağını ileri sürdü. Fransızlar başka bir şeye odaklanamıyorlardı. *Belki bunun anlaşılabilir bir tarafı vardır*, diye düşündü Gus. Fakat yeni bir dünya düzeni oluşturmanın yolu bu değildi.

Birçok müsvedde hazırlamış olan Lord Robert Cecil, kemikli parmağını kaldırarak konuşma izni istedi. Wilson başıyla ona söz verdi: *League* fikrini hararetle destekleyen Cecil'i seviyordu. Ama Cecil'i sevmek konusunda herkes aynı fikirde değildi: Fransız Başbakanı Clemenceau, gülümsediği zaman Cecil'in Çinli ejderhalara benzediğini söylüyordu. "Patavatsızlığımı bağışlayın," dedi Cecil. "Fransız delegasyonu, *League* onların umduğu kadar güçlü olmazsa tamamına hayır diyeceklermiş gibi konuşuyor. Açıkça şunu söylemeliyim ki o durumda bu konu, Büyük Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri arasında ikili bir ittifak olur ve Fransızlara da hiçbir şey teklif edilmez."

Gus, gülmemek için kendini zor tuttu. *Hadlerini bildirdi*, diye düşündü.

Bourgeois, şok geçiriyormuş gibiydi ve önerisini geri çekti.

Wilson ise karşısında oturan Cecil'e minnettar bir bakış fırlattı.

Japon delegesi Baron Makino da söz istedi. Wilson ona da söz verdi ve saatine baktı.

Baron Makino taslaktaki, hâlihazırda üzerinde anlaşmaya varılmış ve dinî özgürlükleri garantiye alan bir maddeye atıfta bulunarak bu maddeye ekleme yapılmasını önerdi: "Bütün üyeler, birbirlerinin vatandaşlarına, hiçbir ırk ayrımı gözetmeksizin eşit muamele edecekler."

Wilson'ın yüzü dondu.

Makino'nun konuşmasının tercümesi bile dokunaklıydı: Farklı ırkların savaş boyunca omuz omuza çarpıştığına dikkat çekiyordu. "Ortak bir duygudaşlık ve şükran bağı oluştu," dedi. *League*, bütün milletlerin katıldığı büyük bir aile olacaktı. Birbirlerine eşit muamele etmeleri gerekmez miydi?

Gus bundan kuşkuluydu ama şaşırmamıştı. Japonlar bir iki haftadan beri bundan söz ediyorlardı ve bu teklif, Japonları kendi topraklarından uzak tutmak isteyen Avusturalya ve California için zaten bir şaşkınlık yaratmış durumdaydı. Wilson'ı da afallattı; çünkü o da bir an için bile Amerikalı zencilerin kendi eşiti olduğunu düşünmemişti. Ama hepsinden çok İngilizler rahatsızdı: Büyük Britanya, hiç de demokratik olmayan yollarla farklı ırklara mensup yüzlerce milyon insana hükmediyordu ve bu halkların, beyaz efendileriyle eşit insanlar olduklarını akıllarından geçirmelerini bile istemiyorlardı.

Cecil tekrar söz aldı. "Ne yazık ki bu çok çekişmeli bir konu," dedi. Gus, onun yüzündeki kedere az daha inanıyordu. "Bu öneri tartışılabilir ama zaten bir nifak yaratmış durumda."

Masanın etrafında Cecil'e hak veren bir mırıldanma dolaştı.

Cecil devam etti: "Sözleşme taslağının tamamlanmasını ertelemek yerine, ne yazık ki ırk ayrımı tartışmasını başka bir tarihe ertelemeliyiz belki de."

Yunanistan Başbakanı araya girdi: "Dinî özgürlükler meselesi de karmaşık bir konu. Belki şimdilik onu da bir kenara bırakmalıyız."

Portekiz delegesi atıldı: "Benim hükûmetim bugüne kadar Tanrı'nın adının geçmediği hiçbir anlaşma imzalamadı!"

Koyu dindar bir adam olan Cecil, cevap verdi: "Belki bu seferlik tehlikeyi göze almalıyız."

Delegeler arasında hafif bir gülüşme oldu. Wilson'ın rahatladığı belli oluyordu. "Anlaştıysak diğer maddelere geçelim," dedi.

[IV]

Wilson, ertesi gün Quai d'Orsay'daki Fransız Dışişleri Bakanlığına gitti ve ünlü *Clock Room* salonunun kutup mağaralarındaki sarkıtları andıran devasa avizeleri altında ve Barış Konferansı'nın bütün üyelerinin hazır bulunduğu bir oturumda, taslağı okudu.

Wilson o akşam vatanına geri döndü. Ertesi gün cumartesiydi ve Gus o gece dansa gitti. Hava kararıktan sonra Paris bir parti şehrine dönüyordu. Yiyecek kıttı ama görünüşe bakılırsa bol bol içki vardı. Genç erkekler, arkadaş arayan Kızıl Haç hemşireleri kolayca içeri girebilsinler diye otel odalarının kapılarını açık bırakarak yatıyorlardı. Geleneksel ahlak rafa kaldırılmış gibiydi. Efemine erkekler, erkek gibi davranmayı bir kenara bırakıyor, Larue's, bir lezbiyen lokantasına dönüşüyordu. Kömür sıkıntısının Fransızlar

tarafından yaratılan bir efsane olduğu, aslında arkadaşların birlikte yatağa girerek birbirlerini ısıtmaları için uydurulduğu söyleniyordu.

Her şey ateş pahasıydı ama Gus'ın parası vardı. Başka avantajları da vardı: Paris'i ve Fransızcayı iyi biliyordu. St Cloud'da at yarışlarına gitti, operada *La Bohème* izledi ve *Phi Phi* adlı müstehcen bir müzikal seyretti. Başkan Wilson'a yakın birisi olduğu için her partiye davet ediliyordu.

Kendini Rosa Hellman ile daha çok vakit geçirirken bulmuştu. Onunla konuşurken çok dikkatli olmalı; ona sadece, yazılmasından mutluluk duyacağı şeyleri anlatmalıydı ama şimdilerde otomatik olarak gelişen bir takdir alışkanlığına yakalanmıştı. Rosa, tanıştığı en akıllı insanlardan biriydi. Ondan hoşlanıyordu ama ilişkileri bundan daha ileriye gidemiyordu. Rosa onunla dışarı çıkmaya her zaman hazır gibi görünüyordu ama hangi gazeteci bir başkan yaverinin davetini reddederdi ki? Onun elini hiç tutmamıştı veya bir iyi geceler öpücüğü almamıştı; çünkü Rosa'nın rencide etmeyi göze alamayacağı bir kişi olmanın avantajını kullanıyormuş gibi davranmak istemiyordu.

Ritz Otel'de bir kokteyl içmek için onunla buluştu. "Kokteyl nedir?" diye sordu Rosa.

"Kaba likörün saygın görünsün diye giydirilmiş hâli. Şimdi çok moda."

Rosa da modaya uymayı seviyordu. Saçlarını kısa kestirmişti. Çan biçimli şapkası Alman askerlerinin çelik miğferleri gibi kulaklarına kadar iniyordu. Kıvrımlı vücutlar ve sımsıkı korselerin modası geçmişti; Rosa'nın dökümlü elbisesi hiç kıvrım yapmadan omuzlarından aşağıya, bel hizasından oldukça düşük bir seviyeye kadar iniyordu. Elbise Rosa'nın vücut şeklini gizliyor ama Gus'ın, elbisenin altında ne olduğunu merak etmesine neden oluyordu. Rosa, Avrupalı kadınların hâlâ fazla cüretkâr buldukları şeyleri yapıyor –ruj sürüyor, pudra kullanıyordu.

Birer martini içtiler ve sonra kapıya yürüdüler. Ritz'in uzun lobisinde yürürlerken herkesin dikkatini çektiler: kuyruklu ceket giymiş koca kafalı, fasulye sırığı gibi bir adam ve gümüş mavisi ipek bir elbise giymiş ufak tefek, tek gözlü arkadaşı. İngilizlerin, cumartesi gecelerinde herkesin katılabildiği danslar düzenlediği Majestic Otel'e gitmek için bir taksiye bindiler.

Balo salonu tıklım tıkıştı. Delegasyonun genç yaverleri, dünyanın her yerinden gazeteciler, siperlerden kurtulmuş askerler, hemşirelerle ve daktilocu kızlarla *caz yapıyorlardı*. Rosa Gus'a, *foxtrot* dansı öğretti sonra da onu bırakıp Yunanistan delegasyonundan kara gözlü bir gençle dans etmeye gitti.

Kıskançlık hisseden Gus, salonda gezinmeye ve tanıdıklarıyla çene çal-

maya başladı – ta ki mor bir elbise ve sivri burunlu ayakkabılar giymiş Leydi Maud Fitzherbert ile karşılaşana kadar. "Selam!" dedi Gus, şaşkın şaşkın.

Maud, onu gördüğüne memnun olmuş gibiydi. "İyi görünüyorsun," dedi.

"Şanslıydım. Hâlâ tek parçayım."

Maud, yanağındaki yaraya dokundu. "Az kalmış."

"Sadece bir yara. Dans edelim mi?"

Maud'u kollarına aldı: Çok zayıflamıştı, elbisesinin altındaki kemiklerini hissedebiliyordu. *Hesitation waltz*[3] yaptılar. "Fitz nasıl?" diye sordu Gus.

"İyidir umarım. Şimdi Rusya'da. Belki bunu söylememem gerekirdi ama artık herkesin bildiği bir sır hâline geldi."

"İngiliz gazetelerinin, 'Rusya'dan Elinizi Çekin!' diye yazdığını fark ettim."

"O kampanyayı Tŷ Gwyn'de tanıştığın bir kadın yürütüyor: Ethel Williams, şimdi Ethel Leckwith oldu."

"Hatırlayamadım."

"Evin kâhyasıydı."

"Vay canına!"

"İngiliz siyasetinde güçlü bir kişilik olmaya başladı."

"Dünya nasıl da değişiyor!"

Maud, Gus'ı kendine doğru çekti ve sesini alçalttı. "Walter'dan bir haber almadın, değil mi?"

Gus, Chateau-Thierry'de köprüde yere düşerken gördüğü ve yüzü tanıdık gelen Alman subayını hatırladı ama Walter olduğunu tahmin edemeyeceği kadar ufak bir anıydı. "Hiçbir şey. Üzgünüm. Senin için zor olmalı."

"Almanya'dan hiçbir bilgi gelmiyor ve kimsenin oraya gitmesine izin verilmiyor!"

"Korkarım barış antlaşması imzalanana kadar beklemek zorunda kalabilirsin."

"O ne zaman olur dersin?"

Gus bilmiyordu. "*League* sözleşmesi tamamlandı sayılır ama Almanların ne tazminat ödemesi gerektiği üzerinde anlaşmanın yakınına bile varamadılar henüz."

"Çok aptalca," dedi Maud, buruk buruk. "Alınanların refah içinde olması bizim menfaatimize; o zaman İngiliz fabrikaları onlara otomobil, soba, halı süpürgesi gibi şeyler satabilir. Alman ekonomisini sakatlarsak onlar da Bolşevik olurlar."

"İnsanlar intikam istiyorlar."

[3] 1910 yılında moda olmaya başlayan bir vals türü (çev. notu).

"1914 yılını hatırlıyor musun? Walter savaş istemiyordu. Almanların çoğunluğu da savaş istemedi. Ama ülke bir demokrasi değildi. Generalleri Kayzeri doldurușa getirdiler. Rus seferberliği başlayınca da başka seçenekleri kalmadı."

"Elbette hatırlıyorum ama çoğu kişi hatırlamıyor."

Dans bitti. Rosa Hellman yanlarına geldi. Gus iki kadını tanıştırdı. Bir dakika kadar konuştular ama Rosa, mizacına ters bir sevimsizlik gösterdi ve Maud da çekip gitti.

"O elbise dünyanı parası," dedi Rosa, somurta somurta. "Jeanne Lanvin tasarımı."

Gus'ın kafası bulandı. "Maud'dan hoşlanmadın mı?"

"Besbelli ki sen hoşlanıyorsun."

"Ne demek şimdi bu?"

"Pek sıkı fıkı dans ediyordunuz."

Rosa, Walter hakkında bir şey bilmiyordu. Ama Gus gene de haksız yere Maud'la flört etmekle suçlandığına içerledi. "Aramızda sır olan bir konuda konuşmak istemişti," dedi, gücendiğini belli ederek.

"Eminim öyledir."

"Niye böyle bir tutum takındın bilmiyorum," dedi Gus. "O yağlı Yunanla çekip giden sensin."

"Çok yakışıklıydı ve bir damla bile yağı yok. Hem neden diğer erkeklerle dans etmeyeyim? Bana âşıkmış gibi bile değilsin."

Gus ona bakakaldı. "Oh," dedi. "Vay canına!" Aniden kafası karıştı ve tereddüt hissetti.

"Şimdi ne oldu?"

"Tam şimdi fark ettim... sanırım."

"Ne olduğunu bana da söyleyecek misin?"

"Sanırım söylemek zorundayım," dedi titrek titrek. Durdu.

Rosa onun konuşmasını bekledi. "Ee?" dedi sabırsızlanarak.

"Ben sana aşığım."

Rosa, sessizlik içinde ona baktı. Uzun bir süre durdu. "Sen ciddi misin?" dedi.

Söylediği kendini de şaşırtmıştı ama Gus'ın hiçbir şüphesi yoktu.

"Evet. Ben seni seviyorum Rosa."

Rosa hafifçe gülümsedi. "Bir düşünsen."

"Sanırım farkında bile olmadan uzun bir zamandan beri sana âşıktım."

Rosa, sanki şüphelendiği bir şey teyit ediliyormuş gibi başını salladı; orkestra yavaş bir parça çalmaya başladığında Gus'a yaklaştı.

Hiç düşünmeden Rosa'yı kollarına aldı ama öyle heyecanlıydı ki uygun adım dans edemiyordu. "Becerebileceğimden emin değilim..." dedi.

"Takma kafana." Rosa onun ne düşündüğünü biliyordu. "Dans ediyormuş gibi yap."

Birkaç adımı daha karıştırdı. Beyni alt üst oluyordu. Rosa kendi duyguları hakkında tek kelime etmemişti. Diğer yandan onu orada bırakmamış, çekip gitmemişti de. Aşkına cevap verme ihtimali var mıydı acaba? Besbelli ki Rosa ondan hoşlanıyordu ama bu aynı şey değildi. Acaba o anda, ne hissettiğini mi soruyordu kendi kendine? Yoksa reddetmenin nazik bir yöntemini mi bulmaya çalışıyordu?

Rosa başını kaldırıp ona baktı; Gus, onun bir cevap vermek üzere olduğunu sandı. "Lütfen beni buradan götür Gus," dedi Rosa.

"Elbette."

Rosa paltosunu aldı. Kapı görevlisi kırmızı renkli bir Renault taksi çağırdı.

"Maxim's," dedi Gus. Yol kısa sürdü ve hiç konuşmadılar.

Gus, onun aklından geçenleri bilmeyi çok istiyordu ama onu sıkboğaz etmek istemiyordu. Nasılsa birazdan söylemek zorunda kalacaktı herhâlde.

Restoranda adım atacak yer yoktu ama geç gelecek bazı müşteriler için ayrılmış bir iki masa vardı. Başgarson, *désolé*, yani çok üzgündü. Gus cüzdanını çıkardı, içinden bir yüz frank aldı. "Sessiz bir köşe olsun," dedi. Bir masanın üzerindeki *Réservée* yazan kart yok oldu ve oturdular.

Hafif bir yemek ısmarladılar. Gus, bir şişe de şampanya istedi.

"Öyle değiştin ki," dedi Rosa.

Gus şaşırdı. "Hiç sanmıyorum."

"Buffalo'da farklı bir genç adamdın. Sanırım benden bile çekiniyordun. Şimdi Paris'te, sanki buralar senin malınmış gibi dolaşıyorsun."

"Vay canına –haddimi bilmez biriymişim gibi konuştun."

"Hayır, sadece daha öz güvenlisin. Nihayetinde başkanla çalıştın ve bir savaşa katıldın –bunlar fark yaratır."

Yemekleri geldi ama ikisi de pek bir şey yiyemedi. Gus fazlasıyla gergindi. Rosa ne düşünüyordu? Onu seviyor muydu yoksa sevmiyor muydu? Rosa bunu biliyor olmalıydı, değil mi? Çatal-kaşığını masaya bıraktı ama aklındaki soruyu sormak yerine başka bir şey söyledi: "Sen her zaman kendinden emin görünüyordun."

Rosa güldü. "Ne kadar şaşırtıcı, değil mi?"

"Neden?"

"Sanırım yedi yaşına kadar kendimden emindim. Ama sonra... Kız-

lar nasıldır bilirsin işte. Herkes en güzel kızlarla arkadaş olmak ister. Ben hep, en şişman, en çirkin ve başkalarının eskilerini giyen kızlarla oynamak zorunda kaldım. Ergenliğim de öyle geçti. Hatta *Buffalo Anarchist*'te çalışmam bile biraz aykırı bir durumdu. Ama editör olduğumda öz saygını tekrar kazandım." Bir yudum şampanya içti. "Çünkü sen yardım ettin."

Gus şaşırdı. "Ben, öyle mi?"

"Benimle sanki ben Buffalo'daki en akıllı ve en ilginç insanmışım gibi konuşuyordun."

"Belki de öyleydin."

"Olga Vyalov'dan sonra."

"Ah." Gus'ın yüzü kızardı. Olga'ya sevdalanmasını hatırlamak kendini aptal gibi hissetmesine neden oldu ama bunu söylemek istemedi; çünkü o zaman Olga'yı kötülüyormuş gibi olurdu ve bu da hiç centilmence bir hareket olmazdı.

Kahvelerini bitirdiklerinde Gus hesabı istedi ve hâlâ, Rosa'nın ona karşı ne hissettiğini bilmiyordu.

Taksiye bindiklerinde, Rosa'nın elini dudaklarına götürdü ve öptü. "Oh, Gus, çok sevimlisin," dedi Rosa. Gus, bunun ne anlama geldiğini bilemedi.

Ancak Rosa'nın yüzü yukarıya ve ona doğru dönüktü ve sanki beklenti içindeymiş gibiydi. Acaba onu öpmesini... Bütün cesaretini topladı ve Rosa'yı ağzından öptü.

Bir an dondu kaldı, çünkü Rosa karşılık vermedi ve Gus yanlış bir şey yaptığını düşündü. Sonra Rosa mutluymuş gibi iç geçirdi ve dudaklarını araladı.

Oh, diye düşündü Gus keyifle, *sorun yokmuş demek ki.*

Kollarıyla Rosa'yı sardı ve otele kadar öpüştüler.

Yolculuk fazlasıyla kısa sürdü. Aniden, taksinin kapısı otelin kapı görevlisi tarafından açıldı. "Ağzını sil," dedi Rosa, taksiden inerken. Gus bir mendil çıkardı, acele acele yüzünü sildi. Beyaz keten, ruj kırmızısına boyandı. Mendili özenle katlayıp cebine yerleştirdi.

Rosa'yı otelin kapısına kadar götürdü. "Yarın seni görebilir miyim?" diye sordu.

"Kaçta?"

"Erken saatte."

Rosa güldü. "Asla numara yapmıyorsun, değil mi Gus? Ben bunu seviyorum."

Bu iyiydi. *Ben bunu seviyorum* demek, *ben seni seviyorum* demekle aynı şey değildi ama hiç yoktan iyiydi. "Mümkün olduğunca erken," dedi Gus.

"Ne yapacağız?"

"Yarın pazar," dedi Gus, aklına ilk gelen şeyi söyleyerek. "Kiliseye gidebiliriz."

"Tamam."

"Seni Notre Dame'a götüreyim."

"Katolik misin?" diye sordu Rosa, şaşırmış gibi.

"Hayır, Episcopal[4]. Ya sen?"

"Aynı."

"Önemli değil, arka sıralarda oturabiliriz, ayin kaçta başlıyormuş öğrenip odana not bırakırım."

Rosa elini uzattı ve arkadaş gibi el sıkıştılar. "Bu güzel gece için çok teşekkür ederim."

"Benim için bir zevkti. İyi geceler."

"İyi geceler," dedi Rosa. Arkasını döndü ve lobinin kalabalığında kayboldu.

[4] İngiliz Anglikan Kilisesi'nin ABD'deki kolu (çev. notu).

OTUZ ALTI

Mart ve Nisan 1919

Karlar eridiğinde ve demir sertliğindeki Rus toprakları balçık çamura döndüğünde Beyazlar ordusu, ülkesini Bolşevik lanetinden kurtarmak için güçlü bir girişimde bulundu. İngilizlerin üniforma ve silahlarıyla baştan savma donatılmış yüz bin kişilik Amiral Kolchak ordusu, fırtına gibi Sibirya'dan çıktı ve kuzey-güney doğrultusunda bin kilometrelik bir cepheden Kızıllara saldırdı.

Fitz, üç dört kilometre geriden Beyazları izliyordu. Aberowen Pals taburuna, bazı Kanada birliklerine ve bir tercümana kumanda ediyordu. Görevi ise iletişimi, istihbaratı ve levazımı denetleyerek Kolchak'ı güçlendirmekti.

Fitz umutluydu; zorluklar olabilirdi ama Lenin ve Trotsky'nin Rusya'yı çalmaları, kabul edilebilir gibi değildi.

Fitz, mart başında Ural Dağları'nın Avrupa tarafındaki Ufa şehrindeydi ve bir hafta önceki gazeteleri okuyordu. Londra haberleri karışıktı. Fitz, Lloyd George'un Winston Churchill'i Savaş Bakanlığına atamasına sevinmişti. Şu anda önde gelen politikacılar için Rusya'ya müdahalenin en gayretli destekçisi Winston'dı ama gazetelerin bazıları muhalefet ediyorlardı. Fitz, *Daily Herald* ve *New Statesman'ın* yazdıklarına çok şaşırmadı, çünkü onun görüşüne göre bu gazeteler zaten az çok Bolşevik gazeteleriydi. Fakat Muhafazakâr *Daily Express* bile şöyle bir başlık atmıştı: RUSYA'DAN ÇEKİLİN!

Ne yazık ki olan biten hakkında gayet doğru detaylar yazıyorlardı. Hatta İdare Heyeti'ni devirip Yüksek Yönetici olmasında Kolchak'a İngilizlerin yardım ettiğini bile biliyorlardı. Bu bilgileri nereden alıyorlardı? Başını gazeteden kaldırdı. Şehrin Ticaret Okulu'nda üslenmişlerdi ve emir subayı tam karşısındaki masada oturuyordu. "Murray," dedi, "askerlerin evlerine

mektup gönderdiği bir sonraki posta tomarını önce bana getir."

Bu sıra dışı bir emirdi. Murray şaşkın şaşkın baktı. "Efendim?"

Fitz, açıklasa iyi olacağını düşündü. "Bilginin buradan çıkıyor olabileceğinden şüpheleniyorum. Direksiyon başındaki sansürcü uyuyor herhâlde."

"Belki de Avrupa'daki savaş sona erdiği için işi gevşetmişlerdir."

"Öyle olduğuna şüphem yok. Bu sızıntı, borunun bizim bulunduğumuz bölgesinden mi onu anlamak istiyorum."

Gazetenin arka sayfasında, *Rusya'dan Elinizi Çekin* kampanyasını yöneten kadının bir fotoğrafı vardı. Fitz o kadının Ethel olduğunu görünce hayrete düştü. "Bir zamanlar Tŷ Gwyn'de hizmetçiydi," diyordu *Express* Gazetesi, "şimdiyse Ulusal Giyim İşçileri Sendikası Genel Sekreteri."

Fitz, o zamandan beri birçok kadınla yatmıştı –en son Omsk'ta: çok fazla içen ve çok tembel olan şişko bir Çar yanlısı generalin, düzmeyi becerememediği, baş döndürücü bir Rus sarışını olan yalnız metresiyle. Ama en unutamadığı anısı Ethel'di. Çocuğunun neye benzediğini merak etti. Fitz'in, dünyanın başka yerlerinde muhtemelen yarım düzen kadar piçi vardı ama içlerinde kendi çocuğu olduğundan şüphe etmediği tek çocuk, Ethel'in çocuğuydu.

Ve Rusya müdahalesi protestolarını ateşleyen de Ethel'di. Fitz, bilginin nereden sızdığını şimdi biliyordu. Ethel'in nalet kardeşi, Aberowen Pals taburunda çavuştu. O çavuş hep bela çıkarırdı ve Ethel'e bilgi aktardığından Fitz'in hiç şüphesi yoktu. *Öyle olsun*, diye düşündü Fitz. *Onu yakalayacağım ve bu yaptığı için elimden çekeceği var.*

Sonraki birkaç haftada Beyazlar, Sibirya yönetiminin gücünü yitirdiğini sanan şaşkın Kızılları önlerine katmış, sürerek ilerliyorlardı. Kolchak'ın kuvvetleri, kuzeyde Archangel'daki destekçileriyle ve güneyde, Denikin'in gönüllü ordusuyla birleşebilirse eğri bir doğu palası ya da yarım daire şeklindeki bir güç, önündeki bin beş yüz kilometreyi hiçbir direnç görmeden geçer ve Moskova'ya girerdi.

Sonra, nisan ayı sonunda, Kızıllar karşı saldırıya geçtiler.

O sırada Fitz, Volga Nehri'nin doğusundaki ormanlık bölgede, acımasız bir yoksulluk çeken Buguruslan'daydı. Kasabanın bir iki bakımsız taş kilisesi ve belediye binası, çöplükte yetişen otlar gibi alçak tavanlı ahşap evlerin çatılarının yukarısına yükseliyordu. Fitz, belediye binasının büyük bir salonunda istihbarat birimiyle birlikte oturuyor ve esir sorgulama raporlarını inceliyordu.

Pencereden dışarı bakıncaya kadar bir şeylerin yolunda gitmediğini bilmiyordu; baktığında ise Kolchak ordusundaki hırpani askerlerin kasaba-

nın ana caddesinde ama gitmeleri gereken tarafın ters yönünde akın akın ilerlediklerini gördü. Fitz, adamların neden geri çekildiğini anlaması için Amerikalı tercüman Lev Peshkov'u gönderdi.

Peshkov geri geldiğinde kötü bir hikâye anlattı. Kızıllar büyük bir güçle Kolchak'ın ilerleyen ordusunun fazlasıyla yayılmış sol kanadına kuzeyden saldırmış; Beyazların yerel komutanı General Belov da ordunun ikiye ayrılmasını önlemek için geri çekilip toparlanma emri vermişti.

Birkaç dakika sonra Kızıllardan bir firari asker, sorgulanmak üzere getirildi. Çarın ordusunda albaylık yapmış bir esirdi ve söyledikleri Fitz'in canını sıktı. Kolchak'ın saldırısının Kızıllarda şaşkınlık yarattığını anlattı ama çabucak toparlanıp malzeme ikmali yapmışlardı. Trotsky, Kızıl Ordunun doğuya taarruz etmesi gerektiğini açıklamıştı. "Trotsky, Kızıllar duraklarsa Müttefiklerin Kolchak'ı Yüksek Yönetici olarak tanıyacaklarını ve bunu yapar yapmaz da Sibirya'yı asker ve malzemeye boğacaklarını düşünüyor."

Fitz de tam olarak öyle olmasını umuyordu. Aksanlı Rusçasıyla sordu: "Peki, Trotsky ne yaptı?"

Cevap çabuk geldi ama Fitz, Peshkov'un tercümesini duyana kadar esirin söylediklerini anlayamadı. "Trotsky, Bolşevik Parti ve sendikalardan yeni askerleri göreve çağırdı. Hayrete şayan bir karşılık gördü. Yirmi iki bölge destek müfrezeleri gönderdi. Novgorod İl Komitesi, üyelerinin yarısını seferber etti!" Fitz, Kolchak böyle bir çağrıda bulunsa destekçilerinden alacağı karşılığın ne olacağını düşünmeye çalıştı. Asla böyle bir destek görmezdi.

Fitz karargâha dönüp toplandı. Fakat az daha çok geç kalıyordu: Pals, bir avuç adamını geride bırakarak kıl payı Kızılların ilerisine geçmişti. O gün akşam olduğunda Kolchak'ın Batı Ordusu tamamen çekiliyordu ve Fitz, geriye, Ural Dağları'na doğru giden bir trendeydi.

İki gün sonra Ufa'daki Ticaret Okulu'na dönmüştü. O iki gün boyunca Fitz'in ruh hâli kararmıştı. Öfkeden kuduruyordu. Beş yıldır savaşın içindeydi ve artık gelgitin döndüğü anı çok iyi tanıyordu –işaretleri öğrenmişti. Rus iç savaşı sona ermek üzereydi.

Beyazlar çok zayıftı. Devrimciler kazanacaktı. Bir Müttefik işgalinden başka hiçbir şey bu durumu değiştiremezdi –ama böyle bir şey de olmayacaktı, çünkü yapabildiği çok az şey için bile Churchill'in başı dertteydi. Billy Williams ve Ethel, gerekli desteğin Fitz'e asla ulaşmamasını sağlamaya çalışıyorlardı.

Murray bir posta torbası getirdi. "Askerlerin eve yolladıkları mektupları görmek istemiştiniz, efendim," dedi, bundan hoşlanmadığını belli eden bir ses tonuyla.

Fitz, Murray'in vicdani tereddüdünü duymazdan geldi ve torbayı açtı. Çavuş Williams'ın gönderdiği bir zarf aradı. Bu felaket için nihayet birini cezalandırabilecekti.

Sonunda aradığını buldu. Çavuş Williams'ın mektubu, *E. Williams* adresine gidiyordu: *Kızlık adını kullanıyor, hiç şüphe yok ki ablasının evlilik adını kullanmaktan korkuyor, çünkü o zaman bu ihanet mektubu dikkat çeker.*

Fitz, mektubu okudu. Billy'nin el yazısı iri ve kendinden emin harflerle yazılmıştı. İlk bakışta biraz tuhaf olsa da masum bir metne benziyordu. Fakat Fitz, Kırkıncı Oda'da çalışmıştı ve şifrenin ne olduğunu biliyordu. Bu metindeki şifreyi çözmek için mektubun başına geçti.

"Bir sorun daha var efendim," dedi Murray. "Son bir iki günde Amerikalı tercüman Peshkov'u gördünüz mü?"

"Hayır," dedi Fitz. "Ne olmuş ona?"

"Görünüşe bakılırsa onu kaybettik, efendim."

[II]

Trotsky çok yorgundu ama cesaretini hiç kaybetmemişti. Yüzündeki endişe çizgileri gözlerindeki umut ışığını gölgeleyemiyordu. Grigori hayran hayran, Trotsky'yi ayakta tutan şeyin, yaptığı işe karşı duyduğu sarsılmaz inancı olduğunu düşünüyordu. *Hepsinde de bu var: Lenin'de de Stalin'de de.* Sorun ne olursa olsun, ister toprak reformu isterse de askerî taktikler, üçü de doğru şeyi yaptığından son derece emindi.

Grigori öyle değildi. Trotsky ile birlikte Beyazlara en iyi cevabı vermek için çalışıyordu ama sonucunu görene kadar, verdikleri kararın doğru olduğundan hiçbir zaman emin olamıyordu. Belki de işte bu nedenle Trotsky dünya çapında bir ün kazanırken Grigori sadece bir komiserdi.

Daha önce de birçok defa olduğu gibi Trotsky'nin özel treninde, masanın üstündeki bir Rusya haritasının başında oturuyorlardı. "Artık Kuzey'deki karşı devrimciler için endişelenmemize hiç gerek kalmadı," dedi Trotsky.

Grigori de aynı fikirdeydi. "İstihbaratımızın bildirdiğine göre oradaki İngiliz askerleri ve denizcileri arasında isyanlar var."

"Ve Kolchak'la bağlantıya geçme ümitlerini tamamen kaybettiler. Kolchak'ın ordusu ardına bile bakmadan geriye, Sibirya'ya doğru kaçıyor. Onları Ural Dağları'nda takip edebilirdik -ama sanırım başka bir yerde daha önemli sorunlarımız var."

"Batıda mı?"

"Orası da yeterince kötü. Beyazlar, Letonya, Litvanya ve Estonya'daki

aşırı sağcı milliyetçiler tarafından destekleniyorlar. Kolchak, Yudenich'i oraya başkomutan atamış ve bizim filomuzu Kronstadt'ta kıstıran küçük bir İngiliz Donanma Filosu ile destekleniyor. Ama güney beni daha çok kaygılandırıyor."

"General Denikin."

"Yaklaşık yüz elli bin adamı var, Fransız ve İtalyan askerlerince destekleniyor ve İngilizler de malzeme sağlıyor. Moskova'ya doğru bir hamle yapacağını düşünüyoruz."

"Söylememe izin verirseniz, onu yenmenin yolu askerî değil, siyasi."

Trotsky, meraklanmış gibiydi. "Devam et."

"Denikin, gittiği her yerde düşmanlar ediniyor. Onun Kazakları herkesi soyuyor. Ne zaman bir kasabayı ele geçirse Yahudileri toplayıp hepsini öldürüyor. Kömür madencileri üretim hedeflerini tutturamazlarsa on madenciden birini vuruyor. Ve elbette, ordudan kaçan herkesi idam ediyor."

"Biz de öyle yapıyoruz," dedi Trotsky. "Ve firarileri barındıran köylüleri de öldürüyoruz."

"Ve tahılını vermeyi reddeden köylüleri de öldürüyoruz," dedi Grigori, bu acımasız zorunluluk karşısında yüreğini katılaştırmaya çalışarak. "Fakat köylüleri bilirim –babam da bir köylüydü. Onlar için en kıymetli şey topraktır. Bu insanların pek çoğu Devrim sırasında hatırı sayılır araziler elde ettiler ve ne olursa olsun o topraklara sahip olmak istiyorlar."

"Ee?"

"Kolchak, toprak reformun özel mülkiyet prensiplerine göre yapılması gerektiğini ilan etti."

"Bu da demek oluyor ki köylüler, aristokratlardan aldıkları toprakları geri verecekler."

"Ve herkes de bunu biliyor. Bu ilanı bastırarak bütün kiliselerin kapısına astırmak istiyorum. Bizim askerler ne yaparlarsa yapsınlar köylüler Beyazları değil, bizi tercih edecekler."

"Yap," dedi Trotsky.

"Bir şey daha var. Firariler için genel af ilan edin. Yedi gün içinde birliklerine geri dönen firarilere ceza verilmesin."

"Bir siyasi adım daha."

"Kaçmayı teşvik edeceğine inanmıyorum, çünkü sadece bir haftayla sınırlı olacak ama adamları bize geri getirebilir –özellikle de Beyazların arazilerini geri almak istediğini öğrendiklerinde."

"Dene bakalım," dedi Trotsky.

Bir emir eri içeri girip selam verdi. "Garip bir durum var, Yoldaş Pesh-

kov; bunu hemen duymak isteyeceğinizi düşündüm."

"Nedir?"

"Buguruslan'da ele geçirdiğimiz bir esirle ilgili. Kolchak'ın ordusundaydı ve sırtında Amerikan üniforması var."

"Beyazların yanında dünyanın her yerinden askerler var. Kapitalist emperyalistler doğal olarak karşı devrimi destekliyorlar."

"Sorun bu değil, efendim."

"Ne öyleyse?"

"Efendim, adam sizin kardeşiniz olduğunu söylüyor."

[III]

İstasyon platformu uzundu ve havada yoğun bir sabah sisi olduğundan Grigori trenin öbür ucunu göremiyordu. *Muhtemelen bir hata var*, diye düşünüyordu; isimler karıştırılmış veya tercüme hatası yapılmış olabilirdi. Kendini bir hayal kırıklığına hazırlamaya çalıştı ama başaramadı: Kalbi her zamankinden çok daha hızlı çarpıyor, sinirleri karıncalanıyordu. Kardeşini son gördüğü günden bu yana aşağı yukarı beş yıl geçmişti. Bu süre içinde sık sık, Lev'in öldüğünü düşünmüştü.

Ve korkunç gerçeğin bu olma ihtimali, hâlâ vardı.

Yuvarlana yuvarlana uçuşan sisin içine bakarak yavaş yavaş yürüdü. Eğer bu adam gerçekten de Lev ise doğal olarak değişmiş olacaktı. Beş yıl içinde Grigori bir dişini ve bir kulağını kaybetmişti ve muhtemelen, kendisinin fark etmediği birçok yönden de değişmişti. Acaba Lev nasıl değişmişti?

Birkaç dakika sonra beyaz pusun içinden iki silüet çıktı: hırpani bir üniforma ve ev yapımı postallarıyla bir Rus askeri ve yanında da Amerikalı gibi görünen bir adam. Bu adam Lev miydi? Saçları, Amerikalılara özgü kısa tıraşlıydı ve bıyıksızdı. Besili Amerikan askerlerinin toparlak yüzüne, yepyeni ve şık üniformasının altında dolgun omuzlara sahipti. Sırtındaki subay üniformasıydı: Grigori gördüklerine inanamıyordu. Kendi kardeşi bir Amerikan subayı olabilir miydi?

Esir subay da ona bakıyordu; Grigori yaklaştıkça onun gerçekten de kendi kardeşi olduğunu anlıyordu. Evet, değişmiş görünüyordu; değişen tarafı, sadece şıklığı ve rahatlığındaki genel hava değildi. Duruşu, yüz ifadesi ve hepsinden çok da bakışları değişmişti. Çocuksu ukalalığı gitmiş, temkinli bir havaya bürünmüştü. Lev, gerçekten de büyümüştü.

Ona dokunabileceği mesafeye gelinceye kadar Grigori, Lev'in onu yüzüstü bıraktığı bütün her şeyi hatırladı. Bir sürü suçlama dilinin ucuna ka-

dar geldi; Grigori o sözlerin hiçbirini söylemedi. Kollarını açtı ve Lev'i kucakladı. Birbirlerinin yanaklarını öpüp sırtlarına vurdular, tekrar sarıldılar ve Grigori, ağladığını fark etti.

Bir süre sonra Lev'i trene bindirdi ve ofis olarak kullandığı vagona götürdü. Emir erinden çay getirmesini istedi. Kumaşı solmuş iki koltuğa oturdular. "Sen orduda mısın?" diye sordu Grigori, inanmıyormuş gibi.

"Amerika'da zorunlu askerlik var," dedi Lev.

Durum anlaşılmıştı. Lev asla gönüllü olarak orduya katılmazdı. "Ve bir subaysın!"

"Sen de öyle," dedi Lev.

Grigori başını sağa sola salladı. "Kızıl Orduda rütbeleri kaldırdık. Ben askerî komiserim."

"Ama hâlâ bazı adamlar çay istiyor bazıları da çay getiriyor," dedi Lev, emir eri iki kupa çayla içeri girdiğinde. "Annem ne kadar gurur duyardı, değil mi?"

"Hem de nasıl. Peki, neden bana hiç yazmadın? Seni öldün sandım!"

"Ah, kahretsin, özür dilerim," dedi Lev. "Senin biletini elinden aldığım için öyle üzüldüm ki sana yazmak ve biletini ödeyeceğimi söylemek istedim. Ama daha çok param olana kadar mektubu erteleyip durdum."

Bu çürük bir mazeretti ama tipik bir Lev davranışıydı. Lev, sırtına giyeceği şık bir ceketi yoksa bir partiye gitmez, herkese içki ısmarlayacak kadar parası yoksa bir bara girmezdi.

Grigori onun başka bir ihanetini hatırladı. "Ayrıldığın zaman Katerina'nın hamile olduğunu bana söylemedin."

"Hamile mi? Bilmiyordum!"

"Evet, biliyordun. Katerina'ya bana söylememesini tembihlemişsin."

"Ah, sanırım unutmuşum." Lev, yalanı yakalanmış bir aptal gibiydi ama kendini toparlayıp karşı suçlamaya geçmesi uzun sürmedi. "Beni bindirdiğin o gemi New York'a girmiyordu! Bizi Cardiff denen bir çöplüğe attı. Yeniden bilet parası biriktirebilmek için aylarca çalışmak zorunda kaldım."

Grigori, bir an için suçluluk bile hissetti; sonra Lev'in o bilet için nasıl yalvardığını hatırladı. "Belki de polisten kurtulman için sana yardım etmemeliydim," dedi, gevrek gevrek.

"Sanırım benim için elinden gelenin en iyisini yaptın," dedi Lev, gönülsüzce. Sonra gülümsedi ve o tebessüm her zaman, Grigori'nin onu affetmesine neden olurdu. "Annem öldüğünden beri hep yaptığın gibi," diye ekledi Lev.

Grigori, boğazına bir yumruk tıkandığını hissetti. "Demek ki," dedi se-

sinin titrememesini sağlamaya çalışarak "bizi aldattığı için Vyalov ailesini cezalandırmamız gerekiyor."

"Ben intikamımı aldım," dedi Lev. "Buffalo'da bir Josef Vyalov var. Onun kızını düzdüm ve hamile bıraktım; adam da beni kızıyla evlendirmek zorunda kaldı."

"Vay canına! Sen şimdi Vyalov ailesinin bir üyesi misin?"

"Çok pişman oldu; onun için de beni orduya katılmaya zorladı. Bir muharebede ölmemi istiyor."

"Kahretsin, sen hâlâ sikinin dikine mi gidiyorsun?"

Lev, omuzlarını silkti. "Sanırım öyle."

Grigori'nin de açıklaması gereken bazı şeyler vardı ve bunları söyleyeceği için asabı bozuluyordu. Dikkatle konuşmaya başladı: "Katerina'nın bir oğlu oldu, senin oğlun. Adını Vladimir koydu."

Lev memnun olmuş gibiydi. "Öyle mi? Demek bir oğlum var!"

Grigori, Vladimir'in Lev hakkında hiçbir şey bilmediğini ve kendisine *baba* dediğini söyleyecek cesareti bulamadı. Başka bir şey söyledi: "Ona iyi baktım."

"Bakacağını biliyordum."

Grigori, Lev'in omzundan attığı sorumluluklarını başkalarının üsleneceğini varsayması karşısında duyduğu ve çok iyi tanıdığı o kızgınlığın acısını hisseti. "Lev," dedi, "Katerina ile evlendim." Öfkeli bir tepki almayı bekledi ama Lev gayet sakindi.

"Bunu yapacağını da biliyordum."

Grigori afalladı. "Ne?"

Lev başını salladı. "Sen Katerina için deli oluyordun, onun da çocuğu büyütmek için sağlam ve güvenilir bir tipe ihtiyacı vardı. Öyle olması kaçınılmazdı."

"Ne acılar çektim!" dedi Grigori. Yani hepsi bir hiç uğruna mıydı? "Sana sadakatsizlik ettiğim düşüncesiyle vicdan azabı yaşadım ben!"

"Boş ver. Katerina'yı zor durumda bıraktım. İkinize de bol şans."

Grigori, Lev'in konuyu böyle sıradanlaştırması karşısında çıldırdı. "Yani bizim için hiç endişelenmedin mi?" diye sordu, açıkça.

"Beni bilirsin Grishka."

Lev elbette onlar için hiç endişelenmemişti. "Sen bizi hiç düşünmedin bile."

"O kadar da değil. Elbette düşündüm. Sen onu istiyordun; bir süre ondan uzak durdun, belki birkaç yıl; sonra da onu düzdün."

Kaba gerçek buydu, evet. Lev'in herkesi kendi seviyesine indirmek açı-

sından sinir bozucu bir becerisi vardı. "Haklısın," dedi Grigori. "Neyse işte, şimdi bir çocuğum daha var, bir kız. Adı Anna. Bir buçuk yaşında."

"İki büyük, iki çocuk. Önemli değil. Elimdeki yeterli gelir."

"Sen neden bahsediyorsun?"

"Kazaklara, İngiliz ordusu dükkânlarından viski satarak para biriktiriyordum. Ufak çaplı bir servet kazandım." Lev, üniformasının içine elini soktu, bir tokayı açtı ve bir para torbası çıkardı. "Burada dördünüzü de Amerika'ya götürecek kadar para var!"

Torbayı Grigori'ye verdi.

Grigori hayretler içinde duygulandı. Her şeye rağmen Lev, ailesini unutmamıştı. Bilet için para biriktirmişti. Doğal olarak parayı veriş şekli biraz gösterişliydi –Lev'in mizacı böyleydi. Ama sözünü tutmuştu.

Ama ne yazık ki bütün bu çabası boşunaydı.

"Teşekkür ederim," dedi Grigori. "Söz verdiğin bir şeyi yerine getirdiğin için seninle gurur duyuyorum. Ama artık gerek kalmadı. Seni serbest bıraktırıp normal Rus hayatına dönmene yardım edebilirim." Para torbasını geri uzattı.

Lev torbayı eline aldı ve bakakaldı. "Ne demek istiyorsun?"

Grigori, Lev'in incindiğini görebiliyor ve hediyesi reddedildiği için yaralandığını anlayabiliyordu. Ama Grigori'nin aklında daha büyük bir endişe vardı. Katerina ve Lev tekrar karşılaştıklarında ne olacaktı? Katerina yakışıklı kardeşine tekrar âşık olur muydu? Birlikte yaşadıkları onca şeyden sonra Katerina'yı kaybetme düşüncesi Grigori'nin yüreğini burktu. "Şimdi Moskova'da yaşıyoruz," dedi. "Kremlin'de bir dairemiz var, Katerina, Vladimir, Anna ve ben. Sana da kolayca bir daire bulabilirim..."

"Dur bir dakika," dedi Lev, inanmıyormuş gibi bakan gözlerle. "Rusya'ya geri dönmeyi istediğimi mi sanıyorsun?"

"Döndün bile," dedi Grigori.

"Ama kalmaya gelmedim ki!"

"Amerika'ya dönmeyi istiyor olamazsın."

"Elbette istiyorum. Ve siz de benimle gelmelisiniz."

"Ama buna gerek yok! Rusya artık eskisi gibi değil. Çar gitti!"

"Amerika'yı seviyorum," dedi Lev. "Siz de seveceksiniz. Özellikle de Katerina."

"Ama biz burada tarih yazıyoruz! Yeni bir hükûmet şekli yarattık. Sovyetler. Bu yepyeni bir Rusya, yepyeni bir dünya! Hiçbir şey anlamıyorsun."

"Asıl anlamayan sensin," dedi Lev. "Amerika'da kendi otomobilim var. Yiyebileceğimden çok yiyecek var. İçebileceğim kadar içki, tüttürebileceğim

kadar sigara... Beş takım elbisem var!"

"Beş takım elbisen olmasının ne anlamı var?" dedi Grigori, bıkkınlıkla. "Beş tane yatağının olması gibi bir şey! Her yattığında sadece bir tekini kullanabilirsin."

"Ben öyle görmüyorum."

Tartışmayı bu kadar hararetlendiren şey Lev'in, Grigori'nin asıl meseleyi atladığını düşünmesiydi. Grigori ise kardeşinin fikrini değiştirmek için daha başka ne söylemesi gerektiğini bilmiyordu. "İstediğin gerçekten bu mu? Sigaralar, bir sürü takım elbise ve bir otomobil mi?"

"Bunlar herkesin istediği şeyler. Siz Bolşevikler, bunu unutmasanız iyi olur," dedi Lev.

Grigori'nin Lev'den siyaset dersi almaya niyeti yoktu. "Ruslar, ekmek, barış ve toprak istiyorlar," dedi.

"Her neyse. Amerika'da bir kızım var. Adı Daisy. Şimdi üç yaşında."

Grigori, kuşkulu kuşkulu kaşlarını çattı.

"Ne düşündüğünü biliyorum," dedi Lev. "Katerina'nın çocuğu umurumda olmadı –neydi adı?"

"Vladimir."

"Onu umursamadığımı düşünüyorsun. Neden Daisy'yi umursayayım, değil mi? Ama aynı şey değil. Vladimir'i hiç görmedim. Ben Petrograd'dan ayrıldığımda o bir hücreydi. Ama Daisy'yi seviyorum. Daha da önemlisi, Daisy de beni seviyor."

Grigori en azından bu kadarını anlayabiliyordu. Lev'in, hiç olmazsa kızına bağlılık hissedecek kadar bir kalbi olmasından memnundu. Her ne kadar Lev'in Amerika tercihi onu çıldırttıysa da vatanına dönmeyecek olması yüreğinin bir köşesinde büyük bir ferahlık yarattı. Çünkü Lev, eninde sonunda Vladimir'i görmek isteyecekti ve ondan sonra Vladimir'in gerçek babasının Lev olduğunu öğrenmesi ne kadar sürerdi ki? Ve Katerina Lev'e gitmek için Grigori'yi terk ederse ve Vladimir'i de yanında götürürse Anna'ya ne olacaktı? Grigori kızını da kaybeder miydi? Suçluluk hissede hissede kendisi için, Lev'in tek başına Amerika'ya dönmesinin daha iyi olacağını düşündü. "Yanlış bir seçim yaptığına inanıyorum ama seni zorlamayacağım," dedi.

Lev sırıttı. "Katerina'yı senden geri alacağımdan korkuyorsun, değil mi? Seni çok iyi tanıyorum ağabeyciğim."

Grigori irkildi. "Evet," dedi. "Onu geri al. Sonra onu bir daha terk et ve ikinci defa parçaları bir araya toplamayı bana bırak. Ben de seni çok iyi tanıyorum."

"Ama Amerika'ya dönmeme yardım edeceksin."

"Hayır," dedi Grigori ve Lev'in yüzünden geçen korku dalgasını gördüğünde hissettiği haz duygusuna engel olamadı. Ama onun hissettiği acıyı uzatmadı. "Senin Beyaz Orduya dönmeni sağlayacağım. Onlar seni Amerika'ya gönderebilir."

"Ne yapacağız?"

"Seni cepheye götüreceğim ve biraz ilerisine geçeceğiz. Sahipsiz arazide serbest bırakacağım. Ondan sonra tek başınasın."

"Orada vurulabilirim."

"İkimiz de vurulabiliriz. Bu bir savaş."

"Sanırım şansımı denemek zorundayım."

"Sana bir şey olmayacak Lev," dedi Grigori. "Sen yolunu bulursun."

[IV]

Billy Williams, Ufa şehri hapishanesinden çıkarıldı ve şehrin tozlu yollarından geçirilerek İngiliz Ordusunun geçici karargâh olarak kullandığı Ticaret Okulu'na kadar yürütüldü.

Askerî mahkeme bir sınıfta toplandı. Fitz, yanında emir eri Yüzbaşı Murray ile birlikte bir öğretmen kürsüsünde oturdu. Yüzbaşı Gwyn Evans da elinde bir defter ve kalemle oradaydı.

Billy, kir pas içinde ve tıraşsızdı; şehrin sarhoşları ve orospularıyla aynı yerde kalınca pek de iyi uyuyamamıştı. Fitz, her zamanki gibi mükemmel ütülenmiş bir üniforma giymişti. Billy, başının fena hâlde belada olduğunu biliyordu. Mahkeme kararının ne olacağı belliydi, çünkü kanıtlar gayet açıktı: Askeri sırları şifreli mektuplarla kız kardeşine aktarmıştı. Ama korktuğunun anlaşılmamasını sağlamaya kararlıydı. Kendini ucuza satmayacaktı.

"Bu bir Genel Askerî Sahra Mahkemesi," dedi Fitz. "Sanığın muvazzaf hizmette veya yurt dışı görevde olması durumunda ve normal bir Genel Askerî Mahkeme oluşturmanın mümkün olmadığı durumlarda kurulmasına izin verilmiştir. Yargıç kürsüsünde üç subayın, o mümkün değilse iki subayın bulunması yeterlidir. Her rütbeden askeri, her türlü suç için yargılayabilir ve ölüm cezası verme yetkisi vardır."

Billy, kürek cezası, ağır hapis ve ölüm cezası alabilirdi. Fitz'in onu idam mangası önüne koymak veya en azından birkaç yıl hapis yatmasını sağlamak istediğinden hiçbir kuşkusu yoktu. Billy'nin amacı, yargılamanın adilliği konusunda Murray ve Evans'ın beynine yeterince kuşku tohumu

atabilmek ve kısa süreli hapis cezasıyla paçayı kurtarmaktı.

"Avukatım nerede?" dedi Billy.

"Sana yasal bir temsilci atamamız mümkün değil," dedi Fitz.

"Bundan eminsiniz, değil mi efendim?"

"Sana soru sorulduğu zaman konuş, Çavuş."

"Avukat talebimin reddedildiği kayıtlara geçsin," dedi Billy. Gwyn Evans'a baktı; sadece onun elinde defter vardı. Evans hiçbir şey yapmayınca Billy sordu: "Yoksa bu mahkemenin tutanakları bir *yalan* mı olacak?" Bunun Fitz'i rahatsız edeceğini bildiği için *yalan* kelimesini özellikle bastıra bastıra söyledi. İngiliz centilmenliğinin önemli prensiplerinden biri de her zaman doğruyu söylemekti. Fitz başıyla Evans'a işaret etti; Evans not aldı.

Bir puan kazandım, diye düşündü Billy ve morali biraz düzeldi.

"William Williams, Ordu Kanunu'nun Birinci Bölümü'nü ihlal etmekle suçlanıyorsun. İddia o ki muvazzaf görevdeyken ve bile bile, Majesteleri'nin Ordusu'nun başarısını tehlikeye atma ihtimali olan bir suç işledin. Cezası, ölüm veya mahkemenin karar vereceği daha hafif bir yaptırım," dedi Fitz.

Tekrar ölüm cezasından bahsetmesi Billy'nin tüylerini ürpertti ama yüz ifadesinden renk vermemeyi başardı.

"Kendini nasıl savunacaksın?"

Billy, derin bir nefes aldı. Gayet net bir sesle konuştu ve elinden geldiğince sesine, ayıplayan ve küçümseyen bir ton eklemeye çalıştı.

"Benden savunma istemeye nasıl cesaret edersin," dedi. "Hangi cesaretle tarafsız bir yargıçmış gibi davranmaya kalkışıyorsun? Hangi cesaretle Rusya'da bulunma nedenimiz yasal bir görevmiş gibi davranıyorsun? Ve üç yıl boyunca yanı başında savaşmış bir adamı vatana ihanetle suçlamaya nasıl cüret edersin? İşte kendimi böyle savunuyorum."

"Billy oğlum, saygısızlığı bırak," dedi Gwyn Evans. "Durumunu daha da kötüleştireceksin."

Billy'nin, Evans'ın kendini insaniyetli göstermeye çalışmasına izin vermeye hiç niyeti yoktu. "Ve size tavsiyem şimdi buradan ayrılmanız bu düzmece mahkeme ile ilgili başka hiçbir şey yapmamanızdır. Bunun haberi ortaya döküldüğünde –ve inanın bana *Daily Mirror*'ın ilk sayfasında yayınlanacaktır– itibarını kaybeden ben değil, siz olacaksınız." Murray'e baktı. "Bu maskaralıkla ilgisi olan herkes itibar kaybedecek."

Evans tedirgin görünüyordu. Besbelli ki bunun basına yansıyacağını hiç düşünmemişti.

"Yeter!" diye bağırdı Fitz, öfkeyle.

Güzel, diye düşündü Billy. *Onu gıcık ettim bile.*

Fitz devam etti: "Lütfen kanıtları görelim Yüzbaşı Murray."

Murray bir dosya açtı ve bir kâğıt sayfası çıkardı. Billy kendi el yazısını hemen tanıdı. Tahmin ettiği gibi, Ethel'e yazdığı bir mektuptu.

Murray mektubu Billy'ye gösterdi. "Bu mektubu sen mi yazdın?" diye sordu.

"Bu sizin elinize nasıl geçti Yüzbaşı Murray?" dedi Billy.

Fitz, bağırdı: "Soruya cevap ver!"

"Sen Eton Koleji'ne gittin, değil mi Yüzbaşı? Bir centilmen asla başkalarına ait mektupları okumaz veya size öyle öğretildi. Ama anladığım kadarıyla sadece resmî denetçiler askerlerin mektuplarını inceleyebilir. Demek ki bu mektubu sizin dikkatinize sunan kişi, resmî bir denetçiydi. " dedi Billy. Duraksadı. Tam da tahmin ettiği gibi Murray'in cevap vermeye niyeti yoktu. Billy devam etti: "Yoksa mektubu yasa dışı yollardan mı elde ettiniz?"

Murray tekrarladı: "Bu mektubu sen mi yazdın?"

"Yasa dışı yollardan elde ettiyseniz o mektubu bu mahkemede delil olarak kullanamazsınız. Sanırım bir avukatım olsa böyle derdi. Ama burada bir avukat yok. Onun için de bu, düzmece bir mahkeme."

"Bu mektubu sen mi yazdın?"

"Bu soruya ancak, o mektubu nasıl ele geçirdiğinizi öğrendiğimde cevap veririm."

"Mahkemeye saygısızlık ettiğin için cezalandırılabilirsin, biliyorsun, değil mi?" dedi Fitz.

Ben ölüm cezasıyla yüz yüzeyim, diye düşündü Billy. *Beni korkutabileceğini düşünmesi ne kadar aptalca!* "Ben mahkemenin kural dışı işlerine ve kovuşturmadaki yasa dışılığa dikkat çekiyorum. Bunu yasaklayacak mısınız efendim?" diye sordu Billy.

Murray direnmeyi bıraktı. "Zarfta, gönderen adresi olarak Çavuş Billy Williams yazıyor. Sanık bu mektubu yazmadığını iddia ediyorsa bunu şimdi söylemeli."

Billy hiçbir şey söylemedi.

"Mektup, şifreli bir mesaj," dedi Murray, devam ederek. "Her üç kelimeden sonuncusunun okuyarak ve şarkı veya film isimlerinin ilk harflerini alarak deşifre edilebilir." Murray, mektubu Evans'a verdi. "Böyle okununca mektup şunları söylüyor."

Billy'nin mektubu, ellerindeki altına rağmen Trans-Sibirya Demir Yolu personelinin maaşlarını ödeyemediği için malzeme ve nakliye sorunları yaşamaya devam eden Kolchak rejiminin ehliyetsizliğini tarif ediyordu. Ayrıca İngiliz Ordusunun Kolchak'a vermeye çalıştığı desteğin detaylarına

değiniyordu. Bu bilgi, ordunun parasını ödeyen ve evlatlarını orduya göndererek hayatlarını tehlikeye atan İngiliz kamuoyundan saklanıyordu.

"Bu mesajı gönderdiğini inkâr mı ediyorsun?" diye sordu Murray, Billy'ye.

"Yasal yollardan elde edilmemiş bir delil hakkında konuşamam."

"Alıcı E. Williams, *Rusya'dan Elinizi Çekin* kampanyasının lideri Mrs. Ethel Leckwith, değil mi?"

"Yasal yollardan elde edilmemiş bir delil hakkında konuşamam."

"Daha önce de şifreli mektuplar yazdın mı?"

Billy hiçbir şey söylemedi.

"Ve Mrs. Leckwith de ona verdiğin bilgileri, İngiliz ordusunun itibarını sarsacak ve buradaki görevinin başarısını tehlikeye atacak düşmanca nitelikte gazete hikâyeleri üretmek için kullandı mı?"

"Kesinlikle hayır," dedi Billy. "Ordunun itibarı, Parlamentonun bilgisi ve rızası olmadan, yasa dışı ve gizli bir görevle bizi buraya gönderen adamlar yüzünden sarsıldı. *Rusya'dan Elinizi Çekin* kampanyası bizi, sağ kanat general ve siyasetçilerinin zavallı komplolarının özel ordusu olmak yerine, Büyük Britanya'nın savunucuları olduğumuz asıl rolümüze geri döndürmek için gerekli ilk adımdır."

Fitz'in keskin hatlı yüzünün öfkeden kıpkırmızı kesildiğini gören Billy, büyük bir tatmin duygusu hissetti. "Sanırım yeterince dinledik," dedi Fitz. "Mahkeme şimdi kararını görüşecek." Murray bir şeyler mırıldanınca Fitz, "Ah, sanığın söyleyeceği başka bir şey var mı?" diye sordu.

Billy ayağa kalktı. "İlk tanığım olarak Albay Kont Fitzherbert'i çağırıyorum," dedi.

"Gülünç olma," dedi Fitz.

"Mahkemenin, duruşma salonunda hazır bulunan bir tanığı sorgulamama izin vermeyi reddettiği, kayıtlara geçsin."

"İşimize bakalım."

"Tanık çağırma hakkım inkâr edilmeseydi Albay'a, benim ailemle ilişkisinin ne olduğunu soracaktım. Babam madencilerin lideri olduğu için bana karşı kişisel bir garazı var mı? Ablamla ilgisi nedir? Onu evinde kâhya olarak çalıştırırken esrarengiz bir şekilde işten atmadı mı?" Billy, Ethel'le ilgili daha fazlasını söyleme niyetindeydi ama bu, onun ismini çamurun içine çekmek olurdu; ayrıca muhtemelen değindiği kadarı bile yeterliydi. "Albay'a, Bolşevik Hükûmete karşı yapılan bu yasa dışı savaştaki kişisel çıkarını soracaktım. Karısı bir Rus prensesi mi? Oğlu buradaki mülklerin mirasçısı mı? Albay'ın burada bulunmasının asıl nedeni kendi maddi çı-

karlarını savunmak mı? Yoksa bu uyduruk mahkemeyi toplamasının gerçek açıklaması bütün bu sorular mı? Ve bütün bunlar onun bu mahkemede yargıç olma ehliyetini elinden almaz mı?"

Fitz'in, taş gibi ifadesiz suratı değişmedi ama Murray ve Evans ürkmüşe benziyorlardı. Çünkü onlar, bu kişisel zımbırtıları bilmiyorlardı.

"Söylemek istediğim bir şey daha var," dedi Billy. "Alman Kayzeri savaş suçlarıyla itham ediliyor. Kendisinin; Alman Parlamentosu Reichstag'daki vekilleri açıkça karşı çıktıkları hâlde, generallerinin teşvikiyle ve Alman halkının iradesine karşı gelerek savaş ilan ettiği iddia ediliyor. Deniyor ki: Buna mukabil Britanya, Avam Kamarasındaki bir görüşmeden sonra Almanya'ya savaş ilan etti."

Fitz, sıkılmış gibi yapıyordu ama Murray ve Evans dikkatle dinliyorlardı. Billy devam etti: "Şimdi Rusya'daki bu savaşı ele alalım. Bu savaş İngiliz Parlamentosunda hiç tartışılmadı. Gerçekler, operasyon güvenliği maskesi altında -ki bu, ordunun kirli işleri için her zaman bir bahanedir- İngiliz halkından saklandı. Biz burada savaşıyoruz ama bir savaş ilan edilmiş değil. Britanya Başbakanı ve bakanları tamı tamına Kayzer ve generalleri ile aynı durumdalar. Yasa dışı davranan, ben değilim, onlar." Billy yerine oturdu.

İki Yüzbaşı, Fitz'le kafa kafaya verdiler. Billy ise fazla ileriye gidip gitmediğini düşünüyordu. İkna edici ve dokunaklı konuşması gerektiğini düşünmüştü ama desteklerini sağlayacağı yerde yüzbaşıları rencide etmiş olabilirdi.

Ancak mahkeme heyeti arasında bir fikir ayrılığı var gibiydi. Fitz bir şeyleri vurgular gibi konuşurken Evans olumsuz olumsuz başını sallıyor, Murray ise sıkıntılı görünüyordu. *Belki de bu iyiye işarettir*, diye düşündü Billy. Gelgelelim, o güne kadar hiç korkmadığı ölçüde korku hissediyordu. Somme'de makineli tüfeklerle ve yanındaki çukurda patlayan bombayla yüz yüze geldiğinde bile hayatının art niyetli subayların elinde olduğu şu anda korktuğu kadar çok korkmamıştı.

En nihayetinde bir sonuca varmışa benziyorlardı. Fitz, Billy'ye baktı. "Ayağa kalk."

Billy ayağa kalktı.

"Çavuş William Williams, mahkeme suçunuzu sabit gördü." Fitz, sanki yüzünde bir utanma ifadesi bulacağını umuyormuş gibi Billy'ye baktı. Ama Billy, suçlu bulunacağını zaten biliyordu. Onu korkutan asıl şey, alacağı cezaydı.

"On yıl ağır hapis cezasına çarptırıldın," dedi Fitz.

Billy, yüzündeki ifadesizliği daha fazla sürdüremedi. Ölüm cezası değildi

– ama on yıl! Hapisten çıktığında kendisi otuz, Mildred otuz beş yaşında, yıl ise 1929 yılı olacaktı. Hayatlarının yarısı geçmiş olacaktı. Meydan okuyan tavırları un ufak oldu, gözlerine yaşlar doldu.

Fitz'in yüzüne derin bir tatmin duygusu yayıldı. "Mahkeme sona erdi," dedi.

Billy, hapis cezasına başlamak üzere götürüldü.

OTUZ YEDİ

Mayıs ve Haziran 1919

Walter von Ulrich, mayıs ayının ilk gününde Maud'a bir mektup yazdı ve Versay kasabasından postaya verdi.

Maud'un yaşayıp yaşamadığını bilmiyordu. Stockholm buluşmalarından beri ondan hiçbir haber alamamıştı. Almanya ile Britanya arasındaki posta hizmetleri hâlâ faaliyete geçmemiş olduğundan ona yazmak için iki yıldır ilk defa bir fırsat yakalıyordu.

Walter ve babası, barış konferansında Alman delegasyonu görevi yapacak 180 kişilik bir diplomat, politikacı ve Dışişleri Bakanlığı bürokratı heyetiyle birlikte evvelki gün trenle Fransa'ya gelmişlerdi. Kuzeydoğu Fransa'nın harabeye dönmüş topraklarından geçerlerken Fransız Demir Yolları, onların bulunduğu özel treni yürüme hızına kadar yavaşlattı. "Sanki bombaları ateşleyen bir tek bizdik," dedi Otto öfkeyle. Paris'ten sonra otobüsle Versay kasabasına götürüldüler ve deyim yerindeyse *Hotel des Réservoirs'e atıldılar*. Bagajları otel avlusunda indirildi ve çantalarını kendilerinin taşımaları gerektiği terbiyesizce yüzlerine söylendi. *Şu açık ki Fransa, asil ruhlu bir muzaffer olmayacak*, diye düşündü Walter.

"Onlar zafer kazanmadı, sorunları da bu," dedi Otto. "İngiliz ve Amerikalılar tarafından kurtarıldıkları için aslında kıl payıyla *kaybetmemeyi başardılar* –bunun da pek böbürlenilecek bir tarafı yok. Biz onları yendik, bunu gayet iyi biliyorlar ve bu da onların şişkin gururlarını incitiyor."

Otel soğuk ve kasvetli bir binaydı ama dışarıda, manolyalar ve elma ağaçları çiçek açmıştı. Almanlara büyük şatoda gezinme ve dükkânları ziyaret etme izni verilmişti. Otelin dışında sürekli olarak ufak çaplı bir kalabalık vardı. Sıradan insanlar, resmî görevliler kadar kötü değillerdi. Bazen yuhalıyorlardı ama genellikle sadece düşmanı görme merakı içindeydiler.

Walter, Maud'a mektubunu o ilk günde yazdı. Mektupta evliliklerinden bahsetmedi –bunun güvenli olup olmadığından henüz emin değildi; ayrıca gizlilik alışkanlığını terk etmek de oldukça zordu.

Ona nerede bulunduğunu yazdı, oteli ve çevreyi anlattı ve buradan dönmeden önce ondan cevap almak istediğini söyledi. Kasabaya indi, bir pul aldı, mektubu postaya verdi.

Cevabı, endişe ve ümit karışımı duygularla bekledi. Eğer Maud yaşıyorsa acaba hâlâ ona âşık mıydı? Böyle olduğundan hemen hemen hiç şüphesi yoktu. Ama Stockholm'deki otel odasında ona arzuyla sarıldığından bu yana iki yıl geçmişti. Dünya, ayrı geçen onca zamandan sonra savaştan dönüp karısını veya kız arkadaşını başkasına âşık bulmuş adamlarla doluydu.

Birkaç gün sonra delegasyon liderleri, parkın öbür tarafındaki Trianon Palace Otel'e çağırıldılar ve muzaffer müttefikler tarafından hazırlanan barış antlaşması taslağının basılı kopyaları bir törenle kendilerine verildi. Metin Fransızca yazılmıştı. Hotel des Réservoirs'e döndüklerinde kopyalar bir tercüman ekibine dağıtıldı. Walter böyle bir ekibin başındaydı. Kendine düşen bölümü tercümanlarına dağıttı ve oturup okumaya başladı.

Metindeki şartlar beklediğinden de kötüydü.

Fransız ordusu Rhineland sınır bölgesini on beş yıl boyunca işgal edecekti. Almanya'nın Saar Bölgesi, *League of Nations* koruması altına girecek, bölgenin kömür madenlerini ise Fransızlar kontrol edecekti. Alsas ve Lorren, plebisit yapılmadan Fransa'ya verilecekti; çünkü Fransız Hükûmeti halkın, Almanya ile kalmak yönünde oy kullanmasından korkuyordu. Yeni Polonya Devleti öyle büyüktü ki üç milyon Alman'ın topraklarını ve Silesia kömür havzasını da kapsıyordu. Almanya bütün sömürgelerini kaybediyordu: Müttefikler, Alman sömürgelerini yağma bölüşen hırsızlar gibi paylaşıyorlardı. Ve Almanya, miktarı belirsiz bir savaş tazminatı ödeyecek –diğer bir deyimle açık çek imzalayacaktı.

Walter, Almanya'nın nasıl bir ülke olmasını istediklerini merak etti. Müttefiklerin kafalarındaki Almanya, efendilerinin alacağı malları üretmek için ırgat gibi çalışan ve asker tayını ile yaşayan devasa bir köle kampı mı olacaktı? Eğer Walter böyle bir köle olacaksa Maud ve çocuklarıyla yaşayacağı bir evin hayalini nasıl kuracaktı?

Fakat en kötüsü, savaş suçu fıkrasıydı.

Madde 231 şöyle diyordu: "Müttefik ve İlgili Hükûmetler beyan eder ve Almanya kabul eder ki: Müttefik ve İlgili Hükûmetlerin ve halklarının, Almanya ve müttefiklerinin saldırganlığı nedeniyle üzerlerine yüklenen savaşın sonucunda maruz kaldıkları bütün zarar ve ziyandan, Almanya ve

müttefikleri sorumludur."

"Bu bir yalan," dedi Walter öfkeyle. "Aptalca, cahilce, şeytanca, ahlaksızca, kahrolası bir yalan!"

Almanya masum değildi; bunu biliyordu ve zaman zaman babasıyla bu konuda tartışmıştı. Ama 1914 yazındaki diplomatik krizlerin her dakikasını yaşamıştı, savaşa giden yolda atılan her ufak adımı biliyordu ve bütün bunlardan tek bir ülke suçlu tutulamazdı. İki tarafın liderleri de esas olarak kendi ülkelerini savunmakla ilgilenmişler; hiçbiri de dünyayı, tarihin en büyük savaşının içine atmak niyetinde olmamıştı: ne Asquith ne Poincaré[1] ne Kayzer ne Çar ne de Avusturya İmparatoru. Hatta Saraybosna suikastçısı Gavrilo Princip bile nasıl bir şey başlattığını anladığında dehşet içinde kalmıştı. Fakat o bile *bütün zarar ve ziyandan* sorumlu tutulamazdı.

Walter, gece yarısından biraz sonra, her ikisi de uyanık kalıp işe devam etmek üzere kahve içmek için bir mola aldıklarında, babasına rastladı.

"Bu büyük bir rezillik!" dedi Otto, öfkeden kudurarak. "Biz, Wilson'ın on dört ilkesi temelinde bir ateşkese razı olduk –ama bu metnin, on dört ilkeyle uzaktan yakından hiçbir alakası yok!"

Walter ilk defa babasıyla hemfikirdi.

Sabah olduğunda tercüme metinler basılı hâle gelmiş ve kopyaları, özel ulaklarla Berlin'e doğru yola çıkmıştı bile –*Alman verimliliğinin klasik bir örneği*, diye düşündü Walter, aşağılandığı bir anda ülkesinin erdemlerini daha iyi görerek. Uyuyamayacak kadar gergindi; yatağa girecek kadar gevşemek için yürümeye karar verdi.

Otelden çıkıp parka gitti. Orman gülleri tomurcuklanmıştı. Fransa için güzel bir sabahtı; Almanya için ise nemrut. Bu taslak, Almanya'nın sosyal demokrat bir hükûmet mücadelesini nasıl etkileyecekti? Yoksa Alman halkı çaresizlik içinde Bolşevizm'e mi dönecekti?

Sırtında hafif bir yazlık palto ile bir kestane ağacının altına oturmuş genç bir kadın haricinde parkta yalnızdı. Derin düşünceler içinde kadının yanından geçerken onu selamlamak için fötr şapkasının kıyısına kibarca dokundu.

"Walter," dedi kadın.

Walter'ın kalbi durdu. Bu sesi biliyordu ama bu kadın, o olamazdı. Dönüp kadına baktı.

Kadın ayağa kalktı. "Oh, Walter," dedi. "Beni tanımadın mı?"

Maud'du.

Walter'ın damarlarındaki kan, şarkı söylemeye başladı. Walter ona doğ-

[1] Fransız Başbakanı Raymond Poincaré (çev. notu).

ru birkaç adım atınca Maud da kendini onun kollarına bıraktı. Ona sımsıkı sarıldı. Yüzünü Maud'un boynuna gömdü ve aradan geçen yıllara rağmen hâlâ tanıdık gelen kokusunu içine çekti; alnını öptü, yanaklarını öptü ve sonra da ağzını öptü. Walter hem konuşuyor hem de öpüyordu ama ne kelimeleri ne de öpücükleri kalbindekileri tam olarak ifade edebiliyordu.

"En sonunda Maud konuştu: "Beni hâlâ seviyor musun?"

"Her zamankinden daha da fazla," dedi ve onu tekrar öptü.

[II]

Maud, ellerini Walter'ın çıplak göğsünde gezdirdi; seviştikten sonra yatakta yatıyorlardı. "Öyle zayıflamışsın ki," dedi. Walter'ın karnı içine göçmüş, kalça kemikleri dışarı fırlamıştı. Maud, onu tereyağlı kruvasan ve kaz ciğeriyle besleyip şişmanlatmak istiyordu.

Paris'in birkaç kilometre dışında bir pansiyon odasında kalıyorlardı. Pencere açıktı; hafif bir bahar rüzgârı, çuha çiçeği sarısı perdeyi uçuruyordu. Maud burasını, yıllar önce Fitz, evli bir kadın olan Kontes Cagnes ile kaçamak yaparken öğrenmişti. Bina, küçük bir köydeki büyük bir evden hâlliceydi ve bir adı bile yoktu. Erkekler burada öğle yemeği için rezervasyon yapar ve öğleden sonra için de oda kiralarlardı. Belki Londra'nın eteklerinde de böyle yerler vardı ama bu ayarlama, fazlasıyla Fransız tarzındaydı.

Kendilerini Mr. ve Mrs. Woolridge olarak tanıttılar: Maud'un parmağında yaklaşık beş yıldır saklı kalan nikâh yüzüğü vardı. Akıl yürüten birilerinin, onların sadece evliymiş gibi yaptıklarını düşündüğüne hiç şüphe yoktu. Walter'ın Alman olduğundan şüphe etmedikleri sürece önemli değildi; aksi hâlde, sorun çıkabilirdi.

Maud, ellerini Walter'ın bedeninden alamıyordu. Walter'ın, vücudunda hiçbir hasar olmadan ona geri dönmüş olmasına şükrediyordu. Kaval kemiğindeki uzun yaraya parmaklarının ucuyla dokundu.

"Chateau-Thierry'de oldu," dedi Walter.

"Gus Dewar da o muharebedeymiş. Umarım seni vuran o değildi."

"Çabuk iyileştiği için çok şanslıyım. Adamların pek çoğu kangrenden öldü."

Tekrar bir araya gelişlerinin üçüncü haftasıydı. Karşılaştıkları günden beri Walter, taslak antlaşmaya karşı Alman cevabının hazırlanması için saate karşı bir yarış içinde çalışıyordu. Her gün sadece yarım saat kadar bir mola alıyor, birlikte parkta yürüyorlar veya şoför onları şehirde gezdirirken

Fitz'in mavi Cadillac'ının arka koltuğunda oturuyorlardı.

Almanlara teklif edilen acımasız maddelere Maud da en az Walter kadar şaşırmıştı. Paris konferansının amacı, adil ve barış içinde yeni bir dünya yaratmaktı –kazananların kaybedenlerden intikam almasına araç olmak değil. Yeni Almanya refah içinde ve demokratik bir ülke olmalıydı. Walter'dan çocuk yapmak istiyordu ve o çocuklar, *Alman* olacaklardı. Book of Ruth[2] pasajlarından birini sık sık düşünüyordu: "Whither thou goest, I will go.[3]" diye başlıyordu. Er ya da geç, o da Walter'a bunu söyleyecekti.

Neyse ki Maud, antlaşma teklifini beğenmeyen tek kişi olmadığını öğrendi ve biraz içi rahatladı. Müttefikler tarafında olsa da barışın intikamdan daha önemli olduğunu düşünenler de vardı. Amerikan delegasyonundan on iki kişi protesto amacıyla istifa etmişlerdi. Britanya'daki ara seçimlerden birinde, intikamsız barışı savunan aday kazanmıştı. Canterbury Başpiskoposu, kendisinin çok rahatsız olduğunu açık açık ilan etmiş ve Hun nefreti yayan gazetelerde temsil edilmeyen *sessiz bir fikir kuruluşu* adına konuştuğunu söylemişti.

Almanlar, karşı tekliflerini dün teslim etmişlerdi –Wilson'ın on dört ilkesini esas alarak detaylı bir biçimde hazırlanan, yüz sayfadan daha uzun bir metindi.

Bu sabah ise Fransız basını sanki infial içinde felç geçiriyor; bu belgenin, terbiyesizlik ve soytarılık anıtı iğrenç bir paçavra olduğunu ilan ediyordu.

"Fransızlar bizi saldırganlıkla suçluyorlar!" dedi Walter. "Şu tencereli deyim neydi?"

"Tencere dibin kara, seninki benden kara," dedi Maud.

Walter yan tarafına döndü ve Maud'un kasık tüylerini okşadı: koyu renkli, kıvırcık ve gür. Maud tüylerini tıraş etmeyi önermiş ama Walter, böylesini tercih ettiğini söylemişti. "Ne yapacağız?" dedi Walter. "Gayrimeşru âşıklar gibi bir otelde buluşup öğleden sonrayı yatakta geçirmek gayet romantik ama ilelebet böyle devam edemeyiz. Bütün dünyaya karı-koca olduğumuzu ilan etmek zorundayız."

Maud da aynı fikirdeydi. Ayrıca her gece onunla birlikte uyumak için sabırsızlanıyordu ama bunu söylemedi: Onunla sevişmekten ne kadar büyük bir haz duyduğunu söylemekten biraz utanıyordu. "Belki de bir ev kurup, bundan ne sonuç çıkaracaklarını başkalarına bırakmalıyız," dedi.

"Bu beni rahatlatmaz," dedi Walter. "Sanki durumumuzdan utanıyormuş gibi görünürüz."

---

[2] Eski Ahit. Şefkat Kitabı veya *Merhamet Kitabı* anlamında (çev. notu).

[3] "Sen nereye gidersen ben de oraya gideceğim" anlamında (çev. notu).

Maud da öyle hissediyordu. Saklamayı değil, davul çala çala mutluluğunu ilan etmek istiyordu. Walter'la gurur duyuyordu: yakışıklı, cesur ve olağanüstü akıllı. "Bir düğün daha yapabiliriz," dedi. "Nişanlanırız, nişanımızı ilan ederiz, bir tören yaparız ve beş yıldır evli olduğumuzu hiç kimseye söylemeyiz. Aynı kişiyle iki kere evlenmek yasa dışı değil."

Walter düşünceli düşünceli baktı. "Benim babam ve senin ağabeyin bizimle savaşırlar. Bizi durduramazlar ama nahoş şeyler yaparlar –bu da düğünün bütün mutluluğunu bozar."

"Haklısın," dedi Maud, gönülsüz gönülsüz. "Fitz, Almanların çok iyi herifler olduğunu, gelgelelim onlardan birinin kız kardeşinle evlenmesini istemeyeceğini söyler muhtemelen."

"Belki de emrivaki yapmalıyız."

"Onlara söyleyelim ve haberi basına verelim," dedi Maud. "Bunun, yeni dünya düzeninin bir sembolü olduğunu söyleyelim: barış antlaşması ile aynı sırada bir İngiliz-Alman evliliği."

Walter kuşkuyla baktı. "Bunu nasıl becereceğiz?"

"*Tatler* dergisinin editörüyle konuşurum. Beni severler –onların eline bir sürü magazin malzemesi vermişimdir."

Walter gülümsedi. "*Leydi Maud Fitzherbert, her zaman son moda giyinir*," dedi.

"Ne demek bu şimdi?"

Walter, yatak başındaki sehpada duran cüzdanına uzandı ve bir dergi kupürü çıkardı. "Bendeki tek resmin," dedi.

Maud, kupürü eline aldı: Eskimekten yumuşamış, solmuş ve kum rengine dönmüştü. Fotoğrafı inceledi. "Savaştan önce çekilmişti," dedi.

"Ve o zamandan beri benimle birlikte. Benim gibi, o da hayatta kalmayı başardı."

Maud'un gözlerine yaşlar doldu, görüşü bozuldu ve fotoğraf daha da soluklaştı.

"Ağlama," dedi Walter, ona sarılarak.

Maud, yüzünü onun çıplak göğsüne bastırdı. Bazı kadınlar ha desen ağlardı ama Maud asla öyle bir tip olmamıştı. Şimdiyse kendini zapt edemiyor, hıçkırıyordu. Kaybolan yıllar için, toprağa düşmüş milyonlarca genç için, beyhude yere ve aptalcasına heba edilen her şey için, kendine hâkim olarak beş yıldır biriktirdiği bütün gözyaşlarını akıtarak ağlıyordu.

Ağlaması geçince ve gözyaşları kuruyunca bütün açlığıyla Walter'ı öptü ve tekrar seviştiler.

[III]

Fitz'in mavi Cadillac'ı, 16 Haziran günü Walter'ı otelden aldı ve Paris'e götürdü. Maud, *Tatler* dergisinin, onların birlikte çekilmiş bir fotoğrafını isteyeceğini düşünmüştü. Walter, savaştan önce Londra'da diktirdiği tüvit bir elbise giymişti. Elbisenin beli fazlasıyla bol geliyordu ama ortalıkta dolaşan bütün Almanların elbiseleri, üzerlerinden kaçıyor gibiydi zaten.

Walter, Fransız, İngiliz, Amerikan ve İtalyan gazetelerini izlemek ve Alman delegasyonunun topladığı dedikoduları derleyip toplamak amacıyla *Hotel des Réservoirs'te* küçük bir istihbarat bürosu oluşturmuştu. Müttefikler arasında da Almanların karşı teklifi üzerinde hararetli tartışmalar yaşandığını biliyordu. Fazlasıyla esnek bir politikacı olan Lloyd George, taslak antlaşmayı tekrar ele almaya hazırdı ama Fransız Başbakanı Clemenceau, Almanlara karşı zaten çok cömert davrandığını söyleyerek değişiklik önerileri karşısında öfkeyle burnundan soluyordu. Hayrete şayan diğer bir durum ise Woodrow Wilson'ın da taş kalpli yaklaşımıydı. Taslağın, anlaşmazlığı çözüme kavuşturduğuna inanıyordu ve kararını verdiği her zaman yaptığı gibi eleştirilere kulak tıkıyordu.

Müttefikler, Almanya'nın ortaklarını –Avusturya, Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nu– kapsayan barış antlaşmalarını da görüşüyor, Yugoslavya, Çekoslovakya gibi yeni ülkeler yaratıyor, Orta Doğu'yu İngiliz ve Fransız bölgelerine bölüyor, Lenin'le de barış yapıp yapmayacaklarını tartışıyorlardı. Bütün ülkelerin halkları savaştan bıkıp usanmışlardı. Ama güç sahibi birkaç adam, Bolşeviklerle savaşmakta hâlâ ısrarcıydılar. İngiliz *Daily Mail,* Moskova rejimini destekleyen uluslararası bir Yahudi finansmanı komplosunu keşfetmişti –ki bu, gazetenin daha makul sayılabilecek hayal ürünlerinden biriydi.

Almanlarla yapılacak anlaşmada Wilson ve Clemenceau, Lloyd George'a baskın çıktılar ve Hotel des Réservoirs'teki Alman heyeti o günün erken saatlerinde, kabul etmeleri için kendilerine üç günlük bir süre tanıyan sabırsız bir nota aldı.

Walter, Fitz'in arabasının arka koltuğunda otururken kara kara ülkesinin geleceğini düşünüyordu. *Almanya bir Afrika sömürgesine dönecek,* diye düşündü, *ilkel halk sırf yabancı efendileri daha da zenginleşsin diye çalışacak.* Öyle bir ülkede çocuk yetiştirmek istemiyordu.

Maud, fotoğraf stüdyosunda onu bekliyordu: En sevdiği modacı Paul Poiret'ten aldığını söylediği tiril tiril bir yazlık elbise içinde muhteşem görünüyordu. Fotoğrafçıdaki bir çiçek bahçesini gösteren arka fonun zevksiz bir

seçim olduğuna karar verdi. Stüdyonun yemek salonu perdelerinin önünde poz verdiler; burası hiç olmazsa biraz daha sadeydi. İlk başta, yabancılar gibi, birbirlerine hiç dokunmadan, yan yana durdular. Fotoğrafçı, Walter'ın Maud önünde diz çökmesini önerdi ama bu da fazlasıyla duygusal bir poz olacaktı. Sonunda herkesin beğendiği bir poz yakaladılar; ikisi el ele tutuştu ve fotoğraf makinesinin objektifine değil, birbirlerine baktılar.

Fotoğrafçı, resimlerin ertesi gün hazır olacağına söz verdi.

Öğle yemeği için pansiyonlarına gittiler. "Müttefikler, antlaşmayı imzalaması için Almanya'ya emir veremez," dedi Maud. "Buna müzakere denemez."

"Ama yaptıkları bu!"

"Reddederseniz ne olur?"

"Onu söylemiyorlar."

"Ne yapacaksınız?"

"Hükûmetimizle görüşmek üzere delegasyonun bir kısmı bu gece Berline dönüyor." İçini çekti. "Korkarım gitmek için seçilenlerden biri de benim."

"O zaman durumumuzu ilan etmenin tam zamanı. Resimleri alır almaz ben de yarın Londra'ya gideceğim."

"Tamam. Ben de Berline varır varmaz anneme söyleyeceğim. Annemin hoşuna gidecek. Sonra babama söyleyeceğim. Hiç hoşlanmayacak."

"Herm Hala ve Prenses Bea ile konuşacağım ve Fitz için Rusya'ya bir mektup göndereceğim."

"O zaman bir süre için bu son günümüz."

"Yemeğini ye de yatalım."

[IV]

Gus ve Rosa, Tuileries Gardens'ta buluştular. *Paris yavaş yavaş normale dönmeye başladı,* diye düşündü Gus, memnuniyetle. Güneş vardı, ağaçlar yaprak bağlamıştı; yakalarına karanfil takmış erkekler oturmuş, gelip geçen en iyi giyimli kadınları seyrederken purolarını tüttürüyorlardı. Parkın bir tarafındaki Rivoli Caddesi'nde, yoğun bir otomobil, kamyon ve at arabası trafiği vardı; diğer taraftan ise Seine Nehri'nin yük mavnaları gelip geçiyordu.

Belki de her şeye rağmen dünya iyileşecekti.

Rosa, kırmızı renkli, tiril tiril pamuklu elbisesi ve geniş siperli şapkasıyla nefes kesiciydi. *Resim yapabilsem,* diye düşündü Gus, *onu bu hâliyle resmederdim.*

Kendisi mavi bir spor ceket giymiş ve hasır şapka takmıştı. Rosa onu görünce güldü.

"Ne oldu?" dedi Gus.

"Hiçbir şey. Çok hoş görünüyorsun."

"Şapkama güldün, değil mi?"

Rosa, tekrar kıkırdamamak için kendini tuttu. "Çok sevimlisin."

"Aptal gibi görünüyor. Elimde değil. Şapkalar beni böyle gösteriyor. Çünkü ben tokmağa benziyorum."

Rosa, hafifçe onun dudağını öptü. "Sen Paris'teki en çekici adamsın."

Asıl şaşırtıcı olan, Rosa'nın bunu inanarak söylemesiydi. *Nasıl bu kadar şanslı olabildim*, diye düşündü Gus.

Rosa'nın koluna girdi. "Hadi yürüyelim," dedi. Louvre yönünde yürümeye başladılar.

"*Tatler* dergisini gördün mü?" diye sordu Rosa.

"O Londra dergisini mi? Hayır. Neden?"

"Anlaşılan, senin sıkı fıkı arkadaşın Leydi Maud, bir Almanla evlenmiş."

"Oh!" dedi Gus. "Nasıl öğrenmişler?"

"Yani sen bunu zaten biliyor muydun?"

"Tahmin ediyordum. 1916 yılında Walter'ı Berlin'de görmüştüm ve bana, Maud'a götürmem için bir mektup verdi. O zaman ya evli ya da nişanlı olduklarını düşünmüştüm."

"Amma ketumsun! Tek kelime bile söylemedin."

"Tehlikeli bir sırdı."

"Hâlâ tehlikeli olabilir. *Tatler* onlardan güzel güzel bahsetmiş ama diğer gazeteler farklı bir çizgi tutturabilirler."

"Basın daha önce de Maud'a saldırdı. Maud çetin cevizdir."

Rosa mahcup olmuşa benziyordu. "Sanırım o gece sizi *tête-à-tête*[4] yaparken gördüğümde bunu konuşuyordunuz."

"Aynen öyle. Maud bana Walter'dan haber alıp almadığımı soruyordu."

"Sizin flört ettiğinizden şüphelendiğim için kendimi aptal gibi hissediyorum."

"Bu seferlik seni affediyorum ama bir dahaki sefere hiç sebepsiz beni eleştirirsen hakkım baki kalsın. Sana bir şey sorabilir miyim?"

"Ne istersen sor, Gus."

"Aslında üç soru."

"Ne ürkünç. Halk masallarındaki gibi. Cevapları doğru bilemezsem kovulacak mıyım?"

[4] İki kişi arasındaki gizli konuşma (çev. notu).

"Hâlâ anarşist misin?"

"Bu seni rahatsız eder mi?"

"Sanırım kendi kendime, politikanın bizi ayırıp ayıramayacağını soruyorum."

"Anarşizm, hiç kimsenin hükmetmeye hakkı olmadığını iddia eden bir inanış. Bütün politik felsefeler, kralların ilahî haklarından tut da Rousseau'nun sosyal sözleşmesine kadar hepsi, yetkeyi meşrulaştırmaya çalışır. Anarşistler ise bu teorilerin yetersiz olduğuna inanırlar: Otoritenin hiçbir formu meşru değildir."

"Teoride itiraz kabul edecek bir şey değil ama pratikte imkânsız."

"Kavrayışın çok hızlı. Aslında anarşistlerin hepsi düzen karşıtıdır ama toplumun nasıl işleyeceği konusunda bir sürü değişik görüş var."

"Senin görüşün ne?"

"Eskiden olduğu kadar net bir görüşüm yok. Gazeteci olarak Beyaz Saray'ı izlemek, bana siyasi açıdan farklı bir eğilim kazandırdı. Ama otoritenin kendisini meşrulaştırması gerektiğine hâlâ inanıyorum."

"Bu konuda münakaşa edeceğimizi sanmıyorum."

"Güzel. İkinci soru ne?"

"Bana gözünden bahset."

"Böyle doğmuşum. Açılması için bir ameliyat geçirebilirdim. Göz kapağımın arkasında hiçbir işe yaramayan bir doku kitlesi var, onun yerine bir cam göz taktırabilirdim. Ameliyat olursam gözümü bir daha kapatamayacaktım. Bu hâlimin daha iyi olduğuna karar verdim. Gözüm seni rahatsız ediyor mu?"

Gus yürümeyi bıraktı ve doğrudan onun yüzüne baktı. "Gözünü öpebilir miyim?"

Rosa tereddüt etti. "Pekâlâ."

Gus eğildi ve onun kapalı gözünü öptü. Dudaklarında sıra dışı bir duygu hissetmemişti. Rosa'nın yanağını öpmekten farklı değildi. "Teşekkür ederim," dedi.

"Daha önce hiç kimse bunu yapmamıştı," dedi Rosa, usulca.

Gus başını salladı. Bunun bir tabu gibi görülebileceğini düşündü.

"Sen neden öpmek istedin?" diye sordu Rosa.

"Çünkü seninle ilgili her şeyi çok seviyorum ve bunu bildiğinden emin olmak istedim."

"Oh," dedi Rosa; duygulanmış gibi bir süre sessiz kaldı ama sonra sırıttı ve her zaman tercih ettiği ciddiyetten uzak havasına geri döndü. "Pekâlâ, öpmek istediğin başka tuhaf şeyler de olursa bana haber ver," dedi.

Gus, ne söylediği tam belli olmasa da heyecan veren bu teklif karşısında ne cevap vereceğini hemen bilemedi ama ileride tekrar düşünmek üzere aklının bir köşesine yazdı. "Bir sorum daha var," dedi.

"Sor."

"Dört ay önce sana, seni sevdiğimi söyledim."

"Unutmadım."

"Fakat sen bana benim için ne hissettiğini söylemedin."

"Ne hissettiğim belli değil mi?"

"Belki ama ben duymak istiyorum. Beni seviyor musun?"

"Oh Gus, anlamıyor musun?" Rosa'nın yüzü değişti. Istırap çekiyormuş gibiydi. "Ben senin için yeterli bir kız değilim. Sen Buffalo'nun en gözde bekârısın, bense tek gözlü bir anarşist. Senin, zarif, güzel ve zengin birini sevmen gerekiyor. Ben sadece bir doktorun kızıyım –annem de bir zamanlar hizmetçiymiş. Ben, âşık olacağın doğru kadın değilim."

"Beni seviyor musun?" dedi Gus, sorusunda ısrar ederek.

Rosa ağlamaya başladı. "Elbette seviyorum, seni ahmak, seni bütün kalbimle seviyorum."

Gus, onu kollarına aldı. "Öyleyse önemli olan tek şey bu," dedi.

[V]

Herm Hala, elindeki *Tatler* dergisini bıraktı. "Gizlice evlenmekle kötü bir şey yaptın," dedi Maud'a. Sonra da hınzır hınzır gülümsedi. "Ama çok romantik!"

Fitz'in Mayfair'deki evinin kabul salonunda oturuyorlardı. Savaş bitince Bea burayı Asprey'den aldığı, yeni *art deco*[5] tarzda, işlevselliği ön plana çıkan koltuklar ve modern tarzdaki gümüş ıvır zıvırla yeniden tefriş ettirmişti.

Maud ve Herm Hala ile birlikte, Fitz'in serseri arkadaşı Bing Westhampton ve karısı da vardı. Londra Sezonu bütün hızıyla devam ediyordu; Bea hazır olur olmaz operaya gideceklerdi. Bea, şimdi dört buçuk yaşında olan Boy'a ve on beş aylık Andrew'ye iyi geceler demeye gitmişti.

Maud, dergiyi eline aldı ve makaleye bir daha baktı. Resim pek içine sinmemişti. Birbirine âşık iki insan gibi görüneceklerini sanmıştı ama ne yazık ki hareketli resim şovlarından bir sahneye benziyordu. Maud'un ellerini

[5] Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa'da gelişmeye başlayan bir görsel sanatlar akımı (çev. notu).

tutmuş gözlerine bakan Walter, ahlaksız Lothario[6] gibi başkalarının eşine göz koyup elinden almaya çalışan bir çapulcuya, kendisi de onun güzel sözlerine kanmak üzere olan saf kıza benziyordu.

Ancak metin tam istediği gibi olmuştu. Yazar okuyuculara, Leydi Maud'un savaş öncesinde *modasever bir kadınlara oy hakkı savunucusu* olduğunu, *Asker Karısı* gazetesini çıkararak kocaları askere giden kadınların haklarını savunan kampanyalar düzenlediğini ve Jayne McCulley için girdiği protesto mücadelesinde nezarete atıldığını hatırlatıyordu. Maud ve Walter'ın nişanlarını normal şekilde ilan etmek istediklerini ama araya savaşın girdiğini anlatıyor ve aceleye gelen gizli evliliklerini, normal olmayan şartlar altında doğru şeyi yapmaya çalışan, mecburi bir teşebbüs olarak gösteriyordu.

Maud, söylediklerinin tamı tamına yazılmasında ısrar etmiş ve dergi de sözünde durmuştu. "Bazı İngilizlerin Almanlardan nefret ettiklerini biliyorum," demişti. "Ama Walter ve diğer birçok Alman'ın savaşı önlemek için ellerinden geleni yaptıklarını da biliyorum. Savaş artık bitti; bizler, eski düşmanlar arasında barış ve dostluk yaratmalıyız ve gerçekten umuyorum ki insanlar bizim beraberliğimizi, yeni dünyanın bir sembolü olarak görürler."

Maud, sırf onlara iyi bir hikâye anlattığı için bazen bir yayın organının desteğini kazanabileceğini, politik kampanyalarla harcadığı yıllarında öğrenmişti.

Planladıkları gibi, Walter da Berlin'e dönmüştü. Almanlar, evlerine dönmek için Paris'te tren istasyonuna giderlerken kalabalıklar tarafından yuhalanıp taşlanmışlardı. Bir kadın sekreter, atılan taşlardan biri tarafından yere yıkılmıştı ve Fransızların buna yorumu şöyle oldu: "Belçika'da ne yaptıklarını unutma." Sekreter kız hâlâ hastanedeydi. Bu arada Alman halkı da öfke içindeydi ve antlaşmanın imzalanmasına karşı çıkıyorlardı.

Bing, kanepede Maud'un yanına oturdu. İlk defa flörte hevesli bir havası yoktu. "Keşke ağabeyin burada olup sana bu konuda tavsiyede bulunsaydı," dedi başıyla gazeteyi işaret ederek.

Maud, evliliğinin haberini iletmek için Fitz'e mektup yazmış ve *Tatler* kupürünü de zarfa koyarak Londra sosyetesinin yaptığı şeyi kabul ettiğini göstermeye çalışmıştı. Mektubunun Fitz'e ulaşmasının ne kadar vakit alacağını bilmiyordu ve aylar boyunca cevap almayı beklemiyordu. O zaman da üzerinden çok uzun bir süre geçmiş olacak, Fitz'in itiraz edecek hâli kalmayacak, sadece gülümseyerek tebrik edecekti.

Maud, ona ne yapması gerektiğini söyleyecek bir erkeğe ihtiyacı olduğu

[6] Don Kişot hikâyesinde kadınları baştan çıkaran karakter (çev. notu).

iması karşısında tüyleri diken diken oldu. "Fitz ne diyebilir ki?"

"Öngörülebilir gelecekte, Alman bir eşin hayatı fazlasıyla zor olacak."

"Bana bunu söyleyecek bir erkeğe ihtiyacım yok."

"Fitz'in yokluğunda bir ölçüde sorumluluk hissediyorum."

"Lütfen hissetme." Maud, sinirlenmemeye çalıştı. Bing, nasıl kumar oynanacağı veya dünyanın gece kulüplerinde nasıl içki içileceği dışında nasıl bir tavsiyede bulunabilirdi ki?

Bing sesini alçalttı. "Bunu söylemeye çekiniyorum ama..." Herm Hala'ya baktı; Herm, işaret almış gibi yerinden kalktı ve kendine kahve koymaya gitti. "Evliliğinin hiçbir zaman tamamlanmadığını söyleyebilseydin belki iptal ettirebilirdin."

Maud, çuha çiçeği sarısı perdeleri hatırladı ve mutlu mutlu gülümsememek için kendine hâkim oldu. "Ama söyleyemem..."

"Lütfen bana bu konuda bir şey söyleme; ben senin, seçeneklerini anlamanı istiyorum."

Maud, gittikçe artan öfkesini bastırmaya çalıştı. "Bunu iyilik niyetine söylediğini biliyorum Bing..."

"Ayrıca boşanma seçeneği de var. Erkekler açısından kadınların eline gerekçe verecek bir yol, her zaman bulunur, biliyorsun."

Maud, daha fazla öfkesine hâkim olamadı. "Lütfen bu konuyu hemen kes," dedi sesini yükselterek. "Ne evliliğimi iptal ettirmek ne de boşanmak için en ufak bir arzum yok. Walter'a aşığım."

Bing küsmüşe benziyordu. "Ben sadece, eğer burada olsaydı ailenin reisi olarak Fitz'in söyleyebileceğini düşündüğüm şeyleri söylüyorum." Ayağa kalktı ve karısına döndü. "Biz gidelim, değil mi? Hep birlikte geç kalmamıza gerek yok."

Birkaç dakika sonra Bea, pembe ipekten yeni bir elbise giymiş olarak salona girdi. "Ben hazırım," dedi, sanki herkes onu değil de o herkesi bekleyip duruyormuş gibi. Bakışları Maud'un sol eline gitti ve nikâh yüzüğünü gördü ama hiçbir şey söylemedi. Maud ona bu haberi verdiğinde Bea'nın cevabı son derece dikkatli ve renksiz olmuştu. "Sana mutluluklar dilerim," demişti pek bir sıcaklık göstermeden. "Ve umarım Fitz ondan izin almadan evlenmiş olmanı kabul edebilir."

Dışarı çıkıp Fitz'in, mavi araba Fransa'da mahsur kalınca yeni aldığı siyah Cadillac'a bindiler. Maud, her şeyin Fitz tarafından sağlandığını düşündü: üç kadının içinde yaşadıkları ev, sırtlarındaki müthiş pahalı elbiseler, otomobil, operadaki loca. Paris'teki Ritz otel faturaları Fitz'in vekilharcı Albert Solman'a gönderilmiş ve sorgusuz sualsiz ödenmişti. Fitz asla şikâ-

yet etmiyordu. Walter'ın onu böyle bir şaşaa içinde yaşatmasının mümkün olmadığını biliyordu. Belki Bing haklıydı: Alıştığı lüks olmadan yaşamak ona zor gelebilirdi. Ama âşık olduğu adamla birlikte olacaktı.

Bea'nın ahesteliği yüzünden Covent Garden'a son dakikada vardılar. Seyirciler yerlerine oturmuşlardı bile. Üç kadın, kırmızı halı döşeli merdivenleri aceleyle çıkıp locaya girdiler. Maud aniden, bu locada *Don Giovanni* seyrederken Walter'a yaptığı şeyi hatırladı. Utanç hissetti; öyle bir riski göze alacak cesareti nereden bulmuştu?

Bing Westhampton ve karısı gelmişlerdi bile; Bing ayağa kalktı ve Bea'nın koltuğunu tuttu. Salon sessizdi, müzik başlamak üzereydi. Operanın en cazip taraflarından biri de insan seyriydi; nitekim Prenses yerine otururken birçok baş, dönüp ona baktı. Herm Hala ikinci sıraya oturdu ama Bing, Maud için ilk sıradan bir koltuk çekti. Bir mırıldanma yükseldi; kalabalığın çoğu, *Tatler* dergisindeki fotoğrafı görmüş yazıyı okumuş olmalıydı. Oradaki insanların pek çoğu, Maud'u şahsen tanıyordu. Burası Londra sosyetesiydi: aristokratlar, politikacılar, yargıçlar, piskoposlar, başarılı sanatçılar, zengin iş adamları ve hepsinin karıları.

Maud bir an için ayakta durdu ve herkesin onun hayatından ne kadar memnun ve gururlu olduğunu iyice görmesini sağladı.

Ama bu bir hataydı.

Seyircilerden yükselen ses değişti. Mırıltıların tonu yükseldi. Kelimeler anlaşılmıyordu ama sesin tonu, kapalı bir pencereye çarptığında değişen arı vızıltısı gibi bir hoşnutsuzluğa doğru değişiyordu. Maud şaşırdı. Sonra başka bir ses duydu, korkunç bir tıslamaya benziyordu. Aklı karışarak huzursuz huzursuz yerine oturdu.

Ama oturması bir fark yaratmadı. Herkes dik dik ona bakıyordu. Tıslama saniyeler içinde koltuklardan yükseldi ve etrafta dönmeye başladı. "İşe bak," dedi Bing, dermansız bir itirazla.

Maud, böyle bir nefretle hiç karşılaşmamıştı; kadınlara oy hakkı kampanyalarının en civcivli zamanında bile karşılaşmamıştı. Karnında kasılmaya benzer bir acı vardı.

Müziğin başlamasını istedi ama orkestra şefi bile elinde değneği ile dikilmiş, ona bakıyordu.

O da gururla onlara bakmaya çalıştı ama gözlerine yaş doldu ve görüşü bozuldu. Bu kâbus kendi kendine sona ermeyecekti. Bir şey yapması gerekiyordu.

Ayağa kalktı, tıslamanın tonu da yükseldi.

Yaşlar yüzünden aşağı yuvarlanmaya başladı. Hemen hemen hiçbir şey

göremeden arkasına döndü. Koltuğunu devirerek kapıya doğru tökezledi. "Oh, tatlım, tatlım, tatlım," diye diye, Herm Hala da ayağa kalktı.

Bing ayağa fırlayıp kapıyı açtı. Maud dışarı çıktı, Herm Hala da tam arkasındaydı. Maud arkasındaki tıslamanın birkaç küçük gülüş arasında hafiflediğini duydu ve dehşet içinde seyircilerin alkışlamaya başladığını duydu; onu kaçırdıkları için kendi kendilerini kutluyorlardı ve bu alaycı alkış Maud'un peşini, koridor boyunca, merdivenlerden inerken ve tiyatrodan çıkana kadar bırakmadı.

[VI]

Park girişinden Versay Sarayı'na kadar giden yol, bir buçuk kilometreydi. Bugün yol boyunca, yüzlerce mavi üniformalı Fransız süvarisi dizilmişti. Yaz güneşi çelik miğferlerinde parlıyordu. Süvarilerin ellerinde, uçlarına ılık esintide dalgalanan kırmızı-beyaz flamalar takılmış mızraklar vardı. Operadaki rezalete rağmen Johnny Remarc, barış antlaşmasının imza töreni için Maud adına bir davetiye almayı başarmıştı ama Maud, İngiliz delegasyonundaki kadın sekreterlerle birlikte arkası açık bir kamyona sıkışarak pazara götürülen koyunlar gibi seyahat etmek zorunda kalmıştı.

Bir süre için Almanlar, antlaşmayı imzalamayı reddedecekmiş gibi davranmışlardı. Savaşın kahramanlarından Feldmareşal von Hindenburg, şerefli bir yenilgiyi rezil bir barışa tercih edeceğini söylemiş; Alman kabinesinin tamamı ise antlaşmayı imzalamaktansa istifayı tercih etmişti. Paris'teki Alman delegasyonunun başkanı da öyle yaptı. Sonunda Ulusal Meclis, savaş suçu maddesi haricinde her şeyi imzalamaya karar verdi. Müttefikler, bunun bile *kabul edilemez* olduğunu söylediler hemen.

"Almanlar reddederlerse Müttefikler ne yapacak?" diye sordu Maud, Walter ile birlikte pansiyonlarına döndüklerinde. Şimdi artık pek göze çarpmadan orada birlikte yaşıyorlardı.

"Almanya'yı istila edeceklerini söylüyorlar."

Maud başını salladı. "Bizim askerler savaşmayacaktır."

"Bizimkiler de."

"O zaman bir kilitlenme olacak."

"İngiliz Donanmasının ablukayı kaldırmaması hariç; Almanya hâlâ ihtiyaç malzemesi alamıyor. Müttefikler gıda isyanlarının her Alman şehrinde patlak vermesini bekleyecekler, sonra da hiçbir dirençle karşılaşmadan Almanya'ya girecekler."

"Öyleyse imzalamak zorundasınız."

"Ya da açlıktan öleceğiz," dedi Walter, buruk buruk.

O gün, 28 Haziran'dı; Arşidükün Saraybosna'da öldürülmesinin üzerinden beş yıl geçmişti.

Kamyon, sekreterleri avluya götürdü ve onlar da ellerinden gelen tüm zarafetle kamyondan indiler. Maud saraya girdi ve yanlara sıralanmış süslü püslü Fransız askerleri -bu sefer, gümüş miğferlerine at kılından sorguçlar takmış *Garde Républicaine*[7]- arasından büyük merdivenleri çıktı. Nihayet Aynalı Salon'a girdi. Dünyanın en görkemli salonlarından biriydi: yan yana dizilmiş üç tenis kortu büyüklüğünde, bir duvarında bahçeye bakan on yedi uzun pencere, karşı duvarda pencereler yerine on yedi aynalı kemer. Daha da önemlisi burası, 1871 yılında Fransa-Prusya Savaşı sona erdiğinde muzaffer Almanların ilk imparatorlarına taç giydirdikleri ve Fransızların Alsas ve Lorren'i Almanlara bırakan antlaşmayı imzaladıkları salondu. Şimdi aynı beşik tonozlu tavanın altında, Almanlar aşağılanıyorlardı. Hiç şüphesiz aralarından bazıları, gelecekte intikam alacakları bir günün geleceği hayalini kuruyorlardı. *Başkalarına uyguladığın aşağılama, er ya da geç, döner dolaşır ve gelip seni bulur*, diye düşündü Maud. Bu düşünce, bugünkü törenin iki tarafında yer alan adamların da aklına geliyor muydu acaba? Muhtemelen hayır.

Kırmızı pelüş banklardan birinde kendi yerini buldu. Bir düzine kadar fotoğrafçı ve gazetecinin yanı sıra olayı kayıt altına alacak devasa kameralarıyla bir film ekibi vardı. Önemli adamlar birer ikişer salona girdiler: sakin ve saygısız Clemenceau, oldukça resmî tavırlarıyla Wilson, yaşlı bir horoza benzeyen Lloyd George.

Gus Dewar göründü, Wilson'ın kulağına bir şey fısıldadı, sonra basın bölümüne gitti ve tek gözlü genç ve güzel bir kadınla konuştu. Maud, o kadını daha önce de gördüğünü hatırladı; Gus'ın ona âşık olduğunu anlayabiliyordu.

Saat üç olduğunda birisi, herkesi sessiz olmaya davet etti; salona, hürmetkâr bir sessizlik çöktü. Clemenceau bir şey söyledi, bir kapı açıldı ve antlaşmayı imzalayacak iki Alman içeri girdi. Maud'un Walter'dan öğrendiğine göre Berlin'de hiç kimse bu antlaşmaya adını yazmak istememişti ve sonunda, Almanlar Dışişleri Bakanı ile Posta Bakanını göndermişlerdi. İki adam da solgun ve mahcup görünüyordu.

Clemenceau kısa bir konuşma yaptı ve iki Alman'ın öne çıkmaları için işaret verdi. Adamlar, ceplerinden dolma kalemlerini çıkardılar ve masanın üstündeki kâğıdı imzaladılar. Hemen ardından, dışarıdaki toplar ateşlene-

[7] Fransızca, *Cumhuriyet Muhafızları* anlamında (çev. notu).

rek barış antlaşmasının imzalandığı bütün dünyaya duyuruldu.

Diğer delegeler de gelip imzaladılar: sadece büyük ülkeler değil, antlaşmada taraf olan bütün ülkeler. Bu imza merasimi uzun sürdü ve seyredenler arasında bir sohbet başladı. Almanlar, taşlaşmış gibi oturdular ve nihayet imzalar tamamlandığında refakatçileri eşliğinde salondan çıkarıldılar.

Maud tiksinerek seyrederken midesi bulandı. *Biz, barış olacağını söyleyip durduk*, diye düşündü. *Ama intikam tohumları ektik*. Saraydan ayrıldı. Dışarıda, Wilson ve Lloyd George'un etrafını heyecanlı izleyiciler sarmıştı. Kalabalığın kıyısından geçti, şehir merkezine doğru yürüdü ve Almanların kaldığı otele gitti. Walter'ın moralinin çok fazla bozuk olmamasını umuyordu, çünkü onun için korkunç bir gün olmuştu.

Walter'ı toplanırken buldu. "Bu gece ülkemize dönüyoruz," dedi Walter. "Bütün delegasyon dönüyor."

"O kadar çabuk mu?" İmza töreninden sonra ne olacağını pek düşünmemişti. Olay, öylesine büyük bir dramatik öneme sahipti ki ondan sonrasını düşünecek mecali olmamıştı.

Buna karşılık Walter, sonrasını düşünmüştü ve bir planı vardı. "Benimle gel," dedi sadece.

"Almanya'ya girmek için izin alamam."

"Kimin iznine ihtiyacın var ki? Frau Maud von Ulrich adına bir Alman pasaportu aldım."

Maud afalladı. "Bunu nasıl başardın?" dedi, aslında aklındaki en önemli soru bu olmamasına rağmen.

"Zor olmadı. Sen benim karımsın ve Alman vatandaşısın. Bir pasaport edinme hakkın var. Ben sadece pasaport alma süresini birkaç saate indirecek kadar kişisel nüfuzumu kullandım."

Maud ona bakakaldı. Çok ani olmuştu.

"Gelecek misin?" diye sordu Walter.

Maud, onun gözlerinde büyük bir korku gördü. Walter onun, son dakikada geri kaçacağını sanıyordu. Walter'ın onu kaybetme korkusunu görünce ağlamak istedi. Böylesine büyük bir tutkuyla sevildiği için kendini çok şanslı hissetti. "Evet," dedi. "Evet geleceğim. Elbette geleceğim."

Walter, ikna olmamış gibiydi. "Yapmak istediği şeyin bu olduğundan emin misin?"

Maud, başını salladı. "İncil'deki Ruth'un hikâyesini hatırlıyor musun?"

"Elbette. Neden sordun?"

Maud, bu hikâyeyi son birkaç haftada defalarca okumuştu ve şimdi ona çok dokunaklı gelen sözlerini söylüyordu. "Sen nereye gidersen ben de

oraya gideceğim ve sen nerede kalırsan orada kalacağım; senin insanların benim insanlarım olacak ve senin Tanrı'n, benim Tanrı'm. Sen nerede ölürsen..." Durdu, boğazındaki sıkışma yüzünden konuşamıyordu; biraz sonra güçlükle yutkundu ve kaldığı yerden devam etti: "Sen nerede ölürsen orada öleceğim ve orada gömüleceğim."

Walter gülümsedi ama onun gözlerinde de yaşlar vardı. "Teşekkür ederim," dedi.

"Seni seviyorum," dedi Maud. "Tren kaçta kalkıyor?"

OTUZ SEKİZ

Ağustos - Ekim 1919

Gus ve Rosa, Başkanla aynı zamanda Washington'a döndüler. Ağustos ayında ise eş zamanlı izin almak için uyduruk bahaneler yaratarak Buffalo'ya gittiler. Vardıklarının ertesi günü Gus, Rosa'yı anne ve babasıyla tanıştırmak için eve davet etti.

Gus endişeliydi. Annesinin Rosa'yı kesin kes sevmesini istiyordu. Ama annesinin, oğlunun kadınlar için ne kadar çekici olduğu yönünde abartılı bir düşüncesi vardı. Gus'ın sözünü ettiği her kızda mutlaka bir kusur bulurdu. Hiçbir kız, özellikle de sosyal statüsü bakımından, oğlu için yeterince iyi değildi. Gus, İngiltere Kralının kızıyla evlenmek istese annesi muhtemelen şöyle söylerdi: "İyi yetiştirilmiş Amerikalı bir kız bulamıyor musun?"

"Rosa'da fark edeceğin ilk şey, anne, o çok güzel bir kız," dedi Gus, o sabah kahvaltıda. "İkinci olarak tek gözü olduğunu göreceksin. Birkaç dakika sonra, onun çok akıllı olduğunu fark edeceksin. Ve onu daha yakından tanıdığında bu dünyadaki en harika genç kadın olduğunu anlayacaksın."

"Eminim öyle yapacağım," dedi annesi, alışkanlık hâline getirdiği nefes kesici samimiyetsizliğiyle. "Ebeveyni kim?"

Rosa, ikindi vakti geldi; o sırada Gus'ın annesi gündüz uykusundaydı ve babası da hâlâ şehirdeydi. Gus ona evi ve bahçeyi gezdirdi. "Benim orta sınıf bir aileden geldiğimi biliyorsun, değil mi?" diye sordu Rosa, endişeli endişeli.

"Kısa zamanda alışacaksın," dedi Gus. "Neyse ki sen ve ben bu türden bir debdebe içinde yaşamayacağız. Ama Washington'da küçük ve şık bir ev alabiliriz."

Tenis oynadılar. Dengi dengine bir maç olmadı. Gus'ın uzun kolları ve bacakları Rosa için dezavantajdı ve Rosa'nın uzaklık algısı hatalıydı. Ama

kararlılıkla mücadele etti, her topun peşinden koştu ve birkaç seti kazandı. Etekleri diz altına gelen beyaz renkli şık tenis elbisesi içinde çok seksi görünüyordu ve Gus, onun bacaklarına bakmadan atışlarına odaklanırken büyük bir gayret sarf etmek zorunda kaldı.

Çay içmek için terli terli içeri girdiler. "Bütün hoşgörü ve iyi niyet becerilerini bir araya topla," dedi Gus, kabul salonuna girmeden önce. "Annem korkunç bir züppelik yapabilir."

Ama annesinin tavırları sıra dışıydı. Rosa'yı iki yanağından da öptü. "İkiniz de ne güzel ve sağlıklı görünüyorsunuz, spor yaparken kızarmışsınız. Miss Hellman, seninle tanıştığıma çok sevindim, umarım çok iyi arkadaş oluruz."

"Çok naziksiniz," dedi Rosa. "Sizin arkadaşınız olmak benim için bir ayrıcalık olacak."

Gus'ın annesi bu iltifattan hoşlanmıştı; Buffalo sosyetesinin en önemli kadınlarından biri olduğunu biliyordu ve genç kadınların ona hürmet etmelerinin yerinde bir tutum olacağını düşünüyordu. Rosa, ilahî bir kavrayışla bunu hemen anlamıştı. *Akıllı kız*, diye düşündü Gus. *Kalbinde otoriteden nefret etse de gene de cömert davrandı.*

"Kardeşin Fritz Hellman'ı tanıyorum," dedi annesi. Fritz, Buffalo Senfoni Orkestrası'nda keman çalıyordu ve annesi de orkestranın yönetim kurulundaydı. "Muhteşem bir yetenek!"

"Teşekkür ederim. Biz de onunla gurur duyuyoruz."

Annesi havadan sudan konuşurken Rosa, sohbeti onun sürüklemesine izin verdi. Gus, bir keresinde evlenmeyi planladığı bir kızı eve getirişini hatırlamadan edemedi: Olga Vyalov. Annesinin o zamanki tepkisi çok farklı olmuştu: Nazik ve misafirperver davranmıştı ama Gus onun kalben öyle hissetmediğini biliyordu. Bugün ise annesi, oldukça içten görünüyordu.

Dün, Vyalov ailesinin nasıl olduğunu sormuştu annesine: Lev Peshkov, ordu tercümanı olarak Sibirya'ya gönderilmişti. Olga, sosyal çevrelerde pek görünmüyordu ve çocuğunu büyütmekle ilgileniyormuş gibiydi. Josef, Gus'ın senatör babasıyla kulis yaparak Rusya'daki Beyazlara daha fazla askeri yardım yapılmasını istemişti. "Anlaşılan, Vyalov ailesinin Petrograd'daki işleri açısından Bolşeviklerin iyi olmayacağını düşünüyor," demişti annesi.

"Bolşevikler hakkında duyduğum en iyi şey bu," diye cevapladı Gus da.

Çaydan sonra akşam yemeği için hazırlanmak üzere odalarına çekildiler. Gus, Rosa'nın yan odada duş yapıyor olmasından heyecanlandı. Onu hiç çırılçıplak görmemişti. Paris'teki otel odasında arzu dolu saatler geçirmişlerdi ama cinsel birleşme aşamasına geçmemişlerdi. "Geri kafalıymışım

gibi davranmaktan nefret ediyorum," demişti Rosa, özür diler gibi. "Ama her nedense beklesek daha iyi olur diye düşünüyorum." Aslında Rosa'nın pek de *anarşist* bir tarafı yoktu.

Akşam yemeğine Rosa'nın anne ve babası da geleceklerdi. Gus, kısa bir smokin ceketi giydi ve aşağı indi. Babasına bir viski hazırladı ama kendisi içkiden uzak durdu. Ayık olmaya ihtiyacı olabileceğini düşündü.

Rosa, siyah bir elbiseyle aşağı indi: Muhteşem görünüyordu. Anne ve babası, saat tam altıda geldiler. Norman Hellman beyaz bir kuyruklu ceket giymişti; bir aile yemeği için uygun bir kıyafet değildi ama belki de adamın bir smokini yoktu. Sevimli tebessümüyle ufak tefek bir adamdı. Gus, Rosa'nın, babasına benzediğini hemen fark etti. Norman, peş peşe iki martiniyi çabucak içti; bu, gergin olduğunun işaretiydi ama sonrasında alkollü hiçbir şey içmedi. Rosa'nın annesi Hilda, narin yapılı bir güzellikti; çok güzel, uzun parmaklı elleri vardı. Bir zamanlar hizmetçi olduğuna inanmak oldukça güçtü. Gus'ın babası hemen ona ısınmıştı.

Yemeğe oturduklarında, "Kariyer planların nedir Gus?" diye sordu Dr. Hellman.

Âşık olduğu kadının babası olduğuna göre bunu sormaya hakkı vardı ama Gus'ın vereceği çok uzun bir cevabı yoktu. "Bana ihtiyacı olduğu sürece Başkanla çalışacağım," dedi.

"Başkanın ellerinde şimdi çok zor bir iş var."

"Bu doğru. Senato, Versay Barış Antlaşması'nı onaylamakta zorluk çıkarıyor," dedi Gus, fazla buruk konuşmamaya çalışarak. "Her şeye rağmen Wilson, *League of Nations*'ın kurulması için Avrupalıları ikna etti. Amerikalıların bu fikre burun kıvırmalarını anlamakta zorlanıyorum."

"Senatör Lodge, fitneci bir çetin ceviz."

Gus, Senatör Lodge'ın bencil bir piç olduğunu düşünüyordu. "Başkan, Logde'ı Paris'e yanında götürmemeye karar verdi, Lodge da şimdi intikamını alıyor."

Gus'ın, bir senatör olmanın yanı sıra Başkanın da yakın arkadaşı olan babası söze karıştı: "Woodrow, antlaşmayı reddetmemizin mümkün olmadığını düşünerek *League of Nations*'ı barış antlaşmasının bir parçası yaptı, böylece *League*'i de kabul ettireceğini sandı." Omuzlarını silkti. "Lodge da ona cehenneme kadar yolu olduğunu söylüyor."

"Lodge'a karşı insaflı olmak gerek; Amerikan halkının Madde On üzerinde titizlenmesi haklıdır. Üyelerini saldırganlıktan korumayı taahhüt eden bir ittifaka katılırsak Amerikan ordusunu, geleceğin bilinmeyen çatışmalarına teslim ediyoruz demektir," dedi Dr. Hellman.

Gus'ın cevabı çabuk geldi. "*League* güçlü olursa hiç kimse ona meydan okumaya cesaret edemez."

"Bu konudan senin kadar emin değilim."

Gus, Rosa'nın babasıyla bir tartışmaya girmek istemiyordu ama *League of Nations*'ın kurulmasını tutkuyla istiyordu. "Bir daha asla başka bir savaş olmayacak demiyorum," dedi, uysal uysal. "Arna bu savaşların az sayıda ve kısa olacağını düşünüyorum ve saldırgan ülkeler de pek bir ödül alamayacaklar."

"Ve ben de senin haklı olabileceğine inanıyorum ama birçok seçmen de diyor ki: 'Dünyayı boş verin –beni ilgilendiren sadece Amerika'dır. Dünyanın polisliğine soyunma tehlikemiz var mı yok mu?' Bence bu gayet makul bir soru."

Gus, öfkesini gizlemek için kendi kendisiyle mücadele etmek zorunda kaldı. *League*, barış için bugüne kadar insan soyunun önüne konmuş en büyük ümitti ve böyle dar görüşlü kılı kırk yarmalar yüzünden ölü doğma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. "*League* Konseyi oy birliğiyle karar almak zorunda. Dolayısıyla ABD, asla kendisini kendi iradesine karşı bir savaşın içinde bulmayacak."

"Mamafih, savaşmaya hazırlıklı olmayacak bir ittifak kurulmasının da bir anlamı yok."

League düşmanları böyleydi işte: Önce savaşacağından şikâyet ediyorlardı, sonra da savaşmayacağından. "Bu problemler, milyonlarca insanın ölümü ile karşılaştırıldığında çok önemsizleşiyorlar!"

Dr. Hellman, tutkulu rakibine karşı kendi fikrini savunmayarak abartılı bir nezaketle omuzlarını silkti. "Her hâlükârda," dedi, "sanırım, yabancılarla yapılan bir antlaşma için Senato'nun üçte ikisinin oyu gerekiyor."

"Ve şu anda yarısının bile oyunu alabilmiş değiliz," dedi Gus, üzgün üzgün.

Rosa bu konuyu takip ediyordu. "Siz dâhil Senatör Dewar, lehte verilecek kırk oy sayıyorum. Kırk üç oyun çekinceleri var, sekiz oy kesinlikle karşı ve beş de kararsız oy var," dedi.

"Peki, o zaman Başkan ne yapacak?" diye sordu Gus'ın babası.

"Politikacıların kafalarının üstüne basıp halka inecek. Bütün ülkede on beş bin kilometre yol katetmeyi planlıyor. Dört hafta içinde elliden fazla konuşma yapacak," dedi Gus.

"Çok zor bir plan. Kendisi altmış iki yaşında ve yüksek tansiyonu var."

Dr. Hellman'ın konuşmasında hafif bir şeytanlık hissediliyordu. Söylediği her şey sıkıntı verecek türdendi. Besbelli ki kızına talip olan adamın

yiğitliğini sınamaya çalışıyordu. "Ama sonunda Başkan Amerikan halkına, biten savaş gibi bir savaşa bir daha asla girmemek için *League of Nations*'a neden ihtiyaç olduğunu anlatacak," dedi Gus.

"Haklı olmanı umarım."

"Politik karmaşaların sıradan halka anlatılması gerekir ve Wilson da bunu yapabilecek kişiler içinde en iyisidir."

Şampanya, tatlıyla birlikte ikram edildi. "Başlamadan önce bir şey söylemek istiyorum," dedi Gus. Ebeveyni şaşırdı: Gus hiçbir zaman konuşma yapmazdı. "Dr. ve Mrs. Hellman, kızınızı sevdiğimi biliyorsunuz. Bence o, dünyanın en harika kızı. Belki eski usul kaçacak ama sizin izninizi istiyorum," dedi -ve cebinden, kırmızı deriden yapılmış küçük bir kutu çıkardı- "kızınıza bir nişan yüzüğü teklif etme izini." Kutuyu açtı. İçinde, bir kıratlık tek taş pırlantalı altın bir yüzük vardı. Fazla şatafatlı bir şey değildi ama pırlantası en tercih edilen pür beyaz renkte, yuvarlak kesmeydi ve enfes görünüyordu.

Rosa yutkundu.

Dr. Hellman karısına baktı; ikisi de gülümsediler. "Kesinlikle iznimizi aldın," dedi Doktor.

Gus, masanın etrafında yürüdü ve Rosa'nın oturduğu koltuğunun yanına diz çöktü. "Benimle evlenir misin, sevgili Rosa?" diye sordu.

"Oh, evet, sevgili Gus -istersen hemen yarın!"

Gus, yüzüğü kutudan çıkardı ve Rosa'nın parmağına taktı. "Teşekkür ederim," dedi.

Gus'ın annesi ağlamaya başladı.

[II]

Gus, 3 Eylül akşamı saat yedide Washington DC'nin Union İstasyonu'ndan kalkan trende Başkanla birlikteydi. Wilson, mavi bir spor ceketle beyaz pantolon giymiş ve hasır bir şapka takmıştı. Karısı Edith ile özel doktoru Cary Travers Grayson da yanındaydı. Trende ayrıca Rosa Hellman dâhil yirmi bir gazeteci vardı.

Gus, Wilson'ın bu muharebeyi kazanacağına inanıyordu. Başkan, seçmenlerle doğrudan yüz yüze gelmeyi daima sevmişti. Ve savaşı da kazanmıştı, değil mi?

Tren o gece, Ohio eyaletinin Columbus şehrine vardı. Başkan, ülke turunun ilk konuşmasını orada yaptı. Oradan sonra küçük istasyonlarda halkla buluştu ve Indianapolis'e geçti ve o akşam, yirmi bin kişilik bir insan kala-

balığına konuştu.

Ama ilk günün sonunda Gus'ın ümitleri biraz karardı. Wilson iyi bir hatip değildi. Sesi kısıktı. Konuşurken notlarına bakıyordu –ki aslında, yazılı metin olmadan konuşmakta çok daha iyiydi– ve Paris'teki herkesin iyice özümsediği barışın detaylarını anlatmaya başladığında konuyu dağıtıyor, dinleyicilerin ilgisini kaybediyordu. Gus, Başkanın korkunç bir baş ağrısı çektiğini biliyordu ve hatta bazen gözleri kararıyordu. Gus, endişeli bir sıkıntı içindeydi. Mesele sadece arkadaşı ve hocasının durumu değildi. Başka tehlikeler de vardı. Amerika'nın ve dünyanın geleceği, sonraki bir iki haftada ortaya çıkacak gelişmelere bağlıydı. *League of Nations*'ı Wilson'ın dar görüşlü rakiplerinden kurtaracak tek şey, yine Başkanın kendi azmi olacaktı.

Gus, yemekten sonra Rosa'nın yatak kompartımanına gitti. Rosa, bu geziye katılan tek *kadın* gazeteciydi; o nedenle de bir kompartımanda tek başına kalıyordu. Rosa da *League*'i Gus kadar önemsiyordu ama o gece, "Bugün için iyimserlikle söylenecek çok fazla bir şey yok," dedi. Yatağa uzandılar, birbirlerine sarılıp öpüştüler, sonra da birbirlerine iyi geceler dileyerek ayrıldılar. Düğünleri, ekim ayına, Başkanın gezisinden sonraya planlanmıştı. Gus çok daha önce evlenmek istemişti ama anne ve babalar hazırlıklar için zaman istediler ve Gus'ın annesi, asık suratıyla mırıldanıp yakışıksız bir aceleye gerek olmadığı söyleyince Gus havlu attı.

Wilson, konuşmalarını iyileştirmeye çalıştı; Orta Batı'nın uçsuz bucaksız ovaları tren penceresinden geçerken o, *Underwood* daktilosunun başında konuşmalarını yazdı. Sonraki birkaç gündeki konuşmaları daha iyiydi. Gus, ayrı ayrı her şehir için bu antlaşmanın ne anlam ifade edeceğine değinmesini önerdi. Wilson, St Louis'in iş adamlarına dünya ticaretinin nasıl gelişeceğini anlattı. Omaha'daki çiftçilere, antlaşma imzalanmadığı takdirde dünyanın, bütün çiftçilerin ellerinde silahlarla çit tepelerinde oturup malını korumaya çalıştığı, toprak mülkiyeti belirsiz bir topluluk gibi olacağını anlattı. Uzun uzun açıklamalar yerine kısa sözlerle esas noktaları vurguladı.

Gus, Wilson'a insanların duygularına da hitap etmesini önerdi. *Bu sadece politika için değil,* diyordu, ülkelerine karşı hissettiklerine dokunmalı. Columbus'ta Wilson, hâkî üniformalı gençlere değinmişti. Sioux Falls'ta ise muharebe meydanlarında oğullarını kaybeden annelerin fedakârlıklarının karşılığını ödemekten söz etti. Başkan, nadiren ağzını bozuyordu ama zehir zemberek konuşan Senatör Reed'in vatanı Kansas City'de konuşurken rakiplerini Bolşeviklere benzetti. Ve tekrar tekrar aynı mesajı verdi: *League of Nations* kurulmazsa yeni bir savaş, kaçınılmazdır.

Gus, trendeki gazeteciler ve gittikleri şehirlerin ileri gelenleriyle ilişkileri

yürütüyordu. Wilson, önceden yazılmamış bir konuşma yaptığında stenografları hemen konuşma metnini hazırlıyor, Gus da bu metni basına dağıtıyordu. Wilson'ı, gazetecilerin bulunduğu kompartımana gelmeye ve onlarla gayriresmî sohbetler yapmaya ikna etti.

Bütün bunlar işe yaradı. Başkanı dinleyenler daha olumlu tepkiler vermeye başladılar.

Geziyle ilgili olarak basında yer alan haberler karışıktı ama Wilson'ın mesajı, ona karşı olan gazetelerde bile tekrarlanıyordu. Washington'dan gelen bilgilere bakılırsa muhalefet zayıflıyordu.

Ama Gus, bu kampanyanın Başkana nelere mal olduğunu görüyordu. Baş ağrıları artık hemen hemen bir süreklilik kazanmıştı. Doğru dürüst uyuyamıyordu. Normal yiyecekleri sindiremiyordu ve Dr. Grayson, ona sıvı veriyordu. Bir boğaz enfeksiyonu kapınıştı ve bu da astım gibi bir şeye dönüştü; nefes almakta zorlanmaya başladı; dik oturarak uyumaya çalışıyordu.

Bütün bunlar, Rosa dâhil, basından saklandı. Sesi boğuk çıksa da Wilson konuşma yapmaya devam etti. Salt Lake City'de binlerce kişi onu alkışladı ama Başkan bitkin görünüyordu; sürekli olarak yumruklarını sıkıyordu ve bu tuhaf hareket Gus'a, ölmek üzere olan bir adamı hatırlatıyordu.

Sonra, 25 Eylül gecesi, trende bir telaş koptu. Gus, Edith'in Dr. Grayson'a seslendiğini duydu. Bir ropdöşambıra sarınıp Başkanın vagonuna gitti.

Gördükleri karşısında hem dehşete kapıldı hem de kedere boğuldu. Wilson korkunç görünüyordu. Nefes almakta zorlanıyordu ve yüzünde daimî bir tik oluşmuştu. O hâlde bile yola devam etmek istedi; fakat Grayson taviz vermedi, gezinin geri kalanını iptal etmesini istedi, Wilson da buna teslim oldu.

Ertesi sabah Gus, Başkanın şiddetli bir kriz geçirdiğini, Washington'a doğru 2700 kilometrelik hızlı bir yolculuğa başladıklarını, içi ağlayarak basına açıkladı. Senatoda sonuç almak üzere antlaşma yanlısı senatörlerle verilecek mücadelenin planlanacağı toplantı dâhil, Başkanın bütün randevuları ve programı iki haftalığına iptal edildi.

O gece, Gus ve Rosa kompartımanda oturdular, keder içinde pencereden dışarı baktılar. Her istasyonda, içinde Başkanı taşıyan treni görmek için bekleyen kalabalıklar vardı. Gün batmıştı ama insanlar hâlâ -alaca karanlıkta bile- bekliyorlardı. Bu görüntüler Gus'a, Brest'ten Paris'e gittikleri trenden gördüklerini hatırlattı: Sessiz halk yığınları gecenin yarısında demir yolunun kıyısında bekliyorlardı. Bu, bir yıldan az bir süre öncesindeydi ama umutları altüst olmuştu bile. "Elimizden gelenin en iyisini yaptık,"

dedi Gus. "Ama başaramadık."

"Emin misin?"

"Başkanın kampanyası tüm hızıyla sürerken bile durum belirsizdi. Şimdi Wilson hasta ve Senato'nun antlaşmayı onaylama ihtimali sıfır."

Rosa onun elini tuttu. "Çok üzgünüm," dedi. "Senin için, kendim için ve dünya için çok üzgünüm." Durdu, sonra da sordu: "Peki, sen ne yapacaksın?"

"Washington'da, uluslararası hukuk konularında uzmanlaşmış bir hukuk firmasına girmeyi isterim. Nihayetinde, bu konuda bir tecrübe edinmiş durumdayım."

"Seni işe almak için kuyruğa gireceklerini sanıyorum. Ve belki de geleceğin başkanlarından biri senin yardımını ister."

Gus gülümsedi. Bazen Rosa, gerçeklikten uzaklaşacak kadar onu nimetten sayıyordu.

"Sen ne yapacaksın?

"İşimi çok seviyorum. Umarım Beyaz Saray muhabirliğine devam edebilirim."

"Çocuk yapmak ister misin?"

"Evet!"

"Ben de." Gus, derin düşüncelere dalmış gibi pencereden dışarı baktı. "Umarım Wilson çocuklar hakkında söylediklerinde yanılıyordur."

"Bizim çocuklarımız hakkında mı?" Gus'ın sesindeki ciddiyeti fark etmişti; korka korka sordu: "Ne demek istiyorsun?"

"Bir savaşta daha dövüşmek zorunda kalacaklarını söyledi."

"Tanrı korusun," dedi Rosa, çabuk çabuk.

Dışarıda, gece iniyordu.

OTUZ DOKUZ

Ocak 1920

Daisy, Vyalov ailesinin Buffalo'daki *Prairie House* tarzı evinin yemek masasında oturuyordu. Sırtında pembe bir elbise vardı. Boynuna bağlanmış kocaman bir peçete içinde kaybolmuş gibiydi. Şimdi artık dört yaşını doldurmak üzereydi ve Lev, kızına tapıyordu.

"Dünyanın en büyük sandviçini yapacağım," dedi Lev. Daisy kıkırdadı. Lev, bir santimlik kare şeklinde iki dilim tost ekmeği kesti, itinayla dilimlere yağ sürdü ve içine birazcık, Daisy'nin yemeyi sevmediği yumurta omletinden koydu, dilimleri birbirinin üstüne kapattı. "Bir adet de tuz tanesi olmalı," dedi. Dolaptan aldığı tuzu tabağına döktü, bir tuz tanesini dikkatle parmağının ucuna aldı ve sandviçin üstüne koydu.

"Artık yiyebilirim," dedi.

"Onu ben istiyorum!" dedi Daisy.

"Sahi mi? Ama bu babaların yiyeceği büyüklükte bir sandviç, değil mi?"

"Hayır!" dedi Daisy, gülerek. "Kızların yiyeceği büyüklükte!"

"Ah, tamam öyleyse," dedi Lev, sandviçi kızının ağzına sokarken. "Bir tane daha istemiyorsun, değil mi?"

"Evet, istiyorum."

"Ama o yediğin çok büyüktü."

"Hayır, değildi."

"Tamam, sanırım bir tane daha yapmak zorundayım."

Lev yükseklerde uçuyordu. Olaylar, on ay önce Trotsky'nin treninde Grigori ile konuşurken anlattığından bile çok daha iyi gelişmişti. Kayınpederinin evinde büyük bir rahatlık içinde yaşıyor, Vyalov'un üç gece kulübünü birden yönetiyor, dolgun bir maaşın yanı sıra kulüplere mal satanlardan da komisyonunu alıyordu. Marga'yı lüks bir daireye yerleştirmişti ve çoğu

günlerde ona gidiyordu. Lev döndükten bir hafta sonra Marga hamile kaldı ve yakın zaman önce bir oğlan doğurdu; bebeğe Gregory adını verdiler. Lev, bütün bunları gizli tutmayı başarmıştı.

Olga yemek salonuna geldi, Daisy'yi öptü ve oturdu. Lev, Daisy'yi çok seviyordu ama Olga'ya karşı herhangi bir his beslemiyordu. Marga çok seksi ve çok eğlenceliydi. Ve Marga hamileliğinin sonlarına yaklaşırken Lev, bir sürü başka kızlar olduğunu da keşfetmişti.

"Günaydın annecik!" dedi Lev, pürneşe.

Daisy onu örnek aldı ve babasını sözlerini tekrarladı.

"Babacık sana yemek mi yediriyor?" dedi Olga.

Son zamanlarda birbirleriyle böyle, çocuğun üzerinden konuşuyorlardı. Lev savaştan dönünce birkaç kez sevişmişlerdi ama çok geçmeden birbirlerine karşı hiçbir duygu beslemedikleri normal hayatlarına döndüler ve artık yatak odalarını ayırmışlardı. Olga'nın ebeveynine, Daisy geceleri uyandığı için odaları ayırdıklarını söylemişlerdi ama Daisy, gece uykusunda nadiren uyanırdı. Olga, hayal kırıklığı yaşayan kadınlara özgü bir ruh hâli içindeydi ama Lev bunu hiç umursamıyordu bile.

Josef de yemek odasına geldi. "Dede gelmiş!" dedi Lev.

"Günaydın," dedi Josef, ters ters.

"Dedem de sandviç ister," dedi Daisy.

"Hayır," dedi Lev. "Bu sandviçler dede için çok büyük."

Lev yanlışlığı apaçık şeyler söylediğinde Daisy buna bayılıyordu. "Hayır, değil," dedi. "Çok küçükler!"

Josef oturdu. Lev savaştan döndüğünde kayınpederini çok değişmiş bulmuştu. Josef kilo almıştı; çizgili elbisesi dar geliyordu. Merdivenden inmekle bile nefes nefese kalıyordu; kasları yağ bağlamış, siyah saçlarına kır düşmüş, pembe yüzü sağlıksız bir kızarıklığa bürünmüştü.

Polina, elinde bir demlik kahve ile mutfaktan geldi, Josef'in fincanını doldurdu. Josef, *Buffalo Advertiser* gazetesini açtı.

"İşler nasıl?" diye sordu Lev. Bu, öylesine bir soru değildi. *Volstead Kanunu*, 16 Ocak gecesi yürürlüğe girmişti ve alkollü içkilerin üretimini ve nakliyesini yasaklıyordu. Vyalov imparatorluğunun temel taşları ise barlar, oteller ve içki toptancılığıydı. Bu yasak, Lev'in cennetindeki yılandı.

"Ölüyoruz," dedi Josef, hiç yapmadığı kadar açık konuşarak. "Bir haftada beş barımı kapattım ve daha kötüsü de gelecek."

Lev başını salladı. "Kulüplerde hafif bira satıyorum ama kimse ondan istemiyor." Kanun, yüzde bir alkol oranının üzerindeki birayı yasaklıyordu. "Biraz keyiflenmek için bir galon içmen lazım."

"Tezgâh altından biraz içki satabiliriz ama yeterince içki bulamayız, zaten insanlar da içki istemeye korkuyor."

Olga çok şaşırmıştı. İşler hakkında çok fazla bir şey bilmiyordu. "Peki ama babacığım, ne yapacaksın?"

"Bilmiyorum," dedi Josef.

Bu da diğer bir değişiklikti: Eskiden olsa Josef, böyle krizler için önceden plan yapardı. Kanun, yürürlük tarihinden üç ay önce çıkmıştı ama bu süre içinde Josef, yeni duruma hazırlanmak için hiçbir şey yapmamıştı. Lev, onun şapkadan tavşan çıkarmasını bekliyordu. Şimdi ise canı sıkılarak görüyordu ki böyle bir şey olmayacaktı. Bu, endişelenmesini gerektiren bir durumdu; çünkü bir karısı, bir metresi ve iki çocuğu vardı ve hepsi de Vyalov'un işlerinin geliriyle yaşıyordu. Eğer bu imparatorluk çökecekse Lev'in bazı planlar yapması gerekecekti.

Polina Olga'yı telefona çağırdı; Olga koridora çıktı. Lev onun konuştuklarını duyuyordu. "Selam Ruby," dedi Olga. "Erkencisin." Bir duraksama oldu. "Ne? Buna inanmıyorum!" Ardından uzun bir sessizlik geldi, sonra da Olga ağlamaya başladı.

Josef gazetesinden başını kaldırdı. "Ne haltlar dönüyor?"

Olga telefonu çarparak kapattı ve yemek salonuna döndü.

Gözleri yaşlarla dolu, Lev'i işaret etti: "Seni piç herif!"

"Ne yaptım ki?" dedi Lev, cevabı bilmesine rağmen.

"Sen... Sen... Seni *düzüşme* meraklısı piç!"

Daisy bas bas bağırmaya başladı.

"Olga tatlım, sorun nedir?" dedi Josef.

"Kadının çocuğu olmuş!" dedi Olga.

"Oh!" dedi Lev, alçak sesle, "Şimdi sıçtık!"

"Hangi kadının çocuğu olmuş?" dedi Josef.

"Lev'in orospusu. Parkta gördüğümüz. Marga."

Josef kıpkırmızı kesildi. "Monte Carlo'daki şarkıcı mı? O mu Lev'in bebeğini doğurmuş?"

Olga hıçkıra hıçkıra başını salladı.

Josef Lev'e döndü: "Seni kancık dölü!"

"Hep beraber sakin olmaya çalışalım," dedi Lev.

Josef ayağa fırladı. "Aman Tanrı'm, sana iyi bir ders verdiğimi sanıyordum."

Lev de sandalyesini ittirip ayağa fırladı. Kollarını kendine siper ederek Josef'ten uzaklaşmaya çalıştı. "Sakin ol ama Josef," dedi.

"Bana sakin olmamı nasıl söylersin?" dedi Josef. Kendinden beklenme-

yecek bir çeviklikle bir adım öne çıkıp etli yumruğunu savurdu. Lev, yeterince atik davranarak hamleyi savuşturamadı ve sol yanağına okkalı bir yumruk yedi. Çok fena acıdı ve geriye doğru sendeledi.

Olga, ağlayan Daisy'yi kucaklayıp kapıya doğru çekildi. "Kesin şunu!" diye bağırdı.

Josef sol yumruğunu da savurdu.

Lev, yumrukla dövüşmeyeli çok uzun bir zaman olmuştu ama o, Petrograd'ın varoşlarında büyümüştü ve refleksleri hâlâ iyi çalışıyordu. Josef'in yumruğunu engelledi, ona yaklaştı ve iki yumruğuyla birlikte kayınpederinin karnına vurdu. Josef'in nefesi göğsünden dışarı uğradı. Lev, kısa vuruşlarını burnuna, ağzına ve gözlerine indirerek Josef'in yüzünü yumrukladı.

Josef, iri yarı ve belalı bir adamdı ama insanlar ona karşı dövüşmekten çok korktukları için uzun zamandır kendini korumak konusunda idmanlı değildi. Kendini Lev'in yumruklarından korumak için cılız bir hamleyle kollarını kaldırırken geriye sendeledi.

Lev'in sokak dövüşü içgüdüsü, rakibi ayaktayken durmamasını söylüyordu ve Josef'in başına ve bedenine vurmaya devam etti; yaşlı adam yemek sandalyesine çarparak sırtüstü düşüp halıya çarptı.

Olga'nın annesi Lena, koşarak içeri girdi, çığlık ata ata kocasının yanına diz çöktü. Polina ve aşçı, mutfak kapısına geldiler; korka korka bakıyorlardı. Josef'in yüzü, kan revan içinde darmadağın olmuştu ama dirseğinin üstünde yerden doğrulmaya çalışırken Lena'yı kenara ittirdi. Sonra ayağa kalkmaya çalıştı ama bir çığlık atarak tekrar sırtüstü düştü. Derisinin rengi soldu, nefesi kesildi.

"Aziz İsa!" dedi Lev.

Lena acı acı feryat ediyordu: "Josef, oh canım Josef'im, aç gözlerini!"

Lev, Josef'in göğsünü dinledi. Kalbi atmıyordu. Bileğine yapıştı. Nabzını hissetmedi.

İşte şimdi başım belada, diye düşündü.

Ayağa kalktı. "Polina, ambulans çağır!"

Polina koridora çıktı, telefonu eline aldı.

Lev, yerde yatan cesede baktı. Çok büyük bir kararı hemen vermeliydi. *Burada kal, masum olduğunu söyle, üzgünmüş gibi yap, bu işten sıyrılmaya çalış? Hayır.* Sıyrılma şansı hiç yoktu.

Gitmek zorundaydı.

Üst kata koştu. Gömleğinin eteklerini çıkardı. Savaştan eve dönerken Kazaklara sattığı viskiden kazandığı birçok altını vardı. Onları dolara çevirmiş, beş bin dolardan fazla parası olmuş, parayı bir keseye doldurmuş

ve bir çekmecenin en gerisine bantlamıştı. Keseyi oradan çıkardı, kemerine geçirdi, gömleğinin eteklerini pantolonuna soktu, ceketini giydi.

Paltosunu da giydi. Gardırobun üstündeki eşya torbasında ABD ordusu subaylarına zimmetlenen 1911 Model Colt .45 yarı otomatik tabancası vardı. Tabancayı paltosunun cebine tıktı. Torbaya bir kutu mermi ve birkaç iç çamaşırı doldurdu ve aşağı indi.

Yemek odasında Lena, Josef'in başının altına bir yastık koymuştu ama Josef kesinlikle ölmüştü. Olga, koridordaki telefondaydı. "Lütfen acele edin, ölebilir!" diyordu.

Çok geç bebeğim, diye düşündü Lev. "Ambulans geç kalabilir, ben gidip Dr. Schwarz'ı bulacağım," dedi. Neden elinde bir torba olduğunu sormak, kimsenin aklına gelmedi.

Garaja gitti, Josef'in Packard Twin Six otomobilini çalıştırdı, evin arazisinden çıktı ve kuzeye döndü.

Dr. Schwarz'ı bulmaya gitmiyordu.

Kanada'ya gidiyordu.

[II]

Lev arabayı hızla sürdü. Buffalo'nun kuzey banliyölerini geride bırakırken ne kadar vakti kaldığını hesaplamaya çalıştı. Ambulans ekibi mutlaka polisi arayacaktı. Polis, eve gelir gelmez, Josef'in yumruk yumruğa dövüşürken öldüğünü anlayacaktı. Olga, babasını kimin yere yıktığını onlara söylemekte hiç tereddüt etmeyecekti; çünkü bugüne kadar Lev'den nefret etmemişse bile şimdi ediyor olmalıydı. İşte o zaman da Lev, cinayetten aranıyor olacaktı.

Vyalov'un garajında normalde üç araba olurdu: Packard, Lev'in Model T Ford'u ve Josef'in çetesindeki adamlarının kullandığı mavi Hudson. Lev'in Packard'la kaçtığını tahmin etmek o düztaban polislerin fazla vaktini almayacaktı. *Bir saat içinde*, diye hesapladı Lev, *polisler bu arabayı aramaya başlayacak.*

Ama şansı yaver giderse o vakte kadar ülkeden çıkmış olurdu. Marga ile birlikte defalarca Kanada'ya gitmişti. Toronto'ya kadar sadece yüz altmış kilometreydi ve hızlı bir otomobille üç saat sürerdi. Marga'yla bir otele gider, Mr. ve Mrs. Peters adını kullanır, iki dirhem bir çekirdek giyinip Josef Vyalov'a söyleyecek birine rastlayabileceklerinden hiç endişe duymadan şehre inerlerdi. Lev'in Amerikan pasaportu yoktu ama kaç kere gidip geldiği için biliyordu; sınırda karakol yoktu.

Toronto'ya öğle vaktinde vardı ve sessiz sakin bir otele gitti. Otelde bir sandviç ısmarlayıp durum değerlendirmesi yapmak için bir süre oturdu. Cinayetten aranıyordu. Şimdi bir evi yoktu; çünkü tutuklanmayı göze almadığı sürece iki evine de gidemezdi. Çocuklarını bir daha göremeyebilirdi. Kemerinde beş bin dolar, altında da çalıntı bir araba vardı. Sadece on ay önce ağabeyine nasıl böbürlendiğini hatırladı. Acaba Grigori şimdi ne düşünürdü?

Sandviçini yedikten sonra bunalım içinde ve aylak aylak şehirde dolaştı. Bir alkollü içki dükkânına girdi, oteldeki odasına götürmek için bir şişe votka aldı. Belki de bu gece kafa çekip sarhoş olmalıydı. Bir şişe çavdar viskisinin dört dolar olduğunu fark etti. Aynı şişe Buffalo'da on dolardı, tabii bulabilirsen; New York City'de ise on beş yirmi dolar öderdin.

Biliyordu, çünkü gece kulüpleri için gayrimeşru yollardan içki bulmaya çalışmıştı.

Otele geri döndü, biraz buz istedi. Odası, ucuzcu dükkânların bulunduğu bir arka sokağa bakan, mobilyalarının rengi kaçmış, tozlu bir odaydı. Erkenci karanlık dışarısını karartırken hayatında hiç hissetmediği kadar büyük bir bunalım hissediyordu. Dışarı çıkıp bir kız bulmayı düşündü ama gönlü istemedi. Bundan sonra bulunduğu her yerden kaçarak mı yaşayacaktı? Petrograd'dan, bir polisi öldürdüğü için kaçmıştı; Aberowen'dan, kâğıt oyununda aldattığı insanların bir adım önünde olduğu için kurtulabilmişti; şimdi de Buffalo'dan gelen bir kaçaktı.

Packard'dan kurtulmalıydı. Buffalo polisi Toronto polisini arayabilirdi. Ya plakayı değiştirecekti ya da otomobili. Ama enerjisini toplayamıyordu.

Muhtemelen Olga, ondan kurtulduğuna sevinecekti. Bütün miras kendine kalacaktı. Ancak Vyalov imparatorluğu her gün biraz daha değer kaybediyordu.

Acaba Marga ve bebek Gregory'yi, Kanada'ya getirebilir miydi? Marga gelmek ister miydi ki? Tıpkı Lev gibi onun da rüyası Amerika'ydı. Kanada, gece kulübü şarkıcılarının hayalini kurduğu bir ülke değildi. Lev'in peşinden New York'a veya California'ya gidebilirdi belki ama Toronto'ya gelmezdi. Çocuklarını özleyecekti. Daisy'nin babasız büyüyeceğini düşününce gözlerine yaşlar doldu. Tam dört yaşında bile değildi; babasını tamamen unutabilirdi. En fazla hayal meyal hatırlardı. Dünyanın en büyük sandviçini ise hiç hatırlamazdı.

Üçüncü kadehten sonra, haksızlığın acınası bir kurbanı olduğunu düşünmeye başladı. Kayınpederini öldürmek gibi kastı yoktu. Önce Josef vurmuştu. Aslında onu Lev öldürmemişti; bir çeşit nöbet veya kalp krizinden

ölmüştü. Ama işte kem talih, tam da böyle şeydi. Buna hiç kimse inanmayacaktı. Olayın tek şahidi Olga'ydı ve o da intikam almak isteyecekti.

Bir kadeh votka daha koydu ve yatağa uzandı. *Hepsinin canı cehenneme*, diye düşündü.

Huzursuz bir sarhoşluk uykusuna dalarken dükkânın vitrinindeki şişeleri düşündü. *Canadian Club, 4$*, yazıyordu. Bu yazıyla ilgili önemli bir şey olduğunu biliyordu ama o an için ne olduğuna karar veremiyordu.

Ertesi sabah uyandığında ağzı kupkuruydu ve başı ağrıyordu ama dört dolarlık *Canadian Club* şişelerinin onun kurtuluşu olabileceğini biliyordu.

Viski bardağını yıkadı ve buz kovasının dibindeki erimiş buzu içti. Üçüncü bardak suyu içerken bir plan yapmıştı bile.

Portakal suyu, kahve ve aspirin içince kendini daha iyi hissetti. Önündeki tehlikeleri düşündü. Ama o, hiçbir zaman risklere pabuç bırakmamıştı. *Bunu yapsaydım*, diye düşündü, *o zaman ağabeyim olurdum*.

Planında büyük bir çekince vardı; çünkü Olga ile uzlaşmaya bağlıydı.

Ucuzcu semtlerden birine gitti, işçilere kahvaltı veren ucuz bir lokantaya girdi. Badanacıya benzeyen bir grup işçiyle bir masaya oturdu. "Otomobilimi takas etmek istiyorum," dedi. "İlgilenecek birini tanıyor musunuz?"

Adamlardan biri sordu: "Çalıntı mı?"

Lev, sevimli sevimli sırıttı. "Yapma ahbap," dedi. "Çalıntı olmasa burada mı satardım?"

Orada, arabayla ilgilenen kimse bulamadı; daha sonra denediği beş yerde de bulamadı ama nihayet, bir baba ve oğlu tarafından işletilen bir oto tamircisine girdi. Packard'ı, evraksız, üstüne para vermeden ve iki de yedek lastik alarak iki tonluk bir *Mack Junior* kamyonetle takas etti. Soyulduğunu biliyordu ama tamirci de onun çaresiz olduğunu biliyordu.

İkindi vaktinden sonra bir içki toptancısına gitti. "Yüz kasa *Canadian Club* istiyorum," dedi. "Fiyatın ne olur?"

"O miktarda alacaksan kasa başına otuz altı dolara olur."

"Anlaştık." Lev parayı çıkardı. "Kasaba dışında bir taverna açacağım ve..."

"Açıklamana gerek yok ahbap," dedi toptancı. Başıyla pencereden dışarıyı işaret etti. Yanındaki boş arazide, bir grup inşaat işçisi temel kazıyordu. "Yeni depom bunun beş katı büyüklüğünde olacak. İçki yasağı sağ olsun," dedi.

Lev, bu parlak fikri düşünen ilk kişinin kendisi olmadığını anladı.

Adamın parasını ödedi, içkileri Mack kamyonete yüklediler.

Ertesi gün de Buffalo'ya geri döndü.

[III]

Viski dolu kamyoneti Vyalov malikânesinin dışında, caddeye park etti. Kış günü, alaca karanlığa dönmek üzereydi. Evin otomobil yolunda hiç hareket yoktu. Bir süre gergin, umutlu ve hemen kaçmaya hazır hâlde bekledi ama gelen giden olmadı.

Sinirleri keman teli gibi gerilmişti. Daisy'nin üst kattan gelen sesini ve Polina'nın mırıltısını duyabiliyordu. Başka bir ses yoktu.

Kalın halıda sessizce hareket ederek koridoru geçti ve kabul salonuna baktı. Bütün koltuklar duvarlara doğru ittirilmişti. Odanın orta yerinde, siyah ipekten bir örtüyle kaplanmış bir kaidenin üzerinde maundan yapılmış, tutamakları parlak pirinçten, cilalı bir tabut vardı. Tabutun içinde de Josef Vyalov'un cesedi yatıyordu. Ölüm, yüzünün hırçın çizgilerini yumuşatmıştı. Zararsız görünüyordu.

Olga, tabutun yanında oturuyordu. Siyah bir elbise giymişti. Sırtı kapıya dönüktü.

Lev odaya girdi. "Merhaba, Olga," dedi sessizce.

Olga çığlık atmak için ağzını açtı ama Lev, elini onun ağzına bastırarak Olga'yı susturdu. "Endişelenecek bir şey yok," dedi Lev. "Sadece konuşmak istiyorum." Usul usul elini gevşetti.

Olga bağırmadı.

Lev rahatladı. İlk engeli aşmıştı.

"Sen benim babamı öldürdün," dedi Olga, öfkeyle. "Konuşacak ne olabilir ki?"

Lev, derin bir nefes aldı. Hiç hata yapmadan konuşmalıydı. Sadece sevimli olmak yetmeyecekti. Biraz zekâ da gerekiyordu. "Gelecekte," dedi. Yavaş ve samimi bir ses tonuyla konuşuyordu. "Senin, benim ve küçük Daisy'nin geleceğinde. Beni başım belada olacak, biliyorum –ama senin de öyle."

Olga onu dinlemek istemedi. "Benim başım belada değil," dedi ve dönüp tabutun içine baktı.

Lev, bir sandalye çekti ve Olga'nın yakınına oturdu. "Sana miras kalan iş, kötü durumda. Her yerinden dökülüyor, hemen hemen hiçbir değeri yok."

"Benim babam çok zengindi!" dedi Olga, kızgın kızgın.

"Babanın barları, otelleri vardı ve içki toptancılığı yapıyordu. Hepsi zarar ediyor ve içki yasağı sadece iki haftadır yürürlükte. Hâlihazırda beş barını kapattı. Yakında hepsi kapanacak ve geriye bir şey kalmayacak." Lev bir tereddüt geçirdi ve sonra da en ikna edici yerden vurdu. "Sadece kendini

düşünemezsin. Daisy'yi nasıl büyüteceğini de düşünmelisin."

Olga sarsılmışa benziyordu. "İşler gerçekten batacak mı?"

"Evvelsi gün babanın kahvaltıda bana ne söylediğini sen de duydun."

"Tam hatırlamıyorum."

"Neyse ama lütfen sadece benim sözüme güvenme. Kendin de kontrol et. Muhasebeci Norman Niall'a sor. İstediğine sor."

Olga ona dikkatli dikkatli baktı ve ciddiye almaya karar verdi. "Bunu bana söylemek için neden geri döndün?" diye sordu.

"Çünkü işin nasıl kurtulacağını çözdüm."

"Nasıl?"

"Kanada'dan içki getirerek."

"Bu kanuna aykırı."

"Evet. Ama tek umudumuz bu. İçki yoksa bir işin de yok."

Olga başını geriye attı. "Başımın çaresine bakabilirim."

"Elbette," dedi Lev. "Bu evi iyi bir paraya satabilirsin, o parayı bankaya koyarsın ve annenle birlikte küçük bir apartman dairesine taşınırsın. Evden edindiğin parayla muhtemelen bir iki yıl Daisy ile kendine bakabilirsin ama çalışmayı düşünmen gerek..."

"Ben çalışamam!" dedi Olga. "Herhangi bir eğitim almadım. Ne iş yapacağım ki?"

"Ah, dinle bak, bir mağazada tezgâhtarlık yapabilirsin, bir fabrikada çalışabilirsin..."

Olga bu söylediklerinin ciddi olmadığını biliyordu. "Saçmalama," dedi sözünü keserek.

"O zaman tek bir seçeneğin var." Lev uzanıp ona dokunmak istedi.

Olga irkilerek çekildi. "Bana ne olacağı seni neden ilgilendiriyor?"

"Sen benim karımsın."

Olga ona tuhaf tuhaf baktı.

Lev, en içten yüz ifadesini takındı. "Sana kötü davrandığımı biliyorum ama bir zamanlar birbirimizi sevmiştik."

Olga'nın boğazından bir küçümseme sesi çıktı.

"Ve düşünmemiz gereken bir kızımız var."

"Ama sen hapse gireceksin."

"Sen gerçeği anlatmazsan evet!"

"Ne demek istiyorsun?"

"Olga, ne olduğunu gördün. Baban bana saldırdı. Yüzüme bak –gözümdeki morluk öyle olduğunun ispatı. Kendimi savunmak zorunda kaldım. Baban kalp krizi geçirmiş olmalı. Belki de bir süredir hastaydı –bu da içki

yasağına karşı işiyle ilgili neden hiç önlem almadığını açıklar. Her hâlükârda, bana saldırmak için harcadığı çaba yüzünden öldü, benim kendimi savunmak için attığım birkaç yumruktan dolayı değil. Bütün yapman gereken, polise gerçeği anlatmak."

"Ama polise onu senin öldürdüğünü söyledim bile."

Lev biraz daha cesaret buldu: İlerleme kaydediyordu. "Önemli değil," dedi, onu temin etmeye çalışarak. "O anın sıcaklığında, keder içindeyken bir ifade vermişsin. Şimdi daha sakin kafayla düşünüyorsun ve babanın, zaten bozuk olan sağlığına bir öfke nöbeti de eklenince korkunç bir kaza sonunda öldüğünü fark ediyorsun."

"Bana inanırlar mı?"

"Jüri inanır. Ama iyi bir avukat tutarsan bir dava bile açılmaz. Olayın tek tanığı cinayet değildi diyorsa neden bir dava açılsın ki?"

"Bilmiyorum." Olga konuyu değiştirdi. "İçkiyi nasıl getireceksin?"

"Orası kolay. Sen onu düşünme."

Olga sandalyesinde döndü ve doğrudan Lev'in yüzüne baktı. "Sana inanmıyorum. Bütün bunları hikâyeyi değiştirmem için söylüyorsun."

"Paltonu giy, sana bir şey göstereceğim."

Kritik bir andı. Olga kalkıp onunla giderse onu kandırmış demekti.

Biraz durakladıktan sonra Olga ayağa kalktı.

Lev, zafer kazanmış gibi gülümsememek için kendini zor tuttu.

Odadan çıktılar. Dışarıda Lev, caddede duran kamyonetin arkasını açtı. Olga bir süre sessiz kaldı. "Canadian Club mı?" dedi sonra.

Lev, onun ses tonundaki değişikliği fark etti. İşe yaramıştı. Duygular geri plana itilmişti.

"Yüz kasa," dedi Lev. "Şişesini üç dolara aldım. Burada on dolara satarım. Kadeh hesabıyla satarsam daha da fazla para kazanırım."

"Bunu düşünmem lazım."

Bu iyiye işaretti. Olga anlaşmaya hazırdı ama acele karar vermek istemiyordu. "Anlıyorum ama çok zamanın yok," dedi Lev. "Ben, elinde bir kamyon dolusu viski olan ve polis tarafından aranan bir adamım. Senin acilen karar vermene ihtiyacım var. Seni zorlamak istemem ama başka seçeneğim yok."

Olga, düşünceli düşünceli başını salladı ama hiçbir şey söylemedi.

Lev devam etti: "Eğer beni reddedersen elimdeki içkiyi satar, kârımı yapar ve ortadan kaybolurum. Sen de kendi başına kalırsın. Sana bol şans diler ebediyen veda ederim. Çok da üzülmem, anlarım."

"Peki, evet dersem?"

"Hemen polise gideriz."

Uzun bir sessizlik oldu.

Sonra, Olga başını aşağı yukarı salladı. "Tamam."

Lev, yüzündeki ifadeyi sakladı. *Başardın*, dedi, kendi kendine. *Onunla babasının cesedi başında aynı odada oturdun ve onu kendi yanına çekmeyi başardın. Seni it herif.*

[IV]

"Ben bir şapka giyeyim," dedi Olga. "Senin de temiz bir gömlek giymen lazım. İyi bir etki bırakmalıyız."

Bu da iyiydi. Olga gerçekten de onun tarafındaydı.

Geri dönüp hazırlanmak için eve girdiler. Lev, Olga'nın hazırlanmasını beklerken *Buffalo Advertiser* gazetesini aradı ve editör Peter Hoyle'u istedi. Sekreter nedenini sordu. "Ona, Josef Vyalov'u öldürmekten aranan adam olduğumu söyle."

Çok geçmeden telefonun öbür ucundan bir ses bağırdı. "Ben Hoyle. Sen kimsin?"

"Lev Peshkov, Vyalov'un damadı."

"Neredesin?"

Lev, soruyu duymazdan geldi. "Yarım saat sonra polis merkezinin merdivenlerinde bir gazeteci bulunmasını sağlarsan sana bir haberim var."

"Orada olacağız."

"Mr. Hoyle?"

"Evet?"

"Bir de fotoğrafçı gönderin." Lev telefonu kapattı.

Kamyonetin yan koltuğuna oturan Olga'yla birlikte önce Josef'in rıhtımdaki deposuna gittiler. Deponun duvar kıyılarına çalıntı sigara kutuları istiflenmişti. Arkadaki ofiste, Josef'in muhasebecisi Norman Niall ve birkaç adamını buldular. Lev, Norman'ın namussuz ama aynı zamanda kinci olduğunu biliyordu. Adam, Josef'in çalışma masasındaki koltukta oturuyordu.

Lev ve Olga'yı birlikte görünce hepsi birden hayrete düştüler.

"Olga miras olarak işi devraldı. Bundan sonra onun işlerini ben yürüteceğim," dedi Lev.

Norman koltuğundan kıpırdamadı. "Göreceğiz bakalım," dedi.

Lev ona ters ters baktı ama bir şey söylemedi.

Norman tekrar konuştuğunda ilki kadar kendinden emin görünmüyordu. "Josef'in vasiyeti okunacak falan filan..."

Lev, başını sağa sola salladı. "Formaliteleri beklersek elimizde bir işimiz bile kalmaz." Josef'in adamlarından birine işaret etti. "Ilya, avluya çık, kamyonetin içine bak ve ne gördüğünü gelip Norman'a anlat."

Ilya dışarı çıktı. Lev masanın etrafından dolandı ve Norman'ın yanında durdu. Ilya gelene kadar sessizce beklediler.

"Yüz kasa Canadian Club," dedi Ilya. Bir şişe içkiyi masaya koydu. "Biraz içip gerçek olup olmadığını anlayabiliriz."

"İşe, Kanada'dan getireceğim içkilerle devam edeceğiz," dedi Lev. Yasak, bugüne kadar elimize geçen en iyi fırsat; insanlar bir kadeh içki için ne istersek ödeyecek. Bir servet kazanacağız. Kalk o koltuktan Norman."

"Hiç sanmıyorum evlat," dedi Norman.

Lev, hızla silahını çekti ve Norman'ın yüzünün iki yanına tabancasıyla birer darbe indirdi. Norman bağırdı. Lev, nişan almadan tabancayı diğer adamlara doğrulttu.

Neyse ki Olga çığlık atmadı.

"Seni büzük," dedi Lev, Norman'a. "Ben Josef Vyalov'u öldürdüm, nalet bir muhasebeciden korkacağımı mı sanıyorsun?"

Norman ayağa kalktı ve elini kanayan ağzına bastırarak odadan dışarı fırladı.

Lev, tabancasını hâlâ belli bir noktaya nişan almadan havada tutarak diğer adamlara döndü. "Benimle çalışmak istemeyen herkes şimdi hemen çekip gidebilir, kusura bakmam."

Kimse yerinden kıpırdamadı.

"Güzel," dedi Lev. "Çünkü kusura bakmam derken yalan söylüyordum." Ilya'yı işaret etti. "Mrs. Peshkov ve benimle geliyorsun. Arabayı sen kullan. Geri kalanınız kamyoneti boşaltsın."

Ilya onları mavi Hudson'la şehir merkezine götürdü.

Lev, Josef'in ofisinde hata yaptığını düşündü. Olga'nın önünde *Josef Vyalov'u öldürdüm*, lafını etmemeliydi. Bundan dolayı Olga fikir değiştirebilirdi. Olga sorarsa sadece Norman'ı korkutmak için öyle dediğini, ciddi olmadığını söylemeye karar verdi. Ancak Olga bu meselenin üstünde durmadı.

Polis merkezinin önünde, üçayak üstüne kurulmuş bir fotoğraf makinesinin başında palto giymiş ve şapka takmış iki gazeteci, onları bekliyordu.

Lev ve Olga arabadan indiler.

"Josef Vyalov'un ölümü bizim için, ailesi için ve bu şehir için büyük bir trajedi oldu," dedi Lev. Adamlar defterlerine not aldılar. "Polis merkezine, ne olduğu hakkında ifademi vermeye geldim. Karım Olga, Josef yere düşerken olanların tek şahidi ve o da benim masum olduğumu doğrulamak için

burada. Otopsi sonucunda kayınpederimin kalp krizinden öldüğü anlaşılacak. Karım ve ben, Josef Vyalov'un burada, Buffalo'da başlattığı başarılı işlerini büyüteceğiz. Teşekkür ederim."

"Objektife bakın lütfen," dedi fotoğrafçı.

Lev, kolunu Olga'nın omuzuna attı ve onu kendine çekip fotoğraf makinesine baktı.

"Nasıl böyle morardın Lev?" diye sordu gazeteci.

"Bu mu?" dedi Lev, gözünü işaret ederek. "Ah sorma, o da başka bir hikâye."

En sevimli sırıtmasıyla gülümsedi ve fotoğrafçının magnezyum flaşı gözlerini alarak patladı.

KIRK

Şubat - Aralık 1920

Billy, Aldershot Askeri Tevkif Kışlası'nın, merhametsiz bir yer olduğunu düşünüyordu ama Sibirya'dan daha iyiydi. Aldershot, Londra'nın 55 kilometre güneybatısındaki askerî bir kasabaydı. Hapishane, her katında orta avluya bakan hücre galerilerinin bulunduğu üç katlı modern bir binaydı. İçerisi cam kaplı bir çatıdan gayet iyi ışık aldığı için buraya, *Glasshouse*[1] deniyordu. Isıtma boruları ve gaz aydınlatmasıyla Billy'nin son dört yıldır uyuduğu hemen her yerden çok daha rahattı.

Gelgelelim, Billy mutsuzdu. Savaş biteli bir yıldan fazla bir zaman geçmişti ama o, hâlâ ordudaydı. Arkadaşlarının pek çoğu terhis olup iyi ücretlerle iş bulmuşlardı ve kızlarla sinemalara gidiyorlardı. Billy ise hâlâ üniforma giyiyor, asker selamı çakıyor, asker yatağında yatıyor, asker karavanasından yemek yiyor ve bütün gün, askerlerin sanayiye tek katkısı olan hasır örme işinde çalışıyordu. En kötüsü de hiç kadın yüzü görmüyordu. Dışarıda bir yerlerde Mildred onu bekliyordu –belki. Çünkü eve döndüğünde kız arkadaşı veya karısının başka bir erkekle gittiğini öğrenen askerlerle ilgili hemen herkesin anlatacağı bir hikâye oluyordu.

Mildred ile hiçbir iletişimi yoktu; aslında dışarıdan hiç kimse ile görüşemiyordu. Mahkûmlar –ya da resmî tabiriyle *cezalı askerler*– dışarıyla mektuplaşabiliyordu ama Billy'nin durumu farklıydı. Mektup yoluyla ordu sırlarını ifşa etmekten hüküm giydiği için mektuplarına yetkililer tarafından el konuyordu. Bu da ordunun intikamının bir parçasıydı. Artık ele vereceği bir ordu sırrı yoktu elbette. Ablasına ne anlatacaktı ki? *Haşlanmış patates yemeği aslında yarı haşlanmış oluyor* mu diyecekti? Acaba annesi, babası

[1] İngilizce, *askerî hapishane* veya *sera* anlamlarında (çev. notu).

ve Gramper onun askerî mahkemede hüküm giydiğinden haberdar mıydı?

Askerin akrabalarına haber verilmek zorunda, diye düşünüyordu ama pek emin değildi ve bunu sorabileceği kimse de yoktu. Neyse ki Tommy Griffiths'in onlara haber vereceğinden hiç şüphe duymuyordu ve Ethel'in de Billy'nin aslında ne yaptığını anlatacağını umuyordu.

Hiç ziyaretçisi gelmedi. Ailesinin, onun Rusya'dan döndüğünden haberdar olup olmadığından bile emin değildi. En azından kendisine gönderilen mektuplara ilişkin yasağın kaldırılmasını isteyebilirdi ama bir avukatla görüşemediği gibi avukata ödeyecek parası da yoktu. Tek avuntusu, bunun ilelebet böyle devam etmeyeceğini hissederek beslediği belli belirsiz ümidiydi.

Dış dünyadan haber aldığı tek kaynak gazetelerdi. Fitz de Londra'ya dönmüş, Rusya'daki Beyazlara askerî yardım talep eden demeçler verip duruyordu. Billy, Aberowen Pals Taburunun da Fitz'le birlikte vatana dönüp dönmediğini merak etti. Fitz'in demeçleri hiçbir işe yaramıyordu. Ethel'in, *Rusya'dan Elinizi Çekin* kampanyası ses getirmiş ve İşçi Partisi tarafından desteklenmeye başlamıştı. Savaş Bakanı Winston Churchill'in Bolşevizm karşıtı renkli demeçlerine rağmen Britanya, Rusya'nın Kuzey Kutup Bölgesi'nden askerlerini çekmişti.

Geçen kasım ayı ortasında Kızıllar, Amiral Kolchak'ı Omsk'tan sürüp çıkarmışlardı. Billy'nin Beyazlar hakkında söylediği her şeyi Ethel kampanyasında kullanmış; onların doğru olduğu, Fitz ve Churchill'in söylediklerinin ise doğru olmadığı ortaya çıkmıştı. Ama Billy hapisteydi, Fitz ise Lordlar Kamarasında.

Birlikte hapis yattığı diğer mahkûmlarla pek fazla bir samimiyeti yoktu. Onlar siyasi tutuklu değillerdi. Pek çoğu, hırsızlık, tecavüz, cinayet gibi gerçek suçlar işlemişti. Hepsi de zorlu adamlardı ama Billy de öyleydi ve onlardan korkmuyordu. Billy'ye temkinli hürmetle muamele ediyorlardı ve besbelli ki Billy'nin suçunun, kendi suçlarından bir gömlek üstün olduğunu düşünüyorlardı. Billy onlarla tatlılıkla konuşuyordu ama hiçbiri politikayla ilgilenmiyordu. Onları hapse atan toplumun herhangi bir yanlış yaptığını düşünmüyorlardı; sadece bir dahaki sefere sisteme galip gelmeye kararlıydılar, o kadar.

Yarım saatlik öğle yemeği molasında Billy gazete okurdu. Diğerlerinin çoğu okumayı bilmiyorlardı. Bir gün *Daily Herald* gazetesini açtı ve tanıdık bir yüzün fotoğrafını gördü ve hemen ardından büyük bir şaşkınlıkla bunun, kendi fotoğrafı olduğunu fark etti.

Fotoğrafın çekildiği günü hatırladı. Mildred onu Aldgate'teki bir fotoğ-

rafçıya sürüklemiş ve üniformalı fotoğrafının çekilmesini sağlamıştı. "Her gece bu fotoğrafa dudaklarımı değdireceğim," demişti Mildred. Billy, ondan uzakta geçirdiği zaman boyunca sık sık, ne anlama çekeceğini bilemediği bu sözü düşünürdü.

Fotoğraf manşetinde şöyle yazıyordu: ÇAVUŞ WILLIAMS NEDEN HAPİSTE?

Billy, büyük bir heyecanla okumaya devam etti:

Welsh Rifles Alayının 8. Taburundan (Aberowen Pals) William Williams, vatana ihanetten hüküm giyerek on yıllık bir cezayla askerî cezaevinde yatıyor. Bu adam bir hain mi? Gerçekten ülkesine ihanet mi etti düşman tarafına mı geçti veya muharebeden mi kaçtı?

Tam tersine. Somme'de cesurca savaştı; sonraki iki yılda da askerlik hizmetine Fransa'da devam etti ve çavuşluk rütbesine terfi etmeye hak kazandı.

Billy heyecanlandı. *Bu benim,* diye düşündü. *Ve gazete benim cesurca savaştığımı yazıyor!*

Sonra Rusya'ya gönderildi. Biz Rusya ile savaş hâlinde değiliz. İngilizlerin Bolşevik rejimini pek beğendiği söylenemez ama bizler beğenmediğimiz her rejime hücum etmeyiz. Bolşevikler, ne bizim için ne de müttefiklerimiz için bir tehdit değil. Parlamento, Moskova'daki hükûmete karşı askerî bir harekât üzerinde anlaşmış değil. Oradaki birliklerimizin uluslararası kanunları ihlal edip etmediğine dair ciddi soru işaretleri var.

Aslında birkaç ay öncesine kadar, ordumuzun Rusya'da savaştığı, İngiliz halkına anlatılmamıştı. Hükûmet, oradaki birliklerimizin kendi malzemelerimizi koruduğu, bir düzen dâhilinde çekildiği veya beklediği yönünde tutarsız açıklamalar yaptı. Açıkça ima edilen ise birliklerimizin Kızıllarla bir

savaş içinde olmadığıydı.

William Williams sayesinde bunun önemsiz bir yalan olmadığı ortaya çıktı.

"Hey," dedi Billy, ortaya konuşarak. "Şuna bakın. 'William Williams sayesinde,' diyor." Masasındaki adamlar etrafına toplanıp omuzunun üzerinden gazeteye baktılar. Tam bir yabani olan Billy'nin hücre arkadaşı Cyril Parks, "Bu senin resmin! Gazetede ne arıyorsun?" dedi. Billy, haberin geri kalanını yüksek sesle okudu:

Suçu, sansür denetiminden kaçınabilmek için şifre kullanarak yazdığı mektuplarla ablasına gerçeği söylemekti. İngiliz halkı ona büyük bir şükran borçlu.

Fakat Williams'ın bu davranışı, kendi politik çıkarları için orduyu kullanan, ordudaki ve hükûmetteki bazılarını rahatsız etti. Williams, askerî mahkemede yargılandı ve on yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Bu durumdaki yegâne asker Williams değil. Bir karşı devrim teşebbüsü içinde bulunmaya itiraz eden birçok muvazzaf asker, Rusya'da görülen oldukça şaibeli yargılamalarla skandal sayılacak ölçüde uzun hapis cezalarına çarptırıldılar.

William Williams ve diğerleri, güç makamlarını ellerinde bulunduran intikam heveslisi adamların kurbanı oldular. Bu durum düzeltilmeli. Britanya, adalet ülkesidir. Aslında bizler, adalet için savaştık.

"Buna ne buyrulur?" dedi Billy. "Benim, güç makamlarını ellerinde bulunduran adamların kurbanı olduğumu söylüyorlar."

"Ben de öyle oldum," dedi, on dört yaşındaki Belçikalı bir kızı bir ahırda iğfal etmekten suçlu bulunan Cyril Parks.

Aniden, Billy'nin elindeki gazeteyi birisi kaptı. Billy başını kaldırdığında en nahoş hapishane muhafızlarından biri olan Andrew Jenkins'in şapşal suratını gördü.

"Dinine tükürdüğüm yüksek yerlerde, dinine tükürdüğüm dostların ola-

bilir Williams," dedi muhafız. "Ama sen burada siktiri boktan bir suçlusun ve git o siktiri boktan işinin başına dön."

"Derhâl, Mr. Jenkins," dedi Billy.

[II]

Fitz, 1920 yılının yazında, bir Rus ticaret heyeti Londra'ya gelip Başbakan David Lloyd George tarafından Downing Caddesi On Numara'da hüsnükabulle karşılanınca çok öfkelendi. Bolşevikler, yeni kurulan Polonya Devleti'yle savaş hâlindeydi ve Fitz, Britanya'nın Polonya tarafında olması gerektiğini düşünüyordu ama bu fikrine çok az destek bulabildi. Londra'daki rıhtım işçileri, Polonya ordusuna gidecek tüfekleri gemilere yüklememek için greve gittiler ve *Trades Union Congress*[2], İngiliz ordusu bu olaya karışırsa genel greve gidecekleri tehdidini savurdu.

Fitz, Prens Andrei'in malvarlığının mülkiyetini asla ele geçiremeyeceğine kendi kendini ikna etti. Oğulları Boy ve Andrew, Rusya'daki miraslarını kaybetmişlerdi ve Fitz de bunu kabul etmek zorundaydı.

Ancak, Rusların ya da Kamenev ve Krassin'in Britanya'da dolaşmalarının nedenini öğrenince sessiz kalamadı. Kırkıncı Oda, yeni bir forma sokulmuş olsa da hâlâ faaldi ve İngiliz istihbaratı hâlâ bu Rusların vatanlarına çektikleri telgrafları ele geçirip deşifre ediyordu. Moskova Sovyeti Başkanı Lev Kamenev, utanıp sıkılmadan açık açık devrimci propaganda yapıyordu. Fitz o kadar kızgındı ki Londra Sezonunun ağustos başındaki akşam ziyafetlerinden birinde, Lloyd George'a çattı.

Ziyafet, Lord Silverman'ın Belgrave Meydanı'ndaki evindeydi ve Silverman'ın savaş öncesindeki ziyafetleriyle karşılaştırılamayacak kadar sönüktü. İkram edilen yemekler sadece birkaç çeşit olduğu gibi hiç dokunulmadan mutfağa dönen tabak sayısı da azdı, ziyafet masasının dekorasyonundaki debdebe de. Yemekte uşaklar yerine kadın hizmetliler servis yaptı; çünkü bu günlerde artık hiçbir erkek, uşak olmak istemiyordu. Fitz, *Edwardian* tarzdaki o abartılı ziyafetlerin artık tarihe karıştığını düşündü. Ancak Silverman, ülkenin en güçlü adamlarını evinde ağırlama gücünü hâlâ koruyordu.

Lloyd George, Fitz'e kız kardeşi Maud'un durumunu sordu.

Fitz'i sinirlendiren diğer bir konu da buydu. "Bir Almanla evlenip Berlin'de yaşamaya başladığını söylemekten utanıyorum," dedi Fitz. Maud'un

[2] İngiltere ve Galler'de, sendikaların büyük çoğunluğunu temsil güçlü bir federasyon (çev. notu).

ilk çocuğunu doğurduğuna ve adını da *Eric* koyduğuna değinmedi.

"Bunu duydum," dedi Lloyd George. "Durumunun nasıl olduğunu merak ettim. Çok tatlı bir genç kadındı." Başbakanın çok tatlı genç kadınlara olan sevgisi, *kötü bir şöhret* denemese de herkesçe bilinen bir özelliğiydi.

"Korkarım, Berlin'de zor bir hayat sürüyor," dedi Fitz. Maud ona bir mektup yazmış ve biraz para istemişti ama Fitz, anında ve hiçbir mazeret göstermeden reddetmişti. Maud evlenirken ondan izin almadığına göre şimdi nasıl onun desteğini isteyebilirdi?

"Zor mu?" dedi Lloyd George. "Yaptıkları onca şeyden sonra Almanlar buna müstahak. Gene de kız kardeşin için üzüldüm."

"Başka bir konu daha var Sayın Başbakan," dedi Fitz. "Bu Kamenev denen adam *Yahudi bir Bolşevik* –onu sınır dışı etmelisiniz."

Başbakan, elinde bir kadeh şampanya ile yumuşak tabiatlı bir ruh hâli içindeydi. "Sevgili Fitz," dedi, tatlı tatlı, "Hükûmet, Rusların yanlış propagandasını zorbaca ve çok kaba bulsa da bundan endişe duymuyor. Lütfen İngiliz emekçilerini hafife alma; onlar, yapmacık iltifatları duydukları anda anlarlar. İnan bana, Kamenev'in konuşmaları Bolşevizm'e olan inancı, senin ve benim söyleyebileceğim her şeyden daha çok zedeliyor."

Fitz bunun lüzumsuz bir gönül rahatlığı olduğunu düşündü. "Adam *Daily Herald*'a para vermiş!"

"Yabancı bir hükûmetin bizim gazetelerimizden birine para vermesi büyük bir nezaketsizlik, katılıyorum –ama gerçekten, *Daily Herald*'dan korkuyor muyuz? Sanki bizim Liberaller ve Muhafazakârlar, kendi gazetelerine sahip değiller mi?"

"Fakat adam bu ülkedeki en koyu devrimci gruplarla –bütün hayat tarzımızı altüst etmek isteyen manyaklarla temas kuruyor!"

"İngilizler Bolşevizm hakkında daha fazla bilgi edindikçe onu daha az sevecekler; bu sözüme kulak ver. Koyu bir sisin içine ancak belli bir mesafeden bakınca korkunç görünür. Bolşevizm, İngiliz, toplumu için âdeta bir muhafız gibi; çünkü mevcut düzen altüst olduğunda nasıl bir dehşetin ortaya çıkacağını bilmek, bütün sosyal sınıfları etkiler."

"Ben bundan hiç hoşlanmıyorum."

"Ayrıca," dedi Lloyd George, sözüne devam ederek. "Eğer onları sınır dışı edersek ne yaptıklarını nasıl öğrendiğimizi de açıklamak zorunda kalırız; onları gizlice izlediğimize ilişkin haberler emekçi sınıfı çileden çıkarır ve onların tumturaklı konuşmalarının yarattığı etkiden daha büyük bir etkiyle emekçileri bizim aleyhimize çevirir."

Fitz, Başbakan bile olsa birinin ona politik gerçeklerle ilgili ders verme-

sinden hiç hoşlanmıyordu ve öyle bir öfke hissediyordu ki kendi fikrinde ısrar etti. "Ama en azından Bolşeviklerle ticaret yapmak zorunda değiliz!" dedi.

"Buradaki elçiliklerini kullanarak propaganda yapan herkesle ticareti kesersek pek fazla ticari ortağımız kalmaz. Yapma ama Fitz! Biz Solomon Adaları'nın yamyamlarıyla bile ticaret yapıyoruz!"

Fitz, bunun doğruluğundan emin değildi –nihayetinde, Solomon Adaları yamyamlarının pek fazla ticari malı yoktu– ama itiraz etmedi. "Yani o katillere mal satmak mecburiyetinde kalacak kadar zor durumda mıyız?" diye sordu.

"Korkarım öyleyiz. İyi iş yapan ticaret erbabıyla konuştum ve önümüzdeki on sekiz ay için gözümü fena korkuttular. Yeni sipariş alamıyorlar. Müşteriler mal almıyor. Herhangi birimizin şahit olduğu en kötü işsizlik döneminden daha da kötüsüne girebiliriz. Ama Ruslar, mal almak istiyorlar ve karşılığını altınla ödüyorlar."

"Ben onların altınını almazdım!"

"Ah, Fitz," dedi Lloyd George, "senin zaten o kadar çok altının var ki."

[III]

Billy gelinini Aberowen'a götürdüğünde Wellington Yolu'nda bir düğün yapıldı.

Yaz mevsiminde bir cumartesi günüydü ve ilk defa yağmur yağmadı. Öğleden sonra saat üçte Billy ve Mildred, Mildred'ın çocukları ve Billy'nin üvey kızları, sekiz yaşındaki Enid ve yedi yaşındaki Lillian'la trenden indiler. O saatte madenciler de kuyudan çıkmış, haftalık banyolarını yapmış ve pazar günü giysilerini giyinmişlerdi.

Billy'nin anne ve babası istasyonda bekliyorlardı. Daha yaşlanmışlardı, ufalmış gibi görünüyorlardı ve etraflarındaki insanlara hükmeden havaları kaybolmuştu. Da, Billy'nin elini sıktı. "Seninle gurur duyuyorum oğlum. Onlarla tam da sana öğrettiğim gibi mücadele ettin." Kendisini babasının hayatındaki başarılardan biri gibi görmese de Billy, bunu duyduğuna sevindi.

Anne ve babası daha önce Ethel'in düğününde Mildred ile tanışmışlardı. Da, Mildred'ın da elini sıktı, annesi ise gelinini öptü.

"Sizi tekrar görmek çok güzel Mrs. Williams, artık size *anne* diyebilir miyim?" dedi Mildred.

Bu, Mildred'ın söyleyebileceği en hoş şeydi ve Cara keyiften dört köşe

oldu. Billy, babasının da Mildred'ı çok seveceğinden emindi -tabii Mildred küfretmekten uzak durabilirse.

Avam Kamarasındaki MP'lerin -Ethel'in sağladığı bilgiler sayesinde- ısrarlı soruları, hükûmeti, isyan ve diğer suçlamalarla Rusya'da askerî mahkemelerde yargılanan asker ve denizcilerin cezalarını kaldırmaya zorlamıştı. Billy'nin ceza süresi bir yıla indirildi, hapisten çıkarıldı ve terhis edildi. Ondan sonra da Billy, hemen Mildred'la evlendi.

Aberowen, Billy'nin gözüne tuhaf göründü. Kasaba pek değişmemişti ama duyguları farklıydı. Küçük ve yeknesak bir yerdi ve kasabayı çevreleyen dağlar, sanki insanları orada tutan duvarlar gibiydi. Billy artık burasının kendi yuvası olup olmadığından emin değildi. Savaştan önceki elbisesini sırtına giyerken elbise hâlâ üzerine gayet güzel uyduğu hâlde, nedense sırtında o elbiseyle rahat edemediğini hissetti. *Burada olan hiçbir şey dünyayı değiştirmez*, diye düşündü.

Wellington Yolu'na gitmek için yokuşu yürüyerek çıktılar ve bütün evlerin bayraklarla süslendiğini gördüler: Kızıl Bayrak ve Union Jack, Welsh Dragon bayrakları. Caddeye asılan bir pankartta, *Evine hoş geldin, İkili Billy*, yazıyordu.

Bütün komşular caddeye çıkmışlardı. Üzerleri, sürahi sürahi bira, çaydanlıklar dolusu çay ve tabak tabak pasta, kek ve sandviçlerle dolu masalar kurulmuştu. Billy'yi görünce *We'll Keep a Welcome in the Hillsides*[3] şarkısını söylemeye başladılar. Bütün bunlar Billy'yi duygulandırarak ağlattı.

Billy'nin eline bir maşrapa bira verdiler. Bir grup genç erkek, hayran hayran Mildred'ın etrafını çevirdi. Onlar için, Londra elbiseleri, Doğu Londralı şivesi ve kendi hazırladığı ipek çiçeklerle süslü geniş kenarlı şapkası ile Mildred, egzotik bir canlı gibiydi. En kibar hâlinde bile Mildred, "Tabirimi mazur görün, göğsümden çıkarmak zorunda kaldım," gibi müstehcen şeyler söylemekten kendini alamıyordu.

Gramper, daha da yaşlı görünüyordu; zor bela ayakta durabiliyordu ama aklı gayet başındaydı. Yeleğinin cebinden çıkardığı şekerler ve bir metal parayı yok etme numaraları ile Enid ve Lillian'a göz kulak olmaya başladı.

Billy, ölen yoldaşlarının hepsinin matemli aileleriyle konuşmak zorunda kaldı: Joey Ponti, Nebi Jones, Sivilce Llewellyn ve diğerleri. En son Rusya, Ufa'da gördüğü Tommy Griffiths ile tekrar bir araya geldi. Tommy'nin babası ateist Len, kansere yakalanmış ve sıskalaşmıştı.

Billy, pazartesi günü kömür madeninde işe başlayacaktı; madenciler ona, o ayrıldığından bu yana yer altında meydana gelen değişiklikleri anlattılar:

[3] "Sana yamaçlarda 'Hoş geldin' diyeceğiz." anlamında (çev. notu).

Daha derinlere inen yeni yollar açılmıştı, daha çok elektrik lambası döşenmişti ve emniyet tedbirleri arttırılmıştı.

Tommy bir sandalyeye çıktı ve Billy için bir *hoş geldin* konuşması yapınca Billy de bir konuşma yapmak zorunda kaldı. "Savaş hepimizi değiştirmiş," dedi Billy. "Ben insanların şöyle dedikleri günleri hatırlıyorum: 'Zenginler yeryüzüne, yoksulları yönetsinler diye Tanrı tarafından konulmuşlardır.'" Bu sözü, alaycı gülüşmelerle karşılandı. "Üst sınıftan olduğu hâlde bir kilise pikniğinin sorumluluğuna bile getirilemeyecek subayların komutası altında savaşan birçok erkek, bunun yanlış olduğunu anladı." Muharip gaziler, bilmiş bilmiş kafalarını salladılar. "Savaş, bizim gibi adamlar tarafından kazanıldı: sıradan adamlar, tahsilsiz ama aptal olmayan adamlar." Kalabalık, *heya hey, yaşa, bravo* tezahüratıyla bu sözü onayladı. "Şimdi oy hakkımız var –ve ablam Ethel'e sorarsan hemen, *hepsinin oy hakkı olmadığını* söylüyor olsa da kadınlarımızın da oy hakkı var." Kadınlardan zayıf bir tezahürat yükseldi. "Bu, bizim ülkemiz! Ve Rusya'da Bolşevikler, Almanya'da Sosyal Demokratlar nasıl yaptıysa biz de kontrolü elimize almalıyız." Erkekler bağırıştılar. "Şimdi emekçi sınıfın bir partisi var: İşçi Partisi. Ve partimizin iktidara gelmesi için yeterli oyumuz var. Lloyd George, son seçimde bir fırıldak çevirdi ama bu sefer o kadar kolay olmayacak."

Birisi bağırdı: "Olmayacak!"

"İşte bunun için yurduma döndüm. Perceval Jones'un, Aberowen MP'si olarak günleri sayılı." Gürültülü bir tezahürat koptu. "Avam Kamarasında bizi, emekçi bir adamın temsil ettiğini görmek istiyorum!" Billy, babasıyla göz göze geldi. Da'nın yüzü ışıyordu. "Bana *hoş geldin* demek için yaptığınız her şeye çok teşekkür ederim." Billy sandalyeden indi ve herkes çoşkuyla onu alkışladı.

"Güzel konuşmaydı Billy," dedi Tommy Griffiths. "Peki, bu emekçi MP'miz kim olacak?"

"Şunu söyleyebilirim ki Tommy oğlum," dedi Billy. "Üç isim tahmin edebilirim."

[IV]

Filozof Bertrand Russell, Rusya'yı ziyaret etti ve o yıl, *The Practice and Theory of Bolshevism*[4] adlı kısa bir kitap yazdı. Bu kitap az daha, Leckwith ailesi içinde bir boşanmaya neden oluyordu.

Russell, Rusya'dan geri döndüğünde Bolşeviklere tamamen karşıydı.

[4] *Bolşevizm Teorisi ve Uygulaması*, anlamında (çev. notu).

Daha da kötüsü bu karşıtlık sol kanattan bir bakış açısına dayanıyordu. Muhafazakâr eleştirilerin aksine Russell: Rusların, Çarı alaşağı etmeye, asillerin arazilerini köylüler arasında paylaştırmaya ve kendi fabrikalarını kendileri işletmeye haklarının olmadığı iddiasında değildi. Tam tersine, bunların hepsini onaylıyordu ama Bolşevikleri, yanlış idealleri olduğu için değil, doğru idealleri hayata geçirmeyi başaramadıkları için yerden yere vuruyordu. Bu nedenle de onun vardığı sonuçlar, propaganda malzemesi olarak kullanılamazdı.

Kitabı, önce Bernie okudu. Bernie, bir kütüphaneci vahşetiyle kitap okur, okuduğu kitabın her yerini çizer veya işaretlerdi. Ama bu kitap bir istisna oldu; kitabın sayfaları öfkeli yorumlarla doldu: Kurşun kalemle cümlelerin altını çizip yanındaki sayfa boşluğuna "Abuk sabuk!" veya "Geçersiz argümanlar!" yazdı.

Ethel kitabı, şimdi bir yaşından biraz büyük bebeğini emzirirken okuyordu. Küçük kızın adını Mildred koymuşlardı ama ona kısaca Millie diyorlardı. Öbür Mildred, artık Billy ile birlikte Aberowen'da yaşıyordu ve Billy'den doğacak ilk çocuğuna hamileydi. Ethel, evin üst katını da kullanabilmekten memnun olmasına rağmen Mildred'ı özlüyordu. Küçük Millie'nin gözlerinde, herkesin Ethel'e benzettiği işveli bir ışıltı vardı.

Ethel kitabı beğendi. Russell, nüktesi bol bir yazardı. Aristokratik bir lakayıtlıkla Lenin'den bir röportaj istemişti ve bu büyük adamla bir saatlik bir görüşme yapmıştı. Aralarında İngilizce konuşmuşlardı. Lenin, en iyi propagandacısının Lord Northcliffe olduğunu söylemişti. *Daily Mail*'in, Rusların aristokrasiyi dağıtmalarına ilişkin korku hikâyeleri, Britanya burjuvazisinin ödünü patlatabilirdi ama Lenin, İngiliz emekçileri üzerinde tam tersi bir etki yapmasının mümkün olduğunu düşünüyordu.

Fakat Russell açık açık, Bolşeviklerin antidemokratik olduklarını yazıyordu. *Proletarya diktatörlüğü gerçek bir diktatörlük*, diyordu. *Tek fark, Lenin ve Trotsky gibi egemenler, yalnızca kendileriyle aynı fikirde olan emekçilerden yardım gören, orta sınıf entelektüeller.*

"Bence bu oldukça üzücü," dedi Ethel, kitabı okuyup bitirdiğinde.

"Bertrand Russell kendisi de bir aristokrat!" dedi Bernie, kızgın kızgın. "Üçüncü kuşaktan kont!"

"Öyle olması haksız olması anlamına gelmez," dedi Ethel. Millie emmeyi bıraktı ve uyudu. Ethel, onun yumuşacık yanağını parmaklarının ucuyla okşadı. "Russell bir sosyalist. Onun itirazı, Bolşeviklerin sosyalizmi uygulamıyor olmasına."

"Russell böyle bir şeyi nasıl söyleyebilir? Ruslar asilleri ezip geçtiler."

"Muhalif basını da ezip geçtiler."

"Bu geçici bir zorunluluk..."

"Nasıl geçici? Rus Devrimi üç yaşına girdi!"

"Yumurtayı kırmadan omlet yapamazsın."

"Russell keyfî tutuklama ve infazların olduğunu söylüyor ve gizli polis de şimdi Çar zamanında olduğundan çok daha güçlüymüş."

"Fakat devrim karşıtlarıyla uğraşıyorlar, sosyalistlerle değil."

"Sosyalizm özgürlük demek, hatta karşı devrimciler için dahi özgürlük istemek demek."

"Hayır değil!"

"Bence öyle."

Seslerini yükselttikleri için Millie uyandı. Odadaki öfkeyi sezen bebek ağlamaya başladı.

"Al işte," dedi Ethel, sinirli sinirli. "Yaptığını beğendin mi?"

[V]

Grigori iç savaştan eve döndüğünde Kremlin'in eski hisarlarından birinin içindeki hükûmete ayrılan rahat apartman dairelerinde Katerina, Vladimir ve Anna'ya katıldı. Burası Grigori için fazla rahattı. Bütün ülke yiyecek ve yakıt kıtlığından kırılıyordu ama Kremlin'deki dükkânlarda her şey vardı. Yerleşkenin içinde, şefleri Fransa'da eğitim görmüş üç restoran vardı ve garsonları, Grigori'nin hiç hoşlanmadığı bir tarzda, tıpkı eski asillere yapıldığı gibi, Bolşeviklere de topuk vurarak selam veriyorlardı. Katerina kuaföre gideceği zaman çocukları çocuk bakım evine bırakıyordu. Merkez Komite üyeleri akşamları, şoförlü otomobillerle operaya gidiyorlardı.

"Umarım yeni asiller sınıfına dönüşmüyoruzdur," dedi Grigori, bir gece yatakta yatarken Katerina'ya.

Katerina, küçümser gibi güldü. "Öyle oluyorsak pırlantalarımız nerede?"

"Ama biliyorsun, ziyafetlere gidiyoruz, trende birinci sınıfta seyahat ediyoruz, vesaire."

"Aristokratlar işe yarar hiçbir şey yapmıyorlardı. Sizler günde on iki, on beş, on sekiz saat çalışıyorsunuz. Isınmak için, fakirler gibi döküntü kıymıklar toplamanız beklenemez."

"Ama o zaman, seçkinlerin özel imtiyazları için her zaman bir mazeret bulunabilir."

"Gel buraya," dedi Katerina, "sana, özel bir imtiyaz vereyim."

Seviştikten sonra Grigori, uyumadan yatakta uzandı. Bütün kuruntula-

rına rağmen ailesinin bu kadar iyi şartlarda yaşıyor olmasından duyduğu memnuniyeti engelleyemiyordu. Katerina kilo almıştı. İlk karşılaştıklarında yirmi yaşında buram buram cinsellik kokan bir kızdı; şimdi ise yirmi altı yaşında, gürbüz bir anne. Vladimir beş yaşına gelmiş, Rusya'nın yeni yöneticilerinin çocuklarıyla birlikte okula gidiyor, okuma yazma öğreniyordu. Oturdukları daire, eskiden Çariçenin nedimelerinden birinin dairesiydi. Sıcak, kuru, geniş bir daireydi: çocuklar için ikinci bir yatak odası, bir mutfak ve oturma odası –Grigori'nin Petrograd'da oturduğu ve yirmi kişinin yaşadığı daire kadar bir yer. Pencerelerde perdeler, çay için porselen fincanlar, şöminenin önünde bir halı, üstündeyse Baykal Gölü'nden bir manzarayı gösteren yağlı boya bir tablo bile vardı.

Grigori yavaş yavaş uykuya daldı ve sabahın altısında kapılarının yumruklanmasıyla uyandı. Kapıyı açtı. Kapıyı çalan, pejmürde giysili, iskelete dönmüş kadar zayıf, aşina yüzlü bir kadındı. "Bu kadar erken uyandırdığım için özür dilerim Ekselansları," dedi kadın, eski usul saygı ifadeleri kullanarak.

Grigori kadını tanıdı: Konstantin'in karısı! "Magda!" dedi hayretler içinde. "Çok değişmişsin –içeri gel! Ne oldu? Şimdi Moskova'da mı oturuyorsunuz?"

"Evet, Ekselansları, buraya taşındık."

"Tanrı aşkına bana öyle deyip durma. Konstantin nerede?"

"Hapiste."

"Ne? Neden?"

"Karşı devrimcilik suçundan!"

"İmkânsız!" dedi Grigori. "Korkunç bir hata olmalı."

"Evet efendim."

"Kim tutukladı?"

"Cheka[5]."

"Gizli polis. Neyse onlar bize çalışıyor. Ne olduğunu öğrenirim. Kahvaltıdan sonra hemen soruşturmaya başlarım."

"Lütfen Ekselansları. Size yalvarıyorum, hemen şimdi bir şey yapın –bir saat sonra idam mangasının önüne çıkacak."

"Kahretsin," dedi Grigori. "Bekle de giyineyim."

Üniformasını giydi. Üzerinde rütbe işaretleri olmamasına rağmen sıradan bir askerinkinden çok daha iyi kaliteli bir üniformaydı ve Grigori'nin emir verme yetkisi olduğunu açıkça belli ediyordu.

Birkaç dakika sonra Kremlin yerleşkesinden çıktılar. Kar yağıyordu.

[5] Lenin tarafından 1917 yılında kurulan, Bolşevik Hükûmetin siyasi polis kanadı (çev. notu).

Lubyanka Meydanı'na kadarki kısa mesafeyi yürüdüler. Cheka Karargâhı, eskiden bir sigorta şirketine ait olan, sarı tuğladan, barok tarzda büyük bir binaydı. Kapıdaki nöbetçi Grigori'ye bir selam çaktı.

Binadan içeri girer girmez Grigori bağırmaya başladı. "Buranın sorumlusu kim? Nöbetçi subayı hemen bana getirin! Ben, Bolşevik Merkez Komite üyesi Yoldaş Grigori Peshkov. Mahkûm Konstantin Vorotsyntsev'i derhâl görmek istiyorum. Ne bekliyorsunuz? Hemen dedim!" Her ne kadar bu emirler ona, şımarık asillerin hırçın davranışlarını fena hâlde hatırlatıyor olsa da bir şeylerin yapılmasını istiyorsan en hızlı yolunun böyle davranmak olduğunu öğrenmişti.

Nöbetçiler, birkaç dakika panik içinde koşuşturdular ve sonra, Grigori bir şoka uğradı; çünkü nöbetçi subay, giriş salonuna getirildi.

Grigori onu tanıyordu. Subay, Mikhail Pinsky'ydi.

Grigori dehşet içindeydi. Pinsky, Çarın polisiyken zorba ve zalimdi; şimdi de zorba ve zalim bir Devrim polisi miydi yani?

Pinsky, dalkavuk dalkavuk gülümsedi. "Yoldaş Peshkov," dedi. "Şeref verdiniz."

"Zavallı bir köylü kızını taciz ederken seni yere serdiğimde böyle demiyordun," dedi Grigori.

"Her şey nasıl da değişti, Yoldaş –hepimiz için."

"Konstantin Vorotsyntsev'i neden tutukladın?"

"Karşı devrimci faaliyetlerinden tutuklandı."

"Bu çok gülünç! Konstantin daha 1914 yılında Putilov Fabrikasında Bolşevik tartışma grubu üyesiydi. Petrograd Sovyetine giren ilk temsilcilerden biridir. Adam benden daha Bolşevik'tir!"

"Öyle mi?" dedi Pinsky; sesinde hafif bir tehdit vardı.

Grigori onu duymazdan geldi. "Konstantin'i bana getirin."

"Derhâl Yoldaş."

Birkaç dakika sonra Konstantin geldi; pislik içindeydi, tıraşsızdı ve domuz ahırı gibi kokuyordu. Magda ağlamaya başlayıp kocasına sarıldı.

"Mahkûmla yalnız görüşmem lazım," dedi Grigori, Pinsky'ye. "Bizi ofisine götür."

Pinsky başını sağa sola salladı. "Benim mütevazı odam..."

"Benimle tartışma," dedi Grigori. "Bizi ofisine götür!" Kendi gücünü vurgulamanın tek yolu buydu. Pinsky'yi parmağının altında tutmalıydı.

Pinsky onları üst kata çıkardı, iç avluya bakan bir odaya aldı ve masasının üstündeki demir muştayı kaptığı gibi çekmecesine attı.

Pencereden bakan Grigori şafağın söktüğünü gördü. "Sen dışarıda bek-

le," dedi Pinsky'ye.

Grigori ve Konstantin oturduklarında Grigori sordu: "Ne haltlar dönüyor böyle?"

"Hükûmet taşındığında, biz de Moskova'ya geldik," dedi Konstantin. "Burada bir komiserlik görevi alacağımı sanıyordum ama büyük hataymış. Benim burada hiçbir politik bir desteğim yok."

"Peki, ne yapıyorsun Moskova'da?"

"Normal bir işe girdim. Tod Fabrikasındayım, makine parçaları, çarklar, pistonlar ve bilyeli rulmanlar üretiyoruz."

"Polis senin karşı devrimci olduğun sanısına nereden kapıldı?"

"Fabrika, Moskova Sovyeti için temsilci seçiyor. Mühendislerden birinin Menşeviklerden aday olacağı ilan edildi. Adam bir toplantı yaptı, ben de dinlemeye gittim. Sadece bir düzine kadar dinleyicisi vardı. Ben konuşmadım ve yarısında da çıktım. Adama oy falan da vermedim. Elbette Bolşevik aday kazandı. Fakat seçimden sonra o Menşevik'in toplantısına katılan herkes, işten atıldı. Geçen hafta da hepimiz tutuklandık."

"Böyle bir şeyi yapıyor olamayız," dedi Grigori, çaresizlik içinde. "Hatta Devrim adına bile yapamayız. Farklı bir görüşü dinledi diye işçileri tutuklayamayız."

Konstantin ona tuhaf tuhaf baktı. "Sen buradan uzaklarda mıydın?"

"Elbette," dedi Grigori. "Karşı devrimci ordularıyla savaşıyordum."

"Öyleyse onun için neler olup bittiğini bilmiyorsun."

"Yani böyle şeyler daha önce de oldu mu?"

"Grishka, bunlar her gün oluyor!"

"Buna inanamıyorum!"

"Dün gece bir mesaj aldım –bir polisle evli bir arkadaşımdan– Konstantin ve diğerlerinin bu sabah sekizde vurulacağını bildiriyordu."

Grigori, kolundaki ordu malı saate baktı. Sekize geliyordu.

"Pinsky!" diye bağırdı.

Polis içeri girdi.

"Bu infazı durdur!"

"Korkarım bunun için çok geç, Yoldaş."

"Yani bu adamlar hâlihazırda vuruldular mı?"

"Pek sayılmaz." Pinsky pencereye gitti.

Grigori de pencereye gitti. Konstantin ve Magda da yanına geldiler.

Aşağıda, karla kaplanmış avluda, sabahın erken saatinin berrak ışığında bir infaz mangası toplanmıştı. Manganın karşısında, üzerlerinde kalın giyecekler olmayan bir düzine kadar gözleri bağlı adam, titriyorlardı. Başları-

nın üstünde bir kızıl bayrak dalgalanıyordu.

Grigori bakarken askerler tüfeklerini doğrulttular.

Grigori bağırdı: "Derhâl durun! Ateş etmeyin!" Ama sesi pencere engelini aşıp mangaya ulaşmadı ve onu, hiç kimse duymadı.

Hemen ardından tüfeklerden çıkan yaylım ateşin sesi duyuldu.

Mahkûmlar yere düştüler. Grigori, donakalmış bir hâlde seyretti.

Yere yığılan bedenlerin etrafındaki karın üzerine, kan yayıldı: başlarının üzerinde dalgalanan kızıl bayrakla aynı kızıllıkta bir kan.

KIRK BİR

11 - 12 Kasım 1923

Maud, gündüz uyudu ve ikindi vakti, Walter çocukları Pazar Okulu'ndan eve getirdiğinde uyandı. Çocuklarından Eric üç, Heike ise iki yaşındaydı ve en iyi elbiseleri içinde öyle tatlı görünüyorlardı ki Maud'un kalbi, hissettiği sevgiyle patlayabilirdi.

Maud, böyle bir duyguyu hiç tatmamıştı. Hatta Walter'a karşı hissettiği çılgınca tutku bile bu yoğunlukta bir duygu değildi. Fakat çocukları için dermansız bir endişe de hissediyordu. Onları beslemeyi, ısıtmayı, isyan ve devrimlerden korumayı başarabilecek miydi?

İçleri ısınsın diye çocuklara sıcak ekmek ve süt verdi ve akşam için hazırlanmaya başladı. Walter ile birlikte, Walter'ın kuzeni Robert von Ulrich'in otuz sekizinci yaş gününü kutlamak için aile içinde küçük bir parti veriyorlardı.

Walter'ın anne ve babasının korkularının –veya belki de ümitlerinin– aksine, Robert savaşta ölmemişti ve Walter da *Graf* von Ulrich olmamıştı.

Robert, Sibirya'daki bir kampta savaş esiri olarak tutulmuştu ama Bolşevikler Avusturya ile barış yapınca Robert ve savaştaki yoldaşı Jörg, yayan, otostopla veya yük trenlerinde yolculuk ede ede vatana doğru yola çıkmışlardı. Yolculuk bir yıllarını almış ama sonunda ülkelerine dönmeyi başarmışlardı ve döndüklerinde, Walter onları Berlin'deki bir apartman dairesinde bulmuştu.

Maud önlüğünü giydi. Küçücük evlerinin minnacık mutfağında lahana çorbası, esmer ekmek ve şalgam pişirdi. Ayrıca küçük bir kek yaptı ve kek malzemeleri arasına biraz daha şalgam ekledi. Diğer birçok şeyle birlikte yemek yapmayı da öğrenmişti. Daha yaşlıca ve iyi niyetli bir komşu kadın, bu şaşkın aristokrata acımış ve ona, yatak düzeltmeyi, gömlek ütülemeyi,

küvet temizlemeyi öğretmişti ve bütün bunlar Maud'da şok etkisi yapmıştı.

Orta hâlli bir kasaba evinde yaşıyorlardı. Ev için pek bir para harcayamamışlardı; Maud'un pek alışkın olduğu hizmetçilere harcayacak paraları da yoktu; mobilyalarının çoğu ikinci eldi ve Maud gizliden gizliye, bunun fazlasıyla varoş tarzı olduğunu düşünüyordu.

Daha iyi günler görmeyi bekliyorlardı ama aslında her şey daha kötüye gitmişti: Walter'ın Dışişleri Bakanlığındaki kariyeri, bir İngiliz'le evli olması nedeniyle tıkanmıştı; Walter da başka bir alana kaymak zorunda kalacaktı ama bu ekonomik karmaşa altında yeni bir iş bulabilmesi bile büyük şans olacaktı. Maud'un ilk baştaki sıkıntıları dört yıllık yoksulluktan sonra şimdi önemini kaybetmişti. Mobilya döşemelerinde çocukların yırttığı yerler yamanmış, kırılan camlar mukavvayla kapatılmıştı ama evin her yerindeki boyalar dökülüyordu.

Ancak Maud, hiç pişman değildi. Canının istediği her an Walter'ı öpebiliyor, dilini ağzına sokabiliyor, pantolon düğmelerini açabiliyor ve yatakta, kanepede hatta yerde onunla yatabiliyordu; bunlar da geri kalan bütün sıkıntıların üstesinden geliyordu.

Walter'ın anne ve babası partiye gelirken yarım bir salam ve iki şişe şarap getirdiler. Otto, şimdi Polonya topraklarında kalan Zumwald'daki aile mülklerini kaybetmişti. Bütün tasarrufu da enflasyona kurban gitti. Ancak Berlin'deki evin büyük bahçesinde patates yetiştirebiliyorlardı ve mahzeninde de savaş öncesinden kalma bolca şarabı vardı.

"Salam bulabilmeyi nasıl başardın?" diye sordu Walter, gözlerine inanamıyormuş gibi. Böyle şeyler ancak Amerikan doları ödeyerek satın alınabiliyordu.

"Bir şişe eski şampanya ile takas ettim," dedi Otto.

Çocukları yataklarına Walter'ın anne ve babası yatırdı. Otto onlara bir halk masalı anlattı. Maud'un duyabildiği kadarıyla masal, erkek kardeşinin boynunu vurduran bir kraliçeyi anlatıyordu; içi ürperdi ama müdahale etmedi. Suzanne de kamış düdüğü gibi sesiyle ninni söyledikten sonra çocuklar uyudular; belli ki büyükbabalarının kanlı hikâyesinden pek etkilenmemişlerdi.

Robert ve Jörg, ikisi de bir örnek kırmızı kravat takmış olarak geldiler. Otto onları içten karşıladı. Aralarındaki ilişkiyi bilmiyor gibiydi; anlaşılan o ki Jörg'ü, Robert'ın ev arkadaşı olarak kabul etmişti. Aslında daha yaşlı kişilerin yanında öyle davranıyorlardı. Maud, Suzanne'in gerçeği tahmin etmiş olabileceğini düşündü. Kadınları uyutmak daha zordu. Bereket versin ki kadınlar, bazı şeyleri daha kolay kabul ediyorlardı.

Daha özgürlükçü bir çevrede Robert ve Jörg çok farklı davranabilirlerdi. Kendi evlerinde verdikleri partilerde romantik aşklarını saklamıyorlardı. Arkadaşlarının pek çoğu da onlar gibiydi. İlk başlarda Maud ürküyordu; erkelerin öpüştüklerini, birbirlerinin giysilerine iltifat ettiklerini ve liseli kızlar gibi flört ettiklerini hiç görmemişti. Ama böyle davranışlar artık tabu değildi; en azından Berlin'de değildi.

Maud, Proust'un *Sodome et Gomorrhe'sini*[1] okumuştu ve bu türden ilişkilerin ezelden beridir var olduğunu öğrenmişti.

Ancak bu gece Robert ve Jörg çok normal davranıyorlardı. Yemek boyunca herkes Bavyera'da olanları konuştu. Perşembe günü *Kampfbund*[2] denilen milis bir kuruluş, Münih'teki bir birahanede de ulusal devrim ilan etmişti.

Maud, son zamanlarda haber okumaya katlanamıyordu. İşçiler grevdeydi, sağ kanattan bazı kabadayı gençler, grevcileri dövdüler. Ev kadınları erzak kıtlığını protesto etmek için yürüdüler ama protestoları yiyecek isyanına dönüştü. Almanya'daki herkes Versay Antlaşması'na öfkeliydi ama Sosyal Demokrat Hükûmet, antlaşmanın bütün maddelerini kabul etmişti. İnsanlar, tazminatların ekonomiyi sakatladığını düşünüyorlardı; aslında Almanya, toplam tazminat tutarının sadece küçük bir kısmını ödemişti ve tamamını ödemeye niyeti yokmuş gibiydi.

Münih'teki birahane ayaklanması, herkesin yüreğini kaldırdı; en meşhur destekçilerinden biri de savaşın kahramanı Erich Ludendorff'tu[3]. Kendilerine *Fırtına Birlikleri* diyen kahverengi gömlekliler ve Subay Piyade Okulu öğrencileri, önemli binaların kontrolünü ele geçirdiler. Şehir Meclisi üyeleri rehin alındı, ileri gelen Yahudiler tutuklandı.

Cuma günü meşru hükûmet, isyanı bastırmaya kalkıştı. Dört polis ve on altı milis öldü. Maud, o ana kadar Berlin'e ulaşan haberlere bakınca tam olarak bilemiyordu; acaba isyan bastırılabilmiş miydi? Aşırı uçlar Bavyera'nın kontrolünü ele geçirirse bütün ülke onlara itaat eder miydi?

Walter bu olaya kızmıştı. "Demokratik yollardan seçilmiş bir hükûmetimiz var," dedi. "İnsanlar neden hükûmetin işini yapmasına müsaade etmiyor?"

"Bizim hükûmet bize ihanet etti," dedi babası.

---

[1] Fransız, Valentin Louis Georges Eugène Marcel Proust (1871–1922)'un, Sodom ve Gomore adlı eseri (çev. notu).

[2] Almanca, *savaş birliği* anlamında (çev. notu).

[3] Almanya'nın savaşı kaybetmediğine ama Versay Antlaşması ile Marksist ve Cumhuriyetçiler tarafından ihanete uğratıldığına inanan Erich Ludendorff, nasyonalistlerin önde gelen liderleri arasına girdi (çev. notu).

"Sence öyle. Ne olmuş? Amerika'da son seçimde Cumhuriyetçiler kazanınca Demokratlar isyan etmediler!"

"Birleşik Devletler, Bolşevikler ve Yahudiler tarafından yıkılmaya çalışılmıyor."

"Bolşevikleri çok dert ediniyorsan insanlara, onlara oy vermemelerini söylersin. Peki, bu Yahudi takıntısı nedir?"

"Yahudilerin habis bir etkileri var."

"Britanya'da da Yahudiler var. Baba, Lord Rothschild'ın savaşı önlemek için bütün gayretiyle nasıl uğraştığını hatırlıyor musun? Fransa'da, Rusya'da ve Amerika'da da Yahudiler var. Kendi hükûmetlerine ihanet edecek komplolar kurmuyorlar. Bizim Yahudilerin özellikle kötü olduklarını düşünmene sebep olan şey nedir? Çoğu, ailelerinin karnını doyurmaya ve çocuklarını okula göndermeye yetecek kadar para kazanmaya uğraşıyor –tıpkı diğer herkesin yaptığı gibi."

Robert'ın konuşmaya başlaması Maud'u şaşırttı. "Ben Otto Amca'yla aynı fikirdeyim," dedi Robert. "Demokrasi, rejimi zayıflatıyor. Almanya'nın güçlü bir liderliğe ihtiyacı var. Jörg ve ben, Nasyonal Sosyalist partiye yazıldık."

"Ah, Robert, Tanrı aşkına!" dedi Walter, tiksinir gibi. "Bunu nasıl yaparsın?"

Maud ayağa kalktı. "Bir dilim doğum günü pastası isteyen var mı?" dedi, pek neşeliymiş gibi.

[II]

Maud, işe gitmek için saat dokuzda partiden ayrıldı. "Üniforman nerede?" diye sordu kayınvalidesi, Maud'la vedalaşırken. Suzanne, Maud'un yaşlı ve zengin bir centilmenin gece bakıcılığını yaptığını sanıyordu.

"İş yerimde bırakıyorum, oraya vardığımda üstümü değişiyorum," dedi Maud. Aslında *Nachtleben*[4] adlı bir gece kulübünde piyano çalıyordu. Ancak, üniformasını iş yerinde bıraktığı doğruydu.

Maud, para kazanmak zorundaydı ama giyinip partilere gitmek dışında çok fazla bir beceri öğrenmiş değildi. Babasından kalan küçük bir mirası vardı ve Almanya'ya geldiğinde o parayı marka çevirmişti ve o paranın şimdi hiçbir değeri yoktu. Fitz ona para vermeyi reddetmişti, çünkü ondan izin almadan evlendiği için kız kardeşine hâlâ kızgındı.

Walter'ın Dışişleri'ndeki maaşı her ay artıyordu ama bu artışlar enflas-

[4] Almanca, *gece hayatı* anlamında (çev. notu).

yonla baş edemiyordu. Kısmi bir denge sayılırsa evlerine ödedikleri kira şimdi çok cüzi bir tutar hâline gelmişti ve ev sahibi artık kirayı tahsil etme zahmetine bile girmiyordu. Ama yiyecek almak zorundaydılar.

Maud, dokuz buçukta kulübe vardı. Burası yakın zaman önce tefriş edilmişti ve aydınlatılmış hâliyle bile güzel görünüyordu. Garsonlar cam bardakları parlatıyor, barmen buz kırıyor, kör bir adam da piyanonun akordunu yapıyordu. Maud, dekolte bir gece elbisesi giydi ve sahte mücevherler taktı; yüzünü pudralayarak koyu bir makyaj yaptı, ruj sürdü, gözlerine kalem çekti. Saat onda kulüp açıldığında piyanosunun başındaydı.

İçerisi çabucak, gece elbiseleri giymiş, sigara içen, dans eden, erkek ve kadınlarla doldu. Müşteriler, şampanyalı kokteyller içiyor, gizli gizli kokain çekiyorlardı. Yoksulluk ve enflasyona rağmen Berlin'in gece hayatı gayet hareketliydi. Bu insanlar için para sorun değildi; ya yurt dışından gelirleri vardı ya da paradan daha iyi bir şeylerin sahibiydiler: kömür stokları veya bir mezbaha, bir tütün deposu veya hepsinden daha da iyisi, altınları vardı.

Maud, bütün üyeleri kadın olan ve *jazz* denilen yeni bir müzik türü çalan bir grubun piyanistiydi. Fitz görse dehşete kapılırdı ama Maud işini seviyordu. Yetiştirilme biçiminin yasaklarına karşı her zaman isyankâr olmuştu. Her gece aynı şarkıları çalmak bıktırıcı olabiliyordu ama buna rağmen içinde baskı altında kalmış bazı şeyleri de serbest bırakıyordu.

Piyano taburesinde kıpırdandı ve müşterilere göz kırptı.

Gece yarısında, solo yaptığı bir bölüm vardı: hem piyano çalıp hem de şarkı söylemek, zenci şarkıcı Alberta Hunter tarafından eğlence dünyasına takdim edilen ve çok tutulan bir gösteriydi. Maud bunu, *Nachtleben*'ın sahibine ait gramofonda çaldığı Amerikan plaklarından öğrenmişti. Artık onun da bir sahne isimi vardı: Mississippi Maud.

İki şarkı arasında müşterilerden biri sendeleye sendeleye piyanonun yanına yaklaştı ve dedi ki: "*Downhearted Blues*'u çalar mısın?"

Maud, şarkıyı biliyordu: Bessie Smith'in en meşhur şarkısıydı. "Çalabilirim," dedi Maud, Mi bemolden *blues*[5] notaları çalmaya başlayarak. "Değeri ne?"

Adam bir milyar marklık bir banknot uzattı. "Bununla ilk notayı bile alamazsın," dedi Maud. "Yabancı paran yok mu?"

Adam bu sefer bir dolarlık bir banknot uzattı.

Maud parayı aldı, elbisesinin koluna soktu ve *Downhearted Blues* şarkısını çaldı.

---

[5] İngilizce, *hüzün, efkâr* anlamlarına gelen ve Amerikan caz müziğiyle söylenen hüzünlü aşk şarklıları için de kullanılan bir kelime (çev. notu).

Bir trilyon mark değerindeki bir dolarının olması neşesini yerine getirdi. Ancak biraz hüzün hissediyordu ve kalbi de gerçekten hüzün doluydu. Onunki gibi geçmişe sahip bir kadın için bahşiş istemeyi öğrenmiş olmak, büyük bir başarıydı ama istemek de alçaltıcı bir davranıştı.

Solo programını bitirdikten sonra soyunma odasına giderken aynı müşteri tekrar yanına yaklaştı. Adam, elini Maud'un kalçasına koydu ve dedi ki: "Benimle birlikte kahvaltı etmek ister misin tatlım?"

Çoğu geceler böyle elleniyordu; sadece otuz üç yaşında olmasına rağmen kulüpteki en yaşlı kadınlardan biriydi: diğerlerinin çoğu on dokuz yirmi yaşlarında kızlardı. Böyle durumlarda kızların müşterilerle takılmasına izin verilmiyordu. Tatlı tatlı gülümseyerek "Bu gece olmaz, efendim," deyip erkeklerin elinden nazikçe kurtulmaları gerekiyordu. Ancak bazen bu da yeterli olmayabiliyordu ve diğer kızlar ona çok daha etkili bir söz öğretmişlerdi. "Apış arası tüylerimde şu minik böceklerden var," dedi Maud. "Sizce bir sakıncası olur mu?"

Adam anında kayboldu.

Burada geçirdiği dört yıldan sonra Maud, Almancayı gayet zahmetsiz konuşuyordu ve kulüpte çalıştığı için de her türlü terbiyesiz kelimeyi öğrenmişti.

Kulüp, sabah saat dörtte kapandı. Maud, makyajını sildi ve sokak kıyafetini giydi. Kulübün mutfağına gitti ve biraz kahve çekirdeği istedi. Aşçı, bir kâğıt külahta biraz kahve verdi.

Müzisyenlerin ücretleri her gece nakit olarak ödeniyordu. Orada çalışan bütün kızlar, tomar tomar banknotları taşımak için yanlarında büyük torbalar getiriyorlardı.

Kulüpten çıkarken müşterilerden birinin bıraktığı gazeteyi de aldı. Walter okurdu. Gazete almaya ayıracak paraları yoktu.

Kulüpten çıkınca dosdoğru fırına gitti. Parayı saklamak tehlikeliydi; çünkü akşam olduğunda günlük ücretin, bir somun ekmek almaya yetmeyebilirdi.

Fırının önünde birkaç kadın soğuk havada bekliyorlardı. Saat beş buçukta fırın açıldı ve fırıncı bir somun ekmeğin fiyatını tebeşirle kapıdaki tahtaya yazdı: Bugün bir somun ekmek, 127 milyar mark.

Maud, dört somun ekmek aldı. Hepsini bugün yiyecek değillerdi ama önemli değildi. Bayat ekmek çorbaya katık olurdu ama banknotlar olmazdı.

Saat altıda eve vardı. Daha sonra çocuklarını giydirecek ve gündüzü geçirmeleri için Otto ve Suzanne'in evine götürecek, böylece kendisi de uyuyabilecekti.

Şimdi Walter'la birlikte geçirebileceği bir saatlik bir zamanı vardı ki bu, günün en güzel vaktiydi.

Maud kahvaltı hazırladı ve tepsiyi yatak odasına götürdü. "Bak," dedi. "Taze ekmek, kahve... Ve bir dolar!"

"Aferin kız!" dedi Walter ve onu öptü. "Bununla ne alalım?" Pijamalarının içinde titredi. "Kömüre ihtiyacımız var."

"Acele etme. İstersen doları saklayabiliriz. Önümüzdeki hafta da değer kaybetmeyecektir. Üşüyorsan ben seni ısıtırım."

Walter sırıttı. "Hadi gel öyleyse."

Maud, elbiselerini çıkardı ve yatağa girdi.

Ekmeği yediler, kahveyi içtiler ve seviştiler. İlk karşılaştıkları zamanki kadar uzun sürmese de seks hâlâ heyecan vericiydi.

Ardından Walter, Maud'un getirdiği gazeteyi okudu. "Münih'teki devrim hareketi sona ermiş," dedi.

"Tamamen mi?"

Walter omuzlarını silkti. "Liderleri Adolf Hitler yakalanmış."

"Robert'ın üye olduğu partinin lideri mi?

"Evet. Vatana ihanetle suçlanıyor. Hapse atılmış."

"Güzel," dedi Maud, rahatlayarak. "Tanrı'ya çok şükür ki bitti."

KIRK İKİ

Aralık 1923'ten Ocak 1924'e

Kont Fitzherbert, genel seçimlerden bir önceki gün öğleden sonra saat üçte, Aberowen Belediye Sarayı'nın önündeki bir platforma çıktı. Jaketatay ve çizgili pantolon ile silindir şapka giymişti. Hemen önündeki Muhafazakârlardan bir tezahürat yükseliyordu yükselmesine ama kalabalığın büyük kısmı yuhalıyordu.

Birisi, gazeteden buruşturduğu bir top fırlattı ama Billy, "Bunu yapmayın çocuklar, bırakın konuşsun," dedi.

Alçaktan geçen bulutlar, kış gününün ikindisini karartmıştı ve cadde lambaları yakılmıştı bile. Yağmur yağıyordu ama gene de büyük bir kalabalık vardı: Yaklaşık iki yüz üç yüz kişilik dinleyici kitlesinin çoğu kasketli madencilerdi; ön sırada birkaç melon şapka ve orada burada şemsiye altına sığınmış birkaç kadın vardı. Kalabalığın kenarında, ıslak kaldırım taşları üzerinde, çocuklar oynuyorlardı.

Fitz, mevcut MP Perceval Jones lehine bir kampanya yürütüyordu. Konuşmasına gümrük tarifelerine değinerek başladı. Billy için bu, sorun bile değildi. Fitz bütün gün tarifelerden bahsetse bile Aberowen halkının yüreğine dokunamazdı. Teorik olarak tarifeler, seçimlerin en önemli konusuydu. Muhafazakârlar, ithal mallardaki gümrük tarifelerini yükselterek İngiliz üreticilerini korumayı ve işsizliği bitirmeyi öneriyorlardı. Bu öneri, Liberallerin muhalefetle birleşmesine neden olmuştu; çünkü en kadim ideolojileri serbest ticaretti. İşçi Partisi ise tarifelerin hiçbir şeyi çözmeyeceğine karar vererek bir Milli İş Programı öneriyordu. Buna göre, eğitim yılları uzatılarak gençler fazlasıyla kalabalık çalışma piyasasından çekilecek ve işsizlere yer açılacaktı.

Ancak asıl mesele, hükûmeti kimin kuracağıydı.

"Tarımsal çalışmayı teşvik amacıyla Muhafazakâr Hükûmet, işçilerine haftada en az otuz şilin ücret ödeyen her çiftçiye, arazisinin her yarım hektarı için bir pound ödenek verecek," dedi Fitz.

Billy hem dalga geçerek hem de tiksinerek başını salladı. Neden çiftçilere para veriliyordu? Açlık çekenler çiftçiler değildi. Açlık çekenler, işsiz kalan fabrika işçileriydi.

Da, Billy'nin yanında duruyordu. "Bu türden bir konuşmayla Aberowen'dan oy alamaz," dedi.

Billy de öyle düşünüyordu. Bir zamanlar buradaki seçmen kitlesinin çoğunluğu, dağlık bölge çiftçileriydi. Fakat o günler artık geçmişte kalmıştı. Şimdi çalışan sınıf da oy kullanacaktı ve madencilerin sayısı çiftçilerden fazlaydı. Perceval Jones, 1922 seçimlerindeki kafa karışıklığı arasında birkaç oy farkla koltuğunu korumuştu. Bu defa kazanamayacağı kesindi, değil mi?

Fitz, üfürüyordu. "İşçi Partisine oy verirseniz... Ordudaki sicili lekeli bir adama oy vereceksiniz," dedi. Kalabalık bu laftan hoşlanmadı; çünkü Billy'nin ordudaki hikâyesini biliyorlardı ve onu bir kahraman gibi görüyorlardı. Muhalif bir homurtu yükseldi. Da bağırdı: "Yazıklar olsun sana!"

Fitz devam etti. "Silah arkadaşlarına ve subaylarına ihanet eden, sadakatsizliği için askerî mahkemede yargılanıp hapse atılan bir adam. Ben derim ki: 'Böyle bir adamı Parlamentoya göndererek Aberowen'ın şerefine leke sürmeyin!'"

Fitz, yuhalamalar ve kırık dökük birkaç alkış arasında kürsüden indi. Billy ona ters ters baktı ama Fitz onun yüzüne bakmadı.

Sırası gelince Billy de kürsüye çıktı. "Sanırım onun bana hakaret ettiği gibi benim de Kont Fitzherbert'e hakaret etmemi bekliyorsunuz," diye söze başladı.

Kalabalığın içinden, Tommy Griffiths bağırdı: "Göster ona gününü Billy!"

"Bu iş, kuyu başındaki yumruklaşmalara benzemez. Bu seçimler, bol keseden atanlar tarafından karar verilemeyecek kadar çok önemli." Kalabalık durgunlaştı. Billy, onların bu akılcı yaklaşımdan hoşlanmayacaklarını biliyordu. Bol keseden atanları severlerdi. Fakat babasının, onun söylediklerini onaylar gibi başını salladığını gördü. Da, Billy'nin ne yapmaya çalıştığını anlıyordu. Elbette anlayacaktı. Billy'ye o öğretmişti.

"Kont, kömür işçilerine kendi görüşlerini anlatmak için buraya gelmekle büyük bir cesaret gösterdi," dedi Billy, devam ederek. "Görüşleri yanlış olabilir –ve yanlış– ama o bir korkak değil. Savaşta da böyleydi. Subay-

larımızın pek çoğu böyleydi. Cesurdular ama zihniyetleri yanlıştı. Yanlış stratejileri ve yanlış taktikleri vardı, iletişimleri zayıftı ve düşünce tarzları, zamanın gerisindeydi. Ama milyonlarca adam öldüğü hâlde fikirlerini değiştirmediler."

Kalabalık sessizleşti. Şimdi ilgiyle dinliyorlardı. Billy Mildred'ı gördü; iki kolunda birer bebekle –Billy'nin oğulları, bir yaşındaki David ve iki yaşındaki Keir– gururla ona bakıyordu. Mildred, politikaya ilgi duyuyor değildi ama Billy'nin MP olmasını istiyordu; böylece Londra'ya dönüp eski işine tekrar başlayabilecekti.

"Savaşta, emekçi erkeklerin hiçbiri asla çavuş rütbesinden daha yukarıya terfi ettirilmedi. Devlet okullarına giden bütün erkekler ise orduya asteğmen rütbesiyle alındı. Buradaki gazilerin hepsi, yarım akıllı subayları tarafından hiç lüzumsuz yere tehlikenin içine sürüldüler. Ve pek çoğumuzun hayatını, akıllı onbaşılarımız kurtardı."

Kalabalıkta, Billy'nin söylediklerini onaylayan yüksek sesli bir mırıldanma dolaştı.

"Ben buraya o günlerin geçtiğini söylemek için çıktım. Orduda ve hayatın diğer tüm alanlarında, insanlar akıllı oldukları için terfi etmeli, doğumla gelen nitelikleri nedeniyle değil." Sesini yükseltti ve kendi sesinde, babasının nutuklarından tanıdığı o tutkulu titreşimi duydu. "Bu seçim, geleceğimizle ve çocuklarımızı büyütmek istediğimiz ülkemizle ilgili. Bu ülkenin bizim büyüdüğümüz ülkeden farklı olmasını sağlamak zorundayız. İşçi Partisi bir devrim çağrısı yapmıyor –devrim yapan diğer ülkeleri gördük. Hiçbir işe yaramadı– ama değişim çağrısı yapıyoruz: ciddi bir değişim, büyük bir değişim, köklü bir değişim." Durdu ve konuşmasının son bölümü için sesini biraz daha yükseltti. "Hayır, Lord Fitzherbert'e hakaret etmeyeceğim, Mr. Perceval Jones'a da etmeyeceğim," dedi, ilk sıradaki silindir şapkaları işaret ederek. "Sadece şunu söyleyeceğim: Beyler, sizler artık tarih oldunuz." Büyük bir tezahürat koptu. Billy, ön sıradakilerin üzerinden gerideki madenci kalabalığına baktı –hiçbir şeysiz doğan ama her şeye rağmen kendileri ve aileleri için hayatlarını kazanmayı başaran güçlü ve cesur adamlar gördü. "Emekçi dostlarım!" dedi. "Gelecek, bizleriz!"

Billy kürsüden indi.

Oylar sayıldığında Billy ezici bir çoğunlukla kazandı.

[II]

Ethel de büyük bir çoğunluk oyuyla kazandı.

Muhafazakârlar, Parlamentodaki en büyük parti oldular ama genel çoğunluğu sağlayamadılar. İşçi Partisi, Aldgate'ten Ethel Leckwith ve Aberowen'dan Billy Williams dâhil 191 MP çıkararak ikinci büyük parti oldu. Liberaller üçüncü sıradaydı. *Scottish Prohibitionists*[1] bir koltuk kazandı, Komünist Parti ise Parlamentoya giremedi.

Yeni Parlamento toplandığında İşçi Partili ve Liberal vekiller, Muhafazakâr Hükûmeti düşürmek için güç birliği yaptılar; Kral, İşçi Partisi lideri Ramsay MacDonald'dan Başbakan olmasını istemek zorunda kaldı: Britanya tarihinde ilk defa, İşçiler hükûmet kuruyordu.

Ethel, 1916 yılında Lloyd George konuşurken bağırdığı için dışarı atıldığı günden beri Westminster Sarayı'nın içine girmemişti. Şimdi, yeşil deriyle döşenmiş MP koltuğunda yeni bir ceket ve şapkayla oturmuş, konuşmaları dinliyor, ara sıra da yedi yıl önce zorla çıkarıldığı balkona bakıyordu. Lobiye çıktı, uzaktan uzağa hayranlık duyduğu ünlü sosyalistler, Arthur Henderson, Philip Snowden, Sidney Webb ve Başbakanın kendisi dâhil, yeni Kabine üyeleri ile birlikte oy kullandı.

Başka bir kadın MP ile paylaştığı küçük bir odada kendisine ait bir çalışma masası vardı. Kütüphaneye gidiyor, çay salonunda tereyağlı kızarmış ekmek yiyerek çay içiyor, kendine gelen torbalar dolusu postayı almak için postaneye uğruyordu. Geniş bir alana yayılan binada dolaşıyor, neyin nerede olduğunu öğreniyor ve orada bulunmaya hakkı olduğu duygusunu içine sindirmeye çalışıyordu.

Ocak ayı sonunda bir gün, Lloyd'u da yanında götürdü ve ona sarayı gezdirdi. Lloyd şimdi dokuz yaşına basmak üzereydi ve o güne kadar böylesine büyük ve görkemli bir binaya girmemişti. Ethel ona demokrasinin ilkelerini anlatmaya çalıştı ama Lloyd bunları anlamak için henüz daha çok küçüktü.

Avam Kamarası ile Lordlar Kamarası arasındaki sınırı çizen kırmızı halı döşeli dar merdivende Fitz'e rastladılar. Fitz'in de yanında genç bir misafiri vardı –Boy adıyla çağırdıkları oğlu George. Ethel ve Lloyd merdivenden yukarı çıkarken Fitz ve Boy da aşağı iniyorlardı; yarım sahanlıkta karşılaştılar.

Fitz, kendilerine yol vermesini bekler gibi Ethel'e baktı.

Fitz'in iki oğlu, Boy ve Lloyd, biri kontluk unvanının mirasçısı diğeri ise babasınca kabul edilmemiş piçi, aynı yaştaydılar ve bariz bir ilgiyle birbirlerine baktılar.

Ethel, Tŷ Gwyn koridorlarında Fitz'e rastladığı zamanlarda kenara çekilip

[1] Alkol yasağını savunan küçük bir siyasi parti (çev. notu).

sırtını duvara yapıştırdığı ve o geçerken yere baktığını zamanları hatırladı.

Şimdi, Lloyd'un elini sıkıca tutarak sahanlığın ortasında durmuş, Fitz'in yüzüne bakıyordu. "Günaydın, Lord Fitzherbert," dedi, bütün cüretkârlığıyla ve çenesini yukarı kaldırarak.

Fitz de ona baktı. Yüzünde öfkeli ve içerlemiş gibi bir ifade vardı. "Günaydın, Mrs. Leckwith," dedi sonunda.

Ethel, Boy'a baktı. "Sen de Aberowen Vikontu olmalısın," dedi. "Nasılsın?"

"Nasılsınız, hanımefendi," dedi çocuk, kibarca.

"Bu da benim oğlum Lloyd," dedi Ethel, Fitz'e.

Fitz, çocuğa bakmayı reddetti.

Ethel, Fitz'in bunu kolayca geçiştirmesine izin vermeyecekti. "Kontun elini sıkmalısın Lloyd," dedi.

Lloyd elini uzattı. "Tanıştığımıza memnun oldum, Sayın Kont," dedi.

Dokuz yaşındaki bir çocuğa züppelik taslamak, Fitz'e bir paye kazandırmayacaktı. Çocuğun elini sıkmaya mecbur kaldı.

Ve hayatında ilk defa, kendi oğlu Lloyd'a dokundu.

"Ve şimdi de size iyi günler dileyelim," dedi Ethel, karşılaşmayı sona erdirmek ister gibi. İleri doğru bir adım attı.

Fitz'in yüzündeki ifadede fırtınalar kopuyordu. Gönülsüz gönülsüz, oğluyla birlikte yana çekildiler; Ethel ve Lloyd yanlarından geçip merdivenleri çıkarken sırtını duvara dayadılar ve beklediler.

TARİHİ KARAKTERLER

Bu sayfalarda birçok gerçek tarihî karakter yer aldı ve okuyucular, bazen tarihle kurguyu ayıran çizgiyi nasıl çektiğimi merak ediyorlar. Bence gayet makul bir soru ve cevabı da şöyle:

Bazı durumlarda, mesela Sör Edward Grey'in Avam Kamarasındaki konuşmasında olduğu gibi, kurgu karakterlerim, gerçekten olmuş bir konuşmaya şahitlik ediyorlar. Sör Edward'ın bu romanda söyledikleri, Parlamento kayıtlarına uygundur; ben sadece konuşmayı biraz kısalttım ve bunu yaparken konuşmanın içeriğindeki önemli noktaları atlamamış olduğumu umuyorum.

Romanın bazı yerlerinde gerçek bir tarihî şahsiyet, kurgu bir mahalli ziyaret ediyor -Winston Churchill'in Tŷ Gwyn ziyareti gibi. Böyle durumlarda, bunun sıra dışı bir olay olmadığını teyit ettim ki taşra evlerine ziyaretlere gitmek, Churchill için alışılmışın dışında bir davranış değildi ve olayın geçtiği tarihlerde de böyle ziyaretler yapmış olması kuvvetle muhtemel.

Gerçek karakterleri kurgu karakterlerle konuştururken genellikle tarihin bir yerinde gerçekten de söyledikleri sözleri kullandım. Lloyd George'un neden Lev Kamenev'i sınır dışı etmek istemediğine ilişkin Fitz'e yaptığı açıklamalar, Peter Rowland biyografisine alıntılanmış Lloyd George'un yazdığı bir nota dayanmaktadır.

Benim prensibim şuydu: Sahne, ya gerçekten olmuştu ya da olması kuvvetle muhtemeldi; o kelimeler ya gerçekten kullanılmıştı ya da kullanılmış olması kuvvetle muhtemeldi. Eğer o sahnenin gerçek hayatta yaşanmamış ve sözlerin gerçekten söylenmemiş olabileceğine dair herhangi bir neden bulduysam –mesela sahnedeki karakterin o tarihte başka bir ülkede olması gibi– o zaman kullanmadım.

TEŞEKKÜR

Bu kitap için tarih danışmanlığını yapanların başında Richard Overy geliyor. Romanın taslaklarını okuyup düzeltmeler yaparak beni hata yapmaktan kurtaran diğer tarihçiler ise John M. Cooper, Mark Goldman, Holger Herwig, John Keiger, Evan Mawdsley, Richard Toye ve Christopher Williams'tır.

Susan Pedersen, asker eşlerinin aldığı ayrılık ödeneği konusunda yardımcı oldu.

Her zamanki gibi bu danışmanların çoğu, *New York City Research for Writers*'tan Dan Starer tarafından bulundu.

Yardımcı olan arkadaşlarım arasında: bana bazı temel kitaplar veren Tim Blythe; şampanyalarla ilgili tavsiyelerde bulunan Adam Brett-Smith; gözünden hata kaçmayan Nigel Dean; iki tane akıllı ve idrak kabiliyeti yüksek adam, Tony McWalter ve Chris Manners; lokomotif tekerlekleriyle ilgili tavsiyelerde bulunan tren meraklısı Geoff Mann; ilk taslağı okuyup Alman bakış açısıyla yorumlayan Angela Spizig, vardı.

Kitabı okuyup önerilerde bulunan editörler ve temsilciler: Amy Berkower, Leslie Gelbman, Phyllis Grann, Neil Nyren, Imogen Taylor ve her zamanki gibi Al Zuckerman oldu.

Son olarak da kitabın taslaklarını okuyup önerilerde bulunan aile üyelerimden özellikle Barbara Follett, Emanuele Follett, Marie-Claire Follett, Jann Turner ve Kim Turner'a, teşekkür ederim.